

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cornelii Iansenii Episcopi Iprensis Avgvstinvs

In Qvo Genuina sententia S. Avgvstini de humanæ naturæ stantis, lapsæ,
puræ statu & viribus eruitur & explicatur

Jansenius, Cornelius

Lovanii, 1640

urn:nbn:de:hbz:466:1-13673

Th. 382a.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS
AVGVSTINVS.
SEV DOCTRINA
S. AVGVSTINI
D E

Humanæ naturæ sanitate, ægritudine, medicinâ
adversus Pelagianos & Malsilienses.

T O M V S I I.

I N Q V O

*Genuina sententia S. AVGVSTINI de humana natura stantis,
lapsæ, puræ statu & viribus eruitur & explicatur.*

L O V A N I I,

Typis IACOBI ZEGERI, Anno M. DC. XL.

*Cum gratia & Privilegio S. Cesareæ Majestatis &
Regis Catholici.*

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS

AVGVSTINVS

SEV DOCTRINA

S. AVGVSTINI

D E

Humanæ naturæ sanitas, ægritudine, medicinis
adversus Pelagianos & Mahomedanos.

TOMVS II

IN OVO

Quæstio 2. AVGVSTINI de peccato originali, de
libero arbitrio, de gratia, de peccato mortali & veniali.

LOVANIË

Typis JACOBI NEGERI, Anno m. dc. xli

Guarantia & confirmatio
JACOBI NEGERI

DE RATIONE ET AVCTORITATE
IN REBUS THEOLOGICIS
LIBER PROOEMIALIS.

In quo limites humanæ rationis in rebus Theologicis indagantur; & auctoritas S. Augustini in tradendo mysterio Prædestinationis & gratiæ declaratur.

CAPVT PRIMVM.

Gratiæ Christi veritas omnibus Christianis, ut vita & salus, cordi esse debet.

INTER divinæ mirabilia sapientiæ, quibus theatrum hoc magnum pulcherrimumque huius orbis instruxit, non illud infimâ admiratione dignum, quod cum cuncta

animantium genera diverso instinctu atque indole dotaverit, hoc mansuetissimo, illud ferocissimo; unum promptissimo ad invadendum, alterum acerrimo ad defendendum; omnibus tamen medullitîs infertum sit, ut quancumque in discrimine versatur eorum vita & salus, quibuscumque possunt modis, sive cursu per saxa, per ignes; sive unguibus, rostro, calcibus; sive denique oppressa maiore vi, voce saltem seipsa ac lamentatione tueantur. Non hic catellus leoni parcat, non cervus aut lepuleulus coram ferocibus canibus vitæ periclitantis obliviscitur. Quod si ista degeneres animalia tanto impetu feruntur ac dimicant, ne qua vis extrinsecus irruens hoc vinculum abrumpat, quo mortalibus membris confertæ colligantur; quâ tandem curâ, impetu, animi nervorumque contentione, quâ gemituum, quâ querelarum, lachrymarumque profusione satagendum erit homini germanitûs Christiano, quando non illa vita periclitatur, quâ cum cæteris animantibus in hoc sæculento carcere miserè ac mortaliter vivit, sed illa per quam ab omnibus miseris huius vitæ, ipsaque morte liberandus est, ac postmodum feliciter in beatissima æternitate victurus? Hanc vitam novit quisquis Catholicam doctrinam novit, qua saluberrimè nobis traditur, quemadmodum vita corporis anima est, ita, vitam animæ esse Deum; istumque Deum, ut huius vitæ suæ per gratiam Testamenti novi in æternum nos parti-

cipes efficeret, nomine & reipsâ Iesum, hoc est, Salvatorem in hunc mundum venisse, & pro peccatoribus esse crucifixum. Ex qua fide Apostolus exsertè pro se ipso dicit: *Gratiâ Dei sum id quod sum*: & pro alijs: *Gratiâ estis salvati Eph. 2. per fidem*: & pro omnibus: *Gratiâ Dei vita æterna in Christo IESU Domino nostro*. Hæc ergo vita quâ Christus IESUS Dominus noster per magnam gratiam suam factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio; quâque vivit in animis nostris, & in æterna beatitudine victurus est, quando periclitatur ne à fide credentium, per quam in hoc mundo salvi fiunt, auferatur; quid institutioni naturali rerum omnium, sanctique amoris legibus congruentius, quàm ut quicquid animi ac virium hominibus in huius gratuita vitæ participationem redemptis Christiana pietas dedit, id universum, tanquam contra præsentissimi interitus impendentis minas, periculo ipso segnitiei excutiente, & infirmitatem roborante, conspiret?

Hanc porro vitam jam olim pro suo quisque Marte à Christianis tollere & extinguere conati sunt, quotquot eis pro Redemptore, vel phantasma, vel purum hominem, vel confusam quandam hominis ac Dei temperaturam obtrudere voluerunt: per cuius opem natura hominum perdita salute ex morte, & redemptione ex damnatione poteretur. Sed nulli unquam acerbius in ejus perniciem conjurarunt, quàm qui tantas homini perditio damnatoque vires tribuerunt, ut liberi arbitrij sui viribus vel Deo credere posset, vel declinare à malo ac facere bonum, non Deo per gratiam ut velit & faciat operante. Causam enim ipsam propter quam Filius Dei de cælo descendit, ex Christianorum fide & corde eradicare, ipsumque nomen

A

IESU,

Aug. divers.
luc. ser. 28.
de verb. Apo.
1.7. in P. sal.
70. conc. 2.
etc.

I E S V, hoc est, Salvatoris abrogare; atque ita divinæ gratiæ, per quam æternitati vivemus & vivimus, ultimas fibras radicibus excidere studuerunt. Sublatâ quippe cœlestis adiutorij necessitate aut veritate, per illas magnas naturæ humanæ vires, quibus ad volendum operandumque bonum sibi sufficiat, Deo non operante ut possit & velit, profectò gratis Christus mortuus est, gratis I E S V S & Salvator vocatur, gratis auxilium suum nobis gratiamque venditat: everloque fidei Christianæ fundamento, frustra in hunc mundum venit peccatores salvos facere, aut mortuis vitam dare: nec ulla profectò causa est, cur ipsius nomini subdendi simus, aut Christianos nos esse debere gloriemur. Pelagiani sunt, & quotquot eorum dogmatibus vel nunc vel olim implicati fuerunt, qui dum nimium libertatis viribus favent, ad huiusmodi acerba in Christianam fidem sensa aut prudentes delabuntur, aut imprudentes adiguntur. In superbiam sacrilegam extollendo liberum arbitrium (Carthagenensium Patrum verba sunt) nullum relinquunt locum gratiæ Dei, quâ Christiani sumus. Et paulò post: Hac mala vocant, quibus fundamenta Christianæ fidei conantur evertere. Et Patres Concilij Milevitani simili phrasi dicunt,

Patres Conc.
Carthag. ad
Innoc. Pap.

Patres Conc.
Milevit. ad
Innoc.

quod omnino totum quod Christiani sumus, nituntur evertere. Et Augustinus: Quid totius fidei Christianæ fundamenta evertere moluntur. Nam fides Christiana à Christo I E S V dicta est; qui si sublatâ gratiæ necessitate, per quam nobis Christus & I E S V S factus est, non est hominibus necessarius, superfluo ipse venit, superfluo sunt homines Christiani, juxta illud Augustini de similibus dogmatum auctoribus: Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne quarant liberatorem; ideo salvam, ut superfluum iudicent salvatorem. Quam ob causam huiusmodi homines solo nomine Christianos vocat. Quæ sanè quantò atrociora sunt, & vitæ quæ in Christo est, divinæque gratiæ jugulum capitalius petunt, tantò fidelius atque animosius omnibus verè Christianis pro istius ejusdem vivificantis ac salvantis gratiæ veritate certandum est: ne dum solâ nominis I E S V appellatione contenti, per naturalium virium prædicationem, salvantis gratiæ, atque adeo Salvatoris ipsius I E S V necessitatem extingui taciti sinimus. minori sollicitudine æternæ vitæ nostræ discrimina feramus, quam pro tuenda illa fluxa & caduca, rationis expertes belluæ ac bestiolarum præliantur.

CAPUT SECVNDVM.

Ratio Scriptionis hujus labyrinthus quæstionum, quæ de gratia agitantur.

QVÆ quidem eo consilio à nobis dicta sunt, ne quis miretur, aut etiam vitio vertat mihi, quod ego post tot tantorumque virorum tam diuturnas ac pertinaces de gratia medicinali Salvatoris nostri alterationes, ulterius hac de re satagendum, aut aliquid etiam scribendum duxerim. Nimirum duplex meratio in hunc laborem, veritatis videlicet, publicæque charitatis compulsi. Cum enim hoc ipso quo Christiano nomini subditus, & Salvatoris I E S V mysterijs initiatus, gratiæ salvatricis nomen atque necessitatem in fide mea & Ecclesiæ precibus agnoscerem, & medullitus cordi insculptum gererem, in tot controversijs capitaliter inter se repugnantibus, nihil mihi charius esse debere judicavi, quam gratiæ illius, quâ ex fide vivimus, sincerissimam veritatem, si fieri posset, etiam intelligendo penetrare; & quod Deo illuminante, cepissem, etiam animo, stylo, voce propalare; ne forte opinionibus non satis fidei nostræ congruentibus abrepti, perperam sentiendo ac differendo, vitam illam interficiamus, quam videmur credendo profiteri. Quod qui, Deo juvante assequi potuerit, nemo non videt, quantum Christianæ Reipublicæ fructum contulerit ejus labor: qui non potuerit, quam exculabilis sit conatus ejus, de vita gratiæ, de

humilitatis fundamento, de salutis principio, de Christiani hominis veritate, de nominis Christi ac I E S V medullâ, de vera Crucifixi gloria satagentis.

Nec verò ab indaganda divinæ gratiæ sinceritate me deterruit illa inextricabilis doctissimorum virorum pugna dimicantium; sed acriores mihi stimulos, auctore ejusdem gratiæ, spero, incitante, subiecit. Nam inde quoque animadvertere ceppi, quanti momenti esset illa controversia, quæ universas orbis Christiani scholas tantâ animositate committeret, ipsumque supremum Ecclesiæ Catholice tribunal sollicitum detineret: quanti emolumenti veritatis illius inventio, quæ tot tantarumque controversiarum tenebras suâ luce dispelleret, & contentiones animorum studiis acerbioribus distractionum optatissimæ conciliationis page sopiret.

Sed, unum erat, quod me jam inde, cum adolescentulus Lovanii in Collegio Adriani Sexti Pontificis Maximi, studiis Theologicis operam dabam, & cum postea studiorum causâ Gallias peritissimis antiquitatum viris locupletes peragrabam, non mediocriter suspensum perplexumque detinebat. Mirabar enim vehementissimè, qui fieri posset, ut mysteria illa gratiæ, quæ olim à sancto Augustino & discipu-

& discipulis ejus, ipsaque Ecclesiâ Româ omnium matre & magistrâ tantâ certitudine & securitate tradebantur, tantâque luce illorum calamo propalata esse, doctorum virorum judicio, censebatur; nunc tantis tenebris immersa & obruta delitesceret, ut innumerabilium piorum, & studiosissimorum, & acutissimorum virorum aciem inter se summâ contentione de veritate certantium, fugerent. Alterutrum profectò necessarium esse mihi persuasum fuit, aut rem istam inventu impossibilem, aut in modo investigandi esse peccatum. Impossibile esse, difficile creditu omnino judicabam, eò quod per-

insulsum mihi videretur, ut vel illi antiquæ Ecclesiæ proceres, tantâ doctrinæ gloriâ celebrati, rebus impossibilibus indagandis ingenia sua macerassent, vel inventam semel veritatem, tanta profunditate in Democriti puteum iterum sepelissent, ut inde nullâ vi erui, & in lucem proferri posset. Neutrum, fateor, non sine insigni temeritate & absurditate, de tantis viris mihi dici aut cogitari posse videbatur: atque ita reliquum esse, ut fortè recentiores non illum tenerent inquirendæ veritatis istius modum, quo ad ejus latentis cubile ducerentur.

CAPVT TERTIVM.

Inventio veritatis de divina gratia, & concordia dissidentium Scholasticorum difficilis, propter Philosophiam. Mala inde pullulantia.

QUOCIRCA diligentius animo attendere cœpi, quâ viâ plerique ad istarum difficultium controversiarum decisionem assequendam, tradendamque niterentur. Deprehendi verò, nisi fallor, plerosque qui scholarum pulpitis ad enodandas Scholasticas, hoc est, methodicæ Theologiæ difficultates admoventur, multos annos prius in Philosophiæ palestra versatos esse, nec ferè idoneos isti Theologiæ contentiosæ prosthendæ judicari, nisi antè non exiguam ætatis partem in Dialecticis Metaphysicisque speculationibus triverint. Quod quamvis ulum salubrem sanè habere possit, ut exerceantur istis difficultatibus & limentur ingenia: hinc tamen etiam, experientiâ teste, nascitur, ut cum in hujusmodi tricis junior eorum ætas valentiorque consumpta est, vix tempus eis idoneum reliquum esse possit, quod genuinis principiis veræ Theologiæ pervolvendis penetrandisque tribuatur. Itaque quotiescumque latet eos, quid in gravioribus aut arcanioribus nodis vel sentiendum vel dicendū sit, non eis cura est, quæ esse deberet, quid vel Scripturarum sacrarum auctoritas, vel veneranda Patrum canities consulta respondeat: sed statim ad Philosophiæ præsidium, velut ad omnium solutionum armamentarium, sese conferunt, atque ejus regulis tanquam sacrosanctis, mysteriorum altissimorum momenta metiuntur. Quid enim aliud obsecrò sententias illas peperit, quæ divinam gratiam imperioso nutui humanæ libertatis aptavit, nisi Philosophia? Quid eas tantâ animositate defendit, nisi Philosophia, quæ non videtur aliud libertatis genus admittere, nisi quod omnibus in voluntatem admittit aut irruentibus plenâ atque indifferenti potestate dominetur? Quid opera bona cum solis habitualibus donis elicienda fabricavit, nisi Philosophia, secundum quam potentia

voluntatis habitu virtutis instructa sufficiens principium perfectæ operationis existimatur? Quid statum puræ naturæ formavit, ornavit, instruxit, nisi Aristotelica Philosophia, quam etiam Gentiles quidam majori sentiendi sanitate damnarunt? Quid virtutes Gentilium ac damnatorum hominum veras protulit, unde opera etiam bona pullularent, nisi Gentium Philosophia? Quid fidem, spem, dilectionem Dei super omnia naturalem, in summo sacrarum litterarum, scriptorumque silentio, adinvenit, nisi pura puta Philosophia? Quid gratiæ divisiones ab antiquitatis mente alienissimas attulit; quid prædefinitiones Dei, verasque gratias prædestinationes actionum creaturarum abstulit, nisi Philosophia? Nempe de rebus istis Theologicis, plerique valde arcanis, homines Aristotelicis disciplinis instructissimi, secure & magistraliter disputant; & quia quidlibet in scholis adversus quoslibet Dialecticæ præsidio sine magnâ difficultate defendunt, nonnunquam fit, ut quod initio vel timide sibi tuendum susceperint (nisi expressè definitum sit) audaciâ victoriam, victoriâ fiduciam tribuente, mox etiam vel ipsi verum putent, vel tanquam compertam veritatem discipulis tradant. Longè videlicet hujusmodi ab illa sancta regula solidissimi Doctoris remoti sunt: Nunc autē servatā semper moderatione pia gravitatis, nihil credere de re obsecrā removere debemus, ne fortè quod postea veritas patefecerit, propter amorem nostri amoris oderimus.

Nam alia quoque non minùs perniciofa moribus labes, nisi mens magnoperè piâ humilitate fundata sit, ijs qui in isto contentiosæ Philosophiæ pulvere diu versati sunt, solet adhærescere; ut in disputandi calore, victoriæ cupidiores nonnunquam, quàm veritatis esse videantur. Ex quo contingit, ut semel examinatam, assertamque novam sententiam, quia jam sua facta est, mox etiam

etiam, tanquam à se inventam ac traditam, aliorum esse velint. Quod vitium tunc imprimis nascitur, cum amantur propatula & famigerata in disputando certamina: quæ non cum desertis Philosophiæ classibus mori, sed unâ cum innumerabili philosophicarum questionum farragine, ad sacratoris Theologiæ pluteos transferri, & ad enodanda Dei mysteria in tractatus Theologicos, quasi Philosophico acumine commendata, transfundi solent. Cujus ineptiæ monstrosa penè exempla in quibusdam Scholasticorum antiquorum scriptis videre licet: ut eos nihil magis formidasse putes, quam ne Theologi, facti, Isagogen Porphyrianam, aut Aristotelis Categorias, & Analytica de manibus depofuisse viderentur.

Hæc & familia cum ego paulò attentiore consideratione ponderassem, mirari desij, cur scholæ de divinæ gratiæ auxilijs, tantâ contentione ac dissensione serverent. Non amplius opus mihi fuit causas querere, aut suspi-

cari, propter quas alijs inventio veritatis, alijs dissentientium concordia desperata videretur. Nam illis principijs inherendo, quæ jam utraque partium tanquam indubitata fundavit, difficile aut nunquam veritas inveniri, aut concordia conciliari potest. Res enim illæ non Philosophicorum principiorum presidio decidendæ sunt, quæ vel de concursu Dei, vel de liberæ voluntatis naturâ, vel de habitu cum voluntate confluxu, vel de libertatis indifferentiâ, vel de robustissimâ potestate libertatis adversus omnes passionis ac tentationes, quamdiu viget usus rationis, vel de similibus innumerabilibus, quisque juxta disciplinas Aristotelis aut Zenonis, amplexus est: sed Ecclesiasticæ auctoritatis ductu investigandæ, & pondere asserendæ videbantur. Semper enim Philosophia, quemadmodum mater hæreticorum fuit, ita rerum divinarum arcanis definiendis adhibita, mater errorum est.

CAPVT QVARTVM.

Discrimen inter Philosophiam ac Theologiam. Illi servit ratio, huic memoria: principium ejus traditio non scripta, per accedens etiam scripta. Quid Christus & Apostolus, in tradenda Theologia spectarint.

QUOD enim apud omnes veros Theologos receptum ac certum est, principijs revelatis Christianæ Theologiæ moles nititur. Illæ igitur viæ necessariò querendæ, diligenterque tenendæ sunt, per quas vel revelatio illa primigenia, vel ipsa principia revelata ad posterum dimanarunt. Quis autem nesciat utrumvis istorum vel calamo scribebunt, vel lingua prædicantium, tanquam Ecclesiasticæ traditionis organum ad auditores delatum esse? Qui rursus acceptum doctrinæ depositum simili modo discipulis ac successoribus suis fideliter commendarunt. Sic igitur, quemadmodum intellectus Philosophiæ suscipiendæ propriæ facultas est, ita memoria Theologiæ. Ille quippe intellecta principia penetrando Philosophum facit; hæc ea, quæ sibi scripto aut prædicatione tradita sunt, recordando, Theologum Christianum. Nec enim cuiquam absurdum aut mirum videri debet, quod ex traditam revelationum ac divinorum verborum memoriâ, Christiana nascatur sapientia, nisi qui nesciat, æternam illam sapientiam, quæ est Verbum Patris, ex quo tanquam fonte & exemplari omnis nostra propagatur sapientia, ex fecunda Patris memoria prodire.

Hinc igitur etiam proficitur, quod auditus, quo prædicata traditaque recipiuntur, quamvis ea nullo pacto intellectus penetret,

magis proprius Ecclesiasticæ disciplinæ, quam Philosophiæ sensus est. Non enim Philosophus est, qui multa sensibus commendata meminit, sed qui tacitis cogitationibus ruminata percipit & intelligit. Itaque Sanctus Paulus, & Apostoli ceteri non inculcant in suis prædicationibus demonstrationes, quibus vel ipsi divina penetraverint, vel penetranda committant auditoribus suis; sed quod ea quæ audierint ipsi, similiter discipulis audienda annuncient, & credenda: *Andri, inquit, arcana verba, quæ non licet hominibus loqui. Et: Est enim habet sanctorum verborum, quæ & tunc & me audisti in fide. Et rursus: Quæ audisti à tibi, & me per multos testes; hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et Co-Apostolus Pauli Sanctus Ioannes: Hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiavimus verbis. Quæ sanè causa fuit, ut non tantum Apostoli, sed & successores eorum Sancti Patres, non modo ea quæ audierant & acceperant, eadem secundum veritatem rerum ipsarum immutata, sed etiam secundum ipsissima verba, quibus sibi commendata fuerant, libentissime discipulis suis traderent. Ne me ineptum putes, inquit Augustinus Honorato, quem de rebus Theologicis instructionem reddere nitebatur, Græci nominibus utentem. Primum, quia sic accepi, nec tibi hoc aliter audio tradere, quam accepi. Et in alio opere de quantitate animæ: Divine ac singulariter in anima Ecclesiæ*

Ecclesia Catholica traditur, nullam creaturam colendam esse animam: libentius enim loquor his verbis, quibus mihi hac insinuat sunt. Quod ideo dicit, quia (creatura) vocabulum non ita latinum esse videbatur. Nempe hoc unum Sancti Patres magnâ religione spectabant, ut quemadmodum Filius Patris quæ audivit ab eo, hæc loquebatur in mundo; eaque de causâ dicebat Iudæis: sicut audio iudico: Et quemadmodum Apostolis dicebat: Omnia quaecunque audivi à Patre meo, nota feci vobis: deque ipso suo Spiritu Sancto pollicebatur: Non loquetur à semetipso, sed quaecunque audiet loquetur. Et quemadmodum Apostoli ea quæ ex ore Christi prædicantis acceperant, tanquam depositum inalterabile fideliter successoribus commendaverant: ita etiam ipsi doctrinam à maioribus transmissam, non ex Philosophorum principijs deductam, vel subtilitatis acuminibus adulteratam, etiam verbotenus suis auditoribus B transfunderent. Non enim curæ vel Christo Domino, vel Apostolis, vel maioribus nostris fuit, divina mysteria ex receptis Philosophorum placitis derivare, vel ad eorum principia reducere: sed nudè accepta tradere, & argumenta pæduellum traditæ veritatis probabili aliquâ veritate dissolvere.

Cum igitur tota doctrina Christiana cœlestis, hoc est, ex divina revelatione per auditum accepta & creditâ derivetur; hinc etiam factum est, ut neque Christus Dominus quicquam ipse scripserit, neque scribendum quicquam Apostolis unâ cum ipso in hac vita conversantibus imperaverit: sed nudâ mysteriorum suorum prædicatione contentus, cordibus potius ea ruminanda, quàm intellectu penetranda dereliquerit. Quod & Apostoli ad amissim imitati sunt. Nec enim & ipsi hoc tanquam officij sui scopum intuiti sunt, ut Evangelium aliquod tanquam corpus doctrinæ scriberent: sed è contrario, ut brevi symbolo rerum credendarum compilato, sive scripto cœlestis doctrina per auditum, nihil addendo vel detrahendo in discipulorum corda funderetur. Sed cum & ipsi tanquam homines cum hominibus versantes, & humanis calibus obnoxij, diversis occasionibus rerum servire, & incommodis, quibus humana consilia etiam prudentissima turbant solent, occurrere cogerentur; diversis ex capitibus præcipua doctrinæ capita scripto committere compulsi sunt, non tanquam totius Christianæ eruditionis adipiscendæ methodum tradituri: sed ut vel absentes ad opera fidei exhortationum stimulis percellerent, vel doctrinæ traditæ adversarios hæreticos, tanquam novatores Christianæ fidei revincerent, aut iterum ad normam desertæ veritatis

A adducerent. Hinc enim factum est, ut Sanctus Ioannes mysterium generationis Filij Dei, Cherinto traditam doctrinam perturbante, propalaverit; productionis verò Spiritus Sancti, quia nullâ necessitate cogebatur, superfluerit, oportumque præteriverit. Hinc Sanctus Paulus, quia Iudaicus error Dei gratiam & benevolentiam ad humanas voluntates revocabat, magnum illud arcanum divinæ prædestinationis aperuit, quod Evangelistæ nullo urgente adhuc errore, vix quasi per transfennam delibaverant. Hinc Sanctus Iacobus, erroneis quibusdam opera bona respicientibus, quasdam sententias Pauli, quæ magnificentius fidem prædicant, bonorum operum adjectione & commendatione patefecit.

Et verò ratio, cur istum ordinem doctrinæ cœlestis propagandæ Christus Dominus & Apostoli observaverint, factoque suo posteris observandum commendaverint, valde perspicua est. Lex enim nova de se naturâque suâ non postulat, ut in chartis, membranis, & lapidibus, sed tantummodò ut in tabulis cordis carnalibus conscribatur. Hæc est enim medulla totius discriminis, quod inter veterem novamque legem intercedit; quod illa in lapidibus exarata forinsecus terreat, hæc juxta Prophetam, in corde scripta delectet intrinsecus. Ex quo fit, ut cum Scriptura exterior veteri Testamento sit quasi essentialis ac propria, quæ propterea etiam proprio nomine lex scripta nuncupata est, non possit novo ex primaria ipsius consideratione convenire; sed solummodò ex quadam attemperatione ad subnascentes errores, aut infirmitates hominum; propter quas non solum humana prudentia, sed etiam divina Providentia altiora perfectioraque consilia sua demittere, & mutare solet. Sic enim cum Deus populo Iudaico breve tantum compendium, Decalogo paucisque legibus comprehensum, tradere decrevisset, simul atque pudenda illa vituli adoratione deseruissent Creatorem suum, ingenti illo ceremoniarum cumulo durissimam eorum cervicem fregit, & ad cultum qualemcumque suum severissimis minis, supplicijque religavit. Hanc enim ingentis illius apparatus, legum, ceremoniarum, penarum, præmiorumque carnalium causam fuisse præterintentionem Dei, non ignobiles Patres docent: ut sanè absque temeritate dici queat, hunc morem allegandi veritates illas altissimas, quas lex gratiæ veneratur, conscriptis characteribus, ex humano agendi modo desumptum esse, quo rebus omnibus conficiendis firmandisque Scriptura adhibetur.

Jerem. c. 31.

CAPVT QVINTVM.

Antiqui Patres eos imitati sunt. Discrimen inter disputationes eorum de mysterijs fidei, & Scholasticorum.

Lapsus Origenis.

HOC igitur Christi Domini & Apostolorum ejus consilium antiquiores Patres nascentis Ecclesiae ad amulsum imitati sunt. Omnes enim vel in exhortationibus ad opera bona, vel in Scripturis Sacris elucidandis, ubi nudus mysteriorum sacrorum sensus eruitur, versati sunt; vel, si quid de ipsis mysterijs altius exaraverint, hoc eis purae violentiae necessitatis extorsit, ut arcanorum divinorum integritas illibata contra suborientes haereseis servaretur. Quae cum novae per singulas aetates ebullirent, & adversus eas novos Antagonistas gratia illustrandae veritatis praeditos divina Providentia suscitaret; hinc effectum est, ut major quaedam scientia rerum divinarum ad posterorum saecula derivata sit.

Veruntamen in illa ipsa scribendi ratione, quae ab antiquis Patribus contra errores mysterijs revelatis adversarios observata est, duo magnopere consideranda sunt, per quae ab illa Philosophica disputandi libertate, quae passim viget, lato limite discernuntur. Primum, quod ex principiis verbi Dei, praecipueque sacrarum litterarum, sensus suos, & fere verba promerent. Ex capitalibus enim scripturis, in quibus veritas oppugnata fundabatur, tanquam veris principiis elucidationes suas deductionesque derivabant; quibus in subsidium Scripturas alias minoris quidem ponderis, omnes tamen expressione diversorum sensuum capitalibus concinentes, adhibebant, ut illae primariae, quibus mysterium contineri putabant, inexpugnabili auctoritate & munitione

consisterent. Quod in omnibus paene rationationibus, quibus Patres antiqui per trecentos annos in defendenda divinitate Filij Dei adversus Arianos usi sunt, accuratius videre licet. Secundum est, quod religiosè intra terminos oppugnatae ab errore veritatis, sine ulla superfluarum, multò minùs curiosarum, frivolarum, atque inutilium quaestionum intermixtione remanerent. Quod usque adeò verum est, ut cum subinde ad invadendas alias quaestiones non controversasurgerent, perspicue declinaverint, donec ad loquendum ea de re alio suborto errore cogerentur. Quo sanè manifestè declaratum est, eos de arcanis illis revelatisque mysterijs non disserere, nec tantoperè progredi, nisi inevitabili necessitate pertractos. Nimirum deterrebat multos illud magnum & evidens, quod in Origene praecesserat, humanae temeritatis ac divinae castigationis exemplum. Hic enim cum de mysterijs à Deo Ecclesiae suae revelatis, nullà necessitate, solà disserendi cupiditate, per Platonica & Aristotelica Philosophiae principia, quibus elimatus erat, in libris illis *περί αρετῶν* latius disputare voluisset, omnes paene errores, quibus Ecclesia per trecentos & amplius annos afflicta fuit, Arianos, Macedonianos, Photinianos, Pelagianos, Deo audaciam persequente, accurate praeformaverat: quemadmodum in illis libris, jam toties interpolatis & expurgatis, in hunc usque diem perspicue patet, & nos alicubi quādam ex parte demonstravimus.

CAPVT SEXTVM.

Quis limes in hac vita indagandi divina mysteria. Quaestionem quomodo quidque verum sit, fere semper obscuram Deus esse voluit. Duplex quomodo articulorum revelatorum, essentiale, & accidentale.

LATVISSE quippe Origenem videtur, quod etiam nunc nonnullos eorum, qui ad pertractandas revelatas veritates accinguntur, profundè latet, quis earum cognoscendarum, assequendae finis causa, in hac vita sit limes ac modus, quodque in nova lege hominibus impartienda consilium Christi fuerit. Cognitionem enim illam nobis intime commendatam esse voluit, quae ex humili firmaeque obedientiae

& Charitate pender, voluntatemque nostram soli ac nudae divinae auctoritati, per quam nobis dictata coeli arcana & propalata sunt, subijcit & affigit. Cum enim sapientiam hujus mundi fide crucis prostravisset, juxta illud Isaie ab Apostolo quoque sanctificatum: *Perdant sapientiam sapientum, & prudentiam prudentium reprobo*: & illud ipsius Apostoli: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?* Nimia illa sciendi desideria, quibus Ecclesiae filij agitan-

agitantur, ignorantia cuiusdam sanctae can-
cellis circumsepfit; ut humilitatem stultitiam-
que crucis animis nostris persuaderet. Quic-
quid in rebus fidei limitem illum excedit, cu-
riosum ac vanum est, scopoque ac fructui, in
quem collimat Euangelium Salvatoris, im-
portunum. Qui fructus magis in efficacia san-
ctorum operum, quam in sublimi penetratione
divinarum veritatum situs est. Puritas enim
charitatis, felicitas huius vitae est: contem-
platio veritatis, alterius.

Quod si scopum, quem Christus in asseren-
da nobis nova lege propositum habuit, dili-
gentius trutinemus; perspicue deprehende-
mus, nequaquam eum spectasse, ut nos erudi-
tos redderet; sed ut simplicem nobis dunta-
taxat cognitionem certarum veritatum divina-
rum traderet, quarum radices, seu rationes
profundiores ab humana acie procul abstrusa
tegerentur. Ex quo profectum est, ut exem-
pli gratia non dubitemus unum esse Deum,
personis trinum, essentia immensum, contin-
gentium futurorum praescium, omnipotentem,
& huiusmodi: quo verò singula quaeque modo
ei convenient, tanquam spissa caligine invo-
lutum ignoramus, & latet. Et tamen in istis
ipsis quaestionibus enodandis, quomodo vide-
licet singula quaeque revelata vera sint, quas
Deus nobis in hac vita abstrusas esse voluit,
quia ad bene vivendum nullo pacto erant ne-
cessariae, plerique recentiores magna ex parte
torquent ingenium suum, atque otium audi-
torum terunt. Ad quae sane S. Augustinus

Lib. 2. de gen.
et lib. 9.

respexisse videtur, quando dicit: *Multa multum
disputant de his rebus, quas maiore prudentia nostri
auctores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas
discutunt, & occupantes quod peius est, multum
pretiosa, & rebus salubribus impendenda temporum
spatia.* Nam hinc illae densae quaestiones, quo-
modo Deus immensus sit; quomodo futura
praevideat; quomodo trinus in personis; quo-
modo in spatiis imaginariis; quomodo gene-
ret Filium; quomodo hoc vel illud per absolu-
tam potentiam possit; quomodo peccatum
originale seminando traducatur; & similes in
singulis materiis revelatis sine fine multiplica-
te. Nam etiam in hac materia divinae gratiae,
quam tractamus, quid precipuas lites in Scho-
las intulit, nisi ita ipsa curiositas istius per-
noscendae quaestionis, quomodo gratia in vo-
luntate operetur? Cum enim ex divina reve-
latione constaret, celsitudo nobis misericordi-
ter Dei adiutorium dari; quo efficaciter velle
& perficere in voluntatibus nostris operetur,
quod merito sobrietati nostrae sufficere de-
bisset, sicut saeculis multis maioribus nostris
satis fuerat; quomodo hoc ipsum fieret, non
tantum curiosè noscere, sed etiam audaciter
ex propinatis Philosophiae quisque sua princi-
pijs definire voluerunt. Vbi multo satius esset
Augustinum audire, adversus huiusmodi qua-
estiones ad sobriam & Ecclesiasticam simplici-
tatem homines revocantem: *Quid à me quaeris,
quo sit factum modo, cum vide à factum esse quocum-
que modo, si Apostolo credis aliquo modo, qui men-*

Lib. 6. cont.
lib. 1. 9.

tiri potuit nullo modo? Quibus verbis cum ali-
quid in Scripturis definitum est, acquiescen-
dum esse statuit, neque superflue curiosaeque de
modo esse satagendum. Non enim animadver-
tunt, istud quomodo in divinis Scripturis ferè
semper modulum humanum superare; & vel
rerum ipsarum profunditate, vel virium infir-
mitate vetitam esse perferutationem ejus.
Haereticis enim proprium est, simplici revela-
tionis veritate nunquam esse contentum: quo-
rum audacia quemadmodum erroribus à
Deo plectitur; ita Catholicorum quoque te-
meritas immodicè cuncta rimantium & asse-
rentium, plerumque suam poenā non caret. Quid
enim aliud existimari potest in tam obnixa
dissensione certantium, nisi alterutros in non
exiguo errore versari? Errare autem in tantis
rebus, quemadmodum fructus est involunta-
riae caecitatis; ita poena voluntariae temerita-
tis. Quanquam & ipse, ut Augustinus, per
seipsum error, aut magnum in re magna, aut parvum in re
parva semper est malum.

In Enchirid.
c. 18.

Quod si quis dixerit, etiam quomodo ali-
quid factum sit, subinde à sacris Concilijs de-
finitum esse, ut quomodo facta sit unio in
Christo duarum naturarum? Attendat ille in
rebus fidem attinentibus, duplicem esse mo-
dum: quorum unus essentiam rei revelatae res-
picit; alter accidentale conditione ejus. Illum
subinde Ecclesia; ab haereticis articuli reve-
lati substantiam convellentibus quassata defi-
nivit; alterum intactum tacita praeteriit. Sic
enim Nestorio & Eutychete Filij Dei incar-
nationem vellicante sanxit, unionem inter
duas naturas in persona factam esse: nam
utrumque ipsa revelatio, quae Dei Filium verè
hominem factum esse docet, manifestè com-
plectitur. Sed quomodo illa unio utrumque
suum extremum attingat, nec revelatio do-
cuit, nec Ecclesia sanxit, nec spinosissimas
Recentiorum disputationes effugere potuit.
Quisquis enim articulos fidei à Scriptura aut
Concilijs determinatos percurrere volet, ma-
nifestè deprehendet, quicquid tandem quo-
cumque modo, vel à Scripturis, vel ab Ec-
clesiae Pastoribus definitum fuit, plerisque
Recentiores nunquam sobria ista sapientia
nuda cognitionis ab Ecclesia tradita conten-
tos fuisse: sed semper in omni argumento,
Philosophia duce, novas excitasse, curiosas-
que quaestiones, quibus definiendis non raro
magis Aristotelis commentatio, quam Sancti
Spiritus revelatio praesidet. Quod ut uno ex-
emplo cunctis obvio ad oculum patefiat, quid
magis absconditum Deus nobis esse voluit,
quam naturas Angelorum? Nec enim ulla
via sensibus nostris patet, quibus eorum essen-
tias, intelligentialque penetremus. Perpaucā
& perquam exilia sunt quae de ipsis Sacra Scri-
ptura propalavit. Et quantam interim, Deus
bone, quantam struem curiosissimarum qua-
estionum nova Theologia peperit nobis, quibus
ad vivum & verum resecandis, universa totius
mundi ingenia non sufficerent, de ipsorum
principijs specificantibus, individuantibus,
de in-

de intelligendi speciebus, modo, duratione, de loco eorum, motu, operationibus, instantibus, locutionibus; de gratiæ inæqualitate, magnitudine, de meriti statu, continuatione, intensione, tempore, & similibus infinitis, in quibus nihil plerumque nisi omnia incerta esse, certum est. Nam si Ecclesia in Concilium cogere, ut veram, & Christianam, & Ecclesiasticam ex revelatione cognitionem filijs suis de spiritibus Angelicis traderet, nec unum quidem ex omnibus articulis istis forsitan definire posset, quos tantâ nonnulli animorum viriumque concertatione disputant, ac determinant.

Ex quo etiam perspicuum est, quàm parum huiusmodi ratiocinationes Philosopho-Scholasticæ ad inveniendas divinas veritates faciant. Nam in illis ipsis Concilijs quæ ad illustrandas eas congregantur, postquàm Theologorum dissertationibus super ambiguis contestatæque veritate datus fuerit locus, non eam Ecclesia per modum conclusionis in humana ratiocinatione & confecutione fundatæ elicit ac determinat: sed per modum sententiæ, quam ipsa tanquam iudex, auditis Theologis tanquam causidicis, divinâ inspiratione gubernata, ex alijs primitus revelatis, hoc est, ex Scripturis, aut traditionibus jam antè creditis, trahit. Ad quem sanè scientiæ uberius hauriendæ tradendæque modum, Philosophia humana perparum facit.

Hoc est igitur, quod suprà diximus, non hoc Christum Dominum, in conferendo novæ legis beneficio spectasse, ut scientijs expoliret nos: sed potius, ut principijs quibusdam al-

tissimarum rerum revelatis, & rationibus earum testis, humilitate fundatos, & charitate fervidos redderet. Nimirum ad locum, unde per protoplasti iniquitatem in hoc exilium relegati sumus, contrariâ nos prorsus viâ studuit revocare. Ille scientiæ magnitudine præcelluit, majoremque intemperanter appetendo periit. Medicus igitur attentâ ista ruinâ nostræ causæ, sanaturus ægrotum, luminosâ scientiæ cuncta rimanti & penetranti substituit in Ecclesia sua fidem; cujus obscuritate divina mysteria ita tegetentur, ut nos eorum cognitio line cognitione salvaret. Ex eadem quippe medicinæ methode, pro primæva abundantia nostrâ paupertatem; pro delicijs quibus abusi sumus, difficultates ac labores, veluti spinas ac tribulos preparando, seminavit. Nam quia noluit homo, *inquit Augustinus, inter delicias Paradisi servare potestatem, ut post eum peccatum propalaretur, statuit Deus, ut post eum peccatum propalaretur, ut caro peccati ad recipiendâ iustitiam laboribus & molestijs mitteretur.* Quam ob causam ipse Medicus Christus, ut ægroti suo semetipsam, quantum fieri posset, attemperaret, quemadmodum cum pauperibus & afflictis, pauper fuit, & in laboribus à juventute sua; ita & secularium scientiarum imperitus videri voluit. Non enim in illis earumque lumine præsentis vitæ felicitas posita est, sed in lumine purificatæ charitatis; quâ etiam voluit filios discipulosque suos peritos effici: ut ita veluti *docibiles Dei*, seu docti à Deo, participes fierent mysteriorum ejus: & istâ luminosâ face in cordibus eorum accensâ, cœlestium principiorum quæ revelaverat, arcana penetrarent.

CAPVT SEPTIMVM.

Duplex modus penetrandi mysteria Dei, humanâ ratione, & charitate: ille periculosus est, proprius Philosophorum; iste tutus Christianorum.

EX quo profectò aliud non parvi momenti arcanum sese aperit, quod à plerisque, qui de rebus divinis tam subtiliter, & logicè arguantur, abstrusum est. Duplex enim est modus penetrandi divina mysteria, quæ Dei revelatione credenda proponuntur: unus per humanas ratiocinationes, quem etiam Philosophi sectati sunt. Modus ille periculis multorum errorum obnoxius est; quemadmodum exemplis magnorum quorundam, sive Recentiorum, sive ætatis mediæ Scriptorum, sive etiam antiquorum Patrum, luculentè demonstratum est: qui intemperantiùs majestatem divinorum scrutantes mysteriorum, ab eorum gloriâ oppressi sunt. In huiusmodi enim inquisitione & assertionem maxime oportet sapere ad sobrietatem: quæ non finit animum veraciter humilem atque Christianum, in novas, quales dixi, prurire de revelatis mysterijs quæstiones, nisi errorum grassantium necessitas aliquid dicere cogat; multoque minùs eos ex humanâ Phi-

losophiæ, sed tantùm ex revelatæ sapientiæ principijs definire. His enim ex causis Apostolus Paulus, & primi Patres tantopere adversus humanam Philosophiam stomachati sunt.

Alter modus ex incensa charitate proficitur, quâ cor hominis purgatur, & illuminatur, ut secreta Dei penetret, quæ in sacrarum litterarum corticibus, ipsique revelatis principijs continentur. Hic intelligendi modus veris Christianis maxime familiaris est: per quem in spiritualibus sive viris sive sceminis, magis magisque crescente charitate, crescit sapientia, donec perveniat ad perfectum diem. Nam quemadmodum ex semine arbor nascitur, & vicissim ex arbore semen, atque ita reciproca utrumque productione in infinitum multiplicatur: ita quoque Christianæ fidei cognitio charitatis amorem suscitât; & per illam operatur: quæ charitas continuò lucem cognitionis excitat novam, lux flammam amoris, & iterum flamma lucem, atque ita idem-

identidem recipiando vices animum Christi-
anum ad fervoris, ac lucis, hoc est, ad
charitatis, & veritatis seu sapientiae plenitu-
dinem ducunt. Sed quemadmodum isti duo
adipiscenda cognitionis modi valde discre-
pant; ita quoque veritates, quæ per alter-
utrum innotescunt, valde diversæ sunt. Illæ
plerumque spinosæ atque aridæ sunt, in sola
hærentes speculatione, atque ideo fere frivola
& inutiles: hæ vero sive ad Deum, sive ad
homines, sive ad rerum agendarum regulas
pertineant, lapidæ sunt, & medullitibus in affectu
refluunt, unde prodierunt. Doctrina ista tan-
quam certissima solidissimaque sapiens ab Au-
gustino traditur, & omnibus de rerum divina-
rum intelligentia satagentibus unice com-
mendanda est. Nam hinc illud in tractatibus in
Ioannem: *Non diligitur quod penitus ignoratur,*
sed cum diligit quod ex quantalacumque parte cognos-
centur; ipsa efficitur dilectione, ut melius & plenius
cognoscatur. Itaque statim adijcit, modum in
scientia rerum divinarum proficiendi: *Si ergo*
in charitate proficiatis, quam diffundit in cordibus
Spiritus sanctus, docebit vos omnem veritatem. Et
inferius omnem profectum scientiæ inde spe-
randum esse prohetur: *Totum, quod usque ad*
illam perfectionem (quæ post hanc vitam dabi-
tur) futurum est, nobis promissum Dominus per chari-
tatem Spiritus, dicens: Docebit vos omnem verita-
tem. In cuius veritatis assertionem etiam Apo-
stolum citat, qui ad Ephesios dicit: *Ut in*
charitate radicati, & fundati, positis comprehendere
videlicet sciendo, cum omni bñs sanctis, quæ sit
longitudo &c. Et concludit id quod supra di-
ximus: *ISTO ENIM MODO vos docebit Spiritus*
sanctus omnem veritatem, cum magis magisque dis-
fundet in cordibus vestris charitatem. Quod ne
quis ex Aristotelis regalis de veritatibus mo-
rum formandorum dumtaxat intelligendum
esse contenderet, Augustinus ipse ad veritates
maximè theoricæ, quæ de Deo creduntur,
etiam non intelligantur, extendit: *Sic, per*
charitatem videlicet, fiet, ut à Doctoribus exte-
rioribus illa discatis, quæ noluit Dominus tunc dicere;
sed hinc omnes docibiles Deo: VT EA IPSA,
QUÆ PER LECTIONES ATQUE SERMONES
EXTRINSECUS ADHIBITOS DIDICISTIS,
ET CREDIDISTIS DE NATURA DEI NON
CORPORA, NEC LOCO ALIQUO INCLUSA,
NEC PER FINITA SPATIA LOCORVM QVA-
SI MOLE DISTINCTA, SED VBIQUE TOTA
ET PERFECTA ET INFINITA, SINE NITO-
KLAVS COHORVM, SINE FIGVRIS LINEA-
MENTORVM, SINE NOTIS LITTERARVM,
SINE SERIE SYLLABARVM, IPSA MENTE
CONSPICERE AC PERCIPERE VALEATIS.
Quod alijs in locis ad alia quoque altissima
mysteria, ipsumque arcanum sanctissimæ Tri-
nitatis extendit. Charitas enim hoc ipso quo
Christiani animum à creaturis revocat, & at-
tollit in Deum, oculum cordis à terrenarum
cupiditatum formis ac tenebris purgat, quibus
cor hominis obsecratur & obbrutescit, ne
revelata mysteria possit intelligere. Quanto ma-
gis magisque cor dirigatur (nempe retorquendo

illud per charitatem in Deum) tanto magis vi-
deret quod non videbat, & valeret quod non valebat. Et
in sermonibus de diversis: *Videre vis? Beati*
mundi corde, quia ipsi Deum videbant. Prius ergo
cogita de corde mundando. Hoc habet negotium, ad
hoc te advoca, insula hinc operi. Quod vis videre
mundum est; immundum est unde vis videre. Quis
autem dubitet charitatem veritatis, hoc est,
Dei, esse quæ mundat cor? Nam ut idem
Sanctus ait: *Veritas mandet, vanitas inquinat.*
Et rursum: *Secundum præceptum est dilectio veri-*
tatis, cui contraria est dilectio vanitatis. Nam quia
omnes cupiditates terrenæ tenebrose sunt,
charitas quæ cupiditati capitaliter contraria
est, tenebras istas pellit, ut in ejus lumine
lumen æternū, quo cuncta collustratur, cernere
possit: *Fugatis, inquit, tenebrae fumo sarum cu-*
piditatum videbitis lumen. Et in libro secundo de
sermone Domini in monte, clarius modum,
quod hoc efficitur, explanans, obtebratio-
nem cordis, & illustrationem cordis præcla-
rissimè tangit, primumque dicit, Deum sem-
per paratum esse dare suam lucem nobis non visibilem
sed intelligibilem & spiritalem: sed nos non sem-
per paratos esse accipere, cum inclinamur in alia,
& rerum temporalium cupiditate tenebramur. Hinc
docet ex opposito tenebras illas fugari ipsa
conversione mentis in Deum; *Quæ sit, inquit,*
purgatio interioris oculi, cum excluduntur ea, quæ
temporaliter cupiebantur, ut acies cordis simplici fer-
re possit simplicem lucem divinitus sine ullo occulso
aut immutatione fulgentem; nec solum ferre, sed
etiam manere in illa; non tantum sine molestia, sed
etiam cum ineffabili gaudio. Itaque magnopere
preposterum est, quod homines, qui adhuc
terrenis cupiditatibus tenebrofi, oculos ad
mysteria divina cæcos afferunt, scrutari, in-
telligere, penetrare, definire conantur, an-
tequam illa lux arcana, quam vitæ sanctas
parit, in eorum cordibus oriatur; non mi-
nore profectio superbiæ præsumptionis, quam
temeritatis exemplo. Nonne iniquitas, inquit
Augustinus, *ne istam lucem videre posses, premi bat?*
Quid ergo? Cor saucium levabis ad Dominum?
Nonne prius sanandum est, ut videas? Nonne super-
bis invenis, cum dicis primo videam, & sic credam?
Sub (credere) autem in eodem loco vitæ bonæ
seu charitatis præcepta comprehendit, quia
istius ex fide vivit. Vnde alibi definit generali-
ter, quod tempus fidei (hoc est hujus vitæ)
cum æquitate vitæ ætæ, impetrat intellectum sta-
bilis sapientiæ, ut non solum credendo, sed etiam in-
telligendo disciplina firmetur. Nulla verò æqui-
tas vitæ habetur, aut haberi à quoquam po-
test juxta solidissimam præceptoris hujus do-
ctrinam, nisi eam charitas impetraverit ac
donaverit. Idcirco nihil etiam in scriptis
ejus familiarius & pervagatius, quam intella-
ctum earum rerum, quæ per fidem credende
proponuntur, etiam in hac vita esse præparatum
fides, juxta id quod ex Isaia juxta Septuaginta
Interpres allegare solet: a Nisi credideritis,
non intelligetis. Sub qua fide semper vitæ san-
ctitatem complectitur, quæ ex charitate profi-
ciscitur, & cordis tenebras fugat.

Ex

Ex istius igitur immobilis doctrinae fundamentis expressa sunt illa sententia, quibus identidem charitatis vim, ad mysteria quae fides credit intelligenda & penetranda, consignat. Ut quando dicit Spiritum sanctum hominibus dari, ut ad divina & aeterna contuenda quodam amorem & charitatis spiramento & incendio rapiantur: Ut quando ad haereticos Manichaeos revelata fidei principia cum tanta cordis immunditia penetrare conantes dicit: Per charitatem pervenitur ad plenitudinem scientiae: Et ad Faustum eorum Episcopum: Non intratur in

Lib. 2. de Gē.
contra Ma-
ni. b. c. 23.
Lib. 32. cont.
Faust. c. 18.

veritatem, nisi per charitatem: Ut quando ad quolibet Catholicos dicit: Mores perduntur, ad intelligentiam. Mores verò ex amoribus fluunt. Nec enim faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores; bonus autem amor, nemine dubitante Christiano, charitas est: Ut quando in libris de Trinitate dicit, fide flagrantem excitari charitatem: ut quanto flagrantius diligimus Deum, tanto certius sereniusque videamus. Quam ob causam subinde illustratorem pie charitatis, subinde lamnosissimam charitatem appellare solet.

CAPUT OCTAVUM.

Quaestiones & veritates purè Scholasticae nihil cum cognitione charitatis commune habent, propter diversas causas. Præcipitia in quae prorumpunt.

IAM ex Scholasticis quaero, utrum veritates illae purè Scholasticae, seu quaestiones illae strigosae, quibus universa Scholastica nunc ab omni parte plena est, primi generis earum quas ante diximus, an secundi sint? Et sane eas esse cogitationis prorsus humanae latus, evidentissimo argumento est; quod nulla quaestio purè Scholastica tam stabiliter firmata sit, quin per adversarios novis opinionibus discrepantes labefactetur. Cur enim plerumque dissentiant, & à magistris discipuli, & inter se condiscipuli, nisi quia ut homines humanis sensibus & humanis ratiocinationibus, ex Philosophorum principiis, ista quarunt? ubi non raro adest & studium gloriandi, quo quisque alio sapientior & acutior videri cupit; nec sententiae quodammodo addictus alienae, sed sui dogmatis & opinionis inventor. Ut sane tot altercationibus atque dissensionibus, Philosophorum antiquorum saeculum, quorum principia sibi à teneris propinata imbibuerunt, & vestigia terunt, revivisse videatur. Scholase enim habebant Philosophi penè innumerabilibus opinionibus dissentientes, ut Augustinus ait, & templa communia. Quae fluctuatio atque incertitudo inventae veritatis manifestè testatur, nihil huiusmodi speculationes commune habere cum illa directrice charitatis Evangelica cognitione; quae quamvis aliquid obscuritatis adjunctum habere possit, animos tamen sic infallibili certitudine tranquillos facit.

Lib. de vera
Relig. c. 1.
& lib. 19.
de Civit.
c. 41.

Enimverò quis sano iudicio dubitare possit, pleraque notitias genuinè Scholasticas, non nisi puras abstractiones esse, depuratasque Aristotelicae Metaphysicae eliquationes, quandoquidem de rebus supernaturalibus agatur? Nam in huiusmodi rebus neque ingenium suipius dux suo pro lumine esse potest, si verè supernaturales sunt: neque etiam Deum ductorem habet, si sola mentis imaginatione huiusmodi sint, atque humana cogitatione satagete cudentur. Quid vero incongruentius, quam

res humana dumtaxat opinione supernaturales ex principiis Aristotelis purè naturalibus suspendere ac declarare velle, à quibus veritates fidei nostrae, quae verè supernaturales sunt, vel notorias exceptiones, vel certè novas inauditalque explicationes protulerunt? Nam ista principia naturalia: Quae sunt eadem uniter, sunt etiam eadem inter se: & una subsistentia non potest duas perfectas naturas terminare: & sine voluntate non potest esse peccatum, Trinitatis & Incarnationis, & peccati originalis mysteria, vel falsa esse, vel prorsus incognito Philosophis modo explicanda, monstrarunt. Quae prolepto ratio est, ut huiusmodi cognitiones abstractivae, quas iste Philosophicus conatus parit ferè sursum haereant, ad instandū; nec in cor hominis Christiani ad extruendum charitatis aedificium delabantur.

Hoc enim veritatibus illis proprium & perpetuum est, quae per secundum, quem supra diximus modū intelligēdi mysteria accipiuntur. Principium quippe suae cognitionis non tam in cerebri subtilitate, quam cordis puritate defixum habent; ideoque non nisi in Sanctis atque simplicibus animabus inveniuntur. Unde omnes verè docti atque religiosi sciunt plurimas huiusmodi arcanas mysteriorum coelestium veritates à famellis, idiotisque penetrari, ad quas nullā se Theologiae suae subtilitate attingere posse, cum admiratione profitentur. Nempe quia divinae illius ac luminosae charitatis foetus sunt; quae excessus, extases, liquefactiones, heroicis impetus parit. Haec est illa scientia Theologica, quam nobis Apostolus commendat ad Corinthios: In omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia. Et iterum: Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiae claritatis Dei. Et ad Ephesios: In charitate radicati & fundati, quo fructu? Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sunt latendo, & longuando, & sublimas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiam

1. Cor. 1.

2. Cor. 4.

Eph. 3.

scientia charitate Christi. Et ad Romanos huiusmodi scientiam indicat ex dilectione velut fonte scaturire: Et ipsi pleni esset dilectione; repleti omni scientiâ: Et beatus Petrus ex gratia: Crescite vero in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris IESU Christi. Gratiam nempe statuit istius fontem cognitionis.

Consideret jam quisquis volet, utrum illæ puræ Scholasticæ speculationes, quibus recentior multorum Theologia plena est, dilectionis istius heroicæ & ecclasticæ effectus aut causa sint. Arbitror enim difficile quemquam eorum, qui in ea versati fuerint, si sciant quid loquantur, aut de quibus affirmant, aliud sentire aut dicere posse, nisi sub illa scientiâ, de qua dicit Apostolus, *Scientia inflat*, hanc disciplinam, prout à multis tractatur, comprehendere esse, in qua eis quidlibet, quod non sit expresse definitum, sustinere fas est, & multa jam olim definita, per ignorantiam antiquitatis, disputandi; nimiam libertatem sustinentur, in qua quotidie aliquod novæ quæstionis & opinionis monstrum nascitur, tantæque animositate defenditur, ut in calore disputationis, ad quælibet porius absurdum, quam ad ignorantiam aliquam, vel solutionis alicujus dandæ imperitiâ consensendam adigantur, in qua unus alterum ejusdem sodalitijs socium in eodem Gymnasio vellicat, censet, ac damnat. Quæ omnia disciplinæ charitatis & Christianæ, quæ suavis ac modesta est, adversantur.

Quod verò ex immoderata cupiditate mysteria divina penetrandi, & sine ullo limite perferendi, ista nascantur, manifesto indicio est, quod quotidie sine fine, non minus in praxi, quam theoriâ, quæstiones Theologicæ, & opinionum dissensiones crescant. Unde factum est, ut quemadmodum in theoreticis, limites rerum verè divinarum transeundo, non semel in chimericis abstractiones inciderunt; ita in practicis, morales regulas agendorum simplices relinquendo, quas simplex & genuina ratio & antiqui Patres præscriperunt, tam laxas effecere conscientias, sub prætextu accommodandi sese infirmitatibus hominum, ut nihil opus sit, nisi sceleratior fieri homines, ut nova aliqua & licentiosa regula fabricetur. Nam in sæculo corruptissimo quamvis nonnulla peccata universa hominum commercia cœdaverint, ad eas tamen angustias disputandi libidine redacta sunt, ut non nisi in Me-

taphysica quadam abstractione salva esse videantur. Quis enim hoc tempore sit usurarius, si omnes abstractiones, & tentationes à Scholasticis aliquibus excogitatas noverit, & adhibere voluerit? Foro pulsa, vix in palestris disputantium adhuc vivit. Dies me deficeret, si luculentissimos campos aperirem, quos contrahebibus, matrimonijs, libidinibus, ambitioni, singularibus certaminibus, alijsque non paucis flagitijs & facinoribus quidam aperuerunt. In quæ præcipitia non abripiat mentes terrenarum rerum cupiditate stimulas illa cujusdam Recentioris regula, quæ decernit, quod si cui ratio erronea dicet aliquid esse peccatum, ex alia tamen parte vellet facere, licite deponit istam conscientiam absque ulla alia ratione, etiamsi ex impetu vel libito fiat? Iam penè quidlibet fecit licitum regula de opinione minus probabili sequenda etiam contra propriam opinionem, quam veram putes? Iam enim in tanta opinionum varietate, vix aliquid in moribus tam absurdum est, nisi decalogum aperte feriat, imò etsi feriat, quod non factum sit probabile. Ut reverà plerisque Christianis scientia recentioris Theologiæ ad nihil perserviat, nisi ut sensa diversa diversorum suis apta cupiditatibus noscendo & sequendo, depositâ Christianâ simplicitate versutiores, & probitate nequiores fiant. Nam & eò impudentiæ ex illa eadem norma quidam profuerunt, ut cum religione quidam ductus, non auderet aliquid in alterius gratiam facere, quod sciebat in principia morum impingere, & à nullis auctoribus tanquam probabile assertum esse, responderit ei magister recentis Theologiæ expolitus: Aude tantum, nos efficiemus probabile. Ecce excessus, in quos illa licentia indulgendi ratiocinationibus humanis, & Philosophiæ suæ prorumpit, quando divinissima mysteria imbecillium opinionum libidine & proprii sensus aleâ ventilantur. Quæ quidem non eò à me animo dicuntur, quasi propter quorundam abusum Theologiam Scholasticam fugillatam velim, quam ad pellendam tyronum ignorantiam methodi suæ luce & brevitate saluberrimè tradi scio. Non propter bonarum rerum abusus usui legitimo calumniandum est: nec industria humana in tradendis utiliter scientijs suffocanda est, quia limitem subinde prætergreditur; sed intra cancellos à veritate præscriptos potius revocanda.

CAPUT NONUM.

Cancelli Theologiæ Christianæ in Scripturis, Concilijs, & Patribus primorum sæculorum, per quos Deus Ecclesiam docuit, positi sunt.

Quis igitur limes, inquires, in Theologia Christiana, seu in rebus divinis more Scholastico pertractandis observandus est? Difficile terminum figi, non diffiteor. Et primò quidem non eò

vecordiæ veniendum, ut cum hæreticis blæteronibus Scholasticam doctrinam, ut jam dixi, universam respuamus. Ignorant nempe tenebriones illi, non aliud Scholasticâ nisi methodicam divinarum rerum tractandarum viam esse;

esse: quam nemo nisi vel impiissimus vel erroribus excecatus culpet. Ferrum est, quo impietas & error quivis divina veritati adversarius presentissime juguletur. Siquid rubiginis humani ingenij inquietudo ei affricuerit, nemo Scholastica, sed ingeniorum petulantia vitio verterit. Cancelli igitur non alij, meo iudicio, Theologiae Christiano Scholasticae ponendi sunt, nisi quos ipsum Deum ei fixisse, quisquis Christi fidelem se esse meminit, & perturbationum praedictis vacat, arbitrabitur. Nam ex omnium Theologorum sensu Deus ipse principia scientiae rerum divinarum, quae ante in abditissimos recessus ab hominum cognitione abstrusa erant, nobis revelavit. Quicquid certi & infallibilis ex illis principiis, in modum primae, secundae, tertiaeque conclusionis, derivatum est, non nisi eodem auctore Deo Ecclesiae patefactum est, qui haereticorum errores, in ejus emolumentum vertit; ut eam paulatim efficeret ex errantium impugnatione doctiorem; *Multa quippe, inquit Magister orbis Augustinus, ad fidem Catholicam pertinentia, dum haereticorum callida inquietudine agitantur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius praedicantur, & ab adversario nota quaestio, discendi existit occasio.* Itaque certissimus ille fuerit, se divinam tenere veritatem, qui animo recondiderit quicquid per idem oraculum Dei Catholicae Ecclesiae manifestatum fuit, ut capitalia principia divinitus revelata, & ab haereticis praeteritorum saeculorum impugnata tueretur. Vbi quidem consideratione dignum est, Deum in mysterijs suis declarandis non aliter assuile Ecclesiae fuge, nec ea diffusisse in multiplices conclusiones, nisi necessitate hoc ipsum postulante: idque magis, ut articuli illi capitales, in quibus velut semine continebantur, ab haereticorum petulantia defendi possent, quam ut hominibus, quibus magnopere expedit, ex pura solaque fide vivere, clarior vberiorque cognitio afferretur.

Ex quo etiam per transfennam discrimen magnum aperitur, inter modum quo Spiritus sanctus divinarum rerum notitiam per os Ecclesiae suae diffundit uberiores, & eum, quo Scholastici multi eandem illam cognitionem, per quaestiones suas sine termino multiplicatas, extendunt. Spiritus enim Dei per os Ecclesiae, vix, nisi cogente, ut dixi, haereticorum petulantia hoc facit, quorum insultatio non aliter compesci potest: Scholastici vero illi nulla necessitate compulsi, sed sola plerumque quidlibet indagandi & resolvendi cupiditate. Deinde Ecclesia non hoc praecipue spectat, ut praecipuos fidei suae cardines novis definitionibus magis extendat, atque intelligentiae fidelium suorum exponat: sed potius ut eos novis istis definitionibus, ex quibus dilucidiores ac diffusiores fiunt, magis magisque muniat, ac defendat: illi e contrario hoc unicum plerumque in plena Ecclesiae pace spectant, ut veritatum divinarum termini

A proferantur. Nullam enim necessitatem praetere ex cogentium haereticorum, quibus potius pleraque difficiliora argumenta contra fidem nostram, curiositas quorundam Catholicorum in quaerendo ac disputando suppeditavit. Et quamvis in eo similes Ecclesiae videri velint, quod nihil afferant nisi quod immediate vel mediate ex principiis revelatae cognitionis derivetur, immensa tamen seges conclusionum ab ijs tam procul distita est, ut impossibile esset Angelis, qui, ut aiunt, omnes conclusiones in principiis intueri solent, conjunctionem earum cum iisdem principiis revelatis ingenij vivacitate consequi: & facile esset hominibus, qui per conclusiones ad principia ascendere conantur, ad principium aliquod naturale, a quo dependeant, & in quo recumbant, ascendendo pertingere, antequam ad cacumen revelati principij, quod quaerent, pervenerint.

B Itaque ut vagae disputantium libertati, & infinitis quaestionibus atque conclusionibus, quas phantasia & intelligentiae vicinitas aut similitudo parit, statuatur aliquis modus, certi limites cognitioni rerum divinarum, quam Deus habere nos cupit in hac vita, collocentur; non alios, nec alibi cancellos quaerendos aut figendos esse puto, quam qui libris illis comprehensi sunt, in quibus principia revelatae cognitionis immediata, & mediata, primaria & secundaria, itemque tota conclusionum haecenus inde per Spiritum sanctum derivatarum, hoc est, definitionum novarum series continetur. Quod ut apertius breviusque dicam, arbitror sacrae Scripturae libris, Concilij, & primorum saeculorum Patribus nos contentos esse debere, in quibus tantam divinarum veritatum copiam offendimus, ut sine magna intelligentiae fatigatione, sola poene memoriae satagente, totius vitae cursus capiendis omnibus vix sufficiat. Quas quia non minus certi & securi erimus, a Dei spiritu aut instinctu profluxisse, quam ceteras a tanta prerogativa esse removendas, solida inde occasio dabitur nobis admirandi atque amandi Dei, qui nobis tam uberes divinae cognitionis fontes aperuerit. Ex quibus quidem tanto avidius nobis, constantiusque bibendum est, quod nemo inficias iverit, rivulos praefontibus esse spernendos: & propria Scholasticorum confessione constet, neminem in Scholastica Theologia consummatum esse posse, nisi ei terendae vitae impenderit universam. Et quid supererit, quod divinissimis istis libris volvendis temporis aut otij tribuatur? Cum ergo alterutrum eligendum sit, quis non perspicue videt, quonam salubrius labor noster majorique cum fructu convertendus sit? Nam & hoc apud Scholasticos plerisque in confessio est, difficillime, aut nullo pacto fieri, ut qui in Scholastica Theologia praecelluerit, in positiva, quam vocant, simul primas ferat; atque hoc in sancto Thoma & Caetano demonstratum esse. Quod quidem ab ijs nos sine magna ratione dici-

Lib. 16. de
Civ. l. 2.

35
dicitur. Nam in altera earum perpetuis Metaphysicæ abstractionibus uti oportet; in altera iudicio tantum sano, animoque docili, ut divinas institutiones, quæ non nisi verbo

^A Dei, & instructioni divinitus datæ tanquam principiis nituntur, fideliter capiat, ac debita cum submissione veneretur.

CAPVT DECIMVM.

Quid moverit auctorem, ad indagandam veritatem de gratia & prædestinatione, ex Concilijs & Augustino.

QUAPROPTER, ut ad intermissum capite quarto orationis meæ filum, ex illa longa quidem, sed huic argumento non importuna digressione redeam, cum ego jam olim paulo attentius considerassem, in ista controversia de gratia Dei, qua totius penè orbis Christiani Doctores tanto disceptandi fervore confligunt, non aliud quærere, quàm quid sacra oracula de divinæ gratiæ adiutorijs revelaverint, quid Concilia de talium oraculorum sensu definiverint, atque imprimis quid celeberrimi gratiæ expositores ac defensores, ex quorum ipsissimis verbis oraculorum Dei atque Ecclesiæ sensum complectentibus ipsa Concilia suas definitiones formaverunt, in operibus suis de eadem illa Dei gratia scripserint, prædicaverint, inculcaverint: valde præposterum mihi visum est, ex Aristotelis vel Commentatorum ejus principijs, quæ de concursu primæ causæ, de indifferentia voluntatis liberæ, & ejus in actum secundum extractionem ac determinationem, de habituum naturis, de potestate voluntatis in affectus animorum, & similibus, vel insinuarunt vel tradiderunt, ad istam litem dirimendam tantâ pugnacitate contendere. Nam arcanus ille concursus divinæ gratiæ, & à concursu naturali, & à connaturali operandi modo humanæ voluntatis à Philosophis agnito, multum discrepat; & violenti impetus concupiscentialis rixæ diversarum passionum longè potentius imperium exercent in liberum voluntatis arbitrium, quàm gentium Philosophi putent. Nam ex puris Philosophiæ Aristotelicæ principijs, tota hæresis Pelagiana & Semi-Pelagiana fabricata est, prout etiam tunc subodoratus fueram. Quibus non mediocri animadversione & sollicitudine trutinatis, & quantopere Scholastici plerique limites Christianæ Theologiæ fixos, prætextu subtilitatis excederent, omnino judicavi in modo inquirendæ veritatis istius difficilis & arcane esse peccatum.

Cum igitur desperarem ad liquidam istius questionis difficillimæ intelligentiam istâ me viâ pertingere posse, in quâ non minimam ætatis partem triveram; multaque Scholasticorum scripta lustrando pererraveram; ipsos Ecclesiasticæ veræque Theologiæ fontes ad-eundem mihi, consulendosque censui, Scripturam, Concilia, sanctos Patres, quos hac de re totius Ecclesiæ testimonio caste sensisse & scripisse retinebam. Inter quos Augustinus longè primas in hoc argumento ferre, non se-

^A mel in illa Academia intellexeram, quæ ab incunabulis suis eruditissimum sanctissimumque Doctorem istum sibi præcipue sacræ Theologiæ ducem non immerito delegisse sibi videtur. Quod quamvis tunc potius Magistrorum meorum auctoritate ductus crederem, quàm experientiâ comperissem, fides tamen illa & reverentia, quâ Doctorem istum venerabar, apud me satis erat, ut ad laboriosissimam istâ provinciam subeundam me accingerem. Itaque venerabilem stylum ejus arripui, nullisque tædijs aut laboribus territus, volutioni & lectioni assidue universorum librorum ejus, iterum iterumque sapius repetitæ, per viginti duorum annorum spatium immerisui, hoc unicum spectans, ut ultima primis diligentissimè conferendo, dispersasque sententias, quas hic illic in Scholasticorum scriptis legeram, corpori unde avulsa erant re-
^Bstituendo, genuinam doctrinam ejus, quantum luminis mihi Deus daret, radicatus intellexerem, & medullitus imbererem. Subinde expavi, fateor, plus quàm dici potest, cum liquidissimè cernerem, quanta absurditate gravissima doctrinæ capita in sensus alienissimos à Recentioribus quibundam obtorto collo traherentur; quanta cecitate nonnunquam disputationes ejus pro assertionibus, errores quidam Pelagianorum ab illo plus quàm decies proscripti, pro Augustiniana veritate; imò objectiones hallucinantium pro solutionibus respondentis acciperentur: quas tamen velut imas, & primas, & immobiles bases doctrinæ suæ de gratia Dei discipulis propinatæ collocarunt, ut nemini dubium esse possit, quàm enormium conclusionum exorbitatio ex istiusmodi principijs nasci deberet. Incredibile hoc modestius quisque lector arbitrabitur, sicut & ego ipse primò obtutu olim arbitrabar: sed res ipsas inferius diversis locis de se loquentes patienter expectet. Ego interim prodigiosi istius ingenij sublimitatem, eruditionis altitudinem, doctrinæ callitatem nunquam satis mirari poteram. Quo fiebat, ut pondus auctoritatis ejus in animo meo multum cresceret, & non sine causa in Ecclesia Catholica, maximum gravissimumque semper fuisse, atque esse debere judicarem. Et quia causæ ejus non omnibus perspectæ sunt, & ad causæ momentum, quam suscepimus, non mediocriter faciunt, veniam spero mihi pius Lector dabit, si aliquid paulo latius de sanctissimi atque eruditissimi Doctoris hujus laudibus balbutiendo deserviero.

B

CAPVT

CAPVT XI.

Deus non minùs mirabilis in innumerabili varietate mundi incorporei, quam corporei, hoc est, iustorum, quam rerum naturalium: quarum ultimæ differentiarum & perfectionum fibræ, ideoque & Augustini, latent.

QUISQVIS attentiori animo divinæ potestatis mirabilia contemplari vult, suspensus hæere cogitur, utrū cœlestis illa mens in huius mundi corporei an incorporei molitione mirabilior; an quādo hunc mundū cōspicibilem in nihilo, an verò quando Ecclesiam suam, in hoc ipso fundavit mundo, magnificētiō appa-
ruerit. Nam quemadmodum cœli terræque machinam innumerabili multitudine specierum implevit, ac varietate distinxit; ita Ecclesiam suam spiritualium creaturarum incredibili numero atque ineffabili diversitate locupletavit. Ipse est enim populus ille novus, ac semen cui benedixit Dominus: cuius tanta multitudo est, ut instar montis magni impleverit universam terram; atque instar vineæ ad dexteram levamque penetrantis palmites suos, non usque ad mare tantum, ut Propheta cecinit, sed longè latèque ultra mare diffuderit: tanta verò varietas, ut & florum, & stirpium, & animantium diversorum, quæ terræ marique vigent numerum, adeoque creaturarum species omnium longè superet. Sed eò magis miranda est ista iustorum hominum varietas ac differentia, ex quibus Christi Ecclesia constituitur, quod gratia Dei, quæ spiritualis istius mundi quasi essentialis forma est, naturamque humanam & Angelicam velut propriam suam materiam ornando potiendūque perficit, unica dumtaxat in specie sua, & uniformis esse videatur. Veruntamen qui paulò accuratius rerum creaturarum penetrabilia perscrutantur, hanc sublimium naturarum indolem esse putant, ut quod quæque magis à materiæ forculentia recesserit, divinæque simplicitati, tanquam spiritualium rerum apici propius accesserit, eò longius quoque ab isto esse contracto, terminato, singularique separetur: quod ex materia, ut volunt, natum, unitatem in multitudinem, naturæque specierum in singularia sine fine dispefcuit. Quamobrem cum illa iustarum creaturarum forma gratia Dei sit quedam viva effigies divinitatis unitate sua fecundissimā formantis omnia, quantumvis essentijs viribusque diversissima esse videantur; quid mirum, si quilibet istius gratiæ gradus cum omnium creaturarum formas naturæ sublimitate, & agendi facultate præcellat, unumquemque iustum tanquam uni-

Acum, Angelorum instar, in sua specie constituat: ut ita quot sunt iusti in Ecclesia, tot veluti soles ac sidera in cœlo splendeant, quæ suo quæque lumine, magnitudine, viribus, influentijs discernantur? Hoc enim Scriptura sacra insinuare nobis videtur, quando tories Regni colorum nomine Ecclesiam nuncupat; hoc quando canit: *Affuit Regina à dextris tuis, in Psa.* *resur deaurato, circumdata varietate:* hoc quando Propheta vaticinatur: *Fulgebunt quasi stelle in perpetuas æternitates:* hoc denique univèrsū ipsius Ecclesiæ corpus clamat, in quo suis quique hierarchijs ordinati, tot Viduæ, Virgines, Anachorete, Monachi, Confessores, Doctores, Pontifices, Martyres, Prophete, Apostoli numerantur: quorum singulis, cum singularem quandam in se tanquam specie differentem divinæ gratiæ prærogativam quicque præferat, & ostendat, licebit illud Sapientis accinere: *Non est inventus similis illi, qui con-* *servaret legem Excellsi.*

Sed quia in naturalium rerum ordine nihil inter omnes difficultatum anfractus magis caliginosum ac difficile est, quam ad extremas differentiarum fibræ, quibus res à re discernitur, intelligendo penetrare; quis tandem in hoc ordine multiformis gratiæ Dei, dotes ultimas atque individuas unicuique iusto proprias indagaverit? Sin autem hoc nimis operosum est, humanoque ingenio, quamdiu corpus quod corruptum aggravat animam, impenetrabile, quis aliquādo sancti illius ornamenta, dotes, prærogativas accuratè disernerit, qui primum sibi ordinem in unâ ex primis hierarchiâ Ecclesiasticâ, quæ Doctoribus attributa est, totius Ecclesiæ iudicio vendicavit?

Quapropter satius fortassis esset, quod in divino cultu probari solet, hunc sanctum religioso quodam admirationis silentio, quam impolito ac sterili eloquio celebrare: cum inter omnes Ecclesiæ Patres ac Doctores unus ille sit, cui æquiore jure istud encomium tribueris: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno colorum.* Etenim si naturâ ita comparatum est, ut iustarum suarum vires effecta testentur, profectò sanctitatis ejus magnitudo, ac dorum excellentia ex præstantis doctrinæ raritate, & ex agendi vivendique disciplinâ ponderanda est.

CAPVT

CAPVT XII.

Augustinus quatuor Capitales Christianismi veritates contra quatuor potentissimos errores fundavit; unitatem Capitis Ecclesiae, unitatem corporis, unitatem Sacramenti incorporationis, unitatem gratiae; ostenditur de tribus primis.

Hic est enim ille, qui quatuor praecipua veritatis dogmata, tanquam quatuor generalia Christianae doctrinae capita & principia, totidemque fluvios paradisi fundavit ac stabilivit. Quae cum ante ipsum humili potius fidei simplicitate, quam intelligendi perspicacia tenebantur, quatuor potentissimis erroribus occasione obscuritate sua praebuerunt, ut quadruplex Religionis nostrae fundamentum ingenti ausu & molimine concuterent; unitatem Capitis, Filij Dei; unitatem corporis ejus, Ecclesiae; unitatem Sacramenti incorporationis, quod est baptismus; unitatem ac veritatem vitae, hoc est, gratiae per Christi crucem datae, qua corpus hoc ab illo capite vegetatur,

et sine qua lex nova nihil veteri antecellere.

Hic mihi latissimus aperitur campus, quo frenis liberioribus in hujusce Doctoris praedicationem vagari posset oratio. Sed ut eam cancellis arctioribus circumscribam, de primo, videlicet unitate Capitis, ita habendum cenfeo; Augustinum esse, qui primus Patrum, salvo iudicio saniore, divinitatem Filij Dei adversus Arij machinas ita stabilivit, ut primus mirabili quodam ratiocinationis acumine primarium subverterit fundamentum, quo totus Arianismus natus creverat, adulescentique nitebatur. Quamvis enim Nicenae Synodi auctoritate prostratus, multorumque Patrum vulneribus confossus, Augustini aetate senimortuus palpitaret; nemo tamen radicem erroris exciderat, nec sentinam illius exhauserat objectionis, quae totius istius haereseos virus exhalabat. Nihil enim perinde haereticum Arium, doctissimosque qui eum sectabantur Antistites sefellit, quam quod in Ecclesiae nascentis exordijs Patres trium saeculorum antegressi Iustinus, Ireneus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, & postea passim alij, Athanasius, Eusebius, Hilarius, Basilus, Chrysostomus, Epiphanius, Ambrosius, Theodoretus, unanimiter docerent, apparitiones illas Dei in crebras, quae in veteri narrantur Testamento, non de Patre, quod esset invisibilis, sed de Dei Filio intelligendas esse. Itaque Concilium quoddam Orientalium Episcoporum Sirmiense, quod adversus Photini errores congregatum fuit, anathema dixit ijs qui dicebant, Non Filium Abrahae visum, vel cum Iacob

luctatum esse, sed Deum inaccessibilem, sive Patrem quemadmodum apud sanctum Hilarium videre licet. Hinc ergo continuo sectarij inferebant, ex istorum Patrum auctoritate, Filium Patre minorem esse, quod visibilis factus, internuncij vice ad homines pro Patre per tot saecula functus esset. Hac, inquit sanctus Ambrosius, est causa erroris, hac origo haeresis Arianae. Quod & Athanasio, & Gregorio Nazianzeno, vel ijs certe, qui librorum ad Theophilum & orationis quadragesimae nonae apud Nazianzenum auctores sunt, tantopere placuit, ut haec eadem verba vel Ambrosio praeformaverint, vel ex Ambrosio in sua scripta transfulerint. Cum igitur istud ex Ambrosio praepotore suo didicisset Augustinus, adversus constantem praecedentium sententiam, magno ausu, maiore constantia subnixus, scripturarum pondere, & rationum gravissimarum acumine ac textura, primus panis velis in libris de Trinitate demonstravit, omnes apparitiones illas veteris Testamenti non Deo, sed Angelo esse tribuendas. Quae causa fortassis fuit, cur libros illos tot annis suppresserit, ne forte nimis praecipiti audacia illam tot Patrum antiquorum sententiam, atque unam praecipuum Arianorum praesidium subvertisse videretur.

Quod ad secundum attinet, unum illud breviter causa suffecerit; Augustinum esse, qui veritatem de Ecclesia Catholica, qui notas ejus, quibus tanquam vivis coloribus insignita dignoscitur, qui officia, potestatem, praerogativas, omnesque dotes ejus tanta ubertate diduxit, tanta luce declaravit, tot scripturarum rationumque vinculis, veluti Dei tabernaculum contra omnium tempestatum impetus munivit, ut & praecedentes Optatum ac Cyprianum tanto intervallo post se reliquerit, quanto prima embryonis lineamenta, jam editus in lucem foetus; & posterorum nemo, sive Patrum, sive Doctorum, quicquam alicujus ponderis protulerit, quod non eis Augustinus praeformaverit. Ille quippe nunc omnium in Ecclesia tuenda solertissimus est, qui Augustini nervos intendere, & Augustini arma tanquam Herculis, Christiani clavam, in adversarios intorquere didicerit.

De tertio, videlicet baptismo, quo incorporamur Ecclesiae, hoc unum aio; Augustinum esse, qui primus inter omnes Patres veritatem, unitatem, necessitatem, & energiam baptismi

baptismatis viâ omnibus antegressis inuistatâ & ignotâ stabilivit, non ista omnia pondere Scripturarum astruendo, quod ante ipsum Opatus Milevitanus infelicitè tentaverat; sed solâ Ecclesiæ autoritate, atque traditione. Quod ita luculentè præstitit, ut quicumque

32
eum tempore subsecuti sunt, nihil magni contra sui temporis hæreses opponere potuerint, quod non ex Augustino compilassent. Neque mirum sanè, cum illi, qui doctrinam ejus medullitus imbibuerunt, profundius hoc Sacramentum penetrasse videantur.

CAPVT XIII

Item de quarto. Primus Augustinus intelligentiam divinæ gratiæ & novi Testamenti fide crediti aperuit fidelibus, & Ecclesiæ.

DE quarto divinâ gratiâ, quid dixerō? Imò verò quid non dixerō? Augustinum esse, qui Christi gratiam fundamentum Religionis Christianæ, quemadmodum eam ipse non semel vocat, sine quâ vita, passio, mors, & resurrectio Salvatoris evanesceret, primus in Christianorum intelligentia fundavit. Cujus veritas ante ipsum tantis tenebris involuta, tot sinuosis anfractibus latebrosa, tot inexplicabilibus laqueis impedita fuit, ut illi uni debeamus, si quid recti de isto ligno vitæ, de isto manna abscondito, de ista vita nostra ex mortuis, de secretis vitæ æternæ, quam gratiam Apostolus dixit, intelligendo assequimur. Ut non immerito dici queat, id in explicatâ divinæ gratiæ publicatione præstitisse sanctum Augustinum, quod in propalatione divinitatis verbi Dei Joanni Evangelistæ tribui solet. Ut enim iste in scriptis suis, inter Apostolos & Evangelistas primus, clarâ prædicatione divinitatem Verbi Dei intonuit: *In principio erat verbum*, quantumvis alijs Apostolis ante ipsum ea fuisset revelata: ita licet Patribus antiquioribus divina gratia in fide, & oratione, & actione, agnita fuerit, primus tamen Augustinus id, quod in eorum fide ac disciplina latebat, aperuit, thesaurosque gratiæ ac charitatis absconditos fidelium intelligentiæ patefecit.

Jerem. 31.
Aug. lib. de
Spiritu & lit.
c. 19.
Joan. 1.

Iam verò cum gratia Christi ipsum novum Testamentum sit: *Hoc est enim*, inquit Propheta, *passum*, seu ut Augustinus legit, *Testamentum quod feriam cum domo Israël, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam*. Et: *Lex per Moysen data est; gratia & veritas per IESUM Christum facta est*: nonne jure merito dixerimus, primum esse inter sanctos Patres Augustinum, qui novum Testamentum Christianorum intelligentiæ divulgaverit? primum qui Dei benignitatem erga peccatores ineffabilem, qui gratiæ efficaciam in solatium amoris, & in exitum erroris, toti mundo insinuaverit? Nec verò nudis tantum ac simplicibus enuntiatis usus, quemadmodum auctoritate suâ Apostolus fecit, ut fidei de Christi gratia fundamenta collocaret: sed innumeris discursibus, quic-

quid clausum tegebatur, ingenio certè non humano, sed per illud: *Tolle, lege*, divinitus illustrato, posteritati tantâ ubertate reclusit, ut sicut Augustini documentis de Ecclesiâ nihil omnino lucis posterorum labor adjicere potuit; ita tota latitudo veritatis de gratia & quicquid ex Scripturis per humanam industriam divinitus in terris accensam educi potuit, hujusce profundi Doctoris monumentis comprehensum sit. Nihil enim tanta posterorum conflictatio tam uberi fonti hæcenus adjecit, nisi multarum repugnantium opinionum farraginem, ex quibus non nisi vnam, vel fortasse nullam veritas probet.

Quæ quidem si ita sese habeant, quemadmodum se habere veritas clamat, duo profecto consecutanea sunt, quæ magnitudinem sancti Augustini pcenè supra fidem efferunt. Vnum est, quod cum Ecclesiæ sit, articulos fidei ab hæreticis impetitos, vel per hominum negligentiam obscuratos, Christianis proponere & exponere, hoc ipsum vice versâ (Deo vas illud electionis in hoc opus à matris utero segregante) in difficultatibus Dei gratiam attinentibus toti Ecclesiæ præstitit Augustinus. Alterum ex priore nascitur, quod cum in omnibus Capitibus Christianæ Religionis, dum ab hostibus impugnantur, omnes Doctores quaquaversum dissuli scientiam suam, ultimumque veritatis decretum ab Ecclesiâ derivare consueverint; hic è contrario Ecclesiâ non eam ex omnibus Patribus ac Doctoribus, quos in definiendis controversiis consulere solet, sed ex uno solo hauserit Augustino. Quod profecto vereretur dicere, nisi inter peritos constaret, omnia Synodorum decreta, quibus & olim veteres Tenebriones hostes gratiæ in Carthagenensî & Arausicanâ, & hoc sæculo novos in Tridentina prostravit, verbotenus ex Augustini sententijs esse formata: quas dogmaticas & canonicas habendas esse, tota Ecclesiâ judicavit. Quæ quidem eadem auctoritate suâ reliqua fere universæ doctrinæ capita, quæ de Dei gratia tot voluminibus tradidit, si fuisset opus, definire potuisset. Nam ex illis quæ definiuit, cætera tam arcto nexu religata sunt, ut una sine alteris salva esse nequeant, quemadmodum suo nos loco dicturi

dicturi sumus, atque ostensuri plerasque controversas de quibus hoc seculo animosissime contenditur, ab Augustino & Ecclesia tanquam fidem Catholicam fuisse definitas. Nec enim Augustinus doctrinam de gratia Dei, tanquam ab alijs aut à se inventam opinionem tradidit, ut

hoc tempore in præcipuis quæ de illa ventilarunt difficultatibus putant; sed tanquam doctrinam Evangelicam & Apostolicam, cui nemo posset sine fidei Catholicæ læsione refragari.

CAPUT XIV.

Augustini doctrina de gratia Dei, Evangelica, Apostolica, Catholica, & irrefragabilis auctoritatis; totius Ecclesiæ nomine scripta, silentibus Scriptoribus universis.

Hæc igitur causa est, cur Prosper doctrina non minus quam sanctitate celeberrimus, doctrinam Augustini, de gratia Dei tanquam Evangelicam, Apostolicam, Catholicam, cœlestis & irrefragabilis auctoritatis passim prædicet. Nam in Epistola ad Rufinum, vocat Augustinum summum illi tempore in Ecclesia virum; excellentissimam auctoritatem virum; præstantissimum ministrum gratiæ. Ad cuius librorum lectionem hortatur Rufinum, ut in conficienda Dei gratia efficacissimam ac saluberrimam Evangelicam, Apostolicamque doctrinam intelligentiam consequatur. Et ad ipsum Augustinum de gratia scribens, dicit sectatores Augustini. sanctam atque Apostolicam doctrinam ipsius auctoritatem sequi. Et alibi tanquam rem vulgo notam proficitur: Romanam, Africanamque Ecclesiam, & per omnes mundi partes universos promissionis filios cum DOCTRINA HUIUS VIRI, sicut in tota fide, itam GRATIÆ CONFESSIONE CONGRUERE.

Hæc etiam causa est, cur ante mille annos doctrinam Augustini de gratia Dei, tanquam verè cœlestem sancti doctissimi que Pontificis, miris encomijs, & quæ nunquam de cuiusquam scriptis hominis post scriptores Canonicos audita sunt, laudibus extulerint. Nam in primis tota provincia scribendi de gratia

Dei à duobus ei Concilijs Africæ Carthaginensi & Milevitano imposita fuit, prout ipse testatur ad populum Hipponensem differens: *Curam scripturarum mihi, fratres & patres mei Co-Episcopi, duobus Concilijs Numidicæ & Carthaginensi, imponere dignati sunt. Quod ab orbe Christiano universo rebus ipsis inagis quam verbis approbatum fuit. Nam ipso scribente contra Pelagianos, usque ad mortem siluerunt universi. Ipse sanctus Hieronymus cum primum dialogos adversus Pelagium emergentem texere coepisset, simul atque profunda & sublimia Augustini scripta vidit, usque ad mortem silentio se damnavit, hæc usus modesta sanè & verà excusatione: Super sedendum esse huic labori, quia si nova, inquit, voluerimus dicere, à clarissimo ingenio occupata sunt meliora. Quod omnibus illa ætate in illa materia scriptoribus usque ad Augustini mortem accidit. Vnde & ipse summus Pontifex Bonifacius, hanc impositam Augustino provinciam suo calculo comprobavit, quando ipsemet, Augustino teste, Pelagianorum scripta ad se delata Romæ in Africam ipsi refellenda transmisit. Sanctæ memoriæ Papa Bonifacius, inquit Prosper, cum esset doctissimus, adversus libros tamen Pelagianorum beati Augustini Episcopi responsa poscebat.*

CAPUT XV.

A Romanis Pontificibus Innocentio, Zozymo, Celestino, Leone, Hormisdâ, Felice secundo, & Ioanne secundo magnificentissime approbata, & consecrata.

Hæc etiam causa est, cur ceteri quoque summi Præsules Catholicæ Ecclesiæ, Romani, inquam, Pontifices sublimem doctrinam ejus de gratia Dei arctissime amplexi sint, & mirificè commendaverint. Nam sanctus Innocentius primus utramque Synodum Carthaginensem atque Milevitana, & synodicas utriusque litteras, & prolixam epistolam nonagesimam quintam, quarum omnium Augustinus auctor, & duarum scriptor fuit, & librum ejus de natura & gratia, in quibus omnia, aut pœne omnia Ca-

pita doctrinæ ipsius de gratia Dei, aut breviter perstringuntur, aut latius pertractantur, peculiaribus ad omnes respondens litteris, & approbavit, & Catholicæ fidei plena censuit, & magnoperè celebravit. Vnde sæpius dicit se à scribendo temperare, eò quod consuetudo eos cuncta dixisse: nihil ab eis esse prætermisum, nihil suppressum: Eorum relationem Scripturarum testimonijs esse plenam, & satis constare, ut doctissimos Sacerdotes cuncta dixisse. Nec decet, inquit, credere, vos aliquid, quod ad causam posset proficere, præterisse. Et peculiaribus Augustini respondens

B 3

respondens literis, quibus librum de natura & gratia adjunxerat, ut à Romano Pontifice probaretur, utrum, inquit, etiam noster fons ex eodem quo tuus abundans emanet capite fluentium, magnificè laudat literas à Concilijs missas, & ab Augustino scriptas, tanquam lineas plenas fidei, & totaque religionis Catholicae vigore firmatas: earumque contextionem esse in consideratione quotidiana gratia Dei, & in eorum correctione, qui contra sentiunt, INTEGRA RATIONE CONSISTERE, ita ut integrum possint præbere Doctorem.

Hæc etiam causa est, cur Zozyms Papa Carthaginensem Synodum ipsius tempore celebratam, omnesque doctrinales Canones ejus, quos ex Augustini libris Antislites Afri ad Pelagianam hæresin jugulandam prompserant, suo calculo probaverit, & auctoritate roboraverit. Africanorum, ait Prosper, Conciliorum decretis beate recordationis Papa Zozyms sententia sua robur annexit, & ad impiorum detractionem gladio Petri dextera omnium armavit Antislites. Quod & sanctus Leo fecit, dum servari præcepit omnia decreta Synodalia, quæ ad excisionem huius hæresos Pelagianæ, Apostolica Sedis confirmavit auctoritas.

Hæc etiam causa est, cur Celestinus Pontifex, omnes præcedentium Synodorum Canones ex Augustini scriptis excerptos, & auctoritate conditos approbaverit: Africanorum Conciliorum quasdam sententias utique suas fecerunt Apostolici Antislites, dum illas comprobant, inquit ipse Celestinus: & de decretis contra Pelagianos exaratis Prosper: Prædecessorum suorum statuta & decreta Synodalia inviolabiliter servanda censebat. Sed & universa sancti Augustini scripta de gratia Dei magnificentissimo laudavit encomio, gravissimæque auctoritate comprobavit, ut nunquam vel rumore sinistra suspitionis alicujus, quasi vel errasset, vel excessisset in tuenda Dei gratia vel deprimenda voluntatis libertate modum, aspersum esse declaret.

Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistra suspitionis saltem rumor aspersit: quem tanta scientia olim fuisse semper meminimus, ut inter magistros optimos, etiam à meis decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis & amoris fuerit & honoris. Quod elogium sanctus Prosper in sanctum Augustinum à Celestino collatum tradit, eod quod quidam calumniatores, ut novas doctrinas suas ab Augustini auctoritate ac censurâ subtraherent, scripta ejus reprehenderent. Itaque librorum, inquit, qui errantibus displicebant, pietate laudantur, quid oportet de eorum auctoritate sentiri, sancto manifestavit

eloquio; multumque miratur, quod contra istam clarissimè laudat omni rubram, contra istam sacratissimi testimonij dignitatem, quo scripta sancti Augustini contra Pelagianos omnia ab Apostolica Sede probata sunt, audeat quisquam malignæ interpretationis maculam emittere.

Hæc etiam causa est, cur Hormisdas Pontifex, cum Possessorem Episcopum Africanum docere vellet, quid Catholica Ecclesia de Dei gratia & arbitrij libertate sentiret, remittat ipsum ad Augustini monumenta contra Pelagianos exarata, tanquam ad Catholicae fidei armamentarium: De arbitrio tamen libero, inquit, & gratia Dei, quid Romana, hoc est, Catholica sequatur & asseveret Ecclesia, licet in varijs libris Augustini, & maxime ad Hilarium & Prosperum possit cognosci; tamen in scriptis Ecclesiasticis expressa capitula continentur. Quæ capitula non sunt etiam alia, quàm quæ ex libris Augustini excerpta fuerunt, & Synodorum Africanarum & Apostolicæ Sedis auctoritate stabilita.

Hæc etiam causa est, cur Felix Secundus Pontifex ut quibusdam placet, cum Episcopos Gallie de Catholica fide instructiores, & adversus Pelagianam hæresin munitos reddere niteretur, ad secundam Arausicanam Synodum, ipsissimas sententias, ex Augustini libris à sancto Prospero jam olim excerptas, eodem ordine & verbis Augustini, quibus excerptæ fuerant, destinaverit, easque tanquam fidei Catholicæ regulam sanxerit. Continent autem medullam totius doctrinæ, quam sanctus Augustinus contra Pelagianam hæresin scripsit, quemadmodum semen totius arboris molem, quæ ex ipso prodit virtute mirabili completitur.

Hæc etiam causa est, cur Ioannes Secundus Romanus Pontifex sancti Augustini auctoritatem inusitato elogio posteris consecrans, & à præcedentibus Pontificibus jam sapius consecratam esse fideliter testans: Sanctus, inquit, Augustinus, cuius doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta, ROMANA SEQUITUR, ET SERVAT ECCLESIA. Quis unquam auctoris ullius scripta tot laudibus à summis Ecclesiæ Præsulibus cumulari vidit, tantæque auctoritate toties confirmari? Vt sanè post Canonicos scriptores nihil sanctius, nihil rectius, nihil Catholicæ fidei congruentius esse in Ecclesia ab ullo scriptore exaratum, quàm ea quæ contra Pelagianos ab Augustino scripta sunt, jure merito asseverare possimus; summulque Pontifex Clemens Octavus, non sine magna causa, doctrinam Augustini Ecclesiæ quasi dotem relictam esse asseruerit.

Quanta

CAPUT XVI.

Quanta libertas & procacia quorundam recentiorum, in censenda damnandaque Augustini doctrina, quam tantoperè Romana Ecclesia admirata est.

QUÆ quidem paulò latius huc adduximus, ut illa immoderatio quorundam recentiorum reprimeretur, qui cum fortè animadverterent, non pauca doctrinæ capita, quæ magis ex ingenij subtilitate, quàm ex antiquorum auctoritate pepererunt, Augustino capitaliter adversari, non solum cum priscis Augustini contradictoribus à Celestino compressis, *pyssimo* disputatori obviare præsumunt, & tanquam necessariū modum exceßerit in his ipsis materijs contra Pelagianos ventilatis obloqui non verentur, sed etiam ausi sunt nonnunquam inter suos dicere, multis erroribus involutum iri, qui Theologiam sancti Augustini vellet sequi, & scripto quoque subinde hanc immodestiam in gravissimis capitibus, quæ sanctus Augustinus contra Pelagianos asseruit, effuderunt. Aliquando enim doctrinam ejus de gratia sufficiente, quæ est una ex potissimis contra Pelagianos disputatis, philosophicâ libertate audacter abiciunt: *Mihi in hac parte non probatur doctrina beati Augustini: sed existimo aliter philosophandum.* Aliquando temeritatem ascribunt ijs, qui Augustinum in hac eadem doctrina sequerentur: *Vnde temerè affirmabimus illud auxilium aliquibus negari.* Et ibidem confidenter: *Ab Augustino, inquit, & alijs (Patribus) qui id docuerunt, petere possumus, undenam huius voluntati Dei certiores fuerint effecti? Loca enim Scripturæ non facile declarabimus.* Quali verò non & heretici, adversus quos illud asseruit Augustinus, Scripturas eadem facilitate declarent. Itaque satis ibidem indicat Concilium Tridentinum ex modestia istam Augustini sententiam non damnasce. Aliquando ipsam Pelagianam hæresin quam damnavit Augustinus ex ejus doctrina de peccato originali sequi, & ad eam cogi sectatores Augustini profitentur: *Ex ea opinione Augustini cogimur incidere in sententias Pelagij.* Aliquando sententiam ejus de prædestinatione arguunt *crudelitatis ac truculentia*, ideoque tanquam desperationis occasionem & incentivum despuunt. Aliquando aperte clamant se in eo Augustino adversari, *eius sententiam esse severam, & difficilem, & se consentire sententiæ Græcorum, Gallorum, & Massiliensium.* Aliquando Augustinum sub caligine quasi constitutum non advertisse veritatem à recentioribus adinventam (quam tamen ipse multis in locis, ut videbitur, fortissimè refutavit) ideoque tam duras dedisse scripturarum expositiones. Aliquando novæ doctrinæ spiritui pleni, audent ac dicunt de suis sententijs divo Augustino in gravissimo do-

gmate capitaliter repugnantibus: *Quæ si data explanataque semper fuissent, fortè neque Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrij nostri libertatem fuissent ausi negare, obtinentes cum divina gratia, præscientia, & prædestinatione coherere non posse; neque ex Augustini opinione, concertationibusque cum Pelagianis, tot fideles fuissent turbati, ad Pelagianosque descissent; faciliq; reliquia illa Pelagianorum in Gallia, quarum in epistolis Prosperi & Hilarij sit mentio, fuissent extirpata.* Hæc est libertas spiritus recentiorum quorundam Scholasticorum, quidquid in Augustini doctrina contra Pelagianos exarata eorum palato non sapit, liberrimè respicientium; hæc modestia censorum sublimissimi Doctoris: quem ut omnis antiquitas admirata est; ita ipsi tantâ facilitate proterunt aut contemnunt, ut si ratiuncula suffragari videatur, facilius Augustinum everterent, quam sua sentia defererent; quamvis in alijs omnibus eum se revereri fateantur. Sic & olim illi, de quibus dicebat Hilarius ad Augustinum: *Planè illud tacere non debeo, quod se dicant tuam Sanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari.* Sed quàm bellè concinat ista censoriarum acrimonia, quæ potissima doctrinæ capita, quæ adversus Pelagianos asseruit, de peccato originali, de gratia sufficiente, de tota natura prædestinationis, erroris arguuntur, cum tot elogijs antiquorum, quibus doctrinam ejus de gratia tanquam Evangelicam & Apostolicam celebrarunt; cum illis oraculis Pontificum Romanorum, quibus asserunt, quòd ejus doctrinam de gratia & libero arbitrio suam fecerint; quòd eam Romana sequitur & servat Ecclesia; quòd ex ejus libris cognosci possit, quid Catholica sequatur & asseveret Ecclesia; quòd inter magistros optimos semper à Pontificibus Romanis habitus sit, propter scientiæ magnitudinem ac puritatem; quòd eum nunquam sinistra suspitionis vel saltem rumor asperlerit. Non enim animadvertunt recentiores isti, quia Augustini principia non satis penetrarunt, se in illis ipsis capitibus quæ impugnant, non opiniones Augustini, sed Catholicæ doctrinæ fundamenta, quæ Romani Pontifices ex Augustini libris hausta consecrarunt, vellicare atque concutere. Quod suo loco uberius demonstrandum est. Ut non injuriâ dicere possimus, eos verè gravissimam Apostolicæ Sedi injuriam facere, qui ullum articulum doctrinæ ab eo contra Pelagianos traditæ erroris insimulant, vel ab antiquorum Romanorum Pontificum successoribus, Pio V. aut Gregorio XIII. etiam damna-

C A P V T X V I I.

Naturalis & gratuiti luminis abundantia Augustinus omnes
Scriptores Græcos & Latinos superavit.

Lib. 5.
Confess.
c. 11.

ibid.

QUAPROPTER si quis pro digni-
tate divinum istud ingenium Augu-
stini celebrare vellet, meritò mihi
duo dicere posse videtur; quorum al-
terum naturam, alterum Dei gratiam spectat.
Et primum quidem verissimè meo iudicio
statueret, nemini mortalium, qui ab Aposto-
lorum, addo ab omnium Scriptorum Græco-
rum aut Latinorum temporibus, huc usque
scriptis claruerunt, tam sublime, acutum,
vastum, prodigiosumque ingenium divinitus
obtusisse, quàm sancto Augustino datum fuit.
Non hoc incertis conjecturis, non ex laudibus
amantium favori ejus decantatis, sed ex pro-
pria viri modestissimi & humillimi confessione
coram Deo teste veritatis fusà deprehēdimus.
Quis enim nostrum vidit unquam aut exper-
tus est, quis legit, quis famā audivit hujus-
modi naturalis ingenij portentum, quo viginti
fermè annorum adolescentulus Categorias
Aristotelis, quibus eruditi etiam nunc, tan-
quam in nescio quid magnum ac divinum sus-
pensi inhiantes, Commentarijs diversis ob-
secuturitates earum ac difficultates auditoribus
diserunt, legit solus & intellexit; & ita intel-
lexit, ut ei apertè loqui viderentur, & ij, qui eas
magistris eruditissimis multa in pulvere depin-
gentibus penetraverāt, nihil aliud ei dicere po-
tuerint, quàm ipse solus apud seipsū legēs asse-
cutus erat? Quo libros omnes artium, quas libe-
rales vocant, per seipsum legit & intellexit,
quoscumque legere potuit. Quo quicquid de
arte loquendi & disserendi, quicquid de di-
mensionibus figurarum, & de musicis, &
de numeris, sine magna difficultate, nullo
hominum tradente, penetravit. Et miraba-
tur istas disciplinas tam tardè ab alijs capi,
quarum tot nodosissimos libros nullo adminiculo hu-
mani magisterij ingenij agilitate enodaverat. Non
enim sentiebam, inquit, illas artes etiam à studiosis
& ingeniosis difficillime intelligi, nisi cum easdem
conabar exponere. ET ERAT ILLE EXCEL-
LENTISSIMVS IN HIS, QVI ME EXPONEN-
TEM NON TARDIVS SEQVERETVR. Intret
hic quisquis ingeniosissimorum & acutissimo-
rum volet, in secretarium conscientie sue, &
propria experientia, quam ex laboriosa disci-
plinarum liberalium exercitatione cepit, lu-
culentè deprehendet nisi fallor, quanto inter-
vallo sua ab illa Augustini celeritate tarditas
distet. Intret etiam in recessus absconditos
memorie sue, & videat, utrum quisquam
antiquorum aut novorum, qui se scriptis po-

steritati commendarunt, sine omni humano
magisterio liberales artes omnes tantà celeri-
tate, tantà facilitate, tantà sublimitate se di-
dicisse, veraciter gloriatur. Sed crepundia
ista puerilia censueris, si cum illa prodigiosa
celeritate capiendæ sacræ Theologiæ, & pro-
funditate penetrandæ conferantur. Nam quæ-
admodum nemo mortalium Augustino in Dia-
lecticis, Physicis, Arithmeticis, Musicis,
Geometricis, artibusque cæteris liberalibus
percipiendis dux & magister fuit; ita nemo
ei profundissimam illam sacræ Theologiæ
scientiam tradidit: sed usque ad conversionem
omnis Doctoris Catholici inexpertus, à bap-
tismo repente profundissimos illos libros ex-
aravit de libero arbitrio, de vera religione, &
similes, in quibus pleraque veræ Theologiæ
profunda principia, quibus per totam vitam
postea usus est, continentur, quibusque pen-
trandis eruditissimi sudant. Sed quod omnem
admirationem superat, ita statim à baptismo,
ab omni humano magisterio separatus, Theo-
logiam explicuit, ut si errorem illum Se-
mi-Pelagianum excipias, quem ipse uti Deo
illustrante deposuit, ita post tot ejus disputa-
tiones, quidam Catholicorum, qui doctis-
simi censentur, in hunc usque diem deponere
vix aut nullo modo possunt, nihil ad mortem
usque alicujus momenti quod veram Theolo-
giam spectet, retractaverit. Nam illi duo li-
bri Retractionum magnā ex parte potius in
explicanda doctrina ejus, & in præcavendis
alienis erroribus, quàm in corrigendis proprijs
versantur.

Alterum itaque quod ad gratiam spectat,
verissimum de Augustino dici potest, nemini
antiquorum Patrum tantam vim cœlestis lucis
divinitus illapsam esse ad abstrusa quæque
Christianæ fidei sacramenta penetranda. Cum
enim divina gratia sit hujus terræ gloria, quā
solā novum Testamentum ab antiquo distin-
guitur, quemadmodum ab hoc novæ legis
tœdere, connubium, quod in cœlo nobiscum
inibit Deus, torrente voluptatis & gloriæ
tanquam gratiæ plenitudine discernitur: ne-
cessarium profectò fuit, ut quodam radiolu-
minis gloriæ perstrictus fuerit, quo ista my-
steria in hac ignorantie caligine & scandalo-
rum multitudine tam liquido penetravit. Fieri
enim nullo pacto potest, ut tam implexum &
caliginosum argumentum, tantopere à sen-
sibus & intelligentiâ naturali Spirituum An-
gelicorum remotum, quod nemo, nemo,
inquam,

inquam, unus Patrum præcedentium vel tantillum explicare tentaverat, nec nisi imperfectis phrasibus, quas ipsa fides & preces fidelium secum afferunt, expresserat; quod unicum est Theologiæ nostræ compendium; quod omnium Christianarum actionum & passionum & contemplationum est securigo, tantâ luce soliditateque dispescuerit, ut ab Ecclesia nihil ei detractum sit; tantâ simul ubertate diduxerit ac diffuderit, ut ei postea nihil adjectum sit, sed ipsissima tanti Doctoris verba in decreta fidei transiverint, nisi lumine tantò excellentiore in gratiarum ordine cæteris præstitisset, quanto acies naturalis ejus ingenij vim intelligentiæ cæterorum subtilitate superavit. Non enim per fidem tantum, sed per fidei intellectum abstrusarumque rationum pondera de rebus hisce dislerit: ad quod duorum luminum, quibus Theologiæ consecutiones extrahuntur, naturæ, inquam, & gratiæ conjunctio, singularisque prærogativa necessaria est. Quo factum est, (si de me ipso ingenuè loqui licet) ut non sine sacra quadâ admiratione & pavore non semel libros quosdam profundiores legerim, animoque recolerim: in quibus tanta soliditate & profunditate, arcanissima totius gratiæ fundamenta primus inter omnes Patres, (in quorum scriptis nec vestigium eorum videre licet) eruit, tantaque luce & securitate de secretissimis mysterijs disspat, quasi de rebus in Ecclesia tritissimis, ac de ipsis Christianæ fidei rudimentis loqueretur.

Sed ad efferendam divini luminis magni-

tudinem, quo iste Doctor antecelluit, nihil evidentius asserri posse videtur, quàm quòd inter peritos Ecclesiasticæ antiquitatis constat, nullam hæresin à Christo passio tot rationum naturalium prædijis munitam fuisse; nullâ plausibilius atque animosius adversus Catholicorum armâ resistisse; nullam tot effugijs elusisse conatus oppugnantium; nullam toties confraeto concisoque toto corpore, instar serpentium, in una corporis particula totum virus virefque reservasse; nullam toties profligatam & protritam, integerrimam aciem tantò majore, quanto occultiore periculo usque in nostra sæcula restaurasse, quàm eam hæresin divinæ gratiæ perducellam, quæ ab Augustini ingenio & calamo profligata est. Promptum esset hæc omnia luculentius demonstrare, nisi in hac prooemiali dissertatione potius rerum capita quodam quasi saltu tangendo transilire cogeret, quam uberiori sermone dilatare.

Vnum tamen observatione magnopere dignum est, quod quemadmodum divinæ sapientiæ profunditas in eo eluxit mirabilior, quòd ex contrarijs elementis mundi spectabilis compaginem coalescere fecit: ita non mediocriter prodigiosum illud ingenium ex eo inclaruit, quòd inter quatuor errores velut inter quatuor ventos tunc temporis in hoc Oceano colluctantes, quorum hic gratiam Dei ille liberum hominis arbitrium destrueret; unus homines omnes naturâ bonos, alter omnes naturâ malos astrueret, viam regiam, inter omnes intactus gradiendo, sine vulnere, sine errore omnibus se lectari volentibus aperuerit.

CAPUT XVIIII.

Miris elogijs Augustini facundia, eruditio, sapientiâ à Scriptoribus sui temporis, & posteris celebrata est.

HINC igitur profecta est illa incomparabilis opinio, quam de ipsius jam defuncti eruditione & sapientiâ tota Christi Ecclesia semper habuit, & quæ florentem habitura est. Hinc expressa illa elogia multiplicia, & homini mortali inusitata, quibus etiam tum vivens à viventibus viris magnis atque eruditis, præ admirationis magnitudine, prædicatus est. Nam inde nata sunt illæ voces, quibus propter nervosissimam facundiam libri ipsius dicebantur a eruditissimis, & omni eloquentiæ splendor fulgore, ita ut non tantâ industria Amiciant domus Divi Ep. ad nificarent marmora, quantâ eius scripta perlucent. Eloquentiâ: ipse verò summus ubique Orator, & Deus penè totius eloquentiæ. Propter doctrinæ sapientiæque incomparabilem profunditatem, & Benedictus Doctor Israel; & sal terra, fistula aquæ vivæ, vena fontis æterni, & Tuba Domini, & Divini fontis ubertas, & Fons orbis, & archetypum legis, & Præ-

solum legis; & Homo celestis; & Vir celestis sapientiæ; & Spiritus igneus; & Excellentissima auctoritas; & præstantissimus magister gratiæ, & Specula pastoraliæ turris validissima, & Conditor antiquæ fidei, & Dominus Christianæ culmen; & Admirabilis, ita ut & Legi deesset quicquid enim contingeret ignorare, & Patrum, Doctorum, & spiritus revelationis, ab ipso duce & fonte sapientiarum illuminatus, & Sublimis omnibus volans, omnium referator, & Patrum Angelis in ferrose, par Prophetis in absconditorum mysteriorum revelatione, par Apostolis in prædicatione, & unguo divinitatis, abyssus sapientiæ, & incomparabiliter honorandus, ineffabiliter mirabilis. Quanta scripsit eruditionis profunditate, & ut dicta, & ra divinitas verba credantur, ut & quæquid dicit possit, & sublimi ingenio de sanctarum scripturarum hauriri fontibus, poneret atque dissereret. Tanta loquebatur doctrinæ affluentia, ut & miles, & Ang. omni numero se plus beatos crederent, si præsens ibi dation esset inter verè siders, & vultus eius, vocemque divinitatem, ac divina canentem haurire liceret. Tanta

k Possid. Ep. ad Maced. I Darius Epist. 263. apud Aug. in Orosius in Comment n Prosp. Ep. ad Rufin. o Idem cont. Collect. p Hier. Ep. 25. apud Aug. q Consist. Epist. 221. ibid. c Idem ibid. & Paulin. Epist. 31. apud Aug. 2. ad Aug. c Possid. ad Macedon. u Paulin. Epist. 249. apud Aug. x Idem Ep. ad Valer. y Possid. ad Maced. z Prosp. Epist. ad Aug. a Paulin. Epist. 35. ad Aug. b Hier. Ep. 30. ad Aug. c Darius Comes Epist. 263. ad Aug.

^a *ibid.* Tantâ docebat auctoritate, & sapientiâ, ut homines d'putarent se quasdam immortalitatis leges non modo de celo, sed in ipso constitutos caelo fuisse pere; & quasdam Dei voces non longe de templo, sed prope ipsum Dei astantes tribunal audire. Hæc profectò & similia, quibus antiquorum cum ipso viventium scripta plena sunt, manifestissimè demonstrant, quàm sublimis eruditionis, & sapientiæ, & auctoritatis Doctor ille Doctorum in eruditissimo sæculo, ab eruditissimis viris habitus fuerit; ut supra modum admiranda sit illa quorundam Philosophorum recentiorum immodestia, qui instar leporum leoni mortuo insultantium, simul atque ratiunculâ quâpiam se armatos putant, capitales doctrinas eius adversus Pelagianos constantissime traditas, & à summis Ecclesiæ Præsulibus toties comprobatas, quas neque cum illa sedulitate, qua oportebat, librorum videlicet omnium excussione diligenti scire studuerunt, nec ullo modo earum fundamenta penetrarunt, tam insolenter invadunt, eumque caliginis, ignorantie, temeritatis, erroris, ac tantum non hæreseos Pelagianæ redarguere

^a non verentur. Quorum novi plumbeique pugnunculi si immobili isti rupi, detecta aliquando genuina veritate, quam ipse docuit, illiderentur, fortassis arma omnia repereculi obtusaque manibus exciderent, nec aliud exarmatis præsidium, nisi pervicacia, aut palinodia superesset. Quod magnum beneficium, præsentique perturbationi Scholasticæ Theologiæ magnopere necessarium ut Deus præster, spiritu suo tam docentium, quàm discitentium animos illustrando, magnis precibus interpellandus est; & Augustini scripta, quod unicuique tanto malo remedium est, diligentius & reverentius, quàm hætenus à quibuldam factum est, consulenda. Longè quippe integrius profundiusque veritas in ipsis latet, & longius ab ea plerique recesserunt, quàm vulgus Doctorum recentiorum suspicatur. Nos interim in tanti Doctoris mirabilibus pro nostro modulo referendis pergamus, eoque porro styllum nostrum convertamus, quod divinæ gratiæ efficaciam adhuc luculentius totius vitæ praxi, quam sermonibus, lucubrationumque monumentis expresserit.

CAPVT XIX.

Vis gratiæ magis vitæ praxi in Augustino, quàm stylo ab eo expressa est, conversione mirabili, quâ Magdalena, Petro, & præcipuè Paulo similis fuit; institutione Religiosorum, qui in quinquaginta quatuor Ordines diffusi sunt, alijsque multis.

VBI nobis occurrit primo loco mirabilis illa & extra naturalem rerum ordinem divinitus perpetrata conversio; quæ tanquam divinæ gratiæ speculum & compendium clariùs vires ejus ac naturam oculis opinionum pravitate non lipientibus exponit, quàm quicquid in scriptis voluminibus de ejus efficacia consignavit. Cum enim totius vitæ stadio usque ad annum circiter tertium supra trigessimum & amorum & morum scditate diffluxisset, pravarumque consuetudinum ferreis vinculis innexus, longo irritoque conatu durissimam concupiscentiarum suarum servitutem non potuisset excutere, uno impetu suborta est ingens procella, ferens ingentem imbrem lachrymarum: quâ tempestate Spiritu Domini flante suscitata, omnes catenæ quibus tenebatur repente diruptæ sunt, & velut impellente turbine ab uno extremo in alterum, à vita turbulentissima & scditissima in pacatissimam, castissimamque translatus est. Quibus profectò tot annorum suspirijs, per quæ in placitum vitamque sanctiorem, stimulis timoris, pudoris, ac amoris agitatus totis anhelabat visceribus, quid docemur, nisi animam tot impedimentis implicatam, tot vinculis carnis & sanguinis sub

^a diaboli potestate captivam, nulla arte, nulla vi, nisi inusitato Spiritus omnipotentis miraculo, in felicem illam arbitrij libertatem respirare potuisse? De qua ipse admirandus quodâ loco clamat: *Vixerat tam annosotempore, & de quo imo altoque secreto evocatum est in mem: ut liberum arbitrium meum, quo subierem cervicem levi iugo tuo, & humeros levi sarcina tua, Christe IESU, adiutor meus, & redemptor meus?* Quare eum nihil præcesserit, cui potentissimus ille repentinæ commotionis impetus ascribi possit, sine temeritate dixerò, Augustinum in conversione sua similem fuisse Magdalena, quæ divini amoris illapsu inflammata, torrenteque lachrymarum inundata, omnes vitæ pristinae scditates, omnes mundi & carnis imagines repete delevit. Similem esse Apostolis veritatis, quorum antea viles animas, & in terra repentes, uno igne Pentecostes, quicquid ligni, fœni, ac stipulae supererat exurente, factus etiam repente de caelo sonus, tanquam adventantis spiritus vehementis, ad virtutum omnium culmen abripuit. Similem fuisse sancto Petro, qui post promissa toties violata, quibus se Deo animamque devoverat suam, uno respectu interiore subito commutatus est. Similem denique fuisse

fuisset sancto Paulo, quia pariter vna voce
Lib. 8. Cen- cecelitus personante: Tolle lege, uno ictu ocu-
lul. c. 11. lorum ad eam animi pacem ac promptitudi-
 nem conversus est, ut cum Paulo divino to-
Lib. 9. Cen- nitru prostrato, toto corde ingeminaret:
fol. c. 1. Domine, quid me vis facere? Quam, inquit, suave
 mihi subito factum est carere suavitatibus nugarum!
 & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gau-
 dium erat. Hinc uti Paulo squamæ ab oculis
 illuminatis deciderunt, ita Augustino statim
 cum sine illius sententiæ, quasi luce securitatis
 infusa, omnis dubitationis tenebra diffugerunt.

A quorum quidem sanctorum similitudine,
 Magdalene, inquam, Apostolorum Petri, &
 Pauli, nec hoc abludit in Augustino, quod
 semper deinceps iverit de virtute in virtutem,
 tam indissolubili gratiarum subsequens
 catena, ut eum nulla secularis temptata a se-
 verioris vite tramite distraxerit; tam uberi
 præclaroque progressu, ut ipse non minus lu-
 culentum speculum & exemplar Religiosis,
 Presbyteris, atque Episcopis exprefferit, quam
 Apostoli ipsi Augustino, totique populo Chri-
 stiano præbuerunt.

Primusenim ille fuit, qui Religiosos Mo-
 nachorum ordines in Africam invexit, & in
 diversas ejus plagas sparsit. Vnde Eremitæ,
 ceterique Religiosi sub tanti ducis vexillo
 merentes prodierunt: qui tantâ multitudine
 ex illa Augustini spiritus fecunditate propa-
 gati sunt, ut à nonnullis quatuor supra quin-
 quaginta ordines sub Imperatoris Augustini
 nomine & patrocínio inelyti numerentur;
 adeoque, ut verbo dicam, nec emulationes
 concitem ejus laudibus, qui isto telo: *Non in*
contentione & emulatione, conversus est, tot Re-
 ligiosorum examina sanctus iste profudit,
 ut proximè ad illas myriades Monachorum
 accesserint, qui sub magni Benedicti disci-
 plina militarunt. Exaggerent hoc argumentum,
 quorum uberius est eloquium, & vis orandi
 in pulpitis trita: Vnum dico, non immerito
 Apostolis in sua conversione fuisse compara-
 tum, qui eorum vestigia in vita reliqua tam
 probe ac propè pressit, ut haud secus atque illi,

A filiorum pater innumerabilium esse promerue-
 rit, qui eum Apostolum suum indigetando,
 gratulandi de Augustino canunt, quod de
 Paulo gentes: Nam si decem millia *Padagogorum* *1. Cor.*
habere in Christo, sed non multos Patres. Nam in
Christo 1. e. s. v. ego vos genui. Sed ad alia porro
 propero.

Primus ille fuit, qui inter omnes Presby-
 teros Africæ multitudine Ecclesiarum celebra-
 rimæ, dignus habitus fuit, qui Episcopalem
 Cathedram ad Evangelium prædicandum
 Antistite suo præfente conscenderet. Quo ho-
 nore nemo ante ipsum ex Africanis Presbyteris
 affectus fuerat.

Primus ille fuit, qui temporibus illis in
 Africa vitam cum Clero suo communem in-
 stituerit: cum etiam circa Cypriani tempore
 portionem Episcopalem separatam fuisse, Cy-
 priani ipsius testimonio dilucescat. At proprie-
 tatem semper Augustinus tantopere averfatus
 est, ut non sacrorum Canonum interdicto,
 quorum cancellis nostrorum temporum avari-
 tia coerceri debuit, sed præ paupertate Tes-
 tamentum nullum fecerit.

Primus ille fuit, qui Canonicos Religio-
 sosque contubernio sibi convictuque sociavit
 ex quo fluxit, ut ambo pariter nomen ejus,
 memoriamque venerentur.

Primus ille ipse atque ultimus huc usque
 fuit, qui post Apostolos duo extrema penè
 ex diametro dissidètia tam vitâ quàm doctri-
 nâ accuratissime copulavit, eruditionem al-
 tissimam, quâ omnibus vel antè vel post in
 Ecclesia Christi celebratis antecelluit, cum hu-
 militate profundissima: per quam raro vel
 nullo fortassis alio exemplo factum est, ut illa
 vitæ ipsius in stultissima spurcissimaque hæresi
 transactæ turpitudine, & miranda lubricitas,
 cum vix paucis domesticis, quorum etiam fi-
 dem superabat, innotuisset, toti deinde orbi,
 quàm latè ab Occidente in Orientem usque
 patet, & usque ad suum exordium patebit,
 confessione omnium publicarum celeberrimè
 divulgata sit.

C A P V T X X.

Similitudo Pauli & Augustini mira, in indicijs divinæ
 electionis, quæ in vita utriusque etiam
 dissoluta micuerunt.

S E n sicut hac in re mira similitudo cum
 illo Apostolo adumbrata fuit, qui scienti-
 æ sublimitate in tertium coelum rap-
 tus, & humilitatis profunditate Apo-
 stolorum minimus persecutor Ecclesiæ, & ab-
 ortivus, à seipso nominatus est; ita in eo ma-
 gna utriusque paritas elucescit, quod in am-
 borum vita ac moribus, quando etiam vitijs
 quàm maxime & fœditate disfluebat, vestigia
 quadam electionis occultæ, futuræque frugis

A divinis manibus impressa atque oculis mani-
 festa, claruerunt; perinde atque aurum licet in
 terra tetra occultatum, rei metallica peritis,
 nescio quibus indicijs sese prodat.

Sed ut occultiores illas electionis lineas,
 quas in ardore persequentis ac furentis Pauli
 myltici mirantur, ipsis quoque colligendas re-
 linquâ, brevibus dicam eas, quæ in Augustino
 quantumvis vitijs prostituto nituerunt.

Et quidem non obscurum indolis magnæ
 futu-

Lib. 3. Con-
fess. 1. 4.

futuraeque spei vestigium in eo emicuit, quod A
ab octavo decimo circiter anno, quo Hor-
tensij lectione ad sapientiam indagandam inci-
tatus est, incredibili mentis ardore, per omne
seclatrum genus fugitantem veritatem, ut ar-
dentius amaretur, insecutus est. Hanc enim
ut inveniret, ex Catholica stabilitate, in Ma-
nichæa deliria præcipitatus est; ubi deceptum
se gemendo, per scditates Epicuri in Acade-
micorum fluctuationes delatus est: ex quibus
per ambages, ad eum unde exiverat por-
tum Catholicum remearet. *Immortalitatem,*
inquit ipse, *sapientie concupiscbam astu cordis in-*
credibili. Quomodo ardebam, Deus meus, quomodo
ardebam evolare ad terrenis ad te, & nesciebam, quid
ageres mecum! Non exiguum sanè secretioris
illius electionis vestigium est ardor ille veri-
tatis, quæ Deus noster est, assequendæ. Sic
enim & sanctus Iustinianus Martyr paribus
per omnes Philosophorum sectas, gyris ven-
dando veritatem, eam prælucentem in Ca-
tholica tandem Ecclesia, ut ipse testatur in
dialogo cum Triphone, consecutus est.

Nec inferius ejusdem rei argumentum est,
illud omnium seclatrum, librorumque fasti-
dium, unde Salvatoris IESU nomen exula-
bat. Hoc enim nomen, quia in ipso adhuc lacte
matris tenerum cor eius piè biberat, & altè retinebat,
quicquid sine hoc nomine fuisset, quamvis literatum,
& expositum, & venditum, non eum totum rapie-
bat. Adde insignem illam fidem, quæ licet
Manichæus in obeundo docendi munere, sine
dolo docendo dolos, erga discipulos excelle-
bat: *Vidisti, inquit, me de longe lapsantem in lu-*
brico, & in multo fumo scintillantem fidem meam,
quam exhibebam in illo magisterio diligentibus vani-
tatem, & querentibus mendacium socus eorum.

Lib. 4. Con-
fess. 2.

Quante porro & quam præstantis animæ
characterem exprimit illud odium magorum,
& illa adolescentis integritas, sub vanitate
ad fortunæ splendores anhelantis, quæ victo-
riam Aruspici in agone poetico pollicenti re-
spondit: *Nec si corona illa esset immortaliter au-*
rea, museam pro victoria mea finerem necari.

ibid.

Iam verò si dici solet, eos qui longius à
Deo insanis amoribus recesserunt, postquam
ad sanitatem redeunt, flammis pudici ac veri
amoris acrioribus inardescere, ut Magdalena
fidem facit: cum præditorum sæculorum
nemo tantâ profunditate divini amoris arca-

na perscrutatus aperuerit, quam Augustinus,
nemini dubium videtur esse posse, quin illa
iplius indoles, quæ suos amicos vanos vanos
tam arctè diligebat, ut penè ipsa mors eorum
interitu jucundior videretur, oculis Dei talis
naturæ conditoris indicium & effectus fuerit
arcanae suæ electionis, qua illum casti amo-
ris amplexibus dedicabat. Quem etiam tantâ
sinceritate erga carnalem matrem jam tum
vitij deformis exhibebat, ut testimonio &
quasi testamento morientis matris hoc elo-
gium ei adhæserit, quod pius fuerit, nec un-
quam ex eius ore audierit in se iaculatum durum
aut contumeliosum sermonem. Parva hæc forsitan
alicui videantur, sed non parvæ securitæ fru-
gis divinæque in eum benignitatis argumenta;
quæ talem indolem ad opus suum ante mundi
constitutionem destinaverat. Ex qua etiam
arcana vena fluxit, ut semper sapientium con-
silijs & conversatione delectatus, eorum ipse
sermonibus fixus inhaereret. Ille verò magnus
moriendi metus, futurique iudicij, qui per
varias quidem opiniones, nunquam tamen de
ejus pectore recesserat, eumque à profundiore
voluptatum gurgite revocabat, quid, quælo,
intelligentibus aliud suggerit, nisi istum velu-
severum Pedagogum ei à Deo datum fuisse,
qui vas illud electionis ad amorem, felicem-
que æternitatem, cui destinatus erat, addu-
ceret?

His & alijs obscuris electionis quasi linea-
mentis hoc effectum est, ut amicis bonas ac
doctus in profligatissima morum dissolutione
videretur: à quibus propterea diligebatur mi-
rificè, & nonnullos vicissim propter magnam
virtutis indolem diligebat; qui relicta patriâ, re-
licto ture paterno opimo, relicta domo, & non se-
cutorâ matre, nullam aliam ob causam ad ipsum ta-
meti Manichæum commigraverant, nisi ut
cum ipso viverent, in flagrantissimo studio
veritatis & sapientiæ, cui ex occulto electio-
nis afflatu in medijs erroribus suspirabat.
Enimverò cum naturæ non parva pars, do-
tesque plurimæ tam corporis quàm animi ex
occulta illa prædestinationis abyssu in homi-
nem scaturiant, quid mirum si qua lineamenta
divinis oculis conspicua illius æterni amoris
præ se ferat, quo misericordiæ suæ vasa com-
pletur?

C A P V T X X I.

In Paulo & Augustino profundus gratiæ Christianæ sensus, intelli-
gentia, & prædicatio: quorum fons fuit amor Dei,
primus gratiæ effectus.

Sed ut alia non pauca præteream, qui-
bus Pauli & Augustini mirabilis in vi-
ta & moribus cõformitas apparere pos-
set, unum tamen istud non possum
non adijcere, quod velut ea dcm & lauda

A in utroque radix, easdem etiam actiones in
reliqua vita parturivit. Hæc est autem illa
admirabilis in utroque Christianæ gratiæ sen-
sus & intelligentia, & prædicatio. Nemo
quippe ambigit, quin sanctus Paulus ipsa
divinæ

49
divinae gratiae principia nobis revelaverit, A
atque de illa cunctis Apostolis accuratius dis-
seruerit. Cui ita succenturiavit Augustinus,
ut primus antiquorum Patrum omnes gratiae
conclusiones, quae usque ad ejus tempora in
Christianorum fide delituerant, ex Pauli prin-
cipijs in lucem incredibili profunditate & pe-
netratione deduxerit. Nec verò incongruum,
si ista duo lumina pleniorē gratiae sensum hau-
serint, qui amplioribus infirmitatibus, in qui-
bus virtus perficitur, fuerant agitati. Quem-
admodum enim nihil magis gratiam gratui-
tam ac victtricem esse declarat, quā enor-
mitas peccatorum; nec medicina vim magis
arguit, quā desperatae gravitas aegritudinis:
ita nemo divinae gratiae mirabilibus, occul-
tisque mysterijs intelligendis, atque effandis
aprior reperitur, quā qui longā miseriarum
suarum experientia profundius insculpsit ani-
mo, quid sit sub criminum & concupiscentiae
servitute captivum esse; quid sit cum cupidita-
tibus suis luctari; quid sit ad adipiscendam
victoriam divino adiutorio indigere; quid sit
denique ex infirmitatibus suarum vinculis,
quibus ligabatur, in libertatem gratiae respi-
rare. Cum enim, teste Salvatore, ille plus
diligat, cui plus donavit; quibus amoris flam-
mis putamus illos arsisse, quorū oculis profun-
dus malorum praeitorum sensus assidue be-
neficii accepti magnitudinem offerebat? Ex-
clamat ipse: *Quomodo ardebam, Deus meus, quo-
modo ardebam?* Et in alio loco. *Non dubia sed
certa conscientia, Domine, amo te. Percussisti cor
meum verbo tuo, & amavi te. Et alibi deficiunt eū
verba, quibus exprimat coelestis ardoris ma-*

gnitudinem: *Vbi illi flammula instillavit pre-
tiosissimi inguenti guttas paucissimas, & incredibile,
Romaniane, incredibile, & ultra quam de me for-
tasse & tu credis (quid amplius dicam?) etiam mihi
ipsi de me ipso incredibile incendium conceitavit. Vis
aliquid adhuc amplius? Cum nihil amaret
Augustinus vehementius, quā certas rerum
scientias, ita tamen prae Dei amore astuabat,
ut de seipso dicat: Nunc prae illius amore vix mihi
veniunt in mentem. Quantum ardorem fuisse
necessarium est, qui omnium dilectissimarum
rerum tantam afferat oblivionem, ut vix am-
plius in mentem inciderent? Amore verò ar-
denti nihil est luminosius; charitate fervida
nihil sapientius.*

Ex quo sapienter à viris magnis animad-
versum est, documenta illa sublimia de gratia
Dei quae ab Augustino posteritati mandata
sunt, magis ex ipso divini amoris incendio
quo ardebat, quā humano studio emicuisse.
De quo praclare discipulus & contubernalis
ejus Prosper: *Inter multa Dei dona, quibus illum ad
abundantissimam Spiritus veritatis implevit, habens etiam
HANC SCIENTIAM ET SAPIENTIAM EX DEI
CHARITATE VIRTUTEM, ut non solum istam
(haeresin Pelagianam) in suis damnationibus
palpitantem, sed etiam multas prius haereses invicta
Dei verbo debellaret. Nempe, ut qui prius ipse
altissimū divinae gratiae, hoc est, charitatis
sensu, cuius inspiratio, ipso teste, proprie gratia est,
divinitus imbutus fuerat, ejus secreta lucu-
lentiū in aliorum animos docendo transfun-
deret. Merito igitur magnum illud elogium
ei ab Ecclesia aptatum est: Qui fecerit & do-
cuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum.*

CAPUT XXII.

Gratiam ac Theologiam posterī ab Augustino didice-
runt, etiam S. Thomas.

QVIS enim Doctorum omnium, A
quos Ecclesia veneratur, ita officia
divini amoris seu gratiae, quae pro-
prie amorem in nova lege operatur,
facto exercuit, & pariter in aliorum emolu-
mentum verbo & scripto, ejus arcana refera-
vit, atque Augustinus? Nam inter Græcos
quidem Theologiae doctrinae princeps olim
Origenes; post illum S. Chrysostomus fuit;
ex quo quotquot eum alicujus nominis secuti
sunt, velut ex quodam communi fonte omnia
sua praeclara in Scripturam documenta deri-
varunt, ut abunde Theodoretus, Oecumenius,
Theophylactus, ac Damascenus scripta testantur.
Sed ita in explicando illo divino amore seu
gratia eorum plerique discipuli infelices fue-
runt, ut à nonnullis non segniter ab erroribus
saltem in loquendi modo commissis vendicen-
tur. Quicquid enim solidi ac praeclari à Græ-
gis posterioribus de divina gratia proditum

est, quod perquam exiguum est, totum ex Au-
gustini fonte scaturivit.

De Latine vero hoc ipsum operosius
astruere velle, non esset aliud, nisi Soli meri-
diano lumen accendere: eum ipsa Ecclesia
teste constet, Augustini vestigijs instillat, quot
quor postea Theologicam disciplinam via ac-
ratione tradiderunt. Quicquid enim verae
Theologiae in Scholastica sancti Thomae con-
tinetur, usque ad ipsorum articulorum fun-
damenta, ex Augustino ita mutuatum est,
ut quoniam modum novum Testamentum ni-
hil est aliud, nisi vetus revelatum, & Augusti-
ni doctrina de gratia Dei nihil prae fidei
principia in suas diducta conclusiones; ita S.
Thomae summa, ubi Theologiam tradit, pro
magna parte nihil sit aliud, nisi Augustinus
contractus, certaque proportionem naturalibus
principijs alligatus, secundum quod congruit, ut
ipse Thomas loquitur, ad evulsionem incipientium.

Ex quo

Ex quo profecto magnitudo sancti Augustini multo splendidius enitescit. Si enim à nonnullis de sancto Thoma rectè dictum est, quot articulos, tot ejus esse miracula; quot miraculis ille tandem claruisse dicendus est, qui sanctum Thomam tot miraculorum patratores fecerit? Nihil hinc invidiam cuiusquam, vel ne sanctus Thomas succenseat mihi, pertimescendum puto, qui quantum sanctissimo Augustino antecessori ac magistro suo debeat, facilius ipsemet forsan pro humilitate sua, quam quispiam alius amator ejus ardentior, quam prudentior, fateretur. Quasi verò in Ecclesia Catholica, quæ antiquorum Patrum auctoritate nutrita, fidem concipit, multitudinem contrahit, obtinet vetustatem, & roborat Religionem, non hoc in primis magistros ejus, Doctoresque commendaret, quod antecessorum vestigijs insistentes;

illud ipsum in expositione fidei imitentur, quod in ipsa fide sacrum est: ubi omnis innovatio suspecta, periculosa, perniciosa est. Hoc verò sibi laudi ducere præclarum; non si supra ruinofam opinionum fluctuantium arenam, novas doctrinæ quasi subtilioris & accuratioris macerias extruas: sed si solidissimis antiquorum fundamentis, quos toties probavit columna veritatis Romana Ecclesia, altiore molem imponas; illa rudibus Philosophiæ, novarumque opinionum obruta denudes, magis publicæ discipulorum securitati, quam privata gloriæ consulendo. Hanc laudem qui sancto Thomæ surripere volunt, potissimum ex ejus doctrina margaritam avellunt, alterumque fulcrum longe firmissimum subtrahunt, cui præcipua doctrinæ ipsius moles incumbit.

CAPUT XXIII

Notitiæ verè Theologicæ limites in se fixit Augustinus.

NE c. verò immeritò tantum à posteris excellentissimo Doctore Augustino tributum est. Cum enim fides nostra, seu principia Theologiæ Christianæ, quamvis obscuritate eorum permanente, in aliquam intelligentiam rationis interventu transeant, nemo limites illius notitiæ & ratiocinationum Theologicarum propius invenisse videtur ac fixisse, quam Augustinus: quos terminos ab illo fixos, qui accuratioris alicujus doctrinæ prætextu, prætergredi nituntur, nimium felices habendi sunt, si non in humanarum opinionum labyrinthis sine tali duce aberrantes, proprias imaginationes pro scientia ex fide derivata mirentur.

Ex quibus nobis fortassis arbitrandum superest, si ea dempseris, quæ Ecclesiæ auctoritas post Augustini tempora definivit, quicquid scientiæ ex fidei fundamentis per rationem elicenda sanctum istum latuit etiam posteris latuisse. Quod ita pœnè totius posteritatis arbitrio verum est, ut in omnibus disputationibus rerum dogmaticarum, quas quoquo modo in scriptis suis attigit, omnes quaquaversum per orbem totum Doctores summo studio ostendere conentur, nihil in medium à se proferri, quod non ex Augustini lucubrationibus prompserint. Ita in illa disputatione factum cernimus, quæ de Conceptione immaculatâ turbavit Hispaniam; quæ de primatu Apostolicæ Sedis præcipuam Galliarum Facultatem in duas factiones distraxit; quæ ante paucos annos de limitibus regiepotestatis in Regni cujusdam Comitibus ipsos pœnè proceres commisit; quæ tot annos, tantâ animorum, nervorumque contentione de divina gratia inter Catholicos viguit; quæ denique Calvinistas omnis Ecclesiasticæ auctoritatis hostes, Patrumque perduelles, in Armenianos & Gommarristas laceravit. Nimirum omnes & in Christi Ecclesiâ, & in Satana Synagogâ, & in Regum palatijs, & in Doctorem subellijs Augustinum arbitrum deposcunt, Augustini armis atque auctoritate sese muniunt, ac ac tuentur. De quo meliori sanè jure dixeris, id quod olim de Socrate Philosophi, doctrinæ Theologicæ diversitatem ex diversa sancti Augustini interpretatione fluxisse, quemadmodum Philosophorum sectæ ex varia Socraticæ doctrinæ intelligentia, teste Cicerone, dimanarunt; qui cum de Peripateticis Academicis loqueretur; *Veni, inquit, Socratici esse volumus.* Nempe omnes nunc Augustiniani esse aut videri volumus.

Lib. 1. Off.

C A P V T X X I V.

Augustinus Pater Patrum, Doctor Doctorum; primus post Scrip-
tores Canonicos; inter omnes verè solidus, subtilis, irre-
fragabilis, Angelicus, Seraphicus, excellentissimus,
& ineffabiliter mirabilis.

QUAMOBREM cum nemo dubitet, quin inter illos quatuor, qui vulgò nomen Doctòrum Ecclesiæ ferunt, Augustinus longè palmam ferat, nemo, arbitror, succensere mihi, si ipse primus Doctòrum, primus Patrum, primus Ecclesiasticòrum Scriptòrum post auctores Canonicos appellerur; cujus luce tanquam primi Angeli (quo nomine Episcopos tanquam veros Ecclesiæ Doctores Apocalypsis vocat) omnes quodammodò Deus irradiando perfundat, qui quaquà ratione ad alios erudiendos destinati sunt. Ipse inter omnes Doctores Ecclesiæ *verè solidus* est, qui doctrinas de capite & corpore Ecclesiæ, de Trinitate, de baptismo, de gratia Dei, tam immobilibus principiis primus fundavit, & explicuit, ut quicquid illi consonat, securissimè amplectendum sit, quicquid dissonat, respiciendum. Ipse inter omnes *verè subtilis* est, qui loca secreta & mirabilia doctrinæ capita in suis lucubrationibus quàm obscuritate tecta sparsit, ut in eis eliciendis diligentes lectores earum perpetuam discendi materiam, usque ad mundi finem, acceperint. Non enim ea semper promissui lectoris firmatas, & capacitas est, ut ea passim nudare conveniret; sed multa diligentioribus lumen à Deo postulantis dereliquit, quibus ea nudentur, si quæ fortè questio ad illa aperienda compellat, ne infirmiores aliquà falsitate capiantur. Sic enim profundissima illa fundamenta, quibus tota gratiæ cœlestis œconomia nititur, per totam vitam in omnibus libris obscurè & dissimulanter expresserat, ne majora fortè quæstionum anfas infirmis daret. Quæ quidem arcana fundamenta nemo posterorum vel suspitione cogitasset, nisi ipse illa sub finem vitæ quorundam quæstionibus pulsatus coactusque detexisset. Ex qua profundior declaratione postea, teste Prospero, Semi-Pelagianis hæresis, hominum non serentium illam severam profundamque veritatem, orta est, altioresque radices egit. Ipse inter omnes Doctores *verè irrefragabilis* est, qui in mysticis divinæ gratiæ & prædestinationis erendis & fundandis, irrefragabilem ex tot Pontificum sacratis vocibus, tot Canonum Synodaliū præstationibus, toto antiquioris Ecclesiæ consensu, auctoritatem consecutus est. Cum quo neq; vivente neque defuncto

ex professo aliquid propugnante hæcenus
quisquam luctatus est, qui non succubuerit.
Qui non solum hæreticos omnes, & Catholi-
cos ipsi in scribendo repugnantem, mole scri-
pturarum & rationum opprefsit; sed ipsum
sanctum Hieronymum, qui culmen auctorita-
tis inter Doctores illius temporis obtinebat,
eique fortissimè in diversis capitibus resiste-
bat, ita humi stravit, ut in omnibus articulis
ventilatis, quorum quidam toto pene Græ-
corum scriptorum exercitu munebantur, ei
calamum de manu extorserit, ad palinodiam
adergit, sententiamque suam in Catholica
doctrinæ dogma transmiserit. Ipse inter om-
nes Doctores verè Angelicus est, qui jam olim
tum viveret, Angelus non naturâ, sed gratiâ nun-
cupatus est: qui sine humano magitri instar
Angelorum à Deo illuminatus, ingenio verè
angelico, profunda prædestinationis & gratiæ
ac divinitatis ita penetravit, ut multum per
omnem modum ille posterorum affectus sit,
Deoque debeat, qui ea quæ docuit, intelle-
xerit. Quod utrum severâ veritate, an hyper-
bolicâ facilitate dixerim, in operis hujus de-
cursu patefiet. Ipse inter omnes verè Seraphi-
cus, quem *pater Angelis in fervore jam tum vi-*
ventes, & ideo plerumque invidentes appella-
runt. Quo nemo post Apostolos altius amo-
ris seraphici fibras rimatus est, & secreta pro-
palavit: quem nemo, castius atque fortius,
nemo, à terrenis cupiditatibus defœcatus in-
commutabili adherendo veritati, superavit;
cujus omnia verba, vitæ, disciplina tanquam
faculæ ardentes ex se flammam divini amoris
effundunt: *cujus doctrina inter omnes deliran-*
tes hæreticos, & errantes Catholicos victorio-
sa, divinam gratiam, quâ seraphica illa chari-
tas diffunditur in cordibus nostris, adversus
omnes ratiunculas philosophantium, & om-
nes nebulas hallucinantium, & omnes arietes
opugnantium robustissimè invictissimè de-
fendit. Ipse inter omnes verè excellentissimus &
ineffabiliter mirabilis Doctor gratiæ Dei: qui
inter omnes, post Scriptores Canonicos, cam
clariùs, plenius, profundius penetravit, hausit,
explevit; qui in omnibus paginis id indefati-
gabiliter, instanter, & semper agit, ut quis glo-
rietur, in Domino gloriatur; ut in omnibus ha-
bentes sursum corda, gratias incessabiles aga-
mus Domino Deo nostro; in quo totius Chri-
stianæ vitæ summa constituta est.

*In Disput.
de legalibus
ac de mendā-
cio. Epist. 8
15. 19.*

Orig. Chry-
sost. & ce-
teri fere Græ-
ci citati à
Hieron.
Epist. II.
apud Aug.
Aurarius
enim Hieron.
sententiam
ut patet apud
Aug. Epist.
260.

S. Paulina
Epist. ad
Valer.

Posid. ad
Macedon.

Hilar ad
 Amaton
 Prosp. ad
 Aug.

CAPVT XXV.

Quo animo auctor ad lectionem operum sancti Augustini
accesserit; quid spectaverit; quid spectandum sit;
& Augustino tribuendum.

ET ista quidem balbutienti mihi de tanto Doctore exciderunt: quæ quamvis tunc, quando in illis controversijs, quæ de divina gratia ventilantur, incertus fluctuabam, nullo pacto mihi tantoperè persuasa essent, quantum nunc experientia longi temporis, & nonnulla cum principijs ejus profundis familiaritas, vera esse persuasit: maxima me tamen opinio de Doctoris illius eruditione captivum retinebat. Quo sanè fiebat, ut, cum animo recoletem, illas materias, quas Augustinus adversus hæreses asseruerat, tantà luce ab eo tractatas esse, ut nihil à posteris adjici potuerit, nisi Metaphysicarum quarundam formalitatum & questionum spinæ, quibus ingenia tractandis urticis inassueta terrentur, impossibile mihi videretur, istam solam, quæ omnium ab ipso latissimè, uberri-
mè, profundissimè, sufficientissimè discussa fuit, usque ad ipsam generis humani confessio-
nem, quæ seipsum in hoc divinæ gratiæ argu-
mento superasse prædicatur, ita incertam ob-
scuramque mansisse, ut tot tantæque contro-
versis, quibus agitantur scholæ, non solum
resolvi ex ejus doctrina non possent, sed nec
ullo modo intelligi, quid ille ipse sanctus Do-
ctor sibi voluerit, aut quid senserit. Ad hunc
igitur accessi, sperans in Deum meum, non
esse me fructu laboris mei, hoc est, vel cogni-
tione veritatis, vel certè sententiæ illius, quæ
Pelagianos debellavit, tantamque laudem ab
Ecclesia meruit, frustrandum, si eà quæ decet
animi simplicitate, ad fontem illum, & avi-
ditate veritatis accederem; si depositis varia-
rum sententiarum præjudicijs, quibus ado-
lescens in scholis Theologicis imbutus fuerā,
non me scriptorum ejus judicem, sed cum om-
ni humilitate discipulum exhiberem: si non
attenderem, utrum præoccupatæ opiniones
meæ, quas ipso non lecto biberam, ipsius alis
supponi possent, tutelæque defendi, quemad-
modum aliquos hoc tempore secisse mihi in-
notuerat; si non ad ostentationem & plausum
discipulorum, quasdam sententias ex Augusti-
no corraderem, ad ea magis confirmanda
quàm corrigenda quæ senseram: sed animo
persuasissimo, præ cæteris omnibus, ipsum in
hoc argumento sequendum esse; ad ipsius
sensa dictaque sententias omnes alias esse cor-
rigendas; ipsum se sufficienter aperuisse; ipsum
necessarium modum non excessisse, quemadmodum
adversus obsoletas Massiliensium, & resusci-
tatas recentiorum querimonias jam olim Ce-
lestinus Pontifex declaravit: animo denique
paratissimo, quicquid ipse tenendum in hac

A materia præscripsisset, tanquam indubitatum,
& Romanum, & Catholicum, deposito omni
studio contentionis, accipere: utpote quem
saluberrimè Romanorum Pontificum votis
premuniverant & securissimum fecerant, quod
eum nunquam sinistra suspitionis rumor aspersu-
erit: quod in eius libris cognosci posset, quid de arbitrio
libero & gratia Dei, Romana sequeretur, & asse-
raret Ecclesia: denique quod, uno verbo, eum
doctrinam secundum præcessorum Pontificum sta-
tuta, Romana sequeretur & servaret Ecclesia. Ad
postremum, si post susceptos labores, & non
mediocrem scriptorum ejus volutationem ali-
quid superesset, ad quod acies mea pertingeret
nondum pollet, iniquum esse credidi, ut ea,
quæ mihi constitisset Augustinum tanquam
ex Apostolis hausisse, tenuisse, docuisse, pro-
pter aliqua, quæ superessent vel difficiliora
vel obscuriora, dimitterem, adversus illud
effatum Apostolicum, quod auditoribus suis
in hujus vitæ caligine ad cognitionis lucem
aspirantibus, tantoperè ipse Augustinus in-
culcare solet: Verumamen in quod pervenimus,
in eo ambulemus. Nam, ut adjicit: ambulando in
quod pervenimus, & quod nondum pervenimus, per-
venire poterimus; Deo nobis revelante, si quid aliter
sapimus, si ea, quæ iam revelavit non relinquamus.
Quid enim? An ideo relinquendum, vel offu-
sis tenebris perturbandum est quod apertum
est, quia intelligere non possumus, quod ob-
scurum est? salubriter nos monuit S. Prosper
in eodem argumento de gratia Dei, ut ea quæ
clara sunt, non de his quæ occulta sunt, obsecremus; de-
votè dum procaciter insistimus clausis, excludamur ab
aperitis: cum sufficere debeat, ut in eo, quod pervenimus,
ambulemus. Nam quid mirum videri debet ani-
mo Christianâ humilitate fundato, si parvula
proles non possit ubique matrem sequi; disci-
pulusque non possit in omnibus tantum Docto-
rem assequi? Qui antequam cujusquâ subisset
in Philosophia vel Theologia magisteriū, api-
cem illum altissimæ eruditionis attigerat,
quemadmodum ex ijs quæ etiam nūc supersunt
voluminibus patet, ut non facillè quisquam
eorum qui se eruditissimos haberi volunt, aut
putant, post totius vitæ labores & vigiliis,
tantum sibi ascribere audeat sine temeritate
fastigium. Tribuamus, obsecro, venerabili-
bus canis ejus, ut post annorum triginta su-
dore ac studia, post tot pro rerum divinarum
intelligentia fufas ad Deum cum lachrymis
preces, quem vi ventè totus orbis Christianus
veluti Doctorem ineffabiliter mirabilem su-
spexit, docentemque velut Angelum Dei in
terris audit, paulo sanius quàm nos sapuerit,
paulo

paulò profundius quàm nos arcana penetra-
verit; paulò solidius quàm nos ex Philoso-
phiæ rationibus, concordiam gratiæ eum li-
bertate fundaverit, doctrinamque contra
omnes Pelagianas versutias victoriosam di-
vinarum Scripturarum auctoritate commu-
niverit. Sic illi doctrinæ gloriam dando, quæ
gloriam Ecclesiæ de devictis Pelagianis non
scenicam larvatamque peperit, si quid adhuc
aciem nostram superaverit, humilitate nobis
Dei auxilium conciliante, revelabitur. Abiit
à nobis illa, ut miriùs dicam, quid nisi huma-
na quædam animositas, & sui sensus philan-
tia? ut dicamus aut sentiamus, nos tandem
hoc miserabili sæculo, quo in quibusdam
Theologorum gymnasijs Philosophia Theo-
logiam Cathedris pœnè deturbavit, novam
invenisse veramque rationem conciliandi liberū
arbitrium cum divina gratia & prædestina-
tione, à nemine huc usque traditam; quæ si
data explanataque semper fuisset, fortè neque
Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque ex Au-
gustini opinione concertationibusque cum

Pelagianis tot fideles fuissent turbati, ad Pe-
lagianosque defecissent. Magnoperè quippe
talibus verendum est, ne facilitate delin-
quendo homines à Pelagio per ambages ad Pelagium
ducant, dumque Semi-Pelagianos cineres
extinguere volunt, Pelagianum incendium
reviviscat. Fortassis enim (quod suo loco vi-
dendum erit) contingeret eis id, quod sanctus
Prosper olim verebatur, ut non tam illi Catho-
lici, quam nos, quod adsit, simus Pelagiani. Contra-
riorum enim permixtio, meliorum defectio est. Quia
cum virtus vitium recipit, non à vitio, sed à virtute
discedit. Nam istud de divina gratia argu-
mentum, plus quam credi à quoquam istius-
modi recentiorum potest, delicatum est; in qua
istud à sancto Ambrosio, vel potiùs ab eodem
Prospero verissimè præclarissimeque dictum
est: Gratia tota repellitur, nisi tota suscipiatur. Sic
ut enim alienus est à numero fidelium, & à sorte san-
ctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit; quæ habetur
ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de eius pleni-
tudine differtur.

Prosper. sent.
Collat. c. 38.

Prosper. Epist.
ad Demetr.
& apud
Ambros.

CAPUT XXVI.

Periculosum est novas semitas in materia de gratia invenire velle,
prætextu vel difficultatum ab Augustino relictarum, vel
majoris lucis, quæ recentioribus accesserit.

QVAPROPTER nec illos quidem A
sine magnis periculis divinæ gratiæ
indagationem vel explicationem in-
stituere semper existimavi, qui de re-
bus istis arcanis ita disputant, quasi hic ma-
gnus esset campus relictus isti vagæ opinandi
libertati, quæ quicquid cum aliqua specie pro-
babilitatis aridet, mox etiam in pulpitis, vel
scriptis etiam voluminibus, defenditur. Pu-
tant enim multa relictæ esse ab Augustino in-
decisa, multa solum probabiliter asserta, quem-
admodum in scholis hodiernis fieri solet, in
quibus fas sit liberè ab Augustino discedere.
Quò etiam illa S. Celestini verba torquent:
Profundiores verò difficilioreque partes intercurrerunt
questionum, quas latius pertractantur, qui hæreticis
resisterunt, sicut non audentur contemnere, ita non
necesse habemus astruere. Et hoc obtentu, pro
suo quisque gustu, quod in Augustini doctrina
de gratia non sapit, vel paulò accuratius, B
ab ipsis inventum videtur, ab Augustini au-
thoritate sejungit. Multis de causis ista li-
bertas magnoperè periculosa, imo pernicio-
sa mihi visa est. Nam in primis eò tendit, ut
nihil penè certi ex Augustini doctrina pro-
bari posset. Nam quicquid novi quisque
commentus esset, hoc statim ad difficiliore il-
las referret questiones; ut earum umbrâ tege-
retur. Deinde non intellexit hoc Celestinus
de questionibus illis, quas Augustinus con-
stanter asseruit, vel velut bases doctrinæ Ca-
tholicæ contra Pelagianos defendendo tra-
didit aut ex ijs perspicuè derivantur. Nam ex

illis ipsa, quam Ecclesia obtinuit, victoria,
de hostibus gratiæ, reportata est. Qualis est
illa inter cæteras: utrum electio ad gloriam
absoluta ex prævisis meritis decernatur. Hæc
enim à gratiæ intelligentia sive Adami, sive
Christi, divelli nullo pacto potest; ut suo tem-
pore & ordine declarandum est. Sed de illis
hoc intellexit Celestinus, quas Augustinus
disputando, & in omnem partem se pro asse-
quenda veritate vertendo, in medio indecisa
præterivit. Talis est illa latebrosa, de animæ
origine, quam multis locis propter Pelagianos
late pertractavit. Talis & illa, quo pacto ani-
ma, sive ex traduce sive ex carne maculetur?
Cur hic, non alius, hic isto, alter alio modo,
vocetur ad gratiam? Cur iste rapiatur, ne ma-
litia mutet intellectum; alter melior in hac
vita periturus relinquatur? Cur justior cadat,
minus justus perseveret? Quomodo unum pec-
catum per alterum puniatur? Cur Deus non
tollat primitus ex homine superbiam, ad quam
domandam tot peccata permittit? Cur per-
severaturis non perseveraturi misceantur? Et
hujusmodi multæ, quæ in Augustini operibus
multis locis videre licet. Quare verba Cele-
stini Pontificis ad questionem ab Augustino
definitas, vel ex definitis palam confectaneas
velle trahere, non est aliud quàm Augustini
doctrinam de divina gratia quantumcum-
que solidè fundatam, novis exponere di-
sputationibus, & incertam reddere de Pe-
lagiano errore victoriam. Accedit, quòd
argumenti istius de divina gratia illa natura
est,

C 1

est,

Col. Epist.
ad Epist.
Gall.

est, quod haud scio an in ullo argumento ab haeresibus oppugnato locum habet, ut omnia dogmata divinae gratiae contraria serpentinis voluminibus ita sint implicata, ut ne latum quidem unguem à semina per Divum Augustinum strata & stabilita defleci queat, quin omnium errorum contra gratiam, quorum Pelagius insinulatus fuit, reus agi & petagi possit. Quod à sancto Prospero & Leone traditum, fusiùs alibi declarandum est. Ex quo etiam fit, ut nemo in hoc argumento Semi-Pelagianus reipsa, sed solo nomine, esse possit.

Itaque res hic periculi plenissima est, vel minimum quid asserere, quod ab illo perspicacissimo duce non sit praeformatum. Lepidiùs enim in re praesenti, quàm verius dicitur, pygmaeum in humeris gigantis ipso gigante plus aut longius cernere. Animosa, ne dicam, superba uno verbo comparatio, quàm significat, se videre, quicquid gigas ille viderit, & adhuc videre, quod ipse non viderit. Quasi verò quicquid viderit, ille dixerit: & quod videre nos praeter ipsum putamus, ille non viderit. Multò nobis magis verendum est, ne acies nostra quasi puerulorum imbecillis, non videat, quod mater, cujus humeris insidet, videt; nec liquidò discernat id quod jam vi-

det. Verendum etiam ne nobis idem accidat, quod videndi, discernendi quae imbecillitate laborantibus pueris ac pygmaeis, etiam in humero gigantis ac turri stantibus, contingere solet, ut omnes viros, quod Aristoteles dixit, patres appellent, & omnes mulieres matres, quamvis neque patres neque matres, sed hostiliter inimici sint. Ita professò istiusmodi nanogigantibus timendum est, ne assertiones novas asserendo, quas praeter sancti Augustini regulas cudi posse putant, fucum pro veritate, novos errores pro sana doctrina amplectantur ac venditent. Valde pedetentim suspensioque gradu in lubrico incedendum est. Non statim est veritas quicquid lineamenta quadam veritatis ostendit. Etiam stellae sublustri nocte per intercurrentes nubes currere imperitis videntur, quae fixae maneat. Multae quippe conclusiones de quibus tantopere hac tempestate disputatur, solidissime fortassis ex Augustini principijs religatae sunt; quarum vincula, propter nebulas novorum principiorum intercurrentes, non sinantur advertere. An ideo à tanti Doctoris tramite tam leviter defleendum, vel inusitatus novorum ducum & comitum periculo aperiendus est?

CAPUT XXVII

Paulus & Augustinus matrix & fons omnium conclusionum, quae de gratia educi possunt.

NAM in providentiae divinae semitis non mediocri animadversione dignum est, quod quicquid per mensuras locorum & temporum in corporalibus evoluitur & explicatur, quicquid in spiritualibus argumentando colligitur, totum in quibusdam principijs conglobatum collectumque continetur. Ita semen universam arborem complectitur, quae tanta in ramorum foliorumque diffusione prodit. Sic Christus Dominus, quicquid gratiarum spiritualium in corpus Ecclesiae universum redundavit, eminentissimam quaedam unitate complexus est. Sic Apostolus Paulus in tertium caelum raptus, quicquid de divina gratia & praedestinatione, per omnium Doctorum disputationes, concertationes, meditationes, contemplationes hauritur, velut abyssus & matrix fontium & in se continuit, & brevissimis quibusdam principijs in Epistolarum suarum contextu illigavit. Sed quia non parvi ingenij, laboris, & lucis est, illa arcana ecclesiae, paucis characteribus implicata deducere, & intelligenda proponere, quid aliud existimabimus, nisi divinum ac stupendum istud Augustini ingenium, quantam perspicaciam excelsum, tantam humilitate depressum divinitus electum esse, quod instar novi principij, perennique fontis intelligentiam tam profundum arcana tantam ubertate profunderet, ut quicquid de humanae naturae corruptione, de divina gratia, de praedestinatione per modum primorum

principiorum in Apostolo Paulo clausum erat, educeret; quicquid nobis impervium penetraret: atque ita quaedam eminenti perfectione doctrinae suae, quicquid posterorum sciendi sitim extinguere, quicquid omnium eorum dubitationes solvere, quicquid eorum quaestiones enodare, & adversantium argumenta retundere posset, comprehenderet?

Hac igitur mihi fiducia medullitus inherebat, quando sancti Augustini scripta ad mysteriorum istorum luculentiam volvere coepi. Nec sane, quantum arbitrari mihi post multas vigilas licet, opinio mea me frustrata est. Ausim dicere, nullum esse reliquum argumentum tot acerrimis litigantium conatibus excogitatum, quod non ille vel tanquam ad rem non pertinens praeteriverit, vel in principijs factis abunde solverit, contriverit, dissipaverit: nullum dubium quod à Theologis moveri mereatur, cui non satisfecerit. Sed hoc advertere, vel ad intellectum principiorum ejus tanquam venarum latentis auri pertingere, hoc opus, hic labor est. Cum enim esset scientiae & sapientiae admirabilis, ac Dialecticae scientissimus, mirabilior artis dissimulatio fuit. Ex quo contingit, ut non ita cuivis obvium, planumque sit, quid ex quo educat, advertere, vel insurgentium quaestionum nodos ad sua principia per Augustini libros multum dispersa revocare. Non enim occurrunt pauca, quae à principijs immutabilibus quibus pendunt a vultu, speciem abstr-

absurditatis non minimam præ se ferunt: sed ad occultos unde manant fontes revocata, veritate in ipsis supernè radiante, certissima & omni acceptione digna deprehendas. Verum quia res ista non est unius mensis aut anni, vel unius tumultuariæ lectionis operum ejus, quâ

quemadmodum canis ex Nilo bibit, auctororum scripta consuluntur; sed pertinacis laboris, totiusq; penè vitæ occupatio, hinc fit, ut paucis vacet aut lubeat molestias istas tœdiâq; devorare, ut veram profundissimi Doctoris intelligentiam consequantur.

CAPUT XXVIII.

Qualis esse debeat Lector sancti Augustini. Quantum ab Augustini doctrina recentior Theologia distet, tum rebus ipsis, tum docendi modo.

NAM & illud inter cætera post aliam quam non perfunctoriam istius Doctoris experientiam, verissimum esse judico, neminem nisi miraculo omnipotentis Dei, genuinum sensum ejus assecutum, qui semel eum percurrendo, satis trivisse se arbitrabitur; multòque minus, qui quemadmodum à quibusdam hoc tempore fieri solet, lacinias hinc inde citatas abreptasq; in fonte consulat, aut sententias in eo quærat, quibus concepta sua, pronuntiataque muniantur: maxime verò ab omni spe profectus remotos esse, qui animo Philosophiæ Aristotelicæ, vel Scholasticæ recentioris opinionibus præoccupato, pelagus istud ingressi fuerint. Quod enim olim Augustino cum veteribus opinionibus luctanti accidit, & ipsis quoque usu venit; ut cum aliquid veritatis, quam ponderatis omnibus Augustinus docuisse videatur, sub lucere cœperit, statim circumvolitans mentis aciem turba præconceptorum phantasmata irruat in aspectum eorum, & obnubilet eum: quasi diceret: quò itis immundi, quò itis? Hoc enim unum ex molestissimis mihi fuisse non diffiteor, qui recentiorum quorundam altercationibus & sententijs gravidus, secundum eas conabar de sensu ejus doctrinæque judicare. Habet enim sacratissimus iste Doctor nescio quid cū sacris litteris, quas medullitus hausserat propriis, quòd cum discipuli humilitate, nec cum Censoris supercilio legi velit. Nā inde, & non alio ex capite profectus est, quòd nonnulli Scholastici, qui se multū sapere crediderunt, in tā animosas insulsasq; cœsuras Augustinianæ doctrinæ proruperunt: à cujus vero intellectu tam præcū absunt ut sanctum Scriptorem clausis aut extinctis oculis legisse videantur. Cum enim Theologiam suam recentem, quæ magnopere ad humanæ rationis modulum, & Philosophiæ gentilis regulas concinnata est, tanquam normam judicandi de omnibus Augustini pronuntiatis adhibent, & omnino sequendam putant, penè ad singulos offendunt passus, & Augustini doctrinam, quòd quidam etiam palam conquæsti referuntur, mille errorum occasionem sectatoribus ejus futuram omniantur. quòd quidem, si Theologia recentior quam ipsi tradunt, incorruptæ censuræ norma est, verissimum puto. Tanto enim intervallo

ab Augustini Theologia discrepat, ut vel ipse Augustinus, quantum hallucinari in gravissimis rebus potest, multipliciter hallucinatus sit: vel si Augustinus divinarum rerum veritatem cū de alijs multis capitibus, tum præcipue de gratia & prædestinatione contra Pelagianos juxta Catholicæ Ecclesiæ sensum docuit, recentiores isti profectò tantum ab ostio veræ Theologiæ, fide salvâ aberraverint, ut neque fidem Christianam, quam animo ut Catholicis tenent, neque spem, neque cupiditatem, neque charitatem, neque naturam, neque gratiam; eamque neque Angelorum, neque hominum, neque sanctorum, neque lapsum, neque sufficientem, neque efficacem, neque operantem, neque cooperantem, neque prævenientem, neque subsequenter, neque excitantem, neque adjuvantem, neque vitium, neque virtutem, neque opus bonum, neque peccatum, neque originale, neque actuale, neque meritum, neque mercedem ejus, neque præmium, neque supplicium creaturæ rationalis; neque beatitudinem, neque miseriam ejus, neque liberum, neque servum arbitrium, neque prædestinationem, neque effectum ejus, neque timorem, neque amorem Dei, neque justitiam, neque misericordiam ejus, denique neque vetus, neque novum Testamentum intelligere videantur: sed Babylonicam quandam confusionem, Cimmerialque quasi tenebras in Theologiæ moralis faciem, nimium ratiocinationibus indulgendo intulisse. Hyperbolicè vel temerè me ista fundere citra dubium lector quisque modestior arbitrabitur, sed singula suis locis, multòque fortassis plura quàm dixi, juxta sancti Augustini principia, Deo juvante, patefient. In quibus penetrandis, quamvis fortè multorum annorum assiduo labore, & iteratâ decies, imò vicies ac tricies lectione librorum ejus, multisque precibus ad Deum fuis, non multum profecerim; hoc saltem unum assecutus sum, ut non obscurè mihi cernere videar, quàm procul hujusmodi recentiores in multis mysterijs percipiendis ab Augustini mente deviaverint. Cujus quidem aberrationis causa præcipua, & penè dixerim sola est, meo iudicio, ea quam dixi, nimia Philosophia, cujus amore quasi ebrii, neglectis Augustini monu-

mentis, qui primus profunda de tenebris evocaverat, arcana illa mysteria iterum quasi sepulta deletaque, secundum humanæ rationis regulas, eruere, penetrare, formare, & iudicare voluerunt. Hinc ille ardor de quolibet disputandi, quidlibet eorum in dubium revocandi, quæ jam semel definita esse nesciebant. Hinc eorum Theologia innumerabilium opinionum farragine repleta est, per quas pœnè omnia quantumcumque contraria, facta sunt probabilia, quæ secundum eorum pronuntiata cuilibet tueri licet; Ita vix quicquam certi, præter fidem formandarum novarum sententiarum promptitudo reliquum fecit. Præcipitij enim pœna suspensum; hoc est, temeritatis comes hæsitantia, & incertitudo. Nihil enim naturalius & vicinius, quàm ut homines ex Peripateticis fiant Academici: quorum illi sublucante ratiunculâ sententiam extemplo præcipitant: hi temeritatis ducti pœnitentiâ, semper hæsitant, & nunc hoc nunc illud animo fluctuante displicet, placet, improbant, probant. Vnde fit ut quod eis hodie probabile est, cras falsum iudicetur: quod heri verum, hodie improbabile & paradoxum. Instar Euripi reciprocantis æstus suos talium Theologia vadit & redit, volvitur & revolvitur, ex incertis continuo certa, & ex certis incerta fabricando, prout sectatorû audacia & multitudo suffragatur & refragatur. Non enim immobilibus fundamentis fidei pleræque sententiæ suffulta sunt; sed arenis humanarum suspitionum, quæ phantasmatum ludibrijs nunc hoc nunc aliud arripientibus agitantur, ut quemadmodum Augustinus dixit: *Dum in his est cogitatio, intelligentiâ ea se cernere arbitramur. Nam hanc esse falsarum omnium sententiarum ori-*

Lib. 6. de
Musica. c. 11.

ginem, idem Augustinus præclare significavit, quando dixit: *Sequantur nonnulli phantasmatâ sua tam præcipites, ut nulla sit alia MATERIES OMNIUM FALSARVM OPINIONVM, QVAM HÆERERE PHANTASIAS VEL PHANTASMATA PRO COGNITIS.*

Non ita Doctor ille solidissimus; sed ubi veritas eum in rebus magnis quoquo modo latet, suspensio pede ingreditur, disputando potius, quàm alterutrum resolvendo, ne notam temeritatis incurrat: *In multo pluribus quæritur potius, quid sentiendum sit, quàm definitum aliquid, fixumque sentimus: & ea cautio cum sollicitudinis plena sit, multo melior est tamen, quam temeritas affirmandi.* Ex qua cautionis observatz norma certi in Augustinofumus, quod ubi aliquid tanquam verum, sive hæreticos refellendo, sive Catholicos instruendo incunctanter affirmat, de perspecta ei veritate, quamvis nobis fortè ignotâ, nec satis intellectâ, securi esse debeamus. *Rectè est autem, inquit, ratiociner atque congruenter loqui, nihil audaciter refellendo, nihil temere affirmando, dum adhuc dubium est, verum falsumne sit, sive fidei, sive scientiæ Christianæ: quod autem doceri potest, vel verum ratione apertissimâ, vel Scripturarum auctoritate certissimâ, sine cunctatione asserendo.* Hoc enim apud Augustinum errare est, aliud pro alio putare: quod non solum contingit, quando approbatur falsa pro veris, vel improbantur vera pro falsis: sed etiam quando habentur incerta pro certis, vel certa pro incertis. Quo sanè malo nihil hoc tempore familiarius in scholis quibusdam dominatur, ubi certatim novam quisque suspicionem, si sectatores corrogaverit, tanquam certam veritatem, exploratamque defendit.

CAPVT XXIX.

Scopus auctoris mentem Augustini de naturæ humanæ statu, de gratia, de prædestinatione sincerè patefacere. Quid spectandum sit ijs qui aliud fortè senserint.

QUOD si fortassis me quoque in rebus istis magnis & multis, quas ex Augustino asserimus, aberrasse putet, fieri potuisse non diffiteor. Verum tamen ubicumque mihi non certis ex testimonijs Augustini liquet, quid de rebus obscuris ipse senserit, quantum Deo iuvante potui, ab asserendi præcipitatione temperavi: ubi verò traditæ ab eo sententiæ certitudo perspicuis & consonantibus undique principijs ac documentis aperitur, nefas putavi, id quod eliquata veritas ipsius esse demonstrasset, non incunctanter tanquam ipsius, quamvis refragantibus Scholasticis universis, asserere. Hoc enim ipse me proximè citatis verbis docuit, & ita faciendum esse, ratio perspicua, & reverentia, quam debemus perspectæ veritati, consulta respondet.

Nec verò mihi formidandum putavi, nec dicar plus quàm ceteros in rebus periculosis velle sapere. Sententiam enim non tam attuli meam, quam speculando commentus sim; sed id, quod Augustinus de gravissimis rebus, ac discipuli ejus, vel ipsa subinde vetus Ecclesia sensit ac docuit, fideliter indagavi, sincerè patefeci, & eorum sententiam esse constanter asserui. Rationes adjeci, quibus illa ipsa sua seasa vel in scriptis suis fulserint, vel fulcire voluisse videbantur. Denique quæ diversis in locis simpliciter de rebus jam contraversis asseruerant, ad principia unde fluunt revocavi, ut totius doctrinæ quam tradiderunt, firmitas, vel infirmitas uni obtutui lectoris obijceretur. In quo si fortè hallucinatus sum, Augustini existimando, quod ipse fortè diligentius excussus improba veris, quàm venialis

CITOT

error sit, prudentior quisque facile videt. Non enim in rebus ipsis, sed in sensu tanti auctoris, post non exiguos multorum annorum sudores, quos ardor sciendæ sententiæ ejus expressit, aberraverim. Hoc saltem confido non mihi socordiam illam supinam pro addiscenda veritate, quam in quibusdam disputatoribus deprehendi, ignorantia culpam affricuisse. Quapropter si quis in sensibus ejus investigandis me viam regiam reliquisse arbitretur, magni beneficii gratiam, & multi laboris compendium mihi præstabit, si & mihi aperuerit, quod sibi, Deo fortè inspirante vel revelante, certius liquidiusque claruerit. Sin vero etiam refellendum me esse putet, nec hoc defugio beneficium: ut si errore carere non potui, saltem comitibus erroris caream. Nam nimis perversè seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat. Veruntamen memor ille sit instituti mei, ne multum lacertos fatigando sit instituti mei, non ego hic de aliqua nova reperienda sententia discepto, quam privatâ speculatione fabricaverim: sed de antiqua Augustini ex Augustini voluminibus eruenda. Hoc enim à me ex professo agitur, atque queritur, non quid de naturæ humanæ statibus & viribus, vel de Dei gratia & prædestinatione sentiendum sit: sed quid Augustinus olim Ecclesiæ nomine & applausu, quæ sententias ejus capitales tanquam totius doctrinæ fulcra consecravimus, & suas fecit, discipulis Augustini ad Scholasticorum ætatem usque plerumque contineribus, tradiderit, prædicaverit, scriptoque multipliciter consignaverit. Itaque non rationibus Philosophicis, sed ex ipso Augustino, Prospero, Fulgentio, ex Canonibus Romanæ Ecclesiæ, quos ipsa ex Augustino sanxit, de Augustini adulterata vel non intellectâ mente

revincendus sum. Hominem enim ex Augustino, & Ecclesiæ veteris monumentis, hac de re satagentem, per naturales rationes, vel Philosophiæ principia revincere velle, imprudentiæ singularis est. Hujusmodi adversarium, si quis fortè tam stolidus in arenam descendit, tanquam thesæos nostræ, vel hypotheseos, quæ disputatur ignarum, silentio præteribo, contemptu quàm responsione dignorem.

Nec iterum in hac nostra disputatione queritur, utrum vera an falsa sint, quæ tanquam Augustini sensa proferuntur, sed utrum Augustini sint. Quod profectò non aliundè quàm ex Augustino, non insacundo sensuum suorum interprete, requirendum esse, vel cæci vident. Quod si ea Doctorem istum sensisse certum fuerit, vera an falsa sint, ipse viderit; ipse an Scholastici hallucinando fallantur, prudentes judicent, & Ecclesiæ toties oppigneratæ pro doctrina ejus auctoritatis mole discernat. Mihi enim constitutum est, eandem quam ab infantia secutus sum, sensuum meorum ad extremum spiritum usque ducem sequi, Romanam Ecclesiam & beatissimi Petri in Romana Sede successorem. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque cum ipso non colligit, spargit; apud quem solum incorrupta Patrum servatur hæreditas. Quicquid ab ista Petri Cathedra, in cujus communione à teneris vixi, & porro vivere & mori fixum est, ab isto Principis Apostolorum successore, ab isto Christi Domini nostri vicario, ab isto Ecclesiæ Christianæ universæ Capite, Moderatore, Pontifice, præscriptum fuerit, hoc teneo, quicquid improbatum improbo, damnatum damno, anathematizatum anathematizo.

CAPUT XXX.

Utum vetustas opinionum Scholasticarum, vel multitudo sectatorum Ecclesiam ab earum examine vel censurâ deterrere debeat, si antiquiori doctrinæ sancti Augustini adversentur.

AN fortè respondebunt mihi, Scholasticorum sententias, quæ hic ab Augustino videntur esse reprobatae, jam à quingentis fere annis per universam pœnè Ecclesiam fuisse familiares, ideoque sequi, Ecclesiam pœnè totam errorum esse ream? Populus enim Christianus ubique terrarum tenet, quod Parochi & Antistites docent: hi verò quod in scholis à Doctoribus, vel in scriptis eorum traditum perceperunt: qui si per tot annos plerasque sententias docuerunt, quas ab Augustino reprobatas esse dicitur, Ecclesia profectò fere universa erroribus maculata fuit. Ita quidam pro tuendis opinionibus recentiorum argumentantur.

Sed respondeo, si de temporis mora questio

est, multis centenariis annis ante natas illas Recentiorum opiniones aliter ab Augustino ac discipulis ejus per totam Ecclesiam resonantibus, & communi Christianorum astipulatione probatis, usque ad adventum eorum, qui nova veteribus superinduxerunt, traditum fuit. Si ergò Ecclesia propter improbatas opiniones, quas diu receperat, nunc errasse timetur, quanto perniciosius tunc verè errasse diceretur, si Augustini doctrinâ tot sæculis ante receptam, probatamque, per susceptionem contrariarum opinionum aboleret? Sed absit, ut alterutro modo Ecclesia, sive filij ejus doctrinam Augustini minus intellectam à scholis exturbaverint, sive novam introduxerint, sive introductam iterum abolendo

proscripserint, ullum de suscepto errore discrimen subeat. Aliud est, fide Catholicā aliquid credere, aliud humanā opinione sentire. Certum est Scholasticos, qui sententias plurimas ab Augustino reprobatas tenuerunt, vel paucos vel nullos eas tanquam Catholicam fidem tradidisse, vel etiamnum tradere: sed tanquam opinionem suam, animo ad eam relinquendam corrigendamque preparato, si fortē Scripturis, aut Concilijs, aut Pontificibus Romanis adversa declaretur. Ex quo fit, ut non solum Ecclesia universalis nullo fidei errore foedata sit, sed nec ulla pars ejus alicujus momenti à fide aberraverit. Nam ut Augustinus: *Quia in hac aedē (Ecclesia) pro voluntate quisque vel palea vel frumentum est, tandem sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inveniat, aut pravam opinionem pertinaci animositate defendat. Non enim hæreticum error facit, sed erroris pertinacia. Itaque cum undecim errores fidei capitales Augustinus quodam libro attulisset: Hac, inquit, si pertinaciter singula defendantur, tot hæreses facere possunt, quot opiniones ista numerantur. Sed quia animus opinantium in dictis per ignorantiam non Catholicis, est ipsā correctionis præmeditatione ac præparatione Catholicus, hinc de talis animi viro falsis opinionibus gravido sanctus idem Doctor adjecit: Absit ut te arbitris hac opinando à fide Catholica recessisse, quamvis ea fidei sint adversa Catholica*

Lib. de vera Relig. 1. 6.

Lib. 3. de anima & orig. c. 15

Ibid.

Lib. 19. de Civit. 1. 18.

Hier. apud Aug. Epist. ad opat. 157

Quod si etiam non exigua, sed maxima Ecclesie pars in obscuris quæstionibus, in quibus, fide salvā, quā Christiani sumus, quænam opinio vera sit ignoratur, aut hæsitaret, aut aliter quā se res habeat, opinando conjiceret, opinionemque suam postea detecta veritate mutaret, nullo erroris in fide aut hæreseos crimine foedaretur. De quibusdam enim rebus, ut Augustinus docet, quas neque sensu neque ratione percipimus, neque nobis per Scripturam Canonicam clauerunt, nec per testes, quibus non credere absurdum est, in nostram notitiam pervenerunt, SINE IUSTA REPREHENSIONE dubitamus. Sic enim olim, Hieronymo teste, propaginem animarum sentiebat occidentalis Ecclesia; quas nunc novas à Deo creati, sine ulla erroris hæretici reprehensione, defendit.

Addo denique, si etiam Ecclesia universa rectē crederet, fidemque suam palam in precibus & orthodoxis loquendi formulis fatetur, sed tamen quomodo verum sit id quod credit, non satis intelligeret, sed aliud atque aliud filij ejus humanā suspitione, veracique submissione sentirent, nihil Ecclesia tota vel pars ejus in ipsa fide pateretur præjudicij. Arcanorum quippe mysteriorum integram fidem, non intelligentiam in hac vita Deus promisit Ecclesie. Vnde si rectissimam fidem Ecclesie de trium personarum distinctione in una divinitate credat & prædicet: sed nemo filiorum ejus modum assequatur, & propterea diversis opinionibus conflictentur, & quædam dicant, quibus occulte fides ipsa quam tueretur, evertitur, nulla hæresis invidia in

^A Ecclesiam cadit. Ita verò in plerisque capitibus doctrinæ accidit, in quibus ab Augustino Scholastici recessere. Nam & ipsi, & universa Ecclesia rectissimam fidem in Canonibus suis, & in precibus suis, ipsaque oratione Dominicā quotidianā protestatur, in quibus quicquid Augustinus de gratia & prædestinatione docuit, comprehenditur: sed quia vim eorum non attendunt, aut non intelligunt, hinc diversis opinionibus à se divulli sunt, quibus inadvertenter fidem aliquam Catholicè profitentur, interimunt. Sed quemadmodum in Sacramentorum administratione dici solet, quod voluntas illa generalis faciendi quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia, corrigit latenter opiniones, quibus falsa, imò & hæretica de Sacramentorum formis opinantur: ita & hic fides immobilis, quā credunt verum esse, quod in Canonibus vel oratione ad Deum fusā profitentur, corrigit falsas opiniones, juxta quas cum animi submissione sub tribunal Ecclesie, fidem explicant; ita ut inde nulla in animum credentem hæreseos labes cadat.

^B Quapropter nulla Scholasticarum opinionum vetustas quantocumque patrocinantium numero roborata, quibuscumque locis diffusa, quocumque ætatibus propagata, si dem Ecclesie labefactat aut maculat; quæ quæadmodum hujusmodi filios suos cum animi simplicitate in rebus obscuris opinantes aut errantes tolerare solet, donec eruditorum disputationibus, aut Conciliorum decisionibus veritas eliquetur: ita nulla opinionum vetustate terri debet, aut impediri potest, quin istas eorum opiniones ad incudem revocet, & de novo examinet, utrum à veritate sibi à Deo tradita, & antiquitus à suis veracibus & probatissimis magistris doctā devierint. Si enim rectissime ab Augustino dictum est: *Episcoporum literas quæ post Scripturarum Canonem vel scripta sunt, vel scribuntur, & per sermonem fortē sapienterem cuiuslibet in eare peritoris, & per aliorum Episcoporum graviores auctoritates, doctioresque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis fortē à veritate deviatum est: quanto magis Doctorum Scholasticorum opiniones, quæ salvā non solum Ecclesie, sed etiam ipsorum met fide, fortē à veritate defleunt, ad illam eandem licebit fidem, quam in precibus suis, & in Synodalibus decretis, ore proprio sinceroque corde profitentur, reprehendendo revocare, & revocando reprehendere, ut quod animo & verbis cum tota Ecclesia ab eis creditur, etiam ab eis intelligentiæ sinceritate capiatur? Nemo igitur ab improbandis hujusmodi inveteratis opinionibus Ecclesiam vetustate terret, quasi propter temporis diuturnitatem, quā in scholarum pulpitis familiares factæ sunt, irreprehensibiles esse debeant, si fortē liquidò constet, eas toties probatis ab Ecclesia sanctissimi Doctoris placitis refragari. Nam quemadmodum juxta Tertullianum, Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit: de veritate ita 299. c. 1.*

Lib. 1. de bapt. c. 1.

Tertull. de veritate ita 299. c. 1.

Nim. 11.

ita non opiniones hominum diversorum diversas pro temporum vel rationum occurrentium varietate variantes; sed semel traditam à Patribus veritatem sequendam imperavit. Quam in hac materia de gratia & prædestinatione Patrem Patrum Augustinum tenuisse, ac docuisse, certi & securi sumus. *Viderint ergò quibus novum est, quod sibi verum est: & quibus verum esse videtur, quod reverà sibi novum est, ac semel traditã pridem veritate posterius.* Ille igitur etiam atque etiam volvendus ac revolvendus est, ut ex collatione cum antiqua veritate contrariarum opinionum novitas clareat, quibus dos Ecclesiæ antiquioris doctrinæ sinceritas, quam Augustinus asseruit, per humanarum ratiocinationum fucos obsoleta est.

Quòd si in istis controversiis me quispiam Doctorum recentiorum numerositate vel auctoritate premat, moveor quidem vehementer, sed mirum, si etiam sapienter. Si enim eruditioni eruditio comparanda est, non molestè ferant recentiores, si plus uni Augustino tribuatur, in purissimis literarum sacrarum fontibus, & abditissimis arcanorum divinarum recessibus, ingenio illo prodigioso, quod descripsimus; divinitus illustrato indaganti & asserenti, cui nemo non huc usque, nisi insigniter delirus aut superbus, fasces submisit, quàm Theologorum ipsius doctrinæ repugnantium quantumlibet numerosa multitudo: qui si omnes in facies sese verterent, junctisque viribus contraherent, quicquid arte, animis, eruditione valent, vehementer mirarer, si vel unum ex illis, non dico sublimioribus, quos Episcopus scripsit, sed ex illis,

A quos Laicus à baptismo recens de libero arbitrio, de vera Religione, de moribus Ecclesiæ, aut alios parvis profunditatis atque eruditionis arcanis principijs plenos exaravit, se scripturos pollicerentur. Non enim eruditionis profunditas ad arcana penetranda in multitudine astipulantium sita est: qui non, sicut suffragiorum numero, ita mentis acumine, unum semper superant. Nam quemadmodum Sol unus omnibus cælestibus luminaribus præstat, unaquæ inter omnes ignes Luna minores emicat: ita gradus ingenij sublimioris ordinis, & illustratio divina exuberantior millenis millibus depressiorum ingeniorum, & radiorum decoloratorum antecellit. Quòd si verò auctoritati auctoritas componenda est, unus est Augustinus instar omnium; loco omnium; supra omnes: à quo profectò solo in hoc argumento ipsi habent quicquid boni habent: & quicquid ibi ab ipso non habent, defæciatior esset fortè & felicior Theologia, si careret. Ad ipsum igitur confugiat quisquis in hisce questionibus errare nolit, ad ipsum ab omnibus quantumlibet numerosis provocet, ipsius vestigijs tanquam probatissimi Christianæ militiæ ducis indivulsus insulat: qui multis rebellantium hæreticorum trophæis inclytus tandem & Massilienses subegit, Pelagianos prostravit, de humana Philosophia eis suffragante triumphavit. Dabunt veniam adversarij, si in ista controversia incomparabiliter magis uni credendum putetur, qui totius Ecclesiæ gratulationes & plausus de victoria parta meruit; quàm ijs, qui sibi de benigniore Ecclesiæ censurâ gratulantur.

F I N I S.

C O R N E

71
CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS
DE STATV NATVRÆ
INNOCENTIS,
S E V
DE GRATIA PRIMI HOMINIS,
ET ANGELORVM
LIBER SINGVLARIS

P R Æ F A T I O.

E natura hæresis Pelagianæ & Semi-Pelagianæ ; de utriusque dogmatibus, diversisque statibus quos habuerunt, & vultibus quos ad fallendum incautos induerunt, multa in opere præcedente diximus : ut colubri isti tortuosi omnium oculis exponerentur. Deinceps ea, quantâ potuerit à nobis fieri curâ, pertrahenda sunt, quæ Catholica doctrina, quatenus à S. Augustino, Prospero, & Fulgentio explicata fuit, & in ipsorum, Romanæque Ecclesiæ monumentis continetur, ad vitandos illos errores destruendosque tradit. Parum quippe prodest scire dumtaxat quid hæretici sentiant, nisi simul scias, quid in eorum sensu probandum aut improbandum sit. Et quia diversos humanæ naturæ status percurrimus, innocentis, lapsæ, reparatæ, & vires ejus in unoquoque ad bene operandum exploravimus, ut Pelagij sensum ac dogmata de singulis pernoscere possemus; iisdem quoque vestigijs in ijs refellendis insistendum puto, ut probabilior sit ipsa ejusdem ordinis generalis luce disputatio. Generalis dico, quia pari ferè modo statum naturæ innocentis, hoc est, primi hominis & Angelorum, statum lapsæ, statum puræ quem vocant, statum reparatæ per Christum, & vires quibus in unoquoque pollet, lustraturi sumus, & gratias quibus indiget ex Augustino tradituri. Hanc tamen adhibebimus prolixitati moderationem, ut magis rerum ipsarum connexionem acque ordinem spectaturi simus, quàm dogmatum ac dictorum Pelagij. Rerum enim naturâ perceptâ, quidquid multipliciter veritati contradicatur, uno intuitu quàm falsum sit, intelligitur. Ita nec dicemus superflua, nec eadem ad singula Pelagij dogmata cum tædio legentium repetemus. Accedit, quod multa in Pelagianorum doctrinâ ita clarè repugnant Catholicæ doctrinæ, ut ab omnibus etjam Scholasticis uno ore damnen-

73 DE GRAT. PRIMI HOM. ET ANGEL. 74
damnentur: quibus refutandis immorari supervacaneus hac tempe-
state esset labor.

Itaque mihi constitutum est non cum larvis mortuis vel profligatis
luctari, ex quo forsan major eruditionis existimatio, quam fructus
nasceretur: sed illa potissimum Pelagij sensa & pronuntiata pondera-
re, quæ à Recentioribus non satis videntur esse penetrata: quorum
alia non intelliguntur, alia non putantur esse noxia, alia etiam sana
judicantur: Quapropter quicquid in Augustini doctrina contra Pe-
lagianos & Massilienses tradita à Recentioribus rectè intelligitur,
eosque consentientes habet, intactum prætermittam: ut diutius in
controversis, & præcipuè in enodando gratiæ actualis adjutorio hæ-
rere liceat.

CAPVT PRIMVM.

De creatione Adami in gratia & sanctitate.

V igitur à gratia status A
innocentiæ tam homi-
num, quam Angelorum
ordiamur, multa hic
silentio prætermittimus,
quæ Scholastici studiosis-
simè disputant. Pauca
solummodò capita tan-
gemus, quæ magis ad intelligendum auxilium
gratiæ, quo munitus fuit, spectare videbun-
tur. Vbi primò occurrit, utrum Adamus in
statu gratiæ creatus fuerit? Quæ quidem quæ-
stio à festinantibus ad actualis gratiæ adjuto-
rium, de quo tota cum Pelagianis controver-
sia fuit, præteriri quoque potuisset; nisi non-
nulli Scholastici tum recentiores tum vetustio-
res, rem istam potius ex ratione, quam tradi-
tione metientes, in dubium revocassent id de
quo antea Ecclesia non dubitavit. Nonnulli
enim aperte asseruerunt, primum hominè sine
gratia sanctificante conditum fuisse, quam post-
ea tamen ante lapsum acceperit: an quævis
veritatem ipsam fateantur, non tamen omnino
certam putant: sed sine fidei periculo, imò sine
temeritate posse contrarium asseri.

Sed principijs D. Augustini inherendo, cu-
jus doctrinam in hoc opere proponendam &
explicandam suscepimus, & cui præcipuè de ijs,
quæ gratiam primi & secundi Adam spectant,
credi debet, utpote à quo penè omnia, quæ de
rebus eò spectantibus in Concilijs & Eccle-
siastica doctrina certa sunt, promanarunt, exi-
stimamus non posse in controversiam rem istà
revocari; sed tanquam in Ecclesia definitam
& fide certam debere supponi. Ille igitur ubi-
que constanter sine ulla fluctuatione rem istam
multis modis tradit.

Nam primò docet, naturam humanam sine
vitio, sine culpa, salvam & incolumem esse à
Deo conditam. Creatus est inquit primus homo in
natura sine culpa, in natura sine vitio. Et sermone

decimo tertio: Dominus Deus creato homini sine
vitio temperantiam præcipere dignatus est. Et in li-
bro de natura & gratia: Natura quippe hominis Lib. de nat.
primitus inculpata, & sine ullo vitio creata est. Et in & grat. c. 2.
eodem libro: Si iste, qui hunc librum scripsit, de
illa hominis natura loqueretur, quæ primo inculpata
& salva condita est. Et aliquanto antè: Qui nescit
(hominem) sanum & inculpabilem factum? Quam
doctrinæ Catholica fidei esse, non est dubium.

Iam verò culpa & vitium, quod ab illo pri-
mæ conditionis statu prolabendo contraxit, &
propter quod jam nullo modo sanus & salvus
est, in eo maxime situm est, quod gratiam illà
sanctificantem amisit. Hoc est enim præcipuum
vitium, & culpa ejus. Perro saluum, sanum, sine
vitio & culpa esse conditum juxta doctrinam
sancti Augustini nihil est aliud, quam Deo ita
mente & voluntate esse conjunctum, ut non
possit à Deo, à salute, à vita æterna separari.
Nam, ut ait contra Pelagianos, quod alibi
sæpè repetit: A salute & vita æterna hominem nisi
peccata non separant. quod usque adeò verum est
apud Augustinum, ut etiam infantes, si juxta
Pelagij dogma, sine vitio procreantur, hoc solum in
se habentes, quod Deus condidit, judicet illos non
tantum futuros in eo statu, in quo Adam fuit ante
prævaricationem, utpote cui tunc nullum malum
vitiumque inerat, atque id solum in illo erat, quod
Deus condiderat; sed etiam frustra baptizari, &
fieri Christianos. Nimirum quia jam sani sunt,
salvi sunt, sine culpa & peccato sunt, gratiam
Dei habent: quia nulla Augustino salus, nisi
per gratiam. De quibus in recensione dogma-
tum Pelagij latius dictum est, & infra uberius
dicturi sumus.

Secundò docet Augustinus, hominem sa-
pientem esse à Deo conditum: non enim sine
vitio conderetur, si cum stultitia conderetur,
ut ipse dicit, sit stultitia magnum vitium. Lib. 1. re-
tract. c. 14.
Itaq; generaliter dicit Augustinus: Nemini du-
bium est, omnes homines aut stultos, aut sapientes esse.
Cui

D

Zob. 3. de lib.
arbit. c. 24.
Lib. 1. Retra
s. 14.

Lib. de util.
cred. c. 12.

Cap. 15:

Lib. 1. de lib.
arbit. c. 9.

Lib. 3. c. 24.

Lib. 2. de lib.
arbit. c. 9.

Lib. 1. de ser.
Dom. in mō.
c. 3.

Serm. cont.
nēctum Ma-
ximi in ap-
pend.
Serm. 11 de
verb. Apost.
c. 2.
s. 14.

Cui sententia, cum de Adamo supra disputans
contrarium asseruisse videretur, statuendo me-
diam aliquam affectionem esse posse inter stultitiā
atque sapientiam, ipsemet hoc explicat propter
parvulos esse dictum, non propter eos, qui jam
utuntur voluntatis arbitrio, qualis Adam fuit:
atque ideo sine praeiudicio illius generalis sen-
tentia, cōpendij potius causā, hoc est, ne qua-
stionem illam præter propositum suum, & ex-
tra locum suum disputare cogeretur, quam ve-
ritatis definiendae causā à se esse prolatam. Iam
verò sapientiam ipse intelligit & exponit eam,
quā quis in aere omnium virtutum constitui-
tur, & à Dei charitate separari nullo pacto po-
test. Nam in eodem libro & loco de utilitate
credendi, explicans quid sit illa sapientia, Nunc
autem, inquit, sapientes voco non cordatos & inge-
niosos homines, sed eos quibus inest, quanta inesse ho-
minum potest, ipsius hominis Dei quæ firmissima percepta
cognitio, atque huic cognitioni vita moreque congruen-
tes. Vnde mox: Cui hominum virtus nisi sapientia
animus praesto est? Et aliquantò inferius: Cum
enim sapiens sit Deo ita mente coniunctus, ut nihil in-
terponatur quod separet: Deus enim est veritas; nec
ullo pacto sapiens quisquam est, si non veritatem men-
te contingat; negare non possumus, inter stultitiam
hominis, & sincerissimam Dei veritatem mediū quid-
dam interpositam esse hominis sapientiam? Et ne quis
adhuc Augustinum existimet intelligere hu-
manam quandam & Philosophicam sapien-
tiam, in libris de libero arbitrio se aperuit:
Cui non appareat, hunc esse (stultum) in quo mens
simulam potestatem non habet. Et mox de sapien-
tibus: hos sapientes voco, quos veritas vocari iubet,
id est, qui regno mentis omni libidine sub iugatione pa-
cati sunt: scilicet propter conjunctionem cum
aeterna Dei veritate, quam facit amor. Vnde
in eisdem libris alibi: sapientia non est ab illo qui
illuminatur, sed ab illo qui illuminat, videlicet aeterno
lumine sapientia Deo. Nam hoc exponens: his
omnibus melius (est homo) cum aeterno lumine sa-
pientia beatus est. Et continuo adhuc clariùs ex-
ponens, qualem intelligat sapientiam, cum qua
primum hominem esse conditum sentit (et si
illo loco non asserat, sed disputet) superbiam
docet avertere à sapientia; Nulitiam verò &
obscuritatem sequi ex aversione à lumine sa-
pientia: Dum ille, cui bonus est Deus, sibi ipse vult
esse bonum suum, sicuti sibi est Deus. Et in libro se-
quenti definitivè sapius repetit, sapientiam
nihil esse aliud, nisi veritatem, in qua cernitur &
tenetur summum bonum; summo autem bono
affecuto & adeptio, beatus sit quisque. Quæ certissi-
mum est, sine gratia habituali non posse perfici.
Quod alibi declarans, Postremo est, inquit,
septima ipsa sapientia pacificans totum hominem &
susceprens similitudinem Dei.

Tertiò, frequenter docet Augustinus Ada-
mum à Deo conditum esse iustum & bonum:
Adam factus est homo, potuit esse aliud quam factus
est; factus est enim iustus & potuit esse iniustus. Et
alibi: Ecce bonus factus est homo, & per liberum ar-
bitrium factus est malus. Et sermone decimo
quarto: A Deo bona est instituta natura. Nulla ve-
ro apud Augustinum est iustitia, nisi quam

Deus per gratiam tribuit, ita ut sexcenties re-
petat, iustitiam Dei, seu quæ homini ex Deo
est, veram esse iustitiam: Iustitiam verò ho-
minis aliam nomine iustitiæ esse superbiam.
De quibus alibi erit dicendi locus.

Quartò, sapientissimè docet Augustinus, pri-
mum hominem conditum esse rectum à Deo:
Adam, inquit, Deo suo, à quo erat conditus rectus,
nullo prorsus vitio depravatus astitabat. Et in libris
de Civitate Dei: Quæ (prælia) nusquam & nun-
quam essent, si natura nostra, sicut recta creata est, re-
permaneret. Quam doctrinam creberrimè alijs
in locis repetit, & ex Scripturis hausit, quæ di-
fertis verbis dicunt: Solammodo hoc invenio, quod
fecerit Deus hominem rectum. Rectitudo autem
creaturæ rationalis Augustino nihil est aliud,
nec verò secundum ipsius principia aliud esse
potest, nisi voluntas bona seu recta: nec illa
aliud, nisi amor æternæ rectitudinis, hoc est
amor Dei, sive charitas. Quod ipse tradit
multis locis: Fecit Deus, inquit, sicut scriptum est,
hominem rectum, ac per hoc voluntatis bonæ. Non
enim rectus esset, bonam non habens voluntatem. Bona
igitur voluntas opus est Dei: cum ea quippe ab illo fa-
ctus est homo. Et infra: Cur non permitteret, ut ab
illo primus homo, qui rectus, id est, bonæ voluntatis
creatus fuerat, tentaretur? Bonam autem volun-
tatem non esse aliud, quam charitatem Dei, sa-
pientissimè expressis verbis docet. Nam paulò ante
quam rectum Adamum, id est, bonæ volunta-
tis conditum esse tradidisset, ita dixerat: Cuius
propositum est amare Deum, & non secundum homi-
nem, sed secundum Deum amare proximum, sicut et-
iam seipsum, procul dubio propter hunc amorem dicitur
voluntatis bonæ, quæ usitatis in Scripturis sacris cha-
ritas appellatur. Et contra Pelagianos: Quasi verò
aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam scriptu-
ra nobis esse clamat ex Deo. Ex quo manifestum
est, Augustinum tenere tanquam Scripturæ at-
testatione certissimum, quod homo primus in
gratia, hoc est, charitatis Dei conditus fuerit.
Et hinc est quod alibi dicit: Hoc agi spiritus
gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti su-
mus, instauret in nobis. Vitium quippe contra naturam
est, quod utique sonat gratia. Et mox: Quæ gratia
in interiore homine renovato iustitia scribitur, quam
culpa deleverat. Et hanc inscriptionem ejus quod
ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impressum
est, vocat justificationem.

Ex hoc potè principio, quod Adam rectus,
seu bonæ voluntatis, creatus fuit, & abesse
omnis miseria, quæ malæ voluntatis est poena,
consequenter sequitur, primum hominem bea-
tum esse conditum. Quod ipsum Augustinus
velut confectionem istius doctrinæ tradit. Nam
cum ipse bonam voluntatem alibi definitivè
esse voluntatem, quæ appetimus rectè honestèque
vivere, & ad summam sapientiam pervenire,
mox infert, cum qui tali voluntate fruitur,
atque gaudet, eamque magni facit, omnes
possidere virtutes; planèque beatorum esse hominum
dilectorem bonæ voluntatis suæ. Nam, inquit, hoc
gaudium, quod huius boni adeptio gignitur, cum
tranquille, & quietè, & constanter erigit animum,
beata vita dicitur: nisi tu pures aliud esse beatè vive-
re, visis

77
re, nisi veris bonis certisque gaudere. Et hinc est A
quod toties Augustinus inculcat, primum ho-
minem in beata vita fuisse constitutum; nempe
ipsa conditione, & creatione sua. Hanc porro
doctrinam suam de bona voluntate, siue cha-
ritate, unde cuncta præcedentia dependent,
ita constanter tenuit Augustinus, ut non ve-
reatur eam certissimæ fidei dogma nominare;
utpote quod ex Scripturis, & Ecclesiæ senten-
tiis manifestissime hauriatur: Quamquam, inquit,
manifestissime hauriatur: id est, in sublimi-
tate sapientiæ, ut præcellerat, conditum à Deo, &
in beata vita constitutum, ut ad arumnas mortalis vi-
te ipse inde propria voluntate delapsus sit; tamen hoc
cum ipsa fide tenemus, intelligentiā nondum asse-
cutus sum. Et hoc quidem tantā asseverantiā
asseruit jam statim initio conversionis suæ, ut-
pote ex Ecclesiæ doctrina hausit, quod &
senex retrahendo librum illum suum inta-
ctum reliquit, & in alijs libris perseverantissi-
mè docuit. Nam hinc & illud est in Epistola
106. adversus Pelagianos edita, cum quibus
ibi vehementissime disputabat, utrum homo
suis viribus posset sibi iustitiam, Deo non ad-
juvante, parere: natura humana etiam in illa in-
tegritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo
seipsam, creatore suo non adiuvante, servaret. Vbi
per integritatem, in qua natura humana condita
est, maxime omnium intelligit, illam humanæ
mentis integritatem, hoc est, illam iustitiam,
seu sanctitatem, quā casto amore adhærebat
Deo; quam ipse sæpè numero testatur Adamo
in sua conditione esse collatam, ut jam ex ipso
multis modis audivimus. Nam ab ipsa inte-
gritate, juxta Augustini doctrinam, tota reli-
qua naturæ integritas fluxit, & citra illam om-
nis alia parvi momenti est, & juxta ordinatissi-
mam iustissimamque Dei legem neque esse neque
permanere potest. Vnde de hac ipsa mentis in-
tegritate intelligitur id quod adjicit; nullo mo-
do seipsam creatore suo non adiuvante servaret; nem-
pe in illa ipsa mentis integritate, hoc est, iusti-
tia. Nam adiutorium Dei quod ad conserva-
tionem primi hominis sibi Augustinus tan-
quam necessarium postulat, semper intelligitur
adiutorium gratiæ ad perseverandum in bona
voluntate, seu iustitia, prout fusc ex ipso mox
tradituri sumus. Vnde de eadem illa integri-
tate iustitiæ, in qua vera salus hominis consti-
tuta fuit, intelligitur & id quod statim sequi-
tur: Cum igitur sine Dei gratia salutem non possit
custodire, quam accepit, hoc est, integritatem,
in qua condita est; quid enim aliud salus ho-
minis, quàm ejus integritas? Quam salutem
non solum acceptam, sed in conditione acce-
ptam, disertis verbis ad Laurentium scribit:
In Enchirid. Etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua con-
ditus erat, custodire voluisset &c. De eadem in-
telligitur & id quod sequitur: Quo modo sine
Dei gratia potest reparare quam perdidit? Nam hoc
in Pelagianam hæresin, quam ibi impugnabat,
intortum est, quæ sine adiutorio gratiæ Dei
sentiebat hominem posse iustificari, & ita salu-
tem reparare, quam perdidit. Nam salutem
partis inferioris tantum abest ut Pelagiani

velleret ab homine sine gratia reparari, ut potius
nunquam homini primo collatam esse senti-
rent; imò concupiscentiam & in cælum resu-
scitatis corporibus ingerere velle viderentur,
ut alibi latius demonstravimus. Et ista quidem
Augustini doctrina tantoperè placuit Ecclesiæ,
ut illam ipsidem omnino verbis ex Augustino
sumptis in Concilio Arausicano Canone ex-
presso sanxerit, & velut Catholicæ fidei do-
gma muniverit: ut multum mirandum sit, quo
pacto Scholastici rem istam in dubium revoca-
verint. Sic enim loquitur Concilium Arausica-
num: Natura humana etiam si in illa integritate, Concil.
in qua est condita; permaneret, nullo modo seipsam, Araus. c. 19.
creatore suo non adiuvante, servaret. Vnde cum sine
gratia Dei salutem non possit custodire quam recepit,
quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdi-
dit? Qui Canon contra Pelagianos, integri-
tatem salutemque iustitiæ conservari sine
gratia Dei, imò reparari posse statuentes,
concitus est. Vnde conformiter isti doctrinæ
Synodus Tridentina, Scripturarum, & sancto-
rum Patrum, ac probatissimorum Conciliorum
testimonia, & ipsius Ecclesiæ iudicium & con-
sensum secuta, dicit: Si quis non confectus primum
hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset
transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua
constitutus fuerat, amisisse. Nam Concilia, &
Scripturæ, quas Concilium Tridentinum se dicit
sequi, non aliter indicant constitutum in san-
ctitate, quā quando factus & creatus est. Illud
enim, quod asserunt Scholastici, de rectitudine
quadam naturali per virtutes morales, & hu-
jusmodi, in quibus Adamus cogitari posset cō-
ditus, non Ecclesiæ, sed quorundam Philosophiarum
magis, quàm Scripturis, & Ecclesiasticæ do-
ctrinæ inhaerentium sententia est; qualis homo
jam olim à Philosophis, & postea à Pelagianis
inter Christianos introductus est. Sed ab Ec-
clesiastica doctrina tale commentum remotis-
simum est, & in Augustini scriptis inauditum:
qui usque adeo in veri Dei lumine & sanctitate
primum hominem creatum esse sentit, ut illum
Apostoli locū tractans: Renovamini Spiritu men- Coloss. 3.
tis vestra, & induite novum hominem, qui renovatur
in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui crea-
vit eum, confidenter dicat, Apostolum satis osten-
dere, ubi sit homo creatus ad imaginem Dei, quia non nisi ad im-
aginem Dei, sed quadam forma intelligibili
mentis illuminatus. Ita videlicet, ut hoc ipsum
esset Adamo fieri, quod à Deo illuminari: Fe-
cit, inquit, Deus hominem ad imaginem Dei, quia &
ipsa natura scilicet intellectus est, sicut & illa lux
(scilicet Angelica) & propterea, hoc est ei fieri,
quod est agnoscere verbum Dei. Et paulo post: Quia
verò & ipsa creatura rationalis est, & ipsa eandem
cognitionem perfectam est. Sicut enim post lapsum peccati
homo in agnitione Dei renovatur, secundum imaginem
eius, qui creavit eum: ita in ipsa agnitione creatus est,
antequam delicto veterasceret, unde rursus in eadem
agnitione renovaretur. Vbi agnitionem suā more
vocat illam agnitionem Dei, quæ fit per verā
coelestemque sapientiam, hoc est, per luminosissimam
charitatem: Et hoc est Augustino in
Dei agnitione renovari, per inscriptionem
scilicet

Vide 27. scilicet legis Dei in corde credentium, ut supra
28 lib. de ex libro de Spiritu & littera attingimus.

Spir & litt. Vnus tantum est difficilis locus, qui huic
 Ecclesiae & Augustini doctrinae, quamvis con-

Genes. 2. stanter ab eo asserta, opponi posse videatur.
 Nam tractans illum Scripturae locum; *Insuper*

Lib. 2. de Ge- *nes. cont. Al-* *magi 8.* *vis in faciem eius spiraculum vite;* docet eo signi-

ficari, quod status Dei animum operatus sit: &
 mox adjungit: *Nondum tamen spiritalem hominem*
debemus intelligere, qui factus est in animam viven-
tem, sed adhuc animale. Tunc enim spiritalis esse-
ctus est, cum in paradiso, hoc est, in beata vita consti-
tutus praeceptum etiam perfectionis accepit, ut verbo
Dei consummaretur. Vbi significare videtur,
hominem ante esse conditum; postea vero
cum in paradiso collocatus fuit, gratia spiri-
tus esse perfectum.

Sed qui bene loci circumstantias pondera-
 verit, facile videbit illis verbis: *Nondum;* & :
Tunc enim spiritalis effectus est &c. non significari
 ordinem rerum gestarum, quasi illa tempore
 se consecuta fuerint; sed ordinem narrationis,
 & quibus quidque verbis insinuatam fuerit:
 Hoc vult igitur Augustinus illis verbis, *Insuper*
flavit &c. nondum significari quod homo spi-

Ibid. c. 9. ritualis fuerit; sed hoc potius indicari nomine
 paradisi, quo, ut statim dicit, ipsa beatitudo
 hominis figurate significata est. Nam sicut di-
 versis Dei operationibus se mutuo saltem natu-
 rae ordine consequentibus natura condita,

& gratia infusa fuit: ita nihil mirum, si separa-
 tim illa quoque narrentur, & diversis rebus fi-
 gurate significantur. Et haec de Adami sancti-
 ficatione dicta sunt: quorum veritas longe lu-
 culentius & immobilius constabit ex ijs, quae
 juxta S. Augustinum inferius de statu pure
 naturae tribus libris dicturi sumus.

Tametsi vero non sit hic nobis de Angelis
 disputatio, de quibus nihil contra doctrinam
 Ecclesiasticam à Pelagianis motum fuit: quia
 tamen de bene agendi adjutorio, de quo infra,
 necessario multa dicenda sunt, eademque est
 omnino in Angelis & homine innocente ratio;
 brevier hoc addendum est, idem juxta D. Au-
 gustini doctrinam de Angelorum, quod de
 hominis creatione esse sentiendum. Videlicet,
 etiam Angelos sive bonos sive malos, in san-
 ctitate & iustitia, hoc est, in divinae charitatis
 gratia esse conditos. Vnde post nonnullam di-
 sputationem definitivam fert sententiam: *Et*
istam (bonam voluntatem) quis fecerat, nisi illi
qui eos cum bona voluntate, id est, cum amore casto,
quo illi adherere creavit, simul in eis & condens natu-
ram, & largiens gratiam. Vnde sine bona voluntate,
hoc est, Dei amore nunquam sanctos Angelos fuisse
credendum est. Et statim docet, non ad solos
sanctos homines pertinere, verum etiam de
sanctis Angelis posse dici, quod charitas Dei diffusa sit
in eis per Spiritum sanctum, qui datus est eis.

CAPUT SECVNDVM.

Quis status inferioris partis respectu superioris.

CVm igitur iste esset status mentis ho-
 minis respectu Dei, ut Deo Creatori
 suo, ultimoque suo & omnium crea-
 turarum fini castissimo amore cohæ-
 reret, ex quo fiebat, ut divinae sapientiae om-
 niumque virtutum, quae in animo rationali
 sedem suam habent, particeps fieret, rectus
 ordo videbatur postulare, ut huic tam conna-
 turali hominis bono, propter cuius possessio-
 nem creatus, & in cuius conservatione salus
 ejus constituta est, nihil in ipso homine à Deo
 creante fieret, sive in animo, sive in corpore,
 quod eum ab illa sui creatoris & salutis, &
 veri totius sui boni possessione, & fruitione re-
 torqueret, ac divelleret. Hinc corpus pariter
 & animum suam quemque integritate vestivit,
 ut sine pacis illius supernae interpellatione,
 animus menti, corpus animo summâ facilita-
 te, profundâ tranquillitate servirent. Primum
 igitur de reliquo animi statu, postea de corpo-
 re pauca dicturi sumus.

Animum igitur primi hominis sine omni
 concupiscentiali motu creatum esse, certissima
 Augustini & verae Catholicae Ecclesiae do-
 ctrina est, adversus illum errorem Pelagianor-
 um, quo docebant, libidines illas, sive concu-
 piscentias, sive cupiditates, quibus in hac
 vita jugiter perturbamur ac tentamur, & ad

vitia quaelibet sectanda propellimur, humanae
 naturae concreatas esse: de quo multa in recen-
 sendis Pelagianorum erroribus diximus. Inter
 illas libidines turpissima quidem illa est, quae
 ad lasciviam carnis incitat, sive animum, sive
 simul & corpus; sed non est sola: in omnibus
 enim bonorum creatorum cupiditate, & pec-
 catorum generibus, locum habent. Nam quem-
 admodum ad concubitum, ad odoranda, ad gustan-
 da, ad audienda, ad videnda voluptuosa impetu
 quodâ concupiscentiali & voluptuario provo-
 camur; ita & ad invidendum, superbiendum,
 blasphemandum: nec est ullum omnino boni
 creati genus, ad quod non similis concupiscenti-
 alis instinctus possit & soleat aliquando ex-
 ardescere, & ad consensum peccati impellendo,
 antecedere. Adversus istum igitur Pelagianor-
 um errorem asseverantissime semper August.
 docuit, naturam humanam in suae procreatio-
 nis exordio immunem & liberam ab hujusmo-
 di concupiscentiis productam esse, easque Deo
 vindicante, peccati primi merito emeruisse.
 Hinc illud in libris de Civitate Dei: *Hoc itaque, tam*
leve praeceptum ad observandum, tam breve ad circu-
memoria retinendum, ubi praesertim nondum volun-
tari cupiditas resistebat, quod de peccato transgressio-
nis postea subsequens est &c. Et in eodem libro
 inferius: *Haec igitur partes (ira atque libido)*
in patet.

in paradiso ante peccatum vitiosa non erant. Non enim contra rectam voluntatem ad aliquid movebantur, unde necesse esset eas ratione tanquam frenis regentibus abstinere. Vnde quod nunc ita moventur, & ab eis qui temperanter & iuste & pie vivunt, alias facilius, alias difficilius, tamen cohibendo & refrenando modificantur, non est utique sanitas ex natura, sed languor ex culpa. Hinc illud in ultimo adversus Iulianum opere: Hac dicebat B. Gregorius &c. volens exponere, vel potius quia nota sunt admonere, in quali quantoque certamine cum vitis interioribus propter corpus quod aggravat animam, constituti sint sancti. Quod certamen utique fuisse in illo beata pacis loco, id est, in paradiso deliciarum, si nemo peccasset. Et aliquanto post: actio pia est in hac vita Dei in colere & eius gratia contra vitia interna pugnare, eisque ad illicita instigantibus, cogentibusque non cedere &c. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia, quoniam permissio felicitatis esset, vitia non habere. Hinc illud in libro de correptione & gratia: Ille vero (primus homo) nulla tali rixa a seipso adversus seipsum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco sua se-tem pace fruebatur. Et inferius: Tales vires habebat eius voluntas, quae sine illo fuerat inlicita peccatorum, & nihil illi ex seipso concupiscentialiter resistebat. Quam doctrinam tanquam Catholicam secenties in suis operibus adversus Pelagianos editis repetit, & adversam velut Pelagianam fureculum damnavit. Hauerat suam ex Scripturis sacris, quae manifeste vitia ista ex peccato processisse declarant. Nam cum dixisset primos homines ante peccatum fuisse nudos, & non erubuisse, postquam peccassent narrant oculos eorum apertos: cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia sibi, & fecerunt sibi perizonia, quibus pudenda velantur. Quia narratione significatur, primos parentes nullos pudendos concupiscentiae motus in sua nuditate sentisse: post peccatum vero eosdem illos sentiendo erubuisse: quemadmodum communis Patrum, adeoque omnium Christianorum fidelium sensus est. Vnde Augustinus adversus Iulianum, qui per peccatum nihil pudenda novitatis in partibus illis corporis ortum esse sentiebat: Ego vero non a pudore inani figurarum, sed a scriptore divinarum

didici litterarum, quia illi primi homines nudi erant, & non confundebantur. In quibus absit ut tanta innocentia tam impudens esset: sed nondum inerat, quod pueret. Peccaverunt, attenderunt, erubuerunt, operuerunt; & adhuc clamas: Nihil illic indecens nunquam senserunt. Hanc plane impudentiam tuam nimis incredibilem, absit ut dicam, nullus te Apostolus aut Propheta, sed nec pictor docuit aut Poeta. Et paulo post: Adam & mulier eius, qui nudi erant ante peccatum, & non confundebantur, mox ut peccaverunt, quas partes corporis amiserunt. perizoniatum nomine satis expressum est. Videmus quid texerint, nimis insipientia est adhuc querere, nimis impudentia adhuc negare, quid senserint. Nam tu quoque cum obstinatissime contradicas, usque adeo iudasti, nihil aliud humanis occurrere sensibus, nisi concupiscentiae motum erubescens illos homines in genitalibus tegere voluisse, ut perizonia erigere ad latera conareris. Quo Scriptura loco frequenter Pelagianos libidinem in paradisu inducere molientes expugnat. Eadem vero prorsus est & ceterarum cupiditatum ratio. Vnde & illas generatim non nisi ex peccato promanasse, ex alio Apostoli loco docet, ubi concupiscentiam sapienter peccatum, & peccati legem vocat. Nimium ea de causa, inquit Augustinus, quod & peccato facta est, peccatum, si vicerit, facit. Vel ut alibi dicit: Eam (Apostolus) peccati nomine appellat, quia & de primo peccato originem ducit, & quicquid eius motibus ad illicita consenserit, peccat. Vbi sub concupiscentia, sicut & Apostolus Iacobus, omnem omnino libidinem comprehendit, quae cum conceperit parit peccatum, seu, cui consentum adhibendo peccamus: quam idcirco iuxta mentem Apostoli, quem allegat, nihil aliud esse dicit, quam desiderium peccati. Vnde istam de concupiscentiae origine doctrinam Augustini Synodus Tridentina faciens suam: Hanc, inquit, concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere & propriè in veniam peccatum sit: sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit. Si ex peccato est, ante peccatum gigitur nusquam fuit.

CAPVT TERTIVM.

Vtrum fuerint in homine primo innati & intensi appetitus excellentiae & laudis, & superbiae tentationes, ut quidam volunt.

QVIA doctrina cum tam sancta, tam primae conditionis decens integritatem, tam in Scripturis, Concilio, & Augustino fundata sit, ut eius veritate Pelagiana haeresis debellata, & mole oppressa sit, mirum profecto est, quod quidam recentiores minus perspicacem habendo erroris Pelagiani virulentiam & insitidinem, ab istius doctrinae norma discesserunt. Nam quidam eorum dicunt hominem Deo iuvante potuisse se continere ab omni peccato, cum nullas alias tentationes haberet, praeter eas, quae extrinsecus in-

ferrentur, & praeter innatum appetitum excellentiae & laudis, quo ad voluntatem & intellectum, quae omnia in tanta tranquillitate passionum, tanquam preclaris donis praeditus facile poterat superare. Vbi significat innatis superbiae motibus hominem potuisse tentari; illa est enim, quae excellentiae & laudi inhiant; sed eos facile superare potuisse. Nihil enim superatur, nisi quod repugnando resistit. Alius Molinæ vestigia secutus audet & dicit: Amorem excellentiae in natura integra & perfecta intensius in Genesim fuisse, & hoc imponit Augustino, 140. & ill. 2. tanquam

tanquam doctrinam illam libro undecimo de Genesi ad litteram capite quinto, & libro decimo quarto de civitate Dei, capite decimo tertio tradidisset, cujus in ijs locis nulli prorsus vestigium est. Hinc alij ulterius progressi, & conclusiones ex isto principio deducunt:

Joan. Vinc.
in relect. de
gratia Christi.

In statu innocentie ex objectis spiritualibus esse potuisse gravissimam tentationem superbie, quæ sola superaret omnes quæ nunc sunt; & ideo plures homines fuisse damnandos, quam salvandos. Alius paulo timidiior fatetur quidem, nec majorem tunc, neque æqualem superbie tentationem futuram, atque ea est quam nunc patimur; aliquam tamen futuram fuisse judicat, dum dicit: Hæc

Franc. Suar.
lib. 1. de gratia
c. 25. n. 9.

probatio superbie non multum impeditur tunc per sollicitudinem peccandi contra legem naturæ: significans aliquantulum fuisse impedituram. Et alibi de Angelis loquens, in quibus eadem

Lib. 10. de
gratia c. 9. n. 3.

vel major est ratio: Fortasse etiam illis, inquit, fuit necessarium gravem aliquam tentationem contra supernaturalem operam & præcepta tunc vincere. Inferioris enim omnes a supremo contra Dei honorem & obedientiam sollicitati sunt: ipse vero supremus Angelus propria excellentia & pulchritudine abstrahitur fuit & illudius: ubi gravitas tentationis per excellentiam, & per eam abstrahi & illuci (quibus Apostolus verbis utitur ad exprimendum concupiscentialis tentationis modum) indicare videntur id quod Molina & alius dixit, primum hominem naturali & intensissimo illo excellentie appetitu graviter fuisse tentatum. Idcirco enim distinguit exteriorem supremi Angeli sollicitationem ab abstractione ipsius per propriam excellentiam: ut videlicet ita duplex tentationis modus, quem Molina protulit, distinguere; unus per ea, quæ extrinsece differuntur; alter per innatum appetitum excellentie & laudis.

Molina in
conc. q. 14.
n. 13. disp. 45.

Fundamentum hujusce doctrinæ non est aliud, nisi Philosophia, & miseriarum nostrarum experientia, ex quibus omnes penè hallucinationes recentiorum in materia de gratia & prædestinatione fluxerunt. Sicut enim nunc experiuntur homines motus quosdam indeliberatos omnibus peccatis & voluntatis motibus prævolare, ita etiam in statu innocentie factum esse, Philosophia suffragante, concludunt: Ex contemplatione rei valde amabilis, inquit Molina, & quam multum refert adipisci, naturaliter confurgit in voluntate motus quidam, quod voluntas ad illam afflatur: qui motus non est volitio, sed affectio voluntatis ad illam rem, & cuius bonitate quasi tangitur. Et allicitur ad volendum eam. Neque hic motus, solum in hominibus solet antecedere volitionem, sed etiam in Angelis. Prius namque tempore vel natura fuit, Luciferum ad id affectu voluntate, quod per superbiam obtinere voluit, quam per voluntatem illud vellet, contra legem Dei. Sicut prius etiam fuit, Evam affici ad ponendam veritatem, id quod Scriptura Genesios 3. solis innuit illi verbis: Vides mulier quod hauium esset &c. Eodem argumento jam olim utebatur Iulianus adversus Augustinum, cum concupiscentiam istam eandem poni veritati, eorumque cæterarum agmen in paradysum

introducere conabatur, ut peccati originalis labem tolleretur. Hanc autem voluptatem & concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse, res illa Augustinus declarat, quia ad delictum via per concupiscentiam perierat, quæ compuncti decore oculos incitasset, spem ex. s. co. iam mœchandi irritavit aporia &c.

Sed juxta castissimam illam Augustini & Tridentinæ Synodi doctrinam omnino dicendum est, nullos omnino neque parvos neque magnos excellentie aut laudis, aut superbie motus atque tentationes præter externas ante omne peccatum esse potuisse. Si enim aliqua quantalacunque tentatio superbie ex innato appetitu excellentie & laudis, quæ etsi non multum impeditur, impeditur tamen, esset, ut ille dicit superbia, vel ut ille, vincenda, nulla omnino causa est, cur non totum concupiscentiarum cæterarum exercitum in eis ante peccatum militasse fateamur, quem illi primi homines pugnantem resistentemque vicerint atque superaverint. Superbia enim tentatio ex illo innato excellentie appetitu promicant, omnium est gravissima, subtilissima, virulentissima, cujus comparatione cætera vix calones respectu Triariorum dici debent, pro ut viri spirituales confitentur. Quod si illa non repugnet illius perfectioni status, aliæ profecto multo minus repugnabunt: & si innatus & intensissimus excellentie appetitus ibi esse potuit, cur non & voluptatis, & scientie, & cæterorum bonorum, ad quæ jam, naturâ nos similiter instigante, propendimus? Quod quidem Molina non magnopere videtur abhorere, sed palam nos principijs suis ed ducere. Verum hoc nullo pacto admitti posse, ex ijs, quæ supra diximus, utique manifestum est. Et sanè si doctrina ista recentiorum vera est, omnino necessarium est, plura quam duodecim principia, quibus Augustinus utitur ad tuendam primi status libertatem, & justitiam Dei, & Adami gratiam, & Angelorum perseverantiam, & peccatum originale, & gratiam Christi, & Salvatoris necessitatem, & concupiscentie malitiam, & bene vivendi ex illa difficultatem, &c. ut uno verbo dicam, universos labores ejus adversus Pelagianos, totamque gratiam crucis Christi funditus corrucere: ut contra contentiosos facile esset ostendere. Sed quia operosum esset, & importunum, & præposterum, ista omnia hic intrudere, de quibus in sequentibus ex professo disputandum est, præsentis loco ex proposito satis fuerit, Augustini doctrinam, quæ generaliter omnia interna incentiva vitiorum in primis hominibus perimuntur, & præcipua Pelagiani erroris fundamenta subvertit, ex ijs quæ diximus, percipisse. Quod si cui scrupulus aliquis de Augustini mente relictus fuerit, ex alijs apertissimis ejus locis poterit esse liquidissima.

Cum enim Iulianus asseruisset, eo ferè modo, & fundamento, quo recentiores isti naturalem fuisse etiam in paradiso omnium sensuum voluptatem hoc est, naturalem ibi fuisse appetitum, non tantum excellentie & laudis, sed

sed etiam ceterorum bonorum, quibus naturaliter sensus afficitur (ut satis aperte etiam Molina proficitur) atque idem per illum naturalem appetitum seu concupiscentiam Adamum fuisse tentatum, ita ut post de ore oculis incedendo, & spem iucundi iuramento lapidis via ad delictum per concupiscentiam illam naturalem fuerit, vide quantā acrimoniam adversus eum, & adversus commentum istud Pelagianum Augustinus invehat: *Quid est ergo quod loqueris, nesciens quid loquaris? Ergo & in paradiso ante malisnā venena serpentis, ante corruptam sermone sacilego voluntatem, illi ubi ludo iam fuit? Et quod intolerabilis dicitur, ad malum provocabat, & mala non sunt? Et videbant illi homines fuitum ligni prohibiti, & concupiscebant: sed ut non manducarent, & concupiscentia spiritus carnis concupiscentia reprimere? Et vivebant in loco non tanta beatitudinis non habentes in se ipsos pacem mentis & corporis? Non usque adeo demeritis, ut ista crederetur: non usque adeo in p. dentis ut ista dicatur. Ecce huiusmodi affectus voluntatis non hominibus innocentibus aut quā p. m. v. utum comedere vellent, credere, denique Augustinus vocat: hoc ipsum videtur quere, impudentiam. Quanto lenius insurgeret, si iudicasset Iulianum intensissimos & innatos appetitus excellentiā & laudis, gravissimamque superbiam tentationes à propria excellentiā & pulchritudine pululantes, quā mentem & abstraherent & illicerent, quā possibilitatem non peccandi impedirent, etiamque vincenda atque superanda, in illum locum humanā vel Angelicā felicitatis inducere! Non enim quia boni corporalis ille appetitus seu libido fuit, eam tantopere exhorret Augustinus, sed quia boni cuiuscumque creati appetitus iuxta quo non peccandi possibilitas quoquo modo resistendo impediatur, cuius tentationis gravitas esset qualicumque pugna superanda. Hinc est enim quod constantissime semper omnem omnino appetitus cuiuscumque, vel motum, qui quovis modo resisteret recta voluntate, ad illo statu tollit: Nihil, inquit, illi concupiscentia resistebat. Permansio felicitatis esset, ut si aliter non haberet; hoc est, non habere motus qualescunque, sive excellentiā, sive laudis, sive akerius boni, qui deberent voluntate adversus eos pugnantem frenari. Et alibi: Nec abest qui iuram, quod boni & voluntas adipisceretur, abest etiam quod eandem animamve hominis feliciter videri offenderet. Hinc est quod passim tradit, summam illius felicitatis fuisse tranquillitatem & pacem: In natura hominis ante peccatum pacem dedit esse, non bellum. Et alio in loco: In tota anima & toto corpore conditorum habito pacis Deum: quia in me seminauit hoc bellum? Et rursum: Absit ut illa pax animi & corporis haberet aliquid, propter quod adversus seipsam prima hominis natura pugnet. Et in libris de Civitate Dei: Si in anima incarnata sentit, in anima tota tranquillitas. Hinc summam ibi futuram fuisse bene vivendi facilitatem ubique assent: quod nullo modo verum esse potest, si intensissimus ibi fuisset excellentiā & laudis appetitus, vel tanta gravi-*

tas tentationum inde surgentium: Non fuisse, De corrept. inquit, in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate. Et rursum: Ut digne tanta bonitas & bene vivere, de facilitati, perseverandi committeretur arbitrium. Et alio in loco: Concors (erat in paradiso) mentis corporisque vigilia, & mandati sine labore custodia. Tantum abest, ut gravissimas ibi superbiam tentationes vel suspicari auderet. Hinc nullam omnino fuisse tentationis cuiuscumque gravitatem, ex qua vel pugnantem necessitas oriretur, passim astruit: In paradiso, si nemo peccasset, non esset alio pietatis expugnare via, hoc est, surgentes undecumque animi aut corporis motus. Et in libris de Civitate Dei: Hoc autem bellum nunquam ullum esset, si natura humana per liberum arbitrium in rectitudinem, in qua facta est, perstisset. Et alibi rursum: Si in paradiso nullus esset, aut si quis, sic in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore bona voluntatis offensio. Si nulla offensio multo profecto minus pugna cum innatis illis, vel intensissimis laudis aut superbiam appetitibus, qui surgere ac tētare hominem sine bonae voluntatis offensione non possunt. Hoc enim offendit bonam voluntatem, quod ei resistit, & inde pugna nascitur. Non in cupiditatibus frenandis continentia laboraret, si nihil nos, contra quod contenderet, detineret, si nihil bona voluntati ex mala concupiscentia repugnaret. Itaque de uno notissimo corporalis voluptatis appetitu, quae etiam in uxore licita est, loquens: Quia pugna boni & mali nulla esset, si nemo peccasset. Sicut autem ante hominis in aeternam nulla erat, ita post infirmitatem nulla erit. Quibus in verbis etiam radix tangitur, cur in illo pacis loco nec bellum, nec ulla quidem pugna, esse potuerit: quia omnis ab eo exulabat infirmitas. Nam ut idem sanctus Doctor alibi dicit: Et pugnare infirmitas est. Quanto enim quisque vincit facilius, tanto pugnat minus. In semetipso autem quis pugnat, si nullo & semetipso eadem repugnet? Et quid nobis repugnat ex nobis, nisi quod adhuc existat, ut sanetur in nobis? Ergo in nobis semetipso sola est infirmitas causa pugnandi. Hac autem infirmitas gravissima primi peccati poena fuit: quod antequam praecellisset, nulla prorsus infirmitas pugnandi necessitas incumberebat: Vnde idem sanctus: In hac bona hominis & bene à bono condita infirmitate natura nunc bellum est, quantum salus non datur est. Languor sanetur, pax est. Languorem autem infirmitas mē- ruit, natura non habuit. Idcirco autem languorem istum, ex appetitibus huiusmodi innatis, aut intensissimis excellentiā aut laudis, aut undecumque nascentem ante pugnantem vincendique necessitatem natura ante peccatum nullam habuit, quia grave admodum creature rationalis malum sunt, quo sine peccati merito affigi non debuit. Quod Augustinus testigit, quando dixit: Adhuc non intelligis nostram naturam non esse (hoc est non esse naturalem, seu cum natura concreatam à Deo) sed vitium, contra quod virtute pugnamus? Quo significat, cum nullo vitio aut malo naturam nostram esse creatam; sed tantummodo peccati merito vitiatam. Hinc mox inferius: Rogo te, oculos

aperi, & cerne, quæ aperta sunt. Nulla pugna est
fine malo. Quando enim pugnatur, aut bonum pu-
gnat & malum, aut malum & malum: aut si duo
bona inter se pugnant, ipsa pugna est magnum ma-
lum. Cujus doctrinæ immobiles bales in libris
de pura natura ex professo latius tradituri
sumus.

Ex hoc fonte oritur, quod idem ille divi-
nissimus Doctor parentes nostros sine ulla om-
nino pugna prostratos esse fateatur, ac doceat.
Quod quamvis Augustinus non disertis ver-
bis traderet, per se ipsa res perspicua est: ubi
enim nihil prorsus resistit bonæ voluntati, quia
nihil inest quod resistere queat, sed quidquid
voluntas voluerit, hoc ipsa illa voluntate fiat,
apertissimum est, nullam neque tentationis
gravitatem, neque superandi difficultatem,
neque pugnandi necessitatem, imò nec pugnam
ipsam esse posse: utpote quæ sine aliquo resi-
stente esse non potest. Nullus autem cujuscum-
que appetitus sive corporalis sive spiritualis
motus, cum quo resistente pugnare potuisset,
voluntatem unquam surgendo præcedebat, vel
quando voluntate jubente surrexerat, nutum
ejus vel ad latum unguem non excedebat, sed in
omnibus eam obediendo sequebatur. Ex quo
fiabat, ut quidquid in contrarium non pauci
recentiores dicant, ne quidem voluntas solli-
cite vigilare cogeretur, ne cupiditatis alicujus
motus obreperet. Cujus rei perspicuum argu-
mentum est, quod cum oculis corpus eorum nu-
dum quotidie subiceretur, nullo inquieto sti-
mulo vel ardore, sive in animo sive in corpore,
concitati sint. Quæ namque mentis vigilantia
fatis esse queat, ut animus in tali corpore con-
stitutus quod hujusmodi motibus, non præeun-
te jubenteque voluntate, obnoxium esse potest,
incurfantibus in oculos ipsos rebus illecebris
nullo unquam tumultu hujusmodi stimulo
perturbetur? Nam ad hoc præcipue vigilans
illa cura mentis incumbit, ut illa illecebræ,
per quas lascivus, aut alius quilibet concu-
piscencialis motus corpori aut animo potest
citra imperium voluntatis obrepere, à conspe-
ctu, ipsique cogitationibus longius arceantur.
Quod quia nec in subtrahenda invicem corpo-
ris sui nuditate, nec in contemplanda pomi
vetiti pulchritudine observatum fuit, perspi-
cuae patet non opus fuisse, ut mens adversus
obrepentes undecunque motus excubaret,
quos sibi persistente sub Deo mentis obedi-
entia, à qua tota firmitas partis inferioris, adeo-
que corporis immortalitas religata pende-
bat, nullo modo obrepere posse sentiebant. Hinc
Augustinus de cupiditate cibi vetiti loquens,
quam suspicabatur consideratione decoris po-
mi surrexisse Iulianus: Non itaque, inquit, ibi
qualicumque cupiditas qualicumque reluctata est vo-

Lib. 1. cont.
Iul. op. imp.
fol. 103.

luntati, sed ei potius depravata servivit. Ac per hoc
quamvis tam utraque mala esset, tamen voluntas cu-
piditatem non voluntatem cupiditas duxit: nec præce-
sit voluntatem, nec resistit voluntati. Et de cupidi-
tate seu libidine quarumcunque voluptatum,
quæ sensibus corporis percipiuntur, differens,
regulam figit, quæ in omnibus omnino appeti-
tibus locum habet: Nulla ratione crediderim,
in illo tanta felicitatis loco, aut caræm concupivisse ad-
versus spiritum, & spiritum adversus carnem; atque
in ista conlictatione sine interna pace vixisse aut spi-
ritum desiderijs non repugnasse carnalibus; sed imo
quid undecunque libido suggesserit, turpi servitio præ-
egisse. Quis ergo erat in ista pacis regione con-
cupiscendi seu appetendi modus? Remanet
igitur, ut aut nulla ibi fuerit carnalis concupiscencia,
sed ille fuerit vivendi modus, ut omnia necessaria con-
gruis membrorum officijs, sine ullius motu libidine,
implerentur: aut (ne nimum videamur offendere ho-
mines, qui voluptatem corporis quomodocunque disen-
dunt) ita ibi credatur carnalium sensuum fuisse libi-
dinem, ut OMNINO RATIONALI SUBDITA
VOLUNTATI non alias adesset nisi cum per illam vel
saluti esset corporis vel stirpis propagationi consulendum:
& tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de super-
narum cogitationum delectatione diserneret. Quod
alibi brevius dicit, ita fuisse, si ibi fuerint, li-
bidinis aut cupiditatis motus, ut voluntas nu-
tum nec præcederent, nec excederent. Quod quam-
vis ipse de illa notissima foedissimaque dixerit
libidine, quæ & animum perturbat, & corpus,
dum ille voluptati inhiat, istud æstuat; de om-
nibus tamen appetitus cujusvis motibus ea-
dem prorsus ratio est. Vnde alibi de ipsidem
motibus in illo beatitudinis loco disputans:
Abiit, inquit, ut beatitudo illa possit aut in illo loco
non habere quod vellet, aut in suo corpore vel animo, ad
sentire quod vellet.

Hæc si viri illi docti atque Catholici paulò
attentius ponderassent, quæ duobus istis capi-
tibus dicta, nequaquam in paradisi innatos illos
& intensissimos excellentiæ & laudis (hoc est
vanitatis) appetitus, contra quos, Augustino
testo, luctatur animus & ad orationis presidium
convolat, induxissent: nequaquam gravissimis
superbiæ tentationibus, quæ recta voluntas
impediretur sive multum, sive parum, statum
illius beatitudinis perturbassent. Sed quid?
Humanæ potius paganæque Philosophiæ filium,
quæ de innocentia illius quiete & perturbatio-
num nostrarum origine nihil unquam suspicata
est, quam castissimam tanti Doctoris doctrinam
in isto labyrintho sequi maluerunt. Vnde ni-
hil mirum, si quemadmodum olim Philosophi
fuerunt Patriarchæ Hereticorum; ita nunc
Philosophia intemperantiùs usurpata fiat ma-
ter errorum.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Ytrum Adam corpore esset moriturus, si non peccasset.
Duplex mortalitas, & immortalitas.

NAM ex eodē fonte fluxit & illa cuius-
dā recētoris exorbitatio, quā mortē
corporis Adamo, etiam sine peccati
merito, venturam esse sensit & scrip-
psit. Verba quibus expressit sensum suum ista
sunt: In hoc innocentia statu fuissimus adversus om-
nes iniurias & invasiones elementorum impassibilitatis
dote muniti; in omnibus imaginabilibus commodita-
tibus praterquam immortalitatis. Tandem namque,
utpote qui ex istis elementis constati elementis, quibus
nunc compositi sumus, necesse fuisset videre finem
mortui fuissimus sine dolore: ut verbo
dicam, fuissimus mortui. Vides & hunc dum
Philosophiam sequitur, cū Theologiam de-
buisset, esse deceptum. Nam compositio cor-
poris ex elementis eum in exorbitantem illam
traxit sententiam, quam Catholica Ecclesia
tanquam hæresin proscripsit. Eodem rationis
humanae fūco jam olim Augustinus quosdam
narrat esse deceptos. Credebant enim Ada-
mum propter corpus animale exiturum fuisse de hoc
corpore, ut videlicet mors corporis non de peccato ac-
cidisse videatur, sed naturaliter, ut animalium ce-
terorum. Pelagiani verò hoc ipsum in dogma
verterunt, similiter existimantes mortem cor-
poralem Adamo & nobis, non peccati merito,
sed necessitate naturæ venturam esse, utpote quam
cavo animalium, ut Iulianus loquitur, de naturæ
instituzione suscepisset.

Sed certa & Catholica veritas est, homi-
nem, nisi peccasset, non fuisse corpore mori-
turum. Docet eam Augustinus plurimis locis:
Quapropter, inquit, fatendum est primos quidem
homines ita fuisse institutos, ut si non peccassent, nul-
lum mortis experirentur genus: sed eosdem primos pec-
catores ita fuisse morte multatos, ut etiam quicquid
eorum stirpe esset exortum, eadem poena teneretur
obnoxium. Et alibi: Proinde si non peccasset Adam,
non erat expoliandus corpore, sed supervestendus im-
perimortali. Et quia sexcentis locis eandem
doctrinam tradit, sufficere unus pro omnibus
ex libris de Civitate Dei: Constat inter Chri-
stianos veraciter Catholicam tenentes fidem, etiam
ipsam nobis corporis mortem, non lege naturæ, quā
nullam mortem homini Deus fecit, sed merito insti-
tam esse peccati: quoniam peccatum vindicans Deus
dixit homini, in quo tunc omnes eramus: Terra es,
& in terram ibis.

Quo ipso in loco doctrinam istam in Scri-
ptura illa fundat: Terra es, & in terram ibis.

Nam per illam, mors corporis, inquit, prænu-
ciata est; quia nec ipsam fuerat experturus, si per-
mansisset, ut factus est relictus. Quod verò viventi ait:
Terra es, ostendit totum hominem in deterius com-
mutatum. Quem Scripturæ locum etiam alibi
allegat; & ita manifestum esse putat, ut dicat:
Quomodo nisi de morte corporis intelligi possit ignorat?

A præsertim cum Deus illud primo homini post pec-
catum increpando, dammandoque dixerit. Est
enim velut executio illius sententiæ, quam
Deus ei minatus fuerat: Quocumque die come-
deris ex eo, morte morieris. Nam quamvis annos
multos primi homines postea vixerint, ut Augu-
stinus ait, illo tamen die mori ceperunt, quo mor-
tis legem, qua in senem veterascerent, acceperunt.
Hinc Apostolus apertissime dicit: Per unum
hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per
peccatum mors. Et alibi: Corpus mortuum est
propter peccatum. In quem locum Augustinus;
Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragi-
litatem terrenam, quia de terra pulvere factum est;
sed propter peccatum. Quid amplius querimus? Et
vigilantissime non ait, mortale, sed mortuum, nempe
quia corpus illud, quod mori poterat, quia
ab homine peccari poterat, per peccatum ne-
cessitati mortis obstructum est. Alibi verò scri-
ptura primam originem mortis esse indicat non
naturam, vel naturæ autorem: sed culpam, &
culpæ progenitorem: Deus, inquit, mortem
non fecit: invidia autem diaboli mors intravit in or-
bem terrarum.

Scripturarum istarum doctrinæ inhaerunt
Concilia, tum antiqua, tum recentia in di-
versis orbis terræ regionibus celebrata, &
istam Pelagij hæresin unanimiter condemna-
runt. Hinc Synodus Palestina, cum Pelagio
fuisset obiectum, quod ipse, quemadmodum
& discipulus ejus Celestius docuisset, Adam
mortalem factum; qui sive peccaret, sive non peccaret,
moriaturus esset; propositionem illam anathema-
te condemnavit, & Pelagium idem dogma
damnantem absolvit. De quo Concilij Pale-
stini iudicio sic Augustinus: Vnde sit consequens,
ut quisquis sequitur illius Episcopalis auctoritatem in-
dici, & ipsius Pelagij confessionem, hæc tenere de-
beat, quæ semper tenuit Catholica Ecclesia: Adam,
nisi peccasset, non fuisse moriturum.

C Hinc Concilium Carthaginense: Placeat
omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo,
ut quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem
factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, mo-
reretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non pec-
cati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.
Et Concilium Arausicanum: Siquis mortem
tantum corporis, quæ poena peccati est, non autem &
peccatum, quod mors est anima, per unum hominem
in omne genus humanum transisse testatur, inusti-
tiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti &c.
& per peccatum mors. Hinc Concilium Triden-
tinum: Siquis non confiteretur, primum hominem sive
Adam &c. incurrisset per offensam pravagationis hu-
manæ iram atque indignationem Dei, atque adeo
mortem, quam antea illi comminatus fuerat, &c.
anathema sit.

Mirum

Lib. de
quant. ani-
mae c. 7.

Lib. 1. de pecc.
merito. c. 3.

Lib. 1. cont.
Iul. operis
imperf. f. 91

Lib. 1. de pecc.
merito. c. 5.

Ibid. c. 3.

Mirum profecto, quo pacto scriptor ille Catholicus, de quo supra, in tantam Catholicæ veritatis lucem impingere voluerit, vel potuerit: sed majori admiratione dignum, quod quisquam sobrius eam suo calculo comprobaverit. Nisi quod hinc fortasse testimonium sumi possit, quàm verè adversus eos, qui omnia Philosophicis rationibus metiri volunt, dixerit Augustinus: Auctoritati credere magnum compendium est, & nullus labor. Nam imperitiores, si ratione velint verum comprehendere, similitudinibus rationum facillime decipiuntur, & in varias novæque opiniones ita labuntur, ut emergere inde ac libertati aut nunquam, aut egerime queant.

Cùm igitur ex his constet, Adam immortalem esse factum, & nunquam nisi peccasset fuisse moriturum, scrupulum merito movet id quod Augustinus alicubi dicit, Adam ante peccatum fuisse mortalem. Objecit Augustino hunc locum jam olim ipse Iulianus: cui respondet: Adamum se hæcenus dixisse esse mortalem, quia poterat mori: poterat namque peccare. Pro quo sciendum est, dupliciter intelligi, vocarique posse mortalitatem, sicut & immortalitatem. Vna mortalitas est, qua quis mori potest: altera, qua mori debet. Illa primus homo mortalis ante peccatum fuit: hæc verò post peccatum tam ipse, quàm posterius ejus. Nam ante peccatum mori potuit, quia peccare potuit: peccato verò jam perpetrato, necessitas moriendi consecuta est. Simili ratione duplex immortalitas statui potest, una, qua quis potest non mori; alia, qua quis non potest mori. Illa fuit Adami ante peccatum: hæc verò ad æternam beatitudinem resurgentium. Adam namque ante peccatum poterat non mori, quia poterat non peccare: solius enim peccati merito necessitas moriendi, Deo vindicante subsecuta est. Beatorum verò tanta erit immortalitas, ut in æternum, neque peccati alicujus merito, neque naturæ infirmitate, vel necessitate, morituri sint, aut mori possint. Tradit hæc omnia accuratè diversis locis. Nam de duplici mortalitate ita loquitur: Antequam mutaretur (corpus Adæ) in illam incorruptionem, qua in sanctorum resurrectione præmittitur, poterat esse mortale, quamvis non moriturum: sicut hoc nostrum potest, ut ita dicam, esse ægrotabile, quamvis non ægrotaturum: cuius enim caro est, qua non ægrotare possit, etiamsi aliquo casu, priusquam ægrotet, occumbat? sic & illud corpus iam erat mortale. Et paulò antè, rem similitudine declarans: Sicut enim hæc ipsa caro, quam nunc habemus, non ideo non est vulnerabilis, quia non est necesse, ut vulneretur: sic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse, ut moreretur.

Quibus ultimis verbis mortalitatem nostram explicat, quæ non solum potestate, sed necessitate morimur. Duplicem verò immortalitatem declarat his verbis: Prima immortalitas (Adami) erat, posse non mori: novissima (beatorum) erit multo maior, non posse mori. Et in libris de Civitate Dei: Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, postea non mori: novissima erit non posse mori: ita &c. Vtramque verò simul tam duplicem mortalitatem, quàm immortalitatem oculis discretè subiicit, de corpore primi hominis disputans: Illud (corpus) ante peccatum & mortale secundum aliam, & immortale secundum aliam causam dici poterat: id est, mortale, quia poterat mori, immortale, quia poterat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis. Et paulò post: Si enim corpus animale, utique mortale; quia & mori poterat: quamvis & immortale ideo, quia & non mori poterat. Neque enim immortale, quod mori minime non possit, erit nisi spirituale: quod nobis futurum in resurrectione promittitur: ac per hoc illud animale, & ob hoc mortale &c. factum est propter peccatum non mortale, quod & antea erat, sed mortuum. Quod paulò inferiùs exponit per necessitatem moriendi, quam illud non habuit. Nam quamvis ante peccatum hæcenus mortalis esset, quia peccando mori poterat, eo tamen die, quo peccavit, in ipso mortalitatis genere longè pejor factus est. Mutata quippe in deterius est vitiatæque natura, atque à ligno vitæ separatione iustissimè, mortis in eis etiam corporalis necessitas facta est: cum qua nos necessitate nati sumus. Eaque de causa Apostolus vocavit corpus nostrum propter peccatum non jam mortale, sed mortuum; quia jam moriendi necessitate constrictum. Tunc enim ita erat in animam viventem, ut mortuum rectè dici non posset: quia nisi perpetratione peccati necessitatem moriendi habere non poterat. Ex quibus etiam colligas, hoc ipsum, quod animale & mortale corpus Adam non esset tamen moriturum, non ex natura corporis istius pullulasse, sed divino munere hoc non peccantibus fuisse collatum. Nam si internam corporis compositionem spectes, nihil in se habebat, quo ejus interitus arceretur. Indicat hoc idem Augustinus, cum postquam dixisset, Adamum secundum quemdam modum creatum fuisse immortalem, adjicit: Quod ei præstatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ: quo ligno separatus est, cum peccasset, ut posset mori: qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat constitutione corporis animalis; immortalis autem beneficio conditoris.

CAPVT QVINTVM.

De cæteris miserijs mortalitatis affeclis; & de
quiete omnium sensuum.

EX ijs, quæ de immortalitate Adami, mortisque per peccatum consequentis necessitate diximus, facile conijci potest, quid de cæterarum miseriarum, quibus affligimur, absentia præsentiaque sentiendum sit. Eadem enim ferè est & cæterarum ratio. Non enim idcirco moriendi necessitas ab illo statu aberat, quia mors erat, sed quia miseria; quæ non decebat affligi hominem ante peccatum. Ex quo effectum est, ut quemadmodum lucta carnis & spiritus, & mors ipsa corporalis ab illa felicitatis patria exulabant; ita omnis omnino abesset miseria, qua undecunque, siue ex animo, siue ex sensibus, siue ex corpore, siue ex rebus externis irruente, cruciaretur invitus. Invitum enim quocunque siue magno, siue exiguo affligi malo, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Sic enim condita est creatura rationalis, ut malum ejus non ex institutione Dei, sed ex sola ejus voluntate penderet, ita videlicet, ut malum ejus quodcunque atque miseria solius perversitatis esset supplicium; quatenus ita per justitiam perturbatus ordo, quem Deus primitus constituerat, farciretur. *Creatura præstantissima, inquit Augustinus, hoc est, rationalibus spiritibus: hoc præstitit Deus, ut si nolint corrumpi, non possint, id est, si obedientiam conservaverint sub Domino Deo suo, ac sic incorruptibilibus pulchritudini ejus inhererent: si autem obedientiam conservare noluerint, quoniam volentes corrumpi puniuntur in peccatis, nolentes corrumpantur in penis.*

Lib. 1. de nat.
hominis, 7.

Lib. 13. de
Civitate Dei
c. 20.

Ex ista igitur divini ordinis rectitudine factum est, ut nihil mali expellendum esset ex isto beatitudinis loco; sed solummodo arcendum, ne status illius integritatem & felicitatem irruendo violaret. Nec verò aliæ arcendis malis cura erat necessaria, quam ut in bona voluntate, hoc est, creatoris sui charitate perflisteret. Si enim ad arcenda animi & corporis mala, quibus animale corpus potuisset affici, noluisse uti medijs quæ Deus instituerat, hoc ipsum non sine inordinata, & per hoc mala voluntate noluisse: atque ita justè sequentem ex illa inordinatione miseriam pateretur. Hinc est quod famem, sitim, senectutem, cæteraque corporis animalis incommoda nunquam ipse cibo, potu, lignoque vitæ tanquam cruciantia sensum suum mitigare fugareve debuisset: sed tantummodo, antequam cruciarent sensus suos, avertere. Quod Augustinus sapissimè significatum voluit, quando dixit in libris de Civitate Dei: *Alebanur ergo alijs quæ sumebant, ne animalia corpora molestia aliquid esuriendo, ac sitiendo sentirent: De ligno autem vitæ propter ea gustabatur, ne mors eis undecunque subreperet, vel senectute confecta decursus temporum spatij interi-*

Arent. Et in eodem libro: *Corpus ejus cibo ac potu egebat, ne fame afficeretur ac siti; & non immortalitate illa absoluta atque indissolubili, sed ligno vitæ à mortis necessitate prohibebatur, atque in iuventutis flore tenebatur.* Et in libris de peccatorum merito & remissione: *Habebat & de lignorum fructibus refectorem contra defectum, & de ligno vitæ meritum.* Et contra Iulianum: *Habebat sustentaculum animali corpori necessarium, ne indigentia laderetur: De ligno autem vitæ, ne senectute perduceretur ad mortem.* Studiosè semper negativis illis phrasibus istud agens, ne quis unquam eum fame, aut siti, aut senectute affligi potuisse judicaret.

Lib. 1. de pecc.
merito. c. 3.

Lib. 4. contra
Iulianum. c. 14.

Quæ verò de morte, senectute, fame, ac siti, eadem omnino de cæteris corporis ægritudinibus ac molestijs ratio est. Hoc enim idem divinitus institutus ordo, eadem justitiæ norma postulat, ut non solum illis magnis, sed nec levissimis ullis incommodis invitus, nisi peccato præcedente, & committente, laderetur. De quibus corporis ægritudinibus Augustinus: *Ægritudinem ita nullam corpora illa patiuntur (post resurrectionem) sicut nec ista pati possunt, ante peccatum.* De alijs corporis corruptionibus atque molestijs: *Quid mirum, si corpus potuit ab omnipotente artifice tale fieri, ut nulla molestia, nulla indigentia cruciaret hominem ante peccatum, & nulla corruptione tabesceret?* De laboribus: *Nondum erat labor, ut adiumento indigeret.* De cæteris siue intrinsecus orientibus, siue extrinsecus irruentibus quibuscunque corporis malis: *Et ante lapsum quidem non utebatur (homo rebus) tolerandis; nec post lapsum utitur, nisi conversus.* Et alibi generalius: *Erat devitatio transgressus peccati, quæ manente nullam omnino aliunde quilla peccati, quæ contristaret, irrueret. Et adhuc generalius alio in loco: In quibus (bonis) prorsus nullum patiebatur malum. Quam summam ab omnibus incommodis corporalibus immunitatem, quæ nullos externos sensus intrinsecus aut extrinsecus ulla ratione offendi aut perturbari lineret, strictim explicat adversus Iulianum: Vbi absit, ut credamus aliquid fuisse, unde sensum nostrum siue intrinsecus, siue extrinsecus, aut dolor pungeret, aut labor fatigaret, aut pudor confunderet, aut ardor ureret, aut alger stringeret, aut horror offenderet.*

Lib. 1. de
tract. c. 11.

Lib. 2. de
Genesi. c. 1.

Lib. 9. de
Genesi. c. 1.

Lib. 83. q. 99.
c. 30.

Lib. 14. de
Civitate Dei. c. 10.

Lib. de
corruptione. c. 11.

Lib. 1. de
Civitate Dei. c. 11.

Lib. 1. de
Civitate Dei. c. 11.

Lib. 1. de
Civitate Dei. c. 11.

Lib. 1. de
Civitate Dei. c. 11.

Ex quibus omnibus, quæ hæcenus diximus, manifestè liquet, admirabilem quandam fuisse in ista primæ felicitatis regione tranquillitatem hominis, & pacem. Vivebat enim in ea sicut volebat, quamdiu hoc volebat, quod præceperat Deus. Vivebat sine ulla egestate, ita semper sine mortis metu vivere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret, potus,

porus, ne sciret, lignum vite, ne illum sensu dissolveret. Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore ulla molestias ullis ejus sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in sanitate juventutis amenitas, in omnibus sensibus quies, in anima tota tranquillitas. Sicut in paradiso nullus aestus aut frigus, sic in ejus habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat bonæ voluntatis offensio, nulla retardatio, nullum impedimentum. Nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum: nihil boni, quod bona voluntas adesse optaret, aberat; nihil mali quod abesse desideraret, aderat. Gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Inter se conjugum fida ex honesto amore societas, nullus inhians voluptatis ardor in animo, nullus concupiscentialis æstus in corpore, nullus pudor in fronte; ubi nec virum stimulabat sua, nec alterius eum libido tentabat: concors mentis corporisque vigilia, mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatigabat otiosum, non fomus premebat invitum. In tanta bonorum abundantia summa securitas, eam sine ulla omnino interpellatione duraturam, nisi eam ipse propriæ petulantia voluntatis abrumperet. Quidquid enim illi divinitus collatum fuerat, ab unico fortissimoque proprii arbitrij motu

A suspensum esse Deus voluit: ut quemadmodum ei ipse bonorum omnium autor fuerat, ita de divina benignitate & diaboli hostilitate securus, neminem malorum suorum autorem, nisi seipsum, timere vel potius accusare cogeretur. Nam neque sui ipsius timoribus esse poterat, ubi nihil ei vel ex seipso mali, præter ipsam liberam voluntatem, posset accidere. Quod si quis penitus fundamenta pernoscere desideret, quibus tota ista doctrina nititur, quam quinque præcedentibus capitibus tradidimus de creatione primi hominis in charitate, in corporis & animi tranquillitate, sine molestia quorumcumque appetituum, sine laudis & excellentia, sive quarumlibet voluptatum; sine mortis aut mortalitatis miseria, sive laboris aut doloris afflictione: & cur istiusmodi commodis privari vel incommodis affligi, sub Dei omnipotentis iustissima providentia, non potuerit ante peccatum; legat illos tres libros, quos de statu puræ naturæ ex D. Augustini mente contra gentium Pelagianorum, & multorum recentiorum Philosophiam scripsimus. Sed jam de arbitrij libertate, an & qualis in Adamo fuerit, & quo divinæ gratiæ adjutorio indigerit, paulo accuratius dicendum est. Nam præcipue istius ergo à nobis dicta sunt, quæcumque hætenus de interna hominis externaque tranquillitate, malorumque omnium vacuitate differuimus.

CAPUT SEXTUM.

Adamus liberum habuit arbitrium. Quid liberum sibi velit.

ARBITRIUM igitur Adamo liberum fuisse datum, nulla omnino in Catholica doctrina dubitatio est. Tradit hoc sapientissime disertis verbis Augustinus: *Fecisti hominem, dedisti ei liberum in paradiso collocasti &c.* Et rursus: *Qui enim hominibus dedit liberum arbitrium, ut non servili necessitate, sed ingenua voluntate Deum colerent, dedit etiam Angelis.* Et in Enchiridio: *Sic enim munerans libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, terret exitio.* Quam doctrinam multis alijs in locis tam de Angelis, quam homine primo repetit, & Concilium Arausicanum in diversis Canonibus tanquam indubitatum tangit atque supponit.

Concilio 1. Augustinus: *Fecisti hominem, dedisti ei liberum in paradiso collocasti &c.* Et rursus: *Qui enim hominibus dedit liberum arbitrium, ut non servili necessitate, sed ingenua voluntate Deum colerent, dedit etiam Angelis.* Et in Enchiridio: *Sic enim munerans libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, terret exitio.* Quam doctrinam multis alijs in locis tam de Angelis, quam homine primo repetit, & Concilium Arausicanum in diversis Canonibus tanquam indubitatum tangit atque supponit.

Gen. 1. 3. 13. 24.

Porro duo sunt, quæ tam Augustinus, quam Canones isti ex Augustini doctrina sumpti significata voluerunt. Vnum est, datum fuisse homini primo potentiam, seu facultatem illam, quam vulgò liberum arbitrium appellamus: sine cujus motu, hoc est, voluntate sive volitione nihil recte aut perperam, ab homine aut Angelo, sive stante, sive jam lapsus, fieri potest: quodque, tam ante, quam post lapsum, tam in cælo, quam in inferis, cum creaturis rationalibus perseverat. Quo sensu dixit Augustinus: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed*

Lib. de grat. & lib. arb. 2. 17.

A non semper est bona. Et hoc sensu Catholici adversus Manichæos asserere ac tueri solent, datum esse homini liberum arbitrium, ex quo peccata promanarunt. Sed adversus Pelagianos longè alius istarum phrasium sensus est. Alterum igitur est, datum fuisse homini primo in sua conditione certum quendam & laudabilem istius potentia statum, quæ magis propriè & quasi antonomastice ab Augustino, & ipsa Ecclesiâ Catholica, *Libertas* dici solet: & ab eodem plerumque *vera libertas* nuncupatur, juxta illud Christi: *Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* De ista enim libertate loquitur Augustinus, cum dicit: *Quis enim Deo natus (primum hominem) nescit sanum, & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad iustè vivendum potestate libera constitutum?* Vbi non urget generalem illam naturam liberi arbitrij, qualis & demonibus & hominibus perveris competit: sed illam specialem conditionem, de qua diximus. Quod maxime ex eo patet, quia libertatem illam jam peccato tum ibi tum alibi perditam docet: cum tamen facultas liberi arbitrij non sit perditæ. Vnde mox adjungit: *Sed nunc de illo agitur, quem semi-vivum latrones reliquerunt &c.* Et luculentius alibi: *Arbitrium lib. 14. de voluntatis tunc est verè liberum, cum vitij peccatisq; non sit.*

97

non servit. Tale datum est à Deo, quod amissionem pro-
prio vitio, nisi à quo dari potuit, reddi non potest.
Vnde veritas dicit: Si vos Filios liberaverit, tunc vere
liberi eritis. Et in libro de correptione & gratia:
illi ergo sine peccato ullo data est, cum qua conditus
est, voluntas libera, & eam fecit servire peccato:
horum vero cum fuisset voluntas serva peccati libera-
ta est &c. Quæ doctrina Augustino familia-
rissima est, & postea ex scriptis, & ipsissimis
verbis ejus, canone per Ecclesiam sancita.
Locus enim quem ex decimo quarto de Civi-
tate Dei citavimus, est Canon Concilij Arau-
sican decimus tertius. Prima itaque appellatio
ista liberi arbitrij generalis est: secunda valde
specialis: quæ tamen inter se magnam affini-
tatem habent. Quotquot enim libertatem con-
cipere volunt, apprehendunt aliquid quod non
est captivum, non servum alteri, expeditum
ab alio, non alligatum illi. Vnde Iudæi Do-
mino libertatem promittenti dixerunt: Ne-
mini servimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi
eritis? Experimentes libertatem per negatio-
nem serviendi, sicut & Augustinus loco cita-
to, & alibi sapius: sive negativis illis expres-
sionibus aliqua proprietas negativa, sive etiam
positiva significata sit: quæ magis in istiusmo-
di verbis elucet, quibus liberum dicitur esse,
quod est suum, & sua potestatis, ut vocavit Ter-
tullianus, vel quod est sui causa, ut Aristoteles.
Ista quippe positivam quandam conditionem
videntur tangere, quam tamen vix explicare
possumus, nisi dicendo, id esse suæ potestatis &
juris, quod non servit alteri; sed potius illi alia:
id sui causa esse, quod non refertur aliò, sicut
mediū ad finem, quemadmodum ibidem indi-
cat Aristoteles. Hinc ergo fit, ut libertas natu-
ræ suæ dominetur, & aliud in sui obsequium
trahat: servitus verò dominatum illum alterius
respiciat, ut cui jure submissionis obstricta est.
Atque ita libertas est ipsius finis; servitus verò
eorum, quæ sunt ad finem. Hinc ultimi finis
summa libertas est. Quia summo modo est
propter se, nullam umbram servitutis admit-
tens. Sic enim & ipse Deus summus, & verus,
& perfectus est Dominus, cui omnia servant,
juxta Psalmum. Quia omnia servant tibi, ipse ne-
mini: idque sive naturam ejus spectes, sive amo-
rem. Nam ut omnium finis est; ita & seipsum
non tanquam sui ipsius, sed tanquam omnium
rerum à se dilectarum finem intuetur; ut ita
nemini affectu, sed sibi soli, si dici fas est, ser-
viat, hoc est, ut ipse sit ipsissima libertas, cu-
jus comparatione, quidquid universum conti-
net, serviat. Quo autem aliquid ultimo illi fini,
summoque Domino propinquius jungitur, sive
substantiæ suæ, sive amoris conditione; eo
propinquius quoque ad ipsam essentialiter li-
bertatem, quæ Deus est, & ad apicem omnis
suæ veræ libertatis accedit. Ad quam quia
nulla creatura ita accedere potest, ut Deus fiat,
nulla etiam potest esse essentialiter libera; sed
libertatis, sive in Dei natura, sive in ejus vo-
luntate relucens, magis magisque particeps.
Hoc autem habet creatura rationalis, ut sicut

naturæ suæ conditione omnibus creatis rebus
eminet, atque dominatur, omniaque ad ipsam
veluti finem ac dominam, adeoque ab eis li-
beram referuntur; ipsa vero ad solum Deum:
ita quoque affectu & arbitrio libera fiat, si illi
soli veluti fini ultimo, ideoque essentialiter
libertati subijciatur, cui naturæ conditione sub-
juncta est. Per hoc enim fit, ut ab omnibus
omnino rebus, quibus naturā antecellit, etiam
arbitrij qualitate liberrima fiat. Finis enim ul-
timus amplissimam quandam immensitatem
possidet respectu omnium omnino mediorum,
hoc est, universæ ab eo conditæ creaturæ, &
ab omni illa, inalligatissimā libertatem. Vnde,
& amor illius finis illam eandem libertatem
amantis facit: ut sicut finis ille ultimus omni-
bus omnino ad se ordinatis, sive naturæ statū,
sive voluntatis suæ dilectione ad se ordinatis,
tanquam servientibus imperat atque domina-
tur, legem ac normam tribuit, ut prout ipse
postulaverit, ita teneant aut cadant, oriantur
atque moriantur, mutantur aut stabiles ma-
neant: ita amor ille creatæ voluntatis, qua
illi ultimo fini subditur, immensitatem illam
affectus & libertatem induit, ut & ipsa ab om-
nibus ad finem illum ordinatis, adeoque in
primis à sui ipsius quoque subjectione, & ser-
vitude expedita omnibus dominetur, nulli ser-
viat: ut hoc pacto ipse amor finis istius fiat li-
bertas ejus, seu id, quo tanquam formā sta-
tum istius laudabilis ac beatissimæ libertatis
possidet. Sublimem enim quandam independen-
tiam ab omnibus se inferioribus ex isto
sublimi & independenti ente, cui amore sub-
ditur & ab ejus libertate servitutis omnis in-
capaci participat: quæ postea in creaturarum
omnium usu, hoc est, assumptione neglecta,
que demonstratur.

Hinc fit igitur, ut sicut creatura rationalis, si
naturam spectes, essentialiter à conditoris sui
natura dependet, cui naturaliter serva est, sicut
medium quodlibet respectu finis; ita quoque
libertas arbitrij, seu voluntatis ejus sit etiam
essentialiter quoddam servitutis genus. Deum
enim uti finem suum, ex quo beata fiat,
amando, necessariò etiam servit Deo. Vnde
Augustinus: An ita sunt liberi, ut nec illum
(Deum) velint habere dominum? Nam ut alibi
dicit: Sic datum est liberum arbitrium (humane
naturæ) ut eam tamen necesse sit vivere sub potestate
melioris. Idque non tantum naturæ gradu, sed
& ordine voluntatum. Ab illo enim habet
creatura rationalis, ut tanquam ultimi finis
adeptione atque possessione beata sit, à quo
habet, ut sit. Quicquid autem amatur veluti
finis, quo quis frui, & beatus fieri velit, hoc
amanti dominatur. Hæc enim utendi re qua-
piam & fruendi differentia est, quod vo-
luntas fruens se sub amatum deprimat, utens
elevator: quo fit, ut illa servum amati faciat, hæc
demonstret liberum. Amor enim fruendi aman-
tem ad amatū ordinat: utpote quem respiciat,
tanquā principium & causam ex qua fruendo
beatitudinē suā adipiscitur; cum hoc sit frui,
in altero

E

Enchirid.
27.
et. cont. Iul.
oper. imper.
f. 119.

*Lib. 14. de
Civ. c. 15.*

Aug. Psalm.
24.

in altero velut principio causaque suae beatitudinis acquiescere. Omne verò, quod ad alterum ordinatur, eo inferius esse, necesse est. Qui verò amat, non ut fruatur, sed ut utatur, rem amatam ad seipsum ordinat. Quo fit, ut ipse sit principium; res verò, quae utitur, ad principium: ipse velut superior utendo dominetur; haec serviat subiacendo. Sic ergo creatura rationalis, hoc ipso quo Deo velut ultimo fini suo, velut independenti liberissimoque creaturarum omnium Domino, velut ipsi essentialiter libertati subditur, fit quidem summè libera, creaturarum sibi subiectarum domina, ab omni captivitatis nexu & servitutis vinculo expedita, ab omnibus independentens; sed serviendo fit libera. Vnde Augustinus servitutem illam, *salubrem* rationalis creaturae servitutem vocat, quam male libero abrupte arbitrio. Et alibi, *arbitrium* vocat laudabiliter liberum. Est enim servitus amoris. Nam ipse amor, per quem principio suo serviendo subditur, hoc est, ipsa servitus ejus, est libertas ejus: quam eleganter Augustinus liberam servitutem vocat. Deo enim *servire regnare est*: quia servitus creatoris seipsa servientem creaturarum Regem ac Dominum facit, ut, parto per ipsam illam servitutem verissimè libertatis statu, creaturis omnibus affectu suo dominetur, utaturque liberè, prout dilectio creatoris imperaverit.

Nec sanè mirum videri debeat, quòd vera plenissimaque libertas creaturae cum hujusmodi servitute consistere queat, cum hujus rei effigies in civili quoque illa notissimaque libertate cernatur. Nam corpora ubi nata sunt, ibi in patria esse dicimus; & si vero suo Principi, veroque Domino legitime imperanti serviant, esse libera: si inde per vim abripias, exulant, captiva sunt, serva sunt. Ingenua quippe & libera servitus est, qua legitimo Domino servitur liberaliter. Vnde à tali servitute etiam liberi appellantur. Contingit in animis aliquid simile. Nam vera regio, & patria ubi nascitur anima, veritas est, hoc est, Deus: haec patria, haec pater, haec dominus ejus est exilium, oppressor; ac tyrannus ejus, creatura. Ex quo fit, ut si anima aeternae veritati haereat, illam diligat, illa fruatur, ex ejus spiritu vivat, in vera sua patria vivat, & tanquam vero suo Domino subdita in summa libertate versetur. Nam ubi spiritus Domini; ibi libertas. Inde si exeat, in exilium rapitur, captiva fit, serva efficitur. Nam extra patriam què esse possit, nisi exul, serva, captiva, tyrannidi altèrius subdita; ut quae verum Dominum suum dereliquerit? Omnia ista amore peraguntur: prout quisque affectum habuerit, prout quisque amorem habuerit, ita accedit, vel recedit à Deo; his propinquamus, his distamus; his similes, his dissimiles; his hospites & advena velut patriae extorres, his cives sanctorum & domestici Dei; his denique liberi, velut ab ipsa ve-

ritate liberati, his servi corruptionis, & peccato captivi sumus. Quid ergo mirum, si Augustinus & Ecclesia illam ubique libertatem praedicent, quae creatura rationalis Deo per amorem subdita, ab omni creaturae servitute & captivantis dilectionis visco vacua, in aeternae amplissimaque regione veritatis velut patria sua super omnes omnino creaturas, non solum naturae ordine, sed affectuum quoque absolutione, liberissimis penitus voliter? Haec est ergo libertas illa, quam Augustinus & Ecclesia arbitrio primi Adam tribuunt, & ejus peccato perditam gemunt.

Nam felicissima libertas illa, ut amoris creatoris incipit; ita eodem crescente, & ad ulto, incrementum & perfectionem sumit. Quo enim arctius creatura creatori suo, hoc est, ipsissima libertati suae subditur, eo flexibilior. Ipse enim amor creatoris sive veritatis, est formalis libertas ejus. Ex quo efficitur, ut si immobiliter haereat liberanti sive veritati, immobilis etiam fiat libertas ejus: si mobiliter, ab illa quoque possit excidere. Mobilis igitur libertas Adamo data est, ut aptissimus esset ejus merito locus: immobilis in praeium reservata; nisi mobile illam libertatem peccando, hoc est, petulantia flexibilis in malum voluntatis abrupter. Servandi enim erant gradus divini muneri, hoc est, concessæ divinitus libertatis, ut primum daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset homo: novissimum quo peccare non posset; atque illud ad comparandum meriti, hoc ad recipiendum praeium pertineret.

Itaque mobiliter Adam per illum amorem creatoris liber fuit, ut exidere posset; & in eo permanere, si vellet: atque ita in quodam confinio vitae & mortis constitutus, ut utramlibet, vitam aut mortem elegisset, utramlibet ipsi aeterna, & per hoc, aeterna quoque libertas, vel servitus redderetur: cum nihil justius esse queat, quam ut id quisque inamissibiliter ad fruendum teneat, quod sibi ad amandum liberè voluntate delegit. In hoc enim iustissima meriti praeijque ratio constituta est. Ad utramlibet igitur, hoc est, ad bonum & malum, ad vitam & mortem, ad amorem Creatoris & creaturae, ut sapissimè Augustinus docet, illa prima libertas indifferens fuit. Quibus, inquit, (primis hominibus) potestatem utrum vellent dedit. Et in libro de correptione & gratia: Quod (arbitrium) tunc ita liberum erat, ut bene velle posset, & male. Et in Enchiridio ad Laurentium: Sic enim oportebat prius hominem fieri, ut & bene velle posset, & male: nec gratis, si bene, nec impenitus, si male: postea verò sic erit, ut male velle non posset &c. Cur ergo non condidit hominem ita plenè liberum, ut peccare non posset? quia ordo praetermittendus non fuit: in quo Deus voluit ostendere, quam bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit; quamvis sit melius, quod peccare non possit.

in isto

In isto ergo stadio constitutus Adam, cum^A ad utrumlibet contrariorum esset indifferens; atque ita per amorem creatoris liber ab amore creaturæ, ut felicem illam libertatem, alia libertate posset abijcere; non ei placuit in illa creatoris servitute & subjectione persistere; sed ad se conversus, qui ad creatorem debuit, se velut principium suæ libertatis & voluntatis intuendo, per superbiam se Deo prætulit; & dum nescio quā imagine libertatis illi servire noluit, cui naturaliter servit ac subiacet, in veram servitutem, amisit libertate, præcipitatus est. Nam quamvis liberior esse videretur, nemini omnino alteri serviendo, nec ipsi quidem Deo; hoc ipso tamen quo istud non nisi amore finis alterius fieri potuit, qui, ut supra diximus, naturaliter amanti fruenteque dominatur, in pessimæ servitutis genus incidit; quæ creatura illa, cujus amore, velut finis sui adhæsiōe, lapsus est, voluntati ejus dominatur, & velut servum bello partum firmissimè possidet, & captum tenet. Nam à quo quis devictus est, huic & servus additus est. Hæc autem alia non potuit esse creatura, quàm ipsamet illa, quæ inter Deum, cæterasque creaturas quasi in medio constituta, Deo inferior, cæteris superior, excusso superiori jugo, ipsa sibi dominari voluit. Quid enim poterat post Deum amare tam sublimis mens, nisi id quod post Deum sublimissimum occurreret? In quid primò poterat cadere, nisi in id quod Deo, unde labeatur, & sibi qui labeatur, proximum fuit? Hoc est autem mens ipsa sibi. Nec enim quicquam externum primo illo creaturæ amore appeti potuit; cum omne rei alterius desiderium, præexistentis sui ipsius amoris indicium & proles sit. Amor enim indigus, quo quis aliquid aliud appetit, non rei quam appetit, sed indigenti appetit. Sibi ergo appetisset, si quid appetisset; se ergo amasset, antequam aliud appetisset. Necessariò quippe aut corporis aut animi sui bonum, aut utriusque sectatus esset, quod deficiendo adipisci voluisset. Hoc autem nemini adeptum voluit, nisi sibi ipsi; atque ita quidquid tandem veluti finem suæ rebellionis intueri videretur, in semetipsum veluti finem ultimum cui suæ defectionis atque dilectionis retulit, quem multò arctius, & intimius, & universalius in cujusque concupiti boni dilectione diligebat. Vnde optimè Augustinus: *Amores omnes & dilectiones prius sunt in hominibus de se, & sic de alia re, quam diligunt. Si diligis aurum, prius te diligis, & sic aurum. Sic igitur jam tum non modo civitates duas; sed etiam libertates duas, ac servitutes duas facere ac distinguere ceperunt, amor Dei usque ad contemptum sui, & amor sui usque ad contemptum Dei. Nam quemadmodum ille castus amor Dei, quem ei condendo creator inseruerat, liberimum ab omnium creaturarum vinculis, tamen servum justitiæ, hoc est, Dei veri Domini sui fecerat; ita vicissim perverfus ille, in quem cecidit, amor sui, liberum eum à*

justitia ac Deo; servum verò suipsum fecit, omniumque omnino creaturarum, in quas postea amor sui jam recens natus exardesceret. Nam amor ille sui, quo seipso quodammodo, deficiendo à Deo, frui velle videbatur, non stetit in se; sed continuò suam expertus est indigentiam, & à seipso sensit se beatum esse non posse. Hinc igitur, cum sursum esset præclusum iter in Deum, quem veræ beatitudinis fontem homo deseruerat, deorsum ulterius in creaturas alias pergere compulsus fuit, ut in illis id, quod sibi deesse sentiebat, adipisceretur. Hic igitur infinitarum cupiditatum exercitus ebullit, quarum vinculo creaturis amatis arctissime colligatus, non suipsum tantummodo, sed & cæterarum rerum omnium, quibus propter seipsum amore copulatur miserimus servus effectus est. Seipsum enim in omnium aliarum rerum dilectione maxime diligit; seipsum in earum omnium fruiione amplius & nobilius fruitur, ut cui per omnia maxime consultum cupit.

Sed quia ars naturam, & creatura creatorem etiam peccando imitatur, dum quandam defectivam speciem, vitio salente, appetit, quæ non nisi in creatore vera reperitur; hinc in illa creaturarum servitute umbratica quædam species libertatis ab homine appetita est. Cum enim Deus non tantum ab omnibus creaturis liber, sed ipsa libertas sit, seipso tamen solo velut liberissimus fruitur, in quem cuncta ei serviendo referuntur; fallacem libertatis umbram intuendo, etiam ab ipso verò Domino suo liberari voluit; ut quemadmodum Deus, nemini omnino serviendo nisi sibi, seque ipso fruendo, sui penitus juris, suæ potestatis, ab omnibus omnino liberissimus viveret. *Quid in Psal. 17. illi deorat, ut tangeret lignum vetitum, inquit Augustinus, nisi quia sua potestate uti voluit, præceptum rumpere delectavit? Ut nullo sibi dominante fieret sicut Deus, quia Deo nullus utique dominatur.* Sed hæc ipsa libertas, umbratica tantum libertatis est species, verissima verò servitus; quia à vero iustoque Domino avulsa, in foedissimi & tyrannici amoris sui ipsius, cæterarumque subservientium cupiditatum jugum & captivitatem incidit: à quibus nullā humanā vel Angelicā potestate, sed solā Dei potentis gratiā liberari potest. Sed quia servitus etiam ista quandam libertatem à justitia, hoc est, à Deo cōjunctam habet, qui non amplius fugitive suæ creaturæ voluntatibus dominatur, & hoc ipso, quod seipsam creatura velut finem omnium suarum actionum colit, amplitudinem quandam videtur adipisci, quā omnibus omnino rebus uti potest, prout amatus ille finis postulaverit: hinc est, quod illa servitus quoque quædam libertas, etsi defectiva, esse videatur, & ab illa quoque dicatur Liberum arbitrium. Prima quippe vocis liberi significatio videtur esse abstractior, & quid commune ad libertatem veram, & mancā, genuinā & servilem, solidā & umbraticā; ita ut quodammodo in illas duas libertatis differentias dividatur.

Sed ex illis, quæ hæcenus diximus, facile est utriusque libertatis similitudinem & discrimen

crimen agnoscere. In hoc enim una alteri similis est, quod utraque ipso vocabulo respectum quemdam ad terminum quasi à quo arbitrium liberatur, involvat: dum illa à peccato, hoc est, à creaturis dilectis arbitrium captivantibus; hæc à iustitia, hoc est, à Deo vero Domino immunem & absolutam facit. Utraque non in naturis ipsis, sed in affectu sita est; utraque per primum præcipuumque arbitrij motum, & cardinem omnium motuum cæterorum, hoc est, amorem confertur; utraque per amorem, non quemlibet, sed ipsius ultimi finis; illa Dei, ista creaturæ. Et quia illius, quod ut finis ultimus diligitur, maxima quædam competit universalitas, & amplitudo, & independentia; utpote ad quem euncta referri, cui cuncta servire, à quo cuncta pendere debent: hinc est quod utraque libertas independentiam quandam sonet, & conferat, respectu eorum, quæ comparatione finis illius assumi vel respici debent, pro ut finis amati rationes postulaverint. Hinc consequenter utraque sui iuris, sue potestatis esse facit; utpote nulli ex ijs, quæ ad finem amatum referenda sunt, adstrictam; ut in ijs assumendis & averlandis, facere possit quod velit, quæ ad libertatis rationem pertinere supra diximus. Utraque ita libertatis rationem obtinet, ut tamen aliquid servitutis conjunctum habeat: sed illa respectu veri Domini æternæ veritatis ac Dei; ex quo fit, ut potius vera libertas, quam servitus nominanda sit; hæc respectu tyranni, ipsius videlicet creaturæ, seu, quod in idem redit, amoris & cupiditatis ejus: quæ propterea potius vera servitus, quam libertas dici debet. Et propter istas multiplices utriusque libertatis similitudines factum est, ut abstracta ab utraque & utrisque communi significatione, communiter liberum arbitrium vocetur, prout Deo, beatis, & damnatis Angelis, & homini viatori communiter convenit, prout ad utramque istam libertatem est indifferens.

De gratia
& lib. arbit.
c. 35.

Ex ista enim vocis istius usurpatione Augustinus dicit: *Semper est autem voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando servit peccato; & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando servit iustitiae; & tunc est bona. Vbi breviter pleraque eorum, quæ diximus, tetigit. Ostendit enim unde utraque libertas dicatur, respectu termini scilicet à quo: ostendit utramque quandam servitutem habere conjunctam: ex quibus duobus cætera quæ diximus facile colligi & inferri possunt. Et alibi, cum citasset illum Scripturæ locum: Cum essetis servi peccati, liberi fuistis iustitiæ; statim*

Rom. 6.

A adjicit: *Ecce ostenditur, etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate, servire. Liberi ergo à iustitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis: liberi autem à peccato non sunt, nisi gratia salvatoris. Quæ doctrina sexcentis ab Augustino diversis locis iteratur. Hæc est ergo vera ratio libertatis & liberi arbitrij, prout ab Augustino in hac materia, & post ipsum ab Ecclesia spectata fuit. In qua Augustinus ac discipuli ejus magis ipsam liberationem à servitute, hoc est termini à quo, quem nomen ipsum indicat, quam illam à medijs independentiam, & utendi vel non utendi amplitudinem, spectaverunt; posteriores Doctores è contrario potius illam independentiam & amplitudinem, quæ ex amore ultimi finis, sive veri, sive opinati, respectu mediocum consequi solet. Nam inde profisciscitur, quod semper ad rationem libertatis illam indifferentiam, & quasi ab utroque extremo independentiam postulant; ut videlicet semper agere possit, & bene, & male; vel certe agere & non agere. Sed qui secundum istud ad rationem libertatis postulant, fortasse tolerandi sunt: qui primum, in ipsam impingunt Catholicam fidem. Nam Adam quamvis, ut supra ex Augustino demonstravimus, ita liber fuerit, ut & bene velle posset & male: atque ita istam contrarietatis indifferentiam obtinuerit, nullo tamen pacto istud ad libertatis sive rationem sive exercitium pertinere judicandum est. Cum enim libertas Augustino nota per amorem alienius ultimi finis, sive Dei sive creaturæ conferatur; per absurdum est ad eius rationem pertinere, ut arbitrium in isto amore dilecti finis ita mobile & instabile maneat, ut illum semper possit abrumperere, vel amorem alterius oppositi finis assumere. Hoc enim commentum fides destruit, quæ docet, tam beatos quam damnatos immobiliter in semel electi ac dilecti finis amore permanere. Sed ista liberi arbitrij mutabilitas solis Angelis & homini primo viatori, propter rationes aliquas supra tactas, peculiaris fuit. Nam etiam lapsus homo in amore dilectæ semel creaturæ persisteret immutabilis, nisi mutatio per dexteram Excelli fieret, qui potentissimā gratiā, lapsi hominis voluntatem à rebus creatis in se retorquet, eamque ab amata creaturæ, hoc est, à cupiditatum terrenarum vinculis liberando, se denuo verum ejus ultimum finem ac Dominum diligi facit. Sed de natura liberi arbitrij secundum profundissimi Doctoris nostri mentem, & de indifferentijs istis contrarietatis & contradictionis, quæ strictim hic attigimus, erit alibi fusius disserendi locus.*

Videtur
lib. de civ.
lib. de lib. arbit.
quod sent.
c. 7. de gratia Christi
salvatoris.

CAPVT SEPTIMVM.

An Adam per vires liberi arbitrij in creatione
datas potuerit iuste vivere.

HAGTENVS de libertate disserui-
mus secundum respectum quasi ter-
mini, à quo per illam homo libera-
tur: nunc dicendum de respectu
quasi termini ad quem, siue de usu libertatis, &
operibus, quæ illius virtute fieri possunt. Pri-
mus respectus est libertatis quasi secundum
essentiam, & naturam, & statum ejus; poste-
rior secundum exercitium ejus. Differentiam
istam agnovit Augustinus. Nam quamvis sæ-
pissimè, & serè semper primam illam ratio-
nem inculcet, nonnunquam tamen etiam tan-
git alteram; ut quando dicit: *Ad bonum opus*
liberum Adam condidit. Et in Epistola ad Vita-
lem: *Qua (gratia) nostrum ad declinandum à*
malo, & faciendum bonum, liberatur arbitrium. Et
aliquantò post de diaboli arbitrio loquens:
Quod nec ipse habet liberum ad bene faciendum. Et
adhuc inferius: *Cum potius illi oppugnent arbi-*
trium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, qua ve-
re ad bona eligenda & agenda sit liberum. Et libro
primo ad Bonifacium: *Tunc vere liberi eritis:*
utique liberi ad bene iustque vivendum. Quod eo-
dem loco, sicut & alibi, vocat, esse liberum
in bono, & liberum in malo: *Sed hac voluntas,*
quæ libera est in malo, quia delectatur malis, ideo li-
bera in bonis non est, quia liberata non est. Et rur-
sum: *Nec liberum in bono erit, quod liberator*
non liberaverit: sed in malo liberum habet arbi-
trium.

Quantur ergo, quas vires habuerit libe-
rum illud arbitrium primi hominis ad bene
iustque vivendum? Scholastici enim Docto-
res non ita cæci fuerunt in volvendis monu-
mentis Augustini, quin facillè viderint, aliquid
ab eo libertati primi hominis adhuc integri
respectu bonorum operum tribui, quod lapsi
hominis libertati nullo modo concedi potest.
Itaque operose hæc distinxerunt opera natura-
lia, seu moralia à supernaturalibus; observa-
tionem præcepti secundum substantiam operis,
& secundum modum; observationem totius
legis naturalis, & observationem unius vel
alterius præcepti; perpetuam, seu longi tem-
poris, & transitoriam unius horæ, vel diei, vel
occasionis &c. idque urgente aliqua tentatio-
ne, vel non urgente. Omnes enim judicant,
opera supernaturalia, ut fidei, vel dilectionis
Dei, non posse ejus libertati sine injuria divinæ
gratiæ tribui. Sed siue distinctiones illæ ad-
mittendæ sint, siue non, quæ disputatio alibi
oportuniùs nos occupabit, hic certè ad pro-
positum nostrum nihil facit. Nos enim quæ-
rimus, utrum illa opera, quæ lapsi hominis
arbitrio per Christi gratiam conferri debent,
Adam libertate arbitrij sui naturali, hoc est,
quæ in prima conditione naturæ concessa fue-

rat, perficere potuerit. Nam si constiterit, illa
opera per liberum ejus arbitrium potuisse fieri,
non donante gratiâ Dei; quid de cæteris sen-
tiendum sit, perspicuum erit.

Nos igitur hic asserimus, tanquam sine du-
bitatione verissimum, juxta doctrinam san-
cti Augustini, & Ecclesiæ, omnia hujusmodi
opera, adeoque & ipsam fidem, & dilectionem
Dei ab eo potuisse per arbitrij libertatem fieri,
sic ut ea non donaret ei gratia Dei. Quod
quamvis alicui paradoxum fortasse videatur,
non poterit tamen non admittere, si Augustini
& Conciliorum doctrinam admittere velit.
Multis igitur modis istud facillè probari po-
test.

Primò, quia non raro plenam perfectamque
bene vivendi potestatem Adamo collatam
esse dicit. Nam de primo homine loquens ac
disputans, an debuerit rectè vivere, sic loqui-
tur: *Ex eo, quod non accepit, nullus reus est:* *ex*
eo vero, quod non facit quod debet, iuste reus est.
Debet autem, si accepit & voluntatem liberam, &
sufficientissimam facultatem. Nam ex eo quod
debet iuste vivere, primum hominem colli-
git habere debuisse sufficientissimam faculta-
tem. Et in libris de Genesi ad litteram: *Non*
mibi videtur magna laudis futurum fuisse homi-
nem, si propterea posset bene vivere, quia nemo malè
vivere suaderet: cum in natura posset, & impo-
ssitate habeat velle, & non consentire suadenti. Ecce
in natura habebat posse bene vivere. Et quid
est, in natura, nisi in natura liberi arbitrij?
Et clariùs cum Pelagio disputans, qui natu-
ræ, non gratiæ, bene vivendi potestatem
tribuebat: *Verum est autem, quod ait (Pela-*
gius) quod Deus tam bonus quam iustus talem ho-
minem fecerit, qui peccati malo cavere sufficeret; sed
si voluisset. Et rationem ex natura liberi ar-
bitrij petens: *Quis enim nescit, inquit, cum sa-*
num & inculpabilem factum, & libero arbitrio,
atque ad iuste vivendum potestate liberum constitu-
tum? Et alibi: *Agitur de illius mentis quadam*
valentia (id est robore) usque rationis, quo præ-
ceptum Dei, legemque mandati & docilis Adam
caperet, & facile posset custodire, si vellet. Et apa-
tissimè sanctus Fulgentius Augustini discipu-
lus: *Nam utique naturaliter homini, cum accepit*
in Dei Filium credere, si posse credere in conditione
primi hominis datum non esset, nunquam peccatum de
infidelitate contraheret. Quibus in locis disertis
verbis indicant, datam esse in prima naturæ
conditione, hoc enim vocant, naturaliter
posse credere, mentis valentiam, potestatem libe-
ram, posse, sufficientiam, sufficientissimam facultatem
ad credendum, ad cavendum peccati malo, ju-
stèque vivendum. Ne quis autem existimet,
hæc ita fortassis esse intelligenda, sicut quæ
libet.

libet creatura rationalis propter mentem dicitur remotè posse bene vivere; multis alijs modis semetiplos declarant.

Secundò namque sapè dicunt, facultatem credendi ac diligendi Deum, adeoque bene vivendi, quam ante peccatum habebamus, jam amissam esse peccato, & non nisi gratia posse reparari: quod nullo pacto de mente rationali intelligi potest. Nam de potestate diligendi Dei sic Augustinus: Non est igitur gra-

Epist. 107.

Lib. de in-

corn. & grat.

c. 2.

Ibid. c. 12.

Ibid. c. 13.

Dei in natura liberi arbitrii &c. quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum prom peccati granditate perdidimus. De facultate credendi Fulgentius: Hoc igitur in homine divinitus agitur, cuiusdem Deo infundit, ut gratia dono virtutem credendi natura recipiat, quam amisit. Et alibi de potestate cogitandi recta & sancta: Humano generi gratiam gratiam divina bonitas contulit &c. per quam cognitionis sancta amissa iam pridem in homine primo per hominem secundum reciperetur facultas. Et rursum: Peccans ille, qui sine peccati necessitate creatus est, in eo quod anima sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amisit prout facultatem. Si potestatem sancta cogitandi, credendi, diligendi, sub quibus omnibus iustè vivendi officia comprehenduntur, amisimus per peccatum, ante peccatum nos eam habuisse, necessarium est: neque enim amittitur, quod non habetur.

Tertiò, quia Augustinus disputans contra Pelagium, qui potestatem bene vivendi tribuebat nature, sapè indicat sententiam ejus fore veram, si natura adhuc esset in illa integritate, in qua primùm condita fuit: nunc autem, quia peccato vitata est, veram esse non posse. Cùm enim dixisset Pelagius: Ipsam non peccandi possibilitatem non tam in arbitrii potestate, quam in natura necessitate esse, Respondet

Augustinus: Si isse, qui hunc librum scripsit, de illa hominis natura loqueretur, quæ primò inculpata & salva condita est, nec unquam acciperetur hoc dictum: hoc est, tolerari posset ista sententia, tanquam vera: quod paulò antè etiam similitudine declaraverat. cùm enim dixisset Pelagius, Non peccandi possibilitatem, velimus, nolimus (hoc est inamissibiliter) instam esse naturam, respondet ei similitudine: De homine sano pedibus tolerabiliter dici potest, velit, nolit, habet ambulandi possibilitatem: contractis verbò, si veli non habet: vitata est natura, de qua loquitur &c. quasi diceret, propter contractum vitium jam claudicat natura; & non peccandi possibilitate, quam habuit, caret. Nam in istis locis nihil aliud in sententia Pelagij displicet Augustino, quam quod illam possibilitatem naturam inamissibiliter & inseparabiliter habuisse, contenderet. Illa enim causa est, cur non absolute ejus verba admitteret; sed cum quadam diminutione, utcumque tolerabiliter. Vnde illam inamissibilitatem utroque loco reprehendit.

Quartò, quia frequenter Augustinus adversus Pelagium docet; si natura esset sana, quemadmodum primùm condita est, & mordicus Pelagium tuebatur, non opus esse, ut per Christi gratiam vires ad bene vivendum nature donarentur. Nempe, quia per seipsam ad hoc sufficeret. Solum enim vitium peccato contractum causam esse, cur ad bene vivendum gratiæ Christi medicina requiratur. Nam ille erat scopus Pelagij in omnibus disputationibus suis, ostendere naturam à primæva integritate non esse vitatam: & idèò hominem nunc per seipsum posse iustè vivere, sicut hoc Adam potuit. Declarat hunc scopum & argumentationem ejus Prosper:

Ait, naturam, quæ bona facta est,

Nullis cum vijs in quoquam omninò creari;

Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis:

Et quoniam tales nascentur nunc quoque, qualis

Ille fuit nostri generis pater ante reatum:

Posse hominem sine peccato decurrere vitam,

Si velit: ut potuit nullo delinquere primus

Libertate sua.

Carm. de in-

grat. c. 9.

Lib. de nat.

& grat. c. 3.

Cap. 6.

Cùm ergò hunc scopum intuens Pelagius in libro de natura & gratia moralis contendere, naturam nunc similiter per seipsam posse iustè vivere, seu legem implere, & non peccare si vellet, respondet Augustinus: Natura hominis primus inculpata & sine ullo vitio creata est: Natura vero ista hominis, quæ iniquis quæ ex Adam nascitur, iam medico indiget, quia sana non est. Et paulò inferius Hoc si secundum scripturas sapiamus, nempe naturam non esse integram, sed peccato vitatam, non cogimus contra Christianam gratiam disputare, & ea herere, quibus demonstrato concurre, naturam humanam neque in parvis medico indigere, quia sana est, & in mai-

ribus sibi ipsam ad iustitiam, si velit, posse sufficere. Apertissimè indicans eum, qui sanam & integram tuetur naturam, omninò cogi tollere Christi gratiam, tanquam nullo modo non solum ad peccati remissionem, sed nec ad iustitiæ impletionem necessariam. Et adhuc aliquanto post: Certe si quid tendat, & quid illud, in manus porrigat hæc disputatio? (Nempe de illa sanitate nature) ut omnino frustra dicam putetur: Vocabis nomen eius I.E.S.U.M.; ipse enim salvum facit &c. Et adhuc multis interjectis: Melius Dei causa agitur, quam se ipse agendo dicit defendere naturam, cùm & creator & salvator agnoscitur; quam cùm defensa velut sana, vitibusque integris

etiam

creatura, opitulatione Salvatoris inaniatur. Vbi clarè A
intelligendum offert, opitulationem sive gra-
tiam Christi Salvatoris ex ista virium integri-
tate convinci esse superfluum, utpotè quæ per
vires illas primæ conditionis integras ad iusti-
tiam sibi sufficeret. Et hinc est, quòd statim
apertissimè sensum suum explicans, disertis
verbis dicit: Verum est quod ait (Pelagius)
quòd Deus tam bonus quam iustus, talem hominem
fecerit, qui peccati malo carere sufficeret, hoc est, ad
implendam legem iustæque vivendum, ut Pe-
lagius contendebat; neque enim aliter peccati
malo carere potest. Rationem adijcit: Quis
enim cum nescit sanum & inculpabilem factum, &
libero arbitrio, atque ad iustè vivendum potestate li-
bera constitutum? Et quasi quæreretur; quid
ergò causæ est, cur nunc non similiter sibi ad
iustè vivendum natura sufficiat? Respondet
esse vitium: Sed non de illo agitur, qui gravibus
saucius confususque vulneribus &c. Et rursus
clarius id ipsum explicans, cum Pelagius di-
xisset: Voluntate non est, quod natura potest, hoc

est, ex sola voluntate contingit, quòd homo
non careat peccatis, aut iustè vivat; respon-
det ei Augustinus: Ego dico, voluntate quidem non
est homo iustus, si natura potest; sed medicinà (id
est gratià) poterit, quòd vitio non potest. Ex quo
conflictu Pelagij & Augustini manifestum est,
Augustinum læpius admittere, quòd vera
esset sententia Pelagij, nec opus esset Christi
gratià, quæ liberum roboraret & sanaret ar-
bitrium, si vires primæ vas in conditione da-
tas natura non perdidisset: quo sensu dicit
idem Augustinus eandem sententiam Pelagia-
norum persequens: Sunt homines ingrati gratiæ,
multum tribuentes mori saucique naturæ, nempe
quòd per vires suas iustè posset vivere: Verum
est, magnas arbitrij liberi vires homo cum conderetur verb. Apost.
accepit: sed peccando amisit. Hinc Prosper simili
planè modo, etiam peccati remissionem per
liberi arbitrij vires obtineri potuisse docet, si
natura ut facta est post peccatum illata per-
stitisset.

Nam si nunc etiam illasus rigor ille maneret,
In quo insons natura fuit; sua quemque voluntas
Conciliare Deo, pœnæque absolvere posset:
Nequicquam Christus mortem moriendo piaret:
Peccatum & mundi sanguis non tolletet agni:
Nec genus humanum generari rursus egeret
Conditione novâ. quoniam sapientia sana,
Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
Vitam agerent dignam summorum participatu.

Carmin. de in-
gl. c. 43.

Nimirum, quia per illasus arbitrij vires, A
tamen peccasset. potuisset sicut ante la-
pere, credere, dolere de peccato, & ita remis-
sionem adipisci, sine ulla medicina gratiæ
Christi, quæ liberum arbitrium gemere & do-
lere, & credere faceret. Rem verò totam,
ipsumque adeo Augustini Magistri sui sen-
sum, sicut eum ex iterata toties in libris eius
hac doctrina hauserat, brevissimè apertissime-
que sine ulla ambiguitatis aut obscuritatis la-
tebra complexus est idem Prosper, quando di-
xit: Neque hæc dona (ea videlicet, quæ sunt
veræ sanctæque pietatis, habere, cogitare,
dicere, agere) ita ex Deo esse opinemur, ut quia ipse
natura nostra auctore est, per conditionem iam hæc con-
tuisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc be-
nignitatem: sed omnes iam in illo amisimus, in
quo omnes peccavimus.

Hanc igitur doctrinam secutus autor li-
brorum ΠΡΟΠΛΑΣΤΩΝ, qui penè toti ex sensu
Augustini, aut discipulorum ejus Prosperi
& Fulgentij per textum sunt; omnia quæ paulo
antè ex eorum scriptis deduximus, luculentis-
simè calculo suo confirmat, & illustrius expli-
cat: Hinc est enim quòd possibilitatem bene
vivendi sapè libertati naturali primi hominis
tribuit. Nam statim initio libri tertij propo-
nens hæreticorum sententiam, quòd homo per

liberum arbitrium, & per se sibi sufficeret im-
plere, quòd vellet, respondet: Neminem posse
per se sibi, id est, per liberum arbitrium, implere
quòd vellet dicimus, nisi Protoplasto solè potuisse;
cum voluntas liberi arbitrij fuisset sana eadem autè
culpam. Et capite secundo: Ut liberum arbitrium cap. 2.
cum possibilitatis bono, quo valeret implere, quòd vo-
luisse Adam, factum intelligas, audi quid dicat Scri-
ptura: Reliquit eum in manu consilij sui. Quid est
autem, reliquit &c. nisi dimisit eum in possibilitate
liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelli-
gitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare
potuisset, si servare mandata Domini voluisset. Et
capite quarto: Arbitrium ideo liberum dictum, quòd cap. 4.
in sua possum sit potestate, habens agendi quòd vellet
possibilitatem. Sed huiusmodi, ut antè iam dictum
fuit, fuit in homine protoplasto, cum ante peccatum
maneret illasus, qui semper, si Deo fuisset obediens,
sufficere posset ad omne bonum, quòd voluisset. Hinc
est, quòd eandem illam possibilitatem peccato
ejus perditam, læpius iterat: a Domini præceptis a Lib. 3. c. 12.
præceptum, amisso possibilitatis bono; solum arbitrium
ad velle potitus est vulneratum. b Per velle ergo ma- b Cap. 4.
lum, rectè perdidit posse bonum, qui per posse bonum,
potuit vincere velle malum. Per peccatum ergo liberum
arbitrium hominis possibilitatis bonum perdidit, non
nomen & rationem. Diabolus humanum genu dispo-
navit & vulneravit, morum scilicet ornamentis, &
bono.

Anter libro-
rum
ΠΡΟΠΛΑΣΤΩΝ,
lib. 3. c. 12.

Cap. 9. bono possibilitatis liberi arbitrij perduto. c. Quia etiam aliud ostenditur & in ore illa perduto ex centum omnibus n. si liberum arbitrium, possibilitatis bono, vicio primi hominis perduto, a iustitiam errasse consortio?

22. 3. 1. Hinc docet, nos jam non posse implere quod volumus, quia libertas vitiata est. Hoc ergo vulnere cum libero claudis anis arbitrio, nec implere nobis naturaliter sufficit posse bonum, quia iam, ut superius disputavi, de natura vitiata peccato, id est, de protoplasia hominibus, quorum sumus & ipsi natura, in quibus vitiata est libertas, homo voluntatis sana, perfecto videlicet libertatis arbitrio, quo sibi sufficiat, non potest exoriri. Hinc similiter lapsus tradit, Pelagij sententia futuram veram, & inaniter Christi gratia predicari necessaria si natura illa se perstitisset: Et conari, inquit, asserere, cum predicas hominem naturaliter posse quod velis, Christum nullum in eo vulnus, quod curaret, nullam infirmitatem invenisse, quam gratia sua gratuita medicamento sanaret? &c. Quid enim opus erat Deo, si status integre nature maneret, humanam carnem

Cap. 4. suscipere nostram? Perge adhuc, heretice, de liberum arbitrium sic ex Adam susceptum, ut medicina Christi non indigens per se sibi sufficiat implere quod velis &c. Et gratia ingratus existens sanum te naturaliter putas liberum arbitrium possidere? Si sanus est homo ut Adam a Deo primum fuerat institutus &c. Quae omnia magis perspicua sunt, quam ut aliquo indigeant commentario: quin potius, si quid obscurius Augustinus dixerit, luculentissimi Commentarii loco explicant.

Quamobrem cum Celestinus Pontifex, & Concilium Arausicanum intelligerent istam, quam ex Augustino tradidimus, etiam Catholicae Ecclesiae doctrinam esse, eandem sacrorum Canonum auctoritate firmarunt. Nam Celestinus Gallos instruens, cum Catholicis credi ac dici iubet: In pravicatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem (nempe volendi, cogitandi, agendique recta &c.) & innocentiam perdidisse: & hoc ipsum sancti Papae Innocentij auctoritate confirmat. Concilium verò Arausicanum ejusdem doctrinae filium sequens, utpote quam plerumque verbo tenus ex Augustino sumpsit, paucis verbis universae haereseos Pelagianae atque Semi-Pelagianae fibras excidit. Nam quemadmodum Pelagiani universa salutis opera per illam naturalem arbitrij potestatem, quae integerrima per creationem data fuerat, fieri posse sentiebant, & ita non opus esse Christi gratia, cujus virtute fierent; sic Semi-Pelagiani sola bonorum operum initia, fidem, orationem, & similia per eandem illam naturae potestatem effici posse credebant. Et isto sensu dicunt Canone quinto: Initium fidei naturaliter nobis melle; & Fidem, qua in Deum credimus, esse naturalem. Et Canone septimo: Nos per naturam rigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vita aeterna; cogitare ut expedit, aut eligere posse. Et Canone octavo: Aliquos per liberum arbitrium ad gratiam baptismi posse venire. Nam ista omnia eundem sensum habent. Quam suam sententiam ut haeretici firmiter stabili- rent, veluti basin subternebant id, quod habetur Canone primo; Animi libertatem illam du-

A rrasse, per quam scilicet, saltem operum bonorum initia fieri possent: quemadmodum olim, cum natura esset integra, prorsus omnia per illam effici poterant. Haec ergo perspicaciter intelligens Concilium Arausicanum, & rem istam sciens esse impossibilem, non petit ullibi impossibilitatis istius rationem, ex natura operum hujusmodi, quod supernaturalia sint; sed ex infirmitate, quae per peccatum in liberum arbitrium inducta est. Vnde Canone octavo insert ex ea sententia Semi-Pelagianorum sequi, Non omnium liberum arbitrium esse per peccatum primi hominis infirmatum. Nimirum, quia id quod ille poterat robustus & sanus, hoc etiam infirmis tribuebant. Quam sententiam & totius haereseos istius basin ut everteret, toties, tamque studiosè, contractam illam liberi arbitrij infirmitatem predicat & inculcat. Hinc est enim, quod Canone decimo tertio

B definit, Arbitrium voluntatis in primo homine esse infirmatum, & esse amissum. Et Canone vigesimo primo, Naturam per Adam esse perditam. Et Canone vigesimo quinto, ut plurimum definitionum praecedentium rationem & fundamentum patefaceret, addunt: Secundum antiquorum Patrum definitiones (ubi certum est Augustinum & Prosperum respici, utpote cum omnes penè Canones ipsissimis Augustini verbis, & ipsissimo ordine, quo à Prospero collecta fuerant, concepti & conditi sint) nos predicare debere & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordiae divinae praeveniat. Et idcirco illam praeclaram antiquorum Patrum fidem, non per bonum naturae, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei fuisse collatum. Item quod latronis, Cornelij Centurionis, & Zachari admirabilem fidem non fuisse de natura; sed divina largitum donum. Quo Canone, cum Concilium dicit, arbitrium ita fuisse inclinatum, & attenuatum, ut nullus postea possit diligere Deum, sicut oportuit, aut credere, aut operari &c. manifestissime significat, antequam esset attenuatum, potuisse ista per liberum arbitrium fieri, quae non poterant postea: Quae omnia doctrinae Augustini & Prosperi, ex qua sumpta sunt, ad unguem consonant: & sicut ex ea lucem accipiunt, ita illam immobili sua auctoritate confirmant.

Ex his igitur, quae haecenus diximus, perspicuum est, superfluas esse hoc loco tot Scholasticorum distinctiones, quas doctrinam illam, quam non satis videntur penetrasse, subodorati & difficultatem ejus veriti, ad molliendam eam, sanoque sensu aptandam protulerunt. Nimis enim apertum est, non solum ex Augustini, & Concilij, & Pelagianorum, & Semi-Pelagianorum scopo, sed etiam ex ipsissimis eorum verbis, de fide, dilectione, ceterisque operibus agi supernaturalibus, adeoque salutis aeternae meritorijs: ut non sit opus labore in ijs refutandis impendere, praesertim cum nul-

Epist. ad
Episc. Gall.
1. 3.

113

lum earum distinctionum vestigiū in Concilio, aut Augustino reperire liceat. Sunt enim par-
tus cogitationis humanæ de tuendis suis sen-
tentijs latagentis, quas doctrinæ sancti Augu-
stini non satis intellexit & facile accommodare
non poterant. Vnde detecto solo filo verita-
tis per se corrunt & evanescent. Quo verò
pacto doctrina ista intelligi debeat, ne in divi-
næ gratiæ injuriam cedat, ex Augustini mente
infra fufius explicabimus.

Vnum tantummodò hæc observandum est,
illud naturalis possibilitatis nomen ex doctrina
Pelagij in hanc materiam promanasse. Ipse
enim inter primos, vel primus ista voce uti
cepit: Nec aliud per eam significare voluit,

A quàm naturalem potestatem seu facultatem liberi
arbitrij. Quod alibi in explicandis Pelagij do-
gmatibus declaravimus, & ex libro de natu-
ra & gratia cap. 7. 10. 45. 47. 48. 52. Itemq;
ex libro de gratia Christi cap. 4. & 6. 14. &
16. manifestum est; quibus vox ista in eo sen-
su, & ipsis Pelagij verbis sepius repetitur.
Vnde & Augustinus, qui antea nomen pote-
statis & facultatis tanquam latinus usurpare
solitus fuit, etjam hæc voce in illo sensu, sicut
& Prosper, & Concilium Arausicanum, uti
cepit, ut hæresis eadem veste, qua mundum
intraverat, mundo excederet; & eodem sensu,
quo veritatem conabatur adulterare, damnaretur.

Vide lib. 4.
& 5. de
Hæresi Pe-
lagij diversa
Pelagij loca,
& alibi.

CAPVT OCTAVVM.

Vtrum per vires liberi arbitrij in iustitia creationis
potuerit perseverare.

QVID in hac questione sentiendum
sit, ex ijs quæ superiori capite dicta
sunt, satis superque liquet. Si enim
per liberum arbitriū potuit in Deum
credere, Deum diligere ut oportet, iuste vi-
vere, non peccare, si vellet: potuit profecto
& in iustitia perseverare. Qui enim iuste vivit,
& non peccat, sine dubio perseverat. Vt tā-
men doctrina ista plenior sit, & apertius Au-
gustini sensus de omnibus illis, quæ supra di-
ximus, intelligatur & confirmetur, pauca de
potestate perseverandi, & perseverantiā in ius-
titia per liberum arbitriū adijcienda sunt.
Hoc enim si ex scriptis ejus astrui potest, om-
nis scrupulus de superioribus evanescet; eò
quòd perseverantiā sine fide, dilectione, cæ-
terisque iustitiæ supernaturalis operationibus
oliteri nullo pacto queat.

A sine vitio si per liberum arbitrium manere voluisset,
profecto sine ullo mortis & infelicitatis experimento
acciperet illam merito huiusmodi peritiam, beatitu-
dinis plenitudinem. Quid item sibi volunt illa?
Ut autem vellet (permanere) in eius libero reliquit
arbitrio. Quid ista verò; Quæ quidem (merita
sua) potuit habere, sed perdidit; & per quod habere
potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum arbi-
trium. Nam per merita, & non aliter, perse-
verantiā ejus erat complenda. Quid aliud et-
jam illa non minus luculenta? Non autem ita
esset, si natura humana per liberum arbitrium in quo
statu primum condita est, persistisset. Nequis au-
tem suspicaretur, sic eum potuisse perseverare
per liberum arbitrium, quia etjam concursus
ejus adesse debet; quemadmodum etjam de
hominibus jam lapsis dicimus, quòd per liberū
arbitrium, hoc est, eo concurrente perseve-
rant, excludit hunc sensum expressis verbis
Augustinus, quando dicit: Qui non insertus in
tentationem, non discedit à Deo: non est hoc omnino perseverare.
in viribus liberi arbitrij, quales tunc sunt: fuerat in
homine, antequam caderet. Ecce antithelin aper-
tissimam inter vires hominis antequam ca-
deret, & postquam cecidisset: quòd antè, per
liberi arbitrij vires poterat non discedere à
Deo, hoc est, permanere cum Deo; post la-
psum verò non potest. Quam partem decla-
rans luculentius, & per hoc vires hominis
stantis, & tali auxilio non indigentis, inli-
nuans: Post casum autem hominis, inquit, non ibid.
nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo
accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam vo-
luit pertinere ut homo non recedat ab eo. Quæ
quamvis per se ipsa satis manifesta sunt, non
parum tamen eis lucis accedit ex alijs ejus
testimonijs, quibus docet, sicut nos etjam su-
prà ex varijs locis ejus confirmavimus, Ada-
mum tale accepisse liberum arbitrium, ut
bene velle posset, & male. Et rursum, tale liberū
arbitrium ut posset non peccare, si vellet: quæ do-
ctrina ipsi passim familiaris est. Vnde signi-
ficare

Lib. 6. cont.
Iul. c. 21.

Lib. de dono
tentationem, non discedit à Deo: non est hoc omnino perseverare. c. 7.

Lib. de corrup-
& grat. c. 14

Lib. de corrup-
& grat. c. 10

Ibid. c. 10.

ficare volens, hoc privilegium ei præ lapsis hominibus ex liberi arbitrij viribus convenisse, si ait quodam loco: Potuit non peccare primus homo, potuit non mori, potuit bonum non deferere, id est, perseverare in bono. Nunquid dicturi sumus, non potuit peccare, qui tale habebat liberum arbitrium? Et paulo post clarissime istud voluntati & potestati tribuens: Prima ergo libertas voluntatis erat posse non peccare; novissima, non posse peccare. Et alibi: Primum liberum arbitrium quod homini datum est, quando primum creatus est, potuit non peccare, sed potuit & peccare. Vbi utrumque similiter potestati liberi arbitrij tribuit. Et paulo post: Servandi gradus erant divini muneris, ut primum daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset; novissimum, quo peccare non posset. Cujus doctrinæ sensus ex antithesi, quam sæpe tradit, fit illustrior: quod jam videlicet non sit in homine tale liberum arbitrium, quod non peccare possit: sed istud jam peccato pressum per gratiam liberandum sit; sicut in eodem loco subiicit: Sed quia peccavit ista natura, cum peccare potuit, largiori gratia liberatur, id est, fit libera. De quo alibi plura dicturi sumus.

Doctrinam istam discipuli Augustini ad amissum quoque sectati sunt, & scriptis expresserunt suis. Inter quos fuit in primis sanctus Prosper: qui cum adversus Gallos traderet, nunc post lapsum hominis esse donum gratia Desper alius singulos adjuvantis, quod recte vivimus, in primo homine per naturam hoc haberi potuisse docet: Neque hac dona ita ex Deo esse opinemur, ut quia ipse natura nostra auctor est, per conditionem iam hæc contulisse videatur: QVIA DEDIT QUIDEM AB INITIO HANC HOMINI FACULTATEM, SED OMNES IN ILLO AMISSIMVS, IN QVO OMNES PECCAVIMVS. Ecce data est homini ab initio hæc facultas bene vivendi per bonum creationis naturæ, sive per liberum arbitrium, cum quo conditus fuit; sed illa nunc peccato perijt. Nunc enim non possumus per facultatem naturalem, sive per liberum arbitrium bene vivere, quod ex primæ institutionis felicitate poteramus. Et in libro adversus Collatorem, cum Cassianus diceret, credendum non esse, quod ita sit conditus homo, ut nec velit unquam nec possit bonum: alioqui nec liberum ei permisset arbitrium; hoc est, alioqui non dedisset ei Deus liberum arbitrium: Respondet Prosper, hominem olim potuisse per liberum arbitrium perseverare, si vellet; nunc non posse: Rectum atque omni vitio carentem creatum esse hominem primum, in quo omnium hominum concreata natura est, dubitare fas non est: eumque tale accepisse liberum arbitrium, ut si anxiantem sibi Dominum non desereret, posset in bonis, qua naturaliter acciperat, perseverare, quia vellet; & merito voluntaria perseverantia in eam beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset: SED IPSO LIBERO ARBITRIO, QVO QVAMDIU VOLUIT BONVS MANSIT, à proposita sibi lege defecit. Hoc est, antea poterat per liberum arbitrium perseverare, si vellet, vel quia vellet, & per ipsum, quamdiu voluit, bo-

nus mansit: nunc postquam defecit, id ipsum nequaquam potest. Quid enim (ut adjicit) peccato lapsi sumus, si id lapsum non est, unde peccatum est? Illa itaque causa est, quod nullo modo idoneum est illud ad illud bonum eligendum, & concupiscendum, quo se sponte privavit. In quibus omnibus ad amissum exprimit præceptoris sui Augustini doctrinam, qua sub finem vitæ suæ dixit: Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrij, quales nunc perierunt sunt. Fuit in homine, antequam caderet. Itaque alio in loco sancti Augustini sensibus hærens, ille ipse sanctus Prosper de primis hominibus dicit: Ut qui posse non mori acceperant in natura, non posse mori consequerentur in gloria. Nempe quia in natura, seu in viribus liberi arbitrij naturalibus, acceperant posse non peccare, ideoque posse non mori. Et de sanctis Angelis in libro præcedente: E contrario voluntatis sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt.

Petrus Diaconus ejusdem doctrinæ filium tenuit quando suam profitendo fidem dicit: Credimus bonum, & sine ulla carnis impugnatione a Deo creatore omnium factum Adam, ita ut & bonum facere in propria facultate haberet, & malum, si vellet, posset admittere. Hoc est enim ipsissimum illud quod Augustinus tradidit, hominem primum ita liberum fuisse, ut & bene velle posset & male, & per liberum arbitrium potuisset stare sicut & cadere. Quam libertatem nunc amissam esse ibidem tradit.

Sanctus Fulgentius Augustini itidem discipulus ejusdem doctrinæ semitam trivit, quando dicit Deum homini ad habendam custodendamque iustitiam integrum sanumque creasse libertatis arbitrium. Nam hoc nihil est aliud, quam ei dedisse tam integrum, sanum, robustumque liberum arbitrium, ut per illud, seu per creatas ei vires posset iustitiam custodire, si vellet. Nam ideo in eodem libro dicit: posse credere in conditione primi hominis datum esse quæ viciata credendi possibilitatem, nunc à Deo sperandam esse, poscendamque.

Sanctus Gregorius diversis in locis eundem Augustini sensum luculentis verbis expressit, ut in libro quinto Moralium: Mirè autem omnipotens Deus naturam summorum Spirituum bonam, sed mutabilem condidit, ut & qui permanere nolent, ruerent, & qui in conditione persisterent, tanto in ea iam dignius, quanto ex ARBITRIO starent, & eo maioris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis sue motum voluntarii statione fixissent. Et ejusdem operis libro vigesimo quinto: Ipsi quoque Angelici Spiritus mutabiles ex natura sunt conditi, quatenus aut sua sponte caderent, AUT EX ARBITRIO STARENT. Et homilia septima in Ezechielem: Et natura Angelica, quando creata est, liberum arbitrium accepit, utrum vellet in humilitate persistere, & in omnipotentis Dei conspectu permanere; an ad superbiam laberetur: & à beatitudine caderet &c. Quod Augustinus dixerat, ita liberum fuisse, ut & bene velle posset, & male: quod verò Gregorius bis ter vè dicit, Angelos mutabiles fuisse, ut aut sponte caderent, aut EX ARBITRIO STARENT; hoc Augustinus

Augustinus dicit per liberum arbitrium fieri potuisse.

Quidam igitur testimoniorum huiusmodi claritate convicti ad distinctiones fugiunt, existimantes juxta doctrinam Augustini, hominem primum, vel Angelos per liberum arbitrium quidem perseverare potuisse; non tamen actu perseverasse. Distinguunt enim auxilia necessaria ad potestatem perseverandi, & ad actum perseverandi. Sed huiusmodi non tam distinctionem, quam illusionem doctrinæ suæ perspicuis verbis prævenit Augustinus. De actu enim, non de potestate loquitur, quando dicit, non solum de Angelis reprobus, quod per liberum arbitrium à Domino Deo resurgat facti sunt: sed simili planè modo de bonis: Cateri autem per ipsam liberum arbitrium in veritate steterunt. De actu, non de potestate loquitur, quando dicit: Sicut steterunt Angeli sancti (sic videlicet etiam homo facere potuit) qui cadentibus alijs per liberum arbitrium per idem liberum arbitrium steterant ipsi. Quo utroque in loco ne quis nodos in scirpo quæreret cum dixisset Angelos quosdā per liberum arbitrium cecidisse, non sine magna Emphasi adiecit: per ipsam, per idem liberum arbitrium alios perstitisse. Nec verò iterum de potestate perseverandi tantum, sed de actu loquitur, quando de Angelis dicit: Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt. Nempe per illam libertatem voluntatis. Quo loco videtur Augustinus de industria fuisse sollicitus, ut huiusmodi distinctiones post tot sæcula emerituras excluderet. Nam cum dixisset, quod non discedere à Deo, hoc est, perseverare cum Deo, fuisset in hominibus (id est in hominis potestate, & libero arbitrio) antequam caderet: ne quis sensum ejus pervertendo diceret, hoc fortassis de potestate verum esse, non de actu, statim explicat, & experimento probat istius efficaciam potestatis, quod per eā non potestate sola, sed re ipsa, & actu in veritate steterunt: per quam liberi arbitrij potestatem hominem lapsum jam stare non posse tradiderat. Itaque exsertis verbis Prosper ad amissum Augustino concinens, de malis & bonis Angelis omnino pariter dicit:

Siquidem pravitationis eorum fuit, quod irrevocabili iudicii animadversione percussus sunt &c. sicut e contrario voluntatis sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt. Nempe pariter æquabili lege utrumque ad cardinem voluntatis discretionem illa efficiens refert. Quid ad hæc responderi potest, nisi anticipatæ opinionis amor pugnaces nervos adversus constantiam perspicuæ doctrinæ Augustini, & sensus ejus intendat? Nam si rationem indagare velimus, cur Deus

A tale liberum arbitrium condidisset; hæc ipsa maxime postulat, ut per vires inditæ illius felicitique libertatis posset non peccare, posset bonum non deserere, posset perseverare, sicut & non perseverare, si vellet. Testis est enim Augustinus, Deum Angelicam humanamque creaturam condendo illum habuisse peculiarem scopum, ut antequam coronaret, vel damnaret, vel à damnatione per gratiam liberaret, experiretur quibus viribus liberum arbitrium adhuc sanum integrumque polleret. Quod sanè nullo modo experiri potuit, vel experimento alijs demonstrari si perseverantia in bono, iam tum illis per gratiam dari debuit; aut si non aliud liberum arbitrium etiam integrum potuit quæ ex bono cadere, & à veritate deficere. Sic enim potius non tam potestatem ejus, quam imbecillitatem declarasset, sicut post lapsum istud manifeste liquet. Sic ergo loquitur Augustinus. Quapropter saluberrime confitemur, quod rectissime credimus, Deum Dominumque rerum omnium sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium: nempe sive stando in veritate, sive cadendo: Deinde quid posset sue gratiæ beneficiam liberando, iustitiamque iudicium damnando, vel coronando. Vnde & paulò post per illam primæ conditionis gratiam dicit conformiter demonstratam esse etiam potentiam liberi arbitrij: hæc autem potentia demonstratio, hoc est, quàm robusta & valida fuerit illa primæ potestatis libertatis ad permanendum cum Deo, quàmvis in Adamo perseverantiam abrupte non eluxerit, in Angelis tamen per experimentum consecuta est, sicut ex ipso jam antè demonstratum est, quando dixit: Quæ libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia, quantum valuerit, id est, quàm valida, seu quanti roboris fuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente in veritate steterunt. Observatio-
ne verò dignissima est illa asseverandi constantia, quæ Augustinus usus est, cum illam doctrinam traderet, quam ex ipso paulò antè de illa liberi arbitrij magna potestate protulimus. Nam dicendo: saluberrime confitemur, quod rectissime credimus, ad Apostolicam phrasin al-
lusum voluit, qua dixit ad Romanos: Corda creduntur ad iustitiam; ore autem sit confessio ad salutem: nobisque significare verbis Apostolicis, se non Chrylippæas aliquas Chimeras, vel incerta speculationis humane somnia, sed Catholicam doctrinam tradere, in cuius fide esset constituta iustitia, & in confessione salus. Quod quàmvis nobis merito sufficere deberet, nihil tamen oberit veritati, si etiam rationes, cur arbitrium in illa primæ conditionis integritate tanta polleret fortitudine, quantum Deus adjuverit, indagemus.

CAPVT NONVM.

Afferuntur rationes, cur tantæ fuerint vires liberi arbitrij in statu innocentiae.

ATQUE illæ quidem, ejusdem sanctissimi Doctoris vestigijs insilendo, non difficulter occurrunt. Vera enim & unica ratio est, *sanctus voluntatis ejus*. Sanitatis enim comes individua est fortitudo; ægritudinis imbecillitas. Causam istam toties Augustinus attigit & indicavit, quoties primum hominem inculpabilem, rectum, sine vitio, & sanum esse prædicavit; cujusmodi loca multa supra suis locis allegavimus. Hanc itaque sanitatem cum quodam loco prædicasset, mox commendans profluentem inde liberi arbitrij fortitudinem, qua viribus suis rectè operari poterat: Fortissimo, inquit, *dimisit atque permisit facere quod vellet: in, vniu. scripavit, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellet, & hoc desistere invictissime nollent; apertissimis verbis nunc gratiæ dono perseverandi potestatem, tunc fortissimis viribus sanæ libertatis assignans. Et ista omnino ratio est, cur passim Augustinus, sanitatem assignet veluti originem causamque libertatis, & consequenter potestatis. Nam infirmitas contracta peccato maxime læsit libertatem, ut mox dicturi sumus. Hinc ergo quodam loco excusationes hominum excludens de neglecta justitia: An dicturus es, inquit, *velo, sed non valeo? Quare non valet? quia sanitas non est. Et alibi ordinem recuperandarum virium indicans: Per gratiam sanatio animæ, abolitio peccati: per animæ sanitatem liberatur arbitrij. Et iterum: Nec voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior. Quem casualitatis ordinem spectabat etiam, quando dixit: Erant & legis tempore homines Dei sub gratia delectante, sanante, liberante: sanitatem indicans asserre liberationem. Et aptissime discipulus Augustini sanctus Fulgentius: Peccans ille, qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animæ sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amisit protinus facultatem. Sed quia sanitas voluntatis, seu integritas primæ libertatis plura in se complectitur; paulò latius vis nominis istius deducenda est, ut clariùs possit vera radix tam robustæ libertatis intelligi. Quapropter duo omnino sunt, quæ sanitas illa primi hominis, quantum hoc ad libertatem arbitrij refert, in se continebat. Vnum est, quod liberum arbitrium esset in gratia, hoc est, in bona voluntate, sive in amore creatoris sui conditum atque ita omni prorsus peccato carens: quemadmodum supra latè ex Augustino traditum est. Peculiaris est enim Augustini ac discipulorum ejus phrasis, adeoque Concilij Arausici, quod pœnè totum ex verbis ejus, totum verò omnino ex ejus doctrina contextum est, ut sub libertate naturali & possibilitate naturali ipsaque naturâ totum**

*istud comprehendatur, quod naturæ in ipsa prima conditione collatum est, etiam ipsa rectitudo voluntatis, qua sine vitio & culpa ad hærebat Deo. Sic enim loquitur dimicans cum Manicheis: Sic etiam ipsam naturam aliter dicunt, cum proprie loquimur, naturam hominis, in qua primum in suo genere inculpabilis factus est: aliter istam, in qua ex illius damnati poena & mortales. & quæ, & carni subditi nascimur. Ecce naturam proprie vocandam dicit, quatenus inculpabilis condita est: quod tamen ei supernaturalia illa dona contulerunt. Et alibi expressius, cum dixisset, nullum esse malum naturale: Pessum, ed. inquit, *querere simile latibram, nisi hoc dicitur ad naturam talem referatur, qualis sine vitiis primitus condita est. Ipsa enim verè, ac proprie natura hominis dicitur. Translato autem rei hoc utimur, ut naturam dicamus, etiam quali nascitur homo. Nempe cum peccato & poenis ejus, ut ibidem exponit. De quo sensu & acceptione longè luculentius dixit alibi: Cum vitium creatura Angelica dicitur, quod non adheret Deo, hinc apertissime declaratur, eius naturæ, ut Deo adhereret, convenire. Iuxta istam ergo naturæ acceptionem, Augustinus cum discipulis, & Concilium Arausicanum loquitur, quando tantam naturalem libertatem, vel possibilitatem, vel vires naturales arbitrij libertati tribuunt. Ipsum enim amorem Dei, quo liberum fulgebat & ardebat arbitrium, seu, ut nos loquimur, ipsam gratiam habitualement, simul sub natura intelligebant. Hæc ergo una ratio tantæ fortitudinis fuit, quæ in lapsis hominibus desideratur: his enim vel iste amor deest, & infirmissimum arbitrium sub peccato jacet; vel si eis jam justitia, hoc est, amor Dei voluntati restitutus est, ille ipse languidus, remissus, infirmus est, & usque ad finem vitæ debet crescere, cum non nisi paulatim juxta præstitutum divinitus ordinem, amor Dei plenus, hoc est justitia perfecta reparetur. Ex quo efficitur, ut amor ille imperfectus etiam consequenter infirmus sit, ad terrenos affectus, cupiditatesque superandas: imò ut necesse sit, ipsum arbitrium etiam amore sanctificatum laborare atque conari, ut idem ille amoris Dei affectus possit crescere. Sola tamen ista pars & ratio sanitatis non sufficit ad conferendas tantas libero arbitrio vires. Altera igitur est, eaque præcipua, & quæ maxime ad libertatis naturam & robur complendum facit; quod sanitas illa primæ conditionis esset hujusmodi, ut omnibus affectibus terrenis, hoc est, omnibus concupiscentijs, seu carnalibus cupiditatibus, & ignorantia vacaret: Ex quo fiebat, ut nihil justitiæ implendæ hominem lateret, & volenti perseverare, nihil, ut Augustinus loquitur,**

Vide supra
cap. 1.

Lib. de corrup.
& gratie. 12

Serm. 4. de
verb. Apost.
cap. 8.

De spirit.
cap. 1. 30

Epist. 89. ad
Hilarium.

Lib. de pecc.
orig. cap. 25.

Lib. de incar.
& grat.
cap. 13.

*Lib. de cor-
rupt. & grat.
c. 12.* concupiscentialiter resisteret, quemadmodum su-
pra late demonstravimus. Nam ista duo igno-
rantia & concupiscentia gravissima primi peccati
poena sunt, & cum status illius integritate
nulla possunt ratione consistere. De quibus
infra fuse differendum est. Hic ergo beatissi-
mus erat liberi arbitrij status, quod in anima
esset cum summa lucis serenitate magna tran-
quillitas, & in voluntate consequenter sum-
ma potestas, & bene vivendi facilitas. Om-
nia enim erant serena pacataque intus & foris.
Appetitus arbitrio voluntatis, corpus appe-
titui, ad nutum arbitrij subdebatur; cum
nihil in corpore, nihil in appetitu, nihil vo-
luntati in ipsa voluntate repugnaret. Ita scie-
bat, quidquid ad recte vivendum scire oport-
tebat; carebat omnibus quae volebat; habebat,
& poterat omnia quae volebat; quia nihil
indecenter placebat, aut displicebat. Tanta
autem facilitate valebat, ut hoc ei esset per
arbitrium posse, quod velle. Quod enim nunc
multa non solum in corpore & extra corpus
posita, sed maxime in ipso animo (de quo nos
loquimur) per liberum arbitrium volumus,
quae non possumus, hoc inde nascitur, quod
vel appetitus voluntati, vel ipsa volun-
tas resistit sibi. Legem enim peccati habet non
solum in carne, sed in ipsa quoque voluntate,
quae ipsi volenti ita reluctatur, ut nisi magno
conatu velit, non plene velit, ideoque nec pos-
sit. Vnde Augustinus de ista nostri arbitrij
misericordia: *Nec mirandum est, inquit, quid vel igno-
rando non habeat (homo jam lapsus) arbitrium
liberum voluntatis ad eligendum, quid recte faciat
vel resisteret carnali consuetudine videat, quid recte
faciendum sit, & velit, nec possit implere. Et hanc
misericordiam docet per magnam gratiam Christi
nunc debere superari; quae antea non erat in-
tegris viribus necessaria: hinc alibi: Tantum
quippe Spiritu sancto accenditur voluntas coram (qui
jam lapsi sunt) ut ideo possint, quia sic volunt, ideo
sic velint, quia Deus operatur, ut velint. Nam si
eorum arbitrium suis viribus relinqueretur,
nec Deus jam operaretur, non solum ut vel-
lent, sicut in multis facit, sed etiam ut fortiter
velent, inter tot & tantas internas resistentium
cupiditatum tentationes, voluntas ipsa, ut idem
ait, succumberet, & ideo perseverare non possent, quia
deficientes infirmitate nec velent, aut non ita velent
infirmitate voluntatis, ut possent. Affectus enim in
eis affectum impedit, & ipsa divisione volun-
tatis eam infirmam facit. Sed haec primi pec-
cati poena fuit, quae detracta tanta volendi fuit
facilitas, quanta nunc movendi pedem, vel
manum, quanta optandi, quanta nunc vel
sola velleitate appetendi, quanta cogitandi:
quandoquidem nihil intus aut foris in anima
aut corpore reliquum esset, quo ille retarda-
retur motus. Haec ergo summa arbitrij seu vo-
luntatis libertas fuit; quae ab omni omnino
captivante, sibi que dominante, aut ullo mo-
do concupiscentialiter resistente affectu libe-
rum, sui erat penitus juris, sui arbitrij, sui
suae potestatis, nulli omnino vel levissima
cupiditati seu rei creatae desiderio serviens*

A praeterquam soli Deo. Ex quo necessario orie-
batur, ut cum jam haberet habitualem volun-
tatem amoris Dei, hoc est, habituale propo-
situm amandi Dei, quod ei in creatione datum
fuerat, etiam actu tanta facilitate vellet, ut
hoc ei esset velle, quod posse; hoc non pec-
care, quod nolle; hoc re ipsa cum Deo per-
sistere; quod velle persistere. Nihil enim aliud
ei vel superandum, vel impellendum erat, ad
hoc ut vellet, quam ille supremus voluntatis
apex, cui velle vel nolle, consentire vel non
consentire ipso nutu datum est: usque adeo
ut ipse levissimus voluntatis nutus, quo in
hanc vel in illam partem flectitur, hoc ei esset
velle; & hoc ipsum velle jam erat posse; ut
cui nihil reluctaretur intus concupiscentiali-
ter, quo voluntas illa sursum ac deorsum in
diversa raperetur: sed hoc ipso quo volebat,
integra erat atque tota, quam propterea vo-
lentem mox effectus re ipsa sequebatur. Do-
cuit hoc praclare perspicacissimus discipulus
Augustini Prosper: Non eo, inquit, modo iam
possumus peccato resistere, sicut ille (Adamus) po-
tuit, cui nihil erat non peccare, quam
NOLLE. Nobis autem inreprehensibiliter vivere velle
non sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod langu-
da possibilitate desit, divina virtus adjuvet: quia
illum ad non peccandum etiam urere poterat adhuc
sana natura; nos iam impedit vitiosa: & illam
peccare fecit sola peccandi voluntas; nos etiam co-
git plerumque peccati iam facta necessitas. Vbi per
necessitatem intelligit Scriptura & Augustini
phrasi concupiscentiam illam vitiosam, quae, ut in-
tra dicit, peccato facta est, & resistit conatibus no-
stris bonis.

Ex hac igitur miseria nostra, & peccati
poena, quam intus patimur, contingit no-
bis, ut animus etiam iustus imperet sibi ut
opus iustum velit, nec imperaret nisi vellet,
nec tamen id quod imperat, fiat: nimirum,
quia resistente carnali desiderio non ex toto
vult, ideoque nec ex toto imperat. Nam
in tantum imperat, in quantum vult; & in
tantum non fit quod imperat, in quantum
non vult: quoniam voluntas imperat, ut fit
voluntas, nec alia, sed ipsa: sed non uti-
que plena imperat; ideoque non fit etiam
id quod imperat. Nam si plena esset, nec
imperaret quidem ut esset, quia iam esset.
Tunc autem hoc ipso quo imperabat, ut ius-
titiam vellet, iam plena imperabat; quia ni-
hil imperantem a seipsa discerpebat, ut quem-
admodum nunc fieri ingemiscimus, ex
parte iustitiam vellet, & ex parte nolleret.
Monstrositas enim illa, quae nunc superbia
nostra contunditur, non est natura, sed ut
Augustinus ait, & ex illo Prosper, *agritudo
animi; quia non totus assurgit veritate suble-
vatus, consuetudine praeponderans. Et ideo sunt duae
voluntates, quia una earum tota non est: & hoc
adeo alteri, quod desit alteri. Quae voluntatis
agritudo & laceratio si sanitate tolleretur,
ut totus voluntatis imperus in unum coi-
ret, sicut in Adamo factum fuerat, jam hoc
ipso quo voluntas imperat, tota imperaret,*

F

& integrè

& integrè & fortiter imperaret, nec amplius arbitrium semilaucium hac atque illac versaret iactaretque voluntatem, nec pateretur partem ejus allurgentem cum alia parte cadente luctantem. Unde quemadmodum nunc animus imperat, ut moveatur manus, & tanta facilitas est, ut vix à servitio discernatur imperium: ita longè majore facilitate liberum arbitrium hominis & Angelorum sibi, ut non peccare, hoc est, cum Deo permanere vellet, imperabat, & cum ipso nutu motus voluntatis, ipsaque cum Deo perseverantia sequebatur. Et ista præcipua radix est, cur Augustinus toties extremam illam bonè vivendi facilitatem in illa primæ conditionis præstantia commendare solet ut suprà vidimus, quia nihil sanæ voluntati, ne vellet, aut ne plenè vellet obsisteret. Ex qua mirabili, nobisque inexperta felicissimæ sanitatis facilitate, etiam gravitatem primi peccati plerumque petit, ut suo loco demonstrandum est.

Hanc igitur utramque, quam tetigimus, radicem tantæ fortitudinis primæque libertatis, habitualement videlicet voluntatis gratiam, & omnis infirmitatis concupiscentialis absentiam simul eodem loco tangit, & insinuatam voluit Augustinus. Cum enim dixisset: *Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bona perseverantiam primus homo; sed perseverare vel non perseverare in eius relinqueretur arbitrio*, statim divina illa verba subiicit, quæ superioris doctrinæ, quam ex ipso dedimus, rationem continent: *Tales vires habebat eius voluntas, quæ sine illo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignè tanta bonitatis, & bonè vivendi facilitatis perseverandi committeretur arbitrium*. Clarissimè namque, & præclarissimè quicquid superioribus tribus capitibus de facilitate bonè vivendi, de potestate perseverandi, per voluntatis, seu liberi arbitrii vires, deque causis ejus habituali voluntatis bonitate & cupiditatum vacuitate resistentium, ex ipso diximus, admirabili brevitate & gravitate complexus est. Perspicuè quippe duabus illis sententijs dicit, primum

hominem non accepisse hoc perseverantiæ donum, sed in ejus arbitrio esse relictum: perspicuè dicit, voluntati ejus, non gratiæ, perseverandi, hoc est, semper constanterque iuste vivendi arbitrium esse commissum: perspicuè dicit, dignè, id est, jure & merito rem tantam ex arbitrio voluntatis suspensam fuisse: perspicuè dicit, causam istius tantæ privilegij esse tales vires voluntatis. Nec minus perspicuè causas exprimit: primam, quod sine illo fuerat instituta peccato; ecce habitualement voluntatis amorem, & iustitiam: alteram, quod nihil ipsi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat; ecce concupiscentialis infirmitatis absentiam. Et ne quis formolentior brevissima verba amplissimo sensu graviora minus expenderet, easdem causas repetit manifestius, dum eas vocat, tantam bonitatem, & bonè vivendi facilitatem, bonitatem ad habitualement gratiam sanctitatis referens; bonè vivendi facilitatem ad concupiscentiam resistentem vacuitatem. Quorum utrumque, quia, lapsu hominis primæque illa dona corrumpebant, sublatum est, hinc etiam à viribus arbitrii nostri tanta illa bonè vivendi & perseverandi potestas avolvit. Quod non minus luculenta verborum perspicuitate & auctoritate subiungit, ne quis forte illa superiora ejus verba sic intelligeret, quasi eo sensu tantum perseverantiam stantis hominis arbitrio commisisset, quod sine libero arbitrio concurrente haberi non posset: *Nunc vero*, inquit, *postquam est illa magna peccati merito amissa libertas, cui videlicet, quemadmodum dixerat, propter tales vires perseverandi committeretur arbitrium, etiam maioribus donis adjuvanda remansit infirmitas*. Manifestè significans donum illa adjuvantis gratiæ Christi in locum istius libertatis magnè successisse; ut quod stante homine per libertatis istius magnitudinem præstari potuit, id infirmitati lapsi fractique hominis per gratiæ adiutorium, amissa jam illa libertate, donaretur. Et hæc de libertatis illius congenitæ viribus satis: nunc tempus est, ut ad gratiam Dei asserendam accingamur.

Et de correptione & gratia c. 12.

Et de infirmitate c. 12.

CAPUT DECIMUM.

An indiguerint Adam & Angeli adiutorio gratiæ ad iustè vivendum, & perseverandum in iustitia.

IA dudum enim lectorem mihi videre videor demirantem, quod ille celeberrimus gratiæ prædicator, & humanæ superbix debellator, tantæ doctrinæ luce, & rerum rationumque inter se coherentium nexu, vires innocentis istius libertatis asseruerit, ut hoc unicum anxie timuisse videatur, ne quis adjuvanti gratiæ relinqueretur locus: quod cum sit nefas de illo credere,

me forsitan suspicabuntur ita doctrinam ejus aliquā industriæ subtilitate concinnasse, ut totum penè negotium perseverantiæ salutisque consequendæ naturalis libertatis viribus commisisse videatur. Sed si paulisper, quemadmodum veritas cum veritate pacem tenet, ita ipsi in pertractanda innocentis naturæ & adjuvantis gratiæ conciliatione patientiam teneat, perspicuè ipsa Dei gratia me adjuvante, patefa-

patefaciam, quod neque vires istæ liberi arbitrii, quas sine ullo verborum aut industria futo ex ejus scriptis ac mente, quantæ potuimus sinceritate declaravimus, obnubilant gratiam; neque gratiæ necessitas imbecillitatem istius libertatis arguat, aut quicquam eorum, quæ hæcenus sunt declarata, subvertat. Absit enim, absit, ut divinæ gratiæ amator sincerissimus, & necessitatis ejus assertor fidelissimus, ita sibi sumperit ancillæ patrocinium, ut dominæ læserit adjutorium.

Quapropter quemadmodum in præcedentibus Augustinum fidentissimè confirmantem audivimus, Sanctos Angelos per liberum arbitrium in veritate stetit, & primum hominem per idem liberum arbitrium in ea stare potuisse, quod post lapsum hominibus non nisi per gratiam conferendum est: ita nunc vice versa, juxta doctrinam ab eo traditam, & juxta fidem Catholicam ab eo explicatam dicimus, neque Angelos, neque primum hominem ullo modo sine gratiæ juvantis adjutorio in veritate stare, hoc est, in accepti iustitia perseverare potuisse. Veritatem istam tot modis, sive naturam & nomen gratiæ, sive effectus, & operandi modos spectes, asseruit, tantaque contentione inculcavit Augustinus, ut non minus pro salvanda divinæ gratiæ necessitate ad tuendam iustitiam status innocentie, quam ad illam perditam reparandam pro tuendo Iesu Salvatoris auxilio sollicitus fuisse, ac decertasse videatur. Nam in primis, si rationem gratiæ desideramus, expressit illam, eum, postquam Adamo per meritum conferendam esse docuisset immortalitatem, quo meriti nomine gratiam exclusisse videbatur; statim quasi corrigendo adjecit: Quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset; quod ex liberi arbitrii insufficiencia ad bonum provenire declarat. Et cum ex professo illam sibi proposuisset quaestionem occasione meriti, cuius similiter mentionem fecerat; Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? perspicue, & sine ulla ambiguitate respondit: Imo vero habuit magnam, sed disparem. Quod cum generaliùs dictum de quavis gratia etiam sanctificationis accipi potuisset, declarat postea se etiam de gratia ad operandum necessaria intelligere: Sane habuit, inquit, gratiam, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, & sine qua, etiam cum libero arbitrio, bonus esse non posset. Et paulò post: Nec ipsum ergo Deus voluit esse sine gratia. Et iterum: Hæc prima est gratia, quæ data est primo Adam; sed hæc potentior est in secundo Adam &c. nec illa quidem parva erat, quæ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrii.

Quod si verò effectus divinæ gratiæ, sive Dei per gratiam auxiliantis creaturæ suæ, velimus attendere, & expendere, plerosque deprehendemus non minus Angelis & hominibus quamdiu stetit, quam postea ejus jam lapsis, Deum, juxta Augustini doctrinam, opitulatione gratiæ suæ contulisse. Nam in primis non minimus est effectus gratiæ, quod per

A illam creaturam operantem regit: de quo sic loquitur Augustinus: Creatus est rectus, non se serv. 12. fecit rectum: Quid se autem ipse fecerit, notum est; verb. Apost. cadens a manu sigillat, fractus est. Regabat enim eum 1. 2. ipse qui fecerat; voluit deferere a quo factus erat: permisit Deus, tanquam dicens: Deferat me, & inveniat se, & miseria sua probet, quia nihil potest sine me. Et quamvis regimen generaliter etiam de præcepto possit intelligi, juxta illud Augustini: Sic enim munerans libero arbitrio, ut tamen eum regeret imperio, terneret exitio: hic tamen internum illud regimen, quod gratiæ proprium est intelligi debet, duabus de causis: primò quidem, quia Deus illud regimen homini eum deferere volenti subtrahisse indicatur, ut experientia probaret homo, se nihil posse sine Deo. Regimen autem imperij tantum abest, ut homini deferenti subtrahat Deus, ut potius propter imperium illud, hoc est, legem non subtractam prævaricando reus fiat. Sed aliud internum divinæ gratiæ regimen superbientibus subducitur solet, & ita permitti, ut creatura creatorem deferat. Secundo, quia cum de regimine Augustinus loquitur, quod hominibus Deus tribuit, ne se deferant, vel subtrahit, ut ab eis superbendo deferatur, veram internamque gratiam intelligere solet. Nam cum de solo hominum regimine scripsisset Pelagius: Omnes voluntate Lib. de gest. propria regi, & suo desiderio nunquamque dimitti, vehementer adversus illam exarsit sententiam Augustinus, & veræ gratiæ adjuvantis necessitatem negatam esse conclusit. Hinc cum magnificos effectus rectoris gratiæ recensuisset, adjecit: Præstat hoc Deus illis, quos subditos regi; non autem illis qui se idoneos ad se ipsos regendos putant, & prædicti cervice propria voluntatis ipsum designantur habere rectorem. Et aliquanto superius: Hoc enim spiritu, nempe sapientiæ, quæ maximè voluntatem afficit, non viribus propria voluntatis reguntur, & aguntur filij Dei. Et inferius: Filij Dei, qui hoc novimus, & se Dei Spiritu regi & agi gratulantur, quo modo moveri potuerunt, cum audirent, vel legerent à Pelagio scriptum, omnes voluntate propria regi, nempe sicut etiam Adam à se regi voluisse, nonnunquam Augustinus docet, & suo desiderio nunquamque dimitti. Quapropter id quod supra Adamo Dei regimen deferenti contigisse scripserat, hoc idem talibus Dei regimen detrectantibus, ipsidem pœnè verbis asserit, videlicet, ut sibi regendi dimittantur, ut sine rectore Deo præcipiti, non se à seipso regi potuisse, penitus experiantur. & alibi per illud regimen effici scribit, ne in peccata prorueamus: Protegit nos, quia Deus est, ne moriamur; regit nos, quia rex est, ne cadamus. Regendo autem non frangit nos; nam quos non regit, frangit.

D Sed præter regimen illud, quod gratiæ proprium est, alios non paulò expressiores effectus gratiam Adamo contulisse declarat. Quid enim apertius, quam operari hominem, eumque custodire, ne peccando injustus fiat. De quo effectu sic Augustinus: Deus idem qui Genes. ad lit. creat. 10.

Genf. 2.

Lib. 8. de
Genesad lit.
c. 10.In Ench. c.
104.In vers. ult.
Psal. 120.
Custodiat
animam tuam
Dominus.Lib. 2. ad
Thrasymund

creat hominem, ut homo sit, ipse operatur hominem, atque custodit, ut etiam bonus beatusque sit. De homine primo loquitur ut verborum illorum sensum excuspat: *Vi operaretur & custodiret illum, videlicet Deus Adamum, sicut hoc Augustinus explicat. Vnde in eundem sensum adiicit: Quia locutione dicitur homo operari terram, quae iam terra erat, ut ornata atque fecunda sit: Ea locutione dicitur Deus operari hominem, qui iam homo erat, ut pius sapiensque sit, eumque custodire: quod homo sua potestate in se (potius) quam illius supra se delictatus, dominationemque eius contemnens, tutus esse non possit. De ista custodia sapienter etiam alibi mentionem facit: Quapropter, inquit, etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua conditus erat, custodire voluisset, si ad permanendum &c. Cujus divinae custodiae effectus declarans, alio in loco Augustinus, ad omnes tentationum victorias obtinendas valere demonstrat. Sed sensum magistri sui luculentissimis verbis Fulgentius nobis aperuit. Cum enim docuisset, naturam Angelicam sua non suffecisse stabilitati, experimento rem declarans: Suis autem, inquit, ad custodiam sibi sat esse viribus non incongrue crederetur, si nulla pars eius (in demonibus) in deterius laberetur. Ex quo demonum infelici casu, ut adiicit paulo post, profecto cognoscitur, uniformi cunctos opprimi potuisse ruina consortio, nisi quos vellet a casu pravitatis virtus illa defenderet, quae sola naturaliter mutari depravarique non posset. Et continuo adhuc apertius Dei operantis virtutem inculcans: Non alia stantem, ait, Angelum a ruina potuit custodire, nisi illa, quae lapsum hominem post ruinam potuit reparare. Una est in utroque gratia operata; in hoc ut surgeret, in illo ne caderet: in illo ne vulneraretur, in isto ut sanaretur; ab hoc infirmitatem re-*

pulit, illum infirmari non sivit; illius esca, illius medicina.

Sed nullus evidentior divinae gratiae effectus est, quam quod, velut auxilium ad opera bona tanquam fructus iustitiae proferendos destinatum, operantem juvet ac roboret. De quo sapientissime & instantissime sanctissimus ille Vindex gratiae locutus est. Quid enim isto loco clarius? Sic factus est homo rectus, ut & manere in ea rectitudine posset, non sine adiutorio divino. Quid isto evidentius? Est peccatum in solo libero arbitrio erat constitutum; non tamen iustitia retinenda sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni divinum adiutorium praeberetur. Et rursum: *Vi ab eo teneretur vita iustitiae, parum erat velle, nisi ille qui eum fecerat, adjuvaret.* Quid isto luculentius? Dederat & adiutorium, Deumque sine quo in ea (bona voluntate) non posset permanere, si vellet. Quid isto accuratius? Sic erat institutus (homo) ut si de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum angelum vinceret: si autem crederetur atque adiutorem Deum superbe sibi placendo desereret, vinceretur: meritum bonum habens in adiuta divinitus voluntate relictum. Ex quo factum est, ut tanquam proprio & solenni titulo Deum voluntatum bonarum adiutorem appellaverit. Sed quid pluribus? Huiusmodi pro gratiae veritate, & in statu etiam innocentiae necessitate, testimonia ita in operibus Augustini crebra sunt, ut quicumque illam sibi vel labefactandam, vel negandam, vel etiam in dubium revocandam exillimaret, ut a quibusdam factum fuit, eorum pondere & multitudine non minus quam Ecclesiae auctoritate obrui posset. Hoc enim tanquam Catholicae fidei dogma credidit, & expresso canone credendum sanxit antiquitas, ut paulo post dicturi sumus.

CAPUT XI.

Vtrum ad singulos actus bonos gratia necessaria fuerit:
& quae radix tantae necessitatis.

NEc verò ad perseverandum tantummodo in iustitia, ut quidam arbitrantur, sed ad singulas etiam voluntates bonas, seu opera bona, seu tentationum victorias, per quas fit ut quis in iustitia perseveret, Angelis & hominibus istam gratiam necessariam esse, eadem prorsus asseverantiā Augustinus docuit. Quod ipsum non uno certe loco in scriptis ejus videre licet.

Nam quod istud mirum fortasse cuiquam recentiorum scriptorum videatur, hoc inde fit, quia sicut in alijs partim jam ostendimus, partim in multis adhuc ostensuri sumus, doctrinas Augustini certissimas, & usitatissimas ejus phrasas longè alio plerumque sensu accipiunt, quam eas Augustinus usurpaverit. Ex quo fieri necesse est, ut nisi quis, ex diligenti, & assidua librorum omnium lectione, spiritui, doctrinae, & phrasibus ejus non raro ex

litterarum sacrarum textu haustis familiaris fuerit, in alienissimas ab ejus mente sententias praecipitur: quas tamen ipsius esse vel dubitare nefas esse putet. Idem recentioribus plebisque & hoc loco contigit. Cum enim audiunt gratiae necessitatem ad perseverandum ab ipso praedicari, hoc ita accipiunt, quemadmodum videntur ista verba resonare, nimirum fieri non posse, ut quis iustam vitam perducatur ad finem, nisi gratia sua Deus subinde opituletur, mutabilitatem arbitrij adversus graviores tentationes confirmando in bono. Itaque putant isti gratiae nullum fieri praedictum, etiam si aliquamdiu sine eius vivatur adiutorio, & aliquos actus ex arbitrij jam semel sanctificati libertate operetur. Sed longè alius Augustini sensus est: per hoc enim ipse significare vult, post fidem jam ex Dei gratia susceptam, non posse hominem in bono progredi, neque tantillum in eo perflere, boni

729

boni aliquid agendo, vel tentationem superando, quin ab eadem gratia foveatur, & adjuveretur. Quod quidem statum lapsi hominis respiciendo suo loco fusè declarabitur. Hic unus aut alter sufficit locus. Nam in libro de dono perseverantiae istud ex professo agens:

cap. 6. *Tutores igitur vivimus, inquit, si totum Deo demus.*

cap. 7. *Non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Et mox: Nihil nobis reliquit, in quo tantum in nostro gloriemur. Siquidem & ut non discamus à Deo, non ostendit dandum esse nisi à Deo. Cujusmodi testimonijs totus poenè liber plenus est.*

Idem verò etiam, cum de stantis hominis perseverantia in bono loquitur, August. sensus est: non enim hoc tantum vult indicatum, adiutorio gratiae ad complendam totam perseverantiam opus esse, ne scilicet aliquando graviore quapiam tentatione solum abruptatur: sed ad singula opera quibus in bono persistitur, singulaeque tentationes vincendas, gratiam fuisse necessariam. Quod sanè ex multis Augustini locis & attestacionibus manifestum est, ubi non ad totam Adami perseverantiam, sed ad singularem eius opera requirit divinae gratiae adiutorium, tanquam omnino necessarium. Nam in primis in libris de Civitate Dei, victoriam hominis cum diabolo in paradiso luctantis similiter gratiae tribuendam fuisse docet: quae tamen victoria tentationis non tota Adami perseverantia, sed unicum tantum brevissimi temporis fuisse opus: *Sic erat institutus, inquit, ut si de adiutorio Dei fideret, vinceret homo nulum angelum vinceret.* Et de singulari illa diaboli suasionem: *Cum in natura haberet posse, & in potestate haberet velle, & non consentire suadenti, adjuvante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Idcirco enim in illo primo testimonio illi singulari operi bono, etiam meriti rationem tribuit; quod non in tota perseverantia, sed in singulis operibus spectandum est: sicut & malum meritum deserti Dei, singulare opus perveriae voluntatis fuit. Vnde etiam in Enchirid. ad Laurentium cum dixisset hominem in illa reclusum, non sine adiutorio Dei manere potuisse; permanentionem illam non pro tota perseverantia explicat, sed pro electione tantummodo permanendi cum Deo:

cap. 107. *Enchirid.*

ut utrumlibet, inquit, horum (rectum manere vel perverum fieri) elegeret, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certe de illo. Cum enim Angeli brevissimo tempore, & unico forsitan actu tantum in donata sibi divinitus rectitudine via steterint: quis audeat dicere, eos ad unicum illud opus adiutorio non eguisse divino? Quod si illi indiguerint, nulla profectio ratio est; cur homo tantundem in iustitia permanens, sine Dei auxilio permanens diceretur. Nonne hoc esset non habere in illis actibus rectorem Deum, sed suo committi arbitrio, quod tantopere supra Augustinum detestantem audivimus? Nonne hoc ipsum esset non fidere de adiutorio Dei & sine adiutorio Dei tentantem vincere? Et tamen non aliter Augustinus victoriam tribuit, quam si de adiutorio Dei fideret.

Quamvis ex alio quoque capite manifestum sit, nec unius quidem tentationis victoriam, vel unius bonae voluntatis motum sine illo gratiae adiutorio fieri potuisse. Nam juxta doctrinam sancti Doctoris hujus, omniumque quantum arbitror, confessionem, indubitatum est, nullum meritum Adami habere potuisse sine gratiae adiutorio. Nam & illi, quos supra tantopere exorbitasse diximus, ut sine gratia non peccari potuisse dicerent, meritum tamen nequaquam ei sine gratia auli sunt attribuere. De quo Augustinus ita praemittit: *Hanc (immortalitatem) est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum. Sed cum vereretur, ne ex illa antithesi gratiae & meriti, suspicaretur aliquis merita tunc sine gratia haberi potuisse, attexit illico: Quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset.* Quid evidentius ab Augustino postulari potest? Meritum enim, ut omnibus in confesso est, individuum & singulare est opus: quod non tantum simpliciter sine gratia, sed nec ullum quidem sine gratia esse potuisse testatur. Quam doctrinam adhuc expressius tradit alibi: Cum enim dixisset, ut si de adiutorio Dei fideret, nempe ad vincendum Angelum malum, à quo tentatus & oppugnatus fuit, bonus homo malum Angelum vinceret; quorum utrumque & fidere, & Angelum vincere, singulare & individuum opus fuit, mox subiungit: *Meritum bonum habens in adiuta divinitus voluntate recta.* Ecce ipsam fidendi vincendique voluntatem meritum vocat, ipsam etiam divinitus adjutam, de quo tota nostra disceptatio est, expressis verbis constituitur. Et ne quis adhuc contentiosior alio perspicua ejus verba torqueret, hoc ipsum cautissime praemunivit: *Quia & ipse non considerare de adiutorio Dei non quidem possit sine adiutorio Dei.* Ecce expressa sententia est, non est ubi lector hareat, non est ulla ambiguitatis latebra, qua sanctissimi Doctoris sensus posset abscondi.

In Enchirid. c. 106.

Nec tamen unico illo loco quamvis aperitissimo mentem suam declarasse contentus fuit. Nam quaecumque bonas voluntates adjuvari dicit, non aliud significatum voluit. Augustino quippe peculiaris ista phrasia est, ut id, quod nos volitionem dicimus, ex latinis limorum autorum usu voluntatem vocet, ut alibi nobis ostendendum est. Hinc est enim, quod voluntatem bonam hominis & Angelorum supra sepius non aliud, quam Dei amorem esse, exposuit. Hinc est, quod mox audivimus, meritum in adiuta divinitus voluntate recta. Hinc est, quod Deum bonarum voluntatum, id est, volitionum adiutorem & remuneratorem dicit. Hinc est, quod alibi, loco voluntatis, ipsam velle & non consentire suadenti, adjuvari dicit: *Non multum videtur, inquit, magna laudis sortem fuisse hominem, si propterea posset bene vivere, quia nemo male vivere suaderet: cum in natura posse, & in potestate haberet velle, & non consentire suadenti, adjuvante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Ecce qui toties voluntates adjuvari docuit,

Lib. 14. de Civit. c. 27.

12. de Civit. c. 9.

14. de Civit. c. 7.

Ibid. c. 26.

Lib. 11. de Genes. ad lit. c. 49.

docuit, nunc ipsum velle, neque quodlibet velle, sed velle & non consentire suadenti, adjuvandum per gratiam scribit: quam Adam humiliter fidenti de divino adiutorio indicat fuisse largiendam: qui sane singularis & individuus voluntatis huc & nunc tentata actus fuit.

Ex quo sane principio ejus etiam illa celeberrima fluxit sententia, quam non minus de Angelorum, quam hominum innocentium scripsit adiutorio: *Si autem hoc adiutorium vel Angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adiutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Nam si sine illo Dei adiutorio casus fuisset inculpabilis, ergo sine illo Dei adiutorio, ne momento quidem uno, quo voluntatis nutus temptationi tribuendus erat vel negandus, persistere poterant. Quod inde manifestum est, quia si sine illo non solum tota vita perseverare, sed vel ipso oblata temptationis aut suasionis momento manere potuissent, profecto non sine sua culpa cecidissent. Robur enim naturae velut adiutorium quoddam naturaliter inditum assuisset voluntati, quo adjuvi sine ullo alio gratiae adiutorio manere potuissent. Qui autem vel ad unum momentum cum Deo manere tentatus potest, si illa potestas ei ex naturae robore, siue ex gratiae adiutorio praesto sit, indubitatum est, si temptationi vel suasioni cedit, non sine culpa cedere. Sicut enim Augustinus culpam cadentium merito excusat, quia adiutorium Dei defuisset, sine quo manere non possent: ita ratio & immutabilis veritas culpam cadentium merito acculat; quia adiutorium per naturam assuisset, eorum quo manere potuissent. Quanto enim adiutorium istud naturale permanendi magis esset suum, & à nemine extra se penderet, tanto & culpa cadendi magis esset sua. Illa porro divini adiutorij ad singulos bonos actus & motus necessitatem etiam in statu innocentiae multo evidentius pernoscescimus, si causam ejus inspecerimus. Non enim illam ex peculiari perseverantiae difficultate Augustinus & sectatores ejus petunt, ut Recentiores nonnulli solent, sed ex altiori ratione ipsius actus boni, ad quem creata natura sine gratiae auxilio nihil potest. Quam istius impotentiae radicem non nunquam Augustinus tetigit. Nam ex profecto de generali illa adjuvantis gratiae necessitate, etiam in innocentiae statu disputans, cum dixisset: *Nec ipsum ergo Deum esse voluisse sine illa gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio; tacentiam lectoris admirationem & interrogationem, cur per integerrimas illas arbitrij vires permanere non posset bonus, praecipuando ita respondet: Quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum autem nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Nimirum ratio datur, cur permanere non possit bonus, hoc est, cur perseveranter bene operari non possit sine divino adiutorio; quia nihil ad bonum potest sine adiutorio omnipotentis boni: quod sicut est**

immutabile bonum; ita nulla potest infirmitate à sua bonitate deficere. Quae sane ratio non perseverandi tantum, sed ipsam bene quomodolibet operandi basin attingit, & omnis omnino naturalis arbitrij nervos ad opera bona, siue omnia, siue singula, funditus à radice succidit. Quod etiam ex ipsa antithesi mali & boni illustrius patet. Nam quasi quaereretur, ad quid ergo sufficit liberum arbitrium sine gratiae adiutorio, si ad bonum nihil est nisi divinitus adjuvetur? non responderet, Ad aliquos actus bonos valet; sed, Ad malum sufficit: quasi dicat, ad solum malum suis viribus sufficit; ad bonum nihil omnino, nisi alienis viribus adiutum, potest. Qui sensus ejus, quamvis sua se claritate satis superque manifestet, ex alijs tamen locis ejus ipsaque doctrinae constantia multum ei lucis accedit. Nam quasi locum istum sibi clarius exponendum suscepisset, ita de ipsdem primi hominis viribus loquitur, Pelagianos impetens de suis viribus ad bona opera gloriantes: *Odit Deus Tract. 1. praesumptores de viribus suis. Odit ergo & in singulis actibus praesumentes de viribus suis: Cap. 1. praesumptio enim in singulis actibus erumpere solet, & in singulari temptationis actu superando, tam in Angelis, quam homine primo ipsa sese exeruit. Hoc ergo peccati humilitatis fundamento subijcit: Quid enim valeat liberum arbitrium non adjuvatum, in ipso Adam demum statum est, cum scilicet peccando deficeret. Et quasi quaereretur, quid est ergo ad quod liberum arbitrium non adjuvatum valet, & ad quod non valet? Ad malum sufficit sibi, ad bonum non, nisi adjuvetur à Deo. Primus enim ille homo accepit liberum arbitrium rectum, & posuit Deus ante eum, sicut Scriptura dicit, ignem & aquam; ad quod volueris, porrige manum. Elegit ignem &c. Quam doctrinam sibi familiarissimam, & aptissimam ad frangendam Pelagij praesumptionem de viribus suis in singulis actibus praesumentem, etiam alibi crebrius profert: Queris, inquit, quid valeat ad malum liberum arbitrium? Recole hominem peccantem. Queris, quid valeat ad auxilium Deus, & homo? Ariende in eo gratiam liberantem. Nasquam potuit sic ostendi, quantum valeat voluntas hominis usurpata per superbiam ad vitandum sine adiutorio Dei malum (Sic lego atque distinguo, quia alioquin, ut nunc legitur, nullus est sensus) non potuit plus & manifestius exprimi, quam in homine primo. Ecce quid valeat ad vitandum malum: videlicet unicam illam extrinsecus solo verbo pulsantem hinc & nunc temptationem, sine adiutorio Dei vitare non potuit: quanto minus in sempiternae & spiritualissimae illius lucis dilectionem ex toto corde consurgere, de quo nobis praecipue disputatio. Non enim ibi, & in similibus jam citatis locis de tota perseverantia primi hominis Augustino sermo est, sed de unica illa electione, qua inter Deum ac diabolum constitutus serpenti credidit, Deumque contempsit. Quod ipse Augustinus de eodem omnino argumento disputando declarat: *Ut subderetur diabolo seductus, fuit in eius libero arbitrio, quo ad inferiora diversus est declinatus.**

133

lib. 7.

in Enchirid.
c. 106.lib. de po-
nit. c. 5.lib. de nat.
c. 106.

declinando, superiora deseruit, & autem praeiussit
serpenti, autem clausit ad Deum: utque constitutus
inter praeceptorem & seductorem, magis seductori,
quam praeceptori obtemperare elegit. De auxilio
verò ad praeceptum Dei & sanitatem suam cu-
stodiendam necessario, statim adiicit: Deus
medicus opus etiam sanis, ut sanis ipsa teneatur;
videlicet, ne cuiuslibet praecepti transgressione
perdatur.

Hinc est igitur, quod plerumque generalis regu-
la illa in bonis & malis, tam de homine primo,
quam ceteris omnibus tradit: quod ad pec-
candum Dei auxilio non sit opus; ad bene fa-
ciendum nemo sufficiat sibi: Homo, inquit, in
paradiso ad se occidendum, relinquendo iustitiam ido-
neus erat per voluntatem: ut autem ab eo teneatur
vita iustitia, parum erat velle, nisi ille qui eum fecit,
adjuuaret. Et doctrinalem alibi genera-
lemque regulam figit: ad peccandum non adiuua-
mur à Deo: iusta autem agere, vel iustitia praeceptum
omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuamur à
Deo. Et ut intelligeremus istam creatae volun-
tatis impotentiam non ex aliqua boni operis
difficultate, cuius peccatum causa fuerit; sed
potius ex naturali ad bonum fragilitate proce-
dere, rem perpulchra explicat similitudine:
Sicut enim corporis oculus non adiuuatur à luce, ut
ab eadem luce clausus aversusque discedat; ut autem
videat, adiuuatur ab ea, neque hoc omnino nisi ille ad-
iuuerit, potest; ita Deus, qui lux est homini interio-
ri, adiuvat nostrae mentis obtutum, ut non secundum
nostram, sed secundum eius iustitiam boni aliquid ope-
remur. Vbi revera nihil aliud inculcat illa si-
militudine, quam id quod de Adamo dispu-
tans generaliter dixerat: Liberum arbitrium ad
malum fuisse: ad bonum nihil est, nisi adiuuatur ab
omnipotenti bono, hoc est, ab aeterna luce bonita-
tis atque iustitiae. Quam lucis similitudinem,
quam vis per se manifestum sit, in omni huma-
nae naturae statu habere locum, ne quis somno-
lentior de sola lapsa natura jam peccato vul-
nerata intelligendam esse putet, licet eam alibi
perficit: Sicut enim oculus corporis plenissime sanus,
nisi candore lucis adiutus, non potest cernere: sic homo
etiam perfectissime iustificatus, nisi aeterna luce iusti-
tiae divinitus adiuvetur, recte non potest vivere. Vbi
homo plenissime sanus intelligitur ille, qui
nullam peccati contraxit & gritudinem. Quod
de homine primo se potissimum intelligere,

A paulò post declarat in eodem opere, ubi dicit:
Si de integra & sana hominis natura loqueretur, Cap. 48.
quam modo non habemus, nec sic recte diceret, quod
non peccare (quod Augustino ibidem & Pela-
gio prorsus est idem, quod iuste vivere, recte-
que operari, ut ante cap. 26. dixerat) nostrum
tantummodo sit, quamvis peccare nostrum esset: Nam
& ibi esset adiutorium Dei, & tanquam lumen oculis
sanis, quo adiuti viderent, se praebeere volentibus. Tra-
ctat eandem similitudinem multis alijs locis,
constanter semper asserens, nihil omnino posse
humanam animam quod ad iustitiam attinet,
nisi divina luce iustitiae adjuvetur. Quae sane
omnia manifestè convincunt, nec ullum qui-
dem opus verae iustitiae per solum liberum ar-
bitrium sine gratiae auxilio posse perfici. Lu-
men enim cuius comparatione Pelagianos li-
beri arbitrij inflatores refutare nititur, ita ocu-
lis sanis necessarium est, ut nec unus quidem
oculorum intuitus sine eius auxilio fieri queat:
sed illo extrinsecus non adjuvante, non solum
in videndo perseverare nequeamus, sed nihil
omnino vel ullo actu cernere, verum tantum-
modo in tenebris remanere. Quae sane causa
est ut etiam in caelo, ubi Deus ipse in claritate
videndus est, auxilium istud, si rogaretur Au-
gustinus, necessarium esse fateretur. Hoc enim
locus iste, quem paulò antè ex capite vigesimo
sexto libri de natura & gratia allegavimus ex
Augustini mente convincit. Plenissime quippe
sanis nunquam erimus, nisi in beata illa visione
constituti. Quod si cui fortassis ista doctrina
mira videatur, sciat ille, cum de iusta vita de-
que perseverantia in iustitia, Augustino sermo
est, nihil esse, juxta doctrinam ejus bonum, ad
quod liberum arbitrium per seipsum nihil pos-
sit, nisi illud bonum, quod supra saepius, & in
scriptis suis passim vocat voluntatem bonam, hoc
est, veram sinceramque dilectionem seu chari-
tatem Dei; cuius actus ita rationalis creaturae
potestatem superat, ut sine aeternae lucis auxi-
lio juxta doctrinam ejus, non possit fieri.
Quicquid praeterea alij bonum nominant, hu-
manum, non divinum, philosophicum, non
Christianum Augustino bonum est; cuius pro-
pterea nullam putat in materia de virtutibus
& iustitia habendam esse rationem. Qua de re
fufius & ex professo suis locis disserendum
erit.

CAPVT XII.

Proponitur, & differtur difficultas, de concilianda tanta liberi arbi-
trij potestate cum tanta gratiae necessitate. Quale fuerit
illud Adae & Angelorum adjutorium, quantum
ad substantiam, an gratia habitualis,
concurfus communis &c.

C Vm igitur, juxta doctrinam Augu-
stini in superioribus duobus capitibus
traditam, perspicuum sit, non modo
non perseverantiam in bono, sed nec
nullum omnino meritum, aut opus bonum, quo

A in iustitia & innocentiae sanctitate persistitur,
sine Dei adjutorio ab hominibus aut Angelis
haberi potuisse, merito fortassis jam dudum
suspensus lector haret, quid sibi velit ista tra-
ditae ex Augustino doctrinae inconstancia, ut
F 4

*Lib. de dono
persev. c. 7*

nunc ita extollat naturales integræ libertatis vires, ut non modò perseverandi potestatem, sed & ipsam in bono perseverantiam eis, non gratiæ adjutorio incunctanter tribuat: Nunc ita vicissim eas deprimat, ut nihil omninò sine gratiæ adjutorio, nisi peccare posse, fateatur. Rursum nunc dicat, fuisse constitutum in libero arbitrio primi hominis, non discedere à Deo, quod jam post lapsum fieri debet per gratiam Dei: Nunc vice versa primum hominem dicat, non potuisse nisi discedere à Deo sine gratia Dei. Difficultas ista ita fatigavit omnes Recentiores, torsitque scriptores, qui Augustini doctrinam se in scriptis suis vel sequi, vel quoquo modo, tam libi non adversari, declarare voluerunt, ut eos rei mole superatos & oppressos esse, sine temeritate dicere posse videar. Non defuerunt eis vel acutissima ingenia vel disputandi solertia, vel accurata Philosophiæ, vel Scholasticæ Theologiæ disciplina; sed avidum assiduūque pernoscentiæ Augustinianæ doctrinæ studium: quod humane vitæ angustia non ad omnia sufficiente, alij potius disciplinis, ut putabant, utilioribus, & alijs autoribus brevitate & methodi solertia se commendantibus, quàm uni vastissimorum operum scriptori totâ penè vitâ volutando impendere maluerunt. Nec enim unius diei aut anni est ista persecutio, vel semel aut iterum repetitæ lectionis omnium librorum ejus; sed vitæ penè totius opus, ut singula loca hic illic sparsa ponderentur, prima cum medijs, media cum extremis conferantur, & ex omnium tandem collisione, scriptoris omnium rectè arbitrantium judicio doctissimi profundissimique sensus eruatur. Qua in re utrum aliquid profecerim, nihil ausim hic asserere: aliorum istud judicium fuerit. Vnum dūtaxat non temere mihi dicere posse videor, si fortè in indaganda sanctissimi Doctoris mente, in ista difficultate & alijs aberraverim, diligentiam certè mihi diuturnam, crebramque lectionem non defuisse, quam in plerisque scriptoribus nostri temporis magnopere desidero: dum eos tam graviter in rebus capitalibus ex hoc auctore indagandis, allerendis, vel negandis, hallucinari video, ut pro Augustini assertionibus, nonnunquam Pelagij pronuntiata capiant; pro decisionibus disputationes Augustini; pro placitis dubitationes ejus; denique certissima doctrinæ ejus capita, quibus hæresis Pelagij olim universa prostrata fuit, rursum in dubium revocando, in tenebris palpare & Andabatarum more obvolutis oculis de ejus mente dimicare videantur. A quo malo, in rebus tanti ponderis, nos ille liberet, in cujus manu sunt, & nos & sermones nostri, sine cujus adjutorio nihil possumus. Sed ut ad propositum à digressionem revertamur, difficultatem istam, quæ ad multas alias aperendas quasi clavis est, & doctrinæ de gratia ab Augustino traditæ basis, alij aliter huius explicandam censuerunt, prout unicuique magis appolite ad doctrinam suam, quam de Dei gratia vel excogitaverat, vel tuendam sum-

plerat, accommodari posse videbatur. Ex quo factum est, ut res ista tenebris magis implicata, quàm explicata manserit. Quapropter, ut quantum Deus conatus nostros adjuverit, id quod res est, & genuinam Augustini mentem ex diligenti scriptorum ejus collisione promam, nullo sententiæ anticipatæ præjudicio corruptis, utpote quam in hac re per annos aliquot vel nullam, vel contrariam Augustino tenui; nonnulla adhuc necessariorum de istius jam sæpè dicti adjutorij qualitate atque cooperatione ex Augustino præmittenda sunt, ut ita quid sibi in istis duobus doctrinæ supra dictæ capitibus, se, ut videtur, hostiliter intermentibus velit, aptius, quasi re ipsa ultro sese pandente, faciliusque capiatur.

Itaque cum nonnulli Recentiores animadvertissent, gratiæ adjutorium ex Augustini mente fuisse omninò etiam Adamo stanti, & Angelis necessarium, tot testimoniorum passim occurrentium grandine excitati, utpote minus alitè dormientes, quàm illi, quos diximus solas liberi arbitrij vires prædicasse, illud adjutorium, vel in sola habituali gratia collocarunt, vel certè partim in ipsa gratia habituali, partim in illo communi concursu cooperationis Dei: quem concursum, seu operationem Dei, alij simpliciter communem influxum, seu motionem Dei, videlicet operi supernaturali proportionatum; alij auxilium, seu gratiam concomitantem vocant: ut illo ulitato gratiæ concomitantis nomine aliquid amplius ei tribuisse videantur. Sed quemadmodum certum est, veræ gratiæ adjutorium Adamo & Angelis fuisse necessarium, juxta Augustini & Ecclesiæ doctrinam; ita similiter certum est, illud adjutorium ab habituali gratia & cooperatione illa communi, seu gratia concomitante sic exposita, distinctum esse.

Hoc autem primò perspicuum est ex Augustini scopo adversus Pelagianos disputantis, propter quos distinctionem illam inter gratiam hominis stantis & lapsi, sani & vulnerati, tradere coactus fuit, ut quid Salvator nobis contulisset præsidij, quo Adamus & integra natura caruit, intelligerent. Cum illis autem nunquam ulla de gratia habituali vel cooperatione Dei, libertatis sive naturalis sive supernaturalis influxus accommodatâ; sed tantum de actualibus auxilijs causæ vires per modum principij roborantibus disceptatio fuit.

Secundò, quia Pelagiani gratiam habitua-

lem admiserunt, ut ex eorum scriptis fuisse me declaratum est. Tertiò, quia plerumque tum alibi, tum hic præcipue, ubi de perseverandi adjutorio tractatur, de auxilio jam habentium habitua-

137

habituum; seu consuetudinum, ut per eas ^A diendi hominem id ipsum probat. Quis enim unquam somniavit Deum custodire gratiam habitualem per ipsam gratiam habitualem? Cum hoc revera non esset aliud, quam hominem iustum custodire semetipsum; quod tam disertis verbis Augustinus sapiens, & Concilium Arausicanum negat. Huiusmodi loca etiam capite decimo non pauca citavimus, quibus asserbat Augustinus, hominem sine Dei adiutorio non potuisse in iustitia, & in bona voluntate manere, si vellet: nisi forte ita delirasse Augustinum & Concilia sentiamus, ut tanquam arcanam quandam veritatem adversus haereticos definiant, hominem sine gratia habituali & sine bona voluntate non posse in gratia habituali & in bona voluntate persistere; de quo nemo unquam cuiuscumque stuporis aut vecordiae dubitavit. Hinc Augustinus, ut probaret, hominibus lapsis opus esse actuali & praeveniente liberum arbitrium adiutorio, quo possit credere Deo, eumque diligere: Bonum est, inquit, homini, ut cum totis viribus liberi arbitrii sui veraciter dicat: Fortitudo enim mea ad te custodiam: quia ille qui putavit (primus homo) sine ipsius adiutorio se posse custodire, quod dedit, profectus in regionem longinquam cuncta consumpsit. Vbi sane cum urgeat instantissime, sine actuali & praevolante ac roborante liberi arbitrium adiutorio, non posse quicquam iustitiae aut pietatis agi, & hoc ex Adami lapsu probet, qui se id quod acceperat sine Dei adiutorio custodire posse crediderat, apertissimum est, actuale & praevolans actum Dei adiutorium fuisse Adamo ad custodiendam iustitiam necessarium. Perfactus enim fuisset Adam, si sine habituali iustitia, habitualem iustitiam se custodire posse credidisset. Multo vero ineptius fuerit, huiusmodi Augustini locutiones ad Dei cooperationem cum actibus creaturae detorquere: cum illa stabilitatem habitus non conferat, sed supponat. Quid? Quod Fulgentius illius divinae custodiae vim explicans dicit: Vires creaturae non fuisse satis; virtutem Dei quos vellet ab illo casu defendisse gratiam operatam esse, ne Angelus caderet; & similia, quae ad habitualem gratiam vel cooperationem Dei nulla possunt verisimilitudine detorqueri.

Sed ne generalibus tantum eos urgeam praedictis, ad ipsa Augustini loca accedamus: quibus tot modis, tantaque varietate veritatem istam perspicuam ac testatam fecit, ut mirum sane sit, quo pacto fieri potuerit, ut homines perspicaces, & qui Augustinum legisse videri volunt, ad huiusmodi languidas, & ut verum dicatur, absurdas responsiones declinaverint. Nam si velimus effectus illos divini adiutorij primi status Angelici humanique percurrere, omnes omnino clamant, in aliam prorsus Augustinum, quam in habitualem gratiam, divinamque cooperationem colimasse.

Nam primò, Deus per illam gratiam regebat hominem, ne videlicet caderet. Perspicuum est autem, regimen non per habitus vel concursus operandi; sed per actuales sive illustrationes, sive motiones creaturae suae, voluntariisque succensiones, Deo convenire: quae sane praevenientes quosdam Dei influxus ipsa afficientes potentiam sonant. Quos divinae gratiae effectus respectu primi hominis clarissime expressit Augustinus, quando de illo dixit: Si voluntas in amore superioris immutabilis boni, a quo illustrabatur ut videret, & accendebatur ut amaret, stabilis permaneret; non inde ad sibi placendum averteretur, & ex hoc intente resceret & frigeret. Quae illustratio mentis ut videret, & accensio voluntatis ut amaret, ita efficaciter verissimè & propriissimum divinae gratiae adiutorium secum ferunt, ut pro vera gratia lapsi hominis evidentius & efficacius testimonium ex Augustino vel Concilij proferre nequeamus. Quidquid enim aliud asseras, sive mentis instructionem, illuminationem, doctrinam; sive voluntatis inspirationem & afflatum; totum illud tantò aptius & clariùs sub illustratione & accensione comprehenditur & exprimitur, quanto lumen & visio magis propriè intellectui, ardor & amor voluntati competit, quàm quicquid aliud alijs figuris ac metaphoris insinuari potest.

Nec minùs evidenter alter effectus custo-

diendi hominem id ipsum probat. Quis enim unquam somniavit Deum custodire gratiam habitualem per ipsam gratiam habitualem? Cum hoc revera non esset aliud, quam hominem iustum custodire semetipsum; quod tam disertis verbis Augustinus sapiens, & Concilium Arausicanum negat. Huiusmodi loca etiam capite decimo non pauca citavimus, quibus asserbat Augustinus, hominem sine Dei adiutorio non potuisse in iustitia, & in bona voluntate manere, si vellet: nisi forte ita delirasse Augustinum & Concilia sentiamus, ut tanquam arcanam quandam veritatem adversus haereticos definiant, hominem sine gratia habituali & sine bona voluntate non posse in gratia habituali & in bona voluntate persistere; de quo nemo unquam cuiuscumque stuporis aut vecordiae dubitavit. Hinc Augustinus, ut probaret, hominibus lapsis opus esse actuali & praeveniente liberum arbitrium adiutorio, quo possit credere Deo, eumque diligere: Bonum est, inquit, homini, ut cum totis viribus liberi arbitrii sui veraciter dicat: Fortitudo enim mea ad te custodiam: quia ille qui putavit (primus homo) sine ipsius adiutorio se posse custodire, quod dedit, profectus in regionem longinquam cuncta consumpsit. Vbi sane cum urgeat instantissime, sine actuali & praevolante ac roborante liberi arbitrium adiutorio, non posse quicquam iustitiae aut pietatis agi, & hoc ex Adami lapsu probet, qui se id quod acceperat sine Dei adiutorio custodire posse crediderat, apertissimum est, actuale & praevolans actum Dei adiutorium fuisse Adamo ad custodiendam iustitiam necessarium. Perfactus enim fuisset Adam, si sine habituali iustitia, habitualem iustitiam se custodire posse credidisset. Multo vero ineptius fuerit, huiusmodi Augustini locutiones ad Dei cooperationem cum actibus creaturae detorquere: cum illa stabilitatem habitus non conferat, sed supponat. Quid? Quod Fulgentius illius divinae custodiae vim explicans dicit: Vires creaturae non fuisse satis; virtutem Dei quos vellet ab illo casu defendisse gratiam operatam esse, ne Angelus caderet; & similia, quae ad habitualem gratiam vel cooperationem Dei nulla possunt verisimilitudine detorqueri.

Iam verò tertius ille effectus ADIVVANDI, de quo supra diximus, perspicue etiam actuale aliquod adiutorium sonat, quo Deus iustos adjuvat, ut iustitiae habitus perseveret. Si enim nihil aliud vellet Augustinus, nisi adiutorium, quod confert ipse habitus, vel quod confert Deus, ipsum habitum conservando, designare, jam certè similiter verum esset, nec hominem iniustum sine tali adiutorio Dei habitum iniustitiae posse servare: quod sane ab Augustini doctrina remotissimum est. Actuale igitur aliquid sonat huiusmodi iustitiae retinendae adiutorium. Ex cuius rei evidentia factum est, ut ipsi Recentiores, cum aliquam peculiarem gratiam actualem uni Angelo prae alio datam fuisset, qua unus prae altero divinitus ad assequendam beatitudinem juvaretur, probare

Epist. 106.
initio.

Loco supra
citato sunt

Lib. 14. de
Civ. l. 13.

In. de Civit.
1. 9.

Serm. 34 de
divers. 3.

In. de Civit.
1. 13.

Abid.

In Enchir.
c. 106.

probare volunt, semper illum Augustini ur-
geant & merito urgeant locum: illi mala vo-
luntate cadentibus, illi amplius adiuti &c. Sed
quod fuerit illud, amplius adiutorium, &
quando datum, non satis intelligunt: ut nihil
mirum sit, si in hoc ipso quoque ampliori, &
actuali, & veri nominis adiutorio ad suum
propositum afferendo hallucinentur, & nihil
proberent. Quapropter phrasia ista, qua primus
homo iniustus dicitur sine adiutorio Dei non
potuisse datam conservare iustitiam, illi om-
nino finalis est, qua dicimus, hominem sine
alimenti aut medicinae adiutorio non posse
tueri sanitatem suam: quod nemo nisi fatuus
aliter intelligeret, nisi de novis assumendis
adiutorijs, quibus nature roborari posset in-
firmas. Nam & ista de sanitate & medico
sumpta phrasia & similitudine, Augustinus ad
gratia necessitatem in Adamo explicandam
usus est: Semper, inquit, de primo homine
loquens, Deus medicus opus est, etiam sanis, ut sani-
tas iustitiae teneatur. Vbi ridiculum fuerit sic istud
intelligere, ut ratione illius iam collata sani-
tatis, vel ratione cooperationis Dei cum sani
hominis actionibus, qua sanitatem sequitur,
etiam sanis Deus opus esse dicatur. Sed qui-
cunque sani aliquid sapit, illud servanda sa-
nitatis, sive animi sive corporis adiutorium
sic intelligit, ut per illud instabilitas & natu-
ralis quaedam infirmitas sanitatis, quae corpori
& animo beatam immortalitatem tollenda est, ita
fulciatur, ut nec aegritudine intrinsecus sub-
nascante, nec vulnere extrinsecus irruente
violetur; sed ab omni incommodo illa sa per-
duret. Cum autem sanitas mentis Adams in
eo sita fuerit, ut Deum fide creditum bona
voluntate, ut Augustinus loquitur, hoc est,
vera charitate diligeret; sanitatis adiutorium
non erat aliud, quam quo poterat perseveran-
ter credere atque diligere; vel ut efficacius, &
ad adiutorij istius vim aptius exprimendam
dixit Augustinus, quo a superiori bono illustra-
batur, ut videret, id est crederet, & accendebatur,
ut amaret, hoc est, eo fine, ut perseveranter
credere ac amare posset, adeoque crederet,
amaretque re ipsa, si vellet: ne naturali crea-
turae instabilitate, quae ei ex nihilo adhaesit
unde extracta est, ab illo averfa bono intene-
bresceret & frigesceret.

Quod si verò exempla ponderemus, quibus
Augustinus semper utitur, ut necessitatem di-
vinæ gratiae adjuvantis exprimat, eviden-
tissimum est, non posse de habitu iustitiae, vel
influxu divinæ cooperationis intelligi. Nam
adiutorium illud plerumque alimentis com-
parat, sine quibus non potest homo vel sanus
manere vel vivere. Nemo autem dubitat ali-
menti adiutorium esse ab ipsa vita & sanitate,
& Dei quoque in isto genere cooperatione di-
versum. Sicut mori, inquit, est in hominis pote-

state cum velit: nemo est enim, qui non seipsum, ut
nihil aliud dicam, vel non rescendo posset occidere & ad
vitam verò tenendam voluntas non satis est, si adia-
utoria sive alimentorum, sive quoruncumque tutam-
inum desunt: sic homo in paradiso ad se occidendum,
relinquendo iustitiam, idoneus erat per voluntatem;
ut autem ab eo teneretur vitæ iustitia parum erat velle,
nisi ille qui eam fecerat adjuvaret. Et in libris de
Civitate Dei: Sicut in hac carne vivere sine adia-
utorio alimentorum, in potestate non est: non autem
in ea vivere, in potestate est; quod faciunt qui seipsos
necant: ita bene vivere sine adiutorio Dei, etiam in
paradiso non erat in potestate; erat autem in potestate
male vivere &c. Vbi etiam dicit, meritum
hominis fuisse in adiuta divinitus voluntate bona.
Ecce utrobique dicit ipsum velle sicut ad vi-
tam, ita & iustitiam retinendam non suffi-
cere, si adiutorium Dei tanquam alimenti de-
fuit. Quid est autem ipsum velle voluntatis
bonae, nisi iam amare iustitiam, & consequen-
ter iam Deum cum illa voluntate concurrere?
Et tamen vult Augustinus, neutrum adhuc suffi-
cere, nisi aliter illa voluntas divinitus adjuve-
tur, hoc est, nisi Dei adiutorio, non coope-
rante, cum actione, sed potentiam roborante,
firmetur. Vnde discipulus Augustini Fulgen-
tius clarius Magistrum explicans: Ab hoc in-
firmis repulsi; (homine iam lapsa) illum
(Angelum stantem) infirmari non sinit: illius esca,
ipsius medicina. Vbi infirmari non sinere, &
escam esse, nimis evidenter indicat adiutorium,
quo Angelum in iustitia stantem à ruina robo-
rando tueatur: cum paulo ante dixisset, natu-
ram Angelicam propria stabilitate sufficere. Ibi
quivisse.

Altera comparatio, qua Augustinus crebro
utitur ad explicandum primi hominis & An-
geli adiutorium, est lucis, sine qua oculus etiam
plenisimè sanus, ut ipse loquitur, non potest
quicquam cernere; sed in tenebris prorsus
manet. Certissimum autem est, lucis adjuto-
rium prorsus ab ipsa oculi sanitate, & cujusvis
sive hominis sive Dei cooperatione, esse di-
stinctum. Loca nonnulla ex Augustino supra
dedimus. Vnde & libro de gestis Pelagij ean-
dem lucis comparisonem ad gratiam Christi
post lapsum, hominibus necessariam extendit:
Sufficit enim, inquit, sibi oculus ad non videndum,
hoc est, ad ten. bras; ad videndum verò lumine suo merita,
non sibi sufficit, nisi illa extrinsecus adiutorium clari-
luminis praebeat. Vbi nemo sanè dixerit, gra-
tiae Christi adiutorium, quod hominibus jam
post ruinam tribuit, tantummodo esse habitum
gratiae, vel ipsum Dei cooperantis influxum:
sed sicut etiam ipsa corporalis lux, respectu
oculi, extrinsecus advenit, & potentiae in-
firmitatem roborat, ut immutabile bonum
arcano illo divinæ charitatis lumine possit
cernere.

CAPVT XIII.

Idem ostenditur uberiùs ex Augustino.

ET ista quidem quamvis ad intelligendam Augustini mentem abundè satis sint, solus tamen discursus ejus, quem de isto Adami adiutorio ex professo in libro de correptione & gratia texuit, ita ad omnia confirmanda manifestus est, ut nihil potè clarius dici potuisse videatur. Vnde totus locus paulò accuratius expendendus est. Adversus Pelagianos igitur, qui perseverantiam in iustitia, hoc est, qui actus bonos quibus perseveratur in iustitia, suis viribus tribuebant, statim in ipso disputationis exordio assumit Augustinus, quantumvis nunc per Dei gratiam à damnatione liberandi, hoc est, in iustitia collocandi, & perseveranter conservandi esse dicamur, tamen etiam olim Adamum ad perseverandum in iustitia, hoc est, ad iustè operandum usque in finem, gratiæ adiuvantis adiutorio eguissè. Perspicuum est autem, cum de conservandis in adeptæ iustitia hominibus cum Pelagianis actum est, de actualis gratiæ adiutorio fuisse certamen: illis vires jam habitas hominis iusti imbecilles esse negantibus, Catholicis affirmantibus. Vnde fit, ut quodcumq; Augustinus ibi nominat gratiam, vel adiutorium, quæ vel quo liberum arbitrii iuvabatur, ut velle posset aut vellet, semper illud (quo) vel (qua) designet relationem non simultaneæ cooperationis cum arbitrio, sed principij prævenientis actum, quod potestatem liberi arbitrii roborando, simul cum eo unum plenum principium in actum influens constitueret. Per liberum autem arbitrium in istis Augustini locutionibus, non ipsa naturalis potestas tantum, sed semper intelligitur, ut jam bona voluntate, hoc est, ipso habitu divinæ charitatis instructum: *In illa quippe cum fecerat, ut ipse loquitur, qui fecerat rectum: illa quippe sub nomine liberi arbitrii, maxime cum de Adamo sermo est, comprehenditur. Nam Augustini phrasi, de qua supra fusè diximus, liberum arbitrium Adami non erat ullo pacto liberum, nisi per illam divini amoris gratiam: utpote quæ esset ipsissima libertas ejus ad bonum. Ex quo & illa phrasis ejus ibidem, & alijs locis sæpè repetita, quòd Adami arbitrium tunc ut liberum erat, ut bene velle posset, & male, & quòd iam illa peccati merito sit amissa libertas.* Hæc enim Augustinus non nisi ratione infusi Adamo, dum crearetur, & post amissi habitus charitatis, seu bonæ voluntatis, intelligit: quæ præsentè, arbitrium ejus erat liberum, perdita verò non liberum, sed liberandum. Hinc igitur sicut consideratione tum scopi Augustini adversus hæresim Pelagianam, tum phrasis liberi arbitrii, quòd juvandum esse dicit, tum perseverantiæ, quæ iustorum est, quos tam in innocentia, quam culpæ statu Dei

adiutorio indigere testatur, ipsum nomen adiutorij non possit accipi nisi de illa gratia, quæ arbitrium jam per iustitiam & habitum bonæ voluntatis aut charitatis liberum, adhuc tamen fulciendum est, ne tentationis alicujus irruentis impetu voluntas illa bona deficiat, sed in illa iustitiæ libertate perduret. Quod, nisi communi sensui repugnare velimus, non de ipso charitatis libertatem asserentis habitu, utpote quòd sub ipso arbitrio quatenus liberò comprehenditur, sed de distincto & libertatem flexibilem adjuvante adiutorio intelligi debet.

Hoc ergò ut clariùs ac distinctiùs nobis Augustinus exprimeret & imprimeret, ita loquitur: *Tunc ergò dederat homini Deus bonam voluntatem*, id est, charitatem seu iustitiam; *in illa quippe, ut addit, cum fecerat qui fecerat rectum.* Ecce gratiam habituales, quam ei fuerat in ipsa conditione largitus. Mox verò subiungit: *Dederat & adiutorium*, hoc est, dederat et quoque præter bonam voluntatem, ejusdem bonæ voluntatis adiutorium. Hoc enim sibi vult illud (&) hoc est, etiam, distinctum ergò fuit ab ipsa gratia bonæ voluntatis. Cujus naturam ut magis explicaret: *Sine quo, inquit, in ea non poterat permanere si vellet*, id est, et si vellet. Quo significat, robur addidisse voluntati, ut in ea bona voluntate perseverare posset; ad quod non poterat nudum ejus velle sufficere: & proinde ab ipsa bona voluntate fuisse diversum. Nisi ridiculum omnino fuisse velimus Augustinum, qui dicere voluit, quòd sine bona voluntate non potuerit in bona voluntate permanere, si vellet. Nam istam ineptiam ne forsitan et quispiam tribueret, antè dixerat: *Liberum arbitrium ad bonum nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono*, hoc est, à Deo. Nemo quippe ita absurdus est, ut habitum illum omnipotens bonum vocet, vel dubitet, volitionem bonam ab ipsa habituali bona voluntate seu charitate fieri & jvari. Vnde paulò post, hoc adiutorium comparat alimento respectu vitæ: quòd sanè à vitæ, quæ juvatur ut perdurare possit, planè diversum est. Hinc ut eandem ab habituali gratia seu bona voluntate distinctionem indicaret, infrà cum bonam illam voluntatem vocasset *fortem & sanam*, nempe ratione iustitiæ nulla cupiditate perturbata, statim adiecit: *Quantumvis, inquit, non defuturo adiutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet*, clarè indicans, adiutorium illud non cum ipsa jam bona voluntate esse datum; sed postea dandum esse, nec defuturum, cum hoc oportunitas exercendarum actionum postularet, quibus solis præcepta servantur, & iustitia retinetur. Vnde similiter in Enchiridio ad Laurentium: *Esti peccatum in solo libero*

Cap. 12.

En Enchir. 106

libero arbitrio erat constitutum; non tamen iustitia retinenda sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni divinum adiutorium praeberetur.

Et omnia quidem ista non minus perspicue probant, non esse concursum illum simultaneum, quem Augustinus adiutorium vocet, & ipsi concomitantem, novâ prorsus istius vocabuli significatione nominant, ut aliquod singulare gratiæ genus Adamo tribuisse videantur. Fatentur enim ipsi concursum illum non afferre vires ullas agentibus; cum sit influxus in effectum, non in causam, quæ nisi aliunde satis fortis fuerit ut aliquid agat, per illum concursum non fiet fortior. Quæ sanè Augustino magnopere adversa sunt, ille namque sæpè repetit, sine illo adiutorio hominem primum non potuisse permanere; cum illo potuisse, si vellet. Quibus phrasibus indicat apertissime, ipsam potentiam fuisse eo præsentem non modo roboratam, sed tributâ, absente diminutâ atque detractam. Hinc de Angelis & hominibus:

Cap. 11. Si hoc adiutorium eis defuisset, non utique sua culpa cecidissent. Et causam adjicit: Adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent, perspicue indicans, aliquid ipsi potentia istius adiutorij subtractione fuisse deluturum. Ad Dei quippe simultaneam cooperationem non possunt illa sine manifesta absurditate torqueri. Primum, quia sine illo concursu Dei non solum homo aut Angelus in iustitia permanere non potest; sed nec ex iustitia cadere potest. Sive enim actione, sive etiam sola voluntate, sine illa Dei cooperatione peccare non potest. Hoc autem Augustini doctrinæ non est dubium esse contrarium, ut qui in hoc ipso loco diversitatem creatæ potestatis ad bonum & malum, certissima distinctione discernens: Ad malum, inquit, sufficit; ad bonum nihil est, nisi adjuvetur. 19. & alibi ab omnipotenti bono. Quam differentiam alibi sæpè tradit.

Lib. v. de pecc. meritis. c. 5. & 19. & alibi ab omnipotenti bono. passim.

Secundò, quia naturam adiutorij hominis lapsi ac stantis comparans Augustinus, sæpè indicat differentiam illam tantummodo attendendam esse secundum majus & minus, efficacius & inefficacius ita nèpe, ut per unum fieret ut velimus, per alterum ut velle possimus: utrumque ergo robur afferebat, etsi majus aut minus. Concursus autem ille simultaneus nullas confert causis agentibus vires, sicut apud Recentiores in consensio est: sed sese viribus creatæ potestatis accommodat, ita ut, si fortè ante concursum infirmæ ad agendum fuerint, nunquam illa adjectione roborentur, ut firmæ fiant; si firmæ, nunquam illius subtractione debilitentur, ut infirmæ fiant. Nunquam enim illum libero arbitrio ad agendum præparato subtrahi, axioma Recentioribus receptissimum est.

Hinc tertio manifestum est, non posse esse illam simultaneam cooperationem Dei. Augustinus enim docet, istud adiutorium Angelis & hominibus ante lapsum nullo modo deesse potuisse: quia si defuisset, non utique sua culpa cecidissent: postea verò, peccatum hominis esse

A illius subtractione punitum: Nunc autem, inquit, quibus deest tale adiutorium, (quale Adam habuit) iam poena peccati est. Iuxta Recentiores autem certissimum est, cooperationem illam nemini in poenam, sed solum agere nolenti subtrahi, hoc ipso videlicet, quo non agunt. Cum enim cooperatio sit, essentialiter simul, secum agentem involvit, quem nunquam destituit nisi ab illo destituatur. Neque verò etiam nunc illa cooperatio, seu illa gratia concomitans quibus subtrahitur à Deo, tanquam peccati poena subtrahitur; sed propria libertate repudiatur, eodem prorsus modo, quo peccare nolentibus eadem illa cooperatio à Deo subtrahi solet. Non enim vel bene agendo velut præmium acquiritur, vel male agendo subtrahitur; cum neque sit meriti præmium, nec poena demeriti: sed ab arbitrij humani & Angelici libertate suspensum, ut naturalis defectus illa cooperatione, semper in malum non minus ac bonum præsentissimâ, paratissimâque suppleatur. In ordine quippe supernaturali tam illa cooperatio supernaturalis est agentis supernaturali debita, quam naturalis agentibus naturalibus: pertinet enim non minus ad naturam talis, quam ad cuiuslibet alterius institutionem. Vnde sequitur, ut quemadmodum qualibet natura quicquid faciat tali concursu adjuvante, viribus naturæ dicitur facere; ita & Adam viribus naturæ debeat dici potuisse bene facere, stare, perseverare, quantumvis sine tali concursu non potuerit; si nullo alio indiguerit gratiæ adiutorio.

Ex quo emergit aliud argumentum ex Augustino. Docet enim, Adamum istud adiutorium per impetrandi fiduciam accipere debuisse: Quandoquidem, inquit, sic erat constitutus, ut si de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum Angelum vinceret. Et continuo adhuc: Quia & ipsum considerare de adiutorio Dei, non quidem posset sine adiutorio Dei. Iam verò illa simultanea cooperatio Dei, seu concomitans illa gratia, quam ipsi vocant, nec fidendo impetratur, nec amittitur diffidendo: sed sive Deo quis fidat, sive diffidat, semper agere volenti præsto est.

Sed est aliud istius adiutorij, quod Adam habuit, & concomitantis istius cooperationis Dei capitale discrimen. Nam ex professo docet Augustinus, adiutorium Adami fuisse adiutorium sine quo non, non autem adiutorium quo, hoc est, fuisse tale adiutorium, ut sine illo quidem liberum arbitrium in iustitia stare non posset; non tamen tale, ut illo dato jam hoc ipso in iustitia staret seu perseveraret. Quemadmodum, inquit, beatitudo cum data fuerit homini beato, continuo fit beatus. De qua doctrina plura paulò post dicturi sumus: nunc satis est intelligere, concomitantem illam gratiam, seu cooperationem Dei ex diametro esse oppositam ei, quod de Adami adiutorio Augustinus docet. Est enim tale adiutorium, ut eo dato, jam hoc ipso detur id propter quod datur. Si enim Deus credenti vel diligenti cooperatur, jam hoc ipso, quo cooperatur, homo credit ac diligit. Ex quo fit, ut impossibile

ibile sit, cooperationem illam concomitantem Dei, esse illud adiutorium, quod Adamo & Angelis ex Augustini mente datum est.

Ex his puto perspicuum esse omnibus, qui magis sincerissimæ veritatis agnitione, quam preoccupatæ sententiæ defensione delectantur, Augustini doctrinam ab eorum opinione remotissimam esse, qui adiutorium Adæ & Angelis datum vel gratiam habitualem, vel illum communem supernaturalis ordinis influxum esse putant, quo Deus cum homine iusto ad agendum aliunde satis robusto, profliente, & concitato spiritu agit, nihil moturus, vel adiuturus, vel roboraturus hominem, vel acturus in homine, si ille ex seipso non agat. Nam per huiusmodi gratiæ adiutoria, quæ pro gratiæ adiutoriis, de quibus erat disceptatio, nunquam vel Pelagiani, vel Semi-Pelagiani, vel Augustinus agnovit; neque Deus regit ambulantes, neque custodit, aut servat periclitantes, neque iuvat infirmos, vel eos infirmari non sinit; neque homines illustrat ut vident, neque succendit ut ament: utpote quæ neque lumen sint, quo oculi videant, neque sceleris, quæ vita fulciatur, neque auxilium, quo sanitas ipsa teneatur, neque quicquam eorum in se contineat, quæ Augustinum illi adiutorio tribuisse monstravimus. Quapropter non gratiam habitualem, non simultaneam illam cooperationem Dei ab ipsius hominis libertate suspensam, sed verissimæ gratiæ actualis roborantis & adjuvantis auxilium intuebatur, quando præclarissimam illam sententiam protulit, quæ Pelagiana hæresis jugulata est: *Natura humana, etiamsi in illa integritate in qua condita est permaneret, nullo modo seipsum creatore suo non adjuvante servaret. Cum igitur sine Dei gratia salutem non possit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia potest reparare quam perdidit?* Quorum verborum pondere cuncta quæ de illo adiutorio hæcenus diximus, miræ brevitate comprehendit, & gravitate firmavit, & claritate explicuit. Nam & gratiam definit in illa integritate etiam iusto, hoc est, jam ante

habenti habitualis gratiæ adiutorium, ad ipsam salutem seu habitualem iustitiam custodiendam, ut scilicet declinet à malo, & faciat bonum, esse necessariam; & ita necessariam, ut illo gratiæ adiutorio in custodienda servandaque salute, seu iustitia, iusti imbecillitas adjuvetur ac suppleatur; quia se servare non potest. Sine iustitia enim habitualiter & formaliter inherente eum non posse servare iustitiam, ridiculum est adversus hæreses definire; cum sic nec sine iniustitia habitualiter inherente possit servari habitualis iniustitia. Neque Dei cooperatio quicquam ad iustitiam custodiendam valet: cum illa cooperatio non sit iustitiæ per eam custodiendam prior, quemadmodum esse deberet; sed ipsa jam eo ulque custoditæ & jam prægnante atque actariante posterior. Nec illa prorsus est, quam ibi destruebat Pelagius, & attriebat tota illa Epistola summis viribus adversus Pelagium Augustinus: hinc quæ scilicet ille, & cum qua hic dicebat, hominem salutem reparare posse, quam perdidit. Quæ verba divina luce fulgentia, celesti circumspeditione plena, sententiæ amplitudine miranda, sensus efficacia & ubertate prægnantia, tantopere Romane Sedi & Araulicis Patribus placuerunt, ut ea adversus omnes Pelagianorum cavillationes canonice sanctionis auctoritate sacraverint; & consequenter ea capita, quæ supra de illo primæ integritatis adiutorio ex ejus mente, qui illa cœcepit ac tradidit, declaravimus, in Christianæ fidei dogma converterint. Quo mirari satis nequeo illam cujusdam recentioris confidentiam, mentis Augustini, & Pelagii, & veritatis non satis peritam, qui ausus est dicere, Augustinum procul dubio in libro de Corrept. & gratia, ubi de illo jam dicto tractat adiutorio, non aliud intellexisse, quam dona habitualia iustitiæ originalis, gratiæ, & Theologalium virtutum, aliorumque habituum supernaturalium. Quo sanè commento, secundum illa quæ fuscè ex varijs Augustini locis commonstravimus, nihil alienius fingi potest.

CAPVT XIV.

Quale fuerit istud adiutorium quantum ad operandi modum.

HACTENUS de natura istius adiutorij, quantum ad substantiam ejus disputavimus, ut sciremus quodnam illud sit, an habitus, an concomitans Dei operatio; an verò aliquid actuale actioni prævium: nunc dicendum de adjuvandi modo, qui potissimum ab Augustino in hac materia spectatur. Duplex est enim adiutorij genus, & consequenter duplex adjuvandi modus, unum est adiutorium quo; alterum sine quo non. Hoc est, unum est, quo aliquid fit; alterum, sine quo non fit. Exemplis res illustranda est. Nihil est adiutorium, ut videas; sed ita adjuvat, ut eâ posita, statim videas, quod in omnibus causis formalibus locum habet. In efficientibus autem

tale adiutorium est illa simultanea cooperatio Dei: illa quippe datâ, contestim sine mora fit operatio; quæ nisi detur, nunquam fiet. Pedes verò sunt adiutorium ad ambulandum, navis ad navigandum, non tamen quo; sed sine quo non. Non enim si adsunt pedes, aut navis, continuò fit ambulatio aut navigatio; sine illis tamen fieri nequit. Tradit hanc divisionem expressis verbis Augustinus, ut naturam adiutorij primi hominis explicet.

Ipsa adiutoria, inquit, distinguenda sunt. Aliud est adiutorium, sine quo aliquid non fit; & aliud est reperiens. & gratia, quo aliquid fit. Exemplum primi est: Nam sine alimentis non possumus vivere, nec rationem adferre alimenta, eis sit ut vivat, quæ motu reducitur.

voluerit. Ergo adiutorium alimētorum est sine quo non fit, non quo fit ut vivamus. Exemplum secundi: At vero beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adiutorium est enim non solum sine quo non fit; verum etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium & quo fit est, & sine quo non fit. Quia & si data fuerit homini beatitudo, continuo fit beatus; & si data nunquam fuerit, nunquam erit. Divisio ista ex altiori capite nascitur. Quædam enim ita adjuvant potestatem, ut eam hoc ipso quo dantur, ex potentia in actum extrahant, ipsamque effectum re ipsa ponant alia vero sic adjuvant, ut potentiam quidem præparent, roborent, iuvent; aliunde tamen quàm ex ipsis extractio potentia in actum secundum, seu ipsius potestatis applicatio atque determinatio ad agendum expectari debeat: specierum atque scientia ad intelligendum, habitus ad operandum, pedum ad ambulandum, navis ad navigandum, tuacionis externe ad operandum, & infinita similia. Omnia quippe huiusmodi, potentiam quidem operandi præparent, adjuvant, roborant; nisi tamen aliunde impulsus ad operandum veniat, nihil fiet. Cujus ratio manifesta est, quia ista adiutoria sunt ejusdem ordinis cum potentia, in cuius imbecillitatis subsidium dantur. Nam ex ipsis adiutoriis, & ex potentia una perfecta & completa operandi facultas constituitur, quæ voluntatis imperio, cuius est officium & seipsa & omnibus potentiis uti, ita penitus subiecta manet, ac si potentia esset sola omnibus adiutoriis destituta. Ex quo efficitur, ut quamvis huiusmodi adiutoria in infinitum augerentur, nunquam tamen propterea fieret effectus; sed tantum completius posset fieri: fit autem tunc, quando potestas ista ad agendum actu impellitur, non fit quando non impellitur. Hinc est igitur quod Aug. alibi distinguit duplex adiutorium, quorum unum vocavit *possibilitatis*, hoc est potentia; alterum *voluntatis & actionis*. Quæ divisio petita est ex duplici illo adiuvandi modo, quem tradidimus. De quo plura in sententijs Pelagianorum explicandis dicta sunt. Adiutorium igitur, quod ibi vocatur ab Augustino voluntatis & actionis, hic est idem quod adiutorium quo fit voluntas seu volitio & actio; ita videlicet ut eo posito continuo liberum arbitrium velit & agat, eo non posito, non velit nec agat. Adiutorium vero, quod ibi vocatur *possibilitatis*, seu potentia, complectitur sub se adiutorium, quod hic vocat Augustinus sine quo non, quamvis non illud solum. Datur enim & aliud adiutorium possibilitatis, quo quidem adjuvatur possibilitas, sed sic ut sine illo aliis medijs possit fieri, sicut equus, & rheda, & lectica ad iter faciendum, & eruditio ad bene vivendum, & medicina ad convalescendum iuvant; quamvis ista & sine istis adiutoriis fieri queant: quæ tamen diversitas maiorem quidem unius adiutorii, quàm alterius necessitatem arguit; non tamen diversum cooperandi seu adiuvandi modum. Vtrumque enim solum possibilitatem seu potentiam agendi adjuvat, non voluntatem

& actionem: hoc est, adjuvant ut possit velle & agere, non efficiunt, ut velit & agat: sed ille impulsus potestatis, ut velit & agat, quantumcumque per adiutorium sine quo non adiut, aliunde prorsus expectandus est. Nam ut Augustinus alicubi dicit: Non est consequens, ut qui potest venire, etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit.

Quibus ita constitutis, perspicue docet Augustinus. & iterum iterumque diligenter inculcat, adiutorium Adami, cuius necessitatem tantopere multis locis commendaverat, non fuisse adiutorium quo, sed adiutorium sine quo non: hoc est, non fuisse tale adiutorium, quo fieret ut Adam perseveraret aut vellet, sed quo posset perseverare si vellet, & sine quo perseverare non posset: ita videlicet, ut illud adiutorium plenam permanendi potentiam seu sufficientiam largiretur, sine qua permanere non poterat; non tamen tribueret usum illius adiutorii, seu ipsam permanendi voluntatem; utpote quæ in ipsius libero relinqueretur arbitrio, à cuius liberrimo flexu & nutu Deus pendere voluit, ut illo adiutorio uti vellet aut nollet, atque ita actu permaneret aut caderet. Laboriosa huiusce rei probatione non est opus. Tot enim pro ista doctrina occurrunt testimonia, ut tedium lectori parerent, si omnia proferrentur. Nam toto capite undecimo & duodecimo libri de Corrept. & gratia, eam ex professo tradit. Nec enim alia de causa divisionem illam in adiutorium quo, & sine quo non, in medium adduxit, nisi ut discrimen agnosceremus adiutorij quod post lapsum datur, & ejus, quod ante lapsum datum fuit. Primo ita quælibet, inquit, qui in eo bono, quo factus fuerat, acceperat posse non peccare, & posse non mori, posse ipsum bonum non deserere; datum est adiutorium perseverantia, non quo fieret, ut perseveraret; sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Et aliquanto inferius: Qui est (lapsus) non solum datur adiutorium, quale primo homini dedit, sine quo non posset perseverare, si vellet; sed in eis est adiutorium & velle. Et paulo post: Habens (Adam) virtutem liberi arbitrij, quamvis non de futuro adiutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet; non tamen tali, quo in illo Deus operaretur, ut vellet. Et superiore capite aperitissime: Sane habuit (gratiam) in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset; sed eam tamen per liberum arbitrium deserre posset. Et rursum: Tale quippe erat adiutorium, tale quod desereret, eum vellet, & in quo permaneret, si vellet; non quo fieret, ut vellet. Et iterum instantius: Sic adhibebatur, ut sine hoc adiutorio in bono non maneret; sed hoc adiutorium, si vellet, desereret. Et paulo inferius: Posset ergo permanere, si vellet; quia non deerat adiutorium, per quod posset, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est. Ex quibus testimonijs & alijs in illa Augustini disputatione passim occurrentibus, duo perspicua ad rem nostram pertinentia colliguntur. Vnum est, gratiam illam Adami non fuisse adiutorium voluntatis seu volitionis, & actionis, hoc

Vide lib. 5.
de Hæresi
Pelag. c. 11.

hoc est, quò fieret, ut vellet, & ageret, seu, quò daretur ei velle & agere, siue perseverare, sed tantummodo possibilitatis, hoc est, quò fieret ut posset perseverare, si vellet, seu quò sola possibilitas perseverandi iuvaretur. Nam in eo consistit totum discrimen istius adiutorii ab adiutorio, quod Christus lapsis tribuit: quod per illud, ut jam sapissimè audivimus, daretur posse, si vellet; per hoc verò etiam efficiatur, ut velit. Hoc est, ut per illud possibilitas seu potestas perseverandi, quæ citra istud adiutorium erat quasi semiplena, iuvaretur, quatenus per adiunctionem istius adiutorii plena fieret: per hoc verò potestatis istius usus, seu ipsum velle donaretur: quia ipsa potestate non utimur, nisi quando volumus.

Alterum, quod ex isto sequitur, est, usum istius adiutorii non ab ipso illo eodem adiutorio, sed à libero primi hominis arbitrio pependisse; usque adeo ut in ejus arbitratu, nutu, ac voluntate non minus esset situm uti illo adiutorio, quàm non uti; acceptare illud, quàm repellere; illi consentire, quàm dissentire; illud tenere, quàm deserere; stare, quàm cadere; perseverare, quàm non perseverare. Quod quavis perle ex istis jam citatis Augustini testimonijs sequatur, imò manifestum sit; ipse tamen, ne quis cavillando nodum in scirpo quaereret, dispersis verbis iterum iterumque August. asseruit: Nec ipsi ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio. Et non multo post: Dedit et adiutorium, sine quo in ea (bona voluntate) non posset permanere, si vellet: ut autem vellet, in eius libero reliquit arbitrio. Et apertissimè: Posset enim perseverare etiam (cum illo adiutorio) si vellet, quod ut nollit, de libero descendit a butrio; quod tunc ita liberum erat, ut bene velle posset, & male. Et cap sequenti adhuc uberius: Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo sed perseverare & non perseverare in eius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas &c. ut digne tanta bonitati, & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Item denique disputationem brevibus & ipsa antithesi utriusque adiutorii clarissimis verbis finiens; Fortissimo quippe dimisit atque permisit facere quod vellet; in istis servavit, ut ipso donante invictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissime nollent. Quod nemini profectò mirum videri debet. Nam ex hoc ipso, quod adiutorium illud non erat nisi adiutorium sine quo non, respectu liberi arbitrii, necesse erat ab alia causa fieri flexum arbitrii, quàm ab isto adiutorio: hoc est, necesse erat ab alio quàm ab isto adiutorio fieri applicationem tam arbitrii quàm adiutorii, ad hoc ut actu vellet & permaneret: cum antea solummodo posset permanere, si vellet.

Tertium istis duobus addi potest, Non aliud fuisse istud gratiæ adiutorium, quod Adamo & Angelis datum fuit, quàm id quod schola passim sufficiens vocat. Nam hoc ipso, quod per illud iuste vivere, & in iustitia perseverare poterat, & sine illo non poterat, nec actum potestatis, sed potestatem actus asserbat, apertissimè sequitur, non aliud, quàm sufficiens dicen-

adum esse. Illud enim non est aliud, quàm quo suar. lib. 3: ita iuvatur ad operandum, ut possit si velit, ita ut in. de auxil. c. 2. h. l. illi ad volendum desit, quod non sit in eius potestate, sicut Scholastici illud describere solent. Quod quia ex ipsa rei natura perspicuum est, etiam Scholastici hoc auxilium status innocentie sufficiens fuisse consentunt. Vnde hoc ipsum luculentè S. August. expressit, cum toties dixit, Adam per hoc auxilium potuisse perseverare si vellet: vel ut alibi: Quanto magis laudandus ille, qui & velle præcepit & posse præbuit, & non impune nolle permisit. Quam potestatem paulò ante vocaverat sufficientissimam facultatem.

Quod igitur in illo felicitatis primæ statu velle & nolle non ab ipso gratiæ adiutorio, sed ab arbitrii libertate Deus peti voluit, ut quocumque videretur sese flecteret, siue applicando ipsum adiutorium ad influendū secum, si vellet, siue non applicando, si nollet, causa non alia fuit, nisi magnitudo libertatis, & consequenter potestatis, quæ primus homo in illa integritatis præstantia fruebatur. Cum enim nihil inesset, ut August. loquitur, Quod carnem animusque hominis feliciter viventis offenderet, hoc est, cion nihil ei ex seipso concupiscentialiter resisteret, sequebatur inde in totam animam magna tranquillitas, & ex ista tranquillitate volendi quoque & perseverandi summa facilitas. Erat quippe instar bilancis in æquilibrio constitutus, & instar globi rotundissimi in planitie perfectissima versus omnem partem æquè mobilis, hinc ad iutus per naturam, inde per gratiam: ut quemadmodum sine gratiæ adiutorio facillimè soloque nutu labi poterat, ita eadem facilitate solo nutu cum illo gratiæ adiutorio permanere. Ipsum quippe velle iustitiæ, cum nihil volenti resisteret, iam erat posse. Deus enim cum hominem beatum conderet, in hoc ipso quoque creaturam suam creatoris imaginem quandam exprimere & referre voluit, ut quemadmodum voluntas eius potestas est, ut & hoc sit posse quod velle, (quo enim altius ascenditur, eo magis ad unitatem tenditur) ita quoque voluntas hominis primi comparatione iustitiæ retinendæ tanta potestate gauderet, & non aliud esset ei posse retinere iustitiā, quàm velle retinere; posse non peccare, quàm nolle peccare. Vbi enim volenti nihil reluctatur intus, iam hoc ipsum velle iuste vivere, est iuste vivere; cum iusti vita non sit aliud quàm voluntas bona; quæ iam obtenta est hoc ipso quo voluit. Nunc autem postquam in illam miseriam peccato præcipitati sumus, ut voluntas relinquit voluntati, & ipsa suā propriā divisione debilitata suā secum cupiditate terrenā quasi languore confisgit, velle iustitiā, aut velle iuste vivere non est ei satis, ut possit: sed opus est magnis viribus voluntatis, hoc est, ut loquuntur Philosophi, opus est intensissimo conatu voluntatis, quo resistentes intus timor, cupiditas, atque dolor, seu ut Augustinus loquitur: Cuncta iniquitas, cuncta invidantia, cuncta cruciantia superentur. Ex quo efficitur, ut nunc summus nostræ voluntatis conatus, qui non nisi per ardentissimam Spiritus sancti inspirat-

Lib. de corr.
et grat. c. 12

inspirationem dari potest, vix jam possit id quod in Adamo infirmus poterat, utpote cui hoc ipso quo volebat, nihil supererat superandū. Propter istam igitur summam bene volendi vivendiq; facilitatem, non ei per gratiam dari voluit, ut perseveraret aut vellet, sed in ejus liberrimo, quamvis non sine gratia, posuit arbitratu. Quæ omnia, rem ipsam scilicet, & causam ejus, mirabili penetratione atq; compendio significavit nobis August. cum illa divina verba protulit: *Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo; sed perseverare vel non perseverare in eis relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ullo erat instituta peccato, & nihil illi ex se ipsa concupiscentia, licet resistebat, ut dignè tanta bonitati & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium.* Nec verò moveat quemquam, quod etiam in illo statu innocentie adiutorium istud simul cum voluntate in actum influeret, ut propterea putet, antequam arbitrium vellet, fuisse adiutorium sine quo non posset velle vel facere; cum autem re ipsa adiutorio simul adjuvante & concurrente vellet & faceret, jam esse adiutorium quo vellet & faceret. Non enim actualis influxus & concursus illius adiutorij mutat naturam ejus: quasi ante actionem esset adiutorium sine quo non, sub actione verò adiutorium quo: sed etiam tum cum concurrat & influit, non ipsum est, quo fit actio; sed tatum sine quo non fit. Nam, ut jam sæpius indicatū est, non illo sensu vocatur adiutorium quo, quia est aliquod adjumentum quo simul adjuvante actus exoritur: sed quod ita adjuvat, ut illo præsentē continuo fiat id propter quod datur, illo absente nunquam fiat. Iam verò etiam si tale adiutorium Adamo & Angelis datum fuerit, non tamen propterea in omnibus quibus datum fuit continuo factum est id propter quod datum fuit. Imo etiam tunc, quando illo adiutorio simul influente in Angelis bonis actus fiebat, sicut per liberum arbitrium steterat, ut actum inciperet, ita etiam stabat, ut pergeret. Non enim adiutorium influendo faciebat, ut arbitrium vellet; sed arbitrium volendo, ut adiutorium influeret, idq; non minus influxum prosequendo, quam inchoando. Semper enim ejusdem rationis adiutorium est, & omnino subditum nutui ipsius libertatis manet. Quod in exemplis, quæ August. protulit, omni scrupulo ambiguitatis caret. Lux enim sive in visionem influat, sive non influat; & alimentum sive sumatur, sive respuatur, non aliud sunt quam adiutoria, sine quibus non potest oculus cernere, vel vita subsistere. Non enim talia sunt, quibus fiat, ut videat, qui oculum claudere, aut ut vivat, sicut Augustinus loquitur, qui mori voluerit etiam tum quando actu videt & vivit: sed solum talia, quibus videre & vivere possit, si velit. Nam ut antè poterat neq; alimentum neq; lumen admittere, ita admissa repudiare, vel alio quocūq; modo visionem, ipsamque vitam abrumperē. Hoc in navi, sine qua nemo navigat, in pedibus sine quibus nemo ambulat, quibus ipsis exemplis August. utitur, non minus manifestum

De corrept.
et grat. c. 12

est. Voluntas est enim, quæ cum libuerit, & navi ad navigandum, & pedibus ad ambulandum utitur, vel non utitur; & eadem libertate usum inchoatum continuat aut abrumpt. Nec aliud omnia ista, quæ diximus, sunt aut esse possunt, quam adiutoria sine quibus non fit opus, sive actu per voluntatis arbitrium fiat, sive non fiat.

Ex omnibus, quæ jam diximus, ut istud hic etiam obiter dicā, consecretaneum est, omnia illa adiutoria, quorum usus vel non usus ab alio pendet, ut ad effectum, propter quem data fuerint, adjuvent, vel non adjuvent, influant, vel non influant, quibuscūq; tandem nominibus appellentur, sive habitus, sive species, sive lumen intelligentiæ, sive cognitio, sive illuminatio, sive lex, sive virtutis exemplum, sive natura, sive gratia, sive sufficiens, sive efficax, non aliud ex Augustini mente & ipsa veritatis regula esse vel esse posse, quam adiutoria, sine quibus non fiunt illa, quorum causā conferuntur. Eodem enim prorsus modo, quo iam de supra dictis exemplis declaravimus, inania & cassā fieri possunt & fiunt, nisi quis illa ad adjuvandum applicuerit. Ex quo fit, ut non hoc ipso quo præsto fuerint, fiat opus, propter quod dantur. Neque quicquam prorsus refert, quod sive humanam, sive divinam præscientiam non latuerit, effectum illo adiutorio concurrente esse secuturum, vel etiam, si ita libet, quod homo vel Deus instituerit, procuret; ut effectus fiat illo cooperante. Nihil enim istorum immutat adjuvandi modum. Si enim in libertatis arbitrio & flexu situm sit, ut adiutorium huiusmodi, quodcūq; tandem fuerit, applicet vel non applicet, & ita ejus usui vel non usui quodammodo nutu suo dominetur, impossibile est ut aliud juxta Augustini descriptionem sit, quam adiutorium sine quo non. Nam quemadmodum, ut ipse dicit, naturā eius declarando, *Cum adfuerint alimenta, non eis fit ut vivat, qui mori voluerit; ita cum affuerint ista operationis adiumenta, non eis fit ut operetur qui cessare voluerit.* Et quemadmodum non ideo desinit alimentum esse adiutorium sine quo non, etiam si Deus illo hominem propter dulcedinis pelli-
cientis blanditias usurum esse præviderit; ita nec desinit illa esse adiutoria, sine quibus non fit opus, quamvis alliciente adiutorij suavitatem influxum ejus cum arbitrio secuturum esse præciverit. Quid enim mirum, si non minus actio, quam cessatio; usus, quam non usus; adiutorij influxus, quam non influxus; cooperatio adiutorij, quam non cooperatio, Dei perspicaciā omnia penetrante ac prævolante, præsciantur? An ideo ipsi adiutorio applicatio ad influendum tribui debet? Cur non potius illi, cujus nutus facit, ut istud adiutorium simul influat; cuius nutu plerumq; vice versā fit, & semper fieri potest, ut non influat? Ille quippe fulgentissimus & indubitatus character frontis istius adiutorij ab Augustino infixus est, per quē ab adiutorio quo fit opus, sine ulla ambiguitate discernitur, & ab imperitissimo quoque rerum iudice, facillimè certissimeque dignosci potest.

CAPUT

Solvitur difficultas capite 12. proposita, & fusiùs
declaratur adiutorium quo, & sine quo non.

EX his quæ diximus jam subluere incipit illius dispenctio difficultatis, quam duodecimo capite proposuimus; quo, inquam, pacto fieri queat, ut Adam per liberi arbitrij vires in veritate stare potuerit, & re ipsa Angeli steterint, quod jam homo lapsus nequaquam, nisi per Dei gratiam, potest; & tamen nec Adam, nec Angeli ullo modo stare potuerint, quemadmodum nec homo jam lapsus in ea constitutus stare potest, nisi divinitus per gratiam iuvantur, sicut utrumque constanter & ipsdem locis Augustinus docet. Vtrumque enim sibi mira veritatis consonantia, neutro alterum interimentem, coherere facile percipiet, qui utriusque status gratiam paulò attentius ponderaverit. Totam enim difficultatem dissipat, & scrupulos omnes tollit ille diversus adiuvandi modus. Angelos enim & Adamum sic adiuvit gratia, ut non per illam in veritate & iustitia steterint, aut stare potuerint; sed sine illa non steterint, neque stare, hoc est, perseverare potuerint: lapsos verò homines ita gratia divina juvat, ut per illam in veritate & iustitia constituti stent, & per illam invictissime perseverent. Quod si cui adhuc obscurius dictum videatur, consideret ille, quòd, quando liberum arbitrium cum alterius causæ adiutorio actum facit, & oritur disceptatio, utri actus illius exercitium, five quòd fiat actus ille, tribuendum sit, nunquam illi causæ actum solere vel debere tribui, sine qua non potest fieri; sed quæ suo imperio, quamvis non sine alterius adiutorio, facit ut fiat. Quis enim dubitat, quando aliquis propria impulsus libertate oculos non sine luminis adiutorio prebet, ut videat; manus ferro adjuvante impellit ut vulneret, pedes movet ut gradiatur, navem assumit ut naviget, non lumine, ferro, pedibus, atque navis; sed ipsi libero arbitrio tribuendum esse, quod actu cernat, vulneret, incedat, & naviget, quamvis sine illorum adiutorio fieri non potuisset, perspicuum sit? Eodem enim prorsus modo, quo illis omnibus presentibus adiutoriis manifestum est, eidem libero arbitrio tribuendum esse, quòd illis neglectis non utatur; ita eadē constet certitudine, ipsius esse, quòd illis utatur. Vfus enim adiutorii sine quo non, non ipsi adiutorio, sed causæ impellenti ad usum adiutorii, seu quæ utitur adiutorio ascribi debet. Adiutorium quippe sine quo non illius est naturæ, ut ex se non tribuat velle vel facere; sed ipsam dumtaxat volendi agendiq; potestatem compleat, cum sit ejusdem rationis atque ipsa potentia, in cuius subsidium datur. Ex quo fit, ut tam potentia, quam istud adiutorium rationem actus primi tantum subeant; actus verò secundus ab eo peti debeat, quod potestiam unā cum ejus adiutorio ut operetur impellit.

A Cum ergo in illo statu primi hominis nemo dubitet, liberi arbitrij seu voluntatis fuisse munus, ut seipsum ad volendum & operandum applicaret & steteret, ipsius quoque fuit, quæcunque voluntatis adiutoria, sine quibus velle non poterat, secum ad operandum rapere, & ad opus impellere. Res ista in habitibus voluntatis, in speciebus intellectus, in ipsis potentij, in oculorum five corporalium five spiritualium luce manifesta est. Nam quamvis sine illis liberum arbitrium neque voluntate velit, neque mente intelligat, nec oculis videat; in confesso tamen est, omnes istas actiones ita esse libero voluntatis arbitrio tribuendas, ac si illas sine istis adiutoriis posset efficere: cum notum sit, ipsius esse tam per ista velle, quam nolle; tam agere, quam ab agendo desistere, tam adiutoria utendo arripere, quam non utendo repudiare. Vnum tantummodo observandum est, actiones illas liberi arbitrij, quæ propter inlitam dignitatem nudas naturæ vires longè superantem supernaturalis ordinis adiutorium postulant, ex illo cælestis habitus, vel actualis gratiæ adiutorio, supernaturalis ordinis dignitatem, & speciem imbiberè: sed quod actu & re ipsa fiant, aut factæ fuerint, etsi influente simul adiutorio, nemini ascribi debet, nisi voluntati: sicut voluntati, si cessasset, ipsa cessatio adscribi debuisset. Haud secus enim ex solo liberi arbitrij flexu ac nutu pendet, si scribere velit per calamum aptum, aureum, argenteum, ac si per ineptum, plumbeum, pennaceum; si videat per oculum sanum, atque per lippientem; per lumen Solis, atque candelæ; si intelligat per species humanas, ac per angelicas; per habitum scientiæ, ac erroris; si diligat per habitum luminosæ caritatis, ac vitiosæ cupiditatis. Nam sicut rectissime Augustinus habitum esse dicit; *Quo aliquid agitur, cum opus est: cum autem non agitur, potest agi; sed non est opus;* & Philosophi, *quo quis agit, cum voluerit:* ita de omnibus huiusmodi adiutoriis potentiam adjuvantibus, non tamen effectum per se ipsa dantibus, dici potest, quòd illis voluntas utitur, cum voluerit, & non utitur, cum noluerit: & tam usus actualis, quam non usus, seu ipsum non agendi agendique exercitium non ipsis huiusmodi adiutoriis, five habituum, five specierum, five luminum, five sufficientium gratiarum, sine quibus non fit opus: sed ipsi libertatis arbitrio, quamvis non sine adiutoriis, sese quaquaeversum stentibus tribui debet. Sed si quòd esset, vel esse posset voluntatis adiutorium tales naturæ, quod ita libero dominaretur arbitrio, ut illud secum in actum raperet, & in eo victrici quadam delectatione operaretur, ut vellet; jam influxus potentia seu actio non esset ipsi arbitrio, sed dominantis illius virtutis efficacia tribuenda. Non quasi ipsum voluntatis arbitrium tunc non vellet

vellet aut faceret: sed quia per imperiosam virtutem illam hoc ei praeferretur, ut vellet, ac faceret; non jam. Ante, virtutem illam secum ad volendum faciendumque rapiendo, & applicando; sed impetum ejus sua se dulcedine rapientem subsequendo. Nam quemadmodum illic arbitrium est id quo fit opus; adjutorium verò sine quo non fit: ita hic vice versa efficacissimum illud adjutorium esset id quo fit opus; arbitrium verò sine quo non fieret. Supremum enim tribunal, cujus tunc arbitratu voluntas huc illuc volendo nolendoque traheretur, penes illum esset, qui tali adjutorio voluntatem flecteret; cum autem ipsi libertatis arbitrio supremum volendi nolendique nutus incurreret, ut adjutoriis illis, sine quibus non potest agere, pro suo beneplacito uteretur. Illic enim adjutorium in suos usus voluntatem rapit; hic voluntas adjutorium: illic usus arbitrii voluntatis ab adjutorio inseritur; hic usus adjutorii à voluntatis arbitrio.

Ex quibus ita declaratis perspicuum esse puto, quam rectè, quam perspicaciter, quam profundè Augustinus docuerit, & ut audivimus, constantissimè, & tanquam summi momenti rem iterum iterumque inculcaverit, Adamum non per gratiam, sed per liberum arbitrium, per libertatem voluntatis in veritate stare potuisse, & re ipsa Angelos perstitisse; tales fuisse vires voluntatis, ut ei digne perseverandi committeretur arbitrium: perseverare in eius relicto esse arbitrio: fortissimè dimisisse, atque permisisse facere quod vellet: quæ omnia de lapsis hominibus tanquam capitales injurias Christi Salvatoris exhorret, & tamen quam rectè non minori constantia & autoritate simul doceat, non sine gratiæ adjutorio Adamum atque Angelos permanere potuisse, vel permanisse. Illa quippe omnia, manente integerrimâ primarum virium potestate, salvâ divinæ gratiæ necessitate, mirâ utriusque pace atque concordia, præclarissimè & sibi & innocentium felicitati, & lapsum calamitati consonant. Nimirum ut neque stantium integritas de aliqua sua perseverandi infirmitate conqueratur, neque lapsum infirmitas de sua perseverandi potestate gloriatur. Cum enim ex una parte vires libertatis essent integerrimæ, omnis omnino concupiscentialis motus interius sibi reluctantis expertes, & per hoc quasi in æquilibrio volendi nolendique constitutæ; ex alia verò parte gratiæ adjutorium non esset, quo voluntas & opus fierent; sed sine quo non fierent: id est, non tale ut per seipsum victrici efficaciam quasi dominando ipsum velle operaretur & facere; sed ipsi arbitrio tanquam liberrimo ac fortissimè dimiteret, ac permitteret, non sine adjutorio gratiæ, facere quod vellet: quis non videt, non ipsi gratiæ adjutorio tribuendum esse, quod in veritate permaneret; sed illi potius, qui adjutorium, quod de seipso semper mansisset otiosum, re ipsa ad usum applicando in veritate permansit? Nam quemadmodum neque tentationi dæmonis, neque verbis uxoris, neque objecti cuiusvis ad peccatum con-

A currentis cognitioni, sed libero arbitrio primi hominis ascribi debet, quod ex veritate cecidit, quamvis sine illis re ipsa non cecidisset, sine hac verò cognitione neque cadere potuisset: ita nec gratiæ adjutorio, sed libero arbitrio ascribi debuisset, quod in veritate stetit, quamvis sine illo stare non potuit: cum tamen pariter stare, vel non stare; perseverare, vel non perseverare in eius relinqueretur arbitrio. Non ergo per gratiæ adjutorium bonus Angelus, sed per liberum arbitrium, non sine gratiæ adjutorio, in veritate permansit; sicut non per tentationem malus Angelus, & malus homo, sed per liberum arbitrium, non sine tentatione, ex veritate lapsus est. Hoc est enim ipsissimum illud quod Augustinus dicit: *Sicut ita, cum ceciderunt Angeli sancti, qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi.* Nam sicut habitus, quamvis in ipsa voluntate vivâ sint, modo se habent mortuo, nec voluntatē ipsi, sed ipsos voluntas ad suos actus movet: ita tale adjutorium sine quo non, quantacunque fuerit excellentiæ; non ad actus voluntatem concitavit, sed ab illa concitatum fuit: & nisi nutum ipsa suum volendo præbuisset, & adjutorium arripuisset, sive in bonum, sive in malum, utrovis modo adjutorium torpuisset otio, & sine omni effectu vacuum permanisset. Liberum enim arbitrium hac illac sese flectendo dominatum fuit, & ut jam sæpe diximus, illi non minùs ascribi debuit, quod actus exercitium, etsi non sine adjutorio lectum fuit, quàm quod neglecto adjutorio non secutum.

Hæc ergo genuina & vera ratio est, cur semper Augustinus, cum de adjutorio primi hominis loquitur, comparatione lucis & alimenti utitur, quæ oculis & vitæ etiā perfectissimè sanis prorsus necessaria sunt: non tamen ejusmodi, quibus fiat, ut videat, aut vivat homo, si forte clausis oculis esse, & mori voluerit; sed sine quibus non fiat. Non enim se ipsis hoc efficiunt, ut, si ad sint, continuò homo vivat, aut oculis videat; sed tantummodo, si voluerit; hoc est, si libero suo arbitrio presentibus adjutoriis istis usus fuerit. Vbi sanè, nisi contra ipsam rerum naturam velut contra maris fremitum clamare voluerimus, quicumque sani cerebri fuerit prorsus perspicit, libero arbitrio, non luci aut alimentis esse tribuendum, quod cernat, aut vivat; quantumvis sine lucis & alimenti adjutorio & influxu cernere nullo modo possit, aut vivere. Longè aliter se res habet in illius gratiæ adjutorio, quod lapsus per peccatum tractisque viribus libertatis Christus attulit. Hoc enim non est amplius adjutorium, sine quo non possunt velle vel permanere; sed quo præsentē, hoc ipso fit, ut velint, atque permanent: & per hoc non libero voluntatis arbitrio, sed ipsi gratiæ tribui debet, quod volunt: nec iam per liberum arbitrium, sed per gratiæ adjutorium, non tamen sine libero arbitrio, volunt & permanent. Ipso enim gratiæ adjutorio donante fit, ut invictissime me quod bonum est velint, & hoc deferere invictissime & gratiæ volunt.

157

nolunt. Hinc est quod Augustinus, qui toties tanto studio inculcaverat, adiutorium gratiæ, quod Adamo & Angelis datum fuerat, fuisse sine quo non fieret opus, arbitrium verò voluntatis, quo, seu per quod fieret: cum ad Christianæ gratiæ adiutorium explicandum venit, phrasibus è diametro repugnantibus utitur, quibus indicet, iam gratiam esse adiutorium quo, seu per quod fit opus; arbitrium verò voluntatis esse sine quo non fit, nec fieri potest. Hoc ergo, inquit, frustra dici satis elucebit, cum ipsam humanam iustitiam (id est, opus iustitiæ) operationi Dei (id est, gratiæ adiutorio) tribuendam esse clauerit, quamvis non fiat sine hominis voluntate. Et rursum: Non iustificati per legem, nec iustificati per propriam voluntatem: sed iustificati gratia ipsius: non quod sine voluntate nostra fiat &c. & non multo post: Demonstrare nitimur, in eo nos adiuvari ad operandam iustitiam, quod ipsa voluntas nostra, sine qua operari bonum non possumus, adiuvetur & erigatur, imperio spiritus gratiæ.

Ex ijs, quæ hæcenus declarata sunt, id quoque perspicuum est, quo pacto Adam & Angeli dicantur absolute per vires liberi arbitrii iuste vivere & perseverare potuisse; cum tamen non potuerint sine gratiæ adiutorio, quod à naturali libertate distinctum est. Duplex enim potestas est, completa, & incompleta. Completa est, quæ ex insitis naturæ viribus simul & adiutorio componitur: incompleta, quæ seorsim ab adiutorio gratiæ in solis liberi arbitrii viribus (habitu non excludimus) constituta est. Quando ergo toties Augustinus dicit, per liberum arbitrium Adamum & omnes Angelos permanere potuisse, & bonos Angelos in veritate stetisse, de potentia incompleta loquitur, nec tamen falsum loquitur. Nemo enim certissimam locutionem esse neget, qua dicimus, hominem per sanos oculos videre posse: quamvis id non possit sine lucis auxilio: & per intellectum res propositas percipere posse; quamvis id non possit, nisi phantasmata & species juvent. Quod in alijs plerisque potentijs, quando sanæ sunt, similiter locum habet. Plerumque enim aliquid extrinsecum præter internam potentiam sanitatem, necessarium est, sine quo suas actiones exercere non possunt, siue medium rectè dispositum illud fuerit, siue species respectu sensuum, siue aliud quippiam, sine quo simul auxiliante naturalis illa & sana potentia non solet operari. Vidit hoc & notavit etiam Augustinus. Cum enim Pelagius diceret, Nos habere ad non peccandum forte ac firmum liberum arbitrium, quale videlicet in Adamo recenter condito fuit, satis animadvertit Augustinus, non inde gratiæ divinæ negationem rectè colligi, eo quod phrasibus ista possit esse vera, quamvis gratia esset ad

A non peccandum necessaria. Cum ergo Augustinus gratiæ negationem Pelagius impo-
tuisset, ita subiicit: Quod ne existimetur de illis Epist. 106. ad temere suspicari, & fortassis quis dicat, sic eum sen-
tire forte ac firmum ad non peccandum liberum arbitrium (quamvis sine Dei gratia id efficere atque adimplere non possit) sicut sanos oculos firmos dicimus ad videndum, quod tamen nullo modo facere possunt, si desit lucis auxilium; alio loco quid diceret, vel quid putaret, ostendit. Cui doctrinæ consonat, quod in libro de natura & gratia scribit: ubi cum similiter Pelagius nos naturæ insitam non peccandi
di possibilitatem, hoc est, potestatem habere dixisset: Si ite, inquit, qui hunc librum scripsit, de illa hominis naturæ loqueretur, quæ primò inculpata & salva condita est, utcumque acceptaretur hoc dictum. Quod paulo antè sanorum pedum similitudine declaraverat: de homine sanis pedibus
tolerabiliter dici potest, velit, nolit, habet ambulandi possibilitatem, id est, potestatem; contractis verò si velit, non habet. Vbi quod (tolerabiliter & utcumque) dicit, eò respicit, quod Pelagius illam possibilitatem inseparabiliter insitam esse statuisset. Locutiones igitur istæ verissimæ sunt; quia ipsa sanitas potentiarum est etiam potestas earum: quæ sublata, potestas tollitur, ut merito id quod antea sanæ poterant, iam imbecilles ægritudine non amplius posse dicantur. Hinc est enim, quod nemo rectè dixerit, cæcum si velit posse cernere, hominem fractis pedibus posse ambulare, præcis digitis posse pingere; quod antea rectissimo loquendi modo posse dicebantur, quamvis sine luce, aut calamo, aut quovis alio subsidio, id efficere & adimplere non possent. Cum ergo liberum arbitrium primi hominis & Angelorum in illa primæ felicitatis præstata summa integritate & sanitate frueretur, rectè & merito posse Deum diligere, posse bene vivere, posse perseverare dicebatur; quamvis ea sine divinæ gratiæ velut lucis auxilio præstare non possent. Ipsa quippe integritas atque sanitas erat potestas ejus, qua per peccatum securamque concupiscentiæ infirmitatem lasa atque corrupta, nullo modo amplius id quod ante poterat posse dicendum est, nisi antè per potentissimam alterius gratiæ medicinam, omni omnino languore sanato, tota infirmitas auferatur, & ita ipsum posse reddatur. Tunc enim iterum verissimum erit id quod de primo, & sano, ideoque fortissimo homine Augustinus dixit: In natura posse, & in
potestate habere velle, & non consentire suadenti.
Et ne quis in gratiæ præiudicium traheret id quod de incompleta illa potestate sine scrupulo dictum, & verissimè dictum fuerat, & tamen sine gratia Dei, velut sanorum oculorum luce, actu adimplere non poterat, mox attexit: Adiuante tamen illo, qui superbi resistit, humilibus autem dat gratiam.

CAPVT XVI.

Perseuerantia, & merita in statu innocentiae humanae
& Angelicae non fuerunt specialia
Dei dona.

DONVM speciale vocamus hic, quod Deus per speciale gratiae adiutorium donat, non solum ita, ut sine illo libertatis arbitrium id non possit habere, si velit, vel illo adjuvante possit habere, si velit; sed etiam, ut per illud ipsum velit. Tunc enim Deus per istud adiutorium ipsum velle donando, donat & meritum, & huiusmodi donata merita continendo, ipsam etiam in bono perseuerantiam donat. Ex qua specialis doni explicatione liquet, quid ad quaestionem istam iuxta Augustini mentem responderi debeat. Manifeste quippe patet, neque merita, neque perseuerantiam Adamum aut Angelos à Deo speciali huiusmodi dono accipere debuisse, neque re ipsa sanctos Angelos accepisse. Nec sane opus est, doctrinam istam iterata laboriosaque argumentorum coactione stabilire. Nam quidquid de fortissimis illis primae libertatis viribus toto capite septimo, octavo & nono diximus, hanc ipsam veritatem ex Augustini sententia directè probat, propter quam etiam statuendam illa ab Augustino toties inculcata fuit. Si enim per liberi arbitrij vires Adam & Angelus iuste vivere potuit, & iniustitia, in qua collocatus fuerat, permanere, ut ibi multis Augustini auctoritatibus constituimus; perfectio neque iusta vita, neque perseuerantia eis erant à Deo speciali donatione largienda. Hoc ipsum enim, & non aliud spectat Augustinus tantarum primae libertatis virium commendatione, ut intelligamus, non fuisse necessarium, ut Deus eis ipsum velle donaret, qui volendi sufficientissimam facultatem dederat; ut non ab alio, quam ab ipsa integerrima, non impedita; fortissimè volendi potestate peteretur: utpote qua tunc ita erat libera, ut bene velle posset & male, non de futuro Dei adiutorio, sine quo bene velle non poterat.

De correptione
& gratia. c. 11

Rursum igitur, cum talis esset istius divini adiutorij conditio, ut non esset quo opus fieret, sed sine quo non fieret, ut supra fuisse ex sanctissimi Doctoris doctrina demonstravimus; quicquid de illius adiutorij natura c. 14. & super. diximus, hoc ipsum ex professo probat. Nec enim alia de causa duplicis istius adiutorij discrimen, quo & sine quo non, ab Augustino traditum & inculcatum fuit, nisi ut liquidò perciperemus, Deum neque donasse sanctis Angelis merita vel perseuerantiam meritorum, neque Adamo donare debuisse per illud speciale auxilium, quo fit ut liberum arbitrium velit: sed ex ipsa ipsorum libertate suspensisse, ut si vellet, non tamen sine adiutorio

A suo, haberet meritum, si vellet itidem, non sine adiutorio suo, haberet perseuerantiam meritorum. Haec enim ipsissima est natura istius duplicis adiutorij, ut illo, quod eis datum fuit, adjuvante, haberent posse, si vellet; velle verò in ipsorum relinqueretur arbitrio: altero verò, quod lapsis datur, adjuvante, habeant simul & velle, quod possunt, & posse, quod volunt.

Quae quidem quamvis ex ijs, quae supra constituimus, lectori memori satis superque perspecta sint; quia tamen in credendis rebus insolitis, & inveteratam opinionem ferientibus, certissimis & adamantinis ratiocinationibus homines diffidere solent, ipsum Augustinum in subsidium advocemus, ut hanc eum vidisse doctrinae suae connexionem, adeoque verbis apertissimis tradidisse, non solum ratiocinando videamus oculis, sed quodammodo B palpemus & manibus. Sic ergo de perseuerantia liberi arbitrij in bono loquitur: *Habens virtutem liberi arbitrij (ad perseuerandum) quamvis non defuturo adiutorio Dei, sine quo non posset perseuerare, si vellet; non tamen tali, quo in illo Deus operaretur, ut vellet.* Ecce apertissimè dicit, non habuisse tale adiutorium Adamum, quo Deus operaretur velle perseuerantiam, hoc est, quo ei donaret perseuerantiam, quae non nisi volendo donari & haberi potest. Et cur non fuit ei illud perseuerantiae donum collatum à Deo? Nimirum, quia non erat opus, ut tanto Dei adiutorio ac dono voluntas illa sanissima, fortissima, liberissima muniretur: *Cum in natura* C *posse, & illo adjuvante, in potestate haberet velle.* Hoc enim ipse Augustinus statim quali praecipuo subijcit: *Fortissimo quippe dimisit, atque permisi, facere quod vellet; infirmis servavit, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellet, & hoc deservere invictissime nollent.* Et adhuc longè apertius paulò superius in eodem loco expressis verbis dicit, idèd non accepisse Adamum hoc donum Dei, hoc est, accipere non debuisse, quod tales haberet vires voluntatis, ut meritò & perseuerare & non perseuerare in ejus relinqueretur arbitrio: hoc est, ut alterutrum sua sibi meret libertate donaret, vel solà, si caderet, vel Dei adiutorio (sine quo stare non poterat) simul adjuvante, si staret. Sed ipsa ejus efficacia divinaque verba; quavis explicatione clariora audiamus: *Ut ergo non acciperet (id est, ut non opus esset accipere per adiutorium quo) hoc donum Dei, id est, in bono perseuerantiam primus homo; sed perseuerare vel non perseuerare in eum relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, quae sine illo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex se*

Lib. de
gratia

Lib. de
gratia

Lib. de
gratia

ex se

ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignè tan-
 ra bonitati, & bonè vivendi facilitati, perseverandi
 committeretur arbitrium. Quasi diceret, magni-
 tudo libertatis & potestatis, ut non acciperet
 perseverantiam, in causa fuit: quæ non pos-
 situlabat, ut ei tale donum Deus peculiari ad-
 iutorio largiretur: sed cum dedisset ei adju-
 torium, sine quo non posset perseverare, si vellet;
 ut vellet (sicut paulò ante ipse Augustinus di-
 cit) hoc est, ipsum velle perseverare, & per
 hoc, ipsam perseverantiam in eius libero reliquit
 arbitrio. Quod non aliud est, quàm si diceret, dato
 ei adiutorio, sine quo velle & perseverare non
 poterat, non ei perseverantiam dedit, sed ejus
 libertati, volendi & nolendi, perseverandi &
 non perseverandi optionem dedit, ut utrum
 vellet, eligeret. Quod ipsdē pœnè verbis
 alibi etiam Augustinus expressit: Sic ergo sa-
 xus est homo rectus, ut & manere in ea rectitudine
 posset non sine adiutorio divino, & suo fieri perversus
 arbitrio: & utrumlibet horum elegeret, Dei voluntas
 fieret, aut etiam ab illo, aut ceterè de illo.

Quod si perseverantiam peculiari dono non
 acceperunt Angeli à Deo, neque Adam acce-
 pisset, si in iustitia permanisset, de singulis
 meritis idem longè potiori ratione sentiendum
 est. Nam nisi Augustinus omnia principia do-
 cetrinæ suæ superiùs tradita retractare velit,
 cogitur merita status innocentie non speciali
 dono Dei, sed arbitrio libertatis ascribere.
 Hoc enim similiter, & non aliud volunt illa
 quæ toties repetivit, per liberum arbitrium
 Angelos permanisse, & Adamum permanere
 potuisse. Nec enim aliud Angelorum aut Adæ
 meritum fuisse aut fuit, quàm in iustitia, in
 qua conditi fuerant permanere, ut sapissimè
 Augustinus docet. Vnde illud Genesios: *Ve*
operaretur, & custodiret illum, de Adamo ex-
plicans: Ex eo autem quod additum est (& custo-
diret) significatum est, qualis illa operatio erat.
Namque in tranquillitate beata vitæ, ubi mors non
est, omnis operatio est, custodire quod tenes. Et
alibi: Donec istam summam beatitudinis plenitu-
dinem tanquam premium istius permanentionis acci-
perent.

Sed nequis insequendo principiorum ipsius
 filo nos fortè falli arbitretur, ipse potius Au-
 gustinus, juxta propria sua principia de me-
 ritis innocentie disserens, audiendus est. Cum
 igitur omnia lapsi hominis merita divinæ gra-
 tiæ merita largienti tribuisset, ne gloriaretur
 omnis caro coram Deo, ita consequenter de
 meritis primi hominis loquitur: *Vnde autem*
non gloriatur caro, coram ipso, nisi de meritis suis?
qua quidem potuit habere, sed perdidit; & per quod
habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum
arbitrium: propter quod non restat liberandis nisi gra-
tia liberantis. Ecce disertis verbis omnis do-
ctrinæ supra prolata consonis, & propter an-
tithesis adjectæ lucem, omni expositione cla-
rioribus dicit, Adamum per idem liberum ar-
bitrium, per quod perdidit meritum illud ha-
bere potuisse; & idcirco idem illud meritum,
quod antè per liberum arbitriū habere potuit,
nunc per gratiam liberantis esse largiendum,

A Nam quamvis & Adamo divinæ gratiæ non
 defuerit adiutorium, non tamen illa dedisset
 meritum, ut nunc facit: sed ita juvisset, ut
 sine illo, etsi voluisset, nihil boni meriti ha-
 bere potuisset. Et illa ratio est, cur istud me-
 ritum Adamo suum vocat: nimirum quia suū
 sibi illud libertate ad habendum potius meri-
 tum (etsi non sine gratia) quàm demeritum
 sese flectente peperisset; quod nunc ipsa gratia
 in libero arbitrio parit. Qua de causa istud
 Adamo meritum alibi *humanum* vocat; quia vi-
 delicet erat opus hominis per liberum arbi-
 trium (quamvis non sine gratia) sibi metipso
 tribuentis; non gratiæ largientis donum: Hu-
 mana sic merita conticefcant, quæ perierunt per Adam, ss. c. 15.
 & regnet, quæ regnat, De gratia per I E S V M
 Christum Dominum nostrum. Eandem doctrinæ
 suæ veritatem & consonantiam & alijs non
 paucis locis tradit. Nam quod paulò antè di-
 centem audivimus, per liberum arbitrium,
 per quod habere potuit, meritum periisse, hoc
 in eodem libro paulò aliter eodem sensu dicit:
 Nunc autem per peccatum perdit bono merito, fa-
 ctum est donum gratiæ. Et in octoginta tribus
 quaestionibus: Cum ergo meritum peccando ami-
 serimus &c. quid sibi vult homo de hac massa, ut Deo
 respondeat, ac dicat: Quare me sic fecisti? Et in
 libris de Genesi ad litteram: Hoc enim (spiri-
 tale corpus) premium est illius meriti, quod ami-
 sit. Idcirco autem amisisse dicitur meritum,
 quia fortissimam illam arbitrij libertatem &
 potestatem perdidit, per quam poterat sibi
 meritum non tamen sine gratia adjuvante pa-
 rere: quod nunc non potest; sed ei meritum
 per ipsam gratiam dari, & ipsi arbitrio volun-
 tatis inferi debet. Qua de causa, dicit alibi:
 Convenientissimum, & ordinatissimum apparet, ut
 Lib. 3. de lib. arb. c. 20.
 malum meritum prioris (id est Adam) natura se-
 quentis sit (quia nascimur naturā filij iræ) &
 bonum meritum sequentis, natura prioris sit. Vbi
 meritum Adæ naturam vocat, quia per na-
 turam haberi poterat, seu per naturalem in
 creatione datam arbitrij libertatem, gratia
 non dante illud, ut fieret, sed tantummodo
 adjuvante, ut sine illa non fieret. Hinc ean-
 dem suam doctrinam evidentius, & radicem
 diversitatis illius tangens, expressit alibi: Pri-
 ma gratia est, quæ sit ut habeat homo iustitiam, si
 Deo resp. & grat. c. 18.
 velit. Secunda ergo (post lapsum) plus potest, quā
 etiam sit, ut velit. Vbi per iustitiam intelligit
 opus iustum, hoc est, meritum, phrasi Apo-
 stolicā, quam Augustinus sexcenties in scriptis
 suis imitatus est, plerumque per iustitiam opus
 iustum intelligendo: Vnde illa creberrimā:
 Operari iustitiam: & si per legem iustitia, ergo gra-
 tiæ Christus mortuus, & similia, de quibus suo
 loco tractandum erit. Quamvis res ipsa hoc
 loco per se clamet, iustitiam hic opus iustum
 esse, seu meritum. Nam habitualement iustitiam
 iam Adam antea cum dono suæ creationis ac-
 ceperat. Itaque hoc est quod dicit, tale adju-
 torium gratiæ Adamo fuisse datum, ut iusti-
 tiam præcepto sibi præstitutam, hoc est, opus
 iustum ac meritum habere posset, si suā li-
 bertate, gratiā simul influente, vellet; post
 lapsum

lapsus verò, gratiam, hoc ipso quo facit, ut homo operari velit, etiam donare iustitiam. Quod etiam significavit illis præclaris verbis in Enchiridio: *Illam (primam immortalitatem) natura humana perdidit per liberum arbitrium, & hanc (secundam immortalitatem) est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset &c.* ubi per oppositionem gratiæ & meriti id ipsum, quod hic tradimus, significatum voluit: nunc videlicet ipsa merita per gratiam libero arbitrio dari; cum antea per ipsum liberum arbitrium non sine gratia proferrentur: & ideo primi status meritum esse propriè meritum; secundi status esse gratuitum donum.

Hinc etiam oritur, quod idem Augustinus docet, in statu innocentiae sicut propriè ipsorum hominum fuisset meritum, ita coelestem beatitudinem quoque ipsorum futuram fuisse mercedem: nunc verò non minùs futura vitæ mercedem, quam hujus meritum esse gratiæ largientis donum. Nam inter meritum & mercedem est quidam respectus mutus, & naturalis quædam dependentia; unde nascitur, ut id quod in uno reperitur, in alterum redundet. Vtrumque autem habet quandam oppositionem ad gratiam, seu gratuitum donum. Nam quo meritum majorem includit & supponit gratiam ejus, à quo merces ejus expectanda est, tanto minus rigorosæ iustitiæ meritum est: & è contrario, quo aliquid magis gratis datur, eo mercedis ratio minùs est rigorosa. Merces enim id propriè est, quod operi, sive merito ex iustitia debitum est, juxta illud Apostoli: *Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia non est gratia.* Hoc est, si aliquid gratis alicui datur, jam non datur ex operibus, sive meritis; quia meritum repugnat quodammodo gratiæ. Vnde & alibi idem Apostolus: *Ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum:* quasi diceret, qui opus aliquod ex se facit non donatum sibi per gratiam alterius, illi merces datur, non ut gratuita, sed tanquam debita; quia merces est id quod debetur: unde ut tale, sub illa consideratione, repugnat gratiæ. Augustinus igitur hac mercedis & meriti consideratione perpensa juxta illam Apostolicam definitionem docet, post lapsum hominis beatitudinem sic operù nostrorum mercedem esse, ut simul sit gratia, seu gratuitum donum, juxta illud Apostoli: *Gratia Dei vita æterna:* nempe, quia merita quibus illa redditur, gratuita Dei dona sunt: *Si vita bona nostra,* inquit, *nihil aliud est quam Dei gratia, sine dubio & vita æterna, quæ bona vitæ redditur, Dei gratia est. Et ipsa enim gratis datur; quia gratis data est illa, cui datur.* Sed è contrario quando de præmio me-

ritorum primi hominis & Angelorum mentionem facit, solummodo mercedem vocat, nunquam gratiam; sed potius gratiam esse negat: non quod proflus nullam ad merita eorum agnoscat concurrisse gratiam, sed quia non fuerunt eis, sicuti nobis, gratuita Dei liberalitate donata; sed ex propria eorum libertate, quamvis non sine Dei gratia, promerantur. Sic ergo loquitur: *Quæ futura erat homini, (scilicet confirmatio liberi arbitrii per gloriam) sicut facta est, & Angelis sanctis, merces meriti.* Nunc autem per peccatum perditus bono merito, in hi qui liberantur, factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat. Hinc nomen meriti, præmij, & mercedis in Angelis & primo homine de industria & libenter usurpat: Donec istam summam beatitudinis plenitudinem tanquam præmij istius permansionis acciperent. Et rursum: *Si per liberum arbitrium manere voluisset, acciperet illam MERITO huiusmodi permansionis beatitudinis plenitudinem.* Et aliquanto post: *Profecto eius culpa est, cuius MERITUM fuisset, si permanere voluisset.* Et iterum: *Sicut fecerant Angelis sanctis qui huius mansionis debitam MERCEDEM accipere meruerunt.* Et alibi de istis Angelis: *Quæ libertas voluntatis in illis primo conditionis præstantia, quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam pervenire MERUERUNT.* Post casum autem hominis non nisi ad GRATIAM suam Deus voluit pertinere &c. Quibus omnibus locis, nominibus meriti, præmij, & mercedis, quandam ad gratiam seu ad gratuitum donum antithesin seu oppositionem indicatam voluit, quam in ultimo illo loco tetigit, & clarissimè in Enchiridio explicuit: *Hanc est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset.* Quæ quid sibi velint, jam supra, explicando diversum in utroque adjutorio concurrendi & adjuvandi modum, non semel diximus.

Phrases istas, occultamque doctrinam ijs comprehensam ad amulsum sanctus Prosper imitatus est. Nam cum dixisset Angelicæ fuisse voluntatis, quod staret, similiter adjicit: *At merito sua stabilitatis in æternum felices effecti, de sua permansione securi sunt.* Et in libro sequente luculentius: *Ut qui posse non mori acceperant in natura, non posse mori consequerentur in gloria: & ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hic eorum meritum fuisset peccare noluisse.* Et contra Collatorem: *Possent in bonis, quæ naturaliter acceperat, perseverare quia vellet, & MERITO VOLUNTARIÆ perseverantia in eam beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset.* Quibus locutionibus idem omnino quod Augustinus nos lectori insinuare conatus est.

CAPVT XVII.

Solvitur locus Augustini ex libro de Correctione & gratia.

Sed quamvis ista juxta Divi Augustini A mentem omnino vera sint, & omnibus principiis ejus supra declaratis prorsus consentanea: nonnulla tamen non levis ponderis argumenta, quæ ex ipso petuntur Augustino, dissolvenda sunt; ne quis minus peritus doctrinæ ipsius aliquâ verisimili verborum contrarietate turbetur, sicut quidam non infimæ eruditionis viri per illa perpetuam intellecta turbati, & in transversum acti sunt. Præterea illa eorum argumenta ex Augustino, quæ primo homini gratiæ adjutorium necessarium fuisse probant, & à nobis superius magna ex parte producta sunt. Nam ista nihil ad scopum eorum & rem præsentem faciunt. Non enim hoc loco de gratiæ necessitate quaritur, quam ex Concilio Arausicano tanquam Catholica fidei dogma supponimus: sed de illa gratia quaritur, quâ Deus meritum vel perseverantiam non hominis vel Angeli relinquit arbitrio, quamvis per gratiam adjuto, sed ipsi libertatis arbitrio speciali donatione largitur; non ei ut mereatur aut perseveret cum illa gratia committendo: sed ut mereatur & perseveret per ipsam gratiam invictissimè faciendo. Illis igitur & similibus argumentis quæ ad rem propositam nihil faciunt prætermittis.

Opponitur primò ex Augustino locus ex libro de correctione & gratia capite decimo, ubi Augustinus dicit de homine primo, ait scriptor quidam recentior: *Non habuit perseverantiam, & si non habuit, non itaque accepit.* Supponens non potuisse illam habere, nisi acceptam per efficacis videlicet gratiæ donum. Ita ille. Putat enim Augustinum verbis istis significasse, quod Adam idè non habuerit perseverantiam, quia eam non acceperat à Deo; qui eam per efficacem gratiam in Adam, quemadmodum & in hominibus lapsis debuerit efficere operando in eo velle atque perficere. Quod si Augustinus voluit, tollitur profectò funditus discrimen istud, quod nos hætenus ex eo tot testimonijs asseruimus. Mirarer sane scriptoris illius, in re tanta, vel incuriam vel somnolentiam, nisi jam sapius experientia comperissem, eam pluribus non infimæ notæ viris in Augustino volutando contigisse. Nam ita perfunctoriè doctrinam ejus nonnulli consulunt, vel percurrunt, ut in capitalibus doctrinæ articulis, ubi de summa rerum agitur, utrum videlicet Christiani, an Pelagiani simus, argumenta & pronunciata Pelagianorum tanquam Augustini doctrinam amplexi fuerint. Cujusmodi hallucinatio quantas in totam reliquam doctrinam eorum perturbationes necessario secum inferat, nemo non

videt. Idem scriptori isti hoc loco contigit. Nam objectionem, quam sibi Augustinus Pelagianorum vel errantium nomine proposuerat & summis postea disputandi viribus redarguit, tanquam traditam ab eo veritatem accepit: idque in re tanti momenti, ut si verum sit, quod scriptor ille putat, non solum discrimen supra traditum, sed universam Augustini doctrinam, quam illo libro & alijs perisque de gratia divina tradidit, uno ictu succisam corrumpere necesse sit: imò omnia etiam Christianæ gratiæ fundamenta subverti. Quod partim ex ijs quæ dicta sunt, partim ijs quæ postea latius tradituri sumus, per se facile intelligitur.

Dico igitur, Augustinum illo in loco nequaquam asserere, vel supponere, quod Adam non potuerit perseverantiam habere, nisi acceptam à Deo per speciale auxilium, quod ille scriptor *efficax* vocat: Sed cum per aliquot capita præcedentia magno conatu demonstrasset, perseverantiam esse donum Dei, quod prædestinatis filiis suis ipse largitur, reliquis verò, qui non sunt à perditionis massa discreti iusto judicio negat; tandem capite decimo objectionem eorum proponit, qui isti Catholica doctrinæ nolunt acquiescere in hunc modum: primus homo vel habuit perseverantiam, vel non habuit: si habuit, ergo perseveravit, & consequenter non peccavit: sed constat eum peccasse, & non perseverasse; ergo non habuit perseverantiam. Hæc est una pars dilemmatis: jam subjungit alteram: *si non habuit* primus homo perseverantiam in bono, non usque accepit à Deo; quia si accepisset, re ipsa perseverasset. Quod si non accepit à Deo perseverantiam, ergo non perseverando non peccavit: quia non potest hic dici, sicuti de hominibus lapsis, quod suâ culpâ non acceperit à Deo perseverantiam, eo quod in malâ damnationis constitutus, iuste ab ea non fuerit gratiæ largitate discretus. Hoc est totum argumentum ex Augustino petitum: quod directè in illum collimat scopum, ut adducto hominis primi & innocentis exemplo, evertat illam sententiam Augustini, quâ docuerat perseverantiam esse donum Dei, quod idè tantummodo iuste non omnibus datur, quia ab origine damnationis rei sint. Quod ipsa sancti Augustini verba satis per se, si cum attentione lecta fuerint, patet acient: Nam primò, ut nemo vel tardissimus falli posset, ita disertis verois proponit generaliter questionem de primi hominis perseverantia: Hinc exoritur alia questio lib. de corr. non sane contemnenda, sed in adiutorio Domini, in grat. eius manu sunt & nos & sermonis nostri, aggre. cap. 10. dienda, atque solvenda. Quaritur enim à nobis, quantum attinet ad hoc donum Dei, quod est in bono perse-

perseverare usque in finem, quid de ipso primo homine A
sentiamus, qui certe sine ulla vitio factus est rectus: &
proinde dici non potest, perseverantiam gratiam
ei à Deo propter originis seu massæ damnatæ
labem, esse denegatam. Et cum ab illa qua-
stione aliam distinxisset, quæ non erat ad pro-
positum ejus, iterum eandem clariùs explica-
turusque proponit: Sed illud, inquit, magis qua-
rendum, operosius tractandum est, quomodo respon-
dendum eis qui dicunt: Si in illa rectitudine, in qua sine vitio
factus est, habuit perseverantiam, procul dubio perseve-
ravit in ea. Et si perseveravit, utique non peccavit &c.
Cum autem peccasset, & desertorem boni fuisse, ve-
ritas clamat: Non ergo habuit in illo bono perseve-
rantiam, & si non habuit, non utique accepit. Quo-
modo enim & accepisset perseverantiam, & non perse-
verasset? Porro si propterea non habuit, quia non
accepit, quid ipse non perseverando peccavit, qui perse-
verantiam non accepit? Neque enim dici potest, ideo
non accepisse, quia non est discretus à massa perditionis
gratia largitate. Nondum quippe erat illa in genere
humano perditionis massa antequam peccasset, ex quo
tracta est origo vitiatæ. Hæc Augustinus tam
perspicuè ex persona adversarii, vel proponen-
tis questionem operosius tractandam loquens,
ut non videam quomodo in tam evidenti luce
aliquis secutire possit. Hanc igitur objectionem,
quæ est inimicorum gratiæ Dei, ita dissolvit
Augustinus, ut ex professo longissimâ doctissi-
mæque oratione sententiam è diametro repu-
gnantem illi tradat, quam scriptor iste ex ejus
scriptis se hausisse crediderat. Docet enim non
fuisse necesse, ut Adamus perseverantiam à
Deo acciperet, eo quod cum tantis liberi ar-
bitrii viribus creatus esset, ut per illas (gratia
tamen adjutus, sine qua perseverare nonpos-
serat) facile posset perseverare si vellet, etiamsi
Deus in eo per peculiare adjutorium ac donum
gratiæ non operaretur, ut vellet. Quam ob
causam, si non permanisset in bono, non culpam C
Deo perseverantiam non donantis, sed ipsi Ada-
mo esse tribuendam, qui ipse noluit perseve-
rare, cum posset. Ex quo sequebatur, fixam
& stabilem permanere doctrinam suam, qua
docuerat, culpabiles esse eos, qui postquam in
damnationis massam inciderunt, non perse-
verant, tametsi ipsum perseverantiæ donum,
sine quo perseverare non possunt, à Deo non
accepissent. Ille est verus Augustini in illo li-
bro & libri loco sensus & scopus. Sic enim sta-
tim immediatè post verba quæ citavimus, illam
objectionem suprà positam aggreditur: Quæ-
ritur saluberrimè consistitur, quod rectissime cre-
dimus, Deum sic ordinasse Angelorum & hominum
vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset eorum li-
berum arbitrium: deinde, quid posset sue gratiæ be-
neficium, iustitiæque iudicium. Quibus verbis sta-
tim ipsum fontem quasi digito ostendit, unde
illa diversitas gratiæ, quæ primum Angelis &
Adamo, deinde potentior hominibus lapsis D
datum & liberrimum arbitrium creaturis suis
innocentibus tribuendo, experiri voluit, quid-
nam posset illud liberum arbitrium, seu, ut
per se. s. 7. alibi loquitur, quid valeret illa libera voluntas

in illa prima conditionis præsantia: ut si ex iustitia
collata libero suo flexu cecidisset, & sese ipsa
perpetua peccati servitute damnasset, tunc
demum experiretur, quid ipse posset per effi-
cacissimæ suæ gratiæ auxilium, ipsum quod
ceciderat arbitrium liberando; vel certe illud
sine spe liberationis iusto iudicio condemnan-
do. Cum verò hic statim occurreret, utrum
igitur illa prima libertas voluntatis tanti fuis-
set ponderis, ut sine ulla Dei gratia perseverare
potuisset, respondet initio capitis 11. omnino
etiam isti forti libertati gratiam fuisse neces-
sariam, sed longè diffamem ei quæ jam lapsis
datur. Hujus autem diversitatis rationem ex
eo petit, quod Adam in bonis erat. Lapsi in
maus: Proinde quod ille non opus habebat eo ad-
jutorio, quod implorant isti, qui dicunt: Video aliam
legem in membris mecum repugnantem legi mentis meæ:
hoc est, quod ille nulla tali rixâ internâ à seipso
adversus seipsum tentatus atque turbatus suâ
pace frueretur, nec ullo modo tam potenti in-
digeret auxilio, quo cum illo interno hoste, hoc
est, secum pugnare posset & vincere. Ex hac
igitur radice fuit illa diversitas adjutorij,
quod utriusque arbitrii pulcherrimæ, iustissi-
mæ, & accuratissimæ proportionis lege con-
temperatū fuit. Adamo enim & Angelis tanquā
torulissimā libertate præditis, quæ instar bi-
lancis in æquilibrio collocata nullo deorsum
pondere gravabatur, dandum erat adjutorium
gratiæ, cum qua seipsum posset, & sine qua
non posset, in iustitia conservare, si vellet;
ut ita facillimè se posset solo nutu in utram-
libet partem flectere: lapsis verò, quorum ar-
bitrium jam iustitia exutum durissima concu-
piscentiæ servitute premebatur, potentius ad-
jutorium dandum fuit, quo illa concupiscen-
tiæ servitus frangeretur, arbitrium erigeretur,
& liberaretur, & in iustitia collocatum adver-
sus omnes tentationes invictissimè muniretur.
Hinc est, quod capite duodecimo illud pri-
mum vocat adjutorium sine quo non, istud verò
adjutorium quo. Cujus diversitatis filium se-
quendo iterum iterumque inculcat, homini-
bus jam lapsis tanquam infirmis non am-
plius perseverandi potestatem, ut olim, per
adjutorium sine quo non poterant perseverare,
seu ipsam nec perseverantiam per adjutorium
quo esse donandam: Fortissimo quippe, inquit, Cap. 11.
dimisit atque permisit (cum adjutorio licet sine
quo non) facere quod vellet: infirmus servavit, ut
ipso donante, per adjutorium quo, invictissimè
quod bonum est vellet, & hoc deserere invictissimè
nollet. Et ut omnis tergiversandi ansa tolle-
retur, & sine ambiguitate ostenderet, quæ de
causa, & quo scopo, prolixam illam disputa-
tionem suscepisset, perspicuis & expressis ver-
bis dicit, non accepisse Adamum perseverantiā
à Deo, sed ipsimet propter magnitudinē viriū
perseverandi & non perseverandi arbitriū fuisse
commisum: Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id
est, in bono perseverantiam primus homo, sed perse-
verare vel non perseverare in eius relinqueretur arbi-
trio, tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ulla
suæ instituta peccato, & nihil illi ex seipsa concu-
piscentiæ,

Lib. de corr.
& grat. c. 10

Lib. de dono

per se. s. 7.

piſentialiter reſiſtebat, ut digne tanta bonitati, & A
bene vivendi facilitati: perſeverandi committeretur ar-
bitrium. Hæc eſt genuina ſententia ſanctiſſimi
Præſulis, directè & capitaliter ei repugnans
hallucinationi, quæ Scriptor iſte, Pelagianam
objectionem pro ſolutione Auguſtini arripien-
do, exiſtimavit ab eo ſuppoſitum fuiſſe, quod
Adam non potuerit habere perſeverantiam,
niſi eam à Deo donante accepiſſet. Hic ſcopus
Auguſtini genuinus in illa altiſſima doctiſſi-
maque diſputatione trium capitū, qua veram
& immobilem baſim collocat, cui univerſa
doctrina de Gratia Chriſti Salvatoris incum-
bit: quam qui non intelligit, ac diſputationi-
bus quibuſcunq; loco ſuo movere nititur, in
plurimarum hallucinationum conſulium inci-
dat, neceſſe eſt: ut non ſit ullo modo miran-
dum, ſi, ſubtrac-to illo fundamento, tot alter-
cationibus doctrina de gratia lacerata ſit, &
omnia, quæ recentiores pro ſuo quiſque genio B
excogitata procuderunt, velut humanis incer-
tiſq; ſuſpicionibus nixa fluctuent. neque ullum
exitum in Auguſtini doctrina reperiunt. Hæc
eſt enim vera clavis, qua aditus in ſcripta ejus
aperiendus eſt, & ſine qua qui ea molitur in-
gredi, velut cæcus palpabit in meridie, ac tot
tantiſq; difficultatibus implicabitur, ut quaſi

monſtris occurrentibus territus Auguſtinum
tanquam perplexitatibus, imo. ut quidam au-
ſunt dicere, mille erroribus reſertū averſetur.
Qui verò, pſto iſto fundamēto, diſtinctionem
illam velut ſilum in labyrintho ſcriptorum
ejus ſecutus fuerit, mirabilis ei occurrit con-
textus rerum: reſpondent extrema primis me-
dia utriſque, omnia omnibus. In geometria
ſi prima dederis, danda ſunt omnia: hic ſi duo
illa adjutoria ſtantis & lapſi, ſani & a gri, in-
tegrī & fracti arbitrij amplexus fueris, omnia
velut ex ipſa re nata ita ſe conſequuntur, ut
ipſa tanta rerum omnium cōcatenatio & con-
ſonantia altiſſimè clamet, ibi latere, vel potius
evidentiſſimè patere veritatem: ſin verò di-
ſtinctionem iſtam velut baſin omnium ſuſtule-
ris, omnium ruinā opprimēris. Quæ ſanè ra-
tio eſt, cur eam Auguſtinus inſinuatam quidem
ſæpius, nunquam tamen apertè traditam tan-
dem in fine vitæ ſuæ luculentiffimè declara-
verit, tantoque conatu & aſſeverantia præter
morem ſuum aſſeruerit, ut eam verbis Apo-
ſtolicis ordiretur: *Quæ præ ſaluberrimè con-
ſtituitur, quod rectiſſimè credimus* &c. ut ſigni-
ficaret nobis, veriſſimam, certiſſimam, & ma-
ximi ponderis ſe doctrinam tradere, de qua
nemini ſas eſſet ulla ratione dubitare.

CAPVT XVIII.

Solvitur alius Auguſtini locus ex libro duo-
decimo de Civitate Dei.

ſuar. lib. 10.
de grat. 59.
m. 6.
Bellar. lib. 2.
de grat. 5.
lib. 2. c. 17.
et alij.
V. ſuæ pri-
ma per. diſp.
133. c. 4.
Lib. 12 de
Civitate, c. 9.

SE d. alium opponit locum non ſolū A
Scriptor iſte, ſed plerique Recentiores,
ex libris de Civitate Dei, quo doctri-
næ iſtius jugulum petitur, ſi hoc ibi do-
cuerit Auguſtinus, quod ipſi putant. Sic enim
de Angelis loquitur: *Aut minorem acceperunt*
(Angeli mali) amoris divini gratiam, quam illi,
qui in eadem perſiſterunt: aut ſi utriusque boni æqua-
liter creati ſunt, iſtis mala voluntate cadentibus, illi
amplius adjuvi ad eam beatitudinis plenitudinem, unde
ſe nunquam caſuros certiſſimi fierent, pervenerunt.
Ex quibus verbis inferunt, non ſolū gratiſ
electos Angelos bonos præ malis, ſed etiam
accepiſſe majorem gratiam, auxilium videli-
cet efficaciſ, ipſumque donū perſeverantiæ,
quod non acceperunt Angeli mali. Neque
enim aliter videntur dici poſſe magis adjuvi, niſi
ut ex ſpeciali Dei beneficio ac dono, alij præ
aliis ad beatitudinis plenitudinem pervenirent.
Quocirca cū iſta doctrinæ hætenus ex ipſo B
traditæ tam perſpicuè repugnent, ut capita-
lem ictum inſligere videantur, neque ullibi
legatur illum quem citavimus retractaſſe lo-
cum, non ſegniter explorandum eſt, num
etiam in iſta, quemadmodum in ſuperiori, ob-
jectione perperam intelligenda, quæ plerorq;
Recentiores abripuit, aliquā hallucinatione
fallantur. Dicimus igitur doctrinam, quā iſtis
verbis Auguſtinus tradit, à re propoſita eſſe re-
motiſſimam, neq; ad præſentem diſputationē

poſſe ſine abſurditate torqueri. Quod ut à fun-
damentis intelligatur, ſciendum eſt, Auguſt.
ſe aliquando torſiſſe mirum in modum, qui ſa-
ctum fuerit, ut cū omnes Angeli non modo
in bona voluntate, ſive in Dei charitate, ſed
etiam ſapientes & beati conditi ſint, alij tamen
de ſua perpetua beatitudine certū ſint, ſicut
ſanctos Angelos eſſe certiſſimos, fides credit;
alij fuerint illius perpetuitatis, imo & ſui ca-
ſus, & permanſionis incerti. Cauſa difficulta-
tis fuit, quod impoſſibile eſſe videretur, ut ali-
quis ſit verè beatus, ſi beatitudinem illam ali-
quando deſituram eſſe ſciat vel non deſituram
exiſtimando fallatur, vel utrumque neſciendo
ſuſpenſus ſit: cū & ſcientes timor, & ita ne-
ſcientes error, & hæſitantes ipſa de tanta ſeli-
citate cunctatio benè beatos eſſe non ſinat.
Beatos eſſe ſanctos Angelos cum præſcientia
ſuæ perpetuæ permanſionis credimus: tales
autem fuiſſe dæmones ante caſum ſuum, credi
non poteſt; & tamen aliquam eos habuiſſe bea-
titudinem ſui caſus & permanſionis incertam,
rectiſſimè creditur. Vnde igitur iſta iſtius præ-
ſcientiæ & ignorantia in utriſque diverſitas?
An ex diverſo creationis aut juſtificationis
beneficio? An ex merito? An forte ut olim
dæmones ita nunc Angeli ſancti adhuc ſuæ
permanſionis ignari ſunt? Quæſtio iſta ab Au-
guſtino ſerupuloſiſſimè & prolixiſſimè in libro
undecimo de Genefi ad litteram propter Ma-
nichæos

Lib. 11. de
Genesi ad lit.
c. 26.

Lib. de dono
perfectionis c. 21.

Lib. 11. de
Civ. c. 13.

Lib. de corre.
& grat. c. 10.

nichæos disputata fuit: ubi tandem, cum illius
coarctatus angustiis se expedire non posset,
post prolixissimam disputationem rem indeci-
sam in quadriuo relinquit: Nunc, inquit, suffi-
ciat ista complexio; aut ab initio creationis sua dia-
bolum à beatitudine, quam si voluisset percipere
fuerat, impiâ superbia cecidisse; aut alios esse Angelos
inferioris ministerii in hoc mundo, inter quos secundum
eorum quandam non præciam beatitudinem vixerat,
& à quorum societate cum sibi subditis Angelis suis
tanquam Archangelus cecidit per superbiam impietatis;
sed hoc nullo modo asseri potest, illud mirum si
potest: aut certe ratio est requirenda, quemadmodum
omnes sancti Angeli, si inter illos aliquando pariter
beatus cum suis Angelis diabolus vixit, non habuerint
etiam ipsam præscientiam perpetuæ felicitatis suæ,
sed eam post casum eius acceperint: aut quo merito
ante suum peccatum diabolus cum socijs suis à ceteris
Angelis discretus fuerit, ut ipse sui casus futurus esset
ignarus, illi autem certi permanſionis suæ. Sed quod
Augustinus de se adversus Pelagianos de di-
vina gratia scribente proficitur: proficenter me
existimo, Deo miserante, scripsisse; non tamen à per-
fectione coeſſe; hoc etiam in ista quæſtione lo-
cum habuit. Nam aliquot annis post illam di-
sputationem iterum eandem quæſtionem li-
bro undecimo de Civitate sibi proposuit, &
adductis argumentis utrumque disleruit. Sed
tandem cum istud sibi certum jecisset funda-
mentum, sanctos Angelos jam esse certissimos
æternæ felicitatis suæ, malos verò antequam
cecidissent, illius fuisse suæ permanſionis &
perpetuitatis incertos, ad duo dumtaxat mem-
bra redegit fluctuationem suam: ut videlicet
vel inæquales in gratia, & beatitudine, & per-
manſionis præſcientia ab initio constituti fue-
rint; aut si æquales, ista præſcientia & pleni-
tudo beatitudinis bonis post casum demonum
velut præmium permanſionis adveniret. Re-
stat, inquit, ut aut impares fuerint, (ſcilicet in
creatione ſua) aut si pares fuerint, post illorum
ruinam illi certæ ſcientiæ ſuæ certæ felicitatis acceſſe-
rit. Sub finem verò vitæ, remotâ omnis dubi-
tationis incertitudine, definitam ſæpius tulit
pro illa poſtrema parte tanquam pro certa
veritate ſententiam. Nam in libro de corre-
ptione & gratia, qui inter ſcripta ejus retra-
ctata poſtremus eſt, ita rem deſignavit: Ceteri
autem per iſſum liberum arbitrium in veritate ſte-
runt, eamque de ſuo caſu nunquam futuro certiffimam
ſeire meruerunt. Et paulo poſt uberius: Diabo-
lus verò & Angeli ejus eſſe beati erant, antequam ca-
derent, & ſe in miſeriam caſuros eſſe neſciebant; erat
tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, ſi per
liberum arbitrium in veritate ſteſſent; donec iſſam
summæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium
ipſius permanſionis acciperent, id eſt, ut magna per
ſpiritum ſanctum data abundantia charitatis Dei ca-
dere ulterius omnino non poſſent, & hoc de ſe certiffi-
me noſſent. Quam doctrinam adhuc alijs locis
eodem in libro repetit, non alia, ut arbitror,
cauſa, niſi ut accuratè ac definitè ante finem
vitæ ſuæ poſteris traderet, quid eſſet de quæ-

ſtionis iſtius perplexitate, quæ tantopere eum
torſerat, ſentendum.

Ex his pleniffimè intelligi poteſt, quid ſibi
Augustinus velit in illo loco, qui ex libris de
Civitate Dei nobis obſectus eſt. Nimirum ean-
dem illam in iſta quæſtione vacillationem ſuam,
quam eum in lib. 11. de Civit. Dei duobus
membris complexum eſſe narravimus, etiam
iſtis verbis in libro duodecimo conſignatam
voluit: ut videlicet Angeli qui ceciderunt, aut
in impari divini amoris gratia collocati fue-
rint, per quam fieret, ut alij ſuæ permanſionis
ignari, alij certi fuerint: vel ſi in ea pares fue-
runt, illi ſua libertate ceciderint, hi permanſe-
rint, & in præmium iſtius permanſionis am-
plius adiuti præſcientiam nunquam futuri ſui ca-
lus acceperint. Quo ſenſu manifeſtum eſt ver-
ba iſta nihil penitus ad propoſitum pertinere.
Loquuntur enim de adiutorio, quod per ipſam
æternam felicitatem illa permanſione prome-
ritam, eis datum fuit; & non de illo, quod eos
perleverare faceret, & ad illam beatitudinis
plenitudinem pervenire. Hunc eſſe veriffimum
& genuinum Augustini ſenſum ex multis ca-
pitibus patet. Nam primò quemadmodum in
libro 11. bimembrem ſententiam ſuam propo-
ſuerat, ita eodem prorfus modo & hic lib. 12.
Aut minorem acceperunt divini amoris gratiam, quàm
illi qui in ea perſeuerunt; aut ſi utrique boni æquali-
ter creati ſunt, iſtis mala voluntate cadentibus, illi
amplius adiuti ad eam beatitudinis plenitudinem, inde
ſe nunquam caſuros certiffimi fierent, pervenerunt.
Quod enim in libro undecimo dixerat: Aut
im, ares fuerant; hoc in præſenti loco dicit: Aut
minorem acceperunt divini amoris gratiam, quam
illi ſcilicet. Et quod in illo dicit: Aut ſi pares
fuerunt, poſt illorum ruinam illi certæ ſcientiæ ſuæ cer-
tæ felicitatis acceſſerunt; hoc in præſenti dicit: Aut
ſi utrique boni æqualiter creati ſunt, iſtis mala volun-
tate cadentibus, illi amplius adiuti ad eam beatitudinis
plenitudinem; inde ſe nunquam caſuros certiffimi
fierent pervenerunt. Vtroque in loco manifeſtè
ſignificat, poſt perleverantiam Angelorum eos
qui ſteterant eſſe magis adiutos, quam qui ceci-
derant, ita ſcilicet ut ſe nunquam amplius ca-
ſuros eſſe præſcient. Et ne quis illud (magis
adiuti) ad illud tempus referret, quo viatores
ad beatitudinem tenderent, expreſſè in libro
undecimo hoc excludit, dicendo: Poſt illorum
ruinam certam ſcientiam certæ ſuæ felicitatis
acceſſiſſe: quod hic obſcurius quidem, idè ta-
men ſpectando per alia verba ſignificavit; iſtis
mala voluntate cadentibus, illi amplius adiuti. De-
nique ut omnis omnino ſcrupulus tolleretur,
in hoc ipſo loco, qui nobis opponitur, ad illum
libri undecimi locum, quem citavimus, ex-
preſſis verbis ſine medio interjectis ſeſe refert:
Sicut, inquit, iam etiam in libro, quem ſequitur
iſte, tractavimus. Nec enim in toto illo libro
undecimo locus ullus inveniri poteſt ubi de
adiutorio illo majore tractaverit, quàm iſte
quem citavimus.

CAPVT

CAPVT XIX.

Solvitur locus Scripturæ; & difficultas ex Bulla sanctissimorum Pontificum Pij Quinti, & Gregorij Decimi-tertij mota: ubi ostenditur, non minùs merita status innocentie esse gratiam & dona Dei, quàm merita lapsorum juxta recentiores.

DENIQUE non parvi ponderis ratio in Scripturis fundata opponi potest videtur enim ex ista Augustini doctrina sequi, Angelorum & primi hominis adhuc integri merita non rectè vocari potuisse gratiam. Si enim non sunt libero arbitrio donata per gratiam, quomodo rectè gratiam vocaverimus? quia ipsa merita non sunt gratia. Hoc autem & Scripturis ad- versatur, quæ generaliter profitentur: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Et: *Gratia Dei vita æterna:* nec non duorum Pontificum Romanorum sanctioni, qui duas illas proposi- tiones proscripserunt: *Nec Angeli, nec primi ho- minis adhuc integri merita, rectè vocantur gratia.* Item: *Et bonis Angelis & primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vite, felicitas esset merces, non gratia.*

Ad ista, divi Augustini principiis inhæren- do, respondemus, non ideo Angelorum & Adami merita non esse gratiam, quia non su- premo modo sunt gratia. Quis enim etiam re- centiorum dubitaverit, longè majori ratione, jure ac titulo lapsi hominis, quàm stantis meri- ta gratiam nuncupandam esse, & verò esse? An ideo ista quoque non sunt gratia? illa quippe ei, qui ante insultus, inimicus, dānationis reus erat, per admirabilem illam Dei benignitatem data sunt, quā ipse Filius Dei incarnatus, & passus est: quam extollit Apostolus, quando dicit: *Commendat autem charitatem suam, & hoc ipso gratiæ quoque Salvatoris magnitudinem, Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Et post Apostolum Augustinus: *Gratia Dei non potuit gratis com- mendari, quàm ut ipse unicus Dei Filius in se incom- mutabiliter manens indueret hominem & spem dile- ctionis suæ daret hominibus, homine medio. Et in alio loco: Quia peccavit ista natura, cum peccare potuit, largiore gratia liberatur. Et paulo inferius: A quo resedit, & gratia maiore perfecti. Per istā gratiā maiore, gratiā largiore, gratiam incarnationis Filij Dei, cōmendatorem gratiam facien- tem facere, quia non donabantur merita sta- tus innocentie, an ideo gratiæ donorumque nomine spolianda sunt? Quapropter omnino fatendum est merita status innocentie tam Angelicæ quàm humanæ fuisse gratias, ac do- na Dei; sed non illò sublimi ac speciali modo, qui statui fractæ libertatis damnatæque naturæ proprius, & suprà fusiùs explicatus est. Quan- tumvis igitur juxta doctrinā Augustini meri-*

tum status illius per liberū arbitriū haberetur, & gloria ipsi retributa merces ab Augusti dicitur, quæ nunc est gratia: ipse tamen non paucis locis utrumque etiam tunc gratiam ac Dei donum vocat. Quod sanè quatuor modis ve- rum esse juxta principia cælestis doctrinæ ipsius, intelligi potest.

Primus & quidem imperfectissimus modus est, quia ipsa tuta natura & liberum arbi- trium gratis omnino, sine ullius vel meriti, vel orationis, vel dignitatis consideratione concessa sunt. Arbor quippe tota si omnino gratis data fuit, omnes etiam fructus necesse est esse gratuitos. Vnde Augustinus: *Esti quædam non improbanda ratione dicitur gratia Dei, quia creati sumus, ut non nihil essemus & c. sed non ita, qui & essemus, & viveremus, & sentiremus, & intelligeremus, & de hoc tanto beneficio creati: ipsi quoque gratias agere debeamus: Vnde merito & ista gratia dici potest, quia non precedenti in aliquo in operum merito, sed gratuita Dei bonitate donata est.* Hinc est quod juxta Augustini doctrinam quicquid sit à natura juxta leges, quibus per condi- torem instituta est, ipsi conditoris gratuite benignitati ac dono tribui debet: *Nec mater mea, inquit, vel nutrices meæ sibi ubera implebant: sed tu mihi, Domine, per eas dabas alimentum infan- tie secundum institutionem tuam, & divitias usque ad fundum rerum disposuisti, Tu etiam mihi dabas nolle amplius, quàm dabas, & nutriendis me dare mihi velle, quod eis dabas. Dare enim mihi per ordi- natum affectum volebant, quo ex te abundabant. Nam bonum erat ei bonum meum ex eis, quod ex eis non, sed per eas erat. Ex te quippe bona omnia, Deus, & ex Deo meo salus mihi universa. Quæ doctrina usque adeo apud Augustinum fixa est, ut nec opera illa moralia, quæ infideles faciunt, infi- delibus, sed soli Deo ascribenda esse testetur: Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene- utitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona male faciunt. Quod ipse multo majori ra- tione docet, quando homines quamvis Eth- nici, & à veri Dei cognitione prorsus alie- ni, à vita improba ad honestiores conver- tuntur mores, etiam si in sua infidelitate per- mancant. Hujusmodi quippe morum emen- dationes præfenti potius vitæ ornandæ, quàm futuræ comparandæ utiles non nisi divino muneri tribuendas putat. Nam de Polemone loquens, quem Xenocrates, de fruge tempe- rantia disputando, non solum ebriosum, sed etiam*

etiam tunc ebrium ad alios mores repente
convertit: *Quamquam*, inquit, *ille, sicut pruden-*
ter & veraciter intellexisti, non Deo fuerit acqui-
ritus, sed tantum a dominatu luxuria liberatus; tamen
ne id ipsum quidem, quod melius in eo factum est, hu-
mano operi tribuerim, sed divino. Rationem quoque
sua opinionis assignando subnectit: Ipsius nam-
que corporis, quod est infirmum nostrum, si qua bona
sunt, sicut forma, & vires, & salus, & si quid eius-
modi est, non sunt nisi ex Deo creatore & perfectore
natura: quanto magis animi bona donare nullus aliis
potest. Quid enim superbius vel ingratis cogitare po-
test humana recordia, si putaverit, cum carne pul-
chrum faciat Deus, hominem antea castum ab homine
fieri. Intellige ab homine solo, Deo per nullum
auxilium adjuvante.

Secundus modus est, quia etiam in illo statu
Deus suadebat, iubebatque, ut iustitiae opus
fieret; a peccato terrebat mortis supplicio, ad
perseverantiam invitabat immortalitatis prae-
mio: *Sic cum muerians*, inquit Augustinus,
libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, uteretur exi-
tio; atque in paradisi felicitate tanquam in umbra
vita, unde iustitia custodiatur in meliora conscenderet,
collocavit. Et in libris de Civitate Dei: Vbi
magna est invidentia poena proposita, & res acce-
ptore facili imperata, quisnam satis explicet, quan-
tum malum sit, non obedire in re facili, & tan-
ta potestatis imperio, & tanto terrenti suppli-
cio?

Tertius est, quia bonam voluntatem, hoc
est, divino amore succensam hominibus &
Angelis dedit: simul in eis & condens naturam, &
largiens gratiam. Ex quo fit, ut Augustinus non
minus Angelis, quam hominibus charitatem
& Spiritum sanctum initio creationis infusum
esse fateatur. *Consistendum est, inquit, cum debita*
laude creatoris, non ad solos sanctos homines perti-
nere, verum etiam de sanctis Angelis posse dici, quod
charitas Dei diffusa sit in eis per Spiritum sanctum, qui
datus est eis. Haec ergo voluntas bona, seu cha-
ritas Dei, hoc est, gratia habitualis & opera-
toria divinitus data necessario simul cum li-
bero arbitrio iustum opus operante concurre-
bat, & influebat, sine cuius ope in iustitia ope-
ratione per liberum arbitrium perseverare
non poterat. Hoc autem solum jam etiam post
lapsum hominis multi Scriptorum recentio-
rum sufficere volunt, ut meritum hominis &
merces ejus ad Dei gratiam referantur.

Quartus est (ut nihil de concursu generali
dicam, quem recentiores concomitantem gra-
tiam vocant) quia gratiam non solum habi-
tualem, sed etiam actualem, & supernatura-
lis ordinis adiutorium ad operandam iustitiam
dedit: sine qua non solum non perseverare,
sed nec ullum opus bonum facere, aut velle,
aut confidere de ipso adiutorio Dei poterat.
Haec autem gratia non solum exterius, sed in-
tus in ipso animo regebat liberum arbitrium,
custodiebat, adjuvabat, illustrabat ut vide-
ret, accendebat ut amaret: ut supra fuisse ex
Augustino demonstravimus. Cum igitur tot
modis Adami merita, premiumque merito-
rum eius divinae bonitati & gratiae ascribenda

veniant, perspicuum est, neque Scripturamil-
lum: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia;*
neque illas sanctissimorum Pontificum san-
ctiones Augustini doctrinae esse contrarias.
Vnde plerisque modis jam recensitos simul
tangens, ubi potissimum de primo homine &
creationis exordio disputabat: *Deus*, inquit,
illi debet aliquid, quia omnia gratuito praestat. Et si
quisquam dicet, ab illo aliquid deberi meritis suis, cer-
te ut esset, non ei debebatur: non enim erat, cui da-
bebatur. Ecce primus gratuiti doni modus.
Omnia ergo illi debent, primo quicquid sunt, in quan-
tum natura sunt; deinde quicquid melius possunt esse,
si velint, quaecumque acceperunt, ut velint; aut quid-
quid oportet eas esse. Ecce & primus, & reliqui
breviter insinuat. Nam illud (creaturas aliquid
melius posse si velint) meritum earum respicit,
quod ipse sine multiplici gratiae adiutorio nul-
lo modo esse posse definit: cuius intuitu mox
dicat: Creaturas debere Deo, ut scilicet recte vi-
vat, si a seipso, & liberam voluntatem, & sufficientis-
simam potestatem: nempe per eam quam expli-
cimus gratiam. Nam creatura ad bonum nihil
est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.

Hinc est igitur, quod magna cum fiducia
Augustinus, omnia non solum merita, sed
etiam premia meritorum divinae gratiae in illo
statu primae tam humanae quam Angelicae fe-
licitatis ascribit. Nam de bono usu liberi ar-
bitrii, qui non est aliud quam meritum ejus,
ita loquitur, quando cum Manichaeis de ori-
gine boni & mali disputabat: *Memnisse te oportet,*
non solum magna, sed etiam minima bona non
esse posse nisi ab illo, a quo sunt omnia bona, hoc est,
Deo. Et paulo inferius, cum ostendisset virtutes
quibus bene vivitur, esse illa magna bona, quibus
nemo male utitur, quia opus virtutis est
bonus usus aliorum bonorum, quibus etiam
non bene uti possumus, sic subiungit: Quare
abundantia & magnitudo bonitatis Dei non solum
magna, sed etiam media, & minima bona esse pra-
estant. Magis laudanda est bonitas eius in magna,
quam in medijs, & magis in medijs, quam in minimis
bonis, sed magis in omnibus, quoniam si non omnia tri-
bueret. Et ne quis existimaret, virtutes tan-
tummodo Augustinum tribuisse Deo respectu
hominis, cum primum conditus est, & non et-
iam actiones ejus; ipsemet Augustinus decla-
rat, se virtutis nomine, virtutis usum, seu actum
intelligere: bonus usus eius, (liberi arbitrii)
iam virtus est, quae in magnis reperitur bonis, quibus
male uti nullus potest. Et quia omnia bona, sicut
dictum est, & magna, & media, & minima ex
Deo sunt, sequitur ut ex Deo sit etiam bonus
usus liberae voluntatis, quae virtus est, & in ma-
gnis numeratur bonis. Et universam disputa-
tionem concludens de prima origine boni &
mali, quod in creaturis exortum est: Tu cautum, lib. 1. de lib. arbit. c. 22.
inquit, pietatem inconfusam tene, ut nullum tibi bo-
num vel sentienti, vel intelligenti, vel quoquo modo co-
gitanti occurrat, quod non sit ex Deo. Haec autem
omnia ipsemet August. ad commendanda Dei
gratiam ad actus bonos, contra Manichaeos de
prima origine boni & mali errantes, se dixisse
testatur.

Mercedem

177

Lib. 22. de
Civ. Dei
c. 30.Cant. 2. in
Psalm. 70.

Mercedem verò status innocentie non minus manifestè divinæ gratiæ tribuit. Merces enim illa non est alia, quam ardentissimus amor claræ Dei contemplatione perfectus; per quem fit, ut statissimè divino adhærens bono iam amplius peccare non possit. Hoc autem non allcribit Augustinus nisi dono Dei, quicquid tandem præcellerit meritum: servandi gradus erant divini muneris, ut primum daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset homo; novissimum, quo peccare non posset; atque illud ad comparandum meritum; hoc ad recipiendum præmium pertinet. Ecce & præmium liberi arbitrii primum dati divinum munus appellat. Sed manifestius adhuc haud ita multo superius: verum hoc quoque (scilicet in beatitudine peccare non posse) Dei munere, non sui possibilitate natura. Aliud est enim esse Deum, aliud participem Dei. Deus natura peccare non potest; participes vero Dei ab illo accipiunt, ut peccare non possint.

In meritis verò simul & præmijs Angelorum non minus luculentè Dei gratiam extollit, & eos omnia divinæ benignitatis dono debere profitetur. In altis calis sunt, in altis Angelis sunt &c. tibi debent quod sunt, tibi debent quod vivunt, tibi debent quod iuste vivunt, tibi debent quod beatè vivunt. Potentiam tuam & institutionem tuam usquequo? Usque in altissima, que celsis magnalia. Ne putes hominem solum pertinere ad gratiam Dei. Quid erat Angelus antequam fieret? Quid est Angelus, si deserat qui creavit? His & similibus sententijs divinâ veritate fulgentibus castitas doctrinæ, quam sanctus ille Doctor de meritis & præmijs hominum & Angelorum innocentium tradidit, satis elucet; nec ea sic illum soli creaturæ libertate tribuisse, ut Dei gratiam excluderet. Quæ si recentiorum palato satis fuerint, ut omnem sinistram suspensionem de ejus mente, deponant; vehementer scire cuperem, quid ipsi, qui tantopere Dei gratiam crepant, liberalius, sublimius, gloriosius, de Dei gratia prædicent, non dico in operandis meritis hominum & Angelorum innocentium, sed etiam peccatorum: quorum & vires fractæ sunt, & sub miserrima cupiditatum omnium ipsiusque diaboli servitute captivæ? An forte, idcirco lapsorum hominum merita esse Deo tribuenda, quia ipse naturam, & liberum arbitrium lapsis & sub concupiscentia laborantibus dedit? non diffidetur hoc etiam de stantibus Augustinus. An quia gratiam habitalem, & charitatem insudit? aperitissimè profitetur Augustinus. An forte, quod illa sanctificationis gratia simul in opus insuit, & ita Deus cooperatur operantibus? Ambabus ulnis amplectitur hoc de Adamo & Angelis Augustinus. An quia etiam actuale adiutorium supernaturalis ordinis præbet, sine quo nihil ad vitam æternam adipiscendam arbitrium liberum lapsorum operari potest? idem de status innocentie meritis docet, repetit, inculcat Augustinus. An quia sic præbet adiutorium, ut illa lapsi status merita sint munus Dei, & merces eorum etiam gratia vocari queat? Idem iterum iterumque

clamat Augustinus. An quia non solum insuit gratia cum libertatis arbitrio, sed sic insuit, ut faciat ipsum facere, ita videlicet, ut illud ad opus inchoandum hic & nunc determinet; & ita merita eorum sint speculæ domus Dei? Negat hoc Molina, negat Lessius, negat Vasquez, negat Suarez, & alij non pauci de infirmissimo voluntatis arbitrio, etiam in præfenti ruinæ statu: ut non sit mirum, si hoc negat & Augustinus de fortissimo arbitrio innocentium. Non indignentur, obsecro, si ante lapsum hoc gratiæ Augustinus neget, quod post lapsum recentiores diffidentur. Nam quicquid tandem dixerint de divinæ gratiæ officijs, quod illuminet, suadeat, alliciat, blandiatur, ut arbitrium operetur; Augustinus & cum ipso veritas respondebit, non posse eos apertius hoc ipsum dicendo profiteri, quod non gratia talis libero arbitrio, sed liberum arbitrium gratiæ dominatur; quod non gratia faciat, ut liberum arbitrium secum, sed arbitrium potius, ut secum gratia operetur. Quid est enim allicere, blandiri, suadere, quam quodammodo pulsare atque rogare, ut libertas illa suæ potestatis ac juris dominatrix omnium & habituum, & gratiarum titillantium, (quod ipsi non diffidentur, sed ex professo docent) dignetur in suum actum surgere, & ea cuncta ad actualem influxum in opus determinando efficere, ut ne pulsus ille suadentis, allicientis, blandientis gratiæ maneat otiosus? Si hoc est, quod tibi volunt in statu perditæ iustitiæ per magnificas gratiæ divinæ laudes, & per illam deprecatam arbitrii libertatem, quam emmenter ad-munivam sui actus vocat, ut scilicet possit omnibus, live gratijs, live alijs adiutorijs, ad agendum præcursus, possit agere & non agere, eluere & sustinere actum, solâ suâ potestate, & non ex defectu alienius conditionis necessarii: hoc & non aliud de liberi arbitrii viribus primi hominis & Angelorum profitetur Augustinus: ita videlicet fuisse dominum sui, suæque juris & potestatis, ut quicquid live habitualis inchoatitas, live actualis illuminatio & succensio operaretur intrinsecus velut ad agendum prærequiritum, hoc ipsum ita liberatum libertatis viribus remaneret, ut non voluntatis nutum ad operandum raperet, sed patienter expectaret; frustra quidem, si arbitrium nollet, non frustra si vellet. Ita nempe, ut positis omnibus illis velut ad agendum præquisitis, ipsum arbitrium suapte potestate posset agere & non agere, elicere vel sustinere actum suum, & in utramlibet sese partem flectere. Siquidem hoc est, sicuti est, quod de fractis hominis viribus philosophantur Recentiores; hoc & non amplius, sed potius minus decernit de integerrimis viribus Augustinus. Quanto igitur superbius illi naturam & liberum arbitrium tuentur, qui quod Augustinus naturæ stanti & integerrimæ, hoc illi lapsæ, vulneratæ, agrotatæ, damnatæ tribuunt. Quanto castius & sublimius ille gratiam prædicat, qui quod alij præstanti & salvanti

H 3

gratia

gratiae respectu fractae libertatis ascribunt, hoc ipse civili ac togatae gratia, respectu libertatis integerrimae, quae nullo interno hoste turbata sua secum pace fruebatur.

Ex ijs patet, quàm immerito isti sententiae Divi Augustini, quàm merita praedicat liberi arbitrij, per quod sanctos Angelos (quamvis non sine gratia) in veritate stetit, & Adamum stare potuisse profitetur, violatae gratiae crimen inferatur: cum nihil aliud de sanis & fortissimis eorū viribus doceat, quàm quod Recentiores de aegerrimis, & infirmis, & vinculo servitutis abstractis mundo obtrudunt. Vna dumtaxat inter utrosque differentia est, quod Augustinus res notas notis verbis appellat: illi nova quarunt nomina, quibus idem dicant, nec tamen idem dicere videantur. Cum enim ex illa excellenter dominativa sui actus potestate, qua quibuscunque tandem gratijs sive habitualibus sive actualibus afficiatur arbitrium; ad agendum vel suspendendum actum suum indifferens manet, & sese in quamcumque libuerit partem potest flectere, ut nutum suum atque concursum gratiae adiutorij dictatoriā quadam auctoritate concedat aut neget, nexu insolubili videret sequi Augustinus, non gratiam, sed ipsum arbitrium primam afferre differentiam, ut vel cum gratia concurrente agat, vel eā neglectā atque otitante non agat; rem apertam apertis quoque verbis explicuit, palamque professus est, huiusmodi gratiae adiutorium esse tantummodo, *sine quo non fit actio*, ipsum autem arbitrium esse id, *quo fit*, eo modo quo suprà explicuimus. Cujus perspicuae veritatis inviolabilem connexionem sequens, ulterius sine ullo verborum fūco palam docet, si cum tali gratiae adiutorio Angeli in veritate steterint, eos per liberum arbitrium, non tamen sine gratia, in veritate stetit; sicut per liberum alij ex veritate ceciderunt: talemque permanens non sine gratia obtentam non esse speciale gratiae adjuvantis donum, sed liberi arbitrij (gratiā licet adjuti) meritum; & gloriam ei debitam justam esse mercedem. Non enim talis gratia facit liberam voluntatem velle vel facere, nec actum ipsum voluntati donat; sed tantummodo, si ex propriae libertatis nutu (non sine gratia) velit aut faciat, cum possit nolle nec facere; volentem & facientem juvat: ut ita quidem volitio & actio sit generale & magnum gratiae adjuvantis & simul influentis beneficium; non tamen speciale gratiae largientis, & actum conferentis donum. Haec omnia sicut manifesta veritas altissimis vocibus clamat; ita & Augustinus veraci simplicitate proficitur. Recentiores verò cum idem omnino, quantum ad gratiam, de illo adjuvandi & concurrenti modo; & quantum ad liberum arbitrium, de ista perpetua indomitae libertatis lapsae indifferencia, atque eminenter dominativa super omnes suasiones ac titillationes potestate, prolixis disputationibus ex professo tradant; ne tamen Pelagianorum imi-

tatione lasas per lapsum vires voluntatis superbius extollere, & Salvatoris nostri medicinam prorsus tollere videantur, quasi res abditissimas traderent, ita disputandi subtilitate, vel clamandi importunitate obtinere volunt, non esse illam eminenter dominativam sui actus potestatem (ut ipsorum vocibus utar) sed Dei adiutorium quod gratia pulsante & arbitrio de consensu deliberante facit laedere, hoc est, quod facit primā non agendi agendique sub gratia differentiam, ubi si alium adversarium nacti de destructa per talem gratiam versatili illa libertate voluntatis arguantur, statim versā velificatione reclamant quasi sui prorsus obliti, liberum arbitrium esse, quod cum gratia operator aut cessat; quod sese hic & nunc in alterutram partem flectit ac determinat, quod prout visum fuerit sub gratia fiat aut cadit. Quae dum dicunt, quicquid gratiae suae tanquam quae velle operetur & facere, vili fuerant attribuerent, directē interimunt, & funditus evertunt. Sed quicquid ipsi tandem vel sentire vel dicere videri velint, de quo alibi accuratius dicendum est, praesenti instituto satis est, non aliud Augustinum, Prosperum, Fulgentium, ipsumque Concilium Arausicanum voluisse, quando tantopere primae libertatis vires & indifferenciam praedicant, ut per eas Adam bene velle posset & male, in veritate stare vel cadere; utque merita sibi posset & gloriae mercedem parere, quae nunc per gratiae donum dari debent; quàm quod liberum arbitrium primi hominis & Angelorum ita forte, ac liberum, & indifferens fuit, ut gratia habituali praeditum, & gratia actuali divinae illustrationis, & accensionis adiutum, (*sine qua non poterat in veritate stare, nec inimicum vincere, nec vel ipsi Deo fidere, nec quicquam boni facere, aut velle*) posset ipsū sese ad bene agendū sub illa actuali gratia simul influente flectere & non flectere, determinare & suspendere, illo adiutorio perseverare & non perseverare, cum illo stare vel cadere. Idque non alia de causa, nisi quia Deus ita libertati primae gratiam suam contemperaverat, ut non eriperet ei liberrimum nutum & flexum suum; sed sicut tanta bonitatis & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium; ita etiam ipsum a perseverare vel non perseverare, imò & ipsam gratiam in eius libero arbitrio relinqueret. Hoc si Recentiores plerique etiam ipsimet de gratia & libero nunc sentire se sentiunt, & velint, nolint, sentire convincuntur, quando jam vires hominis originalis culpa prostravit; desinant Augustino violatae per illam doctrinam gratiae crimen impingere: nec aegre ferant si se Augustinus longē castius de divina gratia; illos longē superbius de humana natura sentire, gloriatur: dum, quod ipsi de arbitrij potestate cum gratiae adiutorio post lapsum sentiunt, id se de primae dumtaxat libertatis integritate sensisse proficetur.

CAPVT XX.

Declaratur adiutorium status innocentiae non fuisse praedeterminationem physicam: nec merita per eam Adamo & Angelis esse donata.

ET quia contraria iuxta se collocata multo luculentius mutuam se luce declarant, hoc ipsum ex altero illo praedeterminationis physicae extremo uberiorius constare potest. Nam quamvis methodus postulare videretur, ut ista quaestio superius, quando conditiones adiutorij divini tractabamus, expediretur: in hunc tamen locum differre malui, ut rebus sese paulatim aperientibus, ex principiis ante jactis quaestio quodammodo se ipsa solveret, qua quæri posset, utrum ergo adiutorium Dei Adamo datum, fuerit praedeterminatio quadam physica, quam multi recentiores ad omnes omnino actus bonos necessariam statuunt. Nam si principia Augustini jam superius tacta consulamus, ex omnibus manifestissimè conficitur, gratiam illam actualis adiutorij nullo modo in praedeterminatione illa physica sitam fuisse: sed potius hujusmodi praedeterminationem principia ejus universa subvertere.

Nam primò, praedeterminatio illa prorsus destruit totam illam differentiam gratiae Adami, & Christi seu adiutorij sine quo non. & adiutorij quo fit opus: quam tamen Augustinus firmissimè, ut supra vidimus, stabilivit & velut immobilem basim totius doctrinae suae posuit. Patet hoc ex eo, quòd praedeterminatio illius naturae sit, ut hoc ipso quo ponitur, ponatur actio, illa non posita nunquam fiat. Illa enim est ipsissima descriptio adiutorij quo; nullo autem modo adiutorij sine quo non, quod Adamo datum fuit.

Secundò, quia praedeterminatio physica facit, ut liberum arbitrium non solum velle & operari possit, sed etiam ut semper actu velit, & operetur, prout auctores ejus ex professo docent. Tale autem adiutorium stanti homini aut Angelo datum non fuit; sed lapsis posteris reservatum: Primo homini, inquit Augustinus, datum est adiutorium perseverantiae, non quo periret ut perseveraret; sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Et inferius: Habens virtutem liberi arbitrij, quamvis non de futuro adiutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet: non tamen tali quo in illo Deus operaretur, ut vellet. Quam doctrinam creberrimè in illo libro repetit, & nos supra satis superque inculcavimus.

Tertiò, quia praedeterminatio physica talis naturae est, ut non relinquatur in libertate voluntatis eam amplecti vel non amplecti, sed semper invictè facit, ut eam voluntas amplectendo consentiat. Tale autem non fuit adiutorium Adæ aut Angelorum, utpote quod

in libero eorum arbitrio relictum fuit: Nec ipsi ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio.

Quartò, quia praedeterminatio physica nunquam deferitur à voluntate, sed ipsa potius facit, ne à voluntate deferatur. Adiutorium autem Adami nullo modo istius conditionis fuit: Quod adiutorium, si homo ille per liberum non dereliquisset arbitrium, semper esset bonum: sed deferretur, & deferretur esset. Et exactius declarans naturam ejus: Tale quippe erat adiutorium, quod deferretur, si vellet, & in quo permaneret, si vellet: non quo fieret, ut vellet. Et paulo inferius non minus luculenter: Sic adiutabatur, ut sine hoc adiutorio in bono non maneret; sed hoc adiutorium, si vellet, dereliceret.

Quintò, quia gratia praedeterminationis physica si non detur homini, non idcirco à culpa excusatur: alioquin enim peccatores omnes, qui justitiam dereliquit & physica praedeterminatione ad perseverandum, & iuste vivendum carent, sine culpa caderent. Adiutorium verò Adami & Angelorum hujusmodi fuit, ut nisi eis datum fuisset, sine culpa cecidissent: Si autem adiutorium hoc vel Angelo, vel homini, cum primò facti sunt, dereliquisset, non utique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe dereliquisset, sine quo manere non possent.

Sextò, quia praedeterminatio illa physica destruit prorsus magnam illam libertatem, & bene vivendi potestatem, quam Augustinus, Pontifices, & Concilia nos in Adamo amisisse testantur, ut etiam fuse declaravimus supra. Nam illa libertas in eo sita erat, quod homo per liberum arbitrium sicut malè vivere poterat, ita etiam bonè: sic videlicet, ut non esset necesse voluntatem illam bonè vivendi per gratiam preparari, sicut nunc post lapsum est necessarium, quando Deus per gratiam in homine operari debet, ut velit, & faciat. Quod si etiam tunc debebat per physicam istam praedeterminationem fieri, utpote ejus iste proprius effectus est, quemadmodum auctores ejus tradunt, jam funditus illa doctrina Augustini, & Conciliorum labefactata corruet.

Septimò, quia praedeterminatio illa physica libero arbitrio merita, & eorum mercedem invictè donat. Hoc autem adiutorium Adami & Angelorum nullo modo faciebat; ut etiam supra ex Augustino comprobavimus. Quae doctrina etiam solidissimè fundata, per istius physicae praedeterminationis necessitatem in statu primæ illius integritatis evertitur. Ex quibus omnibus, aliisque argumentis, quae adduci possent, perspicue ostenditur, nihil capitalius principiis Augustini, nihil quod ejus doctrinae

doctrinæ magis ex diametro repugnet, effingi posse, quàm quod Adami adiutorium in physica illa prædeterminatione situm fuerit: ut sanè non temerè dici posse videatur, quòd auctores, qui prædeterminationem illam physicam ad statum etiam integrum Adami & Angelorum extendunt toto ostio ab Augustini principijs aberraverint. Quapropter si illud innocentie adiutorium nullo pacto liberum arbitrium ad agendum physicè prædeterminavit, nec donavit, ut *myctissimè quod bonum est velle*, & hoc deferere invictissimè nollet; sed in ipso arbitrio relictum fuit, ut in eo permaneret si vellet, & si vellet defereret; utpote quod ita voluntatem afficiebat, ut manens liberum bene velle posset, & male: & hoc rebus ipsis declaratum fuit, dum

Lib. de corr. & grat. c. 11 alijs per liberum arbitrium, & illud adiutorium re ipsa deferentibus, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi; sicut hæc omnia perspicuis verbis Augustinus identidem profitetur: nimis profectò contentioni fuerit, adhuc nodos in scirpo velle querere, & præfractè negare velle, quòd aliud quippiam August. de modo concurrendi gratiæ cum integra innocentium libertate senserit, quàm plerique Recentiores de concur-

A su ejus cum vulnerata natura se docere gloriantur. Ex quo & illi refelluntur, qui se primos hujusmodi concursus inventores vel certè expositores esse putant: cum tot seculis antè sanctus Augustinus illum agnovit, protulerit, docuerit, & iterum iterumque inculcaverit, tantaque manifestationis luce declaraverit, ut præter nonnullas Aristotelicæ Philosophiæ tricas, aut ineptias è classibus Dialecticis in Theologiam immisissas, quibus cœlestis medicinæ sinceritas magis adulterata est, nihil omninò novi protulerint, quod non Augustinus antè viderit, & solita sua in Theologicis rebus gravitate vel breviter indicaverit, vel contemnendo præterierit. Quod ex ijs, quæ de Angelorum & hominum in statu innocentie prædestinatione, & electione, & de lapsorum hominum adiutorijs dictum sumus, longè plenius innoteſcet. Nunc tempus est ut aliquid de illa ineffabili ruina, seu peccato primi hominis, & de illius in posteror translatione dicamus: quo magnæ illæ liberæ voluntatis vires perierunt, ita ut novæ benignissimi Salvatoris medicinæ opus fuerit, qua liberum arbitrium sanaretur & roboraretur, ut posset bonum velle, & operari.

F I N I S.

D E

DE STATV NATVRÆ LAPSE LIBER PRIMVS.

Qui est de peccato originali.

CAPVT PRIMVM.

Peccatum originale ex mente Augustini concupiscentia. Quid reatus ejus, utrum culpæ an pœnæ sit? Agnovit in eo iniquitatem, mortem animæ, immundiciam, aversionem &c.

PELAGIANA hæresis A in eo magna ex parte sita fuit, quod peccati illius ingentis transitum exhiberet. Hæc enim fuit totius erroris istius firmissima velut basis, qua subtracta corruerat. Vide-

bant enim tantas naturæ vires, quantas ad justitiam predicabant, non posse ulla ratione defendi, si naturam peccato aliquo vitiatam esse concederent. Vnde in hoc peccato astruendo & explicando potissimum Divi Augustini industria defudavit, & de Ecclesia Christiana bene meritus est. Nec mirum sanè; quandoquidem, sicut illius peccati everfio, unicum hæresis Pelagianæ fundamentum est; ita è contrario peccati illius transitus, Christi, & Christianæ fidei. Nam ut rectissime Augustinus ^{lib. de pecc. orig. c. 24.} dicit; in causa duorum hominum, quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur à peccatis, &c. propriè fides Christiana consistit. Hoc ergo peccatum quia quotquot Catholico nomine gloriantur, constanter credunt, non est laboriosè satagendum, ut astruamus. Sed quia non rarò ulu venit, ut quod fide credimus, disputandi subtilitate è manibus elabatur; dum vel Glossa textum destruit, vel principijs conclusiones ita dissonant, ut quod in principio velut unà manu dedimus, hoc in repugnante illi explicatione vel conclusionem, velut alterà auferamus, operæ pretium est hic ex Divi Augustini scriptis ostendere, quid ipse senserit, & quæ peccati illius explicatione & intelligentiâ Catholica Ecclesia per os ejus Pelagianam hæresim vicerit, de victoriæ triumpharit. Nec enim ostendi potest, fuisse quempiam in tota Ecclesia, live tempore Augustini, live multis seculis post, qui aliter peccati illius naturam aut transitum modum intellexerit, aut exposuerit, aut ex-

ponendum judicaverit quàm Augustinus illud in scriptis suis declaravit: ut quisquis Regiam viam istam ab eruditissimis majoribus per secula multa tutam ingressus fuerit, merito de veritate possit esse securus. Nam propter nonnullas, quæ in re ista obscurissima, quæcumque tandem sententiam secutus fueris, deesse non possunt, remoras ac difficultates, compendia itinerum, velle sequi, non solum novâ, sed etiam à traditis atque tritis majorum vestigijs discrepantiâ, periculo sanè non caret, quantumvis quadam specie facilitatis blandiri primâ fronte videantur.

Quid igitur sit peccatum illud, & qua ratione ab Adamo in posteros traducatur, obscura quæstio semper habita fuit. Vnde de illo Augustinus: *Quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Naturam tamen ejus Augustinus, ab exortu Pelagianæ hæresis usque ad occasum ejus, constanter eodem modo, sine ulla variatione, tanquam sibi certissimam semper explicuit, etsi de quibusdam circumstantijs ejus semper ab initio usque ad finem vitæ fluctuaverit. Ut igitur à prioræ quæstione incipiamus, tanquam rem sibi exploratam semper Augustinus docuit, peccatum originale esse concupiscentiam. Testimonijs illius veritatis scripta, quæ adversus Pelagianos exaravit, plena sunt. Sic enim loquitur in libro secundo adversus Iulianum: *Non est hoc malum nuptiarum, (de concupiscentia, cum qua pugnamus, multa locutus fuerat) sed præmorum hominum peccatum in posteros propagatione tractum.* Et libro tertio cum dixisset, *Nuptiarum bonum malo originali, quod inde trahitur, accusari non posse, id est, nuptias propter peccatum generatione propagatum non posse reprehendi, explicando subiit: Malum originale dicitur, cuius moribus mecum repugnans, & cuius contra melandibus pugna.* Et continuo: *Quod natus es, pertinet ad Dei conditionem, & parentum facinorositatem.* ^{lib. 2. cont. Iul. c. 10.} ^{lib. 3. cont. Iul. c. 10.}

contra quod datem amicitia, quia renatus es, pertinet ad pravaricationem, quia diaboli astutia seminavit, unde te Chrysostomus gratia liberavit &c. non iam reus ex illo, sicut erat natus. Et libro quarto: Si autem hoc malum, quod in seipso parentes sentiunt, cui malo, ut tuus verbum utar, Apostolorum legio repugnavit, non pertinet ad filios; sine ulla utique nasceretur: nu. c. vero quandoquidem cum hoc nascuntur, quid miraris, quia propter hoc renascuntur, ut ab eius obligatione solvantur? Vbi tanquam rem manifestam, nullaque admiratione dignam hoc iradit. Et infra: Nec libidinis tibi polluitur, qui libidine bene utitur, quamvis generent libidinis tibi polluitur & ille regnerandus. Et libro sexto adversus eundem Iulianum: Tale porro a. tam magnum malum (concupiscentia) tantum quia me, quomodo n. n. teneret in morte, & pertinet in ultimam mortem, nisi & eius vinculum, in illa, qua fit in baptismo, remissione peccatorum omnium solveretur. Et inferius: Hoc ergo vitium (quod suscitatur desideria mala) non potest nisi reatu tenere hominem, quamvis eiusdem mali boni usu de castis coniugiis procreatur. Et in libris adversus eundem Iulianum operis imperfecti: Vitium peccatum, an mors, an utrumque per omnes homines pertransisse dictum sit, videtur ambiguum: Nam si peccatum non pertransisset, non omnis homo cum lege peccati, qua in membrum est, nasceretur: si mors non pertransisset, non omnes homines &c. morerentur. Sed quid opus pluribus? Penè volumus ex solis hac de re testimoniis posset confici, quorum nonnulla adhuc infra proferre cogemur. Sed hanc praesenti loco satis sint: ex quibus constat, hoc cum velut rem sibi perspicuissimam constanter docuisse.

Sed quia principia doctrinae S. Augustini non ita passim cognita sunt, vel penetrantur; hinc factum est, ut nonnulli doctrinam istam gravibus censuris satis immodeste perstrinxerint. Ausi enim sunt dicere: Rationem huius peccati ita assignare Augustinum, ut qui eius sententiam sequeretur, ratione facile convinci posset, ut concederet, nullam esse aliud peccatum, quod verè & propriè peccatum esset, praeter peccatum primi parentis: idque propter reatum, cuius Augustinus mentionem facit. Additque merito illam sententiam Scholasticis non probari: Ex ea enim, inquit, cogimur incidere in sententiam Pelagii. In qua censura tam insolenti, utrum temeritas, an imperitia palmam ferat, planè nescio. Quid enim magis temerarium dici potest, quam Augustinum, cui soli Pelagianae haereticis extirpationem Ecclesia haecenus acceptam tulit, illam opinionem docuisse, ex qua necesse est in eandem haeresim incidamus? Imperitia verò doctrinae S. Augustini tanta in eo passim apparet, ut alienis non suis oculis illius scripta legisse videatur. Ex quo factum arbitror, ut cum Acta Concilii Palestini contra Pelagium celebrati velut recenter à se inventa proferre vellet, nesciens laciniam quandam ex libro Augustini de peccato originali obtulerit. Ne vero sua careret verisimilitudine ea, quam ipse de sententia Augustini censuram tulerat,

nonnulla loca proferat, quibus Augustinus sui ignorantiam fateatur, tum in a libris de peccatorum meritis; tum in b Epistola ad Hieronymum; tum in c sermone quodam de verbis Apostoli. Sed in omnibus istis locis Augustinus de alia difficultate intelligenda fatigat, quae à praesenti diversissima est.

Ut igitur Augustinus ab illo opprobrio Pelagianae haereticis vindicetur, paulo latius declarandum est, quid Augustinus hac in re senserit; ne sententia minus penetrata, & à principijs suis avulsa displiceat. Itaque in primis Augustinus, quandoque concupiscentiam vel libidinem, quae eadem Augustino sunt, esse peccatum originale tradit. nomine concupiscentiae non intelligit solam libidinem illam, qua vel obsecrante partes corporis excitatur, vel intus ipse animus ad concubitum accensus inhiat: sed omnino omnes cupiditates animi, quibus homo ad peccata propellitur & provocatur, sive illa carne, sive solo animo peragantur. Phrasin enim Apostolicam sequi solet, qua dicit Iacobus: Unusquisque tentatur à concupiscentia sua. Et Paulus: Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Totoque illo capite generatim concupiscentiam usurpat, pro t motus ejus ab Augustino descriptur esse desiderium peccati. Vnde ad illum Apostoli locum: Non concupisces: Apertissimum, inquit, saluberrimumque praecceptum est, quod si quis impleverit nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo curia complexus est &c. Neque enim ullum peccatum, nisi concupiscendo committitur. Quam concupiscentiam ita latè sumptam ipse trifariam dividere solet, ut omne omnino cupiditatis genus complectatur. Quibus de rebus latius alibi dictum est. Eodè quoque modo libido generatim ab ipso sumitur, prout nomen sonat: Ea quae in libidine generatim, inquit, libido nominatur: cum hoc sit generale vocabulum omnis cupiditatis. Et mox ostendit, libidinem ulciscendi esse iram; habendi pecuniam esse avaritiam; quomodocumque vincendi esse perveraciam; gloriandi esse iactantiam; & sic de ceteris multarum rerum libidinibus, quarum pleraque nominibus carent. Hujus autem generalis libidinis pars quaedam est illa notissima, qua in concubitum animus vel solus, vel cum ipsa etiam carne, stimulat.

Deinde quando Augustinus docet libidinem vel concupiscentiam esse peccatum originale, sic accipit illa, ut simul involvant reatum, quo anima coram Deo rea est: qui reatus per peccati remissionem tollitur, quamvis ipsa concupiscentia remaneat. Ex quo fit, ut reatum illum ipse consideret velut id quod formale est in peccato originali, concupiscentiam illam velut materiale. Itaque saepius dicit, illo reatu ablato concupiscentiam expiari, non imputari, & similia. Hinc illa Augustini passim in ejus libris repetita: Huius concupiscentiae reatum regeneratio sola dimittit, quem generatio trahit. Et inferius: Respondemus, inquit, dimittit concupiscentiam carnis in baptismo, non ut

289

non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur: *lib. 1. de non esse peccati.* Quod paulo post declarat comparatione peccatorum actualium, quæ quamvis prætereant actu, manent tamen reatu; & in æternum permanent, nisi remittantur: sic

lib. 1. de non esse peccati. itaque, inquit, fieri è contrario potest, ut etiam illud maneat actu, prætereant reatu. Quod paulo ante dixerat: Illius concupiscentia, quando remittitur, reatus auferitur. Et multis interjectis addit: Hæc ita sue remissio peccatorum quando non fit in prole, sic ibi est lex ipsa peccati, ut etiam in peccatum imputetur, id est, ut etiam reatus eius cum illa sit, qui iam teneat æterni supplicij debitorem. Et in

lib. 1. de non esse peccati. istis contra Iulianum: Sciens eius gratia nos sanari ab ipso concupiscentiali motu, qui nos ab eius originali reatu, spiritali regeneratione sanavit. Et paulo post: Iam procul dubio cernis, atque concedis, esse in homine aliquid mali, quod non ipsum, sed reatu

lib. 1. de non esse peccati. qui ex illo contractus fuerat, auferatur in baptismo. Et paulo ante: Reatus eiusdem mali, non quo reum malum est, sed quo reum ja. u. in quo est, sunt generatione contrahitur, ita nisi regeneratione non solvitur. Similia videre licet libro sexto contra Iulianum, & alijs multis locis. Ex

lib. 1. de non esse peccati. quibus sanè perspicuum est, Augustinum non exstimate, nudam illam concupiscentiam, seu cupiditatem, seu libidinem esse originale peccatum: sed concupiscentiam cum illo reatu, qui baptismo tollitur, expiatur, non imputatur, solvitur, dimittitur: quibus phrasibus Augustinus uti solet.

Sed hic est Scriptoris illius Recentioris, de quo supra mentionem fecimus, lapsis offensio- nis, & petra scandali. Opinatur enim nomine reatus obligationem ad poenam semper intellexisse Augustinum, nec aliud, inquit, intelligere potuisse. Obligatio autem ad poenam non est peccatum: seu effectus ejus. Et hæc est causa, cur putet Augustini sententiam in Pelagianismum incidere: quia veri peccati rationem tollit ex parvulis.

Sed si Augustini scripta potius diligenter perferuntur, quam censere mauillet, d. prehensisset fortassis, nullam esse causam tantæ severitatis in tantum Doctorem. Augustinus enim nomine reatus, quando de originali peccato loquitur, id intelligere plerumque solet, quod Scholastici reatum culpæ vocant. Nec aliud est peccato jam præterito, quam ipsa culpa, ipsa macula, ipsum peccatum habituale, quo anima culpabilis, maculata, & rea, non poenæ tantum, sed peccati manet; siue reatus ille simul respectum implicet ad peccatum aliquod præteritum, siue non implicet. Ipsa enim culpa habitualis, seu peccatum habituale est ipse reatus animæ, quo coram Deo culpabilis tum peccati tum poenæ manet. Hoc autem reatum vocare mauillet, quia ille sonat quoddammodo ipsam imputabilitatem ad culpam; sicut reatus poenæ imputabilitatem seu obligationem ad poenam: Sed ipsum Augustinum sua sententia explicantem audiamus, qui satiatis finem, & luculentissimè se ab illius censuræ temeritate defendit. Nam in illo ipso loco, ubi

de illo concupiscentiæ reatu ex professo tractat, simulatque remanentis concupiscentiæ reatum ablatum esse dixisset, perspicuis verbis adiecit: Hoc est enim non habere peccatum, reum *lib. 1. de non esse peccati.* non esse peccati. Quid clariùs potulari potest? nup. c. 26.

De concupiscentia loquitur: de reatu ejus disputat, quem remitti, & auferri docet. Et ne reatum poenæ quicquam intelligeret, occurrit ipse-met asserendo, per hujusmodi remissionem hominem non esse amplius reum peccati; & idè non habere peccatum, hoc est, non esse amplius peccatorem. Quod ut familiari exemplo nobis exponeret, nec ullus relinqueretur cavillationi locus: Nam, inquit, si quisquam, *lib. 1. de non esse peccati.* ubi

verbi gratia, fecerit adulterium, etiam si nunquam deinceps faciat, reus est adulteri, donec reatus ipius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamvis illud quod admisit iam non sit, quia cum tempore quo factum est, præterit. Nam si a peccando desisteret, hoc esset non habere peccatum, sufficeret, ut hoc nos moneret Scriptura &c. Non hic de reatu poenæ, sed culpæ sermonem esse, verba ipsa luculentius clamant, quàm ut alicujus illustrationis vel explicationis indigeant. Dicit enim, per hujusmodi reatus homines esse reos, non poenæ, sed peccati adulteri; eoque reatu sublato vel manente, tolli vel manere peccatum. Et adhuc tamen alibi manifestius reatum peccati originalis à reatu poenæ distinguit: Quasi vero, *lib. 1. de non esse peccati.* inquit, peccatum, quod ex Adam dicimus originale trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc poenæ obnoxios detineri, usquam esse potuerit, nisi in voluntate: quæ voluntate commissum est, quando divini præcepti est facta transgressio. Ecce evidentissimè reatum culpæ à reatu poenæ distinctum & ita distinctum, ut posterioris illius causa sit prior: Reatu peccati implicatos, & ob hoc poenæ obnoxios. Et hinc est, quod Iulianus, cum sensum Augustini de reatu culpæ & poenæ intel-

lib. 1. de non esse peccati. ligeret, etiam utrumque distinguit: Intravit per unum hominem peccatum in hunc mundum, & imperfect. per peccatum mors; quemadmodum & reum, & *lib. 1. de non esse peccati.* damnationi mortis perpetue destinatum mundus assequitur. Ecce reatum culpæ simul & poenæ. Et eandem distinctionem observans Augustinus: Hanc mortem, quæ omnes morimur &c. non vis ex peccato in omnes secisse originaliter transitum, ne cogatur fateri, simul etiam originaliter transisse peccatum: sentis quippe, quàm iniquum sit sine merito transisse supplicium. Et apertissimè in Psalmos, cum dixisset: Trahitur iniquitas ex Adam: Etiam, *lib. 1. de non esse peccati.* inquit, ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est. Nemo nascitur, nisi trahens poenam, trahens meritum poenæ. Ecce in his locis clarissimè peccatum ipsum parvulorum statuit esse meritum supplicij; & propter iniquitatem trahi meritum poenæ: quam doctrinam sexcenties alijs locis repetit, sicut infra suis locis dicturi sumus: ut nemo profecto, nisi prorsus perver-
D
teax, aut gloriæ suæ de superato quoquo modo Augustino, quàm veritatis amantior dubitare queat, quin Augustinus culpam, seu reatum culpæ parvulorum à reatu poenæ distinctum agnoverit, & unum alterius causam, reatumque culpæ supplicij secuturi meritum constituerit.

Hinc

Hinc est igitur, quoddammodo reatum illum concupiscentie, sive id, propter quod parvuli supplicio digni rei sunt, talibus epithetis declaravit, qualia in reatum poenae non possunt ulla verisimilitudine transferri. Vocat eum *Lib. 1. de pecc. meritis. c. 24.* immitiditiam & iniquitatem: Per hac, inquit, & immitiditiam peccati reatus in parvulis solvitur: de quo reatu scriptum est, neminem esse mundum, nec si unus dies fuerit vitae eius. Vnde est & illud in Psalmis: Ego in iniquitatibus conceptus sum. Et in alio *Lib. 2. c. ult.* eiusdem argumenti libro: Per successionem transcurrente in omnes proserptione iniquitatis & mortis. In Psalmis: Quid est, quod se dicat iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Quam statim non poenam, sed merum poenam nominat. Vocat eum sexcenties & amplius *6. cont. Iul. c. 13.* mortem, & inde mortuos esse parvulos: Tale porro ac tantum malum: tantum quia inest, quomodo non teneret in morte, & pertineret in ultimam mortem, nisi eius (mortis) vinculum in illa, quae sit in baptismo, remissione peccatorum omnium solveretur? Ecce hoc est, quod toties alibi dicit, reatum peccati solvi, mortem scilicet animae. seu vinculum mortis solvi. Et cujus, quæso, mortis, an corporalis, an alicujus reatus poenae? Ipse Augustinus dicat: Propter hoc vinculum mortis mortui reperiuntur infantes, & morte, qua tenebantur omnes, pro quibus mortuus est Christus. Unus enim pro omnibus mortuus, ergo omnes mortui sunt. Et in eisdem libris alibi: Si fieri non posset, (ut peccatum seminibus misceretur) non esset unde parvulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus: quia si Christus & pro ipsis mortuus est, ergo & ipsi mortui sunt. Et inferius: Nequis ambigeret, quam mortem intelligeret: Non habere parvulos vitam, nisi habeant Christum, Ioannes Evangelista testatur, dicens in Epistola sua: Qui habet Filium, habet vitam, qui non habet Filium, vitam non habet. Merito ergo intelliguntur mortui, qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus, ut habeant. Nescio quid apertius de morte parvulorum dici queat. Mortuos enim esse docet, quia non habent in se vitam, id est, Filium Dei, hoc est, Deum; qui secundum perpetuam Augustini doctrinam respectu animae est vita eius: Dico tibi anima, inquit, quoniam *10. confess. c. 6 & 10.* niam Deus tuus etiam tibi vita est. Vnde & *6. cont. Iul. c. 13.* alibi,

alis ejus sententia est: Peccatum mors est anima. Tract. 4. Et alibi: Quam (mortem corporis) nolumus in locum Adam peccando meruisse; sed anima, qua in ipso peccato sit. Vocat illum reatum etiam pollutionem: quo vocabulo nihil iste ipse recentior Scriptor efficacius invenire potuit, ut veram peccati maculam nobis exprimeret. Docet enim eam non esse aliud, quam denominationem rationis, qua aliquis denominatur pollutus & peccator, ab actu praeterito non retractato: Hoc est, esse figmentum quoddam mentis, quo tamen aliquis revera manet pollutus atque peccator. Quid enim est denominatio rationis, nisi figmentum rationis? Cujusmodi praestigij subtilitatis, utrum non omne peccatum evanescat in fumos ipse videret. Certè Augustinus veram peccati originem lib. 4. in his pollutionem agnoscit; sed longè solidius, *10. c. 1.* quam in tali rationis denominatione fundatam: Nec libidinis, inquit, tate polluitur, qui libidine bene utuntur: quantum generent libidinis tate pollutos, & ideo regenerandos. Vbi libidini pollutionem in parvulis conjunctam esse non in parentibus baptisatis; & propter talem pollutionem regenerandos esse, perspicue profiteatur. Et in libris de Civitate Dei: Propterea *Lib. 2. c. 10.* nobis per mediatorem praestita est gratia, ut polluti carne peccati carnis peccati similitudine mundamur. Denique non obscure vocat reatum illum aversionem a Deo, quando parvulos à Deo aversos esse constituit: Quomodo dictum erat cum *Lib. 1. de pecc. meritis. c. 24.* (parvulum) renuntiare diabolo, cuius in eo nihil moris esset? Quomodo converti ad Deum, à quo non esset aversus? Cum igitur Augustinus peccato parvulorum originali, hoc est, concupiscentiae, quam semper eorum peccatum nuncupat, aversionem, pollutionem, mortem animae, iniquitatem, immitiditiam conjunctam esse fateatur: eaque omnia cum reatu, quem ipse praedicat, ablato tollantur, eoque manente maneat: neque ullo modo debitum poenae, sed peccatum & culpam praeseferant: perspicuum est, illum reatu concupiscentiae esse aliquid à reatu poenae longè diversum, eoque prius: propter quod debito poenae, seu aeternae damnationis obstricti sunt.

CAPVT SECVNDVM.

Solvitur locus difficilis Augustini ex libro sexto contra Iulianum.

SED unus est Augustini locus, qui contra doctrinam istam opponi potest, ut ostendatur, eum per reatum concupiscentiae nihil aliud nisi reatum poenae intellexisse. Nam libro sexto contra Iulianum dicit, reatum illum respectu hominis, qui se peccasse non meminit, non esse in animo ipsius, sed in oculis legibus Dei, quae conscriptae sunt, quodammodo in mentibus Angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis medi- *Lib. 6. cont. Iul. cap. 19.* torum expiaverit: cuius signo crucis consecratur unda baptismatis, ut ea diluatur reatus, tanquam in Chirographo scriptus in notitia spiritualium potestatum, per quas poena exigitur peccatorum. Quibus verbis quia significat, reatum illum non esse in animo, sed in mentibus Angelorum, per quos poena exigenda est peccatorum, videtur reatu poenae nomine reatus intelligere. Nam iste locus est, qui recentiorum illius Scriptorem in eam Augustini censuram praecipitavit.

Respon-

193

Respondet igitur primò, aliquibus visum esse, quod Augustinus de reatu peccati loquatur: non quasi alium reatum non agnovit, qui illius origo & veluti basis est, sed quia per reatum peccati tanquam vulgo notioem, magisque intellectu facilem, rem obcuram illustrare maluerit. Perfacile enim intelligitur, peccato transacto dignitatem peccati esse reliquam: quo verò pacto peccati reatus ipso peccato iam præterito maneat, non ita cuius obuium est: cum etiamnum difficultas ista doctissimorum target ingenia. Solutio facilis est, & fortassis vera.

Ut verum tamen fatear, difficulter mihi persuaserim, hanc divi Augustini sententiam esse. Nam in ipso isto capite, ex quo locus ille avulsus est, luculentissime tam ipse, quam Iulianus, de reatu peccati seu culpæ differunt. Iulianus enim propter illa Augustini verba, quibus dixerat, concupiscentiam manere actum, præterire reatum, velut ea reprehendens dicit, contrarium in peccatis habere locum: nempe, ut prætereat actum, reatu verò maneat. Hoc autem eum de reatu culpæ non peccati intelligere, apertissime declarat, quando dicit: potest, donec consequatur veniam, premi impietate commissi, & manet reatus, actione finita. Quid est enim impietas commissi, nisi reatus culpæ, quæ commissi est? Unde mox reatum abscedere, idem esse dicit, quod liberum a profanitate videri. Quod sane nihil aliud est, quam liberum ab ipsa profanitatis culpa videri. Nec Augustinus hoc reprehendit, sed potius probat, cum dicit: Hoc de sacrificio idoli oblato verissime dictum: actus est enim, qui opere ipso peragitur, & non erit, nisi iterum sit, alterum sit. IMPIETAS verò ipsa, quæ hæc sunt, tam diu manet, donec idoli renuntietur, & credatur in Deum. Quid est enim, impietatem manere, nisi reatum culpæ manere? Unde paulò inferius id quod dixerat, impietate immolationis manere, alijs verbis dicit: Manet tamen reatus eius, donec in lavacro &c. Quæ cum aperte de reatu culpæ ab utroque intelligantur, etiam de reatu culpæ intelligi debet, id quod de reatu concupiscentiæ dicit: propter quem explicandum illa de peccati actualis reatu permanente similitudo prolata fuerat.

Sed quia Iulianus dixerat, reatum illum, seu impietatem, quæ premebatur is qui idolis immolaverat, remanere in illius conscientia qui deliquit, donec dimittatur; per transennam reprehendit Iulianum Augustinus, eo quod inde sequeretur, non superesse amplius illum reatum, si quis peccati oblitus, nulla amplius eius conscientia vexaretur: cum tamen eum permanere, certum sit, donec remittatur. Unde concludit, non eum in corpore, non in conscientia, quia oblita est; sed permanere in legibus Dei scriptis in mentibus Angelorum. Quæ Augustini disputatio & reolucio ut recte intelligatur, notandum est, Augustinum ita sæpe solitum esse loqui, ut in conscientia, & in memoria & in animo esse dicat,

quod in eius cognitione versatur. Quo loquendi modo nos dicere solemus, obiectum esse in intellectu, vel in voluntate obiectivè. Hinc est, quod Augustinus in libris contra Faustum prius similiter dicit, sententiam scilicet veram esse in animo nostro; sed si obliviscimur ejus, esse in ipsa veritate: Quid si quæramus, inquit, ubi sit hæc vera sententia, nempe, quæ res aliqua quæ non est, dicitur fuisse; sive propositio aliqua obiectiva de re præterita, prius inventur in animo nostro, & non verum (tanquam obiectum) si minus & delinuit. Sed si & de animo nostro oblata fuerat, cum id quod scimus oblitum fuerit, manebit in ipsa veritate. Semper enim verum est, fuisse illud, quod erat, & non est &c. Vbi rem intellectam eodem modo dicit in animo esse, cum scitur; in veritate verò, seu in legibus veritatis, quando ejus obliviscimur. Hinc est, quod in libris de Trinitate docet, mentem & notitiam esse in amore quo quis amat mentem & notitiam; & amorem esse in notitia, quæ quis novit amorem: nempe tanquam obiecta in actibus, qui circa illa versantur: quomodo & amor in seipso est, cum se amat: Mens, inquit, quæ se novit & amat, in amore & notitia sua est: & amor amantis mentis, sese quæ scientis in mente notitiaque eius est: & notitia mentis se scientis & amantis in mente atque in amore eius est; quia scientem se amat, & amantem se novit. Et rursum paulò inferius: Mens quæ se novit & amat, cum sua notitia est in amore, & cum suo amore in notitia. Quibus similia in eodem capite aliquoties repetita videre licet. Hunc ergo loquendi modum etiam hic observavit Augustinus, ut in animo id esse dicat, quod in ejus memoria est: idque eo congruentius, quod per Iuliani verba ita loqui coactus fuerit. Nam ipse dixerat, præteriti peccati reatum manere in illius conscientia, qui deliquit. In conscientia autem manere non est aliud, maxime phrasi Augustini & Iuliani, quam hominem esse conscientem delicti sui, coque stimulari. Nam juxta illum sensum statim ex ejus verbis concludit Augustinus: Ergo in subiecto est reatus ille, hique est, in animo eius, qui deliquisse se meminit, & scrupulo angitur conscientia. Quasi in conscientia, & in animo esse reatum, non sit aliud, quam meminisse delicti sui. Ex quo eodem sensu fluit, quod Iulianus dicit, Augustinum parvula conscientiam, nempe peccati, sine scientia ascribere: Et Augustinus respondet: Tu parvula, nec scientiam esse, nec conscientiam. Sed quid ista omnia magis ad reatum peccati, quam culpæ faciunt? Nam subjectivè non minus reatus peccati, quam culpæ in animo manet, etiam si non amplius se deliquisse memnerit. Quapropter non aliud isto loco vult Augustinus, quam reatum culpæ præterite manere quidem obiectivè in conscientia delinquentis, ut Iulianus dixerat, quando se deliquisse meminit; sed si oblitus fuerit, manere in occultis legibus Dei, seu in ipsa æterna incommutabili veritate scripta quodammodo in mentibus Angelorum, id est, quam mentes Angelorum intuen-
cognoscant:

Lib. 16. cont.
Faust. l. 5.Lib. 9. de
Trinit. c. 5.Lib. 6. cont.
l. 6. 7.Lib. 5. cont.
l. 1. 2.
lbid.

cognoscunt: in qua vident, nullam impietatem, id est, nullum peccati reatum impunitum esse debere, nisi quem sanguis mediatoris expiaverit. Et quia mens Angelorum quasi charta est, in qua veritas illa scribitur, idcirco non hunc reatum, ut perperam ille scriptor dicit; sed ipsas mentes, seu ipsam notitiam Angelorum *chirographum* vocat, in quo, velut obiectum in notitia seu in noscente, reatus ille scriptus est: ut diluatur reatus tanquam in *chirographo* scriptus in notitia spiritualium potestatum, per quas pena exigitur peccatorum. Sed ista omnia rectissime de reatu culpæ intelliguntur: nam & illa non minùs quàm reatus penæ in Angelorum notitia scriptus manere debet, ut sciatur, de quibus pena sit exigenda; nem-

pe de illis, qui culpæ rei sunt. Nam quo pacto in eorum mentibus scribi potest, ut nulla sit iniquitas impunita, si non in eorum mentibus etiam iniquitas ipsa, quæ non debet esse impunita, scribatur? Et quid est ista iniquitas, nisi ipsa culpa seu reatus culpæ, qui ex mente hominis, non amplius memoris se peccasse, deletus est. Ex quibus manifestum est, totam istam disputationem Iuliani & Augustini longè rectius de reatu culpæ, quàm penæ accipi; utpote quem impietatem commisit, & iniquitatem, peccato scilicet præterito, permanentem vocant: Nec ullo pacto ex ea posse confici, quod Augustinus nullum reatum nisi penæ in illo reatu concupiscentiæ, cum qua proles nascitur, intellexerit.

CAPVT TERTIVM.

Quo pacto reatus sit ex concupiscentia, latè ex Augustino. Cur ea phrasi tam libenter utatur.

EX eis, quæ capite primo dicta sunt, satis superque liquet, Augustinum nullo modo quicquam eorum latuisse, in quibus plerique recentiores formalem habituales peccati, seu originalis peccati, quod habituali simile est, rationem collocant. Nam sive dixeris, esse privationem originalis iustitiæ, sive separationem à Deo; quid aliud est *mors animæ*, qua parvulos mortuos esse sexcenties Augustinus docet? Sive privationem nitoris ac pulchritudinis; quid est aliud *immunditia*? Sive pollutionem ex qua peccator dicitur; quid est aliud *libidine esse pollutes*, ut regenerationis indigeant? Sive dissonantiam animi habituales à lege; quid est aliud *iniquitas*, quam ipse sæpius prædicat? Sive *aversionem à Deo*; quid est aliud id quod ipse dicit, parvulum non posse converti ad Deum, *à quo non esset aversus*? Ista quippe omnia, & alia plura, de quibus magno conatu in Scholis disputant, non tantum in originali peccato, sed in omni omnino peccato ita conjuncta sunt, ut sola rationis consideratione separentur. Cum enim peccatum non sit aliud, juxta perpetuam Augustini doctrinam, nisi voluntas mala, hoc est, motus, quo voluntas ab incommutabili bono ad commutabile, seu à creatore ad creaturam deficit: ex hoc ipso unico defectu voluntatis oritur, ut quatenus ab illo bono deficit, quod unicum creaturæ rationalis bonum est, & regula, & lex, & vita, & pulchritudo, & lumen, consequenter sit ibi *aversio*, qua mens à Deo averitur: & *malitia*, quia vero, & solo, & unico suo bono exiit: & *iniquitas*, quia Deo tanquam æternæ veritati & legi dissonat: & *mors*, quia vera & unica animæ vita tollitur: & *defectus*

nitorum, quia vera pulchritudo ejus abscedit: & *tenebra*, quia lumen ejus extinguitur: & *immunditia*, quia Deo seu dilectione Dei, quæ vera & sola ejus iustitia est, destituitur. Quatenus verò non avertitur anima, neque averti à Deo potest, nisi ad aliud, quod Deo inferius & ignobilius est, amore convertatur, hinc fit, ut quemadmodum corpus corporis vilioris contactu sordescit, polluitur, & maculatur: ita in eodem illo contactu amoris, quo anima creaturis fruitur, & fruendo inhaeret & immergitur, & actu etiam transeunte habitualiter immerfa manet, sit ejus macula, sit immunditia, sit pollutio, sint sordes: quæ nullâ possunt vel creaturæ vel creatoris potestate dilui, nisi ad Deum vivum & verum, qui solus vita, & lumen, & pulchritudo, & mundities ejus est, infusa spirituali dilectione retorqueatur. Et hæc est causa, cur illis omnibus, quorum unum ab altero in peccato separari nequit, promiscuè in explicanda peccati originalis & cujusvis peccati ratione utatur Augustinus: de quibus forte majori subtilitate, quam utilitate in Scholis dimicando tempus terunt.

Quæ cum ita sint, & nihil eorum non viderit Augustinus, quæ nunc ad explicandam peccati originalis naturam proferuntur, sive privativum aliquid sonet, respectu boni incommutabilis, quo privatur anima; sive positivum respectu commutabilis quo convertitur, merito miretur aliquis, quid causæ sit, cur tam libenter inculcet, nihil aliud esse originale peccatum nisi concupiscentiam, quatenus animam reatui suo obnoxiam tenet.

Respondeo causam esse, quia solitâ suâ profunditate ipsam primam radicem tangere voluit;

197

vult ex qua nascitur, ut anima parvulorum, A quamvis à Deo bono condita, ab eodem tamen Deo suo averfa, & per hoc iniqua, inmensa, mortua, & consequenter immunda, & polluta proferatur. Quam Augustini doctrinam ut aliquis intelligat, scire debet nihil aliud esse apud Augustinum, creaturam rationalis bonitatem, sanctitatem, iustitiam, ac rectitudinem, nisi *charitatem*, hoc est, ut ipse loquitur, *divino amore ardentissimam voluntatem*: quam alibi sapientissime nihil aliud vocat, nisi *bonam voluntatem*, ut supra declaravimus. Voluntas quippe phrasi Augustini & latine loquentium illud ipsum est, quod nos in Scholis dicimus volitionem, seu propositum voluntatis, sive actuale cum actu volumus, sive habituale, quod etiam in dormientibus manet. Et hoc est charitas, seu dilectio, per quam fit, ut mens ab omnibus creaturis avulsa dilectione velut vinculo quodam alligetur soli Deo, & etiam dum non cogitat, ad eum habitualem animi proposito conversa & effixa permanet, & per huiusmodi aeterni luminis, & bonitatis, & iustitiae, & sanctitatis, & rectitudinis participationem, & inhabitatorem luminosam, & bonam, & iustam, & sanctam, & rectam efficitur. Hoc vinculum inter animam ac Deum aeternum & unicum bonum suum nunquam rumpitur, nisi anima voluntatem ab illo bono sponte sua propriaque arbitrio libertatis averterit: neque voluntatem ab eo avertere potest, nisi eam ad aliud convertendo. Quod autem à summo bono convertet eam, nisi ad id, quod minus est, hoc est, à creatore ad creaturam? Dilectio quippe creatoris nisi creaturam dilectione nunquam pellitur. Sic ergo & Angelus & primus homo lapsi sunt, dum quibus illud supremum & unicum bonum cui voluntate iungebantur, placere debuerat, sibiipsis aliā perversā voluntate C priori bonae voluntati seu divino amoris capitaliter inimicā placuere. Sed non sicut sponte sua deorsum magna facilitate lapsi sunt, ita & sponte simili facilitate surgere, seu sursum ire potuerunt, & voluntatem à semetipsis in creatorem flectere & erigere. Voluntas enim illa mala quasi ex altissimo loco tanto impetu in semetipsam lapsa est, ut vestigium quoddam sibi simile animo sibi placenti impresserit, & impressum reliquerit: quo effectum est, ut id quod antea sibi amplectendum, & amandum, fruendumque summā arbitrii libertate delegerat, id postea per se veranter libeat, ac libendo placeat, atque ita libeat atque placeat, ut ei amplius displicere non possit. Hoc est ipsissimum illud malum decantata illius *libidinis*, seu *concupiscentiae* generaliter sumptae; illa poena peccati; illa plaga vestigiumque peccati; illa illecebra fomesque peccati; illa inobedientia non tantum corporis, sed & ipsius animi ex nobismetipsis adversus nos ipsos inobedientia iustissimo reciprocatu inobedientibus reddita. Per hanc libidinem seu concupiscentiam factum est, ut voluntas hominis firmissimè cum objecto, quod male pla-

cuerat, hoc est, cum semetipsa veluti visco quodam colligata sit, & ita lub illo perverso sui amore subjugata serviat, ut nulla possit vel sua vel cuiquam hominis vel Angelorum potestate, sed sola Dei gratia liberari. Nam loco delectationis libidinis, quae voluntatem sub se captivam ac servam tenet, Deus aliam delectationem caelestem inserit, per quam fit, ut rupto illo libidinis seu concupiscentiae vinculo apex ille voluntatis ab eius captivitate erutus, rursus caput exferat, & affigitur Deo; ut ita per gratiam aliqua ex parte liberatus, cum ea libidine, quae tunc perditio imperio velut mortua adhuc superest, eadem gratia juvante praelietur. Haec igitur liberatio voluntatis ab illo libidinis dominantis iugo, quam sibi ipsa sua libertate peperit, nisi per gratiam fiat, in aeternum libidini serviet; quia in aeternum ita ad creaturam, hoc est, ad seipsam conversa per illam libidinem seu concupiscentiam detinebitur, sicut fuit, quando primum eò se sine libidine peccando convertibat. Nam stabiliter libere, seu concupiscere id quod aliquis ante vult, non est aliud, quam stabiliter velle sed sine libertatis usu, id est, stabiliter & delectabiliter trahi & inclinari ut libere velis; cuiusmodi velle non liberum est quoddam pondus, seu gluten, & viscum, quo velle liberum voluntatis imperioque allicitur, trahitur, capitur, possidetur; & ita possidetur, ut apex voluntatis, cuius est libere velle & nolle, ex illo visco nullo pacto propria potestate erui possit. Hic fuit igitur status primi hominis, postquam à Deo in creaturam suā libertate lapsus est: quae suis locis ex Augustino fuse declaranda sunt: hic enim, ne multitudine autoritatum importuni simus, magis supponi, quam probari debent. Quapropter qualis Adam fuit, postquam peccatum perpetraverat, hoc est, libidini seu concupiscentiae peccandi mente subditus, talem & prolem necessariò genuit. Nam ut optime Augustinus: *Vt meliores gigneret, quam ipse esset, non erat aequitatis*: nec aliam gignere ullo pacto potuit, nisi Deus leges naturae, quas animalium propagationi statuit, perturbaret. Nam in ea stabiliter fixaeque constitutum esse, experientia deprehendimus, ut animal generet simile sibi, imo ut nulla causa effectum proferat, à quo perfectione superetur. Unde necesse fuit, ut si Adam, cum filium gigneret, concupiscentiam animo & membris ex peccato relictam & in naturam quodammodo versam gereret, filius eandem concupiscentiam traheret. Quod si concupiscentiam proles ex parente suscipit, ergo necessariò mentis apicem, cui velle & nolle, consentire ac dissentire datum est, eidem ponderi subiectam & captivam gerit. Si enim pondus illud concupiscentiae deorsum ad creaturas trahens inest animo, alterum omnino necessarium est, ut vel mens libidine superior & subiecta serviat, vel libidine superior ei subiecta dominetur. Postremum illud est ipsissimus effectus divinae gratiae, sive actualis cum

Lib. 3. de Lib.
arbit. c. 20.

cum hominis animum à terrenis delectationibus expeditum actu ipso retorquet in Deum, siue habitualis, cum charitas diffunditur in cordibus hominum siue parvulorum, siue majorum, & nos habitualiter ad Deum conversos facit. Quæ gratia si defuerit, animum à Deo aversum esse necessarium est: & si aversum est à Deo, conversus igitur est, & pronus in creaturam. Quæ pronitas & conversio non alio ex capite in parvulis est, nisi per istud concupiscentiæ pondus, quod in eorum membra atque animos transfusum est. Hoc enim libidinosum animi vinculum, ut diximus, talis naturæ est, ut nisi gratiæ celestis, hoc est, divinæ charitatis habitualis infusione ab ea animus liberetur, & convertatur in Deum, eundem animum necessariò in creaturam depressum teneat. Qui status animi non ante apparet in parvulis, quàm ad annos ratione utentis ætatis venerint. Tunc enim animus libidinosus cæcus, ad amanda sola vana & noxia distortus apparet, usque adeo, ut nisi eis divina gratia illuxerit, ne quidem unum actum efficere queant, qui non alicujus terrenæ cupiditatis instinctu appetatur, & colore tingatur. Hinc Augustinus: *Peccatum originale (scilicet concupiscentia) inest quidem nascitibus, dum incipit apparere, quando est insipientibus necessaria sapientia, & mala concupiscentibus continentia.* Et alibi: *Humana natura, quæ iacet in parvulis &c. quemadmodum prius proferat insipientia quàm sapientia fructus videtis, & radicis eius vitium videre non vultis, aut videtis, quod peris est, & negatis.* Operantur enim ex habituali animi constitutione in qua nati sunt: quam quis dubitet esse pessimam, cum eos ad omnia vitia, quorum ætas ista capax fuerit, intelligendo compellat?

Lib. 1. cont.
Iul. op. imp.
f. 42.

Lib. 5. cont.
Iul. c. 34.

Quapropter juxta illa, quæ jam diximus, cum Augustinus peccatum originale in parvulis vel *aversionem*, vel *mortem animæ*, vel *iniquitatem*, vel *injustitiam*, vel *malitiam*, vel *tenebras* vocat, considerat illud ex ea parte, quæ mens per illud charitate, hoc est, iustitiâ, & consequenter ipso Deo exuta est, & ab eo refuga & averfa manet. Cum verò illud concupiscentiam cum reatu nominat, spectat radicem primam ex qua nascitur, ut mens averfa, & mortua, & iniqua, & injusta, & tenebrosa fiat. Hoc enim nullo modo fieret, nisi cum libidine, seu cum concupiscentia animum libi subditum possidente nasceretur. Et hæc possessio & subjectio mentis sub pondere & iugo concupiscentiæ, per quod à Deo averfa est, est ipse reatus concupiscentiæ, quem Augustinus prædicat. Illa est enim tota malitia, ratione cujus parvulus, quatenus ex parentum peccato talis nascitur, sub diaboli potestate vinculo peccati ac damnationis obstrictus est. Sub illo quippe libidinis iugo ex parentum delicto positus, non potest esse nisi averfus à Deo; & averfus non potest esse nisi peccati reus, Ex quo patet, quàm profunda consideratione Augustinus primam mali originem insinuare conatus sit,

A propter quam proles peccato implicata procreetur.

Hinc est igitur, quod Augustinus testetur, parvulos carni, hoc est, carnali seu carnalium terrenarumque rerum concupiscentiæ subditos esse: *In qua (natura) penalis ex illius damnati pena & mortales, & ignavi, & carni subditi nascuntur: iuxta quem modum dicit Apostolus: sumus enim & nos naturaliter filij iræ.* Vbi quod dicit *carni subditi*, Propter difficultatem seu concupiscentiam dicit, sub qua animus (qui videlicet solus concupiscentiæ, & carni, totique mundo, quando iustus est, dominatur) ante iustitiam, captivus jacet, & in propectu iustitiæ cruciatu superandi istius vinculi ac difficultatis affligitur. Nam quemadmodum primus parens libidini per peccatum subjugatus fuerat, dicente Augustino: *Cui libidini subjugatus fuerat ille, diabolus, quos expebat, ut quicquid inde nasceretur, tanquam sua arboris (id est libidinis) fructus, prava quidem habendi cupiditate, sed tamen non iniquo possidenti iure retineret: ita eodem Doctore precipiente, ut meliores gigneret quàm ipse esset, non erat æquitatis.* Ex quo fit, ut sicut ipse peccando liber, peccato, id est libidini subsequenti captivus & servus factus est, dicente Apostolo, & interpretante in hunc modum Augustino: *A quo quis aversus est, hinc & servus additus est; Ita necesse erat, nisi penalis naturæ cursum impediret Deus, ut proles eidem libidini subdita, & per hoc principi peccatorum diabolo captiva nasceretur.* Nam ut idem dicit: *Propter libidinem recte dicitur diabolus princeps mundi, hoc est peccatorum: talis, scilicet, Nam scimus, quod mundum Deus fecerit. Per illam quippe etiam parvulos possidet, & nisi se interponat Deus, postea majores factos regit ad arbitrium suum.*

Hinc est quod non tantum carni subditos, sed & servitutis vinculo alstrictos nasci parvulos, frequentissimis testimoniis doceat. Servitus autem & libertas apud Augustinum semper arbitrium respicit, quod necessariò vel Deo, siue actu, siue permanenti constitutione servit, ut sit liberum, vel concupiscentiæ, ut sit sub diabolo concupiscentiæ plantatore captivum. Nam ut ipse dicit: *Nondum adiutus gratiâ carnalibus vincitur concupiscentiis.* Sic ergo de parvulis loquitur: *De Infirmis, mon Adamum secum, & servum fecit, & capiti 7. m. 10. nos tanquam vernaculos possidere.* Et in opere imperfecto contra Iulianum, ubi ex professo de servitute peccati, hoc est, de concupiscentia disputat, quam Apostolico more peccatum vocare solet; *Sunt, inquit, servi peccati, & originalis, qui peccatum non faciunt, & ab hoc vinculo servitutis regeneratione solvuntur.* Quod magis paulo antè explicuerat: *Vides Catholicam bonam creaturam non sub aliena substantia, (ut Manichæi) sed sub peccato suam vitam dicit serviliter detineri.* Et in libris de nuptijs & concupiscentia, cum præmiserat: *Non*

Non

201

Non liberum negamus arbitrium, ut intelligere-
mus videlicet ipsum de servitute & libertate
arbitrij loqui. Itam adijcit: Sed si vos filius
liberaverit, aut veritas, tunc vobis liber eritis. Hunc
vos invidetis liberatorem, quibus captivus vanam tri-
butis libertatem. A quo enim quis devictus est, sicut
dicit Scriptura, hunc servus aditus est. Nec quis-
quam, nisi per gratiam liberatoris, isto solvitur vin-
culo servitutis, a quo est hominum nullus immunis:
per unum quippe hominem peccatum intravit in mun-
dum &c. Ecce perspicuis verbis dicit se de li-
bertate arbitrij loqui: & tamen omnem ho-
minem esse liberandum, vanam captivis, id
est, non liberis tribui libertatem; omnem ho-
minem tanquam devictum etiam servituti esse
victoris addictum; ab eoque vinculo servitu-
tis meminim nisi liberatoris gratia esse libe-
randum, cujusmodi phrasibus quotquot Au-
gustinum intelligunt nihil aliud significatum
esse intelligunt, quam omnem hominem etiam
parvulos sub concupiscentia, quam ipse per-
petuo peccatum vocat, esse mente captivos,
usque adeo ut ab illo vinculo servitutis, qua
voluntas sub concupiscentia pressa pondere, &
captiva detinetur, ne postea in Deum evolet,
sola Dei gratia possit absolvi: qua gratia non
subveniente quid sunt homines nisi quod ait
Apostolus Petrus, Velut muta animalia procreata
materialiter in captivitate & interitu. Hoc ergo est
illud vinculum voluntatis humane, cum quo
à Deo suo, hoc est, à veritate averfa nascitur:
quod Augustinus subinde vinculum mortis
vocat, alicubi vinculum concupiscentia. Tale
porro ac iam magnum, inquit, malum tantum quia
mest (mentem scilicet sub se captivam & con-
sequenter averfam à Deo detinendo) quemodo
non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mor-
tem, nisi & eius vinculum in illa, qua fit in baptismo,
remissione peccatorum omnium solveretur? Et ite-
rum idem inculcans: Propter hoc enim vinculum,
quod connehitur ex primo Adam, nec solvi potest, nisi
in secundo Adam, propter hoc enim vinculum mortis
mortui reperiuntur infantes, non ista morte notissima
&c. Et aliquanto post: Ut ab eo, quo erant vin-
culo eius (concupiscentia) obnoxii, liberatos se esse
cognoscerent. Et in psalmos, cum illum tracta-
ret locum: Ecce in iniquitatibus conceptus sum;
ita loquitur: David attendit omnium vincula, pro-
paginem mortis consideravit, originem iniquitatis ad-
vertit. Et mox: Trahitur iniquitas ex Adam, et-
iam ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate con-
nectum est. Vbi pulcherrimè vinculum mortis
concupiscentiam, ipsam verò animæ mortem
iniquitatem vocat, ut ita mortem animæ ab
eius vinculo, unde iniquitas nascitur, subtili
consideratione distingueret. Et ne quis aliud
vinculum mortis, quam concupiscentiam sus-
spicaretur, statim quasi exponendo subjungit,
Frater hoc vinculum concupiscentia carnalis natus est
Christus, sine maculo, ex Virgine &c. Hoc ergo
vinculum concupiscentia, hoc vinculum mor-
tis, hoc tantum malum, tantum quia mest, ut
paulo ante dixit, tenet in morte. Et quid est te-
net in morte, nisi tenet averfam à Deo? Illa
quippe & non alia est mors animæ, hoc autem

A facit, mentis seu voluntatis apicem aggravan-
do, ac tenebrando. Vnde & alibi: Obisset ista orig. c. 33.
carnalis concupiscentia etiam tantummodo quod n-
esset, nisi peccatorum remissio sic prodesset &c. Manet
quippe in prole, ita ut reatum faciat originis vitium. Lib. 6. c. 5.
Et adversus Iulianum: Numquid vel tibi, vel
quibuscumque confectantibus tui aliquid dicere videretur,
si quantum sit (ut ex ea natum necesse sit renasci,
non renatum sit necesse damnari) malum con-
cupiscentia carnis sanctitate mentis cogitare posse-
ris?

Ex quo sanè sensu servitutis atque captivi-
tatis, qua mens parvulorum sub concupiscen-
tia captiva, & à Deo averfa habitualiter seu
stabiliter detinetur, facile percipi potest, eā-
dem quoque ratione sub diaboli potestate esse
captivos. Non enim ista propter corpus, nec
quoquo modo propter animam dicta sunt, sed
propter id, quod in anima supremum est. Illud
quippe supremum animæ per concupiscentiam,
quæ foetus & fructus diaboli est, possidendo,
animam possidet, & per illam simulatque ad-
oleverint, regit infideles, ut Augustinus dixit, ad
arbitrium suum. Hinc illa in libro de nuptijs:
Non enim fides dubitat Christi &c. etiam par-
vulos filios redemptorum sub eiusdem diaboli esse pote-
state captivos, nisi & ipsi eadem Christi gratia redi-
mantur. Cujusmodi doctrinā ex Apostoli scri-
ptis hausit, qui nos à potestate tenebrarum
in regnum Dei transferri docet, sexcentis Au-
gustinus repetit. Non autem aliter, nisi per
concupiscentiam suo nos vinculo constringen-
tem esse sub diaboli potestate captivos, perspi-
cuae docet: Ipsa vero (concupiscentia) soluto rea-
tis vinculo, quo per illam diabolus Animam retinebat,
interclusione destructa, qua hominem à suo creatore
separabat, manet in certamine. Vbi manifestè di-
cit, per concupiscentiam diabolus animam
retinere, & per huiusmodi interclusionem ho-
minem à suo creatore separari, hoc est, separa-
tum aversumque, detineri. Vnde & alibi de par-
vulis loquens: Hoc enim (quod exsufflantur &
exorcizantur infantes) procul dubio fallaciter fit, si
diabolus eis non dominatur. Si autem dominatur, &
ideo non fallaciter exorcizantur & exsufflantur. Per
quid dominatur, nisi per peccatum princeps utique pec-
catorum? Quid est, quales, diabolus dominari
per peccatum parvulis, nisi per concupiscen-
tiam, quam ipse semper peccatum originale vo-
cat, utpote per quam mentem eorum sibi sub-
ditam habitualiter, seu stabiliter captivam te-
net, donec per gratiam, hoc est, per infusam
eis divinitus charitatem, ab ejus dominio &
servitute liberetur, & à creaturis, ad quas
quodam pondere conversa est, convertatur
in Deum? Vnde huiusmodi captivitatis, &
servitutis, & liberationis naturam explicans
præclarissimè, quando cum Vitale disputa-
bat: Responde, inquit, quomodo ad declinandum
à malo & faciendum bonum liberum habeamus ar-
bitrium, quando erat sub potestate tenebrarum,
unde nos, si quemadmodum dicit Apostolus Deus
eruit, ipse utique illud liberum fecit? Nimi-
rum distindendo charitatem Dei per Spi-
ritum sanctum in cordibus nostris, qua fit
ut à con-

ut à concupiscentiæ & creaturæ servitute liberemur, & ab aversione conversi in Deum gloriamur in libertate filiorum Dei. Cuiusmodi arbitrij liberationem ne in solis adultis fieri censuerimus, statim adijcit: *Hinc igitur potestati tenebrarum per illius ruinam, cui primo homini ab ea potestate pravaricatio persuasa est, & in quo omnes cecidimus, subiectum est genus humanum: propter quod de hac potestate tenebrarum eruntur & parvuli, cum regenerantur in Christo. Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, nisi cum ad annos pervenerint ratione utentis ætatis, habentes consentientem doctrinæ salutari, in qua nutriti sunt, voluntatem.* Ecce perspicuis verbis dicit, id quod toties diximus, etiam parvulorum arbitrium liberari: sed quemadmodum supra dicentem audivimus, peccatum originale in parvulis apparere, cum est insipientibus necessaria sapientia, & concupiscentibus continentia; ita & nunc è contrario dicit, liberationem ejus non apparere, nisi cum ad annos pervenerint ratione utentis ætatis. Tunc enim illa libertas à concupiscentiæ vinculo, quæ per charitatem data est, apparere incipit, dum mente liberi, quamvis inferiori carnis parte captivi, strenuissimè cum eadem concupiscentia dimicant, ne iterum ei consentiendo ejusdem servitutis vinculis constringantur. Hoc est enim ipsissimum, quod alibi de utrisque dicit; de adultis quidem: *dicunt hoc (libera nos à malo concupiscentiæ) hac de re coniuges, ut interim mente liberi à malo, bene utantur malo, quod habent in carne.* De parvulis verò: *Nunc vero, quando quidem cum hoc (malo concupiscentiæ) nascuntur, quid mirari, quia propter hoc renascuntur, ut ab eius obligatione solvantur: & aut ex ista vita ab illo liberati rapiantur, aut in ista vita adversus illud libere prævalentur?* Ecce baptisati & quidem soli, ut dicitur alibi, ab illo malo, quod adhuc in carne gerunt, liberi fiunt, & liberi cum eo præliantur: sub quo ceteri captivi gemunt. Quomodo, qua ratione, nisi quia ab illo vinculo, quo voluntas captiva detinetur, ipsa eximitur, ut libera in Deum volans, cum concupiscentia sibi subiecta confligat? Ista quippe libertas arbitrij est effectus illius conversionis in Deum, quem aversione deleta parvulis per baptismum dari Augustinus prædicat. Quantumvis enim parvuli neque in malis neque in bonis arbitrij usu & ratione versentur, eos tamen & averfos esse, & converti in Deum, negari ullo modo potest: cum & ratio istud ex peccati, & charitatis, & ceremoniarum baptismi consideratione convincat; & Augustinus, ut diximus, clamat: *Quomodo dicitur talis enim (parvulum dum*

^A baptizatur) *converti ad Deum, à quo non erat averfus, hoc est, si erat averfus? Et alibi generaliter de generis humani conversione aversioneque diliciens: Ex conversione ad Deum, ut vinceret quisque supplicium (concupiscentiæ & ignorantia) quod origo eius ex aversione (primiti hominis) meruerat, non solum volentem non proliberi, sed invari op. rebar.*

Ex his igitur satis manifestè, quantum arbitror, liquet, quàm nulla sententiæ contrarietate, sed magna rerum concordia subinde vocet Augustinus peccatum originale malitiam, iniquitatem, mortem, animæ tenebras, & similia: subinde verò & frequentissimè concupiscentiam cum reatu. Nam aliquando id in illo peccato spectat, quod aversionem à Deo respicit, aut comitatur; aliquando verò magis id, quod conversionem ejus ad creaturas. Fieri enim nō potest, quin alterutro modomēs rationalis constituta sit. Liquet etiam, cur Adami peccatum describendo, semper cefectum, privationem, appetitum electivum, & similia privativa nomina ulurper; in peccato verò originali plerumque concupiscentiam positivam. Illius quippe diversitatis ratio non est alia, nisi quod in utroque peccato explicando primas rerum radices indagaverit ac tetigerit. Nam in Adamo à supremo mentis apice Deum suum deferente peccatum cepit, & usque ad extremas corporis partes, quæ quo remotiùs à principio sui motus, eo turbulentius concitantur, libidine penetravit: in parvulis è contrario, à corpore, hoc est, à concupiscentia ex parente in prolem trajecta incipit, & usque ad supremum voluntatis apicem pervenit. In illo quippe aversio voluntatis libidine peperit, attestante Augustino: *Voluntas cupiditatem, non voluntatem cupiditas duxit.* In his è contrario libido, voluntatis aversionem. Nec enim ulla rima patet, per quam peccatum, hoc est, aversio parvulorum à Deo creatore suo, ex parentibus sive proximis sive primis in prolem serperet, si proles sine concupiscentia mentem rationalem possidente, depressamque retinente nasceretur. Nam quamvis neque actus neque habitus sit in parvulis, quendam tamen stabilem in eis esse statum vel malum vel bonum extra controversiam est: cujus quidem respectu boni causa est charitas, quæ per baptismum infunditur; respectu mali verò, si Augustino creditur, concupiscentia. Quod si forte ista quæ præfati capite diximus, obscuriuscula alicui in Augustino minus verofato videantur, conjungat ea, quæ inferius adhuc paulo uberius dicturi sumus; & aliquid si fortassis clarioris lucis accedet.

CAPVT QVARTVM.

Ratio voluntarij in originali peccato ex voluntate primi hominis fuit.

SE n hinc statim gravissima occurrit difficultas, cujus obscuritas & Pelagianis olim occasione ridendi, & argumentum fecundissimum oppugnantis originalis peccati deit; & nunc etiam Catholicis, qui illud peccatum credunt, non minimum negotium facessit, ut illud adversus haereticorum irrationes, & Catholicorum admirationem, & humane rationis argumenta tueatur. Nihil enim efficacius, nihil magis peremptorium ad illud peccatum destruendum & nunc & olim semper visum est, nisi quod ratio voluntarij delinquenti videretur: quae tamen ad peccatum in ita necessaria est, ut sine illo non possit intelligi dicente ipso Augustino: *Vtique* *lib. 6. cont. Pel. c. 14.* *aut peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium: & hoc quidem t. in. a. scilicet est, ut nulla malorum turba dissentiat. Vnde ibidem concludit: quare aut ne audiamus, peccatum committi, aut satendam est voluntate committi. Hoc igitur tam evidenti fundamentum nisi Pelagianis, tritissimam illam suam vocem semper adversus Augustinum ingeminabant: In parvulis non est delictum, quia sine voluntate, quae in eis non est, esse non potest. Et alibi Iulianus: Nihil esse peccati in homine, si nihil est propria voluntatis vel assensio, hoc minus hominum genus, quod vel leviter sapit, sine dubitatione consentit. Quod argumentum crebro iterat; ut in sententijs Pelagianorum re. censens latius diximus.*

Hanc igitur objectionem ut solvat Augustinus, semper fatetur, licet ut omnino fatendum est, peccatum etiam originale esse voluntarium, non voluntate propria parvulorum, sed primi hominis, unde tam sit exortum. Hinc adversus Iulianum: *Et commemoras, quae poene omnia predicantur & nos, & de quibus nullo modo dubitandum esse censemus; usque adeo ut etiam illud quod dicit, sine opere liberi arbitrij nullum hominem posse peccatum, verum esse fateamur. Non enim & hoc esset peccatum, quod originale tradideretur, sine opere liberi arbitrij, quo primus homo peccavit. Et libro quarto: Hoc malum non ab illa prima mixtione nature, sed a primi hominis mala voluntate sumpsit exortum. Et libro tertio cum dixisset Iulianus delictum sine voluntate esse non posse: *Hic, inquit, recte dicitur propter proprium cuiusque peccatum, non propter primi peccati originalem contagium. Quod tamen & ipsum a mala voluntate priorum hominum sumpsit exortum. Sicut voluntas mala ipsa est origo peccati, id est, a voluntate mala peccatum exortum est, & peccati origo voluntas mala est: ita, nisi voluntas mala, non est cuiusquam illa origo peccati. Et in opere adversus Iulianum in peritico: Potest autem & hoc recte dici de eodem genere esse, (scilicet propriae voluntatis) si ad originem**

referatur: quia & ipsum ex primi hominis voluntate manavit. Et alibi: *Sed nec ista delicta nisi ex voluntate exsistunt, unde originem trahunt. Et libro primo Retractionum, ubi dixerat: Nusquam nisi in voluntate esse peccatum; statim adiecit: Quasi vero peccatum, quod eos (parvulos) ex Adam dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicari, & opus inde patre obnoxios deriveri, usquam esse potuerit, nisi in voluntate, quae voluntate commissa est, quando divini precepti est facta transgressio.*

Porro eadem ratione qua peccatum istud voluntarium fuit, etiam liberum fuit, & cavendi potuit: Vnde cum Iulianus Augustino exprobrasset, quod nunquam legillator usque ad hanc veniret amentiam, ut praeciperet cuiquam: noli ita, vel ita nasci: quod autem admoneri non potest, ut caveatur, imputari non potest, ut puniatur: respondet Augustinus: *Nun praecipitur homini quo modo nascatur; sed praecipitur est quo modo ille viveret, praecipiturque violari: a quo parente peccatum originale deducitur. Et cum aliorum precepti observationem parvulis impossibilem Iulianus se dixisset: An vero, inquit, nec sic tandem reperitur, illud primum in paradiso datum possibile ac facile fuisse praecipitur; quo contempto atque violato, omnis ex uno homine tanquam in massa origis commune illud habere peccatum? Et iterum libro primo Retractionum, cum dixisset in libro de duabus animabus: Peccati ream tenet, quemquam, quia non fecit quod facere non poterat, summa iniuriat, & insana est: obijcit Iulianus de peccato parvulorum: Cur ergo parvuli tenentur rei? respondet, inquit, quia ex eius origine tenentur, qui non fecit quod facere poterat, divinum scilicet servare mandatum. Nec dissimili ratione etiam scientiam parvulis tribuit, sine qua peccatum esse non potest. Cum enim obijcit Iulianus, Augustinum parvulis ascribere scientiam sine conscientia; respondet eis: In parvulis (parvulis) nec scientia est, nec conscientia; sed juxta illud, quid fecerit, in quo omnes peccaverunt, & singuli malum inde traxerunt.*

Causa vero, cur illud peccatum semper Augustinus ad voluntatem aliquam reterat, illa est, ut illa ratione refellantur Manichaei. Nam illi nimis adversus Deum insani perveriam illam animi & naturae nostrae constitutionem ex prima hominis conditione manasse perhibebant; quasi aliqua natura mala bonae naturae praemixta hominem distortum faceret, & ad omnia mala delideranda, ad quae naturae instinctu proni sumus, & facienda compelleret. Vnde retundens Pelagianos: *Quid eis, inquit, prodest quod dicunt, omne peccatum non de natura, sed de voluntate descendere, & Manichaei malam naturam dicentibus causam esse peccati, huius sententiae veritate resistere: quando volentes admittere originale peccatum,*

peccatum, eam & ipsum sine dubio de primi hominis voluntate descendat, facientesque parvulos de corpore exire. Et alibi dicente Iuliano parvulos nec malos esse, quia esse quisquam nisi quod natus est, non potest, nec ab eo justum est aliquid amplius flagitare, quam potest: Solemus, inquit, & nos adversus Manichæos ista dicere, qui non vitiatam bonam dicunt esse naturam, sed sine initio & immutabiliter malam, quam secundum suas fabulas opinantur malam. Natura vero humana secundum Catholicam fidem bona instituta, sed vitata peccato, meritoque damnata est. Et in libris Retractionum cum dixisset: Illa anima quidquid faciat, si natura, non voluntate faciat, id est, si libero & ad faciendum & non faciendum motu animi careat, si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus; tandem propter parvulos & propter peccatum eorum à Manichæorum amentia vindicandum subiicit: Propterea non perturbat de parvulis questio, quia ex illius origine res tenetur, qui voluntate peccavit, quando libero & ad faciendum, & ad non faciendum motu animi non carebat, eique ab opere malo abstinendi summa potestas erat. Quod Manichæi de tenebrarum gente non dicunt, quam fabulosissime inducunt, eamque naturam semper malam, nunquam bonam fuisse cōtendunt. Hæc ergo vera causa est, cur & Augustinus ad aliquam voluntatem semper fugit, & omnes Catholici fugere debent, ut peccatum originale peccati rationem habeat; ne alioquin in Deum ipsum tanquam auctorem tanta naturæ perversitas cadat: quod Manichæi per illam naturæ malæ fabulam, quæ hominis esset conditrix naturalis, evitare voluerunt. Nam si mente fingeremus, Deum naturam humanam eo plane modo, quo in parvulis nascitur, condidisse, jam non esset neque peccatrix, neque vitiosa: quia natura in tantum vitiosa sunt, in quantum ab eis, à quo factæ sunt, arte discunt; ut optime dicit, & latissime probat Augustinus. Si autem ita natura humana manet, sicut à Deo facta est, nullo modo ab eis arte discit; & per hoc neque peccatrix, neque vitiosa, neque mala ullo pacto esse potest. Ex quo consequenter fit, ut vitium, multoque magis peccatum in eam non possit irrepere, nisi aliquā vitiosā voluntate vitietur, cujus vitium simul cum

ipsa natura in posteros transmittatur. Nam illa ratio voluntarij, quo peccatum in se ipso ita voluntarium est, ut ab eo sit liberum abstinere, sicut illud Augustinus definit & Iulianus etiam in peccato originis necessarium esse contendit, ut Augustinus tradit, in illis solis peccatis est necessaria, quæ purè peccata sunt: non in illis, sive actualibus, sive originalibus, quæ ita sunt peccata, ut simul peccata sunt peccatorum. Poena enim hoc ipso quo poena est, rationem voluntarij excludit, & perimit. Itaque Iuliano definitionem Augustini approbante, quæ peccatum esse dixerat, unde liberum est abstinere: Hic, inquit Augustinus, peccatum de natura est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam poena peccati. De hoc quippe agendum fuit, quæ de mali origo quæretur, quale commissum est a primo homine ante omnes homines malum. Et uberius idem explicans paulo post: Scias aliud esse peccatum, aliud poenam peccati, aliud utrumque, id est, ita peccatum, ut ipsum sit etiam poena peccati. Intellegis quid horum trium pertinet ad illam definitionem, ubi voluntas est agendi quod iussit veritas, & unde liberum est abstinere. Et ad hoc tertium genus docet infra etiam peccatum originale esse referendum: Origine tamen, inquit, etiam huius peccati descendit a voluntate peccantis. Quam doctrinam & in libris Retractionum repetit, & tanquam ad naturam istius peccati intelligentiam valde necessariam esse tradit. Hoc autem omnibus in hac re negotium facessit, quod audito peccati nomine, confestim actus aliquis, & ille in utramque partem liber occurrit. Sed istam potius imaginationem quam rationem vera ratio peccati, quod simul peccati poena est, falsam esse convincit: quemadmodum ex Augustino inferius non solum de originali, sed etiam de alijs nonnullis peccatis latius tradituri sumus. Hic latius est, ut sciamus, peccatum istud ita peccatum esse, ut non ex prima humanæ naturæ conditione, quæ omnem voluntarij, ac proinde peccati rationem funditus tolleret; sed ex libera ejus voluntate descenderit, qui naturam humanam rectè conditam, Deoque charitate adhaerentem in ipsa prima, ex qua per propagationem fluere debebat, radice vitiat.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur difficultas de principio tradente peccatum primi hominis in posteros ejus.

QVAMOBREM videndum superest, quo pacto ista naturæ vitatio, per quam anima injusta, mortua, & à Deo averfa, & peccatrix effecta fuit, ad posteros propagari possit. Nam plerique Recentiores, cum toties ab Augustino inculcari audiunt, peccatum originale esse primi parentis voluntate voluntarium, utpote in quo omnes peccaverunt, occasionem inde

sumpserunt excogitandi nescio cuius pacti, quo Deus omnes posterorum voluntates in primi parentis voluntate collocaverit; ita videlicet, ut quemadmodum voluntas ejus esset futura voluntas omnium in custodienda ac transfundenda iustitia, ita quoque prævaricatio ejus omnium esse censeretur. Quapropter nihil aliud isti ad peccati transfusionem postulant, nisi ut natura humana ex Adam verà generatione descenderet.

descenderit. Nam hoc ipso quo homo ex primo homine viâ generationis effluit, reum putant: cum ei transgressio hoc ipso fiat voluntaria. Nam siue aliqua corruptio concupiscentiæ seu libidinis in naturam humanam per peccatū Adæ inducta fuerit siue non fuerit, hoc ipsi nihil omnino ad peccati transfusionem interesse arbitrantur. Quod enim August. subinde dicit, idcirco peccatum in prolem propagari, quia per vetustatem carnis vel libidinem generatur, hoc ita ab eo intellectum esse voluit, ut vel significaverit propagationem ex natura per peccatum corrupta, esse causam transfusionis, cuius argumentum sit libido; cum viâ generationis filium Adami esse sufficiat: vel certe secundum alios, ut per carnis vetustatem non intellexerit libidinis ardorem; sed obligationem cavendi a peccato originali. Vnde si quis Augustini sententiam acciperet de traductione peccati per libidinem, ut verba sonant, non ferendam videri dicunt. Idcirco verò præcipue in hanc

opinionem lapsi sunt, ut difficultates illas, quas Augustinus ex nova singularum animarum creatione metuebat, & quibus pressus penè succubuit, illâ pacti istius facilitate, vel solius naturæ transfusione, vel utraq; simul junctâ expeditius dissiparent.

Sed pace eorum dixerim, neque difficultatem ipsi solvunt, quæ usque ad mortem torset Augustinum, ut postea videbitur, neque quicquam ab ejus mente alienius, & in ejus doctrina absurdus, & principiis ejus repugnantiis excogitare potuerunt. Usque adeo, ut si verum sit, quod ipsi juxta ea quæ recensuimus docent, universam doctrinam ejus de peccato originali necesse sit corrumpere. Quâ de re paulò latius tractandum est, & propagationis modus, quem Augustinus ab initio conversionis usque in finem vitæ tanquam sibi exploratissimum & certissimum docuit, & ipsi mirâ interpretandi libertate pervertunt, omnium oculis sincerè, & citra fucum & prestigias obijciatur.

CAPVT SEXTVM.

Carnalis concupiscentia, causa traductionis peccati originalis. Ostenditur hoc reverà sensisse Augustinum contra, quam Recentiores putant. Primò ex prima radice traductionis, magnitudine scilicet peccati totam naturam vitiantis.

DV o igitur nobis præstanda esse video: primum ut ostendamus Augustinum istam sententiam reverà tenuisse, quam ipsi non ferendam videri dicunt, & potius Bedæ quam Augustino imputant: hoc est, peccatum originale per libidinem seu concupiscentiam, non tanquam argumentum corruptionis, sed tanquam veram causam transfusionis, atque ita ex ipsa natura rei propagari: ex quo consequenter positivum illud pactum cum homine primo evanescet. Alterum, ut quo modo hoc fieri queat, ex Augustini mente declaremus.

Quod igitur ad illud primum attinet, tot tantaque rei istius in Augustini scriptis argumenta sunt, ut supra modum admirer, qui fieri possit, ut quis Augustini libros legerit, nec istud animadvertit: nisi fortè, quòd ita ferè naturâ comparatum sit, ut animus opinione quadam præoccupatus, hoc magnum illum auctorem, quem legit, sentire putet vel etiam velit, quod ipse jam antè verum esse judicavit; ne alioquin se tanti Doctoris testimonio damnatum esse fateatur. Ex quo fit, ut quicquid eò alludat, obtorto collo in suæ opinionis suffragium rapiat, quicquid abludat, vix ea qua decet attentione & patientia ponderet, excutiat, cum alijs conferat: sed velut obscurius dictum prætereat. Itaque quia mihi recto voto legit veritatem quam querere

videtur sæpè non invenit, & sit sollicitudo laboris, dux erroris, dum loca ex Augustino querit, quibus non se corrigat, sed anticipata sua sensa confirmet.

Quapropter explorata diligenter doctrina sancti Augustini, sententiam ejus indubitatam esse comperio, quod peccatum originale non aliter ex homine primo ad posteros propagatum sit, nec verò aliter propagari ullo possit modo, nisi per libidinem seu carnis concupiscentiam. Quod ut quemadmodum certissimum est, ita etiam cuilibet suarum opinionum studiis non perturbato evidentissimum faciam, in aliquot classes ejus rei argumenta distribuiam.

Primum igitur hoc inde patet, quia sæpissimè, ut rationem propagationis peccati illius asserat, dicit, magnitudine primi peccati naturam tantopere per concupiscentiam esse corruptam, ut vitio quodammodo in naturam verso, simul cum natura propagaretur & vitium: Ex quo Adam ex olea tali, in qua nec semen erat huiusmodi, unde amaritudo nasceretur oleastri, nup. c. 3. in oleastrum peccando conversus est, quia tam magnum peccatum fuit, ubi magna in deterius fieret mutatio natura, totum genus humanum fecit oleastrum: ita (ut quemadmodum nunc in ipsis videmus arboribus) siquid inde in oleam gratia divina convertat, ibi vitium primæ naturæ, quod erat originale peccatum, de carnali concupiscentia traditum & attributum remuta-

213

omnes aquas inde promanantes, & omnes A
fructus inde nascentes primam illam ori-
ginis redolere corruptionem; nisi vitium
ab ipso fonte primitus, & à radice tollatur.

Quæ vitiorum ex fonte, ex radice, ex ori-
gine propagatio, quia valde naturalis, &
communi cursu naturarum consentanea est,
hinc est quod Augustinus sæpè dicat, nihil mi-
randum esse quod ita fiat peccati propagatio;
cùm potius mirum foret, si contra accidere cer-
neremus: Nec mirum autem, nec iniustum est, quod
radix profert damna & damnatos. Et in eodem li-
bro alio in loco: Si ergo hæc est conditio in corpore
mortis huius (quod concupiscentia non extin-
guitur) procul dubio satis evidenter apparet, unde
trahant parvuli obligationem peccati, cum carnaliter
nascuntur &c. Non enim hanc trahunt ex opere, quo
humanam Deus naturam fecit; sed ex vulnere, quod

natura humana hostis infixit &c. unde genus hu-
manum in his qui viam Dei ambulant, claudicat &c.
Hoc est, trahunt eam ex concupiscentia, quæ
tanquam vulnere, etiam dum bene vivimus,
claudicamus. De qua propagationis eviden-
tia, & quod nulla admiratione digna sit, plura
inferius dicturi sumus. Hæc interim sola, quæ
capite isto protulimus apertè probant, propter
illam naturæ vitiationem, ei stabiliter in hæ-
rentem, ex Augustini mente peccatum origi-
nale propagari: quod quemadmodum affir-
mativis locutionibus toties pronuntiantem
audivimus, ita negativis, sine naturæ corru-
ptione, quam voluntas fecit, non posse pecca-
tum originale propagari non minus perspicue
dicit, cùm Iuliano dicit: Originale peccatum, Lib. 3. cont.
quod nos dicimus, vos negatis, nullum esset utique, Iul. c. 24.
nisi naturæ ex primi hominis voluntate vitiatæ.

CAPVT SEPTIMVM.

Ostenditur secundo ex locis, quæ speciatim concupiscentiam
velut propinquam causam propagationis
exprimunt.

Sed non contentus Augustinus ipsam A
primam originem propagationis origi-
nalis peccati designasse, quod videlicet
natura in sua radice ita profundè vitia-
ta est, ut servato naturali ordine non possit
sine vitio tenacissimè sibi coherentè propagari,
sæpè clarissimis verbis ipsum tangit vitium,
nempe concupiscentiam carnis, cujus infectio-
ne & contagio peccatum in prolem generando
trajectitur. Quid enim illis verbis evidenti-
us?

Occulta etiam tæbe carnis concupiscentia sua tabi-
ficavit in se omnes de sua stirpe venientes. Quid illis
clarius? Illud, quod remissum, & tectum est, &
non imputatur, (id est, concupiscentia) habet vim
occultæ, & 33. quandam occultam, unde seminetur amarus oleaster,
nisi & illic eadem Dei agriculturæ remittatur, tegat-
ur, non imputetur. Quid illis illustrius, ac ter-
giversationi minus obnoxium? Hæc, inquam,
concupiscentia, qua solo Sacramento regenerationis
expiatur, profecto peccati vinculum generatione tray-
bitur, ut in posteris. Et paulò inferius: Hoc generi humano
inflicto vulnus à diabolo, quicquid per illud nascitur,
cogit esse sub diabolo, tanquam de suo frutice fructum
suum decerpit. Et mox: Hic est fructus eius ex anti-
qua immunditia stirpe, quam plantavit in homine.
Nempe quia immundissimam illam concupis-
centiam velut stirpem immunditiæ, quæ ge-
nerando trajectitur, in homine primo, pec-
catum illud magnum ei persuadendo, plan-
tavit.

Hinc est, quod subinde concupiscentiam
illam Apostolica phrasi legem peccati vocat, quia
insular legis quodammodo peccatum jubet, ne
quis ex ea propagari peccatum originale mi-
retur. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege
peccati & mortis quisquis carnaliter generatur, re-
generari spiritaliter opus habet. Et in libro se-

cundo ejusdem operis: De hac lege peccati na- Lib. 2. c. 23
scitur caro peccati, expianda per illius sacramentum,
qui venit in similitudine carnis peccati &c. sic omni
ab eis transiit fecit in posteris ipsa lex in initium mortis,
quemadmodum labor &c. Et in libro secundo
adversus Iulianum: Attende paulisper, quomodo Lib. 2. c. 6.
ex hac lege peccati omnem generari hominem, & ideo
trahere originale peccatum, sanctus eloquatur Am-
brosius. Et ne quis huiusmodi locutiones ita
intelligeret, quasi concupiscentia solum velut
argumentum naturæ vitiatæ adesse putaretur,
sæpè causalitatem concupiscentiæ ad propa-
gandum originale vitium expellit: aliquan-
do quidem illis utendo cauendi particulis,
quæ non possunt in alium sensum accipi, unde,
inde, per, ex, propter, quia, & similibus: Ecce Lib. 2. cont.
unde illa confusio. ecce unde contextio & succinctio so-
lul. c. 6.
lutorum, ecce unde in posteris originale peccatum. Et
in libris operis imperfecti adversus eundem
Iulianum: Ecce de qua trahitur originale peccatum Lib. 2. c. 1.
(scilicet de pudenda libidine) ecce per quam
nasci noluit, qui venit non suam ferre, sed nostrum au-
ferre peccatum. Et iterum: Eo malo bene utuntur Lib. 2. c. 2.
intentione generandi; quavis trahant inde, qui
generantur, originale peccatum. Et versus finem
libri: De hac concupiscentia suscepta tua, tibi qui-
dem pulchra nimis, sed foeda omnibus sanctis, ge-
neratione trahitur originali peccati vinculum, sola
regeneratione solventum. Et in libro quinto prio-
ris operis: Quia lex peccati si propterea reum parven-
tem non tenet, quia regeneratus est, quid mirum si
propterea reum tenet nascentem, quia inde generatus
est? Cujusmodi locutiones sexcenties ab Au-
gustino repetuntur. Aliquando verò disertis-
simis verbis vitium ex vitio, sicut naturam ex
natura propagari asserit. Quid enim sibi vult
aliud id quod in libro de peccato originali
dicit?

Lib. de pecc. orig. c. 37. Hinc est (ex pudenda concupiscentia carnali) quod infantes etiam qui peccare non possunt, non tamen sine peccati contagione nascuntur, non ex hoc quod licet, sed ex eo quod dedecet. Nam ex hoc quod licet natura nascitur; ex illo quod dedecet vitium. Quid sibi vult aliud quando disputat cum Iuliano: Cur non intelligis bonitati non tribui natiuitatem, quod malum nascentes trahant de vitio natura? Quid sibi vult aliud quod adversus eundem alibi dicit? Idem Doctor (Hilarius) non dubitat dicere, naturam nostram utique istam,

quæ de morbo morbum trahit, ad peccandum ferri. Et alibi: Malum de malo nascendo trahitur, quod renascendo purgatur. Quid sibi vult aliud quod alio in loco apertissime dicit: De concubitu proles nascitur trahens originale peccatum, vitio propagante vitium, Deo creante naturam. Non indigent, ut mihi videtur, ista loca expositione, sed attentione: tam enim perspicua sunt, & auctoris mentem ita planam faciunt, ut si quid eis explicationis loco addideris, eam potius obscurare, quam illustrare videaris.

CAPVT OCTAVVM.

Declaratur tertio ex modo, quo Augustinus tradit peccatum ex parentibus iustis propagari in prolem.

QUOD si cui tamen ista nondum satis fuerint, ut intelligat, nihil aliud sensisse August. quam id quod ista eius perspicua verba sonant, alijs argumentis ex illo sumptis res ista liquidissime constare potest. Nam in primis, cum Pelagiani identidem illam objectionem ad interminandum originale peccatum iterarent, & velut acutissimum telum in eius defensorem Augustinum intorquerent, quomodo peccatum transit in filios fidelium, quod in parentibus non dubitamus per baptismum esse dimissum? Nunquam Augustinus ad pactum aliquod cum primo homine initum recurrit, sicut nunc Recentiores omni alio praesidio destituti solent facere: multo minus ad illam eorum responsionem, qua dicunt, ad peccati primi reatum contrahendum satis esse, ut aliquis Adæ filius vera generatione nascatur, qualescunque tandem parentes fuerint: sed semper eo tantum ad firmissimum illius Catholice veritatis firmamentum fugit, quod quamvis in parentibus expiatum sit baptismi regeneratione peccatum, concupiscentia tamen infirmitas post baptismum in eorum membris non extinguitur: per cuius inobedientiam cum filij generentur, necesse est, ut ex ea peccatum contrahant. Quid enim concupiscentia, quæ post baptismum remanet, ad istam difficultatem expediendam facit, si via generationis ex Adam profluxisse sufficiat. Nonne pactum eodem prorsus modo vim suam in eos exereret, quos comprehenderit? nonne perinde filius Adæ censeretur, etiamsi nullâ membrorum inobedientia, sed obediendi voluntatis pietate gigneretur? Cum igitur illud, quod supra dixi, sibi proposuisset Augustinus argumentum, ita respondet: Quasi verò in baptismo concupiscentia carnis infirmitas continuo sanetur, sicut continuo reatus eius aboletur: sed gratia renascendi, non conditione nascendi. Unde quisquis per hanc concupiscentiam etiam de renato nascitur, sine dubitatione oberit nato, nisi & ipse similiter renascatur. Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione

eandem objectionem ita retundit: Quia renovati parentes non ex primigeni novitate, sed ex reliquiis vetustatis carnaliter gignunt, & filij ex parentum reliqua vetustate toti veniunt &c. Et generalem regulam ad huiusmodi difficultates dissipandas figens: Illud namque præcipue, propter quæstiones quæ de hac re motæ sunt, vel moveri adhuc possunt, attendere ac meminisse debemus; tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remissionem baptismi fieri, homini vero ipsius qualitatem non totam continuo mutari. Cuius effectum paulo inferius exprimens: Quamdiu ergo, inquit, manet lex concupiscentialis in membris, manente ipsa reatu eius solvitur &c. Ex illa autem manente concupiscentia qui nascitur, renasci indiget, ut sanetur. Ecce commendat nobis, velut rem maxime attendendam, & cuius præcipue meminisse debemus, quod qualitas hominis, hoc est, vetustas carnis, seu lex illa concupiscentia non continuo regeneratione sanetur: ut illius consideratione solvi possit argumentum, quo hæresis Pelagiana fidem peccati originalis imptebat. Et quid ad rem ista vetustatis, ista qualitatis, ista legis concupiscentialis in generatione præsentia, si ex Adam generando nasci satis est, dummodo pacto comprehensi sumus? Nonne et si Recentiores velut inevitabile telum adversus concupiscentiam intorquere solent, quod quamvis omnis in generando libido divina potestate cellaret, non propterea transiitio peccati originalis intercederet?

Sed fortassis juvenis Augustinus ista docuit, crescente verò peritia sententiam suam in sententia mutavit. Videamus igitur, quid ætatis accessu, damnatâ jam hæresi Pelagianâ, ad Valerium Comitem scripsit: Propter hanc ergo (concupiscentiam) sit, ut etiam de iustis & legitimis nuptijs filiorum Dei, non filij Dei, sed filij sæculi generentur: quia & ij qui generant, si iam regenerati sunt, non ex hoc generant quod filij Dei sunt, sed ex quo adhuc filij sæculi. Et paulo inferius: Ex hac igitur concupiscentia carnis, quod nascitur, utique mundo non Deo nascitur. Et mox rei illius

Epist. 105. in fine.

rei illius difficultatem agnoscit, quod parens A
sine peccato generet peccatorem: Vt enim, in-
quit, quod amissum est in parente, trahatur in
prolem, miris quidem modis, sed tamen sit; cuius
rei, quamvis mirabilis, visibile tamen exem-
plum ostendit, in oleis oleastros proferentibus,
quia in illis remanet aliquid, unde oleastrorum
amaritudo nascatur. De qua comparatione
inferius dicturi sumus. Nec verò iam senex
cum Iuliano eandem difficultatē resfricantē di-
micans, ullum in scriptis suis pacti cum Ada-
mo initi vestigium reliquit, sed constanter
semper eandem solutionem adhibendam esse
judicavit: Nec minus est Deus, inquit, qui eum
damnat lege iustitia, qui peccati lege sit reus, etiamsi
ex illa natus est, quia parentem eius propterea reum
facere non potest, quia reus est. Et nonnihil su-
perius generatim de iustis & iniustis generan-
tibus asserens: Ex hac lege peccati repugnante
legi mentis eandem legem primam naturam nemo non B
trahit, quia nisi ex illa mulier nulla concepit: & ideo
venerandus Iulianus, ex peccato esse omnem carnem
non censens esse dicere &c. ergo & ex Deo, quia
erit; & ex homine, quia generat; & ex peccato,
quia variat. Ecce quam accuratē lingulis causis
suum effectum allieuit, Deo creationem, sub
qua ipse plerumque Dei concursus cum cau-
sis generantibus comprehendere solet; paren-
tibus generationem; peccato, hoc est, Apostoli
phraasi concupiscentia: variationem. Pacti obli-
tus est; cum & facillimum esset intellectu, &
ad rem præcipuè pertineret (nimirum, quia
necum ex posterorum schola profuerat) nuda
propagationis ex Adam, quam sufficere

volunt, multo magis: nec enim vel ante vel
post Augustinum multis sæculis illa doctrina,
ne quidem inter Semi-Pelagianos peccatum
originale confitentes, lucem viderat.

Quid? quòd Augustinus non tantum in eo
causam ponit, cur sanctificati parentes origi-
nale peccatum in filios transferant, quod eos
per carnalem concupiscentiam generent, sed
etiam subinde satis apertè doceat, si filij ex
Adam sola spiritali voluntate gignerentur,
nullum ex eis delictum esse tracturos. De illa
quippe causa, per quam ex parente in prolem
trajecti possent: Præinde ista, inquit, quem forte in
venerint infantem non ex illius unius hominis concu-
piscencia procreatum, ipsum dicit illi damnationem
non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa
damnatione esse liberandum. Et in libro secundo
de nuptijs & concupiscentia: Proles vero ex
(renatorum parentum) quia non per spiritalem, non per
sed per carnalem concupiscentiam seminatur: velut
ex illa oliva quidam nostri generis oleaster, sic inde
reatum nascendo trahit &c. Clarè indicans, si
spiritali tantum voluntate seminaretur, omni
reatu nascendo carituram. Et in libro primo,
cùm dixisset concupiscentiam renatorum ha-
bere instar seminis oleæ vim occultam, unde
seminetur amarus oleaster, statim indicat à
contrario, si hoc occultum tolleretur, non
oleastrum, sed oleam esse procreandam: Non
erit autem omnino aliquid vel in carnalisemine, vi-
tiosum, cùm eadem regeneratione, qua nunc sit per
sacrum lavacrum, cuncta mala hominis purgante
atque sanante, eadem caro, per quam facta est ani-
ma carnalis, fiat etiam ipsa spiritalis.

CAPVT NONVM.

Demonstratur quartò ex causa, cur Christi con-
ceptio sine peccato fuerit.

S E o longè evidentius ex alia Augusti- A
ni doctrina sequitur, concupiscentiam
carnis esse per quam culpa transit, &
sine illa transire non posse; quia con-
stanter semper docet, propter illius solius
præsentiam Christum Dominum ex com-
mixtione maris & femina noluisse procreari,
ne illa inordinatis & inobedientibus suis mo-
tibus in concubitu astuans, etiam in Chri-
stum Dominum, sicut in ceteros Adæ filios,
originis culpam cum natura transfunderet.
Nullum est penè opus adversus Pelagianum
hæresim exaratum, in quo non istam doctri-
nam consignaverit. Nam libro primo de
nuptijs: Solus ibi (in beata Virgine) nuptia-
lis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri
non poterat sine carnis pudenda concupiscentia, qua
accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui su-
stentus erat sine peccato, non in carne peccati, sed
in similitudine carnis peccati: ut hinc etiam doce-
ret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem

esse peccati: quandoquidem sola, qua non inde na-
ta est, non fuit caro peccati. Nihil clarius,
expressius, inculcatius dici potuit. Et in
eodem libro inferius: Ex hac concupiscentia
carnis tanquam filia peccati, & quanto illi ad tur-
pia consentitur, etiam peccatorum matre multorum,
quacunque nascitur proles, originali est obligata
peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista con-
cupiscentia Virgo concepit: propterea quando nasci
est in carne dignatus, sine peccato solus est natus.
Et in libro secundo ejusdem operis: Qui autem
(diabolus concupiscentiam) in Domino non
invenit, quia Dominus homo, non per ipsam ad
homines venit. Quod ipsum ibidem docet si-
gnificasse Ambrosium quando dicit: Qui au-
tem expertus delicti, expertus est etiam huiusmodi conce-
ptionis. Et libro secundo adversus Iulianum: Ex
hac lege carnis repugnante legi mentis nihil Christi
corpus attraxit; quia non ex illa Virgo concepit. Ex
hac lege carnis repugnante legi mentis eandem legem
(id est, Augustini phraasi, peccatum originale)
primam

primâ nativitate nemo non traxit, quia nisi ex illa A
mulier nulla concepit. Et iterum libro quinto:
Lib. 5. cont. Hinc apparet (quia sola Christi caro non est
Zul. c. 15. caro peccati) illam concupiscentiam, per quam
Christus concipi noluit, fecisse in genere humano pro-
paginem mali: quia MARIÆ corpus quamvis
inde venerit, tamen eam non traxit in corpus, quod
non inde concepit. Quæ verba quamvis ita per-
spicua, expressa, diserta sint, ut nihil luculen-
tius & minus ambiguum dici possit, tamen ad-
huc addit inferius: Quod autem attinet ad pec-
cati originalis in omnes homines transitum, quoniam
per concupiscentiam carnis transit, transire in eam
carnem non potuit quam non per illam Virgo concepit.
Ibid. Et rursum: Caro itaque Christi mortalitatem de

mortalitate materni corporis traxit, quia mortale
corpus invenit: contagium vero peccati originale non
traxit, quia concupiscentiam non invenit. Ecce perspicuis verbis, & sine ullis am-
biguitatis ambagibus dicit: Illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse propa-
ginem mali; propterea sine illa Christum
concupiscentiam concipi voluisse: imo peccatum transire in
eam carnem non potuisse, quia sine concupis-
centia Virgo concepit. Quæ omnia prorsus
falsa sunt, si verum est, ut recentiores volunt,
concupiscentiam nihil aliud peccati transitum
facere; adeoque sine illa posse transire, dum-
modo filius Adæ fuerit.

CAPVT DECIMVM.

Probatur quintò ex eo, quod istam Augustini mentem
agnoverunt, & acerrimè oppugnaverunt
Pelagiani.

QVID? quòd ipsi Pelagiani nun-
quam dubitaverunt, quin Augusti-
nus & Ecclesia, cujus doctrinâ pre-
mebantur, ita prorsus quemadmo-
dum verba sonant, & nos eam hîc probare ni-
timur, & eam superius proposuimus, intelle-
xerunt? Hoc si probare potuerimus, & hoc
ipsum semper Augustinus agnoverit, nulla ar-
bitror tergiversandi ansa remanebit.

Porro hoc in scriptis Augustini & Iuliani
ita manifestum est, ut integer hac de re liber
testimonijs utriusque plenus posset confici.
Sed breviter, quantum satis est, rem attingam.
Nam in primis vehementissimè Augustinum
redarguit Iulianus, quòd aliquod in bapti-
zatis malum remanere contenderet, unde
filij peccato obnoxij gignerentur: & inde ma-
gna contra fidem Catholicam incommoda
proficisci querebatur. Testis est ipse Augu-
stinus, qui ab eo oppugnatus fuit. Nam verba B
Iuliani adversarij sui ita refert: Diabolus
enim creat, dicitis, si ex hoc vulnere creantur, quod
diabolus natura, quæ primum condita est, influxit
humana: & damnantur nuptia, si aliquid, unde
damnabiles generantur, habere credantur: nec om-
nia peccata dimittuntur in baptismo, si aliquid in
baptizatis coniugibus remanet malum, ex quo ge-
nerentur mali, id est, si remanet concupiscentia,
unde filij cum peccato generentur. Et rur-
sum alibi idem Iulianus dicit Augustino:
Lib. 2. per. Contumax cum cadentibus inclinaris, ut per argu-
imp. f. 238. menterum hæcenus inaudita portenta, dicas libidi-
nem diabolicam esse, eamque in sensu cõiuntum
positam, ad voluptatem parentam, ad reatum per-
timere nascentium: tuam quidem amentiam & tur-
pitudinem produci &c. Ex quibus Iuliani verbis
manifestissimum est, Iulianum ita intellexisse
doctrinam Augustini, sicut eam hæcenus pro-
posuimus: nec eum de minùs intellecta men-

te suâ redarguit Augustinus; sed potius eodem
loco, totoque libro & opere ostendit summo
conatu, hoc esse verissimum.

Hinc ortus acerrimus ille inter utrumque
conflictus, qui non potuit multorum libro-
rum disputationibus dirimi, utrum illa con-
cupiscentia per peccatum Adami fuisset ex-
orta: Iuliano eam pervicacissimè Dei crea-
tioni tribuente, ut ita peccati originalis tra-
ductionem interimeret; Augustino è con-
trario omnibus ingenij nervis hoc negante.
Certe hanc concupiscentiam (inquit Iulianus) sine Lib. 2. de
qua nulla secum dicitur, est, malum naturaliter des-
nisti &c. Aspice eam, hoc si potes, ad opus dia-
boli perimere, quod Deum vides conferre promi-
nere. Et alibi: Libido illa à Deo instituta, & imp. 1. 1.
corporibus ante peccatum docetur inserta. Et pau-
lo post: Ac per hoc nihil ibi vel de mundicia
eius, vel de verecundia potest diabolus vindica-
re. Sic enim putabat Iulianus omnem pec-
cati originalis machinam funditus interci-
dere.

Hinc nullo pacto vel hoc solum admittere
volebat Iulianus, Concupiscentiam illam in
paradiso fuisse vitiatam: sed talem prorsus
fuisse contendebat, qualis nunc est: ne si vel
vitium in eam irrepsisset diceret, etiam inde
in posteros originale peccatum serpere po-
tuisse fateretur: Verum vos, inquit Augu-
stinus, non pro religiosa ratione, sed pro animosa
contentione, nec pro humano pudore, sed pro vestro
furore, ne vel ipsa concupiscentia carnis vitata
credatur, & ex ea trahi originale peccatum; talem
prorsus, qualis nunc est, in paradiso conabimini di-
sputando revocare. Et alibi: Verum vos pro Lib. 2. cont.
suscepta vestra (concupiscentia) tam fideliter Zul. c. 1.
laboratis, ut vim patiamini, nisi eam qualis nunc
est, etiam in paradiso collocetis. Non ibi de pecca-
to dicentes talem factam, sed talem nullo peccato
fuisse

221

fuisse mansuram. Augustinus enim iudicabat, A
ad peccati translationem asserendam abunde
Catholicis esse satis, si ista concupiscentia per
quam traducitur saltem peccato vitata crede-
retur: Hanc si placet vobis in paradiso collocare, &
per talem concupiscentiam carnis, qua nec prave-
niet, nec tardaret, nec excederet imperium vo-
luntatis, vobis videtur in illa felicitate filios potuisse
generare, non repugnamus. Ad hoc enim quod agi-
mus sufficit nobis: quia nunc talis in hominibus
non est, qualem in illius felicitatis loco esse conce-
ditis.

Lib. 1. ad
Iulian. 17.

Hinc ulterius obstinatissime contendebat
Iulianus, celeberrimum istum Scripturae lo-
cum: Quia non habitat in carne mea dominus: item-
que istum: Quis me liberabit de corpore mortis
huius? non de ipso Apostolo Paulo, sed de
alio quopiam sub lege, hoc est, Iudeo adhuc
in peccatis posito intelligendum esse, quem
non innata carnis concupiscentia, sed tantum B
mala vivendi consuetudo fatigaret: ne si fa-
teretur in Apostoli, hoc est, in hominis bapti-
zati & iusti carne aliquid post baptismum re-
mansisse mali, iam per hoc ipsum etiam origi-
nale peccatum à parentibus in prolem transi-
re posset: totaque dogmatis Pelagiani
aena collaberetur. Locupletissime docet hoc
Augustinus, qui Pelagianos hoc vidisse, & ve-
lut praesentissimum interitum suum horruisse
testatur. Cum enim ex Ambrosio probasset,
Apostolum de se dixisse: Quis me liberabit de
corpore mortis, videlicet propter legem illam
peccati membris insitam; instando subiungit:
En tota vestra causa impulsus, prostratus, contritus, &
sicut pulvis quem prociis ventus à facie terra &c.
Numquid enim Paulus Apostolus non erat baptiza-
tus? aut aliquid ei vel originale, vel proprium,
vel ignorantia, vel scientia remissum non fuerat pec-
catorum? Unde ergo talia loquebatur, nisi id quod
dixi in libro meo, cui te respondisse gloriaris, omnino
verum est? Lex quippe ista peccati, qua in membris
est corporis mortis huius, & remissa est regeneratio-
ne spiritali, & manet in carne mortali &c. Nec
vero se tantum, sed & ipsos Pelagianos, si de

Lib. 1. cont.
Iul. 17.

ipso Apostolo ista dicta esse faterentur, ruinæ
sue conficios fuisse, propter apertum istum adi-
tum, quo peccatum à parente licet sanctificato
in prolem generatione transiret, pergit
ostendere Augustinus: Hoc est omnino, quod
funditus subruit heresim vestram. Quod usque adeo
videtis, & timeris, ut non aliter ex his Apostoli vo-
cium extrahere conemini, nisi quantum potestis contentione
assereretis, non illic ipsius Apostoli accipiendam esse
personam, sed adhuc sub lege nondum sub gratia po-
siti cuiuspiam Iudæi, contra quem sua mala conver-
sationis consuetudo pugnaret. Et ut Augustinus
eum ex propria responsione ita convinceret,
ut simul Catholicam suam doctrinam de con-
cupiscentia stabiliret, proprio laqueo ex ista
consuetudine mala, suffocat Iulianum: quasi
ipsa vis consuetudinis deponatur in baptismo, & non
adversus eam consurgant baptizati &c. Et adhuc
uberius: Quod si audent sine perveracitate considera-
re voluisses, profecto in ipsa vi consuetudinis invenire-
res, quomodo concupiscentia remittatur in reatu, &
& maneat in actu. Hoc enim docuerat Augu-
stinus libro primo de nuptijs, ut peccati origi-
nalis transitum per manentem illam in actu
concupiscentiam demonstraret. Hinc & alibi
eandem vim urgens consuetudinis post baptis-
mum remanentis: Sed ne forte dicas, contra hoc
potius pugnare baptizatos, quod sibi ipsi prioris vitæ
mala consuetudine fecerunt, non contra id, cum quo
nati sunt. Quamquam, inquit, si hoc dicis, iam
proculdubio cernis atque concedis, esse in homine ali-
quid mali, quod non ipsum, sed reatus qui ex illo
contractus fuerat, auferatur in baptismo, tamen quia
parum est ad huius questionis absolutionem, nisi vo-
bis ex peccato primi hominis ingeneratum esse mon-
stretur, audi &c. Ex quibus omnibus luce me-
ridiana clarius est, Iulianum ita intellexisse
sententiam Augustini de concupiscentia pec-
catorum originale propagante, sicut verba so-
nant, & nos tam prolixè, quia res magna est,
proposuimus: atque ita horruisse, ut ea salvâ,
dogma suum salvum esse non posse, ipso timo-
re & fugâ suâ fateretur.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Lib. 1. de n.
cap. 27.Lib. 2. cont.
Iul. 17.

CAPV T XI.

Astruitur sextò ex eo, quod tredecim libri Augustini
alioquin funditus evertantur.

Q VON sanè verissimum esse facile A
quibus intellexerit, qui intellexerit,
nullum alium conflictum inter Au-
gustinum & Iulianum ex proposito
utriusque fuisse susceptum, quàm de illa sola
& unica quaestione, utrum peccatum originale
per concupiscentiam carnis seu libidinem ex
parentibus in prolem propagaretur: Augusti-
no omnibus ingenij & eruditionis nervis in-
cumbente, ut eam peccato in primorum ho-
minum carne exortam esse, & peccatum in po-
steros propagare convinceret; Iuliano è con-
trario asserente, eam à Deo in paradiso esse

plantatam, atque ita fieri nulla ratione posse,
ut per eam in proles à parentibus culpa transi-
ret. Ex quo efficitur, ut præcipui & eruditissi-
mi libri Augustini, numero facile tredecim, qui
unicâ istâ intentione scripti sunt, addit & alios
plures, qui hoc ipsum magna ex parte tractant,
funditus corrumpantur, & velut inanes ac futiles ab-
ijciendi sint, si Augustinus in eo falsus est, quod
per solam concupiscentiam carnis peccatum
originale transiit proficitur. Nam liber primus
de nuptijs & concupiscentia, nullam penitus
alium scopum habet, quàm in transfundenda
originali culpa, meritò concupiscentiam illam

K 2

repre-

reprehendi sine reprehensione nuptiarum; sic-
ut hoc & ipse titulus satis indicat. In cuius
libri fugillationem cum quadam ex Iuliano
excerpta prodissent, refutavit ea addito se-
cundo libro Augustinus. Hunc Iulianus qua-
tuor voluminibus prostrere molitus: illa
vicissim sex libris adversus eum editis Au-
gustinus, in quibus de divina gratia questio
vix nisi per transennam, attingitur: sed toti
penè in sola istius carnalis concupiscentiae
cōdemnatione versantur. Quod opus tanti fe-
cit ipse Augustinus, ut vir modestissimus, &
à seipso commendando remotissimus appella-
verit illud, tantum, tamque elaboratum opus.
Neque stetit hic pertinacia Iuliani: sed alijs
octo adversus librum secundum de nuptijs
exaratis Augustino ultimum laborem impo-
suit, in quo & mortuus est. Nam quinque
alios in sui defensionem edidit, quorum duo
priores adhuc extant, & nuper inventi sunt;
reliqui tres vel in bibliothecis latent, vel tem-
porum injuria perierunt. Tres posteriores,
quos meditabatur morte conatum praevenien-
te, non incepit. Omnis iste multorum anno-
rum labor, quo sublimissimus ille Doctor, totā
Ecclesiā applaudente, se fatigavit, irritus pro-
fus & inanis, & ut loquuntur recentiores, non
ferendus est, si verum est quod ipsi dicunt,
concupiscentiam carnis nihil ad peccati tra-
ductionem pertinere, & sententiam illam non
esse tolerabilem. Quae sanè sine gravissima
injuria sanctissimi & eruditissimi viri jactari
non possunt, utpote cui Ecclesiā soli haec-
tenus acceptum tulit, quod de Pelagiana hae-
resi peccati originalis translationem prae-
cipue detestante, & acutissimis argumentis
oppugnante, triumphavit.

Sed ne quis aliquo scribendi calore mihi
elapsus esse suspiceretur id quod diximus, ope-
re pretium esse video, ut ex ipso Augustino
prohem, non alium in tot elaboratissimis
libris, quorum unus in sui patrocinium tra-
xit alium, ei fuisse scopum, nisi ut concu-
piscenciam, qua peccatum originale trans-
funditur, à nuptiarum bonitate discerneret,
ne tantum hujus mali virus in illarum cul-
pam verteretur. Sic ergo testis integerrimus
statim in ipso ingressu operis, quod tanti
certaminis causam dedit, ipse loquitur: In-
tentio huius libri haec est, ut quantum nos Dominus
adjuvare dignatur, carnalis concupiscentiae malum,
Lib. 1. de propter quod homo qui per illam nascitur, trahit
nupt. c. 1. originale peccatum, discernamus à bonitate nuptia-

ram. Quibuscunque verbis ego Augustini
scopum exponerem, non possem eum clarius,
quam ipse expressit, promere. Ex hoc verò
scopo & doctrina libri istius, quo nihil quàm
illud unicum ex professo agit, tota illa libro-
rum series, quam ante diximus, consecuta
est. Eandem verò suam intentionem, ne quis
inter scribendum ei excidisse crederet, ita in
fine libri refricat: Quam (concupiscentiam
carnis) curavimus à nuptialibus bonis tam pro-
pria disputatione distinguere, propter novos hereti-
cos, qui, cum haec reprehenduntur, calumniantur,
quasi nuptia reprehendantur: ut scilicet eam tan-
quam bonum naturale laudando, suum pestiferum
dogma confirmant, quo asserunt prolem, qua per eam
nascitur, nullum trahere originale peccatum. Eun-
dem scopum suum & initio sex librorum,
hoc est, primi operis adversus Iulianum scri-
pti, rursus ob oculos ponit, ut quo tota fu-
tura disputatio collimaret, lector intelli-
get: Hinc quippe factum est, inquit, ut de nu-
ptijs & concupiscentia librum scriberem; nuptia-
rum scilicet bonum discernens ab eo malo, unde tra-
hitur originale peccatum. Et totius operis summam
imponens maquam, ut istud solum se tanto di-
sputando conatu egisse non lateret Iulianum,
sic eum alloquitur: Ad omnia me sibi respondisse,
Iuliane, & omnia refellisse, quibus disputasti vo-
luminibus quatuor, credendum non esse originale
peccatum, & concupiscentiam carnis (unde scili-
cet trahitur illud originale peccatum, ut su-
pra dixerat) non posse culpam sine damnatione
nuptiarum, puro quod perspicis, si pervicax non sis.
Causam verò triumphi, quem se de Iuliano
putat adeptum esse, subtexit: Demonstratum
est &c. ei tantum concupiscentiam carnalem
mortem non inferre post mortem, qui in Christi mor-
te invenit mortem, qua moriatur peccato. Quae
cum ita sint, curvis mediocrius iudicii perspi-
cium est aërem verberasse Augustinum in
tot elucubrandis operibus, ineptam &
ridiculam esse gloriationem ejus de devi-
cto Iuliano, imò verò non instruxisse, sed de-
cepisse Catholicos Augustinum, si concupi-
scentia, quemadmodum recentiores volunt,
non solum nihil ad peccati propagationem fa-
ciat, sed eam translationis causam asserendo,
non ferendam sententiam docuit: denique, quòd
ab ore & sensu Catholicorum absit, falsis &
fallacibus armis Ecclesiae victoriam non tam
stetisse, quàm perisse, non tam ab Augustino
partam esse, quàm proditam.

CAPVT XII.

Ecclesiæ de Pelagianis victoria esset vana, imo fallax,
& falsa, nisi ista Augustini sententia
fuerit vera.

NON enim solius Augustini, sed Ec-
clesiæ totius causa in ista cum Pela-
gianis contentione versatur. Ipse
enim solus à Milevitano Concilio
universo Pelagianæ factioni obiectus est ut li-
tem istam, qua prima Christianæ religionis
fundamenta quatuntur, suâ eruditione diri-
meret, totâ Ecclesiâ non solum applaudente,
sed etiam ita silente, ut quemadmodum lucen-
te Sole sidera disparent, ita ab illo die usque ad
mortem ejus nemo Catholicorum inventus
fuerit, qui tanto viro cum Pelagianis luctante
sibi in aciem procedendum, illo scribente sibi
vel calamum stringendum duxerit. Ipse Hie-
ronymus, qui paulo antè adversus Pelagianos

aliquid elaboraverat. illius operibus cõspectis
usque ad mortem contra illos obmutuit. Six-
tus Presbyter, qui aliquid scripsit, non tam
Ecclesiæ doctrinam, quàm seipsum à calum-
nia tueri coactus fuit. Viderunt hoc, & acer-
bissime doluerunt Pelagiani. Vnde, ista Iuliani
adversus Augustinum dictæ, quibus nunc
illum unum dicebat egressum, qui in se summan-
præsitam, quo scilicet inter eos de concupi-
scentia peccati traductrice certabatur, optaret
intelligi: nunc illum esse, qui causam istam contra
illos, unum pro omnibus, agere pollicetur: nunc
cum sui certaminis singulatus oblitum: nunc Vir-
gilianis versibus utus;

Lib. 3. cont.

lib. c. 1.

Lib. 2. c. ult.

Lib. 6. c. 8.

Oblato, inquit, placuit componi fœdere bellum

Ibid.

ut pugnas omnium contentio nostra dirimeret. Quæ A
quamvis à se repelleret Augustini modestia,
veri tamen aliquid continuisse, ex Actis illius
temporis manifestum est. Hinc enim & Pro-
perius dicit: Excessisse pro universis membris corpo-
ris Christi vigilantissimam industriam ejus, & adver-
sus hæreticorum doctrinam infidus veritatis virtute
pugnasse: omnium denique satisfactionem providen-
te hoc præsentis sæculi Dei gratiâ, in charitatis eius &
scientiæ rigore sperasse. Quod si Augustinus Ec-
clesiæ causam sibi commissam agens, tam ine-
ptè deliraverit, ut non leviter & per transen-
sam indicando, sed tot tantisque scriptis vo-
luminibus ex professo docendo, tam absur-
dam, & non ferendam, ut recentiores volunt,
sententiam propugnauerit, non est Ecclesiæ
magnopere de tali victoria gratulandum. Non
enim sponsi sui veritate, sed adulteri falsitate
dimicavit: longèque verius est victa, quàm
vicit. Quidni igitur pugna cum Pelagianis in-
stauratur, cum eis causa negati peccati origi-
nalis superstiti integerrima? Omnia quippe ar-
gumenta Iuliani Pelagianæ Hæresis architecti,
quibus impossibilem assererat esse peccati origi-
nalis transitum, & verò impossibilem esse si-
ne concupiscentiæ subsidio, satis apertè fatē-
batur Augustinus, insoluta manent, neq; à se
solvi posse, per os pugilis ac defensoris à se de-
lecti, Ecclesiâ confitetur. Quod, quamvis ex
ijs quæ jam dicta sunt, utcumque colligi possit,
non tamen erit abs re paulo accuratius ostē-
dere.

Pelagiani cum intelligerent ruinam dog-
matis sui, quo gratiam Christi ad bene viven-
dum negabant esse necessariam, ab originali
peccati transitu pendere, omnes vires eo con-
verterunt, ut peccatum istud, quo naturæ vi-
res Catholici dicebant viciatas & infirmatas
esse, subverterent. Cum verò certissimum il-

lud Philosophiæ principium esse scirent, nihil
vitij in effectu esse posse, quod non in causa
præcesserit, quemadmodum & omnium Theo-
logorum Schola, S. Thoma præeunte, profi-
tetur, contentiosissime conclamarunt, etiam si
peccasset Adam, ipso tamen peccato illo, sive
in posteris baptizatis, sive in ipso jam olim
Capite deleto, nihil omnino præsertim in san-
ctis conjugibus superesse, quo peccatum in
prolem generando transfunderent. Adaman-
tinis igitur vinculis assererebant lequi, conjuges
naturali illâ commixtione sexuum causam esse
peccati; atque ita damnari nuptias seu conju-
gium, & consequenter Deum conjugij auto-
rem; vel certè diabolum esse conjugij & com-
mixtionis auctorem, ex qua peccata nasceren-
tur. Hanc machinam Pelagianam ut Ecclesiâ
vel pro Ecclesiâ Augustinus everteret, totam
causam peccati originalis ab illo principio re-
ligavit, quod in commixtione conjugum duo
consideranda sint, commixtionem & pudorem
ejus, nuptias quibus legitime junguntur con-
juges, & concupiscentiam carnis, qua stimu-
lante junguntur: illud esse bonum, hoc malum;
illius Deum, hujus diabolum autorem; illo
naturam, hoc peccata propagari. Nam cum
statim initio libri primi de nuptijs & concu-
piscencia scopum descriptionis istius, ut jam jam
vidimus, prætulisset, post operosam nuptiarum
atque libidinis discretionem, tandem ad rem
veniens: Tam nunc si quodammodo interrogemus
Lib. 1. de
bona illa nuptialia, unde ab eis potuerit peccatum in nupt. c. 21.
parvulos propagari: respondebit nobis operatio propa-
ganda preliis: Ego in paradiso magis felix essem, si
peccatum non fuisset admissum &c. Respondebit pud-
icitia fides: si peccatum non fuisset, quid me in paradiso se-
carius esse potuisset ubi nec stimularer mea, nec aliter
me libido tereret? Respondebit etiâ coniubij sacramen-
tum: de me ante peccatum dictum est in paradiso: Relinquet
homo

homo patrem &c. Quid horum est in nuptijs, unde peccati vinculum transiit in posterum? Nempe nihil. Et certe his tribus bonis persequi se habere bonitas nuptiarum, quibus bonis etiam nunc bene sunt nuptie. Porro autem si interrogetur illa carnis concupiscentia, qua pudenda facta sunt, qua prius pudenda non fuerant, nonne respondebit, se in membris hominis esse post peccatum expulsa? Et tandem concludens adiecit: Hæc omnino concupiscentia carnis &c. profecto peccati vinculum generationis transiit in posterum. Et libro secundo de nuptijs interrogat Iulianus Augustinum, quid suum diabolus cognoscat in sexibus, per quod fructum eorum jure possideat, an diversitatem sexuum, an coniunctionem, an ipsam fecunditatem?

*Lit. 2. de
emp. c. 5*

Eib. 2. 4. 26.

Ibid. c. 23.

Ibid.

Lib. 2 oper.
imperf cont.
Zul. f. 248.

Ibid. f. 250.

A possit in paradiso fieri, si nemo peccasset &c. Ecce de qua transitum originale peccatum. Illa Iulianus argumenta adversus Ecclesiam; istam Augustinus solutionem adversus ipsius argumenta sexcenties repetit: nec in omnibus scriptis ejus aut eorum qui Pelagianos isto saeculo debellarunt, vel debellatos postea protriverunt, alterius solutionis est veltigium. Nam nec aliam esse posse, si libido tollatur, satis perspicue indicat, quando dicit: *Sineptiarum bonum non esset nisi bonus usus boni. tunc mirandum esset, quomodo inde traheretur malum:* Nunc verò quid mirum si &c. quasi diceret, in illo casu Iuliani argumenta suum habitura pondus & locum, ut necesse esset aliquod eorum bonorum quæ Deus instituit, sive commixtionem; sive semina, sive aliud quippiam, quod generationi intersperitur, esse culpandum. Nunc verò satis intervenire mali, dum concupiscentia intervenit, ex qua proles peccatum trahat. Hæc igitur doctrinâ Pelagiana hæreticis victa est; hæc sententiâ de concupiscentia carnis peccatum propagante Ecclesia triumphavit. Quæ si non tantum falsa est, sed ita falsa ut non ferenda sit, profectò nec ferenda est illa victoria, qua hæreticis subjugata est. Quod quantum inferat Ecclesiæ contumeliam, quis non videt?

Et sanè quis intelligat, si nihil penitus, siue peccati, siue vitij in parentum animabus aut carnibus hæreat, sed ita puri sint, sicut à Deo instituti sunt, inde quidquam contagi in proles posse transire nisi qui Deum potius ejus causam, quàm homines constituere velit? Sicut enim impossibile est, ut defectus aliquis corporis à parentibus in filijs generando fundatur, nisi defectuosum aliquid in aliquo generationis principio antecedat: ita multo magis impossibile est, ut defectus animæ, qui peccatum est, in prolem à parente transeat, nisi similis vitiositas in genere reperiri queat, unde culpa propagetur. Nam pactum hic assignere, non est aliud quàm purgare parentes, & culpæ Deum qui peccatores propriâ voluntate constituit. Hinc est, quòd nec Augustino, nec ulli veterum usque ad tempora Scholasticorum, ullius pacti in mentem venerit: cùm tamen & facillimum sit & cuius obviũ, & ad mendum angustijs tantis peridoneum: nisi eadem facilitate, quæ sine Scripturarum, sine traditionis auctoritate, solâ humanâ solertiâ excogitatum est, solo ejus contemptu ab hæreticis posset explodi.

CAPVT XIII.

Omniū antiquorum idem sensus usque ad ætatem Scholasticorum.

Nec verò solus Augustinus istam sententiam contra Pelagianos docuit, sed plerique Patres, qui eum aliquot sæculis, nondum exorta hæresi illâ, præcelsere, præsertim verò qui ea extinctâ consecuti sunt, non aliam, eum de traductione peccati sermo faciendus fuit, quàm illam de inobedientia carnalis concupiscentiæ rationem vel apertè proferendo, vel tacitè insinuando, tetigerunt. Hanc dedit Origenes, eum explicaret, cur Christus venisset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati: *Qui ex nulla viri contagione, sed solo spiritu sancto super Virginem veniente, & virtute alijssimæ obumbrante, venit ad corpus immaculatum, naturam quidem corporis nostri habuit, pollutionem tamen peccati, quæ ex concupiscentia motu concepti irraditur, omnino non habuit.*

Hanc insinuavit Olympius Hispanus Episcopus ab Augustino citatus, qui dicit: *Protoplasti morisera transgressione vitium esse sparsum in germine, ut peccatum cum homine nasceretur. Indicat enim germen, seu semen, unde nascitur homo, ita esse vitiatum, ut non sine peccato nasceretur.*

Hanc idem Hilarius tacitè expressit, quando de Christo in similitudine carnis peccati veniente dixit: *Non sicut carnem habuit, ita habuit & peccatum. Sed quia ex peccato omnis caro est, a peccato, scilicet Adam parente, deducta, in similitudine peccati carnis est missus, existente in eo non peccato, sed peccati carnis similitudine.* Quid enim est omnem carnem præterquam Christi esse ex peccato, nisi ex concupiscentia, quam Apostolus peccatum vocat. Nam propter concupiscentiam dici carnem peccati sapientissimè Augustinus docet: & ideo in Christi carne esse similitudinem carnis peccati, quia concupiscentiâ caruit: *Si Abel non habebat le-*

Hanc apertè significavit Ambrosius, per quem Augustinus doctrinam istam sæpè probat, quando Christi nativitatem cæteris comparando dixit: Servatum est igitur, ut ex viro & muliere, id est, per illam corporum commixtionem, nemo videatur expers esse delicti. Qui autem expers delicti, expers est etiam huiusmodi conceptionis. Et alibi apud eundem Augustinum, qui illum in suæ sententiæ adimplorationem accersit: Male Eva paritavit, ut parum relinquere mulieribus hereditatem, utque unusquisque concupiscentiæ voluptate con-

cretus, & genitalibus visceribus infusus, & coagulatus in sanguine, in pannu involutus, prius subiret delictorum contagium, quam vitalis spiritus manus hauriret. In quem Ambrosij locum Augustinus: Si te non deseruit qualiscunque saltem sensus humanus, vides quid de concupiscentiæ voluptate hæc ipsa, cui præbes impudentissimum patrocinium pronunciat, veritè Doctor Ambrosius &c. Ergone ex huius concupiscentiæ motu illi non erubescerent homines primi, quo & ipsi apparebant noxy, & eorum filij peccato parentum pronociabantur obnoxij?

Post Augustinum unanimiter usque ad Scholasticorum ætatem doctrinam tanti Doctoris secuti Patres, eodem modo libidini propagati peccati originalis causam ascribunt.

Hinc sanctus Leo Pontifex maximus, ac Sermonis de doctrinæ: *Solus inter filios hominum Dominus natus, Iesus innocens natus est, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione conceptus.* Quibus verbis sancti Augustini doctrinam, quam suprà latè ex ipso dedimus, cur solus Christus sine peccato sit conceptus, expressit: ad quam aliusit & istis phrasibus: *Quamvis concepti spiritali*

(Christi) nulla sint terreni seminis mixta contagia. Et rursum: Vi humani seminis cessante contagio. Et Petrus Chrysologus de Adami peccato loquens: Nunc quid non in semine tota arbor? Viti- tam ergo seminis, vitium est totius arboris; quæ postea tutius declaranda sunt.

Hinc Faustus quantumlibet Semi-Pelagianorum errore depravatus luculentissimè sancti Augustini sententiam explicuit: *Sed dicit Pelagius, ideo non esse originale peccatum, quia ipsa concupiscentiæ generationis ex Deo sit. Unde autem veniat nexus iste, qui per posteros trahitur, si requiras sine dubio per incentivum maledictæ generationis ardorem; & per illecebrosam utriusque parentis amplexum. Nam cum illum solum videas ab originali immunitatem esse contagione, qui non carne, sed spiritu, nec erubescenda passione, sed stupenda benedictione conceptus est, agnosce causam mali originalis de oblectamento natum conceptionis, & de vitio voluptatis.*

Hinc sanctus Fulgentius non postremus Augustini discipulus: *Iniquitatem simul transfudit & mortem, ut omnis qui per legem peccati (quam certum est mortalibus usque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipsa conceptionis exordio exceperet peccati parentali maculam, exinde sub iugo gravi &c.* Et in eodem libro immaculatæ Christi nativitatis causam explicans: *Vulvam quippe matris eius, inquit, non concupiscentiæ maris concubentis, sed omnipotentia filij nascentis aperuit. Ideo solus est, in quo princeps huius mundi veniens nihil invenit.*

Hinc Gelasius Papa, cum originalis peccati transfusionem declarandam suscepisset, accuratissi-

ratissimam Augustini methodum secutus, primò naturæ corruptionem per concupiscentiarum depravationem explicat: quo fundamento facto, necessarium consequenter ex natura rei fuisse docet, ut proles parenti similis, ex peccato polluta, peccato polluta nasceretur.

Gelas. Papa
Epist. 8.

Propria voluntate seductorem secuti diabolus pravis cupiditatibus per excessum pravaricationis infecti sunt. In quibus itaque natura peccavit. & humana est facta natura vitiosa. Tales igitur effecti &c. Ecce originem traditionis mali naturæ vitium, nempe concupiscentiam, seu ut loquitur (pravas cupiditates) pravaricatione contractum. Iam ita sequitur: Proinde quicquid isti genitores de suo germine proutulerunt, opus quidem Dei est secundum institutionem naturæ, sed non absque contagio illius mali, quod sua pravaricatione traxerunt, scilicet concupiscentia; Vnde mox: Quid mirum, si ydem depravati protulerunt sobolem depravatam? Quod latè declarat comparatione lervi, qui cum non naturæ, sed tantum conditione servus sit, tamen servos generat. Et adjungit; quanto magis de his provenire non mirum est, quibus ipsa humana substantia depravata cognoscitur. Id est, quibus non per aliquas extrinsecus politas hominum leges, sed per ipsam naturam vitiatam servitus est adducta: Quia huiusmodi genuit prolem, cuiusmodi se ipsa reddidit pravaricationis excessu. Ideoque non solum de se profert, quid bene Deus instituit, sed etiam quod male ipsa inconsequenter adiecit. Quemadmodum autem qualitas interior appetendi (nempe prima mala voluntas Adami) valeat immutare naturam, divine lectionis auctoritate firmatur. Et explicat per oves Laban, quæ colores virgarum sensibus haustos transfuderunt in prolem. Quod exemplum Pelagianis refutandis docet esse divinitus præparatum. Vnde mox vocat humanæ generationis decolorata primordia: quam decolorationem in alio opere docet per concupiscentiam esse factam: Deus fecit omnia bona valde, nisi hæc concupiscentia primordialis decolorasset excessus. Et statim poenam superbie in ea corporis parte indicandam fuisse tradit, quia degeneris, ac decolorata, superbaque rutilans præcuncto dubio vitiosa fuerat generatio propaganda. Quæ omnia ad vivum spirant Augustini doctrinam: nec aptius explicare potuit, quomodo depravatio naturæ per concupiscentiam adducta, peccatum in prolem ex primo patre propagaverit.

Beda in lib.
aliquot qq.
q. 14. tom. 8.

Hinc Venerabilis Beda nativitatibus humanæ maculam concupiscentiali foeditati sine ulla fluctuatione, quemadmodum & Augustinus, assignat: Queritur, inquit, quare puero adhuc in utero matris originale peccatum imputetur, & quare de baptizato baptizatus non nascatur? Ad hoc dicitur, quia de corrupto non nisi corruptum nasci potest. Et iterum: Homo quantum in se est mundatur in baptismo: sed quia sine concupiscentia procreare non potest, imputatur & illius proli: sicut terra purgatum semen à paleis, & tamen absque paleis non ipsum exurgit. Id ipsum indicat etiam in Psalmum quinquagesimum.

Remig. Al-
tiss. in Psal.
50.

Hinc Remigius Episcopus Altissiodorensis in Psalmum quinquagesimum: In peccatis concepti

me mater mea, id est, in concupiscentia carnali concepti. Quia carnalis delectatio ex peccato primi parentis in carne nostra viget.

Hinc Philippus vir doctissimus Abbas bonæ spei sancto Bernardo contemporaneus, sepe & multipliciter hoc ipsum tradit: Post peccatum merito pudenda nominantur, quoniam adeo stitui relictantur, ut ad generandum non nisi libidine moveantur. Hoc est unde Adam filios suos sic infecit, sic quasi in radice posteritatis suæ seriem infecit, ut quoniam in generando non sola caro, sed & concupiscentia carnalis operatur, quicumque gignitur eo modo, eiusdem reatu concupiscentia teneatur. Et paucis interiectis addit: Iusti parentes infirmum filium non possunt generare, quia sine concupiscentia non possunt generare. Quam doctrinam ibidem magno conatu asserit, & inculcat. Ex quo etiam cõsequenter sapius tradit, idem Christum nulla peccati labe maculatum fuisse, quia sine concupiscentia conceptus fuit: Qui ergo non à carnalibus desideris more nostro, sed de super originem carnem traxit, profecto in conceptione originale vitium non contraxit: quia non aliunde cuilibet nascens peccatum ascribitur, quam quod ei per parentem concupiscentiam seminali ratione transcribitur.

Hinc sanctus Bernardus: Peccatum quomodo non fuit, ubi libido non desuit? Et conceptum Virginis extollens: Extolle, inquit, nescientem in concipiendo concupiscentiam, vel in pariendo dolorem. Et alibi: Propter carnem homo vanitatis filius factus est, quia ex illa vitium concupiscentia traxit, quo captivus tenetur, & incurvatus ut diligat vanitatem, & iniquitatem operetur. Idem & alibi insinuat: Qui potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus sine omni vitiis illicita & immunda conceptus est voluptate? In ipsa radice & origine mea infectus, & inquinatus sum.

Hinc Hugo de sancto Victore: Queritur, Hæretici quare posteris imputetur (peccatum originale?) Responso: quia parentum concubitus, non sit sine LIBIDINE, nec filiorum conceptus sine peccato. Et in Summa sententiarum: Nisi caro in concupiscentia traduceretur, illo peccato anima non tenebatur. Quod latè declarat in eodem loco.

Hinc Richardus de sancto Victore puritatem virginis partus, & causam eius explicans: Quare illa (Eva) peperit non sine dolore, nisi quia non concepit sine libidine? Libido sane causa doloris, & dolor effectus libidinis. Et quomodo libido causa doloris, nisi quia libidine conceptio maculatur propagando peccatum? Nam ideo paulò post sese explicando subiungit: Ibi nec conceptus sine culpa, nec partus sine panâ: hic quia conceptio sine concupiscentia, (seu libidine) & parturitio sine pressura. Et aliquanto inferius in eodem libro: In eo sanè, quod dicitur ergo conceptura, & virgo paritura, aperte monstratur, quod utraque futura erat munda, & caro generans, & caro generata, hoc est, beatæ Mariæ generantis, & Christi generati: Videlicet, quia Christus solus, ut addit, cantare potuit; sine iniquitatibus conceptus sum, & sine peccato concepti me mater mea. Et quia in ipso mundi ingressu maculam peccati de materna carne non contraxit, sed deleverit. Nempe extinguendo omnem concupiscentiam

233

placitiam in Virgine concipiente atque pa-
piscientiam, quæ totius peccati atque corruptionis
radix est. Hoc enim intelligere Richardum
perspicue docet id quod statim adjicit: Si tan-
tam sola eius conceptio valuit, ut concupiscentia for-
mitem, totiusque corruptionis radicem deleat, quid
quæso &c. Itaque docet ibidem fuisse puritatis, quod
sine concupiscentia seminare potuit. Alibi verò per
hoc quod Spiritus sanctus obstruitur Virgi-
næ dictus est, significatū esse voluit, quod omnis
concupiscentia in ea esset extinguenda: & hoc inde
probari, quod virgo conceperit & peperit.

Lib. 2. de
Emanuela
c. 17.

Tom. III.
in Psal. 50.
in illud.
Ecce in ini-
quitatebus.

Hinc Innocentius III. summus Ponti-
fex: Quis nesciat, concubitus etiam conjugalem
numquam omnino committi sine priuati carnis, ac
sine seruire ac factore concupiscentia, unde semina
concepta sedantur. & corrumpuntur? Propter quod
alibi legitur: Quis potest facere mundum de immun-
do conceptum semine? Ex seminibus ergo sedatis
atque corruptis concipitur corpus corruptum pariter
& sedatur; cui anima tandem infusa corrumpitur,
& sedatur, non ab integritate vel munditia quam
habuit; sed ab integritate vel munditia, quam ha-
beret si non iniretur sedato corpori & corrupto:
quoniam & creando infunditur, & infundendo crea-
tur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus cor-
rumpitur; & pollutum contingit ex ipso contactu
polluitur: sic ex contagio corporis anima corrumpitur,
& sedatur. Et paulò inferiùs: Ex concupiscentia
procedit priuati circa ianuam humanam propagatio,
per quam transfunditur originalis causa peccati.

ibid.

Hinc Urbanus quartus Pontifex maximus,
accuratissime Augustinianæ doctrinæ trami-
tem tenens, ita exactè traductionem illius
peccati per concupiscentiam tradit, & expli-
cat, ut nihil per ipsum Augustinum addi po-
tuisse videatur. In illa lege nostra originis vitiosa, in
qua omnes corrumpimur, & nascimur in utero & ex
utero filij iræ tuæ, atque per traducem libidinosa carnis
concupiscentia, etiam antequam peccemus actualiter,
constituimur peccatores, & ad actualia propiores.
Et inferiùs: Nam in eo (Adamo) seminaliter
emnes erant, quando ipse naturam corruptam huma-
nam, & ab illo uno homine, qui omnium nostrum
fuit materia & origo, omnes concupiscentialiter de-
scendunt, & per propagationis successionem, & carnis
concupiscentiam occulte, illa corruptio in posteros de-

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

Maest. in
Psal. 50.
in illud.
Petrus.

migravit. Nec tamen hoc fecit propagatio, sed libido:
non natura humana facunditas, sed libidinis saditas
&c. Et cum Christum dixisset sine opere con-
cupiscentiali, ideoque sine peccato ex primo
homine descendisse, de nobis ita subtextit: Sed
quia concepti sumus illa vitiosa lege concipiendi, nobis
ex peccato primi hominis occulte & miserabiliter acce-
denti, ideo originalis peccati ex tua iustissima, Deus,
sententia rei sumus. Hinc adjicit, quod sicut
Christus occultissimam gratiam infundit &
parvulis, sic & homo ille (primus) in se omnes
de stirpe sua venturos, occultis tabe, & saditate sua
libidinosa concupiscentia adeo tabificauit, quod ani-
ma a se, Deus, creando infusa corpori taliter tabe-
facto maculatur, polluitur, & sedatur: sicut in
vase non sincero vinum infusum nec optimum infici-
tur, & acescit: & in illa infusione ipsa anima
damnationis sententiam in se ipsam excipiens cul-
pam contrahit, & reatu pena perpetua obligatur.
Quæ de Christi gratia & Adam tabificatione
similitudo, & nonnulla verba, quibus eam ex-
primit, ex Augustini libro 1. de peccatorum
meritis & remissione deprompta sunt: ut ejus
doctrinæ se æmulatorem esse monstraret, ejus
argumentis & verbis utebatur.

Quid? quod neque Scholastici priores sen-
tentiam illam absurdam iudicarunt. Nam
eam aperte docuerunt illi, qui Patribus pro-
ximè successerunt, Petrus Lombardus libro
secundo sententiarum exerte & prolixè, &
magno numero antiqui Commentatores ejus,
sanctus Bonaventura, S. Thomas, Gregorius,
& alij. Inter quos sanctus Thomas in prima
secundæ, & in questione quarta de malo tra-
dit non solum concupiscentiam esse materiale
in peccato originis, sed etiam esse id quo
propagatur in prolem. Unde questione quar-
ta de malo, articulo secundo ad undeci-
mum dicit: Concupiscentia secundum quod est in
patre, est causa originalis peccati quod est in filio.
Et articulo sexto ad septimum: Ex penalitate,
quæ remanet in baptizatis quantum ad inferiores
vires, traducunt originale peccatum. Nec esse in-
conueniens quod pena sit causa culpa. Et ad de-
cimum sextum, docet libidinem habitualem,
quæ remanet post baptismum, esse causam,
quod aliquis transmittat originale peccatum.

Lib. 2. sent.
Dist. 30. c.
31.

5. Thom. 2.
de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

4. de malo
q. 2. ad 17.

CAPVT XIV.

Tanquam veritatem Catholicam, & sententiam
Ecclesiæ docuit hoc Augustinus.

ET verò quid mirum est, quod plerique
Patres veteris Ecclesiæ usque ad
annos mille & amplius, sententiam
illam utramque Augustini, quod con-
cupiscentia cum reatu sit originale peccatum,
& quod per eandem concupiscentiam vitio
propagante vitium, traducatur in posteros,
expressè docuerint, nemo verò, quod quidem
sciam, vel contrariam, vel aliam; cum Au-
gustinus eas non tanquam opiniones suas,

quas cuique liceat pro arbitrio vel repudiare
vel sequi, sed tanquam Catholicas veritates
nonnullis locis docere videatur? Nam cum
Iuliano acerrimè de concupiscentia disputans,
ut non solum rationibus petulantiam & per-
vicaciam ejus, sed etiam auctoritate premeret
& opprimeret, sic eum alloquitur: Virum
malum non sit (concupiscentia) cui repugnanti
consensendum non est, ne in suum pergat excessum:
Ita utrum non ex ipsa, & cum ipsa concupiscentia
nascatur

Lib. 8. cont.
Lul. c. 12.

nascitur, cui malum inesse illum negas: Et utram ab ingenerato malo possit hominum quisquam sine regeneratione liberari, hoc inter nos dissitur. In his questionibus Catholica veritas antiquitus tradita vestra impia novitas suffocatur. His verbis tres quaestiones illas Catholica veritate ita determinari docet, ut contrarium velut impiam fugillet novitatem, primam quidem, concupiscentiam esse malam; secundam, ex ipsa concupiscentia videlicet tanquam causa mali seu peccati, & cum ipsa tanquam malo seu peccato nasci hominem. Nam illum esse sensum patet ex tertia quaestione definitione, videlicet, ab ingenerato malo, nempe concupiscentia, non posse hominum quemquam sine regeneratione liberari. Nam hoc est illud quod docet, concupiscentiae reatum per baptismum tolli. Et hinc est, quod simili phrasi sapissimè repetit tum libro tertio, tum alibi id quod hic libro quinto Catholica veri-

tate definiti tradit: *Haec* (concupiscentia) est una concupiscentia carnis, ex qua, & cum qua nascitur, & propter quam renascitur infans. Et secundo: Ex ista & cum ipsa nascitur homo bonus Dei opus, non sine malo, quod trahit origo generationis, & sanat gratia regenerationis. Et tertio: Quia cum isto, & ex illo malo generatur, quo bene pudicitia conjugalis utitur, necessarium illi est, ut ab eius mali nexu, regeneratione solvatur. Et quarto: Ex isto igitur, etiam cum isto malo, quod a te quoque credimus expugnari, homo generatur, quem negas regeneratione salvari. Et quinto: Ex quo igitur, & cum hoc filij generati regenerandi sunt, ut liberentur a malo. Quod autem vellemus ut gignerent (parentes) non unde renati, sed unde nati sunt, (ex concupiscentia scilicet) nisi quod & ipsi nati sunt? Reos ergo &c. Et sexto: Ex hoc enim malo rei nati sunt, quo bene utuntur renati, ut nascantur regenerandi. Et septimo: Ex isto, & cum isto hominis male nascitur homo: quod malum per seipsum tam magnum est, atque ad hominum damnationem, atque a regno Dei separationem tantum habet obligationis, ut etiam si de parentibus regeneratis trahatur &c. Quas phrasas alijs in locis iterat creberrimè; nec eis aliud significat, quam ex concupiscentia seu libidine propagari originis malum, & ipsam eandem concupiscentiam esse illud originis malum, quo homines regeneratione liberandi sunt: in quarum utraque definienda quaestione impiam novitatem CATHOLICA VERITATE SUFFOCARI docet.

Hinc est quod eandem certitudinem istarum sententiarum etiam alijs in locis indicat. Nam in fine libri sexti cum dixisset se Iuliano demonstrasse, ei tantum concupiscentiam carnalem mortis non inferre post mortem, qui Christi morte peccato mortuus sit, quibus verbis concupiscentiam mortis causam esse significat; statim adjicit: *Hac negans, his repugnans, ista convellere moliens* Catholica fidei munimenta, ipsosque nervos dirumpere Christiana religionis, veraque pietatis, audes insuper dicere, quod contra impios bella susceperis. Vbi doctrinam illam Catholicæ fidei articulum esse tradere videtur. Et rursum libro secundo operis imperfecti adversus eun-

dem Iulianum cum docuisset, hoc malo concupiscentiae carnis bene uti pudicitiam conjugalem; ejusque mali reatum a nascentibus tractum solvi regeneratione spiritali, continuo adjungit: *sed hoc quando non sapi, non Catholici, sed Pelagiani sentiant es: sed & Scribae impij prius sanctis, quantumlibet eas defendere videantur, corradicturus es.* Et inferius Iulianus acriter contendit, non posse a parentibus in proles delicta transfundi, eo quod semina, quibus natura transfunditur, Deus instituerit, respondet ei Augustinus: *semina Deus instituit: sed qui possunt, in natura vitata a num eius a malo eius ita discernere, ut neque putent naturam malam esse, neque vitium naturam esse, ipsi possunt discernere, quid horum duorum ad Deum creare pertineat, quid sanare. sed hoc vos non potestis, quamdiu Pelagiani, non Catholici estis.* Vbi causam transfusionis illius vult esse non semina, sed vitium seminis concupiscentiam, quod cum natura simul generatione transfunditur, & regeneratione sanari debet: sed hoc ab eis intelligi non posse, nisi ex Pelagianis Catholici fiant. Nimirum ut significet, illa concupiscentiae velut vitij & seminum distinctione sublatâ, nihil mirum esse, si Pelagiani maneant, cum ea sublatâ peccati transfusio intelligi nequeat: quod si Catholici fiant, consilium etiam hujusmodi discretionem agnitos, utpote quam fides de originali culpa postulet. Ex qua alleverandi constantia, quae passim in scriptis ejus elucet, & cui illa tam praecedentium quam sequentium Patrum consensio iustagatur, manifestè liquet, Augustinum longe maiori, quam privata suspitionis vel opinionis, sed tanquam receptæ, ac traditæ, adeoque, ut videtur, Catholicae veritatis certitudine duas istas sententias docuisse; quod concupiscentia cum reatu peccatum originale sit; & quod per eandem concupiscentiam seu libidinem propagetur.

Cujus quidem certitudinis illa tortalis causa est, quod Apostolus eam ad Romanos omnino tradidisse videatur. Nam cum dixisset capite quinto: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors &c.* Rom. 5, quod juxta Catholicam fidem de peccato originali intelligendum est, consequenter sapius peccati mentionem faciens, non aliud peccatum intelligit, nisi concupiscentiam. Nam in consequentibus illius discursus id quod ait: *Qui enim mortui sumus peccato; intelligitur in baptismo, sicut verba immediate subjuncta* Cap. 6, probant: *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo IESU, in morte ipsius baptizati sumus? &c.* Ergo de originali peccato & illud intelligitur. Itaque cum Christi mortem & similitudinem, quam habent baptizati cum illa eadem morte, dum peccato originali in baptismo moriuntur, explicuisset, concludendo subjungit: *Ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato.* Iam ut intelligeremus, hoc peccatum, de quo tamdiu locutus erat, & cui morimur in baptismo, & ejus morte morti Christi in eodem baptismo configuramur, non aliud esse nisi concupiscentiam, statim ad-

137

tim adiecit: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis eius, hoc est, desideriis ac motibus, quos illud peccatum suscitatur. Et quicquid usque ad finem sexti capitis attexit, non nisi de peccato, quod

est concupiscentia, intelligitur. Quam Apostolici discursus deductionem genuinam & veram esse ipse summopere sibi consonus à capite ad calcem usque contextus clamat, & jam olim Gregorius Ariminensis advertit.

CAPVT XV.

Opponitur tantæ certitudini fluctuatio Augustini usque ad mortem, & ex ipso Augustino solvitur.

SE d mirum alicui non immerito videri poterit, qui fieri possit, ut tantâ asseverantiâ, & omnis omnino fluctuationis experte certitudine, duas istas sententias Augustinus tradiderit, cum notum sit, etiam de animæ productione, utrum ex parentibus propagetur, an de novo creetur à Deo, usque ad mortem dubitare; nec alia de causa dubitare, nisi quod intelligere non posset, quomodo posset peccati originalis ratio cum animarum nova creatione consistere. Hinc in Epistola ad Hieronymum, cum sententiam de animarum creatione sibi de cætero satis placere indicasset, causam tamen suæ trepidationis adiecit: Sed cum ad penas ventum est parvulorum, magni, mihi crede, coarctor angustius, nec quid respondeam prius invenio. Et in libris de peccatorum miris cum sibi Pelagianorum

De utroque semper usque ad mortem certissimus fuit, ut ex tanta testimoniorum & argumentorum grandine, quæ produximus, quibus omnes ejus libri sparsi sunt, satis superque intelligi potest. Vtralibet enim esset vera sententia, live anima ex parentibus traheretur, live Deo creante carni misceretur, semper hoc ei ratum fixumque permanebat, nihil aliud peccatum illud esse, nisi concupiscentiam cum reatu; itemque nullo alio traduci modo nisi vitio concupiscentiæ propagante vitium, quod animæ ex parentibus tractæ non minus atque carni ex labe originis inditum inspersumque naturaliter inhereret; vel certe, quod à Deo creatam animam, propter intimationem illam cum carne conjunctionem ac mixtionem insiceret. De quo translationis modo infra latius. Sed cum Augustinus facile intelligeret, id ita fieri, imò aliter naturaliter non posse fieri, quocunque tandem modo animæ corpori jungeretur, hæc tamen insuperabilis ei semper difficultas visa est, quod nunquam intelligere posset, quâ iustitiâ Dei fieret id quod illâ veritate creationis animæ aemulâ videbat fieri: Nimirum, quomodo justum esse posset, ut anima recenter à Deo creata, & ab omnibus peccatis innocens sine culpa sua mitteretur in carnem peccati; cuius concupiscentia & libidine inquinata gravaretur; cuius tot pœnis immanibus puniretur; cum qua tandem, quod erat gravissimum, ad æternas pœnas destinata damnaretur. Sub istius argumenti mole semper Augustinus succubuit: alterutrum enim ei videbatur necessarium, ut vel Deus esset istius auctor iniquationis; vel certe inquinari anima recens creata non posset. Hunc fuisse nodum Augustino insolubilem sexcentis testimoniis ejus ostendi potest. Nos ex multis pauca proferemus, quorum tamen pleræque eo tempore & eo loco protulit, quod eisdem sententias illas de concupiscentia superâ declaratas constantissimè docuit.

Nam in primis in eadem illa Epistola ad Hieronymum, ubi suas angustias summa ingenuitate confessus est, cum de cruciatibus ac damnatione parvulorum sine baptismo morientium multa dixisset, ita subiicit: Huius igitur damnationis in parvulos causam requiro: quia neque animarum, si novæ sunt singulis singula video esse nullum in illa ætate peccatum; nec à Deo damnari aliquam

Epist. 28.

Lib. 3. c. 4.

Cap. 7.

Lib. de mor.

c. 11.

Epist. 28.

c. 3.

Cap. 6.

Zellerm. lib.

c. 12.

p. 12.

Epist. 28.

aliquam credo, quam videt nullum habere peccatum. Et in eadem Epistola paulo post: Quæ cum ita sunt, querenda causa est, atque reddenda, quare dammentur anime, quæ nova creantur singulis quibusque nascentibus &c. Aliquid fortissimum atque invictissimum requirendum est, quod nos non cogat Deum credere ullarum animarum sine aliqua culpa damnatorem. Et in Epistola centesima vigesima septima, ubi latè & ex professo utramque de animæ propagatione & creatione sententiam disputat, cum damnationem animarum sine regeneratione decedentium velut basim certissimam totius disceptationis posuisset: Quare, inquit, ubi, vel unde, vel quando caperint damnationis meritum habere; si nova sunt: ita sane, ut Deum non facias, nec aliquam naturam quam non condidit Deus, vel peccati eorum, vel innocentium damnationis auctorem. Et si inveneris quod te quæres animarum, quod ipse adhuc fateor non inveni, defende quantum poteris &c. Et multò inferius respiciens ad illam Epistolam, quam ad Hieronymum scripserat, sic ait: Id quod ille sentit propius ac libentissimè defensurum, si me docere potuerit, quomodo anima non ex Adam veniant, & tamen ex illo iustam sortem damnationis deriveant &c. Et paulo post de eodem Hieronymo loquens: Donec ergo aut ille rescribat, aut ego aliquo modo discam, si nullam de illa peccatrice originem ducit, quæ causa sit anime (nempe iusta) subeundi originalis peccatum, quod necesse est esse in omnibus parvulis: & quod eam nec Deus cogit infirmam, quia peccandi auctor non est, nec ulla mali natura, quæ non est, nihil tale audeo predicare. Et rursum non multo inferius: Si ergo ita potes animarum asserere sine ulla propagatione novitatem, ut ratione iusta & a fide Catholica non aliena, & iam sic peccato primi hominis ostendantur obnoxia, asserere quod sentis, ut putes. Et iterum in eodem loco, etsi non dubitet, si animæ creentur novæ, contaminatione carnis infici; hoc tamen doceri cupit, ut mortis chirographo rectissima ratione demonstrantur obstricta, nec suâ propagatione, sed carnis, iuste appareant obligata.

Et in libris quos de anima & eius origine jam senex post Pelagianam hæresin damnatam, & post libros de nuptiis & concupiscentia scripsit, in quibus tamen instantissimè naturam peccati originalis, propagationis modum ita aliteruerat, quemadmodum adversus Iulianum ad mortem usque defendit, creberrimè eandem suæ fluctuationis causam exprimit: Ex hoc peccato iuste damniari animam non negamus, quia peccato supplicium lex iusta constituit. Sed ad hoc peccatum subeundi cur damnata sit, quærimus, si non ex illa una trahitur, quæ in generis humani primo patre peccavit. Ecce ubique proficitur Augustinus, hoc solo se ab animarum asserenda creatione retardari, quod non posset capere, quomodo iuste innocens anima in tali carne vel crearetur, vel mitteretur, ubi peccatum contrahere, aut facere, & per hoc supplicium subire coheretur. Hinc ibidem causas quibus

Lib. I. de anima c. 13. movebatur adiciens: Quamobrem, inquit, si Deus non damnat innocentes, nec facit nocentes, quos perspicit innocentes, & si animas non libet nisi ba-

prismus Christi, & si anime ante carnem nullum habuerint omnino peccatum, & si peccata antequam committantur, & multo magis quæ nunquam commissæ sunt, damnari iusta lege non possunt, nihil horum quatuor esse dicat. Et si potest explicet, parvulorum anima, quæ sine baptismo exenter in damnationem mittuntur, quo merito in carnem peccatorem, quæ nihil peccaverint, misse sunt, ut illic invenirent peccatum propter quod merito damnarentur. Eandem difficultatem ac difficultatis causam in iisdem libris sæpè reficit, & à Vincentio Victore non rectè solutam esse demonstrat. Unde libro secundo: Vtique enim dicant (hæretici Pelagiani) non potuit anima esse peccatrix, nisi eam Deus misisset carni consortio peccatrice. Quæ ergo iustitia id fecerit Deus, cum iste invenire non possit? & maluit per naufragium miserabile exire, quam fuerit in potius eloquentia, quam consilium prædentia, necessarius. Et in libro quarto ejusdem operis dicit se paratiorem esse defendere, quam rectè Deos quæstionem de origine animarum latere voluerit, quam temere dicere, inquit, quod aut ita obscurum sit, ut hoc non solum ad aliorum intelligentiam perducere nequeam, sed nec ipsa intelligam: aut certe etiam hæreticos adjuvet, qui propterea persuadere conantur ab omni noxa puras esse animas parvulorum; ne scilicet eadem noxa in auctorem Deum recurrat & redeat, quod infantes animas, quibus nec lavacrum regenerationis subventum esse præcivit, dando carni peccatrici, esso compulerit peccatrices &c.

Ex quibus evidentissimè patet, non Augustinum vel naturæ peccati originalis, vel traditionis ejus obscuritate fuisse turbatum, sed justitiam Dei quam fides credit, cum novarum adeoque innocentium animarum creatione & peccatricis carnis conjunctione non potuisse conjungere. Neque enim hoc erat argumentum Pelagij, sub quo, fatisciebat Augustinus, quod Recentiores supra citati putant, peccatum non est in carne, sed in anima sedem habet, atqui anima non trahitur ex Adam, ergo nec peccatum trahitur. Hoc enim facile videbat non concludere: sed istud erat, prout & in litteris Apostolicæ Sedis de Pelagiana hæresi damnata, & in Augustini libris expressum est: Si anima ex traduce non est, sed sola caro tantum habet traducem peccati, sola ergo peccatum meretur. Injustum est enim, ut hodie nata anima non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum. Quo argumento, ut manifestum est, non natura peccati originalis, non modus traditionis ejus, sed iustitia divina pulsatur, quæ videtur ipse non debuisse animam innocentem in carnem, ubi inquinaretur, mittere, vel carni non suâ mixtum voluntate purare; hanc Dei justitiam licet robustissima fide creditam, intelligere tamen nunquam potuit, etsi natura illius peccati & modus iniquationis animæ recenter à Deo conditæ non magnum ei faceretur negotium. Non enim repugnant sibi, ut

241

fides credat, quod mens non capit: ut, quomodo res fiat, intelligamus; quâ verò iustitiâ, nesciamus; Quam multi intelligunt, quomodo peccatores floreat, iusti calamitatibus atterantur: quâ verò iustitiâ Deus utrumque fieri aut velit aut sinat, quam multi non intelligunt? Quæ sanæ ratio est, ut in iisdem locis, quibus maximè de ista animæ & divinæ iustitiæ quæstione fluctuat, indubitanter tamen peccati transductionem per concupiscentiam fieri, & ab eiusdem concupiscentiæ reatu parvulum baptismo liberari debere profiteretur; ut ex libro decimo de Genesi ad litteram, & libro quinto contra Iulianum apertissimum est. Ibi enim cum evidenter iniquitatem animæ, si creetur nova singulis, ex carne peccati concupiscentiâ vitiatâ fieri docuisset, dubitationem tamen suam statim adiicit: *Ubi occultam iustitiâ divinæ legem includitur.* Idcirco enim occultam dicit, etsi iustitiâ esse firmissimè crederet, quia absconditam illius iustitiæ profunditatem satis penetrare non poterat. Ita quippe arcanam, & ab ingenio humano vel certe suo abstrusam esse iudicabat, ut in libris de Genesi ad litteram dicat, quod quisquis istam de animæ creatione sententiam tenens, iustitiâ condemnationis ejus potuerit demonstrare, mirandus esset. Ita ei hoc saxum immobile, difficultas insuperabilis, quæstio insolubilis, ex perpensa divinæ iustitiæ puritate videbatur. Cui profectò enodando, nihil magnopere video Recentiores illa sua decantata facilitate cõtulisse, nisi quod unius difficultatis loco, duas luscitaverint, & nodum explicando magis implicaverint. Quis enim intelligat huiusmodi pacta iniri posse, quibus voluntas prolis ita in parentis voluntatē ponatur, ut quamvis nihil penitus iniquitatis generando in prolem transeat, hoc solo quia voluntas unius ex pacto est alterius, patre peccante filius quoque peccator esse censetur, ac sit? Sic enim nulla ratio est, cur non etiam parvuli qui jam nati sunt, simili pacto inito, ex patris peccantis iniquitate reatum contrahant: imò cur non parvuli, quolibet in Europa peccante, fiant in India, & in universo terrarum orbe peccatores; quandoquidem non minùs nati, quàm nascituri propria voluntate careant, aliena voluntate gubernentur: ac Deus in omnium voluntatem sive parvulorum, sive majorum, sive nati, sive nascituri sint, supremum dominium teneat, & quamlibet voluntatem posset in qualibet collocare. Nam esse vel non esse natum, esse filium alicujus, vel non filium, nihil ad huiusmodi peccati contractionem facit: cum longè magis rationi consentaneum esse videatur, ut de hominibus qui jam sunt, quàm de illis qui post tot secula nascituri sunt, Deus & parens ejus contrahendo disponant. Et verò quis Augustinus vel Augustinus similis istius contractionis iustitiâ penetret, ubi pater nullam gignendo iniquitatem in filium naturaliter fundens, solâ suâ voluntate filium æternæ damnationis reum facit? Vbi Deus nulla generationis immunditia naturaliter macula-

tum; solâ alienâ voluntate peccatorem fieri cupit, æternisquæ si supplicij pro tali iniquitate condemnat? Imò sanè, quis non vicet, in ista recentiorum opinione, non parentem, non parvulum; sed solum Deum esse originis iniquitatis auctorem, ut qui solâ suâ voluntate velit atque efficiat, ut parvulus ex parentis voluntate, cum qua aloquin nihil commune habet, & ex qua nihil iniquitatis ei per se communicari potest, peccati supplicijque reus fiat? In Augustini sententia longè aliter se res habet. In ea quippe, vi generationis naturaliter transfundens immunditiam stirpis suæ, anima recens facta polluitur, neque aliter secundum leges generationibus animalium praestituta fieri potest: quamvis illa sola Augustini difficultas jam sæpius tacta semper maneat, quâ iustitiâ Deus animam innocentem eo mittere velit, ubi ex carnis commixtione & iniquitacione peccatrix fieri debeat. Sed non est mirum, Scholasticos illo Augustini serupulo non multum esse territos, cum eorum quidam tam exorbitantes de divinâ iustitiâ sententias teneant atque doceant, ut eum etiam iustos vi supremi domini sine ulla iniuria in æternū damnare posse non dubitent. Eiusmodi doctrina S. Augustino secundum lunulima principia, quæ passim tradidit, tam enormis, & ausim dicere, tam execranda videretur, ut longè facilius huiusmodi Deum, Marcionis aut Manichæorum Deum, qui mala condidisset, quàm Catholicorum esse concederet. Sed de hoc infra accuratius.

Quod si quis ex me quærat, quo pacto illam difficultatem Augustini, quam nemo ei viventi solvere potuit, solvendam esse iudicem, malim, fateor, & ego hic audire doctiores. Principia quippe Augustini de divinâ iustitiâ, de quibus multa inferius dicturi sumus, arctissimè premunt. An fortè dici potest, ita Deum conditorem omnium naturarum rerum corporaliū instituisse & condidisse, ut cum nec sola esse corpora spiritu vacua, nec solos spiritus expertes corporis expediret, mirabili commixtionis artificio alterum alio ad absolutam completamque naturam concurrente temperandum esse æterna & immutabili suæ veritatis lege iudicaverit? Quæ semel tanquam iustissima constituta, hoc lequi ex natura rei videbatur, ut neque huiusmodi incompleti spiritus, qui corpora vegetarent, sine corporibus & extra corpora crearentur, neque corpora spiritibus vegetanda, sine spiritibus huiusmodi animatione interire sinerentur. Acquisling huiusmodi sanctioni, quam universalitas rerum postulat, iniquitas primæ animæ incorporata, seu corporis animati, ex quo erat cæterorum omnium propago ducenda, sese interposuit, atque ita corripit naturam suam, ut naturali lege, quicquam aquarum ex ea velut fonte fluere, quicquid fructuum ex ea velut radice cresceret, ingentem illam fontis amaritudinem radicisque redoleret. An hic iustum esse iudicabimus, ut iustissimus universalitatis moderator legem suam abroget, ne spiritus, quem

Lib. 10. de
Genesi ad
lit. c. 11.

Lib. 3. de
para nat.

Vide in Feb.
Lib. 11. de
sacra parr.
natura.

quem corpus in utero ex libidinis lege seminatum formatumque sibi in se creari naturæ voce flagitat, ex ejus commixtione peccato maculetur? Non arbitror. Neque enim æquum erat, ut peccato sapientissima rerum institutio tolleretur: præsertim cum eam labefactam prosequendo non minus immensitate justitiæ, sapientiæ, ac bonitatis, quam ante prævaricationem naturarum institutione conditor inclaresceret. Pergit igitur eisdem spiritus juxta primigeniam legem in corporibus jam corruptis condere, ut quibus melius sit vel ita esse, quam omnino non esse, faciens bonum, permittens malum, ne nolendo sinere nonnul-

la mala fieri, bona ipsa, propter quæ reliqua universi corporei moles condita est, esse desisterent; & ipsa tota machina velut frustrata sine suo, proflus frustra condita videretur. Hæc ratio si non sufficit ad vindicandam justitiam Dei, tædam alteri libenter tradam. Quid enim aliud probabilius dici possit, prorsus nescio.

Et hæcenus de questione, an sit, hoc est, an per concupiscentiam carnis peccatum originale in posteros transfundatur, satis diximus. Nunc utrum ille transfusionis modus ex Augustini principijs intelligentiæ aliquā ratione subijci possit, dispiciendum est.

CAPVT XVI.

Difficultas non debet terrere Theologos Catholicos à tuenda Augustini sententia. Declaratur translationem peccati fieri juxta mentem ejus non ex pacto, sed ex natura rei.

Nihil enim est, quod magis Theologos recentiores ab hac sententia tuenda deterreat, quam difficultas intelligendi, quo modo posset fieri. Sed immerito sanè hoc argumentum Catholicos Theologos movet, qui nihil in Christiana Ecclesia & fide usitatus esse sciunt, quam ut id quod ratio non assequitur, fides credat; ut rem teneamus, cujus modum nesciamus; ut unanimes majorum sententias tueamur, quarum difficultate turbamur. Sententiarum enim facilitas in Theologia sæpè suspecta atque periculosa est. Nec enim aliud in materia de divina gratia tot humanarum opinionum errores & monstra peperit, quam quod relicta semita, quia nonnihil scabrosa videbatur, quam Augustinus & antiquitas trivit, illecebrosam illam humanæ rationis facilitatem incircumspecta aviditate sectati sunt. Quod utinam non etiam in hoc argumento locum habeat. Hæreticorum proprium est, illud suum, quomodo? qui fieri potest? inclamare: sed Catholicum Theologum non perturbant, qui novit, à sententijs antiquitatis, per quas de hæresibus gloriosissime triumphatum est, etiam si forte non essent fidei, non esse propter quædam humanæ rationis ac difficultatum terricula discedendum: ne dum illa improvidè fugimus, fugiendo in præcipitium compellamur. Quam ut ea, quæ in omnium oculos incurrunt, omniumque palpantur manibus, in profundissimas detrusa tenebras lateant? An ideo neganda sunt quæ fiunt, quia intelligi non possunt, vel difficulter possunt, quomodo fiant? Eisdem difficultatum larvis terruit Augustinum Iulianus: *Qui fieri potest*, inquit, *ut res arbitry conditioni seminum misceatur?* Cui respondet Augustinus: *Quid à me queris, quo sit factum modo, cum videas factum esse quocumque modo, si Apostolo credis aliquo modo.* Nam implet Augustinus diu an-

A tequā cum Iuliano de peccati illius transfusione luctaretur, difficultatem indagandi & explicandi agnovit, & fallus fuerat, quando dixerat: *Quod dimissum est in parente ut trabatur in prolem, miris quidem modis, sed tamen fit.* Et quia modus ipse non facili ratione indagatur, nec sermone explicatur, ab infidelibus non creditur. Cum ergo Iulianus impotenter & petulanter passim rem impossibilem esse clamaret, & modum posceret quo peccata transfunderentur in proles, subinde nihil respondet aliud nisi res certas propter intelligentiæ nostræ tenebras non debere calumniam pati. *Quod si contra vitium, inquit, curiositatis humane, cui solent, ut ipse commemorat, comprehensa vilesceat, etiam hoc Deus, quem admodum multa, sic occultare voluit, ut id investigare atque comprehendere humana coniectura non possit, ideone contra Ecclesiam matrem vestram ratiunculus vestrus quasi patricialis pugnuiculus debet armari?* Nec enim hujusmodi difficultas soli peccati originalis translationi, vel solis divinis mysterijs propria est, sed totus mundus hujusmodi tritis plenus est: ubi rem ita esse, planissime videas; quo verò fiat modo, ratione non videas. Vnde insolentiam adversarii de illa difficultate quasi impossibilitate insultantem reprimens Nisi, inquit, sermonis longitudine nollem fatigare lectorem, tam te mille rerum generibus, quarum incomprehensibilis ratio contra usitatas naturas quasi per desertam opaca repit, obruerem. Nec sanè mihi admodum laboriosum esset plurimarum rerum catalogum texere, quarum ratio non minus à subtilissimis ingenijs abstrusa latet, quam res ipsæ in promptu positæ patent: ut nemini mirum esse deberet, si quid in hac antiqua, & antiquitus per Ecclesiam celeberrima Augustini sententia difficultatis esset reliquum, quod humana ratio non ita liquidò posset abstergere: præsertim cum novum illud pacti mysterium, præterquam quod nullā Scripturarum, nullā traditionis, nullā solidæ

Lib. 6. cont.
Iul. c. 9.

245

solide rationis, sed solius humane cogitationis auctoritate fundatum sit, atque ita facilius subverti possit, ac frui, non etiam suis, & fortasse multo gravioribus perplexitatibus careat. Sed mihi propositum est in hoc opere obliterata Augustini sententia exprimeri, non aliena sententia eruere, non has subruere, nisi quatenus videntur non posse cum indubitata Augustini doctrina consistere. Ne tamen solo difficultatis obscuritatisque presidio tueri velle videamur, conandum est, ut planius intelligatur, quo tandem modo illam peccati transfusionem Augustinus fieri & explicari posse arbitretur.

Quapropter consultis excussisque, quantum per vitium mearum imbecillitatem licuit, sanctissimi Doctoris monumentis ac principijs, non alio fieri modo transfusionem istam originalis peccati deprehendo, quam quo qualibet vitia, sive solum corporum, sive animorum simul & corporum, quatenus sibi invicem commixti atque contemperati, alter ab alterius defectu, profectusque sentit commodum & incommodum. Ex quo fit, ut Augustinus nunquam ad ulla pacta, vel ad ulla positivae Dei leges de conferenda vel adimenda posteris iustitia recurrat, ut illud peccatum posteris posset inficere. Nam quamvis ipse sine dubitatione sentiat, eandem iustitiam atque felicitatem, quam Adam acceperat, posteris eo stante fuisse largiendam, non tamen ex ullo perseverantiae pacto, sed ex eadem liberalitate ac libertate, quae eam parentibus eorum Deus, naturam codendo, & gratiam largiendo, concesserat. Quod ex iis, quae de statu purae naturae postea dicturi sumus, planum fiet. Ex natura igitur rei, non ex ulla positiva Dei vel Adami voluntate, posterorum voluntates in sua positae continente, juxta Augustini doctrinam factum fuit, ut primum illud magnum delictum, una cum natura in prolem transeunte, transfret, non secus ac subinde caritas, podagra, aliaque parentum vitia cum affectuum tum corporum transfunduntur. Hoc sibi vult, quod toties eum urfisse vidimus, radicem esse corruptam, fontem in amaritudinem versum: Omnes de uno fonte manamus. Et quia ille unus in amaritudinem versus est, omnes ex olivae oleaster facti sumus. Hoc sibi vult, quod magnitudinem illius peccati tantam esse clamat, quae naturam tam profunde sauciavit, ut inquinare posset universos. Hoc sibi vult, quod in baptizatis immundam prolem generantibus, tam solliciti concupiscentiam in parentibus relictam esse commendat. Hoc sibi vult, quod Christi conceptionem non nisi ex libidinis absentia mundam putat. Hoc postulat tota illa moles argumentorum, quibus probavimus, non aliter Augustinum existimare illam peccati fieri transfusionem, aut posse fieri, nisi per concupiscentiam, morbum videlicet juxta phrasen ejus trahendo de morbo: malum de

A malo; vitio propagante vitium, Deo creante naturam. Illa quippe omnia nihil penitus ad rem faciunt, sicut & recentiores nihil ad peccati transfusionem facere putant, si hoc sufficiat. sola generatione sive libidinosae, sive tranquilla ex primis parentibus naturam trahere. Hoc denique sibi vult, quod creberrime inculcat, nihil hic novum aut mirum accidere: sed potius mirum futurum esse, & contra generationis leges, si ex immunditie proles munda nasceretur. ^a Quid a Lib. 2. cont. ergo mirum est, si renasci debet homo ex illo malo na- Tol. c. 10. tus, contra quod pugnat homo renatus, quo & ipse reus teneretur, nisi renascendo liberaretur? b Nec mirum nec inusum est, quod radix proferat damnata damnatos. c Si nuptiarum bonum non esset nisi bonus Lib. 3. c. 12. usus boni, tunc mirandum esset, quomodo inde traheretur malum. d Quid mirum, si de ipso malo trahatur originale peccatum? e Quandoquidem cum hoc malo d Ibid. (quod in parentibus est) nascuntur (filij) quid miraris, quia propter hoc renascuntur? f Quae lex peccati si propterea reum parentem non tenet, quia regeneratus est, quid mirum, si propterea reum tenet nascentem, quia inde (id est ex illa lege peccati seu concupiscentia) generatus est. g Quid autem vellemus ut generent, non unde renati, sed unde nati sunt, nisi quod & ipsi nati sunt? Reos igitur &c. h Gene- h Ibid. rantes inde unde nati sunt, (id est ex concupiscentia) non aliud potuerunt generare, quam nati sunt. Haec omnia perspicuitate sua clamant, non aliter sentire Augustinum hanc vitij propagationem fieri, quam cetera naturae generantis vitia in effectus eius transire, nulla videlicet nova Dei parentumque praedione, nulla exotica interveniente Dei lege, sed naturali quodam, ut ipse loquitur, operante contagio, quo res generatae generantis naturae aut seminis vitia in frontibus ferunt.

Hinc est enim, quod libentissime Augustinus in hac peccati originalis explicanda transfusione nomen Contagij usurpare solet. Hoc enim a tangendo dictum, quemdam iniquationis contactum vitij scilicet propagantis vitium, denotat: quemadmodum corpora infecta contaminationem suam tangendo sanis afficiant. Unde libro tertio contra Iulianum: Non vis quemquam Lib. 3. cont. ullam panam pro alienis subire peccatis, ne hinc fiat Tol. c. 5. credibile, etiam contagia peccatorum in nascentes ex gignentibus posse transire. Et paucis verbis interjectis: Sicut peccati actione maiores, ita minores Ibid. c. 6. maiorum contagione sunt reos. Et in libro quinto: Peccato in primis hominibus deparat actum, in eorum Lib. 5. c. 1. vero posteritate contagium: nempe, quemadmodum una qualitas corpus inficiens producit aliam in corpus proximum, quodam, ut ait, operante contagio. Itaque in libris ad Bonifacium Lib. 6. cont. vocatur naturale contagium. Sanctus enim Am- Tol. c. 18. brosius, ut Christum quia immunda conceptionis expertem, etiam delicti expertem esse commendaret; Dignum fuit, inquit, ut qui non Lib. 4. ad erat habiturus corpore peccatum prolapsum, nullam Bonif. 1. 1. sentiret generationis naturale contagium. Huiusmodi phrasibus passim Augustini scripta plena sunt, ut propagationem ex parentibus naturalem vitij originalis exprimeret.

CAPVT XVII.

Idem ostenditur uberiùs, & à radicibus.

SED ad evidentiora & propinquiora veniamus: ex quibus perspicuè intelligitur, non posse hanc peccati propagationem iuxta Augustinum intelligi vel ex aliquo pacto, vel positivâ Dei lege aut voluntate fieri: sed eo modo, quo cuncta generantia similem sibi fetum sive specie sive naturalibus qualitatibus proferunt. Quod ut pœnitius à radicibus suis pateat, memoriâ repetendum est, nihil aliud apud Augustinum esse peccatum originale, nisi concupiscentiam cum reatu, ut sexcenties ipse passim repetit, & nos jam ante fusiùs ex ipso demonstravimus. Itaque ubicunque concupiscentiam in proles ex parentibus propagatam reperit, ibi hoc ipso peccatum originale mox adesse non dubitat. Nam ut ipse loquitur: *Quod in membris corporis mortis huius inobedienter movetur, totumq; animum in se deiectum conatur attrahere, & neque cum mens voluerit, exurgit, neque cum mens voluerit, conquiescit, hoc est malum peccati, in quo nascitur omnis homo.* Vim autem, quâ ista concupiscentia pollet ad adducendum reatum proles explicans: *Hoc vitium, inquit, non potest nisi reatu tenere hominem, quamvis eiusdem mali bono usu de casti coniugibus procreatur.* Iam verò magnum illud concupiscentiæ malum, quicquid tandem illud sit, sive sensuum effrenitas, sive superaddita positiva & vitiosa qualitas, sive aliud quippiam, quod inesse mortalibus membris omnibus sensus testatur humanus, eodem prorsus traduci modo, quo cætera corporis vitia, doctesve cum natura propagantur, perspicua & certa veritas est. Nullus enim unquâ ita somnians deliravit, ut magnum istum defectum, quo natura humana ex primi hominis prævaricatione medullitus vitiata est, ex aliquo Dei pacto cum parentibus inito, velexpositiva Dei lege aut voluntate propagari arbitretur. Hinc est, quod Augustinus, quando propagationem ejus tangit & modum explicat, ita hoc fieri docet, quemadmodum una vitiosa qualitas aliam sibi similem traiecit, quod sine dubio non minùs fit naturaliter, ac dum naturam naturam in prolem ex parente transfundit. Nam in libris contra Iulianum, qui non minus tunc, quàm nunc Scholastici, dentes suos ex Aristotele adversus istam peccati traditionem acuebat, cum dixisset, concupiscentiam non esse substantiam, sed affectionalem qualitatem, & tanquam valetudinem malam ex origine vitiata ingenitum homini vitium; traditionem ejus explicare volens, adjicit: *Qualitas affectionalis mali, de substantia ad substantiam non emigrando transit, sed quodam operante contagio, id est, concupiscentiæ affectu; sicut de parentibus morbidum morbidum soboles procreatur.* Et iterum ut idem repetendo fidiùs commendaret, & explicaret clariùs, addit: *Qualitas, inquit, mali non in substantiam de*

A substantia, tanquam de loco in locum migrat, ut desinat ubi erat, & qua fuit ibi, ipsa sit alibi: sed alia eiusdem generis, quodam operante contagio, quod etiam de nobilibus parentum corporibus solet evenire nascens. Eandem doctrinam adhuc plenius in libro quinto tradiderat, ubi Iulianus ex categoriis Aristotelis, quæ docent rem quæ in subiecto est, sine illa re esse non posse in qua subiecta est, hoc conficere nitebatur, ut malum, quod in parente velut subiecto est, non posset reatum in prolem transmittere. Sed responderet argutis ejus Augustinus: *Rectè hoc dices, si malum concupiscentiæ de parente non perveniret ad prolem.* Cum verò sicut sine illo nemo seminatur, ita sine illo nemo nascitur, quomodo dicis eò non pervenire, quo transit? Hoc de transitu istius originalis mali: nunc de modo transeundi: Nec sanè tibi Dialectica illa mentitur, sed tu non intelligis. Verum est enim quod ibi acceperis, ea quæ in subiecto sunt, sicut sunt qualitates, sine subiecto in quo sunt esse non posse, sicut est in subiecto corpore color, aut forma: sed afficiendo transeunt, non emigrando. Et aptissima similitudine oculis rem subiiciens: *Quemadmodum Æthiopes, quia nigri sunt, nigros gignunt, non tamen in filios parentes colorem suum velut tunicam transferunt, sed sui corporis qualitate corpus, quod de illis propagatur, afficiunt.* Ecce philosophicè, & eruditè, solidèque declaratum, quomodo qualitates sive bonæ sive vitiosæ, ipsæque concupiscentia, in filios ex parentibus transeant, non emigrando scilicet, sed afficiendo; hoc est, aliquid operando circa id quod gignitur, ratione cujus similis in eo qualitas oritur. Neque ulla, quod sciam, hac in re Philosophorum est contentio. Omnes quippe non solum naturam quæ gignitur, sed universas quoque naturæ genitæ sive virtutes (naturales dotes inquam) sive vitia, ex aliqua virtute causæ generantis sive integra sive deficiente proficisci putant: quamvis illam sapientumero humano ingenio abstrusissimam esse doceat interminabilis ille Philosophorum ac Medicorum de admiranda seminum vi, ac phantasia potestate conflictus. Quod si igitur non est aliud, juxta doctrinam Augustini, concupiscentia, nisi illa vaga effrenitas appetitus sensitivi, qui quasi excusso dominantis sibi voluntatis & gratiæ iugo, libero, inimpedito, cæco, furiosoque impetu in obvia quæque; terrena bona insilit, præsertim verò per libidinem illam notissimam in concubitum æstuat, & insanit, ac miseram infirmamque voluntatem, nisi potenti gratiâ sursum erigatur, deorsum trahit, peccata causa est. Nemo quippe dubitat, talem omnino sensitivi appetitus statum, quale in generantibus ex ipsis inobedientiæ suæ tam carnis quàm animi inhiantis motibus, se esse testatur, etiam in prolem generando transfundi. Nam quemadmodum ossa, carnes, sanguis, color,

Lib. 1. de
pœc. meritis.
c. 29.

Lib. 6. cont.
Iul. c. 19.

Lib. 6. cont.
Iul. c. 18.

Ibid.

Ibid.

color, figura, corporis totius decor & proportio, sensus interni externique mirabili absconditoque artificio in feminis sive materia, sive spiritu, sive aliâ quâcunque causa, latent, unde suo quæque tempore etiam annis multis interpositis prodeunt, ut de dentibus, uberibus feminarum, barba, & similibus manifestum est: ita planè & defectus corporis atque sensuum, quos proles hæreditario jure ex parentibus trahunt. Nam sive semen ex generantium quoque vitio vitietur, sive alia quapiam occulta causæ concurrentis vitiositate defectus illi proferantur, hoc certum est, vitia generantium, præsertim illa quæ profundissime inoluta quasi in naturam versa sunt, à parentibus in proles, non emigrando, sed, ut Augustinus loquitur, assi-

ciendo, hoc est, operando, vel in operatione quadamtenus deficiendo traduci. Neque hic ulla peculiaris de concupiscentia scintilla quaeritur est. Nam id quod positivum innuit, non est aliud nisi appetitus ipsi sensitivus: id quod negativum, ille status ejus, quo freno gratiæ & voluntatis sibi pleno jure dominantis caret: quem vocabulo satis apto *effrenatus* dixeris: illud potentiam, hoc potentia defectum denotat. Vtrumque in parentibus esse, per se patet: utrumque in eorum semine tanquam principio translationis latet. In prolem quippe etiam utrumque propagatur. Quo verò pacto reatum sibi conjunctum habeat, jam supra dictum est, & infra fusiùs dicturi sumus.

CAPVT XVIIII

Aliquid positivum esse concupiscentiam videtur sentire Augustinus.

Sed utrum de concupiscentia istud sentiat Augustinus, quod videlicet non sit aliud nisi effrenitas appetitus sensitivi, multum ambigo. Nam quæ illi passim tribuitur hujusmodi sunt, ut appetitui sensitivo, quatenus freno suo destitutus est, difficulter aptari queant: sed ita sonant, ac si esset qualitas vitiosa quidem, sed tamen positiva, quæ actibus ex ea profluentibus augeatur, eo ferè modo, quo boni & mali habitus solent: oppositis verò minuatur. Ut enim nihil de ipso nomine dicam, quo concupiscentiam & cupiditatem plerumque vocat, quæ magis habitum aliquem, quàm potentiam sonant, nonnullis in locis expressè affectionalem qualitatem nuncupat: quàm ita explicat, ut non facile possit ad appetitum accommodari. Nam in libris *lib. 1. c. 15.* de nuptiis & concupiscentia: Non enim substanti-
tialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus; sed affectio est quadam mala qualitate, sicut languor. Nec enim unquam in Augustino me legisse memini, sensus hominum, aut aliorum animalium quoscunque, esse affectiones bonas, aut malas: cum è contrario affectus, multoque magis affectiones ei non sint aliud, quàm illæ quæ ex assensu vel dissensu voluntatis oriri solent, sive sint ipsi motus cupiendi, fugiendi, latandi, atque tristandi, sive stabiles illi affectus, unde similes motus prodeunt: de quibus latissime libro decimo-quarto de Civitate disputatur.

Hinc est, quod cum Augustinus latius de ista affectione malæ qualitatis differere cogiteretur, ita eam explicat, ut ea quæ dicit, interno sensui convenire non possint. Cum enim Iulianus tertiam speciem qualitatis ita explicaret, ut partim affectiones animi, partim affectionales qualitates comprehenderet: & sub affectionibus transitorias animi & corporis passionibus, sub affectionalibus verò qualitati-

bus affectus illos collocaret, qui stabiliter animo infixi herent: approbat ea quæ dixerat Augustinus, & exemplis explicat, affectiones esse docens, animi quidem, timere, irasci, ebrium esse; corporis, pallere, rubere: affectionales verò qualitates, timidum, iracundum, ebriosum esse; pallidum, rubicundum, & similia. Et mox etiam ipsam concupiscentiam affectionalem qualitatem mali vocat, quæ non emigrando, sed quodam operante contagio, id est, concupiscentiæ affectu transeat, sicut de parentibus morbidis morbidæ soboles procreantur. Hinc est, quod sicut consuetudo actibus acquisita & stabiliter inoluta est quadam quasi secunda natura; ita è contrario sanctus Augustinus concupiscentiam istam cum qua nati sumus, consuetudinem carnalem, naturam inolutam, naturalem, in doctr. Christi, naturam versam vocat. Qua de re infra in libro qui præsentem sequitur, testimonia multa S. Augustini damus. Hinc est, quod eandem ingenitam concupiscentiam consuetudine au-
geri tradit, eodem planè modo, quo vino-
lentia, quam certum est esse vitiosum habitum, consuetudine intenditur. Unde, inquit, etiam contra istam genitalium concupiscentiam, quæ ingenita nobis per originale peccatum, vehementius vidua, quàm virgo; vehementius meretrix, quàm casta esse voluerit, quàm qua semper sint casta, consistit: & tanto amplius in ea superanda voluntas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit. Et in Epistola ad Hilarium: Quæ tamen (lex in membris) nisi malâ postea consuetudine roboretur, Epist. 89. facilius vincitur; non tamen nisi gratiâ Dei. Et in questionibus ad Simplicianum accuratius: Unde (habitat peccatum, id est, concupiscentia, in carne) nisi ex radice mortali-
tatis & assiduitate voluptatis? Illud est ex pena originalis peccati; hoc est, ex pena frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam nascimur; hoc vivendo addimus: quæ duo scilicet tanquam

natura & consuetudo communis, robustissimam faciunt. & invictissimam cupiditatem quam vocat peccatum. Et paulo post: Quod non vult malum hoc agit, superante concupiscentia non solum vinculo mortalitatis, sed mala consuetudinis roborata. Per consuetudinem enim nihil aliud nisi habitum intelligit, quæ concupiscentia ex peccandi frequentatione roboratur.

Hinc est, quod non solum concupiscentiam illam augeri, sed etiam contrariis actibus, seu consuetudine, non lecus atque cæteros habitus, minui tradit: *Ve quamvis adhuc maneat, & de die in diem magis magisque minuitur, in peccatis tamen non impletur, concupiscentia. Et in eodem libro iterum: Quæ tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficentibus. Et in libris adversus Iulianum: Esi nobis ad meliora proficentibus magis magisque minuantur, (innata cupiditates) tamen dum hic vivimus, esse non desinant.*

Hoc autem decrementum incrementumque cupiditatis non aliter putat Augustinus fieri, quam sicut consuetudo aut habitus opposita consuetudine aut habitu decrecentem atque crescente, decrescit & crescit. Cupiditatem enim ipse generaliter, prout concupiscentiam naturalem omnium vitiorum denotat, charitati oppositam facit, cuius charitatis augmentum ut cupiditatis decrementum, cuius perfectio cupiditatis interitus. *Quod si res ita se habet, ut per gratiam Salvatoris proficiamus quidem in hac vita, deiciente cupiditate, crescente charitate, perfectamur autem in illa vita, cupiditate extincta,*

charitate completa. Et adversus Iulianum: Ignorantia minuitur veritate magis magisque lucente: concupiscentia minuitur charitate magis magisque fervente. Quam doctrinam creberrimè diversis locis repetit. Nam hoc ipsum significat, quod toties dicit, concupiscentiam in proficientibus minui. Nec enim alium interioris hominis profectum, quam crescente per sanctitatem seu charitatem hominis renovatione, Augustinus agnoscit: Neque enim ipsa (anima) in sanctitate non proficit, cum magis magisque minuit eas, quibus non consentit, carnales concupiscentes. Et in eodem libro alio loco: Si propectum concupiscentia bona, quæ concupiscentias malas fornicandi potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti conversione non fuit, ut illorum in eo desideria peccatorum minus minusque moveantur &c. dubitabis eum pronuntiare meliorem? Ex quo perspicuum esse videtur, eodem modo Augustinum intelligere huiusmodi concupiscentiam crescere ac decrecere, quemadmodum cæteri habitus solent. Vnde Iuliano contendente, concupiscentiam esse sensum hominis, cum pramississet Augustinus: An non per concupiscentiam castitatis & continentia quotidie carnis concupiscentia magis magisque minuitur? concludendo argumentationem adiecit: Sensus est igitur non ipsa concupiscentia, sed ille, potius, quo nos eam minorem

maoremve habere sentimus; sicut in corporis passionibus non sensus est dolor, sed ille sensus quo sentitur dolor. Vbi cum Augustinus neget, concupiscentiam esse sensum, non de externo sensu corporis, sed de interno videtur loqui: nam illum

admittit sensum esse, quo nos eam minorem maoremve sentimus: hoc autem non est sensus corporis, sed internus, sive appetitus sensitivus, qui suos seipso percipiat motus; sive phantasia, sive sensus communis, qui omnibus motibus inferioris partis advigilet. Sed quisquis illius disceptationis fuerit sensus, videntur Augustini phrasæ eo semper tendere, ut concupiscentia sit quædam positiva & affectionalis qualitas, quæ ex maioribus orta causis, ita firmiter inhaereat, ut quamvis ex accidenti, quodammodo tamen (quemadmodum color Aethiopicus) in naturam versa sit, quæ promove instar qualitatum vitiosarum quodam operante contagio propagetur. Nam si non esset aliud quam effrenata appetitus, sive gratiæ reſtinctis vacuitas, quorum tandem operosissima illa disputatio cum Iuliano de modo, quo qualitas illa à parentibus non emigrando, sed operando traditur? An est

difficile intellectu, quod appetitus sensitivus eam naturam hominis pertinet cum ipsa natura sine gratia eum frenante propagetur in prolem? An iacere mirabiles illæ qualitatum propagationes, quæ per imaginationem fiunt, in iudicium, ut Augustinus facit, advocari debent? Alia volumine Augustinus videtur. Quod si quis tamen aliud sentit, per me licet ad illud enim, quod tendimus, primum illud forsitan satis fuerit. Quod si non satis, non erit difficile istam aliam sententiam tueri, quam ejus verba suo cortice magis præ se ferunt, quod concupiscentia sit, ut ipse loquitur, vera affectionalis qualitas ab appetitu sensitivo aliquo modo discrepans: quæ sicut aliæ qualitates naturaliter inhaerentes veræ operatione, non emigrando, sed afficiendo, à parentibus interjecto semine traduntur in prolem.

Quid verò illa sit, vel esse possit, quamvis forte ex Augustino perspicue ostendi non posset, non propterea castissima probatissimaque tanti Præstulæ doctrina calumniam deberet pati. Nonne in hodiernum ulque diem non delunt, qui qualitatem illam, quam concupiscentiam cum Augustino & Apollonio vocamus, aliquid positivum esse sentiunt? divus Thomas clare dicit in Summa Theologica, peccatum originale non esse privationem puram, sed quandam habitum corruptum. Quod non aliter intelligit, nisi quia peccatum originale, quamvis quantum ad formale sit aversio à Deo, quam & privationem iustitiæ originalis dicimus quantum ad materiale tamen est concupiscentia: quæ, ut idem S. Thomas dicit, non est habitus insusus aut acquisitus per alium, nisi primi parentis; in cæteris autem per vitiatam originem innatus. Caietanus ibidem aperte docet peccatum originale non esse puram privationem, sed habitum corruptum, seu in corruptione consistentem: & adducit in exemplum agnitivumque non sit pura privatio sanitatis, vel harmoniæ humorum, seu negatio in corpore capacis sanitatis: Sed dicit, inquit, immores corruptos per

proles per

proles per

proles per

proles per

proles per

propter contrarias dispositiones ad sanitatem; ac per hoc & dicit aliquid positivum, & est habitus corruptus, id est, in corruptione consistens. Et per hoc stat, quod sit habitus. Et simile est de peccato originali, qui languor est naturalis. Et verò quis nesciat, non deesse Philosophos vel Scholasticos plures, qui agerent agerentem seu morbum, cui tam libenter S. Augustinus ac Thomas originale peccatum comparant, positivam qualitatem esse velint? sive illa sit habitus quidam corruptus, ut Caietanus ac D. Thomas loquuntur, sive modus aliquis positivus ex ipsis humoribus perturbatis fluens, ut alij sentiunt, sive tertium aliquid. Cum igitur exercitissime S. Augustinus, ut supra vidimus, etiam tradat, formale peccati originalis esse mortem animæ quæ est privatio vitæ, esse aversionem à Deo, quæ est privatio charitatis ejus, & hujusmodi: concupiscentiam verò non esse nisi materiale ipsius, quia ablatum fuerit, si intellexit, Concupiscentiam ita positivam esse qualitatem, sicut agerentem corporalem? quæ si, licet innata fuerit, actibus sibi consonantibus vel dissonantibus fieri potest major ac minor; quæque, obsecro, & ista concupiscentia innata similibus actibus augeatur aut minuat, dum vires inferiores ordinatius aut inordinatius suos exerunt motus?

Quid verò si Augustinus diceret, qualitatem illam esse affectionem aliquam totius temperamenti hominum ex quatuor qualitibus primis & quibusdam alijs occultis, quas Medici in omnibus hominibus ac brutis statuunt? Nam cum alij in libidines obscenas, alij in iram, alij in tristitiam, alij in superbiam & similes affectiones proni effreni modo ferantur, idque à prædominantibus, & animum inordinatè cientibus temperamenti qualitibus accidere videatur, dicente hac de re Augustino: Unde Medici audent ista tribuere temperamenti rationibus corporum: nihil fortasse absurdi sentire se putaret, si à parentibus in prolem temperamentum effrene morbidum, brutum, & absolutum ab illo vinculo, quo Deus ipsum in primo homine cum suprema ejus parte religaverat, transfundi diceret: eamque temperamenti dissonam effrenitatem esse affectionalem illam qualitatem; ad illum ferè modum quo paulo ante de agerentem tanquam positivâ qualitate, corruptoque habitu ex multo-

rum sensu declaravimus. Nam simili modo etiam in corpore S. Augustinus morbum quendam ortum esse sentit, per quem statim comesto pomo vetito, in senium veterasceret: Tunc etiam morbo quidam exrepentina & pestifera Lib. 1. de corruptione conceptu factum est in illis, ut illa in qua peccaverat creavit sunt stabilitate ætatis amissa, per mutabilitates ætatis in mortem.

Quid si diceret Augustinus, esse qualitatem, quæ tanquam amor quidam sensitivus sui ipsius in ipso appetitu Adami sensitivo ex vehementia primæ voluntatis semetipsam amantis orta fuerit, quid afferret impossibile? quid non magnopere probabile? Quæ quomodo in prolem, per semen propagetur, non est mirabilius nec intellectu difficilius, quàm quo modo aliæ sensitivi appetitus affectiones inolitæ propagantur. De quo aliquid forsitan inferius dictum sumus.

Quid si denique occultam quandam qualitatem esse sentiret, idcirco statim explodendam est? Medicis nihil familiarius, quàm hujusmodi occultas inculcare qualitates, idque in notissimis vulgatissimisque rebus, ipsaque peste, quæ tot millenis annis eorum in aulicam exercuit, nec adhuc ad intelligentiam perducere potuit. Si Augustinus igitur unam ex istis sententiam forsitan elegerit, ac tenuerit, atque eatenus Concupiscentiam esse qualitatem affectionalem asseruerit, idcirco tantos clamores adversus ejus sententiam excitari? Non quicquid præconceptis nostris opinionibus dissonat, statim ut erroneum exhibendum est, quando à tantæ auctoritatis viris tam confidenter ac tot sæculis assertum fuit? quibus si liberet, aut libuisset rationem sententiæ suæ reddere, fortassis hujusmodi philosophis reclamantibus, qui in sui Aristotelis trutinâ omnia ponderari volunt, os obturassent: quemadmodum non semel Augustinus fecit, quando in similibus reprehensiones incurerat.

Vnum igitur ex istis esse forsitan sensum Augustini tantisper supponamus, ut etiam sic traductionis ejus modus ex Doctoris profundissimi scriptis indagari, & liquidius ostendi possit. Nam ex varijs signis, quibus eum aluit & illustrare nititur, forsitan clariùs ejus natura, quàm ex eis quæ diximus, elucebit.

CAPVT XIX

Explicatur modus primus, quo intelligi posset,
peccatum originis libidine
propagari.

AVGUSTINVS igitur sapissimè docet, ut ex ijs quæ suprà diximus plenissimè intelligi potest, per libidinem illam rebellem voluntati, peccatum originale est, propagari. Hoc autem duplici sensu potest intelligi: Primus est, ut ille concupiscentialis affectus ardentissimus, qui non solum in membris corporis, sed in ipso quoque appetitu sensitivo, voluptati corporis inobedienter, & citra, imò contra imperium voluntatis inhiante, percipitur, efficacissimam habeat potestatem, qua similis qualitas in foetum à generantibus traducatur. Modus iste fortassis non est impossibilis, cum satis constet, quantam habeat amor & metus efficaciam ad immutandum etiam ipsum tenerrimum corpus prolis. De cuiusmodi foetuum affectionibus, quas in eis affectiones generantium pariunt, à Medicis multa disputata atque conscripta sunt. Vnde Augustinus: *Volutas si tam violenta est, ut possit vocari amor, aut cupiditas, aut libido, etiam ceterum corpus animantia vehementer afficit. Et ubi non resistit pigrior duriorque materies, in similem speciem coloremque commutat. Et paulo post: Aliorum autem animalium, quia non est ad conversionem facili corpulentia, sapius plerumque produunt libidines matrum, quid cum magna delectatione conspexerint. Quam enim teneriora, atque ut ita dixerim, formabiliora sunt primordia seminum, tam efficaciter & capaciter sequuntur intentionem matris animae, & quæ in ea facta est phantasia, per corpus quod cupide aspexit. Quod statim exemplo ovium Laban ex Scripturis probat. Hinc est, quod istud ipsum exemplum ovium suas affectiones ex corporibus adjacentibus hausit etiam in corpus prolis traducendum, Augustinus usurpat, ut concupiscentiae traductionem, quæ afficiendo non emigrando, quodam contagio operante fieret, non incredibilem esse declaret. Cum enim, ut hoc astrueret, Aethiops dixisset nigros gignere, & sui corporis qualitate corpus quod de illis propagatur afficere, sic adiungit: Quo modo de corpore ad spiritum afficiendo transiunt, eo modo transiunt de spiritu ad corpus, rerum scilicet corporalium qualitates. Nam colores virgarum, quas variavit Iacob, afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo (fortè, transeunte) apparuerunt in corporibus filiorum. Tale quid verò in foetibus humanis etiam posse contingere, exemplo patuit. Rex enim Cyprinus, ut Augustinus ex Forano narrat, uxori suæ in concubitu formosam picturam solebat obij-*

cere, cuius pulchritudinem concupiscendo quodam modo raperet, & in prolem quam concipiebat efficiendo transmitteret. Ex quo pro concupiscentia simili modo in proles transeunte concludit: Sic & vitia quamvis sint in subiecto, ex parentibus tamen in filios non quasi transmigratione de suo subiecto in subiectum alterum, quod fieri non posse categoria illa, quas legisti, verissimum ostendunt; sed, quod non intelligi, affectione & contagione pertransiunt.

Ex quo colligi videtur ab ea sententia non alienum esse Augustinum, ut concupiscentia eo modo ex parentibus libidine tam corpore quam animo tempore concumbendi æstuantibus in prolem transeat, sicut color aut figura corporea, quæ per oculos hausta transit in spiritum seu phantasia; & rursus propter vehementem objectæ rei imaginationem cum ardenti animi passione conjunctam, ex spiritu seu phantasia generantium, modo quidem admirabili, sed verissimo, transfertur in foetum. Certissima quippe veritas est, & innumeris non solum doctissimorum virorum testimoniis a Avicennæ, b Plinii, c Plutarchi, d Aristotelis, e Galeni, f Hippocratis, g Augustini scriptis; sed etiam experimentis, ut videtur, irrefragabilibus confirmata, quæ magno numero proferre non est difficile, imaginationem hominum atque pecorum live marium live fæminarum stupenda quadam & occulta potestate, ad immutandos non solum colores foetuum, sed & ipsa membra diversissimis figuris conformanda; non modo in ipso ardore coeundi, sed etiam multis mensibus post, si vehemens animus perturbatio concitaverit, quales perturbationes Augustinus ad duas revo-

cat, metum atque cupiditatem. Passiones enim istæ vehementissimum habent impetum ad rapiendum intus, quod extra positum sensus hauriunt; & ad transferendum in foetum id quod animo impressum est: Metus, inquit, aut cupiditas quanto vehementior fuerit, tanto expressius formatur acies sive sententia, ex corpore, quod in loco adiacet, sive cogitantis, ex imagine corporis qua memoria continetur. Cupiditas autem seu libido isto conceptus articulo, quo maxime foetus signari & immutari solent, ita totum animum & maris & feminæ absorptum tenet, ut nulla prorsus quantumvis inordinata mulierum desideria, quibus post conceptum infestari solent, ei possent ulla ratione comparari. Quid ergo mirum, si iste enormis concumbentium æstus, & inhians non tantum corporis, sed & animæ desiderium, talem omnino qualitatem seu pronitatem in tenerrimum foetum imprimat, qualis illa est in parentibus, unde ista & actualis & enor-

Lib. 11. de Trinit. c. 2. *luntas si tam violenta est, ut possit vocari amor, aut cupiditas, aut libido, etiam ceterum corpus animantia vehementer afficit. Et ubi non resistit pigrior duriorque materies, in similem speciem coloremque commutat. Et paulo post: Aliorum autem animalium, quia non est ad conversionem facili corpulentia, sapius plerumque produunt libidines matrum, quid cum magna delectatione conspexerint. Quam enim teneriora, atque ut ita dixerim, formabiliora sunt primordia seminum, tam efficaciter & capaciter sequuntur intentionem matris animae, & quæ in ea facta est phantasia, per corpus quod cupide aspexit. Quod statim exemplo ovium Laban ex Scripturis probat. Hinc est, quod istud ipsum exemplum ovium suas affectiones ex corporibus adjacentibus hausit etiam in corpus prolis traducendum, Augustinus usurpat, ut concupiscentiae traductionem, quæ afficiendo non emigrando, quodam contagio operante fieret, non incredibilem esse declaret. Cum enim, ut hoc astrueret, Aethiops dixisset nigros gignere, & sui corporis qualitate corpus quod de illis propagatur afficere, sic adiungit: Quo modo de corpore ad spiritum afficiendo transiunt, eo modo transiunt de spiritu ad corpus, rerum scilicet corporalium qualitates. Nam colores virgarum, quas variavit Iacob, afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo (fortè, transeunte) apparuerunt in corporibus filiorum. Tale quid verò in foetibus humanis etiam posse contingere, exemplo patuit. Rex enim Cyprinus, ut Augustinus ex Forano narrat, uxori suæ in concubitu formosam picturam solebat obij-*

lib.

lib. 11. de Trinit. c. 2.

& enormis concubentium libido proficiscitur? Imò cur non potius mirum esset, si non sic fieret; quandoquidem longè mitiores animi cupiditates, longè maiores & insolentiores effectus in fœtibus pariant?

Nec verò putandum est, desideria motusve animæ matris aut patris valere tantum, ut lineamentorum aliquid colorumve aspergant teneris mollibusq; conceptibus: ut verò etiam animus prolium pravis inclinationibus atque vitijs afficiatur, nihil habere potestatis. Nam experimenta quotidiana satis liquido contrarium probant. Hinc enim sola impia nonnunquam prægnantis imaginatio vel cupiditas in causa est, quamobrem proles ad furta, ad lasciviam, ad timores, ad homicidia, ita prona nascatur, ut nullis nec honestatis retinaculis, nec supplicij minis ab illis vitijs coerceri queat. Hinc Heroïna quædam, antipathia mirabili à felibus terrebat: nec alia metus illius naturalis causa fuit, quàm quòd mater ejus gravida se fuisse præter opinionem decedente perterrita. Hinc inter Medicos adeoque vulgum notum est, exemplisque celebratum, mulieres quæ gestando uterum, cibos aliquos ardenti cupiditate desiderarint, vel fastidio respuerint, proles ciborum eorum cupiditate aut fastidio laborantes subinde peperisse. Hinc est, quòd multo facilius & crebrius videamus, stabilia maximeque innata prægnantium vitia non minùs pravitate in sobolis animum imprimere, quàm imaginatio transitoria imprimit corpusculis tenellorum fœtum varias monstruositates.

Et quod multo majori admiratione dignum est, Plutarchus & alij nonnulli testes sunt, alumnos è nutricibus, quæ ubera dumtaxat præbent, non modò lactis vitia pro alimento corporum, sed & animi impuritatem pro alimento haurire vitiorum, ita ut earum indolem & mores accessu ætatis satis manifestè quandoque referant. Mores enim, ut Galenus, sequuntur temperamentum. Hoc autem ex parte maxima, ex semine, sanguine, lacte,

A unde homo concipitur nutriturque, coalescit. Cum igitur anima, ut Aug. generatim loquitur, *Lib. 12. de sic vel sic affecta prægnantis, valeat aliquibus velut Civit. c. 25.* induere qualitatibus factum: tantamque potestatem habeant libidinosa matris & ardentia etiam post conceptum desideria, & animi status, ad inferendos animis, adeoque corpusculis parvulorum fœtum vitiosissimas animorum inclinationes, & corporum ægritudines, quæ longè difficilius curari solent, quàm si sibi eas actuum consuetudine vel corporis intemperantia peperissent, quid mirum fuerit, homini, qui magis veritatem quàm contentionem diligat, si fœdissimus ille & libidinossissimus æstuantis animi status, quo concubentes ardēt, velint, nolint, conjuges, similem pronitatem, hoc est, similem rebellem animi & corporis concupiscentiam tenellis fœtibus affricent? Nec sanè video, quid peculiaris difficultatis in ista obscenæ concupiscentiæ transfusione reperiri possit, quod non in similibus vitiosisarum qualitatibus, de quibus jam diximus, transfusione locum habere videatur. Nisi fortè, quòd illæ ex fortuito casu prægnantibus supervenerint; hæc medullis eorum ab ipso exordio nativitatæ inhaerint. Verum hoc ejus transfundendæ facilitatem non diminuit, sed auget majorem in modum. Inolitæ quippe à nativitate qualitates, hoc ipso quo quodammodo in naturam versæ sunt, cum ipsa natura quasi naturæ jure propagari solent; ut de colore corporum, crispitudine capillorum, figura nasi atque labiorum in Æthiopibus manifestum est: quæ verò fortuito accedunt, non nisi rarissime traducuntur. Ex quo perspicuum esse puto extra calumniam Philosophorum esse Augustinum, si concupiscentiam illam, quæ inobedientibus & ardentibus suis desiderijs animum conjugum etiam invicem stimulat, & corpus accendit, quodam contagio, *Lib. 6. cont. ut ipse loquitur, id est, concupiscentia affectu vul. c. 18.* tempore coitus vehementissime operante propagari arbitretur. Et hæc de primo sensu dicta sint.

C A P V T X X.

Declaratur secundus modus propagationis peccati originalis per libidinem.

Q VÆ quamvis satis appositè ad explicandam Augustini mentem dicta videantur, existimo tamen alium secundum esse ejus doctrinæ sensum, quæ per libidinem dicitur peccatum originale propagari, qui magis ejus dictis & scopo fortasse congruat. Nam Augustinus advertit Pelagianos disputans, qui vel nuptias, hoc est, conjugium & actiones ejus, vel naturam humanam, vel Deum ipsum exstimaabant sine dubitatione damnari, si vitium aliquod generatione propagari diceretur, radicem primam demonstrare voluit, unde oriretur vitij pro-

A pagatio, nimirum hanc non esse naturam, non conjugium, non Deum; sed naturæ vitium concupiscentiam: quæ ita intimis medullis ejus conspersa & innata est, ut non solum hominem primum seu personam illam peccantem, sed & naturam totam, adeoque ipsum carnale semen vitia verit, quo natura in posteros traducenda est; cujus vitiationis evidens ac permanens etiamnum argumentum est, quod nemo hominum sine illa libidine seminatur. Sic ergò cum dicit, idèd peccatum à filijs contrahi, quia ex libidinis malo nati sunt, non erit sensus, idèd contrahi, quia ex actuali libidine

libidine propagati sunt, sed quia ex illo libidine habitualis malo concurrente nati sunt, quæ naturam & semen ipsum vitiauit, & etiamnum vitiat; utpote cuius effectus, & filia, & signum perspicuum est libido illa actualis, quæ concubitus fervet. Concurrit autem illa libido eo modo ad peccati propagationem, quo mala quaque naturarum ad mali similis propagationem concurrere solent: nempe non necessario actualis libidinis motibus operando; sed per vitium, quod semini impressum est, simile vitium propagando. Inter quos duos sensus ista differentia est, quod iuxta primum, concupiscentia actualis seu motus ejus vitium simile proli imprimit; sicut foetibus teneris figuram, lineamenta, colores, vehemens imaginationis motus magno cum desiderio vel terrore junctus aspergit: iuxta secundum verò, concupiscentia habitualis cum reatu suo in semine humano vitiatum virtute latens, simile vitium in ijs qui nascuntur operatur; cuius vitij signum est libido illa, cum qua carnale semen emittitur.

Hunc esse genuinum Augustini sensum hoc in primis probare videtur, quod sapillimè, cum ei Iulianus obiicit, Deum conditorem omnium non minus humane naturæ semina, unde natura propagatur, quam naturam ipsam condidisse, respondet Augustinus, etiam semina naturæ esse vitiaata; ut nihil mirum esse debeat, si quemadmodum natura ex natura, ita vitium ex vitio, vulnus ex vulnere propagetur. Nam libro secundo de nuptijs cum de semine fecisset mentionem Iulianus: Neque nunc, inquit Augustinus, agitur de natura seminis humani, sed de vitio: illa quippe habet autorem Deum; ex isto autem trahitur originale peccatum. Nam si semen ipsum nullum haberet vitium, quid est quod scriptum est? &c. Ecce manifestè dicit, ex vitio seminis trahi originale peccatum: quod alibi sexcenties ex libidine trahi dicit: nimirum, quia libido semen vitiauit, libido in vitiatum semine latet, libido in emissionem seminis patet. Et libro tertio contra Iulianum, cum ad versarius iste diceret: Ille qui primum hominem fecit ex pulvere, omnes fabricatur ex semine; respondet Augustinus; sed ex semine iam vitiatum atque damnatum. Et in eodem libro paulò inferius: Plane quod factum est, homo est; unde factum est, semen est hominis; utrumque bonum est nihil eorum diabolus condidit; sed vitium seminis ipse seminavit. Et lib. 4. ejusdem operis, cum reprehenderet Iulianum, quod libidinem feminum confectricem nominasset; Nec confectricem, inquit, feminum libidinem dixeris, ille quippe creat hominis semen qui hominem ex semine; sed, unde, interest; quia mali virus occulta sunt & dira contagia. Nec ex his hominibus, qui malo carent Deus vel semen vel homines creat. Ecce & hic idcirco malum illud trahi indicat, quia ipsum semen vitiatum est: idcirco autem vitiatum, quia creatur à Deo ex homine, cui medullitus libido innata atque commixta est, ut alibi loquitur. Merito igitur toties repetit, hominem ex libidine peccatum trahere, quia libido radix est corruptionis tam

naturæ quam seminis; & ita radix, ut etiam actu concumbendo velut viridis ejus ramus appareat.

Eandem doctrinam de seminis vitio vitium concupiscentiæ propagante multis alijs locis inculcat. Totus mundus ex Adam venit, Deus non negante manum formationis operi suo, seminibus inhiis, quamvis paterna pravertatione vitiatum. Et rursum: Qui fieri, inquit, potest, Iulianus, ut res arbitrij conditio seminum miscetur? Cui Augustinus respondet: Si fieri non posset, non esset, unde parvi los pondem de corpore egressos mortuos diceremus. Et modum explicans; sicut enim hominibus malis ita & seminibus ex o igne vitiatum, in quibus bona est ab illo creata substantia, incrementum, formam, vitam, salutemque largitur. Et alibi eandem objectionem cum stomacho repetente Iuliano: Quæ, malum, ratio est, rem studiorum seminibus miscere conari? Luculentius ei reponit Augustinus: Natura bona sunt semina, sed vitiantur & semina, eisque propagatis propagantur & vitia. Vnde nonnunquam, cum de baptizatis vitium originale traduentibus tractat, duplex in uno homine semen statuit, unum spiritale, scilicet gratiam Dei, alterum carnale, cuius vitiatione vitium propagetur. Homo qui spiritaliter natus carnaliter gignit, utrumque habet semen, & immortale, unde se gaudet vivum, & mortale, unde generet mortuum. Et in eodem libro manifestius: Traiecerunt ergo (parentes fideles) quod iam non erat in eis, propter semen spiritale, quo regenerati sunt; sed erat in eorum carnali semine, quo eum generaverunt. Et in opere imperfecto contra Iulianum stoliditatem ejus retundens, quod non putaret vitia ex seminibus posse propagari: Quod tibi videtur, inquit, in collatione contrariarum partium, non debere ex una parte poni necessitatem seminis, & ex altera studium voluntatis, solidum esse reperires, si videres &c. Si autem semen ex utraque parte (tam Christi regenerantis, quam Adami generantis) deponatur, sicut per Adam semen carnale vitiatum est, sic viget spiritale per Christum. Quæ sanè omnia luculentè probant, non aliter Augustinum concupiscentiæ transfusionem exillimare per libidinem fieri, nisi quia libido naturæ ingenta semina vitiauit: sicut morbus ingentus, & subinde acquisitus semen ita vitiat, ut quemadmodum naturam per semen natura propagat, ita eadem natura vitiat per semina vitiaata propagat & vitium.

Qui sensus Augustini ex alio capite luculentè demonstrari potest. Nam ut plenissimè caperemus, quo pacto ista concupiscentiæ transfusio intelligi ex ejus mente debeat, tales adhibet similitudines, quæ si rectè intelligantur, non sinunt quemquam de ipsius opinione dubitare.

Prima similitudo à morbis corporis, eorumque propagatione petitur. Nam plerumque docet, ita parentes prolem sua libidine afficere; & afficiendo, quasi quodam contagio operante, traducere concupiscentiam, sicut infirmitas eorum infirmitatem propagare solet. Certum est autem, hoc ita fieri, quia semen

Lib. 2. de
nupt. c. 8.

Lib. 3. cont.
Iul. c. 17.

Ibid. c. 22.

Lib. 4. cont.
Iul. c. 2.

Lib. 5. de pecc.
merito. c. ult.

semen ex insita eorum corporibus agritudine vitium trahit, ejus contaminatione simile vitium in sobole procreatur: non autem quasi quadam actualis infirmitatis operatio in concumbendo sese exerceat debeat, qua in foetum eorum infirmitas transeat. Qualitas, inquit, affectionalis mali de substantia ad substantiam non emigrando transit, sed quodam operante contagio, id est, concupiscentia affectu; sicut de parentibus morbidis morbi soboles procreatur. Quod statim explicans clarius: Alia qualitas ejusdem generis, quodam operante contagio (transit) quod etiam de morbidis parentum corporibus solet evenire nascentibus. Et in libris de nuptijs & concupiscentia: Languer, quo bene vivendi virtus perit, (id est libido seu concupiscentia) non est utique natura, sed vitium: sicut certe mala in corpore valetudo non est illa substantia, vel natura; sed vitium: & licet non semper, tamen plerumque mala valetudines parentum ingenerantur quodammodo & apparent in corporibus filiorum. Quod etiam alibi exemplo podagrarum, quam subinde filij hereditario jure ex parentibus trahunt, illustrando declarat. Nam sicut vitium in eos de parente transit; ita eos podagram in parente, qui intemperantia sibi eam fecerat, fecisse dicuntur, non actione, sed ratione iam seminum.

Altera similitudo ex arboribus desumitur: in quibus videmus aliquas, degenerate semine dissimiles aliquo vitio soboles gignere. Nam quamvis arbor inferendo corrigatur, vitium tamen seminis non corrigitur: sed arboris jam per insitionem correcte semen iterum germina degenerantia & vitiosa producit. Quo exemplo Augustinus demonstrare nititur, ad eundem modum posse fieri, ut vitium hominis, hoc est, peccatum regeneratione deleatur, quod tamen virtute in ejus semine permanens simile vitium in sobole inde procreata generando transmittat: Ut quod dissimile est in parente, trahatur in prolem; miris quidem modis sit, sed tamen sit. Hæc invisibilia, & infidelibus incredibilia, sed tamen vera, ut haberent aliquod visibile exemplum, hoc in quibusdam arboribus divina providentia procuravit. Cur enim non credamus, propter hoc esse institutum, ut ex oliva nasceretur oleaster? &c. Et applicans istam similitudinem ad propositum suum: Mirum est ergo, quemadmodum a peccati vinculo per gratiam liberati gignant tamen eodem vinculo obstrictos; satemur, mirum est: sed quod latent sacris oleastrorum etiam in seminibus olearum, quando & hoc crederetur, nisi experientia probaretur? Ecce ita peccatum & peccatorem in humano semine latere contendit, sicut amaritudo oleastri & oleaster ipse in semine olivæ later. Quod luculentius infra in eodem libro explicat: Ex quo Adam ex oleastri, in qua nec semen erat huiusmodi, unde amaritudo nasceretur oleastri, in oleastrum peccando convertitus est, quia iam magnum peccatum fuit, ubi magna in deterius fieret mutatio naturæ, totum genus humanum fecit oleastrum: ita ut (quemadmodum nunc in ipsa videmus arboribus) siquid inde in oleam gratia divina convertit, ibi vitium prima nativitas, quod erat originale peccatum de carnali concupiscentia

traductum & attrahum, remittatur, regatur, non imputetur; inde tamen oleaster nascatur. Et uberius adhuc paulo post: Illud quod remissum, & non imputatur, (concupiscentia) donec fiat in æternam immortalitatem plena mutatio, habet vim quandam occultam, unde seminetur amarus oleaster. Quam vim occultam ut intelligeremus non esse aliud, nisi vitium carnalis seminis, in quo virtute peccatum seu defectus ille libidinis, quæ prolem ream detinet, sicut & morbi & colores figuraque hominum degenerantes, atque vitia appetitus & ingenij, subinde latent, statim adiecit: Non erit autem omnino aliud, quid vel in carnali semine vitiosum, cum eadem regeneratione, qua nunc sit per sacrum lavacrum, usque in finem cuncta mala hominis purgante atque sanante, eadem caro, per quam facta est anima carnalis, fiat etiam ipsa spiritalis, nullam legem mentis resistentem concupiscentiam carnis habitura, nihil carnalis seminis emissura. Et cum Iulianus pervicacissime contenderet, non posse fieri, ut parentes tradant quod caruisse creduntur, eandem refricat similitudinem, & quod tenderet perspicue & sine ulla ambiguitate declarat: Nisi sermonis longitudine nollem satizare lectorem, iam te mille rerum generibus, quarum incomprehensibilis ratio contra usitatas naturæ vias, quasi per desertam opaca repit, obtraherem: in quibus etiam degenerantia semina, non quidem in dissimilimum genus (quia nec oleaster sic est ab olea discretus, ut vitis) sed in quandam, si dici possit, sim levi dissimilitudine, sicut vitis est labrusca dissimilis, quæ tamen de semine vitis gignitur, multa monstrarem. Et cur non credamus, hoc idem voluisse creatorem, ut CREDEREMUS, ETIAM SEMEN HOMINIS POSSE VITIUM DE GIGNENTIBUS TRAHERE, QVOD IN EIS A QUIBUS GIGNITUR IAM NON EST, ut ad eius gratiam etiam baptizati cum suis parvulis currerent? Et ne quam ex aliqua obscuritate tergiversationem de sua mente in lectorum animis Augustinus relinqueret, quid sibi velit, & quo pacto vim propagandi peccati originalis in baptizatis remanere iudicet,

Tertiâ similitudine præputij hoc ipsum planissimum facit: Quid enim præputij retinet circuncisus? De quo præputiatus tamen gignitur; & quod iam non est in homine, trahitur in hominis semine. Et objectionem occupans adversarij sui, qui dissimilem esse similitudinem præputij & peccati causari potuisset: Non enim, inquit, dici potest, præputium corpus est; hoc autem quod trahitur in origine, vitium: & illo quidem abscisso, vim eius tamen nequaquam tolli potuisse DE SEMINE: hoc vero vitium, quod non est corpus, sed accidens, cum indulgentia sit remissum, in semine non potuisse residere. Ecce apertissime vim propagandi peccati seu libidinis, quæ suo reatu prolem ream teneat, adversus Iulianum tergiversantem, totisque viribus renitentem, in semine residere contendit. Itaque argumentum istud jam jam propositum ita solvit, ut hanc sententiam suam adhuc luculentius asserat: Hoc, inquam, a quovis callidissimo dici non potest, cum auctoritate divina superetur, quæ ipsa

Lib. 6. cont. Tol. c. 18.

Lib. 1. de nupt. c. 34.

Lib. 1. de nupt. c. 35.

Lib. 1. de nupt. c. 19.

Ibid. c. 32.

Ibid. c. 33.

Lib. 6. cont. Tol. c. 7.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

pars

pars corporis ob hoc iussa est imitari, ut hoc vitium A
purgetur. QVOD NISI ESSET IN SEMINE,
AD PARVULOS, QVIBVS CIRCVMCISIONE
ILLA CORPORIS AVFERENDVM EST, NVL-
LATENS PERVENIRET.

Quæ profecto omnia tam prolixè ex Au-
gustino producenda iudicavi, ut plenè intelli-
geretur, hanc esse mentem ejus: quemadmodum
in hominibus quadam parentum aegritudi-
nes, sive ingentæ, sive etiam accidente con-
tractæ, non solum corpus parentum, sed etiam
semen ipsum vitiant, ut similis in eorum sobo-
lem aegritudo seminando gignendoque trans-
feratur; & sicut in stirpibus plerumque usu
venit, ut optimæ semen arboris amaritudinem
quasi vitium quoddam servet, unde arbor alia
amara prodeat, haud secus ac semen hominis
vim præputij quamvis abscissi reinet, unde
soboles præputiata nascatur: ita quoque fieri
posse, ut semen hominis vitium de gignentibus
trahat; & quamvis vitium seu peccatum in
parentibus regeneratione deletum sit, aliud ta-
men simile occulta vi in filios propagetur.
Quæ explicatione admissa, cunctaneum est,
ut cum Augustinus dicit, peccatum originale
per libidinem propagari, non sola libido actua-
lis, juxta primum sensum intelligi debeat.
Neque enim aliud vult, quàm quod peccatum
non traducatur in prolem, quia natura semi-
natur, quia natura generatur, quia natura na-
scitur: sed quia etiam semen, unde natura na-
scitur, concupiscentia naturam totam medul-
litus vitiat, vitiatum est; ita ut semen li-
bidine vitiatum, libidine emissum, similem
defectum in se non actu, sed potestate conti-
neat, cujus vi peccatum tale quale in paren-
tibus fuit, hoc est, libido ream sobolem de-
stinens, procreatur. Non enim Augustinus
in actuali illa libidine, qua concumbentes
assuant, emphasim ponit; sed in eo, quod
vitiosum aliquid cum bona natura, & bono
semine, & bona conjugij commixtione mi-
sceatur. Ex illo enim capite nascitur, quod
ad intelligendam peccati originalis traductio-
nem tam sollicitè commendat: Illud præcipue

*Lib. 2. de
pecc. merit.
c. 27.*

attendere ac meminisse debemus, tantummodo pec-
catorum omnium plenam perfectamque remissionem
baptismo fieri; hominis vero ipsius qualitatem non
totam continuo commutari: hoc est, habitualement
libidinem permanere. Nimirum, quia sicut
ipsa naturam hominis primi semenque vitia-
vit, ita omnium posterorum conjugum etiam
regeneratorum naturam & semen stabiliter vitia-
vit: ut ex rebellibus ejus motibus in generan-
tibus patet; donec regeneratione novissima

*Lib. 1. de
nupt. c. 33.*

non superstit omnia aliquid vel in carnali semine
vitiosum. Hoc enim virtute latet in semine,
quod actu conjugibus concumbentibus appa-

ret in opere. Nam si in opere libidinis rebel-
lio non appareret, quando naturaliter illud
exercetur, non posset etiam contagio libidinis
in semine & cum semine propagari.

Ex quo facile etiam intelligitur, peccatum
originale filios esse contracturos, etsi Deus
omnem actualem libidinem in conjugum com-
mixtione compesceret, vel ipsa sexus utriusque
corrupta semina, sine congressu conjugum,
omnipotentia suæ virtute misceret. Cum
enim nihil seminibus ablatum sit, omnes quo-
que nature perfectiones & defectus in eis la-
tent, & foris cum prole in mundum prodeunte
prodirent. Profsus enim per accidens actualis
illa libido defuisset, cum tota rebellio adhuc
habitualmente hareret membris genitalibus, &
pudor in concumbentibus. Nam quod Augu-
stinus dicit: *Libido pudenda non moveat membra, nisi
quando volumus, & non est morbus. Non de illa
crubescat etiam licitus & honestus conjugatorum con-
cubitus, vivando conspectum, & appetendo secretum,
& non est morbus; nequaquam de actuali mem-
brorum motu & pudore intelligenda sunt.*
Nec enim tunc tantum pudet homines, &
secretum quarunt, cum actualibus motibus
illa membra tumultuantur: sed etiam vel ma-
ximè, cum vel ægra, vel frigida, vel quacunque
ratione etiam castitate dominante tranquilla
sunt. Altissimè quippe naturalis illa verecun-
dia mortalium animis etiam puerorum inscul-
pta manet, sive membra quiescant, sive mo-
veantur: eo quod ingento quodam sensu li-
bertas hominis vitata sentiat, se in illa mem-
bra imperium perdidisse: ut proinde parum
ad peccati propagationem faciat, quod actua-
lis illa libido membra concitet. Sufficit enim,
quod, sicut morbus iste libidinis seu concupi-
scentiæ, unde rebelles illi motus naturaliter
prodeunt, visceribus infixus haret; ita vis
ejus propagandi in seminibus maneat.

Quapropter sive primum illum, quem ca-
pite præcedenti dedimus, propagandæ libidi-
nis modum intellexeris, sive istum, de quo hic
hactenus disseruimus, sive utrumque con-
jungere malis, eo quod incredibile cuiquam for-
tasse non immerito videatur, tam horrendum
animi & corporis æstum ac perturbationem
nihil omnino in tenerrimum foetum, aut in
ipsam semen foetus operari; rectissimè juxta
Augustinum dici potest, peccatum originale
per libidinem seu concupiscentiam propagari.
Ipsa est enim, quæ primitus naturam vitia-
vit, & in posteris vitiat: ipsa est, quæ naturam vi-
tando & ipsum semen infecit, atque inficit;
ipsa denique est, quæ velut permanens vitium
stimulis inquietis & ardore turbulento con-
juges in propagatione proles exagitat.

CAPVT XXI.

Excitantur quatuor difficultates, quid qualitatem illam produxerit in Adamo; quid illa in semine; quid semen in carne prolis, quid caro in spiritu ejus:
& solvitur prima.

SED adversus hanc sententiam, si forte est Augustini, de libidine, tanquam distincta ab appetitu sensitivo qualitate, quæ peccatum propagaverit; live habitualement, live actualement, live, ut ita dicam, potentialem intelligamus, quæ in seminibus vitiat lateat, montes difficultatum insuperabiles sibi Scholastici videntur opponere. Nam inter illos qui am olim simile quid in multis dissimile de Augustini mente suspicati sunt; quam quia non satis accuratè ex diligente librorum ejus diversorumque locorum collatione perspectam habuerunt, hinc eis aqua hæsit, & ipse pœnè mole difficultatis oppressi sunt. Sed etiam novos montes illos. Deo viam aperiente & vires dante, fortasse superabimus.

Prima igitur & præcipua difficultas iudicio adversantium est, quia non facile apparet quid illam qualitatem in Adamo, atque in ejus semine produxerit: multoque minus, quid aliam propaget qualitatem in appetitum prolis; quæ similis denique, quæ peccati rationem habeat, in anima producat. Accidens enim corporeum in spiritum operari nequit. Quatuor isto uno argumento tanguntur difficultates, productio concupiscentiæ tanquam qualitatis in Adamo; productio similis qualitatis in semine; propagatio ejus in appetitum prolis; operatio in animam tanquam spiritum, ut peccati ratio constare possit. Sub ultima Gregorius succubuisse videtur, dum dicit, hoc solum accidens corporeum in rerum natura esse, quod spiritualement producat. Ad singula eodem ordine ex Augustino respondebimus.

Ad primam igitur difficultatem dicimus, eam in aliorum sententia, qui nescio quas morbidas ex Augustino qualitates se hausisse putant, aliquid forsan habere ponderis, in ista quam proposuimus, nihil. Hæc enim qualitas siquid appetitui superadditum fuerit, ex Augustini mente fortassis esset, juxta diversas illas sententias, quas capite decimo-octavo recensuimus, vel instar ægritudinis non corporalis, sed animi atque appetituum ejus, quam tanquam habitum corruptum sanctus Thomas per actum primi parentis in eo ortam esse sentit, live modum quandam appetitibus inordinatis superadderet, five aliud quippiam: vel instar ægritudinis seu corruptionis ipsius temperamentis, quod pec-

cato illo magno primi parentis vitiatum, & effrene factum est: vel occulta qualitas ipsius appetitus, cujusmodi multas Medici in corporibus constituunt: vel instar malæ, sed altissime impressæ consuetudinis seu inclinationis, quæ in ista mortali vita nullis conatibus penitus amoveri ac tolli potest. Quod in posteris Adæ nemini non contentioso mirum videri debet. Quid enim alicui mirum fuerit, si quemadmodum ingenuitæ à parentibus ægritudines corporum longè curatè difficiliores sunt, quam ex accidente contractæ, imo plerumque incurabiles, ita etiam innata insperque intimis visceribus concupiscentia pertinacissimè medullis hæreat? Nonne idem omnino in illis pravis inclinationibus usu venit, quas quædam proles, non vi istius ingenuitæ libidinis, sed ex privata parentum suorum perversitate vel ardenti cupiditate traxerunt? Quo verò pacto in Adamo producta fuerit, quarat ille, qui nunquam in philosophorum Scholis audiit uno actu produci habitum. Instar consuetudinis enim seu habitus acquisiti, etsi non sit habitus, qualitas illa quæ nobis à natura inditur, in Adamo exorta est. Vnde Augustinus, ut supra vidimus, eam consuetudine minorem, majoremve fieri, robustissimam, invictamque proficitur.

Hoc tamen meritò in illa sententia (si forte Augustini est) quæri potest, quo pacto una qualitas tam diversa desideria suscitaret, ut ad omnia cujusvis generis creata bona appetenda propellat? Respondeo, quæstionem istam in primis duabus sententijs capite decimo-octavo tactis non habere difficultatem: sed in tertia & quarta, quæ vel occultam qualitatem, vel instar malæ consuetudinis esse statuit, meritò movet, secundum quas dici posset, si quis eas tueri vellet, quo concupiscentiæ objectum est generalius, eo diffusiores sunt & motus ejus. Hæc autem concupiscentia est qualitas appetituum, cui inhæret, sua adequans latitudine. Nam sicut appetitus ille sensitivus pro objecto habet, quodlibet bonum sensibus humanis congruens, ita & concupiscentia qua imbuitur. Nec enim est difficilius generalitatem in habitibus quam in potentijs intelligere, cum nullus omnino habitus objectum individuum & singulare respicere videatur. Cum ergo voluntas Adami effrenato robustissimoque impetu amaverit se, & privatum bonum suum, relicto

M

relicto Deo; similis impetus in appetitum sensitivum, velut vestigium voluntatis impressus est. Voluntas enim nihil omnino creatum etiam amore non sensitivo diligit, quin imaginatio aliquid sibi fingat simile; in quo appetitus ludat, suisque motibus quodammodo voluntatem adjuvans feratur, ut totus homo toto assequendi conatu illud appetat. Quod quidem avaritiæ, superbiæ, invidiæ, similesque spiritus vitiosi motus luculentè probant. Nec enim minori, imo sæpè majori appetitus sensitivi passione, & sensibili sanguinis spirituumque perturbatione excellentia & opes appetuntur & inveniuntur, quàm ea, quibus corporei sensus delectantur. Ex quo fit etiam, ut effrenes illi impetus arrogantia, superbiæ, invidiæ, avaritiæ, & cæterorum vitiorum, quæ vel maxime in spiritu sedem collocant, in filios ex parentibus haud secus ac luxuriæ, gulaque propagantur. Iam verò amor ille sui qui non est aliud quàm generalis amor mundi in Augustino celebris, velut omnium regina vitiorum, simul in appetitum impressus, ad omnia vitiorum objecta sibi appetenda quaquaversum patet, & in eorum affectus pro occasionum diversitate prorumpit. Omnia quippe, instar intentionis generalis, & terrenæ cuiusdam charitatis, in se complectitur. Vt enim caelestis illa charitas omnium omnino virtutum actus una non solum imperat, sed etiam juxta quorundam doctrinam elicit, vel certe secum connexas trahit; ita ille perversus amor sui respectu vitiorum. Hinc est etiam, quòd naturali consequentiâ qui se perversè amat, quorumcunque affectuum vultum induit, gaudet, cupit, metuit, dolet, irascitur, sperat, desperat: nec opus est ad illorum affectuum promptitudinem, ut distinctis habitibus impellatur. Nec verò affectibus tantum, sed & peccatis pro re nata diversis perturbatur ille, in quo perversus amor sui principatum tenet etiam si nulla peculiari propensione impellatur. Quidquid enim ille velut sibi commodum desiderarit, hoc statim appetitus inhiante cupiditate prosequetur. Si hoc de voluntate sui amore corrupta certum est, idem cum proportionem de appetitu similis amoris vestigium retinente eo iustus censeri debet, quòd ille ex natura sua nihil nisi quod privatim appetitui suave commodumque blanditur, appetere soleat.

Sed cur, inquires, in Adamo potius, quàm in nobis non dissimili ratione peccantibus vis huiusmodi qualitatis exoritur? Audi Augustinum: Hoc autem tunc manus atque alius diabolus (vulnus) inflixit, quam sunt ista hominibus nota peccata. Unde illo magno primi hominis peccato natura ibi nostra in deterius commutata, non solum facta est peccatrix, verum etiam genuit peccatores. Et paucis interpositis: Hoc autem peccatum, quod ipsum hominem in paradiso in peius mutavit, quia multo est grandius, quàm iudicare nos possumus, ab omni nascente trahitur. Audi iterum

Lib. 2. de
vnp. c. 34.

A non paulò illustrius hoc explicantem, postquam consuetudinem dixisset instar ponderis ad peccandum premere: Cur ergo non creditur, tantum saltem valuisse illud primi hominis mellebiter grande peccatum, ut eo vitaretur humana natura? Sic enim à doctis appellari consuetudinem nos commemorandos putasti. Audi denique tertio huiusce diversitatis rationem: Si quem verò movet, cur alijs peccatu sic natura non mutetur humana, quemadmodum illa duorum primorum hominum pravavatione mutata est, ut tantum corruptioni &c. ac tot & tantis tamque inter se contrarijs perturbaretur & fluctuaret affectibus &c. Si quis hoc movetur, ut dixi, non ideo debet existimare leve ac parvum fuisse illud commissum, quia in esca factum est. Quam doctrinam & alijs in locis tangit sapiens, quorum nos quoque superius nonnulla produximus. Causa igitur vera tantæ mutationis fuit, peccati illius primi magnitudo. Cùm enim summa esset permanendi in iustitia & sanctitate facilitas, summa quoque libertas ejus nulla affectuum varietate in diversa traheretur, rupto vinculo quo colligabatur Deo, toto impetu collecto voluntatis, Deo ipsum non amplius retinente, sed in vindictam deserente, deorsum in sui ipsius, rerumque creaturarum amorem precipitatus est. Et ex illo dilectionis impetu ponens concupiscentia velut vestigium precedentis voluntatis in appetitum sensitivum, quem secum rapiebat, impressum est: quo jam liberet ac delectaret creaturis concupitis frui, quas ante sine ullo libidinis motu, solâ summaque arbitrij libertate concupierat. Hinc Augustinus de prima pravavatione loquens: Nec fieri potest, ut voluntas propria non grandi ruina pondere super bonitatem cadat, si eam voluntati superiori extolendo proponat.

Itaque magnitudo illius ictus primi ex illa summa animi libertate proficiens, causa tantæ mutationis fuit. Quo enim altius securis elevatur, eo profundior plagam facit, atque ita indelebilem illam vibicem concupiscentia impressit, quæ in posteros propter adhesionis pertinaciam cum natura transfertur.

Hæc etiam vera radix esse videtur, cur solum istud primum peccatum non cætera in posteros transfundantur. Non enim ita naturam, ut istud primum, radicitus mutant: sed illa prima indelebili corruptione supposita, accidentalem quandam & exigui momenti mutationem asferre solent, quæ sicut actibus iteratis accedit, ita dissimilium actuum iteratione facillè removetur. Adhesionis autem pertinacia & profunditas vera propagationum & stabilis causa est. Hinc fit enim, ut color Æthiopum quamvis accidente contractus, quia naturæ hominum illorum profundissime impressus est, una eupa natura in proles

proles transeat, quamvis eas extra Aethiopiam A generent: ceteræ vero qualitates ex accidente natae, & separatu faciles, nullo modo. Illæ namque propter adhesionis firmitatem, quasi in naturam versæ sunt: hæ personam, eamque leviter tantum afficiunt. Magnitudo ergo peccati causa tanti vulneris fuit: & profunditas vulneris in naturam versi causa translationis ejus. Ex quo fit, ut si Adam concupiscentiam illam per gratiam bene vivendo in hac vita tollere potuisset, nullum quoque peccatum propagasset in posteros: sicut nec ille propagaret in filios, cui perinuitatum miraculum Deo operante tolleretur.

CAPVT XXII.

Secunda ac tertia difficultas solvitur.

I AM verò quod ad secundum attinet, A quo pacto qualitas ista semen afficiat, Medici disputant: satis nobis est, experientij quotidianis esse certissimum, ita fieri. Non enim corporis agitudines tantum, sed & acquisitas pravitates animi, seu propensiones ad malum, quas parentes sibi malè vivendo pepererant; & quod mirabilius est, stultitiam patris, quæ sæpè nulla corporei temperamenti, sed sola specierum turbatione nascitur, ipsosque transitorios æstus appetendi, terroresque fugiendi, quibus vel concumbentes vel prægnantes afficiuntur, similes affectiones & fatuitates, & perversas, robustissimæque inclinationes in proles propagare cernimus. Qui istud fiat, quod fieri notum est, si nobis explicuerint, qui hac de causa istam Augustini doctrinam molestè fuerunt; dicam & ipsis ego facilius secundum unam ex istis quatuor supradictis sententijs, B vel fortè secundum omnes, qui factum tenuit, ut magna illa & medullis insita naturæ ratio, quam sibi parentes primi tanta peccati sui gravitate pepererunt, etiam carnale semen infecerit, ut afficiendo non migrando similis in posteris qualitas nasceretur. Et per hoc cessat etiam difficultas tertia: semen enim occultissimam contrahit ex vitio corpori vel appetitui inhaerente vim, qua similis ei qualitas, à qua in semine producta fuit, procreetur in sobole. Sic enim color, & habitudo Aethiopum semen arcano modo afficit, ut in prole similem colorem, crispitudinem, totamque habitudinem, imò & inclinationes animorum sapissimè proferat. Vnde quia una in omnibus istis difficultas est, una quoque omnium est solutio; quas ad ultimas fibras indagare & explanare non est nostri instituti. Hoc tamen addimus, ne quis spirituales nescio quas qualitates in prolem trajici suspicetur, in Augustini principijs esse certum, quod ista qualitas, quæ in prolem propagatur, carnem afficiat,

Quod quia fieri nullo pacto potest, ceteræ verò peccatorum consuetudines ab illa primigenia, & radicali, & per modum substratæ naturæ se habente concupiscentiæ facillè separantur; hinc primum peccatum cum ipsa natura per eam pertinacissimè vitiatæ quasi proprietates ejus transfunditur; cetera tanquam personæ, non totius naturæ accidentiæ, nequaquam. Illa enim concupiscentia totam speciem; hæc individuum mutant; specijfice verò, non individuæ conditiones transfundi solent. Cujusmodi hujusce rei causam etiam sanctus Thomas in Summa, & alibi tetigit.

hoc est, non spiritum aut voluntatis apicem; sed aliquid animæ, quod carni mixtum est ipsaque inferius voluntate, possideat. Cujus doctrinæ non semel iple, diversisque in locis testis est. Nam libro primo de nuptijs, cum illum tractaret Apostoli locum: *Video aliam Rom. 7. legem in membris meis*, hoc est, concupiscentiam, captivantem me sub lege peccati, duosque sensus istius captivationis attulisset, priores quasi corrigens, atque addens tertium: *Aut potius, Lib. 1. de inquit, quod non habet controversiam (captivatem me) secundum carnem; quam nisi teneret carnalis concupiscentia, quam legem peccati vocat, non utique in ea ullam illicitum desiderium, cui mens obedire non debeat, commoveret. Quam sententiam suam ex ipso Apostolo Paulo probat: Cùm enim dixisset, inquit Augustinus, Scio enim quia non habitat in me; id ipsum exponens, adiunxit & ait, hoc est, in carne mea bonum. Hæc ergo captivatur sub lege peccati, in qua non habitat bonum, hoc est caro. Et exponens quid sit illa caro, quæ sub concupiscentia captiva possidetur, adiunxit: Carnem autem nunc appellavit, ubi est vortidus quidam carnis affectus, non ipsam corporis conformationem, cuius membra non adhibenda sunt arma peccato, id est, eidem ipsi concupiscentiæ, quæ hoc carnale nostrum captivum tenet. Et paulò post: Sub ista lege peccati, hoc est, sub concupiscentia sua, nisi aliquantum teneretur caro nostra captiva, quomodo esset verum, quod ait idem Apostolus, Adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. In tantum igitur adhuc expectatur redemptio corporis nostri, in quantum adhuc ex aliqua parte captivum est sub lege peccati. Hoc ipsū iterū per alia Pauli verba significatū putat, quibus dicit: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Vbi quid intellecturi sumus, inquit, nisi corpus quod corrumpitur aggravat animam? Ad corpus ergo mortis huius intelligitur pertinere, ut alia lex in membris repugnet legi menti. Eandem sententiam suam in eodem loco aliquoties repetit, & repetendo commendat. Ex quibus perspicuum est, non solū Augusti. sed & Aposto-**

Apostolum Paulum illius esse sententiæ, quod A
lex peccati, seu concupiscentiæ, de qua generatim in illo ad Romanos loco disputat, ad carnem, ad corpus mortis, ad membra pertineat, dum illam legem in membris vocat, & habitare in carne, & corpus mortis ab ea redimendum esse testatur. Quomodo ergo lex illa in carne est, nisi quia animam, quatenus per appetitum illum inferiorem carnis operatur, captivam tenet? Idem docet in libro de continentia: Non enim, anima, sanatione indignisset, nisi seipsa peccando vitasset, ut

adversus eam caro sua concupisceret, id est, ipsa sibi metipsi ex ea parte qua in carne infirmata est, repugnaret. Quam doctrinam & alijs pluribus locis repetit: ut liquidò sanè pateat, dum Augustinus concupiscentiam ex patente in prolem trahere docet, non aliud eum velle trahere, quam id quod carni, seu ipsi animæ, quatenus carnem informat, & per illam seu organum ejus desideria concupiscentiarum variarum seu libidinum suscitatur, congruere potest.

CAPVT XXIII.

Solvitur quarta difficultas suprà proposita. Modus inquisitionis animæ ex carne peccati.

QVARTA denique difficultas, quo pacto qualitas illa sensitivo appetitui prolis insita in spiritum ejus agat, ut ibi peccati reatus oriatur, nullo nos pacto aut Augustinum premit: qui nihil aliud secundum ipsum in spiritu seu in voluntate prolis ponimus, quam id quod Augustinus, ut suprà diximus, vocare solet, iniquitatem, iniustitiam, mortem animæ, aversionem à Deo; quæ non aliud nisi privationem sonant: Nec alius concupiscentiæ reatus in carne vel anima querendus est. Cum enim reatus ex Augustini mente per baptismum auferatur, nec aliud auferri notum sit, nisi mortem animæ, iniustitiam, & aversionem à Deo, illas quoque ipsas privationes esse reatum illum concupiscentiæ necessarium est, ratione cujus anima mortua, & à Deo averfa, & per hoc immunda, inquinata, peccati rea, & penæ damnationis obstricta est.

Sed quomodo, inquires, ex carne peccati, in qua anima mundo nascitur, seu ex concupiscentia carnem captivante, in ipsum apicem voluntatis ejus tanta perniciēs, quæ animam peccati ream statuatur, inferri potest? Difficilis est res ista, fateor, præsertim ijs, quibus Augustini principia doctrinam ejus immobiliter fulcentia minus accuratè perspecta sunt. Quam tamen ut lectori credibilem, Deo juvante, expeditamque faciamus, duo declaranda sunt, primum, revera sic ex Augustini mente fieri: alterum, quomodo possit fieri.

Quod igitur ad primum spectat, id non difficile ex Augustino demonstrari potest. Nam quamvis usque ad finem vitæ inter illas duas sententias fluctuaverit, utrum animæ ex parentibus cum carne propagentur, an creentur à Deo (cùm jam propinquus morti dixerit: Nec tunc sciebam, nec adhuc scio: & adhuc propinquior in opere quod abru-

pit mors tanquam in limine vitæ mortisque constitutus: Quod nescire me confiteor, nec me pudeat, ut vos, fateri nescire quod nescio) in ipsa tamen illa sententia novæ creationis declaravit non aliter hoc posse fieri, nisi quod carnis peccatricis, cui anima inseritur, per libidinem propagatæ commixtione maculetur. Cujus opinionis illud celebre testimonium est, quod libro quinto adversus Iulianum consignavit: *Ut ergo & anima & caro pariter utrumque puniatur, nisi quod nascitur renascendo emendetur, profectò aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tanquam in vitiatò vase corrumpitur; ubi occulta iustitia divini legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio.* In quibus verbis cùm esset tam propagationis animarum, quam creationis incertus, utrique sententiæ suum inquisitionis modum attribuit: ut si propagetur quidem, eodem modo ut caro ex vitio carnis, ita anima ex animæ vitio vitata seminetur & procreetur: sin autem creatur à Deo, ipsa carnis, cui mixta est, corruptione maculetur. Nec ullum videt esse tertium modum, quo peccati primi participatio possit intelligi. Hanc enim de utrovis illo modo certitudinem probat illa asseverandi fiducia, qua dicit: *profectò aut utrumque &c.* Hanc probat id quod statim adjicit: *Quid autem horum sit verum*, nempe duorum quæ præmiserat. Hanc denique probat id quod sequitur: *Hoc tamen scio, id horum, hoc est, id ex istis duobus membris esse verum, quod fides, vera, antiqua, Catholica; quæ creditur & asseritur originale peccatum, non esse convicerit falsum.*

Declaravit optimè & præclarissimè hunc Augustini locum & sensum Urbanus IV. Pontifex maximus, in ea paraphrasi, quam in Psalmum quinquagesimum eleganter scripsit: *Homo ille in se omnes de stirpe sua venturos, occultâ tæbe & seditare suæ libidinosa concupiscentiæ*

nae, adeo tabificavit, quod anima à se, Deus, A creando infusa corpori taliter tabefactio maculatur, polluitur, & fedatur: sicut in vase non sincero vinum infusum, licet optimum, inscitur, & acefcit, & in illa infusione ipsa anima damnationis sententiam in se iustam excipiens, culpam contrahit, & reatu perpetuae pena obligatur.

Sed non alio quàm seipso Augustinus opus habet suorum verborum & mentis interprete. Nam in libris de anima & ejus origine aperte dicit, non aliter, nisi per carnis peccatricis consortium, potuisse animam, si eam de novo Deus creat, peccatum originale contrahere: Neque enim potuit, inquit, originali peccato esse peccatrix, aut quoquo modo in originali peccato esse, nisi per carnem, si de parente non trahitur. Has autem locutiones ab eo sic intelligi, ut ab ipsa carne per concupiscentiam inquinata etiam ipsa anima inquinetur, ex alijs locis manifestum est, ubi effectus illius commixtionis cum carne peccatrice declarat.

Hanc enim nonnunquam pollutionem vocat: Propterea nobis per mediatorum praestita est gratia, ut polluti carnis peccati, carnis peccati similitudine mundaverimur. Aliquando & saepe aggravationem animae ex carne: Nec fuisse caro Christi in similitudine carnis peccati, nisi caro esset ista peccati, cuius pondere rationalis anima sic gravatur; sive & ipsa ex parentibus tracta sit, sive ibidem creata, sive de super inspirata: quod nunc querere dissero, quam aggravationem animae esse ex Augustini sententia inquisitionem ejus, luculentius alibi planum facit: De anima vero, utrum & ipsa eodem modo propagata, reatu qui eidem imputatur, obstricta sit; neque enim possumus dicere, solum carnem parvuli, non etiam animam indigere salvatoris & redemptoris auxilio &c. An etiam non propagata eo ipso quo carni peccati aggravanda miscetur, iam ipsius peccati remissione, & suae redemptionis opus habeat, &c. magna questio est.

Qui sane locus alteri, quem ex libro quinto adversus Iulianum allegavimus, est simillimus. Pari quippe modo duas de anima, unam propagationis, alteram creationis ejus tangit sententias: ut juxta primam anima vitata non minus atque caro ex parentibus transfundatur: juxta secundam verò, eo ipso quo carni peccati aggravanda miscetur, peccati rea sit, & remissionis ejus indigeat. Quod enim in uno dixit: Tamquam in vitato vase corrumpitur; hoc in altero dicit: Carni peccati aggravanda miscetur. Neque enim caro aut corpus hominis alia ratione vas vitatum est, nisi quia caro peccati est, hoc est, quia libidine seu concupiscentia, quod Augustino teste originale peccatum est, & ab Apostolo saepissime peccatum dicitur, vitata atque polluta est. Hoc est enim, quod eodem loco securissime Augustinus tradit: Nec dubitandum est his qui avinas scripturas fideliter legunt, fideliter audiunt, & de liter tenent, quod ab illa carne, qua prius voluprave (id est concupiscentia) peccati, facta est caro peccati, deinceps per successionem transiente in omnes procreatione inquinata & mortis, caro sit propagata peccati; excepta una similitudine carnis peccati. Et

in opere imperfecto contra Iulianum, cum de concupiscentia multa dixisset: Per hanc (concupiscentiam) humana, qua nascitur, caro peccati est: propter quod per illam nasci noluit ille, qui natus est in similitudine carnis peccati, ac per hoc, quamvis in carne vera, non tamen in carne peccati. Et in eodem libro: Quisquis talem dicit fuisse Abel, (sine lege in membris) dicat eum carnem non habuisse peccati. Et libro secundo jam citato de peccatorum meritis: Caro enim, qua primo facta est, non erat caro peccati; nimirum, car. meritu quia concupiscentia, qua contra spiritum concupiscit, nondum carni velut ejus peccatum inerat. Nam ut aptissime ex Augustini magistri sui mente Fulgentius: Si caro peccati non mendaciter dicitur, habet in se caro ipsa peccatum: si verò peccatum non habet, falsum portat carnis peccati vocabulum. Quae Augustinianam & Apostolicam phrasim sapiunt, quae concupiscentia peccatum dici solet. Cum enim peccatum sit voluntas ejus, quod insitit verat; hinc fit, ut sicut peccatum animae est de duabus quadam voluntas, seu desiderium rei vitata liberum, ita & peccatum carnis est quaedam voluntas ejus, seu desiderium rei vitata, sed non liberum. Nam delectatio seu libido, quae appetitui carnis inhaeret, non est aliud, nisi, ut Augustinus dicit, desiderium mali. Quod merito peccatum carnis, seu peccatum in membris dicitur, eo modo, quo ibi peccatum esse potest.

Cum igitur Augustinus hoc ipso peccati remissione indigere dicit animam, quo carni peccati aggravanda miscetur, idem est omnino atque si diceret, hoc ipso ream esse, quo carni contra spiritum concupiscenti miscetur. Nam hoc ipso in carne per talem concupiscentiam vitata velut in vitato vase corrumpitur. Quae sane causa est, cur antiqui Patres, & in primis illi, quos in operibus adversus Iulianum Augustinus allegat, Apostoli Pauli vestigijs inherentes, gemebundis ubique vocibus adversus carnem illam peccati & corpus mortis exclament.

Hanc suam sententiam de animae inquisitione ex carne peccati, etiam illis locis, ubi de animae creatione & propagatione, nunc in hanc, nunc in illam partem inclinando disputat, passim lectoribus indicat. Nam quamvis modum se nescire fateatur, quo Dei iustitia in tuto collocanda sit, dum illas animas, quas ipse in carne peccati creat, veluti peccati reas poena damnationis altringit; hunc tamen eis reatum juxta occultam creatis & creationis aequitatem, ex carne peccati inolescere, nunquam vel in dubium revocat. Sic enim pro ista sententia de causa baptizandi parvulos loquitur: Ideo virum oportet etiam infans baptizetur, ne ob sit anima societas carnis peccati, qua participata sit, ut nihil possit anima infantis secundum spiritum sapere. Ipsa quippe affectio gravat etiam corpore exutam, nisi cum in corpore est, per unicum sacrificium mediatoris veri sacrificii expietur. Ecce planissimis

Ibid. c. 16.

Ibid. de Spiritu
et anima
cap. 41.

Ibid.

Ibid.

nissimis verbis modum explicat, quo sa-
pius animam ex carne peccati gravari do-
cuit; nimirum, quia caro ei ex intima socie-
tate carnalem affectionem affricat, quā eam
ita gravat ac deorsum trahit, ut nihil possit
secundum spiritum, hoc est, secundum Deum
sapere. Et paulò inferiùs in eadem pergens
dissertatione, ut animarum creationem defen-
dentes tueatur: Omnes autem animas, ait,
etiam infantium, ideo habere necessarium baptismi
Sacramentum, sine quo ex hac vita etiam in illa a-
temigrare non expedit, quia contagio peccati ex carne
peccati, quā obruitur anima, cum hū inferitur mem-
bris, obervit ei post mortem. Quam paulò post vo-
cat participatam ex corpore peccati colluviem. Quā
quamvis, ut iam dixi, disputantis in modum
de animæ creatione dicantur, iniquationem
tamen ejus ita ex carne peccati, & ex ejus ag-
gravatione, & contagio fieri, non disputat, sed
supponit; & quia illam ita supponit fieri, id-
circo illa de animæ productione disceptatio
instituitur. Hæc enim perspicua & certa ani-
mæ ex carne contagio, & inde secuta pœna,
totius disputationis istius & difficultatis car-
do est, in quo tota causa vertitur. Quapro-
pter Auctor non indoctus libri de spiritu &
anima, qui Augustino ascribitur, doctrinam
istam, prout eam ex libris de Genesi ad litte-
ram proposuimus, intelligentia assecutus est,
& luculentius exponendo, in eamque senten-
tiam concedendo, sectatus est. Hic enim cum
veluti basim suæ doctrinæ statuisset, rationales
animas fieri quotidie ex nihilo novas, ita de peccati
transfusione loquitur: Certum tenemus, quia
caro contracta de carne per legem concupiscentiæ,
quam cito vivificatur, originali culpa vinculo pre-
mitur, ejusque affectionibus anima, quæ carnem vi-
vificat, aggravatur. Sub hoc peccati vinculo demer-
guntur parvuli, qui sine remedio baptismi moriuntur.
Habent enim originale peccatum, non per animam,
sed per carnem utique contractum, animæque resus-
sum. Carni namque ita unitur anima, ut cum carne
sit una persona. In qua sententia ipsissimis Au-
gustini verbis utitur; ut perspicuum sit, eum
etiam doctrinam ejus exprimere voluisse. Et
rursus idem repetendo commendans lectori-
bus suis: Exinde fit anima originali culpa obnoxia,
quam caro contrahit & anima resundit, cum qua
unita est in persona, licet divisa sit in natura. Ecce
clarissimis verbis dicit, carnem culpæ vincu-
lo, id est, concupiscentiæ premi; & ejus af-
fectionibus animam gravari; & hoc peccatum
ex carne in animam refundi. Quod ne cui in-
credibile videretur, etiam modum explicat,
quia ex utraque fit una persona, non natura:
Fit enim, inquit luculentius, auctore Deo caro
& anima unum individuum, unus homo: unde salva
naturæ utriusque proprietate adicitur carni, quod
anima est, & animæ quod carnis est, pro unitate
personæ, non pro diversitate naturæ. Quod igitur
in idem singulus est proprium, commune sit amborum:
proprium pro naturæ, commune pro personæ. hæc
auctor ille, quem nonnulli Augustinum pu-
tant: sed quisquis fuerit, Augustini saltem
doctrinam ipsius verbis utendo, consignare

A voluisse, perspicuum est.

Quæ sanè sanctissimi Doctoris mens ex alio
quoque capite cognosci potest. Nam Christi
animam omnis peccati expertem fuisse & ori-
ginalis & propriæ, ex Christianæ fidei regulis
extra controversiam est. Cujus rei rationem
ut assignet Augustinus, non aliud asserre solet,
nisi quia non est mixta carni peccati, & per
hoc ipsum omnis iniquationis immunis: Si
anima, inquit Augustinus, non ex illa una propa-
gantur, & solæ ex Adam caro trahit originale pec-
catum, ita sibi creavit animam Dei Filius, ut ceteris
creat, quam non tamen carni peccati miscuit (id
est, carni, quæ suo vitio contra spiritum concu-
pisceret) sed similitudini carnis peccati, sine ipse
enim ex Virgine veram quidem carnis substantiam,
non tamen peccati carnem: quia non ex carnali con-
cupiscentia sive seminata, sive conceptam. Ecce
tota ratio cur Christi anima sit mundissima;
quia carne peccati, cui anima misceretur, ca-
ruit: quo manifestè indicat, quod si carni pec-
cati seu contra spiritum concupiscenti se mi-
seuisset, peccati labe non caruisset. Hinc est,
quod cum Arianorum Episcopus Maximinus
diceret, Deum Patrem ad humanam carnem
& humana contagia non venisse, respondet ei
Augustinus: Si forte nescis, contagia ubi dicun-
tur, aliquam contaminationem significant. Voluisti nam
ergo Christum intelligi venisse ad humana contagia
(id est, humani peccati contagium) ergo hu-
manam carnem iniquationem professus es Christum, Ego
autem dico, inno Catholica fides, quam cum Ecclesia
Christi tenet, dicit, Dominum nostrum IESUM
Christum sic factum esse Verbum carnem, ut nulla de
humano genere, & de humana carne contagia pate-
retur. Venit enim mundare non conquinari. Susce-
pit ergo animam humanam, & carnem humanam,
sine ulla peste contagij. Ex contrario satis aperte
significans, omnes alias animas ex humana
carne contagium pati: fieri enim non potest,
ut carni peccati miscatur anima, nec tamen
ejus contagio vitietur.

Nec profectò aliud, quàm idem animæ vi-
tium quasi digito ostendit Augustinus, quo-
ties animam, quæ olim in paradiso fuisset, &
finita mortalis vitæ hujus miseriam iterum futu-
ra est spiritalis, ex carne peccati carnalem fa-
ctam esse significat. Quid est enim aliud car-
nalem fieri, nisi sub carnem deprimi, ut spiri-
tualium rerum jam ducta tædio, nihil nisi car-
nale concupiscat, nihil ei nisi terrenum libeat,
nulla nisi carnalium creaturarum rerum de-
lectatione mulceatur? Quod ita magnum &
perniciosum animæ rationalis vitium est, ut ex
illo veluti fonte omnia omnino peccata profici-
cantur. Non erit, ait Augustinus, omnino ali-
quid vel in carnali semine vitiosum, cum eadem rege-
neratione cuncta mala hominis purgante atque sa-
nante, eadem caro, per quam facta est anima carnalis,
fiat etiam ipsa spiritalis. Quam doctrinam alibi
non semel repetit. Nec mirandum est fieri
animam ex illa mixtione cum carne peccati,
seu concupiscentijs terrenis infecta, carnalem,
cum Augustinus alibi non vereatur dicere, quod anima
ex defectivo appetitu ad inferiora quodam-

277

quodammodo corporascit. Nec enim aliud est A
ista carnis concupiscentia, quam quidam ad
terrena defectivus appetitus, cum vel actuali
sua delectatione animam deorsum trahit, vel
habituali suo pondere deorsum tenet: per hanc
facta est anima in peccati carne carnalis; per
hanc veluti defectivum appetitum aut pondere
quodammodo suo corporascit. Et hæc de illa
prima huius capitis difficultate, an Augusti-
nus ex carne contaminata animam inquinari
sentiat, satis. Ex quibus profecto sicut ex om-
nibus quæ à capite decimo sexto hucusque di-
ximus, etiam illud evidentissimè constat, nihil
alienius ab Augustini mente proferri posse,
quam quoddam originalis labes & inquinatio ex
aliquo pacto propagetur; quod à recentiori-
bus Scholasticis multis post Augustini ætatem
feculis excogitatum est.

Hæc ipsa verò etiam istud secundum; quod B
initio capitis declarandum proposuimus, vide-
licet ipsum modum satis explicant, quo anima
à polluta per concupiscentiam carne polluitur.
Animam quippe per carnem peccati carnalem
fieri; societatem carnis peccati obesse, ut nihil
possit secundum spiritum sperare; affectionibus
carnis peccati & pondere sic gravari; carne
peccati polui; in carne peccati velut in vitia-
to vase corrumpi; & ut exponit Urbanus IV.
in corpore per concupiscentiam tabefacto ma-
culari, pollui, & foedari; ab humana carne con-
tagia pati; contagione peccati, quæ ex carne
peccati est, animam obrui, profectò non sunt
aliud, quam id quod quærimus, animam seu
spiritum ejus peccato ex carne peccati infici,
seu, ut autor libri de spiritu & anima propi-
issimè doctissimèque loquitur: carnem peccati
refundere culpam in animam. Oppositus enim
traductionis ordo est: peccati originalis in
animam prolis; & sanctificationis in carnem:
peccatum enim ex carne sursum in spiritum C
serpit; sanctificatio deorsum ex spiritu in car-
nem. In ordine quippe subvectionis seu ele-
vationis ejus quod cecidit, renovatio spirita-
lis à spiritu incipit; & ab ejus apice ad ipsius
carnis extrema descendit: ubi velut in senti-
nam peccati rebellio collecta, & adhuc ultio-
rius erumpere & se propagare gestiens, tumul-
tuatur. E contrario verò in ordine depressio-
nis, ab infimo carnis corruptio incipit, quia
per illas partes carnis homo esse inci-
pit, & ad ipsius spiritus apicem serpit. Ele-
vando etenim remotissima ab erigente sur-
gunt ultima; deprimendo verò à carne remo-
tissima ultimò deprimuntur. Nam Spiritus
Dei proximum sibi spiritum animæ rationalis
suâ gratiâ primum arripit, & per illum jam
sanctificatum erigit carnem: Diabolus proxi-
mas sibi carnis feces suâ plagâ primum inficit;
& inde animum in creaturas deprimendo ca-
pit, & possidet. Quem propagationis ordinem D
à carne in spiritum, ne mirus fortasse videatur,
sanctus Thomas agnoscit, & probat. Nam
quamvis Augustinus primum hominem vo-
luntate præeunte, carne verò, seu libidine se-
quente, peccatum velut animo & corpore im-

plevisse testetur, alius tamen commissionis
primi peccati, alius propagationis ordo est.
In propagando enim libido carnis antegredi-
tur parvuli voluntatem; quamvis olim vo-
luntas libidinem præcedendo, & peccatum
committendo, pepererit. Peccato quippe fa-
ctum est, ut novissima fierent prima, & pri-
ma novissima, hoc est, ut voluntas, quæ vel-
uti naturaliter domina, in carnem ac libidines
ejus tranquillissimum obtinebat imperium,
magnum illud peccatum perpetrando carni
subdita & vinculis mortiferæ delectationis in-
nexa sit. Quæ de re quamvis & antè dictum
sit, quia tamen res magni momenti est, ad in-
telligendam penitus formalem peccati origi-
nalis propagationem & rationem, seu concu-
piscentiæ reatum, ut Augustinus loquitur, non
est inutile adhuc paululum immorari.

Postquam homo in peccatorum libidines,
quibus antè caruit, liberâ suâ voluntate de-
lapsus est, non eadem, quæ antè cecidit, fa-
cilitate surgere, aut eadem promptitudine li-
bertatis se sanare potest, quæ sibi latiferum
illud vulnus infligit. Nec enim mentiri Scri-
ptura potest, quæ clarè dicit: A quo quis devi-
atus est, huic & servus additus est. Huic libidi-
num servituti Adam per peccatum ita subdi-
tus fuit, ut nisi eum Christi Salvatoris gratia
sublevasset, perpetuis illius miseræ calamita-
tis vinculis mansisset obstrictus. Hæc enim
vincula non sunt aliud, quam quoddam mens ra-
tionalis rei creatæ delectatione, quam dili-
gendo peccaverat, ita stringitur & ligatur,
ut ab illa pestifera dulcedine se extricare ne-
queat, nisi vinculum illud gratia divina ru-
perit, & pœnales tenebras, quas super illicitas
concupiscentias pluit Deus, sua luce discusse-
rit, ut ita appareat homini, in quo statu hæ-
reat, & quàm procul à veritate recesserit. Hoc
enim nisi Deus miserando fecerit, ex una in
aliâ libidinem seu rei creatæ delectationem
se mens huc illuc velut in vinculo suo volvere;
& quandam servilem superbi animi libertatem
ostentare potest: sed ab illis omnino surgere,
rerumque creaturarum delectatione dispulsa, in
solum Deum se purâ sinceræque voluntate re-
torquere, sine gratia delectabile & lætiferum
illud gluten abrupte fieri nullo pacto po-
test. Ex quo consequens est, voluntatis spi-
cem, quem, vel consensum dicimus, vel cui
consentire ac dissentire competit, sub rei crea-
tæ delectabilis servitute esse captivum, ut ni-
hil omnino velle, nihil amare, nihil susci-
pere possit, nisi quod creaturæ delectatione
perfusum sit. Hic status animæ rationalis fuit,
postquam peccando à cœlesti illa voluptate,
quam capiebat ex Deo, in sui, rerumque crea-
tarum dilectione & libidinem lapsus est. Cum
enim ad creaturam amando converteretur,
& consequenter se à Deo averteret (nec enim
studio avertendi se peccatum admissum est) in
ista conversione & aversione voluntas obri-
guit: nec se iterum in statum pristinum suis
viribus retorquere potuit; & in isto rigore per-
secutam concupiscentiam arctius alligata est.

M 4

Quid

Quid verò mirum, quodd voluntas compedi-
bus istis vineta, non possit seipsum, non secus
atque corporis pondus, solo voluntatis nutu
iterum sursum rapere? Imò qua non admira-
tione dignum esset, si se posset, Deo non adju-
vante, sursum rapere? Pondus enim ipso cor-
pore longè gravius eam vincit: tenet: & vi-
ribus caret, quibus illud possit excedere: ipsa
quippe libido est infirmitas voluntatis, ipsa
est sanctæ libertatis, hoc est, potestatis diligendi
Dei, interitus. Nec enim aliud illa libido est, ut
infra fufius juxta Augustinum explicandum
est, quàm rei creatæ, imò mali seu peccati desi-
derium, cujus impetus delectabiles, ac morci-
feros tractus anima ante gratiam libens pati-
tur: post gratiam pati etiam invita & gеме-
bunda conpellitur.

Cum igitur iste Adami status fuerit, perpe-
trato peccato, quia prolem sibi, quantum ad
rerum creatarum libidines seu concupiscentias,
similem seminat, etiam similem meret. Se-
men enim infixâ visceribus intimis concupis-
centiâ infectum est; ex quo jure seminationis
& germinationis proles ejus infecta nascitur:
ut & ratio probat, & experientia clamat: vi-
demus enim in corpore infirmissimo, ut Augusti-
nus loquitur, nulli usui congruis vel idoneis infan-
tilibus membris animam rationalem miserabilis igno-
rantia pręgravari. Videmus etiam concupiscentiam
parvulorum, cum motibus irrationabilibus per-
turbantur, nulla ratione, nullo imperio: sed dolore
aliquando, vel doloris terrore cohiberi. Quod evi-
dentissimum signum esse, cujus ipsi filij sint,
Augustinus admonuit, ut omnino, inquit, vi-
deas illius inobediencia filios, qua movetur in mem-
bris repugnans legi mentis, nec cum vult ratio con-
queſcat. Hæc ergo libido, seu rerum quarum-
libet terrenarum quasi habitualis concupiscentia,
ex Adamo propagata non minùs parvulos,
quàm Adamum simulatque Deum pec-
cando deseruerat, captivos tenet, & arbitrium
ita ligatum sub se possidet, ut nisi gratia
divina vires ejus fregit, & mentem ab
ejus vinculis erutam & à creaturis averſam in
Deum creatorem ejus infusâ charitate conver-
terit, nihil omnino evigilante per ætatem ra-
tione facturi, dilecturi, cogitaturi sint, nisi,
quod rerum creatarum delectatio seu libido
persuaserit. Nam illius omnino fructus sunt
immanis illa vanitas & stultitia puerilis, qua
tanquam carni subditi carnem diligunt, car-
nem sapiunt, & usque ad extremum vitæ spi-
ritum longè delectabilius sapient, nisi Deus
misericordiâ suâ istius ingenitæ & consuetu-
dine roboratæ concupiscentiæ terrenæ vires
ac tyrannidem abruperit. Hæc est illa igitur
præclara animi libertas parvulorum, in qua
mens eorum, hoc est, voluntas statu non actu
nascitur. Non enim in miserabili illo statu
expergisciente per ætatem ratione anima con-
stituitur, sed constituta agnoscitur. Nam qua-
lis in illa profundissima ignorantie nocte,
cum qua in mundum prodijt, fuit, talis om-
nino illuſcentibus radijs rationis veluti solis,
apparet. Nec enim cæcus minùs est cæcus

noctu, quàm interdiu: etsi interdiu cæcitas
manifesta ex effectibus pateat; noctu occulta
lateat. Quem sanè potissimum esse rationalis
animæ statum, quæ live in majoribus, live in
parvulis, ad sapientiam eamque veram, hoc
est, divinam condita est, quis Christianus,
imò quis vel sobrius dubitet? Mens enim in
profundissimis illis tenebris non solum indo-
cta, sed indocilis jacet: concupiscentia terre-
narum rerum animæ voluntati que non actio-
ne, sed permanenti constitutione incumbit ac
dominatur: ex qua nulli actus, simul ac ratio
præluere cœperit, nisi terrenæ dilectionis
erumpent. Nam sicut charitas, quæ per ba-
ptismum infunditur parvulis, mentem eorum,
hoc est, voluntatis apicem avertit à creaturis,
& retorquet in Deum: ita è contrario concu-
piscencia illa medullis insita ante adventum
gratiæ, conversos tenet ad creaturas, & aver-
ſos à Deo. Vtrumque in illis non propriè ha-
bitu sit, qui actum supponere & sequi solet,
multò minùs actus, qui in parvulis nullus est
(Vnde nec actu nec habitu ibi voluntarium
est,) sed permanenti quâdam & quasi habi-
tuali constitutione eorumque latet, quamdiu
parvulus neque in bono neque in malo, regi-
tatione versatur: quia in illo consopitum va-
cat, & bonum naturale rationis, & superna-
turale charitatis, & malum originale peccati:
sed cum crescente ætate ad usum rationis ve-
nerint, utrimque voluntas ita se mortare in-
cipit prout ante non actus, sed statu, live cha-
ritati live cupiditati possidenti subiacebat.
Quod enim de parvulis baptismo charitateque
sanctificatis Augustinus dicit: Neque hoc ap-
paret in eorum arbitrio liberato, nisi cum ad annos
pervenerint ratione utentis ætatis, habentes consen-
tientem doctrinam salutaris, in qua nutriti sunt, vo-
luntatem: hoc etiam rectissime de parvulis
non sanctificatis, & sub concupiscentia natis
dicitur: neque hoc apparet in eorum arbitrio
non liberato, nisi cum ad annos pervenerint
ratione utentis ætatis, habentes consentien-
tem concupiscentijs, in quibus nati & nutriti
sunt, voluntatem. Terrenis enim cupidita-
tibus menti subdite dominantibus pleni sunt:
ex quibus statim in ipsa rationis evigilantis
aurorâ prudentia carnis veluti primus ejus fur-
culus nascitur; quam esse mortem, Apostolus
docet.

Quæ si vera sint, ut juxta doctrinam Au-
gustini vera sunt, non est difficile intelligere,
in quo formalis peccati originalis ratio con-
stituta sit, & quomodo per concupiscentiam
seu libidinem à carne in spiritum, nihil agen-
do, sed spiritum servitute miserabili à creatore
ad creaturas averſum detinendo, propagetur.
Qua in re nihil interest, live concupiscentia
illa seu libido, de qua hæcenus discussimus,
sit qualitas positiva, live potentiarum dum-
taxat effrenitas, & immanis pronitas in bona
sensibilia, corruptoque statui congruentia.
Eosdem quippe effectus distortus ille status pa-
rit, eodem pondere ac difficultate miseram
torquet voluntatem. Nos utriusque defendendi
viam

Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 29.

viam utique demonstravimus, ut lector illam eligat, quam vel Augustino, vel viribus suis aptiorem esse deprehenderit.

Dum enim illa, quæ in Augustino & Scrip-
toribus antiquis certa sunt, non propter
quædam incerta convellantur, non ita mul-
tum fortasse refert, quid de istis incertioribus
lector arbitretur. Certum enim in Augustini
& antiquorum tum precedentium tum sequen-
tium Patrum sensu est; Peccatum originale
esse concupiscentiam, quam ex Apostolo Pau-
lo talem esse, ut ostendimus, didicerunt: cer-
tum, per illam eandem concupiscentiam, sive
reatus ejus baptismo expiatus fuerit, sive non
fuerit, peccati reatum in posteros trajici; cer-
tum, hoc non fieri ex ullo positivo pacto
Dei, sed ex iniquatione, qua jure talis semi-
nationis & propagationis ex natura rei, anima
sive de novo creata, sive per traducem trans-
maculatur. Iam verò sive hoc ita fiat, ut illa
concupiscentia non sit aliud, quam elrenitas
& inordinatio potentiarum; sive potius, quò
nos palam ducit S. Augustinus, quantas po-
sitiva, eaque sive ab appetitu sive a vitio initar
malæ consuetudinis distinctæ; sive tanquam
habitus corruptus, ut S. Thomas loquitur; sive
tanquam temperamenti quædam affectio, sive
ut alia occulta quædam qualitas, le. undum
ea, quæ superius disputata sunt non ita peri-
culose, puto, erratur: pluribusque modis ea,
quam certam diximus, cælestis ejus doctrina
de peccato originali, olimque probatissima

A per totam Ecclesiam, sine magna difficultate
sustineri potest.

Quo verò pacto, quidquid tandem fuerit
in Augustino concupiscentia, aversio ista men-
tis à Deo parvulis sit culpabilis, & reatum
faciat, ita ut etiam poena digni sint, non est
peculiaris istius sententiæ difficultas, sed ab om-
nibus devoranda est. Quidquid enim originis
peccatum esse senseris, si actuale parvuli vo-
luntatem respicis, inculpabile est. Ad fontem
quippe totius torrentis humani generis, primi
parentis voluntatem, unde amaritudo nasci-
tur, ascendendum est. In illo namque, ut
suprà fusi ex Augustino declaravimus, & non
aliter, voluntaria esse potest. Ex quo etiam
efficitur, ut ille distortus perversusque naturæ
humanæ status, cujus ipsa in sua radice causa
fuit, origini ejus jure imputetur, ac displiceat
Deo, velut sapientiæ ejus bonitatisque contra-
rius: quemadmodum vicissim parvulorum
restitutio à Christo restituta, velut conformis
incommutabili sapientiæ & bonitati, Deo
placet, quamvis neutrum suis actibus com-
paraverint.

Sunt & aliæ nonnullæ difficultates, quæ
moveri possent: sed quia solutio earum ex di-
ctis facilis est, non est operæ pretium earum
prolixiori declaratione fatigare lectorem. De
concupiscentia in statu puræ naturæ, an ibi
esset culpabilis, imò an ibi esse posset, erit alibi
disserendi locus.

Vide infra
libros de statu
puræ nat.

F I N I S.

DE STATV NATVRÆ LAPSAE LIBER SECVNDVS.

Qui est de poenis peccati originalis.

CAPVT PRIMVM.

Pœnæ peccati originalis generatim per textæ.

De peccati originalis pœ-
nis copiose dicere non est
difficile. Tot enim tan-
taque sunt, ut eis descri-
bendis ac deplorandis fa-
cilius mens & calamus
obruui, quam charta im-
pleri possit. Quodunque
oculos sive mentis sive corporis circumferi-
mus, irruunt: & ita universæ hominum vite

A & actionibus sive bonis sive malis intertextæ
implexæque sunt, ut omnes bonæ penali qua-
dam difficultate laboriosæ; malæ verò quot-
quot post prævaricationem illam ingentem
primi parentis ab improbis sunt, ita sunt sup-
pliciorum merita futurorum, ut sint etiam
magni illius ac præteriti indubitata pœnæ pec-
cati. Quod ergo ad primam originem perti-
net, omnium mortalium progeniem fuisse
damnatam, hæc ipsa tota, quam dixi, humana
vita,

vita, si vita dicenda est, tot ac tantis malis plena, testatur. Quod ut Augustini sensu & plerumque verbis breviter perstringamus, ut postea de singulis quæ difficultatem ingerunt disseramus latius, quid indicat horrenda quædam profunditas ignorantie, cum qua nunc mundum ingredimur? Nam in hisce tenebris profundissimis ab utero profusus in lucē quilibet infans jacet, nesciens ubi sit, quid sit, à quo creatus, à quibus genitus sit, jam reus delicti, nondum capax præcepti; tanta videlicet caligine involutus & pressus, ut neque tanquam de somno excitari possit, ut hæc saltem demonstrata cognoscat: sed expectetur tempus, quo hanc nescio quam velut ebrietatem, non per unam noctem, sicut quælibet gravissima solet, sed per aliquot menses atque annos paulatim digerat. Quod donec fiat, tam multa, quæ in majoribus putimus, toleramus in parvulis, ut numerari omnino non possint. Nec ideo tamen poenalia ista mala esse desinunt, quia tolerantur in parvulis: sed ideo tolerantur, quia sine dubio mala sunt, licet ætatis accessu peritura. Nam si pater & mater parvulos suos tales præscirent mansuros esse, cum creverint, nullo modo dubitarent miserabilius lugendos esse, quam mortuos.

Ex ista densissima tenebrarum caligine omnis error humanæ vitæ proficiscitur, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit; ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore, non possit. Quid amor ipse tot rerum vanarum atque noxiarum, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, miciores, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iracundiæ, inimiciæ, fallaciæ, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia; superbia; ambitio, invidentiæ; homicidia, patricidia, crudelitas, favitiæ; nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudiciæ, fornicationes, adulteria, incestus, & contra naturam utriusque sexus tot stupra atque immunditiæ, quas turpe est etiam dicere: sacrilegia, hæreses, blasphemiae, perjuria; oppressio innocentium, calumnia, circumventiones, prævaricationes, falsa testimonia, iniqua judicia, violentiæ, latrocinia, & quidquid talium malorum in mentem non venit, & tamen de vita ista hominum non recedit? Quæ quamvis hominum sint malorum, eaque sua voluntate perpetrantium, ab illa tamen erroris & perversi amoris radice pullulant, ad quam natura prævaricatrix ab origine tractam ex illa primi parentis transgressione, dānata est. Non enim solum in malis suis contractis jacet, sed & voluitur, deque malis in mala præcipitatur totius generis humani massa; & adjuncta parti eorum, qui paulò antè peccaverant Angelorum luit etiam istas flagitiorum atque facinororum impiam illam defectionem consequentium atque punientium dignissimas poenas. Ad iram quippe Dei pertinet justam, non minus quicquid cæcā & indomitā concupiscentiā faciunt libenter mali, quam quicquid manifestis operibus poenis patiuntur inviti.

A Quis enim ignorat, non solum cum quanta ignorantia veritatis, quæ jam in infantibus manifesta est, sed etiam cum quanta abundantia vanæ cupiditatis, quæ in pueris incipit apparere, homo veniat in hac vitam; ita ut si dimittatur vivere ut velit, & facere quicquid velit, in hac facinora & flagitia, quæ commemoravi, & quæ commemorare non potui, vel cuncta vel multa perveniat? Sed divina gubernatione non omni modo deferente damnatos, & ideo non continente in ira sua miserationes suas, in ipsis sensibus generis humani prohibitio & eruditio contra istas, cum quibus nascimur, tenebras vigiliant, & contra hos impetus opponuntur; plena tamen etiam laborum, & dolorum. Quid enim sibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? Quis paedagogi, quid magistri, quid ferula, quid lora, quid virgæ, quid disciplina illa, quæ Scriptura sancta dicit dilecti filij latera esse tundenda, ne crescat indomitus, domarique jam dorus aut vix possit, aut fortasse nec possit? Quid agitur his poenis omnibus, nisi ut debelletur imperitia, & prava cupiditas refrænetur, cum quibus malis in hoc seculum venimus? Quid est enim, quod cum labore meminimus, sine labore obliviscimur; cum labore discimus, sine labore nescimus; cum labore strenui, sine labore inertes sumus? Nonne hinc apparet in quid velut pondere suo proclivis & prona sit vitiosa natura, & quantā ope, ut hinc liberetur, indigeat? Delidia, segnities, pigritia, negligentia, vitia sunt utique, quibus labor fugitur, cum tamen labor ipse etiam qui est utilis poena sit.

Sed præter pueriles poenas, sine quibus disci non potest quod majores volunt, qui vix aliquid utiliter volunt, nec ex tenebroso humani generis animo pelli ignorantia; quas arumnas indomita pravitarum rerum cupiditates etiam ipsi afferant, qui illis ad flagitia quæque perpetranda libenter obtemperant, quis sine horrore recordetur? Ira rationi eum veluti satelles ad exequenda iussa concessa sit, inconcessum sibi plerumque rapit imperium, & hominem in feram vertit, ut, canum rabiem, scorpionum truculentiam, serpentumque virulentiam superet. Quid illa fædissimarum obscenitatum libido furiosa, quas tragædias non omni ætate suscitavit? quas corporum pestes ac putredines nostrā ætate non intulit? quas infans suis dilectoribus ac sectatoribus adolescentibus subinde non peperit?

Iam verò quot & quantis poenis genus agitur humanum, quæ non ad malitiam nequitiamque iniquorum, sed ad conditionem pertinent miseriamque communem, quis ullo sermone digerat, quis ulla cogitatione comprehendat? Quantus est metus, quanta calamitas ab orbitatibus atque luctu; à damnis & damnationibus; à deceptionibus & mendacijs hominum; à suspicionibus falsis; ab omnibus violentis facinoribus, & sceleribus alienis; quandoquidem ab eis & deprædatio, & captivi-

captivitas, & vincula, & carceres, & exilia, & cruciatus, & amputatio membrorum, & privatio sensuum, & oppressio corporis ad obscenam libidinem opprimentis explendam, & alia multa horrenda saepe contingunt?

Quid ab innumeris casibus, qui forinsecus corpori formidantur, aëribus, & frigidibus, tempestatibus, imbribus, alluvionibus, corruptionibus, tonitru, grandine, fulmine, motibus, hiatibusque terrarum, oppressionibus ruinarum; ab offensione, & pavore, vel etiam malitia iumentorum; à tot venenis fructum, aquarum, aurarum; à bestiarum ac ferarum vel tantummodo molestis, vel etiam mortiferis moribus; à rabie quæ contingit ex rabido cane, ut etiam blanda & amica suo domino bestia nonnunquam vehementius & amarius, quam leones draconesque metuantur; faciatur hominem, quem forte attaminaverit, contagione pestifera ita rabiosum, ut à parentibus, conjugibus, filiis, peris omni bestia formidetur? Quæ mala patiuntur navigantes? quæ terrena itinera gradientes? Quis ambulat ubicunque non opinatis casibus subjacens? Quid videtur sedente securus? de sella, in qua sedebat, cecidit Heli Sacerdos, & mortuus est. Agricola, imò verò omnes homines quot & quantos à cælo & terra, vel perniciosius animalibus casus metuant agrorum fructibus? de quibus etiam collectis reconditisque nulla securitas. Contra milleformes demonum incurtus quis innocentia sua fidat, quandoquidem ne quis fideret, etiam parvulos baptizatos, quibus certe nihil est innocentius, aliquando sic vexant, ut in eis maxime, Deo finente, ista monstretur hujus vitæ flenda calamitas, & alterius desideranda felicitas.

Iam verò de ipso torpore tot existunt morborum mala, ut nec libris Medicorum cuncta comprehensa sint. In quorum pluribus, ac pæne omnibus, etiam ipsa adjumenta & medicamenta tormenta sunt: ut homines pœnarum exitio, vel pœnali eruantur auxilio, vel ad alia fortasse graviora, cruciatus corporum, membrorumque laniationem, ipsamque mortem terribilium omnium terribilissimam, paulò tardius subeunda ferventur. Nonne ad hoc perduxit aliquando sitientes homines ardor immanis, ut urinam quoque humanam vel etiam suam biberent? Nonne ad hoc fames, ut à carnibus hominum abstinere se non possent; nec inventos homines mortuos, sed propter hoc à se occisos; nec quoslibet alienos, verum etiam filios matres incredibili crudelitate, quam rabida esuries faciebat, absumerent? Ipse postremo somnus, qui propriè quietis nomen accepit, quis verbis explicet, quam læpè somniorum visis inquietus sit, & quam magni licet falsarum rerum terroribus, quas ita exhibet, & quodammodo exprimit, ut à veris eas discernere nequeamus, animam miseram sensusque perturbet? Quæ falsitate visorum etiam vigilantes in quibusdam morbis & venenis mirabiliter agitantur. Quamvis multimoda varietate fallacia homines etiam

sanos maligni demones nonnunquam decipiant talibus visis, ut etiam si eos per hæc ad sua traducere non potuerint; sensibus tamen eorum solo appetitu qualitercunque persuadenda falsitatis illudant.

Præter hæc autem mala hujus vitæ bonis malisque communia, habent in ea iusti etiam proprios quosdam labores suos, quibus adversus vitia militant, & in talium vitiorum temptationibus periculique versantur. Baptizatos parvulos prætereo; quot & quanta mala patiuntur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant, sileo: cum nec illis malis in suis parvulis infidelitas careat. Sed jam grandes Deoque servientes videamus: tentat eos error, ut decipiat; tentat labor aut dolor, ut frangat; tentat libido, ut accendat; tentat moeror, ut sternat; tentat typhus, ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus gravatur jugum super filios Adam? Aliquando enim concitatus, aliquando remissus, non tamen desinit caro concupiscere adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, ut non ea quæ volumus, faciamus; vigiliis cœtinuis excubantes; ne opinio verisimilis fallat; ne decipiat sermo veritatus; ne se tenebræ alicujus erroris offundant; ne quod malum est, bonum, ut quod bonum est, malum esse credatur; ne ab his quæ agenda sunt metus revocet; ne super iracundiam Sol occidat; ne inimicitia provocent ad retributionem mali pro malo; ne absorbeat inhonestas vel immoderata tristitia; ne impartitionum beneficiorum ingrata mens ingratum torporem; ne maledicis rumoribus bona conscientia fatigetur; ne temeraria de alio suspitio nostra decipiat; ne aliena de nobis falsa nos frangat; ne oculus sequatur concupiscentiam; ne vindicandi cupiditas vincat; ne in eo, quod male deliquit, vel visio vel cogitatio remoretur; ne improbum, aut indecens verbum libenter audiat; ne fiat quod non licet etiam si libet; ne in hoc bello laborum periculorumque plenissimo vel de viribus nostris speretur facienda victoria, vel visibus nostris facta tribuatur; sed ejus gratiæ, quæ nobis victoriam per Dominum nostrum IESVM Christum. Nam, ut Apostolus, in his omnibus supervincimus per eum qui dilexit nos. Veruntamen quantalibet virtute præliandi vitij repugnemus, vel etiam vitia superemus, & subjugemus, quædiu sumus in hoc corpore, nobis deesse non potest, unde dicamus Deo: *Dimittite nobis debita nostra.* In illo autem regno, ubi semper cum corporibus immortalibus victuri sumus, nec prælia nobis erunt ullâ, nec debita: quæ nusquam & nunquam essent, si natura nostra, sicut recta creata est, permaneret. Ac per hoc etiam nosse ille conflictus, in quo assidue periclitamur, & de quo nos victoria novissima cupimus liberari, ad hujus vitæ mala pertinet, quam tot tantorumque testimonio maiorum probavimus esse damnatam. Harum miserationum evidentia Philosophi gentium, nihil de peccato primi hominis sive scientes sive credentes, compulsi cedere, ob aliquam

1. Cor. 15.

Rom. 8.

ob aliqua scelera suscepta in vita superiore, poenarum luendarum causâ nos esse natos, & animos nostros corruptibilibus corporibus, excogitato ab Hetruscis prædonibus supplicio, esse conjunctos. Sic enim loquitur Tullius in Hortensio, cum multa, quæ videmus & gemimus, de hominum vanitate atque infidelitate

Ex Horten. Dialog. Cicer. apud August. 4. cont. Lib. 6. 15. dixisset: Ex quibus humana vite erroribus & erumnis sit, ut interdum veteres illi sive vates, sive in sacris initiisque tradendis divina mentis interpretes, qui nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore poenarum luendarum causâ natos esse dixerunt, aliquid

A vidisse videantur: verumque sit illud, quod est apud Aristotelem, simili nos affectos esse supplicio, atque eos qui quondam, cum in prædonum Hetruscorum manus incidissent crudelitate excogitata necabantur, quorum corpora viva cum mortuis, aduersa aduersis accommodata, quam aptissime colligabantur: sic nostros animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum mortuis esse coniunctos. Atque hæc generatim de poenis peccati originalis dicta sint. Nunc paulo fustius de præcipuis ejus poenis, quibus animus affligitur, ignorantia & concupiscentia, differendum est.

DE IGNORANTIA.

CAPVT SECVNDVM.

Ignorantia etiam quæ necessitatis est, non voluntatis, hoc est, invincibilis non caret peccato: ut dogma fidei ab antiquis traditum.

PRÆTERMISSIS igitur multis ignorantia divisionibus, quæ ad propositum nostrum nihil faciunt, aliisque quæ de ignorantia subtiliter disputantur, Duplicem ignorantiam esse, vincibilem & invincibilem, nemo qui vel à longè Theologiam salutavit, ignorat. Vincibilis dicitur, quæ studio seu diligentia humanâ vinci potest: quæ si non adhibeatur, quando adhiberi potest ac debet, verius magisque propriè peccata negligentia, quàm ignorantia, dici debent quæ inde nascuntur. Tota quippe peccati aut culpæ ratio, in sciendi incuriam cadit, quâ, quæ studio scire potuit ac debuit, indagare neglexit. Invincibilis è contrario est, quam talis diligentia superare non potuit. Hic igitur primò quæri potest: Vtrum aliqua sit ignorantia invincibilis juxta doctrinam Augustini, quæ tamen non excuset actum, qui inde sequitur, à peccato? Generale namque videtur Scholasticorum pronuntiatum esse, quòd quicquid ex invincibili sit ignorantia, hoc ipso culpa vacat. Quæ sanè doctrina quamvis humanæ rationi, quâ nititur, valde plausibilis esse videatur, difficile tamen est eam cum Augustini doctrina conciliare, quam contra Pelagianos constanter asseruit. Solemne quippe Pelagianorum dogma fuit: Oblivionem, & ignorantiam non subiacere peccato: prout hoc ex libris Celestij Pelagii in Palestina Synodo objectum fuit. Hoc autem Pelagianos de invincibili ignorantia intellexisse, certissimum est: ut ex ijs, quæ de Pelagianorum erroribus diximus, manifestum est. Ostendimus enim Pelagium & Julianum ex professo docuisse, quòd illa ignorantia, quæ ex negligentia voluntatis nascitur, sit culpabilis. Vnde de Iuliano dicit Augustinus: Ecce merito reprehendisti eos, qui super se habuerunt scienda cognoscere. Et Pelagius expressissimis verbis docuit: Hominem & gratia prævigilare debere, ne ignoret, idæoque esse culpandam

Lib. de gestis Pelag. c. 18.

Vide lib. nostrum 3. de Hæresi Pelag. c. 13.

Lib. 6. cont. Iul. c. 1.

Lib. de nat. & grat. c. 17.

A ignorantiam: quia id homo nescit negligentia, quod adhibita diligentia scire debuisset. Et quod omnem tollit de Pelagianorum sententia contrariam, in Palestina Synodi gestis, ubi Pelagianorum doctrina ex eorum libris eruta proponitur, sic eam ex libri Celestij capitulo septimo Augustinus exprimit: Oblivionem & ignorantiam non subiacere peccato, quoniam non secundum eventum, sed secundum necessitatem: Vbi lacunam esse, non est dubium: nam legi debet (secundum voluntatem eventum) tum quia nullus alioquin est sensus, tum quia illud (secundum) casum quem regit adjunctum habere debet; sicut ex eo quod sequitur patet: secundum necessitatem; quod alteri parti (secundum voluntatem) opponitur: tum denique quia sic Augustinus postea totius hæresis Pelagianæ dogmata recapitulando pertexens, illud ipsum exprimit: Quod oblivio & ignorantia non subiacet peccato, quoniam non eventum secundum voluntatem, sed secundum necessitatem. Ex quo aperte sequitur, ignorantiam illam, quæ non evenit secundum necessitatem, sed secundum voluntatem, hoc est, eam, cujus non necessitas, sed voluntas causa est, quâ videlicet vinci potuit, Pelagianorum judicio subiacere peccato. Hoc ergò solemne dogma, quo Pelagiani dicebant, ignorantiam quæ non secundum voluntatem evenit, sed secundum necessitatem, non subiacere peccato, de ignorantia invincibili intelligebant; ut ipsa etiam verba evidenter præ se ferunt, & sonant. Et quamvis non statim quicquid à Pelagianis assertum fuit, etiam Pelagiano errore vitiatum sit; hoc tamen eorum pronuntiatum à Catholicis defensoribus acriter oppugnatum, & à iudicibus condemnatum fuit. Nam in Synodo Palestina, ubi Pelagius præfens adfuit, cum illa sententia, quòd ignorantia, quæ evenit secundum necessitatem, non voluntatem, non subiacet peccato, cum nonnullis alijs ex doctrina Celestij fuisset objecta, tanto-

De gli Pelag.

De gli Pelag.

Lib. de gestis
Pelag. apud
Aug. l. 19.
& 33.

Ibid. l. 19.

Ibid. l. 17.

Cap. 22.

Ibid. l. 25.

Cap. 25.

Cap. 33.

Ibid.

tantopere sua fœditate Catholicos commovit
Episcopos, ut non expectata ejus responsione
dixerint: Quid ad hæc, quæ lecta sunt, capitula di-
xit præfens Pelagius monachus? Hæc enim reprobata
sunt sancta Synodus, & sancta Dei Catholica Ecclesia. Et
Pelagius ipse non audens Concilij iudicio re-
fragari, quæ dixi, inquit, non esse nova (inter
quæ istud unum fuit) secundum iudicium sanctæ
Ecclesiæ reprobata, anathema dicens omni contrave-
nienti, & contradicenti sanctæ Ecclesiæ Catholice
doctrinæ. Et ne quis forte istorum Antistitum
iudicium elevaret, quamvis à nemine antiquo-
rum propter Pelagianorum errorum, qui Pe-
lagio obiecti sunt, condemnationem reprehen-
sum fuerit, ipse Augustinus calculo suo totum
multipliciter probat. Nam in illo libro, quem
ex professo de Pelagij in illa Synodo gestis
exaravit, cum ad illud caput de experte pec-
cati invincibili ignorantia perveniret: Iam,
inquit, ea quæ reserant novissima ita iudices com-
moverunt, ut ante responsionem Pelagij damnanda
conferrent. Et paulo post addit, se iudicium
non arguere vel negligentiam vel committentiam,
vel, quod ab eis longe abhorrebat, certissimum est, im-
porum dogmatum conscientiam; sed eorum indi-
cium pro merito approbare atque laudare. Quid
quod Augustinus in eodem libro sapius re-
perit, dogmata Pelagiana, quæ iudices illo
iudicio proscripterunt, inter quæ istud unum
fuit, etiam Pelagio coram hominibus abso-
luto, merito tanquam hæreses esse damnata?
Sic enim in eadem illa de gestis Pelagij lucu-
bratione: Illi enim (iudices) tanquam de igno-
to indicantes, his præsertim absentibus, qui contra
eum libellum dederant, hominem quidem diligentius
examinare minime potuerunt; hæresin tamen ipsam,
si eorum sequantur iudicium, qui pro eius perver-
tate certabant, penitus peremerunt. Et iterum:
At nunc si Pelagius Deum cognat, si non est ingrat-
us eius misericordie, qui eum ad Episcoporum iudi-
cium propterea perduxit, ut hæc anathemata desen-
dere postea non auderet, tanque detestanda & ab-
horranda cognosceret, gratius accipiet literas nostras
&c. Ecce anathemata non defendenda in pos-
terum, detestanda, & abijcienda vocat Au-
gustinus ea, quæ iudices proscripterunt. Quæ
ne quis velut indefinite dicta minoris ea de
causa facienda suspicaretur, vel aliquid à do-
gmatibus ibi proscriptis posse velut sanum
excipi, generatim in sequentibus adiicit:
Quod habet gestorum fides, omnia scilicet illa do-
gmata, quibus eadem hæresis proserpebat, & con-
tentiosa convalescebat audacia, Ecclesiastico iudi-
cio, præsentibus quatuordecim Episcopis esse dam-
nata. Quæ quidem eo vehementius premunt,
quod adversus eos ab Augustino proferantur,
qui ex Pelagij quadam Epistola post Sy-
nodum scripta putare posse videbantur,
aliquid eorum quæ ibi reprobata fuerant, li-
cite posse defendi, tanquam non fuerit indicatum
Catholica contrarium esse doctrinæ. Vnde statim
omnia, quæ ibi damnata sunt, scriptis ab
ipso profligenda esse contendit: Si sicut ho-
mines, inquit, suspicantur, ignoscatur, dum ta-
men ea quæ gestis, quibus auditis est, anathema-

tizata & reprobata sunt, de cetero oppugnet; ne
parcendo illis, non solum hæc antea creduisse, sed
credere videatur. Et in fine libri, cum Anti-
stites iudices duo quadam latis perspicua di-
xisset suæ sententiæ brevitate complexos, unum
quidem, pps Pelagium consentire doctrinæ, quia
multa dogmata sua in Catholicum sensum
interpretandi subtilitate traxerat; alterum
verò, Ecclesiæ fidei reprobare & anathematizare
contraria; sub hoc ultimum divisionis mem-
brum pestilentissimæ doctrinæ Pelagiana sen-
tentias revocat, & inter eas istam quoque,
de qua nobis est sermo: quæ ipse Pelagius,
quia sine dubio damnanda videbantur, dam-
nationis suæ timore damnaverant. Vnde pro-
positum suum executurus Augustinus, ita
præfatur: Nunc similiter recapitulando illa paulo
attentius videamus, quæ illam contraria reprobare
& anathematizare dixerunt. In hoc enim potius
tota hæresis ista consistit. Et Catalogum eorum
pertexere incipiens, in quo dogma de igno-
rantia necessitatis non voluntatis, non infirmum
locum tenet: hæc sunt, inquit, quibus hæresis
illius dam ea (diuina legendum videtur) quo-
tidie pullulare, imo iam silvescere debeamus; Ad-
mortalem factum &c. quod oblitio & ignorantia
non subiacet peccato: quoniam non event secundum
voluntatem, sed secundum necessitatem. Et quia
istud unum è Celestij dogmatibus fuit, &
Pelagius alia, ut dixi, nonnulla dogmata sano
sensu exposuerat, hinc pertexto illo pestilen-
tium dogmatum catalogo, quæ Pelagius ana-
themate condemnauerat, librum Catholicæ
gratulatione concludens: Quomodolibet, in-
quit, ea Celestius posuerit, aut non posuerit; vel
Pelagius senserit, aut non senserit; tanta mala tam
nova huius hæresis illo Ecclesiastico iudicio damnata
gaudeamus, & Deo gratias agamus, laudesque di-
camus. Et quamvis nonnulla Pelagij dogma-
ta in ista Synodo damnata scrupulosissime
excutiat, ne quid iudices perperam probasse,
vel damnasse viderentur; de ista tamen igno-
rantia sententia ne minimum quidem vel
dubium vel scrupulum movet. Quæ sanè per
quam evidenter ostendere videntur, senten-
tiam illam, quod ignorantia necessitatis non
voluntatis, hoc est, invincibilis, peccato non
subiaceat, Catholicorum Episcoporum iudi-
cio in synodo præfidentium, & Augustini to-
ties illud approbantis calculo, sine ulla tergi-
verfatione esse damnatam.

Hinc illæ gravissimæ Pelagianorum queri-
monia apud Hieronymum, qui post illam Sy-
nodum dialogos Aitici & Cytobuli scripti:
Videris hominum accusare naturam, ac per hoc invi-
dian referre in Deum, qui tales homines condidit, ut
oblivione & ignorantia peccato carere non possint
&c. ubi autem aufertur possibilitas, aufertur & vi-
tium. Et quasi contra Scripturas ista à Ca-
tholicis docerentur: Da, inquit, testimonium non
instrumenti (veteris) ubi error & ignorantia &
impossibilitas mandati teneatur in crimine. Ecce au-
dis talem naturam, ut oblivione & ignoran-
tia carere non possit: ideoque culpam retor-
queri in Deum: audis impossibilitatem, seu abla-

Cap. ult.

Ibid.

Hieron. lib.

2. advers.

Pelag.

Ibid.

Hieron. lib.
7. advers.
Pelag.

Ibid. lib. 1.

tam possibilitatem vitandi. Quod certissimum est adversus ignorantiam invincibilem dirigi. Vnde & Dei iustitiam, qui imputaret ea, quæ caveri non poterant, redarguendo clamabant: Rogo quæ est ista iustitia ut in peccato teneat erroris, cuius reatum non habet conscientia? Nescio me peccasse, & eius rei, quam nescio, penas luo. Et qui plus sciam, si sponte peccavero? Quæ sanè quærelæ nullo possunt adversus Dei iustitiam colore retorqueri, ubi voluntas negligentiae reatum habet; ubi discendi inertia se peccasse novit; imo ubi voluntas discere nolens, sponte peccavit. Quapropter nunquam Hieronymus ad voluntatis inertiam, vel discendi negligentiam fugit, cui ignorantiae reatum tribuat; sed potius ad profunditatem iudiciorum Dei. Nam repetitis illis Pelagianæ superbiæ quærimonijs ita reponit: *A me sententia & dispositio Dei causis requiritur? Respondet stulta interrogatio tua liber Sapientia: Alitra te ne quaesieris.* Et paulo inferius, quia repudiari à pervicacibus

ista scriptura potuisset, ut Pelagianis moris erat, ex Apostolo eandem prosequitur responsionem: *Ac ne forte huic volumini contradicam, audi Apostolum Evangelica clangentem tuba: O altitudo divitiarum sapientia & scientia Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & investigabiles viae eius. Quis enim cognovit sensum Domini? Et mox ex libro Ecclesiasticis: De quo certe libro, inquit, nulla est ambiguitas: Dixi; Sapiens efficiat; & ipsa longe facta est à me. Profunda profunditas, quam eam inveniet? Quis non videt & responsiones istas Doctoris Catholici ineptissimas esse, & stultissimas Pelagianorum quærimonias, si de ignorantia cuius voluntas causam & culpam dedit, controversia verteretur? Nam neque tyrones primis principijs Theologiae tincti, neque mulierculæ de foro, neque de stiva rustici dissententur, non minùs iure plekti discendi à peritis, quàm docendi imperitos negligentiam. Quis enim nesciat, omnem neglectum officij esse culpabilem?*

CAPVT TERTIVM.

Idem ostendunt varia Augustini loca.

QUAMVIS ita manifesta sint, ut quicquid ad ea ulteriùs illustranda proferas, obscuritatem potius, quàm lucem allaturum esse videatur, operæ pretium tamen fuerit disquirere, num à seipso Augustinus librum de gestis Pelagij scribente non dissentiat alijs in operibus, quæ adversus Pelagianos condidit. Cùm enim liber iste paulo post exortum hæresis Pelagianæ scriptus sit, ut iudices Palæstinos de Pelagianæ hæresis rectè iudicasse defenderet, si aliud in alijs præsertim posterioribus, ideoque maturioribus scriptis docuit, doctrinam istam supra traditam vel non satis expendisse, vel retractasse, vel certe aliquid iudicibus illis Catholicis tribuisse videri potest, ne causam communem adversus hostes fidei defendens, importunà illi temporis severitate deprimeret. Quod si secunda primis, & prima ultimis consentanea sint, & quod semel cum iudicibus Palæstinis, ipsoque Pelagio damnante, damnavit, hoc postea constanter damnandum esse tradidit, doctrinamque in illa Synodo sancitam, & à se probatam docuit, tum verò nemini dubium esse poterit, quamnam fuerit Celestij mens, dum ignorantiam, quæ secundum necessitatem evenit, non secundum voluntatem, peccato non subiacere contendit; quæque iudicum condemnantium, quæ Augustini, sententiam eorū suo calculo cōprobantis. Quapropter ne quid scrupuli cuiquam de supra dicta Palæstinæ Synodi, & Augustini mente remaneat, non est difficile ostendere, in hac doctrina constitisse sibi semper Augustinum; nec aliud quicquam adversus Pelagianos docuisse, quàm id quod eum docuisse tradidimus. Nam in libro de natura & gratia,

ubi cum Pelagio adhuc velut amico disputat, & ejus dogmata scrupulosissimè trutinat, & ubicunque propinquat veritati, benevolentissimè notat, cùm Pelagius vincibilem ignorantiam peccati ream esse, evidentissimè huic verbis admitteret: *Hominem pravigilare debere, ne Lib. 1. ignoret: ideoque esse culpandam ignorantiam, quia & quod id homo nescit negligentia sua, quod adhibita diligentia scire debuisset; distinguit Augustinus duplicem ignorantiam, aliam quæ oritur ex hominis negligentia, qua scire non curat quid faciendum sit; aliam ex impotentia, qua scire non potest, etiam si velit; & ex utroque capite ait peccata contingere: adversus illam opus esse diligentiam adversus hanc divinam sapientiam, quæ precibus impetrari debet: Tractat, inquit, etiam iste de peccati ignorantia, & dicit & c. dum tamen omnia potius disputet, quam ut oret & dicat: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Aliud est enim non curasse scire, qua negligentia peccata etiam per sacrificia quadam legi videbantur expiari: aliud intelligere velle, nec posse, & facere contra legem non intelligendo quid fieri velit. Vbi quod Augustinus dicit huiusmodi facere contra legem, non est aliud quàm huiusmodi verè peccare, etsi quod lex jubeat, id est, quid faciendum sit, scire velint, nec possint intelligere quid lex fieri velit. Nam ea illic inter Augustinum & Pelagium fervebat disputatio, utrum homo sine peccato posset vivere, si velit? Aiebat Pelagius, negabat Augustinus; eo quod ignorantia peccata homo vitare non possit, etiam si velit: huiusmodi enim ignorantia, cùm sit invincibilis, solà Dei gratiâ magnis precibus impetranda fugari potest. Nam per gratiam omnes ignorantia tenebras*

lib. de spir. facere, ipsius esse iudicio relinquendum. Ecce, inquit, quemadmodum sine exemplo est in hominibus perfecta iustitia, & tamen impossibile non est. Fieret enim, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tanta rei. Esset autem tanta, si & nihil eorum quæ pertinent ad iustitiam nos lateret, (id est, si nullâ eorum ignorantiam, quæ secundum iustitiam sunt facienda, premeremur) & ea sic delectarent animum &c. quod ut non sit, non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet. Nempe, quia propter occultas causas lucem gratiæ, qua tollitur ignorantia, & gratiæ robur, quo iuvatur infirmitas, non vult tribuere; quibus subtractis ignorantiam & infirmitatem homo superare nullo pacto potest. Quis enim nesciat, adiecit Augustinus, non esse in hominis potestate, quid sciat? Nec esse consequens, ut quod appetendum cognitum fuerit appetatur, nisi tantum delectet, quantum diligendum est? Vbi clarè docet, ignorantiam, nisi Deus gratiæ lucem infuderit, esse homini invincibilem, hoc est, nullâ hominis potestate posse superari: & tamen ex illo capite fieri, ne sine peccatis vita humana transigatur. Hinc paulo post, cum sibi opponeret, quod homo sciendo præceptum istud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde; omnia ad cognitionem iustitiæ, id est, ad rectè vivendum necessaria scire videretur, respondendo subiicit: Qui hoc attendit, etiam illud attendat, quam in multis offendimus omnes, dum putamus Deo quem diligimus placere vel non displicere, quod facimus, & postea per scripturam eius, siue certa & perspicua ratione commoveri, cum didicerimus quod ei non placeat, precando deprecamur, ut ignoscat. Plena humana vita est documentis talibus. Vnde autem minus novimus, quid ei placeat, nisi quia ipse minus notus est nobis? Ecce etiam iustorum vitam talibus ignorantie peccatis plenam esse testatur, de quibus postea veniam postulant, cum eos vel scripturæ testimonium, vel oborta lux perspicuæ ratiocinationis erudierit. Nemmo autem tanti studij tantæque eruditionis est, qui istud ignorantie ingentis malum funditus exstirpaverit, vel ita vicerit, aut vincere queat (nisi Deus cum miraculose quodammodo gratiæ luce præveniat) ut non huiusmodi lapsibus frequenter in huius vitæ tenebris tuiet. Quod quicumque veraciter pius est, in seipso fieri, experientia convincente, confiteatur. Nam quantæcunque fuerit eruditionis atque diligentie, ut ignorantiam siue studendo, siue doctiores consulendo vincat, sæpe tamen in multis casibus aliquid se fecisse deprehender, quod cum putaret bonum, malum fuisse, vel ratio diligentius ponderata, vel scriptura intellecta convincet. Hæc autem sunt illa peccata ignorantie, de quibus Augustinus testatur, iustos penitendo deprecari. Hanc autem ignorantiam invincibilem fuisse, testis evidens est illa continua sciendi officij sui diligentia. Nulla enim diligentia hoc efficere potest, ut non in illis rebus, de quibus nulla vel cogitatio ei oborta fuerat, per talem subinde iustitiæ ignorantiam prolaboratur. Est enim ita profundè corruptæ naturæ medullis insita, ut non possit ab hominibus, non tantum infidelibus, sed nec

A fidelibus baptismo sanctificatis, continuo exstirpari. Paulatim enim animus gratia cum collustrante purgatur: interea vero, dum istud & eruditionis & iustitiæ luce pedetentim crescente fit, multa ab ignorantibus etiam invitis perpetrantur mala, quæ Dei lege damnantur. Vnde Augustinus istius secreti, suæque diligentie probe conscius: In multis, inquit, quantum nobis innotescit voluntas Dei, etiam reatus nosset in. 71. notescit nobis: & quanto ille nobis innotescit, tanto plus minus in fletu, & lacrimis. Ecce etiam in tanto viro, siue per Scripturæ studium, siue per lumen gratiæ, crescente scientiæ veritatis, crescebat notitia reatus ejus, quem antea latente veritate nesciebat. Nec dubium videtur, quin invincibilis in ipso fuerit, eo modo, quo invincibilis à nobis dici solet. Nam respectu gratiæ Dei nulla ignorantia est invincibilis. Et paulo post: Quantumlibet proficiamus, novit ipse peccata nostra; aliquando & nobis ostendit illa, & videmus & nos peccata nostra. Si aliquando ostendit nobis, ergo plerumque etiam ignorantur à nobis, quantumcunque profecerimus. Et rursum de suis perplexitatibus disserens, in eligendo, quid agi debeat, cum circumstantiæ suadentes & dissuadentes hinc inde premunt: Hic, inquit, non salis difficile est, hic omnino vox Prophetica prævalet: Delicta quæ intelligit? Si tantus vir in isto boni & mali discrimine discernendo, etiam veritatem indagando, sentit sibi difficile esse non falli; & hoc delictum esse profitetur, quis de ignorantia sua quantumvis probabili & invincibili sibi blanditur? Si enim in ullo est invincibilis, certe in viro tantæ eruditionis, & diligentie, & sollicitudinis, & sanctitatis, invincibilis fuit: & tamen sine peccato non fuit. Causa verò, cur tam pertinaciter ignorantia nobis adhareat, non est alia, nisi quia pœna ista nobiscum nascitur: & ideo quasi in naturam versa difficillimè, sed paulatim vincitur, & interea velut à cæcis ambulantis necessitudo offenditur. Hinc Augustinus: Omni peccato caret, (baptizatus) non omni malo: quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis? Numquid caret ignorantia malo, per quod à nescientibus innumerabilia perpetrantur mala? Et quantum sit hoc malum, & quàm impediatur, ut homo etiam volens non possit scire, quæ sunt spiritus Dei, statim ex Apostolo probatur: An parvum malum est, per quod homo non percipit quæ sunt spiritus Dei? De baptizatis nempe dicebat Apostolus: Animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi; & non potest scire, quoniam spiritualiter iudicatur. Et aliquanto inferius: Non igitur caruerant tanto ignorantie malo in lavacro regenerationis, ubi tamen caruerant omnibus sine dubitatione peccatis. Et per hoc ignorantia malum templo Dei, in quo habitabat spiritus Dei, stultitia erat quæ sunt spiritus Dei. Quis verò dubitet, huiusmodi ignorantiam recentem baptizatis nullo modo esse voluntariam, sed prorsus invincibilem, utpote quæ nullâ diligentiam confestim tolli, sed paulatim tantum proficiendo minui potest: cum tamen eis interea spiritualia stultitia,

stultitia, Apostolo teste, videantur, & inde plurima peccata ab ignorantibus perpetrentur. Vnde ibidem Augustinus: *De die in diem si proficerent (illi Corinthij) & in quod pervenerant, in eo ambularent, sana profectio accedente doctrina minueretur hoc malum.* Credamus etiam non tantum minui, verum etiam in hac vita posse consumi, tamen post baptismum. Vbi quod dicit; Credamus in hac vita posse consumi; non asserens, sed indulgens adversario suo, per hypotheticam suppositionem loquitur: nam ut statim adjicit: Ignorantia minuitur veritate magis magisque crescente. Vtraque verò, non minus veritas agenda iustitiae magis lucere, quam charitas fervere, usque ad finem vitae in baptizatis potest. Sed si ignorantia ingenta in hac vita possit aut non possit auferri, proposito nostro satis, non statim istud per baptismum, ut Augustinus hic docet, in baptizatis fieri; sed longa quadam ac diligenti exercitatione iustitiae: cum tamen interim, quantumvis inviti atque diligentes, multa quae ad iustitiam spectant, animo adhuc carnales nesciant, & in illis animi tenebris constituti impingendo delinquant.

Hoc igitur sensu celebris illa divisio peccatorum intelligenda est, qua passim Augustinus docet, peccata omnia iulorum, partim ex ignorantia, partim ex infirmitate contingere: ut tum ex supra dictis, tum ex alijs multis ejus testimonijs intelligi potest. Hinc enim illa in Augustini scriptis perquam familiaria & usitata: *Vnde fit consequens (ex Pelagij dogmate) ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, hoc est, ne tentatione vincamur, vel cum fallit & praecipit nescientes, vel cum premit atque urget infirmos.* Et in ejusdem operis libro primo: *Fit ut, per ignorantiam vel infirmitatem, non exferat adversus eam (concupiscentiam) totis viribus voluntatis, eidem ad illucit etiam nonnulla cedamus.* Et in libro de natura & gratia: *Licet mori sine peccato, dum subinde venia deletur, quod subinde ignorantia vel infirmitate committitur.* Et libro primo ad Bonifacium: *Neque enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi ut peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel utroque malo, & cecitatis & infirmitatis.* Quod in eodem libro inferius tunc fieri docet, cum ab eo quod liber (id est, à libidine, seu concupiscentia) vincitur quod placet, id est, quod ratione velut verum bonum complacet; siue cum per ignorantiam malum quasi bonum placet. Hæc enim & similia, quae crebro in scriptis ejus obvia sunt, non loquuntur de illa ignorantia, quae ex hominum negligentia, vel torpore, vel incuria, quocunque eam nomine appellare visum est, sed de illa, quae cum omni homine profunda nascitur; & illius primi & ineffabilis poena peccati est; nec pro libitu hominis, sed per gratiam Dei minuenda atque tollenda est. Nam illa peccata, quae ex torpida voluntate nascuntur, quae negligit ea dicere, quae ad iustitiam agendam pertinent, verius negligentiae, quam ignorantiae peccata ab Augustino dici solent. Hinc Pelagio culpante

discendi negligentiam, & peccata, quae inde proficiscuntur, ingenuè cum Catholicis condemnante, respondet Augustinus, ut supra vidimus: *Aliud est, non curasse scire, quia negligentia peccata etiam per sacramenta quadam legi videbantur expiari, aliud intelligere velle, nec posse &c.* quasi diceret, non propter peccata, quae ex discendi proficiscuntur negligentia, dicimus hominum vitam sine peccatis esse non posse, sed propter illa, quae ex alia nascuntur ignorantia innata homini, quæ vult, nec potest scire quod iustum est. Vnde & alibi distinguit peccata, quae ignorando fiunt, ab eis quae negligendo, & obliviscendo, & non intelligendo, committuntur.

Si non serviceret anima humana adhaerendo Deo, nec in Fragm. adhaerendo mundo, quacunque alia peccata à concupiscentia carnali prorsus aliena potuerit pro ipsa fragilitate mortalitatis, vel ignorando, vel negligendo, vel obliviscendo, vel non intelligendo homo incurrere, hoc fit quod dictum est &c. Vbi peccata non intelligendo facta, illa videntur esse, in quibus homo peccat, non propriè ignorando, sed intelligentiā non penetrando, quod intelligere potest ac debet; ut in eis qui alios docent contingere potest. Illa vero peccata, quae non negligendo, vel obliviscendo, sed simpliciter ignorando perpetrantur, ex illa scilicet ignorantia, in quam poenaliter ex peccato præcipitamus, simpliciter dicuntur peccata ignorantiae, de quibus exponere solet illud: *Delicta iuventutis meae, & ignorantias meas ne memineris.* Nam cum alibi, causam adversus Pelagium agens, quaereret illius ignorantiae profundissimam, in qua parvulus ab utero prodians, & per aliquot menses atque annos sepultus jacet, obijcit sibi: *An nullum est ignorantia malum, & ideo nec purgandum? Et continuo respondet sibi: Et quid agit illa vox: Delicta iuventutis meae, & ignorantias meas ne memineris? Esi enim damnabiliora peccata sunt, quae ab ignorantibus committuntur; tamen si ignorantia peccata nulla essent, hoc non legeremus, quod commemoravi.* Vnde statim probat, naturam, quae cum tali ignorantia nascitur, esse vitiatam. Hinc alibi talem ignorantiam simplicem nescientiā vocat, ut ab ea distinguat, quae voluntatem conjunctam habet. Aliud est, inquit, nescisse, aliud nescire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Sed illa ignorantia, quae non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet; sed fortassis, ut minus ardeat. Non enim sine causa dictum est: *Effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt.* Vbi sub simplici illa nescientia, illam omnem comprehendit ignorantiam, quae voluntatis culpa, siue negligentis, siue intelligere nolentis caret; tametli alterum membrum solius affectatae ignorantiae exemplo declaraverit. Nam de simplici illa nescientia jam præcesserat, quod gentes quadam sine lege peccassent, hoc est, idcirco peccassent, essentque periturae, quod nunquam iustitiae ex Dei lege didicissent. Hinc est, quod consultus de ignorantia, qua quispiam, cum de rei malitia bonitateque dubi-

tasset, & antea putasset malam, postea facit eam putans bonam, sine ulla distinctione juxta principium de ignorantia jam sapè tactum generalem sententiam decisivamque pronun-

tiat: Si quis bonum putaverit esse quod malum est, & fecerit, hoc putando, utique peccat. Et ea sunt omnia peccata ignorantia, quando quisque bene fieri putat, quod male fit.

CAPVT QVARTVM.

Difficultas de libertate & voluntario ad omne peccatum necessarijs ex Augustino solvitur.

SED hinc gigantea occurrit moles, & ut videtur nodus insolubilis, qui fieri possit, ut ex invincibili ignorantia peccatum possit proficisci. Quis enim capiat, ut homo in eo peccet, quod neque scit, neque scire potuit, nec voluntate sua sive volente sive torpesciente talis ignorantia causam dedit? Hujusmodi enim peccata jam non erunt ne quidem voluntaria, quod ad peccati rationem omnino necessarium est; sed necessaria. Et quis credat, tale portentum doctissimum sanctissimumque virum docere potuisse? Si te, benigne Lector, ista difficultas forte movet, profecto movet & me; non tamen ita, ut vel dubitem doctrinam istam Augustinum tradidisse, vel in ea tradenda fluctuasse, vel hallucinatum esse; sed potius, ut obstupefiam & exhorrescam profunditatem judiciorum Dei. Certissimum est enim, quantum excusis magno labore diligentiaque principijs Augustini, & anfractibus doctrinae ipsius, mihi judicare licet, hoc Augustinum, hoc Hieronymum, hoc Concilium Palestinum sine ulla fluctuatione, ut rem in Catholica Ecclesia extra omnem controversiam, tamquam in Scripturis traditam docuisse: rectè an secus, pietas nostra in dubium revocare non sinit, ne eadem operâ victoriæ quoque veritatem & æquitatem, qua de Pelagiana hæresi triumphatum est, in dubium revocemus. Quæcumque nos hic movent, rationis humane, sed plerumque vana, terculamenta sunt; hæc munimenta divina sunt. Catholica doctrina non Aristotelicis argumentis & argutijs nititur vel terretur: sed è Scripturis sacris hausta, majorumve traditione ad nos transmissa adversus omnes hujusmodi machinas stat immobilis & imperterrita. Non terruit illa difficultas Augustinum & antiquam Ecclesiam; neque nos sanè, si filij non degeneres esse volumus, terere debet. Fallitur enim quisquis putat, hujusmodi peccandi necessitatem, quæ ex ista doctrina sequitur, à qua per nullam humanarum virium diligentiam, sed per solam misericordiam Dei homo liberari potest, oculatissimum profundissimumque Doctorem latuisse. Quod cum ex ejus scriptis ostenderimus, & hujusce arcana ac tremenda doctrinae radicem tetigerimus, longè evidentius fiet, ipsissimam hanc doctrinam esse, quam adversus Pelagianos constantissime asseruit.

Augustinus igitur statim à conversione sua, ut studium suum Ecclesiæ Catholice probaret, in cujus gremio se condiderat, summis eruditionis viribus Manichæam hæresim, quam reliquerat, prostrernere aggressus est. Ut autem eam radicibus succideret, irrefragabilibus argumentis astruxit, malum non ex aliqua natura mala, non ex Deo autore omnis boni; sed ex sola voluntate velut prima radice proficisci. Itaque cum Ecclesia nullis adhuc Pelagianis machinis quateretur, securissime definivit peccatum in hunc modum: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Hinc eadem securitate dixit: Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest? Rursum alibi: Usque adeo, inquam, peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et similia, quæ passim in libris ante exortam Pelagianam hæresim exaratis contra Manichæos asseruit. Arripuerunt hæc avidissime Pelagiani, usque adeo, ut Iulianus Augustinum proprio transfixurus gladio, sic de ista definitione peccati exclamaverit: O lucens aurum in stercore! Quid verius, quid plenus dicti à quoquam vel Orthodoxo potuisset? Nihil enim capitalius videbatur contrarium originali peccato, cæterisque, quæ quâdam necessitatis catenâ ex illo religatâ sequebantur, quàm hujusmodi peccati definitio, quæ libertatis ac voluntarij rationem, cavendique possibilitatem velut omnino necessariam postulabat. Sed tantum abest, ut Augustinus hujusmodi suis pronuntiatis, quæ ante exortam hæresim Pelagianam asseruerat, territus fuerit, vel aliquid in doctrina istius invincibilis ignorantia, quæ tradidimus, immutaverit, ut potius è contrario necessitatem peccandi ex ea consequi ingenuè fassus fuerit; imò velut rem certissimam protulerit, ex qua necessitas illa, quæ in originali peccato, sine omni omnino personalis voluntatis voluntario cernitur, evidentius probaretur, & plenius innotesceret. Nam cum Iulianus ei objiceret. Vide igitur, quàm illud, quod esse peccatum ratio demonstrat, inveniri nequeat in seminibus, (quæ periphrasis est peccati originalis) quando secundum definitionem tuam tam nec in moribus invenitur. Respondet ei magnâ fiducia Augustinus: Multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse poenam, quod nullâ necessitate

301

necessitate commissum est. Et cum protulisset ad
asserendam peccandi necessitatem, quædam
peccata violentissimæ consuetudinis, tandem
de ipsis illis peccatis ignorantia, de qua tra-
deamus, ita subiicit: Deinde cogitare te existimo,
quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita,
quanto labore discatur. Qui autem nesciunt, ipsam
boni appetendi malique vitandi ignorantiam patiun-
tur peccandi necessitatem. necesse est enim ut peccet,
qui nesciendo quid facere debeat, quid non debeat fa-
cere, facit. Ecce apertissimè assertam peccandi
necessitatem, quæ ex ignorantia proficiscitur.
Nimirum ut declararet, non propterea pec-
catum originale peccatum esse definire, etsi in
eo necessitas quadam cerneretur. Et ne quis
fortasse suspicaretur, Augustinum de peccatis
non propriè dictis loqui, lectoris cogitationem
prævolando: De quo genere malorum, inquit,
Deus rogatur, ubi dicitur: Delicta iuventutis, &
ignorantia mea ne memineris. Quod genus delictorum
si non imputaret Deus iustus, non ea sibi dimitti po-
sset homo fidelis. Unde dicit & Dei famulus Iob:
Signasti peccata mea in sacculo, & annotasti, siquid
iniquitas commisi. Pro quo alibi legit: Iniquus er-
ravit: iniquum autem errare, pœna peccati est. Cu-
iusmodi peccatis de ignorantia necessitate venientibus
plenum esse genus humanum, paulo inferius
docet. Cum verò Iulianus humanæ rationis
invicta claritate fretus, veluti de parta victo-
ria sibi gratulando, petulanter occineret: To-
tum ergo signum necessitatis evanuit; ac per hoc
nullum est de natura conatione peccatum, sed liberum
arbitrium in natura hominum perseverat; retundit
ejus audaciam Augustinus, & obscuram pec-
cati originalis necessitatem alterius necessita-
tis perspicuitate declarans: Necesse est ut peccet,
& quo ignoratur iustitia: Nunquid ideo, cum iusti-
tiam cognoverit, non sunt ei remittenda peccata, quæ
ignorantia necessitate commisit? &c. Non est igitur
impunitatis securitas in necessitate peccandi: sed ut
non obstitit ista necessitas, donec ille, cui dicitur: De
necessitatibus meis erue me. Ex his manifestissimè
liquet, eam peccandi necessitatem, quæ ex
ignorantia illa invincibili sequitur, & nobis
obicitur ad infringendam, vel in alium sen-
sum detorquendam doctrinam Augustini, seu
Ecclesiæ, quam paulò antè declaravimus, et-
jam à Pelagianis fuisse exagitam, & ab Au-
gustino agnam, & ita constanter admittam, ut
eam velut rem sine ambiguitate perspicuam,
ad illustrandam peccati originalis velut obscu-
ram veritatem atque necessitatem, allegaverit.
Docet enim illis ignorantia peccatis plenum
esse genus humanum; esse quantumvis neces-
saria, tamen vera peccata; ad culpam impu-
tari; remissione delenda; pœnis plectenda; in
illa necessitate peccandi nullam impunitatis
esse securitatem. De invincibili ignorantia
sermonem esse res ipsa clamat: nam ignoran-
tiam negligentia culpabilem esse, disertis ver-
bis Pelagius & Iulianus admittit & prædicat;
& ad ostendendam peccati originalis quamvis
necessarii veritatem nihil facit, cum libera
voluntate, seu eligente sive negligente contra-
hatur.

A Sed hoc ipsum adhuc longè uberius consta-
bit, si ostenderimus, quo pacto ab illarum sen-
tentiarum ac definitionum suarum laqueis,
quæ voluntatem, ac libertatem, cavendique
potestatem, applaudentibus urgentibusque
instantissimè Pelagianis, ad peccati rationem
postulant, se Augustinus expediat. Quod quia
paulò post, cum de peccati natura disputabi-
tur, ex professo declarari debet, hic paucis
verbis rem istam tangere sufficiet.

Cum ergo Doctor profundissimus proprijs
suis principijs de peccati libertate à Pelagianis
premeretur, ut proprio ipsius testimonio ne-
cessitas illa peccatorum sive originalium sive
actualium everteretur, nunquam ad aliquam
impropriam sive peccati sive necessitatis acce-
ptionem fugit: sed admissis omnibus, quæ velut
absurda adversarij proferebant, asseveranter
docuit, huiusmodi sententias ac definitiones
suas non esse de quolibet peccato intelligendas;
sed de illo solo quod in paradiso primus par-
es summa voluntatis libertate perpetravit. Duplex
quippe peccatū distinguere solet August., aliud
quidem, quod peccatum tantum sit, aliud,
quod ita peccatum sit, ut sit etiam pœna pec-
cati. Illud ita esse in motu voluntatis, ut sit
liberum inde abstinere; hoc verò non esse li-
berum, sed pœnā ex iudicio Dei peccatorem
premente & puniente necessarium; hæc tamen
liberum, quia ex voluntate liberè pec-
cante huiusmodi pœna proficiscitur. Ipsum
igitur cum Iuliano disceptantem audiamus.
Cum igitur Iulianus definitionem illam pec-
cati, quæ requirit, ut sit liberum inde abstinere,
suo calculo probasset, & anrum vocasset lucens
in stercore; ut per eam peccatum originale tol-
leret, quod adhuc multo minùs volunta-
rium est, quàm peccatum invincibilis igno-
rantia vel concupiscentia, respondet Augu-
stinus: Hic peccatum definitum est, quod tantum-
modo peccatum est, non quod etiam pœna peccati.
De hoc quippe agendum fuit, quando mali origo qua-
rebat, quale commissum est a primo homine ante
omnes homines malum. Sed tu aut non potes intelli-
gere, aut non vis. Et rursus eandem abstinendi
libertatem inculcante Iuliano, eandem re-
sponsum suam in eodem libro & alibi Au-
gustinus inculcat: Peccatum enim tantum,
& peccatum, quod simul est pœna, itentidem
distinguit: illud esse profus liberum & volun-
tarium; hoc non item. Potest videri falsa hæc
definitio; (scilicet peccati, quam supra de-
dimus) sed si diligenter discutatur, invenietur esse
verissima: peccatum quippe illud cogitandum est,
quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam
pœna peccati, sicut superius ostendi, cum quadam
commemorationem ex libro tertio de libero arbitrio.
Quam doctrinam in eodè lib. 1. Retractatio-
num aliquoties repetit; illo verò libro tertio
de libero arbitrio, quem ipsemet citat, cum
instantissimè docuisset, non esse peccatum, si
propter ignorantiam caveri nullo modo po-
test, statim similiter explicat, se hoc de igno-
rantia naturali, seu naturæ nondum vitiatæ,
sed prorsus integræ, sanæ, liberæque intelli-
gere.

Vide infra
lib. 4. de sta-
tu nature
lapsæ c. 21.
& penè toto
lib. 3. & 4

Lib. 1. oper.
imperf. f. 37.

Lib. 1. Re-
tract. c. 13.

*Lib. 3. de lib.
arb. c. 18.*

Ibid.

Ibid.

Ibid.

gere. Nam si ignorantia non ex natura, prout à Deo instituta est, fluat, sed velut iusta peccati poena peccantibus sit inflicta, peccata, quæ consequuntur vera peccata sunt, etsi homo eâ fallente ignorantia cavere non possit. Audi argumentum: *An tanta, inquit, fallacia est, ut caveri peccatum omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem: caveri igitur potest. Ecce totum argumentum ab ipso Augustino assertum, quod adversus invincibilis ignorantia peccata moveri potest, & à Pelagianis motu fuit. Quis ergo hic ulli responsionis locus? Ille videlicet, & non alius, quem Augustinus ipse non solum senex cum Pelagianis dimicans, sed recenter jam conversus ultro, nullisque Pelagianis machinis coactus, dedit. Statim enim peccata opponit ignorantia, quæ cum peccata sint, caveri tamen non possunt. Et tamen, inquit, etiam per ignorantiam falsa quedam improbantur, & corrigenda iudicantur, sicut in divinis auctoritatibus legimus. Aut enim Apostolus: Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Aut & Propheta: Delicta iuventutis, & ignorantia ne memineris &c. Et statim solvens laqueum, & precedenti doctrinæ non repugnare declarans: Sed hæc omnia hominum sunt ex illa mortis damnatione venturum. Qui sic, Doctor sublimissime? Quid hoc ad explicandam propositam objectionem facit? Audi: Nam si non est ista poena hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Nempe, quia si homo sic est à Deo conditus, ut fallente ignorantia peccatum cavere non possit, iuxta id quod supra dixerat, jam nullum peccatum est. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest, eo quod ita naturaliter institutus est? Hoc enim invicta ratione probans, adjicit: Si enim non recedatur ab eo modo, quo naturaliter factus est (scilicet cum tanta ignorantia) ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Si autem bonus homo esset, aliter esset. Ecce quo pacto intelligit, peccatum esse non posse, si ignorantia ita homini, nullo peccato precedente, concreata est, ut peccatum caveri ea fallente non possit. Vbi de invincibili eum loqui, per se perspicuum est: hæc est enim, qua fallente peccatum caveri non potest. Sed hoc ad statum poenalem, in quem incidimus, nulla ratione trahi debet. Quod statim ipse explicando subiungit: Nunc autem quia ita est (homo cum ignorantia) non est bonus: nec habet in potestate ut bonus sit, sive non videndo qualis esse debeat, sive videndo & non valendo esse, qualem debere esse se videt. Penam istam esse quis dubitet? Omnis autem poena si iusta est, peccati poena est, & supplicium nominatur. Et paulo inferius: Relinquitur ergo, ut hæc iusta poena de damnatione hominis veniat. Nimirum, quia si non esset poena, sed naturaliter concreata, non essent peccata, quæ ex ignorantia committuntur, ut paulo ante probaverat; quæ tamen ex Scripturis allega-*

tis esse peccata constat. Ergo ignorantia ista poena est. Et quia mira cuiuspiam ista distinctio ignorantia naturalis & poenalis videri possit, præoccupat objectionem: Nec mirandum est, inquit, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum, quid recte faciat &c. Illa est enim peccati poena iustissima, ut amittat unusquisque quo bene uti nolit, cum sine ulla posset difficultate si vellet: Id est autem, ut quisque recte non facit, amittat scire, quid rectum sit. Et paulo post: Sed approbare falsa pro veris, ut erret in viis, non est natura instituti hominis, sed poena damnati. Et universam disputationem illam, quæ peccatum omne cuiusvis fallentis ignorantia vel torquentis difficultatis caveri posset, vel peccatum non fore dixerat, sic concludit: Cum autem de libera potestate recte faciendi loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est, loquimur. Ecce quam aperte, quam disertè docet, peccata ignorantia, quæ nos ex peccato nati perperamus, nihil officere doctrinæ suæ, quia peccatū omne caveri posse tradiderat. Nempe, non quia per diligentiam est vincibilis, aut superari potest, sic enim contra hypothesin eadem diligentia peccatum caveri posset; sed quia ignorantia illa non natura, sed peccati poena est: Quæ si poena non esset, sed natura, nulla, ut expressè dicit, essent illa peccata; nunc autem omnino peccata sunt, quantumvis ea cavere, non sit iam in damnati hominis potestate. Nunc enim non ex natura, sed ex iustissima peccati poena non habet in potestate, ut bonus sit, non videndo qualis esse debeat: Nunc ignorando non habet liberum arbitrium ad eligendum, quid recte faciat; nunc amittit scire quid rectum sit, quod ante à Deo rectus factus acceperat: Nunc sic approbat falsa pro veris, ut erret in viis, & propterea non desinunt esse peccata, quæ poenaliter ignorando perpetrantur; quia cum de libera voluntate recte faciendi Augustinus loquitur, quam ad peccatum velut omnino necessarium sapissime postulaverat, de illa scilicet, in qua homo factus est, loquitur. Quæ de re, cum de libero arbitrio disputandum erit, fufius tractaturi sumus. Satis est interim ex ista istius argumenti objectionem & solutionem, quas ipse Augustinus præformavit, longè evidentius patuisse id quod huc usque ostendere conati sumus, poenalem ignorantiam nostram, in qua nati sumus, etiam invincibilem & incavibilem nullo modo excusare peccatum; quæ prorsus ab omni peccato purgasset perpetrantiem, si Deus hominem cum simili ignorantia condidisset. Hoc si lector capit, gratuletur sibi: si non capit, adhuc difficilior captu & cautu esse cogitet originale peccatum. Sed quia utrumque fidei facile est, tribuamus utrumque arcanis tremendisque iudicijs Dei, ne contra res in antiqua Ecclesia certas, quantum judicare licet, argutis humanis disputando, non scientia veritatem capiamus, sed ignorantia poenam augeamus.

CAPVT QVINTVM.

Ignorantia invincibilis juris divini, naturalis, facti.
Quanam peccatum non excuset.

IAM verò operæ pretium est exponere, ^A utrum quævis ignorantia invincibilis talis sit, ut quod inde sequitur peccatum, veri peccati rationem habeat. Nam quantum ad præsens institutum pertinet, duplex ignorantia est, alia juris, alia facti. Rursus ignorantia juris, alia est juris divini positivi, alia naturalis. De ignorantia facti non esse doctrinam istam intelligendam, satis perspicuum est. Illam enim ex diversis locis Augustini constat reddere actum excusabilem: nam cum Donatistis dimicans, qui alieno crimine fideles totius Orbis contaminatos esse censebant; Hos, inquit, ab hoc crimine innocentem esse, nempe ipsa ignorantia facillime ostendit. Cur ergo innocentes falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena seu falsa seu vera nesciunt? Quis locus innocentie reservatur, si crimen est proprium nescire crimen alienum? Porro si tot gentium populos ipsa ignorantia, sicut dictum est, innocentes ostendit &c. Vbi ex illa hypothese loquitur, quæ quis peccatis cognitis alios inquinari posse concederet. Talem enim à contaminatione alieni criminis sola facti purgaret ignorantia. Et rursum alibi manifestius: Si enim conscientia propterea ladi non potuit, quia nescivit; nunc incipit ladi, quia scivit, eum scilicet esse malum, à quo baptizatur; velut si tunicâ de latrocínio nesciens vestiretur, ex illo sit iniquitatis vestis illa, ex quo cognoverit; & ipse iniquus, nisi abiecerit: & qui nesciens uxorem duxerit alienam, ex illo sit adulter, ex quo didicerit, nisi discesserit.

Ignorantiam quoque juris divini invincibilem à peccato immunem reddere juxta doctrinam Augustini, verisimilius est: Nam illum locum Evangelij tractans: Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo: sæpe docet, non de quolibet, sed de illo peccato magno infidelitatis eum accipiendum esse, quo, Christo ad se non veniente, caruissent: Non enim, inquit, peccatum antea non habebant; sed ipsam voluit intelligi diffidentiam, quia nec præsentis & loquenti crediderunt. Et alibi: Aliquod proprium peccatum intelligi voluit, id est, quod in eum venientem non crediderunt: hoc enim non haberent peccatum, si non veniret. Quam expositionem cum in tractatibus in Ioannem repetisset, proponit sibi questionem, utrum hi, ad quos non venit Christus, nec locutus est eis, habeant excusationem de peccato suo? Et respondet, habere illos excusationem, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non est locutus: nempe vel per seipsum, vel per discipulos suos, ut statim explicat. Et inferius iterum: Restat, inquit, inquirere, utrum hi, qui priusquam Christus veniret

^A in Ecclesia ad gentes, & priusquam Evangelium eius audirent, vitæ huius sine præventis sunt, seu præveniuntur, possunt habere hanc excusationem? Et respondet iterum majori cum asseverantia; possunt plane; sed non ideo possunt effugere damnationem; propter alia scilicet peccata, quibus lex naturæ violatur; Quicumque enim, ut adjicit, sine lege peccaverunt, sine lege & peribunt. Quod si non audisse Evangelium Christi satis est, ut excusationem habeant de sua infidelitate gentiles, profecto ignorantia juris divini positivi invincibilis legitimam à peccato excusationem tribuit: propriè quippe jus divinum positivum est, quod Evangelium continet, ut per ejus annunciationem Filij Dei incarnatio, & humani generis redemptio, & æterna vita cre-

Quapropter non videtur Augustini doctrina suprâ tradita de alia ignorantia intelligi posse, quâ de illa, quæ dicitur esse iuris naturalis, quod naturæ dicimus, quia intimis conscientiæ & rationis penetralibus, nullo humano magisterio, sed ipsius Dei creatis beneficio insculpitur: at propter peccatum, in quo natura nascitur, & quod peccandi consuetudine postea adpicitur & roboratur, ita subinde lumen illud divinitus infixum hebescit & obtunditur, ut jus istud velut altissima quadam oblivione submersum sit. Nec desunt apertissima Augustini testimonia, quibus eum de ignorantia juris naturalis loqui, astrui & confirmari potest. Distinguere namque solet Augustinus duplicem, imò subinde quadruplicem statum, non tantum humani generis totius, sed etiam singularis cujusque hominis, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. Ante legem homo in ignorantia rerum agendarum cavendarumque instar cæci vivit, concupiscentias carnales non tantum libenter sequens, sed etiam bonas putans; in quo statu homo peccator veriùs est, quàm prævaricator: quia legem, sine qua non est prævaricatio, prorsus ignorat. Sub lege vivitur, cum homini præceptum: Non concupisces, innotebit; sed victus infirmitate sua legem etiam cognitam prævaricatur. Ille non habet excusationem de ignorantia, sed pugnans propter infirmitatem vincitur: indiget enim gratia, qua auctus concupiscentias, quas per legem instructas malas esse jam novit, possit continentia robore superare. Procedit lex Dei, inquit Augustinus, & dicit: Non concupisces. Ille homo, qui putabat magnum bonum esse, magnamque felicitatem existimabat, ea quæ poscit, sua concupiscentia non negare, sequi quæ trahit, audit: Non concupisces, & cognoscit esse peccatum. Deus dixit, homo audivit: Deo credidit, peccatum suum vidit, quod bonum

Serm. 4. de
vero. Apost.
cap. 5.

bonum putabat, malum esse cognovit. Voluit frenare A
concupiscentiam, non ut post eam, strinxit, conatus
est, vitius est. Qui sunt antea nescius malorum suo-
rum, factus est doctus, & penitus est vitius: capie
esse non solum peccator, sed etiam pravicator.
Peccator enim & antea erat, sed antequam legem au-
dieret, peccatorem se esse nesciebat. Et tamen pro-
pter illa ignorantia sua peccata, in quibus se
peccatorem esse nesciebat, etiam damnandum
esse testatur: Si damnandus erat peccator, quam
speciem habet pravicator? Hic agi de ignorantia
juris naturalis, evidentissimum est: naturali
quippe iure carnalium terrenarumque rerum
concupiscentia, cum quibus nascimur, pro-
hibentur. Nam illud præceptum, Non concu-
piscas, ex secunda tabulæ præceptis unum est:
quod esse naturalis juris apud omnes in con-
fesso est, & in sua latitudine acceptum, sicut
Augustinus imò Apostolus accipit, omnes
omnino facinororum atque flagitiorum cupidi-
tates amputat, quibus ius naturæ violatur.
Eandem doctrinam & alibi sæpe tradit. Nam
in libris ad Bonifacium de eadem illa concu-
piscencia loquens, quæ peccata contra ius na-
turæ perpetrantur, cum allegasset illud Apo-
stoli: Sine lege peccatum mortuum est; sic expli-
cando subiungit: Non intelligamus nisi, tanquam
non sit, latet, non apparet, penitus ignoratur, tan-
quam in nescio quibus ignorantia tenebris sit sepul-
tum. Et in libro octoginta trium questionum:
Prima est actio ante legem, secunda sub lege, tertia
sub gratia, quarta in p.a.e. Ante legem actio est
cum peccatum ignoramus, & sequimur carnales concu-
piscencias &c. Et in libro de continentia;
Sunt autem qui legem Dei omnino nescientes, malas
concupiscentias nec in hostibus deputant, eisque mi-
serabili cecitate servientes, insuper etiam se beatos
putant, satiendo eas potius, quam domando. Qui
verò per legem cognoverint eas, per legem enim co-
gnovimus peccati; & Concupiscentiam, inquit, ne-
sciebam, nisi lex diceret: Non concupiscas; & earum
tamen oppugnatione vincuntur, sub lege vivunt &c.
Et in Enchiridio ad Laurentium, qui locus
reliquis mentionem facit: Hoc nunc dicam, quod
quidem & in alijs opusculorum meorum locis sæpe
iam dixi. Duabus ex causis peccamus, aut non vi-
dendo quid facere debeamus, aut non faciendo quod
debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ig-
norantia malum est, hoc infirmitas. Contra quæ
quidem pugnare nos convenit; sed profecto vincimur,
nisi divinitus adjuvemur, ut non solum videamus quid
faciendum sit, sed etiam accedente sanitate delectatio
iustitia vincat in nobis earum rerum delectationes,
quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo,
scientes videntesque peccamus; iam non solum pecca-
tores, quod eramus etiam cum per ignorantiam
peccabamus, verum etiam legis pravificatores,
cum id non facimus, quod faciendum iam esse
novimus. Et paulò inferius: Quapropter ne pec-
cemus ut regat, ille rogandus est, cui dicitur in
Psalmis: Dominus illuminatio mea, & salus mea;
ut illuminatio detrahatur ignorantiam, salus infirmi-
tatem. Vbi similiter ignorantiam illam respici-
cit, quæ concupiscentias Decalogi lege prohi-

bitas, ignoramus esse malas; & ideo nondum
agnita lege, quæ carnales cupiditates vetat,
peccatores quidem, non tamen pravificatores
sumus. Et in expositione quarundam propo-
sitionum Epistolæ ad Romanos: Quatuor istos
gradus hominis distinguamus, ante legem, sub lege, sub
sub gratia, in pace. Ante legem sequimur concupi-
scencia carnis &c. ante legem ergo non pugnamus, quia
non solum concupiscimus & peccamus; sed etiam ap-
probamus peccata. Et in lequentibus ostendit,
antequam lex homini incipiat innoscere, pec-
cata latere hominem: ita videlicet ut illa ig-
noret esse peccata. Nam Apostoli locum: Sine
lege enim peccatum mortuum est, sic exponit, &
passim exponere solet: Non quia non est, dicit:
mortuum est; sed quia latet: quod in consequentibus
manifestat, cum dicit: sed peccatum, ut appareat
peccatum, per bonum mihi operatum est mortem.
Bona est enim lex: sed sine gratia ostendit rati-
mundo peccata, non tollit. Et adhuc idem agens
magisque declarans: quod autem ait: Ego au-
tem vivebam aliquando sine lege, intelligendum est,
vivere mihi videbar, quia ante mandatum (id est
ante cognitionem mandati) latebat peccatum.
Et quod ait: Adveniente autem mandato, peccatum
revixit, ego autem mortuus sum: intelligendum est,
peccatum apparere coepit; ego autem mortuum me esse
cognovi.

Ex quibus & alijs, quæ in istius rei decla-
rationem adduci possent, duo patent. Primum,
Augustinum hausisse doctrinam illam de ig-
norantia, pravicationem quidem, non ta-
men peccatum excusante, ex Apostolo, qui
pluribus locis hoc manifeste docet. Hinc enim
illa frequens ejus inculcatio: Peccatum non co-
gnovi nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam,
nisi lex diceret: Non concupiscas. Et superius:
Per legem cognitio peccati. Et rursum; peccatum,
ut appareat peccatum &c. Vnde ex istius Apo-
stolica doctrinæ, locorumque variorum
consonantiâ fluxerunt illa verba Augustini,
quæ supra citavimus: Et illud, quod dixerat: sine
lege enim peccatum mortuum est, non intelligamus,
nisi tanquam non sit, latet, non apparet, penitus
ignoratur tanquam in nescio quibus ignorantia tene-
bris sit sepultum. Reum tamen esse peccati quam-
vis ignorati, Apostolus ibidem docet, dum
dicit: Ego autem mortuus sum. Vnde ad id
quod dicit: Ego autem vivebam aliquando sine
lege, Augustinus ita loquitur: Quid ait, nisi
vivere mihi videbar? Et quod adiunxit: Adveniente au-
tem mandato, peccatum revixit; quid est aliud, quam
eminuit, apparuit? Vnde S. Fulgentius: Ex quo
omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, la-
mine simul & virtute privata in tantum natura ceca
sine lege peccat, ut peccare se nesciat. Propter quod
dicitur: Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret:
Non concupiscas.

Alterum est, Augustinum, cum toties do-
cet, hominem peccare per ignorantiam, qua
non solum se peccare non videt, sed etiam vi-
dere non potest, de illa ignorantia loqui, qua
quis ignorat ea, quæ lege Decalogi, hoc est,
lege naturæ prohibentur. De illa quippe lege
Apostolus semper loquitur, & illa est, quæ
rescente

crescente vel etate, vel eruditione, vel san-
ctitate, hominibus etiam non Iudaïs advenit
& incipit innotescere, dum oculi paulatim
magis magisque aperiantur, ut quod antè, vel
malum esse nesciebat vel putabat esse bonum,
jam malum esse cognoscit, & se reum sciat,
quem antè putaverat esse innocentem. Vnde
alicubi Augustinus clarius incipit de hac
lege doctrinam istam intelligere: Presumebant
homines de viribus suis, & faciendo quicquid sibi li-
cere arbitrabantur, peccabant in legem Dei occul-
tam. Vnde ista lex manifesta promulgata est eis,
qui omnino sibi rei esse non videbantur. Lex præcur-
rit ante medicum, ut se agnovit qui se sanum puta-
bat, invenit (id est, sciret) agrotum, & dicit:
Non concupisces &c. Antea sine lege peccabatur;
data vero lege, cum prævaricationis peccatum est.
Vbi legem occultam non intelligit aliam, nisi
legem naturæ, quam lex Moysis manifesta ex
occultis ignorantia latibulis extraxit, & ho-
minibus ante oculos posuit. Et quia lex ista
est, quæ id sanatur quod naturaliter iustum
est, hinc illius ignorantiam subinde vocat

Lib. 1. ep. 2. a qua ignoratur insitita: subinde, quæ mala, sci-
unt f. 159. licet quæ in seipsis mala sunt, non putantur mala,
b. lib. f. 41. vel etiam putantur bona; aliquando e. boni appe-
tendi malique vitandi ignorantiam: aliquando
d. In Enchir. ignorantiam rerum agendum: d. Nolentibus
ep. 24. subintravit, inquit, ignorantia rerum agenda-
rum, & concupiscentia uxorum. Et statim vo-
cat, perniciosa. vel mania, quæ errore non sentit
Ep. 154. aliquando verò, quæ putat bonum esse, quod malum
est; vel ut alibi loquitur, cum per ignorantiam
Lib. 1. ad Rom. f. 13. malum quasi bonum placeat. His omnibus & si-
millibus phrasibus circumloquitur, non igno-
rantiam facti, non juris divini; sed naturalis.

A Nam huius ignorantia facit, ut aliquis concu-
piscencias illas, cum quibus nati sumus & ado-
lescimus, quæque lege, Non concupisces, prohi-
bentur, non malas, sed etiam bonas putet.
Hæc est, quæ ante legem scriptam Decalogi,
quam Moyses tulit, non solum singulos ho-
mines, sed universum genus humanum suis te-
nebris operuerat, cum nullum adhuc jus divi-
num de cælo sonuisset. Hæc est, quæ lege, Non
concupisces, tollitur. Per istam quippe legem
cognoscitur peccatum, id est, concupiscentia; per
istam fit cognitio peccati; per istam apparet pec-
atum; sine illa lege mortuum est peccatum; isto m-
dato adveniente, peccatum reviviscit; propter istam
denique legem jus naturæ propalantem aper-
tissime verum est, quod dicit Apostolus: Con-
cupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concu-
pisces. Hæc lex universum jus naturæ compre-
hendit, quo vetatur malum, & ex consequen-
ti, quo iubetur bonum; neque enim adversus
jus naturæ, nisi aliqua libidine, seu concu-
piscentiâ vitiosa peccatur. Huius igitur legis
naturalis ignorantia, siue sit vincibilis, ut in
gravioribus delictis præsertim quibus prox-
imus læditur, contingere solet; siue sit invin-
cibilis, ut in ijs forsitan quæ magis à principiis
distant conclusionibus naturalibus, & in va-
riarum occurſu subito circumſtantiarum ple-
rumque accidit, non excusat à peccato delin-
quentes. Sed de his & similibus delictis Au-
gustini humilitas tremebat, quando propter
subitas diversalque circumſtantias in discer-
nendo illo naturæ jure perplexus exclamabat:
Delicta quæ intelligit? Et Davidis pietas cum
tota Ecclesia gemitabat: Delicta inveniunt me, Psal. 24.
& ignorantia mea non eminet.

CAPVT SEXTVM.

Indagatur radix arcanae illius doctrinae

CVR verò ista juris naturalis invinci-
bilis ignorantia magis culpabilem
in peccando faciat, quam ea, quæ leg-
is divinæ positivæ vel facti dicitur,
ex natura talis ignorantia, vel oppositæ sci-
entia petendum videtur. Scientia quippe juris
naturalis humane naturæ connaturalis est; ju-
ris divini positi & factorum, nullo modo.
Nam ex hoc ipso quo natura humana rationis
particeps est, & ad Deum creaturarum om-
nium maximeque rationalium ultimum finem
ordinata, ut ipso beata sit, à quo habet ut sit,
necesse erat ei talem cognitionem naturaliter
inseri, quæ eum ut naturalem finem suum pos-
set agnoscere, omniaque scire, quæ ad vitam
cum tali honestate transigendam, qualis hu-
mane naturæ congruit, necessaria sunt. Hæc
autem scientiam totius naturalis legis postulat,
utpote sine qua nec ea potest appetere & facere,
quæ rationi naturaliter sibi datæ & ultimo fini
congruunt, nec ea cavere quæ utrisque capita-
liter adversantur. Lex enim naturalis universa

A omnino peccata vetat, quæ à rationali natura,
& ejus naturali honestate dissonant; & cup-
ta, aut ferè cuncta jubet, quæ ad finem ejus natu-
ralem assequendum scitu necessaria sunt. Et
ista causa est, cur totius istius naturalis legis
cognitio accuratè primi hominis visceribus
beneficio creationis inculpta fuerit, ex cujus
reliquis in imagine Dei adhuc post ruinam
ejus illud lumen superest, quo nonnullas natu-
ralis iustitiæ & honestatis veritates probat, &
ea, quæ illa lege jubentur aut vetantur, non-
nunquam facit aut cavet. Non enim usque adeo
in anima humana imago Dei terrenorum affec-
tuum labe detrita est, ut nulla in ea velut li-
neamenta extrema remanserint. Hoc enim sen-
su verum esse potest, quod Apostolus dicit:
Eiusmodi homines ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt
opus legis scriptum in cordibus suis: hoc est, ut
Augustinus ait, non omnimodo deletum est, quod
ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impressum
est. Hoc autem in scientia juris divini positi
& factorum non habet locum. Lex enim Dei
positiva

positiva ab ipsius libera voluntate pendet, quæ tot, ac tales leges, ac eo tempore, & loco, & occasione ferre potest, quot absconditæ ipsius providentiæ & consilio visum fuerit. Et idcirco ejus scientia neque humana neque Angelicæ naturæ connaturalis est: sed sicut ejus legis latitudo, ita & ejus revelatio à Dei libertate pendet. Facta verò quia singularia sunt, sine fine variari possunt; neque naturam rationalem eorum cognitio ita naturaliter perficit, sicut veritatum illarum generalium practicarum, quæ jure naturæ continentur. Vnde nec in statu innocentie factorum omnium & accidentium singularium primi homines cognitionem habuerunt: ut ex colloquio serpentis cum muliere, & mulieris cum marito, satis evidenter colligi potest.

Quapropter quia ista juris divini, & factorum singularium scientia, non est homini connaturalis: neque naturaliter medullis ejus vi creationis insita, sicut veritatum illarum æternarum practicarum, in quibus jus seu lex naturæ constituta est; hinc etiam videtur fieri ut illorum ignorantia invincibilis non sit vitiosa, & consequenter neque peccatum deputandum id quod ex ea fit: quandoquidem & in illa prima conditionis præstantia sine ullo peccato aut vitio præcedente, cujus poena esset, contingere potuisset. Hujus verò ignorantia ita vitiosa est, ut, si Augustino jam supra citato credimus, sine peccato inligi nullo modo queat, nisi ipsa peccata quæ inde consequuntur, etiam licita fore, hoc est, non esse peccata, & eorum auctorem Deum esse posse statuamus. Perspicuis enim verbis Augustinus dicit: *Si non est ista poena hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si autem bonus homo esset (id est, nisi vitiatum esset) aliter esset: nunc autem, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit: siue non videndo, qualis esse debeat &c.* Ad naturam enim hominis quodammodo pertinet illarum naturalium veritatum ad justitiam pertinentium notitia: & idcirco tolli nisi per peccata non potuit: Deo non subtrahente quod naturali humanæ naturæ rectitudini & honestati congruit, nisi præcedente aliqua iniquitate provocetur.

Hinc est igitur, quod cum primi homines peccassent, etiam nolentibus, ut Augustinus, subintravit ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum, quibus comites subinferuntur error & dolor. Ut enim meliores Adam gigneret, quam ipse esset, non erat æquitatis. Ex quo effectum est, ut vitio cum natura vitiosa transiente, cum ignorantia cæcitæ & concupiscentiæ difficultate nasceremur: ac primò quidem erraremus, nescientes, quid nobis secundum illius naturalis justitiæ regulas esset faciendum; deinde ubi nobis inciperent aperiri præcepta justitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiscentiæ nescio qua necessitate non valeremus. Quæ quidem ignorantia quamvis non in omnibus sit æqualis, Deo per justum judicium suum discernente, quantum cuique supplicij inferri debet, qui ne-

mini insert plusquam debet, imò nec totum quod debet; tanta tamen in quibusdam est, ut exceptis illis generalibus justitiæ veritatibus, quarum cognitio omnibus non obstante peccati magnitudine, divina clementia supplicium temperante, permessa est, pleraque quæ ab illis rationalis naturæ quasi luminaribus aliquanto remotius dissita sunt, si nullum humanum præcedat magisterium, velut naturæ cæci videre non possint. Miserabilem illam naturæ nostræ cæcitatem sapissimè Augustinus inculcat, utpotè tantam, ut nullo modo possit solâ natura duce superari. Hinc illud: *Ignari & carni subditi nascimur.* Et illud: *Peccante primo homine vitium pronatura inolevit; si vitium pro natura inolevit, secundum mentem omnium Trinitas homo cæcus natus est.* Si enim videt non opus habere ductore. Et idcirco non nisi adiuvante creatore docet nos posse, sicut à difficultate, id est, à concupiscentia cruciante, ita & ab ignorantia cæcitate liberari.

Quantumvis igitur hujusmodi ignorantia propriè peccatum non sit, quantumvis etiam humanæ potestati invincibilis sit, cum & ipsam fidem Christi, qua sola vinci potest, multo iuxta supra traditam Augustini doctrinam, invincibiliter & inculpabiliter nesciant, quia tamen poena peccati est, quicquid ex illa cæcitate perperam sit, sine peccato non fit. Nam ut disertis verbis de hac ipse dicit Augustinus: *Illud quod ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere, non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo (primo) libera voluntatis originem ducunt. Illud enim præcedens meruit ista sequentia. Quod cum similitudine linguæ declarasset; cujus nomine non solum instrumentum oris, sed & effectus ejus lingua latina vel græca appellatur: Sic, inquit, non solum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum: liberâ enim voluntate & ab incoercita committitur; sed etiam illud, quod iam de huius supplicio consequatur necesse est.*

Et sanè si ista peccata istius invincibilis ignorantie, cum qua infidelis quisque nascitur, vera peccata non sunt, nulla ratio est, cur non pleraque eorum peccata, qui divino judicio excæcati sunt, ab omni iniquitate purgemus. Nam etiam in illorum aliquibus, ita ad nonnullas regulas veritatis agnoscendas omne lumen mentis extinctum est, ut quamvis & velint & conentur obnixissime eas videre non possint. Nam in hoc ipso cæcitas eorum sita est: aliud est enim non videre veritatem; aliud cæcum esse: illud notat actus; hoc potestatis absentiam. Nam ut optime Augustinus de cæcitate mentis: *Cæcus, puto, quod vellet videre, sed non potest: si autem vult, & non potest, inest voluntas, sed amissa est possibilitas.* Et contra Iulianum de his ignorantie peccatis disputans, quæ quasi necessaria Iulianus nulla esse contendebat: *Ad hoc tertium genus (scilicet quod peccatum est, & poena peccati) pertinent etiam omnia, quæ per ignorantiam cum aguntur mala, non putantur mala, vel etiam putantur bona. Cæcitas enim cordis si peccatum non esset, iniuste argueretur &c.* Et cum

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

In Enchir. cap. 24.

313

Et cum probasset esse penam, adiicit: *Qui A* porro volens cecus est corde, cum vellet nemo cecus esse vel corpore? Hæc igitur cæcitas postquam semel peccatis præcedentibus inflata fuerit, quamvis libertatis humanæ fuerit peccata perpetrare, quæ cæcitate plectantur, non tamen eâ plecti, multo minus eam tollere, humanæ libertatis, aut nudæ voluntatis, sed divinæ est potestatis. Hoc autem facit non quandoque homini placet, sed cum ejus misericordiæ visum fuerit, in quibusdam citò, in alijs serò, in plerisque nunquam. Nam quod de Deo dixit Apostolus: *Cuius vult miseretur, & quem vult obdurat*; hoc procul dubio eodem modo & ratione dici potest, sicut hoc Augustinus dixit: *Quem vult illuminat, & quem vult excæcat*: & immobiliter excæcatum permanere permittit. Impossibile verò est, ut qui cæcus est, non iterum iterumque cadat, & in tenebris ambulando tenebras magis & magis B
augeat, dicente Augustino: *Nec cogitat prævaricatore legem quam digne lux deserat vernariis: quæ desertus utique sit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat*; ut ideo tantum audiat vocem legis, quo admonetur implorare gratiam Salvatoris. Sed hæc ipsa gratiæ invocatio magnum est ejusdem gratiæ beneficium, quod ille spirando tribuit, qui ubi vult spirat.

Cum ergo necesse sit, ut qui divino iudicio excæcatus est, plus offendat, & cadendo vexetur, tur non & ipsorum peccata propter cæcitatem ante vincibilem, jam invincibilem excusamus, si ignorantia invincibilis illius naturalis juris excusat? Vtraque enim quædam cæcitas est, utraque solâ humanâ potestate invincibilis; utraque divinâ gratiâ & potestate vincibilis. Nulla quippè tam profunda tenebræ sunt cujuscunque præcitiæ veritatis, quam insulso ecclesiæ lucis fugare non possit. Ex eadem omnino causa utraque nascitur: nam excæcationis causa non est alia, quam profunda in res terrenas voluntatis immersio, cujus cupiditatis visum vires hominis non possunt solvere. Hinc, Deo vindicante, lucis desertio, hinc tenebræ, hinc cæcitas, pro ut sexcentis Augustini locis facile est declarare. Omnis enim affectus libidinosus quo est arctior, & consuetudine firmior, eo tenebrosior est; cum Deus inæstigabili lege spargat penales cæcitates super illicitas cupiditates. Sed eadem omnino causa est & illius ignorantie, cum qua nascimur, & educamur, quæ nos jus naturæ, hoc est, veritatem, ex qua creatura rationalis naturaliter vivere, & in moribus suis regi debet, videre non sinit. Nam & illa non aliunde nascitur, nisi quia in primis parentibus nostris à Deo lumine aversi, Deoque nos deferente, cum concupiscentijs nati, & per multos annos carnalibus sensibus dediti, & sensibilibus rerum cupiditatibus innutriti sumus. Concupiscentia namque honorum naturalium à nativitate inflata, & primis actibus statim aucta, affectum rebus concupitis

alligat, & hoc ipso plus minusve mentis oculum cæcum facit. Vnde Augustinus: *Ad nam Dei pertinet inflam, quicquid cæcæ & indomitæ concupiscentiæ faciunt libenter mali. Cæca est igitur & illa concupiscentia, ex qua statim ab infantia malum facimus libenter mali. Et in illud Psalmi: Supercedit ignis, & non vident Solem; non videre Solem docet esse penam obsecrationis; ignem autem esse concupiscentias carnis, iracundiæ &c. Et ista concupiscentia carnis unde venit? Attendite. De iraduce natus es cum eo quod vincas. Cum enim extra controversiam sit, peccatorum consuetudinem, quia voluntatis affectum temporalibus rebus immergit, cæcum facere, quis dixerit tam profundam immersionem in res sensibiles, qualem in parvulis videmus, ex innata rerum sensibilibus cupiditate, non obscurare mentem ad æternas veritatis regulas intelligendas? Nam hinc est, quod Augustinus etiam concupiscentiam, hoc est, omnium rerum temporalium cupiditatem, & gravissimum illud pondus, cum quo nascimur, carnalem consuetudinem vocat; quia eosdem quos consuetudo, effectus parit: *Caris quædam eius (animæ) resistit spiritui, non naturæ, sed consuetudine peccatorum: quæ consuetudo in naturam versa est secundum generationem mortalem peccato primi hominis. Vbi illam differentiam inter consuetudinem actibus comparatam, & concupiscentiam ingenitam ponit, quod concupiscentia sit quædam consuetudo generatione in naturam versa; ubi consuetudo è contrario est concupiscentia actibus comparata. Et in libro octoginta trium questionum explicans Apostoli locum: Vbi est mors contentio tua? sic loquitur: Mortem significari arbitror hoc loco, carnalem consuetudinem, quæ resistit bonæ voluntati delectatione bonorum temporalium fruendorum &c. Hanc autem mortem peccato meruimus; & subiungit de libertate ab illa morte in paradiso ante peccatum. Et apertissime alibi vocat libidines, consuetudines, & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus: carnem autem concupiscere adversus spiritum propter indomitam carnalem consuetudinem; quod consuetudinis vinculum, inquit, à parentum etiam propagine inveteratum natura lege inolevit. Quid ergo mirum, si instar consuetudinis obscurat animam tanquam averfam à Deo, & ideo adhærente illi cæcitate puniatur? Ardentissimus quippe impetus non modo puerorum, sed & infantium animulas, ad fruendum innocenter omnium sensuum delectationibus, quibus tunc reguntur, impellit. Et unde impetus ille, nisi ex illo pondere concupiscendi, quo anima ex peccato in omnes voluptates prona curvatur? Nam quemadmodum irrationalis iracundia, quæ fervent parvuli cum tollitur id quo delectantur, ita & effrenis cupiditas oblectandi se, quam impediri moleste ferunt, ejusdem ingeniti ponderis inclinationes sunt, quo illud rotatur horologium. Vnde Augustinus: *Istis carnalibus***

In Enchy-
riop. 27.

In Psal.

Lib. de Fide
& Symbol.Lib. 83. 97.
9. 70.Lib. 1. de
doct. Christi.
cap. 24.Lib. 83. 97.
quinque 9. 64.

quinque sensibus prima hominis ætas inbuatur, ne-
cessitate naturæ mortalis, quæ ita post peccatum
primi hominis nati sumus, ut nondum reddita luce
mentis, carnalibus sensibus subditi, carnalem
vitam sine ulla veritatis intelligentia transeamus.
Tales necesse est esse infantes & parvulos pueros,
qui nondum possunt accipere rationem. Quanta
verò intentione in ista, quæ foris sunt, senti-
bilia feratur anima etiam infantis, vel hinc
solum coniei potest, quod lucis huius hau-
riendæ sic avida sit, ut si quispiam minùs cau-
tus, aut nesciens quid inde possit accidere,
nocturnum lumen posuerit ubi jacet infans,
in ea parte ad quam jacentis oculi possint re-
torqueri, nec cervix possit inflecti, sic ejus
inde non removeatur aspectus, ut nonnullos
ex hoc etiam strabones fieri noverimus, eam
formam tenentibus oculis, quam teneris &
mollioribus consuetudo quodammodo infixit;
quo exemplo Augustinus ad hoc probandum
usus est. Ita & in alios corporis sensus, quan-
tum sinit illa ætas, intentione se quasi coar-
ctant animæ parvulorum, ut quicquid per
carnem offendit aut allicit, hoc solum abhor-
reant vehementer aut appetant, ut diversis
locis Augustinus notat. Hoc pondus inno-
center in parvulis ad sensuum objecta fertur,
quia ætas illa ratione ductrice destituta in-
nocenter illis fruatur: sed cum adolescenti-
bus adolescit, quia fruendo sæpius, auge-
scit magis & magis. Hoc enim ipsum pondus
est, ex quo omnia peccata majorum pullu-
lant, & hoc ipso, quo jam per ætatem ra-
tio accensa eisdem delectationibus non repu-
gnando frui pergit, jam peccata deputantur:
quemadmodum suo loco fusè & ex professo
ex Augustini principijs ostensuri sumus. Hoc
ergo ingenitum pondus in sensibilia, iste
effrenatus impetus, ista, inquam, concupi-
scentia rerum terrenarum, cum qua nati su-
mus & adolescimus, quæ in objecta unicui-
que ætati & statui & occasione congrua erum-
pit, est illa, quæ animam in terrenas delecta-
tiones instar consuetudinis acquisitæ proni-
ssimam, & idcirco etiam ad intelligibiles regu-
las veritatis penetrandas hebetem & igna-
ram facit, simulatque rationis usus illuxe-
rit.

Cum igitur utriusque cæcitatibus, & illius,
quæ ex peccato primo nobis ingénita statim

cum emicantis luce rationis apparet, & illius,
quæ propter gravia peccata nonnullos, Dei
luce deferente, excæcatos dicimus, eadem
causa sit: utraque tota hominis potestate in-
vincibilis sit, gratiæque, quæ non semper nec
omnibus datur, vincibilis; si illam invin-
cibilem à peccato excusare statuamus, nulla
ratio videtur esse, cur non & excæcationem,
cùm humana voluntate contracta, humanam
voluntate non sit amplius vincibilis, excu-
sare dicamus. Quod cùm omnes facile judi-
cent fectas esse hoc de excæcatione sentire; non
debet cuiquam nimis incredibile videri, si nec
ignorantiam invincibilem juris naturæ à pecca-
to excusare Augustinus doceat. Nullum enim
Augustinus in duabus istis ignorantijs seu cæ-
citatibus, quantum ad peccati excusationem,
discrimen agnoscit. Nam quemadmodum ad
peccatum sufficere docet, quod ignorantia
illa pœna peccati sit, ita etiam quod excæca-
tio. Quod si doceret, inquit Augustinus, quid
ergo peccaverunt Iudei, si Deus illos excæcavit, ne
agnoscerent Christum? Quantum possemus inveni-
do rudi homini ostenderemus, ex alijs oculis peccati
Deo cognitis venire instam penam huius cæcitatibus.
Ecce peccata sunt peccata cæcitatibus, quia cæ-
citas iusta pœna est præcedentium peccato-
rum. Et alibi, cùm tractaret illum locum:
Propterea non poterant credere, quia iterum dixit
Isaias: Excæcavit oculos eorum &c. luculentius
idem docet: Quod si ita est, inquit, quis non
exurgat in defensionem Iudeorum; ut eos extra
culpam fuisse proclamet, quod non crediderunt?
Propterea enim non poterant credere, quia excæcavit
oculos eorum. Sed quoniam potius Deus extra culpam
debet intelligi, cogimur sateri, alijs quibusdam peccatis
ita eos excæcari meruisse; quæ tamen excæcatione
non potuerunt credere. Nihil apertius dici potuit.
Nam & credendi, hoc est, videndi impoten-
tiam in excæcatis, & verum tamen peccatum
agnoscit: quia impotentia; velut iusta pecca-
tis præcedentibus pœna, retributa est. Hoc
autem est ipsissimum, quod de ignorantia in-
vincibili toties docuit. Hic autem ad suffi-
cientem gratiam recurrere, quæ excæcatis
quoque semper præsto sit, ut possint cæcitate
liberari, & videre si velint, paradoxum est
in Augustini doctrina non solum inauditum,
sed quo universa ejus principia de gratia ju-
gulantur: ut suo loco demonstrabitur.

DE CONCVPISCENTIA.

CAPVT SEPTIMVM.

Nomina concupiscentiæ: qui motus ejus, & eorum objecta.

ALTERA pœna, qua peccatum primi parentis nostri punitum fuit, & universum humanum genus atteritur, est illa, quam scripturæ sacræ concupiscentiam vocare solent. Vnde

a Rom. 6. b Rom. 7. Iacobi 1.

Apotholus ad Romanos: *Ve a obediatis concupiscentiis eius.* Et: *b concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Et Iacobus: *Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illecebratus: concupiscentia vero cum concepta, parit peccatum.* Et alijs plurimis locis. Auctores verò seculares Latini, ut Tullius, eam libidinem appellant: unde libro tertio de Republica dicitur ab eo animus pronus ad libidinem; & Ratio imperare libidini: Græci verò, maxime Platonici, voluptatem. Vnde Plato dicebat voluptates, id est, libidines esse illecebras atque escas malorum. Et hinc est, quod Platoniorum imitatione etiam Cicero eam sapientis voluptatem nuncupet, ut videre licet

lib. 4. cont. Iul. c. 14.

In Enchy. cap. 24.

lib. 4. cont. Iul. cap. 8.

a lib. 2. de sept. c. 7. b lib. 6. cont. Iul. c. 24.

lib. 2. cont. Iul. c. 5. ex lib. de philo. sophia.

lib. 1. de doctrina Christi c. 24.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

lib. 22. de civit. c. 22.

*A*prona sit vitiosa natura? Nam siue concupiscentia sit appetitus ipse sensitivus ac voluntas, quatenus gratiâ sublevante & refrenante destituta suapte quasi gravitate ac pondere in res creatas appetendas prona sunt, ut multi volunt; siue sit aliquid potētis superadditum, ut magis Augustinus indicare videtur, habet se instar consuetudinis pertinacissimè propellentis ad fruendum voluptatibus. Ex quo fit, ut illam Augustinus non semel naturalem consuetudinem vocet, & consuetudine actuum augeri, roborari, & pœnè invictam fieri fateatur. Nam locum illum tractans: *Caro concupiscit*

adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: Dicitur est hoc, inquit, propter indomitam carnalem consuetudinem, adversus quam spiritus concupiscit,

non ut interimat corpus, sed ut concupiscentiam eius, id est, consuetudinem male domitam faciat spiritui subiugatam, quod naturalis ordo desiderat. Et paulo post: Etiam in hac vita meditandum est, ut consuetudo carnalis mutetur in melius, nec inordinatis moribus resistat spiritui.

Et ostendens illam pugnam non oriri ex odio spiritus in carnem, vel carnis in spiritum: Non per odium, inquit, resistente spiritui, sed per principatum: quia magis quod diligit, vult subditum esse moliori; nec per odium resistente carne, sed per consuetudinis vinculum, quod a parentum etiam propagine inveteratum, naturæ lege moleuit. Et rursum finem spiritus in ista coërcitione carnis exponens: Id ergo agit spiritus in domanda carne, ut solvat male consuetudinis quasi pœnia perversa, & fiat pax consuetudinis bone. En in Epistolam ad Galatas: Quamvis

habitet in eorum mortali corpore peccatum, nondum extincto impetu consuetudinis naturalis, quia mortali nati sumus, & propria vita nostra, cum & nos ipsi peccando auximus quod ab origine peccati humani damnationisque traheremus. Et in libro de Fide & Symbolo: Pars eius (animæ) quadam

resistit spiritui, non naturâ, sed consuetudine peccatorum. Vnde dicitur: Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. Quis consuetudo in naturam versa est secundum generationem mortalem peccato primi hominis. Ex quibus locis apertissimum est, Augustinum etiam illam innatam concupiscentiam vocare consuetudinem, sed naturæ inolitam, quæ ex Adamo in proles propagata fuit. Quid ergo mirum, si illam actuum nostrorum malorum consuetudo augeat bonorum immineat? Quod luculentè declarat, Sermone

quadragesimo quinto de tempore: Quod dixi de ebrietate, hoc de omnibus vitijs, hoc de omnibus cupiditatibus intelligas. Cum aliquibus enim

Cap. 101.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Cap. 5.

Lib. 1. ad
Simplician.
g. 1.

enim nati sumus; aliquas consuetudine secimus &c. Consuetudini ergo semper repugnandum est, quia ipsa concupiscentia, cum qua nati sumus, finire non potest, quandiu vivimus. Quotidie minui potest, finire non potest. Eodem loco habet consuetudinem & concupiscentiam, eodem modo paulatim minui. Scire libet, quomodo & augeatur? Peccatum (id est concupiscentia) unde in carne, nisi ex traduce mortalitatis, & assidue voluptatis? (id est consuetudine) illud est ex pena originalis peccati, hoc est pena frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam nascimur; hic vivendo addimus. Quae duo, scilicet natura & consuetudo coniuncta robustissimam faciunt & invictissimam cupiditatem, quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne.

Ex hac ergo concupiscentiae innatae & consuetudinis actibus acquisitae similitudine vel identitate, fit, ut utriusque etiam primam originem similem omnino statuatur, & unam per alteram explicet. Nam cum Fortunato Manichaeo explicare conaretur, qua ratione factum sit, ut homo primus antea liberissimus nulla in malum cupiditate titillante pelleretur; nos autem in peccata quasi quadam necessitate praecipitemur, ad peccatum illud primum revertitur, quod libera voluntate commissum est, & concupiscentia instar consuetudinis consequente punitum: Potest autem, inquit, unusquisque nostrum mediocri consideratione invenire verum esse quod dico. Hodie namque in nostris actionibus, antequam consuetudine aliqua implicemur, liberum habemus arbitrium facienda aliquid, vel non facienda. Cum autem ista libertate fecerimus aliquid, & facti ipsius tenuerit animam perniciose dulcedo & voluptas, eadem ipsa consuetudine sic implicatur, ut postea vincere non possit, quod sibi ipsa peccando fabricata est. Quod continuo exemplis illustrat, & rem inferens ipsam, cuius declarandae causa consuetudinem actibus acquisitam accerserat: Et hoc est, inquit, quod adversus animam pugnat, consuetudo facta in carne: ipsa est nimirum carnis prudentia. Et paulo post: De ista consuetudine anima facta cum carne Apostolus dicit: Sicut per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi &c. Et rursum: Quandiu ergo portamus imaginem hominis terreni, id est, quandiu secundum carnem vivimus, qui vetus etiam homo nominatur, habemus necessitatem consuetudinis nostrae; quam statim exponit esse legem peccati & mortis. Vbi vides luculentissimè declaratum, tanquam rem uniuscuiusque mediocri consideratione penetrabilem, quo pacto ex libertate peccandi, qua primus homo praecelluit, in nobis necessitas quaedam facta sit: nempe propter consuetudinem generatione propagatam. De quo non minùs evidenter alibi, cum praemanibus haberet locum illum Apostoli: Absorpta est mors in victoriam; ubi est mors contentio tua? sic mortem illam explicat: Mortem significari arbitror hoc loco carnalem consuetudinem, quae resistit bonae voluntati, delectatione bonorum temporalium fruendorum. De qua contentione & illud explicat: Caro concupiscit adversus spiritum &c. Et originem illius mortis, hoc est, carnalis consuetudinis nobis aperiens, non ex actibus nostris esse natam, sed peccati propa-

Lib. 83. 22.
g. 70.

gatione traditam: Hanc autem mortem peccato meruimus: quod peccatum erat ante omni modo in libero arbitrio, cum in paradiso nullus dolo delectatione voluntati bona hominis resistebat, sicuti nunc. Quomodo ergo facta est ex illa tanta Adami libertate in nobis posteris ejus proclivitas in peccatum? Audi Augustinum: Verbi gratia, si quisquam existat, quem nunquam delectavit venatio, omni modo liber est, utrum venari velit, an nolit, nec eum cruciat quisquam hoc prohibet. At si ista libertate male usus, venatus fuerit contra prohibentis imperium, paulatim subrepens delectatio mortificat animam, ut si abstinere velit, absque molestia & sine angore non possit; cum id ante tota sanitate non ageret.

Ex his patet, quàm rectè suprà dixerimus, concupiscentiam, quam Augustinus vestigium peccati vocat, esse instar consuetudinis, quae veluti similitudo quaedam primae voluntatis in anima carnem informante relicta fuit: quo veluti pondere deorsum premebatur, & in naturam versa in posteros ejus propagata fuit. Nam, ut ipse docet, consuetudo huiusmodi fit in quadam inferiori parte voluntatis, quam ipse vocat, partem animalem, appetitum animae, per quem de membris corporis operamur; partem, quae debet obtemperare rationi, tanquam rectori vitæ, partem quæ carnalibus gaudijs tenetur; quam alibi vocat, partem ubi est morbidus quidam carnis, id est hominis, affectus. Et ista quidem de concupiscentia dicta sint, quatenus pondus instar consuetudinis esse, juxta Augustinum asserueram. Nunc de motibus, in quos incessanter inclinat.

Motus isti non sunt alii, nisi quaedam inclinationes, impetus, concupiscentiae appetentiae, appetitus, cupiditates, amores, ac desideria; quibus omnibus nominibus, & alijs pluribus eos Augustinus vocare solet; nonnunquam etiam delectationes, prout delectatio Platonico more pro actibus concupiscendi delectationem sumitur. Nam sicut concupiscentia saepe pro illo habituali pondere, saepe etiam pro ejus actuali motu sumitur; ita & delectatio, ut suprà dictum. Vnde illud Augustini: Carnalis consuetudo resistit bonae voluntati delectatione bonorum temporalium fruendorum, id est, cupiditate, seu appetitione. Quod ex alijs multis locis esset facile ostendere, si res requireret.

Major difficultas est in ostendendo, quod sit objectum istorum motuum. Sed breviter dicimus, objectum eorum esse quicquid non est Deus, qui creaturae rationali verum & unicuique bonum est: hoc est, quamlibet creaturam. Omnis enim creatura vitiosè amari potest, & ex illo amore nascitur cupiditas, qua in eundem amorem iterandum animus postea etiam invitatus urgetur. Pars enim ista inferior animae omnium omnino malarum consuetudinum capax est. Ex quo fit, ut quamcunque creaturam anima vitiosè adamaverit, ad actum iterum partem consuetudine stimuletur; cum sensibilis cuiusdam perturbationis motu. Vnde propter illius amoris, seu rei amatae diversas affectiones atque mutationes, diversis

321

diversis quoque perturbatur modis, gaudet, dolet, sperat, desperat, metuit, irascitur, hoc est, illis motibus etiam in virtus proritur, idque tam sensibilibus passionibus, quam eis, quibus ex cuiusque alterius adamatæ rei mutatione quatur. Hoc autem an idcirco contingat, quod in quocunque siue bonæ siue malæ voluntatis motu appetitus inferior velut pedisequus dominam suam sequitur, & erga phantasma suum velut idolum, cum quo lucere solet, instat simia: similes amplexus imitatur; an verò, ut magis Augustino videtur consonare, quod ipse apex supremæ voluntatis, cuius est dissentire ac consentire, non est capax consuetudinum, quæ actibus comparantur: sed est aliquid voluntate inferius, quod huiusmodi affectus & impressiones ex ejus impetu suscipit, nihil ad prælens negotium facit. Sufficit hic motuum concupiscentiæ objectum esse quamlibet creaturam, in quam carnaliter exardescere etiam contra propositum hominis potest & solet. Carnaliter dico Apostolicam phrasim, qua dicitur: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*: Non quod ita lucta cum concupiscentiæ motibus sola carne peragatur, cum statim Apostolus, *hæreses, invidias, emulationes, & peculiariter animositates*, quæ clarissime ad animum pertinent, carnis concupiscentias nominet: sed quia, ut Augustinus Apostolum explicans, & ejus phrasim plerumque imitans dicit: *Anima, cum carnalia bona appetit, caro nominatur*. Et paulo post: *Anima propter carnales affectiones caro nominatur*. Carnalia verò bona Scripturæ phrasim sunt bona creata, siue secundum animam, siue secundum corpus, siue secundum utramque partem hominis appetantur. Et carnales affectiones sunt, quibus in bona creata ferimur, nulla habitâ ratione creatoris. Vnde Augustinus diversis locis notat, carnem, cum dicit Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum*; & cum opera carnis nominat, eo locutionis modo quo totum significatur a parte, ipsum hominem nomine partis intelligere. Eademque de causa tradit, non solum Epicurcos, qui summum hominis bonum in corporis voluptate posuerunt, sed & Stoicos, qui in animo, secundum carnem vivere; sicut Scriptura divina loqui solet. Nam deserto creatore bono vivere secundum creatum bonum, non est bonum, siue quisque secundum carnem, siue secundum animam, siue secundum totum hominem, qui constat ex anima & carne, eligat vivere. Itaque & anima potest carnaliter appeti, & caro carnaliter fugi; quando id sit vanitate humanâ, non veritate divinâ, ut ibidem docet. Itaque rursum in libro de continentia: *Cupiditas*, quam ante libidinem vocaverat, in vitio ponitur, nec tantum est corporis, verum & animi. Etenim si cupiditas corporis est in fornicationibus & ebrietatibus; nunquid inimicitia, contentiones, emulationes, postremo animositas in corporis voluptatibus, ac non potius in animi motibus & perturbationibus exercentur? Carnis tamen opera hæc omnia nuncupavit Apostolus, siue quæ ad animum, siue quæ ad carnem proprie pertinent, ipsum scilicet hominem nomine carnis appellans. Opera quippe ho-

minis sunt, quæ non dicuntur Dei, quoniam homo qui hæc agit secundum seipsum vivit, non secundum Deum, in quantum hæc agit. Vbi quod Augustinus dicit, cupiditatem non esse tantum corporis, sed & animi; & quod ante dixerat, ipsæ carnis aut animi libidines contineri, nullo modo vult definire, utrum libidines sint in ipsa voluntate, an in appetitu sensitivo, seu in aliqua parte voluntatis inferiore: sed per animum id totum accipit, quod non est proprie caro. Quod ex libris de Civitate Dei compertissimum est. Nam idem agens dicit: *Sibi ipse, (homo) id est, voluntati eius animus, eoque inferior caro eius non obtemperat*. Ipso namque invito & animus plerumque turbatur, (scilicet passionibus) & caro dolet, & veterascit, & moritur. Et mox distinguit dolorem carnis à dolore anime, seu tristitia. Et metum in anima esse dicit, non in carne, sicut & iram, similesque passionibus, quas in appetitu sensitivo esse constat.

Hinc est igitur, quod Augustinus generalis istius concupiscentiæ motus explicans, hanc latitudinem objecti eis tribuere solet. Nam subinde objectum illud vocat bona temporalia; ut cum dicit: *carnalis consuetudo resistit voluntati bonæ, delectatione bonorum temporalium fugiendorum*. Et alibi: *Adversus eum ad vincendas temporalium rerum cupiditates*: quibus æterna bona statim opponit. Subinde inferiora, ut cum dicit: *Libidines & inclinationes anime ad fruendum inferioribus*. Inferiora verò sunt Augustino, quæcunque sunt infra spiritum rationalem. (Solet enim ipse summum vocare Deum, medium animam, infimum corpora,) vel etiam quæcunque sunt infra Deum, ut cum dicit: *Inferioribus non offendamur; soli autem superioribus delectemur*. Aliquando verò carnalia, & temporalia; ut cum dicit: *Aliquando tardius eius (anime) impetus, quo in carnalia & temporalia defluit, refrenatur*. Sed siue temporalia concupiscentiarum objecta nominet, siue inferiora, siue carnalia, siue etiam secularia, idem per hæc omnia significat: ita latè quippe sumuntur illa, ut comprehendat eorum appetitus seu libido, omnia illa vitia, quæ describit Apostolus, cum opera carnis quæ concupiscit adversus spiritum, esse dixit præter aperta carnis vitia, etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim servitutem quæ Idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidias non potius intelligat animi vitia esse, quam carnis, prout caro pro illa notissima hominis parte usurpatur? Quandoquidem, ut Augustinus ait, fieri potest, ut propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur. Hinc alibi generalius eandem concupiscentiam & objectum ejus exprimit, dum eam vocat, amorem fruendi quibuscumque creaturis. Et alio in loco ei opponit charitatem; quam notum est esse amorem Dei propter Deum.

Porro cum constat, hujus concupiscentiæ motus esse appetitus quosdam, seu desideria indeliberata, sicut illis nominibus sexcenties eos Augustinus vocat, desiderium verò ad possessionem rei desideratæ naturaliter tendat, hinc

Cap. 12.

Lib. 83. 99. 9. 70.

Lib. 1. de Doct. Christi c. 24.

Lib. 6. Man. sic c. 11.

Lib. de Fide & Sym. c. 10.

Lib. 14. de Civit. c. 2.

Lib. 4. cont.

Iul. c. 3.

Lib. de grat. Christi c. 20.

hinc liquet, concupiscentiæ motus semper ad fruitionem tendere. Fruitio quippe est boni quod desideravimus jam obtenti, ut cum quadam voluptate percipitur. Istum concupiscentiæ scopum seu finem sapissimè Augustinus insinuat: ut cum paulò antè appellavit libidines *inclinationes ad fruendum inferioribus*: & eum toties tradit, voluptatibus inhiare concupiscentiam: *Vitium*, inquit, *iudicasti esse corporalis appetentiam voluptatis. Vitium est igitur libido, quam laudas; quam alibi vocat vel carnalis concupiscentiam voluptatis, vel alijs nominibus idem indicantibus. Voluptatem enim concupiscere, est voluptate velle frui. Concupi-*

Lib. 1. oper. imperf. f. 77 corporalis appetentiam voluptatis. Vitium est igitur libido, quam laudas; quam alibi vocat vel carnalis concupiscentiam voluptatis, vel alijs nominibus idem indicantibus. Voluptatem enim concupiscere, est voluptate velle frui. Concupi-

Lib. 4. cons. 2. ul. cap. 2.

scientia quippe tanquam irrationalis & ad simplicem apprehensionem rerum nata sequi, non ad usum rerum, sed ad fruitionem tantum inhiat. Vfus enim est rationis, quæ unum ad alterum referre novit & solet. Et hinc fit, ut bruta per concupiscentias libidinibus humanis similes, tantum ad fruendum, non ad utendum impellantur: ut etiam sanctus Thomas tradit. Quamobrem & ipsis concupiscentijs ad aliquid aliud uti, non est concupiscentia, sed rationis, optimè & subtiliter nonneminè pronuntiant: *Libidine non bene utitur libido, sed ratio.*

CAPVT OCTAVVM.

Concupiscentiæ divisio in concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ: ex quibus omnia flagitia fluunt, & facinora.

PORRO istud libidinis malum multifariam dividitur. Nam quamvis ad appetitivam dumtaxat potentiam pertineat, utpotè desiderium fruendi creaturis; mediantibus tamen alijs potentijs plerumque id obtinetur, cui concupiscentia inhiat ut fruatur: & juxta potentiarum istarum diversitatem, quæ diversa respiciunt bona, etiam diversæ libidines oriuntur: sed omnes ad tria capita generalia revocari possunt, *Libidinem sentiendi, libidinem sciendi, & libidinem excelendi*. Libido sentiendi in alios quinque ramos funditur. Nam quemadmodum Deus quinque sensibus externis humanum corpus instruit, ita quoque quinque libidines per peccatum ortæ sunt, quibus ad singulorum sensuum fruenda bona appetitus ille accenditur. In omnibus quippe sensibus istis distinguendus est ipse vigor, seu vivacitas sentiendi, quæ unus major quàm alius pollet, non solum à necessitate sentiendi, qua subinde cogitur exterius sentire quod non vult, vel ab utilitate sentiendi, sed etiam à libidine sentiendi; vivacitas enim seu vigor acrius obtusiusque sentiendi à Deo data est, quando corpus hominis condidit: necessitas sentiendi ab objectis in sensus irruentibus, à quibus averti non possunt, oritur; ut cum apertis oculis, auribus, naribus, ore, videre, audire, olfacere, gustare cogimur, aut frigora, calores, doloresque etiam nolentes pati. Utilitas sentiendi est, per quam corpori aut vitæ nostræ aliquid sentiendo consulimus: ut cum cibum ad corporis salutem sumimus, oculos ad legendum, aures ad audiendum ea, quæ utilia sunt, adhibemus. Sed ab his omnibus libido sentiendi longè diversa est. Hæc est enim quadam animi titillatio, & proritatio, quæ, juxta Augustini descriptionem, nos ad sentiendum sive consentientes mente, sive repugnantes, appetitui carnalis voluptatis impellit. Hæc in animo quidem residet, sed per

Lib. 4. cons. 2. ul. cap. 14.

omnes sensus emicat, & satiari cupit. Per oculos quidem, cum provocatur animus, ut res delectabiles, præta viuentia, flores pulchros, aliæque innumerabilia, quibus mulceatur, videat: per aures, cum sonos concinnos, ut musicam delectabilem audiendi libido desiderat; per nares, cum odoribus gratis olfaciendis animus inhiat: per gustum, cum etiam saturum amor edendi bibendive sollicitat: per tactum, cum animus etiam castus illa scæda libidine stimuletur: quamvis non solis genitalibus membris, sed & alijs tangendi libido compleatur, prout diversa objecta quæ tactui grata sunt, nullâ necessitate vel humani corporis vitæque utilitate, sed solâ tactus oblectandi libidine appeti possunt. Hoc igitur generale malum omnes externos sensus suæ servituti vendicare conatur, & in omnibus flagitijs, quæ delectatione quadam carnem afficiunt, dominatur. Voluptas enim in quam inhiat, sentiendo percipitur; & quia in ipsa carne cui sensus infixi sunt, illorum delectatio percipitur, hinc voluptas carnis propriè dicta est; & concupiscentia seu libido, quæ ad fruendum per visum, auditum, gustum, olfactum, tactum, illâ voluptate incitat, concupiscentia carnis ab Apostolo nuncupatur.

Verum non soli sensus externi, sed & ipsius animi nobilissimæ facultates libidinis malo serviunt. Cum enim scire seu scientia non sit exiguum creaturæ rationalis bonum, nec mediocriter eam delectare soleat, etiam in illius fruitionem ex peccato primi hominis libido quadam immanis exarsit. Nam etiam in isto genere simili planè modo naturalis vivacitas aliquid percipiendi seu cognoscendi, à necessitate, & ab utilitate, & à cupiditate, seu libidine sciendi separanda est. Nam vivacitas cognoscendi, quæ quidam acerrimâ naturaliter præditi sunt, & necessitas sciendi, quæ nonnulla vera velimus, nolimus nobis nota sunt, & utilitas

325

utilitas sciendi, quā quadam propter huius vel futuræ vitæ usus laudabiliter scire volumus, culpa carent: sed libido sciendi omnino vitiosa est. Est enim cupiditas quādam, quā provocatur ac titillatur animus tantummodo ut sciat; & quando illi consentitur, nascitur illud vitium, quod curiositas dicitur. Latissime verò hæc libido per universam humanam vitam patet. Non enim per intellectum tantum, sed per universos omnino sensus externos, ut illam cui inhiat, noscendi voluptatem assequatur, erumpit. Distinguenda est enim in externis etiam sensibus voluptas, quæ sentiendū percipitur, à notitia, quam per eam se penetras animus percipit. Inest enim animæ per eandem sensus corporis quādam non se oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana & curiosa cupiditas nomine cognitæ omnis & scientiæ palliata. Ex hoc autem evidentius discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis causa agatur per sensus, quod voluptas carnis pulchra, canora, suavia, sapida, lenia lætatur; curiositas autem etiam his contraria tentandi causa, non ad subeundam molestiam, sed ad experiendi noscendique libidinem. Hæc enim impellit homines, ut ad spectandum laniatum cadaver affluant: ut abscondas quasdam cantiones & absurdas audiant; ut saporis odoresque miros quamvis ingratos percipiant: nec tamen in solis ijs percipiendis, quæ sensibus ingrata sunt, sed etiam in ijs quæ suaviter afficiunt explorandis hæc libido dominatur. Nam etiam in fornicationes quidam nulla voluptatis carnalis, sed experiendi libidine præcipitati sunt. Iste malo Alipius tentatus fuit, qui cum audiret Augustinum ante conversionem, nullo modo posse cælibem vitam ducere, coeperat & ipse desiderare conjugium, nequaquam victus libidine talis voluptatis, sed curiositatis. Dicebat enim, inquit Augustinus, scire se cupere, quidnam esset illud, sine quo vita mea, quæ illi se placebat, non mihi vita, sed pena videretur. Ex hoc malo cupiditatis exhibentur spectacula, indagantur naturæ secreta, artes magicæ addiscuntur: hinc petuntur ab ipso Deo signa & prodigia, responsa quaruntur umbrarum, divinationes appetuntur. Hinc tota vita hominum, novarum alienarumque rerum nihil ad nos pertinentium, nihil utilitatis habentium, nisi ut noſcantur dumtaxat, curiositate scatet. Et quia in sensibus externis oculi ad noscendum principatum tenent, vitium illud, quando consensum animi ad se trahit, *Concupiscentia oculorum* ab Apostolo appellatum est.

Sed est & tertia libido maximè omnium imperiosa atque pernicioſa, duabusque præcedentibus libidinibus quò spiritualior, mentique propinquior & intimior, eò tenaciùs adhæret, tanquam quæ non suburbia mentis, sed ipsam arcem occupavit. Hæc est illa spiritibus damnatis propria cupiditas, quā timeri & amari ab hominibus, in se, donique Dei gloriari, dominari alijs, & sibi placere lubet; quæ uno verbo *libido excellendi* appellari potest. Hæc oppugnata & expugnata difficillima est, &

ultima; quia visceribus animi profundius impressa illo diabolico telo: *Erit sicut Dy.* Cui malo qui consentit, in *superbiam vitæ*, ut Apostolus appellavit, incidit. Ex qua vel maximè fit, ut non ametur Deus, neque caste timeatur: *Superbis enim ille resistit: humilibus autem dat gratiam.* In quo genere est & illa libido laudis periculosa, quæ ad privatam quandam excellentiam contrahere tentat aliena & emendicata suffragia; & hoc ipso sæpe surgit violentius, quò à nobis ipsis arguitur & deprimitur: de ipso quippe vanæ gloriæ contemptu subinde homo vanius gloriatur. Tres igitur istæ libidines generales ac principales sunt, ad quas veluti primas radices, aliæ multæ minores ignobilioresque revocantur; quarum nonnullæ etiam vocabulis, quibus appellantur, carent. Sed siue nomen proprium habeant, siue non habeant, ex effectibus agnoscuntur.

Omnium quippe libidinum hoc proprium est, quod attractiva & perualiva, eoque imperioſiore quo blandiore potestate consensum voluntatis alliciunt, & ad se trahunt, eoq; modo universum mundum flagitijs & facinoribus implerunt. Nam iuxta diversitatem libidinum, quibus consentitur à voluntate, diversitas quoque peccatorum nascitur. Ex quo factum est, ut quemadmodum nos omnes libidines seu concupiscentias ad tria capita revocavimus, ita quoque peccata quibus reſertus est mundus, ad tres veluti fontes, unde omnia omnino peccata fluunt, Apostolus Ioannes reſocet: *Omne quod est in mundo, hoc est, in dilectoribus mundi, ut Augustinus exponere solet, sicut domus pro inhabitatoribus ponitur, Concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Concupiscentia enim carnis omnia illa peccata comprehendit, quæ propter carnis voluptatem quinque sensibus haustam perpetrantur: Concupiscentia oculorum sciendi experiendique curiositatem, quia videndi officium, inquit Augustinus, in quo primatum oculi tenent, etiam ceteri sensus sibi de similitudine usurpant, cum aliquid cognitionis explorant. Dicimus enim, Vide quid sonet, Vide quàm durum sit &c. quia etiam de intellectu dicimus, Vide quàm verum sit. Superbia vitæ per se factis nota est. His igitur tribus vitiorum generibus universa omnino peccata continere sapientissimè Augustinus & constanter ab initio conversionis usque ad finem vitæ docuit, semper intelligens curiositatem illam generalem per concupiscentiam oculorum. Hinc libro de vera religione, quem paulò post baptismum exaravit: *Concupiscentia carnis*, inquit, voluptatis infima amatores significat: *concupiscentia oculorum* curiosos: *ambitio sæculi* (sic ipse legere solet) *superbos*; quam scripturam ad ejus probationem affert, quod paulò antè præmiserat: *serviunt* (homines infideles) *cupiditati triplici, vel voluptatis, vel excellentiæ, vel spectaculi*, id est, spectandi seu sciendi aliquid. *Nego esse quemquam istorum, qui nihil colendum existimant, qui non aut carnalibus gaudijs subditus sit, aut potentiam vanam soveat, aut aliquo spectaculo delectatus insaniat.*

Et libro

*Lib. 2. de
Genes. cont.
Manicheos
cap. 16.
Lib. 12. de
Trinit. c. 9.*

ibid. c. 10.

In Psal. 8.

*Serm. 1. in
appen. Tom.
10.*

*Tract. 2. in
Epist. Ioan.*

Et libro secundo de Genesi contra Manichæos A
ad eandem Apostolicam doctrinam respicit,
quando dicit: *Non decipit (diabolus) nisi aut
superbos, aut desiderijs carnalibus implicatos, aut
curiosos.* Et in libris de Trinitate: *Anima (de-
lapsa à Deo) omnia officia sua ad eos fines refert,
quibus curiosè corporalia ac temporalia per corporis
sensibus dedit esse affectat excelsior; aut canoso
gurgite carnalis voluptatu immergitur.* Quod sta-
tim addit fieri propter experiendi, vel excellendi,
vel contrectandi cupiditatem. Et in Commenta-
rijs super Psalmos: *Hæc tria genera vitiorum,
id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas om-
nia peccata concludunt: quæ mihi videntur à Ioanne
Apostolo enumerata cum dicit: Omnia quæ in mun-
do sunt &c. per oculos enim maxime curiositas præ-
valet.* Quibus tribus tentationum generibus
ibidem Christum Dominum à diabolo in de-
serto pullatum fuisse docet. Et in appendice B
Sermone: *Cum ista triplici tentatione Dominus
fuisset tentatus; (quia in omnibus illecebris mundi
huius tria sunt, aut voluptas, aut curiositas, aut su-
perbia) quid aut Euangelista? Postquam perfecit dia-
bolus omnem tentationem. Omnem, sed ad illecebras
pertinentem. Restabat alia tentatio in asperis & duris,
in sevis, in atrocibus atque immitibus; restabat alia
tentatio, nempe durissimæ passionis. Et omnium
accuratissime in tractatibus super Epistolam
sancti Ioannis locum ipsum exponens: Omnes
dilectores mundi mundus vocantur. Ipsi non habent
nisi tria ista, desiderium carnis, desiderium oculo-
rum, & ambitionem sæculi. Et paulò post: De-
siderium carnis, id est, desiderium earum rerum,
quæ pertinent ad carnem, sicut cibis, & concubitus,
& cetera huiusmodi. Desiderium oculorum dicit om-
nem curiositatem. Iam quam latè patet curiositas
ipsa in spectaculis; in theatris, in sacramentis diabo-
licis, in magicis artibus, in maleficijs: ipsa est curio-
sitas. Aliquando tentat etiam servos Dei, ut velint
quasi miraculum facere; tentare utrum exaudiat illos
Deus in miraculo curiositas est &c. Ambitio sæculi
superbia est. Lactare se vult in honoribus, magnus sibi
videtur homo sive de divitijs, sive de aliqua potentia.
Et cuncta concludens: *Tria sunt ista, & nihil
invenis unde tentetur cupiditas humana, nisi aut de-
siderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione
sæculi. Per tria ista tentatus est Dominus à diabolo
&c.**

Ex quibus perspicuum est, Augustinum
semper sensisse constanterque docuisse, omnia
omnino peccata tribus istis concupiscentijs
concludi; & consequenter omnes libidines at-
que tentationes quibus urgemur, ad illas tres

generales, quas recensui, libidinem sentiendi,
noscendi, excellendi revocari. Sed hoc in-
telligi debet de libidinibus, quæ, ut ipse jam
statim locutus est, ad illecebras pertinent, hoc est,
quibus bonum aliquod quo mulcetur & allicitur
sensus, appetitur. Sunt enim & aliæ libi-
dines sive passionis, quibus ad arcendum ma-
lum, quod illis concupitis repugnat volupta-
tibus, vel ad facilius assequendum concupitum
bonum provocamur. Nam quemadmodum
fuga mali fundatur in amore contrarij boni,
& irascibilis in concupiscibili; ita motus ani-
mi, quibus provocamur ad averfandum arcen-
dumque malum, in libidinibus illis ad bonum
cōcupiscendum impellentibus radices habent.
Sic ergo ex tribus illis cupiditatum generibus
primum omnia perpetrantur flagitia, prout
flagitium peccatum est quod agit indomita cu-
pido ad corrumpendum proprium animum
& corpus suum: sed ex flagitijs in facinora,
quibus alteri noceant, profilitur: nimirum,
ut removeantur impedimenta flagitiorum, aut
adjumenta quarantur. Vnde Augustinus,
cum libidinem noscendi in facinoribus vigere docuil-
set, eaque facinora in multiplices divisisset ra-
mos, breviter eorum originem aperiens addit:
*Hæc sunt capita iniquitatis, quæ pullulant principan-
di, & spectandi, & sentiendi libidine, aut una aut
duabus earum, aut simul omnibus.* Facinora verò
ad irascibilem pertinere in eisdem Cōfessionibus
suis tradit; ubi se dicit olim iram posuisse in
facinoribus libidinem in flagitijs. Illa cōmitti, si vi-
ciosus est ille animi motus in quo est impetus, & se iac-
tat insolenter ac turbide: Hæc verò, si est im-
moderata illa animi affectio, quæ carnales hauriunt
voluptates. Vbi per carnales voluptates eas in-
telligit, quæ percipiuntur de carnalibus, hoc
est, terrenis bonis; ut suprà declaravimus.

Quòd si cui fortè movetur scrupulus sub
quo libidinum istarum trium genere libido
possidendi collocanda sit, is sciat libidinem
possidendi nunquam esse primam; sed ex alia
quapiam istarum trium, vel duabus, vel om-
nibus velut radice proficisci. Divitiæ quippe,
quemadmodum velut satellites sunt omnium
cupiditatum, omniumque flagitiorum atque
facinorum, ita quoque libido possidendi servit
ceteris. Vnde optimè Augustinus: *Divitiæ ob
hoc expetuntur, ut alicui istarum trium cupiditatum,
vel duabus earum, vel omnibus serviant.* Et hæc
quidem paulò prolixius tractavimus: quòd ad
sequentia plenius intelligenda non mediocrem
ulum habitura sint.

CAPVT NONVM.

Nulli concupiscentiæ licet consentire.

His ita constitutis quæritur, utrum nulli istarum concupiscentiarum consentire liceat, hoc est, utrum omnis consensus voluntatis, quo libidinem quæcumque seu concupiscentiam explorare statuit, non alia de causa, nisi quia importunè vel delectabiliter aliquid petit, sit peccatum. Licere enim res ipsas seu actiones ad quas infligit libido, propter alios fines assumere, extra controversiam est. Nam quamvis concubendi libido importunè conjugatum stimulet, vel jejunantem concupiscentia cibi delicati, non tamen idcirco à concubitu vel cibo abstinere tenetur, si ratio sustentandæ naturæ, vel propagandæ proles cibum aut concubitum postulat. Et si enim huiusmodi libidines male sint, usus tamen earum legitimus propter alios fines non est malus, sed potius bonus. Hoc est enim, quod frequenter Augustinus docet, conjuges concubendo ad suscipiendam prolem, bene uti libidinis malo: & sicut malus usus boni est malus, ita bonum usum mali esse bonum. Vnde & illud celebre sancti Bernardi, cum in benefactis vanitate seu inanis gloriæ cupiditate tentaretur: Non suscepi propter te, non etiam desinam propter te.

Hoc igitur tanquam quod extra controversiam est, prætermino dicimus, nulli omnino concupiscentiæ sive libidini propter ipsam explendum licitum esse adhibere consentium. Quæ doctrina ita iuxta sanctum Augustinum est verissima, sic Christianis omnibus certissima esse debet: quam & Scripturæ sacræ sive veteris sive novi Testamenti, & Augustinus earum regulam secutus, constantissimè docet. Nam in veteri Testamento Sapiens jubet: *Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere. Si præstet anima tua concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Quod præceptum sæpè inculcat Augustinus, & ad iustitiam huius vitæ pertinere declarat. Quid est autem post concupiscentias suas non ire, nisi id quod adiungendo explicatius dicit, præstare animæ concupiscentias suas, seu id animæ suæ præstare, quod concupiscendo flagitat, quia flagitat? Nam alia de causa præstare quod flagitat, non est animæ præstare concupiscentias ejus, neque post concupiscentias suas ire, sed potius concupiscentiam tumultuantem spernere, neglectaque concupiscentiarum importunitate, necessitate vel iustam utilitatem adeoque rationis, & ipsius veritatis præscriptum sequi.

Sed in novo Testamento Paulus Apostolus in hac doctrina tradenda singularis est. Nam si vel ipsa vocabula, quibus concupiscentiam nominat, attendere voluerimus, hæc satis perspicua clamant, assensum qui ejus desiderijs

adhibetur, ut ejus delectatione perfruamur, necessario esse perversum. Primum enim nomen ejus est, *lex peccati*: quo vocabulo non alia de causa concupiscentia nominata est, nisi quia id quod appetit, hoc est, peccatum motuum suorum importunitate instar legis quodammodo jubet, & cogit. Vnde Augustinus: *Lex peccati dicitur, quia suadet peccata, atque, ut ita dixerim, iubet.* Et in libris de nuptijs, idcirco legem peccati verbis Apostolicis nuncupatam dicit, quod hominem sibi subditum fecerit, & addit, ei quodammodo iubenti non obediendum. Quis verò dixerit, ipsi legi peccati & peccatum iubenti consentire licere, cum nec homini peccatum suadenti consentire liceat? Quamobrem cum Augustinus legem peccati descripsisset eam esse, quæ peccata suadet & jubet, statim addit: *Et si ei mente serviatur, sine excusatione peccatur.* Ecce quantà asseverandi fiducia docet, si legis peccati, hoc est, concupiscentiæ motibus mente serviatur sine excusatione peccati. Et alibi exponens Apostoli locum: *Mente servo legi Dei, carne autem legi peccati: quod sit, inquit, nupt. c. 31. intelligendum est, mente servo legi Dei, non consentiendo legi peccati.* Et in eodem libro: *Hæc ergo concupiscentia, hæc lex peccati habitans in membris, cui lex iustitiæ vetat obedire, dicente Apostolo: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius.* Et in opere imperfecto adversus Iulianum de eadem concupiscentia & lege peccati peccatum iubente loquens: *In eis autem qui Deo donante faciunt quod præceptum est, id est, commota atque insanti non obediunt, nec ei arma exhibent membra, inquit, quidem, sed non regnat.* Et paulo inferius: *Quomodo præcipitur ei non obedire, nisi iubenti, sive suadenti?* Alterum nomen est peccatum, quo concupiscentiam sæpè Apostolus nominat. Itaque fidelium animos ad ineundum cum eo certamen accendens, tententiam istam limpidissimæ veritatis luce perspicuam facit: *Non regnet, inquit, peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentijs eius.* Ecce consensum omnem voluntatis peremptoriâ decisione interdictum: *Sed ne ius exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato.* Ecce omnem concupiscentiæ cui consensus datus fuit, executionem per externa membra velut instrumenta cooperationis inhiocant. Quorum præceptorum tanta perspicuitate fretus fidentissimè jam antè definit Augustinus, quod ei lex iustitiæ vetat non obedire. Quod longè constabit manifestius, si concupiscentia, cur peccatum dicta sit, apparuerit. Peccatum autem dicitur, ut exponit Augustinus, non solum, quia peccato facta est: sed in primis, quia rebellando nos trahere nititur ad reatum. Quæ doctrinam creberrimè inculcat. Peccatum vocatur,

Lib. 1. oper. imp. f. 105.

Lib. 1. c. 22. & 23.

Lib. 1. oper. imp. f. sup. citato.

Lib. 1. de Dei, carne autem legi peccati: quod sit, inquit, nupt. c. 31. intelligendum est, mente servo legi Dei, non consentiendo legi peccati. Et in eodem libro: Hæc ergo concupiscentia, hæc lex peccati habitans in membris, cui lex iustitiæ vetat obedire, dicente Apostolo: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Et in opere imperfecto adversus Iulianum de eadem concupiscentia & lege peccati peccatum iubente loquens: In eis autem qui Deo donante faciunt quod præceptum est, id est, commota atque insanti non obediunt, nec ei arma exhibent membra, inquit, quidem, sed non regnat. Et paulo inferius: Quomodo præcipitur ei non obedire, nisi iubenti, sive suadenti? Alterum nomen est peccatum, quo concupiscentiam sæpè Apostolus nominat. Itaque fidelium animos ad ineundum cum eo certamen accendens, tententiam istam limpidissimæ veritatis luce perspicuam facit: Non regnet, inquit, peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentijs eius. Ecce consensum omnem voluntatis peremptoriâ decisione interdictum: Sed ne ius exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Ecce omnem concupiscentiæ cui consensus datus fuit, executionem per externa membra velut instrumenta cooperationis inhiocant. Quorum præceptorum tanta perspicuitate fretus fidentissimè jam antè definit Augustinus, quod ei lex iustitiæ vetat non obedire. Quod longè constabit manifestius, si concupiscentia, cur peccatum dicta sit, apparuerit. Peccatum autem dicitur, ut exponit Augustinus, non solum, quia peccato facta est: sed in primis, quia rebellando nos trahere nititur ad reatum. Quæ doctrinam creberrimè inculcat. Peccatum vocatur,

Cap. 23.

Lib. 2. oper. imp. f. 450.

Rom. 6.

Lib. 1. de nupt. c. 23.

Lib. 2. cont.

Iul. cap. 9.

Lib. 1. ad Bonif. c. 13.

vocat.

vocatur, sive, inquit, quod peccato facta sit, sive A
quod peccandi delectatione moveatur, est ei vivente
delectatione iustitia non consentiatur. Et libro
Lib. 1. c. 23. primo de nuptijs, concupiscentia peccatum vo-
catur, quod & peccato facta est, & peccatum, si vi-
Lib. de perf. cerit, facit. Et omnium expressissime: Concu-
instit. c. ult. piscentia alio modo peccati nomen accepit, quod ei
consentire peccatum sit, nobisque moveatur in vitiis.
Non posset Augustinus manifestioribus verbis
aperire mentem suam, ac definire sententiam,
quam hic tradimus, quod voluntatis motus,
quo consentit concupiscentiae, peccatum sit,
quam dicendo quod peccatum, si vicerit, facit;
quod peccandi delectatione moveatur; denique
quod ei consentire peccatum sit. Quae doctrina
ab ipsa Synodo Tridentina comprobata est,
& extra disputationis ulterioris aleam colloca-
ta. Nam Augustini sententiam in Sessionem
& Canonem quintum transferens declarat,
Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse
peccatum appellari concupiscentiam, quod
verè & propriè in renatis peccatum sit; sed
quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat, ita vi-
delicet, ut si consensus voluntatis accesserit,
jam id ad quod inclinat, id est, peccatum ipsa
perpetratum sit. Nihil enim ad peccati ratio-
nem ejus inclinationibus atque motibus deest,
nisi ut consensus accedat. In qua lanè duplici
Etymologia, quod ex peccato est, & ad pec-
catum inclinat, tota natura concupiscentiae seu
libidinis accuratè tangitur. Nam libido in
creatura rationali non aliter exorta est, nisi
quia voluntate ad peccatum libere praeunte,
sine ullo adhuc proritate vel repugnante libidi-
nis motu, ipsa libido statim velut pedissequa
dominam suam voluntatem adiuturam successit;
ut ita peccatum, utroque appetitu simul con-
cupiscente, & alterum altero per quandam
quali istius actus consuetudinem augente, im-
pleretur. Ex quo fit, ut, sicut consuetudo ne-
cessariò parit actus similes ijs à quibus produ-
cta est, ita & ista concupiscentia, quae peccan-
do primùm instat consuetudinis cuiusdam ex-
orta est, & peccandi consuetudine roboratur
(ut fuscè supra declaravimus) non possit alios
motus edere, quàm sibi ipsi & matri suae si-
miles; ut sicut ipsa filia peccati est, ita peccati
& ipsa mater fiat. Nam quemadmodum im-
possibile est, ut ex habitu avaritiae prodeat alius
motus quàm avaritiae, & generaliter ex cuius-
cunque peccati habitu vel consuetudine non
potest nisi desiderium peccandi proficisci; ita
quoque ex libidine velut generali quadam con-
suetudine, quae peccato facta est, non aliud nisi
peccandi delectatio, & libido nasci potest.
Qua de causa & Augustinus concupiscentiam,
qua infirmati sumus, propter agendi perseve-
randique similitudinem, avaritiae comparare
non dubitat: Sic, inquit, & in homine interiore
Lib. de perf. animus res est, rapina actus est, avaritia vitium est,
instit. c. 2. id est, qualitas secundum quam malus est animus
etiam quando nihil agit, unde avaritia sua serviat,
etiam quando audit: Non concupisces &c.
Hinc est, quod cum idem Augustinus vel
ipsam concupiscentiam vel ejus desideria seu

motus exprimit, plerumque alicujus malitiae
vel peccati, ad quod inclinat, mentionem fa-
cit: ut intelligeremus fieri nullo modo posse,
quin ejus motibus consentiendo peccetur. Non-
nunquam enim concupiscentiam amorem perversi-
sam nominat. Haec (scelerata) bonum sunt ma-
lorum, ab illa tamen erroris & perversi amoris radice
venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur. Sub-
inde amorem rerum vanarum atque nostrarum; va-
nam, pravamque cupiditatem. Quis verò sobrius
dixerit, sine peccato ullo perversis, rerumque
vanarum atque nostrarum amoribus vanis,
pravique cupiditatibus nos posse consentire?
Ipsos verò libidinis motus suis coloribus ex-
primens, plerumque non aliud nisi desiderium
peccati nuncupat. Concupiscentia carnis (de qua
Apostolus, cum dicit: Caro concupiscit adversus
spiritum &c.) utique culpabilis atque vitiosa est, ni-
hilque aliud quam desiderium peccati. Eisdem im-
probanis motus adversus Iulianum: Rogo, in-
quit, si est in vobis ullus sensus humanus, num po-
terest & malum esse peccatum, & bonum esse deside-
re peccatum? scilicet per concupiscentiae desi-
deria. Et instantibus idem urgens, insanum esse
dicit, qui cum peccata mala esse fateatur, neget
esse malum concupiscentiam peccatorum, etiam si ad-
versus eam concupiscente spiritu, peccata concipere
ac parere non sinatur. Aliquando verò, quod
idem valet, delectationem peccandi vocat: humane
agendum est in carne mortali delectationem habere
peccandi. Et alibi: Peccatum dicitur, quod pec-
candi delectatione moveatur. Subinde desiderium
mali, ut quando dicit de concupiscentiae mo-
tibus contra Iulianum: Desiderium mali malum
est. Aliquando provocationem ad malum; ut cum
dicit: Ad malum provocabat, & malum non fuit?
Quae sanè omnia planissimè nobis indicant,
quodnam istorum motuum objectum Augu-
stinus esse sentiat, neque fieri ullo modo posse,
ut voluntas eis nisi delinquendo consentiat.
C Quis enim dixerit desiderijs peccati, concu-
piscentijs peccatorum, desiderijs malis, sine
peccato posse consentiri?
Quod ne tantum ratiocinando colligere vi-
deamur, ipsa loca Augustini proferamus, qui-
bus obrui possit quisquis huic sententiae retra-
getur. Hoc enim, sine ambiguitate definit,
quando dicit: Concupiscentia causa peccati est de-
fectione consentientis, vel contagione nascentis. Hoc
docet, quando dicit: Cremona dimittit nobis de-
bita, non propter concupiscentiam, sed propter peccata
qua fuerit, sive in eius consensibus, cum ab eo quod
liber vincitur id quod placet &c. Hoc idem tradit,
quando confidenter clamat: Omnes homines
inducant, lascivia non esse peccatum, nisi quia con-
cupiscentiae consentitur. Nullumne ergo malum est,
cum consentiendo peccatur? Hoc denique genera-
liter tradit, quando de omnibus concupiscenti-
ijs sine discrimine ullo generatim pronun-
tiat: Concupiscentias malas, (cujusmodi juxta
Augustini doctrinam omnes omnino sunt) quibus
si bene vivimus, non consentimus, tamen esse
non negamus, in nobis fienda sunt &c. Et alibi
aequè generatim: Quando male utitur homo mem-
bris bonis, nisi quando consentit eis, quae in nobis
habitant,

333

habitant, cupiditatibus malis?

Sed istam doctrinam tradit adhuc longè evidentius, cum sine ullo omnino tergiversationis ambiguo docet, nihil omnino propter concupiscentiam titillantem posse fieri, etiam tum cum per illam aliquid boni, quod nobis ad vitam transigendam utile vel necessarium est, obtinere contendimus. Conjugatis enim legitimum prolem pià voluntate habere cupientibus, necesse est, ut libidine stimulant atque tumultuante prolem seminent. Rursus quando corpus languens inedia cibo potuve reficiendum est, sæpe amor edendi distinctus à fame suis illecebris animum provocat. Sed quamvis utrisque & prolis feminatio & corporis per alimenta restauratio, & aliorum sensuum operatio, quia nonnihil boni per eos facere nitimur, naturæ lege concessa sit, nec sine libidine titillante fieri possit, neutris tamen quicquam omnino propter illam explendam facere licet. B Dura hæc sanè est lex ijs, quibus eum pecoribus animus in præsepi est, vel qui uxores non nisi in originalis plagæ seu concupiscentiæ carnalis lenimentum ac lenocinium ducunt: sed veris Christianis, qui libidinosis voluptatibus serenitatem rationis obnubilantibus animum superiorem gerunt, omnino gratissima atque verissima. Quam Augustinus passim adversus Pelagianos libidinum omnium patronos fidelissimos, constantissimâ cælestis doctrinæ auctoritate commendat. Nam de conjugum calulimorum complexu loquens: Non importune, inquit, in conjugatis esse dicatur (concupiscentia seu libido) si enim summum culmen obtinent pudicitie coniugalis, faciunt boni aliquid per illam, quamvis nihil faciant propter illam. Et de Catonis hominis infidelis honestate disputans, nihil eum propter voluptatem fecisse tradit; si rigidus servator honesti fuit. *Qualis vir*, inquit, *Cato fuerit, & utrum in eo vera virtus honestasque laudata sit, alia questio est. Ad quemlibet tamen finem sua referret officia, non utique sine voluptate filios procreavit; & tamen nullus Catonis in actus subrepsit, partemque tibi sibi nata voluptas: quoniam & quod non faciebat sine voluptate, non faciebat propter voluptatem, nec in morbo huius desiderij suum vas possidebat. Quam doctrinam ne quis soli commixtioni conjugum peculiarem esse crederet, quasi in ea tantum nihil propter voluptatem, seu concupiscentiam sedandam importunitatem, fieri posse lex divina permetteret, alijs locis ad omnes aliorum sensuum voluptates extendit. Nam de primorum hominum voluptatibus, quæ per corporeos sensus ab eis percipi potuissent, ac de libidine carnalium sensuum hanc regulam tradit: *Ut nullus superuacuum sive importunus motus esset ex illa, nihil nisi quod prodesset, fieret per illam, NIHIL OMNINO FIERET PROPTER ILLAM.* Et paulò post ex ejusdem regulæ præscripto provocationibus D comedendi atque bibendi, hoc est, libidini atque voluptati cibi ac potus illos limites figit, ut salus corporis, non voluptas attendenda sit; necessitas, non cupiditas. Quem limitem si titillationibus cupiditatis provocati*

A transferimus, malum quod fecimus penitendo testamur. Eoque nolo bene tunc utimur inquit, quando per illam non nisi quod saluti conducibile est agimus. Virorum quippe temperantium ista in restaurandis animis corporis sui præcipua lucta est, ut cum comedendo bibendoque per voluptatem, quam gustando percipiunt, transire necessarium sit, non faciant aliquid propter a junctas inhiantis & insidiantis cupiditatis illecebras, quod propter solam corporis necessitatem fieri debere consentiant. Hinc enim eorum gemitus ac penitendi dolor, cum illas metas se transisse cognoscunt. Quas voluptatis illius insidias, & sanctorum luctum, quam cum ea indeliner gerunt, ne necessitatis limitem transeat, præclare describit Augustinus: *Hoc me docuisti*, inquit, *ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.* Ecce metam, quam libidini comedendi atque bibendi honestas fixit. Iam vide, quibus insidijs voluptatis fiat, ut dum per illam transire cogimur, animum ab honestatis intuitu detrahatur, ut propter illam satandam fiat, quod valetudinis causâ faciendum est. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ: ipse enim transitus voluptas est, & non est alius quâ transeat, quam quâ transire cogit necessitas. Et cum salus sit causâ edendi & bibendi, adiungit se tanquam pedisseque periculosa incumbras, & plerumque præire conatur, ut eius causâ fiat, quod salutis causâ me facere deo, vel volo. Vtriusque verò valde manifestam differentiam subiicit, ex qua possunt sine errore discerni: *Nec idem*, inquit, *modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Iam verò istam ordinis naturalis perversionem, per quam animus ab intuenda honestate ad voluptatem spectandam detorquetur, esse malam, perspicue Augustinus non de illa sola comedendi, sed de omnium sensuum libidinibus ex professo docet. Cum enim libidinem sentiendi descripsit esse illam, quæ nos ad sentiendum sive consentientes meque, sive repugnantes, appetitu carnalis voluptatis impellit, statim adiicit: *Hæc est contraria dilectionis sapientiæ, hæc virtutibus inimica.* Hoc malo, quantum attinet ad eam partem, quæ sibi sexus uterque miscetur, bene utuntur nuptiæ, cum coniuges procreant filios per illam, nihilque faciunt propter illam. Quam regulam bene utendi voluptate etiam ad aures, omnemque sensum in sequentibus prorogat: *Movetur certe animus ad pietatis affectum, divino cantico audito: tamen etiam illic, si sonum non sensum libido audiendi desideret, improbat: quanto magis, si cantuunculis manibus, vel etiam turpibus delectatur.* Ecce improbat, si sonus, id est, sonorum delectatio etiam in divino cantico diligatur, multoque magis si inanibus cantuunculis animus delectatur. Quod non est aliud, quàm id quod alijs verbis dicimus, tunc esse peccatum, cum libidini audiendi sonos delectabiles voluntate consentimus. Sic eum improbari, non velut actum minus perfectum tantummodo, sed tanquam indecentem & inhonestum, hoc est, tanquam*

Ibid.

Lib. 10. C. 31.

Ibid.

Ibid.

Lib. 4. cont. Iul. c. 14.

Ibid.

Lib. 4. cont. Iul. c. 14.

Lib. 10.
Confess. c. 33

Ebd.

Lib. 4. cont.
Enl. c. 14.

Lib. de pecc.
orig. c. 38.

tanquam verum peccatum, & poenā dignum, sine dubitatione sentit Augustinus. Nam eandem peccandi facilitatē in sonoris illis aurium illecebris prosequens alibi accuratius, de seipso jam Deo serviente. jam sancto, jam à secularibus illis & histrionicis ac theatricis aurium corruptelis remotissimo, sic loquitur: *Sed delectatio carnis mea, cui MENTEM ENERVANDAM NON OPORTET dare, sæpè me fallit. dum rationem, sensus non ita comitatur, ut patienter sit posterior: sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur: ita in his PECCO non sentiens, sed postea sentio.* Et paulò post, cum etiam nimia severitate se subinde valdè errare dixisset, & inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis fluctuare, sic definitivā sententiā controversiam istam dirimit: *Cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res quæ canitur, moveat, POENALITER ME PECCASSE CONFITEOR, & tunc mallem non audire cantantem. Ecce ubi sum, flete mecum, & pro me flete, qui aliquid boni vobiscum intus agitis, unde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc movent. De odoribus, aliisque sensuum cæterorum lenociniis eadem planè ratio est. Nam quamvis, cum adsunt, percipi possint, neque necesse sit nares vel claudere vel corpus avertore, ipsorum tamen suaveolentijs vel blanditijs, cum adsunt, animum per carnem pascere, vel cum absunt, ad pascendum animum requirere, vitiosum est. De oderatibus enim, gustibus, atque tactibus objectis sensui externo commodis & blandientibus ita generaliter Augustinus: *Ea vero quæ his (objectis incommodis, ut putoribus, amaritudinibus, æstibus, frigoribus, asperitatibus &c.) contraria commode sumimus, si nihil eorum interest ad salutem, vel ad declinandam doloris laborisve molestiam, etiam si cum aliqua sumuntur delectatione, cum præsto sunt, tamen cum absunt, nullā sunt desideranda libidine (hoc est, oblectandorum dumtaxat sensuum cupiditate, atque voluptate) si autem desiderantur, non est bonum. In quibuslibet enim talis domandus & sanandus est**

^A appetitus. Et mox ostendit exemplo, eum qui ingreditur locū thymiamate redolentem, non necessariò debere nares claudere: & addit: *Sed numquid cum inde fuerit egressus, id domi suæ vel quacunque pergit, desiderabit? Aut si desideraverit, satiare debet istam libidinem, non frenare, & contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, donec ad illam redeat sanitatem, quā nihil tale desideret?*

Ex his, quæ hæcenus de sensuum externorum usu diximus, facile intelligi potest, quis juxta doctrinam Augustini sit inculpabilis & verus perfectusque Christiana vitæ modus, qui in eorum objectis licitis (quædam enim speciali vel voto, vel præcepto, vel omnibus omnino, vel cuidam hominū generi prohibentur, de quibus hic non agimus) admittendis vel respiciendis observari debet. Nimirum, ut ea objecta sensuum, quæ ad fugandam laboris dolorisque molestiam, salutemve procurandam aliquam utilitatem habent, admitti possint: cum verò nihil eorum interest ad salutem tuendam vel molestias doloris aut laboris avertendas, quamvis cum nullo quæsita studio adsunt, non necessariò respici debent, sed percipi etiam cum sensu delectationis possint, utpotè quibus ita conjuncta est delectatio, ut nisi sensus ab objectis avertatur, vel mens vehementi intentione à sensibus alienetur, necessariò sentiantur; cum tamen abfuerint, nullā voluptatis fruenda cupiditate detestanda sunt. Hoc enim jam esset libidini consentire, sive, ut Apostolus loquitur, hoc esset regnare peccatum (id est, concupiscentiam) in nostro mortali corpore. Hoc esset, quod ipse vetat, obedire concupiscentiis eius. Hoc esset, quod iterum non minùs stricte vetat, exhibere membra arma iniquitatis peccato. Hoc esset, quod non oportere dicit Augustinus, delectationi carnis mentem enervandam dare. Hoc esset, quod naturalis ordinis rectitudo prohibet, rationi sensuum seu libidinem præponere atque domari. Hoc esset denique non per illam, quod sæpè licet sed propter illam aliquid facere, quod nunquam licet, nec licuit, nec licebit.

C A P V T D E C I M V M.

Voluptatis causā misceri conjugii peccatum est; & quare.
Doctrina Scholasticorum quorundam contraria
ex Pelagianis manavit.

HIN c ergò jam perspicuè patet vera ratio sanctissimæ Christianissimæque illius regulæ, quam Augustinus in utendis moderandisque conjugum carnalibus voluptatibus tradit. Docet enim constantissimè concubitus illos omnes, qui non suscipienda proles, sed voluptatis solius causa fiunt, venialia quidem, sed tamen vera esse peccata. De quo saluberrimo pudicitia conjugalis freno sic loquitur in libro de peccato originali: *Concupiscentia non nocebit (baptizatis)*

^A nisi cum ea male utantur, non solum in omnibus illicitis corruptelis, verum etiam in ipsis coniugijs, quando non propagandi voluntate opera creant in filios impendunt, sed lasciviendi voluptate exsultanda cupidini inserviunt. Quod propter vitandas fornicationes maritis & uxoris, ne fraudent invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut orationibus vacent, secundum veniam, non secundum imperium concedit Apostolus. Evidenter quippe dum tribuit veniam, denotat culpam. Et in libro primo de nuptijs: *Isto est bono (commixtione) male utitur, ut sit eius superflua intentio*

procul dubio notatur, etsi ignoscitur culpa) saltem A
verbatenus attingere voluisti: aut quod ab illo
opere, ut orationi vacent, cessare coniuges admo-
nentur &c. Ita cum mihi pro illa (concupiscen-
tia) respondere cuperes, sed Apostolo resistere non
auderes, nec in aliam sententiam, sicut soleis,
illud Apostolicum testimonium detorquere potuisses,
eminus inde tacere voluisti.

Tam perspicuum enim censebat hunc Apo-
stoli locum, ut ab adversario nisi cum evi-
denti absurditate eludi non posse judicaret.
Cujus rei ratio est, quod Augustinus ge-
nuinam vim græcæ vocis, quæ per veniam vel
indulgentiam latinè versa est; accuratè ponde-
rasse videatur. Συγγνώμη enim, quæ Græ-
cè habetur, propriè significat, non permis-
sionem, sed veniam seu ignoscendam, qua pec-
cato alicui ignoscitur. Notum est enim συ-
γγνώμην idem esse quod ignoscere; ut apud
Euripidem: συγγνώμῃ σοι τὴν ἀμαρτίαν, B
ignoscet tibi peccatum. Et ultimatissimè dicitur:
συγγνώμη μοι, Ignosce mihi. Et apud Chry-
sostomum de sacerdotio: συγγνώμη μοι, Ig-
nosce mihi. Hinc derivatur συγγνώμος, is
cui ignoscitur: ut in libro sapientiæ: πολλοὶ
δε οὗτοι συγγνώμοι, Iterum autem nec huius de-
bet ignosci. Hinc itaque συγγνώμη, quæ apud
Paulum est, & propriè veniam, seu ut Agel-
lius loquitur ignoscendam denotat, aptissimè
Græco isti vocabulo respondentem. Quare
communissima est phrasis apud Demosthe-
nem & alios συγγνώμην ἔχειν, vel δίδοναι,
veniam seu ignoscendam tribuere. Thucydides:
ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω, viro ignosco. Et Plato
libro secundo de Republica: πολλὴν τῷ
συγγνώμην ἔχει, καὶ οὐ ἐργίζεται τοῖς ἀδίκ-
οις, multam veniam impertit, & non irasci-
tur delinquentibus. Et Aristoteles libro tertio
Ethicorum: ἐν ταῖς γὰρ καὶ ἑλεος, καὶ
συγγνώμη, In istis enim (quæ per ignorantiam C
singularium circumstantiarum perpetratur)
misericordia & venia locum habent. Quamob-
rem vir facilis in danda venia & condonan-
dis peccatis vocatur συγγνωμονικός; cui, ut
Budeus, opponitur τιμωρικὸς, pronus ad
vindictam seu vindictivus. Aristoteles in quar-
to Ethicorum de viro mansueti seu leni: οὐ
γὰρ τιμωρικὸς ὁ πρῶτος ἀλλὰ μᾶλλον συγ-
γνωμονικός, Mansuetus enim non est ad ulciscen-
dum, sed potius ad veniam dandam seu ad igno-
scendum pronus. Et in sensu passivo libro se-
quente: οὐ γὰρ μὴ μόνον ἀγνοῦντες, ἀλλὰ
καὶ οἱ ἀγνοοῦντες ἀμαρτάνουσιν, συγγνωμονικά,
quæ non solum ignorantes, sed etiam per ignoran-
tiam delinquent, digna sunt: venia, hoc est,
quibus ignoscatur, seu venialia. Itaque si-
gnificatio ista vocis Apostolicæ συγγνώμη
vulgatissima & verè genuina est: nec ullum
exemplum afferri potest, ex Scripturibus
Græcis, ubi συγγνώμην, hoc est concessionem
vel permissionem significet. Hunc verò solum
locum ad eam significationem torquere, ut
quidam imperiti voluerunt, est vulgarissi-
mas vocum significationes invertere, ut res

falsæ & ab antiquis improbatæ facilius Chri-
stianis obtrudi possint. Hoc ergo solidissi-
mo fundamento nixus Augustinus tantâ si-
daciâ Pelagianos libidinum conjugum pa-
tronos ad Apostolum provocat: & ignoscendi
vocabulum, tanquam eum imitatus, qui
secundum ignoscendam hoc dixerat aut permi-
serat, crebrò multis locis & libenter ulur-
pat. Itaque cum alicubi Apostolica citasset
verba, ne fraudarent invicem, & iterum
reverterentur in idipsum. Quid est hoc? in-
quit. Ne ultra vires aliquid vobis imponatur: ne
continendo a vobis invicem, in adulteria corrumpi.
Ne tenet vos Satanas propter intemperantiam ve-
stram. Et confestim adjicit: Et ne forte quod
permittit, iudare videretur: aliud est enim iudare
virtuti, aliud permittit infirmitati: statim sub-
iunxit: Hoc autem dico secundum veniam, non se-
cundum imperium. Nam vellem omnes homines esse,
sicut me ipsum. Tanquam diceret: NON IM-
PERO UT FACIATIS: SED IGNO-
SCO SI FECERITIS.

Itaque sententiam istam tanquam ex ipsis
Christianis, imo æternæ legis penetrabilibus
haustam, veteres & sancti Patres, qui vel
ante Augustinum, vel post illum in Ecclesia
fuerunt celebres, ne Anselmo ac divo Thoma
quidem excepto, ita docuerunt, ut vel
nulli vel pauci certè quod sciam, inveniri
possint, qui concubitus in conjugibus vo-
luptatis causâ licitum esse senserint, usque
ad ætatem Scholasticorum, qui suis argutijs
libidinis retinaculum præcinendo, castissi-
mam doctrinam immutare coeperunt. Qua
in re viri boni & Catholici non advertunt,
se Pelagianos in hac doctrina sua duces se-
qui. Illis enim tanquam præstantissimis libi-
dinis advocatis sententia Augustini summo-
pere displicuit, apertèque docuerunt, om-
nem concubitus conjugum etiam solius vo-
luptatis causâ esse permittitum. Testatur hoc
Augustinus disertissimè: Tibi autem libido non
nisi præter uxorem videtur esse culpabilis. Quid
ergo de Ambrosio iudicabis, qui intemperantem
conjugio, adulterum quemdam appellat uxoris?
Et ipse Iulianus: In conjugibus cum honestate
exerceatur, concupiscentia. Quod ita intelli-
gebat, ut excessus libidinis, qua conjuges vel
se contra naturam uterentur, vel aliquid
aliud petulantius designarent, sentiret esse
culpabiles. Indicat hoc partim Augustinus
libro secundo de nuptijs, ubi Iuliani senten-
tiam innuens & moderans dicit: Tantum non
se converterent coniuges in eum usum, qui est con-
tra naturam, Et ipse Iulianus qui culpabat
excessum in intemperantia fornicandi: & quamvis
admitteret conjugium esse remedium, tamen si-
mul sentiebat inter conjuges aliquid petulan-
tius posse committi. Quæ sanè doctrina quid
aliud continet, quàm id quod nunc nonnulli
Scholastici docent? Nam quamvis addant,
in concubitu propter voluptatem, non per se
ratione finis istius, sed per accidens posse esse
peccatum, propter vehementiam, scilicet volu-
ptatis, multi.

Sapient. 13.
v. 3.

Agell. lib. 7
not. c. 3.

Plato lib. 2.
de Repub.

Arist. lib. 3.
Ethic.

Budeus in
Comm. ling.
græc.

Arist. lib. 4.
Ethic. c. 11.

Lib. 5.

342

plastrum est, quod vulnere nullo pacto mederi potest. Si enim non est malum vel semel stimulantis voluptatis ergo concumbere, neque bis, neque ter, neque decies, neque millies idem facere erit malum. Et si vehementia voluptatis in actu peccatum facit, profecto semper facit. Semper enim vehementissima est, & ita mentem rationalem obruit, & absorbet, ut nihil omnino eam cogitare sinat. Quapropter si semel illud Augustini principium extorquetur: quod nihil propter illam voluptatem faciendum sit, sed concubitus voluptatis causâ conjugibus liceat, nullus omnino limes remanet, intra quem possit conjugum temperantia coerceri, sed velut navis amisso clavo, ubique fluctuabimus. Verissima quippe erit Iuliani sententia, libidinem naturalem in conjugibus cum honestate exerceri, in quem tamen vehementissime insurgit Augustinus: Tunc B
 melius nuptias honoras, in quibus libidinis licentiosum spatium tribuisti, ne fortassis offensa defensori sibi alium provideret? Et intra: Tu ergo melius honoras nuptias, quarum dignitatem tanquam omnino reprehensibilem volucro carnalis concupiscentia decoloras? Et alibi: Quamvis tu, quod monuit Apostolus, ne in morbo desiderij sum vas quisque possideat, non de coniugio, sed de fornicatione accipiendum putaveris; atque ita temperantia totam honestatem de concubitu coniugum abstersis, ut nemo sibi videatur in morbo desiderij suum vas possidere, quantatuncque libidine in uxoris genitalibus potuerit insanire. Si enim ullum tibi tenendum existimares modum, potuisti & illic concupiscentia reprehendere excessum, eamque ab Apostolo significatum morbum desiderij. Quæ Augustinus idcirco adversus Iulianum ingeminar, quia concubitus conjugum, non illos, qui vel proli, vel conjugum valetudini, vel alijs externis de causis periculosi essent aut vetiti, (de quibus nunquam ulla cum Pelagianis disceptatio fuit) sed illos, qui causa voluptatis sunt, nolebat Iulianus velut excelsum libidinis reprehendi, nisi tunc, cum limes conjugalis carnis excederetur. Contra hunc errorem perpetuo docet, & ex Apostolo probat, cum conjugis voluptatis causa concumbere esse libidinis excessum, esse peccatum secundum veniam permissum, quod nos dicimus veniale, esse morbum desiderij, in quo vas suum possidere instar gentium Apostolus vetat.

Cujus quidem doctrinæ saluberrimæ una radix est, si rem rationis momento ponderare voverimus, quam nonnunquam tangit in istis allegatis testimonij Augustinus, quia ratio non debet à libidine superari, & mens rationalis non debet immodicæ cupiditati subjugari. Bestialis est enim ille commixtionis ulus, ut non proles, sed voluptas ex concubitu libidine dominante queratur. Cum enim lex æterna jubeat, ut omnia sint ordinatissima; impossibile est hoc esse ordinatum, ut ratio cui per eandem æternam legem dam-

natus in inferiores partes datus est, voluptatum libidini serviat, multoque magis impossibile, ut illum ordinem naturalem perturbando non peccet: cum lex æterna non sit alia, nisi ratio divina seu voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans. Hanc peccati originem in concupiscentiæ servitute tangit, & accuratè pertractat Augustinus in libris de libero arbitrio. Cum enim primò docuisset, illam esse æternam legem, qua iustum est ut omnia sint ordinatissima, mox adiicit: Hisce igitur moribus Lib. x. c. 8.
 animæ cum ratio dominatur, ordinatus homo dicendus est. Non enim ordo rectus, aut ordo appellandus est omnino, ubi deterioribus meliora subiunguntur. Quod cum Evodius quicum disputabat, admitteret, sic adjungit: Ratio, vel mens, vel spiritus, cum irrationales animi motus regit, id scilicet dominatur in homine, qui dominatio lege debetur eâ, quam æternam esse comperimus. Et paucis interjectis addit, menti regnum in libidines æternæ lege concessum esse: regnum verò istud mentis humanæ, esse sapientiam. Sapientes enim sunt, quos, inquit, veritas vocari iubet, id est, qui regno mentis omni libidinis subigatione pacati sunt. Sicut è contrario stultus, in quo mens summam potestatem non habet. Cum verò mens libidine sit potentior, neque enim esset ordinatissimum, ut impotentiora potentioribus imperarent, & consequenter nemo mentem libidini obtemperare cogat, nisi propria voluntas & liberum arbitrium, hinc concludit Augustinus, insle mentem, & pro peccato tanto penam pendere. Quis enim neget peccatum esse stultitiam, seu actum, quo mens stultè agit, dum sibi, cui imperium in libidinem æternâ lege debetur, clavum extorqueri, & ejus impetu ad concubitum, vel quamcunque libidinosam voluptatem rapi sinit? Nihil enim propter ipsam, ne quidem extorquente libidinis importunitate, à creatura rationali decet fieri: utpote cui ad fines illos dominante ratione collmandum est, ad quos res unaquæque naturalis ordinis rectitudine instituta est. Qua de causa, quod in prædictis locis præscripsit de concubitu conjugum venialiter malo generatim, hoc alibi deducit explicatius particulatim omnes concubitus resecando, in quibus eorum infirmitas peccat: Si tantas vires habet ista pudicitia conjugalis, tantumque Dei donum est, ut faciant quod præscribunt tabula matrimoniales (ut scilicet proli suscipiendæ causa misceantur) in ipso quoque thoro conjugali, conflictu fortiore belligerat, ne ultra quam generandum pilijs satis est, etiam ipsam coniugis corpus atterat. Talis pudicitia nec mensuratur, nec gravandis utitur faminis; nec eius ætatis, qua certum est eas iam concipere non valere. Nec eam prorsus concumbendi vincit affectus; sed tunc relaxatur, cum speratur generationis effectus. Ecce culmen perfectionis Christianorum conjugum, ut neque menstruatis, neque gravidis, neque senectute elictis feminis, neque

in fecundis unquam libidine superante mi-
 sceantur: multo minus tales conjuges, quas
 noverint esse tales, ad saturandas libidines ducant;
 ne alioqui parentes aliena libidinis filiam
 suam dantes non sint socii sed lenones: à quo fa-
 stigio si deficiunt, venialiter quidem, sed ta-
 men sine dubitatione delinquant. Addo am-
 plius, ut plenius constet, quàm immobiliter
 verum sit, nihil omnino propter carnis volupta-
 tem posse fieri; si proles ipsa, propter quam
 miscentur conjuges, aliter quàm commixtio-
 ne libidinis suscipi possit, etiam concum-
 bendo delinquerent. Quod quamvis eadem
 rationis sublimitas verissimum esse convincat,
 docere tamen non audeam, nisi Augustinus
 ante disertissimè docuisset. Nam de matri-
 monio beatissimæ Virginis & Ioseph dispu-
 tans, qui sine concubitu Christum Dominum
 susceperunt; sic subiungit: Dico & aliter bonum
 esse coniugium, ubi proles nisi per concubitum, non
 potest procreari. Si enim aliter posset, & tamen
 concumberent conjuges, apertissime libidini cede-
 rent, atque illo malo uterentur male. Cum verò
 propter quod sexus ambo instituti sunt, nisi eorum
 commixtione non nascitur homo, propter hoc mixti
 conjuges illo malo utuntur bene. Si autem delibi-
 dine querunt etiam concumbendo voluptatem, ve-
 nialiter male. Ecce quò vera, Christiana con-
 jugalis castitas subvehenda est: ut si videli-
 cet culmen obtineat, juxta fundatissimam
 Augustini regulam, Faciat boni aliquid per illam
 (libidinem) quamvis nihil faciat propter illam.
 Quòd si libidinis voluptas vicerit, & propter se-
 ipsam, non propter filios propagandos fieri aliquid
 extorserit, voluptas veniale peccatum sit propter nu-
 ptias Christianas.

*Lib. 5. cont.
 Int. cap. 12.*

*Lib. 4. cont.
 Int. cap. 2.
 Ibid. cap. 3.*

Quòd vero nonnulli de istius doctrinæ cer-
 ta veritate dubitant atque trepidant, eo quòd
 matrimonium non solum suscipiendæ proles
 causâ, sed post lapsum etiam in remedium
 infirmitatis institutum est, rem veram non
 rectè intelligendo falluntur. Non enim hoc
 sensu remedium concupiscentiæ est matrimo-
 nium, quasi libidinem voluptati carnis in-
 hiantem in conjuge, conjux sine peccati ullius
 noxa satiare divinâ lege sineretur. Absit ut
 indecoram illam rationalis voluntatis sub
 immunda illa libidine ac voluptate servitu-
 tem castitas Christianæ legis admittat. Sed
 ille est sensus, quòd cum non omnes à Deo
 vires illas acceperint, ut imperiosam illam,
 & indecoris violentisque motibus æstuantem
 libidinem, solâ cœlestis amoris suavitate sine
 concubitu frenent, neque concumbendo
 laxare sine flagitio fornicationis possint, eo
 quòd persona non sit sua; per matrimonium
 sit persona sua, & conjux sua, & quasi mate-
 ria in genere concumbendi licita, in qua flu-
 ctus illi concupiscentiæ possint frangi; sine
 peccato quidem, si naturalis ordo propa-
 gandi prolem ex commixtione quærat, sine
 fornicandi verò flagitio, si quis abusus rei
 quasi licitæ interveniat: in quòd flagitium
 aliquin omni carens retinaculo præcipitare-

tur infirmitas. Docet hoc in eodem libro
 Augustinus, ubi concubitus illos conjugum
 peccata venialia esse tradiderat. Quia non em-
 nes capiunt verbum hoc, (quod bonum est, mu-
 lierem non tangere) restat ut propter infirma-
 tem unusquisque uxorem suam habeat; ac se in-
 firmitas incontinentia, ne cadat in ruinam flagiti-
 um, excipiat bonestate nuptiarum. Et paulo
 ante: Quo tamen voluptas (copula non pro-
 pter prolem inita) non propter nuptias cadit in
 culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Qua-
 circa etiam hinc sunt laudabiles nuptia, quia &
 illud, quod non pertinet ad se, ignosci faciunt pro-
 pter se. Hoc ergo sensu cum præmisisset Au-
 gustinus voluptatis causâ, non proli (uti libi-
 dine) facit concubitum culpabilem, sed in conge-
 renatam; paulo post subiungit: Cuius languis
 malo coniugalis bene utitur pudicitia; contra
 quod languis malum adhibetur ab incontinenti-
 bus nuptiarum remedia, non ita videlicet, ut
 omnino non peccent pervertendo ordinem
 naturalem, quem in appetendo concubitu lex
 eterna præstituit; sed ita ut in persona sibi
 licita, venialiter peccent. Honestas quippe
 matrimonij, quod materiam conjugibus li-
 citam facit, est quasi lectus mollior, in quem
 infirmitas cadit; ne concumbendo cum sua
 conjuge, velut scelus fornicationis cum alie-
 na perpetrando, frangatur. Hæc enim re-
 medij ratio non ex aliqua peculiari matrimo-
 nij vel elevatione, vel superaddita legis ali-
 cuius relaxatione, sed ex ipsa ejus natura na-
 scitur. Cum enim extra matrimonium, et
 jam inter innocentes in paradiso, nullus om-
 nino concubitus liceat, sed omnis sit forni-
 carius, per matrimonium sit, ut aliquis non
 sit fornicarius, quia persona est jam sua, non
 tamen propterea sit, ut quilibet concubitus
 cum illa liceat; sed ille tantum, qui natu-
 ralem concubitus finem intuetur. Vnde
 quamvis hominibus sine matrimonio, pro-
 miscuo concubitu, ex qualibet fœmina pro-
 lem quærere liceret, sicut in bestiis usitatum
 est, non tamen idcirco, quodcumque libido
 stimularer, illam in qualibet satiari liceret:
 sed cum quæcumque aliquis etiam tum con-
 cumberet, nisi spe, & intuitu, atque ne-
 cessitate gignendæ proles concumberet, sine
 dubitatione peccaret. Tunc enim generalis
 illa fœminarum permissio hoc efficeret, quòd
 nunc unius permissio; ut videlicet cum qua-
 cumque fœmina, etiam solius libidinis causâ,
 non quidem sine veniali, sed sine mortali sce-
 lere misceretur. Nam quòd in cibis videmus,
 ut quidam lege divinâ vetiti sint, ut idolo-
 thyta; vel humanâ, ut carnes in quadrage-
 sima: quidam vero divinâ humanâque lege
 liciti atque permitti; idem & in fœminis lo-
 cum habet: ut solutis quidem hominibus om-
 nis fœmina interdicta sit; conjugatis sola
 aliena: uxor verò propria permittatur. Ve-
 rum sicut non idcirco quia cibus licitus est,
 comedendi voluptatem quomodocumque ex-
 plere licet, libidinemque cupediarum avidam
 satiare,

345

Cap. 16. *Cap. 16.* satiare, in quo intemperantiae vitium propriè A
strum est; sed oportet cibos non libidinosos,
sed officiosos; non ut gula irritamenta vel
blandimenta, sed ut salutis medicamenta su-
mere; ita quamvis uxore proprià sine scelere
fornicationis vel adulterij uti liceat, non ta-
men ideo in ea ad voluptates explendas in-
sanire permittitur. Tetigit & hoc Augusti-
nus in libro de bono conjugali: *Quod est in*
suscipienda vita illicitus cibus, hoc est, in querenda
prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod
est in luxuria ventus & gutturus illicitus cibus, hoc
est, in libidine nullam prolem querente illicitus con-
cubitus. Et quod est in cibo licito nonnullum imo-
derator appetitus, hoc est, in coniugiis venialis ille
concubitus. Nam in concubitu ille modus ob-
servandus est, quem in omni aliarum creatur-
arum usu lex divina constituit, ut rebus ad
utendum certo sine concessis, non carnalis
inmundaque voluptatis intuitu, cui ratio B
subjugata servire cogitur, sed illius honesti,
propter quem instituta sunt, intentione finis
utatur. Hoc in conjugio; hoc in cibo, & potu;
hoc in odoribus; in coloribus, in ipsa regina
colorum luce, in innumerabilibus figurarum
artificijs, quibus ultra necessarium ac n. o-
deratum usum, omnia per artifices videndi cu-
piditati blandientes plena sunt; hoc in can-
tilenis, mulicisque concentibus; hoc in omni
rerum sensibilibus usu observandum naturalis
ordo & lex aeterna praescribit; in quam

nulla cadit, aut cecidit, aut cadet unquam
dispensatio: hoc denique simili planè modo
in venanda per sensus experientia atque scientia;
hoc in concupiscendis illis excellentiae
illecebris, honoribus, laudibus, officijs, di-
gnitatibus, imperijs, gloria; hoc in omnibus
denique creaturis appetendis locum habet.
Nihil enim eorum ad explendas illas cupidita-
tes, quibus in huiusmodi carnalis volupta-
tis, curiositatis, ac superbiae fomenta & le-
nocinia astuamus & inuamus, concupiscere
licet: sed solummodo propter rationabilem
vel utilitatem vel necessitatem. Quidquid
aliter fit perperam fit. Nam sicut in carnali
sensum quoruncunque voluptate admittenda,
iuxta fundatissimam Augustini doctrina-
nam, multa fieri possunt per illum; quia sapè
ad iustos fines obtinendos, nisi per illam trans-
ire non licet; nihil tamen omnino propter illam;
ita etiam in illis reliquis duabus cupiditati-
bus pari omnino ratione multa fieri licet, et-
iam blandiente simulanteque experiendi ex-
cellendique cupiditate; nihil tamen omnino
propter illam. Quia in re quàm difficile sit non
falli, ille novit, qui quid sint istae libidines
novit, & quàm occultis insidijs etiam spiri-
tuales viros propter aliud facere aliquid velle,
vel fecisse persuadeant. quod propter illas eos
fecisse veritas postea à libidinosis illis nu-
bis evoluta & manifestata convincit.

CAPVT XI.

Proponuntur argumenta adversus doctrinam de coer-
cendo consensu in concupiscentiam.

Sed haec doctrina, quamvis iuxta A
sublimia Augustini principia fundatis-
sima sit, nova fortassis & ingrata vide-
bitur, praesertim ijs, qui longè spa-
tiosiores captandae fruendaeque voluptatis
campum esse credunt, ac docent. Nam poenè
in omnibus istis objectis, quae supra recensui-
mus, voluptatem ipsam in se, sed modera-
tam intendi & captari posse sentiunt. Ut enim
nihil de ceteris honestioribus delectationibus
dicam, de voluptatibus gustus, & maxime
tactus, quibus nullae magis brutales sunt, ita
secundum Aristotelis principia argumentan-
tur: virtus quae est circa passiones, inclinatur
ad fugiendum passiones excessivas, & ad ca-
piendum passiones mediocres; nam qui nullo
modo vellet passiones habere, esset insensibilis.
Ergo cum castitas inclinet mediocriter ad per-
cipiendum passiones mediocres, tunc actus ca-
piendi cum ea, cum qua capiendae sunt, est B
actus virtutis conjugalis. Ergo velle medio-
cres capere cum quo oportet, & ubi oportet,
talis actus non est malus, sed potius bonus.

Item, inquit, delectari cum uxore non

est malum, aliàs quilibet cognoscens uxorem,
peccaret: & si non sit malum, non est
prohibitum, quod habeatur illa volitio;
cum non feratur circa aliquid prohibitum.
Irgo non est mala ex objecto: & non habet
circumstantiam malam finis, quia suppono
quod non referatur in malum finem alium:
ideo non est actus malus. Nam quod est per
se malum, non potest bonum fieri etiam pro-
pter bonum finem. Et velle delectari cum
uxore, non est malum ex objecto: vel ad-
minus est indifferens ex objecto: ergo si tale
velle non sit aliqua mala circumstantia cir-
cumstantionatum, talis actus non erit malus;
& per consequens non oportet necessario, quod
omnis actus, quo vult actum exercere cum uxore
gratià delectationis percipiendae, dummodo
non constituat delectationem tanquam ulti-
mum finem, sit malus. Ita quidam. Addunt
alij. Si usus conjugij propter voluptatem per
se deformitatem, licet venialem, haberet, non
potuisset esse licitus coitus matrimonij, cum
nulla possit esse obligatio ad culpam venialem.
Ideo monent, in immoderatione voluptatis
culpam

culpam esse posse venialem. Quæ sicut de immundissima & abjectissima illa carnis voluptate docent, ita multo magis de cæteris, quæ moderatè scilicet ex cibis, honoribus, dignitatibus, laudibus, & similibus capiuntur, atque ideo longè majori honestatis umbrâ velantur.

Serm. 17. de
verb. Apost.
cap. 2.

Accedit, quod nisi voluptas moderata possit ex creaturis speciali præcepto non prohibitis capi, ipsa creatura vel voluptas mala esse videretur. Quorum utrumque Manichæum olet. Denique ipse Augustinus non semel distinguit voluptates licitas & illicitas, ut cum dicit: *Videatis charissimi, etiam in istis corporis sensibus licitas esse, & illicitas delectationes.* Quod multis exemplis singulos sensus percurrendo declarat, & populum accuratè docet. Ad quid ista distinctio, si nullam voluptatem etiam licitam sensibus externis aucupari licet? Postremo ipse appetitus sensitivus videbitur esse malus, si nulli motui ejus, quo sensibile bonum appetit, nec aliud appetere potest, consentire licet. Ad quid enim igitur iste appetitus homini datus est? His & similibus argumentis nixi confidenter docent nonnulli Recentiores, licitas innocentisque sensuum externorum vel internorum voluptates ex conjugio, cibo, potu, odoribus, sonis, musicis, scientijs, honoribus, dignitatibus, & similibus objectis nullâ malâ circumstantiâ vestitis posse per se appeti, & ijs animum posse delectari; dummodo adhibeatur modus. Immoderatio quippe in omnibus rebus etiam bonis vitiosa est. Qua doctrina fit, ut tota Christianorum vita hujusmodi voluptatibus plena sit; neque quisquam sibi religioni ducat, si eas vel licitis medijs obtinere contendat, vel ultro oblati cum delectatione perfruat.

Sed in hac re, ubi de Christianæ perfectionis apice ac de summa sanctæ Philosophiæ veræque pietatis agitur, nolo mihi vel ex moribus hominum cujuscunque professionis, vel ex Aristotelica, vel alia quacunque gentium Philosophia præscribi. Nam ubi didicerunt illi, quod nos Christo præceptore didicimus, carnem contra spiritum ex peccato concupiscere? Cujusmodi concupiscentiarum delectabiles motus cum illi naturalis institutionis beneficium esse crederent, quid mirum esset, si eis

ad moderationem quandam redactis, perfrui nos posse docuissent. & tunc obsequendum esse naturæ, cum sicut ait Hortensius sine magistro Hæc senserint, quid natura desideret? Non moleste feramus unicam, & veram, & celestem Christianæ religionis Philosophiam, paulò altius attollere Christianorum animos, qui ex divina institutione didicerunt spiritum contra carnem concupiscere, & condelectari legi Dei secundum interiorem hominem, ejusque delectationis serenitatem nullis libidinosis delectationibus nubilare. Quapropter quia res ista summi momenti est, & veluti cardo unicus, in quo summa tota humanæ vitæ Christianæque religionis, quatenus praxim attingit, vertitur, ex altioribus principiis juxta sanctissimi & sublimissimi Doctoris nostri doctrinam, quantum nos Deus adjuverit, demonstranda est. Quæ ut ab ipsis radicibus innoscat, cur scilicet nullis omnino concupiscentiis, quæ sua latitudine universas creaturas pro objectis habent, & in eas possunt exardescere, consentire liceat, sed omnes velut exitiales pelles virtutum comprimendæ sint, generaliter indagandum est, quinam rationalis animi motus & affectus erga creaturas liciti sint; quinam divina lege vetiti. Hoc enim cum ex propriis fundamentis constiterit, simul etiam per se contabit, quicquid de concupiscentijs frenandis & consensu coercendo diximus. Qua disquisitione nulla utilior in hac vita dari potest. Agitur enim de summa disciplina Christianæ de cardine totius practicæ Theologiæ, ubi qui tantillum velut in primis principiis aberraverit, vitam universam necesse est non solum inter boni & mali discrimen fluctuare, sed & innumeris, qui inde velut conclusiones proficiuntur agendi & non agendi erroribus perturbari. Ex quo tandem fieri natum est, ut in isto affectuum humanorum labyrintho, quorum æstibus reciprocantibus vita nostra torquetur ac retorquetur, velut filo quo regatur carens, exitum nesciat; & dum affectus noxios velut innocentes admittit, amplectitur, alit, ac fovet, patriam exilium deputet; mundumque se ab immundo mundo deputans, sordibus plenus sit; lucri continui loco damnium se fecisse continuum seriùs deprehendat.

C A P V T XII

Affectus amoris non potest sine peccato
hære in creatura.

PRIMUM igitur, & omnium affectuum humanorum quasi cardo est amor. Ab illo quippe cæteri omnes ordine quodam pullulant, & ejus colore tinguntur.

Est enim prima quodammodo coaptatio affectus ad bonum, & vinculum quoddam, quo cum bono affectus colligatur, & quando magis est, acutissime stringitur: *Quid ergo amor,*

Lib. 8. de
Trinit. cap.
ultimo.

inquit Augustinus, nisi quadam vita duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur? Non tamen ita sentitur esse, cum eum non prodit indigentia. Est enim affectus quasi immobilis, motus autem est sensibilior, quam quies. Fit verò motus per alios affectus ab amore prodeuntes. Nam prout res amata varijs afficitur circumstantijs, ita amans & amor

varios

349

varios vultus induit: re absente desiderat, presente letatur, periclitante metuit, impedita irascitur, amissa tristatur, & instat vertumini juxta omnes amati conversiones vertitur. Vnde in omnibus affectibus amorem dominari recte dixeris, siue illi res ipsa aliquid amoris includant, siue potius ab amore omnes veluti causa, juxta diversas rei amatae perturbationes, naturaliter profluant. Vnde Augustinus:

13. 14. de
Cris. c. 7. Amor inhiat habere quod amatur, cupiditas; id autem habens, eoque fruens, letitia; fugiens quod ei adversatur, timor est; idque si acciderit sentiens, tristitia est. Quia igitur amor semper aliquem affectum sibi conjunctum habet, quem, prout res amata postulat, causet, & omnium primum sit desiderium seu concupiscentia, qua fertur ad rei absentis possessionem, de amore ac desiderio, utpote quo potissimum innote- scit, indifferenter hic locuti sumus.

Præcipua igitur questio est, utrum creatura rationalis affectum amoris seu dilectionis, quam pro ipsa usurpamus, erga rem creatam ullam habere possit juxta divinas leges. Resolutio ejus erit facilis, si, quid amor sit, recte intelligatur. Amor igitur hoc loco non est qualibet rei cupiditas, qua rem aliquam quovis modo obtentam cupimus; sed qua rem aliquam creatam propter ipsam, internamque ejus pulchritudinem, vel nitorem, vel voluptatem expetimus. Si enim ipsa aliud mente referatur, jam non ipsa, sed alia quam spectamus, amabitur. Exempli gratia, divitias amat, qui amat ut dives sit; honores, qui ipso illorum splendore delectatur; dignitatem, qui illa auctoritate capitur, qua ab hominibus colitur; voluptatem, qui blandiam ejus titillationem appetit & nihil præterea. Declarat hoc optime S. August. in soliloquijs, ubi cum scrupulosissime exquireret, quid adhuc cuperet, hoc est, quid amaret, quid proficiendo jam amare desisset, & res rationinadi viribus cōducta decisset, ut adhuc eisdem amoribus teneri videretur, respondet ei Ratio, cum qua veluti ficta persona disputabat: Credo propterea tibi hoc videri, quia quamvis ista optare posses, non tamen propter seipsa, sed propter aliud expectanda viderentur. Quod accipiens Augustinus, tanquam concinne dictum: Hoc est, inquit, quod dicere cupiebam: Nam quando desideravi divitias, ideo desideravi, ut dives essem, honoresque ipsos, quorum cupiditatem (id est amorem) modo me perdomuisse respondi, eorum nescio QVO NITORE DELECTATUS volebam, nihilque aliud in uxore semper attende, cum attendi, nisi quam mihi efficeret cum bona fama voluptatem. Tunc erat istorum in me vera cupiditas: (id est, verus amor) nunc ea omnia prorsus aspernor, & si ad illa qua cupio (id est, quæ vero amore amo) non nisi per hæc mihi transitus datur, non amplectenda hæc appeto, sed subeo toleranda, id est, non hæc amo, sed ad aliud refero, quod sine illis obtinere non possum. Et hanc Augustini responsum tanquam elegantissimam approbat statim Ratio: Optime, inquit, omnino. Nam nec ego illarum rerum vocandam puto cupiditatem (id est, amorem) qua propter

aliud requiritur. Et paulo inferius: Tam certe ostendi, nihil aliud me amare, (quam sapientiam) siquidem quod non propter se amatur, non amatur. Ego autem solam propter se amo sapientiam; cetera vero vel adesse mihi volo, vel deesse mihi timeo propter ipsam; vitam, quietem, amicos. Eandem doctrinam tradit in libro octoginta trium questionum: Si propter alia, quæ amanda sunt, amor amatur, non recte amor dicitur. Nihil enim est aliud amare, quam propter se ipsam rem aliquam appetere.

Hoc igitur facto principio tanquam certissimo, cum Augustino dicimus, nulli omnino rei creatæ affectum amoris tribui posse, & si tribuatur, sine dubitatione peccari. Doctrinam istam tanquam ex Scripturis sacris haustam, toties, tantæque instantiâ docet Augustinus, ut fortasse nulla veritas sit in omnibus operibus ejus, quæ frequentius Christianorum animis commendatur. Nos ex innumeris ejus sententijs nonnullas in certas classes revocabimus, ne sua multitudine confusionem ac tardum pariant.

Primo igitur hoc ostenditur ex ipsis Christianæ religionis fundamentis. Nam disciplina Christi jubet homines de potestate tenebrarum erui, ut transferantur in regnum ejus, jam in ipso limine Ecclesiæ constitutos palam renuntiare diabolo, & omnibus pompis ejus; hoc est, omnium rerum visibilium illecebris, ac amoribus: prout Augustinus hoc sæpe explicat. Imò religionis Christianæ scopus in hac vita non est alius, nisi ut à rerum creatarum amore liberemur, siue rumpendo per gratiam amoris vincula, quibus jam implicati sumus, siue animum continendo, ne perverſi amoris affectibus implicetur. Docet hoc in libro de quantitate animæ: Ideoque bene præcipitur etiam in mysterijs, ut omnia corporalia contemnat, universoque huic mundo renunciet, qui ut v. demus corporeus est, quisquis se talem reddi desiderat, qualis a Deo factus est, id est, similem Deo. Non enim alia salus animæ est, aut renovatio, aut reconciliatio auctori suo. Quod quomodo fiat, docet in fine libri: Spiritus rectus in ea non instauratur, nisi prius cor mundum fuerit, hoc est, nisi prius ipsa cogitatio ab omni cupiditate ac sece remotam n. 78. lum se contulerit, & reliquerit. Et in octoginta tribus questionibus ad illa Apostoli verba: Etsi exterior homo noster corrumpitur &c. Rectissime omnino, quoniam omnia visibilia ad exteriorem hominem pertinent, quibus Christiana disciplina renunciat. Hoc autem de renuntiandis amoribus Augustinus semper intelligit. Vnde subiungit: Et nobis vocati à Christo visibilium delectatio (amor) minuitur, ut invisibilium amore interior recreatus, ad interiorum lucem, quæ nunquam occidit, revertatur, secundum Apostolicam disciplinam, non querens quæ videntur, (id est, visibilia) sed quæ non videntur; quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur æterna. Vbi Augustinus secundum Apostolicam phrasim, per visibilia & temporalia intelligit res creatas, per invisibilia & æterna divinas, quibus in æternitate perfruendum est: ut beati

Ibid. c. 13.

Lib. 83. 99.

q. 34.

Lib. de quant. animæ c. 30.

Ibid. c. 33.

Lib. 83. 99. q. 64.

Lib. i. Solil. cap. 11.

*Lib. 2. de
Ser. in monte
7. 20.*

*Serm. 39. de
verb. Domi-
ni c. 1.*

*1. Ioh. 2.
Lib. 6. Ma-
fica c. 14.*

*Lib. 5. cont.
Iul. c. 16.*

Ibidem.

beati sumus. Et libro secundo de Sermone Domini in monte: *Quæ tamen omnis immunditia* (odij & contemptus rerum divinarum) rerum temporalium dilectione concipitur, id est, dilectione huius seculi (seu rerum huius mundi, sub quo omnes res creatæ continentur) cui iubemur renunciare, ut mundi esse possimus. Et in sermonibus de verbis Domini, de vocatione Christianorum disserens: Ad hanc expectationem, & propter hanc spem Christiani facti sumus. Nonne spes nostra non est de hoc seculo? Non amemus seculum. Ab amore seculi (id est, rerum omnium ad hoc seculum pertinentium) vocati sumus (scilicet ad Christum & Ecclesiam: à vocando enim Ecclesia nuncupata est) ut aliud seculum speremus, ac diligamus. Si disciplina Christiana nos iubet renunciare seculo, hoc est, ut Augustinus exponit, ut non diligatur seculum neque secularia, peccatur profecto si diligatur. Nam illud Christianæ disciplinæ & renuntiationis præceptum, non aliunde nisi ex Scripturis haustum est, quæ disertè iubendo per os Apostoli Ioannis clamant: *Nolite diligere mundum*, neque ea quæ in mundo sunt. In quem locum Augustinus: sicut præceptum est animis à Domino, quid diligant, ita per Ioannem Apostolum, quid non diligant, nolite, inquit, diligere mundum &c. De cuius loci sensu idem Augustinus: Apostolus Ioannes non ait: *Nolite uti mundo*, sed, *Nolite diligere mundum*; ubi posuit & concupiscentiam carnis: qui enim non diligens utitur, quasi non utens utitur, quia non eius rei causa utitur, sed alterius quam diligens inuenerit, ut etiam non diligens hac utatur. Clamant Scripturæ per os Apostoli Pauli: *Et qui utuntur hoc mundo quasi non utantur*. In quem locum rursus idem Doctor: *Quid est, quasi non utantur; nisi non diligant quo utuntur*, quoniam tale est, ut bene aliter non utantur? Et hoc quidem etiam in his rebus observandum est, quæ in hoc mundo sic bona sunt, ut tamen eas diligere non oporteat. Hinc idem Apostolus Paulus disertè præcipit: *Nolite conformari huic seculo*: Itud enim amore fit, quo

quis amat seculum seu rem secularem propter se, non ad aliud referendo, seu quod idem est, tanquam finem dilectionis, in quo quiescat: quod fit in omni omnino peccato, siue mortali siue veniali, ut infra dicendum est: *Nisi voluntas*, inquit, *quicquid in eis* (exterioribus rebus) caput, ad meliorem veriorumque vitam referat, atque in eo sine cuius intuitu hac agenda indicat, ac quiescat, quid aliud facimus, nisi quod nos Apostolus facere prohibet, dicens: *Nolite conformari huic seculo*? Et alibi: *Non ut conformemur huic seculo*, finem constituendo in bonis talibus, & in ea detorquendo beatitudinis appetitum: sed ut quicquid in usu temporalium rationabiliter facimus, aeternorum adipiscendorum contemplatione faciamus, per ista transientes, illis inherentes. His Christianæ vocationis præceptis institutus Augustinus ubique clamat, omnia quæ in mundo sunt, solo excepto Deo, vitiosè diligi, & hoc in sacris Scripturis esse præceptum: Itaque, inquit, in novo Testamento sic ab istorum (visibilium seu sensibilibus) amore prohibemur, non respicientes ea quæ videntur, sed quæ non videntur &c. Amandus igitur solus Deus est, omnis verò iste mundus, id est, omnia sensibilia contemnenda; utendum autem his ad huius vite necessitatem. Et infra: *Quid est aliud* falsis bonis illudiatque decipi, quam te ipso inferiora, miranda atque appetenda arbitrari? Habet igitur vir temperans in huiusmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam utroque Testamēto firmatam: ut nihil eorum diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ huius atque officiorum necessitatem quantum satis est usurpet, utentis modestiā, non amanti affectu. Ecce apertissimè declaratum utriusque Testamēti hanc esse regulam, nihil rerum temporalium esse diligendum, nihil mirandum, nihil per se appetendum, hoc est, ut exponit, nihil amanti affectu esse complectendum. Ex quo necessario sequitur, affectum amoris nullā in re temporalī seu huius mundi, qui divinitus diligere vetatur, sine peccato posse collocari.

CAPVT XIII.

Ratio petitur ex natura cupiditatis, & peccati, siue mortalis, siue venialis.

SED constabunt ista apertius, si, quid sit peccatum, & unde ratio ejus petenda sit, ex Augustini doctrina paulo accuratius disquiramus. I radit enim sublimis ille doctor frequentissimè, non esse aliud peccatum, quam amorem rei temporalis, siue rei, quæ amanti invito auferri potest; hoc est, amorem cuiuscunque creature. Nam in primis libro primo de libero arbitrio cum rationem peccati ex professo investigaret, atque docuisset, neque ex lege vetante, neque ex pena dominante, neque ex eo, quod sibi hoc homo nollet fieri, quod alteri facit, esse petendam; tandem concludit, ex sola libidine siue cupi-

ditate esse metiendam. Iam videte, inquit, non est opus esse longa sermone, ut mihi de homicidio, libidine, sacrilegio, ac prorsus de omnibus peccatis persuadeatur. Clarum est enim, iam nihil aliud quam libidinem in toto malefaciendi genere dominari; quam alio nomine cupiditatem vocari dicit. Et in eodem libro inferius: Convenit inter nos, omnia malefacta non ob aliud mala esse, nisi quod libidine, id est, improbanda cupiditate sunt. Et in libris de doctrina Christiana eandem doctrinam tradit: Non præcipit Scriptura, nisi charitatem; neque culpam, nisi dolus. Cupiditatem, & eo modo informat mores hominum. Et aliquantò inferius: In omnibus enim talibus (rebus prætereuntibus) non usus rerum, sed libidine

353

libido utentis in culpa est. Quod cum in utendis
uxoribus non propter voluptatem declarasset,
sic, addit: Annuadvertendum est in cetero quoque
usu rerum abesse debere libidinem. Et rem istam
velut indubitam definitiva auctoritate deci-
dens; Cave putes, inquit, quicquam potuisse dici
verius; quam id quod dictum est, radicem omnium
malorum esse avaritiam; hoc est; plus velle quam sat
est. Tanti autem sat est, quantum sibi exigit na-
tura in suo genere conservande moans. Avaritia
enim quae Graece φιλαργυρία dicitur, non in solo ar-
gento, vel in nummis; unde magis nomen duxisset re-
sonat: argento enim nummi, vel mixto argento fre-
quentius apud veteres fiebant) sed in omnibus rebus,
quae immoderate cupiuntur, intelligenda est, abiqua
quo omnino plus vult quisque, quam sat est. Haec au-
tem avaritia CUPIDITAS est; cupiditas vero im-
proba voluntas est, ergo improba voluntas malorum
omnium causa est. Et alibi sapientissime repetit,
omnium malorum radicem esse cupiditatem, & radi-
cem omnium bonorum charitatem; esse venenum cha-
ritatis; non esse opus Dei; esse portam mortis: quod
nihil boni potest generare, sicut caritas nihil mali.
Alibi vocat eam voluntatem malam; & nihil tam
innocuum esse bonae voluntati, quam libidinem. Esse
peccatum, cum per eam amantur temporalia. Vt-
que adeo vero omnem malitiam ex cupiditate
petendam esse sentit, ac docet Augustinus, ut
cupiditatem proprium peccatorum nomen esse
definiat. Nam in libro secundo de sermone
Domini in monte dicit: Voluntas est non nisi in
bonis, nam in malis flagitiosisque factis cupiditas pro-
pre dicitur: non voluntas. Quod alijs in locis fre-
quenter repetit. Et alibi: Aliud est charitas radix
omnium bonorum, aliud cupiditas radix malorum;
tantumque inter se differunt, quantum virtus & viti-
um. Et statim adiungit: Cum ergo peccat homo,
non secundum charitatem, sed secundum cupiditatem
peccat, secundum quam non est natus ex Deo. Et ite-
rum: Sed cupiditas hominis, quae vitium est, homi-
nem habet auctorem, vel hominis acceptorem, non
hominis creatorem. Ipsa est enim concupiscentia car-
nis, & concupiscentia oculorum, & ambitio saeculi,
quae non est ex Patre, sed ex mundo est. Sub quibus
Augustinus omnia omnino peccata solet com-
prehendere, sicut supra demonstratum est.
Hoc igitur iusto fundamento tamquam in Au-
gustini doctrina indubitato, quod omnis pec-
catorum ratio ex cupiditate seu libidine pe-
tenda sit, iam videndum est, quid sit illa cu-
piditas illa, inquam improbanda, illa improba
voluntas, ille fons, ille radix omnium omnino
malorum quibus Universum perturbatur, il-
lud quod in omni malefacienti genere do-
minatur propter quam solam omnia malefacta
mala sunt, a qua nihil omnino boni proficisci
potest, quam solam in scripturis culpam tradit;
ut liquido intelligamus, utrum aliquam crea-
turam animus rationalis affectui amoris possit
amplecti.
Cupiditatem igitur in eisdem locis, ubi de
illa ex professo disputat Augustinus, & ex ea
docet omne peccatum esse metiendum, sic de-
finit: Est amor eorum rerum, quas potest quisque
invitus amittere. Sic enim loquitur Evodius,

A postquam huiusmodi definitionis veritas lon-
ga inductione claruisset: Responso, & admo-
dum gaudeo, iam me plane cognovisse, quid sit et
iam illa culpabilis CUPIDITAS, quae LIBIDO no-
minatur. Quam esse iam apparet earum rerum
AMOREM; QUAS POTEST QUIQUE INVITUS
AMITTERE. Ecce brevissimis clarissi-
misque verbis tanquam rem certam, & pla-
nam, & probatam, nihil aliud esse voluntatem
improbam, sive cupiditatem, quae sola pecca-
tur, nisi amorem rerum, quas homo potest in-
vitus, hoc est, vult, nolit, amittere. Quis au-
tem non videt, sub illis omne omnino quod
creatum est, sive quod non est Deus, esse com-
prehensum? Nihil est enim eorum, quod non
homo sive iustus, sive iniustus amittere possit
invitus; carnis voluptatem, carnem ipsam &
membra corporis, honores, laudes, gloriam,
potestatem, divitias, uxorem, liberos, fami-
liam, civitatem, mundum universum cum om-
nibus quae in mundo sunt, sicut Augustinus in
eodem loco probat, & re ipsa invitis damnatis
omnia subtrahuntur. Nec opus est multa di-
sputatione vel operosa demonstratione, ut
ostendatur sequi, nihil eorum proinde amari
posse. Nam ille ipse amor eorum est hoc ipsum
quod definitur, nempe cupiditas, ex cuius ma-
litia, & propria internaque pernicie malum &
peccatum est, quicquid peccatum est. Vtque
adeo namque talium rerum amor malus &
culpabilis est, ut sine malitia nec fieri, nec in-
telligi possit.

Sed ne fortassis per transennam istud Augu-
stinus docuisse videatur, lustremus accuratius
doctrinam ejus, ne vel ipse rem minus perpen-
sam, & in juventute traditam, retractaverit,
vel nos eam perperam intelligendo hallucine-
mur. In libro igitur octoginta trium qua-
estionum de eadem cupiditate disputans, quam
omnium malorum radicem vocat, sic eam de-
finit: Nihil aliud est cupiditas, nisi amor rerum
transientium. Et in alia quaestione, cum di-
xisset, non omnem amorem amandum esse,
rationem subiicit: Est enim & turpis (amor) 9.33.
quo animus seipso inferiora sectatur, quae magis pro-
prie cupiditas dicitur, omnium scilicet malorum radix. 9.34.
Et in quaestione sequente: Charitatis venenum ibid. 9.36.
est spes (id est, amor, quia in spe amor) adipi-
scendorum aut retinendorum temporalium. Quam
statim dicit esse cupiditatem, & addit expli-
cando, quid sit illa iam nominata spes: Est
autem cupiditas, amor adipiscendi, aut obtinendi
(forte retinendi, ut jam praemisera) temporalia.
Et in libris de doctrina Christiana, ubi de
duobus illis capitaliter inimicis accuratissime
disputat: Charitatem vocat motum animi ad fru-
endum Deo propter ipsum, & se atque proximo pro-
pter Deum: Cupiditatem vero definit motum
animi ad fruendum se, & proximo, & quolibet cor-
pore non propter Deum. Vbi per motum animi ad fru-
endum, amorem intelligit, ut saepe jam dixit.
Nam revera amor non est aliud, quam motus
animi ad fruendum, usque adeo, ut si rem
amatam ille motus assequatur, in fruitionem
seu gaudium terminetur, & quiescat. Sub frui
autem

Lib. 9. de
Trinit. c. 2.

Serm. 18. de
diversis c. 4.

Lib. 8. de
Trinit. c. 7.

Lib. 9. de
Trinit. c. 7.
Or. 8.

autem se, proximo, & quolibet corpore comprehendit omnium omnino bonorum temporalium fruitionem. Nam fructio sui respondet amoris sui: *Quid est enim amare se*, inquit alibi, nisi sibi prestare esse velle ad fruendum se? Amat autem se homo, quolibet sibi bona temporalia cupiendo; unde & illis habitis fruendo, fruatur quoque se. Quo fit, ut ista definitio re ipsa nihil discrepet à precedentibus; sed in hoc est accuratior, quod ex hoc ipso fructu sui, vel proximi, vel corporum esse definit, quo non fiat propter Deum; quod propter cavillationes multas sopiendas adjectum est, per quas homines, uti, non frui se rebus concupitis arbitrantur. Quod & alibi verbis alijs non alio sensu tradit, dum dicit, peccatum esse, quod etiam si speciem habeat boni operis, sit tamen non propter requiem sempiternam. Augustini enim doctrina constans est, nihil inter charitatem & cupiditatem, esse medium in hoc rerum statu. Unde & alibi: *Videndum quid sit vera dilectio*, imò verò, quid sit dilectio. Ea quippe dilectio dicenda est, qua vera est, alioquin cupiditas est &c. *Hac est autem vera dilectio*, ut inhaerentes veritati (id est, Deo, incommutabili veritati) iuste vivamus: Et ideo contemnimus omnia mortalia pro amore hominum, quo eos volumus iuste vivere. Nimirum hoc vult, si non est dilectio, id est amor incommutabilis veritatis sive Dei, jam esse cupiditatem. Et evidentius in eodem opere de Trinitate explicans inter illa duo nullum esse medium: Nemo, inquit, volens aliquid facere, quod non in corde suo prius dixerit: quod verbum amore concipitur, sive creatura sive creatoris, id est, aut natura mutabilis, aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate, aut charitate. Non quod non sit amanda creatura, sed si ad creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, cum propter se amatur creatura; tunc non utentem adiuvat, sed corrumpit fruentem. Omnino brevissima divinarumque sententiarum gravitate, quæ hæcenus diximus, penè cuncta complexus est. Nam & cupiditatem docet esse quemcumque amorem cupiscumque creaturæ; & hoc ipso in eam incidi, quoniam non amatur creator; & esse amorem creaturæ propter se; & esse ex diametro oppositum charitati, nec inter illa esse medium; & esse malum, quia fruentem tanquam peccatum, omniumque peccatorum causa corrumpit. Quid verò jam opus pluribus? Apertissimè quippe & constantissimè definitum est, omnem amorem creaturæ esse improbam illam cupiditatem, quæ sola culpatur in Scripturis, & ex qua omnis peccati ratio metiendæ est. Cupiditas autem est, quandocumque propter se ipsam amatur creatura, cum amatur non propter Deum. Nam hoc ipso quo ille amor creaturæ retorquetur in Deum, jam non est cupiditas, sed illa laudabilis charitas, omnium bonorum operum unica & vera radix.

An forte audiendus erit, si quis arbitretur, cupiditatem istam solum in peccatis illis gravioribus, non in levioribus atque venialibus,

juxta doctrinam Augustini, habere locum? Longè fallitur quicumque aliquid hujusmodi suspicatur. Nam doctrina suprà tradita tam dilucidè & sine ambagibus de universis omnino peccatis loquitur, ut superfluum sit ingenijs non planè rudibus hoc pluribus velle demonstrare. Et quamvis nihil expressius diceret Augustinus, quis non ipso primo aspectu videt, fieri nullo modo posse, quin si quid ametur, necessariò sit vel creator vel creatura? Quod enim inter ista duo medium dabis? Rursum quis non mediocriter Philosophiâ institutus videt, nihil hominem amare, vel quoquo modo velle posse, nisi in aliquo ejus animus requiescat? Motus enim iste tendit aliquò; nec per fines sine fine interfectos in infinitum tendere potest. Vbi ergo animi intentio terminatur, ibi quies: ubi quies, ibi dilectio terminatur. Hoc quid erit, nisi creatura, si non sit creator? Ergo erit cupiditas; cum illa sit, & non alia cupiditatis ratio, nisi ut definit Augustinus, amor creaturæ, amor rei temporalis, amor rei quam invitus potest amittere, vel ut expressius dicit, & in idem redit, amor creaturæ non propter Deum. Si enim est propter Deum, sive ut Augustinus loquitur, si ad creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit. Et ubi quæso hæc exceptioni pro peccatis venialibus locus? Nonne necesse est, voluntatem quæ illa non minùs quam lethifera perperamus, vel in creatura, vel in creatore conquiescere? vel manere & hære in creatura, vel in creatorem retorqueri? Si retorquetur, charitas est; si hæret vitiosa cupiditas. Nam quod nonnulli putant, hoc ipso peccatum esse mortale, quo creatura finis est alicujus motus animi, larva est, qua tamen plurimi ab intelligenda veritate deterrentur; sed eam postea veritati detracturi sumus.

Hinc est igitur, quod sanctus Augustinus, quando latissimum illud cupiditatis imperium suis limitibus circumscribit, universas omnino illecebras voluptatum tam sensibilibus, quam paucis spiritualium, quæ de honoribus, laudibus, dominatione, & quacunque excellentia terrena decerpuntur, percurrere solet, totamque peccatorum silvam sive venialium sive mortalium ab ea pullulare decernit: idque non alia consideratione, nisi quia creaturæ solo suæ internæ voluptatis, vel nitoris, vel cellitudinis, vel alterius cupiscumque illecebrofi nitoris intuitu capiuntur. Nam in Soliloquiorum libris, ubi animæ suæ præteritum præsentemque statum scrupulosissimè trutinat, fatetur tunc se illa vitiosa cupiditate divitias adamasse, cum eas ideo desiderabat, ut dives ejset; & honores, cum eorum nescio quo nitoris delectatus eos expetebat; & uxorem, cum hoc attendebat, ut esset cum bona fama voluptatem. Tunc, inquit, erat istorum in me vera cupiditas. Nunc ea prorsus aspernor. Et tamen istæ sunt considerationes hominum, quibus honores, laudes, voluptates ex uxoribus, ex cibo & potu, & similes rerum creaturarum delectationes appetunt, & etiam venialiter peccant.

357

cant. Et in libro 1. de libero arbitrio, ubi ex professo materiam illam discutit, & sæpius cupiditatem malam voluntatem, & peccatum vocat, illa omnia sub latitudinem objecti ejus includit, quibus homines sive mortaliter sive venialiter peccare, nec aliter nisi amando solent. Nihilne amant, inquit, aliud? Homines videlicet qui cupiditate ducuntur. Imò plurima ea scilicet in quibus adipiscendis vel retinendis mala voluntas illa persistit. Opinor te dicere, inquit Augustinus, divitias, honores, voluptates, & pulchritudinem corporis, ceteraque omnia, quæ possunt & volentes non adipisci, & amittere inviti. Et mox ea, quibus homines cupiditate inhaerent, esse dicit ea; quæ ad tempus nostra dici possunt. Inter quæ enumerat, corpus & eius quæ vocantur bona, ut integra valetudo, acumen sensuum, vires, pul-

chritudo, & si quæ sint cetera, libertas, parentes, fratres, coniux, liberi, propinqui affines, familiares ipsa denique civitas, honores etiam & laudes, & ea quæ dicuntur gloria popularis; ad extremum pecunia, quo uno nomine continentur omnia, quorum iure domini sumus. Sed hæc sunt, quibus homines inhaerentes cupiditate, non solum mortaliter, sed maxime venialiter peccant. Leges tamen, addit, non ulcisci peccatum, cum amantur ista, sed cum alijs per improbitatem auferuntur. Certum est autem peccata mortalia tunc committi, cum alijs per improbitatem auferuntur: cum verò pacificè res illa, quarum domini sunt homines, amanter & possidentur, quantumvis venialiter quantumvis lege temporali peccatum non puniente, peccatur tamen.

CAPVT XIV.

Ipsam amare creaturarum hærendo in creatura est peccare, etiamsi nullis alijs pravis vestiatur circumstantijs.

Declaratur inductione.

NAM si naturam peccati, quod in quibuscumque temporalibus appetendis committi solet, etiam seposita tantisper Augustini auctoritate, suis momentis ponderare voluerimus, non eam aliunde petendam esse reperiemus, quam ex eo quod amantur; usque ac eo ut hoc unum dumtaxat eis amasse sit peccasse. Nec ulla ratio dari poterit, cur amor unius potius, quam alterius sit culpabilis: atque ita omnis in universum, ut reprehensione ita poenâ dignus sit. Bonæ sunt divitiæ, sed divitiarum amor malus est. Nam hoc ipso quo amantur, sive multum sive parum, peccatur avaritiâ. Essentialis enim ejus definitio non est alia, quam amor divitiarum. Avaritia est enim, inquit Augustinus, esse velle divitem, non iam esse divitem. Itaque Sapiens detestans avaritiam, non aliud quam amorem pecuniæ detestatus est. Nam cum dixisset: *Avaro nihil est scelestius*; explicans quid sit avarus, adjicit: *Nihil est iniquius, quam amare pecuniam*. Nec aliud Poëta voluit, qui dixit:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

ET alius qui avaritiam nuncupavit, auri sacram famem, id est, amorem; & avaritiæ miseriam Scriptura manifestans: *Avarus, inquit, non implebitur pecuniâ, hoc est, qui amat pecunias non implebitur eis*. Nam idcirco exponens adjicit: *Et qui amat divitias, fructum non capiet ex eis*. Et cur quæso amare pecunias malum est, cum pecuniæ bonæ sint? Nimirum quia temporalium quarumlibet rerum amor malus est. Idem & in cæteris omnibus creatis rebus videre licet. Quid melius & rebus humanis utilius, quam ut eis administrandis præ sint viri boni? Et tamen præesse velle vitiosum est, cum scilicet nihil appetitur aliud, quam ipse præfecturæ splendor, seu ipsum præesse. Hoc enim & nihil aliud est ambitio, & peccatum istud omnium sapientium judicio improbat. Unde Ioannes Apostolus taxans quemdam: *Is qui amat, inquit, primam gerere in eis*; Diotrophes non recipit nos. Et Augustinus: *Locus superior etsi ita teneatur ac administratur, ut decet, tamen indecenter appetitur*. Et adhuc efficacius: *Intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit non prodesse, id est, qui amaverit præfecturam, non utilitatem, quæ inde in proximum conferri debet*. Hinc de Catone: *Honores, seu dignitates, quos petivit Cato, petere non debuit, sed eos civitas ob eius virtutem non petenti dare*. Laudem & gloriam quis dubitet esse bonam, cum eam etiam præmium virtutis esse statuatur? Laudem tamen & gloriam amare vitium est, nec aliâ ullâ extrinsecus accersitâ consideratione, sed illâ solâ, quod amantur. Hoc enim est vitium inanis gloriæ, de qua Augustinus: *Sanius videt, qui & amorem laudis vitium esse cognoscit*. Quod nec Poëtam fugit Horatium:

Laudis amore tumes.

DE quo vitio paulò post Augustinus dicit: *Hinc igitur cupiditati melius resistitur sine dubitatione, quam ceduntur*. Tanto enim quisque est Deo similior, quanto ab hac immunditia mundior. Et de Martyribus loquens: *Si adhuc laudes hominum quarunt, nondum vicerunt*. Et Christus cap. 8.

Matth. 23. Christus graviter reprehendit eos, qui faciunt opera sua, ut videantur ab hominibus, hoc est, qui illud ipsum amant, & nihil amplius, videri ab hominibus, ut sapius Augustinus exponit: & res per seipsa manifesta est.

Salutari ab hominibus & dignitatum titulis appellari, & primo sedere loco in confessoribus non est malum, sed potius bonum. Hoc ipsum tamen amare, tanquam vitium & peccatum à Salvatore merito reprehenditur: *Amarit*, inquit de Phariseis, *primos recubitus in caenis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbis.* Vnde istam animi aegritudinem in suis discipulis vetat: *Vos autem nolite vocari Rabbis: nec vocemini magistri.* Nimirum quia huiusmodi amore lenocinia superbia peccata sunt: nec alia de causa, nisi hoc solo quia amantur, & in eis amor se sistit & heret, neque pergit ulterius. Quod & Christus significavit, cum subiunxit: *Qui autem se exaltaverit, humiliabitur.*

Dominum esse, regnum obtinere nullo modo vitiosum est: dominari & regnare velle vitiosissimum. Iste enim affectus est, qui animis Tyrannorum dominatur, bellorumq; tumultibus ac tempestatibus genus humanum atterit & perturbat. Vnde Augustinus quò modestius, eò gravius affectum illum reprehendens: *Videant*, inquit, *ne forte non pertineat ad viros bonos gaudere de regni latitudine.*

Scientia quid sublimius in rebus bonis, quas condidit Deus? Et tamen scientiam propter scientiam amare, curiosum est, vitium scilicet inquietum, quod cum invalescit, etiam ad nefanda perducit. De quo præclare sanctus Bernardus huius doctrinæ non ignarus: *Sunt*, inquit, *qui scire volunt, eo sine tantum, ut sciant; & turpis curiositas est. Et sunt, qui scire volunt, ut sciatur ipsi; & turpis vanitas est. Et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus; & turpis questus est.* Cum tamen neque scire, neque sciri, neque questum facere, malum sit: sed illis amore propter illa, hoc est, nihil ulterius attendentem inhaerere, vitium est.

Cibus & potus, eorumque sapor delectabilis, bona sunt, & in infirmitatis humanæ sustentationem à Deo instituta; ipsa tamen per se amare tanquam vitium merito reprehenditur. Hoc enim est gula proprium, quo edaces, ebriosi, helluones, delicati ad mensam adducuntur, non ut vivant, sicut sapientem decet; sed ut comedant atque bibant. Attrahit enim illos concupiscentia delectationis, non indigentia refectionis; & ut optime Augustinus, *Non in cibum & potum ex officio descendunt, sed per cupiditatem ruunt.*

Concubitus quis nisi Manichæus aliquis negaverit esse bonum? Nam ut Augustinus: *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis; & utrumque non est sine delectatione carnali.* Concubitus tamen amare propter ipsum, hoc est, propter concubitus delectationem, vitiosum est. Nam hoc est ille affectus seu cupiditas luxuriæ, quæ animis om-

nium luxuriosorum imperat. Nec enim aliud appetunt, quam concubitus delectatione frui. Et hæc est vera ratio, cur ille concubitus cum uxore, quo non proles, sed voluptas quaeritur, ab Augustino & Apostolo tanquam peccatum veniale culpetur. *Nam quid hoc non est peccatum*, inquit, *amplius quam liberorum procreandum necessitas querit, exigere a coniuge debuit?* Est quidem peccatum, sed veniale. Apostolus dicit: *Hoc autem dico secundum veniam: Vnde præclare in eodem Sermone Augustinus: Nisi ad hoc dentur, ad hoc accipiantur uxores, (proles, non voluptatis causa) quis sana fronte dar filiam suam libidinæ alienæ? Sed non ut erubescant parentes, non dant, recitantur tabula: ut sint foeci, non lenones.* Quid ergo de tabulis recitatur? Liberorum procreandum causa. Erubescat & maritus aliter accipere, si erubescit pater aliter dare. Sed si non possunt ali- quando iam ista diximus) exigant debitum. Et paulo post tam de concubitu, quam de comestione dicit: *In qua duo opera prudentes & sancti ex officio descendunt. imprudentes autem in ea per cupiditatem ruunt.* Aliud enim ad aliquid officio descendere; aliud in aliquid per cupiditatem cadere. Hoc est, alij amant illa opera propter opera, & ista cupiditate tracti in ea ruunt, alij finem operum intuentur, ex cujus dilectione ista opera, non amando, sed tolerando suscipiunt.

Sed quid nultis? Quod in istis rerum bonarum amoribus declaravimus, hoc in rebus quibus omnibus ostendi potest. Neque enim illa ratio dari potest, cur unius creaturæ amor, in quo sistitur, potius malus sit, quam alterius. Nam quamvis plerique amores nominibus propriis, non tamen idcirco vitio careant. Sed quia prolixum esset singulos perillustrare, ex tribus illis cupiditatibus, quæ juxta Augustinum & Apostoli doctrinam, omnes omnino vitiorum cupiditates comprehendunt, concupiscentiæ carnis, concupiscentiæ oculorum & superbiæ vitæ res evidenter tota patuit. Quælibet enim illarum cupiditatum non alio ex capite vitiosa est, nisi quia creatura propter creaturam amatur. Neque enim aliunde superbiæ peccatum est, nisi quia diligitur excellentia, quamvis bona, propter excellentiam: neque alia ex causa concupiscentiæ oculorum seu curiositas reprehensibilis, nisi quia per eam nihil aliud, quam scire homines cupiunt, ut Augustinus loquitur, seu non ob alium finem scire tentant, quam propter experiendi noscendi, ut libidinem, ut ibidem dicit. Neque concupiscentiæ carnis alio ex capite vitium est, nisi quia est amor alicujus rei, quæ voluptate carnem afficit propter ipsam voluptatem, seu quia carnalis voluptatis amor est, sive illa percipitur oculis, sive auribus, sive naribus, sive gutture, sive tactu, toto corpore, maximeq; genitalibus. Omnium quippe cupiditatum eadem ratio est; quod rerum quidem bonarum amores sint, sed idcirco vitiosi, quia amores earum sunt, quas sine earum amore in se admittere vel suscipere debuissent. Res quippe bona amari potest amore non bono, inquit Augustinus. Neque enim excellere, scire, experiri, carnis volupta-

sem. 47. de
div. c. 1.

voluptatem sentire, & admittere, sed ista diligere in culpam cadit. Vna igitur rei cupiditatem transitoria cupiditas vitiosior altera esse potest, prout ordo naturalis magis inulve perturbatur; nulla tamen bona. Vnde Augustinus in singulis vitij rationem vitij ex amore creaturæ quantumvis bonæ petere solet: Quanta homines dura perpessi sunt, ut pervenerent ad id quod amaverunt? Sive sit amator pecunie, qui vocatur avarus; sive sit honoris amator, qui vocatur ambitiosus; sive sit corporum pulchritudinis amator, qui vocatur lascivus. Et quis posset enumerare omnes amores? Et in libris de Civitate Dei eandem

radicem amoris creaturæ quamvis bonæ tangens: Est, inquit, libido ulciscendi (id est cupiditas seu amor cupiditatis umbræ iustitiæ seu retributionis, ut qui mala fecit mala patiat) quæ ita dicitur: est libido, id est, amor, habendi pecuniam, quæ avaritia: est libido quomodocunque vincendi, quæ pervicacia: est libido gloriandi, quæ iactantia nuncupatur. Sunt multa variaque libidines, quarum nonnulla habent etiam vocabula propria, quadam vero non habent. Quis enim facile dixerit, quid vocetur libido domandi; quam tamen plurimum valere in tyrannorum animis, etiam civilia bella resstantur.

Lib. 14. de
civ. c. 15.

CAPVT XV.

Vtrum Creaturæ, & voluptates earum appeti & amari possint moderatè.

sem. 234. de
temp. c. 5.

VND E satis mirari non possum, quid Catholicis illis scriptoribus in mentem venerit, qui propter solam corporis voluptatem cum uxore concumbi posse definiunt; quique multo maiori exorbitatione generaliter statuunt, voluptates corporis, sive narium, sive aurium, sive oculorum sive alterius externi sensus, propter ipsas voluptates appeti posse, sed moderatas. Cur non dicamus itidem, pecunias amari posse moderatè; ut non extincta, sed moderata sit avaritia? Cur non & honores, & laudes & primos recubitus, primasque cathedras, & ut videamur ab hominibus, expeti posse moderatè; ut nemo sibi superbire videatur, nisi qui valdè superbus fuerit? Cum tamen Dominus in phariseis illa culpando superbiam reprehenderit, non quia illa accipiunt, inquit, sed quia diligunt. Sic enim cor eorum accusavit. Et de illis, qui videri volunt ab hominibus: Iste, inquit, finis est B reprehensibilis atque culpabilis, usque ad hominum laudem velle benefacere, nihil amplius inde querere, hoc est, in isto fine appetendo diligendoque conquiescere. Ipsum quippe diligere primos recubitus, primas cathedras, videri atque laudari velle ab hominibus nequaquam culpa caret, sive multum, sive parum ista diligantur. Quod simili omnino ratione & in ceteris omnibus creaturarum amoribus verum est: qui quo ferventiores fuerint, eo deteriores; quo remissiores, eo minus mali, sed tamen omnes mali. Non recipit cupiditas moderationem: tollenda est atque extirpanda radicitus, in quo omnis labor, omne certamen, omnis gemitus spiritualium virorum occupatur. Quis est enim qui laudis, pecuniarum, voluptatis

cupidus, rectè cupidus dici queat? Perversa ergo Philosophia vel potius Theologia est, quæ non interitum asserat pravitatis, sed sit contenta mediocritate vitiorum. Nec sanè video, qui differat ista sententia ab opinione Epicuri, nisi quod ille solam voluptatem, hi honestatem simul cum voluptate per se expeti posse fateantur. Sed Epicuri dogma fugiendo, in Calliphontis ac Dinomachi errorem, quem etiam Pelagianorum antesignanus amplexus est Iulianus, incidunt. *Hominem inquit Tullius, iungunt cum bellua, ut Calliphon, qui voluptatem cum honestate coniungunt. Et Augustinus de Iuliano: Si autem, ut aliquo loco significasti, placeat tibi secta Dinomachi, honestatem voluptatemque coniungens, quod philosophi quoque huius mundi, qui honestiores vocantur, scyllaum bonum esse dixerunt, ex humana scilicet natura, belumque compatum: Si ergo hoc monstrum tuâ opinione sectaris &c.*

Lib. 4. Acad.
iungunt cum bellua, ut Calliphon, qui voluptatem

Lib. 6. cont.
Iul. c. 16.

Quapropter si voluptas carnis fuerit, sive honor, sive gloria, sive imperium, sive scientiæ, sive pecunia, quo uno nomine continentur omnia quorum iure domini sumus, & quorum vendendorum atque donandorum habere potestatem videmur, sive alia res quæcunque temporalis, quorum amoribus plus minusve etiam iustorum vita implicata detinetur, immobilis veritatis est mandatum, ne quicquam eorum ullâ cupiditate, hoc est, amore appetatur, aut teneatur. Indispensabilis est enim ista Augustini regula, utriusque Testamenti litteris confirmata: *Iubet æterna lex avertere arbit. c. 15. amorem à temporalibus, & eum mundanum convertere ad æterna.* Si lex æterna avertere amorem jubet, ergo citra controversiam non avertendo, hoc est,

Lib. 1. de lib.
amorem à temporalibus, & eum mundanum conver-

Q

Lib. 22. cont.
Euseb. c. 27.

In Psal. 30.

Ibid.

Ibid.

hoc est, eas amando peccatur. Peccatum enim, A
juxta divi Augustini definitionem Theologo-
rum omnium calculo comprobatur, non est
aliud, nisi factum, vel dictum, vel concupitum ali-
quid contra aeternam legem. Hujus igitur regulæ
generalissima perceptuque facillima vestigijs
insistens Augustinus, incunctanter docet, om-
nes hujusmodi amoris affectus, quibus homi-
nes inhaerent rebus temporalibus, etiam in vi-
ris iustis esse ligna, fœnum, stipulam, hoc est,
peccata venialia, seu opera quæ ardebunt in
die Domini, ut secundum Apostolicam doctri-
nam quasi per ignem salvi fiant. Sunt homines,
inquit, omnino contemptores seculi huius, quibus non
est notum quicquid temporaliter fuit, non habent di-
lectionem aliquam terrenis operibus &c. Sunt autem alij,
qui rebus infirmitati concessu (id est, licitis) inha-
rent aliquantulum dilectione. Non rapit villam alie-
nam, sed sic amat suam, ut si perdidit conturbetur:
non appetit uxorem alienam, sed sic inhaeret suæ, sic
misceatur suæ, ut modum non ibi teneat præscriptum
tabula, liberorum procreandorum causa. Non tollit
aliena, sed repetit suam, & habet cum fratre suo iudiciu.
Talibus enim dicitur: Iam quidem omnino delictum
est in vobis &c. Ecce peccata iustorum venialia,
tamen amore commissa. Percurre animo om-
nium omnino rerum similitum quamvis con-
cessarum, hoc est, licitarum cupiditates: de
omnibus quippe similis prorsus ratio est.
Cum ergo de contemptoribus talium rerum
docuisset, eos aurum, argentum, lapides pre-
tiosos, fundamento sive Christo superædifi-
casse, de amatoribus earum sic subiungit: Illi
autem amantes res proprias, domos proprias, gravi-
ter conturbantur, fœnum, stipula, & ligna
ardent. Habent ergo ligna, fœnum, stipulam super
fundamentum, sed rerum concessarum, non illicita-
rum &c. Cum dixerit: Amo possessionem istam, ti-
meo ne pereat, & imminet damnum, & tu contrista-
ris, non quidem præponis eam Christo &c. salvis eris
tamen per ignem. Et inferius: Sed tamen quia
diligis illam, & contristaris si perdas illam, super fun-
damentum posuisti, non aurum, non argentum, non
lapides preciosos, sed lignum, fœnum, stipulam. Sal-
vus ergo eris, cum ardere coeperit, quod edificasti; sic
tamen quasi per ignem. Et ut de peccatis hujus
amoris venialibus se locutum esse significaret,
hoc est, de amore, quo quidem amantur res
hujus seculi propter se, sed ita leviter, ut Chri-
sto magis amato non præponantur, neque ex
amoris magnitudine in aperta scelera profligare
meditentur, sicut paulo ante exposuerat, sta-
tim adjicit: Nemo enim super fundamentum hoc
edificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idolola-
trias, perjurias, putat se saluum futurum per ignem,
quasi ista sint lignum, fœnum, stipula: sed qui edi-
ficat amorem terrenorum super fundamentum regni
celorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum
temporalium, & ipse salvus erit per idoneum funda-
mentum. Hic planissime explicatum vides,
amorem cuiuscunque rei secularis per ignem
esse exurendum, etiam si fuerit iustus qui illo

amore teneatur, & nequaquam eam sic ad-
amaverit, ut Christo duceret potius. Ipse
enim talium amor per se veniosus est, & exi-
dignus, etsi nihil aperte facinorosum ex illo
amore perpetretur. Amor autem hic dicitur,
ut supra ab ipso Augustino declaratum est, cu-
piditas illa qua res quæpiam secularis propter
se diligitur, ad nihil ulterius eam referendo;
sicut à Christianis hujusmodi terrena bona di-
ligi, & idcirco cum cruciatur amitti solent.
Doctrinam istam sapissime repetit alijs locis.
Nam in libris de Civitate Dei, cum similiter
secularium rerum affectiones voluptatesque
improbasset, ut uxoris, cum secundum seculum
carnaliter, secundum concupiscentiam morbum dili-
gitur, quod, inquit, secundum veniam concedit Apo-
stolus; & eas lignum, fœnum, stipulam esse do-
cuisse, adjicit, eum per ignem saluum fore,
quia eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo la-
tabatur &c. Quod enim sine illicente amore non ha-
bit, sine utente dolore non perdet. Et paulo post:
Si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum hu-
iusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant
illi, qui non habuerint tales mores, & amores in hu-
ius corporis vita, ut eorum ligna, & fœnum, & sti-
pula consumantur: alij vero sentiant, qui eiusmodi
seculi ædificia portaverunt; sive ibi tantum, sive &
hic & ibi sive ideo hic, ut non ibi, secularia, quantum
a damnatione venialia concitantes ignem transi-
torie tribulationis inveniant, non redarguo, quia
forsitan verum est. Vbi, quod ait, forsitan ve-
rum est, non propter amores & affectiones
hujusmodi rerum secularium dicit, quasi in-
certum esset eos esse veniales & concitantes:
sed propter ignem per quem salvi fient, utpote
quem non uno modo exponi posse profite-
tur.

Hinc ex ejusdem regulæ veritate Augusti-
nus delectationes, per quas homines dum re-
bus secularibus affectu inhaerent, venialiter pec-
care solent, Babylonicos amores vocare solet.
Domus enim, argentum, aurum, marmora
&c. desiderantur talia: sed adhuc ex confusione Ba-
bylonia. Amputa omnia ista desideria, o civis Je-
rusalem, si vii redire. Et in alium Psalmum:
Multi sicut stercus Babylonicum, quia & gaudent gas-
tro Babyloni, quia gaudent lucris, & sicut damnum: utrumque de Babylonia est. Vbi semper ad suum
respicit principium, quo docet, omnium rerum
temporalium amores esse cupiditatis non cha-
ritatis amores, & idcirco ex Babyloni confu-
sione, non cælestis Sion inspiratione profi-
cisci.

Hinc ulterius hujusmodi delectationes &
amores, quibus & iustorum, sed infirmorum
pedes secularibus rebus implicati detinentur,
circumspectissimâ locutione non innocentes,
sed velut innocentes vocare solet. Locus unus
præclarissimus ex quo omnis hujusce cupidi-
tatis, seu amoris rerum quarumcunque crea-
tarum culpabilis labes, de qua tam diu tracta-
mus,

mus, intelligi poterit, integer ascribendus est, quo quisque animi ab huiusmodi pestibus purgandi studiosus est, sine dubio delectabitur. Videbit enim, quod subvehat animum Christiana perfectio, & in quo lato diversorum tenuiculorum amerculorum culpabilis infirmitas eum adhuc herere cōpellat. Omnis anima, inquit, infirma in hac vita, quare sibi aliquid terrenum ubi requiescat, quoniam intentionem laboris & mentis extende in Deum difficile potest perpetuo tolerare. Aliquid sibi in terra conquirat, ubi requiescat (nempe amore, seu delectatione, que amoris velut motus animi requies est) & quodammodo p̄asatione quādam recumbat; veluti sunt ista, que diligunt & innocentes. Neque enim de CVPIDITATIBVS maiorum nunc loquendum est, quia multi acquiescunt in theatris, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea, multi in luxuria popinatarum, multi in libidine adulteriorum, multi in violentis rapinarum, multi in dolo & insidijs fraudum. B Acquiscent in his omnibus homines. Quid est, acquiescent? delectantur illic. Sed removeamus hac omnia, ad innocentem hominem veniamus. Acquiscent in domo sua, in familia sua, in coniuge, in filijs, in paupertate, (id est, exiguis bonis) in pradiolo, in novella manibus consista in edificio aliquo suo studio fabricato. Adde hic, si libet, in cibo & potu, in suavis odoribus, coloribus, concentibus, alijsque carnis voluptatibus; in honoribus, glorijs populari, scientijs, & quacunque tandem re animus infirmus acquiescit ac delectatur. Neque enim omnia recenseri prudentibus opus fuit. Iam addit: Acquiscent innocentes in his. Sed tamen Deus volens nos amorem non habere nisi vite æternæ, & istis VELUT INNOCENTIBVS delectationibus miscet amaritudines &c. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam stabulum amet pro domo. Mox

A vero addit, istas correptiones hominem agnoscere debere, se propter peccata pati; nempe quæ talium rerum velut innocenti cupiditate committuntur. Clamandum esse: Sana animam meam, quia peccavi tibi: urentem secantemque medicum esse tolerandum, dum omnibus nos exerceat tribulationibus, & à peccato sanat. Non enim, inquit, errat ut sanum pro puri fecerit. Novit quid inspicit, novit VIRUM, quia ipse fecit naturam: quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accessit, discernit. Nihil apertius planiusque dici potuit. Omnes enim quantumcunque tenues etiam iustorum cupiditates, per quas fatigatā mentis intentione, qua suspendebantur in Deū, deorsum in creaturis voluptatulas quasi innocentes aucupantur, vult esse vitiosas, refecandas, urendas, purgandas; & ab huiusmodi peccatis per tribulationes temporales animum esse vacuandum. Quod si enim ullibi est sine culpa cupiditatis delectatio, ubi magis? Si uspiam animi in creaturis acquiescentis excusatio, quis non in illis iustissimam esse fateatur? Nec enim facile dari potest, ubi minus amore rebus terrenis inhaeretur, quam ubi animus à terrenis tantā in Deum extensione suspenditur. Et hæc de primo omnium affectu cardine, qui amor dicitur, non excludo filio ejus primogenito, qui vocatur desiderium, satis dicta sint. Adhibendus est enim aliquis modus. Nam alioquin non esset difficile, volumen p̄cendē integrum ex Augustino de ista veritate juxta doctrinam ejus indubitata concinnare. Iam igitur de filio amoris secundo genito, sed velut Ioseph plus omnibus dilecto, qui gaudium, seu delectatio, seu fruitio dici solet, aliquid apponendum est, ex quo longè uberius quiddam de amore diximus illustrabitur.

Ibid.

CAPVT XVI.

Secundus affectus animæ est fruitio. Quid sit. Creatura rationalis nullā re creatā frui potest secundum doctrinam Catholicam.

MVLTI enim res illas se amare nesciunt, vel etiam non amare se putant quibus amoris vinculo arctē colligati sunt, sed ex fruitione deteguntur. Amor enim sine fruitione, & fruitio sine amore intelligi nequit: cum amor sit initium fruendi, & fruitio finis amandi. Nullus enim nisi rebus amatis fruatur; & nullus amat nisi res quibus frui velit. Ex quo fit, ut quemadmodum nulla fruitio est, nisi amore conditatur; ita nullus omnino amor sit, nisi in fruitione feratur. Itaque Augustinus amoris definitionem tradens dicit: Amor nihil est aliud, quam voluntas fruendum aliquid appetens, vel tenens. Et alibi: Fruuntur voluptate, præcedente & præmissa cupiditate. Nam qui non præmiserit cupiditatem, pervenire non potest ad voluptatem. Amor enim velut fons absconditus fruitione prior est; fruitio velut fluvius aut lacus, in quem amor mergitur,

A amore manifestior est. Quapropter quid sit animum rebus amatis frui paulo diligentius exquirendum est. Eò quippe confusionis ventum est, ut quamvis humana vita rerum abjectissimarum fruitionibus plena sit, vix quisquam tamen se frui arbitretur, quia non sibi videntur in eis finem ponere.

Fruitionis igitur summa est cum amore vicinitas, usque adeo ut Augustinus fruitionis rationem explicans dicat: Frui est amore alicui Lib. I. de doctrina inhaerere propter seipsam. Vt autem, quod in Trin. Christi. usum venerit ad id quod amas, obtinendum referre. c. 4. Quasi frui non esset aliud, quam amare, seu amore rei inhaerere. Nam si non inhaeretur rei propter seipsam, propriè non amatur ipsa, sed aliud; sicut supra explicatum est. Fruitionem tamen non esse propriè amorem, pro ut ille à fruitione distingui solet, sed fructum, & effectum, & finem ejus, alibi declarat manifestius, quando

Q 2

quando

Lib. 14. de
Trinit. c. 7.
Fruit. 15. in
Iteum.

Lib. 14. de
Civ. c. 7.

quando dicit: *Amor inhians habere quod amatur*, cupiditas est: id autem habens, eoque fruens legitur. Vbi magis indicat fruitionem esse de re amata & habita, quam ipsum amorem. Amor enim, cum res abest, erumpit in desiderium, siue cupiditatem: cum obtenta possidetur, in latitiam siue fruitionem, tanquam effectum optatissimum, & veluti quietem sui motus, quo ad rem amatam desiderando ferebatur. Vnde amor ut supra dixit, est voluntas fruendum aliquid appetens, vel tenens; quo significat, amorem non solum aliquid abiens fruendum appetere, sed etiam præsens fruendum tenere. Nimirum quia amor, re qua fruatur præsente, non desinit, sed quiescente cupiditatis motu latiore vultum induit. Quare alibi semper fruitionem explicat per voluptatem seu delectationem, quæ de rebus amatis obtentisq; capitur. Quod quidem sine amore non fit, non tamen nudo amore fit; sed quodam amoris effectu, quo in

Lib. 11. de
Civ. c. 25.

re adepta & amata quiescendo animus quodammodo diffunditur. Nec ignoro, inquit, quod proprie fructus fruētis, usus vero utentis sit: atque hoc interesse videatur, quod ea re frui dicimur, quæ nos non ad aliud referenda per seipsam delectat: uti verò ea re, quam propter aliud quarimus. Et in libro octoginta trium questionum: *Frui dicimur ea re, de qua capimus voluptatem; utimur ea, quam referimus ad id unde voluptas capienda est.* Et in libris de Trinitate: *Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsi propter seipsa delectata conquiescit: utimur vero eis, quæ ad illud referimus, quo fruendum est.* Evidens igitur est, tunc nos rebus amatis frui, cum in eis obtentis cum quadam animi voluntate conquiescimus, neque de illis ad aliquid ulterius velut medijs ad desideratum finem referendis cogitamus. Si enim animus aliud respicit, quod rebus istis adipisci cupit, etiam si cum aliqua delectatione habeantur, non eis fruimur, sed utimur, ut eo quod respicimus, perfruamur. Vnde huiusmodi mediolorum dilectionem ac delectationem Augustinus aptissimo vocabulo vocat, non mansuetam, sed transitoriam, tanquam viam, vel tanquam vehiculorum, quibus ad aliud pergimus, cui dilectione mansuetam inhaeremus.

Lib. 1. de do-
ctrina Christi.
c. 55.

His ita declaratis, indubitata sancti Augustini & Catholice religionis doctrina est, creaturam rationalem nullam omnino re creatâ posse frui, sed solo Deo. Res quibus fruendum est, inquit Augustinus, Pater, & Filius & Spiritus Sanctus est, eademque Trinitas, quam postea veritatē vocat: Quapropter cum illa veritate perfruendum sit, quæ incommutabiliter vivit: & in ea Trinitas. Et post enumeratas res varias temporales, inter quas & Christi Domini dispensationem in carne transitoriam recensuerat; in his igitur omnibus, inquit, rebus, illæ tantum sunt quibus fruendum est, quas æternas atq; incommutabiles commemoravimus. Ceteris autem utendum est, ut ad illarum perfruitionem pervenire possimus. Vnde in eodem libro ex professo declarat, hominem non solum alijs creaturis, sed neq; seipso, neq; proximo frui posse: quia nec seipsum propter seipsum, neque proximum propter ipsum diligere potest; sed

Ibid. cap. 5.

Cap. 10.

Ibid. cap. 21.

propter Deum. Hoc enim fruimur, quod propter seipsum diligimus, alioquin enim vtimur; quo autem utimur, eo non fruimur. Nec seipsum, inquit, quisquam frui debet, si liquido advertas, quia nec seipsum debet propter seipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est. Nam quamvis proximum quoq; diligere jubeamur, dilectio tamen ejus non in ipso harere debet, sed in Deum propter seipsum dilectum tendere; ut ita Deo non proximo perfruamur. Hinc univrsarum Scripturarum compendium in hac sententia situm esse desinit, ut Deum & proximum diligamus sed solo perfruamur Deo: Omnium igitur quæ prædicta sunt, ex quo de rebus tractamus, hæc summa est, ut intelligatur, legi & omnium divinarum Scripturarum plenitudo & finis esse dilectio rei, quæ fruenda est, & rei, quæ nobiscum ea re frui potest. Quod sicuti de dilectione manifestissimum est, ita de fruitione solius Dei ipsa dilectio invicta ratione concludit. Hoc est enim diligere, ut supra diximus, aliquid ad fruendum appetere, vel tenere: solus autem Deus diligendus est; ergo solus ad fruendum appetendus, & fruendus. Rursum, hoc est frui, amore alicui rei inhaerere propter seipsum. Soli autem Deo propter seipsum inhaerendum esse, fides docet; ergo & illo solo esse perfruendum. Quapropter ut in re inter Catholicos confessi non diutius inhaeremus, potius ratio inquirenda est, cur eo solo perfruendum sit, & consequenter cur ille solus amandus: unum enim ex altero indissolubili vinculo religatum est. Suppledit & istam Augustinus in eodem libro de doctrina Christiana: quia videlicet in eo, quod propter se diligimus, & quo frui volumus, beatitudo constituta est. Nec enim alia de causa diligitur propter se, vel ad fruendum, expetitur, nisi ut beati simus: beatitudo autem creaturæ rationalis in solo Deo sita est; qui solus proinde propter se amandus, & ad fruendum appetendus est. Quod propter se diligendum est, inquit Augustinus, in eo constituitur vita beata. Et infra luculentius. Dicimus ea re nos perfrui, quam diligimus propter seipsam: & ea re nobis fruendum esse tantum, quæ efficiuntur beati; ceteris vero utendum. Et iterum: Illæ (res) quibus fruendum est, beatos nos faciunt. Istis quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem adiuvamus, & quasi adimiculamur: ut ad illas, quæ nos beatos faciunt, pervenire, atq; his inhaerere possimus. Quæ sanè omnia, & quod solus sit per se diligendus Deus, & quod illo solo perfruendū, luculentissime præcepto illo Christianæ religionis capitali, primo, & indispensable obligationis, commendata sunt: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Cujus vim ineluctabilem explicat August., quando dicit: Cum ait: toto corde, totâ animâ, totâ mente, nullâ vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & Cap. 21. quasi locum dare, ut aliâ re frui velit (nam hoc est frui velle, propter se diligere) sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. Nam & ipsam proximam dilectionem, quæ videbatur aliquid præter Deum diligi posse, in illam dilectionem Dei, referendam esse declarat, quæ nullum a se rivulum duci extrahi patitur, cuius derivatione minuitur.

Ex hoc

Ex hoc ergo immobili principio, quod sine religionis Christianæ ruina cuiusquam disputatione labefactari nequit, sequitur manifestè, omnem omnino fruitionem creaturæ, non minùs quam dilectionem, esse peccatum. Est enim contra æternam & indispensabilem legem, quæ jubet, ut solum Deum propter se diligamus (hoc enim hic vocamus diligere) eoque solo consequenter perfruamur. Neque minùs luculentè sequitur, omnem usum creaturæ, qui non refertur in Deum, esse peccatum. Si enim non refertur in Deum, necessariò vel in creatura ipsa, qua uti videmur, hæret, & ita est fruitio; vel ulterius in aliam creaturam distinctam tendit: quæ si sit ultima, eâ fruimur; si non ultima, eo tandem quod erit ultimum fruimur. Hoc est enim frui, rei adeptæ propter seipsam amore inhaerere. Neque minùs manifestè tertium sequitur: Deo uti ad assequendum aliud, esse peccatum. Quo enim ultimo, id ad aliud referimus: in quid autem aliud referetur Deus, nisi in creaturam, sive ipsum hominem utentem, sive aliam, cuius amore detinetur? Quæ si sit ultima, illamque diligit, fieri non potest quin illâ frui velit. Hoc est enim frui, voluntatem in re propter ipsam non ulterius pergendo consistere. Omnia vero ista tria inordinata & perversa esse, non est dubium. Quæ perversitas in omnibus peccatis reperitur, dum illis frui volumus, quibus utendum est; & illis uti, quibus fruendū est. Vnde illa regula vulgarissima probatissimaque; August. fluxit: Nec est alia vita hominum viuisa atq; culpabilis, quam malè utens, & malè fruens. Quod clarius tradit in questionibus octoginta tribus: Omnis humana perversio est, quod etia vitii vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui. Et rursus: Omnis ordinatio, quæ vitium etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti.

Hinc igitur oritur, quod sæpe culpet Augustinus omnem quietem & gaudium animi, quod in creatura ponitur: non enim amor & intentio in ea quiescere, sed semper in supremum impetus dilectionis quemcunque rerum usum rapere debet. Nam in illud Apostoli, Nolite diligere mundum: non dixit, inquit Augustinus: Nolite habere, sed nolite diligere. Habuisti, possidisti, dilexisti. Amor rerum terrenarum viscum est spiritualium penuriam. Ecce concupisti, habuisti. Quis dabit tibi penam ut columba? Quando volabis, ubi verè requiescas, quando hic, ubi malè habuisti, perversè requiescere voluisti? Nolite diligere mundum, tuba divina est. Nimirum quia, ut alibi dicit, Non potest anima, nisi in eo quod diligit, & per hoc, quod frui cupit, requiescere. Et in tractatibus in Ioannem: Modo gaudium nostrum, fratres mei, in spe sit: nemo gaudeat quasi in re presenti, ne hæreat in via. Totum gaudium de spe futura sit, totum desiderium via æterna sit. Et in Psalmos: Sola interiora (id est, ut exponit, sapientia & verbum Dei) diligenda sunt, ceteris ad necessitatem utendum, non ad gaudium perfruendum.

Ex isto igitur capite nascitur, quod sapissimè Augustinus vetat, ne beatitudinem ex temporalibus rebus aucupemur. Quicquid enim propter se amatur, ut eo velimus frui, in

hoc, ut suprà audivimus, beatitudo collocatur. *Ut quid diligitis vanitatem, ut quid vultis beati esse de infimis. Sola veritas facit beatos: ut quid ergo temporalium rerum amore detinemini? Ut quid tanquam prima extrema sectamini, quod est vanitas & mendacium?* Et in libro de agone Christiano: *Nolite amare temporalia, quia si bene amarentur, amaret ea homo quem suscepit Filius Dei &c. Quis beatam vitam esse arbitretur in his, quæ contemnenda esse docuit Filius Dei?* Nam amare seu diligere temporalia, non est aliud, quàm, ut paulo antè dixit, *his ad gaudium, sive ad beatitudinem velle perfrui.* Hinc est, quod instantissimè semper Augustinus docet ac monet, ut in usu rerum temporalium semper animus ad ulteriora transeat, nec unquam quiescat nisi perveniat usque ad Deum. Hoc enim non solum jubet disciplina Christiana, sed etiam ordo naturalis, quem lex æterna constituit. Perturbatur enim apertissimè ille ordo, si quis medijs velut sine perfruatur, si quis in via velut termino hæreat: quod profligatæ stultitiæ etiam in rebus infimis iudicamus, nedum in illis supremis, ubi de tota hominis salute contenditur. Audi præclarissimum Augustini locum, quo plenissimè doceberis, hærete in quacunque creatura non tantum imperfectionem esse, ut molliculi, & Christianæ perfectionis, imo conditionis rationalis naturæ non satis gnari infirmitati blandiendo pollicentur, sed esse vitiosum, & corrigendum. *Quid est finis? Christus, quia Christus Deus, & finis præcepti charitatis; & Deus charitas, quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unum sunt. Ibi tibi finis est & alibi via est. Noli hærete in via, & non pervenire ad finem. Ad quicquid aliud veneris, transi usquequo pervenias ad finem. Quid est finis? Mihi autem adhaerere Deo bonum est. Adhæsi Deo, finis viam, permanebis in Patria.* Exemplum quaeris, quo accuratius res tota capiatur? Accipe primum de pecunijs, hoc est de omnibus medijs ad salutem corporis necessarijs, ne in illis conquirendis hæreas: *Intendite. Pecuniam aliquis querit? Non sit ibi finis: transi tanquam peregrinus. Quare ubi transis, non ubi remaneas. Si autem amas, per avaritiam implicatus es. Erat tibi avaritia catena pedum, ultra progredi non poteris; transi ergo & hoc, quare finem. Accipe secundum, ne in salute corporis hæreas, propter quam pecuniæ queri solent: Salutem corporis queris? Adhuc noli ibi remanere. Quæ est enim ista salus corporis, qua morte perimitur, qua aegritudine debilitatur, frivola, mortalis, fluxa? Quare illam, ne impediatur fortè morbida valetudo opera tua bona. Ergo non est ibi finis; quia propter aliud queritur. Quicquid propter aliud queritur, non est ibi finis. Quicquid propter se, & gratia queritur, ibi est finis. Accipe tertium, ne in honoribus hæreas: Queris honores, fortè ad aliquid agendum queris, ut peragas aliquid, ut placeas Deo. Noli ipsum honorem amare: ne ibi remaneas. Accipe quartū, ne in laudibus hæreas: Queris laudem? Si Dei queris, bene facis: si tuam queris, male facis. Remanes in via. Sed amaris & tu laudaris & tu, noli gratulari, quando in te laudaris; laudare in Domino, ut cantes: in Domino laudabitur anima mea. Sermonem*

monem aliquem bonum dicis, & laudatur sermo tuus, non laudetur quasi tuus, non est ibi finis: si ibi ponis finem, finis: sed non finis, quasi persiciaris, sed finis ut consumaris. Ergo non laudetur sermo tuus, quasi abs te, vel quasi tuus. Sed quomodo laudetur? Quomodo dicit Psalmus: In domino laudabo sermonem &c. ergo transi & ipsam. Videte, fratres, quanta transivimus, in quibus non est finis. His utimur, quasi in via; quasi in mansionibus stabulorum resicimus, & transivimus. Vbi ergo finis? Dilectissimi filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Non potuit exactius & palpabilius nobis exponere, quo modo in quibuscunque creaturis herere vitiosum sit, quam singulas percurrendo, in quibus homines herere solent, & sine peccato se esse arbitrantur. Hinc de medijs ad proprium uniuscujusque finem referendis, & ipsa vitâ tandem in Deum dirigendâ, luculentè alibi tradit; ubi cum præmississet, omne humanam perversionem esse, quod etiam vitium vocatur. fruendis uti velle, atque utendis frui, fruendam verò intelligibilem pulchritudinem, per quam ipse pulchritudinem æternæ sapientiæ aut incommutabilis veritatis solet intelligere, de rebus utendis & ad fines suos tandemque in ultimum retorquendis ita loquitur: *Vtile quicquid est, utendo est utile, ita nemo utitur nisi utili. Non ergo utitur quisque male utitur. Perfecta igitur hominū ratio, quæ virtus vocatur, utitur primo seipsâ ad intelligendum Deum, ut eo fruatur, à quo etiam facta est. Utitur autem cæteri rationalibus animantibus ad societatem, irrationalibus ad eminentiam. Vitam etiam suam ad id refert, ut fruatur Deo: ita enim beata est. Ergo & ipsa utitur; quæ profecto inchoat miseriam per superbiam, si ad seipsam, non ad Deum referatur. Utitur etiam corporibus quibusdam vivificandis ad beneficentiam; sic enim utitur suo corpore, quibusdam assumendum vel respuendum ad valetudinem; quibusdam tolerandis ad patientiam, quibusdam ordinandis ad iustitiam, quibusdam considerandis ad aliquod veritatis documentum. Utitur etiam ijs, à quibus se abstinet, ad temperantiam. Ita omnibus & sensis & non sensis utitur, nec aliquid tertium est. Indicat autem de omnibus quibus utitur; de solo Deo non iudicat, quia secundum Deum de cæteris iudicat; nec eo utitur, sed fruatur. Neque enim ad aliquid aliud Deus referendus est: quoniam omne quod ad aliud referendum est, inferius est, quam id ad quod referendum est. Porro nequis putaret, hunc ordinem utendi medijs ad suum quibusque finem, sine labe conscientie prætermitti posse, quamquam & in superioribus allegatis locis contrarium satis indicaverit, apertissimè alibi dicit:*

Lib. de bono coniugal. c. 9

His bonis, quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc propter quod instituta sunt, utitur, peccat, alias venialiter, alias damnabiliter; Quisquis verò eis propter hoc utitur propter quod data sunt, bene facit. Sub illis autem bonis doctrinam, cibum, potum, somnum, conjugium, concubitum, & similia expresse numeraverat. Et nequis fortasse suspicaretur, satis esse, si quis propter proximos fines quibusque bonis uteretur, longè generaliùs alibi dicit, ubi rem istam ex professo docet. Officium autem est, quod sa-

Lib. 4. cont. Tol. c. 3.

ciendum est: Finis verò, propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Hunc autem finem esse ipsum Deum, statim adjicit; cui virtutes tam in hominibus, quam in Angelis servantur à quo Angelis donantur & hominibus: Cum enim non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur iniusti. Unde ejusdem principij sui generalissimè filium sequens, juxta quod in nulla creatura hereri potest, sed omnium omnino usus in Deum retorquendus est, utpote verissimum & unicuique hominis & rerum omnium finem, propter quem Deus ipsemet cuncta condidit, generalissimè & clarissimè ita loquitur: Quid quid boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit (id est, Deum verum, sicut præmiserat) est officio videtur bonum, ipso non recto fine peccatum est. Itaque & alibi peccatum vocat non solum illud quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus: sed etiam si habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat (id est, intuitu cuiusvis boni temporalis) non propter requiem sempiternam. Quanto magis peccatum est, si non habeat speciem boni operis, sed carnalis, quo simpliciter in amore cuiusquam boni temporalis conquisceat, non ut bene vel in speciem operetur, sed tantummodo ut aliquâ rei creatæ delectatione perfruat. Et ut omnis omnino tergiversatio tolleretur, qua quis hujusmodi actus vel indifferentes vel imperfectos esse suspicari posset, & non tales, quibus conscientia læderetur, contra Faustum Manichæum disputans & de peccatis, & beneficiis, ac de creaturarum rerum usu & abusu ex professo tractans, doctrinali auctoritate definit: In omnibus quæ humana infirmitas horret, aut timet, sola iniquitas iure damnatur: cætera sunt vel tributa naturarum vel merita culpæ. Unde igitur illa merita culpæ, illa iniquitas, quæ sola in hominibus iure damnatur? Audi Augustinum in eodem loco: Fit autem homo iniquus, cum propter seipsas diligit res propter aliud assumendas, & propter aliud appetit res propter seipsas diligendas. Sic enim, quantum in ipso est, perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna conservari iubet. Fit autem homo iustus, cum ab aliud non appetit rebus uti, nisi propter quod divinitus instituta sunt: Ipso autem Deo frui propter ipsum, sequi & amare (id est, proximo) in ipso Deo propter eundem ipsum Deum. Propter Deum enim amat amicum, qui Dei amorem amat in amico. Ecce quod alibi sapiens inordinationem vocaverat, & perversitatem, utendis velle frui & fruendis uti, hic nominat meritum culpæ & iniquitatem, quæ iure damnatur, propter seipsas diligere res propter aliud assumendas, & è contrario, propter aliud appetere res propter seipsas diligendas: aperteque declarat, in eo iustitiam esse sitam, hoc est bonum opus, cum rebus non appetimus uti, nisi propter quod divinitus instituta sunt. Hoc non est aliud, nisi id quod propter seipsum diligendum

Lib. 4. cont. Tol. c. 3.

Lib. 4. cont. Tol. c. 3.

373

dum & fruendum est. Et hoc ipsum declarat, & in superioribus crebro declaravit, esse Deum quo fruendum est propter ipsum: *Quod enim propter se diligitur, in eo constituitur vita beata: ea re fruendum est qua efficiuntur beati; ceteris vero omnibus utendum.* Nam istis, quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem adiuvamus ut ad illas, quae nos beatos faciunt (id est, ad Deum) pervenire, atque his inherere possimus. Sub quo genere totus creaturarum ordo comprehenditur. Qua

A de causa ex ejusdem legis immutabilis & aeternae praescripto, quae ordinem naturalem conservari *Lib. 22. contra Iulianum, c. 27.* iubet, perturbari vetat, quaeque nisi faciendo, dicendo, concupiscendo violetur, nullum peccatum est, & si violetur, sine excusatione peccatur, fidentissimè clamat, inculcatque Augustinus: *Iubet aeterna lex avertere amorem à temporalibus, nempe quibuscunque, & eum mundatum ad aeterna convertere.*

CAPVT XVII.

Iusti in peccatis venialibus fruuntur, non utuntur creaturâ.

QVIS jam sobriae voluptatis & castissimae veritatis amator audeat dicere, non esse peccata solius, voluptatis causâ cum uxore concumbere, sensus externos saporibus delicatis, gratis odoribus, harmonicis concentibus, ridentibus coloribus, & artificijs, solius voluptatis appetitione mulcere? laudibus, honoribus, gloriae dignitatibusque splendoribus quantumcunque exiguis propter ipsa delectari? Pecunias, hoc est, quaecunque commoda terrena propter ipsa diligere, praediolis, hortulis, structuris, piscationibus, venationibus, & huiusmodi infinitis, quasi innocentibus quarumcunque temporalium rerum voluptatibus, quibus humana vita etiam iustorum velut in lectulo requiescit, incumbere, non propter aliud, quam quia infirmis animis delectabiles sunt? In omnibus enim istis, quae recensere longum est, ordo naturalis perturbatur, quem lex aeterna conservari iubet, perturbari vetat; dum rebus, quas diligunt, propter aliud assumendis propter ipsas frui volunt: atque in via tanquam per supernam delectante haerent, qui per illam non nisi in patriam deberent tendere. An fortè non est hoc utendis frui? Non est hoc actionis finem constituere, dum nihil nisi actio, quae infirmos nos delectat, intenditur? Illud enim hic supponimus. Quid verò vel pecudes aliud, si loqui possent vocarent frui, quam cum uxore seu femella voluptatis tantum causâ inire concubitum? Et quid aliud finem voluntatis actionem constituere, quam nihil præter actionem, seu voluptatem ejus querere? Si enim aliud concumbendo querit, jam concubitus non est finis, nec illum diligit, sed aliud per illum assequendum diligit. Itaque quamvis finis ultimus totius hominis alius esse possit, quam concubitus, & plerumque sit; finis tamen istius singularis voluntatis tantum concumbendi non est alius, quam concumbere, seu concumbendi voluptate frui; ut sic generalis ista voluntas, qua quisque vult beatè vivere, istâ voluntate aliqua ex parte compleatur. Quod ita manifestè S. Augustinus docet, quasi hoc probandum ex professio suscepisset. Nam de voluntate videndi disputans, quae visionem potest vel ad aliud referre, ut sit me-

A dium, seu finis medius, vel in ea quiescere, ut sit tantum finis, ita loquitur: *Non itaque omnino ipsa voluntas hominis, cuius finis non est nisi beatitudo, sed ad hoc unum interim, scilicet subiectum, voluntas videndi finem non habet nisi visionem, sive id referat ad aliud, sive non referat. Si enim non referat ad aliud visionem, sed tantum voluit ut videret, non est disputandum, quomodo ostendatur finem voluntatis esse visionem, manifestum est enim. Si autem referat ad aliud, vult utique aliud, nec iam videndi voluntas erit. Nimirum quia hoc dicimus velle, seu diligere, quod intendimus; non id sine quo non possumus assequi quod intendimus; hoc enim, sicut amara medicina, ab invitis saepe suscipi debet. Quod si hoc de visione, quae non ad aliud refertur, ita manifestum est Augustini, imo cuiuslibet sanæ mentis iudicio, ut neque disputari debeat, profectò etiam de concubitu voluptatis dumtaxat causâ intro manifestum est. Et si de illo perspicuum est, non aliud esse finem ejus nisi voluptatem, quia ex aliqua parte beari cupit, profectò de omnibus omnino similibus usitatis etiam iustorum hominum delectationibus quasi innocentibus, quas paulo antè & superius ex Augustino recensuimus, perspicuum est, non alium eorum esse finem, quam in illis terrenis & quasi innoxijs voluptatibus requiescere, & in eis quiescendo, frui. Si enim propter aliud huiusmodi operationes appetunt, jam extra limites hypothesis nostrae sunt.*

Hac ergo ratio est, cur Augustinus, quando etiam à iustis in temporalibus quibusvis bonis aut delectationibus finem collocari aut quiescere, aut illis bonis frui vetat, plerumque solet inculcare, ut ab illis bonis ulterius in Deum animus transeat. Nimirum ut lector intelligeret, tunc se frui, tunc in terrenis concupiscere, tunc ut finem illa concupiscere, tunc cupiditate peccare, cum eis ita inhaeret animus, ut non per illa transeat ad diligendum Deum. De quo initio nonnulla testimonia producta sunt. Hunc enim transitum velut fruiioni prorsus repugnantem commendat in libris de Trinitate; ubi cum dixisset, *non esse constituendum finem in bonis talibus, nec in ea de- torqueamus beatitudinem id est, fruiionis appetitum, statim adjicit ejus oppositum: sed ut quic-*

Lib. 11. de Trinitate, c. 6.

Lib. 12. de Trinitate, c. 13.

Q4

quid

Lib. 9. de
Trinit. c. 7.
& 8.

quid in usu temporalium rationabiliter facimus, æternorum adipsendorum contemplatione faciamus, per ipsa transeuntes, illis inbarentes. Et in alio libro de Trinitate: Verbum amore concipitur, sive creatura sive creatoris, id est, aut natura mutabilis, aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate, aut charitate. Non quod non sit amanda creatura: sed si ad creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit. Ex quo infallibili consecutione sequitur, cum amor ille non refertur ad creatorem, necessariò manere cupiditatem, hoc est, vitiosam & culpabilem fruendi cupidinem. Necesse est enim, si non refertur amor iste ad creatorem, creaturam amari propter se: qua de causa subiicit: Tunc enim est cupiditas, cum propter se amatur creatura, tunc non utentem adiuvat, sed corrumpit fruientem. Et in libro undecimo de Trinitate. Anima rationalis desormiter vivit, cum secundum Trinitatem exterioris hominis vivit, id est, cum ad ea quæ foris sensum corporis formant non laudabilem voluntatem, qua hæc ad utile aliquid refert, sed turpem cupiditatem, qua his inbaret, accommodat. Et paulò inferius eundem transitum in superna, urget ut necessarium. Nisi pars maxima voluntatis in superioribus atque interioribus habiteret: eaque ipsa (voluntas) qua commodatur sive foris corporibus sive intus imaginibus eorum, nisi quicquid in eis capit ad meliorem verioreque viam refert, atque in eo fine, cuius intuitu hæc agenda iudicat, acquiescat, quid aliud facimus, nisi quod nos Apostolus facere prohibet, dicens: Nolite conformari huic seculo. Ecce neque cogitatio in rebus cogitandis hæere potest, nisi ad veriore æternamque vitam referatur, juxta præceptum Apostolicum; quanto minùs amor, & externa actio. Et in libro decimo quinto de Trinitate: Ad quam summam Trinitatem videndam, diligendam, ut eam recordetur, eam contempletur, ea delectetur, totum debet referre quod vivit. Hunc transitum & in libris Confessionum prædicat: Si placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem, ne in his quæ tibi placent tu ei displiceas. Hunc commendat & in Psalmos: Anna, inquit, & hæc, sed plus illum ama, & hæc propter illum ama. Sed omnium elegantissimè transitus iste à creaturis commendatur, & fructio earum prohibetur, totusque status animi, qualis erga res omnes propter hominem creatas esse debet, pulcherrimè brevitate depingitur in meditationibus: qui locus ab omnibus casti à moris dilectoribus medullis animi insculpi mereretur: Si autem ista dilige, ut subiecta dilige, ut famulantiæ dilige, ut arham sponsi, ut munera amici, & beneficia Domini: sic tamen ut memineris semper, quia illi debeas, nec ista propter se, sed ista propter illum, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illum, & super ista illum diligas. Ecce quid anima rationalis debeat Deo; Ecce, quid sit quiescere; Ecce, quid sit hæere, quid transire à creaturis in Deum; Ecce, quid sit frui creaturam, vel creatore. Qua de causa Augustinus pro ista dilectione creaturæ, quæ non hæret, sed transit in creatorem ejus proprium, ut supra diximus vocabulum excogitavit, ut eam vo-

Lib. 11. de
Trinit. c. 2.

Cap. 5.

Lib. 15.
cap. 20.

Lib. 4.
Confess. c. 11

In Psal. 144

care, dilectionem transitoriam tanquam viam; alteram verò, quæ fruendo inhæret creaturis, dilectionem mansoriam. Cujus differentia consideratione facile est unicuique purgatissime charitatis amatori, animum suum erga creaturas occupatum explorare, utrum hæreat, an transeat; utrum per illas in Deum evolet, an viscum aliquod cupiditatis pennis adhæreat; utrum utatur, an fruatur.

Nec verò miretur aliquis, quòd animum etiam iustorum in rebus istis levioribus velut sine posse requiescere, nec tamen mortaliter peccare statuamus. Quod enim apud multos Theologos usitatè & quasi solemniter dicitur, tunc peccari mortaliter, quando constituitur in rebus creatis finis; vel juxta divi Augustini principia jam declarata planissimè negari, vel alio modo explicari debet. Quis enim negare potest, peccatorum illorum venialium, quæ intrinsece mala sunt, nec ad aliud omnino bonum relata, imò nec referri nata, solà pravæ illius voluptatis libidine committuntur, finem ultimum non esse Deum? Si non est Deus, ergò creatura. Et quæ alia, nisi ipsa voluptas, quæ peccando quæritur? Ergò in ea finis constituitur, neque tamen propterea mortale peccatum fit. Quis enim dixerit, sive iustum, sive peccatorem, sive etiam indelem, cui ignotus Deus, si in re levissima mentiatur, inaniter garriat; pauca pira cum Augustino furetur, idcirco læthiferi peccati fore reum, si non in Deum refert velut ultimum finem, sed in ipsa sola & nuda mentiendi leviter, inaniter garriendi, & furandi voluptate remoretur? Quod in similibus omnibus peccatis levioribus infidelium, & aliorum gravium peccatorum, quibus nulla de Deo est cogitatio, locum habet. Nemo enim istorum in peccando venialiter finem ultimum sibi ponit Deum; sed vel peccatum ipsum, vel aliud creatum bonum: & quamvis Deum sibi finem actionis constitueret, perinde gratum faceret Deo, ac si mactaret filium in conspectu patris. Quòd si ergò Theologi isti volunt, tunc semper peccari mortaliter, quodcumque finis ultimus actionis alicujus, ultra quem non transit animus, est creatura; regula fallacissima est, & innumeris exemplis falsa probari potest. Sed intelligi debent, tunc esse peccatum mortale, cum finis non tantum actionis, sed ipsius hominis est creatura; cujus videlicet animus ita erga creaturam intentam affectus est, ut eam etiam Deo vetanti præferat. Nam quantumvis voluptas licita sit, & sine peccato admitti possit, si tamen ita diligatur, ut cupiditati suæ imperanti, quàm Deo vetanti homo parere malit, mortale peccatum sine dubio perpetrabitur. Quod tamen non inde provenit, quòd illius actionis voluptas finis sit, vel quòd voluptas tanquam finis actionis appetatur ac diligatur; sed quòd ex dilectionis magnitudine ipsi Deo præferatur. Nam si multum sive parum voluptas actionis diligatur, modus eam solam & unicam appetendi, vel ad alium ulterius finem referendi prorsus idem est, quamvis

Lib. 1. d.
Crim. c.

Lib. 1. d.
Relig. c.

377

quamvis animus appetentis non sit idem. Vnus quippe in eo finem quidē istius actionis ponit, sed Deo magis dilecto postponit, usque adeo ut si Deo graviter displicere iudicaret, statim actum & voluptatem abrumperet: alter verò in eo finem similiter quidem ponit, sed Deo minùs dilecto vel omnino non dilecto præponit. Hoc est, fervor diligendi sive Deum sive creaturam diversus est; modus diligendi & in eam ferendi non est diversus: scilicet, ut Recentiores impropria & excogitata phrasi loqui malunt, habitu utitur creaturâ propter Deum, non actu. Quod si non utitur actu, quid ergo dicendum est actu facere, nisi frui, cum inter uti & frui in homine deliberatè operante, inter referre aliò & non referre, non detur medium? Quæ quidem phrasi sine dubio idcirco ab eis inventa est, ne peccantem venialiter creaturâ frui fateantur. Quali verò habitu, non actibus dicendi simus uti vel frui; vel ista duo ex habituali animi constitutione, quæ nihil in actum hæc & nunc elicium insinuat, & non ex actuali voluntatis intentione, hoc est, hæsione vel transitione pendeant. Quicumque enim rei creatæ diligendo sic inheret, ut eam tamen aliò referat: secundum fundatissimam, & ut clamat aperta ratio, verissimamque Augustini doctrinam, utitur, non fruitor: si ad nihil aliud spectat animus quod ejus ministerio assequi cupiat, fruitor non utitur, quicumque tandem fuerit diligens vel utentis animus. Ille quippe efficere poterit: ut utendo vel fruendo mortaliter vel venialiter peccet, dum eam præponit vel postponit Deo; non tamen, ut actu illis modis minùs proprie fruatur vel utatur.

Hinc est igitur, quod Augustinus constantissimè semper doceat, etiam iustissimos homines quibusdam rerum creaturarum amoribus seu cupiditatibus esse devinctos, quarum ablatione cruciantur. Amor autem apud Augustinum essentialiter fruitionem respicit, cum non sit aliud amor, ut jam supra crebro repetitum est, quam voluntas fruendum aliquid appetens vel tenens: nec frui aliud, quam amore alicui rei inherere propter seipsum. Ex quo fit, ut magnitudinem & parvitatem amoris, quo etiam iusti creatis rebus inhaerent ut eis perfruantur, semper ex carenti facilitate vel difficultate metiatur. Voluntas enim utendi non animos alstringit rebus utendis, sed fruendis: his enim per amorem inhaeremus, illis sine amore earum utimur, ut ad amatas delicias pertingamus. De iustis enim loquitur quando dicit: *Infirmiores qui terrenis his bonis, quamvis ea non præpoverent Christo, aliquantulâ tamen cupiditate coharebant, quantum hac amando peccaverunt, perdendo senserunt. Tantum quippe doluerunt, quantum se doloribus miscuerunt.* De iusto loquitur, quando dicit: *Vir sanctus temporalia non diligit* (id est, non diligere debet) *sed rectè utitur &c.* Plerumque cum adsunt nobis, putamus quod ea non diligamus; sed cum abesse coeperunt, invenimus qui simus. Hoc enim sine amore aderat, quod sine dolore discessit. De iusto loquitur, quando

A loco amoris, qui fruitionis verus & unicuique fons est, ipsam fruitionem creaturæ iustæ apertè tribuendo dicit: *Ac per hoc si qui edificati sunt erit edificatio ista damnosa; quia non habebis, quod superedificavi, & eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo utique letabatur: sed per hunc ignem salvi erit &c.* De iusto loquitur, quando paulò antè amorem terrenorum fruitionemque conjungens dicit: *Si enim ei (Christo) nihil talis affectionis (amoris carnalis) voluptatisque præponat, quamvis superedificet lignum, fenum, stipulam. Christus est fundamentum.* Cujusmodi sententijs Augustinus plenus est. Nam ubique cupiditatem seu amorem rerum quarundam temporalium, quo non propter Deum, sed propter ipsas diliguntur, & fruitionem propriissimè dictam, utpote quam essentialiter amor respicit, etiam iustis tribuit; cujus vinculi disruptione cruciantur, uruntur, purganturque à peccatis venialibus, quæ diligendo creaturas, fruendoque commissa sunt; ut ita per ignem salvi fiant. Qua de re a liber de Civitate Dei, b Enchyridion ad Laurentium, c Commentarius in Psalmos, & alia multa loca consuli possunt. Et in omnibus istis locis & alijs plurimis, semper inter iustorum impiorumque cupiditates quibus diligunt temporalia, & ipsi frui appetunt, illam differentiam statuit, quod quamvis utrique res frivolæ diligant, illi magis diligant Christum; isti minùs: illi Christum tanquam fundamentum ædificationis præponunt temporalibus; isti temporalia fundamento: unde illi per ignem salvi fiunt; isti pereunt. Nunquam autem vel in mentem Augustino venit, quantum ex scriptis colligi potest, quod impij frui temporalibus dicendi sint, iusti dumtaxat uti similibus rebus, quarum amore vincuntur. Sed & verba ipsius passim repetita, & omnia principia ejus, & ratio, & natura amoris, quæ essentialiter gaudium sive fruitionem sicut motus terminum & quietem respicit, contrarium clamant.

Hinc est quod Augustinus eodè illo loco, ubi ex professo fruendi, & utendi definitionem, quam supra promissimus, tradit & hominem inter res utendas & fruendas (id est, inter Deum atque creaturas temporales) veluti medium à Deo constitutum esse declarat, apertissimè dicit hominem fruendo rebus utendis aliquando desecti à cursu in patriam atque revocari, aliquando tantum impediri ac retardari; quorum illud impijs atque sceleratis, hoc iustis competit: *Nos qui fruimur & utimur inter utrasque constituti, si eis quibus utendum est frui voluerimus, dolet. Christus IMPEDITUR cursus noster, & aliquando etiam desectitur, ut ab his rebus, quibus fruendum est, obtinendus vel retardemur vel etiam revocemur, inferiorum amore præpediti.* Vbi utrisque quidem fruitionem tribuit, sed istam apertissimam differentiam inter fruitionem iustorum & sceleratorum statuit, inter peccata fruendi venialia atque lethalia; quod iustos fruitio temporalium ab itinere, quo in patriam tenditur, impedit atque remoretur; impios verò desectat ac revo-

Lib. 1. de Civ. c. 9.

Lib. 1. de Civ. c. 9.

a Lib. 1. de Civ. c. 9.
b Enchyridion ad Laurentium, c. 21, c. 26
c Commentarius in Psalmos, cap. 68.
d Expos. 2. in Ps. 119.
e in Ps. 119, d. 121.
f de divers. cap. 9. &c.

Lib. 1. de Civ. c. 9.

Lib. 12 de
doctrina
Christiana
cap. 4.

ac revocet. Quapropter ut qualis esset fruitio iustorum, qua fruuntur temporalibus, quæ ad subsidium itineris data sunt, quivis vel imperitissimus intelligeret, nec sibi imaginaretur, eos tantum frui qui Deum deserunt, & omnem spem patriæ consequendæ abijciunt, pulcherrimam comparationem ex itinerantibus profert: Quomodo ergo si essemus peregrini, qui beatè vivere nisi in patria non possemus, eaque peregrinatione utique miseri & miseriam finire cupientes in patriam redire vellemus, opus esset vel terrestribus vel marinis vehiculis quibus utendum esset, ut ad patriam qua fruendum est pervenire valeremus: quod si amantitas itineris & ipsa gestatio vehiculorum nos delectaret, conversi ad fruendum his quibus uti debuimus, nollemus cito viam finire, & perversa suavitatis implicati alienaremur à patria, cuius suavitatis faceret beatos: sic in huius mortalitatis vita peregrinantes à Domino, si redire in patriam velimus, ubi beati esse possimus, utendum est hoc mundo, non fruendum &c. Quæ comparatio pro iustis propriè data est. Illi sunt enim propriè, qui vehiculis tanquam subsidijs à Deo datis id est, rebus licitis; im-

pij verò rebus illicitis atque vetitis delectantur: illi amoribus aliquibus mitioribus implicati, cito finire viam nolunt; isti nunquam volunt. Sed hæc de fruitione iustorum satis sint, quæ paulò prolixius tractanda videbantur, ut Lector intelligeret, quid sit frui rebus temporalibus seu creaturis, neque fruitionem amoremque sic à iustis alienaret, ut quantumcunque carnis aut oculorum aut superbia voluptatibus disfluant, non illos frui rebus, sed uti putet. Vt denique sciret, quis status animi erga creaturas nobis sacrarum Scripturarum & sublimissimi Augustini auctoritate commendetur. Qua in re qui hallucinatus fuerit in innumeros vitæ errores, qui malè utendo fruendoque committuntur, necessariò pertrahetur. Non tam dura est hæc doctrina, quàm perfecta; nec ejus veritas implentis infirmitate, sed jubentis auctoritate, æternæque legis equitate metienda est. Nunc breviter aliquid de ceteris animi affectibus in creaturas exercendis vel comprimendis adjiciamus.

CAPVT XVIII

Reliqui affectus animæ circa creaturam cujusmodi sint, & esse debeant.

Lib. 14 de
Christ. 7.

SI enim vera sunt quæ de amore diximus, facilis est de ceteris affectibus resolutio. Amor est enim velut cardo ceterorum affectuum, à quo omnes ita pendent, ut sine illo esse non possint. Quis enim desideret quod non amat? Quis de rebus nisi amatis gaudeat? Quis oderit nisi quod rebus amatis adversatur? Quis malum nisi rebus amatis metuat? Quod in singulis affectibus similiter ostendi potest, sicut Augustinus in libro octoginta trium questionum questione trigesima tertia declarat. Nam uti fons absconditus per diversas venas pro terræ conditione erumpere solet, ita & amor pro diversa rei amati conditione, diversos animi motus parturit, & varios vultus induit. Omnino enim pro varietate rerum quæ diliguntur sicut amor allicitur, vel offenditur aut periclitatur; ita in hos vel illos affectus mutatur & vertitur. Ex quo fit, ut Augustinus hos ipsos diversos motus subinde nihil aliud esse definat, quàm amorem qui diversis perturbetur modis. Amor, inquit, inhians habere quod amatur, cupiditas est: (hoc est, desiderium) id autem habens eoque fruens, lætitia: fugiens quod ei adversatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est. Ad quem modum similis omnium affectuum descriptio excogitari potest. Amor erectus ad assequendum quod amatur, spes est: dejectus ab assequendo, desperatio: abominans malum quod sibi adversatur, odium est: insurgens ad repellendum, ira. Cujusmodi definitiones si in sensu formali fortasse non sint veræ, in sensu casuali sunt verissimæ. Evi-

denter enim declarant, non posse motus illos nisi ab amore proficisci. Quemadmodum igitur corrupto fonte necesse est aquas ex eo vitiatas fluere; ita si amor vitiosus est, motus omnes ab eo prodeuntes vitari necessarium est. Habet enim respectu motuum illorum quandam cum intentione similitudinem; quæ si perversa fuerit, quicquid ex ea nascitur & insciptur vitium trahit: Vnde Augustinus cum cupiditatem, lætitiā, timorem, ac tristitiā amoris esse docuisset, statim adjicit: Proinde mala sunt ista, si malus est amor; bona, si bonus. Fieri enim non potest, ut qui malè amaverit, benè ex illo amore cupiat, benè speret id quod amat, eoque benè fruatur: bene oderit vi amoris illius oppositum malum, vel benè irascatur, & sic de ceteris.

Ex his ergo manifestum est, non solum amorem ac lætitiā sive fruitionem, sed omnes etiam ceteros affectus animi, qui ex amore rei temporalis emanant, esse vitiosos. Inficiuntur enim ab amore vitiatō, ex quo fluunt. Ex quo necesse est, ut cujus amor transitorij rebus affixus & illigatus est, illas & absentes cupiendo, sperando, ac desperando, & præsentes perfruendo, & malum oppositum odiendo, & fugiendo, & per iram motus repellendo, & se per justitiā attingendo delinquat. Amor enim ille vitiosus in omnibus illis motibus dominatur: qui sicuti peccabat rem temporalem amando, cupiendo, fruendoque; ita peccat quibuscumque alijs motibus se juvando.

Ex illo igitur fonte nascitur, quod Apostolus

381

1. Cr. 7. solus de tristitia dicit: *Seculo tristitia mortem operatur*; nihil enim quia seculi amor mortem operatur: & simili omnino modo dicere poterunt: seculi gaudium, seculi spes &c. mortem operatur. Hinc Augustinus: *Negativa est mundum istum diligere &c. ea qua nascuntur & tran-*
 Lib. de agn. Clavig. 13. *seunt pro magno habere, & ea contempnere: & pro his laborare ut acquirantur; & latari cum abundaverint; & tamen ne pereant, & contristari cum pereant; & his irasci, quorum opera pereunt.* Quapropter quicumque motus illos correctos & rectos habere vellet, amorem corrigat necesse est. Nam ubicumque amor rei alicujus temporalis extinctus fuerit, ibi continuo & absens cupiditas, & praesentis laetitia, & periclitantis metus, & amissa tristitia, & spes, & ira, & cetera perturbationes, quas amor eius parturit, extinguuntur. Et quia per unumque amor, nisi multum ferveat, & ipsa flammis & fumi magnitudine sese prodant, in visceribus animi, & nescio quibus anfractibus occultissimus latet, ut oculos hominis semetipsum curiosissime explorantis subterfugiat; ad alios affectus oculi convertendi sunt, qui tanquam notiores, magisque sensu perceptibiles & minus vari, simplicius ac sincerius clamare solent, ex qua radice pullulant. Ita quemadmodum fursus ascendendo ex rivo fontem

Aprehendimus; sic ex alijs animi perturbationibus amorem, unde nascuntur. Et hoc est, quod Augustinus dicit: *Per unumque cum alijs nobis temporalia, putamus quod non ea diligamus: sed cum abesse ceperint, invenimus qui sint; hoc enim sine amore nostro aderat, quod sine dolore nostro discedit.* Ita dolor amissi boni est testis amati. Quod simili omnino consideratione de ceteris, quoque affectibus dici potest. Non enim sentimus, sine quibus rebus esse aut equo animo aut egre possimus, nisi cum vel abfuerint, vel jam polleat auleruntur, vel periclitantur, vel obtineri nequeunt. Tunc enim amor non amplius seipsum dissimulare potest: tunc erumpit in cupiditatem, in tristitiam, in metum, & similes pro circumstantiarum diversitate motus. Unde Augustinus de amoris explorandi modo disserens: *Al volupratibus carnis; inquit, Lib. 10. Confess. 6. 37. & a curiositate supervacanea cognoscendis, video quantum affectus sui posse refrenare animum, cum eis rebus caris, vel voluntate cum abfuerint, vel necessitate cum defuerint. Tunc enim me interrogo, quam magis minime mihi molestum sit non habere. Fieri enim nullo pacto potest, ut si amore homini velut membra conglutinata sint sine molestia divellantur. Et haec de ceteris affectibus ex amore promanantibus satis.*

CAPUT XIX.

Ratio à priori cur illicitus sit amor cujusvis creaturae propter ipsam.

I AM vero operæ pretium est considerare, quæ ratio esse possit, quod sine peccato non possit creaturae rationalis amor herere in creatura; sed eum in creatorem retorquere necessarium sit. Non hic rationem quaero, quæ ex præceptis Dei positivis petatur; Nolite diligere mundum; Nolite conformari huic saeculo; Diliges Dominum Deum tuum &c. Quæ ex Scripturis undique sonant, & in præcedentibus prolata sunt; sed rationem, quam ipsa rerum natura legis æternæ stabilita veritate suppeditet, & cui ista præcepta Dei positiva nitantur. Hæc vero mihi non videtur alia, quam quod illa sit naturalis creaturae rationalis conditio, ut naturæ ordine infra Deum, juxta creaturas alias rationales, & supra corporalem collocata sit. Infra Deum quidem tanquam naturalem Dominum & Creatorem suum, à quo habet ut sit, & sine quo non potest habere ut bona sit: juxta creaturas rationales tanquam pares & socias suas: supra corporalem tanquam naturam inferiorem, voluntati necessitatique rationalis naturæ famulantem. Hic ordo æternæ legis incommutabili veritate constitutus, & ipsis naturis rerum profundissime infixus est: qui proinde sicut ab increata ratione & voluntate tanquam æternæ lege sancitus est; ita & à creata ratione

A & voluntate servari debet, nec nisi perversa & peccante voluntate perturbari potest. Lex enim æterna non est aliud, quam illa eadem increata divinaque ratio vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservare iubens, perturbati verens. Ordo autem ab omnibus rebus servatur amoribus velut ponderibus: Ponderis enim, ut Augustinus, est imperius quidam cuiusque rei conantis ad locum suum. Sic enim ignis, & aer sursum; aqua, & tellus deorsum, pondere unumquodque nititur, ut in loco sibi divinitus constituto servet ordinem suum: quod nisi pervenerint, tanquam minus ordinata, inquieta sunt; si pervenerint, ordinantur & quiescunt. Ponderis autem creaturae rationalis est amor ejus: *Amor meus; inquit ille, pondus meum; illo feror quodcumque feror.* Quod usque adeo verum est, ut pondera rerum potius amoris, quam amor ponderum effigiem gerat; & illud potius istum, quam iste illud imitetur. Deus enim cum universas mundanæ machinæ creaturas ordinatissime conderet, omnia non solum in mensura, & numero; sed etiam in pondere disposuit, quo in suum quodque locum tenderet: ideo à creatura rationali, tanquam à sibi proxima incipiendo ordinem, pondus ei voluntatis & amoris impressit; ubi appareret, quanti quidque in appetendo, fugiendo, præponendo, post-

Lib. de vera Relig. c. 47.

Lib. 10. Confess. 6. 37.

Lib. 22. com. Faust. c. 27.

Enarr. 1. in Psal. 29.

Amor 13. Confess. cap. 9.

Lib. 11. de
Civili, c. 28.

19. de Civili
cap. 22.

Lib. 1. de
lib. arbit. c. 6.

ponendoque penderetur. Sed cum creatura corporalis amoris velut rationalis impulsus non esset capax, pondus ei loco amoris datum est, juxta illud: *Velut amores corporum momenta sunt ponderum, sive deorsum gravitate, sive sursum levitate nitantur*: ita enim corpus, sicut animus, amore fertur, quocumque fertur. Et istius ponderis impulsu decentissimus creaturarum omnium corporalium ordo servatur, ut quo quidque gravius leviusve fuerit, eo inferiorem superioremve locum summo conatu petat, & in eo velut suæ naturæ gaudio conquiescat. Quod nisi fieret, summa rerum corporalium esset perturbatio, & perturbati ordinis perversitas, quam velut antiquæ confusionis chaos merito sapientia judicium improbaret. Cum igitur ille proprius, si naturam spectes, creature rationalis esset locus, ut tota quasi in medio inter increatam & corpoream naturali ordine collocata consisteret, pondus amoris ei infusum est, cujus impetu tributum sibi divinitus ordinem peteret, adeptumque tueretur. Amoris enim illa natura est, ut amantem rebus amatis subijciat & inferiorem faciat. Quod enim amatur, dominatur animo, & imperiosa quâdam potestate servire, & facere amantem cogit quodammodo quicquid jubet. Ex quo nascitur, ut amator quibuscumque rei amatæ perturbationibus perturbetur, diversisque vultibus ejus, vultum suum ineluctabili tractu (nisi amoris jugum excutiat) aptare cogatur. Hinc ejus præsentia lætatur, absentia cruciatur, periculis angitur, zelo uritur, & in omnes affectus pro re nata mutatur & vertitur. Vnde hoc, nisi ex illo amoris imperio, quo in amantem animum velut inferiorem atque subiectum res amata dominatur, eumque in seipsum veluti superiorem legibus amoris velut ponderis quo feratur, ordinat? Cum igitur sola veritas immutabilis, quæ verus Deus est, sit ratione & rationali creaturâ superior, illi soli sicut naturæ lege subiecta est, etiam amoris pondere subijci & servire debet. Quod si facit recta, iusta, virtuosa est, & in genere suo optima, & ordinatissima, cum virtus sit creaturæ rationalis optimus status; & virtus non sit aliud, ut Augustinus, quàm ordo amoris; & per amorem velut pondus anima in ista naturæ suæ medietate, infra supremam, supra infimam, juxta medium, prout mandatur æterna lege, teneatur; quæ, ut Augustinus, *infimum est, ut omnia sint ordinatissima*. Quod si amorem illum à supremis, hoc est, à Deo, & illâ æternâ incommutabilis veritatis lege deflectit, ut vel in medium illo pondere amoris in seipsa delabatur, vel ulterius, in id quod infra se est, corporealem scilicet creaturam, perturbat ordinem æternæ lege stabilitum; dum vel se sibi ipsa per pondus amoris subijcit, ut se admirans, sibi que ipsi per superbiam placens, alijs animabus gestiat se præponere, quas ei pares & socias esse naturalis ordo fecit; vel alijs rebus amore inhaerens, illis se subijcit quas ei subditas esse oportebat, & ea bona sibi constituit, quibus ordinandis beneque tractandis

ipsa utique deberet esse bonum. Propter quam naturalis ordinis perturbationem iustissime eadem illâ lege, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat, velut inordinata & perversa damnatur. Hæc est ergo radix malitiæ, quæ in omni amore rebus creatis inhaerente reperitur, quod per illum velut pondus, anima extra ordinem suum moveatur, dum inordinatè sese vel æqualibus præponit, vel inferioribus subijcit. Tetigit hanc radicem Augustinus multis locis: *Vides profecto, inquit, in ista distributione naturarum, quid summum sit, quid infimè, & tamen sit, quid mediè, manifeste infimè, & minus summum sit. Summum illud est beatitudo, (id est, Deus, fons omnis beatitudinis) infimum, quod nec beatum esse potest, nec miserum, scilicet corpus. Quod vero medium, vivit inclinatione ad infimum miserè; conversione ad summum, beate vivit: Qui Christo credit non diligit infimum, non superbit in medio (scilicet supra alias animas, quod amore sui-ipsius fit) atque ita summum inhaerere sit idoneus. Et hoc est totum quod agere debemus, movemur, accendimur. Et lib. 6. Musica: Non ergo invidemus inferioribus quàm nos sumus (id est, corporeis rebus) nosque ipsos inter illa, quæ sunt infra nos sunt, & illa quæ supra nos sunt, ita Deo & Domino nostro opitulante ordinemur, ut inferioribus non offendamur, solis autem superioribus delectemur. Delectatio quippe quasi pondus est animæ, delectatio ergo ordinat animam. Vbi enim erit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum: ubi delectatio, ibi thesaurus: ubi autem cor, ibi beatitudo, aut miseria. Nihil verius dici potest. Impossibile est enim, ut ubi cor, hoc est, amor ac delectatio (quæ in hac re idem sunt, cum finis amoris sit delectatio) rei cuiusque præterquam soli Deo affixa fuerint, non confestim miseria consequatur: nec miseria sine peccato esse ullo pacto potest. Et inferius idem tractat explicatius: Amor inferioris pulchritudinis animam perturbat, quæ cum in illa (pulchritudine) non modo æqualitatem, sed etiam ordinem diligit, amittit ipsa ordinem suum: nec tamen excessit ordinem rerum, quandoquidem ibi est, & ita est, ubi esse, & quomodo esse tales, ordinatissimum est. Aliud est enim tenere ordinem, aliud ordine teneri. Tenet ordinem seipsa tota diligens quod supra se est, id est, Deum, socias autem animas tanquam seipsam, id est, propter Deum quem diligit. Hæc quippe dilectionis virtute inferiora ordinat, nec ab inferioribus ordinatur. Et in libro 1. de libero arbitrio: Quæ (mutabilia ac temporalia) quamquam in ordine suo rectè collocata sint, & suam quandam pulchritudinem peragant; perversi tamen animi est & inordinati, eum sequendis subijci, quibus ad nutum suum ducendis potius divino ordine ac iure prælati sunt. Et libro de vera Religione: Est autem vitium primum anima rationali voluntas ea facienda quæ vocat summam & intimam veritatem. Sæpissime autem docuit, ut supra latius declaravimus, quod summa veritas, hoc est, lex æterna iubet auferre amorem à temporalibus, & eum mundatum convertere ad æternam. Vnde statim etiam in libro jam citato de vera Religione declarans, quid veter illa summa & intima veritas, sic clare & præclare*

385

præclare attestit: Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum est: quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, qua peccando diligitur. Ecce, quàm diligit bonum quod infra animam ordinatum est; idque ideo, quia infra illam ordinatum est. Hoc ipso enim quod bonum inferius diligit, infra illud ipsamet amore deprimitur, cui, inhaerendo supremis, superferri tenebatur. Vnde & libro primo de sermone Domini in monte: Omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pallescunt: sed de superioribus in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. Nec quisquam hoc facere cogitur; & ita si fecerit, sine ulla defensione puniatur. Non enim hoc committit iustus.

Hinc est quòd Augustinus sæpè arguit in creatura rationali hoc solum, quòd anima summis fruens, ad corporea, ad inferiora, ad id quod minus, est, inclinavit affectum. Nam hoc ipsum, ad minus voluntate declinare, relictis summis, quibus iubetur & potest inhaerere, vitiosum est: quia declinat ad aliquid minus amore, quàm cui inhaerere potest, & iusta est; facitque se deteriorem, quàm à Deo facta est: quod æternæ legis veritate non licet. Ea quæ dicuntur à veritate atque sapientia separatio, perversa voluntas est, qua inferiora diliguntur. Et aduersus Secundinum Manichæum: Propterea nihil sunt quæ facta sunt, cum superiora ad inferiora declinant: ubi est omne peccatum, & omne quod dicitur malum. Et uberior in consequentibus, ubi & ratio peccati in huiusmodi amoris motu, quo animus extra ordinem suum tendit, accuratè tangitur. Desicere non iam nihil est, sed ad nihilum tendere. Cum enim ea quæ magis sunt, declinant ad ea quæ minus sunt, non illa in quæ declinant, sed illa quæ declinant desicunt, & minus esse incipiunt quàm erant: Non quidem ut ea sint, ad quæ declinaverunt, sed pro suo genere minus. Non enim cum animus ad corpus declinat, corpus efficitur, sed tamen defectivo appetitu quodammodo corporascit: ita & Angelica quæ iam sublimitas, cum magis delectata est suo dominatu in seipsa, ad id quod minus est inclinavit affectum, & minus esse cepit quàm erat, & pro suo gradu tetenuit ad nihilum. Quanto enim quæ res minus est, tanto vicinior nihilo est. Cum autem isti defectus voluntarie sunt, rectè reprehenduntur & peccata nominantur. Vbi vides apertissimè, hoc ipsum asseri esse peccatum, voluntario motu, hoc est, amore veluti pondere ad minus, hoc est, inferius bonum tendere, quàm illud, cui naturali ordine rationalis creatura subiecta est. Nempe quia perturbat ordinem, quantum in se est, sibi divinâ lege præstitutum, & se inferioribus subiecit, & ita tendit ad nihilum, & ipsa corrumpitur. Quisquis enim quod seipso est deterius sequitur, sit & ipse deterior. Eundem defectum, & ideo culpabilem voluntatis motum etiam explicat in libris de Civitate Dei, ubi de defectu Angelorum ad fruendum non corporibus, sed seipsis loquens: Desicunt, inquit, non ad mala, sed male: id est, non ad malas naturas, sed ideo male, quia contra ordinem naturarum ab eo quod summe est, ad id quod minus est. Quod exemplis hominis, per avaritiam, luxuriam, iactantiam, superbiamque deficientis ad bona inferiora, declarat. Et in libris de libero arbitrio: Voluntas aversa ab incommutabili & communi bono, & conversa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius, peccat. Et mox accipit: Motus ergo ille aversionis, quod futurum esse peccatum, quoniam defectivus motus est, (hoc est, ideo est peccatum, quia per illam à superiori bono ad inferiora deficitur) omni autem defectus ex nihilo est, vide quo pertineat. Et libro secundo eiusdem operis de libero arbitrio explicat quid ille sit motus amoris, quo ad fruendum tenditur inferioribus bonis, quibus amor inhaerebat: Restat igitur, inquit, ut eius sit proprius iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore convertit. Vnde illa sancti doctoris definitiva sententia: Dixisti mihi Domine, voce sermone in aurem interiori, quod hoc solum à te non est, quod fess. c. 11. non est, motusque voluntatis à te qui es, ad id quod minus est; quia talis motus delictum atque peccatum est. Cuiusmodi sententiæ ab Augustino passim repetuntur: quibus ipse cuiuslibet peccati rationem explicat sive mortalis sive venialis. Duplex enim est ad commutabile bonum ab incommutabili bono, hoc est, Augustini phrasi, ab incommutabili veritate, & æternâ lege defectus; unus, quo voluntas ita deficit, ut incommutabili bono præponat commutabile, sic videlicet, ut si articulus temporis occurrat, quo necessario alteretur vel Deus vel creatura relinquenda est, deserto Deo præponatur creatura: qui defectus voluntatis ad inferius bonum peccatum est æternâ morte puniendum. Tunc enim non tantum actu, sed & habitu avertitur ab incommutabili bono. Alter est, quo actu quidem avertitur ab æternâ veritate, hoc est, Dei præscripto, quo iubet avertere amorem à temporalibus, & ad æterna convertere, non tamen habitu: hoc est, non creatori creatura, sed creaturæ potius creator anteponitur amore, si alteruter deserendus esset; tamen actu, vetante æternæ legis veritate, homo creaturam perfrui velit. Neque enim ullum omnino peccatum est, quantumcunque veniale, quod non illa lex æterna vetet, & quo non illa æterna lex, hoc est, ipsa (ut Augustinus explicat) divina ratio vel voluntas Deum actu ipso negligatur. Tam enim prohibet divina ratio seu incommutabilis Dei veritas, non esse officiosè mentiendum, quàm non esse fornicandum, sed unum levius, alterum gravius. Vtraque tamen veritas negligitur ac deseritur; ab utraque avertitur in ipso actu animus, dum creatura contra præscriptum ejus frui cupit: sed in leviori, animus habitu Deo conjunctus manet; neque enim

R

subin-

Lib. 12. de Civit. c. 8.

Lib. 2. de lib. arbit. c. 19.

Ibid. c. 20.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 1.

Lib. 12. de Civit. c. 11.

Lib. 22.
cont. Faust.
cap. 27.

Lib. 1. de lib.
arb. cap. 6.

Lib. de men-
dacio c. 7.

sub interminatione dissolvenda amicitia prohibetur: in graviore & habitus diligendi & actus abruptitur. Secundum hanc igitur duplicis defectus considerationem, generalissime in omni peccato defectum aliquem Augustinus intelligit ab incommutabili bono, hoc est, ab aeterna illa lege & veritate, qua omne omnino peccatum prohibetur, utpote quod non est aliud nisi factum, dictum, vel concupitum contra legem aeternam. Illam enim non solum habitu diligere, sed in omni omnino actu, & voluntatis motu, & ratione, & cogitatione precipimur sequi, illam attendere, illi inherere. Hæc enim est illa, qua iustum est, ut omnia sint ordinatissima. Impossibile est autem non esse ordinatissimum, quod in omni voluntatis motu legem illam, hoc est, aeternam de agendis & non agendis veritatem diligamus & sequamur. Quod si facimus, recte facimus, sin minus, sine dubitatione peccamus: quia id non facimus, quod præscribit incommutabilis veritas esse faciendum. Avertimur ergo ab illa actu diligenda, dum avertimur à sequenda. Et ille est defectus, quem Augustinus in omni peccato agnoscit, & prædicat, ab incommutabili bono; quia illud ordinatissimum est, ut in omni voluntatis motu & actione diligamus. Quod à me fortassis aliquis excogitatum esse ad hanc stabiliendam doctrinam suspicari posset, nisi ipse seipsum luculentissime Augustinus exponeret: Qua de re illustis est locus in libro de Mendacio, ubi ex professo de mendacii officiosis disputat, per quæ posset honorabilis personæ pudicitia violentè in vasa custodiri: Quapropter quoniam nemo dubitat meliorem esse animum corpore, integritati corporis integritas animi præponenda est, qua in aeternam servari potest. Quis autem duxerit integrum animum esse mentientis? Etenim libido quoque ipsa rectè definitur appetitus animi, quo aeternis bonis qualibet temporalia præponuntur. Nempe saltem quantum ad actum diligendi, si non quantum ad habitum diligentis. Nemo itaque potest convincere aliquando esse mentientem, nisi qui potuerit ostendere, aeternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Sed cum tanto quisque ab aeternitate discedat, quanto à veritate discordat: qui autem mentitur, à veritate discedit (quod & in veniali mendacio non minus quam mortali locum habere perspicuum est), absurdissimum est dicere, discedendo

A inde posse ad boni aliquid aliquem pervenire. Ant si est aliquid bonum aeternum, quod non completitur veritas, non erit verum: & ideo nec bonum erit, quia falsum erit. Ut autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est: ut eam non solum magis quam corpus, sed etiam magis quam seipsum appetit animus. Ita quippe erit integrior & castior cum eius potius immutabilitate, quam sua mutabilitate persfruitur. Ecce lucidissime declaratum, etiam in peccatis venialibus hominem à veritate discedere, hoc est, ad inferiora deficere, & idcirco peccare, quia aeterno illi bono saltem actu aliquid temporale præponit. Nam & libido illa, quam definit, omnia omnino peccata complectitur, ut supra declaravimus; & mentientem, nempe quemlibet etiam venialiter, sicut perse perspicuum est, discedere, seu deficere ab aeterno & incommutabili bono, hoc est, à veritate proficitur. Illi enim potius, quam ulli alteri temporali bono, amore adhaerendum esse ipsa aeterna veritas jubet. Vnde generalissime Augustinus dicit alibi: Tunc cuique non bene est, si melius esse potest. Quare si nobis potest bene esse cum ipsa veritate, male sumus cum quolibet vestigio veritatis; id est, creatura; multo ergo desertius, cum extremitate vestigi; quando carnis voluptatibus adhaeremus. Et radicem istius mali tangens, quæ est in perfructu carnis voluptate, hoc est, quæ quolibet sensu in carne perficitur, sic statim addit: Non quia malum est natura corporis, sed quia in extremi boni dilectione turpiter volutatur, cui primis inherere fruique concessum est. Et in alio libro adversus Manichæos: Propterea corpora diligendo peccamus, quia spiritalia diligere & iusticiam inebimur (nempe aeterna illa lege, qua iustum est, ut omnia sint ordinatissima) & naturam possumus; & tunc in nostro genere optimi & beatissimi sumus. Nam ut alibi verissime & generalissime dicit: Id solum rectè diligitur, quod nunquam bene amittitur, hoc est, solus Deus. Si id solum rectè diligitur, ergo aliud quodcumque perversè diligitur. Et alibi: Amandus igitur solus Deus est, omni verè iste mundus, id est, omnia visibilia continentia. Solus amandus, quia ille solus verus est & grat. rationalis animæ cibis. Et ista quidem ratio, quæ ex natura deficientis istius amoris, & perturbati naturalis ordinis petitur, à priori sumpta est.

CAPVT XX.

Ratione à posteriori, seu ex effectibus idem declaratur. Septem effectus amoris rerum creaturarum adferuntur.

QUOD si vero amorem, quo creature propter seipias diliguntur, ceterosque effectus comites ejus à posteriori, hoc est, ex effectibus quos in anima relinquunt, considerare voluerimus, certissimo deprehendemus, non posse sine peccato creaturis propter creaturas affectum amoris adhiere sic ut in creaturis heredo non retorquetur in Deum. Pernicies enim eorum tanta est, ut quamvis amorem illum per se licitum esse fingeremus, sola malorum quæ parit confiderat o animam obstringeret, ut ab amanda quacunque creatura fruendaque temperaret. Quamobrem operæ pretium est illos effectus ex Augustini doctrina quàm brevissime perstringere, ut spiritalis amator boni noverit, quantum interit ad spiritalem quam meditatam vitam, effectus universos & præsertim amorem veluti ducem cardinemque ceterorum ab omnium omnino, non modo sensibilibus, sed quorumcumque creaturarum rerum dilectione restringere, ut anima incorrupta exhibeatur Deo.

Primus igitur effectus, quem amor creature in animo parit, est amissio libertatis, quæ velut maximum Dei beneficium ei charissima esse debet. Sic enim condita est creatura rationalis, ut soli Deo tamquam vero rerum universarum Domino serviret, & per humilem illius servitutem & sibi & rebus omnibus summa libertate dominaretur. Hæc libertas ejus amore creature perit, & si magnus fuerit, funditus extinguitur. Libertas enim è diametro repugnat servituti: amor autem necessarius servum amati amantem facit, quia propter amatum cuncta facit. Nam ut omnia quæ fiunt, necesse est propter finem fieri, ita & propter amorem: finis enim nisi amatus, non est finis sed medium propter amatum finem. Hinc Augustinus: *Quæ cum volunt homines per dominationem tenere, ab his ipsis potius per cupiditatem (amorem) tenentur, & rerum mortalium servi fiunt, dum imperio Domini esse desiderant.* Et alibi adversus amatores rei cujuscunque temporalis disputans, ita loquitur: *Ita nescientes diligant temporalia, ut inde beatitudinem expectent (id est, ut eis non uti sed frui velint, hoc est enim Augustino semper ad beatitudinem diligere, ut & supra declaravimus, & ex subiecta ratione patet.)* His autem quibus quisque beatius vult effici, serviat necesse est, velit, nolit. Nam quocunque duxerint sequitur: & quisquis ea visus fuerit asserere, metuitur. Possunt autem asserere ista & sensilla ignis, & aliqua par-

A va bestiola. Postremo, ut omittam innumerabiles adversitates, tempus ipsum auferat necesse est omnia transirentia. Itaque cum omnia temporalia transierint, mundus iste concludat, omnibus mundi partibus servum, qui propterea nihil putat colendum esse, ne serviant. Unde præclare Christus Dominus, dum amorem divitiarum prohiberet, generalissimam sententiam tulit, qua omnis omnino rerum creaturarum amor præciditur: *Nemo potest duobus dominis servire.* Nam amor est unica & vera servitus Dei, quæ hoc ipso dividitur, quo amor in diversa scinditur. Oritur effectus iste ex alio de quo superiore capite dileximus, quia amor amato amantem inferiorem facit. De quo Augustinus: *Non quod Deus ista (bona) non creaverit, sed quia subicere se homines volunt istis rebus per peccata (id est, per amorem; nam de amore rerum temporalium disputat) quæ illis per recte facta divina lege subiecta sunt.*

Ex quo nascitur alius effectus priori similis, ut quicumque rem amat, quamdiu amat, de illa judicare non possit. Iudicium enim superiorem postulat; amor subiectum facit & iudicii sinceritatem adulterat, quia cum acceptione personarum judicare facit. Unde de amore à terrenis avellendo satagens in illud Psalmi: *Qui iudicatis terram: spirituales,* inquit, *significat, qui ut Reges iudicant terram. Inferius enim nobis est quicquid iudicamus: quicquid autem infra spiritalem hominem est, merito terra nominatur quia terrenâ labe sauciaturum est.* Et contra Epistolam fundamenti: *Nec etiam ut amatores speciei infime inbareamus, sed ut Dei laudatores eam transgrediamur, ut supra eam collocati de ea iudicemus; non ei connexi cum illa iudicemur.*

Secundus effectus est, quia amor creature facit similem rebus amatis: ex quo fit, ut licet ut æternitas amata æternitate animum amantis afficit, juxta illud Augustini: *Tuige cor tuum æternitati Dei, & cum illo æternus eris: ita & res terrena, corruptibilitate.* Unde idem: *Non enim cum animus ad corpus declinat, corpus efficitur; sed tamen defectivo appetitu quodammodo corporascit.* Et in libro de moribus Ecclesiæ: *Idemur nihil mundi huius diligere, illa maxima sententia, quæ dictum est: Nolite conformari huic mundo: simul enim demonstrandum est, ei res quemque conformari quam diligit. Cum enim amor omnis nitatur ad unitatem efficiendam quoad potest, quantum deficit ab assequenda unitate, tantum relinquit de limi-*

Matth. 6.

De morib.
Ecles. 1. 21.

In Psalm. 21.

Cap. 41. contra
Epistolam fundam.
menti.

In Psalm. 91.

Cont. Secundo
din. 1. 11.Lib. de morib.
Ecles. 1. 21.

R 2

1. Cor. 6.
Lib. 9. de Ci-
vit. 6. 16.

Osce 9.
Tract. 2. in
Epist. Ioan.

In Psal. 103

Lib. 1. Solil.
cap. 14.

Serm. 105. de
divers. c. 4.

de similitudine. Similitudo quippe duorum deficiens quædam unitas est. Itaque vi amoris sit, ut homo carnem amando fiat carnalis, & spiritum amando spiritalis, adeo ut Apostolus dicat: Qui adheret Domino, unus spiritus est. Et e contrario Augustinus: Si Deo quanto similior, tanto quisque sit propinquior. nulla est ab illo alia longinquitas, quam eius dissimilitudo. Incorporeali vero illi, æterno, & incommutabili tanto est anima hominis dissimilior, quanto rerum temporalium mutabilium; cap. duor. Ex hac radice nascitur, ut quem vehementi amore complectimur, etiam moribus exprimamus; neque virtutes modo, sed & vitia, non amittantur, sed & corporis imitemur. Quod verò mirabilius est, amor vehemens etiam ipsum corpus animantis vehementer afficit, nec solum proprium, sed etiam foetuum, quorum est facilis ac ductilis compulsiua, dum plerumque foetus prodeunt libidines matrum, quod cum magna delectatione conspexerint. Quid ergo mirum, si animi terrena diligentium, rebus amatis penitus fiant similes, & abominabiles, sicut ea que dilexerint? Vnde generaliter Augustinus: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligis, terra eris. Deum diligis, quid dicam, Deus eris? Non audeo dicere ex me, Scripturas audiamus; Ego dixi, Deus est.

Tertius est, quod animum rebus creatis glutino quodam alligat & illaqueat. Ex quo fit, ut quantumvis ante liberam voluntate dilexerit, non possit se ab ejus amore extricare, ut pennæ liberis in Deum evolet: Quisquis dilexerit Deum & proximum, animam habet pennatam liberis alii, sancto amore volentem ad Dominum. Quicunque implicatur amore carnali, viscum habet in pennis. Et in soliloquijs: Penitus ista sensibilia fugienda, cavendamque magnopere dum hoc corpus agimus, ne quo eorum visco pennæ nostra impediuntur, quibus integris opus est, ut ad illam lucem ab his tenebris evolamus. Contra quod viscum terreni amoris sapientissime exclamat Augustinus: sed præclare in sermonibus de diversis: Amate, & nolite amare. Ad aliquid amate, & ad aliquid amare nolite. Est enim quod ad profectum ametur: Et est quod ad impedimentum ametur. Noli amare impedimentum, si non vis invenire tormentum. Quod amas in terra, impedimentum est: Viscum est pennarum spiritualium, hoc est, virtutum quibus volatur ad Deum. Capi non vis, & viscum amas? Nunquid non caperis ideo quia dulciter caperis? Quanto magis delectat, tanto magis strangulat. Hæc dico, & laudatis, & clamatis, & amatis. Effectus ille ab amore terreno inseparabilis est, quamvis initio poenæ sensum fugiat: sed repetitis actibus amoris, crescit amor, & fit libido amandi ac delectandi se: ex delectatione nascitur consuetudo, ex consuetudine necessitas. Laqueus ille non sentitur nisi cum rumpendus est, & animus in Deum subleuandus. Tunc enim à quocunque vel tenuissimo terreno amore præpeditur. Vnde de affectu laudis & exi-

stimationis humanæ dicit Augustinus: Etiam nescientem onerat; quod non sentiet, nisi cum surgere veluerit: atque utinam non sic alligetur hac onera, ut frustra etiam humeros conetur excutere.

Ex isto effectu sequitur quartus, difficultas avellendi animum, & dolor carenti, iuxta illud vulgatissimum Augustini & creberrime multis locis repetitum, non solum de delicijs, sed de alijs quibuscunque rebus quibus amore colligimur: Non est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas, hoc est, amor. Et e contrario alibi de omnibus terrenis amoribus: Eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo iucunde latabatur. Quod enim sine illiciente amore non habuit, sine urgente dolore non perdet. Etiam iste effectus amoris arctissime conjunctus est, & fere dixerim, essentialis. Nam ut optime dolorem animi definiendo dixit Augustinus: Quod est dolere, qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse speraverat? Id est, quas amando ac fruendum expectabat. Amor enim fruitione, sicut motus quiete terminatur. Ex quo fit, ut terrenas qualescunque delicias tantum quisque perdendo sentiat, quantum amando peccaverit. Tantum quippe dolet, quantum se coloribus inferuerit. Itaque de quolibet rerum perentium amatore luculente sanctissimus Doctor: Miser eram, & miser est omnis animus viciis amectia rerum mortalium, & dilaniatur cum fugiat eas, & tunc sentit miseriam, qua miser est, & antequam amaret eas.

Quintus est instabilitas animi, ut qui rei instabili innititur: ex quo nascitur inquietudo. Cum enim omnia creata mutationibus obnoxia sint, nec eorum quicquam sit, quod non invitum possit amittere, hinc fit, ut omnes rei amate casus is qui amaverit, sentire cogatur. Et ut adversus omnes adversitates munitus fuerit, tempus ipsum auferat necesse est omnia transiuntia. Hinc varijs contrarijsque nonnunquam tempestatibus totum hominis animum vitamque perturbat, nunc timore, nunc desiderio, nunc anxietate, nunc inani falsaque lætitiâ, nunc cruciatu rei amissæ quæ diligebatur, nunc ardore adipiscendæ quæ non habebatur. Quos quidem affectus impossibile est ab amante creaturam mutabilem, ac temporalem separare, nisi amor ipse separetur. Vnde Augustinus: Ita formari exoptabis, ut affectiones tue non sint temporales, de temporalium animi. rerum amoribus inusta & impressæ: quæ temporalia & antequam sint non sunt, & cum sunt, fugiunt; & cum fugerint, non erunt. Itaque cum futura sint, nondum sunt; cum autem præterita sunt, iam non sunt. Quomodo igitur tenebantur ut manerent, quibus hoc est, incipere ut sint, quod est pergere ut non sint? Pergendo autem ut non sint secum amanti vires subruunt. Hinc ergo necessarius nascitur interitus tranquillitatis, non solum antequam animus re dilectâ potiatur, sed

393

sed etiam cum potius, frui ceperit: cum nulla re frui possit cum tranquillitate, nisi qua fruitur cum securitate. Quæ autem securitas esse potest, ubi perinde ut loca offerunt quod amemus, tempora surripiunt quod amamus? Hinc in aliud & aliud rapitur fraudata cupiditas, ut impleat egestatem suam. Hinc fit inquietus & arumnotus animus, frustra tenere à quibus tenetur, exoptans. Vocatur ergo ad quietem hoc est, ut illa non diligit, quæ diligi sine labore non possunt. Sic enim eis dominabitur, sic non tenebitur, sed tenebit. Sic veluti fundatus supra petram stabili permanebit. Hinc Augustinus adversus eos, qui fines rerum agendarum nunc has nunc illas res dilectas sibi statuunt, quibus adeptis tranquille perficiantur, præclare dicit: Cum non satiaverit avidum spiritum Vanitas laudis humane, quia nihil ad cibandum adfert, nisi vane & inflatum, cogitur, cum ipsa aviditas reserve in aliud quasi uberius atque fructuosius: quod nihilominus, si temporalis lapsu præterit, ita est quasi fluxus ducat in fluxum, ut non sit finis miseria, quamdiu ius officiorum nostrorum in re instabili collocatur. Finit enim id solum est quod amatur, & propter quem etiam ea quæ non amamus assumimus: In aliquo igitur sermo atque incommutabili bono, te figere volumus constantissima intentionis domum, & securissimam requiem omnis bona atque beneficia actionis tue.

Sextus effectus animæ summo opere perniciosus est in munditia, quæ ab amore rei cuiusque temporalis divelli nullo modo potest. Amor enim est quidam veluti contactus animi, imo ingressus ejus intimus in rem amatam: quæ si fuerit ipso amante ignobilior, polluit dignitatem ejus. Quod enim illum sordidat non est malum, cum etiam corpus, creatura Dei sit, & specie sua infirmâ decoretur; sed præ creaturæ rationalis summâ, quæ sub Deo est, nobilitate contemnitur; sicuti auri dignitas etiam purgatissimi argenti commixtione torcebit. Unde pulchrè Augustinus: Sordescit aliquid cum inferiori miscetur naturæ, quamvis in suo genere non sordidetur; quia etiam de puro argento sordidatur aurum, si miscetur: ita & animus noster terrenorum cupiditate sordescit, quamvis ipsa terra in suo genere atque ordine munda sit. Et de Ecclesia loquens: Nonne ipsa est quæ immunda erat in omni cupiditate desiderioque carnali? Ita fit, quod mirum videri potest, ut cum reprobis ille damnatusque spiritus nihil terrenum, sed spiritum creatum adamaverit, propter illum contactum amoris inquinatus sit, & proprio quasi nomine spiritus immundus appelletur: Anima verò è contrario, cum corpori longè viliori per suam substantiam sit permixta, nulla tamen inde labe polluitur. Non enim, ut inquit Augustinus, cum regit corpus atque vivit, & symb. 4. viscat; sed cum eius bona mortalia concupiscit, de corpore anima maculatur.

Nec illa amoris immunditia in sola voluntate suos effectus operatur, Sed in ipsam

mentis aciem transit, quam nescio quibus obducit nubibus, ut serenitatem veritatis de re amata videre non possit. Quæ cæcitatibus labes omni omnino creaturarum rerum amori atque fructui comes adjungitur: ut rectissime de Deo Augustinus dixerit, quod indefatigabili lege pluat penales cæcitates super illius cupiditates. Fit hoc partim propter phantasmatum turbam, quam omnis terrenus amor intus à rebus amatis rapit, quia res ipsas intus rapere non potest: hæc in oculos mentis involant, & veritatem, maxime de re amata, videre non sinunt: partim propter affectus vehementiam, qui non id quod est, vel esse debet; sed id quod diligit verum esse desiderat, & verum videri facit. De utroque cernendæ veritatis impedimento, quod omnis amor creaturarum rerum ingerit, ita Augustinus: Hinc et anima oboritur erroris dedecus, dum rerum sensarum imagines secernere à se non potest, ut se solam videat. Considerant enim mirabiliter glutino amoris: & hæc est eius immunditia, quoniam dum se solam nititur cogitare, hoc se putat esse, sine quo se non potest cogitare. Sed luculentius & ex protulio in libro de Utilitate credendi: Id nunc agitur, ut sapientes esse possimus, id est, in arce veritatis: quod profecto sordidus animus non potest. Sine autem sordes animi, ut brevi explicem, amor quarumlibet rerum præter animum & Deum (id est, præter proximum & Deum) à quibus sordibus quanto est quis purgator, tanto verum facilius intuetur. Verum igitur videre velle, ut animum purges, cum ideo purgetur ut videat, perversum certe atque præposterum est. Ecce planissime dicit, quarumlibet rerum amorem præterquam Dei & proximi scilicet propter Deum, esse sordes, quibus animus inquinatur, & à cernenda veritate præpeditur. Et alibi: Quæ tamen omnis immunditia de rerum temporalium dilectione concipitur, id est, dilectione huius seculi, cui inebemur renunciare, ut mundi esse possimus. Nam illa dilectio seculi, hoc est, ut ante dixit, ille amor quarumlibet rerum præter animum & Deum, quo magis in homine incrementum ceperit, eo majorem cernendæ veritatis difficultatem facit, usque adeo ut illa perfecta cæcitas, seu plena videndi impotentia, quæ quidam dicuntur excæci, non aliunde quam ex huiusmodi creaturarum rerum amore magis magisque augescere, & in aperta peccata prorumpente nascatur, ut Augustinus multis in locis testis est: & alibi fortasse fusius, si res ita postulaverit demonstremus.

Ex illa animi partim hebetudine partim amoris alligatione, quo velut vinculo creatis rebus obstrictus est, septimus effectus summo opere perniciosus proficiscitur, quod etiam rectum usum rerum ad usum dumtaxat cellularum prorsus impedit. Fixa quippe in Augustini principijs regula est, neminem bene rebus utendis uti posse quas dilexerit: ut enim eis aliquis bene utatur, opus est etiam posse non uti. Hoc autem non potest quisque ea-

Lib. 5. cont.
Lib. 6. c. 16.

Lib. 2. de bono
conjug. c. 21.

Lib. 1. de lib.
arb. c. 15.

Lib. de bono
conjug. c. 21.

rum amore devinctus est. De quo præclarissi-
mè Augustinus illum Apostoli locum expli-
cans: Et qui utuntur hoc mundo, quasi non utantur.
Quid est, inquit, quasi non utantur, nisi non diligant
quo utantur? Quoniam tale est, ut bene aliter non
utantur. Et hoc quidem etiam in his rebus observan-
dum est, quæ in hoc mundo sic bonæ sunt, ut tamen
eas diligi non oporteat. Quis enim malam esse pecu-
niam rectè dixerit? Et tamen nemo ea bene utitur
qui dilexerit; quanto magis libidine. Et alibi non
minus luculentè: Sic usi sunt perfecti animi bonis
terrenis ad aliud necessarijs (cibo, uxoris, opi-
bus, &c.) per hunc habitum continentie, quod non
alligarentur, & quo possent eis etiam non uti, si non
opus esset. Nec quisquam eis bene utitur, nisi qui &
non uti potest. Multi quidem facilius se abstinere ut
non utantur, quam temperare ut bene utantur. Ne-
mo tamen eis potest sapienter uti, nisi qui potest &
continenter non uti. Alioquin enim impetus di-
lectionis facit, ut legitimi usus metas vel car-
itate non videat vel infirmitate transiliat. B
Modum enim necessitatis respectu finis, quem
omnis rectus usus postulat, amantem amor
videre non sinit, & ipsum utendi fruendique
limitem rapiendo abscondit, ac transit, per-
suadendo ei satis non esse quod satis est, dum
libenter amoris provocationibus ducitur. Ita
fit, ut cum rebus utendis uti debeamus, frui
non debeamus, & utendo & fruendo peccemus.
Quapropter quicumque creaturis hujus
mundi, quibus vetatur frui, rectè uti volue-
rit, necessariò debet animo ita esse constitutus,
quemadmodum Augustinus monet; ut non eis
amore conglutinetur, neque velut membra sui animi
faciat, quod sit amando; ne cum resocari caperint,
cum cruciatu ac tæbe fædant: sed eis totus supersera-
tur, & habere illa atque regere, cum opus est, para-
tus, & amittere, ac non habere paratior. Quisquis
enim talibus bonis, cum non est opus, aliter
affectus est, non eis ut medijs uti, sed ut bonis
adamatis frui; nec per viam ad terminum
anhelare, sed ipsi viæ inhærere velle convin-
citur. Non igitur indifferens eis superfertur
animus, sed amore implicatus eis rebus sub-
ditur, quas ei subditas esse oportebat: & ea
bona sibi constituit, quibus ordinandis beneq;
tractandis ipse esse utique debebat bonum.
Optima quippe latissimeque patens Christianæ
& perfectæ vitæ regula est; Quisquis ei (bonis
quæ propter aliud necessaria sunt, quæ media
à nobis vocari solent) propter hoc utitur, propter
quod data sunt, bene facit. Cui ergo non sunt neces-
saria, si non eis utitur, melius facit. Proinde ista
bona, cum opus habemus, bene volumus, sed melius
ea nolumus quam volumus: quia tunc melius nos ha-
bemus, cum ea necessaria non habemus. Verum
istam carenti rebus non necessarijs æquanimi-
tatem amor earum funditus tollit, nullaque
urgente utendi necessitate, solâ se oblectandi
fruendique voluptate, rebus dilectis utitur, D
& propterea abutitur. Solus igitur amor crea-
toris veluti ultimi finis, per quem animus à
cunctis creaturis avellitur, ad omnes indiffe-
rens, inalligatus, superior omnibus, omnium

A iudex unoque verbo liber ab omnibus, Deo
videlicet similis constituitur, rectè creaturis
uti facit, juxta illud verissimum generalissi-
mumque Augustini pronuntiatum: Per hunc
amorem creatoris bene quisque utitur creaturis: sine
hoc amore creatoris nullum quisquam bene utitur
creaturis.

Ex his effectibus alijsque pluribus qui pro-
ferri possent perspicuum est, omnes hujusmodi
rerum creaturarum amores, quantumcunque in-
nocentes esse videantur, esse vincula, ægri-
tudines, morbos, pestes animorum, sicut eos
Augustinus passim vocat, eo sæpè perniciosio-
res, quo majori apud homines honestate palli-
antur. Ex quo fit, ut rectus, quietus, sanus, salvus,
& liber animus esse non possit nisi ab illis om-
nibus solius amore creatoris refrænetur vel
purgetur. Nam ut brevissime verissimeque
Augustinus: Sanitas, charitas. Charitatis au-
tem venenum cupiditas, hoc est, amor tem-
poralium; nutrimentum eius imminutio cupiditatis,
perfectio nulla cupiditas.

Quæ cum ita sint, & tam capitalis sit cupi-
ditatis, hoc est, terreni cujusunque amoris,
quo creatura propter se diligitur, & charita-
tis repugnantia, effectusque tam perniciosi
animæ rationali ex quoque tali amore ge-
nerentur, nescio quomodo vel cogitandi liber-
tate fingi posset, hujusmodi amores creaturarum
rerum esse licitos, eisque sine labe conscientie
nos posse frui. Si enim lex æterna præscribit,
non posse nos, rebus quantumvis licitis nos ob-
lectando, corporis nostri vilissimæ videlicet
partis aut sensuum ejus lædere valetudinem;
quanto arctius animam lex eadem ligat, ne
frivolarum rerum cupiditatibus & voluptati-
bus suæ verissimæ & unice sanitati afferat præ-
judicium, ut cui sola sub Deo servitus natura-
lis est, amissa illâ summâ libertate rebus vilis-
simis alligetur & serviat, omnium tempesta-
tum ex amore nascentium inquietudines sub-
eat, pulchritudinem quâ sub Deo major nulla
est, terrenis sordibus inquinet, ut obscuratis
oculis, quibus æterna veritas contemplanda
est, nec verum à falso in re dilecta, utendi ne-
cessitatem à fruendi voluptate, usum ab abusu
judicii sanitate discernere. Quæ sanè nescio
cui parvæ labe & contemnendæ noxæ videri
poterunt, nisi cui amores isti & quasi innocen-
tes voluptates tanquam nullâ terrenâ lege pro-
hibitæ fastidium celestium voluptatum, qui-
bus hauriendis creati sumus, affricuerint. Nam
& iste terreni cujusunque amoris non postre-
mus effectus est, quem inseparabili comitatu
secum trahit, sed plus minùse, prout animus
profundius aut suspensius se creatis rebus im-
merferit. Cum igitur omnis peccati ratio ex
æternæ legis præscripto, quæ summa ratio no-
minatur, ponderanda sit; illaque non sit alia,
quàm qua iustum est, sicut Augustinus tradit, ut
omnia sint ordinatissima; vel ut alibi dicit; ratio
divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conser-
vans, perturbans velans; quicumque crea-
turæ

Lib. 1. de
lib. arb. c. 16.
Lib. 21. cont.
Fam. 1. 21.

397

tarum rerum amores, quibus propter ipsas diligitur, & ad fruendum expetuntur, à peccato exulare volent, necesse est ut ostendant, ordinatissimum esse, ut rationalis animus tantumquam viva Dei imago Deo proximus, ad ejus solius amorem conditus, caducis rebus, quas invitus amittere potest, cum tanta noxa innescatur. Quod si è contrario cujuslibetque sanæ mentis judicio rectissime dixit Augustinus: *Libet aeterna lex avertere amorem à temporalibus, & cum mundatum ad aeterna convertere.* Et rursum: *Perversi animi est & inordinati, eis sequendis, per amorem subijci, quibus ad nutum suum ducendis potius divino iure praelatus est: quibus istibus cuncti creaturarum rerum amores moriuntur, per quos hic animus occupari solet: & si omnis sobria ratio, verissimum utrumque esse, ordinemque naturalem perturbari clamat, si in illa lumina veritatis impingatur; quid superest, nisi ut omnes huiusmodi amores non solum imperfecti, sed omnino vitiosi sint, & quamcunque creaturam diligendo, eaque perfruendo peccetur. Quod cum ubique, & semper fiat, nisi quando rationalis animus per creaturam tanquam viam transiens, nil nisi patriam cogitat: ut naturali ordini juxta naturæ suæ dignitatem creatis reliquis supernatans, supra creaturam, sub creatore, ex unius ejus dilectione suspensus sit, ex ista facili, & generali, & infallibili regula non est difficile cuilibet studio Christianæ vel humanæ perfectionis intelligere, quam propè ad illud culmen accesserit.*

Nec verò molestè ferant infirmiores, quòd tam sublimem doctrinam S. Augustinus tradat: sed potius gratulentur sibi, quòd ignorantiam rei tantæ, quæ sive à scientibus live nescientibus prætermittatur eos reos facit, oculis caligantibus detraxerit. Quòd si tamen eam vitæ praxi experiri ceperint, verissimam fortassis experientur, Plauti Regij sententiam: *Intellectus bonus omnibus facientibus omni: & quàm profundè Christus Dominus noster dixerit: Siquis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina, utrum ex Deo sit.* Animabus enim veraciter sanctis, nulloque humanæ eruditionis obstaculo præpeditis, Dei Spiritu potius, quàm hominum magisterio medullitus insculpitur, & insculptam esse aliquando deprehendi; quas cor earum irreposito stimulo reprehendit, simulatque creaturarum ingressui & affectibus patuit. Neque igitur indignantur Augustino, si doctrinæ istius radices profundius detexerit: quam etiam Recentiores, etsi subinde fluctuando, etsi verum & imum fundum ejus non penetrando, tradere conati sunt. Et sanctus Thomas quidem non semel præclare docet, omnia opera nostra in Deum esse referenda: *In hyacinthini vitiis, quæ pallijs inferebuntur, significatur celestis intentio; quæ omnibus operibus nostris debet adijungi.* Et alibi: *Omnia quæ facimus debemus in Dei reverentiam facere.* Unde illam Apostolicam sententiam: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite,* sic exponit, ut significet,

1. Thom. 1. v. 1. bantur, significatur celestis intentio; quæ omnibus operibus nostris debet adijungi. Et alibi: Omnia quæ facimus debemus in Dei reverentiam facere. Unde illam Apostolicam sententiam: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite, sic exponit, ut significet,

omnia faciendacum invocatione creatoris, ad intentionem ut laudetur & glorificetur Deus. Et illam: Omnia vestra in charitate fiant, ad eundem modum explicat: Omnia debent referri ad finem charitatis, scilicet ut fiant propter Deum & proximum. In 1. ad Cor. 16. Quamobrem etiam in Summa Theologica definitivè tradit non solum ex consilio, sed ex præcepto ad Deum omnia esse referenda: Sub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde: ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum; & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Et in illa verba ad Coloss. 3. Omne quodcumque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine Domini IESV Christi: quidam dicunt, inquit, quòd hoc est consilium: sed hoc non est verum. Quam doctrinam & S. Anselmus & Lyranus & alij expresserunt.

Ex Recentioribus verò quidam asseverant quidem tradunt ipsam Apostolicam sententiam, quas produximus, istam relationem ad Dei gloriam non solum consilio, sed præcepto nobis esse commendatam: sed radicem istius præcepti non satis assequentes putant in beneficijs Christi redemptoris Christiano cuilibet collatis esse fundatum; & idcirco infideles non stringi vinculis ejus. Sed quamvis ea citra dubitationem satis sint, ut tale positivum præceptum Christianis imponatur, rectius tamen S. Thomas & Augustinus vim ejus ex istis generalissimis verbis diu ante Christi redemptionem pronuntiatis petunt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c.* Quibus jus naturæ, quòd creaturæ rationali positum & impositum est, continetur; prout multis ex Augustini sensu declaravimus. Et libro quarto de natura lapsa, itemque primo de statu naturæ puræ, & quinto de gratia Christi Salvatoris uberius adhuc ostensuri sumus, ut scrupuli nonnulli, quibus aliquis diversis ex causis torqueri forsitan posset, eximantur.

An verò actu, an virtute, an habitu ad Deum omnia referenda sint, in Augustini mente nullam difficultatem habet. Ex ipsa quippe natura principij istius, unde rem totam arcessit, perspicuum est, ita esse in Deum rectorquenda, ut mens dum agit, non in creaturæ, sed in Dei dilectione requiescat. Hoc autem certissimum est in Augustini sententia, non solo habitu, qui nihil omnino in actum influit, neque quicquam hinc & nunc agendorum aut cavendorum in Deum aut creaturam refert, sed vel actuali vel virtuali intentione id esse præstandum, virtualis enim intentio in actibus humanis idem facit, quod actualis. Et quemadmodum imbecillitati humanæ impossibile est etiam in rebus naturalibus perpetuò cogitationem, vel voluntatis intentionem in finem, sive perfectionis alicujus, sive alterius cujuslibet civilis, aut moralis, aut prayæ actionis defixam gerere; ita multo magis in rebus divinis: ubi pondere suo animus ab ipsa cogitationis vel intentionis sublimitate & perpetuitate deorsum premitur, ut & cogitatione & voluntate circa susceptam creaturam

R 4

turam vel actionem occupetur, quam propter Deum, hoc est, Dei intentione suscepit. Sufficit igitur utrobique, ut quod agendum suscipit, Dei intentione suscipiat, & illius intentionis impetu seu virtute animum urgente vel propellente pergat, etsi actu amplius de Deo fortasse non cogitet. Sic enim videmus actiones non solum naturales, & civiles, morales, sive bonas sive malas, sed & ipsa Sacramenta peragi: in quibus omnibus & vulgari hominum iudicio & communi Theologorum calculo virtutalem adesse intentionem abunde sufficit. Itaque S. etiam Thomas, quamvis aliquando habitualis meminerit intentionis, per eam tamen virtutalem intelligit. Pertinet, inquit, ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur, ut omnia virtute referantur

In quest.
Disput. de
Charit. a. 11
ad 2.

^A in Deum &c. Et hoc modo Apostolus, precipit ut omnia in Dei gloriam referantur. Et ibidem inferius: Habitualiter referi in Deum & qui nullum agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens: sed virtualiter aliquid referre in Deum est agere, tu propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit sub precepto: sed virtualiter referre omnia in Deum cadit sub preceptum charitatis, cum hoc nihil aliud sit, quam habere Deum ultimum finem, videlicet non in habitu, sed in actione quam exercemus. Quod nos toties iuxta sanctum Augustinum diximus, non habitu, seu habituali animi constitutione (quod omnibus iustis, etiam venialiter peccantibus & dormientibus competit) sed vel actu vel certe virtute istius actus quasi remanente, in Deo velut sine requiescere.

CAPVT XXI.

Proximus, qui creatura est, quomodo diligendus.

VNA tantum non ita operosa difficultas, cuius solutio etiam superius indicata est, hic paulo fufius explicanda, quid de proximi amore dicendum sit. Testatur enim Scriptura, non tantum Deum, sed & proximum esse diligendum: qui tamen creatura est. Premit arctius hæc difficultas dum non apparet, quomodo proximus diligendus sit, utendo an fruendo. Nam qui neque frui neque uti, inquit Augustinus, non invenio quemadmodum diligat. Si proximo fruendum est, ruunt omnia quæ de veritate creaturarum fruitione diximus: neque enim proximus non est creatura. Si utendum, ergo diligendus videtur, ut ex eo temporale aliquod commodum capiatur: quod detestabile vitium idem Augustinus appellat.

Lib. 1. de
doct. Christ.
cap. 34.

Lib. de vera
Relig. c. 46.

a. Tim. 3.

Respondemus igitur proximum omnino esse diligendum, sed propter Deum. Sic enim diligere proximum iubemur, sicut nosmetipsos, nos ipsos autem vitiose diligimus, si propter nos diligimus. Hoc enim velut radicem vitiorum taxavit Apostolus, quando dixit: Erunt homines se-ipsos amantes. Et quia talis amor sui non est amor, sed potius odium sui, quia malorum omnium fons, hinc est quod cum Deus toto corde Deum diligendum præcepisset, nullum mandatum de sui ipsius dilectione subiecerit: sed hoc unum duntaxat, ut sicut nos ipsos proximum diligamus. Et quomodo proximum sicut meipsum diligam, qui quomodo meipsum diligam non didicerim? Nimirum hoc saluberrime nobis indicatum Spiritus Dei voluit, nullam esse aliam veram dilectionem sui, quam qua Deum ex toto corde diligimus. Quid est enim se diligere, nisi sibi velle bonum? Quod verò tandem est summo bono excellentius bonum? Hoc ergo cum Deum diligendo sui homo velit, fingi non potest maior dilectio sui, quam dilectio Dei. Cumque tanto nobilior & purgator sit

^A amor Dei, quanto magis homo à sui ipsius consideratione & reflexione discedit, tanto quoque nobilior peripetiusque seipsum diligit, quanto magis sui ipsius obliuiscitur. Ita miro inter se certamine homo vacuando, & Deus implendo contendunt. Sic præceptum istud dilectionis Dei Augustinus intelligit: Videtur, inquit, de homine ipso, id est, de amatore ipso nihil actum. Sed parum dilucide, qui hoc arbitratu intelligit. Non enim fieri potest, ut seipsum qui Deum diligit non diligit: imo vero seipsum se non diligit, qui Deum diligit. Siquidem ille satis se diligit, qui sedulo agit, ut summo & vero persequatur bono. Et alibi longe vehementius, cum ex Evangelio docuisset, in istis duobus præceptis de dilectione Dei ex toto corde, & proximi tanquam sui ipsius, totam legem Prophetarum pendere; nullā factā tertij præcepti de diligendo seipso mentione: Videlicet, inquit, ut intelligatur, nullam esse aliam dilectionem, quam quisque diligit seipsum, nisi quod diligit Deum. Qui enim aliter se diligit, potius se odisse dicendus est. Fit quippe iniquus, privaturque luce iustitiæ, qui à potiore ac præstantiore bono aversus, atque inde vel ad seipsum conversus, ad inferiora & egena utique convertitur: sitque in ipso quod veracissimè scriptum est: Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Quia igitur nemo nisi Deum diligendo diligit seipsum, non opus erat, ut dato de dilectione Dei præcepto, etiam seipsum homo diligere iubetur: cum in eo diligit seipsum, quod diligit Deum. Huius ergo primi mandati cancellis vitam hominis circumferens, ut Deum omnibus suis facultatibus diligit, totā videlicet voluntatē suā tanquam ex toto corde, ubi est principium primum impulsivum omnium motuum; & totā intelligentiā, tanquam ex tota mente, ubi est primum principium directivum; & totā vi appetendi inferiore, ut non repugnet superioris partis imperio, tanquam ex tota animā; & totā vi exequendi id quod voluntas ac ratio imperat.

Lib. 1. de
doct. Christ.
cap. 34.

Lib. de vera
Relig. c. 46.

Psalm. 139.

imperaverit, tanquam ex tota fortitudine, seu
 totum viribus, profectus nullam viam nostram partem
 relinquit, inquit Augustinus, quæ vacare debeat,
 & quasi locum dare, ut alia se fieri velit. Sed quic-
 quid aliud diligendum venerit in animum, illuc ra-
 piatur, quo totus dilectionis impetus currit. Nimi-
 rum hoc isto capitali præcepto, si recte intel-
 ligatur, voluit Deus, ut omnis voluntas ho-
 minis, omnis cogitatio, omnis actio, solo
 ipso tanquam omnium nostrorum motuum
 sine terminetur, vel ipsum solum, sine inter-
 jecto medio, diligendo; vel in ipsum siquid
 aliud diligendum agendumque venerit, re-
 torquendo. Quo principio vel potius omnium
 actuum sine in anima hominis constituto, ut
 iam seipsum noverit solum, facile est ei in-
 telligere, quâ ratione illi proximus diligendus
 sit, quem tanquam seipsum diligere iubetur.
 Quid enim aliud per hoc mandatur, inquit Au-
 gustinus, nisi ut ei quantum potest, eamque et ad di-
 ligendum Deum? Nempe ut quam potest, erit ho-
 minem vel corporalis beneficentia consolati-
 one, vel informatione doctrinæ, vel disci-
 plinæ coercitione, vel alio quocunque bene-
 ficii genere, adducat ad diligendum Deum,
 sciens in his duobus præceptis totam legem
 Prophetarum pendere.

Quicquid hæc ita erga proximum præstat,
 proximum diligit. Hæc autem ei præstat pro-
 pter aliud non propter ipsum, quia propter
 Deum quem diligit, ut eum similiter proxi-
 mus diligit. Utitur ergo non fruitor proximo,
 dum proximum diligit. Nam ut supra dixi-
 mus ex Augustino, hoc fruimur quod propter
 se diligimus. Vnde idem questione illâ pro-
 posita, utrum homines, cum præcipitur ut se
 invicem diligant, uti an frui se invicem, pro-
 pter se; an propter aliud diligere jubeantur:
 Si enim propter se, inquit, fruimur eo; si propter
 aliud, utimur eo: sententiam suam interpo-
 nit: Viuet autem mihi propter aliud diligendus.
 Quid enim propter se diligendum est, in eo consue-
 tur vita beata: quæ non est constituenda nisi in
 illo uno, & vero, & summo bono. Utimur
 ergo proximo, sed non licet rebus tempora-
 lious, ut ex eis commodum intelligentiæ nostræ
 supplende capiamus; sed ut perducatur nobis
 cum ad fruendum Deo. Nam neque nobis ipsis

aliter uti fas est, vel ullo modo debemus frui;
 quia, nec seipsum propter seipsum diligere de-
 bet, sed propter illum quo fruendum est. Tunc
 quippe est optimus homo, cum tota sua vita pergit in
 incommutabilem vitam, & toto affectu in Deum, et ill.
 Si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum;
 sed ad seipsum conversus, non ad incommutabile ali-
 quid convertitur; & propterea iam cum de se ali-
 quod se fruitur; quia melior est cum totus hæret atque
 confingitur incommutabili bono, quam cum inde
 vel ad seipsum relaxatur. Quemadmodum ergo
 nec nobis ipsis frui licet, ita nec proximo:
 sed sicut nobis ipsis utimur, ita & proximo,
 ad hoc videlicet nos totos utrosque referendo,
 ut simul Dei bonitate perfruamur. Quod cum
 opitulante Deo perfectum fuerit, tunc etiam
 nobis invicem, sed in Deo perfruamur. Iuxta
 illud quod dicit ad Philemonem Paulus: Ita
 frater ego te fruor in Domino. Et illud Psalmista:
 In Domino laudabitur anima mea. Sed ista fruitio
 hominis in Deo, potius Dei quam hominis
 est fruitio. Gaudium enim istius fruitiois in-
 de proficiscitur, quod illa incommutabilis
 forma divinæ justitiæ vel beatitudinis, quam
 unice diligebas, & cui hominem aptatum, di-
 lectione & contemplatione conjunctum esse
 cupiebas, in illo tandem ex Dei bonitate com-
 pleta sit. Quem enim propter Deum dilectum
 eo sine diligebas, ut & ipse Deum diligeret,
 Deoque fruere, postquam jam Deum dili-
 git, eoque fruitur, propter eundem Deum
 quem diligis de illius dilectione & fruitione
 latis. Hoc & nihil aliud est frui hominem
 Deo. Vnde Augustinus: Cum autem hominem in Deo
 fruor, Deo potius quam homine fruor. Illo enim
 fruor, quo efficior beatus; & ad eum te venisse la-
 taberis, in quo spero ponis ut venias. Ex quibus
 perspicuum est, cum toties diximus, & ex
 Augustino declaravimus, amoris affectum à
 creaturis omnibus avellendum, nos de amore
 inhaerente, non transeunte loqui; de amore,
 qui fruendis non utendis creaturis inhiat; de
 amore denique qui in creaturam, non in Deum
 ultimo terminetur. Et ita nullo modo esse
 contraria, ut affectus omnes à creatis rebus di-
 ligendis, quantum possumus, comprimamus,
 & tamen proximum ex Dei mandato toto pe-
 ctore diligamus.

CAPVT XXII.

Doctrina præcedentium capitum applicatur ad
 motus concupiscentiæ.

Hæc si vera sunt, quæ de volunta-
 tis actibus erga creaturas exerendis
 vel comprimendis secundum Augu-
 stini doctrinam diximus, jam per se
 elucet illa doctrina de motibus concupiscentiæ,
 propter quos tractatus de motibus voluntatis
 illis consentientis interpositus fuit. Cum enim
 non sint aliud concupiscentiæ motus, quam
 quædam desideria bonorum temporalium, seu in-

clinationes animæ ad fruendum inferioribus; cu-
 jusmodi nominibus, ut supra vidimus, eos
 Augustinus appellat; fruitio verò bonorum
 inferiorum, creaturæ rationali divinæ æternæ-
 que lege sit vetita, & solus concessus eorum
 rationalis usus, perspicuum est non licere
 rationi talibus fruendi inclinationibus assen-
 tiri. Sic enim opus est, ut nos inter illa quæ infra
 nos sunt, & illa quæ supra nos sunt, Deo & Domino
 nostro

Quest. 11. in
Matth.

Galat. 6.

Lib. 2. de per-
merit. 6. 4.

nostro opulante ordinem, ut inferioribus non of-
fendamus, solis autem superioribus delectemur. Qua-
propter illa generalis Christiana vitæ norma
est, quam de rerum temporalium libidinibus
seu amoribus tradit Augustinus: Quod ad mo-
res attinet, hoc bene & breviter dicitur: Aut consi-
gendum est cum amore temporalium bonorum (id est,
cōcupiscentijs) ut non vincat aut etiā edomitū sub-
iūctusque esse debet, ut cū surgere cōperit, facile
reprimatur; aut ita extinctus, ut se omnino nulla ex
parte commoveat. Nam Christiana militia non
est alia, quā cum cōcupiscentiā tumultuante,
& nunc in hoc, nunc in illa bona profiliēte pug-
nare. Nihil enim sibi aliud vult id quod Apost.
dicit; Cito concupiscit adversus spiritum, & spi-
ritus adversus carnem. Quibus verbis describen-
do quid fiat; quid ab homine spiritali fieri
velit, ostendit. Nec aliud oramus quando di-
cimus: Ne nos inducas in tentationem &c. Non quod ipse Deus
tali tentatione aliquem tentet: nam Deus intentator
malorum est; ipse enim neminem tentat. Sed ut si
forte tentari cōperimus a cōcupiscentiā nostra, ad-
iutorio eius non deferamur, ut in eo possumus vincere,
ne abstrahamur illecti. Vnde statim sensum illius

Dominicæ petitionis esse dicit: Adhuc ne ab-
strahamur a cōcupiscentiā. Et in libris operis
imperfecti contra Iulianum: Cum generationis
reatus regenerationis indulgentiā fuerit absolutus, lib. 9.
obediendum est iustitiæ spiritus, cui consentire; nec
obediendum est cōcupiscentiæ carnis, contra quam
certare debemus. Et in libro de natura & gratia:
Facere est ergo iustitiā; in vero Dei cultu cum in-
terno cōcupiscentiæ malo interna cōsistatione pug-
nare. Et in libris adversus Iulianum: Nunc
enim necesse est ut repugnet, qui ei inservire noluerit;
necesse est ut serviat, qui repugnare neglexerit. Quo-
rum ductum unum est molestum, etiam laudabile; al-
terum turpe, & miserabile, quæ laus ac turpitu-
do repugnandi aut serviendi, in omnibus om-
nino temporalium rerum cōcupiscentijs, ad
quas naturæ nostræ vel cōsuetudinis propel-
lit instinctus, similiter locum habet. Nec
opus est pluribus hoc stabilire. Huiusmodi
enim sententiæ tanquam ex primis fundamen-
tis Christianæ religionis hauriæ, sexcentis in
Augustino reperuntur. Sed hæc adiuncta su-
perioribus, quæ de cōcupiscentiæ motibus ex
eius principijs latè diximus, sufficere mihi
videntur. Nunc ad argumenta, quæ capite
undecimo proposuimus, dissolvenda venia-
mus.

C A P V T X X I I I

Solvuntur argumenta capite undecimo proposita.

Dionys. lib.
de divinis
nominibus
cap. 4.

AD primum igitur argumentum non
est operosum respondere. Verum
est enim, virtutem, passiones, ut
ibi dicitur excessivas fugere, medio-
res admittere. Nimirum quia ipsa virtus est,
quæ medium in passionibus ponit, & eas or-
dinat: hoc autem non in eo litum est, ut pro-
pter se voluptas ex cibo & potu, vel uxore
appetatur: verum ut affectibus animi impo-
natur frenum & modus, ne rationem suā im-
petu transverlam agant, sed potius rationis
ordinem sequantur. Hoc est, ut quantum, ubi,
quando, quomodo oportet interiūs appeta-
tur, & exteriūs usurpetur. Hoc autem ex fine
metiendum est. Nam quemadmodum juxta
sanctum Dionysium *ὅθεν καὶ τὸ πρὸς λόγον*,
anima malum est præter rationem: ita bonum ejus
secundum rationem. Præcipuus autem ordo
& bonum rationis in eo situm est, ut media
ad finem ordinet; cum & bonum habeat rationem
finis, & finis sit tota regula mediorum. Omnia
verò delectabilia sive gustus sive tactus,
ordinantur ad aliquam hujus vitæ neces-
sitatē, sicut ad finem, cibus & potus ad in-
dividui, concubitus ad speciei ruinas restau-
randas. Et ideo virtus, quæ circa voluptates
illas moderandas versatur, necessitatē vitæ
velut regulam delectabilium istorum respicit.
Nimirum ut quemadmodum nihil istorum
propter se institutum est, ita nihil istorum per

A se & propter se homo sibi appetendum vel ad-
mittendum putet; sed tantum dumtaxat,
quantum finis iste postulaverit. Quod præ-
clare paucis verbis, sed valde generalibus pro-
quocunque rerum temporalium usu moderato
Augustinus aperuit: *Habet vir temperans in his*
huiusmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam
utroque Testamento firmatam, ut eorum nihil diligat,
nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ huius at-
que officiorum necessitatem quantum satis est usque,
utentis modestiā, non amanti affectu. Ecce mo-
dum, quem temperantia imponit passionibus,
nempe talem, ut nec ipsa passio appetendi ta-
lia propter talia relaxari debeat, sed tantum-
modo propter vitæ & officiorum necessitatem,
sicut recta ratio, vera moderandarum passio-
num norma præscribit.

Ex quo etiam vis tota secundi & quarti ar-
gumenti evanescit. Nam quamvis neque res
delectabiles, neque ipsa delectatio, seu volu-
ptas mala sit, sed indifferens, & ideo nullo
speciali præcepto vetita, ipsam tamen propter
ipsam concupiscere ac diligere vetitum est.
Amari enim potest res bona amore non bono. Qui-
busdam enim esse bona, multo minùs esse in-
differentia, non est satis ut diligantur, sed
opus est ut sicut propter aliud sunt, ita pro-
pter aliud assumantur ac diligantur; hoc au-
tem non est illa diligere, nec propter se appe-
tere, sed per illa, fixa in aliud dilectione
transire.

405

transire. Non opus est igitur adesse circumstantiam, qua dilectio seu appetitio eorum fiat mala; sed sufficit abesse circumstantiam, qua ad appetendum ac diligendum fiant bona. Non enim corporis huiusmodi rebus fruendum, sed utendum est; ipsa verò propter ipsam concupiscere, multoque evidentius ipsa propter voluptatē appetere, ut isti Recentiores volunt, hoc & nihil aliud est, quàm eis velle frui, quod divina æternaque lege prohibemur. Ex cuius regulari consideratione dicebat iam statim de rebus fluentibus à temperante viro appetendis Augustinus: *Ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet.* Ex qua tam appositè dicit alibi, quali ex professo argumentum istud sibi refellendum delegisset: *Cum tu malum dicas, cui consentiendo anima peccat, ego bonum dico in genere suo, sed tale bonum, cuius animam quæ est melior, consentire non decet.* Cum enim sit ipsa corpore superior, Deumque habeat se superiorem, quamvis in ordine suo natura corporis bona sit, peccat tamen anima, & peccando fit mala, si consensum dilectionis, quam superiori Deo debet, inferiori corpori adiungat.

Ad tertium dicimus, ex eo quod matrimonium est licitum, rectè sequitur licitum esse concubitum; sed sicut non ideo matrimonium propter voluptatem carnis appeti potest, ita neque concubitus. Aliud est enim concubitum delectabilem appeti & admitti posse; aliud propter delectationē aucupandam appeti posse. Pervertitur enim hic ordo naturalis æternæ lege præscriptus, quæ jubet, ut neque matrimonium, neque concubitus ad libidines carnis voluptate satiandas, sed ad proles ordinatæ societate propagandas appetantur. Infalibilis enim legis æternæ est sententia sanctissimi Doctoris ore de hac ipsa cibi, potus, & conjugij appetitione pronunciata: *Hæc bona, quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc propter quod instituta sunt, utitur; peccat alias venialiter, alias damniabiliter.* Iam verò non solum concubitus propter prolem, sed & ipsa voluptas ejus propter concubitum, non concubitus propter voluptatem; sicut & sapor propter cibum institutus est; nimirum ne fortè sensus animantis asperitate concubitus aut cibi & potus offensus, res toti generi & individuo fulciendo necessariae abhorreret. Hunc ordinem naturæ turbat, qui voluptatibus carnis ex illarum rerum usu venandis inhiat; nec illis uti; sed abuti, vel potius frui velle convincitur; & ita alium longè sublimiorem utendi & fruendi perturbat ordinem, quem lex æternæ conservari jubet; perturbari vetat.

Ad quintum argumentum responsio ex prædictis intelligi potest. Divisio enim voluptatum in licitas & illicitas non eo sensu accipi debet, quasi quibusdam voluptatibus licitum esset frui, quibusdam illicitum, hoc est, quasi quasdam nudè propter ipsas expetere liceret, alias non liceret: sed isto potius, quod quasdam voluptates ex objecto licitæ sint, sive, quod in idem redit, quod quasdam res, quarum usus voluptate sensus nostros afficit, di-

vinâ lege concessæ sint, aliæ non concessæ. Nam cibus, potus, concubitus conjugalis, cantica honesta, suavis odor, & similia, quorum suavitatem sensus afficitur, licita sunt, quia nullâ lege prohibentur; Fornicatio verò, adulterium, usus carnis in quadragesima, dulcia cantica impudica, & huiusmodi, quæ sensus nostros non minore voluptate perfundunt, sunt illicita. Sed sicut non propterea, quod illorum delectabilem seu voluptatum, quas antè recensuimus, usus licet, etiam abusus licet; ita nec illa delectabilia seu illas voluptates propter ipsas appetere licet, sed propter fines quibus assequendis divinitus institutæ sunt. Virtus enim vera non solum imponit modum delectationibus atque passionibus quantum ad objectum, ejusque quantitatem, tempus, locum, ceterasque circumstantias, sed in primis quantum ad finem. Bonum quippe hominis est quod secundum rationem: ratio verò recta in agendis præcipue respicit finem: quem propterea etiam voluntas velut bonum suum appetit. Hunc esse verum Augustini sensum ex diversis locis ejus apertissimum est, sed maxime ex illo Sermone decimo septimo de verbis Apostoli, ubi rem istam ex professo tractat. *Delectantur quidam naturaliter infirmitatem nostram: ut cibus & potus delectant esurientes atque sitientes: ut nos delectat hæc lux, quæ de celo funditur Sole exorto, vel quæ sideribus & Lunâ fulget, vel quæ in terra accenditur luminibus consolantibus tenebras oculorum: delectat canora vox & suavissima cantilena; delectat odor bonus: delectant etiam tactum nostrum quacumque pertinet ad carnis aliquam voluptatem.* Et hæc omnia quæ nos delectant in sensibus corporis aliqua licita sunt. Delectant enim, ut dixi, oculos & spectacula ista magna natura: sed delectant oculos etiam spectacula theatrorum. Hæc licita, illa illicita. Psalmus sacer suavitè cantatus delectat auditum: sed delectant auditum etiam cantica histriionum. Hoc licitè, illud illicitè. Delectant olfactum flores, & aromata; & hæc Dei creatura: delectant olfactum etiam thura in aris damoniorum. Hoc licitè, illud illicitè. Delectat gustum cibus non prohibitus, delectant gustum etiam epula sacrilegorum sacrificiorum. Hoc licitè, illud illicitè. Delectant conjugales amplexus; delectant etiam meretricum. Hoc licitè, illud illicitè. Ex his subnectit illa verba; quæ in objectione citavimus. *Videris ergo charissimi etiam in istis corporis sensibus licitas esse & illicitas delectationes.* Quo ex loco perspicuum est, non ideo delectationes illas licitas dici, quasi licitum esset eas quovis vel modo vel fine percipere: sed quia rerum istarum delectabilem, dum debita moderatione sumuntur, usus non est vetitus, imò sæpè præceptus; sicut est vetitus earum quas illicitas vocat. Nunquā enim fornicari, aut adulterari, aut impudicis spectaculis oculos pascere sive moderatè sive immoderatè licet. Et hinc est, quod ex illis ipsis quas hic vocavit, licitis voluptatibus cibi & potus, aliā vocat modestā & naturālē, cum tanta adhibetur, quanta sustentationi naturæ, salusque sufficit; aliā immoderatam, quæ limitem illum prætergreditur. Quas verò hic vocavit voluptates

Serm. 17. de
verb. Apost.
cap. 2.

Lib. contra
Adimant.
cap. 14.

luptates licitas & illicitas, eas alibi eodem sensu vocat res concessas & non concessas. Licita enim voluptas dicitur, quæ ex re concessa; illicita, quæ ex inconcessa capitur. Sed in illis ipsis concessis rebus, & consequenter in earum captandis voluptatibus, culpatur excessum. De concubitu enim conjugali & meretricio disputans: Tantum, inquit, valet ordinatio creatoris, & ordo creaturae, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur, longe sit tolerabilius, quam in eis quæ concessa non sunt, vel animus, vel rursus excessus. Et ideo in re concessa immoderatio conjugis, ne in rem non concessam libido prorumpat, toleranda est. Vbi tamen de illo solo excessu tolerando loquitur, quia conjux cum concessa conjugis solius voluptatis causâ, quam alibi licitam appellaverat, commiscetur. Ex quo fit, ut voluptatem licitam, hoc est, rei non prohibita, reddat ipse abusus illicitam. In quo genere non solum abusus est, cum capitur, ubi, quantum, vel quando non debet; sed etiam cum capitur propter quod non debet, hoc est, cum voluptas propter voluptatem expetitur. Hoc est enim non voluptate & ipsâ re concessâ uti, sed velut bono creaturæ rationalis frui. Absit verò, ut optime dixit olim Tullius idem esse arietis, & Scipionis Africani bonum. Nam huiusmodi bonum arietis appetitu carnali concupiscitur: Nullo autem modo fieri potest, inquit Augustinus, ut carnali concupiscentia bonum hominis concupiscatur.

Ex his intelligi potest similis amoris divisio in licitum & illicitum. Quædam enim licite diliguntur, quædam illicitè. Licite diligitur parens, filius, uxor, consanguineus, amicus, vel alio simili vineulo copulatus; illicitè meretrix, uxor aliena &c. Tradit istam divisionem Augustinus in Sermonibus: Charitas, inquit, alia est divina, alia humana: alia est humana licita, alia illicita. Licitam vocat, quæ non reprehenditur illicitam quæ damnatur: illam dicit esse, quæ uxor diligitur, filij, amici, cives: hanc verò, quæ meretrix, vel uxor aliena. Illam non solum esse licitâ, sed ita præceptam, ut si defuerit, reprehendatur. Nam si tali, inquit, quisque crudelitate fertur, ut perdat etiam humanum dilectionis affectum, & non amet filios suos, & non amet coniugem suam, nec inter homines numerandus est. Non enim laudandus est qui amat filios suos, sed dammandus est qui non amat filios. Rectissime: siquidem amor iste etiam secularis, non divinus ex objecto bonus est, & ita divina lege præceptus, ut si quis non amaret homines huiusmodi humanæ necessitudinis vinculo sociatos merito velut peccati reus plecteretur. Sed aliud est humanam istam dilectionem adesse debere, & sine peccato abesse non posse, aliud sufficere. Eodem quippe modo cibi & potus usurpatio, non solum licita, sed præcepta est, usque adeo ut qui cibis uti detrectaret, velut homicida sui-ipsius reus haberetur, sed non propterea ab alterius legis vinculo immunis est, quia cibus, & potus, ipsi quæ vita, propter quam sumitur cibus & potus, in finem unicum & verum creaturæ rationalis referendus est; ne

alioquin pro creatore fruens creaturis, sive seipso sive quacunque alia perturbet ordinem naturalem utendis fruens, vel fruendis utens, quæ, teste Augustino, omnis humana perversio est, æternaque lege prohibetur. Sic ergo dilectio parentum, conjugum, liberorum, & similium, divinâ & naturali lege mandata est; sed non ita, ut in istis vel officiis dilectionis, vel ijs quibus exhibentur, habere sufficiat. Erigendus est eo animus, quo creaturam illam erigi de- cet, cui Deus est unicum & verum bonum, & finis omnium actionum ac dilectionum ultimus, quod debent cuncta collimare, atque pertendere. Sic enim implebitur illud præceptum, quo proximum & inter illos maxime propinquiores diligere iubemur, sicut nosmet ipsos. De cuius præcepti sensu supra differimus. Quapropter idem Augustinus, qui amorem illum licitum eo quo dixi sensu appellaverat, ita in eodem sermone de dilectione altius subvehenda subiungit: Amate filios vestros, amatate coniuges vestras, etsi seculariter. Nam secundum Christum amare debetis, ut secundum Deum illis consulatis, & non in eis nisi Christum diligatis. Itaque duo hic quasi præcepta sunt, alterum diligendi, alterum propter finem ultimum diligendi. Qui primum implet sine secundo, non peccat, sed laudabiliter facit diligendo, sed vituperabiliter facit non propter finem ultimum diligendo. Itaque nudè diligendo bonum quidem facit, sed ipsum bonum non bene facit. Vnde alibi apertissime Augustinus: Noveris non officijs, sed simbus à virtutibus discernendas esse virtutes. Officium autem est quod faciendum est: Finis vero: propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Et paulo post peccatum esse dicit nudum operire, non propter Deum, hoc est, pauperem diligere non propter Deum: non quia per se ipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est: sed de tali opere non in Domino gloriarî (id est, non propter Deum dilectum illud facere) solus impius negat esse peccatum. Vnde quod in supra citato Sermone subiicit: Quando & humanitus diligis uxorem, sed pius dilige Christum. Non dico ut non diligas patrem, non dico ut non diligas filios, sed pius dilige Christum: non quali omni ex parte licitum permittat, eos diligi sine ordine ad Deum, sed satagit ut saltem hoc ab imperfectis hominibus impetret, ne Christo illos diligendo præponant, si ab alterutris deserendi fuerint. Nam amorem illum, quo carnaliter amici conjugisque diliguntur, alijs in locis, loco ligni, stipulae, & tæni habet, quæ in die Domini exurenda sunt, Quod manifestissime docet in libris de Civitate Dei: Quicumque non dico uxorem, cuius etiam commixtione carnis ad carnalem utitur voluptatem, sed ipsâ quæ ab huiusmodi delectationibus aliena sunt nomina præstat, humano more carnaliter diligendo, Christo anteponit, non eum habet in fundamento: & ideo non per ignem salvus erit, sed salvus non erit &c. Verum qui has necessitudines sic amat carnaliter, ut tamen eas Christo Domino non præponat, sed

Lib. de bono coniug. c. 11.

Apud Aug. lib. 4. cont. Iul. cap. 12. c. cont. Iul. c. 16.

Serm. 52. de tempore c. 1.

Cap. 2.

Ibid.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

nam, malitque ipsis carere, quam Christo, si ad hunc fuerit aut culum tentationis adductus, per ignem saluus erit: quia ex earum amissione tantum necesse est utat dolor, quantum haerent amor. De puro vero amore, quo vere talis necessitudinis nominata à Christianis diligenda sunt, sic annectit: Porro qui Patrem, matrem, filios, filiasque secundum Christum dilexerit, ut ad eius regnum obtinendum eique coherendum illis consulat, vel hoc in eis diligit, quod membra sunt Christi, aliter ut ista dilectio repetatur in ligno, feno, & stipula commendanda, seu prorsus ad ista aere, argenteo, gemmeo deputabitur. Sed de modo diligendi & beneficiendi fufius non nihil infra de operibus infidelium tractando, dicemus.

Ad postremum de appetitu sensitivo dicimus, non sequi esse malum, sed imperfectum. Fertur ille in obiecta sensibus grata, & ibi haeret: non enim novit altius allurgere, vel aliud referre quod appetit. Hoc enim officium rationali voluntati proprium est, nec ab illo invadi debuit. Quod si etiam voluntas cum illo in sensibilibus haerere velit, non est hoc malum appetitus, sed culpa voluntatis. Non enim quia non omnia facit, ideo malum est quod facit. Oculo remus in aqua frangi videtur, cum inde aulterur integrari; si quis idem mente iudicet, non malum habet internuncium, sed malus est iudex. Nam ille pro sua naturae conditione non potuit aliter in aqua sentire, nec aliter debuit. Si enim aliud est aer, aliud aqua, iustum est ut aliter in aere, aliter in aqua sentiat. Quare oculus recte videt: ad hoc enim factus est, ut tantum videat: sed animus perversè iudicat, cui ad cernendam veritatem

A mens non oculus factus. Transfer istud ad appetitum, & voluntatem. Ille in suo genere quamvis inferiore bonus, opus proprium, sicut natura institutus est, operatur: haec vero superior, cui actionem longè praestantiorem, summa moderatrix rerum iustitia tribuit, si illum inferiorem quamvis bonum sequi & imitari voluerit, peccando fiet mala; non quia malum, sed quia malè imitator. Ab illo enim agitur proprium, ab hac appetitur alienum. Vnde ille in suo gradu inculpatus manet; haec delinquendo ad inferiora demergitur. Pulchre incedit quadrupedans equus: at si hoc homo pedibus manibusque imitetur, quis eum vel palearum cibo dignum putet? Rectè enim plerumque improbamus imitantem, cum eum quem imitatur probemus. Improbamus autem, non quia non sit allecutus, sed quia omnino allequi voluit. In equo enim probamus illud: cui quantum praepoimus hominem, tantum offendimur, quod inferiora lectatur. Non ergo ideo appetitus sensitivus malus haberi debet, quia nos cum illum rationali voluntate sequimur corporeas voluptates diligendo, sicut ipse diligit, mali sumus. Propterea enim, inquit August. corporea diligendo peccamus, quia spiritualia diligere & iustitia iubemur, & natura possumus: quod ille non potest, & tunc in nostro genere optimi & beatissimi sumus. Sed hoc est malum appetitus sensitivi: quod corporea praecipitanter diligit, & rationem praecurrendo, quam sequi debuit, importunusque motibus titillando, voluntatem ad se sequendum occultà, & blandà, & efficaci quadam lusione traducit. Sed illa non est natura instituti appetitus, sed poena dñati.

Lib. de duob.
animab. c. 13

CAPVT XXIV.

Nullum peccatum nunc committitur, nisi concupiscentiae consentiatur.

SATIS ex Augustino haecenus declaravimus, omnem assensum voluntatis, quo libidini seu concupiscentiae creatis rebus, bonisque temporalibus inhiant ceditur, ut id quod homo facit propter ipsam faciat, esse peccatum. Nunc juxta principia ejus considerandum est, utrum etiam omne peccatum eidem concupiscentiae consentiendo committatur: hoc est utrum sicut omnis consensus est peccatum, ita vice versa, omne peccatum sit consensus; sive, utrum nunc nullum peccatum aliter nisi concupiscentiae voluntatem provocante, & voluntate concupiscentiae consentiente, perpetretur. Non est à nobis hic sermo de peccato primi hominis, sed de illis tantum, quae post lapsum humani generis à scientibus sunt.

In qua quaestione non minùs manifesta est Augustini sententia, omnia huiusmodi peccata post illud primum, concupiscentiae incitante & voluntatis assensum impetrante, perpetrari.

Constat hoc primò ex eo, quòd frequenter

A docet, omne peccatum praecedente tentatione committi, neque tentari nos posse nisi per partem illam animalem, quae motibus concupiscendi subiacet. Nam de tentatione mulieris per serpentem seu diabolum agens, sic loquitur: Sed tamen per mulierem decipit: non enim etiam ratio nostra deduci ad consensionem peccati potest, nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quae debet obtemperare rationi tanquam rectori viro. Etiam nunc in quoquoque nostrum nihil aliud agitur, cum ad peccatum quisque delabitur, quam tunc actum est in illis tribus, ser, ente, muliere, & viro. Nam primò fit suggestio, sive per cogitationem, sive per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gustando, vel olfaciendo: quae suggestio cum facta fuerit, si cupiditas nostra non moveatur ad peccandum, excludetur serpentis astutia: si autem mota fuerit, quasi mulieri iam persuasum erit. Sed aliquando ratio viriliter etiam committam cupiditatem refrenat, atque compevit. Quod cum sit, non labimur in peccatum, sed cum aliquando luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libidò commoverit, faciendum esse decernat, ab omni vita

Lib. 2. de
Genes. cont.
Manich. c. 14

S

beata

beata tanquam de paradiſo expellitur homo. Iam enim peccatum impuratur, etiamſi non ſubſequatur ſacrum, quoniam rea tenetur conſenſione conſcientia. Et inferius: *Quare ergo ita dicitur* (penam inter te inimicitias & mulierem, id eſt partem inferiorem) niſi quia hinc manifeſte oſtenditur, non poſſe nos à diabolo tentari, niſi per illam animaleſcem partem, qua quaſi mulieris imaginem, vel exemplum in uno ipſo homine oſtendit? De qua ſuperius iam multa diximus:

In Pſal. 83. Eandem doctrinam tradit in Pſalmos: *Adam non eſt ſeductus, Mulier autem ſeducta eſt.* Poſtea enim Adam conſenſit mulieri, nam à ſerpente mulier ſeducta eſt. Ecce figura omnium tentationum, quas poſt Adæ lapſum in hac vita perpetuamur. Sic enim adiicit: *Nec modo poteſt aliqua mala ſuſcipere, niſi carnis tue* (id eſt partis inferioris) primo deſiderium commoverit, cui poſtea ſi mente conſenſerit, cecidit & paſſus eſt. Et in alio Pſalmo tractans illud: *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum &c.* Et hoc grave bellum, inquit, & quod eſt moleſtiſſimum, internum. In quo b. llo ſi ſit quiſque victor, illos quos non videt inimicos continuo ſuperabit. Non enim tentat Diabolus vel Angelus eius, niſi quod in te carnaliſter dominatur. Nam quo modo vincimus illos hoſtes quos non videmus, niſi quia carnales interiores motus noſtros ſentimus? Quamvis autem progreſſus ille diabolicæ tentationis, quo per mulierem in Adamum tranſiit, apertiſſima huius rei figura fuerit, non tamen ex illa, ſed ex Apoſtoli Iacobi doctrina videtur Auguſtinus illam hauſiſſe ſententiam. Nam ille cum beatum prædicaret virum, qui ſuſtinet tentationem, per hoc indicans nullum peccatum committi poſſe, niſi ſollicitante tentatione via præparetur. Ita-
lib. 1. tim originē omnis tentationis explicat: *Nemo, inquit, cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tenta-
 tur. Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem neminem tentat.* Vnde ergo tentationes, ſi non à Deo? Vnusquiſque vero tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illeſus. Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum. Vbi ſatis aperte docet, non tentari hominem niſi ex concupiſcentia. Si enim aliunde tentatur, non recte dixiſſet univerſaliter: *Vnusquiſque tentatur à concupiſcentia ſua: neque recte dum removet tentationem à Deo, ſoli concupiſcentiæ eam tribuit.* Sic intellexit hunc locum Auguſt. *Quiſque, inquit, in tentationem non inferitur, præſcitiō nec in tentationem ſua male voluntatis inferitur. Et qui in tentationem ſua male voluntatis non inferitur, in nullam præſuſ inferitur. Vnusquiſque enim tentatur, ut ſcriptum eſt, à concupiſcentia ſua abſtractus & illeſus. Quaſi diceret; omnis enim tentatio malæ voluntatis ex concupiſcentia furgit. Et in libris adverſus Iul. *Quid eſt quod quotidie dicimus: ne nos inferas in tentationem, niſi ut non tradamur concupiſcentiis noſtris? Vnusquiſque enim tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illeſus. Vnde cum libro ſexto, de concupiſcentiæ peccatis diſputans, eundem**

In Pſal. 143

Iacob. 1.

*Lib. de dono
perſev. c. 6.*

*Lib. 5. cont.
Iul. c. 4.*

Lib. 6. c. 15.

Apoſtoli locū protuliſſet: *Concupiſcentia, inquit, non parit niſi conceperit, non concipit niſi illeſerit, hoc eſt ad malum perpetrandum obtinuerit volentis aſſenſum. Quod ergo adverſus eam dimicatur, hoc agitur ne concipiat, pariatque peccatum. Et ſtatim omnia omnino peccata ſub illis concupiſcentiæ par-*

tubus comprehendens addit: *Dimiſiſſi itaque in baptiſmo peccatis omnibus, ad eſt, omnibus concupiſcentiis ſeribus &c.* Et hinc eſt, quod Auguſt. etiam non aliter duas illas orationis Domini petitiones: *Ne nos inducas in tentationem, &c.* dimittit nobis debita noſtra, exponere ſolet, niſi ut à concupiſcentiæ tentationibus eruiamur, & ejuſdem concupiſcentiæ ſuperantis peccata dimittantur. Nam hoc ſibi volunt de tentatione concupiſcentiæ illa verba paulo ante citata: *Quid eſt quod quotidie dicimus: Ne nos inferas in tentationem; niſi ut non tradamur concupiſcentiis noſtris? Quali diceret, niſi aliud petimus niſi ut non tradamur concupiſcentiis noſtris. Hoc ſibi vult evidentius, quando dicit: *Ut non ei conſentiamus, deprecamur adiutorium dicentes: Et ne nos inferas in tentationem; vel ſicut nonnulli codices habent; ne nos inducas in tentationem. Non quod ipſe Deus tali tentatione aliquem tentet: nam Deus intentator malorum eſt: ipſe enim neminem tentat; ſed quod ſi forte tentari caperimus à concupiſcentia noſtra, adiutorio eius non deſeramus, ut in eo poſſimus vivere, ne abſtrahamur illeſi. De altera vero petitione longe apertiſſimè idem docet. Nam in Epistoſta ad Afellicum cum citaret illa verba Scripturæ: *Post Epistolam concupiſcentias tuas non eas, ſic ſubjungit: Quod quidem tam magnum eſt, ut ſi omnimodo fieret, & quamvis inſit, dum ſumus in corpore mortis huius, deſideria peccati, nulli eorū tamen adhiberemus aſſenſum, non eſſet unde diceremus Patri noſtro qui eſt in calis: Dimittite nobis debita noſtra. Et in libro de natura & gratia de eadem petitione loquens: Per hoc, inquit, quotidianum ſpirituale quoddammodo incenſum, quod ante Deum in altare cordis, quod ſuſum habere admonemur inferitur, etiamſi non hic vivatur ſine peccato, licet mori ſine peccato, dum ſubinde venia deletur, quod ſubinde ignorantia vel infirmitate committitur. Vbi nos mori dicit poſſe ſine peccato, deletis tantummodo peccatis infirmitatis & ignorantia. Nam infirmitas & concupiſcentia apud Auguſtinum idem ſunt. Et in libro de perfectione iuſtitia de concupiſcentia, ſeu, ut Apoſtolos vocat, peccati deſiderijs agens: *Videat, inquit, quid agatur de Domini oratione, ubi dicimus: dimittite nobis debita noſtra. Quod niſi fallor non opus eſſet dicere, ſi nunquam vel in lapſu lingue vel in oblectanda cogitatione euſdem peccati deſiderijs aliquantulum conſentiremus, ſed tantummodo dicendum eſſet: Ne nos inferas in tentationem. Et in libris ad Bonifacium: *Nec propter ipſam, cuius iam reatus lavacro regenerationis abſumptus eſt, dicunt in oratione baptizati: dimittite nobis &c. ſed propter peccata qua ſunt, ſive in eius conſenſionibus, cum ab eo quod libet, vincitur id quod placet, ſive cum per ignorantiam malum quaſi bonum placet. Vnde utramque petitionem conjungens libro ſecundo de peccatorum meritis: Sic ergo totum hoc (negotium vivendi ſine peccato) in tribus beneficijs poſitum breviter peti poteſt: *Ignorſe nobis ea in quibus ſumus abſtracti à concupiſcentia, id eſt, dimittite nobis &c. adiuvare abſtrahamur à concupiſcentia id eſt, ne nos inducas in tentationem, auſer a nobis concupiſcentiam, id eſt, libera nos à malo. Itaque in Epistoſta. 29. ad S. Hieron. apertiſſimè profite-******

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

Lib. 1.

413

tor, omne peccatum ex aliquo vitio tanquam peccati fomite proficisci: Sunt plurimi tales, (pudici) quorum sine aliquo peccato esse neminem dixerim: & utique illud qualecunque peccatum ex aliquo vitio venit. Et paulo inferitis: Si omnes ibi (in religiosis conjugatis) essent virtutes, nullum esset vitium: si nullum vitium, nullum omnino peccatum. Quis autem sine aliquo peccato? Quis ergo sine aliquo vitio, id est, fomite quodam, vel quasi sine radice peccati.

Secundò eadem sententia ex eo constat, quòd sæpè docet, nullum peccatum perpetrari, quòd non præcedat aliqua delectatio: quam delectationem nihil aliud esse sentit quam rerum delectabilem libidinosum desiderium, juxta id quod suprà de delectatione diximus. Itaque in libris contra Faustum, ubi de irenandis & relaxandis delectationibus, hoc est, concupiscentiis rerum delectabilium agit: Si nihil delectaret, inquit, illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo qui delectationem illiciti relaxat potius quam refrenat. Et in sermonibus de verbis Apollonii: Quiaquid est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoritur nisi ex mala cupiditate, non exoritur nisi ex illicita delectatione. Hinc ergo natura delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membris velut arma non immixtemus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. Qua consideratione paulo post in eodem sermone dicit, nihil aliud esse secundum carnem ambulare (sub quo omnia peccata continentur) quam carnalibus concupiscentiis consentire: Quid est secundum carnem ambulare? Carnalibus concupiscentiis consentire. Quid est secundum spiritum ambulare? adiuvari spiritum in mente, & concupiscentiis carnis non obedire. Sic ergo impletur in nobis lex, impletur in nobis iustitia Dei. Eandem delectationem omnibus peccatis præcurrentem, agnoscit Augustini discipulus Prosper: Quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi male delectationi consentiam. Et Cyrillus Alexandrinus apertissime: Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & servens cupiditas ad delicta solèi allucere, quæ a re peccati actum insidet, & mentis consentium arripit, persuadens facile hac via veniendum esse quo glisimus. Quod verum Christi discipulus ostendit dicens: Nemo enim tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator maiorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illicitus. Deinde concupiscentia tam conceptu parit peccatum. Vbi eodem plane modo, sicut Augustinus, sententiam istam suam de delectatione omnibus peccatis præeunte, viamque præparante, doctrinam Apostolicam esse proficitur.

Tertiò eadem Augustini sententia ex eo manifesta est, quòd ideo in cælo nulla dicit futura esse peccata, quia nulla erit concupiscentia cui consentiendo peccetur: Cui autem in regno nulla peccata remittit Deus, filijs suis, nisi quia non inveniunt quod remittat? Non enim poterunt ibi esse peccata, ubi spiritus non dico, non consentit concupiscentia carnis, sed nec concupiscit adversus carnem, quia nec caro adversus eum, illa ineffabilis salute percella, quæ nunc non fit in baptismo, ubi re-

mittuntur quidem cuncta peccata, sed remanent carnalium concupiscentiarum mala &c.

Quartò ex eo quod doceat non esse membrorum usum malum, nisi quando consentitur concupiscentiis malis: Quando autem male utitur homo membris bonis, nisi quando consentit eis quæ in nobis habitant cupiditatibus malis?

Denique hanc indubitatam esse Augustini doctrinam ex multis apertissimis testimonijs liquet, quæ non possunt in alium sensum ullâ probabilitate detorqueri. Quid enim significat aliud: Si autem ab illo (Deo) avertimur, nostrum est, & tunc secundum carnem sapimus, tunc concupiscentia carnis ad illicita consentimus. Quid aliud significat id quod alibi dicit? Ac per hoc non sumus peccata omnia, quorum nunc remissio fit in baptismo, quæ reos faciunt, dum desiderijs vitijs consentitur atque peccatur; verum etiam ipsa desideria vitiosa, quibus si non consentitur, nullus peccati reatus contrahitur, quæ non in ista sed in alia vita nulla erunt, eodem lavacro baptismatis universa purgantur. Unde paulo antè concupiscentiam vocaverat vitium: cui consentiendo peccatur. Et quid aliud significat id quod in libro de spiritu & littera dicit? Non figurate aliquid dicitur, quod accipientium non sit secundum litteram sonum, cum dicitur: Non concupisces; sed apertissimum saluberrimumque præceptum est: quod si quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo cuncta complexus est, tanquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibens, quod ait: Non concupisces. NEQUE ENIM ULUM PECCATUM NISI CONCVISCENDO COMMITTITUR. Vbi per (concupiscere) ipsos motus concupiscendi intelligit prohiberi, ideoque illud præceptum solum in cælo esse complendum, ut ex fine libri manifestum est. Nam hujus vitæ iustitiam tunc perfici docet, quando concupiscentiis etiam tumultuantibus non consentimus. Aliud est enim, inquit, totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Et paulo post effigiem hominis exprimens, qui periectam hujus vitæ iustitiam allecutus est: Verum ecce iam talem constituamus animam humanam in hoc corruptibili corpore, quæ etsi nondum illa supereminensissima perfectione cōstituitur Dei omnes motus terrena libidinis absorbent atque consumpserit, tamen in ista minore iustitia ad illicitum aliquid operandū in eadem libidini nulla inclinatione consentiat: ut ad illam vitam iam immortalem pertineat: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. ad hanc autem: Non regnet peccatum (id est, concupiscentia) in vestro mortali corpore, ad obedientiam desiderijs eius: ad illam; non concupisces: ad istam: post concupiscentias tuas non eas. Cum ergo tantam hujus vitæ iustitiam expressisset, ut qui illa præditi fuerint, nullis concupiscentiis malis omnino consentiant, mox de talibus iustis adiicit: Tales iusti ex fide viventes non opus habent dicere: dimitte nobis debita nostra &c. Falsaque esse convincunt quod scriptum est: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Et illud: si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Non potuisset expressius & clarius aperire mentem suam qua

Lib. 4. c. 5.

Lib. 2. de pecc. meritis. cap. 5.

Lib. de pecc. orig. c. 40.

Ibid. cap. 38.

Lib. de spirit. & litt. c. 4.

Ibid. c. ult.

qua sentit omnis omnino peccati expertem fore vitam nostram, si nullis concupiscentijs nos provocantibus adhiberemus assensum. Quam suam sententiam etiam in tractatibus in Ioannem paucissimis quidem, sed clarissimis verbis expressit: *Namquid quia deleta est tota iniquitas nulla remansit infirmitas? Si non remansisset, sine peccato hic viveremus. Quis autem audeat hoc dicere, nisi superbus &c.* De peccatis deletis per baptismum loquitur, de remanente post baptismum concupiscentia loquitur, de peccatis ex illa velut infirmitate rationalis animæ pullulantibus loquitur: sine fūco & ambiguitate dicit: *Si illa non remansisset, sine peccato hic viveremus.*

Nec verò solius Augustini ista sententia fuit, sed & ante ipsum, & cum ipso, & post ipsum doctissimi sanctissimique Patres id ipsum docuerunt. Nam ante Augustinum Sanctus Hilarius in Psalmos ita loquitur: *Viam peccati, quæ ad peccatum pergere promptum est, amoveri a se deprecatur, id est, omnia corporalium voluptatum desideria auferri, nec tentationem aliquam concupiscentiæ, aut ignorantia, quæ tanquam per viam ad peccatum iter, ingerere.* Quasi dicat, illas duas esse solas vias, quibus ad peccatum pervenitur, quas a se amoveri petit. Clarius eodem tempore quo vixit Augustinus, hoc asseruit S. Cyrillus Alexandrinus quem paulo ante citavimus: *Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & servens cupiditas ad delicta solet illicere; quæ ante peccandi actum infidet, & mentis consensum arripit, persuadens facile hæc viâ veniendum nobis esse, quo gliscimus.* Quod significatum esse docet illis Apostoli Iacobi verbis: *Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus; quibus allegatis adjicit; Vides quomodo ex cupiditate improbitas ortum ducit; vides quomodo ex voluptatis semine delicta producantur.* Et libro primo de adoratione in spiritu & veritate: *Semper nos ad deformationem, hoc est, ad peccatum impellant, quæ nobiscum & in nobis existunt voluptates.* Et illud eodem modo, ut Augustinus, in peccato Adami, quod mulier figura delectationis omne peccatum prævolantis extorsit, præfiguratum esse tradit. Et sanctus Prosper doctrinæ sancti Augustini sectator indivulsus: *Si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi mala delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium &c.* Et sanctus Leo Pontifex Maximus: *Quia nullum sine delectatione peccatum est, citò acquiescitur deceptoris voluptati.*

Hæc ergo ratio est, cur non semel Augustinus omnia peccata quæ baptismo diluuntur, sub peccato originali, & ijs quæ concupiscentias nostras sequendo committimus, comprehendere solet: *Nec omnino quisquam mundari potest, sive ab originali peccato, sive a peccatis, quæ ipsi non resistendo carnali concupiscentia; sed eam sequendo, eique serviendo in flagitijs & facinoribus addiderunt, nisi per fidem: Cujusmodi & alijs locis repetit.*

Sed difficultatem alicui movere potest quòd sæpè Augustinus adversus Pelagianos disputans, duas radices assignat, ex quibus omnia

peccata pullulant, & propter quas nemo quantumlibet iustus hanc sine peccato vitam transigere potest. Sic enim loquitur in libris de peccatorum meritis & remissione, cum quaestum esset cur in hac vita non esset homo sine peccato: *Nolunt homines facere quod iustum, sive quia latet an iustum sit, sive quia non delectat &c.* Ignorantia igitur & infirmitas vitæ sunt, quæ imperant voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Et in libris ad Bonitacium: *Peccata sunt quæ secundum carnis concupiscentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt &c.* Et mox dicit orari a nobis: *Dimitte nobis debita nostra, non propter concupiscentiam ipsam, sed propter peccata, quæ fiunt, sive in eius consensibus, cum ab eo quod libet videntur, quod placet, sive cum per ignorantiam malum quod bonum placet.* Et in Enchiridio ad Laurentium, cum primum peccatum posuisset voluntatem deficientem a bono; de fontibus reliquorum peccatorum sic adiungit: *Deinde etiam cum nolentibus subintravit ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxia, quibus comes subintravit error & dolor &c.* Ex his morborum non ubertatis, sed indigentia tanquam fontibus omnis miseria naturæ rationalis emanat. Et clarissimè in eodem libro inferius: *Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo, quod debere fieri iam videmus: quorum illud ignorantia malum est, hoc infirmitas. Vbi manifestum est, nullum esse voluntatis omnino liberæ, se sine ulla ignorantia vel cupiditate determinantis locum. Nam quamvis quædam ex malitia dicantur peccata perpetrari, illa ipsa non sine quadam concupiscentia, eo fortiore atque robustiore, quò occultiore atque subtiliore committuntur.*

Verum ista & similia, quæ multis locis ab Aug. contra Pelagianam hæresin repeti solent, tantum abest ut doctrinam ab eo ante tradita labeficerent, ut potius eam longè firmius stabiliant. Nam inde patet, nulla agnoscere peccata August. quæ liberè omnino, & nullis omnino, ignorantia tenebris obscuratâ, vel concupiscentia desiderijs impeditâ voluntate committantur, ut communiter putari solet, quandoquidem omnia ex duobus illis miseriæ fontibus ignorantia & concupiscentia seu infirmitate promanent. Neque verò hoc ipsum repugnat ijs, quæ ante ex ipso latè tradidimus, quod omnia peccata inde fiant, quia concupiscentijs consentimus, nulla facta ignorantia mentione: idque propter duas causas. Primò, quia illa ipsa peccata ignorantia concupiscentiam sequendo, eique consentiendo committuntur. Quamvis enim ignoretur esse peccatum, factum tamen quod concupiscitur non ignoratur. Secundò, quia concupiscentia est causa ignorantia, ut supra declaravimus. Nam de illa ignorantia Augustino semper sermo est, quæ malum, quod naturæ legibus vetitum est, quasi bonum placet. Vtramque causam tetigit & insinuavit nonnullis locis Aug: ut quando in libro de perfectione iustitiæ dicit: *Non offendit, nisi cui mala concupiscentia contra iustitiæ rationem appetendo, vel vitando faciendum, vel dicendum, vel cogitandum, aliquid*

Tract. 47. in
Leon.

Philos. in
illud Psal.
118. Viam
iniquitatis
amove a me

Cyris. Alex.
lib. 4. in lo-
anum c. 51.

Eph. 1. de
adorat. in
spirit. & ve-
rit.

Pros. lib. 3.
de vita con-
templ. c. 4.
Leo serm. 6.
de Epiph.

Serm. 60. de
verbu Dom.
cap. 1.

417

aliquid quod non debuit, siue FALLENS; siue PRÆ-
VALENS persuader. Et quando dicit in libro
primo de peccatorum meritis: *Fu ut per igno-
rantiam vel infirmitatem non exerts adversus eam*
(concupiscentiam) totis viribus voluntatis, eadem
ad illicita etiam nonnulla cedamus, tanto magis &
crebrius, quanto deteriores; tanto minus & rarius,
quanto meliores sumus. Vbi per ignorantiam
fieri dicit, ut concupiscentia ad illicita non-
nulla cedamus. Et libro secundo de peccato-
rum meritis: *Vnde sit consequens, ut nec orare*
debeat, ne intremus in tentationem, hoc est, ne
tentatione (concupiscentia, sicut supra ex Au-
gustini mente declaravimus.) vincamur, vel
eum fallit & præoccupat nescientes, vel cum premit
atque urget infirmos: in quibus duobus locis
fallere tribuit concupiscentia propter igno-
rantiam, cui proprium est scientiam subtra-
hendo, fallere: premere verò seu prevalere pro-
ppter motus vehementiam, quæ concupiscen-
tia propria est, & ab invitis ac gementibus
assensum voluntatis extorquet. Vnde in En-
chiridio ad Laurentium universa omnino pec-
cata post lapsum, itemque manifestas penas
ad iram Dei peccatum originale punientem
revocans dicit: Ad iram quippe Dei pertinet iustiam,
quæ, ut cæcæ & indomita concupiscentia faciunt li-
benter mali, & quicquid manifestu operisque penis
parantur iusti. Vbi cæca dicitur concupiscen-
tia propter ignorantiam, quam secum comi-
tem trahit, Deo plente penales cecitates
soper illicitas cupiditates: indomita verò, pro-
ppter infrenes impetus, quibus in voluptates
alluat.

Cum ergo libido seu cupiditas dupliciter
accipiatur, vel propriè pro motu concupiscen-
tie involuntario, vel minus propriè, pro motu
ipsius voluntatis inordinatè aliquid appetente,
ex ips quæ diximus vera ratio intelligi potest,
et amor rerum temporalium, seu earum quas
quisque potest invitus amittere, (ex quo amo-
re omnia peccata perpetrantur, sicut supra latè
ex eodem Augustino patefecimus,) cupiditas
seu libido ab eodem vocari solet. Nimirum
quia libido illa propriè dicta, quæ motibus
suis ante liberum voluntatis assensum prævo-
lat, in omnibus peccatis assensum voluntatis
extorquet, ita videlicet, ut ex illo desiderio
libidinis, seu cupiditatis, seu concupiscentiæ
præcurrente, & consensu voluntatis accedente,
fiat unus completus volendi motus, tanquam
homine toto, ex parte tam inferiore quàm su-
periore simul concupiscente: in quo pleno &
quali composito appetendi motu, libido domi-
natur, voluntas verò violento & imperioso
ejus motui obediendo servit; atque ea de cau-
sa nomen libidinis seu cupiditatis tanquam in
illo motu libero dominantis tori actui meritò
attributus est. Quod manifestè ex ipso Augu-
stino patet. Nam in illo eodem loco, quo cu-

piditatem culpabilem desinit, & pro libero
appetendi motu accipit, apertissimè dicit:
Clarum est iam nihil aliud quam libidinem in toto
malefaciendi genere dominari. Et hoc in eodem
loco sæpè repetit, & ex illa, adulterij, sacrile-
gij, & similium scelerum malitiam esse me-
tiendam. In quo loquendi modo, quamvis
nunc apud Scriptores recentiores, præcipuè
Philosophos inulitatus sit, Scriptores Latinis-
simos & antiquos Philosophos Augustinus se-
cutus est. Sic enim olim Stoici, & post illos
Tullius locutus est, ut tum alijs locis, tum ma-
ximè Tusculanarum quaestionum libro quarto
patet. Nam ibi libidinem, Letitiam, metum, &
ægritudinem, seu tristitiam non pro ipsis pas-
sionibus, sed pro motibus voluntatis cedentis
passionibus contra rationem accipit, ut ex de-
finitionibus singularum quas ibi tradit per-
spicuum est. Qui loquendi modus nec ab usu
quotidiano alienus est. Nam juxta illum non
tam metuere, tritari, letari dicitur, qui mo-
tibus illis involuntarijs quatitur, quàm ille
qui motibus illis consentiendo cedit: usque
adeo ut qui illis tantum tangitur, sed volun-
tate dominatur, dicat potius & verè dicat, se
non metuere, non tritari, non letari. Quia
igitur libido seu cupiditas in toto, ut Augus-
tinus loquitur, malefaciendi genere dominatur, hinc
est, quod & ipse, & Stoici, & Tullius, hoc
animadvertentes ista nomina liberis volunta-
tis motibus dominanti libidini assentientis tri-
buerunt, ut illi ipsi libidines cupiditatemve vo-
carentur. De qua dominatione Augustinus:
Manet in vetustate carnis (peccatum, seu concu-
piscentia) tanquam superatum & peremptum, si
non illicitis consensibus quodammodo reviviscat, &
in regnum proprium dominationemque revocetur. Et
alibi: Quamvis coniugalis concubitus, qui sit in-
tentione generandi, non sit ipse peccatum; quia bona
voluntas animi sequentem ducat, non ducentem sequi-
tur corporis voluptatem, nec humanam arbitrium
trahitur subjugante peccato, cum iuste redigitur in
usum generandi plagæ peccati. Huius plagæ quidam
pruritus in adulteriorum, & fornicationum, & quo-
rumlibet stuprorum atque immunditiarum fœditati-
bz regnat; in connubiorum verò necessitudinibus ser-
vit. Ibi de domino tali turpitudine damnatur; hic de
pedissequo tali honestas vericundatur. Et clarissimè
iple Apostolus, cum generaliter ad Christia-
nam sanctitatem hortaretur: Non ergo regnet,
inquit, peccatum in vestro mortali corpore, ut obe-
dia. ti concupiscentiis eius. Et mox: Peccatum enim
vobis non dominabitur. De cujus peccati, id est,
concupiscentiæ servitute ac dominatione latè
prosequitur, atque in illa ipsa exhortatione
fatis indicat, totam vitæ puritatem & impu-
ritatem in illius concupiscentiæ subjugatione
vel dominatione consistere. Neque enim do-
ctrinam illam supra traditam nisi ex Scriptu-
ris Augustinus haurit.

CAPVT XXV.

Indagatur & profertur hujus doctrinæ ratio
tripartita.

SED hîc meritò moveri potest quaestio, unde fiat quòd omne peccatù concupiscendo, & concupiscentiæ assentiendo committatur. Cur enim non potest animus liberâ suâ, nullo cupiditatis motu provocatâ, voluntate peccare? An fortè idcò, quia illa natura voluntatis est, ut non possit nisi aliquâ delectatione præeunte, & quasi viam ad liberè volendum præparante consentire? Sic enim quemdam inter hujus temporis peritissimos sensisse video. Hæc enim delectatio est quasi quædam objecti complacentia: quam necesse est præcedere, ut quis objectum liberè velit. Quomodo enim volet id quod sibi non placet, aut quod non delectat? Fundantur in Augustino, qui in secunda quaestione libri primi ad Simplicianum dicit: *Quis animo amplectitur aliquid, quod eum non delectat?* Accedit experientia, qua manifestè convincimur, nihil penitus nos amplectendo prosequi in rebus sive humanis sive divinis, nisi non solum intellectu approbetur, sed etiam voluntati placeat. Si enim voluntati displicet, quamvis intellectus illud probet, potiùs libero voluntatis motu averfabitur, quàm prosequetur: usque adeò ut etiam tunc, cum ad experiendam & ostendam liberam voluntatis indifferentiam, alterutrum eligere volet, præcedat quædam complacentia unius præ altero, vel certè illius indifferentiæ ostentandæ: ex qua delectatione fit, ut nunc hoc, nunc illud eligat. Neque enim necesse est, ut delectatio aut complacentia semper circa illud immediatè verletur, quod eligitur, sed vel circa illud, vel circa aliud, ex ejus delectatione alterum etiam invisum eligatur. Vnde hæc, nisi quia illa est natura voluntatis? Quæ quidem ratiocinatio, alicui probabilis videri queat, præsertim cum Augustinus, tum illo quem citavimus loco, tum aliàs non semel hujusmodi delectationis motum voluntatis liberæ præcursorem & præparatorem ad volendum postulet, ut alibi dicturi sumus.

Vide infra lib. 4. de gratia Christi Salvatoris c. 6. & maxime 8.

Sed quantumcunque ista Philosophiæ principijs satis consonare videantur, omnino tamen dicendum est, hoc nullo pacto ex natura voluntatis accidere. Sic enim duo capitalia Augustini, imò Ecclesiæ principia subvertuntur. primum est, quo docet Augustinus, in primo Adami peccato, quod sine certum est esse liberâ voluntate perpetratum, nullam hujusmodi non-liberam seu involuntariam delectationem, seu complacentiam, seu quocunque nomine motum istum indeliberatum voluntatis nomines, præcessisse. Docet enim constantissimè, ut suprà de primi hominis statu declaravimus: summam fuisse ante primum

A peccatum in anima & corpore tranquillitatem, ita ut nihil in eo prorsus renitente vel non annuente voluntate posset exurgere, quo provocaretur ad malum. Vnde cum Iulianus similem quandam titillationem ad comedendum, ante peccatum primum constitueret, tanto impetu hoc repercutit, ut dicat: *non usque adeò dementes esis, ut ista credatis: non usque adeò impudentes, ut ista dicatis.* Videlicet in tanto beatitudinis loco fuisse primos homines sine pace mentis & corporis. Qua de re latius suprà disseruimus. Alterum est, quo semper docet, omnem concupiscentiam atque illicitam delectationem, imò omnem repugnantiam, quæ vel corpus vel animus desideria & delectationes suggerit, quibus mens ad appetenda terrena sollicitatur, penam esse peccati. Addi potest tertium, quo docet injustum fore Deum, si talibus tentationibus internæ delectationis ad malum provocantis homo ante demeritum pulsaretur. Hæc est enim gravissima pœna, quam sine peccato innocentibus hominibus Deus nec infligit, nec infligere potuit, ut infra iustius ostendendum est. Ista principia Augustini, imò Catholicæ Ecclesiæ cum certa sint, impossibile est illam esse naturam voluntatis, ut voluntas antequam in aliquem liberum erumpere possit motum, aliqua involuntaria objecti delectatione seu complacentia necessario provocetur & præparetur, sic enim necesse fuisset etiam ante primum peccatum hujusmodi mali complacentiam, seu delectationem, seu titillationem debuisset præcedere. Necessarium igitur est, ut ex alio principio doctrinæ superius traditæ fundamenta jaciamus.

Omnibus animalibus naturâ insitum est, ut seipsa diligant: quæ inconcussa lex etiam in bestias, adeoque plantas ac stirpes, & res inanimas pervulgata est. Nam & illa mortem quo possunt modo, velocitate, latebris, resistendo, repugnandoque fugiunt; & ista corticibus, radicibus, omniumque partium se valida compactione custodiunt. Cujus veritatis à summis usque ad ima penetrantis consideratione Philosophi de homine dixerunt, hanc esse naturæ primam quodammodo & maximam vocem, ut homo concilietur sibi, & propterea mortem naturaliter fugiat; ita sibi amicus, ut esse se animal, & in hac conjunctione corporis atque animæ vivere velit, vehementerque appetat. Ex isto essendi appetitu fluit, ut animantia non solum ipsum esse suum, quod ex corpore & anima constatum est, diligant, sed & uniuscujusque partis convenientia bona prosequantur, & omnibus modis mala declinent, hinc enim salutis & integritati corporis

421

corporis magno conatu consulunt, dolorem
ejus, divisionemque partium, famem, & si-
tim fugiunt. Hinc ad appetituum quietem
anhelant, dum sequuntur voluptates; appeti-
tibus enim ferri & appetita non assequi, tor-
tura magna est animantium. & malum. Ap-
petunt hæc omnia animalia naturaliter, nec
opus est alia concitatione, vel appetitus de-
terminatione, quam ut objecta naturæ con-
grua sensibus offerantur: hoc ipso enim in eis
concitatur impetus appetentis animæ, si hu-
jusmodi fuerint, ut corpori, vel animæ, vel
utriusque conjunctioni, hoc est, vitæ custo-
diendæ servire assumentur. Et hic finitur in
brutis animantibus dilectio sui. Nec enim vel
salutem corporis, vel requiem appetituum,
vel vitam quæ ex utriusque conjunctione co-
alescit, ad aliud referre naturæ magisterio di-
dicerunt. Usque adeo ut si propter finem co-
gnitum operarentur, salus ista totius animan-
tis diceretur esse in eis ultimus omnium appeti-
titionum & motuum finis. Neque ipse homo,
si ei deesset ratio, aliquid amplius appeteret.
Vnde Augustinus: Si irrationalia essent ani-
mantia, nihil appeteremus præter ordinatam tempe-
raturam partium corporis, & requiem appetitionum:
nihil ergo præter requiem carnis, & copiam volupta-
tum: & pax corporis prodesset paci animæ. Sed
quia homini anima rationalis data est, cu-
jus nullum est bonum, nisi solus Deus, ut-
potè qui est ei veritas ad intelligendum, &
summum bonum ad fruendum; hinc est quod
propter illud ipsum bonum omnibus bonis &
ipsa naturæ hominis excellentius, ipse homo
conditus fuerit, & consequenter, quod quic-
quid commune habet cum brutis animantibus,
corporis integritas, requies appetitionum,
vita ipsa ad illud bonum referendum sit. Ad
hoc enim velle debet nec dolore corporis mo-
lestari, nec desiderijs perturbari, nec morte
dissolvi, ut bonum illud suum cognoscat ac
diligat, hoc est, ut clarè noverit & ineffabili-
ter diligat incommutabilem veritatem, & ex
ejus nutu & hic & postea omnem vitam mo-
ræque componit: idque non propter se, quia
hoc sibi commodum est, sed propter illum
cujus est totum quidquid est, & habet, & po-
test. Illius enim & creatura, & figmentum,
& mancipium est: atque ita tanquam aliquid
ipsius Dei se diligere debet, ut Deus creatu-
ræ suæ in æternum dominetur, & in ea pote-
stat, sapientia, & bonitas ejus glorificetur.
Hic enim sicut fuit scopus creantis Dei, ita
& hominis amantis esse debet. Hic est verus
& purus ille amor, quo jubetur diligere Do-
minum Deum suum ex toto corde, & animâ,
& viribus. Hic idem est verus & solus
amor, quo homo seipsum utiliter diligit.
Non enim hæret vel sistit in diligendis,
aut corporis aut animæ aut utriusque com-
modis procurandis, sed istam totam quam
cum brutis communem habet dilectionem sui, in
illam dilectionem Dei refert, quæ nullum a se rivulum
extra se duci patitur, cuius derivatione minuat.
Hoc amore homo sicut Deum ut essentia suæ

& sapientiæ & amoris principium, ita etiam
ut illorum omnium finem respicit in quem
cuncta requiescant. Ille beatissimus amor totius
Dei tum sui, visceribus hominis cum conde-
retur infusus est, ex cuius suavissimis legibus,
quas amando in libro æternæ veritatis lege-
bat, & corporis commoda procurabat, & in-
feriores animæ appetitus, prout res exigeret,
exerendo & relaxando dirigebat. Anima enim
ex uno Deo suspensa, nullis istius dilectionis
sui, quam cum brutis respectu corporis, &
sui, & conjunctionis utriusque eam commu-
nem habere diximus, importunis motibus tur-
batur. In subsidium enim superioris partis
data fuerat, ut ad nutum ejus motus exeret
suos, & ratione imperante, illa ministrante,
majori promptitate atque facilitate saluti totius
animantis consuleretur. Cum igitur homo
servitutem illam sub Deo male libero abru-
pisset arbitrio, Deo, quo solo erat inferior,
tanquam principio & fine prætermisso, in se-
ipsum creaturis corporeis superiorem, & ideo
veluti medio loco inter Deum atque illas col-
locatum lapsus est, & ipse sibi cepit omnium
appetitionum & motuum esse principium &
finis. De quo præclare Augustinus: Quæ igitur
tam longe transiret ad inferna, nisi per medium
sui? Et alibi: Quis se abscondit a conspectu Dei
(de Adamo loquitur) nisi qui deserto ipso inci-
pit iam amare quod suum est? Et in libris de Ci-
vitate Dei, de eodem loquens: Perversa celsi-
tudo, deserto eo cui debet animus inherere principio,
sibi quodammodo fieri atque esse principium. Et
mox: Hinc enim & delectavit quod dictum est:
Eritis sicut Deus. Quod melius esse possent summo vero-
que principio coherens per obedientiam, non suum
sibi existendo principium per superbiam. Dum ergo
Deum deseruit, cuius veritate illustrabatur ut
videret, & bonitate fruebatur ut beatus esset,
principium sibi esse voluit & cognoscendæ ve-
ritatis, & dandæ beatitudinis. Nihil est enim
aliud placere sibi, quod Adamo ibidem tri-
buit Augustinus, quam seipsum amare, &
velut excellens aliquid bonum admirari, &
exolculari, & hoc ipsum est seipso in seipso
frui, & fruendo beatum velle fieri. Et sicut
illius motus principium, ita & finis ipse fuit.
Duplex est enim omnium appetitionum finis,
quis & cui. Inter quos ultimus omnino finis est
ille qui dicitur cui; respectu cuius, finis quo
quodammodo medi rationem induit, quan-
tumcunque aliquis eo frui videatur. Nam &
finis qui & fruitio ejus propter ipsam fruentem
velut finem cui omnino ultimus appetitur. Sic
ergo homo lapsus ab amore Dei, in quem vel-
ut in finem qui, simulque finem cui totum ul-
timò cederet, tenebatur, in seipsum non so-
lum velut omnium appetitionum præsentis &
futurarum principium, sed velut in finem ul-
timum cui cecidit. Hoc ipsum enim quod reli-
cta dominatione Dei, sua potestate, ut Augusti-
nus loquitur, vel alia quacunque excellentia frui vo-
luit, sibi eam voluit, & in se, non in alium
quempiam velut finem ultimum cui retorfit.
Fracto igitur illo vinculo divini amoris, quo

mens hominis tanquam summus apex hominis, cum omnibus naturaliter insertis amoribus sive corporis sui, sive animæ, sive conjunctionis utriusque arctissime religabatur & suspendebatur ex Deo, ne quicquam in toto homine ad aliquid appetendum aut fugiendum, ea nolente, moveretur, statim illa pondera amorum naturaliter quasi suâ gravitate deorsum lapsa abrupto retinaculo ceciderunt, & voluntatem secum rapiendo, magno impetu ad sua quæque objecta properarunt. Quod triplici ex capite videtur contigisse.

Primò, quia naturaliter ita fieri res ipsa postulat, ut (quemadmodum in brutis accidere videmus) non solum corporis commoda summo conatu quarant, doloresque & mortem fugiant, sed & sensuum externorum internorumque pro cuiusque natura delectationibus inhient, quò naturæ pondere propelluntur. Vnde si rationali voluntati natura irrationalis cum eodem isto naturalis amoris pondere in omnia quaquaverum objecta proficiente conjuncta fingeretur, nemini mirum esset, si rationis deliberationem & liberam voluntatis motionem semper indeliberatis suis motibus anteverteret. Natura enim longè constantius multòque prius suos motus exerit, quàm voluntas. Quod enim naturaliter agitur, ipso momento, quo cuncta quæ ad agendum requiruntur expedita sunt, in actum prolihi: hoc est, brutalis appetitus ipso momento quo sensibus vel internis vel externis objectum apprehenditur, aut appetit illud, aut fugit, aut alio quopiam circa illud veritatur motu. Quod opus naturæ totum peractum est, antequàm ratio deliberare, nedum voluntas annuere potuerit. Quid ergò mirum, si brutalis illius naturæ motus cui copulati sumus, omnibus voluntatis liberis motibus prævolet, cum illa dilectio sui naturalis, quæ visceribus ejus & singulis facultatibus insculpta est, ubique corporis commoda & appetitionum requiem quarat? Quid denique non maxime rationi consonum, si in quolibet indiliterenter ardeat, sive rationi, hoc est, veritati congruat, sive dissonet? Ipsius enim per se spectatæ non est agnoscere veritatem, sed bonum suum privatum querere: hoc verò utrum etiam superiori parti totique homini congruat, viderit ratio.

Secundò, quia ille ipse amor sui in quem homo velut finem cui omnia in posterum appetenda fervent, abrupto amore Dei lapsus fuit, est veluti intentio quædam generalissima & efficacissima finis ultimi, quo omnia referantur. Amisso enim amore Dei, in quem antea omnia velut in finem ultimum referebantur, impossibile est, ut aliò qualibet appetita referantur, nisi ad ipsum hominem, qui se diligendo arctissime complectitur, & sibi soli incubat. Nam amor amicitie ad alterum est quædam velut extensio & effigies amoris sui: quemadmodum propago est extensio trunci: & ad illum se incipit habere sicut ad se, res aliquas amico appetendo, sicut sibi. Inten-

tionis autem efficacis illa natura est, ut in omnia omnino media, quæ fini amato, sub modo quo amatur, conducere videntur, ne effundatur. Hinc ergò solus ille amor sui efficacissimus, in quem homo lapsus est, etsi nullus appetitus sensitivus stimulare, satis est ut illa vitiosa desideria suscitaret etiam invitâ voluntate, quibus jam torquemur. Sic enim experimur in rebus amatis fieri, quantumcunque vel naturæ hominis vel appetitui sensitivo ingrata sint, ut si magno anore diligantur & appetantur, etiam invitâ illis cogitandis desiderandisque inhiemus. Cum verò amor iste sui sit simul generalissimus, utpotè in quem velut finem omnia omnino quæ quoquo modo faciunt ad corporis aut animæ requiem, quam omne animal naturaliter appetit, referantur; nihil desiderabile, si ex illo solo amore ad omnia omnino vitia incessanter urgeamur. Nam amissa verâ dilectionis regulâ & fine, quidquid homini bonum videtur, istud ex illo amore concupiscitur, sive animi solius creata bona, ut à Stoicis factum est, sive corporis, ut ab Epicureis, sive utriusque ut à Peripateticis. Omnia quippe ista in hominem sui ipsius amatorem & admiratorem ultimo terminantur. Hinc est quod merito Augustinus isto solo amore sui tanquam generalissimo & uberrimo fonte omnium omnino vitiorum; Civitatem terrenam, cujus Adam in hominibus principium fuit, à cælesti civitate discernat: *Secernunt civitates duas, amores duo, terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, cælestem verò amor Dei usque ad contemptum sui.* Optimè omnino atque verissime. Impossibile est enim ut amator sui non contemnat Deum, & è contrario, ut amator Dei non contemnat se. Nam & ille seipsum velut finem omnium appetitionum suarum respicit, & iste Deum; cum neque seipsum curat aut diligit nisi propter Deum, ut illi cedat ipsa illa dilectio seu cura sui, seipsum etiam in nihilum redigere paratus, si tanquam in bonum, Dei unice dilecti cederet, juberetur. Hinc Augustinus: *Prima hominum perditio fuit amor sui.* Hinc omnia vitia, quæ longâ serie recenset Apostolus, ex eo pullulare profitetur, quod Præmiserat; *Erunt homines seipsos amantes.* Hæc, inquit, omnia mala, ab eo velut fonte manant, quod primum posuit se ipsos amantes. Et paulò post iterum, cum illa vitia deduxisset: *Hæc atque huiusmodi vitia, sive uni homini accendant omnia, sive in his alia, illis alia dominantur, ex illa radice quodammodo pullulant, cum sint homines seipsos amantes.* Nimirum quia amor ille sui est, ut dixi, velut intentio quædam generalissima & efficacissima appetendi sibi velut fini quicquid appetenti congruere iudicetur: Ex quo non sola innoxia illa cura custodiendæ integritatis animæ & corporis; (nam & ista ex eo quamvis sine noxâ fluit, quatenus ad illa objecta terminatur) sed omnia etiam indeliberata vitiorum desideria, & consequenter vitia, Dei amore non regente, proficisci solent.

Tertiò denique, quia postquam homo deserta

deserto Deo in seipsum amandum fruendum-
que velot beatitudinis fontem cecidit, ingen-
tem & sibi ipsi incomprehensibilem vacuita-
tem & egestatem expertus est; tantam videli-
cet, quantum fuerat illud bonum, quo ante
fructu replebatur, & cui capiendo naturali-
ter conditus fuit. Tria vero illius immensi
possessio boni possidebat. Primo incompa-
rabilem quandam celsitudinem, utpote qui
nullo interfecto medio soli Deo subdebatur:
& ita dominabatur sui & omnium sibi natura
conditione subditorum, ipsi autem nemo penitus
præter Deum. Secundò, scientiam luminosissi-
mam rerum creaturarum, & maximè omnium
agendorum; quia mēs illa omni amore peregrino
creaturarum, & consequenter pœnalis tene-
bris vacua, sine ullo oblatulo, veritatis cui
inhærebat, puris radijs tangebatur. Tertio,
torrente quodam voluptatis perfundebatur,
quæ ex tanto bono semper præsentem cognito
dilectioque profusebat: *Ex hoc amore*, inquit
Augustinus de Adamo, *grande gaudium, non de-*
cessit quod amabatur ad fruendum. Tribus istis
ingentibus bonis, quibus ex illius infiniti boni
possessione plenus erat, tres æque ingentes ina-
nitates seu penuriæ succellerunt, & ex penu-
riis importunissimi & violentissimi desiderio-
rum impetus ad illa damna cetero modo sar-
cienda. Hæc enim in primis consideratione di-
xisse arbitror Augustinum, id quod omnium
veraciter spiritualium virorum iudicio appro-
batum est: *Ecce nos ad te, & iniquitatem est cor*
nostrum donec requiescat in te. Anima quippe in-
quietatur desideriis velut moribus; & gaudiis
veluti motuum terminis requiescit. Inde igitur
perpetua ejus extra Deum inquietudo, dum
quidquid appetit ut fruatur & gaudeat, nihil
omnino invenit præter Deum, quo valissimè
illa capacitas impleatur.

Hinc ergo nascuntur tria genera importu-
nissimorum desideriorum ex quibus, juxta
Sancti Augustini doctrinam supra traditam,
omnia vitia proficiuntur. Primò quidem
omnes illi impetus vanitatis, cupiditatis vide-
licet laudis & altimationis, & amoris, ac ti-
moris humani, quasi confecta suæ abiectionis
anima ad quandam primatus excellentiam
suffragia aliena & emendicata contraheret.
Itemque libido maxima ceteris dominandi,
quibus sub Deo æqualis esse deberet. Ita mi-
mirum ostendat quendam appetitum animum
omnipotentem, ut solus homo sit, si per populum, cui
cuncta subiecta sunt; & ita quandam adipiscatur
umbram veri regni, quo sub Deo sibi regnante
gaudebat. Hinc secundò nascitur inquietissi-
ma illa curiositas nomine scientiæ palliata:
per quam illa vacuitas primæ veritatis, ad
quam diligendam ac videndam condita est,
impleatur. Hinc tertio perpetua illa pronitas
in voluptates, animæ videlicet latagente per
omnes rimas corporis forissecus sibi accerere,
quod intrinsecus ei scaturiverat. Inter quarum
impetus ille maximus, totaque vita pertina-
cillimus est, quo in concubitum æstuat; nimi-
rum occulto instinctu hoc agens, ut homo

A quia morte damnatus est, vicaria quadam sui-
ipsius substitutione immortalitatem quam
amiserat rursus assequatur. Hoc enim nascitur
quodam arcano *sententia mortali successione* Lib. de bono
decessionemque requiritur. Hi tres ergo fontes
sunt non ubertatis sed indigentia, ut eos Augu-
stinus subinde vocat, ex quibus omnino omnia
vitiosa desideria, quibus provocamur, ema-
nant.

Quibus si addas, quod amor ille sui, quam
primam hominis perversionem fuisse cum sanctissimo
Doctore diximus, vestigium sibi simillimum,
sicut ipsa natura humanorum actuum postulat,
instar consuetudinis pertinacissimæ in inferio-
rem animæ partem inprellit (quæ omnium
motuum vitiosorum quantumcunque spiri-
tualium & subtilium, quibus perturbamur, sus-
ceptiva est) eaque in prolem propagata tran-
sibit, quò doctrina Augustini collimare vide-
tur; nihil omnino quicquam mirabitur, si istud
amoris proprii vestigium, naturali illi dile-
ctioni sui superadditum, tantaque rerum om-
nium egestate, in quam cecidimus, appetitum
provocante adiutum, in eilanter creaturarum
rerum desideria concitet, & omnibus actibus
liberæ voluntatis prævolet. Omnia quippe
prædicta per modum naturalis ponderis pre-
munt, & non expectatæ rationis deliberatione,
assiduus desideriis vel agendi vel non agendi,
in omnibus occasionibus animam ad exierend-
um contentum suæ libertatis impellunt.
Quidquid enim creaturarum rerum, siue sensi-
bus externis siue ipsis occurrat cogitationibus,
totum hoc sub objectum proprii amoris jam
corrupti summaque illa egestate vexati cadit,
qui illis vel appetendis vel fugiendis incessan-
ter invigilat; quemadmodum hoc in brutis
erga sui generis objecta fieri manifestum est.
Vnde Augustinus sæpe vitam istam non solum
tentationibus plenam, sed totam tentationem
esse testatur: *Cuius tentationes, uno quam totam* Lib. 22. de
tentationem, quamdiu in ea sumus, quantumlibet Civit. c. 22.
proficiamus perpeti non desinimus. Et infra, quod
etiam crebro repetit: *Aliquando concitatus, ali-* c. 23.
quando reniscitur, non tamen desinit caro concupis-
cere contra spiritum. Longè enim latius patet
illud Apolloli, quàm vulgò putant; *Caro con-* Gal. 6.
cupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus car-
nem. Nam quamvis illa notissima vitiorum
fornicationis, homicidii, & similibus deside-
ria non semper nos irrequieta perturbent, sunt
alia tamen innoxiarum rerum cogitationes
& appetitiones, quibus anima sine cessatione
velut aër aurâ sensibus humanis impercepti-
bili commovetur. Qui aër quamvis sereni-
ssimus quiescere videatur, moveri tamen ra-
tio vera iudicat. Nam ad omnes omnino
actiones nostras, huiusmodi quamvis levissimi
motus voluntati prævolant, quibus consen-
tiendo non solum peccata venialia vulgò nota
committamus, sed etiam actiones illas, quibus
corpori vel animæ juxta naturæ instituta con-
sulimus, exequamur. Hinc ergo fit, ut im-
possibile sit ullum liberum voluntatis actum
exeri, nisi illius amoris siue naturalis siue su-
peradditi

peradditi desiderio quodam involuntario præeunte provocetur. Sola enim illa pura dilectio Dei, nullum cum illo amore præeunte commercium habet, sed ejus inordinationes interficit, & ejus titillationes prævolantes enecat. Quidquid non ex illa divina purissimaque dilectione fuit, hoc necessario ex illo amore sui, ac desiderijs ejus sive ordinatè sive inordinatè profiliantibus, & præeuntibus proficiscitur. Et quamvis nihil mali fiat, sed potius multum boni, quatenus per eum necessitatibus corporis, & sensuum, & vitæ conservandæ juxta naturæ præscriptum consulimus, quod natura omnibus animantibus indicat; tamen in creatura rationali non est bonum, quod illa appetendo & procurando in seipsa hæret, dum sibi consulit, tanquam fini cui ultimò totum cedat; cum deberet in Deum, cujus est & ipsa, & appetitus ejus, & vita tota, retorqueri. Alioquin amor iste sui ordine suo in creatura rationali caret.

His de duabus illis animi pœnis ignorantia & concupiscentiâ expeditis, conlectaneum esset, ut nonnihil etiam de miserijs corporis, & in primis de pœnis parvulorum in altera vita diceremus. Nam etiam de illis non parvæ vigent controversiæ, in quarum decisione non mediocriter à probatissima Sancti Augustini & veterum doctrina recentior schola deflexit. Sed quia in libro tertio de statu puræ naturæ, de corporis pœnis copiosè, ac de Dei infligentis justitia disputandum est, in illum cuncta reservamus locum. De pœnis vero

parvulorum post hanc vitam pœnè superfluum est novum laborem suscipere. Iam enim ante paucos annos Illustrissimus juxta atq; Eruditissimus vir Dominus Florentius Contrus Archiepiscopus Tamenensis opusculo hac de re scripto, per quàm accuratè demonstravit, parvulos absque baptismo ex hac vita decedentes pœnis non tantum damni, sed sensibilibus, & quidem æterni ignis, secundum Sancti Augustini doctrinam, plecti. Cui operi quamvis quædam addi possent, quædam etiam juxta Sanctum Augustinum rectius aliter dici, quemadmodum nos quodam loco declaravimus, rectissime tamen ostendit id quod in ista controversia præcipuum ac mechanicum est, longè ab Augustini, & fortassis Ecclesiæ, quæ Pelagianos juxta ejus principia damnavit, mente recessisse scholasticos, qui parvulis sine baptismo morientibus vel beatitudinem naturalem, vel immunitatem à sensibilibus ignis æterni pœnis tribuerunt. Quia propter ne actum agamus, vel ejus lucubrationes in hæc scripta nostra transferamus, remittimus diligentem lectorem ad ipsum tractatum ejus, in quo quicquid ab adversarijs pro parvulorum causa benignius quàm sapientius opponitur, ex profundissimi doctoris Augustini sensu ac verbis refutatur. Nos verò itto labore, qui in pœnas parvulorum explicandas impendendus fuisset, sublevati, alacrius ad statum ac vires naturæ per peccatum violatæ describendas, nusquam à Divi Augustini mente (quantum Deus adjuverit) recedendo, properabimus.

F I N I S.

DE STATV

DE STATV NATVRÆ LAPSAE LIBER TERTIVS

Qui est de viribus liberi arbitrij
post peccatum.

PRÆFATIO.

I ista pœnæ, quarum naturam indagamus ac describi-
mus, in seipsis molestæ sunt, effectus, quos in liberum
arbitrium operantur, longè gravissimas eas esse testan-
tur. Antequam eos ex Augustino proferamus, cui liber-
tas arbitrij & vires ejus fuerunt perspectissimæ, paucis præmittendum
videtur, quid ei ab adversarijs impositum fuit, & quid ipse de super-
stite libero arbitrio senserit; ne Lector minùs peritus arbitretur, Au-
gustinum quasi nullo adversario secum litigante securum, nulla-
que quæstione pulsatum, de rebus istis magnis & arcanis aliquid re non
satis ponderatâ pronunciasse. Nam ad quæstionum quarumlibet de-
cisionem intelligendam, nihil utilius est, quàm statum controversiæ
quæ inter duos decertantes agitur, & quid quisque eorum in altero
reprehenderit, probè penetrasse. Quod quia in quæstionibus non
paucis, de quibus Augustinus & Pelagius conflixerunt, vel omnino
nescitur, vel ad controversias præsentis accommodatè proponitur,
hinc à nonnullis in ipsa principia doctrinæ veteris impingitur. Ita-
que quoties Augustinus aliud quàm velint sensisse perhibetur, con-
tinuò eum nulla simili, qualis nunc recentiores urget, difficultate
pressum fuisse suspicantur, & securè adversus doctrinam ejus insur-
gunt.

CAPVT PRIMVM.

Liberum arbitrium etiam post lapsum superest
in humana natura.

NVLLAM calumniam passus est gra-
vior. Augustinus à Pelagianis,
quàm quòd sub gratiæ obtentu libe-
rum arbitrium funditus everteret
imò negaret. Qua de re diversa loca in præ-
fatione tractatus de libero arbitrio dedimus.
Hinc sollemnis erat ipsorum querimonia, se
propter defensionem libertatis arbitrij Pela-
gianos & Celestianos audire. Siquis aut libe-
rum in hominibus arbitrium, aut Deum esse nascenti-
um conditorem dixerit, Celestianus & Pelagianus

Avocat. Et alibi: Contra hæc nos quotidie dispu-
tamur, & ideo notumus pravicatoribus adhibere
consensum, quia nos dicimus liberum arbitrium in om-
nibus esse naturaliter, nec Ad peccato perire potuisse:
quod Scripturarum omnium auctoritate firmatur.
Scripturas illas magnâ abundantia profere-
bant, ut initio libri quarti ad Bonifacium, &
alijs locis videre licet: ut Scripturis testi im-
merito invidiam violatæ fidei subire videren-
tur. Hinc factum est, ut Augustinum & Ca-
tholicos tanquam liberi arbitrij negatores pro-
brosissimo

Videtur lib.
7. de creat.
Chr. Sacra.

Lib. 1. de
nap. c. 3.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 13.

Lib. de nupt.
ro 13.

brofissimo nomine Manichæos vocarent: Ne
vocentur hæretici, sunt Manichæi, inquit Iulianus
adversus Augustinum; & dum falsam verentur
infamiam, verum crimen incurunt. Quam calum-
niam lapsus refricat.

Lib. 2. nupt.
paulo post
initium.

Augustinus igitur ut illam a se & a Catho-
licorum causâ quam tuebatur, depelleret, pla-
nissimâ crebroque iteratâ confessione testatus
est, neque se, neque Catholicos liberi arbitrij
esse negatores; sed gratiæ tantummodo defen-
sores. Nam in libris ad Valerium Comitem,
ubi crimen illud ei impactum fuerat, sic res-
pondet: Non est ita ut loqueris, quicumque ista di-
xisti, non est ita, multum fallere vel fallere medi-
taris: Non liberum negamus arbitrium: sed, si vos
filius liberaverit, ait veritas, tunc verè liberi eritis.
Et paucis interpolitis: Liberum in hominibus esse
arbitrium, & Deum esse nascentium conditorem,
utrique dicimus: non hinc esis Celestiani & Pela-
giani. Ista quippe, ut paulo antè præmiserat, B
Catholica fides dicit. Et libro primo ad Boni-
facium: Quis nostrum dicat quod primi hominis pec-
cato perierit liberum arbitrium de bono genere? Et
Epistola quadragesima septimâ ad Valenti-
tinum: Fides Catholica neque liberum arbitrium
negat sive in vitam malam, sive in bonam. Neque
tantum ei tribuit, ut sine gratia valeat aliquid. Et
libro primo de correptione & gratia: Liberum
itaque arbitrium & ad malum & ad bonum consi-
stendum est nos habere. Quam distinctionem stu-
diose adhibet, quia de utraque calumniâ pa-
tiebatur, sicut hoc ex libro primo operis im-
perfecti adversus Iulianum liquet. Nam cum
ibi ex utraque parte libertatem ab Augustino
destrui proluxa disputatione Iulianus colle-
gisset, tandem ita concludit: Quo collectis con-
vinceris inficari dogmata tua, ut promittas te libe-
rum arbitrium non negare; quod antè mali, postea
boni necessitate subvertis. Potissima tamen qua-
stio erat & querimonia de libertate ad bo-
num. De qua proinde sic proficitur Augusti-
nus sententiam suam: Quomodo dicuntur negare
liberum voluntatis arbitrium, qui consentiunt omnem
hominem, quisque suo corde credit in Deum, non nisi
sua libera credere voluntate; cum potius illi oppug-
nent arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam,
qua verè ad bona eligenda & agenda fit liberum?
Quamobrem initio libri de gratia & libero
arbitrio, ubi tantum hoc agitur, an habea-

Lib. 1. ad
Bonif. c. 2.

Epist. 47.

Lib. de cor-
rep. & gra.
c. 13.

Lib. 1. op.
imperf. cont.
Iul. f. 153.

Epist. 107.
ad Valentin.

mus in nobis liberum arbitrium ad bonum,
prolixè sententiam affirmativam, quam Ca-
tholica fides docet, asserit. Primò quidem ex
præceptis, quibus Scriptura plena est: Nam p[er]p[et]ra
inquit, divina præcepta homini non prodesse, nisi
haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faceret
ad promissa præmia perveniret. Cum verò multa
ex scripturis præcepta boni agendi protulisset:
Ecce, inquit, apertissime videmus expressum liberum
humana voluntatis arbitrium. Deinde veritatem
eandem ex eo probat, quod multis locis omnia
mandata sua custodiri & fieri jubeat Deus:
Quomodo inbet, inquit, si non est liberum arbitrium?
Et in fine concludit: Nempe ubi dicitur: Noli
Loe, & noli illud; & ubi ad aliquid faciendum vel
non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exi-
gitur, sa. is lib. rum demonstratur arbitrium. Mul-
tò plura ex Augustino adduci possent ad sen-
tentiam ejus asserendam de libero arbitrio,
non solum ad malum, sed etiam ad bonum, si
necessitas postularet: sed ista ex solis scriptis,
quæ contra Pelagianos exaravit, accerita,
satis visa sunt ad hæreticorum quorundam
Calumniam comprimendam, qui Augusti-
num præ ceteris Patribus libero arbitrio ad-
versarium fuisse nungunt. Hoc enim à Iulia-
no videntur didicisse, qui non obstantibus tam
luculentis Augustini protestationibus in ea-
dem calumnia persistebat. Tam enim perspi-
cuam Augustini sententiam esse judicabat de
negata destructaque arbitrij libertate ad bo-
num, ut solius invidiæ declinandæ causâ tales
confessiones expressas esse censeret. Sic enim
loquitur adversus Augustinum: Fidem vestram, Iulianus
inquit, erubescere profiteri, & ad nostra sententia
a qua devias, verba confugitis. Tam enim scelerat-
um est quod suscepit pravariatio pudenda Babylonia,
id est, Catholica Ecclesiæ, ut cum a nobis
obicitur, a vobis negetur: & tam sanctum est quod
a nobis creditur, ut sub umbra ejus delitescere, licet
adversaria mente, cupiatis. Vnde quantiscunque
protestationibus Augustinus ingeminaret, se
libertatem arbitrij tam in bonum quam in
malum, tanquam Catholica fidei dogma de-
fendere, non destitit tamen eum vocitare Iu-
lianus præcipuum arbitrij liberi negatorem nec non,
certissimum esse quod dixerat, liberum negari
arbitrium ab ijs, qui Augustini sermone te-
nerentur.

CAPVT SECVNDVM.

Amisio indifferentiæ ad bonum & malum fuit causa calum-
niarum, quibus Pelagiani Catholicos Manichæismi,
& eversæ libertatis arguerunt.

QUOD CIRCA mirum cuiuspiam vi-
deri, & non immerito quæri potest,
quid illud fuerit in doctrina Augu-
stini, quod tantum stomachum Pe-
lagianis moverit, ut eum tot opprobrijs one-
raverint, tot querimonijs Manichæismum ab
inferis revocasse quæsti fiat. Neque enim cre-
dibile est, solam simplicemque adiutorij cu-
juspim necessitatem tantis clamoribus de-
dulle locum: cum ipsimet, maxime postquam
eient Apostolicæ Sedis auctoritate damnati,
cognitionem & illustrationem Dei, legem,
præcepta, exempla, gratiam habituales, imple-
que Iulianus etiam gratiam actuales quæ in-
tar ventu vela libertatis impletet, sopitosque
charitatis ignes suscitaret, non invite fateretur.
Accuratius igitur quisnam iste lapis offen-
sionis fuerit explorandum est: ut simul eluce-
scent pollet, quousque vel hæreticis nostris tem-
poris relitendum, vel nonnullis Catholicis re-
centionibus ac etendum sit, quum isti magno-
pere libertatem ad bonum erigunt, isti deprimunt.
Augustinus enim sententiam in hoc ar-
gumento antiqua Ecclesiæ & veritatis esse sen-
tentiam, neque hæretici de quibus loquor au-
bitant, neque Catholici dubitare permittuntur.
Nam isti statum libertatis arbitrij ad bonum,
quem Augustinus tradidit, velut immo-
bili basi tota necessitas, & natura, & intelli-
gentia Christianæ gratiæ ita nititur, ut eo la-
psectato, hanc funditus everti necessarium sit.
Res illa quippe in indivisibili sita est, ut
si vel latum discedas unguem à veritate, quam
sanctus Doctor de liberi arbitrij statu tradi-
dit, tota ejus doctrina de gratia modulo &
statui libertatis attemperata in fumos & chi-
meras humanæ cogitationis evanescat. Vnde
usque ad adventum S. holasticorum nemo scri-
ptorum Catholicorum inventus est, præcipue
Latinorum, inter quos Pelagiana hæresis ma-
gis viguit, & quorum sermone sparsa tuit,
qui illum liberi arbitrij statum, in quem ex
Augustini mente præcipitati sumus, in dubi-
um revocaverunt.

Ut igitur plenius intelligatur Pelagianorum
accusatio & Augustini defensio, totusque
status libertatis arbitrij post peccatum, sciri
debet, aliud esse, voluntatem esse liberam ut
velit & operetur iustitiam; aliud, non indi-
gere ad illa præstanda Dei adiutorio. Fieri
enim potest, ut potentia sit libera ut velit aut
faciat, & tamen ad hoc indigeat adiutorio.
Res ista perspicua est in actionibus corpora-
libus subjectis libertati. Arbitrium quippe

liberum habemus, ut oculis sanis in luce con-
sistuti cernamus aut non cernamus: cum ta-
men cernere sine lucis adiutorio nequeamus.
Libertas igitur alicujus actionis non exclu-
dit adiutorium; quamvis etiam ex se non po-
stulet. Cernere quippe libere possumus præ-
sente luce & sanis oculis, & non cernere;
quamvis illud lucis adjumentum postulet;
hoc non item. Quod quidem & exemplis tam
externarum quam internarum facultatum ita
manifestum est, ut nec ipsi Pelagiani hoc nega-
verint. Expressissimè enim Pelagius magister
omnium docet, loqui, audire, cavari, videre,
esse nostri arbitrij atque voluntatis; cum tamen
nihil eorum sine certis adiutorijs, ut lucis,
specierum sensibilium, sanitatis potentiarum, &
similibus fieri queat. Docet item ipse Pelagius,
vel discipuli ejus Catholicorum disputationi-
bus tracti, gratiam (meritis videlicet da-

tam) ad bene operandum esse necessariam; ta-
men nemo recte sine libera voluntate opere-
tur. Libertas igitur potentia non solum exter-
na, quæ imperium volentis sequitur, sed etiam
ipsius voluntatis cum adiutorij vel gratiæ ne-
cessitate planissime consistere potest. Nullibi
hoc evidentijs, quam in Adamo recentior
condito, & in Angelis viatoribus patuit: qui
nullum edere potuerunt bonum ac primum vo-
luntatis motum, sine divinæ gratiæ velut locis
cujusdam celestis adiutorio: quamvis eos De-
us cum libero voluntatis arbitrio condidisset.
Vtrumque superius fuisse, & ex immovi-
libus Augustini imo fidei Catholice funda-
mentis demonstratum est. Cujus rei ratio est,
quod liberum non sit idem quod fortissimum,
& per seipsum ad quolibet actus bonos vali-
dum. Hoc enim soli Deo competit, qui nul-
lius rei, neque substantiæ, neque qualitatis;
neque lucis, neque gratiæ adiutorio opus ha-
bet: sed sola sua simplici omnipotenti volun-
tate quidlibet potest. Liber est igitur respectu
alicujus actus boni, qui illum habet in sua po-
testate, ut adsit si voluerit, non adsit si no-
luerit, ita videlicet ut hoc ab ipsius voluntatis
nutu pendeat; quemadmodum homo ad vi-
dendum præ sente luce, oculis sanis, non velatis
liber est: sit enim videns simul atque illos ape-
rire voluerit: qui si graviter læsi fuerint, liber-
tas videndi perijt. quantumvis lux circumfluat,
& nihil consueti adiutorij desideretur. Quod
similiter in ceterorum membrorum usu locum
habet. Vnde Augustinus sapius docet, post

peccatum in movendis genitalibus perisse li-
bertatis arbitrium. Quapropter libertas ad

T

bonum

bonum non adiutorio vel divinæ gratiæ oppo-
nitur, sed servituti & captivitati ad malum.
Nam inter illa duo est directæ repugnantia.
Impossibile est enim, arbitrium liberum ut velit
& operetur bonum esse simul servum & capti-
vum sub malo; sicut hoc omnium hominum
sensus renunciat. Non enim ille captivus est,
aut compedibus servitutis astrictus, qui cum
libuerit pro solo nutu suo liber exilire potest:
sed ille tantum, qui sub pondere deprimente
detinetur, ita ut ad ipsam voluntatem bonam,
multoque minus ad operandum bonum suo
nutu non possit surgere. Dari enim possunt in
ipso voluntatis arbitrio quedam impedi-
menta, seu vincula voluntatis, quibus fiat, ut apex
ejus, cujus est consentire vel dissentire, quasi
glutino quodam delectabili alligetur creatu-
ris, quod nullo modo possit suis viribus dis-
rumpere; sed cælitus gratiâ potentissimâ con-
trarium affectum inspirante dissolvi debet. B
Quod quamdiu non fecerit Deus, facit autem
cum voluerit, arbitrium non est liberum ut
operetur aut velit bonum; sed sub mali seu
peccati affectu depreßum, captivum, servumq;
possidetur. Vnde Augustinus: Cum ergo dicitur
homo tradi desiderijs suis, inde fit reus, quia de-
seruit a Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capi-
tur, traditur, possidetur. A quo quis enim devictus
est, hinc & servus additus est. Et alibi: Nec libera
voluntas dicenda est, quamdiu est vincens & vin-
centibus cupiditatibus subdita. Hoc est ergo quod
Catholica fides prædicat, tale arbitrium non
solum esse adjuvandum gratiâ, ut velit & fa-
ciat bonum, sed etiam esse liberandum, ut vellet
posset & facere. Multum enim ista differunt,
juvari, & liberari. Adam aditus est ut ista
posset, non liberatus: affectus enim ejus non
erat sub ullo vincientis pondere cupiditatis ca-
ptivus aut servus. Vnde vellet poterat sine ulla
gratiâ voluntatem ab illis vinculis liberante. C
Qui autem vinculus est, quantumvis adsit gra-
tia qualis Adamo semper præsens fuit, vellet
non potest; quia tali gratiâ uti non potest, sic-
ut nec oculus laesus aut vittâ clausus lucis ad-
iutorio: sed vinculum cupiditatis aliâ majore
voluntate cælitus inspiratâ superari & solvi
debet, sicut oculus læsus collyrio aut medicinâ
sanari; alioquin sub durissimo servitutis iugo
non in corpore, sed in ipso animo & volunta-
te, hoc est, in voluntatis consensu captivus
manet, juxta illud Augustini de semet-ipso:
Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam
fecerat, & constrinxerat me. Nimirum voluit se-
ipsum in vinculo suo, & dum nititur surgere,
in vulnus vulnere surgit, ut optime Prosper.

Epist. 5. cont.
Iul. cap. 3.

Epist. 144.

Epist. 5. Con-
fess. cap. 5.

Prosper. Carm.
de ingratis.

Qui istos duos liberi arbitrij status, ac dif-
ferentias plus quam toto cælo discrepantes

nondum potest capere, saltem gravissimos pec-
catores fide & omni cælesti lumine ab infantia
ad senectutem usque destitutos, vel certe in
inferno positos intueatur: cernit ibi, spero
aliquam voluntatis eorum differentiam ab ea
in qua Adam conditus fuit. Ille enim in
æquilibrj solo nutu sese quocunque videretur,
impellere poterat; nihil enim omnino intus
vel extra resistebat: hi tanto pondere in cupi-
ditates ab infantia radicata, actibus roborata,
& in necessitatem verfas, cum tanta dele-
ctatione ruunt, ut etiam ab eis vellet discedere
magnam miseriam esse judicent, & eis imple-
dis se beatissimos putent. Istos saltem sub cu-
piditatum vel carnalium vel infernalium vin-
culis captivos esse videant atque fateantur, à
quibus se gratiâ solvente destituti, expedire
non possint, ut bonum, quod etiam ignorant
ac detestantur, vellet possint aut operari. Ni-
hil enim in antiquæ Ecclesiæ fide exploratius
fuit, ut suo loco dicendum erit. Quod si nec
illud novis fortassis opinionibus præpeditum
ullo hominum genere in hac vita vivente fieri
credant; saltem tantisper, donec Augustini
sentium plenius intellexerint, consideratione
beatorum, quorum voluntas solius creatoris
charitate vincit detinetur, fieri posse suppon-
nant, ut etiam sub cupiditate creaturæ capti-
vum possideatur arbitrium. Longè enim faci-
lius deorsum voluntas captiva detineri potest,
quod iuapte vergit pondere, quam sursum su-
pra suam naturam vincit & captiva suspendi.

Sententia igitur Augustini, quam tantope-
re Pelagianj detestati sunt, non alia quam ista
est; quod arbitrium voluntatis post lapsum
primi hominis, antequam divinâ gratiâ visi-
tetur hoc est, antequam Christianam suscipiat
fidem unde incipit gratia, sub cupiditatibus
terrenis ita arcte captivum possideatur, ut li-
bertas illa voluntatis velut ferreis vinculis
astricta nullo modo possit surgere, ut bonum
velit aut faciat; sed ut tantummodo captivo
motu versetur in malo. Qua de causa liberum
arbitrium toto illo tempore non tam esse libe-
rum, quam servum, hoc est, liberum esse iusti-
tiæ, peccati autem servum sublatâ funditus
indifferentiâ proximâ ad bonum & malum.
Doctrina ista in Augustini scriptis tam lucu-
lenta & perspicua est, ut ausim dicere, nullam
in hac tota materia esse clariorem: quam ipse
non tanquam opinionem suam, sed tanquam
immobilem Christianæ fidei basin docet, cui
tota œconomia, Christianæ gratiæ & volun-
tatis incumbit. Nos eam aliquot argumeto-
rum classibus, quam brevissimè fieri poterit,
confirmabimus.

CAPVT TERTIVM.

Ostenditur primò, ex captivitate & servitute, quibus Augustinus docet arbitrium esse obstrictum.

PRIMO igitur hoc manifestum est ex eo, quod sexcentis suorum scriptorum locis Augustinus docet, arbitrium voluntatis post peccatum ex libero, factum esse peccati servum atque captivum, in eaque captivitate & servitute positum, non posse ullo modo suis viribus à compedibus, quibus vincum est, exui, ut respiciat in libertatem. De quo sic loquitur in libro secundo de nuptiis: *Hinc vos videtis liberatorem, qui boni captivi variam tribuit libertatem. A quo quis enim liberatus est, huic servus additus est. Et inferius in eodem libro: Cur autem hominis mala cogitatio non potest in perpetuum mutari, nisi quia per seipsum non potest, sed si gratia divina subveniat? Quia non subveniente quid sunt homines, nisi quod ait Apostolus Petrus, velut muta animalia procreata naturaliter in captivitate & interitu. Et libro tertio ad Bonifacium: Liberi arbitrium captivum non nisi ad peccatum valet: ad iustitiam vero, nisi divinus liberatum adiutorium non valet. Et libro de spiritu & littera: Ut quid ergo miseri homines aut de libero arbitrio audent superbi, antequam liberentur aut de suis viribus, si iam liberati sunt? Nec attendunt, in ipso nomine liberi arbitrii, utique libertatem senare, ubi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo servi sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis devictus est, huic & servus additus est. Si autem liberati sunt, quid se iactant de opere proprio. Et in Enchiridio ad Laurentium, cum citasset Apostoli Petri sententiam: A quo quis devictus est, huic & servus additus: *Qua cum vera**

Lib. 2. de
cap. 8.
lib. 2. de
cap. 8.

Lib. 2. de
cap. 8.
lib. 2. de
cap. 8.

Lib. 2. de
cap. 8.
lib. 2. de
cap. 8.

fit, inquit, qualis, quosque potest servi additus esse libertas, nisi quando cum peccato additus est. Libera-
liter enim servus, qui sui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati servus est. Unde ad iusto faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitia capere servus. Et paucis interjectis: Quod antequam fieri in bo-
mine incipiat (scilicet per fidem) quomodo quis-
quam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum liber est ad operandum bene, nisi servana su-
perbia inflatus extolatur? &c. Et hoc primo operis imperfecti contra Iulianum: Fides Catholica bona est, sed tamen multa vicia creant, ut in de-
terius voluntate, ac per hoc a se ipsa a sua virtutisque natura, non sub aliena substantia, sed suo peccato suo ream dicit serviliter detineri. Tandem testimonij Augustinus plenus est, hoc semper significan-
tibus, arbitrium peccatis obnoxium non solum suppliciorum esse reum, quod Pelagiani, maximeque Iulianus, libentissime iacebantur, sed servituti sub peccato, hoc est, sub cupiditate seu concupiscentia peccati comite & sup-
plicio detineri, ita ut à peccandi desiderio & affectibus se liberare non possit. Qua de causa dicit Augustinus: *Sed si potes, eos quibus hoc dixi (cum essetis servi peccati, liberi fuistis iustitiae) habuisse liberam in boni voluntatem, quando fueram servi peccati. Et hanc libertatem statim confiteri dicit, non remissione peccati, sed liberatione voluntatis à domitante cupi-
ditate, sicut infra traditur sumus.*

lib. 2.

Lib. 1. oper.
imperfecti.
lib. 1. f. 153.

lib. 2. f. 149.

CAPVT QVARTVM.

Idem declaratur ex dominatu concupiscentiae, & tyrannide Diaboli in liberum arbitrium. Quanta illa sit.

SECUNDO hic idem Augustini sensus planissime ex eo ostendi potest, quod in omnibus scriptis suis adversus Pelagianos doceat ante adventum gratiae sive fidei, carnalem concupiscentiam, live iniquitatem, prout eam ex Iuliano appellare solet, voluntatis arbitrio dominari. Cupis-
modi dominatus, qui viribus humanis exuti non potest, directe repugnat libertati ad bonum. Hoc est enim dominari alteri, illum habere in sua potestate, ut faciat quicquid dominus imperaverit. Itaque Augustinus in Epistola ad Hilarium: Ipsa quippe voluntas, bona) fideliter orat & dicit: *Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne domine ut mihi iniquitas: ut ei autem non domineat, vide ab illa quis invocetur? Et sermone duodecimo de verbis Apostoli Iulianae de hac ipsa iniquitate*

Epist. 89.

dominante disserit, quatenus impedit, ne voluntatem ad Dei praecepta adimplenda erigamus: *Quid proderat legem accepisse iubentem, & minantem, & non adjuvantem, ut sub illa essetis rei? (non taciendo quod iubet) ante gratiam Dei? Frustra lex minatur, quando iniquitas dominatur. Et subiiciens locum Apostoli: Ego carnalis sum, vendidatus sub peccato, statim annexit: Noli ergo mirari, si vendidatus sub peccato, si tibi dominetur, cui es vendidatus. Audi Apostolum Iohannem: Peccatum iniquitas est. Contra talem ergo dominam invocamus dominum, cui dicimus: Gressus meos dirige secundum verbum tuum, & non domineat mei omnis iniquitas. Vendidatus es autem, Redemptor exaudiat: ipse homo se vendidit per liberum arbitrium suum, minante iniquitate, & accepit pretium exiguam de opere venustate voluptatem. Et in Enchiridio ad Laurentium dicit, quod libero arbitrio post ruinam Cap. 106, dominatur, cum morte peccatum. Quae doctrina Enchir.*

Serm. 12 de
verbis Apost.
c. 1. & 2.

Cap. 106.

T 2

in Augu-

in Augustini lucubrationibus est celeberrima. Porro hanc iniquitatem dominantem, hoc peccatum, cui venumdatum hominem docet Apostolus, semper Augustinus intelligi & exponit, non ipsam peccati culpam, sed peccati concupiscentiam: quod & ipse Apostoli locus clamat, & omnes Catholici consentiunt. Quid sit autem dominari peccatum seu iniquitatem homini, multis locis Augustinus docet. Vnus sufficit adversus Iulianum: Ista concupiscentia, qua non potest nisi esse in carne mortali, in ea regnat, qui desideris eius ad mala perpetranda consentiunt, & ab ea, quicunque illexerit, vici pertrahitur maiore impetu, cum lege prohibetur, si gratia non iuvantur. Et libro texto contra Iulianum in collatione homines concupiscentiae adhuc subiectos, ab ijs, qui per fidem iam liberati sunt: Ego, inquit, putabam dictum non posse, nisi de ijs, quos non habet carnis concupiscentia subugatos, ut facerent quicquid illa compleret, hoc est, qui concupiscentia dominanti in omnibus serviunt; quales sunt omnes antequam per fidem liberati sunt, ut postea subus ollerentur sumus. Quia de re multa dicemus in sequentibus, ubi de libertate à peccato, hoc est, à concupiscentia dominante disputabimus.

Lib. 2. oper.
impr. f. 449
Lib. de concupiscentia. c. 3.
Lib. 1. de nupt. c. 23.
Lib. 1. ad Simplicitatem, q. 1. &c.
Lib. 2. op. impr. f. 149

Cap. 23.

Id. infra
lib. 2. de lib. arbit. qui est 7. de gratia.
Christi Salvatoris c. 5.
6. 7.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 10.

Ex Psal. 34.

Ex Psal. 26.

Cont. 1. in Psal. 34.

Et quia Diabolus terrenarum cupiditatum auctor & princeps est, unde etiam princeps horum mundi à Scriptura dicitur, hinc est, quod ex iisdem principiis Augustinus tradit hominibus, antequam per gratiam, hoc est, per fidem affectus ejus, live consensus voluntatis Deo subijgeretur & restitueretur, sub diaboli potestate esse captivum; ita ut eum regat ad arbitrium suum, velit mancipium ejus affectus ei servitus jure subiectus est: usque adeo ut si Deus eum ad suam voluntatis nutum agere sineret, quicquid vellet in eo per interpositas terrenas cupiditates efficeret. Servatus, inquit Augustinus, in utroque peccato iustitia Dei punitur. Nam & illud appensum est equitati examine, ut nec ipsius diaboli potestati negaretur homo, quem sibi male suadendo subiecerat. Iniquum enim erat, ut ei quem ceperat non donaretur. Et mox dicit, quod libidini subiugavit illos, quos ceperat, ut quicquid inde nasceretur, tanquam suae arboris fructus, prava quidem habendi cupiditate, sed tamen non iniquo possidendi iure retineret. Et in illud Psalmi trigelimum quarti: Eripiens inopem de manu fortioris eius: Fortior, inquit, fuerat diabolus ad tenendum te, quia ipse vicerat, cui consensisti. Nimis hoc Augustinus docet iuxta illud Apostoli, quod sapissime citat his verbis: A quo quis levitatus, hunc & servus additus est. Et in Psalmum vigesimum tertium: Quid facies eos colendo, nisi ut illum offendant, quo offenso in illorum potestatem daberis? Et quibus nihil possent facere illo placato, facient quicquid volent illo irato; videlicet non solum poenas inferendo, sed ad peccata perpellendo. Nam inde dicuntur retores mundi, id est, tenebrarum harum, sicut ut Augustinus exponit omnium infidelium, omnium iniquorum. Non vis regi à diabolo, migra ad lucem. Et in libro octo-

ginta trium questionum: Satanas etiam corpori aut corporis sensibus potest, ut corpore ipsius hominis voluntati per impietatis errorem triumpho maiore dominetur. Hoc autem modo non exiit satanas, sed potius in intima intravit, ut in eo se operetur, quemadmodum dicit Apostolus, secundum principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filiis dissidentiae. Non enim sensus corporis eorum turbabat atque torquebat, aut eorum corpora collidebat; sed in eorum voluntate vel potius cupiditate regnabat. Et libro octavo de Civitate: Multa plane participatione vera religionis indigni tanquam capivi subditi & dominantur. Ex quorum immensissimo & impiissimo dominio, inquit alibi; bene liberatur, cum erit in eum, qui praeiit ad exheredandum tanta humilitatis exemplum, quanta si superbia ceciderunt. Et in libro de Civitate Dei: Infideles huius pleni sunt Salvatore, voluntas fidelium a nominatu demonum liberantem. Quam vero sit terribilis illa potestas ac dominatus daemonum in humanum arbitrium, quando illud per carcas cupiditates sibi subjugatum possident, quemadmodum fide constat voluntates infidelium à diabolica potestate possideri, multis locis Augustinus docet. Nam hinc est illud in Epistola centesima septima ad Vitalem: Responde, quomodo ad dominandum à malo, & faciendum bonum liberam habemus arbitrium, quando eras sub potestate tenebrarum? Unde nos, quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse itaque illud liberum fecit. Et paulo post: Principes istius rector tenebrarum (id est diaboli rector dissidentium filiorum) regit eos ad arbitrium suum. Quid ergo operatur haec potestas in filiis dissidentiae, nisi opera sua mala. & impii maxime, ipsam dissidentiam & infidelitatem, qua sunt inimici fidei, per quam scit eos posse sanari, posse perfectissime liberare, quod eis vehementer invidet, in avaritia regnare. Et in Psalmum sexagesimum septimum: Operabatur in filiis dissidentiae, quorum infidelitate utebatur ad volentiam suam. Nam ut ait libro primo contra Gaudentium: Quos diabolus comprehensos captivosque iam possidet, non ut obtineat persequitur, sed quia obtinet, utitur. Et in Psalmum septuagesimum septimum: In filiis dissidentiae, tanquam in suis mancipis operatur, quemadmodum homines in pecoribus suis, & ille tamen quantum Dei iusto iudicio finitur. Et interius: Bene creditur illi, Deus fecisse per illos Angelos malos, quibus eadem amica sunt vitia ut excitarentur in odium populi Dei atque ad terrendos & corrigendos bonos illa mirabilia sequerentur. Illa etiam mala morum, qua huius corporibus plagis significata esse praediximus, per malos Angelos exerceri in eos, qui illis divina aequitate subduntur, convenientissime creditur. Neque enim cum sit, quod ait Apostolus: Tradidit illos Deus in concupiscentias cordium eorum, ut faciant qua non continent, non illic mali Angeli tanquam in materia sui operis versantur & gaudent: quibus insipientissime subdita est vitiositas humana, praeter eos quos liberat gratia. Et in annotationibus in librum Iob exponens illud: Aperiens pharetram suam effudit flos, pharetram esse dicit secreta rerum, unde tenentur rationes existant. Et frenum in faciem meam misit, ut dicitur, inquit, consensum, portans eos ducentes quo vellet

quò vellet ad ima sua. Enim verò diabolica potestas illa in mentibus ei terrenā concupiscentiā subjugatis tanta est, ut Augustinus non vereatur da monibus non tantum peccatorum per homines perpetratorum, sed etiam pacis & belli semper tribuere potestatem, si voluntatem suam altiore potestate explere sincerentur: Interest quidem, inquit, tam proprio vitio malas mentes quatenus sinantur isti demones vel terrere vel excitare. Sed si semper hoc possent, nec aliud secretiore ac superiore potestate contra eorum conatum sapere aliter ageretur, semper in potestate haberent pacem bellasque victorias; quæ semper sepe per humanorum animorum motus accidunt. Quare cum alibi dixisset Augustinus, Bacchanalia à bacchantibus summa infania fuisse celebrata, & propterea Senatui displicuisse saniori, ipso Varrone consistente, talia fieri non potuisse, nisi mente commota: Saltem hic tandem, inquit, friscanenserunt, quid immundi spiritus, dum pra Dyis bubentur, in hominum possunt mentibus. Nam isti ipsi diabolice potestati & versutiae tribuit Augustinus, quod quidam in infidelitate philosophicis virtutibus, quas vera vitia fuisse tradit, fulgere videntur: ut videlicet ista perniciosā subtilitate ceteros arctius sibi subderet, & illos ipsos vitis captivos, & aversos à fide liberante retineret. Itaque aliquos eorum, per quos amplius decipere affectus, sunt habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quasque gentes, præcipueque in gente Romana, qui præclare gloriosissimeque vixerunt. Sed quoniam, sicut veracissima Scriptura dicit, omne quod non est ex fide peccatum est, nihil sic agit hic Princeps, quam ut non credatur in Deum &c.

Quæ quidem nemini mira videri debent, si crediderit verum esse quod Augustinus dicit, diabolum in hominibus, quibus per cupiditates dominatur, operari, ut supra dixit, tanquam in mancipijs suis, quemadmodum homines in peccatoribus suis: tantum videlicet, quantum Dei

providentia finit. Nam ut ibidem adjicit: Aliud est, quando potestas eius etiam sua, sicut ei placeat; tractandis maiori potestate prohibetur; aliud, quando ei potestas etiam in eos, qui ab illo alieni sunt, datur. Sicut homo de pecore suo pro humano capite facit quod vult, nec sane facit, si prohibeatur a potestate maiore: de alio autem pecore ut faciat, expectat sibi potestatem dari ab illo, cuius est. Ab ergo potestas, quæ fuerat prohibetur, hic autem quæ non fuerat tribuitur. Porro hæc diabolica efficacia prohibito non fit per gratiam: gratia enim boni operis in infidelibus iuxta Augustini doctrinam non habet locum: Nemo enim incipit, nisi ab infidelis: sed fit per repressionem seu refrenationem potestatis ejus, ut non tantum concitet terrenis cupiditatibus mentes eorum, quorum consensum captivum tenet, quantum vellet. Diabolo enim potestas quadam est; plerumque, tamen vult nocere, & non potest: quia potestas ista sub potestate est. Nam si tantum posset nocere diabolus quantum vult, non aliquis iustorum remaneret. Quia per illius ejusdem reliquias concupiscentiæ, quæ etiam in iustis remanent, fideles à iustitia fideque deturbaret, nisi Deus per gratiam suam eorum animos consensumque retineret. Neque verò quisquam putet, per hanc doctrinam Augustini liberum arbitrium autem infidelibus, si diabolus per interpositas eorum cupiditates tantā potestate in eorum animis dominatur, ut eos ad quæcunque voluerit scelera flagitiaque perducatur: Nihil enim eorum sine consensu eorum voluntario perpetratur. Si enim Deus per gratiam suam iustorum voluntates inclinat quod voluerit, siue contra tentationes gravissimas consensum in iustitia retinendo, siue in opera bona quæ placuerit, impellendo, sine præiudicio libertatis; nihil quoque perire putandum est voluntatis arbitrio, si diabolus in mancipijs suis similem potestatem jure suo exercere dicatur. Neque enim ullo modo libertas arbitrij postulat iā differentiam ad bonum & malum.

CAPVT QVINTVM.

Tertiò ex amissione illius libertatis, quam Augustinus, Apostolus, & Christus tradunt.

TERTIÒ uberius & planius idem Augustini sensus declarari & probari potest, ex interitu libertatis, quem ex illa ruina primi hominis consecutum tradit. Nam ex consideratione tum dominatus istius imperioli, quem concupiscentia carnalium rerum, & per ipsam diabolus in humanas exercet voluntates, constantissime creberrimèque docet Augustinus, arbitrium non esse amplius liberum, ut veli aut faciat bonum, sed libertatem ejus ex ruina perisse. Quam doctrinam Augustini nemo negare potest, nisi qui principia ejus nunquam vel à limine salutavit: omnes enim libri ejus eam undique spirant. Nam hinc est illud in

Epistola centesima sexta, quo reprehendit Pelagium, quod tanquam salvam & liberam naturam defendat humanam. Et libro de perfectione iustitiæ, victa vitio in quod cecidit voluntate, carius libertate natara. Et in Enchiridio ad Laurentium: Libero arbitrio male utens homo & se perdidit & ipsum. Sicut enim qui se occidit utique vivendo se occidit, sed se occidendo non vivit, nec se ipsum potest resuscitare, cum occiderit; ita cum libero peccaverit arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis devictus est, hinc & servus additus est. Petri certe Apostoli est ista sententia: quæ cum vera sit, qualis, quæso, potest servi additi esse libertas, nisi quando eum peccare delictat? Liber aliter enim servit, qui domini sui voluntatem libenter

libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati servus est: unde ad iussu faciendum liber non erit, nisi a peccato liberatus esse iustitiae caperit servus. (filio scilicet liberante) quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere &c. Et in libro de correptione & gratia: Nunc posteaquam illa magna peccati merito est amissa libertas, etiam maioribus donis adjuvanda remansit infirmitas. Et in Epistola ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum primum peccati granditate perdidimus. Et in libris de Civitate Dei: Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum (scilicet, ut faciat bonum) cum vitis peccatisque non servit. Tale datum est à Deo: quod amissum proprio vitio, nisi à quo dari potuit, reddi non potest. Unde veritas dicit: Si vos Filii liberaverit, tunc verè liberi eritis. Et in libro primo operis imperfecti contra Iulianum: Quomodo manet libertas in eis, qui ut liberentur à servitute, quia victori peccato addicti divinam indigent gratiam, nisi quia liberi sunt & ipsi, sed iustitia? Et inferius: Contra hoc ergo malum (concupiscentiae regnantis) libertate indigebant, quam promittebat. Et mox: Audiant: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; & querant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum &c. Ne dominetur mihi omnis iniquitas. Et in Epistola octogesima nona: Quomodo libera est voluntas, cui dominatur iniquitas? Et in libris ad Bonifacium: Peccato Ada liberum arbitrium de hominum natura perisse non dicimus: sed ad peccandum valere in hominibus subditi diabolo: ad bene autem vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, cogitationis, sermonis adiuta. Vbi quod dicit valere & non valere, idem est quod esse liberum & non esse liberum, nam liberum est quod possumus, seu, quod habemus in potestate. Et in libro ad eundem Bonifacium eandem calumniam de sublata per peccatum arbitrii libertate ita refutat, ut neget quidem liberum arbitrium ad malum perisse; ad bene verò iusteq; Vivendum exertius perisse confirmet: Libertas quidem perijt per peccatum; sed illa qua in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate iustitiam: propter quod natura humana divinam indiget gratiam, dicente Domino: Si vos Filii liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad bene iusteq; vivendum. Mox addit ad peccandum nullo modo perijisse. Nam illam libertatis partem respicit illa adverbativa, sed habendi plenam, quasi dicat, libertas in bono, quā poterat ante & credere, & iustē, & beatē, & immortaliter vivere, funditus perijt: non in malo. Vnde paulo post, sicut & sapiens alijs jam citatis locis generalissimè dicit: Hac voluntas, qua libera est in malis quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia Dei per Iesum &c. Et in libro tertio de libero arbitrio: Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum, quid recte facit, vel resistente carnali consuetudine, videat quid recte faciendum sit, & velit nec possit implere. Hæc & huiusmodi testimonia evi-

dentissimè probant, nullam esse in arbitrio libertatem ante susceptam fidem ut operetur bonum. Causam in iisdem locis sapientissimè tangit, non quia homo culpæ reus est, & remissionis indiget peccatorum; sed quia ei dominatur iniquitas, quia regnat peccatum in ejus mortali corpore, quia victori peccato addictus est, quia vulnerata est natura, cum quo vulnere ad mortem usque confligimus, quia amissæ sunt vires quibus ante pollebamus. Hinc eodem loco de libero arbitrio causam illius arcanæ doctrinæ proferens: Illa est enim peccati pena iustissima, ut amittat unusquisque quod bene uti nolit, cum sine ulla posset difficultate si vellet. Id est autem, ut qui sciens recte non facit, amittat scire quid rectum sit; & qui recte facere cum posset nolit, amittat posse cum vellet. Nam sunt revera omni peccanti animæ duo ista pœnalia; ignorantia & difficultas. Ex ignorantia debonestat error: ex difficultate cruciatur affligit. Sed approbare falsa pro veris, ut erret invitatus, & resistere atque torquente dolore carnalis vinculi (id est concupiscentiæ vincientis voluntatem) non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Et in libro de natura & gratia: Quis nescit sanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad iussu vivendum potestate liberum constitutum? Sed nunc de illo agitur, quem senarum latrones reliquerunt, qui gravibus saucius confususq; vulneribus, non ita potest ad iustitiae culmen ascendere, sicut potuit inde descendere. Quasi diceret, nunc agitur de homine, qui propter gravia vulnera ignorantia ac difficultatis non habet arbitrium liberum, ut bene vivat. Ex quibus locis apertissimum est, non culpas ut culpas, sed gravissimas istas duas pœnas libertatem arbitrii ad faciendam iustitiam sustulisse.

Hæc ergo causa est, cur eadem fiduciā Augustinus, qua toties docuit arbitrium perdita per concupiscentiam & ignorantiam libertate non esse liberum ad faciendum bonum, consequenter etiam disertissimis verbis inculcet, arbitrium ex libero factum esse servum: quo vocabulo nullum arbitrio voluntatis verè libero hostilius excogitari potest. Nunc in ruma sua liber est iustitia, servusque peccati: nec potest esse servus iustitiae, & liber à dominante peccato, nisi eum filius liberaverit. Et libro de correptione & gratia: Per liberum arbitrium alia peccata insuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum; liberum iustitia, peccati autem servum, quo voluntur per diversas noxias cupiditates; alij magis, alij minus, sed omnes mali. Et iterum in eodem libro: Illi ergo Adamo sine peccato ullo data est, cum qua conditus est, voluntas libera, & eam fecit servire peccato: horum verò cum fuisset voluntas serva peccati, liberata est &c. Et libro de perfectione iustitiae servitutem illam arbitrii ex Scriptura probans: Hinc, inquit, alia Scriptura dicit: A quo enim quis devictus est, huic & servum additus est. Sicut ergo non est opus sanis medicus, sed male habentibus; ita non est opus liberis liberator, sed servis; ut ei dicat gratulatio libertatis: Salvasti de necessitatibus animam meam. Et libro primo Retractionum: Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratia

Lib. de corrup
& grat. c. 12

Lib. 14. de
Civ. c. 11.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.
Iul. f. 117.

Ibid. f. 128.

Epist. 89.
Lib. ad Boni-
fac. c. 15.

Lib. 1. ad Boni-
fac. cap. 1.

Lib. 3. de lib.
arbit. c. 18.

Lib. 14. de
Civ. c. 11.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.

Lib. 1. oper.
imperf. cont.

Lib. 1. c. 3.
Iul. c. 3.

gratia liberetur à servitute qua facta est. **SERVA** non intellexerit, eoque nomine abusus fuerit: non tamen propterea tam abruptè nomen servi arbitrij repudiari debet; cùm illud vocabulum Augustinus libentissimè usurpaverit ad illam arbitrij stragem exprimendam, qua non est ampliùs liberum, ut benè vivat, hoc est, ut bonum velit & operetur, sicut ante ruinam suam fuit. Quem statum ut ob oculos Augustinus ponat, in omnibus suis scriptis phrasi Apostolicà creberrimè vocat arbitrium liberum iustitiæ, peccavi autem (id est, concupiscentiæ seu cupiditatis dominantis) servum, sicut ex plerisque locis jam allegatis patuit, & alijs plurimis ostendi potest.

Rom. 6.

Vid lib. 1.
ad Bonif. c. 2.

c. 3.

Lib. de correptione

& grat. c. 13

Lib. 1. oper.

imp sapient.

Lib. de nat.

& grat. c. 15

CAPVT SEXTVM.

Quartò ostenditur ex quatuor statibus populi Dei, ante legem, sub lege, sub gratia, & in pace, quos Augustinus tradit.

EADEM verò libertatis jactura, & sensus Augustini luculentius adhuc demonstrari potest, ex diversis statibus tum humani generis, tum verò singulorum hominum, in quibus constantissimè docet arbitrium non esse liberum, ut operetur bonum. Nam apud Augustinum status humani generis quadruplex tradi solet, ante legem, sub lege, sub gratia, & in pace. Inter istos illos ista differentia est, quòd in duobus primis arbitrium sub peccati concupiscentia captivum & servum jacet, ita ut legem iustitiæ sibi proponat, seu ipsum opus bonum, quod lex jubet, implere non possit. Nam quamvis etiam in secundo statu jam instructus homo per legem, & supplicij timore territus, quibusdam subinde benè vivendi desiderijs percellatur; quia tamen arbitrium nondum est à peccato, id est, à concupiscentia voluntati seu consensui ejus dominante, eumque sub se captivum detinente liberatum, non potest motibus illius resistere; sed simul atque pugnare ceperit vincitur, cupiditatum dominantium delectatione prostratus. In ceteris duobus statibus arbitrium gratia liberante liberum est, & vel cum poena sua fortiter, invictèque dimicat, vel ab omni etiam poena titillante atque tentante liberatum in plenissima cælestis beatitudinis pace requiescit. Status isti certis gradibus in toto humano genere distinguuntur, ut primus locum habuerit in plerisque ab Adam lapsu usque ad Moysem, qui legem dedit: quo toto tempore in summa ignorantia vixit genus humanum. Secundus à Moyse usque ad Christum, qui gratiam liberantem dedit, totum enim istud spatium tempus legis fuit, tollentis quidem ignorantiam, nullam tamen benè operandi gratiam, multoque minùs libertatem arbitrij à dominantis peccati tyrannide largientis. In tertio statu Christi gratia

genus humanum liberat, ut legem peccati servientis in membris nostris ab ejus jam consensu liberati superare possimus. In quarto perfectissimè liberi triumphamus. Status isti proportionem quadam in singulis etiam hominibus locum habent. Primus & secundus, quamdiu homo in profunda legis seu iustitiæ faciendæ versatur ignorantia, vel etiam si jam præcepta noverit; fide tamen vera, vel spiritu charitatis liberante destitutus, sub cupiditatibus suis vincientibus & vincientibus jacet, ita ut eas vel sine ulla prorsus pugna, magnà cum delectatione sectetur, vel si forte voluntas damnationis metu percussa pugnare velit, viribus tamen idoneis destituta vincatur, quia nondum à dominatu robustarum consuetudinis assiduitate concupiscentiarum liberata est. In tertio statu arbitrium eruitur & liberatur à lege peccati & mortis, ut jam Deo adhærens cum poena sua liberum dimicet. In quarto per beatam resurrectionem liberatur ab omni malo. Quæ Augustini doctrina si vera est, sicut ipse eam ex Scripturis sacris & Christianæ fidei fundamentis tanquam certissimam tradit, perspicuum erit, in primis duobus statibus nullam ad benè vivendum esse posse libertatem: non solum, quia in illis homo gratià benè vivendi prorsus caret, sed etiam, quia arbitrium ipsum nondum à servientibus cupiditatibus liberatum est: quod nunquam fit, nisi Deus post susceptam jam fidem boni operis iustitiæque charitatem diffuderit in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui detur nobis. Verissima enim Augustini regula est: Nec voluntas libera duenda est, quamdiu est vincientibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo quis enim devictus est, huic & servus adductus est. Sed jam Augustinum ipsum de statibus istis differentem audiamus: Prima est actio ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace.

Epist. 144.

Lib. 83. 99.

pace.

pace. Ante legem actio est, cum peccatum ignoramus, & sequimur carnes concupiscentias. Sub lege est actio, cum iam prohibemur a peccato, & tamen consuetudine viti peccamus, quoniam nos nondum adiuvat fides. Tertia actio est, quando iam firmissime credimus liberatori nostro, nec meritis nostris aliquid tribuimus, sed eius misericordiam diligendo, iam non vincimur delectatione consuetudinis malo, cum ad peccatum nos ducere nitentur. Et in fine ejusdem questionis rem brevius colligit: In prima ergo actione, quæ est ante legem, nulla pugna est cum voluptatibus huius seculi: In secunda, quæ sub lege est, pugnamus, sed vincimur: in tertia pugnamus, & vincimus: in quarta non pugnamus, sed perfecta & æterna pace requiescimus. Et in Epistola ad Galatas eandem prorsus divisionem statuum tradit: nec non in expositione quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos: Quatuor, inquit, istos gradus hominis distinguamus ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. Ante legem B sequimur concupiscentiam carnis; sub lege trahimur ab ea; (scilicet in consensum) sub gratia nec sequimur eam, nec trahimur ab ea; in pace nulla est concupiscentia carnis. Ante legem ergo non pugnamus, quia non solum concupiscimus & peccamus, sed etiam approbamus peccata. Sub lege pugnamus, sed vincimur: fatemur enim mala esse quæ facimus, & fatendo mala esse, utique volumus facere: sed quia nondum est gratia, superamur. In isto gradu ostenditur nobis quomodo iacemus, & dum surgere volumus & cadimus, gravius affligimur. Verius hæc eadem tradit in Enchiridion ad Laurentium: ubi cum generalem sententiam præmisisset: Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas; quæ universaliter dominatum concupiscentiæ in liberum arbitrium tanquam peccati servum stabiliverat, mox diversos hominum totiusque deinde populi Dei exequitur status, in quibus vel illa carnalis cupiditas, vel è contrario charitas dominetur. Sed cum, inquit, in altissimis ignorantie tenebris, nulla resistentia ratione vivimus secundum carnem, hæc sunt prima hominis. Deinde cum per legem cognitio facta fuerit peccati, si nondum divinus adiuvat spiritus, secundum legem volens vivere vincitur, & sciens peccat, peccatoque subditus servit. A quo enim quis devictus est, huic & servus additus est: id agente scientia mandati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam, cumulo pravicationis adiecto, atque ita quod scriptum est impleatur: lex subintravit, ut abundaret delictum. Hæc sunt secunda hominis. Si autem respexerit Deus ut ad implenda quæ mandat ipse adjuvare credatur, & agi homo ceperit Dei spiritum concupiscitur adversus carnem fortiore robore charitatis &c. Et explicatis reliquis statibus adiecit: harum quatuor differentiarum prima est ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace plena atque perfecta. Et quod in singulis hominibus agitur, deinceps in humano genere etiam locum habuisse & habere demonstrat: Sic est & Dei populus ordinatus per temporum intervalla, sicut Deo placuit, qui in mensura, numero, & pondere cuncta disponit. Nam fuit primus ante legem, secundo sub lege, quæ per Moysen data est: deinde sub gratia, quæ revelata est per pri-

mi Mediatoris adventum. Præclare & brevius effectus illorum statuum alibi, quamvis nulla statuum facta mentione, complexus est: Primo in p[er]p[et]uam ergo concupiscentia carnis sequentes duxit nos: postea tentantes traxit nos: deinde accepta gratia capsi nos nec ducere, nec trahere; sed adhuc contendere nobiscum: post contentionem erit & victoria. Et in Psalmum trigessimum quintum eosdem indicans: Aliud est non pugnare & esse in pace vera atque perpetua; aliud pugnare & vincere. Ecce duos status sub gratia, quibus adiungit alios duos ante gratiam: Aliud pugnare & vincere; aliud nec pugnare, sed trahi. Et quamvis mens Augustini ex istis adductis satis luceat, pauca tamen de duobus primis statibus, qui propriè ad rem præsentem pertinent (prætermisso statu sub gratia, & in pace) adijcienda sunt, ut Augustini doctrina plenius intelligatur. Sensus enim ipsius est, ante gratiam victricem cupiditatum, hoc est, ante infusam per spiritum sanctum charitatem, multoque magis, ante fidem, nullam superesse in voluntate libertatem ad bonum, nullam potestatem ut resistat concupiscentiarum carnalium desiderijs; sed illis pleno jure dominantibus miserabili servitute subjacere captivam. De primo statu, ubi est profunda legis faciendæ ignorantia, vix est opus aliquid addere; cum merito dubitetur, utrum ullum sani hominis iudicium ita distortum esse queat, ut arbitrium illud liberum esse putet ad faciendum bonum, vel ad cavendum malum, quando ipsum boni iudicio improbat & mali probat. De utroque tamen statu sic Aug. loquitur: Sicut prima hominis vita est ante legem, cum nulla nequitia & malitia prohibetur, neque illa ex parte pravus cupiditatis resistit, quia non est qui prohibeat; sic secunda est sub lege ante gratia, quando prohibetur quid, & conatur a peccato abstinere se (conatu nempe carnali, ac timore penarum, vel carnalium bonorum desiderio) sed vincitur; quia nondum iustitiam propter Deum, & propter ipsam iustitiam diligit: sed eam sibi vult ad conquendum terrenam servare. Itaque ubi videtur ex alia parte ipsam, ex alia commodum temporale, trahitur pondere temporalis cupiditatis, & relinquit iustitiam, quam propterea tenere conabatur, ut haberet illud quod se nunc videt amittere, si illam tenuerit. Et paulo inferius in eodem Commentario: Designamus esse sub lege, ubi pravicationis rea mens tenetur: dum eam concupiscentia carnis in consensum peccati captivam adducit &c. Quibus iterum subnectit Augustinus: Ordinatissime itaque subiungit: Quod si spiritu ducimur, non adhuc estis sub lege; ut intelligamus eos esse sub lege quorum spiritus ita concupiscit adversus carnem, ut non ea quæ volunt faciant, id est, non se teneant coniunctos in charitate iustitia, sed a concupiscente adversus se carne vincantur: non solum ea repugnante legi, mentis eorum, sed etiam captivante illis sub lege peccati, quæ inest in membris mortalibus. Qui enim non ducuntur spiritu, sequuntur ut carne ducantur. Et in libro octoginta trium questionum: Vbi ergo non est gratia LIBERATORIS, augeat peccandi desiderium, & prohibito peccatorum. Quod quidem ad hoc utile est, ut sentiat anima, seipsam non sibi sufficere ad extrahendum

Comment. in
Epist. ad
Galat. in
vers. 17. c. 4.
Expos. qua-
runt prop.
Epist. ad
Rom. n. 13.

In Enchir.
cap. 116.

Ibid.

Ibid.

449
hendum de servitute peccati; (id est concupiscentiarum) atque hoc modo emescente atque extincta omni superbia, subdauit **LIBERATORI** suo &c. Vehementius enim peccatum lege prohibente, quam si nulla lege prohiberetur. Et paucis interpolitis: **STANTISSIMO** ergo lex per fidem, qua fides si non sit, iubet tantum lex. & non implentes iussa reos tenet; ut eos gementes, & non valentes implere que iussa sunt, ad gratiam liberatori aliquando converterat. Et ut ostenderet unde gemitus iste & imbecillitas non implendæ legis nasceretur, ex robutillimo videlicet concupiscentiarum dominatu ille Apostolum consequenter exponit: Cum enim esset in carne, inquit, id est, carnalibus quævis obstricti teneremur, passionibus peccatorum qua per legem sunt operabantur in membris nostris, ut fructum ferrent morti. At hæc concupiscentia quam lex prohibet ubi non erat fides; & ad cumulum peccatorum pravaricationis crimen adiectum est &c. Sub istis passionibus tanquam sub viro dominante agebat anima, antequam veniret gratia per fidem. Et iterum aliquantulum post: Huiusmodi iuni verba hominis sub lege constituti, nondum sub gratia qui etiam si nolit peccare, vincitur a peccato: (id est, a concupiscentia) inuadit enim consuetudo carnalis, & naturalitate vinculum moralitatis, quo de Adam propagati sumus. Denique in fine illius quætionis: Neque lex mala est, quia ostendit homini in quibus peccatorum vinculis iaceat, ut per fidem implorato liberatori auxilio, & solvi, & erigi, & firmissimo consensu mereatur. Et in expositione quorundam propositionum ex Epistola ad Romanos eandem doctrinam de statu hominis sub lege ante gratiam liberantem, id est, liberum facientem multipliciter tradit: Lex data, est non ad auferendum peccatum, vel ad liberationem à peccato, sed ad ostendendum peccatum ante gratiam. Per quod factum est, ut sub lege positi & vehementius desulato peccatis taperentur, & amplius etiam pravaricatione peccarent. Et in eodem libro inferius: Nunc homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur: dum viribus suis iuste vivere conatur sine adiutorio liberantis gratia Dei. Et iterum: Qui ergo necdum sub gratia sunt, sed sub lege constituti vincuntur peccatis ad obediendum desideris carnalibus, & pravaricatione augent reatum criminum suorum, spiritum acceperant servituti. Et libro sexto contra Iulianum: His omnibus temporibus significari intelligitur, quo sub lege vivebat, & nondum adiutus gratia concupiscentiis carnalibus vincebatur. Quod quibus competat, iam ante explicuerat, illis videlicet, quos ita habet concupiscentia subjugatos, antequam liberet gratia, ut facerent quidquid illa compelleret. Vnde de Apostolo Paulo dicit, quod per illa verba; Adveniente mandato, peccatum revixit, ego autem mortuus sum significaverit, iam se præceptis capacem, sed non efficacem, id est, non habuisse vires efficiendi; & ideo pravaricatorum suæ selegis. Et in libro primo quætionum, quas ad simplicianum scripsit, ad illa verba: Lex spiritalis, ego autem carnis sum. Ostendit satis, inquit, non posse impleri legem, nisi a spiritalibus, quod non punit nisi per gratiam. Spirituali enim legi, quanto quisque fit similior, id est quanto magis & ipse in spiritalibus

A *surgit afflictum, tanto magis cam implet; quia tanto magis delectatur, iam non sub eius onere afflictus, sed in eum lumine vegetatus; gratia donante peccata, & infundente spiritum contritum, quo & non sit molesta, & sit etiam munda iustitia. Et inferior dicit eum qui adhuc sub lege est, Delectari etiam contra legem facere, cum tanto magis libet, quanto minus licet: Quia suavitatis frui non potest, quasi pretio conditionis sua (id est, servitutis) nisi cogatur tanquam emptum mancipium servare libidum. Sentit enim se servum dominantis cupiditatis, qui prohibetur, & se recte prohiberi cognoscit, & lumen facit. Et iterum paulo post: Vincitur nondum per gratiam liberatus, quamvis iam per legem & noverit se male facere, & nolit &c. Et mox de homine sub lege non lub gratia constituto dicit: Et scdo irabitur ad male operandum, concupiscentia dominante, atque fallente dulcedine peccati, prohibiti; quamvis ex parte notitia legis hoc improbet: Sed propterea dicit: Non ego operor &c. quia virtus operatur. Cupiditas quippe hoc operatur, cui superanti ceditur: ut autem non cedatur, sitque mens hominis adversus cupiditatem robustior, hac gratia facit. Unde autem sit tanta vis cupiditatis in homine ante legem, ut arbitrium ita captivum tenens ei tyrannice dominetur, statim adjicit: Vnde, mi ex traduce mortalitatis, & assidue viri pravitatis & illud est ex pena originalis peccati; hoc est ex pena frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam nascimur; hoc vivendo addimus, Quod duo scilicet tanquam natura & consuetudo coniuncta, robustissimam faciunt & invictissimam cupiditatem, quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne sua, id est, dominatam quendam & quasi regnum obtinere. Quod mox vocat habitationem cum quodam principatu. Et iterum paulo post: Sed ista nunc voces sunt sub lege hominum constituti nondum sub gratia. Non enim quod vult facit bonum, qui nondum est sub gratia; sed quod non vult malum hoc agit, superante concupiscentia, non solum vinculo mortalitatis, sed malae consuetudinis roborata. Quod statim explicat similitudine: Sicut, inquit, precipitatus sine difficultate venit in profundum, quemvis id nolit, atque oderit. Et ejusdem ratiocinationis filium adhuc sequens: Inveni legem bonam sibi esse, volens facere quod illa iubet, & concupiscentia superante non valens, atque ita se praevaricationis reatu implicationem videt, ad hoc ut gratiam liberatorem imploret. Et cur gratiam liberatoris? Quia ut respondet ibidem, antequam sit quisque sub gratia, ita repugnat, ut & CAPTIVET eum sub lege peccati, id est, sub semetipsa. Hoc autem totum ideo dicitur, ut demonstretur homicapivo non esse praesumptionem de virtutibus suis. Vnde Iudeos arguebat tanquam de operibus legis superbe gloriantes, cum traherentur concupiscentia ad quicquid sibi licitum est. Similia in omnibus scriptis suis tradit Augustinus tanquam de re juxta Catholicam fidem ita explorata & certa, ut ex folis sibi consonantibus undique Augustini testimonij, volumen integrum citra hyperbolum pollet confici. Sed adhibendus est in citando modus, ne lectorem volentes reddere doctiorem, nimia prolixitatis radio fatigemus. Nam haec abunde satis sunt ad demonstrandum id quod ante proposuimus: sub lege videlicet,*

Delicet, ut ante legem, hoc est, toto tempore, quo nondum est homo per gratiam à concupiscentiarum suarum dominatione liberatus, multoque magis ante susceptam fidem, sine qua liberari impossibile est, nullo modo arbitrium seu voluntatem esse liberam ut operetur bonum; sed sublata funditus boni faciendi seu legis faciendæ libertate, sub concupiscentiæ servitute esse captivam. Quod quidem in solis illis allegatis locis tot modis, ac tam instanter docet, ut quomodo vel in dubium revocari possit, ignorem. Afferit enim in primo statu nullam esse pugnam cum voluptatibus seculi; nullam esse resistentiam rationis, quia non est qui prohibeat; sequi hominem concupiscentias carnis; denique approbare ipsa peccata. In secundo statu docet hominem damnationis videlicet poenâ territum pugnare quidem, sed vinci, scientem tententemque pondere cupiditatis trahi; peccati desiderij vehementioribus rapi; consuetudine superari; volendo surgere affligi gravius; peccare vehementius; instar præcipitati sine difficultate venire in profundum, etsi nolit atque oderit. Docet hæc omnia fieri, non ex animi quadam indifferentia & quasi libertate ad bonum & malum, sed merè ex imbecillitate, quia videlicet, ut ipse loquitur, præcepti capax est, non efficax; quia non potest implere legem; quia non habet vires implendi; quia non sufficit sibi ad extrahendum de servitute peccati; quia nondum adjuvat fides, aut gratia liberatoris. Docet proinde talem hominem non solum non esse liberum, sed peccato servire subditum; captivari sub lege peccati; carnalibus desiderijs obstrictum teneri; sub passionibus

agi, ut sub viro dominante; jacere in vinculis peccatorum; subjugatum esse concupiscentiæ, ut faciat quicquid illa compellat; tanquam emprum mancipium servire libidini; trahi à concupiscentia ad quicquid illicitum est; servum esse dominantis cupiditatis; etiam electari contra legem facere. Docet concupiscentiam ipsam esse robustissimam; esse invictissimam; concupiscentiam dominari; superare pugnantes; dominatum & quasi regnum obtinere; habitare cum principatu. Quis dixerit, nisi Catholica fidei parùm conscius, hominem in tam miserrabili statu victum, captum, servum, mancipium libidinis, carentem viribus resistendi invictissimæ dominantiue concupiscentiæ, fide, & gratiâ, & scientiâ mali liberatrice destitutum adhuc esse arbitrio liberum ad faciendum bonum? Cum ipse Augustinus dicat: *Nec liberam voluntatem dicendam esse, quam dicitur esse vincens; & vincens cupiditatibus subdita.* Et alibi: *Quomodo enim libera est cui dominatur iniquitas?* Et rursum: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid recte faciat: vel resistente carnali consuetudine videat quid recte faciendum sit, & velit, nec possit implere.* Nam ex istis duobus fontibus, ignorantia, & concupiscentiâ proficiscitur, quod supra toties dixit, victam vitio naturam libertate caruisse; non manere amplius libertatem; amissum esse liberum arbitrium; egere libertate; servum esse propriæ voluntatis arbitrium; indigere gratia liberante, hoc est, liberam faciente. Si enim est jam liberum, solum est esse liberandum, vel indigere libertate, vel gratiâ liberante.

CAPVT SEPTIMVM.

Quintò ex natura gratiæ liberatricis, ipsaque definitione liberi.

ET quia de gratia liberante sermo incidit, sub qua qui fuerint in tertio jam statu sunt, ut supra diximus, non erit abs re ostendere etiam ex natura gratiæ liberantis, ipsaque definitione libertatis, arbitrium non esse liberum ante legem, & sub lege, hoc est, ut à controversis temperemus, ante susceptam fidem. Nam ex ipsis Christianæ fidei principijs constat, arbitrium non posse esse liberum à dominante sibi carnalium rerum concupiscentia, sub quibus post peccati ruinam jacet, nisi per spiritum gratiæ & fidei, juxta doctrinam videlicet Apostolicam: *Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me à lege peccati, & mortis.* Unde & Paulus cum exclamasset, sive in sua sive in aliena persona, de ista lege peccati, quæ est in membris? *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Respondet sibi: *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Nam ex istis Apostoli verbis, & ex similibus ipsius Christi: *Si vos scitis liberaverit,*

tunc verò liberi eritis, doctrinam & nomen ipsum gratiæ liberatricis, seu arbitrium liberantis, ac liberum facientis, Augustinus accepit. Hinc illa apud Augustinum celeberrima & creberrima: *a Nec liberum in bono erit, quod liberator non liberaverit.* *b Non potest captiva voluntas nisi Dei gratia respirare in salubrem libertatem.* *c Arbitrium sibi in malum liberum dicitur: ad agendum vero bonum Dei gratia liberandum.* *d Non potest esse liber à dominante peccato, nisi eum filius liberaverit.* *e Ipsum liberum arbitrium liberandum est à servitute, cui & in tali dominatur cum morte peccatum: nec omnino per se ipsum, sed per solâ Dei gratiâ, qua in fide Christi posita est, liberatur.* *f Illi oppugnant arbitrium liberum, qui & ipsi oppugnant Dei gratiam, qua verè ad bona eligenda & agenda sit liberum.* *g Gratia natura liberatur & regitur.* *h Quasi posita esse ad perscrutandum opus bonum voluntas libera, nisi Dei munere liberata.* *i Dixi hominem describi illis verbis, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et præcedentibus* *j adhuc sub lege, nondum sub gratia constitutum, bene facere*

Rem. 8.

id. cap. 7.

cap. 13.
24.
cap. 16.

Et inferius præcipit: Non subjugari, non servire
victori concupiscentiæ; non ei, inquit, servitur, sed
ipsa potius non nisi ad propagandam prolem servire
cogatur. Et non multo post à thoro immacu-
lato arceat illos excessus concumbendi; qui non
sunt causa proli voluntate donante, sed causa vo-
luptatis vincente libidine. Vbi videlicet concu-
piscencia est non imperantis famula, sed sibi
servientis domina voluntatis. Omnia ista cla-
rissime pulcherrimeque ob oculos ponunt sta-
tum arbitrij liberi, & servi in uno dumtaxat li-
bidinum genere. Liberum est enim arbitrium
cùm libidini dominatur, sive imperièctè,
quando etatum quidem ab ejus dominatione
consensum per gratiam tenet, ita ut eum om-
nibus præterat, multis tamen occasionibus ce-
dit venaliter; sive perfectè, quando nihil su-
pervacuis ejus moribus, causa solius voluptatis
in atrectanda sua conjugis carne concedit.
Quod si in isto genere libertas illa & servitus
rectè intelligitur, in reliquis omnibus intelli-
gendis nulla difficultas erit: quia eadem in
captivando etuendoque consensu voluntatis
cunctarum ratio est. Siquidem sive libido no-
minetur, sive avaritia, sive invidia, sive super-
bia, sive quicquid aliud sanæ doctrinæ adver-
satur, omnes istæ cupiditates imperiosissimæ,
& abjectu difficilissimæ, humanisque viribus
impossibili dominatione arbitrium ante legem
& sub lege subjugatum vinctumque possident.
Quarum omnium jugum quando unico præ-
clarissimo, & excelssissimo, divinissimoque
voluntatis actu excutitur, ita ut nullis omnino
rebus creatis hæreat, sed solum Deum omni-
bus anteponat, non timore pœnæ, sed amore ju-
stitiæ, tunc arbitrium simpliciter & absolute
liberari, & liberum fieri dicitur. Quod si verò
timore dumtaxat pœnæ concupiscentiæ reli-
stere videamur, arbitrium nondum liberum
est: quia uni concupiscentiæ repugnando alteri
cedit, illi videlicet qui timorem pœnæ parit.
Impossibile est enim ut timor pœnæ, non ex
creaturæ amore, & consequenter ex alia cupi-
ditate nascatur. Ex quo fit, ut talis hominis
arbitrium neque liberum adhuc sit ad bonum,
neque sub gratia, neque sub Spiritu Dei in ani-
mo ejus dominante: sed sub lege tantum; eo
videlicet modo quamvis occultius atque mi-
tius, quo tunc erat, quando concupiscentias
suas apertius dominantes sordidâ servitute se-
quebatur. Expressit hoc liquiddo Augustinus:

Lib. de nat.
b. grat. c. 57

Quod si spiritu, inquit, ducimur, non adhuc est sub
lege. Sub lege est enim, qui timore supplicij quod lex
minatur, non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere
peccati, nondum liber nec alienus à voluntate peccandi.

Verum ad hujusmodi libertatem arbitrij af-
sequendam, vires hominis ante legem & sub
lege prorsus nullæ sunt: sed hoc solius est gra-
tiæ liberatricis, & maximum filij liberantis
beneficium. Vt enim spiritus ubi vult spirat; ita
filius, quem vult liberat, hoc est, voluntatem
extrahit ab affectu & consensione peccandi.
Quo non liberante per fidem suam, nulla
in libero arbitrio sese liberandi & legem
liberè implendi potestas reliqua est. Cui

veritati probandæ non est opus immorari,
cùm hoc totius Augustinianæ doctrinæ
moles, & Scripturarum & Catholica fidei au-
thoritas tradat, juxta illud Apostoli: Nunc au-
tem liberati à peccato, id est, à concupiscentia,
servi autem facti Deo, &c. Liberati, inquit, non
liberi, ne sibi hoc tribuerent, inquit Augustinus, &
se jam libertatem adepti legem suis viribus sa-
cere posse confiderent. Quæ præsumptio absit
ab animo Christiano. Qui enim acceperunt legem,
prævaricantur eam; nisi per gratiam consequantur simp-
liciter quod iubet. Ita fit, ut non dominetur eis qui-
am si b. gratia sunt. (scilicet jam liberati) im-
plentibus eam per gratiam, qui erant sub eam timore
damnati. Nam ut Augustinus ibidem docet:
Antequam sit quisque sub gratia, liberatus videli-
cet à consensione peccandi, concupiscentia ita re-
pugnat, ut & capivet eum sub lege peccati, id est,
sub senet ipsa. Per quod demonstratur homini
captivo, non esse præsumendum de viribus suis. Vnde
Iudeos arguebat Apostolus, tanquam de spiritus
legis superbe gloriantes, contraherentur concupiscentia
ad quicquid illicitum est. Quid ergo superest
arbitrio nondum liberato, ut libertate potia-
tur? Humiliter dicendum est homini victo,
damnato, captivo, & nec saltem acceptâ lege
victori, sed potius prævaricatori, humiliter
inquam, exclamandum est: Miser ego homo, qui
me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per
Iesum Christum Dominum nostrum. Hoc enim re-
stat in istâ mortali vita libero arbitrio, non ut
impleat homo iustitiam cùm voluerit, sed ut se
supplici pietate convertat ad eum cuius dono
eam possit implere. Quod si tanta imbecilli-
tas est implendi legem, ac sub ipsa lege, ante-
quam arbitrium ab affectu peccati, seu à pec-
candi consensione liberatum est, quanto major
erit impotentia ante legem, & ante fidem:
cùm ne quidem eo ulque arbitrium à satana po-
testate filius liberaverit, ut eo non impediante (verba
Augustini sunt) credat liberâ voluntate.

Quæ omnia cùm juxta Augustini doctri-
nam & Scripturarum fidem sint certissima ex
ipsa definitione liberi, perspicue sequitur, arbi-
trium voluntatis ante legem, & sub lege, om-
niumque maximè ante fidem, nullo modo esse
liberum ad bonum, seu liberum ut bene opere-
tur. Liberum est enim juxta Augustini defi-
nitionem quod habet actum in sua potestate, sicut
infra latissime explicabimus. Non habet au-
tem voluntas in sua potestate, ut bonum velit
aut faciat, quamdiu ante fidem sub cupidita-
tibus victa & vincta jacet: sed hujusmodi af-
fectus ei cœlitus à filio consensionem liberan-
te inspirari debet: quod facit quando vult, &
nemini vult cui non fidem ante inspiraverit;
ergo ante fidem nullo modo arbitrium libe-
rum est ad faciendum bonum. Quam ratio-
nationem ipsemet Augustinus, ne nos eam ali-
quâ subtilitate finxisse videremur, in hoc ipso
argumento facit. Nam in libris ad Simplicia-
num ex propositis illis Apostoli verbis: Velle
enim adiacet mihi; perficere autem bonum non inven-
io, difficultatem libi objicit: Hic, inquit, verbum
videtur non rectè intelligentibus velut auferre liberum
arbitrium

arbitrium. Quam difficultatem statim respondendo dissolvit. Sed quomodo auferre, cum dicat. Velle adiuget mihi? Quasi diceret, quomodo auferre liberum arbitrium, cum arbitrium velle non possit, nisi sit liberum ad volendum? Sub lege quippe arbitrium vult implere legem (qualicunq; illa volitio sit, siue spiritalis, siue potius carnalis, de quo non est hic differendi locus) sed cupiditatibus suis superata, & ad peccandum pertracta non potest. Ergo ad volendum libera est, non ad faciendum: quia hoc non habet in potestate; illud habet. Quod consequenter ibidem veltigij suae definitionis inherens clarissime tradit: Certe enim ipsum velle in potestate est, quoniam adiacet nobis: sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati. Nihil prolepto apertius ab Augustino postulari potuisset. Illis enim verbis fulgentissimis probat, non auferri liberum arbitrium ad volendum, quia tunc velle in potestate est: auferri autem ad perficiendum, quia non est in potestate. Quod ipsum adhuc manifestioribus verbis docet alibi. Liberum arbitrium perfectum fuit in primo homine, in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium, ut non peccemus, sed tantum ut peccare nolumus. Gratia vero

efficit, ut non tantum velimus recte facere, sed etiam possimus non viribus nostris, sed liberatoris auxilio.

Vide quid aliquis principijs Augustini inassuetus hic submurmurare possit, & traditae superius doctrinae moli quasi machinam reconditae subtilitatis opponere. Nimirum Augustinum dicere, Arbitrium non esse liberum ad non peccandum, seu ad perficiendum bonum. Non peccare autem, & perficere bonum, legis universae adimplerionem postulant: quod sub lege ante gratiam susceptamq; fidem arbitrii suis viribus nequaquam potest: etsi aliquam legem implere potest. Responsio ista seu potius subterfugium veritatis recentioribus nonnullis, qui gratiae caelestis oeconomiam atq; necessitatem magis ex proprijs cogitationibus, quam ex Augustini & Scripturarum oraculis didicerunt, plausibilis fortasse videatur: sed qui super ora totamq; Augustini doctrinam penetrarunt, merito imperitissimam iudicant. Acumen est nitidum, sed vitreum, quod minimam principiorum Augustini concussionem frangitur. Quod opportunius infra ostensum sumus, ubi de liberi arbitrii infirmitate, non solum ad implendam universam legem, sed ad singula operafacienda, disputabitur.

Infra hoc
eodem libro
& seq.

CAPVT OCTAVVM.

Sexto ex conflictu Iuliani cum Augustino de hac ipsa difficultate.
Declaratur doctrinam traditam esse Catholicæ fidei.

DENIQUE res ista clarissimè certissimèque demonstrari potest ex conflictu, quo inter se Iulianus & Augustinus de arbitrii libertate luctati sunt. Nam in hunc ipsum articulum tota moles difficultatis (quam Iulianus & Pelagiani in Augustini doctrina reppererunt) ac disputationis iniecit. Illi etenim docuerunt mordicus, in hoc sitam esse arbitrii libertatem, ut in utramque partem contrarietatis bonum videatur ac malum, se possit arbitrium indifferenter flectere: Augustinus è contratio mordicus hoc ipsum negat, confidenter asserens, & ex Catholicæ fidei principijs docens, arbitrium esse liberum, etiam si non posset facere, ebgerere, aut velle nisi illorum alterutrum, hoc est, siue solum bonum, quod in Deo, Angelis, & beatis hominibus perspicuum esse testatur, siue solum malum, quod eadem seductio in demonibus, & infidelibus, & omnibus sub lege constitutis, hoc est, nondum arbitrium à dominante peccato seu concupiscentia liberatum habentibus, velut manifestum exploratumq; ex Christianae regulæ veritate defendit. Iuliani & Pelagianorum opinionem in pertractandis eorum dogmatibus latè declaravimus: nunc Augustini adversus eam dimicantis sententia proferenda est: quod tamen vix fieri perspicue potest, nisi subinde Pelagianorum dogmata retrahendo tangamus. Iulianus igitur cum illa Augustini verba: Non liberum negamus arbitrium;

A sed si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis; ex libro secundo de nuptijs sibi impugnanda sumplisset, vehementer exagitat illam quasi verborum ejus pugnam: Non liberum negamus arbitrium, cum tamen mox adjungat, sed si filius vos liberaverit liberi eritis. Cum enim ei exprobrasset, quod suam erubescendo sententiam profiteri, ad Pelagianorum verba fugisset, ut sub ijs confusio pudenda Babylonis, id est, Ecclesiæ Catholicæ doctrina posset delitescere, tandem adiecit, August. post illa verba quibus dixerat: Non negamus liberum arbitrium, explicare debuisse, quomodo non negaret: Consequens enim, inquit, fuerat, ut impletes sine tergiversatione sententiam. Cum promississet non te negare arbitrii libertatem, adderes, sed confitemur datam à Deo libertatem arbitrii in hominum permanere naturam. Ecce quam confessionem postulet ab Augustino Iulianus, ne libertatis destructor esse videatur. Sed quid ad hoc reponit Augustinus? Nempe se non posse hoc salvà Scripturarum fide profiteri. Quomodo, inquit, manet libertas in eis, qui ut liberentur à servitute, qua victori peccato additi sunt, divina indigent gratia, nisi quia liberi sunt & ipsi, sed iniusta? Unde dicit Apostolus: Cum effecti servi peccati liberi fuisset iniustitia: quasi diceret, fallum est, datam à Deo libertatem arbitrii in hominum permanere naturam, nisi dūtaxat hoc sensu quatenus adhuc ad serviendum peccato valet; quādoquidem arbitrium à victore seu dominante peccato per gratiam liberan-

Lib. 1. oper.
imper. cont.
Iul. f. 116.

Ibid.

liberandum est: quod antequam fiat, cum per vires proprias fieri nequeat, impossibile est à peccato dominante esse liberum, ad eligendum videlicet faciendumque bonum: quemadmodum impossibile est, hominem captivum & servum, qui seipsum liberare non potest, esse liberum quamdiu servus est, vel antequam liberetur. Qua de causa iterum repetit Augustinus: Non aliud esse arbitrium laudabiliter

Fol. 119. liberum, nisi quod fuerit Dei gratia liberatum. Hanc igitur quasi perspicuam contradictionis implicationem vidit, objecit, pressitque acriter Iulianus, hoc conficere volens, perperam ab Augustino arbitrium vocatum esse liberum, quod in eadem sententia dixerat esse liberandum. *Ve enim, inquit, ipsa verba sumamus, quod*

Fol. 123. liberatur captivum est; quod captivum liberum non est; quod liberum est captivum non est. Quam repugnantiam idcirco velut manifestam exagitat, quia paulo ante libertatem arbitrij definierat Iulianus in admittendis peccatis, & abstinendi à peccato possibilitate consistere; hoc est, in flexibilitate seu indifferentia ad bonum & malum, ita videlicet, ut liberum habeat alterutrum velle,

Fol. 118. & in suapte vires, utram suggerentia partem sequeretur, id est, vel ardua asperaque virtutum, vel demersa & palustria voluptatum. Sed negat ei constanter Augustinus nunc superesse talem libertatem, utpote quæ fuerit quidem olim, sed peccando perierit: & vice libertatis ad bonum secutam esse servitutem sub dominante peccato,

Fol. 121. à qua per gratiam liberandi sumus, antequam ad bonum liberum habeamus arbitrium. ipsum respondentem audiamus: Homo, quantum sitit in bona voluntate liberi arbitrij, non opus habebat eâ gratia, qua levaretur, cum surgere ipse non posset: (id est, gratia, qua liberaretur à dominante sibi concupiscentia peccatorum) nunc vero in ruina sua liber est iustitia, servusque peccati: nec potest servus esse iustitia, & liber à dominante peccato, nisi enim filius liberaverit. Et libro secundo ejusdem operis, cum Iulianus dixisset adversus Augustini sententiam, Deum condidisse hominem liberum ad opus bonum, libenter admittit hoc Augustinus: Talem quippe, inquit Adam condidit, in quo sumus omnes: sed peccando perdidit se, & omnes in se, id est, perdidit libertatem illam, quam habuit ad opus bonum. Unde nunc non est in potestate filiorum hominis à malo liberari, nisi gratia Dei det potestatem filios Dei fieri. Qua utraque sententia hoc docet Augustinus, quod ante Ruinam homo liber erat ad bonum, nec indigebat gratia liberationis à servitute, quam nesciebat: post Ruinam vero non est liber ad bonum, sed peccati dominantis servus, nisi Deus ei libertatem iterum largiatur. Quod consequenter Augustinus in eodem libro sæpius repetit: Convenit, id est, alloquitur, inquit, plane ideo facientes peccatum, quia servi sunt peccati, ut acceptâ libertate quam promittit, desinant facere peccatum. Regnabat namque peccatum in eorum mortali corpore, ita ut obedirent concupiscentis eius &c. Contra hoc ergo malum, (concupiscentiæ dominantis) quo peccatum faciebant, libertate indigebant, quam promittebat. Et

Fol. 216. rursum paulo post: Audiant: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; & querant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum cui dicitur: Itera mea dirige secundum verbum tuum. &c.: Ne dominetur mihi omnis iniquitas. Et inferiorius: Quid est: sermo meus non capit in vobis, si natura etiam talis, qualis nunc, non indiget liberatione? Unde alibi apertissimis verbis distinguit tempus, quo voluntas non est libera ad bonum, ab illo tempore, quo est libera: Voluntas antequam bona liberati ad operandam veram iustitiam gratia Dei subveniente, reddatur, multis alijs etiam causis, præter originis vitium, movetur. Unde fit, ut ipsi impij quibus vel nondum subvenit, vel nunquam subventura est gratia que iustificat impium, alijs magis, alijs minus peccent. Quod idem alibi alijs licet verbis docet, de eadem libertate laudabili cum Iuliano dimicans. Nam cum dixisset Augustinus: Ex quo homo incipit uti libertate, voluntatis arbitrio & peccare & non peccare potest: sed alterum horum non facit, nisi adiutus ab eo qui dixit: Sine me nihil potestis facere: alterum vero propriâ voluntate, sive à seipso, sive ab alio deceptore seductus, vel peccato sicut servus additus; mox tempora gratiæ liberantis distinguendo declarat: Adiutos homines novimus Dei spiritu, ut ea vellent quæ Dei sunt, ante baptismum, sicut Cornelium; quosdam vero post baptismum, sicut Simonem Magum. Iudicia enim Dei sunt sicut multa abyssus &c. Ex qua distinctione perspicuum est, esse tempus aliquod antequam voluntas bonæ libertati reddatur; & consequenter toto illo tempore arbitrium non esse liberum ad operandum bonum, quia gratia adjuvante, multoque magis gratia liberante caret. Quæ quidem arbitrij liberatio, quamvis non necessario præeuntem baptismum postulet, ut in Cornelio & in bonis Catechumenis patet, sine fide tamen præcedente nullo pacto haberi potest.

Quod si quis adhuc alicui de conflictu Pelagianorum & Augustini, ac de vera Catholica sententiâ intelligentia scrupulus manet, ex alijs tribus aut quatuor capitibus planissime intelligi potest.

Primò ex illa calumnia, qua Iulianus impingebat Augustino sententiam Manichæi, eo quod arbitrium doceret esse captivum, & servum, & consequenter non liberum. Nam istam calumniam sic depellit August. ut neget quidem se esse Manichæum, fateatur tamen arbitrium post lapsum non esse liberum ad bonum. Sic enim objicit ei Iulianus: Tu utrumvis hic simpliciter consistere, & cavillari desine; aut dic nobiscum, liberum esse arbitrium; & remove testimonium, quod suo tempore congruè prolatum est; (nempe illud: Si vos filius libera verit, tunc verè liberi eritis, quo Augustinus ad evertendam libertatem ad bonum usul fuerat) aut sicut in his libris, quos nunc per Alipsum ad Bonifacium misisti, dic capivum esse arbitrium, quod nos liberum dicimus; & desine te negare Manichæum. Ecce vides clarissimè propositum statum controversiæ, quod videlicet August. libro 1. ad Bonifacium (id quod alijs sexcentis locis asseruerat) arbitrij doceret esse captivum,

captivum, imò dominantis peccati servum: Pelagiani verò è contrario assererent, esse liberum: ex quo colligebant Augustinum esse Manichæum. Sed quid ad hæc Augustinus? Nihil profecto aliud, nisi quòd Manichæi traderent, hominem, utpote ex duabus naturis bonâ & malâ conditum, habere arbitrium naturaliter sub natura mala captivum: Catholici verò assererent, arbitrium cum libertate laudabili conditum, illam propriâ suâ voluntate percidisse. Manichæus, inquit, mutabilem substantiam malâ naturâ Dei sui miscet usuras (scilicet in homine utramque naturam continens): & eandem naturam Dei potius corrupti, bilem facit, & sub aliena natura (mali) vult esse captivum: fides autem Catholica bonam, sed tamen mutabilem creaturam in deterius voluntate, & per hoc depravata virtutis sue naturâ non sub aliena substantia, sed sub peccato suorum dicit servituti decerni, id est, non esse liberam, sed servam, non ex natura, sed ex

A non per Dei gratiam liberatos, quibus dicitur: Nunc autem liberati à peccato, servi facti estis iustitiæ. Et ne quis tantum in fine vitæ contra Iulianum sic Augustinum docuisse suspicetur, diu antè in libris ad Bonifacium, idem omnino discrimen doctrinæ Manichææ, Pelagianæ, atque Catholicæ constituerat: Manichæi negant hominem ex libero arbitrio fuisse initium mali, nempe omnia peccata non libertati voluntatis, sed naturæ mali tribuendo, qua ut alibi loquitur, inspiraret voluntatem malam; Pelagiani dicunt, etiam hominem malum sufficienter habere liberum arbitrium ad faciendum præceptum bonum: Catholica utroque redarguit, & illi dicens: Fecit Deus hominem rectum, qui propterea propriâ se voluntate depravit. & boni libertate privans peccati servituti subiecit: Et istis dicens: Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis. Quasi dicat, impossibile est esse arbitrium verè liberum, hoc est, liberum ad bonum, nisi filius liberaverit.

Secundò idem sensus doctrinæ Augustini planius intelligitur ex refutatione solutionis, quam Iulianus illis Scripturis adferebat, ex quibus Augustinus colligebat, laudabilem illam arbitrij libertatem perijisse. Cum enim illis locis uteretur Augustinus, primùm quidem illis Christi verbis: Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: Et; Omnis qui facit peccatam, servus est peccati. Deinde illis Apostolicis: Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ &c. nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo &c. Ad singula respondebat Iulianus, non agi in illis locis de amittâ vel reddenda arbitrij libertate, sed tantummodo de peccati remissione, cum qua, & sine qua arbitrij libertas ad bonum & malum plenissimè consistere potest, sine ulla in alterutram partem captivitate. Augustinus è contrario constanter docet, non agi de remissione peccati, sed de liberatione à dominante peccato, seu peccati concupiscentia, quam facit charitas, dum amor amorem superans arbitrium ab ejus tyrannide liberum facit, live ex toto, dum concupiscentia prorsus extinguitur, sive saltem ex parte, cum vis ejus transigitur, ut non amplius consensus voluntatis captivus sub peccati cupiditate teneatur. Ad primum igitur locum cum Iulianus diceret, Christum loqui de captiva conscientia, quæ non esset libera ab ultione, id est, à pœna, & ideo per filium esset liberanda; responderet Augustinus: Alia est remissio peccatorum in eis qua mala facta sunt: alia charitas, qua facit liberam ad ea qua bona faciendâ sunt. Vtriusque modo liberat Corinthios: quia & iniquitatem ignoscendo auferit, & inspirando tribuit charitatem. Et cum eandem solutionem suam repeteret Iulianus, aliterendo, quòd non arbitrij libertatem Dominus diceret esse liberandam, sed illa integrâ permanente, conveniret Iulianos, ut accipientes indulgentiam liberarentur à reatibus, & eam, quæ apud Dominum maxima est libertatem occuparent ut inciperent nihil debere criminibus. Aug. repetit, agi de libertate à servitute peccati, quæ fit ut nō hant plura peccata, nō de libertate, quæ præterita remittuntur:

V. 2. Attende

Lib. 2. c. 2.

10an. 8.

Ibid.

Rom. 6.

Ibid. f. 123

Ibid. f. 126.

Lib. 1. c. 1.

Lib. 1. c. 1.

Ibid. f. 123

Ibid. f. 123

Ibid.

Ibid. f. 149.

Ibid. f. 127.

Attende quod dictum est: Omnis qui facit peccatum, non enim ait: qui fecit; sed qui facit, & non vult eum ab hoc malo liberare homines: Non vult eum hoc loco talem promittere libertatem, quia peccatum non faciamus; sed ideo tantummodo liberare, quia fecimus. Sensus suum explicat paulo post manifestius: Convenit plane ideo facientes peccatum, quia servi sunt peccati, ut accepta libertate quam promittit, desinant facere peccatum. Regnabat namque peccatum in eorum mortali corpore, ita ut obedirent concupiscentiis eius, & exhiberent membra sua arma iniquitatis peccato. Contra hoc ergo malum, quo peccatum faciebant (id est, quod faciebat eos perpetrare peccatum, dominando arbitrij libertati) libertate mangebant quam promittebat. Omnitenn, non qui fecit, sed qui facit peccatum, servus est peccati. Quid verba lucida caliginosis disputationibus obscurare conaris? Erumpunt omnino, & te licet obstitente, fugore suo vincunt tenebras tuas. Omnis, ait, qui facit peccatum, servus est peccati. Audis; Qui facit, & tu non expiunt, sed sapienter vis, qui fecit. Audiant ergo quibus ipse aperit sensum, ut intelligant Scripturas, audiant: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati, & querant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum, cui dicitur: Itera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas.

Lib. 1. oper
imper. cont.
Iul. f. 163.

Ad alterum vero Apostoli locum similiter cum responderet Iulianus, nihil aliud dixisse magistrum gentium nisi, liberi fuisse, id est, non servisse iniquis; liberati esset peccatorum veniant se seipsum, manente arbitrij libertate, per quam potuerunt & ante peccatum, & postea obedire iustitiae; respondet ei majori acrimonia Augustinus: Ex isto haeretico sensu, quo dicitur non fieri per gratiam liberationem a peccato, nisi enim de peccato accipitur venia: non autem etiam ne dominetur peccatum; cum quisque a concupiscentia sua trahitur in eius assensum, etiam sanctorum orationibus contradicitur. Ut quid enim Deo dicitur: Ne nos inferas in tentationem, si in hoc non fiat in liberi arbitrij nostri est potestate? Ut quid dicit Apostolus: Gratias autem ad Deum, ne quid faciatis mali, si Dominus non liberat a peccatis, nisi veniam dando praestet? Unde hanc liberationem, quae non fit peccati remissione, sed novi amoris inspiratione, qui dominatu concupiscentiae superiorem voluntatem facit, magis explicans Augustinus, cum Iulianus clamaret, cum loqui contradicteria, arbitrium scilicet esse liberum & non liberum: hoc ipso quo dicebat, esse liberum & tamen a peccato liberandum, sic ei respondet: Liberos dicimus ad facienda opera putari (id est, ad bonum) eos quibus dicit Apostolus: Nunc autem liberati a peccato servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione &c. Hunc in sanctificatione fructum, qui fructus procul dubio charitatis est atque operum eius, nullo modo habere possumus a nobis &c. quasi diceret, dicimus homines quidem esse liberos: ad bonum, sed non ante gratiam liberationis, quam arbitrium sibi dare non potest. Nec enim charitates, vel ullum opus eius, sine illo liberante, haberi potest, qui dicit: Sine me nihil potestis facere.

Ibid. f. 124.

A Tertiò idem Augustini sensus clarissime intelligitur ex alio quodam Pelagianorum subterfugio. Cum enim ex capite septimo ad Romanos apertissime convincerentur, esse quoddam in hominibus malum, quod Apostolus peccatum tropicè locutione, nos propria concupiscentiam dicimus, à qua ne libi dominaretur, & se captivos duceret in legem peccati, homines per gratiam se liberari peterent; respondere solebat Iulianus: agi in isto Apostoli loco de hominibus sub lege constitutis, qui gratiam baptismi, hoc est, remissionis peccatorum contra vim non concupiscentiae originalis, sed acquisitae consuetudinis implorarent, sicut hoc in diversis locis Augustini videre licet: quod effugium ea de causa huius praecipue con menti fuerant, ne fateri cogerentur, aliquid ex origine inesse homini malum, per quod originalis culpa transfunderetur. Arripit istam confessionem Augustinus, ut ex ea juxta Iuliani sensum invicte probet, non esse in hominibus sub lege constitutis pressisque tali consuetudine libertatem arbitrij ad faciendum bonum, nisi eos gratia ab illo consuetudinis pondere liberaverit. Nam vinculum istiusmodi inoluta firmaque consuetudinis voluntatem in illo statu sub consueta cupiditatis mole ita captivam & servam tenet, ut sine gratia liberante non possit respirare in salubrem libertatem, quae faciat oppositum bonum: perijt ergo libertas boni per huiusmodi inoluta consuetudineque servitutis malum. Itaque cum Iulianus diceret, per illa verba, si vos filius liberaverit, vere libertatem promississe Christum indulgentiam reis, qui peccantes non arbitrij libertatem, sed conscientiam iustitiae perdidissent, adderetque: Liberum arbitrium & post peccata tam plenum est, quam fuit ante peccata, relutat eum ex propria eius doctrina Augustinus: Tu (ortò te) audis saltem, ubi dicit, propter consuetudinem peccatorum scriptum esse: Non quod volo ago, sed quod odi, hoc facio. Quomodo ergo post peccata liberum est? Quoriam tibi non per paginam quia non vultis, certe tamen consuetudine, quam solam hinc (Iudae sub lege constituto) necessitate videt, contortique conceditur, sic perdidit libertatem, ut gemas eius seriat aures vestras, stontemque colidat, cum audis: Non quod volo ago. Et: Non quod volo facio bonum; sed quod nolo malum, hoc ago. Nihil evidentius ad intelligendam Augustini mentem dici vel excitari potest. Rursum tamen cum ad excidendam huiusmodi bonae libertatis iacturam repeteret, diserteque promeret Iulianus Pelagianorum sententiam hisce verbis: Nos dicimus peccato hominum non naturae statum mutari, & auferendo scilicet boni libertatem, quae in conditione hominis data fuerat; sed meriti qualitatem, & quae scilicet aliquis ex iusto peccator sit, id est, in peccante hanc esse liberi arbitrij naturam, per quam potest a peccato desinere, quae fuit in eo, ut posset a iustitia deviare duplici ex capite sententiam istam convincit erroris Augustinus ex adducta videlicet per peccatum necessitate morientis, & ex mutata saltem per consuetudinem arbitrij libertate.

Scimus,

Tit. Scimus, inquit, vos ideo dicere, peccato hominis natura statum non mutari, quia deseruistis fidem Catholicam: quæ dicit primum hominem sic factum, ut non haberet moriendi necessitatem; peccato autem ita hunc statum natura fuisse mutatum, ut hominem necesse sit mori &c. Et mox adiecit de mutatione quoque libertatis: Deinde quæro, utrum vitio careat natura peccatrix? Quod si absurdissimum est, habet ergo vitium. Si habet vitium, procul dubio vitata est, ac per hoc, excepto peccato illo de quo damnationem humana natura originaliter trahit, quomodo sobrie dici potest, statum naturæ in homine non fuisse mutatum, qui dicit: Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum venundatus sub peccato: quod enim operor, ignoro; non enim quod volo, ago, &c. cetera huiusmodi, etiamsi hanc mutationem non in eo nascendi traxit conditio, sed ut valuit, contraxit consuetudo peccandi? Cernisne vanum esse quod dicitur, peccato hominis non naturæ statum mutari, sed meriti qualitatem? Huic autem doctrinæ Catholica reclamante contentiosissime Iuliano, eandem uberius & constantissime inculcat, & apertius explicat Augustinus: Si dicit, à reatu prætoriorum malorum, non à dominatu peccati (id est concupiscentiæ) quo quisque iustus esse non sinitur, eos fuisse dei gratia liberatos (quibus scilicet dixerat Apostolus, Nunc autem liberati à peccato) ut autem in eis non dominaretur peccatum, ipsos facere potuisse, si vellent, neque ad hoc indignis gratia Salvatoris, ubi ponis eum qui dicit, Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago? Si enim sub lege non sub gratia constitutus hæc loquitur, istum nega sub gravi necessitate pondere ingemere; hunc ad bene vivendum, & ad recte agendum per voluntatis arbitrium asserere liberum, clamantem tibi: mentiris, aut falleris; non quod volo ago. Si autem, sicut melius sensit Ambrosius, hoc etiam de seipso dicit Apostolus, nec iustorum est in hac vita tanta libertas propriæ voluntatis, quanta erit in illa vita, ubi non dicitur: Non quod volo ago. Non possem vel meis verbis luculentius explicare iacturam libertatis per concupiscentiæ dominatum, quam suis Augustinus facit. Nam hæc ipsa postrema differentia, quam ultimis verbis tangit, iustorum scilicet ab eis qui adhuc sub lege constituti sunt, rem totam perspicuam facit. Iusti enim à concupiscentiæ quidem dominatu liberi sunt, quia ab affectu peccandi, ut Augustinus loquitur, hoc est, à consensu peccandi voluntas eorum liberata est, necdum tamen à molestissimis titillationibus libera est, quibus assidue ad peccandum trahitur; & ideo in viris iustis non est hæc tanta libertas, quanta erit in futura vita: in iniustus verò, maxime infidelibus, ad bonum prorsus nulla est; quia sub concupiscentiæ vinculis titillationibus, ita affectus prostratus jacet, ut ne quidem à consensu peccandi liberatus sit, nec seipsum liberare possit. Qua de causa de tali homine alibi Augustinus: Si propter malam consuetudinem, sicut apertus, clamat homo: Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago; certe vel in isto fatemini humanam voluntatem vites bonorum operum

perdidisse, hoc est, libertatem ad bonum. Illa quippe non est aliud, quam potestas agendi bonum, seu voluntas quæ habet actum bonum in sua potestate. Unde paulo post: Tu cum dicere soleas, in his Apostolicis verbis violentiam male consuetudinis exprimi, quid est quod modo dicere voluisti: ut nunquam quis emendare conetur, quod se in se alterum perpetrare? cum velis utique seipsum emendare qui dicit: Non ego operor illud; & hoc velit fieri viribus propriæ voluntatis, cum videas quam sit voluntas ei infirma, qui dicit: Non quod volo, ago. Istum saltem, quæso, permittite divinum posere auxilium: in quo deservisse cernitis suæ voluntati arbitrium, id est, libertatem, quæ propter dominatum peccati vel inolitæ consuetudinis, non habet sub lege antè gratiam actum bonum in sua potestate.

Plura proferri possent ad eundem istum Augustini sensum de consuetudine ex Iuliano mente comprobandum; sed hæc sufficient: & aliqua inferius ad aliud propolium adferri debent. Sed hæc profectò tam perspicuum reddunt, quid sibi velit Augustinus, dum libertatem peccato perisse tradit, ut non videam quomodo vel in dubium revocari possit. Ex qua verborum & sensuum ejus perspicuitate factum est, ut Pelagiani imprimis Iulianus nunquam de mente Augustini hæsitaverint, sed semper eum ita intellexerint, sicut nos explicuimus: hoc est, per peccatum primi hominis concupiscentiæ propagante tractum, tantam stragem adductam esse in voluntatem, ut sub ejus dominatu captiva & ferva jaceat, nec ab ea consensus ejus liberari possit proprijs viribus, sed sola gratia liberantis, ut bonum velle possit & operari. Hanc sententiam ejus molestissime tulerunt Pelagiani indifferentis illius libertatis patroni: nanc ei objecerunt sapientius. & exprobrarunt velut Manichæam acerbissime: hujus invidiam nunquam à se amovit Augustinus, sed semper objectantium verba vel silentio transiit, vel confitendo firmavit, quemadmodum partim ex supra dictis, partim ex ijs quæ adhuc dicturi sumus manifestius elucebit. Hinc illa Iuliani adversus Augustinum: Quomodo tu arbitrium liberum non negas, quod non quidam sermone tuo, sed Evangelij testimonio, sensu autem tuo, non liberum pronuncias? Et illud: Turdis in cunctis hominibus primi peccati tenebris infecta, & per hoc male voluntatis auctor natura delinquit, & bonum velle non potest. Et illud exertiùs: Non minore plane stultitiæ professione, quam profanitate liberum vocas, quod dicit nisi unum velle non posse. Et illud iterum: Ante baptismi necessitas mali est, quoniam voluntas sicut dixisti, ad faciendum bonum non est libera, perque hoc aliud agere non potest nisi malum. Et illud: Argumentaris quippe ideo illum (Apostolum) liberatos dicere maluisse, quam liberos, ut intelligerem arbitrij libertate male quidem posse, bene autem fieri non posse. Et illud: Ut enim egredientes de nostris sinibus in vestra regione versentur, si libertas arbitrij primo est eversa peccato, & in omnem deinceps hominum genere manca adeo remansit, ut non sit ei possibile nisi tantummodo malum facere, non hoc

non hoc habeat in facultate electionem partis alterius, id est recedere a malo & facere bonum &c. Et illud, quo dicit in Augustini sententia, non esse iam libertatem, quoniam non suppetit facultas eligendi boni, & cavendi mali. Omnia ista Augustinus vel fortius confirmat, quam obijciantur, vel silentio iterum iterumque explicata transmittit: nec unquam arguit adversarios, quod male sententiam suam de destructa per peccatum boni faciendi libertate, & reddenda per solam gratiam liberatoris, intelligerent.

Nec verò tanquam opinionem suam rem istam, sed tanquam Catholicam fidem fidentissime tradit. Hoc enim ex supra dictis perspicue patet, dum aliquoties sensum hæreticum, vel hæresin vocat, quod Pelagiani dicerent, Non fieri liberationem arbitrij ad faciendum bonum, nisi per remissionem delictorum. Hinc illud Augustini in primis lucubrationibus adversus excerpta quædam ex libris Iuliani: Si quis ad colendum recte Deum sine ipsius adiutorio dicit esse in hominibus liberum arbitrium, ipse Celestianus & Pelagianus vocatur. Et absolutius infra: Liberum in hominibus esse arbitrium utrique dicimus, non hinc est Celestianus & Pelagiani: liberum autem quemquam esse ad agendum bonum sine adiutorio Dei, hoc vos dicitis, hinc estis Celestiani & Pelagiani. Et libro secundo ad Bonifacium: Pelagiani dicunt, etiam hominem malum sufficienter habere liberum arbitrium ad faciendum præceptum bonum. Catholica utroque re darguit, istis dicens: Si vos filius liberaveris, vere liberi eritis. Cujusmodi testimonij perspicue docet, sine Pelagianæ hæresis nota, non posse dici quod arbitrium sit liberum sine gratia vel ante gratiam ad colendum Deum, vel ad agendum bonum, vel ad faciendum præceptum bonum. Et hoc ipsum juxta Scripturas: Si vos filius liberaveris, vere liberi eritis. Omnis qui facit peccatum servus est peccati. A quo quis devictus, hinc & servus additus est. Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo. Apertissime enim significant, arbitrium peccato victum subeo victore esse captivum, cui ita serviat, ut per solam gratiam ab illa possit servitute liberari; gratiam, inquam, non quæ peccata deleat, sed quæ a peccati dominantis imperio arbitrium liberet, ut ipsum, quod ante peccatorum concupiscentiæ serviebat, illam jam sibi subiectam habeat, eique dominetur. Quapropter doctrina ista sancti Augustini per sanctiones Ecclesiasticas tan-

quam Ecclesiæ Catholicæ dogma definita est. Nam Celestinus Papa non de gratia remissionis, sed de actuali & liberatrice differens, inter ceteros effectus ei tribuit, quod arbitrium liberet, hoc est, liberum faciat: Quo utique auxilio & munere Dei non auferretur liberum arbitrium, sed liberatur (id est, fit liberum) ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudens sit providum. Si arbitrium per gratiam efficitur liberum, profecto ante gratiam non est liberum ad bonum. Neque enim nisi esset amissa libertas ista, redderetur. Unde utrumque expressis verbis Synodus Arausicana definit: Arbitrium voluntatis in primo hominis infirmatum: nisi per gratiam Baptismi non potest reparari. Quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde ipsa Veritas dicit: Si vos filius liberaveris, tunc vere liberi eritis. Neque hic aliqua cavillatione veritas obscurari potest, existimando, alio sensu Concilium profiteri amissam libertatem per gratiam reddendam esse, alio Augustinum. Nam Canon iste verbottenus ex Augustini libris de Civitate Dei sumptus est, quo ipse breviter complexus est, Scripturæque teste comprobavit, quicquid toties, sicut vidimus, & tam constanter de perditâ boni libertate amissaque libero arbitrio tradidit.

Ex qua tanta doctrinæ uniformitate jam etiam facile est intelligere alium Canonem ejusdem Synodi Arausicanæ, quo definit contra Semi-Pelagianos: Si quis per offensam prævaricationis Adæ non totum, id est, secundum corpus & animam in deterius dicit hominem commutatum: sed animi libertate illaesa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagianus errore deceptus adversatur Scripturæ &c. Nam animi libertatem læsam, esse nihil est aliud, quam unam ejus partem, hoc est, libertatem ad bonum perisse, ita ut liberationis indigeat. Quod enim nonnulli per hoc significari volunt, arbitrium esse attenuatum tantum & infirmatum, ut in eadem Synodo dicitur, ita ut adiutorio contra concupiscentias indigeat, non animadvertunt, se hoc ipso id quod controvertitur confiteri; cum sine illo auxilio non possit esse liberum à servitute cupiditatis ad volendum bonum: vel si quid aliud dicere volunt, se arbitrium non solum non infirmatum peccato, sed longè fortius introducere, quam ante peccatum fuit, ut suo loco declarandum est.

CAPVT NONVM.

Perijt non solum libertas ad agendum bonum, sed etiam abstinendi à peccato.

HACTENVS abunde ex Augustino demonstravimus, arbitrium post lapsum primi hominis, antequam per gratiam à dominantis peccati servitute liberetur, non esse liberum ad opus bonum. Sed hac occasione merito dubitari potest, an sit saltem liberum, ut recedat à malo, etsi non faciat bonum. Hoc est, utrum sit liberum saltem ut absteat à peccato; an verò in peccandi necessitate viribus suis ineluctabilem præcipitatum sit. Quæ sanè questio & per seipsa perlerutatu digna est, & ex ejus resolutione longè liquidiùs apparebit, quibus fundamentis niti possit illa superius tradita de perdità boni operis libertate doctrina.

Itaque sanctissimus & profundissimus Doctor Augustinus non contentus declarasse, hominem post lapsum omni boni operis faciendi libertate privatum, eadem fiducià partem utramque docet, non esse etiam ei jam liberum à peccatis abstinere; sed in peccandi necessitate peccando cecidisse, à qua sola gratia salvatoris Christi eum liberare potest. Variusque pronunciati veritas seorsum demonstranda est.

Et quidem non esse jam liberum à peccando abstinere, quamvis olim libertimum fuerit, ita perspicue & constanter, frementibus licet Pelagianis, docet, ut in dubium revocari nequeat. Super hoc enim ipso dogmate Pelagianorum & Augustini acerrimus conflictus fuit, negante Augustino, esse jam liberum à peccato abstinere; Pelagianis contrarium ita obnixè asserentibus, ut dicerent, sine abstinendi potestate peccatum esse non posse. Ad cuius veluti certissimi dogmatis comprobationem, ipsissimis Augustini principiis usi sunt. Nam ipse cum junior adversus Manichæos nondum exortis Pelagianis dimicaret, hoc modo peccatum definierat: *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere.* Definitionem istam tamquam bellissimam & Pelagianorum principio congruentissimam aviaulimè arripuit Iulianus, magnisque cumulavit laudibus. O lucens, inquit, aurum in stercore! quid verius, quid plenius dici à quoquam vel orthodoxo potuisset? Hinc ergo invictissime confici volebat, nihil habere posse peccati rationem, nisi esset in potestate voluntatis ab eo abstinere quod faceret; ita videlicet, ut ad utramque partem eligendam, ad bonum videlicet & malum, esset indifferens, nec necessitas imponeretur partis alterius. Non enim, inquit, est prius voluntas, antequam velit; nec potest velle, antequam potuerit & nolle &c. Quibus collectis, apparet te verissime definisse peccatum esse, voluntas retinendi vel consequendi quod

iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Et paulo post: *Nihil est aliud peccatum, præter voluntatem excedentem ab ea calle, cui debet insistere, & unde liberum est non desistere.* Hæc & huiusmodi repetit ad fastidium inculcatque Iulianus, hoc unum conficere volens, ita peccatum esse debere liberum, ut ab eo abstinendo non peccet. Augustinus è contrario sepius constantissimeque docet, iam post lapsum ante adventum gratiæ ita peccatum à voluntate committi, ut ab eo abstinere non sit amplius liberum; ita videlicet ut abstinendo non peccet. Nam si ab uno peccato abstinendo necessario perpetratur aliud, non est satis illa libertas, ut per eam dicatur liberum esse à peccato abstinere. Hoc enim postulat talem libertatem voluntatis, ut peccatum de quo agitur siue novi peccati perpetratione posset omittere, siue simpliciter abstinendo, hoc est non agendo, siue aliam actionem agendo non malam. Ad definitionem autem suam respondet Augustinus, eam non esse datam de omnibus peccatis generatim, sed de illo peccato solo, quod propriè & simpliciter peccatum dicitur, hoc est, quod ita peccatum est & voluntarium, ut non sit etiam poena peccati, seu ut nihil involuntarij & penalis admixtum habeat quo illa abstinendi libertas infringatur. Se quippe cum Manichæis tunc de mali seu peccati origine disputasse, antequam nihil potuit penale præcedere: ideoque se respexit in sua definitione primos homines, qui tanta voluntatis libertate peccarent, ut eis libertimum esset ab eo quod faciebant, sine alterius peccati perpetratione cessare. Nunc verò postquam illa primi peccati poenâ, hoc est, illa peccandi concupiscentiâ nobis inolitâ puniti sumus, non esse nobis iam ante gratiam à peccato liberum abstinere, multoque minus esse liberum, si illi supplicio peccati originalis accesserit, aliud supplicium actualis peccati, scilicet consuetudo peccandi. Hæc est summa eorum, quæ Augustinus de libertate abstinendi à peccato, & de sua peccati definitione docet, tantâ quidem perspicuitate, ut nullâ tergiversationis umbrâ obturari possit. Nam Iuliano illam definitionem primùm proferente & magnopere commendante, sic ei respondet Augustinus: *Hic peccatum definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam poena peccati: de hoc quippe imperf. f. 37 agendum fuit, quando mali origo quærebatur, quale commissum est à primo homine ante omnes homines malum. Sed tu aut non potes intelligere, aut non vis. Et cùm Iulianus iterum iterumque ingeminaret, peccati rationem postulare ut sit liberum abstinere, & nusquam esse, nisi in eo homine, qui & habuit voluntatem malam, & potuit non* *Ibid. f. 38. habere*

habere: Respondet ei Augustinus: Ipse est Adam, quem nostra illa definitio, quæ tibi placuit, in-
tuebatur, cum dicerem: peccatum est voluntas reti-
nendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde
liberum est abstinere. Adam quippe omnino quando
peccavit nihil in se habebat mali, quo nolens urgere-
tur ad operandum malum, & propter quod diceret:
Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum,
hoc ago. Ac per hoc id egit peccando, quod iustitia
vetabat, & unde illi liberum fuerat abstinere. Nunc
ei, qui dicit: Quod nolo malum, hoc ago, abstinere
unde liberum non est. Ac per hoc sic tria ista discer-
nas, & scias, aliud esse peccatum, aliud penam pec-
cati, aliud utrumque, id est, ita peccatum, ut ipsum
sit etiam pena peccati. Intelligis quia horum trium
pertinet ad illam definitionem, ubi voluntas est agen-
dis quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere.
Peccatum namque isto modo definitum est, non pena
peccati, non utrumque. Mox etiam singula ista
peccatorum genera adductis exemplis explicat:
Horum sanè, inquit, trium generum frequantur
exempla, primi generis in Adam sine ullo nodo qua-
sitionis occurrit. Multa quippe sunt quæ agunt homi-
nes mala, à quibus eis liberum est abstinere (scilicet
ante contractam peccati consuetudinem, &
cùm jam gratia à peccati servitute liberati
sunt, sicut hoc alijs locis explicat) sed nulli tam
liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo a quo erat
conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus adja-
bat. Secundum autem genus, ubi tantummodo est pena
peccati, exemplum in eo malo est, quod quisque ex
nulla parte agit, sed tantummodo patitur: Velut cum
pro suo scelere qui peccavit occiditur, sive ab a corpo-
ris penâ quâcumque cruciatur. Tertijs vero generis,
ubi peccatum ipsum est & pena peccati, potest intel-
ligi in eo qui dicit: Quod nolo malum, hoc ago (hoc
est, in peccatis quæ superante dominanteque
concupiscentia committuntur) ad hoc pertinent
etiam omnia, quæ per ignorantiam cum aguntur, ma-
la non putantur, vel etiam putantur bona. Cæcitas
enim cordis si peccatum non esset, iniuste argueretur:
arguitur autem iuste, ubi dicitur: Pharisæe cæce, &
alijs plurimis divinum eloquium locis. Eademque
rursus cæcitas si peccati pena non esset, non diceretur:
Excecit enim illos malitia illorum: quod si de Dei
iudicio non veniret, non legeremus: Obsecrantur
oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper in-
curva. Quis porro volens cæcus est corde, cum velit
nemo cæcus esse vel corpore? Hæc omnia tam
prolixè ex Augustino protuli, ut ex proprijs
ejus verbis planissimè sentus ejus posset perci-
pi. Satiatissimè quippe docet, in ijs qui dicunt:
Non quod volo, hoc ago, hoc est, quos ita habet
concupiscentia subingatos, ut faciant quicquid illa
compellit, sicut alibi loquitur; itemque in ijs,
qui cordis cæcitate puniti sunt, ita ut nolentes,
corde cæci sint, non esse jam liberum à
peccatis abstinere, propter penam videlicet,
vel etiam malum quod faciunt putant bonum.
Nam ita duæ ipsissimæ causæ sunt, propter
quas jam olim de homine cum concupiscentia
propagato peripicuis verbis dixerat: Non esse
mirandum, quod vel ignorando non habeat arbitrium
liberum voluntatis ad eligendum quid recte faciat, vel

resistente carnali consuetudine, quæ violentia mor-
talis successione quodammodo naturaliter inolevit,
videat quid recte faciendum sit, & vela nec possit im-
plere: hoc est, non esse mirandum, si propter
duas illas causas non sit arbitrium jam libe-
rum à peccato abstinere. Nam ut addit, Ap-
probare falsa pro veris, ut erret invitus (per igno-
rantiam cordisque cæcitatē) & resistente atque
torquente dolore carnalis vinculi (concupiscentie)
non posse à libidinosis operibus temperare, non est na-
tura iustitiam hominis, sed pena damnati. Hæc ergo
doctrina quia Pelagianis summopere displice-
bat, & carpebatur, iterum iterumque velut
Catholicum dogma ab Augustino repetitur,
Scripturisque munitur. Nam cùm Iulianus
diceret, convinci Augustinum inficiari dog-
mata sua, ut promitteret se liberum arbitrium
non negare, quod ante (Baptismum) mali,
postea boni necessitate subverteret: nullum-
que peccatum in rebus poenitus reperiri; eo
quod peccati definitio postulet, ut sit ab eo
liberum abstinere: respondit Augustinus, ne-
que in bono neque in malo potestatem con-
trarij faciendi, vel libertatem abstinendi re-
quiri ad libertatem. Sed quia de libertate bo-
ni agendi nunc non agitur, de libertate absti-
nendi à peccato sic prosequitur: Ista definitio
peccati eius est, quod peccatum tantummodo est, non
quod etiam pena peccati; quia perijt libertas non pec-
candi: à quo malo nos liberat ille, cui non tantum di-
cimus: Dimitte nobis debita nostra; verum etiam:
Et ne nos inferas in temptationem: sed libera nos à
malo. Et libro secundo ejusdem operis cùm
urgeret iterum Iulianus, quod peccatum ex
precedenti disputatione apparuisset: Nihil esse
aliud, quàm malam voluntatem, cui esset liberum ab
eo quod pravè appetiverat abstinere: reponit ei Au-
gustinus: Hoc est omnino peccatum primi hominis,
unde in homines mali origo descendit. Quippe valde
liberum fuit ab eo quod pravè appetiverat absti-
nere; quia nondum erat vitium, quo caro concu-
pisceret adversus spiritum. Nondum enim dicebat:
Non quod volo ago, nondum postius in carne pec-
cati nullum necessarium habebat auxilium de si-
militudine carnis peccati. Hoc est, nondum in
Adamo erat illud vitium, quo libertas absti-
nendi à peccato periijt, propter quod superan-
dum nunc gratia salvatoris, non antea, necesse-
saria fuit. Et iterum inferius refricante Iu-
liano, non aliam esse peccati conditionem iux-
ta definitionem ejus, quam quod esset voluntas
admittendi quod iustitia vetat, & unde liberum est
abstinere: Eadem responsione instantius ex-
plicatiusque repetitā retundit ejus pervicaci-
am: Hæc definitio peccati est eius quod non est etiam
pena peccati. Nam ubi mala consuetudinis voces
esse conceditur atque ita voces vestri dogmatis suffo-
catis, dic si audes, quomodo voluntas hominis libe-
rum sit abstinere à peccato, ubi audis; Non quod volo
ago (id est, ubi dominatur concupiscentia)
aut nega esse malum, ubi audis; Non quod volo, facio
bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Sed utique
agnoscimus hoc peccatum penam esse peccati: Et ideo
discernendam ab illa definitione peccati, ubi voluntas
hoc committit, unde liberum est abstinere. Intellige
quod

Ibid.

Lib. 6. cont.
Iul. c. 23.Lib. 3. de lib.
arb. c. 18.Lib. 1. de
lib. arb.Lib. 2. de
lib. arb.Lib. 2. de
lib. arb.

quod dico. Ex his arbitror intelligi, quid dicat, & quid sentiat Augustinus de perdita per peccatum libertate abstinendi à peccato ut non

A sit opus identidem eandem illam explicationem suæ definitionis, quia adhuc sapius eandem repetit, hic infarcire.

CAPVT DECIMVM.

Idem demonstratur ex alijs Augustini scriptis.

NEQUIUS tamen arbitretur hanc sententiam ejus isti postremo libro nuper inventi, quod nos opus imperfectum vocamus, esse peculiarem, operæ pretium est ex alijs libris & ante & post heresim Pelagianam exortam scriptis, ejusdem doctrinæ consonantiam patefacere. Nam illa expressissimis istidemq; penè verbis docuit in libris Retractionum, qui eodem tempore exarati sunt: quo Iulianus illam ejus definitionem peccati vellicare ceperat. Nam ibi præmonens lectorem aduersus illum Pelagianorum errorem, quo putabant post peccatum primi hominis, antequam per fidem Christi à concupiscentiæ terrene dominatione liberemur, liberum esse nobis abstinere à peccatis, quæ illa voluntati dominante committimus: hanc totam explicat: Itemque desinitio peccati, quæ dicitur: Peccatum est voluntas reitendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberam est abstinere; propterea vera est, quia ad desinitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pena peccati. Nam quando tale est ut idem sit & pena peccati quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est ut oret auxilium. In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas. Alioquin tantis cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Quæ non est, sicut Manichæi desipiunt, aliena natura additamentum, sed nostra virtus: à quo non saluamur nisi gratia saluatoris. Quod si quispiam dicit, etiam ipsam cupiditatem nihil aliud esse quam voluntatem, sed vitiosam, peccatoque seruientem, non resistendam, nec de verbis, cum res constet, controversia facienda est. Sic enim ostenditur, siue voluntas (scilicet libera, quæ paxali Augustini voluntas paulo ante dicta est) nullum esse peccatum, siue in opere, siue in origine. Hæc Augustini verba ita perspicue sententiam sanctissimi Doctoris exprimunt, ut eorum, quæ contra Iulianum docuit, siquid adhuc scrupuli reliquum habere viderentur, ipsi qui ejus doctrinæ minus assueverint, loco commentarii esse queant. Docet enim, à peccatis illis, quæ sunt etiam pena peccati, non esse jam liberum abstinere: docet illius rei causam esse, quia voluntas nihil ad resistendum valet, sub dominante cupiditate: docet hoc item propterea fieri, quia voluntas nondum ab ejus dominatione liberata est; à qua si vel tantillum liberetur, ut pia sit, hoc est, ut vel pietatem fidei invocantis habeat, jam aliquantulum valet, quia aliquantulum liberata est, videlicet hæcenus ut saltem fide credat, & ex fide suæ imbecillitati & captivitati oret auxilium. Nam talem esse quemdam statum, in quo concupiscentiæ dominantis resisti non potest, eodem ipso loco Augustinus tradit: Qui vero lo-

Id. 1. de
lib. 1.5.

Ibid.

genti cupiditati bonâ voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta inlicita, iam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pena peccati. Hic autem status est ante fidem: nemo enim bonam voluntatem habet, quæ resistere possit dominanti concupiscentiæ, ne quidem ut imploret auxilium, ante susceptam fidem. Quomodo enim

Ad Rom. 10

Quin etiam antequam Augustinus cum Pelagianis dimicare cepisset, eandem doctrinam aduersus Manichæos tradidit. Nam cum Fortunatus ei illa scriptura loca obiecit, quod caro concupisceret aduersus spiritum, quod alia lex in membris repugnaret legi mentis, & captivos nos duceret, &c. Et ex similibus locis naturam mala in nobis peccati auertere esse colligeret, respondet ei Augustinus, talem peccandi necessitatem non ex natura, sed ex libero arbitrio contingere: Liberam voluntatis arbitrium

Disp. 2. cont.
Fortunatus.

in illo homine fuisse dico, qui primus formatus est. Ille sic factus est, ut nihil omnino voluntati eius resisteret, si vellet dei præcepta servare. Postquam autem libera ipse voluntate peccavit, nos in necessitatem præcipitatu sumus. Rem autem istam ut magis intelligentiæ minus peritorum exponeret, similitudinem adhibet perveræ cupidam consuetudinis ad faciendum aliquod opus malum. Potest, inquit, unusquisque nostram mediocri consideratione invenire verum esse quod dico. Hodie namque in nostris actionibus antequam consuetudine aliqua implicemur, liberum habemus arbitrium faciendi aliqua vel non faciendi. Cum autem ista libertate fecerimus aliquid, & facti ipsius tenemus animam pernicioso dulcedo & voluptate, eadem ipsa consuetudine sic implicatur, ut postea vivere non possit, quod sibi ipsa peccando fabricata est. Quæ similitudo consuetudinis quam vim habeat, intra oportunitus dicturi sumus. Clarissime verò doctrinam eandem libro tertio de libero arbitrio exposuit, quem quia paulo ante allegavimus, supervacaneo labore repeteretur. Hic satis est, recordari eum manifestissime tradere, quod post peccatum primi hominis arbitrium jam non sit liberum ad eligendum quid recte faciat, vel ad recte faciendum quod elegerit, causamque jungere ignorantiam & difficultatem, hoc est, reitendentem concupiscentiam: quibus damnationis pœnis sit, ut homo etiam invitus erret, neque possit à libidinosis operibus temperare. Nam ut gravissime verissimeque subnectit: illa est peccati pena iustissima, ut ametur unusquisque quod bene uti nolit, cum sine ulla posset difficultate si vellet. Id est autem, ut qui sciens recte non facit, ametur scire quid rectum sit: & qui recte facere cum posset nolit, amittat posse cum velit. Nam sunt reuera omni peccanti anime duo vitia pœnalis, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia de obedientia erret; ex difficultate cruciatus affligit &c.

Ibid.

L. 3. de lib.
arbit. c. 18.

Ibid.

CAPVT

CAPVT XI.

Loco libertatis abstinendi à peccato inducta est
peccandi necessitas.

QUOD si quis iuxta istam Augustini doctrinam intellexerit, quo pacto non sit jam liberum ante fidem à peccato abstinere, facile intelliget, illius secundi pronuntiati præcedenti capite propositi veritatem, quo videlicet pacto in peccati necessitate præcipitati sumus: quod non minori certitudine & asseverantia Augustinus docet. Si enim non est liberum à peccato abstinere, profecto necesse est peccatum facere, ut per se patet liquidissime. Nam propterea ista duo promiscue & pro ipsdem ab Augustino usurpari solent. Invectam igitur esse peccato primi hominis peccandi necessitatem, ferre non poterant Pelagiani. Non enim dubitabant, illud esse ipsissimum fermentum hæresis Manichææ: super quo gravissimus inter Julianum & Augustinum conflictus fuit. Julianus enim philosophiâ subnixus asseverantissime confirmabat, necessitatem istam capitaliter libertati arbitrij repugnare. Hinc illa creberrime repetita: *a* Libertas arbitrij possibilitas est vel admittendi vel vitandi peccati, ex pers cogentis necessitatis, que in suo pre iure habet utram suggerentia partem sequatur. *b* Homo in peccatum a nullo impellitur, vel a peccato abstrahitur voluntate capiva. *c* Ut ratio prodidit, arbitrij libertas est propulsarix necessitatum, ut nemo sit vel bonus vel malus, cui non sit liberum esse contrarium. *d* Sine liberi arbitrij integritate, scilicet ad bonum & malum, æquitas Christo proprii non potest constare iudicij. *e* Neque cuiquam, exclusa libertate, boni vel mali necessitas credatur incumbere. Quibus similia in Iuliani scriptis passim obvia sunt. Sed hanc arbitrij libertatem ad bonum & malum funditus Augustinus pro utraque parte subvertit. Docet enim contra Pelagianorum istas assertiones, libertatem arbitrij non solum cum necessitate solius boni faciendi posse consistere, sed etiam cum necessitate solius mali: uno ex necessitate boni salvam relinquente libertate, probat eam etiam nulla mali necessitate periri. Nam cum Iulianus acriter reprehenderet, quod in Augustini sensu voluntas appendenda iugiter pravitatis incumbere, & Augustinum stultitiæ & profanitatis argueret, eo quod liberum vocaret id, quod nisi unum velle non posset, videlicet solum malum, seu peccatum, de quo agebatur; respondet ei Augustinus: Liberum non est, nisi quod duo potest velle, id est bonum & malum. Liber Deus non est, qui malum non potest velle: de quo etiam ipse dixit: Deus esse nisi iustus non potest. Sicne Deum laudas, ut ei auferas libertatem? An potius intelligere debes, esse quandam beatam necessitatem, qua Deus iustus non potest esse? Ita ex necessitate boni, qua Deus malum velle non potest, sed solum bonum, probat etiam incolumem

manere libertatem arbitrij, quamvis similiter bonum velle non possit. Et cum Iulianus eandem querimoniam de libertate, non solum mali, sed & boni potestatem postulante repeteret, ut reatus peccati peccanti possit imputari: eadem responsione telum illud retorquet: Ergo nec in Deo est arbitrij libertas, quia malum facere non potest &c. Rursusq. Iuliano vociferante quod Augustinus liberum arbitrium ante mali, postea boni necessitate subverteret, retundit impetum ejus ex eo, quod neque Deus, neque Angeli, neque beati libertate arbitrij spoliarentur, quamvis in eis sit boni perpetua & beata necessitas. Hac ergo generali præmissa velitatione, ex qua tamen sensus Augustini & hæresis Iuliani liquidissime cognosci potest, ad rem ipsam accedunt propius, clamatque Iulianus, *insitiam non imputare, nisi si libe- rium est abstinere: gravissimique criminis loco imputat Augustino, quod dixisset, esse necessitatem mali, quoniam, inquit, sicut dixisti: Ad faciendum bonum non est lib. ra, perque hoc aliud agere non potest, nisi malum; voluntatem proinde ab insania mali ipsa quam patitur mali necessitate defendi. Præliis igitur Augustinus rem ipsam explicando subiungit: Multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse penam, quod nulla necessitate commissum est. Si enim necessitas nulla peccandi est, ut omittam vim mali eius quod originaliter trahitur, (id est concupiscentiæ) hoc enim nullum esse vis vultis: quid patiebatur, quæsi, qui secundum vestrum sensum tantâ mole mala consuetudinis premebatur, ut diceret: Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago? Hanc enim Scripturam ipse Pelagius Pelagianus auctor dogmatis ita intelligebat, ut esset vox peccatoris sub lege adhuc positi, qui nimia vitiorum consuetudine velut quadam teneretur necessitate peccandi: & quamvis bonum appetere voluntæ, ipsa tamen præcipitaretur in malum; sicut ipsissimus Pelagij verbis ex libro ejus tertio de libero arbitrio desumptis, Augustinus refert. Pergit igitur Augustinus in asserenda peccati necessitate: Demde, inquit, cogitare te existimo, quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita, quanto labore discatur. Qui autem nesciunt, ipsam boni appetendi malique vitandi ignorantiam patiuntur peccandi necessitatem. Necessitas est enim ut peccet, qui nesciendo quid facere debeat, quid non debeat facere, sciat. De quo genere malorum Deus rogatur, ubi dicitur: Delicta invenisti, & ignorantia mea te minime. Quod genus delictorum si non imputaret Deus iustus, non ea sibi dimitti posceret homo solus. Unde dicit & Dei famulus Iob: Signasti peccata mea in sacculo, & amonasti si quid iniquitatis commisi. Cum vero insultaret Augustino Iulianus, quod per argumen-*

a Lib. 1. oper. imper. f. 150

479

argumenta sua totum fomentum necessitatis evanescent, eo quod voluntas non posset convinci neque, nisi quæ potuit utique tam bonum velle, quam malum voluit. Rursus Augustinus duas illas necessitates velut peccandi radices tangit, ignorantiam scilicet & concupiscentiam: Necesse est ut peccet à quo ignoratur instituta: nunquid adeo cum instituta cognoverit, non sunt ei remittenda peccata, quæ ignorantia necessitate commisit? Aut quia iam cognovit, quemadmodum vivere debebat, de ipso (forte, de seipso) ei præsumendum est, ut iuste vivat, & non de illo, cui dicitur: Ne nos inferas in tentationem? Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi: sed ut non obstit ista necessitas donat ille cui dicitur: De necessitatibus meis erue me. Donat autem duobus modis, & præteritum dimitrendo iniquitatem, & opulando ne intremus in tentationem. Unusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Hinc ulterius Iulianum ex proprijs principijs jugulat: juxta quæ dixerat, affectionales quædam qualitates malas ita homini inhærescere, ut aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separentur. Quisquis ergo, inquit, eâ timiditate peccaverit, quæ ab illo non potest separari, quid aliud quam necessitate peccabit? Sed vos ista peccata ex illis venire peccatis, quæ nulla necessitate commissa sunt, in illo saltem conceditis, qui dicit: Quod nolo malum, hoc ago. Quis enim ut istam patiatur necessitatem, non nisi peccandi consuetudine premittitur, procul dubio priusquam peccaret, nondum necessitate consuetudinis premittitur. Ac per hoc etiam secundum vos, peccandi necessitas unde abstinere liberum non est, illius peccati pena est, à quo abstinere liberum fuit, quando nullam pondus necessitatis urgebat. Ex hoc ergo argumento ad hominem, quia fatebantur Pelagiani eos, qui malo inolite consuetudinis premebantur, quadam peccandi necessitate teneri, & quamvis bonum appeterent voluntate, usu tamen præcipitari in malum (ut supra ex Pelagio diximus) concludit Augustinus multò invictissimè propositum suum de peccandi necessitate, quæ ex concupiscentia illa universali omnibus omnino creatis bonis inhiante nascitur: Cur ergo non creditis tantum saltem valuisse illud primi hominis ineffabiliter grande peccatum, ut eo vitaretur humana universa natura, quantum valet nunc in homine uno secunda natura? Sic enim à doctis appellari consuetudinem nos commemorandos putasti. Cum igitur & illa fateamur in hominibus esse peccata, quæ committuntur non necessitate sed voluntate, quæ tantummodo peccata sunt, unde ab eis liberum est abstinere: Et peccata de ignorantia vel affectionum necessitate venientibus, quæ

A iam non solum peccata, verum etiam pena sunt peccatorum, plenum sit genus humanum, quomodo dicitur definitionibus nostris peccatum nec in moribus inveniri? Quibus verbis retundit illud acumen Iuliani, quo putabat, peccata hoc ipso quo necessaria, non jam esse peccata, utpote quæ peccata esse non possent, nisi voluntas quæ peccaverit illo ipso tempore, quo peccat, potestatem habeat recedere à malo & facere bonum, ut consitet ratio libertatis, sicut ad fastidium ulque in eodem opere Iulianus repetit. Totis enim viribus dogma istud Pelagianum asserit Iulianus, evertitque Augustinus; Non posse esse peccatum, juxta definitionem Augustini olim datam, nisi ab eo sit liberum abstinere: Neminemque esse vel bonum vel malum, cui non sit liberum esse contrarium. Cum ergo Iulianus hanc planissimam Augustini mentem intelligeret, sicut verba sonant, eam exprimit sapissimè sicut nos eam explicuimus, ita videlicet, ut peccato primi hominis liberum arbitrium quasi altera alâ truncatum fuerit, hoc est, libertate faciendi boni; neque alia libertas manserit reliqua ante fidem, nisi quæ malum possit facere, non tamen à malo recedere: eodem videlicet modo, quo beatis dicimus ademptam esse libertatem faciendi mali, sola superstita libertate boni, quam non possunt amplius ab arbitrio suæ voluntatis excutere. Quicquid enim volunt, vel se velle volunt, sub ratione boni honesti ac divini volunt. Hinc igitur illa verba Iuliani, quibus crebrò mentem Augustini clarissimè ob oculos ponit: Voluntas, sicut dixisti, ad faciendum bonum non est libera, perque hoc aliud agere non potest nisi malum. Et iterum: In putas, quia libertate solum peccatur. Et alibi luculentissimè mentem Augustini esse dicit, quod arbitrij libertas primo est eversa peccato, & in omni deinceps hominum genere manca adeo remansit, ut non sit ei possibile, nisi tantummodo malum facere. Itemque rursus, quod non habeat in facultate electionem partu alterius, id est, recedere à malo, & facere bonum: sed iniquitatis necessitate depressa, appetentia criminum patere compellatur. Cupusmodi objectiones ex Augustini mente semper intelliguntur de statu liberi arbitrij sub lege, seu ante gratiam atque fidem, hoc est, de libero arbitrio, sicut cum hominibus nascitur, & antequam per Christi gratiam reparetur: earumque veritatem nunquam diffitetur Augustinus; sed semper magis magisque verissimam esse profitetur, vel semel explicatam tacitus prætermittit.

Lib. 1. oper. imperf. f. 14

Ibid. f. 121

Ibid. f. 15

Lib. 1. oper. imperf. f. 16

Lib. 2. oper. imperf.

CAPVT XII.

Idem sensus Augustini asseritur ex alijs ejus scriptis,
tàm contra Manichæos, quàm contra
Pelagianos exaratis.

QUOD si quis etiam cetera Augustini scripta adversus non solum Pelagianos, sed etiam Manichæos explorare velit; eandem doctrinam in eis luculenter traditam de peccandi necessitate, in quam primi hominis peccato incidimus, & de quibus illius necessitatis causis, cecitate seu ignorantia, & difficultate seu concupiscentia, quam sapius infirmitatem vocat, deprehendet. Nam cum utrisque illis hæreticis, ex diversis capitibus, hac de re non exiguum certamen fuit. Manichæi enim, ut supra diximus, ex illa concupiscentia importunitate colligebant, malam naturam nobis esse permixtam, quæ in nobis sine arbitrij nostri libertate peccata fingeret: & hanc libertatis inopiam ex naturæ nostræ institutione contigisse. August. contrā docet, naturam hominis cum arbitrio liberrimo sine cecitate, sine concupiscentia renitenti infirmitate primitus esse conditam; sed ex male usa hujusmodi libertate peccandi necessitatem accidisse: ita videlicet ut illa peccandi necessitas, quam & Manichæi & Augustinus in homine esse animadvertēbant, & admittebant, & esse fatebantur, non esset natura instituta hominis, sed poena damnata. Et hinc est quod Augustinus adversus Manichæos primum soleat libertatem primæ conditionis asserere, & statim ad causam erroris eorum respondendo dicere, illam peccati legem, peccandique necessitatem, quam omnes homines ante gratiam sentiunt, peccati præcedentis esse supplicium. Nam hinc illa adversus Fortunatum Manichæum: *Libertum voluntatis arbitrium in illo homine fuisse dico, qui primus formatus est. Ille sic factus est, ut nihil omnino voluntati ejus resisteret, si vellet Dei præcepta servare. Postquam autem libera ipse voluntate peccavit, nos in necessitatem præcipiati sumus. Et intra iterum hanc necessitatem miseriam vocat: Peccata anima, & ideo misera est. Libertum arbitrium accepit, usque libero arbitrio quemadmodum voluit: lapsa est, eiecit est de beatitudine, implicata miserie; nempe illis de quibus agebatur cecitate, & bene vivendi difficultate. Et libro secundo de actis cum Felice Manichæo: Si voluntas est in peccando, natura non est, quæ cogat. Sed siquid infirmitatis patimur, qui non possunt in plene quod volunt (unde Apostolus Paulus dicit: Viueo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati) manifestum est hoc venisse de transgressione primi peccati Adam, & de consuetudine mala. Nam vobis libera voluntate faciunt homines consuetudinem quam cum fecerim, facile superare non possunt. Ipsi ergo sibi de*

A seipsis fecerunt, quod contraria lex habet in membris eorum. Et hæc est perpetua ejus doctrina contra Manichæos.

Adversus Pelagianos verò viribus libertatis tribuentes pugnam & victoriam contra illas peccati poenas, cecitatem & concupiscentiam, quas peccando meruimus, vel etiam prius negantes esse poenas, sed innoxios primæ conditionis affectus & effectus, longè exertius docet, illas esse gravissimas primi peccati poenas, per quas libertas peccandi & non peccandi, quæ fuit olim, in peccandi necessitatem commutata est. Hinc illud contra Pelagium, qui molestinè ferebat cum omnibus discipulis suis illam arbitrij infirmitatem ad cavenda peccata in viris bonis, illamque peccandi necessitatem in infidelibus, quam tradebat Augustinus: *Nec cogitat, pravatorem legi quam digne lux deserat veritati, quæ desertus utique sit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non jurgat: ut ideo tantum audiat vocem legis, quæ admonetur implorare gratiam Salvatoris. Quam tamen ipsam ne quidem implorare poterit, nisi jam pia voluntas per fidem facta fuerit. In tantum enim libera est, quæ in tantum liberata est, ut alibi dicit. Et inferius adversus illam peccandi necessitatem, quæ superbiam nostram à Deo frangi prædicabat Augustinus, sic insurgit Pelagius: Quomodo Deo pro illius peccati reatu subditus esse poterit, quod suum non esse cognoverit? Hoc est, quomodo humilitatem dilcet ex illo peccato, quod non est suum, eo quod non sit liberum, sed necessarium? Sic enim se statim explicat: Suum enim non est inquit, si necessarium est. Aut si suum est, voluntarium est: & si voluntarium, vitari potest. Cui Augustinus: Suum est omnino: sed vitium quo committitur nondum omni ex parte sanatum est: quod quidem ut inolescere, de non recte usa sanitate*

C descendit. Ex quo viro iam male valens, vel infirmitate vel cecitate plura committit. Nam illa duo, sunt illa peccandi necessitas, de qua loquimur. Vnde inferius in eodem libro cum dixisset Pelagius ex Hieronymo: *Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia nos necessitate trahi; refert hanc sententiam Augustinus ad primi hominis conditionem; nunc autem ante gratiæ liberationem nos peccandi necessitate constringi. Quis, inquit, non agnoscat? Quia non toto corde suscipiat? Quia aliter conditam humanam neget esse naturam? Scilicet in primo homine. Sed mi rectè faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis, quia liberatus est charitatu; hoc est, ideo non est nunc in quibusdam hominibus peccandi necessitas, quia per charitatis gratiam liberantur:*

Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.

Disp. 2. cum Fortunato.

Lib. 2. de act. cum Felice. 3.

Lib. 3. de
cap. 1.
La. 1. de
cap. 1.

rantur: qua non subveniente, quid sunt homines, nisi velut muta animalia procreata naturaliter in captivitate & interitu? Sicut alibi ex Apostolo Petro dicit. Unde & hic subiungit: Quod autem ex virtus natura, non ex conditione natura (quo verbo Hieronymus usus fuerat) sit quadam peccandi necessitas, audiat homo, atque ut eadem necessitas non sit, discat Deo dicere: De necessitatibus meis educ me: quia & in huiusmodi oratione certamen est adversus tentatorem de ipsa contra nos necessitate pugnandum. Ac per hoc optulante gratia per Iesum Christum Dominum, & mala necessitas removebitur, & libertas plena tribuetur. Quibus verbis significat, per solam gratiam nos ab illa peccandi necessitate liberari. Quia proinde non liberante, necessitas illa partes suas agit, & ita premit eos quos sibi subiectos tenet, ut eis à peccando abstinere non sit liberum: & quamvis supplicio legis terribi abstinere subinde velint, abstinere tamen non possunt. Quod mox in eodem loco, quamvis in libris de libero arbitrio uberius tradidit, duarum poenarum supradictarum allegatione perspicue docet: Sunt etiam, inquit, necessitates facta improbanda, ubi vult homo recte facere, & non potest. Nam unde sunt illa voces: Non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago? Et hanc infirmitatem, qua homo non habet, ut ipse loquitur, liberum arbitrium eligendi quid recte faciat, nec possit implere quod elegerit, ex peccati primi supplicio profecti tradit: quae nos paulo ante ex libris de libero arbitrio allegando declaravimus.

Ibid.

Ibid. de
cap. 1.

Præclarissime verò, & lucidissime eandem illam peccandi necessitatem tradit & explicat libro de perfectione iustitiae contra Celestinum Pelagii discipulum acutissimum, & veracissimum. Cum enim ille dilemmate urgeret, utrum naturae necessitate, an arbitrii libertate peccaremus: Eo scopo scilicet, ut ex necessitate culpam abesse, ex libertate culpam vitari posse concluderet: respondet ei Augustinus categorice, & rem à fundamentis, causasque iam dictas necessitatis istius explicat: Respondetur, inquit, per arbitrii libertatem factum est, ut esset homo cum peccato, sed iam perialis virtutis subsecuta ex libertate, ut necessitatem: unde ad Deum fides clamat: De necessitatibus meis educ me. Ecce peccandi necessitatem & ejus originem ex libertate profectam. Sub quibus pefire, vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intelleximus, volumus, nec valeamus implere. Ecce causas ejus cecitatem, & concupiscentiae infirmitatem cum quibus nati sumus. Nam & ipsa libertas credentibus à liberatore promittitur: Si inquit, vos finis liberaverit, tunc vere libereritis. Ecce quomodo libertas solius fidei liberatoris effectus & premium est. Vita enim vitio, in quod cecidit voluntate, carum libertate natura. Hinc alia Scriptura dicit: A quo enim quis devictus est, huic & servus additus est. Ecce adductum libertatis interitum per illam peccandi necessitatem; utpote quae non sit aliud, nisi dura, & humanis viribus inextricabilis sub victore peccato servitus & captivitas.

Hinc fidei liberatorem implorantis, & gratiae arbitrium ab illa servitutis necessitate liberantis indigentia. Quid enim opus liberatore gratiaque liberante, si ad bonum faciendum ante fidem sumus liberi, neque sub victrice peccati cupiditate captivi? Sicut ergo non est opus sanis medicus, sed male habentibus: ita non est opus liberis liberator, sed servis; ut ei dicat gratulatio libertatis: salvasti de necessitatibus animam meam. Quid est igitur, Doctor profundissime, quid tandem est illa libertas ad agendum bonum, quam interisse dicis, ut liquido intelligamus, eam in arbitrio peccati servo superesse nullo modo posse? Ipsa enim sanitas est vera libertas; quae non perisset, si bona permanisset voluntas. Cum vero sanitas non sit aliud, ut ibidem & alijs locis crebro tradit, nisi charitas; quis sanae mentis vel ambigere possit, libertatem arbitrii ad bonum charitate velut sanitate pereunte perisse, & ante restitutam liberatoris fidem superesse non posse? Quid ergo reliquum esse potest in arbitrio à victore peccato, hoc est, à victricibus peccandi cupiditatibus nondum fide liberato, nisi peccandi necessitas? Unde pergit Augustinus: Quia vero peccavit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas. Quando igitur tandem plena arbitrii libertas erit, quae nullam omnino neque mortaliter, neque venialiter, neque in singulis actibus, neque in aliquibus per intervalla surreptibus peccandi necessitate teneatur? Audi: Donec tota sanetur infirmitas, concupiscentiae, & accipitur tanta libertas, in qua sicut necesse est permaneat beate vivendi voluntas, ita sit etiam bene vivendi, & nunquam peccandi voluntaria felixque necessitas. Ecce peccandi necessitatem & bene vivendi libertatem divinis continuas orationis filo explicatam, mutuaeque collationis antithelibus illustratam mirabiliter. Nam illa necessitas & libertas diametrali se invicem contrarietate perimunt: ita videlicet, ut pereunte charitatis tanquam sanitatis libertate, adsit plena peccandi necessitas; deletaque vicissim peccandi necessitates sit bene facienda plena libertas; quia sublata omni concupiscentiae infirmitate ita plena sit charitas ut sit quaedam bene vivendi & nunquam peccandi voluntaria felixque necessitas. Quae sicut in illo bonae libertatis ratiogio non tollit, sed potius ponit in singulis actibus perfectissimam perpetuamque bene agendi libertatem; ita è contrario in illa male libertatis abytho peccandi necessitas non tollit, sed potius ponit in singulis actibus perfectissimam perpetuamque peccandi libertatem. Inter illa verò duo extrema, vita credentium in Liberatorem incedit media: in qua ipsdem gradibus crescit sanitas charitatis, & concupiscentiae infirmitas diminuitur. Quod interea dum fit, inexpiabili bello libertas novi hominis cum veteri illa peccandi necessitate luctatur: ut tanto rarius veteris concupiscentiae servitute peccemus, quanto libertas à cupiditatibus vincientibus, quam charitas tribuit, fuerit auctor & firmator;

Ibid.

Ibid. c. 3.

Ibid.

X

tanto

tanto crebrius, quanto languidior. Sicut enim amor creaturarum rerum non potest nisi solius creatoris amore superari; ita nec potest arbitrium ab ejusdem amoris omnia peccata perpetrantis vinculis, nisi solius creatoris amore liberari. Nemo doctrinam istam in Augustino exploratissimam, in veritate certissimam, in Scripturis, Catholicâque fide fundatissimam suspectam habeat; nemo miretur velut novam; nemo adversus velut duram stomachetur. Veritas ejus Pelagianam hæresim fregit, & extinxit; sine qua Iulianum, Celestium, ac Pelagium impossibile est, superari. Antiquitas ejus omnes sanctos ab Ecclesia condita peccati victores, & à cupiditatum vinculis ad bonum liberos fecit; durities ejus, si tamen veritas ulla dura dici debet, omnes electos veraciter humiles reddidit. Mali enim istius, quod ignorantiam & concupiscentiam dicimus, sunt occulta & dira contagia; quæ nullâ Philosophiæ subtilitate penetrari ac detegi possunt; sed solummodo obscurari. Vincula ejus sunt adamantina; quæ nullis exultantis arbitrij viribus solvi vel superari; sed tantummodo arctius stringi possunt. *Iustus es, Domine, & rectum iudicium tuum: qui servis tuis fugitivis pœnales fecisti compedes, ut ipsâ docrine servitutis attriti, vel sic tandem sciant & videant, quia malum & amatum est eis reliquisse Dominum; ut vel sic impressa medullitis illa pringentia superbia, qua cecidimus, superetur; dum nostrû*

Psalm. 118.

Psalm. 2.

nihil agnoscimus, ac datur totum Deo: ut vel sic ex ipsa tanta liberationis molestia discant cautius hic & suspensius in reddita sibi nonnulla charitatis libertate ambulare cum Deo, ne amplius eis peccare sit lusus, rursusque in illam horrendam concupiscentiæ servitutem relabantur. Hi sunt fructus superbo nostro generi maxime in hac vita necessarij, quos Deus in suis electis ex horribili istius pœna sensu & contemplatione, & formidine operatur. Bonitas ejus maxima est: sed severitas iudiciorum profundissima. Iniquitatem enim peccati tanto graviores, quanto facilius homo non peccaret, quem nulla adhuc tenebat infirmitas, pœna iustissima subsecuta est, ut mercedem mutuum peccati sui in semetipso reciperet, amittens sub se positam sui corporis quodammodo & animi obedientiam quam præcipuam sub Domino ipse contemplerat. Quid miramur, quid stomachamur, & ad veritatem fremidimus? Nos ipsi iracundiam ejus provocavimus; & peccato victi, supplicium iustissimum peccati servitutem accersivimus. Nam ut optimè Augustinus dicit: *Sola hominis voluntate factum est, ut ad istam necessitatem veniret, quam sola hominis voluntas superare non potest. Et sibi: Naturæ nostræ dura necessitas merito præcedentis iniquitatis exorta est. Quapropter saluberrimè hac de re sanctissimus doctor consulit: Neque adversus Deum murmurare, neque contrariam manifestissimam disputare; sed pro pœna nostra illius misericordiam quærere & orare debemus.*

C A P V T X I I I.

Non discrepat hæc Augustini doctrina à fide Catholica, juxta quam ipsemet profitetur, hominem habere liberum arbitrium ad malum & bonum.

HANC igitur Augustini doctrinam tanquam in scriptis ejus exploratissimam certissimamque supponentes, duo adhuc præstare debemus. Primum declarandum est, quomodo ea possit cum illa solemnî, & sæpius iteratâ Augustini consistere, qua suprà dixit, ad placandos Pelagianos, non perijisse liberum arbitrium de humano genere; maximèque qua asseruit nos adhuc post lapsum habere liberum arbitrium ad bonum & malum. Secundum, qua ratione tota hæc doctrina de sublata boni libertate inductaque peccandi necessitate intelligenda sit, utrum respectu singulorum actuum, an generatim dumtaxat ad implendam totam iustitiam, universaque peccata, vel saltem mortalia declinanda: hoc est, utrum arbitrium libertate careat, qua faciat vel unum & minimum opus bonum: an verò tantummodo, qua totam iustitiæ legem impleat, ab omnibus omnino declinando peccatis. Miris enim tricus planissima Augustini

mens à Scholasticis radicem ejus non penetrantibus implicata est.

Ad primum igitur quod attinet, duplici sensu intelligi potest, liberum arbitrium perijisse de humano genere. Primus est, ut ipsa potentia, quæ non est aliud, nisi voluntas qua aliquid volumus, perijisse censetur: alter, ut status voluntatis, secundum quem aliquid potest liberè velle, salvâ licet potentiâ, interierit. Pelagiani igitur quando impingebant Augustino calumniam illam, quod liberum arbitrium per peccatum interijisse traderet, non juxta primum, sed juxta secundum sensum loquebantur. Iulianus enim sæpius & apertè profitebatur juxta Augustinum, Voluntatem velle posse malum, sicut ex superioribus satis intellectum est. Velle autem non potest sine potentia voluntatis. Sensus igitur calumniæ Pelagianæ fuit, quòd iuxta doctrinam Augustini status libera voluntatis perijisset, ita videlicet, ut quicquid jam homo vellet, sive bonum, sive malum, non jam amplius

amplius liberā voluntate velle; eo modo quo nos ceteros, somno perire libertatem: non quasi potentia voluntatis auferatur; sed quia status libertatis tollitur, ut illo impedimento praepedita, nullo motu libero voluntas dormientis moveatur. Inde porro ista Pelagiana accusatio protecta fuit, quod libertatem voluntatis in eo essentialiter sitam esse crederent, quod voluntas simul posset velle bonum & malum. Quod partim ex antea citatis Iuliani testimoniis: partim & uberius ex Pelagianorum dogmatum explicatione liquet. Hic unum aut alterum locum allegasse sufficit. Nam hinc ista Iuliani formalis definitio: *Libertas arbitrii, quia a Deo emancipatus homo est, in admittendi peccati & abstinendi a peccato possibilitate consistit.* Ex qua colligit consequenter paulo post: *Et boni possibilitas & mali bona est: quoniam per se bonum facere laus virtutis est; posse malum facere reprobationum libertas.* Itaque addit: *Posse laus est ad hoc solum exultans, ne homo vel in peccatum a quoquam impellatur, vel a peccato abstrahatur voluntate captiva.* Libertas enim secundum ipsum est propulatrix necessitatis, ut nemo sit vel bonus vel malus, cui non sit liberum esse contrarium. Ex quibus & similibus locis perspicuum & certum est non agnovisse Pelagianos ullum actum liberum, sive bonum, sive malum, qui non a libero arbitrio cum illa indifferentia contrarietatis existeret. Nam hinc factum est, ut cum Augustinus dixisset: *Voluntas quae libera est in malis, libera in bonis non est;* Iulianus hoc acerbissime reprehenderet: Non minore plane, inquit, scilicet professione, quam profanitate, libertatem vocas, quod dicit nisi hominem velle non posse. Cum igitur illa esset fixissima Pelagianorum, & eorum iudicio indubitata veritatis & certitudinis sententia, nemini mirum videbatur, cur Augustinum tam amarulentis convitiis incescerent. Putabant enim apertissime negari ab ipso libertatem arbitrii, idque non solum in actibus bonis, quod ultra apertissime Augustinus fatebatur; sed etiam in malis: quia, ut iam audimus, nullum esse putabant hoc liberum dici, quod nisi unum (scilicet contrarium seu solum malum) velle non possit.

Cum igitur iste sit calumniae Pelagianae sensus, perspicuum est intelligere, quo sensu Augustinus illam depellendo, liberum arbitrium de humano genere perisse negat. Nam quamvis sentiat, & conitanter doceat, libertatem ad bonum peccato perisse, ita ut antequam per fidem & gratiam liberetur, non possit quicquam facere operis boni; non tamen idcirco iudicio & sensu Augustini sequitur, liberum arbitrium, sive potentiam spectes, sive statum, juxta quem aliquid liberē velle potest, peccando perisse. Nam saltem antequam per fidem liberetur, liberum arbitrium liberissime peccare potest, quamvis in illo statu bonum velle non possit. Nam ad actum liberum non requiritur indifferentia contrarietatis, non diffidentibus illam veritatem etiam Neotericis: cum hoc in Dei, & Angelorum, atque hominum

beatorum libertate, manifestum sit. Merito igitur etiam sublata per peccatum boni agendi libertate, negat Augustinus liberum arbitrium de humano genere perisse. Vt summum enim sequitur ex illa servitute, qua sub peccato sibi dominante captivum facit, libertatem arbitrii ad pauciores actus, videlicet ad solos malos coarctatam esse: quemadmodum vice versa ex immobili illa servitute iustitiae, qua divini amoris vinculis captivi, Deo sebei necessitate serviunt, sequitur arbitrium voluntatis ad solos actus bonos restrictam esse, sine praedicio libertatis. Vtrobique enim ad actus sibi convenientes, sive malos tantum sive bonos tantum, incoleantur manet. Hoc igitur sensu negat semper August. liberum arbitrium perisse, quia videlicet non perijt ad malum; quamvis ad bonum nullum sit nisi per gratiam antequam liberetur. Cui sensui asserendo plurima & luculentissima eodit testimonia, quorum nonnulla supra dedimus. Nam hinc illud ad Bonifacium: *Arbitrium sui in malo liberum dicimus: ad agendum vero bonum Dei gratia liberandum.* Et illud apertissimum, quo calumniam jugulat: *Libertas quidem perijt, sed habenda plenam cum immortalitate iustitiam &c.* Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non perijt, ut per illud peccent, maxime omnes &c. Et infra: *Itae voluntas, quae libera est in malis, quia deletur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est.* Quae sententia quia omnium apertissime mentem Augustini expellerat, sine fuso declarando, post peccatum ante liberatricem gratiam solum libertatem in malis, deleta funditus boni agendi libertate, remansisse, maxime Iuliani stylium acerbiterque provocavit: ut propterea dixerit Augustinum in illo opere audacius quid sentiret aperuisse: imo illa ipsa verba paulo antea citata scilicet & profanitate argueret, eo quod Augustinus profiteretur, liberum esse (dixerat enim libera est in malis, & non in bonis) quod nisi unum velle non posset. Quam tamen suam professionem tantum abest, ut Augustinus inficeretur aut retractet, ut potius verissimam esse ex Dei & beatorum libertate probet, & Iulianum errasse feribat, sicut supra declaravimus. Sexcenta loca produci possent, quibus semper in Pelagianos collimando inculcat Augustinus, eatenus peccato non perisse libertatem, quia homo manet liber iustitiae, & peccati servus, hoc est, quia libera voluntate peccato servit, quamvis iustitia servire non possit, nisi eum filius ante liberaverit. Sed in re aperta non est amplius immorandum.

Majorem difficultatem habet, quo pacto non solum liberum arbitrium peccato perisse neget Augustinus, quod propter libertatem, qua peccata perpetrantur, intellectu facile est; sed etiam expressè Pelagianis respondendo dicat: *Liberum arbitrium & ad malum & ad bonum constreandum est nos habere.* Et in Epistola secunda ad Valentinum: *Catholica fides neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam, sive in vitam bonam.* Nam illis locis indifferentiam

contrarietatis ad bonum & malum videtur etiam post peccatum asserere, & ita precedenti assertioni suæ strenuè contradicere.

Respondemus, per hæc & similia loca non hoc velle significare Augustinum, quod arbitrium post peccatum sit adhuc liberum, & indifferens ut faciat bonum & malum, sicut antè peccatum fuerat. Hoc enim illa peccati servitus, & captivitas, cui arbitrium subjugatum est, & liberationis necessitas, & quicquid hoc usque tam operose ex tot & tam multiplicibus Augustini & Pelagianorum testimonijs demonstravimus, prorsus falsum, & directissimè contra Augustini mentem esse convincit. Sed hoc vult Augustinus, liberum arbitrium voluntatis esse id, quo non solum malè, sed etiam bonè vivimus, nec vitam tantummodo malam, sed etiam bonam agimus. Per quid autem seu quâ potestate faciamus aut malum, aut bonum, alia quaestio est: cuius solutionem quamvis non illis verbis, tamen alijs plerumque Augustinus adjungere solet; ne quis imperitior fortè suspicetur, quod sicut neutrum sine libera voluntate nostra sit, sic etiam utrumque indifferenti nostrâ voluntate fiat, etiam si gratia voluntati non conferat boni agendi libertatem, seu potestatem. Eadem enim sunt potestas boni & libertas boni; cum hoc sit nobis liberum facere, quod habemus in nostrâ potestate; hoc non sit nobis liberum, quod non habemus in potestate, seu cuius non habemus potestatem; ut infra latius explicabimus. Hunc igitur errorem præcavens Augustinus, in utroque loco sese explicat. Nam cum dixisset, nos habere liberum arbitrium, ad malum & ad bonum faciendum, nullo interjecto subiicit: *Sed in malo faciendo liber est quisque iustitia, servusque peccati*, hoc est, per se liber est, non opus est aliquo, qui arbitrium faciat liberum ad malum: *In bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos filii liberaverit, tunc verè liberi eritis*. Et in Epistola ad Valentinum, cum dixisset, Catholicam fidem non negare liberum arbitrium, sive in vitam malam, sive in bonam, mox adjicit: *Neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur in bonum &c.* Hoc est, non ei tantum tribuit, ut sine gratia liberum sit ad convertendum se ex malo in bonum, Arbitrium enim non valere ad se convertendum, seu non habere potestatem se convertendi idem est quod non habere libertatem se convertendi, ut jam diximus. Eundem sensum suum perspicuè explicat libro secundo ad Bonifacium: *Peccato Ad arbitrium liberum de hominum natura perisse non dicimus; sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo*, hoc est, in malis per se esse liberum nemine liberante: *ad bonè autem pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta*; hoc est arbitrium ad bonum non esse liberum, nisi gratiâ liberetur, & non solum liberetur, sed etiam adjuvetur. Illa enim duo disertissimè hic distinguuntur,

Ep. 2. ad
Bonif. 5.

latoque limite inter se differunt, ut suo loco dicendum erit. His igitur & similibus locis plurimis non hoc vult Augustinus, quod arbitrium jam post lapsum ante dei liberationem adhuc sit liberum ad bonum faciendū & malum: sed hoc tantummodo, quod neque malè neque bonè vivi possit sine libertatis arbitrio: neque enim potest esse actus vel malus vel bonus, nisi liberâ voluntate peragatur: sed unde vel in hanc vel in illam partem illa libertas veniat, & utrum vel per se ipsi arbitrio praesto sit, an aliunde afferatur, pœne semper post exortos Pelagianos studiosè adijcit, nequis alioquin pari modo libertatem in utramque partem post peccatum praesto & superfluum esse arbitretur. Dupli enim errore August. jam in finem declinante hæresi Pelagianâ, cingebatur, uno Pelagianorum clamantium, homini relucant per gratiam studium veritatis immittit: imo verò gratiam sine voluntate nostra in nobis perficere sanitate: altero quorundam Monachorum, sub Valentino militantium Deo, qui putabant non solum per gratiam tolli libertatem ad bonum, sed etiam in die iudicii hominibus non esse secundum merita rependendum; quasi videlicet hoc ipso quo gratia nos facit facere, etiam libertas ad malum faciendum tolleretur. Ut utroque confutaret Augustinus, proficitur nos habere liberum arbitrium ad bonum & malum, hoc est, utrumque fieri nostrâ liberâ voluntate: sed ita tamen, ut libertatem ad bonum non nisi gratia gratuito largiatur. Et hinc est, quod in libro de gratia & libero arbitrio ad Monachos illos instruendos exarato, ut probet in homine esse liberum arbitrium ad bonum, totis viribus ea omnia studiosissimè congerit, quæ tantummodo probant, vitam bonam non aliter fieri nisi hominis voluntate; utpote quæ per præcepta, & comminationes ipsum velle & nolle provocantes (quæ sine libera voluntate fieri nequeunt) in Scripturis conveniunt. Hinc est quod similiter adversus Pelagianos libertatem ad bonum sibi creptam esse per Augustini doctrinam conquerentes, quali per gratiam sine libera voluntate bonè viveretur, sic se tueatur Augustinus, ut dicat se potius defendere liberum arbitrium ad bonum, eo quod unicam illam causam, quæ libertatem arbitrio captivo tribuit, videlicet gratiam studiosè tueatur: *Quomodo, inquit, dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur omnem hominem, quisquis suo corde credit in Deum, non nisi suâ liberâ credere voluntate, cum potius illi oppugnent arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, quæ verè ad bona eligenda, & agenda sit liberum?* Breviter utrumque dixit, nec negari à se liberum arbitrium ad bonum, nec sine gratia posse liberum fieri: ut sic intelligeremus non aliter se dixisse quod habeamus post peccatum liberum arbitrium ad bonum, nisi quia bonum fieri nisi liberâ voluntate non potest: quamvis illa libertas per gratiam antè sit largienda, sine qua liberante nullo pacto bonum fieri potest, sed tantum malum. Quem sensum suum luculentius in libris Retractionum

lib.

lib.

lib.

Cap.

Ep. 10

tionum explicuit. Nam in libris de libero arbitrio plurima cum Manichæis disputando dixerat, quæ significare videbantur, adhuc post lapsum superesse nobis libertatem ad bonum, quamvis eam gratia non tribueret. Dixerat enim, in voluntate nostra esse constitutum ut fruamur vero bono: voluntate nos laudabilem & tantam vitam degere: tanta facilitate hominem rem tantam assequi, ut nihil aliud ei quam ipsum velle sit habere quod voluit; hominem recte vivere cum vult posse: quid quisque scitandum & amplectendum eligat, in voluntate esse possum: neminem naturam suam cogere, ut peccet: omne peccatum cavere posse, & similia multa, quibus Pelagianorum sententia confirmari videbatur, quæ tenebant arbitrium adhuc post lapsum non tantum esse liberum ad malum, sed etiam ad bonum; nec opus esse, ut gratia captivo arbitrio adferat libertatem, qua facere possit bonum. Hæc igitur omnia sic Augustinus explicat, ut niger le libertatem facienti boni arbitrio post peccatum tribuisse; sed tantummodo hoc testimonio illis profiteri, quod vera bona, & laudabilia, & beata, & peccati devotio fieri nullo modo queant sine libera voluntate: quæ tamen libertas voluntatis nisi per gratiam tribuatur, nihil illorum, quæ commendaverat, à captiva sub concupiscentiæ voluntate possit fieri. Sic igitur ipse loquitur, postquam sua supradicta testimonia in favorem voluntatis liberae prolata retulisset: In his atque huiusmodi verbis meum, quia gratia Dei non commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagianum vel putare possunt suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est, quæ & peccatur, & recte vivitur; quod his verbis egimus. Ecce quæ ratione sentiat nos habere liberum arbitrium ad bonum, nimirum, quia non fit sine libera voluntate: quod verissimum est, etiam illa libertas jam esset nobis, antequam per gratiam Deus eam quibus voluerit largiatur. Audi Augustinum hoc ipsum precedentibus verbis adiungentem: Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratia LIBERETUR, hoc est, libera fiat a servitute qua facta est serva peccati, & ut vitia superius adduximus, recte pique vivi à mortalibus non potest. Et hoc divinum beneficium, quo liberatur, nisi eam prævenerit, tam meriti eam daretur, & non esset gratia; quæ nisi gratis datur. Quali diceret, tamen si bene vivi non possit sine libera voluntate, & eatenus hateamus liberum arbitrium ad bonum, nisi tamen voluntas libertatem illam per gratiam accipiat, nunquam libera fiet, ut bene vivi possit: quia bene vivi sine libera voluntate non potest. Nec minori perspicuitate in eodem libro hoc egit alibi. Nam quærens, utrum & peccatum & recte factum in libero sit voluntatu arbitrio; statim adijcit: quod ita esse omnino verissimum est. Ecce etiam recte factum etiam post lapsum est in libero voluntatis arbitrio: nempe, quia sine libero voluntatis arbitrio fieri nequit. Unde verò ista libertas arbitrij ut recte faciat? Audi: Sed ut ad recte faciendum liberum sit. Dei gratia liberatur. Tanquam certum relinquens, nisi gratia liberetur, nullo

modo esse posse liberum ad recte faciendum. Rursum cum dixisset, in nostra positum esse potestate mutare voluntatem & operari bonum; quod significasse videbatur, liberum esse nobis altam voluntatem alimere, cum hoc sit liberum, quod est positum in nostra potestate; dubium tollit per hoc quod exponens adijcit: Quod non est contra gratiam Dei, quam prædicamus, quæ scilicet tribuendo potestatem boni operis, tribuit etiam libertatem. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: Ecce libertatem arbitrij ad bonum; sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur, de quo dictum est: Dedit ei potestatem filius Dei fieri: quasi diceret, sed ea libertas nulla est, nisi à Deo detur. Cum enim hoc sit in potestate, & consequenter liberum nobis, quod cum volumus facimus, nihil tamen in potestate hoc est, tam liberum quam ipsa voluntas est, seu volitio: sed preparatur seu datur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat potestatem, scilicet dando voluntatem seu volitionem, & consequenter libertatem. Sic intelligendum est & quod dixi postea, in nostra potestate esse, id est, liberum esse nobis, ut vel injeri benigne Dei, vel excidi eum severitate mereamur; quia in potestate nostra non est, seu non est liberum, nisi quod nostram sequitur voluntatem: quod scilicet cum volumus facimus. Quibus verbis videbatur nobis asserere libertatem arbitrij etiam ad bonum. Sed audi, unde & quando nobis illa libertas arbitrij: quæ cum fitus & potens preparatur à Domino, id est, cum Dominus fortem potentemque inspiraverit homini voluntatem, quod nunquam fecit, aut facit, aut faciet ante fidem, facile sit opus pietatis etiam quod difficile atque impossibile fuit: quasi diceret, tunc opus pietatis est liberum nobis, quia in nostra jam divinitus positum potestate.

Ex quibus omnibus recte colligas, non alio sensu nobis post lapsum ante reparationem superesse libertatem arbitrij ad bonum, nisi quia arbitrium est tantummodo capax boni; hoc est, quia Deo quod amissum est reparante, actuale libertatem boni faciendi recipere potest. Per hoc enim ipsum, quod imago Dei est, licet attrita jam vanitate, & obsoleta vetustate, libertatem potestatemque bonæ voluntatis recipere, eaque recepta bonum iterum velle, ac diligere, & operari potest. Et in hoc differt Augustini sententia à perversitate Manichæa, quæ delirabat, statum illum in quo nascimur carni subditi, & sub peccato seu sub concupiscentiæ dominatione captivi, esse naturalem homini statum; ita videlicet, ut natura ejus ista esset naturaliter mala & incapax boni. Manichæus immutabilem substantiam, Lib. 1. oper. mali, inquit Augustinus, natura Dei sui miscet imper. f. 123 infans, & eandem naturam Dei potius corruptibilem facit, & sub aliena natura vult esse captivum. Fides autem Catholica bonam, sed tamen mutabilem creaturam in deo erui voluntate: ac per hoc depravata sua vitataque natura, non sub aliena substantia, sed sub peccato suo eam dicit similiter detineri. Nullo ergo modo Manichæum sapit, quisquis ponit, naturam humanam bonam esse & liberam conditam; sed propriæ voluntat-

voluntatis vitio boni faciendi libertate spoliata, & gratiæ beneficio reparabilem. Hoc enim Catholica fides docet, & hoc ipsum docendo Manichæum destruit, qui nec vult bonam esse conditam, neque cum libertate faciendi boni: sed sicut nunc nascitur sub peccato captivam, nec vitij deletionem, sed sola naturarum separatione posse liberari. Eandem illam recipiendæ libertatis bonæ capacitatem nobis tantummodo esse reliquam significavit Augustinus alibi disertissime. Cum enim ageret de donis Dei, quæ per gratiam ita tribuuntur, ut libertatem operandi boni vel secum inseparabiliter conjunctam habeant, qualis est charitas, vel ita præcedant, ut precibus impetrent, qualis est fides; posse inquit, habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ est fidelium. Quod nomine charitatis in libertatem mutato, eodem modo parique veritate de libertate arbitrij ad beneficiendum dici potest: posse recipere libertatem operis boni naturæ est hominum: recipere autem libertatem, gratiæ est fidelium. Charitas enim est illa vera libertas, quæ arbitrium à peccati dominantis captivitate liberat, ut suo loco demonstrabitur: quæ libertas, sicut & charitas solâ gratiâ Christi restituitur. Unde succinens Augustino Prosper in asserenda Catholica sententia, destruendaque Manichæa: Nec naturali, sed captivo motu versatur in vitio, donec moriatur peccato, & vivat Deo: quod sine gratiâ Dei facere non potest: quia libertatem, quam libertate perdidit, nisi Christo liberante non

Lib de prodig. 55. c. 5.

Ris ad 5. obiect. V. in cent.

recipit. Et ut ostenderet, quanto opere malorum hominum arbitrium à boni operis faciendi libertate remotum sit, & quàm arctè sub concupiscentiæ servitute captivum, audent ac dicunt: Hoc inter malos homines distat & demones, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur, reconciliatio, demonibus autem nulla est in æternum servata conversio, hoc est voluntatis mutatio qua liberè velint id quod amiserunt bonum. Nam ut Augustinus de libero arbitrio diaboli dicit: Regit filios dissidentiae seu incredulos ad arbitrium suum: quod nec ipse habet liberum ad beneficiendum; sed ad maxime malevolentiam penâ sui sceleris obstruam. Unde nemo sana fidei credit, aut dicit, boni apostatæ Angelos ad pristinam pietatem converti aliquando voluntate converti. Et de libero arbitrio hominis, qui ad arbitrium diaboli regitur: Responde, quomodo ad declinandum à malo, & faciendum bonum. Liberum habeamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum. Unde nos si, quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse atque illud liberum fecit. Si Christus illud eruido liberum facit, nec aliter liberum fieri potest, profecto illud non eruido, in æternum captivum, hoc est, non liberum permanet: hæc solâ inter arbitrium demonum & infidelium superlittere differentia, juxta doctrinam Prosperi & Augustini, quod obdurato illorum arbitrio nulla est in æternum servata conversio seu arbitrij liberatio; horum arbitrium, si Christus in hac vita misereatur, liberari seu liberum ad beneficiendum fieri potest.

CAPVT XIV.

Proponitur ac declaratur, quomodo illa de amissa boni faciendi & à peccato abstinendi libertate, peccandique necessitate intelligi debeant.

DECLARANDA jam superest secunda difficultas, quam præcedenti capite tetigimus, quo videlicet modo intelligi debeant, quæ supra de amissa boni faciendi & à malo abstinendi libertate, ipsaque peccandi necessitate dicta sunt. Multi enim Philosophicis magis hæc de re disputationibus & cogitationibus, quam Ecclesiasticæ doctrinæ regulis assuefacti, ad amissam omnem boni faciendi libertatem, & incumbentem humano generi peccandi necessitatem quasi ad Manichæum spectrum exhorrescunt. Quod ut fugiant quàm longissime, incognitâ sanctissimo Doctore ac discipulis ejus posticâ aperuerunt. Hoc est, excogitatis ex Philosophia gentium effugijs, quæ nunquam antiquis illis Patribus ad rem istam explicandam vel in mentem venerunt, doctrinam eorum immutarunt. Quapropter genuina eorum sententia paulo operosius eruenda est ut omnibus pateat, quàm aperte recentiores à fundatissima

& Ecclesiæ antiquæ receptissima doctrina discesserint. Mentem enim eorum tam esse perspicuam ausim dicere, ut vel ipsos adversarios ejus, eâ propositâ, aut oculos claudere necesse sit, aut doctrinam eorum non alio torqueri posse, profiteri.

Bonum igitur, ad quod liberum arbitrium vel non liberum esse dicitur, aliud juxta recentiores est spirituale, quod ad vitam æternam utile est, aliud morale. Illud à fide incipi volunt, & in omnibus actibus suis eam supponere; hoc fidem etiam prævenire, & in infidelibus quoque, nedum fidelibus, naturæ & rationis ductum sequentibus posse habere locum. Itaque facile admittunt, humanum arbitrium respectu actus fidei, spei, charitatis, ceterorumque bonorum operum, ex Christianis illis alijsque infusis virtutibus profluentium, non esse ante gratiam liberum; quamvis respectu virtutum, operumque naturalium, quæ moraliter tantum bona sunt, liberum ante gratiam esse

495

esse non desinat. Quapropter cum Augustinus A
 rones dicit, amissam esse peccato arbitrij liber-
 tatem, hoc intelligent respectu fidei, veraque
 iustitiae, hoc est, respectu illorum operum, quae
 ex fide Christi proficisci debent, ut ad salutem
 veram, vitamque aeternam aliquid operanti
 conferre possint. Nam huiusmodi opera non
 possunt ullo modo à voluntate fieri nisi gratia
 Dei per Christum Iesum arbitrium ante libe-
 raverit, vel certe adjuverit. Nam arbitrium
 fieri liberum, in recentiorum scholis jam poenè
 inauditum est. Verum hoc esse, neminem fides
 Catholica dubitare sinat: quae contra Pelagia-
 nos docet, nos neque credere posse Deo reve-
 lanti, neque sperare vitam aeternam, neque dis-
 ligere Deum, ut ad salutem expediat, neque
 bonum ad assequendum vitam aeternam con-
 ferens posse operari, nisi Deus illa ipsa per gra-
 tiam in nobis operetur. Hoc praeter Scri-
 pturam, & Augustini testimonia, & Conci-
 liorum Canones apertissime docent. Nam hoc
 voluit Christus, cum dixit: *Sine me non po-
 tistis facere.* Et Apostolus ad Philippenses: *Qui
 cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem
 Christi.* Et rursum: *Deus est enim, qui operatur
 in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et
 in primis ad Corinthios: *Quis enim te discernit?
 Quid autem habes, quod non acceperis? &c.* Quem
 locum velut invictum ad asserenda etiam mi-
 nimis salutis aeternae bona gratiae Dei, saepe
 Augustinus usurpat. Quae doctrina pluribus
 Canonibus Concilij Palæstini, Carthaginensis,
 Araucani, ac denique Tridentini confirmata
 est. Neque quemquam, quod sciam, Catho-
 licorum sibi habet adversarium; ut non sit
 opus in ea vindicanda diutius immorari.

Sed sicut certum est, hoc Augustinum in
 primis docuisse, quando tradidit, amissam esse
 libertatem facienti operis boni; ita doctrinam
 eius longe latius patere, non minus exporatum
 est. Doct. enim, non tantum non esse libe-
 rum arbitrium nostrum, hoc est, non habere
 in sua potestate & libertate facere opus vere
 pietatis, vitaeque aeternae meritorium, nisi ante
 gratia Christi arbitrium liberaverit, & ad
 omnem actum, & sermonem, & cogitationem
 adjuverit; sed etiam non esse liberum, seu non
 habere in sua potestate facere opera moraliter
 bona: ita videlicet, ut non solum non habeat
 potestatem, qua universam iustitiam moralem le-
 gem impleat; sed nec illam, qua vel unum
 opus moraliter bonum operetur. Moraliter
 autem bonum sentu planissimo hic nihil aliud
 appellamus, quam actum quādam honestate
 moralis ita bonum, ut non sit peccatum: sive ad
 vitam aeternam conferat, sive non conferat. A
 qua boni moralis notione nec Scholasticos dis-
 sentire puto. Sic enim video nonnullos actum
 moraliter bonum, & actum sine peccato pro
 iustitiam usurpare. Si enim peccatum fuerit,
 quantūcunque exteriori vel interiori honestate
 vestiatur, nemo cum dixerit esse moraliter bo-
 num: nec ad ejusmodi actum quicquam gra-

tiam arbitrij liberatricem opus esse judicave-
 rit. Huc igitur redit ista disputatio, utrum
 senserit Augustinus, ac discipuli ejus, & con-
 sequenter Catholica Ecclesia, quae doctrinam
 eorum in hac parte adversus Pelagianos im-
 plexa fuit, arbitrium post lapsum hominis ita
 captivum esse, & boni faciendi libertate spo-
 liatum, ut quicquid fecerit ante gratiam, hoc
 est, ante fidem, unde libertas à peccato in-
 cipit, non tantum nihil ad pietatem & salutem
 conferat, sed neque sit moraliter bonum, ut-
 pote quod sit verum & propriè dictum pecca-
 tum? A qua controversia re ipsa non differt illa,
 in qua communiter queri solet, Vtrum omnia
 opera infidelium, seu eorum qui carent fide,
 sint peccata? Nam si peccata sunt, profectò
 non possunt esse moraliter bona: neque vicis-
 sim, si moraliter bona sunt, possunt esse pecca-
 ta. Alterutrum autem necessarium est, ut vel
 sint peccata, vel saltem moraliter bona. Nam
 ea non esse vere pietatis atque religionis ope-
 ra, vel salutis aeternae meritoria, apud Catho-
 licos Doctores extra controversiam est.

Itaque in hac quaestione indubitatum existi-
 mamus, esse illam sententiam sancti Augustini
 atque discipulorum ejus, quam jam jam dixi-
 mus, nullum videlicet opus bonum, ne quidem
 moraliter, ab humano arbitrio posse fieri nisi
 per gratiam, non quamlibet, sed fidei liberetur:
 ut proinde ante fidem non sit ei liberum à
 peccato, dum hic & nunc agere meditatur,
 abstinere, sed quocumque sese verterit, quadam
 humanis viribus insolubili peccandi necessitate
 teneatur. Quae sententia Augustiniana ex-
 pressione satis indicamus, quo pacto illa tria,
 quae supra ex sanctissimi Doctoris lucubra-
 tionibus demonstravimus, juxta mentem ejus
 intelligenda sint: perijisse scilicet libertatem
 ad bonum, non solum ut non possit ante gra-
 tiam totam iustitiam moralem legem implere,
 sed nec unum quidem opus ejus. Perijisse libe-
 ratem abstinendi à peccato, ut nec in ullo qui-
 dem opere peccati culpam possit effugere: in-
 ductam esse necessitatem peccandi, non tan-
 tum in aliquibus actibus, quasi tantummodo
 significasset Augustinus, non posse hominem
 ante gratiam sine omni omnino peccato vive-
 re, eo quod necessario aliquando cadat: sed
 sensus ejus est, inductam esse necessitatem pec-
 candi in omnibus actibus; eo quod omnis ejus
 actus antequam credat peccatum sit, sive pec-
 cati tentationem fugere, sive amplecti videat-
 ur. Hanc ejus doctrinam, quam brevissimè
 fieri poterit, varijs argumentorum classibus
 confirmabimus. Et quidem ante omnia tria
 argumenta ex parte legis, quam aliquis sine
 fide videri posset observare, hic tantum levi-
 ter delibabimus, potius ea tanquam indubitata
 supponendo, quam operose demonstrando,
 ut quae accuratius tractanda sunt, cum ad le-
 gis naturam & effectus explicandos ventum
 fuerit.

CAPVT XV.

Ostenditur, non posse unum opus bonum legis fieri ante gratiam ex tribus capitibus, ex vi legis, conflictus cum concupiscentia, & victoria contra tentationem.

IN primis igitur S. Augustinus in omnibus operibus suis tanquam veritatem capitalem constantissime aduersus Pelagianos tradit legem, hoc est, præcepta honestæ vitæ, siue spectent pietatem, siue honestatem moralem abstinendi ab operibus naturali legi contrarijs, & faciendi bona quæ iubet, non non tantum non posse omnia, sed nec unum quidem impleri, ut peccatum illius observatione vitetur, sine gratia Christi, quæ per eius fidem imperatur: imo verò tantum abelle ut ad peccata vitanda per seipsa proficit legis seu rei faciendæ scientia, ut potius ad gravius delinquendum incitet nisi spiritus infirmitatem hominis opitulatus fuerit. Quod si ita fuerit, profecto periculum erit, nihil moraliter bonum ante gratiam siue ab ignorantibus siue à scientibus posse fieri; cum ipsa scientia legis siue scientia faciendi reatum augeat, nisi gratia præstet ut faciamus. Testimonia quibus hoc Augustinus docet sunt innumera: nos paucis hic contenti erimus. Sic cum loquitur in Epistola ad Hilarium: Qui autem sic audiunt, quod lex ait: Non concupisces, ut hoc quia didicerunt suscipere sibi arbitrentur, nec adiutorio gratiæ Dei ad faciendum quod iustum est dari sibi virtutem credant, & petant, ad hoc eis lex subintravit, ut abundaret delictum. Et rursum: Iubet Deus continentiam, & dat continentiam: iubet per legem, dat per gratiam: iubet per litteram, dat per spiritum. Lex enim sine gratia facit abundare delictum, & littera sine spiritu occidit. Ecce apertissime dictum, & ex Apostolo probatum, legem scriptam de continendo ab opere quocunque malo, sine gratia facere abundare delictum, & sine spiritu occidere: tantum abelle, ut ex ea quicquam sine peccato operetur. Hinc est quod ex professo toto libro de spiritu & littera totis disputandi viribus illam sententiam Apostoli, Littera occidit ita intelligendam esse docet, ut lex scripta in Decalogo, quæ in operibus moraliter bonis poenæ tota versatur, non tantum non iuvet ut per ipsam aliquid boni fiat, sed potius prævaricatorem faciat. Declarat hoc ipse exemplo unius præcepti, quod universa comprehendit: Nam, inquit hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam quo cuncta complexus est, tanquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait: Non concupisces. Neque enim ullam peccatum nisi concupiscendo committitur. Proinde quæ hæc præcepti bona & laudabilis lex est. Iam audi, quid illa lex, quodlibet peccatum ventans sine gratia voluntatem mutante operetur: sed ubi sanctus non adiuvet spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc

est, charitatem (seu amorem iustitiæ, quæ præcipitur) ad fundens in cordibus nostris, profecto illa lex quantum bona augeat prohibendo delectum malum; sicut aqua impetrit, si in eam partem non cesset infundere, vehementer sit obice opposito, cum nesciam cum evicerit maiore cumulo præcipitarius violentius per prona provolvatur. Nescio quo enim modo hoc ipsum quod concupiscitur sit incutendus illam veretur. Et intra: Demonstrare nituntur, non in eos nos divinus adiuvet ad operandam iustitiam, quod legem Deus dedit, plenam bonis sanctisque præceptis: sed quod ipsa voluntas nostra, sine qua bonum operari non possumus, adveniat & erigatur imparito spiritu gratia, sine quo adiutorio doctrina illa est littera occidens; quia reos potius prævaricationis tenet, quam iustificat impios. Et rursum ibidem: Littera prohibens peccatum non iustificat hominem, sed potius occidit augendo concupiscentiam & iniquitatem prævaricatione tumultuando, nisi liberet gratia per legem fidei. Et iterum paulo post: Ex hac promissione, hoc est, Dei beneficio ipsa lex impletur: sine qua promissione prævaricatores facit, vel usque ad effectum mali operis, si etiam repagula timoris concupiscentia flamma transcendunt, vel certe in sola voluntate, si timor poenæ suavitatem libidinis vicerit. Quæ ratio, quam sapissime inculcat, de omnibus omnino particularibus operibus & concupiscentiæ artibus locum habet. Augustinus enim non de omnibus collectivè legibus, sed de omnibus universaliter loquitur. Ex quo fit ut plerumque de particularibus quibuscunque legibus eandem doctrinam tradat: nulla enim lex impletur lege, sed gratia. Omnis lex absente spiritu gratiæ concupiscentiam augeat; Omnis prævaricatorem facit; Omnis occidit, nisi vivificet spiritus. Vnde concludit in eodem loco generatim, & Catholicam de omnibus omnino particularibus legibus sententiam tradit: Cum igitur hæc appareat distantia veteris Testamenti & novi, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribatur; & quod ibi forissecus terreat, hic delectet intrinsecus; ibique fiat prævaricator per occidentem litteram (hoc est, eo ipso quo præcipitur) hic dilector (iustitiæ præcipientis legis) per vivificantem spiritum: non ideo dicendum est, quod Deus adjuvet ad operandam iustitiam, id est, iustum opus quod fiat sine prævaricatione, quia præceptis forissecus insonat sensibus nostris, sed quia intrinsecus incrementum dat &c. Hinc cum alibi Celestius huiusmodi scripturas recitasset: Si volueritis bona terra comedere &c. Respondet Augustinus: Quasi non lex tota huiusmodi conditionibus plena sit, aut ob aliud superius præcepta ista data sint, nisi quia lex prævaricationis gratia posita est &c. Et de particulari lege frenandi linguam: Neque

Epist. 89.

Ibid.

Lib. de spir.
& lit. c. 4.

Ibid.

Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15

Neque hoc ideo dixit apostolus, ut huius in nos mali dominacionem per negligentiam permanere patiamur; sed ut ad demandam linguam divina gratia poscamus auxilium. Hinc seniper ab eo ratio generalis omnibus omnino legibus datur, quia iubet tantummodo non juvat, & non juvando auget concupiscentiam, nitentem in vetitum; dat scientiam non potentiam, & similia; quæ aperitissime ostendunt, hanc infirmitatem oriri generaliter ex ratione cuiusque mandati, quod hoc ipso quo mandat, & non juvat infirmitatem, ut id quod mandat operetur, necessarium pravaricationem ejus vel in opere vel in mente facit. His, inquit, doctor gentium, saepe ex deo ostendit, legem non potuisse asservire, sed potius auxilium peccatum, quod auferat gratia efficiendo scilicet ut id quod precipitur impleatur, quoniam lex iubere novit, cui succumbit in omnia; gratia iuvare, qua infunditur charitas, id est, dilectio iusti operis quod precipitur. Et apertius adhuc: Per scriptam littera occidit, quia i. benedictio bonorum, & non largiendo charitatem, qua sola vult bonum, reos pravaricationis facit. Et iterum: Sine Deidone, id est, spiritui sancto, per quem diffunditur charitas, iuvare lex potest, non iuvare, & pravaricationem insuper facere, quia de ignorantia se excusare non possit. Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas. Et libro primo de peccatorum mentis & remissione: Legi littera iuvare tantum non adjuvare poterat. Et libro de gratia Christi: Cum ad hoc potius valeat legis agnitio, & gratia desit opitulatio, ut fiat mandati pravaricatio: ubi enim non est lex, nec pravaricatio. Ac per hoc usque ad hoc aliud est lex, aliud est gratia, ut lex non solum nihil prosit, verum etiam plurimum obstat, nisi adjuvet gratia: Et hoc ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit pravaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos. & ut concupiscentias malas superent adjuvandos. Et cur tam exigua legis efficacia, ut mandatum à sciente fiat? Iubet enim magis quam iuvat; docet morbum esse, non sanat; imo ab eo potius quod non sanatur augetur, ut attentius & sollicitius gratia medicina queratur. Quia littera occidit, spiritus autem vivificat. Quæ omnia non solum de universa lege conjunctim, sed de omni lege perinde vera sunt. Omnis enim talis est, ut iubeat tantum, non juvet; ut doceat morbum esse non sanat; ut sit virtus peccati; ut pravaricationis gratia posita sit, & similia, quæ apostolus & Augustinus ex Catholica fidei regulis de lege profitentur. Quæ de causâ non minus de singulis legibus, quam de universo legum complexu idem omnino Augustinus tradit. Nam cum de castitate servanda illa verba protulisset: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum, mox adjecit: Quod tamen ut fiat adjuvat gratia: quasi adjuverit, nihil lex erit nisi virtus peccati. Augeret enim concupiscentia, & majoris vires accipit lege proliedente, nisi adjuvet spiritus gratia. Et concludens disputationem suam de lege quacunque generatim: Homo ergo, inquit, gratia adjuvatur, ne sine causa voluntati eius iubeatur. Et libro secundo operis imperfecti, cum Iulianus diceret, peccatum esse infractum censura legis, & multa ex parte restrictum, re-

spondet Augustinus: Mentitur igitur esse apostolum, qui ait: Lex subintravit, ut abundaret delictum. Cum vero iterum dixisset, promulgatam esse legem, ut peccatum proderetur, & caveretur, reponit Augustinus: Ut proderetur, verum dicit, hoc & nos dicimus: ut autem caveretur, non lex, sed gratia; non littera, sed spiritus fecit. Lex enim subintravit, non ut caveretur, sed ut abundaret peccatum. Infinita occurrunt huiusmodi in toto Augustino, quæ latius alibi de duenda sunt. Hæc sufficiunt, ut mentem ejus hanc esse noscamus; vi legis precipientis nullum omnino opus bonum hoc est, absque prævaricatione legis posse fieri. Quod disertissimis verbis subinde dicit: Lex sancta & iusta & bona, nec ipsa est gratia, & nihil ex ea recte fit sine gratia. Et cur, quaeso, nihil? Quia non est data, quæ posset vivificare; sed pravaricationis gratia posita est. Et nisi ap. 8: alio: Non potest homo bonum aliquid velle, nisi adinvenitur ab eo, qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per Jesum Christum.

Secundo igitur docet consequenter Augustinus, sub lege ante gratiam, hoc est, antequam homo in Deum credat, cujus gratia voluntas ad faciendum id quod precipitur juvare debet, nullum ne quidem conflictum esse cum rerum terrenarum cupiditatibus, quibus victus est; sed eas hominem semper sequi: tantum abest ut id faciat quod lex iubet. In bonis caro concupiscit adversus spiritum: Nam in malis non habet contra quem concupiscere, ibi enim concupiscit adversus spiritum, ubi est spiritus. Et libro de continentia de lege repugnante legi mentis: Hanc pugnam non experimur, in semet ipsis nisi bollatores virtutum, debellatoresque viciorum. Non expugnat concupiscentia malum nisi continentia bonum. Sani autem, qui legem Dei omnino nescientes, malas concupiscentias nec in hostibus depugnant, etque miserabili castitate servientes insuper etiam beatos se putant satiano: car potius quam domando. Qui vero per legem cognoverunt eam: Per legem enim cognovimus peccatum &c. Et eam tamen oppugnatione vincuntur; qui sub lege vivunt, quæ iubet quod bonum est, non & datur: Non vivunt sub gratia, quæ dat per spiritum sanctum, quod per legem iubetur. Huius ideo subintravit lex, ut in eis abundaret delictum. Auxit prohibitio concupiscentiam, eamque fecit invictam, ut accederet pravaricatio, quæ sine lege non fuit, etiam si peccatum fuit. Ita lex, gratia non adjuvante, prohibens peccatum virtus est insuper peccati. Et in libris operis imperfecti contra Iulianum: Contra infirmitatem vero carnis nunc Christi gratia certamen instituit, postea eius perficit sanitatem. Et iterum: Hic accipimus per pugnam spiritus & certandi & vincendi vires. Et alio in loco: Donat etiam gratia, ne contra concupiscentiam carnis spiritus concupiscat. Quod alibi dicit: Aliter gratia certantem facit atque adiuvat; aliter victorem sine hoste coronat. Unde generalis illa celeberrimaque sententia Augustini: Regnat mundi cupiditas, ubi non est Dei charitas. Quæ doctrina in omnibus ejus scriptis familiarissima est. Quod si ne pugna quidem cum concupiscentia sine Dei gratia, certantem faciente, iari potest, perspicuum est eos in omnibus

Fol. 181:

Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15Lib. 1. ad
Rom. 1.15

nibus, actibus suis concupiscentiæ obedire. Lex enim, hoc est, præceptum, virtus peccati est seu concupiscentiæ: auget enim dum vetat concupiscentiam, ut ex Apostolo & Augustino jam toties audivimus. Et hæc est etiam causa, cur lex hoc est, scientia legi sine gratia

Lib. de gestis
Pelag. c. 7.

lib.

spiritus, operetur in homine omnem concupiscentiam. Iuxta illud Apostoli: Peccatum occasione accepta per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Ecce, inquit ad ista verba Augustinus, iam legem novit, laudat, etque consentit, hoc est, eam bonam esse consentit, quoniam quod illa iubet hoc & ipse vult &c. Inest ergo legi sancta scientia, nec tamen sanatur vitiosa concupiscentia. Inest voluntas bona, & valet operatum, alia tunc est quod consequenter Augustinus ex eodem principio docet, nullam omnino tentationem ante gratiam & sine gratia posse superari: quare re quia etiam alibi laus erit differendi locus, hic uno aut altero testimonio ex eorum

Serm. de
diversis c. 9.

lib.

immanis silva contenti erimus. Sic ergo loquitur in sermonibus de diversis. Plene iudicio suo alio & occulto quodam deserit Deus. Cum ille deseruit, invincit quid faciat tentator. Non enim invenit adversum se luctatorem, sed continuo sui se exhibet possessorem. si deserat Deus. Et paulo post: Sed quia sine dubio vincit, si illum adiutorem non haberet, si te deseruerit, ideo ponit in oratione; Ne nos deserat in tentationem. Et sermone decimo tertio de verbis Apostoli totis disputandi viribus hoc adversus hostes gratiæ contendit:

Serm. 11. de
verbis Apost.

Nisi ille regat, cadis, nisi ille regat, iaces. Et cum ex persona hæretici responderet, si se subtraheret cooperatio Dei, aliquid nominem adhuc posse, etiam cum labore: sicut remota pervenimus, sed vento facilius, respondet Augustinus: Non hic est adiutorium spiritus sancti, prorsus si deseruit, nihil boni agere poteris. Agnoscas quidem illo non adjuvante libera voluntate, sed male. Ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera & male agendo sit damnabilis ancilla. Inculcat hoc uberius, & præ ceteris omnibus fatagit: ne quis se quicquam ad carnis concupiscentias reprimendas valere arbitretur. Quam doctrinam, hausit ille ex Ecclesiæ precibus, quæ pro singulis omnino tentationibus superandis orat: Ne nos inducas in tentationem. Iuxta quam Apostolus dicit: Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam in Christo Iesu. Et August. ipsumque Concilium Palæstinum tanquam exploratam hæresim condemnavit illam sententiam, quæ Celestius dixerat, victoriam nostram non esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio. Unde Augustinus illam Catholicæ fidei confessionem iuxta Concilij Palæstini sanctionem postulat à Pelagio: Pateatur, quando contra tentationes concupiscentiæque illicitas dimicamus, quamvis & illæ habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram provenire victoriam.

Lib. de gestis
Pelag. c. 18.

Epist. 106.

Neque vero moveat quemquam, quod subinde Augustinus doceat, aliquem esse conatum hominis ad fugiendam superandamque peccati tentationem sub lege ante fidem; ut propterea falsum putet id quod diximus, nullam esse pugnam, multo minus victoriam tentationis

ante fidem aut gratiam. Nam huiusmodi pugna, adde etiam, si libet, victoria, non est ejusmodi, ut per eam peccata caveantur, ejusmodi nos hic quarimus; sed ut alijs peccatis alia peccata impugnentur aut superentur. Quod ut evidentius pateat, & inde veritas uberius declaratur.

Tertio doctrina sanctissimi Doctoris indubitata est, pugnam aut victoriam, quæ ante fidem contra peccatum obinetur, live peccati tentationem cavendo, live superando, non aliter fieri nisi superbia in animo, vel certe timore carnali, aliave concupiscentia terrena dominante. Neutro autem modo peccati tentatio aut cavetur aut vincitur; sed ex una in aliam animus cadit. Hoc autem non est peccatum operis moraliter boni susceptione fugere, sed peccata in peccata mutare. Pugna enim illa carnalis non spiritalis est, in qua si vincat animus, live vincatur, semper peccati reatum contrahit. Si enim vincitur tentatione, live excitatione reus est, quod plerumque sub lege contingit: si vincit, occultius, vel superbia, vel timore, vel alia cupiditate superatur. Tripartita ista divisio sigillatim testimonijs ejus

altruenda est. Audi igitur quid de huiusmodi carnalium hominum pugna censeat, ejusmodi esse omnes ante fidem nemo Christianus dubitare potest. Nam in questione prima libri primi ad Simplicianum de illis Apostoli verbis loquens: Si autem quod nolo, hoc facio, confesso legi &c. Consentit ergo legi, inquit, non in quantum facit, quod illa prohibet, sed in quantum non vult quod facit. Vincitur enim nondum per gratiam liberatus; quamvis iam per legem & novius male facere, & vult &c. Loquitur enim adhuc ex persona hominis, sub lege constituti, nondum sub gratia, qui profecto transiit ad male operandum, concupiscentia dominante, atque fallente dulcedine peccati prohibet, quamvis ex parte noxia legis hoc improbet. Et paulo post: Invenit eam (legem) bonam sibi esse, volens facere quod illa iubet, & concupiscentia superante non valens: atque ita se pravaricationis reatu implicatum videt, ad hoc ut gratiam liberatoris impleret. Et sermone quarto de verbis Apostoli de simili homine ante gratiam sub lege constituto sic loquitur: Peccator & amicus

erat; sed antequam legem audiret, peccatorem se esse nesciebat: legem audivit, peccatum vidit, conatus est vincere, superatus atque prostratus est; factus est & legis prævaricator, qui fuit ante nescius peccator. Huiusmodi apud Augustinum passim inculcata videre licet. Causa vero cur semper vel aperte superetur, dum pugnando tentatione vincitur, vel occultius & plerumque perniciosius, cum eam superasse videtur, est illa duplex quam tetigimus; quia huiusmodi carnalium hominum pugna vel ex superbia seu animositate nascitur, vel ex timore pœnæ, hoc est, cupiditate carnali, non amore iustitiæ.

Utrovis autem modo animus peccati urgentis tentatione superetur aut superet, semper peccatum perpetrando superatur. Hinc de superbia in talibus dominante Augustinus: Fac ergo, quod dixit (Deus) non facis, observa iudicium &c.

cantem c. 5.

303

Cap. 6.

Cap. 6.

Lib. 2. ad Bo-
nif. c. 3.Lib. 2. ad Bo-
nif. c. 3.Lib. 2. ad Bo-
nif. c. 3.Lib. 2. ad Bo-
nif. c. 3.

Epist. 89.

causam qui dixit. Sed quid facias homo: Ideo non
vicijs, quia de reprobis sumptis. Et Apostoli verba
explicans. Cum esset in carne, passionis pecca-
torum qua per legem sunt, sic eandem veritatem
oculis subiicit: Vnde per legem sunt? Quia era-
mus in carne. Quid est? quia etiam in carne? Quia
presumeamus de carne. Quod paulo post expli-
cat, de nobis confideamus. Propter quod passio-
nes peccatorum per legem aucta sunt; promittendo
enim severius pravaricatore legem, quia ille qui pre-
varicator est factus; Deum non habuit adiutorem.
Inveni te in carne, id est, confidentem in teipso
inter pugnandum, ideo reuert. Vbi nemo non
vidit illa omnia, & causam omnium prae-
sumptionem de viribus suis, maxime omnium in
ijs qui fide carent, habere locum. Et sermone
undecimo de verbis Apostoli, cum ex Apo-
stolo docuisset. Ideo datam esse legem, ut fa-
ceret te pravaricatorem: Quare ut me faceret
pravaricatorem? Quia noverat Deus superbiam tuam.
Noverat quia dicebat: O si sit qui doceat? O si sit
qui mihi ostendat! Ecce lex dicit tibi: Non concu-
piscas. Ccepisti conari vincere quod merat, & ap-
paruit quod laebat. Superbe per legem factus es
pravaricator. Agnosce gratiam, & esto laudator.
Hoc autem in omnis omnino peccati fuga aut
pugna locum habet: Neque enim, ut alibi do-
cet, nullum peccatum, nisi concupiscendo committitur;
idque contra particulares quascunque leges,
contra quas hic & nunc concupiscentia com-
moveri solet. Vnde praeceptum, Non concu-
piscas, Est generale quiddam, quo Apostolus
cuncta complexus est, tanquam hac esset vox legis ab
omni peccato prohibentis: Perinde valens ac si
Deus distincte diceret: Non concupiscas uxo-
rem proximi, non ovem proximi, non hono-
rem, non laudem, non divitias, non vindic-
tam, non concupiscas ullam rem hujus mun-
di. In omnibus enim rebus hujus mundi non
utendo sed concupiscendo corrumpimur. Hæc
ergo superbia de viribus suis fidens efficit, ut
cum hoste dimicando etiam apertissime ple-
rumque superetur. Subinde vero, cum tor-
tasse magis irascitur homini Deus, eadem su-
perbia peccati tentationem, velut opus bonum
operari conando, palam superat; sed clām per-
niciosius superatur. Sibi enim placendo in
opere quasi bono quod facere meditatur, sub
superbia cogitationibus ac titillationibus ar-
ctius & intolubilius possidetur animus, quā
si ab instante sibi tentatione vinceretur; juxta
illud Augustini: Quando sibi homo multum placet,
& de sua virtute confidit, si traditur in desideria su-
perbia sua, tanto amplius augetur hoc malum, quanto
magis cupiunt cetera cesserint, easque velut lau-
dabilis hanc unam oblectando compresserit. Quis
autem dubitet, infideles non in Deo dum
bonum morale videntur operari, sed de sua
virtute confidere: ex qua confidentia sui ad
opera quasi bona profluunt. Sed audiamus
eundem Doctorem sanctum profundissimas
animæ fibras oculatissime penetrantem: Va-
let itaque liberum arbitrium ad opera bona, si divi-
nitus adjuvetur: desertum vero divino adiutorio,
qualibet scientia legis excellat, nullo modo habebit

A
instituta soliditatem, sed inflationem impia superbia. Et
exultant sumorem. Et in eadem Epistola dicit
eis, qui non petunt auxilium ad faciendum
quod lex jubet, ad hoc legem subintrare, ut
abundaret delictum: Parum est enim quia non
implent quod praecepit lex, sed insuper superant.
Et libro tertio ad Bonifacium declarans, qui
sint sub lege, & qualis eorum iustitia, quam
quasi ex lege suis viribus operantur: Hoc est
quod etiam superius demonstravimus, eos esse sub lege,
qui ignorantes Dei iustitiam (id est, quam Deus
auxilio suo tribuit) & suam volentes constituere,
iustitia Dei non sunt subiecti. Putant enim se a
tribus suis viribus implere legem iubentem, & ista im-
plicati superbia ad gratiam non convertuntur ioran-
tem. Sic eos littera occidit aut aperte etiam sibi reos,
non faciendo quod praecepit, aut puniendo se facere quod
spirituali, quæ ex Deo est, non faciunt charitate. Ita
tenent aut aperte iniqui, aut fallaciter iusti: in
aperta iniquitate evidenter elisi, in fallaci iustitia in-
sipienter elati. Et in libro quarto ad eundem
Bonifacium: Scientia legis sine charitate inflat,
non edificat, secundum eundem Apostolum. Quæ sen-
tentia similis est ei quæ dictum: Littera occidit, spi-
ritus vivificat. Quale est enim, scientia inflat, tale est,
littera occidit. Et quale est, charitas edificat, tale
est, spiritus vivificat. Cognitio itaque legis superbium
facit pravaricatorem: per donum autem charitatis
delectat legis esse factorem. Similia in Augustino
sunt creberrima, ut latius suo loco dicendum
erit: Hæc facis ostendunt, quicquid suis viri-
bus ante gratiam homo conatur agere & quasi
de bono opere parato sibi placet, superbiam
esse, non iustitiam aut opus bonum. Vnde
generalis illa Augustini & præclara sententia:
Libertas sine gratia non est libertas, sed contumacia.
Et illa ejus exclamatio: O humana, non iusti-
tia, sed nomine iustitiae plane superbia, quid te dis-
ponis extollere? Vnde in questionibus Evan-
gelicis indicat Christum à Iudæis vel nimis opera ius-
titia quæ sua mensa hoc est, sua potestate per su-
perbiam non usurpare.

Sed quia præter illum operandi modum,
quo quis opus quasi bonum & iplendū fa-
ciens suis viribus nititur, ubi superbia domi-
nari solet, est & alius, quo quis non ex amore
iustitiæ quæ præcipitur, & non nisi charitate
diligere potest, sed timore poenæ vel alterius
temporalis boni cupiditate opus præceptum
facit, hunc ipsum modum operandi constan-
tissime semper Augustinus docet obnoxium
esse peccato. Quod textus ejus testimonijs
probari posset: sed pauca hic sufficiunt ut reli-
qua ex suo petantur loco. Quicunque (Iudæi)
faciebant quod lex iubebat non amantem spiritum gra-
tia, timore poenæ faciebant, non amore iustitiæ: ac
per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram
hominibus apparebat in opere: potiusque ex illis rei
tenebantur, quod illos noverat Deum malle, si fieri
posset, impune committere. Et infra ostendens
impossibile esse ut fiat opus bonum legis sine
gratia: Potest enim, inquit, fieri coram homini-
bus, non autem coram illo, qui cordis ipsius & intima
voluntatem inspector est: ubi videt, etiam si aliud faciat
quæ legem

ibid.

Lib. 2. ad Bo-
nif. c. 3.Lib. 4. ad
Bonif. c. 5.Epist. 89.
Epist. 105.Lib. 2. 99.
Evang. 9:38Lib. 2. 99.
Evang. 9:38

ibid.

Cap. 32.

Lib. de nat.

Grat. c. 57

Lib. 1. ad Ro-
m. c. 9.

qui legem timet, quid tamen mallet facere, si liceret. A
Et adhuc inferius: Et illi qui sub lege sunt, & timore pœnæ iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei iustitiam, quia charitas eam facit, qua non libet nisi quod licet; non timor, qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, qua mallet, si fieri posset, licere quod non licet. Et in libro de natura & gratia: Sub lege est qui timore supplicij, quod de minimatur, non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus a voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est, qua mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, ut libere faciat quod occulte desiderat. Ex his & similibus locis apertissimum est & Augustino indubitatum, impossibile esse ut ille non peccet, qui pœnæ timore non peccat, quamdiu animus non mutatur, hoc est, quamdiu timor solus animum à peccato abstrahit. Talis enim animus nullo modo, ut Augustinus dicit, liber est, & alienus a voluntate peccandi; talis aliud habet in voluntate, quam in opere; talis mallet facere, si liceret impune; talis facit opus bonum coram hominibus, non coram Deo, quia non diligit id quod facit, sed omnino aliud quod timet amittere; talis proinde reus est coram Deo, non de bona operatione laudabilis. Nam nisi animus in amorem illius boni quod facit, ex timore mutetur, impossibile est ut faciat opus etiam moraliter bonum. Profecto enim in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat. Et quia timor mali nunquam oritur, nisi ex amore boni cuius amissionem timet, hinc opus ex timore amittendæ rei temporalis, & ejusdem assequendæ cupiditate factum, eodem loco habet Augustinus, & neutrum opus bonum esse concludit, ex quo quis posset gloriari; sed potius malum, ex quo damnari. Vtraque ra-

dix ab eo tangitur in libris ad Bonifacium: Quicumque ibi erant (inter Iudæos) sola que ibi lib. 2. Deu pollicetur, terrena promissa sectantes, & quid pro novo Testamento ea ipsa significent ignorantes, eorum adipiscendorum amore & amittendorum timore Dei præcepta servabant; imo non servabant, sed sibi servare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur; sed terrena cupiditas mentisque carnalis. Sic autem præcepta qui facit procul dubio invitus facit, ac per hoc in animo non facit. Mavult enim omnino non facere, si secundum ea que cupit & metuit permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse qui præcipit inspicit Deus. Tales erant filij terrena Jerusalem. Et infra iterum: Hæc plene magna distantia est, quod faciunt ista (præcepta Decalogi) sub lege positi, quos littera occidit, terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi, vel timore amittendi: Et ideo non vere faciunt, quoniam carnalis cupiditas, quæ peccatum augetur, cupiditate alia non sanatur. Quod & ipsi Iudæi per legem instructi, qui jam in Deum bonorum temporalium largitorem crediderant, quamvis boni operis largitorem vel adiutorem esse non crederent, in omnibus operibus suis, quæ amore rei temporalis assequendæ vel timore amittendæ faciebant, intus in ipsa voluntate rei tenebantur, atque peccabant; quid de infidelibus igitur sentiendum est, qui Deum ipsum & legem ejus ignorant, & cor malignis cupiditatibus excecaturum gerunt? Nam extra illos duos operandi modos, amore scilicet temporalis boni, & timore temporalis mali, nullus profusus est alius, nisi voluntate benefaciendi benefacere, hoc est, ipsa præcepti iustitiæ delectari: qui affectus animi nemini potest nisi cælitus inspirata charitate conferri: sicut uberius & clarius postea dicturi sumus.

CAPVT XVI.

Ostenditur idem quarto ex motivo quo bonum opus fieri debet, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.

QVARTO itaque docet sanctus Augustinus tanquam rem in Ecclesia Christiana certissimam, nullum opus bonum, hoc est, sine peccato fieri ab homine posse, nisi ipsum benefactum diligatur, hoc est, nisi ipsa iustitia præcepti delectetur animum. Quamdiu enim animus eo non potest surgere, tandiu non bene opus alioquin bonum facit; sed externâ consideratione quæpiam vel assequendi vel retinendi boni temporalis adulterat: nec habet in animo id quod in opere habere videtur. Ipsa vero præcepti iustitiâ delectari non est aliud, quam opus bonum ex illa cælesti charitate prosequi: Deus enim iustitia est, nec illâ nisi sola charitate diligitur. Singula ista hîc breviter confirmanda sunt; sed alibi latius pertractanda. Quod igitur animus non faciat opus bonum, quamdiu ipsa iustitia præcepti seu operis boni

A non delectat animum, res in Augustini principijs extra controversiam est. Hoc enim sibi vult locus ille, quem proxime delibavimus, in quo ostendere volens id quod dixerat, Apostolum Paulum antegratiam fuisse præcepti capax, sed non efficacem, ideoque prævaricatorem legi; & tamen eundem Apostolum antegratiam fuisse in lege sine querela sic ait: Nec moveat quod ad Philippenses scripsit, secundum iustitiam qua in lege est, quod fuerit sine querela; scilicet ante gratiam, cum esset prævaricator legis. Potuit enim esse intus in affectionibus pravis prævaricator legis; & tamen conspicua operalegi implere, vel timore hominum vel ipsius Dei; sed pœnæ summe non dilectione & delectatione iustitiæ. Quid vero est illa iustitiæ delectatio, quam Augustinus exigit? Audi reliqua: Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad male faciendum sic voluntate inclinari, ut etiam faceret,

507

faceret, si hoc posset impunè permitti. Nam sic profecto in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat, hoc est, qui non per ipsam iustitiam non peccandi præciliis alijs omnibus considerationibus sese à peccando reitrenat. Hic perspicuum est, Augustinum ad non peccandum hoc postulare, ut voluntate benefaciendi aliquis benefaciat, hoc est, ut ait, ut illud faciat dilectione ac delectatione iustitia, quæ præcepto proponitur: alioquin animus à peccato immunus esse non potest. Hinc & in libro de natura & gratia dixit, cum qui non amore iustitia se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liberum esse, nec alienum à voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est &c. Et libro de Spiritu & Littera: Quicunque faciebant id quod lex iubebat non adiuuante spiritu gratia, timore pœne faciebant, non amore iustitia. Ac per hoc coram hominibus erat in opere. Potiusque ex illo rei tenebantur &c. Et in omnibus operibus suis sexcentis locis postulat, ut opus bonum fiat amore iustitiæ; alioquin si alter faciat, terrena scilicet cupiditate metuque carnali, procul dubio, inquit paulo antè, inuitus facit, & per hoc in animo non facit. Mauult enim omnino non facere, si secundum ea quæ cepit & metuit permittatur impunè: ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus &c. Imo addit, quod tales non seruire præcepta, sed sibi seruire videbantur. Nemo quippe id seruat, quod non diligit, quia aliud ipsecat, quàm id quod opere seruat, secundum id quod dicit in Psalmis de filiis Testamenti veteris: Propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur, neque faciebant: quia non ipsa, sed aliud diligebant. Unde illa non erant opera voluntatum, sed opera potius inuitorum. Cum vero ipsa mandata diligunt super aurum & lapidem pretiosum multum, omnis præceptis mandatis terrena vilis est merces.

Iam verò quod seruire præceptum amore iustitiæ non sit Augustino aliud, quàm illud seruire amore seu charitate Dei, sole meridiano clarius est. Hinc enim illud in libro de Spiritu & Littera: Quod mandatum si sit timore pœne, non amore iustitiæ, seruiliter fit, non liberaliter; & ideo nec sit. Non enim est fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit. Ecce clarissimè explicatum amorem iustitiæ per charitatem, ex qua fructus legis debebat surgere, ut præceptum fiat: sine qua non modo non bene præceptum fiet, sed nec sit. Et apertius idem explicans addit: Porro autem si adit fides, quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei, id est, ipsa præcepti iustitiæ delectari: quæ delectatio non littera, sed spiritus donum est. Hinc iterum paulo post alijs verbis rem ipsam experimentibus: Illa enim (præcepta seu lex) sine adiuuante spiritu procul dubio est littera occidens: cum vero adest viuificans spiritus, hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, id est, ipsam iustitiam ipsius legis, quod foris scriptum lex faciebat timere. Hinc statim explicans differentiam veteris atque novi Testamenti, quod ibi promittatur carnis bonum, hic ipsius bonum cordis, mentis bo-

num, spiritus bonum, ut ipse loquitur, illud bonum non aliud in hac vita esse docet, nisi charitatem, quæ iustitia legis diligitur: Hoc est, inquit intelligibile bonum, cum dicitur: Dabo leges meas in mente eorum, & in cordibus eorum scribam eas. Unde significauit eos non forissecus terrentem legem formidaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam legis iustitiam dilecturos. Hinc illud iterum apertissimum: Concordat Prophetico, etiam Apostolicum testimonium, ut hoc sit pertinere ad Testamentum novum, legem Dei habere non in tabulis, sed in coram scriptam, hoc est, intimo affectu iustitiam legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur. Quod mox dicit: Iustitiam legis non præcissione carnis ostendunt, sed cordis charitate custodiunt. Hinc illud sermone decimo septimo de verbis Apostoli, quo ex professo illum iustitiæ amorem in Scriptis ejus decantatissimum explicat: Amanda est iustitia, & in hac iustitia amanda gradus sermo, 17. de fuit proficiendum. Primus est, ut auctori iustitia non verb. Apost. præponatur omnia quæ delectant. Ipse est primus cap. 5. gradus &c. Iustitia sic delectet, ut vincat etiam licitas delectationes cibi, potus, & similes, & et delectationes quæ licite delectantur, præpone iustitiam. Sed quid est amor ille seu delectatio iustitiæ, quæ in animo principatum tenere debet, utrum amor Dei, an aliud quippiam? Audi sanctissimum antistitem rem istam populariter auditoribus explicantem, ut nemo causari possit, se doctrinam istam non intelligere. Constituamus ante oculos, propter hoc quod dixi, exemplum certaminis. Interrogo, utrum aures iustitiam? scilicet quæ in præcepto lucet: Respondebis, Amo, Quod non responderes veraciter, nisi te aliquatenus delectaret. Non enim amatur, nisi quod delectat. Delectare in Domino, Scriptura dicit: Dominus autem iustitia est. Non enim tibi fingere debes Deum quasi idolum. Invisibilis similis est Deus, & ea in nobis sunt meliora, quæ sunt invisibilia &c. Et inferius adhuc uberius: Carnem quippe vestram delectant illicitæ voluptates: mentem vestram delectet invisibilis, pulchra, casta, canora, dulcis iustitia, ut non ad eam timore cogamini. Si enim ad eam timore cogamini, nondum delectat, (id est, nondum eam diligit) peccare non debes timore pœne, sed amore iustitiæ. Ecce perspicuè explicatum id quod toties dixit, quid sit præceptum seruire, non timore pœne, sed amore iustitiæ: quod qui præceptum timore seruat, nondum præcepti iustitiam diligit; quod Deus fit iustitia, quod iustitiæ delectatio sit charitas Dei. Quæ doctrina tam usitata in Augustini scriptis atque certa est, ut mille testimonijs illustrari posset, si rei obscuritas hoc expoleret. Sed, ut dixi, plura de hac tota re alibi dicturi sumus. Hoc enim loco satis est, evidenter ex Augustino intelligere, hanc esse mentem ejus, quod nemo præceptum seruat, non dico supernaturaliter, ex gratia, meritorie, & similia, quæ propter doctrinam ejus non intellectam excogitata sunt; sed quod nemo præceptum sine peccato seruat, qui non ipsum præceptum, hoc est, ipsam legis præcipientis iustitiam diligit: alioquin enim non ipsum præceptum, sed aliud seruat ac diligit; & præceptum inuitus facit, ideoque nec facit; & in ipsa voluntate reus est ex eo quod

Ibid. c. 21.

Ibid. cap. 2.

Serm. 17. de verb. Apost.

cap. 5.

Ibid. c. 3.

Cap. 5.

Vide Tract.

de pura nat.

lib. 1. c. 5.

usque ad 12.

Y

quod

2. 54. sup.
Deuter. 10.

quod mallet facere, si, ut loquitur Augustinus, secundum ea quæ cupit & metuit permittatur impune. Ineptum est autem dicere, illum qui invitatus fecerit præceptum quod fecit, hoc est, non diligendo hoc ipsum quod præcipitur, opus moraliter bonum facere. Nam, ut Augustinus ait, si forissecus ea quæ Deus iubet, manibus (id est, opere) fiant, & in corde non fiant,

A nemo est tam insulsus, qui præcepta arbi trere implet. Ipsam autem iustitiam legis diligendo benefacere non est aliud, ut fatiatissimè explicuit, quam Deum ipsum charitate Spiritus sancti diligendo benefacere: quia Deus non est instar hominis, aut lucis, aut idoli cogitandus, sed est iustitia & veritas.

CAPVT XVII.

Quintò ex dilectione Dei velut ultimi finis, qui in omni opere moraliter bono dominari debet.

Lib. 2. de
statu nat. la-
pse.

Lib. 2. de Ser-
Domini in
montec. 16.

Cep. 17.

Lib. de morib.
Eccl. c. 8.

EX his igitur proficiscitur quintum argumentum, si tamen aliud à præcedenti dici debet, quo eadem doctrina sancti Augustini probari, & mens ejus uberius declarari potest. Nam juxta principium ejus, quod immobiliter ubique docet, nullum omnino fieri potest opus bonum, hoc est, sine peccato, nisi ad finem in quem referri vera sapientia præcipit, hoc est, in Deum propter se dilectum referatur: alioquin neque rectè fit, neque bonum opus est, sed veri peccati contaminatione pollutum. Qua de re consule, si placet, quæ suprâ diximus, cum de animi nostri affectibus, maxime de fructuone differemus. Ibi enim latè declaravimus juxta doctrinam sancti Augustini, non posse voluntatem creaturæ nisi in solius creatoris amore conquietere. Quicquid secus fit, perperam fit, nec absque peccato, quo fruendi utendique norma pervertitur, fieri potest. Iuxta hanc regulam confidenter Augustinus dicit: Regnum & iustitia Dei bonum nostrum est; & hoc appetendum, & ibi finis constituendus, propter quod omnia faciamus quacunque facimus. Et mox adjicit, nihil temporale, nisi propter illum finem esse sumendum: Ne cum ista querimus, illinc avertamini: aut ne duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria: sed hæc potius propter illud. Ita vobis non deerunt, quia duobus Dominis servire non potestis. Duobus autem Dominis servire conatur, qui & regnum Dei pro magno bono appetit, & hæc omnia temporalia. Non poterit autem simplicem habere oculum, & uni Domino servire, nisi quacunque sunt cetera, propter hoc unum assumat, id est, propter regnum Dei. Et definitiva autoritate in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ rem istam ex Scripturis tradit: Videmus quomodo ipse Dominus in Evangelio nobis præcepit esse vivendum &c. Audiamus ergo quem finem bonorum nobis, Christus, præscribat: nec dubium est, quin is erit finis, quo nos summo amore tendere iubet: Diliges, inquit, Dominum Deum tuum &c. Et mox exponens præceptum illud de præstituendo nobis illo solo fine, & alijs omnibus ad illum finem referendis: Audivimus, inquit, quid diligere, & quantum diligere debeamus. Eo est omnino tendendum, ad id omnia consilia nostra referenda. Bono-

A rum summa Deus nobis est; Deus est nobis summum bonum: neque infra remanendum nobis est, neque ultra querendum. Alterum enim periculosum, alterum nullum est. Vnde in eodem isto libro tanquam rem in Christiana doctrina notissimam crebrò adversus Manichæos ex Scripturis & ratione confirmat: Nihil aliud esse quam ipsum Deum, quo referenda sunt omnia. Si igitur & ratio & Scriptura concorditer clamat, ad unum Deum omnes actiones, omnia studia nostra referenda, nec infra esse remanendum, nec ultra querendum, quis sobria mente dubitare potest, non posse actiones ullas ulibi remanere ac terminari, nisi in solo Deo? Hoc enim vera sapientia, non solum Christiana, sed etiam mundana præscribit. Nam Tullius de finibus bonorum ac malorum disputans: Queritur, inquit, quis sit finis, quid extremum, quid ultimum, quo sunt omnia bene vivendi recteque faciendi officia referenda. Et infra: Ad quod omnia referri oporteat, ipsum autem nunguam. Quam omnium Philosphorum docet esse sententiam. Nemo enim, cum de summo bono disputat, aut qui illud querit, aliud se querere putat, quam id ad quod omnes omnino actiones collimare oporteat. Non enim sufficit in seipso esse præstantissimum, sed hujusmodi, ut omnes omnino actiones hominis, omnia studia quodam dominationis jure ad se rapiat. Vnde omnium Philosphorum sententiam de fine ultimo paucis exprimens Augustinus: Quam quaestionem, inquit, maxima intentione versantes invenire comati sunt, quid efficiat hominem beatum. Illud enim est finis boni nostri, propter quod appetenda sunt cetera, ipsum autem propter seipsum. Et postea sigillatim eorum opiniones referens, singulos ostendit id asseruisse, ad quod omnia oportet referre. Quod si propter finem ultimum omnia petenda sunt, quicquid non propter illum appetitur, perversè appetitur; & ordine finis ultimi perturbato peccatum esse convincitur. Itaque Augustinus ad singulas hominis actiones generalem suam & Ecclesiæ Catholicæ doctrinam applicans, sine ulla fluctuatione confidentissimè de singularibus quibusque factis magna docentis autoritate præscribit: Noveris non officijs, sed finibus a viris discernendas esse vires. Officium est autem quod faciendum

faciendum est, hoc est, actio ipsa materialis moraliter bona, quæ divina lege præcipi solet; finis vero propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare committitur. Et hoc ipsum ibidem docet esse eundem Deum. Et rursum: Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, et si opus videatur bonum, ipso non, cetero sine peccato est. Quænam est igitur illa vera sapientia, & quid illa præcipit fieri? In hac autem Civitate Dei, respondit Augustinus, nulla est hominis sapientia, nisi pietas, quæ recte colitur verus Deus, id est, postulat premium in societate sanctorum non solum hominum, verum etiam Angelorum, ut sit Deus omnia in omnibus. Non colitur autem recte verus Deus, nisi una charitate. Et alibi, ut indicaret quia lenit de illis operibus, quæ videntur moraliter esse bona inter ipsos Christianos, nedum inter illos qui Christiana fide carent, peccatum in eo ipso situm esse docet, quod opus aliquod non referatur ad Deum in æterna requie possidendum: Peccatum, inquit, non solum illud est, quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus: sed etiam si habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat. & quid hoc? Non propter requiem sempiternam. Neque nunc dubium esse potest, quin hoc ipso quo quis non propter requiem sempiternam, hoc est, non propter Deum operatur, temporale aliquid appetat, in quo velut sine requiecat. Unde rationem doctrinæ suæ ex ultimi finis consideratione petens: Quod libet enim, inquit, quisque facit, si hoc animo facit, ut terrenum emolumentum consequatur serviliter facit & ideo sabbatum non observat. Gratia enim amandus est Deus, nec anima potest nisi in eo quod diligit requiescere. Serviliter autem facere apud Augustinum est peccare, juxta illud quod jam citaverat: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Et illa sunt opera servilia, quæ spiritui sancto sabbato prohibentur, sed solo spiritu sancto operante sabbatum illud, id est, abstinencia à servilibus operibus observari potest. Retorquet enim ille solus animam à temporalibus in requiem sempiternam quæ est Deus, diffundendo charitatem in cordibus nostris, quæ nostras actiones in illum ultimum finem erigamus, juxta illud Augustini: Spiritus dono fit in nobis, ut non peccare delectet, ubi libertas est: sicut prater hunc spiritum peccare delectat, ubi servitus à suis operibus abstinendum est, spiritus autem sabbatizandum est. Hic spiritum per quem diffunditur caritas &c.

Hæc est igitur ratio, cur sanctus Augustinus hujusmodi opera, quæ, ut audivimus toties apertissime definiit esse peccata, quia non ad illum finem referuntur, quo vera sapientia referenda esse præscribit, alibi non raro vocare solet opera non bona, non recta, non bene facta: quibus nihil aliud ipse quam peccata significare solet: Sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem, ex quo sunt bona. Hoc enim ipsum solum, quod non referuntur ad illum fi-

nem, ea non bona, hoc est, peccata esse facit, sicut contra Iulianum statim audivimus. Nec mirum, quia non referuntur ad eum finem, ad quem referri debent, juxta id quod alibi de operibus tam ceremonialibus quam moralibus veteris legis dicit: Quia & illa (id est, etiam illa, & non solum opera morum, quæ ex charitate facienda esse præmiserat) quæ sunt in sacramentis, cum bene à liberis intelliguntur, nec carnaliter observantur à servis, ad illa duo præcepta referantur necesse est, dilectioni Dei & proximi. Alibi tradit idcirco hujusmodi opera non esse recta: faciuntur Apostolum propterea plerumque prius fidem, ac deinde quod ad vitam bonam pertinet subiacuisse, quia & in homine ipso, nisi præcedat fides, vita bona sequi non poterit. Quicquid enim homo veluti recte fecerit, nisi ad pietatem quæ ad Deum est, id est, charitatem, referatur, rectum dici non poterit. Alibi esse inania & non bona. Debemus nulla opera proponere fidei, id est, ut ante fidem quam bene dicatur operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quando videntur hominibus laudabilia inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magna vires & cuius celebritas exiit a viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat. Et quæ tandem causa ulorum omnium? Bonum enim opus mentio facit, intentionem fides dirigit. Et alibi de infidelibus: Ipsa omnia quæ faciunt, & nesciunt ad quem finem referant, inania faciunt. Cujusmodi locutiones & sententiae in scriptis ejus de operibus eorum qui carent fide crebrae sunt, nec aliud per eas indicatum voluit, nisi quod supra apertissime dixit, ea esse peccata. Quem sententiarum locutionum nequis mihi tribuat: perspicuis verbis ipse definit: Omne factum, si recte factum non est, peccatum est. Nec recte factum esse illo modo potest, quod non a recta ratione proficiatur. Porro recta ratio est ipsa virtus. Cui autem hominum virtus, nisi sapientis animo præsto est? Solus igitur sapiens non peccat. Infidelibus autem rectam rationem, aut virtutem, aut sapientiam tribuere ab Augustini doctrina remotissimum est; cum in eodem loco dicat: Nunc sapientes voco non cordatos, & ingeniosos homines; sed eos quibus inest, quanta inesse homini potest, ipsius hominis Deique firmissima percepta cognitio, ac per hanc cognitionem sua moreque congruentes. Itaque opera, quæ non bona intentione diriguntur in Deum, recte facta nullo modo esse possunt; ac proinde, juxta certissimam Augustini regulam, proprie dicta peccata sunt. Alterum enim necesse est prorsus esse verum, ut hujusmodi opera, quæ ad finem illum creaturæ rationalis ultimum non referuntur, vel ita facta sint, vel non ita facta, ut esse debuerunt. Si facta sunt ut esse debuerunt, profecto ad finem ultimum relata sunt, nec tanquam non bona, & non recta, vel inaniter facta, & peccata vituperanda sunt. Quorum utrumque repugnat ipsi quæ Augustinus docet, non solum in locis quæ supra allegavimus, sed etiam adversus Iulianum, ubi disertissimis verbis de operibus moralibus Fabricij & Romanorum statuendo dicit:

Lib. 4. cent.
Lul. 6. 3.

Lib. 3. de lib.
arb. c. 15.

Vide infra de
operibus in-
fidelium lib.
4. de stat. pra-
nat. c. 1. usque
ad 15.

Prefat. in
Psal. 31.

Hoc tamen peccantes, quod homines sine fide non ad
eum finem ista opera retulerunt, ad quam referre de-
buerant. Quod si aliter facta sunt quam esse
debuerunt, profecto nemo vera peccata esse
dubitare potest, cum peccatum non sit ali-
ud, nisi factum aliter quam esse debuit, aut
quam vera sapientia precipit. Hoc ipsum di-
lemma sibi ipsi Augustinus facta nonnulla
vituperant facit: Aut nulla peccata sunt, quod
absurdissimum est dicere; Peccata enim scilicet qui vel
damnat quasi peccata quae nulla sunt; aut non sunt
vituperanda peccata, quod nihilominus absurdum
est. Incipit quippe nec recte facta laudari, & tota
turbabitur humana mentis intentio, vitamque sub-
vertet, aut vituperabitur factum, quod ita factum est
ut debuit, & execrabilis infamia, vel ut mutuo lo-
quar, error inferrimus orietur. Aut si cogit verissima
ratio sicut cogit, ut & vituperentur peccata, & que-
quid recte vituperatur, ideo vituperetur, quia non
est ita ut esse debuit, quare quid debeat natura pec-
catix, & invenies RECTE FACTVM: quare
enim debeat, & invenies Deum. Ex quo liquet
quidquid in moribus vituperatur ut non recte
factum, necessario esse peccatum: quia pec-
catum aliud nihil est, quam aliter factum
quam esse debuit: neque hoc aliud quicquam
est, quam aliter factum quam lex precipit.
Nam illa effugia recentiorum, quod aliquid
inaniter & non recte factum, & non bonum
esse possit, quia etsi bonum sit, nihil ad aeter-
nam vitam conferat à Iuliano primum Pela-
giani dogmatis architecto excogitata sunt, &
ab Augustino non solum velut prestigia ve-
ritatis explosa, sicut infra declarabitur, sed
etiam ipso nomine suffocata, utpote qui talia
opera, ad quemcumque temporalem referan-
tur finem qui non sit Deus, non modo non
bona, & inaniter & non recte facta, sed etiam,
ut supra vidimus & infra latissime videbi-
mus, certa peccata esse tradit. Ex qua regula
generalissime definit alibi, non solum infide-
lium, sed & fidelium Christianorum opera,
ad quemcumque temporalem finem referantur,
qui non sit ultimus ille rationalis creaturae
finis Deus, non posse à peccati imo impietatis
labe separari. Cum enim impium, hoc est,
infidelem sua iactantem opera sibi propo-
suisset, quod neque adulterium, neque homi-
cidium, neque fraudem faceret, pauperibus
daret, depositum redderet, quae sunt illa mo-
ralia opera quibus impius posset gloriari: Hae
omnia dicat, inquit, Quare utrumpius sis an impius?
Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quo-

A modo illi de quibus dictum est: Et servierunt crea-
tura potius quam creatori, qui est benedictus in secula.
Ecce quomodo es impius: quasi diceret, quia in
illis ipsis quasi bonis operibus, si finem quem
intuentur attenderimus, inveniemus creatu-
ram esse non creatorem, cui amorem suum ex
quo ista faciunt immolant. Ex qua eadem
regula de Christianis non finem illum ulti-
mum quem credunt, sed terrenum quippiam
quod diligunt attendentibus, confestim ad-
icit: Quid si de his omnibus bonis operibus aut
illud speras quod sperandum est, sed non ab illo à quo
sperandum est: aut hoc speras quod sperandum non
est, etiam ab illo à quo aeterna vita speranda est?
Pro bonis operibus sperasti terrenam quandam felici-
tatem, id est, terrenum quodetuncque bonum,
quo te beandum putes, impius es: non est ista
merces fidei. Cava est fides, ubi illam addixisti. Non
est ista merces fidei. Impius ergo es, & nulla sunt
ista opera tua. Moveat licet in bonis operibus lacer-
tor, & videatur navim optime gubernare, in saxa
fessinas. Quod si Christianus impius est, qui
quacumque terrenam felicitatem pro bonis
quasi operibus sperat hoc est, eam velut finem
in suis operibus intuetur, quem intuetur quis-
quis animo in creatura manet, neque pergit
supra creaturas in creatorem suum, quanto
magis infidelis quilibet in omnibus suis ope-
ribus quasi bonis, quae non sunt bona, impius
erit? Cum nec illud speret quod sperandum
est, sed sola terrena; nec ab illo à quo speran-
dum est, sed à demonibus vel seipso. Quod
Augustinus statim explicat: Quid si quod spe-
randum est speras, id est, vitam aeternam; hoc est,
Deum in aeternitate cernendū, sed non à Domino
Deo per Iesum Christum per quem solum datur vita
aeterna: sed putas te ad vitam aeternam posse perve-
nire per militiam calis, per solem & lunam, per
potestatem aeris, & maris, & terra, & siderum?
C Adde etiam per teipsum; impius es. Sed crede
in eum qui iustificat impium, ut possint & bona opera
tua esse opera bona. Et cur non sunt opera bona?
Nam nec bona illa appellaverim, quamdiu non à ra-
dice bona procedunt. Hoc est à charitate, quae
solum in operibus suis intuetur ac diligit
Deum. Unde & alibi: Non est fructus bonus, Lib. 4. p. 1.
qui de charitatis radice non surgit. Omnium vero
istorum ratio non est alia, nisi illa quam ante
tetigit, quia omnes huiusmodi servant in istis
operibus suis creatura potius quam creatori, qui
est benedictus in secula. Quod paulo latius jam
explicandum est.

CAPVT XVIII

Sexto ex eo, quod omnis amor creaturæ, & mundi, & cupiditatis vitiosus sit; qui in omnibus operibus infidelium principatum tenet.

Sexto igitur probatur eadem veritas, quia juxta Aug. doctrinam, per hujusmodi opera, quæ non referuntur ad Deum in æterna vita possidendum, serviunt homines creaturæ potius quam creatori; diligunt mundum, non Deum: concupiscentiæ seu cupiditati obediunt, quam diaboli in homine plantavit; non charitati, quam Deus. Nec enim inter creatorem & creaturam inter mundum ac Deum aliquid medium fingi potest, quod operando sceleretur vel inter cupiditatem & charitatē medius modus, quo in suis actionibus moraliter bonis impellantur. Creaturæ verò cupiditate servire potius quam creatori, mundum inter operandum diligere, non Deum: solus impius nega verit esse peccatum. Singula breviter explicanda sunt. Multa enim in tractatu de concupiscentia ea de re disputavimus, & infra de statu puræ naturæ aliquid dictum sumus.

In operibus igitur illis quantumcumque & bona & Philosophica sine peccato facta videantur, si sine Dei fide fiant, non sinitur dubitare Christianus, eos qui sine intentionem dirigunt, ut Augustinus loquitur, carent, servire creaturæ non creatori. Impossibile est enim quin alicui operando serviant. Illi quippe servit homo, quod ut finem operis sui intuetur, ac diligit, live sit ipsum opus ejus, live objectum operis, live, (quod perpetuum est, nec excludit illa suo præcedentia) ipsemet qui opus moraliter bonum videtur operari. Hoc ipso enim quo vel vanum illum splendorem operis, ut Stoici, vel honorem, vel civitatis, vel voluptatem, vel curiositatem suam operando spectat, ut alij Philosophi spectaverunt, live utiq; quidquid ut ultimum spectat appetit, non Deo vero quem penitus nescit: atque ita nulla tergiversatione excusari potest, quin creaturæ in ipso opere serviat non creatori. Nam ut res ipsa clamat, Et Augustinus palam asserit, & sæpius repetit: *Serviunt infideles cupiditati triplici, vel voluptati, vel excellentiæ, vel spectaculo. Ita nescientes diligunt temporalia, ut inde beatitudinem expectent. His autem rebus, quibus quisque beatus vult esse, serviat necesse est, velit, nolit. Nam quocumque duxerint sequuntur & quisque eas visus fuerit asserere metuitur. Quid autem sit re aliqua velle beatum effici hic ut ei hoc ipso serviat, breviter alibi Augustinus expressit: Quod propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata. Cum igitur in opere quocumque suo infidelis creaturam ut finem diligit, creaturæ beatus effici velit, creaturæ in opere eodem serviat necesse est, non creatori. Hoc autem secundum sanam doctrinam*

A siæ apertissimo peccato fieri nequit, qualecunque tandem fuerit illud opus per quod creaturæ serviat. Peccatum enim, & opus hominum non officio, sed sine discernuntur.

Eadem omnino ratio alterius radicis est, quia quicquid in operibus suis spectent infideles quemadmodum serviunt creaturæ potius quam creatori; ita mundum diligunt, non Deum. Mundi enim nomine cælum ac terram, & quæcunque in eis sunt, hoc est, universam complexus est creaturam, ut sæpius Augustinus indicat: extra quod nihil esse potest, quod infideles in suis operibus diligant, nisi Deus quem non diligunt. Apertissime autem Apostolus Ioannes vetat: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.* Et Coapostolus Paulus: *Nolite conformari huic seculo.* Vnde utrumque locum simul complectens Augustinus dicit: *Auctoritate novi Testamenti iubemur nihil mundi huius diligere, illa maxime sententia qua dictum est: Nolite conformari huic seculo, simul enim dem. nstrandum est, ei res quemque conformari quam diligit. Et in libro de patientia ostendens infidelium voluntatem, qua quilibet in mundo diligit, aut aspera patiuntur, non esse ex Deo sed ex mundo: Quasi vero, inquit, non & ipsi (infideles) ex mundo sint cum ab eis diligitur mundus, deserentes eum per quem factus est mundus. Serviunt enim creaturæ potius, quam creatori. Vnde idem Augustinus recte observat, Apostolum non dixisse: *Nolite uti mundo, sed nolite diligere mundum.* Nam uti mundo prorsus licet, diligere mundum prorsus non licet. Quæcunque enim in mundo res bonæ sunt, sic bonæ sunt, quod idem dicit, ut tamen eas diligi non oporteat. Quod si infideles contra vetitum Apostolorum, in omnibus suis dilectionibus & operationibus (ut nemo sanæ mentis diffiteri potest) diligunt mundum, conformantur huic seculo, serviunt creaturæ potius quam creatori, impossibile est ullum eorum opus, qualecunque esse videatur, esse posse abique peccato.*

Hinc itaque tertia radix equè manifestè patet. Amor enim quo mundus diligitur non est à Deo, sed à diabolo, Augustino dicente apertissimis, & asseverantissimis, & tanquam in Catholica fide fundatissimis verbis, de eadem hac ipsa disserens controversia; *Nulla tamen illud, velu nolite diligere, quod amor mundi, quo quisque amicus est huius mundi, non est à Deo: amorque fructus quibuscumque creaturis sine amore creatoris, non est à Deo. Sine hoc amore creatoris, nullus quisquam bene utitur creaturis. Amorem autem quo infideles in omnibus operibus suis*

Y 3

impellunt

impelluntur, esse talem, ut eo mundum velut amicum diligant, utque eo creaturis quibuscunque tandem, non creatore frui velint, exploratum est; cum extra creatorem quem non diligunt, nihil nisi creatura quam diligunt cogitari possit. Non est igitur ille amor ipsorum à Deo. Vnde igitur, nisi ex mundo, & ex diabolo, dicente Apostolo, cum vetuisset mundum diligere & ea quae in mundo sunt: quoniam omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae, quae non est ex parte, sed ex mundo est. Vnde & Augustinus de malorum cupiditatibus disputans, quibus mundum diligunt, & ejus dilectione aspera multa patiuntur: Malorum, inquit, concupiscentia, propter quam in eis est falsa patientia, non est ex parte, sicut dicit Apostolus Iohannes, sed ex mundo. Ex quo sequitur amorem illum huius mundi, qui infideles in omnibus operibus agitat, non esse aliud omnino, nisi illam libidinem generalem, & illam perverfam & culpabilem cu-

Lib. de Patien. c. 18.

piditatem, quae ut Augustinus loquitur, in toto malefaciendi genere dominatur: & ab illo definitur esse earum rerum amorem, quae potest quisque invitus amittere: sub quibus omnis omnino creatura comprehenditur. Qua de re quia multa superius de concupiscentia disputando diximus, & ex immobilibus Augustini principiis demonstravimus, talem libidinem seu cupiditatem tanquam culpabilem, ut ipse vocat, sine peccato esse non posse, utpote cum haec ipsa sit peccati definitio: Amor rei, quam quis invitus potest amittere, hoc est, amor cuiuscunque creaturae, nolumus ea hic cum radio lectionis iterare. Satis est enim hic apparuisse ex illis Augustini exploratissimis regulis quibus toti illi tres libri de libero arbitrio incumbunt, impossibile esse ut ullum opus infidelium à peccato excusetur; cum extra amorem creatoris, quo penitus carent, nihil esse possit, nisi culpabilis illa cupiditas, sive amor creaturae.

Lib. 1. de Trin. c. 12.

C. 1.

CAPVT XIX.

Non datur medium inter charitatem & culpabilem cupiditatem.

HÆc ergo ratio à priori est, quam tanquam immobilem & ex aeterna lege pendente Augustinus tradit, cur nullum detur medium inter charitatem atque culpabilem cupiditatem, charitatem, inquam, non illam propriè dictam, qua Deus super omnia diligitur, sed illam generalem, qua Deus gratis & propter se, sive super omnia, sive nondum super omnia, diligitur. Nam hoc sensu accepta charitate nihil dicitur aliud, quam nullum esse medium inter amorem Dei affectus animi in alicujus rei amore velut cardine versantur: qui cum non possit esse alius, nisi vel creatoris vel creaturae, & ille bonus, hic culpabilis sit, utpote amor mundi ab Apostolo vetitus, & juxta Augustinum ipsa ratio peccati, quae in omni malefaciendi genere dominatur, profecto liquet omnem amorem præter istam charitatem, esse illam culpabilem cupiditatem. Quod sicut ex principiis ejus datis manifestissime sequitur, ita & planissimis verbis subinde docuit. Quid enim expressius, & generalius, & in ipsa ratione veritatem demonstrante fundatius dici potest, quam id quod in libris de Trinitate docet: Nemo volens aliquid facit, quod non in corde suo prius dixerit. Ecce omnis omnino actionis humanae principium statuitur verbum cordis. Pergit igitur: Quod verbum amore concipitur sive creatura, sive creator, id est, aut naturæ mutabilis, aut incommutabilis veritatis. Ecce amorem generalissimè & immediata divisione discretum in amorem creaturae & creatoris, ex quo omne verbum cordis concipitur, & omnis actio fluat. Sed quid inde? Ergo, insert Augustinus, aut cupi-

Lib. 9. de Trin. c. 7. c. 8.

ditate, aut charitate. Sed quid est ista cupiditas, quae charitati ex adverso dividitur? Audi consequentia: Non quod non sit amanda creatura: sed si ad creatorem referatur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, cum propter se amatur creatura. An forte subinde licet sic amatur creatura, ut non sit vitiosa cupiditas? Tunc non videntem adiuvat, sed corrumpit fruientem. Hæc Augustinus; qui ex protello non potuisset clarius rem istam declarare, quam aliud agendo fecit. Non enim vocatur cupiditas, nisi quando mundus diligitur: quod Christus vetat; hoc est, quando aliqua res mundi, seu aliqua creatura simpliciter amatur, aut propter se diligitur, sicut omnes infideles in omnibus suis actionibus aliquam diligunt. Tunc enim est illa propriè dicta & culpabilis cupiditas, quam Augustinus earum rerum, ut diximus, amorem esse definiit, quas potest quisque invitus amittere, hoc est, ut ante dixerat, naturæ mutabilis seu creaturae. Quid verò & illo loco absolutius? Quapropter non est præcipue videndum in hac quaestione, quae de Trinitate nobis est, & de cognoscendo Deo, nisi quid sit vera dilectio, imò verò, quid sit dilectio. Ea quippe dilectio dicenda est, quae vera est, alioquin cupiditas: atque ita cupidi abusive dicuntur diligere, quemadmodum cupere abusive dicuntur qui diligunt. Hæc est autem vera dilectio, ut inhaerentes veritati in se vivamus &c. Quid etiam illo loco manifestius? Quanquam voluntas miram si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit. Aut enim iustitiam diligimus, & magis bona est: & si magis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est: aut si omnino non diligimus, non bona est. Quis vero aubiter dicere, voluntatem nullo modo iustitiam diligentem, non modo esse malam, sed etiam

Lib. 1. de Lib. arbit. c. 1.

Lib. 8. de Trin. c. 4.

Lib. 1. de Trin. c. 12.

sed etiam pessimam voluntatem? Vbi certum est per bonam & malam voluntatem ipsos motus voluntatis intelligi. Nam paulo post ipsam conversionem ad Deum & aversionem dicit esse bonam & malam voluntatem: & illas Scripturas profert, ad probandum bonam voluntatem esse ex Deo, quibus semper probare solet, motum cordis quo diligimus Deum esse ex Deo, videlicet: *Præparatur voluntas à Domino: Deus operatur, in nobis velle.* Et huiusmodi.

Scopus illius disputationis Augustini idem prorsus clamat. Vult enim convincere Pelagianos, qui dicebant bonam voluntatem esse ex Deo, quia natura humana & liberum arbitrium, sine quo bona voluntas esse non potest, est ex Deo. Vbi planum est, eos bonum affectum nomine bonæ voluntatis intelligere. Convincit autem eos Augustinus, quia sic & mala voluntas esset ex Deo, quia & ipsa in homine, si non homo esset, esse posset. Vnde mox ita distinguit bonam voluntatem, à potentia voluntatis, ut illius usus non possit esse malus, quod certissimum est, de ipso motu aut affectu intelligendum, cuius usus non potest esse malus. Ex quo sensu Augustini nata est illa solemnis bonæ voluntatis definitio, cre-

broque repetita, quod non aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo. Iuxta quam dicit in libris de Civitate Dei: *Recta voluntas est, bonus amor, & voluntas perversa malus amor.* Hinc & illa doctrina solemnis ejus, quod arbor bona & mala, de cuius fructibus Christus loquitur, non sit aliud quam voluntas bona & mala, hoc est, charitas & cupiditas, ut alibi loquitur. Illa possibilitas

(voluntatis) utriusque radice est capax, quia non solum potest homo habere charitatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala. Sed cupiditas hominis, qua vitium est, hominem habet auctorem, vel hominis deceptorem, non hominis creatorem. Ipsa est enim concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, qua non est ex parte, sed ex mundo est &c. Charitas autem, qua virtus est, ex Deo nobis est. Iuxta hanc igitur doctrinam in Augustino frequentissimam & certissimam etiam in illo libro de peccatorum meritis loquitur, cum voluntatem dividit in bonam & non bonam; quarum illa ex Deo sit, hæc ex nobis, quam esse definit malam seu pessimam voluntatem. Eadem enim hæc omnino divisio cum ea, qua dividitur amor in rectum & perversum, voluntas seu volitio in charitatem & cupiditatem, quarum illa sit radix omnium bonorum, hæc radix omnium malorum. Nam hoc sensu sæpe Augustinus illum Apostoli locum usurpat. Et generaliter alibi de peccatis omnibus dicit: *Cum peccat homo, non secundum charitatem, sed secundum cupiditatem peccat, secundum quam non est natus ex Deo.* Iuxta hanc igitur cupiditatis acceptionem, quæ apud Augustinum solemniissima est, sic iterum alibi omnem voluntatem sive volitionem dividit in charitatem & cupiditatem vitiosam (neque enim alia cupiditas, nisi vitiosa ima-

ginanda est) *In tantum libera est voluntas, quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas. Alioquin tutius cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est.* Ista enim divisione hoc docet Augustinus, voluntatem esse aut liberam seu liberatam à peccato concupiscentiæque dominante, aut peccato adhuc servientem: illam esse charitatem, hanc cupiditatem. Nam de motu voluntatis eum loqui, ex eo patet, quod mox adjicit: *Quæ cupiditas non est aliæ nature additamentum, sicut Manichæi desipiunt, sed nostra vitium: à quo non sanamur nisi gratia Salvatoris.* Et manifestius ex eo, quod admittat ibidem cupiditatem nihil aliud esse quam voluntatem vitiosam, peccatoque servientem. Cujus voluntatis definitionem in eodem loco dederat, esse motum animi cogente nullo ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum. Nam ex illa definitione difficultas nata fuerat, utrum voluntas non liberata à dominante concupiscentia, seu, utrum cupiditas etiam voluntas, hoc est, motus animi &c. vocari posset.

Hujus igitur immediatæ oppositionis consideratione inter charitatem atque cupiditatem dicit Augustinus in Psalmum decimum octavum: *Qui noluerit servire charitati, necesse est ut serviat iniquitati.* Familiare quippe est ipsi nomine iniquitatis cupiditatem intelligere: sic crebro intelligit illud Psalmi: *Et non dominetur mihi omnis iniquitas.* Ex eodem immediatæ oppositionis intuitu dixit in Enchiridio ad Laurentium: *Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas: quo nihil profectò generalius dici posset.* Significat enim quicquid boni quisque facere conatur secundum legem sine charitate, hoc fieri ex dominante cupiditate. Nam cum dixisset, quod sine charitate vivere lex poterit, non iurare, & prævaricatore in super facere; rationem prævaricationis inde petit, quia regnat cupiditas, ubi non est Dei charitas. Quasi dicat, quia in omni actione observandi legem impellit hominem absente charitate cupiditas; nimirum, quia impellit eum amor cujuscunque creaturæ, cuius vel adipiscendi vel non amittendi cupiditate facit quicquid facit, & patitur quicquid patitur. Tolerantia quippe malorum non proficitur nisi ex amore bonorum: qui quo ferventior fuerit, eo tolerantia est obstinatio. Docet hæc præclare in libro de Patientia Augustinus, & eandem oppositionem charitatis atque cupiditatis evidentissimè, præclarissimè, & quasi ex professo docet. Nam eos reprimens, qui patientiam iustorum ex arbitrij viribus esse posse censabant, sicut patientiam iniustorum: *Qui hæc dicunt, inquit, non intelligunt, & quemque iniustorum tanto esse ad quacunque mala præferenda* Lib. de Patientia c. 17: *durior, quanto in eo maior est cupiditas mundi: & quemque iustorum tanto esse ad quacunque mala præferenda fortior, quanto in eo est maior charitas Dei.* Nempe, quia, ut Apostolus dicit, *Charitas omnia tolerat.* Postquam Scripturam statim adjicit: *Quanto ergo maior est in sanctis charitas Dei, tanto magis pro eo quod diligitur omnia tolerantur.* Et quanto maior est in peccatoribus cupiditas mundi,

tas mundi, tanto magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerantur. Ac per hoc inde est patientia vera iustorum, unde est in eis charitas Dei: & inde est patientia falsa iniquorum, unde est in eis cupiditas mundi. Propter quod dicit Ioannes Apostolus: Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso. Hæc igitur concupiscentia, quæ non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior & ardentior, tanto sit quisque pro eo quod concupiscit omnium in-lestiarum dolorumque patientior. Quæ de causa talem patientiam ex mundi, hoc est rei cupisque mundanæ dilectione proficiscentem vocat terrenam, animale, diabolicam: quæ tanto durior, quanto cupidior; & eo tolerabilius mala sufficiens, quo ipsi sit peior. Et aliquanto post generalissime adjicit: In bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia; sicut in malis mundi cupiditas. Et ejus gloriationem de viribus propriæ voluntatis dicit esse gloriationem, tanquam de stupore morbi, non de robore sanitatis; esse insaniam, non patientiam, sed dementia. Voluntas ista tanto videtur patientior accuborum malorum, quanto est avidior temporalium bonorum, quia maior æternorum. Et ejus objectum definiens, generaliter vocat eam voluntatem vel errore dementem, vel appetitu cumlibet mundanæ delectationis ardentem. Ex quibus clarissime patent multa. Primum, omnem omnino tolerantiam malorum, quæ quis charitate carens patitur, necessario ex mundi dilectione proficisci. Cum enim tolerantia mali non possit nasci nisi ex amore boni, si non fuerit ille amor Dei, mundi amorem esse prorsus necessarium est. Secundum quicquid appetit homo, & consequenter quicquid facit charitate carens, ex mundi dilectione appeti. Omnis enim appetitus & actio ex aliquo rei dilectione nascitur: si non ex dilectione Dei, quia, ut supponimus, deest charitas, ergo ex dilectione mundi. Cum enim nihil omnino diligendo & agendo appeti possit, quin pro eodem aliquid mali, si occurreret, posset tolerari, hoc ipso quo mala omnia, quæ charitate delituti tolerant, ex mundi cupiditate tolerant, etiam consequenter quicquid appetunt ex mundi cupiditate appetunt. Tertium, hanc mundi cupiditatem sive dilectionem non esse amorem aliquem indifferentem, vel innoxium, sed prorsus malum: quia non est ex Patre, sed ex mundo, & ex diabolo; stupor morbi, non robur sanitatis: Patientia quæ ex ea sequitur est terrena, est animalis, est diabolica, eo peior, quo cupiditas major, nec patientia, sed dementia. Quæ sanè omnia luculentissime declarant, ubi non est Dei charitas, non aliud esse posse nisi illam culpabilem cupiditatem: quia quicquid non fit ex amore Dei, non potest aliunde quam ex mundi cupiditate fieri, sive bona quælibet appetantur, sive mala quælibet tolerantur. Itaque cum Iulianus, & Gentiles, & Christianos dolorum contemptu claruisse, gloriaretur, ut arbitrium voluntatis suis viribus aliud quam peccare posse monstraret, respondet ei ex eadem generalissima charitatis Dei & cupiditatis mundi oppositione Augu-

Ibid. cap. 22.

stinus: Audite, & intelligite, fortitudinem gentium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium quid est nobis sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nimirum hoc vult, non aliam esse posse fortitudinem seu malorum tolerantiam in Gentilibus, nisi quæ ex mundi cupiditate seu dilectione proficiscitur: quia in illis nullus amor boni esse potest, unde nascatur mali tolerantia, nisi mundi cupiditas. Quid enim, quæso, Gentilis diligit sive in agendo sive in patiando, si non mundum diligit? Fallissimum enim esset eorum fortitudinem ex mundi cupiditate proficisci, si aliud quippiam quam mundum, vel ex alia quam huius mundi cupiditate concupiscerent. Quapropter ista postrema sententia præclarissima, & in Augustini scriptis, ut jam deduximus, fundatissima tantopere sancto Prospero, & Araucanis Patribus placuit, ut eam ille ex Augustini libris excerptis & inter sententias ejus reposuerit: hi verò ex ea Canonem Concilij sui decimum septimum nullo verbulo commutato fabricaverint. Nempe ut oculis Christianis illam eriperent opinionem, quæ putare possent, in hominibus infidelibus charitate carentibus ullam malorum tolerantiam, & consequenter ullam bonorum concupiscentiam esse posse, quæ non ex mundi cupiditate (quam tantopere reprehendit Augustinus scripturis ei præcipientibus) nasceretur.

Hanc igitur doctrinam Augustini, & Concilij Araucani expressit autor libri de Trinitate & Unitate Dei, qui inter opera sancti Doctoris circumfertur, quando dicit: Spiritus interpellat, id est, interpellare nos facit, quæ sunt secundum Deum. Quod nisi faciat, non oramus nisi secundum hunc mundum, ad explendam concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & ambitionem seculi, quæ non sunt ex Patre, sed ex mundo. Quasi diceret, si non oramus ex charitate secundum Deum, oramus ex mundi cupiditate, quæ non est ex Patre. Qui locus verbotenus ex Augustini libro contra sermonem Arianorum excerptus est. Hanc expressit autor libri de Substantia dilectionis apud eundem Augustinum, quando dicit: Hæc est ordinata charitas; & præter ipsam omne quod agitur non ordinata charitas est, sed inordinata cupiditas. Quia videlicet ex Augustini & Scripturæ regula, quam supra declaravimus, amorem universum sic paulo ante diviserat, ut unus fons dilectionis minus saliens duos rivos infunderet: alter esset amor mundi cupiditas, alter amor Dei charitas. De quibus adjicit: Omnium malorum radix cupiditas; & omnium bonorum radix charitas. Hanc sanctus Leo tradidit accuratissime in sermone quinto de jejunio septimi mensis. Duo amores sunt, ex quibus omnes præcedunt voluntates, ita diversa qualitatibus, sicut dividuntur autoribus. Rationalis enim animas, qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi. In dilectione Dei nulla nimia: in dilectione autem mundi cuncta sunt noxia. Nec aliud omnino voluit sanctus Grego-

Gregorius in libris moralium: *Qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione animam nunquam potest. Nam aut infimam delectatur, aut summam: & quanto altiori studio exerceatur ad summam, tanto maiori studio torquetur ad infimam: quantoque acutius curam ardeat ad infimam, tanto repore damabili frigeat ad summam. Illa dumtaxat in verbis eius differentia est, quod delectationem loco amoris ponat, ut Augustinus frequentissimum est: & creaturas vocet infimam, Deum summam. Ex illa verò*

diagonalis utriusque amoris pugna, quam exprimit, satis declarat, omnem infimorum cupiditatem esse noxiam & perversam, quia non ex Patre, sed ex mundo est. Quare mox etiam eam improbat ex illa Scriptura Apostolica: Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Et quare obsecro? Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.

1. Ioan. 1.

C A P V T X X.

Detegitur radix trium primarum probationum: & cur nullum peccatum sine peccato vincatur ante fidem.

EX ijs, quae tribus istis postremis capitulis deducta sunt, jam facile est quoque intelligere rationem probationum, quae primo loco collocatae sunt, & aliquid obfcuritatis nonnullum detectis capitulis, quibus nituntur, habere alicui fortasse videbantur. Si enim verum est, quod tanquam verissimum Augustinus docet, non posse esse opus bonum, nisi ipsi iustitia caelesti charitate diligatur, & ad Deum ipsum velut ultimum finem referatur, quorum neutrum sine gratia & fide perfici potest: itemque si verum est, quicquid non fit ex illa iustitia & ultimi finis dilectione, ex mundi dilectione & illa culpabili cupiditate fieri, quae tanquam amor rerum, quae quisque invitus amittere potest, in toto malefaciendi genere dominatur, (regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas) profecto sequitur apertissimè, non magis ullam omnino singularem, quam universalem legem ante fidem, quae charitatis intentionem dirigit, sine peccato posse servari: quia ubi abest charitas, necesse est ut rei temporalis cupiditate servetur; nec aliud agi lege tantum iubente potest, nisi ut fiat mandati cognitio praevaricatio; quia augetur prohibitione cupiditas, non finatur. Rursum sequitur non minus manifestè, nullum omnino esse cum cupiditatis tentatione conflictum ante gratiam, multoque magis, nullam esse de peccati tentatione victoriam, nisi fortè talem conflictum & victoriam, iuxta quam peccatum peccato, sicut cupiditas alià cupiditate, superetur. Eadem denique perplicitate sequitur, nullam omnino legem ante gratiam & fidem, nisi ex superbia vel timore, seu (ut uno verbo dici potest) solius rei temporalis cupiditate servari. Nam & superbia temporalis excellentiae cupidissima est, & timor rei temporalis amittendae in eiusdem retinendae cupiditate fundatur. Ut quoque sese infidelis in mandatis quasi servandis verterit, cum charitate non moveatur, semper iniquitas illa cupiditas earum rerum, quas quisque invitus amittere potest, occurrat in faciem, neque eum à

suis nexibus aut peccato, ante fidem, in ullo opere liberum esse sinat. Quid sicut ex praecedentibus indissolubili veritatis concatenatione consequitur, ita ipsemet Augustinus, ne quis id à me excogitatum, vel aliquibus ratiocinandi prestigijs sibi illudi putet, multis in locis tradit.

Hinc enim est illud in expositione Epistolae ad Galatas: *Qui non ducuntur spiritu, videlicet charitatem iustitiae inspirante, de quo ibi secundum Apostolum loquitur, sequitur ut carne ducantur.* Quod alijs verbis eodem omnino sermone, tendentibus in libro contra sermonem Arianorum etiam de ipsa oratione, quae Deo funditur, dixerat: *Spiritus interpellat id est, interpellare nos facit secundum Deum. Quod nisi faciat, non oramus nisi secundum istum mundum, ad explendam concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & ambitionem seculi, quae non sunt a Patre, sed ex mundo sunt: Et quid est carne duci? Audi Aug. sui seclus interpretem: Non autem pati adversitatem carnis, sed duci à carne damnatio est.* Hinc illud praclarissimum, & apertissimum: *Ista ergo dilectio mundi, quam Apostolicis verbis: Nolite diligere mundum, velut generalem fornicationem à Deo vetitam esse fuisse docuerat, quae universalem in se concupiscentiam obinet mundi, generalis est fornicatio, quae peccatur in corpus proprium: eo quod omnibus corporalibus, & visibilibus, & temporalibus desiderijs ac voluptatibus humanis indiesenter servit animus ab ipso creatore universorum desolatus, atque derelictus.* Nimirum, quia quocumque movetur desertus animus amore Dei, ex mundi cupiditate movetur; & ideo semper male movetur. Qua de re est & illud evidentissimum in questionibus super Exodo: *Quantumvis uniuscuiusque 9. 18. super cordis in malitia qualitas, id est, quae cor habeat ad malum, suo stat virio, quod malevit ex arbitrio voluntatis; tamen qualitate mala ut hinc vel illuc moveatur, cum sive hinc, sive illuc male moveatur, causae sit quibus animus propellitur.*

Quae sine causa est, cur in huiusmodi animis ab amore creatoris desolatis nullum vitium verè vinci, sed solum unum per aliud superari

Lib. 4. cont.
Iul. c. 3.

superari tradat, ut videlicet dum unum peccatum fugiunt, in aliud occultius delascantur. Itaque cum Iulianus quosdam infideles à concubitu abstinere dixisset, in quibus nullum peccatum esse censebat, respondet ei Augustinus: Hi quando in agone contendunt ab omnibus continent, ut corruptibilibus coronam accipiant; à cuius tamen vana e peditate non continent. Hoc enim cupiditas vana, ac per hoc prava, vincit in eis & frenat alias cupiditates: propter quod dicti sunt continentes. Quod sicut uno exemplo ab Augustino declaratum est, ita nobis intelligendum relinquit, in omnibus similiter habere locum. Non enim potest in infidelibus cupiditas, ex qua quilibet faciunt, non esse vana, & per hoc prava, cum non nisi rei vanae, hoc est, mundi temporaliumque quarumlibet rerum dilectione concitetur. De quibus alibi generalius: Quidam continent (cupiditates suas) decepti fide falsa, & vana sperantes, vana sectantes: in quibus sunt omnes haeretici, & quicumque sub nomine religionis aliquo errore falluntur: quorum continentia, vera esset, si esset & fides vera. Unde mox eam dicit esse pec-

Lib. de Continentiis, c. 12.

Lib. de Ingratis, c. 221.

catum; quia beatus apostolus dicit: Omne quod non est ex fide peccatum est. Omne quippe genus eorum, qui cupiditates aliquas in huiusmodi erroribus & incredulitate frenant, sub illis continentur, de quibus mox Augustinus adiicit, quod Contemendo vel erroribus serviunt, vel aliquas minores cupiditates ideo vincunt, ut alias expleant, quarum granditate vincuntur. Et de infidelium bonis operibus alibi generaliter loquens, per quae videntur peccata nonnulla declinare: Non inquit, peccata coercentur, sed alijs peccatis alia peccata vincuntur. Quicquid enim appetierint, quia creatoris dilectione penitus carent, ex mundi dilectione appetunt: quae ut Augustinus dicit, Non est a Deo: ut proinde nunquam nisi ex una mundi cupiditate in aliam, ex uno peccato in aliud, ex uno vulnere in aliud cadant. Quod acutissime, & clarissime, sine ulla ambiguitate praeceptoris sui doctrinam exprimendo sanctus Prosper sapius de infidelibus tradidit. Dicit enim disertis verbis, hoc cum Catholicis confitendum esse.

Lib. 1. cap. 1.

Lib. 1. cap. 1.

Arbitrium nunquam confurgere posse,

Inque novos lapsus semper nitendo revolvit:

Cui sua sit laqueus sapientia.

Quia videlicet quicquid sapit terrenum est, & in laqueum ei novum cedit. Dicit infra, quod

Cap. 26.

Naturam obstrictam mala velle necesse est.

Dicit iterum evidentissime:

Cap. 27.

Manet ergo voluntas

Semper amans aliquid, quo se ferat, & labyrintho

Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum.

Vana cupit, Vanis timet & timet: omnimodâq.

Mobilitate ruens, IN VULNERA VULNERE SVRGIT.

Dicit denique de opere quod natura lapsa suis viribus habet:

Cap. 45.

Quod non est nisi peccatum, quo discrucietur

Libertas: ad quam solam male gesta recurrunt.

Et concludit librum suum principijs ex Augustino haultis inherendo de voluntatis viribus sine gratia Dei:

Cap. ult.

Quae (voluntas) sine te quid agit? nisi quo procul exulet à te?

Præcipientes semper calles, & de via motu

Ingressura suo, nisi fessam, tu bone, & egram

Suscipias, referas, foveas, tuearis, honestes.

Epist. ad Rufin.

Cont. Collat. cap. 22.

Lib. de Civitate Dei, c. 7.

In Psal. 108.

ET in Epistola ad Rufinum: Quod arbitrium cum solum esset, sibi permissum, non nisi in suam perniciem movebatur. Et libro contra Collatorem: Natura bonis suis male utitur, in quibus sine cultu veri Dei, impietati immunditiaeque convincitur: & unde se defendi existimat, accusatur. Et in libris de vocatione gentium: Sine cultu veri Dei, etiam quod videtur virtus esse, peccatum est: nec placere ulli Deo, sine Deo potest: qui vero Deo non placet, cui nisi sibi & diabolo placet? Et in Commentario in Psalmum centesimum octavum: Oratio, quae non fit per Christum, non solum

non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit ad peccatum. Huiusmodi sententijs Augustini doctrinam ad unguem exprimentibus Prosper ubique respergit. Semper enim hoc significat, illam cupiditatem, in cuius servitute homo peccando præcipitatus atque damnatus est, ante gratiam quocumque se converterit, non nisi ex mundi dilectione converti; ideoque fieri, ut dum homo peccatum cavere nititur, In vulnus vulnere surgat; Inque novos lapsus semper nitendo revolvatur.

CAPVT

CAPVT XXI.

Nulla tentatio aut cupiditas sine peccato oppugnatur
seu vincitur, nisi amore Dei:

HÆC itaque etiam vera causa est, cur Augustinus semper doceat, nullam tentationem posse superari, nulli cupiditati repugnari, nisi illā, de qua suprà diximus, charitate iustitiæ verāque dilectione Dei. Nimirum, quia alioquin tentatio non nisi alia tentatione pellitur, neque cupiditas nisi aliā novā, perinde malā, etsi paulo honestiore coram hominibus cupiditate superatur. Quod respiciens præclare dixit Augustinus: Nonnunquam sanè apertissima vitia alijs vitijs vincuntur oculis, quæ putantur esse virtutes; in quibus regnat superbia, & quadam sibi placendi altitudo ruinosa. Itaque mox adjungit id quod diximus: Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur: quem nisi Deus ipse non donat, nec aliter nisi per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum. Et paulo ante alijs verbis eodem sensu, cum præmisisset, vitia inveterata laboriosa difficultate superari: Neque id, inquit, sit veraciter atque sinceriter, nisi veræ delectatione iustitiæ. Hæc est autem in fide Christi. Neque causam tacet, non illam quam recentiores imaginantur, quia alioquin illa superatio non est supernaturalis, non est meritoria, non conducit ad vitam æternam, & huiusmodi, quibus præstigijs Augustini doctrina depravata est; sed illam quam suprà dedimus ex Augustino: Nam si lex inbens adsit, & spiritus vivans desit, per ipsam prohibitionem desiderio crescente atque vincente peccati, etiam reatus pravaricationis accedit: idque sive cupiditate crescente palam peccet, sive ex timore non peccare videatur, ut suprà declaratum est. Cum autem nihil peccare videtur, occultius peccat, & fortasse periculosius, per superbiam vitia crassiora superando, ut statim ex Augustino audiuntur. Merito itaque & circumspiciatissime loquens Augustinus non dixit, id non fieri supernaturaliter, non meritorie, non utiliter ad æternam vitam: sed, non fieri veraciter atque sinceriter: quia videlicet falsa & simulata victoria est, ubi vel timore vel superbiam dominante, opus innocens videtur esse, cum sit animus nocens, & ut Prosper dixit,

In vulnera vulnera surgit.

Vera quippe pugna cum erroribus atque vitijs, veraque victoria est, ut homo dimicans, ea nullius rei desiderio, nisi boni illius summi atque incommutabilis vincat. Si enim alia voluntate pugnet aut vincat à tentatione non liberabitur, sed capietur. Hinc August. in libris adversus Iulianum: Ambo enim (voluptatem carnis) & debere & posse dicimus vinci: sed tu tanquam bonum repugnante

A alio bono; ego tanquam malum repugnante bono: & tu viribus proprijs; ego gratia Salvatoris, ut non alia reproba cupiditate, sed Dei charitate vincatur: quæ non viribus nostris diffunditur in cordibus nostris, sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ecce hoc ipso quo non charitate cupiditas vincitur, aliā significat reproba cupiditate superari. Hinc alibi Augustinus: Non intrat in tentationem, si voluntate bona vincat concupiscentiam malam: indicans, si bona voluntate non vincat, in tentationem intrare: qua consideratione dixit in Retractationibus: Qui cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta iustitiæ, iam hoc ita peccatum est ut sit etiam pena peccati. Bona vero voluntas in Augustini doctrina nulla est aliā nisi charitas, ut iam aliquoties declaratum est: nec mala voluntas aliā nisi omnium malorum radix cupiditas, hoc est, amor rei, quam quisque invitus amittere potest. Hanc sanæ doctrinæ regulam intuebatur, ac tradebat Augustinus etiam contra Iulianum operum moraliter bonorum in infidelibus assertorem strenuissimum: Quapropter quando Deo donante ex vera vivitur fide, ipse Deus adest & menti illuminanda, & concupiscentia superanda, & molestia perferenda. Hoc enim totum recte fit, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse: quævis amor nobis esse non potest, nisi ex ipso. Et in libro de natura & gratia: Facere est ergo iustitiam in vero Dei cultu (quæ non est nisi fides per dilectionem operans) cum interno concupiscentia malo, internâ constitutione pugnare: Perficere autem, omnino adversarium non habere. Sed ibidem adiecit: Nihil horum (scilicet non concupiscere, & post concupiscentias non ire) scit homo se recte posse sine gratia Salvatoris. Et in alio libro contra Iulianum; In quantum in illo (Apostolo) vivit Christus, in tantum expugnat & superat quod non habitat bonum in eius carne, sed malum. Neque enim recte causam spiritus concupisceret adversus carnem, nisi habitaret in illo spiritus Christi. Quod si non veraciter, non sinceriter, non recte concupiscentia vel oppugnatur vel superatur, nisi bona voluntate, nisi amore Dei, nisi propter Deum, nisi veræ delectatione iustitiæ, quis dubitet, quin alia quævis pugna atque victoria perperam & cum peccato fiat? Ipso Augustino suos ipsius loquendi & sentiendi modos exponente, cum dixit: Omne factum, si recte factum non est, peccatum est; ipsa veritate altissimis vocibus clamante, id quod in humanis moribus non veraciter, non sinceriter, non recte fit, aliud omnino esse non posse, nisi peccatum.

CAPVT

CAPVT XXII.

Explicatur doctrina sancti Augustini, qua dicimur nihil à nobis habere, nisi peccatum.

NAM ex ista capitali charitatis & cupiditatis contrarietate, quæ nullum omnino in actibus humanis medium suscipit, alia doctrina Augustini nata est creberrima & solemnißima, qua passim in suis libris docet, nihil omnino hominem à seipso habere, præter peccatum atque mendacium. Cujus doctrinæ radix est, quod non nisi duplex dilectio sit vel esse possit, ut antè ex Augustino & Leone & alijs declaravimus, creatoris & creaturæ, Dei & mundi, boni incommutabilis & mutabilis, ex quibus omnis actio humana proficiscitur. A nobis autem, ut etiam Augustinus sapissimè, & fides docet, dilectio creatoris esse non potest: dilectio autem creaturæ & mundi ex nobis fluxit & non ex Deo, juxta doctrinam Apostolicam, quæ tradit nobis, dilectionem mundi non esse ex Patre, sed ex mundo, Augustino succincente: *Voluntas procul dubio creaturæ, quæ non est creatoris, ex mundo est.* Nempe quia homo procul dubio pars est mundi; & ex ipso homine, diabolo quidem suggerente, homine tamen ipso per spontaneam voluntatem deserente creatorem ac diligente creaturam, voluntas talis fluxit. Vnde eandem illam dilectionem mundi non solum ex mundo, seu ex homine, sed etiam ex diabolo Augustinus esse tradit, quia auctor ejus fuit non inlerendo sed persuadendo peccatum: quod non aliter nisi mundi & creaturæ dilectione perpetratum est, ut idem sapissimè docet. Cum igitur hæc mundi dilectio, quæ non est à Patre, hæc, inquam, culpabilis, cupiditas omnia peccata operetur, neque quicquam operetur nisi malum, sicut neque charitas aliud quicquam nisi bonum, illaque in solidum à diabolo sit & ex nobis, hæc à Deo, manifestissimè sequitur id quod Augustinus docet, nihil à nobis tanquam à nobis proficisci, nisi peccatum atque mendacium. Quæ de re luculentissima sunt apud ipsum, radijsque solis fulgentiora testimonia ut ea nullis prætigij obrui, vel offuscari possint. Sic ergo loquitur in Psalmum septuagesimum; *Injustitia tua sola liberat me: mea sola non sunt nisi peccata.* Et in Psalmum centesimum secundum: *De tuo aliquid retribue, si potes. Non dixerim, ne feceris, noli deo tu retribuere; non vult Deus de tuo tibi retribuere. Si de tuo retribuis, peccatum retribuisti: omnia enim quæ habes, ab illo habes. Tuum peccatum solum habes.* Et in tractatibus in Ioannem: *Vita nostra tanquam nostra, id est, de voluntate propria nostra non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: Vita vero bona de Deo in nobis est, non à nobis.* Et tractatu octavo in Epistolam Ioannis: *Hoc dic si vis verius dicere: ego male, ille bene. Et quod ego bene, ab illo bene: nam à me quicquid ago, male. Ista*

Lib. de Patient. c. 19.

Concione 1. in Psal. 70.

Tract. 22. in Ioannem.

Tract. 8. in Epistolam.

A confectio firmat cor, & facit dilectionis fundamentum. Et in sermonibus de tempore: *Qui voluit dicere, quia retribuet aliquid Deo mendax est.* (Omnia ab illo speranda sunt: à nobis ipsis præter illud nihil, nisi forte peccatum) & mendacium de suo loquitur. Verè plene de suo abundat homo: mendacium omnino hic habet, & thesaurum mendaciorum &c. Quod gratis habet de se habet: non illud erit. Quando venit ad veritatem, si verax vult esse, non erit de suo. Et de eadem mentiendi potestate, quæ sola prompti fumus, ita loquitur in Psalmum vigesimum quartum: *Doce me: nam per meipsum non novi, nisi mendacium.* Et sermone trigésimo primo de verbis Domini: *Homo si vult esse aliquid boni, non sit de suo proprio. Si enim de suo esse voluerit, mendax erit. Si verax esse voluerit, de Deo, non de suo erit.* Et Tractatu quinto in Ioannem: *Tunc ea quæ dicimus & vobis & nobis utilia sunt, si Tract. ab ipso sunt. Quæ autem ab homine sunt, mendacia sunt, sicut ipse dixit Dominus noster Iesus Christus: Qui loquitur mendacium, de suo loquitur: nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum, siquid autem homo habet veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttus quibusdam irrorati &c.* Qualia verò peccata illa sint, quæ à nobis tantum habeamus, utrum propriè an impropiè dicta, non raro Augustinus explicat. Aliquando enim dicit, ea non esse nisi mala: *Da veniam, Apostole, propria tua non novi nisi mala. Da veniam, Apostole, dicimus quæ tu docuisti. Propter tua à te tibi parat: non novimus nisi mala.* Aliquando huiusmodi opera displicere Deo: *Ut sis bonus, invoca bonum. Non enim in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo. Quod autem habes ex te, displicet Deo.* Aliquando esse mala & penis digna: *Dona sua coronat Deus, non merita tua. Si tibi à te ipso, non ab illo sunt merita tua. Hæc enim si talia sunt, mala sunt; quæ mala sunt non coronat Deus.* Et paulo antè dixerat similiter merita Apostoli fuisse magna, sed mala. *Quid istis tam malis meritis nisi pena utique debetur? Aliquando nos inde damnari: Ipse secit nos, & non ipsi nos. Non debemus superbiere: totum bonum quod habemus, ab artifice nostro habemus. Quod in nobis nos fecimus, inde damnamur: quod in nobis ille fecerit, inde coronamur.* Et rursum: *Opera manuum tuarum ne despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum si videris, damnas; tuum si videris, coronas.* Huiusmodi doctrinæ & sententijs passim plenus est Augustinus, de quibus nonnulla etiam infra vide in tractatu de liberatione arbitrij. Omnia verò ex illo ejus opus bonum, nisi diligatur verum bonum, & ultimus finis omnis boni, qui est Deus benedictus in secula. Quicquid aliter homo facit, ex mundi dilectione facit, quæ non est à Patre,

533

Patre, sed ex mundo est; & necesse est ut re-
 doleat originem suam. Non enim fructus est bo-
 nus, qui de charitatis radice non surgit: & hæc
 sine fide esse nequit. Ex isto enim capite ma-
 nat quicquid prædicat Augustinus de neces-
 sitate fidei ad opus bonum: Quid habemus
 quod non accepimus, quando & hoc accepimus, unde
 incipit quicquid in actibus nostris habemus boni?
 Hoc est fides. Ipsa est enim initium, unde bona
 opera incipiunt. Quid igitur cetera, quæ præ-
 ter ipsam fiunt? Quomodo, ut dictum est, quidd
 ex ipsa non est, peccatum est. Quia videlicet, ut
 alibi dicit, bonum opus intentio facit, intencio-
 nem fides dirigit: nemo ergo computet bona opera
 ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non
 erat. Ex isto fonte fluit quicquid prædicat
 de necessitate dilectionis ad opus bonum:
 Quid enim boni faceremus, nisi diligeremus? Aut
 quomodo bonum non facimus, si diligamus?
 Et iterum: Vbi non est dilectio, nullam bonum
 opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur.
 Quid ergo? Quia omne quod non est ex fide pec-
 catum est: & fides per dilectionem operatur. Ex
 ista radice nascitur, quicquid prædicat de
 sola peccandi potestate antequam arbitrium
 fide per dilectionem operante liberetur: Li-
 berum arbitrium captivatum non nisi ad peccatum
 valet. Et alio in libro: Neque liberum arbi-
 trium quicquam nisi ad peccandum valet si lateat
 veritatis via. Hoc est, ut ibidem indicat, ante
 legem & fidem, per quas innotescit ei via
 veritatis, ut eum non lateat, quod agendum,
 & quod vitandum est. Ex ista scaturigine pro-
 ficiscitur, quod nihil omnino operis boni
 sine gratiæ divinæ adiutorio fieri posse ubi-
 que docet: Ipse (Celestius) quomodo sit acci-
 piendum quod scriptum est: Omnis homo mendax,
 omnino non solvit, nec solvere poterit, nisi corre-
 ctio errore quo credit, hominem sine adiutorio gra-
 tiæ Dei per solam propriam voluntatem posse esse
 veracem, hoc est, diligere veritatem, quæ
 præscribit opus bonum. Et alibi: Nemo bene
 libero arbitrio uti potest, nisi per gratiam. Et ad
 eundem Bonifacium: Nec potest homo boni ali-
 quid velle, nisi adiuverit ab eo qui malum non
 potest velle, hoc est, gratia Dei per Iesum Chri-
 stum Dominum nostrum. Cur, quomodo, qua
 ratione cum sine illa Domini incarnati gra-
 tia possit fieri opus saltem moraliter bonum?
 Audi causam: Omne enim quod non est ex fide
 peccatum est. Ac per hoc bona voluntas, quæ se
 abstrahit a peccato, fidelis est. Ex ista causa ori-
 tur, quod antequam quicquam fieri possit

ab homine operis boni, prius velit hominem
 fieri bonum, hoc est, voluntatis bonæ, quæ
 sola diligit bonum, ut ita possit arbor bona,
 id est, voluntas bona proferre fructus bo-
 nos: Quid enim potestis facere boni de corde non
 bono? Vt autem habeatis cor bonum, Dabo, in-
 quit, vobis cor novum, hoc est, voluntatem no-
 vam seu dilectionem novam, ex qua opus
 necessario debet fluere. Et verum instan-
 tius: Quid enim boni faceretis homines mali, &
 quomodo ista bona faceretis, nisi boni essetis? id
 est, quid boni faceretis, quamdiu estis vo-
 luntate mala, sive quamdiu bonum seu ju-
 stitiam non diligitis? Quis enim dubitet dicere,
 voluntatem nullo modo iustitiam diligentem, non
 modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem?
 Omnia istiusmodi, aliaque plura, quibus
 redundant scripta ejus, ex eadem omnino
 radice & ratione proficiuntur: quia ut ali-
 bi præclare docuit, & supra diximus: Nemo
 volens aliquid facit, quod non in corde suo prius
 dixerit, hoc est, faciendum esse judicave-
 rit: quod verbum sive iudicium de agendo,
 amore concipitur, sive creatura sive creaturis, id
 est, aut natura mutabilis aut incommutabilis veri-
 tatis. Ergo aut cupiditate, aut charitate. Tunc
 autem est cupiditas, cum propter se amatur crea-
 tura: tunc non utentem adjuvat, sed corrumpit
 fruente. Ecce brevibus, perspicuis, diser-
 tissimis verbis clavem universæ doctrinæ de
 agendis & non agendis, de bonis operibus
 & peccatis traditam; sine qua, doctrina Au-
 gustini non nisi merus Labyrinthus est; ex
 quo nisi Glossis textus Augustini innumeros
 evertentibus, totiusque doctrinæ mole re-
 pugnantibus, exiri non potest: cum qua om-
 nia sunt apertissima & facillima: Nimirum
 charitas sive perfecta sive imperfecta est
 amor veri boni, ex qua nihil nisi bonum:
 cupiditas sive perfecta sive imperfecta amor
 est mundi, qui non est ex Patre, sed ex mundo.
 Deus autem id odit, quod ipse non fecit, ut
 optimè sanctus Prosper. Ex hoc amore sive
 cupiditate mundi, non solum nihil est boni,
 sed ut dixit sanctus Leo, Cuncta sunt noxia,
 hæc est enim illa, quæ sine amore crea-
 toris non utentem adjuvat, sed corrumpit fru-
 tem. Semper enim in omnibus actibus, et-
 iam dum unâ creaturâ utitur, aliâ fruatur,
 in quam ultimo videlicet collimat utentis ani-
 mus. Quidquid enim fecerit, non potest nisi
 in re per se dilecta conquiscescere.

Z

CAPVT

CAPVT XXIII.

Can. 22.
Conc. Araus.

Vindicatur à corruptelis doctrina Canonis Concilij Arausi-
cani, qua dicitur: *Nemo habet de suo, nisi mendacium*
& peccatum.

Can. 22.
Conc. Araus.

Quar. lib. 1.
de grat. c. 21

Fatetur hoc
Quar. lib. 1.
de grat. c. 19
n. 3. & c. 21
n. 6.

HANC igitur constantissimam Augu-
stini & Prosperi & Romani Præ-
sulis S. Leonis doctrinam secuti Pa-
tres Arausici, fulgentissimum il-
lum locum ex Augustini libris à sancto Pro-
spero excerptum in Canonem redegerunt, &
universam illam Augustini sententiam, quam
hactenus declaravimus, velut sanctissimam, &
sacrosanctam, & Catholicam sanxerunt, ad-
versus Iuliani omnesque gentiliū Philoso-
phorum prætigias, qui sibi mirum in mo-
dum de moralibus operibus, & naturali suā
virtute blanditi sunt. Nam Canon vigesi-
mus secundus verbotenus ex Augustino iun-
ctus est: *Nemo habet de suo nisi mendacium &*
peccatum: Siquid autem habet homo veritatis atque
iustitiae, ab illo fonte est, quem debemus sine in
hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati
non deficiamus in via. Hunc luculentum Cano-
nem, aliqui in alios Augustino incognitos
imò repugnantes sensus trahere nituntur; qui
quantum à tradita per Augustinum veritate,
& perpetuæ doctrinæ filo recedant, opere
pretium est paucis ostendere. Nonnulli enim
volunt Augustinum & Concilium non aliud
significasse, nisi quod arbitrium hominis con-
distingatur Deo, & ex ipso malitia oria-
tur, ex Deo omne bonum, sive fuerit ordi-
nis naturalis, quales sunt actus moraliter boni,
quos Deus operatur per concursum & provi-
dentiam ordinis naturalis, sive fuerit bonum
ordinis supernaturalis, quales sunt actus veræ
pietatis, qui ex gratia proficiuntur. Solutio
potius ex principiis Philosophiæ quam Augu-
stini hausta est, eoque tendit, ut pleraque S. Au-
gusti loca, quæ divinum adiutorium adversus
Pelagianos prædicant, ad naturalis ordinis
auxilia detorqueantur, & humana superbia de
suis viribus gloriatur. Augustinus enim quando-
cunque adversus Pelagianos de non peccando
benèq; operando disputat, maxime de hac sen-
tentia, utrum ex nobis sit aliquid operis boni,
an verò solum peccatum atq; mendacium, nun-
quam de alio quam divinæ gratiæ auxilio per
Iesum Christum disputat, nunquam de auxi-
lio ordinis naturalis, nec à Pelagianis hoc un-
quam negatum, aut in controversiam addu-
ctum fuit, ut & supra in expositione dogma-
tum Pelagianorum explicatum est, & uberius
infra declarabitur. Hic sufficiet aliqua Augu-
stini de hac ipsa sententia, quod sine Dei gra-
tia non possumus de nostro habere nisi menda-
cium atque peccatum, attulisse: idque ex ipsis
ipsius Augustini locis, unde fatentur illum
Canonem Arausicanum esse desumptum, hoc

A est, ex libro de perfectione iustitiæ capite duo-
decimo, præfatione in litteras de doctrina Chri-
stiana, & tractatu quinto in Ioannem. Sic ergo
loquitur in libro de perfectione iustitiæ de illa
Scriptura: *Omnis homo mendax*, quam ad illam
sententiam astringendam subinde proferre solet:
Respondemus admonentes, quomodo dicendus sit homo
verax, per Dei gratiam atque veritatem, qui per se
ipsum sine dubio mendax est. Unde dictum est: Omnis
homo mendax. Ecce quomodo intelligat per se-
ipsum, seu ut Concil. Arausican. loquitur, de
suo esse mendacem, seu habere mendacium:
nempe ut non possit habere veritatem seu esse
verax, nisi per Dei gratiam. Et iterum postea do-
cet, non posse Celestium solvere id quod Scri-
ptura dixit: *Omnis homo mendax, nisi correcto*
errore, quo credit hominem sine adiutorio gratiæ Dei
per solam propriam voluntatem posse esse veracem.
Certum est autem, toto libro vehementissimè
asserere Augustinum contra Celestium, ad be-
ne faciendum & peccata cavenda necessariam
esse verissimam & propriissimè dictam gratiam
Dei per Iesum Christum, hanc eam in eodem libro
sapientissimè vocat. Et præfatione in libros de
doctrina Christiana: *Quoniam nemo debeat*
aliquid sic habere quasi suum proprium, nisi forte men-
dacium. Nam omne verum, ab illo est, qui, ait: Ego
sum veritas. Quid enim habemus quod non accepimus?
Quod si accepimus, quid gloriamur quasi non accepe-
rimus? Ille autem scripturæ locus tam invictus
videtur Augustino pro vera gratiæ Christi as-
ferenda contra Pelagianos, ut hoc Apostolico præ-
cepto testimonio etiam ipsius convictum fuisse fateat-
ur ad confitendum, quod fides sit civis gratiæ
donum. Quod pluribus docet libro secun-
do Retractionum, & de prædestinatione
Sanctorum, usque adeo ut ibidem de ista ea-
dem Scriptura dicat: Hoc igitur Apostoli testimo-
nium, ubi ad reprimendam hominis iniquitatem dicit:
Quid enim habes quod non accepisti? non sine quem-
quam fidelium dicere, habeo fidem quam non accepi:
reprimaturque omnino his Apostolicis verbis tota huius
responsionis clavis. Quamobrem cum Augusti-
nus ipse per hanc Scripturam convictus esset,
ut fidem ex Dei gratia proficisci fateretur,
nulla penè tam frequenter, quam ista utitur,
ad reprimendam Pelagianorum impietatem,
qua gratiæ necessitatem ad opera bona destrue-
bant. Et sermone centesimo quinquagesimo
primo de tempore, ubi ut citavimus planissimè
eandem doctrinam asseruerat, hominem de suo
mendacium loqui, de Deo autem habere veritatem, de-
clarat hoc in Petro, qui non nisi Deo revelante
in confitenda de Christo veritate verax fuit, si-
mili omnino modo quādo dicit alijs locis, ho-
minem

537

minem de se non nisi peccare posse, non habere nisi peccata, & huiusmodi, sape hæc exponit ita se intelligere, ut sine vera Christi gratia non se intelligere. Nam in Psal. trigessimū septimū eū dixisset: *Opus tuum in me vide: nam meum si videris: damnas; ita tim adiecit. Quia & quacūque sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & ideo tui magis quam mea sunt. Et quomodo ex te, quomodo tua? Audio quippe ab Apostolo tuo: Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Et tractatu vigesimo secundo in Ioannem, ubi dixerat, Vitam nostram tantquam nostram non esse nisi malam, peccatricem, iniquam: vitam verō bonam de Deo in nobis, declarat hoc per illum Apostoli locum: Vivit vero in me Christus, quem nemo dubitat de vera gratia esse intelligendum. Et sermone decimo tertio de verbis Apostoli, ubi satiatissimē tradidit: Si nos ipse non adiuvet, non dico vincere, sed nec persequere nos posse. Ir defuerit adiutori Spiritus sancti, prius nihil boni agere nos posse: agere nos illo non adiuvante libera voluntate, sed male, ad hoc idoneam esse voluntatem nostram, qua vocatur libera, & huiusmodi plura, apertissimē & ex protello declarat se intelligere adiutorium Dei, adiutorium Christi, adiutorium Spiritus sancti, adiutorium gratie Dei, illud ipsum quod Pelagiani ad facilius tantū agendum tandem necessarium esse fatebantur. Et sermone nonagesimo quarto de tempore ubi dixerat: Non enim in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo: quod autem habes ex te, dissolvit Deo, ex illis ipsē locis Scripturæ hoc probat, quibus semper veram Christi gratiam adversus Pelagianos asserere solet. Nam statim adiecit: Si bona tua cogitas, quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Quem locum, ut diximus, Augustinus pro Christi gratia vindicanda maxime inexpugnabilem putat; Rursus ibidem quamlibet hominis voluntatem bonam a Deo datam & excitatam esse probat. Ipsū, inquit, Apostolum interrogat: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quid est ergo, quod tibi arrogas? Et mox subiungit id quod citavimus: Quod habes ex te, respice Deo. Cuiusmodi doctrina in Augustini scriptis perpetua est: ut nihil profecto insulsius, & principis Augustini repugnantius, & ad enervandam gratiæ necessitatem, quam ipse & Concilia prædicant, & ad Pelagianorum pugnam restaurandam accommodatius excogitari possit, quam ad concursum generalem, & ad co-operationem quandam ordinis naturalis huiusmodi Augustini loca detorqueere.*

Quid quod ipse Augustinus & Concilium Arausicanum in illo ipso Canone, de quo disputamus, satis manifeste declarat, ita neminem habere de suo nisi mendacium atque peccatum, ut oppositam veritatem & iustitiam nisi ex vera Christi gratia sitire & habere non possit. Nam phrasī ista: *Ab illo fonte est, quem debemus sitire in hoc eremo*, ex Psalmo sexagesimo secundo cum quadam allusione sumpta est. Ibi quippe dicitur: *Sitit in te anima mea & in terra deserta*, hoc est, in eremo. Quare locum il-

lum exponens apertissimē declarat, & sitim illam non esse aliud nisi desiderium sapientiæ atque iustitiæ, & fontem ipsam sapientiam & iustitiam, hoc est, Christum, & asperionem ejus gratiam. Ipsum audi: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Ergo in hoc saculo (tanquam eremo) non debemus quasi amare saginam. Hic sitiendum est, alibi saginabimur. Modo autem, ut non deficiamus in isto deserto, aspergit nobis rorem verbi sui, & non nos dimittit prorsus arefcere, ut non sit de nobis repetitio, sed ut sit sitiamus, ut bibamus. Ut autem bibamus, aliqua gratia ejus aspergitur: tamen firmus. Et post pauca interpolata: Ipsū desiderium est sitis animæ, quando caro sitit, aquam sitit: quando anima sitit, fontem sapientiæ sitit. De ipso fonte inebriantur animæ nostræ, sicut dicit alius Psalmus: Inebriantur ab ubertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergo sapientia, sitienda est iustitia &c. Angeli non sitiunt, non esuriunt quomodo nos; sed habent saginam veritatem lucis incommutabili sapientiæ, & miserrantur nos, ut ad illam patriam communem aliquando redeamus, & ibi cum illis fonte Domini veritatis & æternitatis aliquando saturamur. Unde adversus Pelagianos gratiæ necessitatem asserens, quā aliquid hauriatur ex illo fonte iustitiæ: Quid ergo, inquit, illis fiet, peccato meriti, qui estis saturati? Se non habere vel non plenam habere iustitiam, tamen a semet ipsis habendam, non a suo creatore, ubi torrentis ejus & fontis ejus est, deprecandum esse præmittit. Ecce quomodo ex fonte illo nos irrorandos esse docet Augustinus, ut non deficiamus in via. Quis enim, qui vel primoribus labijs, Augustinum attingit, ex ejus mente nos dicat, ex concursu generali, vel providentia ordinis naturalis velut fonte iustitiæ & veritatis, vel guttis ejus aspergi, ne deficiamus in via? vel, ut adiecit in eodem loco (ex quo Canon Arausicanus desumptus est) *se in hac peregrinatione interim non consolari, ut venire ad eius requiem satietatemque possimus?* Cogitationes istæ potius Aristotelicæ, quam Augustinianæ vel Christianæ sunt, juxta quas nulla est fontis illius aspergio, qua non deficiamus in via, & quā hic interim equalemur, ut ad requiem sapientiamque veniamus, nisi vera gratia, quæ sola fontem illam veritatis & iustitiæ nos facit sitire, bibere, & requiescere.*

Nec multo magis quadrat isti Canoni alia pars expolitionis, qua dicunt neminem habere de suo nisi mendacium atque peccatum, quia peccatum ut peccatum seu formaliter non est a Deo, sed ex arbitrii defectibilitate, quam habet ex nihilo: & ita posse adhuc habere actum verè bonum suis viribus, Deo saltem concursu universaliter concurrente. Nam quamvis istud de arbitrii defectibilitate verum sit, ut Augustinus nonnunquam docet, præcipue quando Manichæos respicit inducentes quandam naturam malam, quæ causa sit peccatorum; in hac tamen materia de potestate & viribus arbitrii ad agendum bene vel male, aliter omnino loqui solet, & intelligi debet. Nam adversus Pelagianos, qui libero arbitrio

arbitrio quædam opera verè bona & sine peccato facta, ad vitam tamen æternam sterilia & inutilia comminiscendo tribuebat, ut mox dicendum erit; non rarò Augustinus docet, voluntatem liberam ad operandum aliquid boni sine peccato, adjuvandam esse adjutorio gratiæ Dei; ad peccandum verò tantum, id est, ad ipsum positivum actum peccati faciendum per se sufficere nec ullo Dei adjutorio indigere; eo quod, subtracto illo Dei adjutorio, per seipsam non solum cum peccati tentatione non pugnet, sed sine pugna in peccata ruat. Qua de re multa supra diximus: hic unus aut alter locus sufficit. Nam hoc est quod dicit in sermonibus de verbis Apostoli, ubi convellit illud figmentum Pelagianum, quo gratiam ad facilius benè operandum necessariam statuebant: *Quomodo si aliquis dicit, remus quidem pervenimus, sed cum aliquo labore; & si ventum habeamus, facilius pervenimus. Non sic est adiutorium Dei, non sic est adiutorium Christi, non sic est adiutorium spiritus sancti: prorsus si desuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adjuvante liberà voluntate, sed male: ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera, & male agendo sit damnabilis ancilla. Vbi manifestum est, non hoc solum Augustinum velle, voluntatem liberam suis viribus sive de suo, & sine adjutorio Dei posse peccare formaliter, seu deficere & peccati malitiam habere, sed de se posse agere malè seu agere actum quemlibet, qui non sit bonus, ad actum autem bonum seu sine peccato factum sine gratiæ adjutorio nihil valere. Nam quamvis etiam ad peccatum Dei concursus necessarius sit, ille tamen non est illud adiutorium, de quo sermo est, & eo non obstante arbitrium de suo ad peccandum seu ad peccati actum dicitur sufficere, nec opus habere adjutorio Dei. Hinc statim ibidem iterum: *Non cooperatur est ille, si nihil operamini. Sic vos tamen scitote agere, ut sit rector spiritus & adiutor. Qui si verò desuerit, nihil omnino boni agere valeatis.* Et tractatu vigesimo secundo in Ioannem: *Vita nostra tanquam nostra, id est, de voluntate propria nostra, non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: Vita verò bona de Deo in nobis est, non à nobis. Et hic perspicuum est, eum distinguere vitam bonam in hoc à mala, quod voluntas nostra non solum malitiam, sed vitam malam, id est, opera mala operetur sine adjutorio Dei: bonam verò eadem voluntas operetur, sed Deo adjuvante, non disiunctivè per concursum aut gratiam, sed tantummodo per veram gratiam; dum per illam, ut ibidem loquitur, vivit in nobis Christus. Et in libro de correptione & gratia: *In malo faciendi liber est quisque iustus, servusque peccati: hoc est, per se sufficienter liber est, nec opus est adjutorio gratiæ liberante, ut operetur bonum: In bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit: Si vos solum liberaverit, &c. Et in libris de peccatorum meritis: si ab illo avertimus, nostrum est, hoc est, ut ibidem antè dixerat, ad hoc non adjuvamus***

Serm. 13. de
verb. Apost.
cap. 11.

Tract. 22.
in Ioannem,

Lib. de correptione
& gratia. c. 1.

Lib. 2. de pecc.
meritis. c. 5.

A à Deo, quamvis Deus concurrat concursu universalis. Nequis enim existimaret eum de sola aversione, & non de actu positivo per quem avertimur loqui, statim attexendo explicat: *Et tunc secundum carnem sapimus, tunc concupiscentia carnis ad illicita consentimus.* Sic ergo perpetua illa phrasis Augustini contra Pelagianos est, voluntatem nostram de suo sufficere, hoc est, suis viribus sine adjutorio Dei, ut malè agat, ut peccet, ut mentiatur, & (sicut conformiter ad Canonem Araulicorum loquitur) *ut de suo loquatur mendacium, ut habeat thesaurum mendaciorum, ut fingat quicquid potest, ut mentiatur quicquid potest; quia gratis habet, ut se habet: quæ omnia potestatem faciendi actus positivos sonant.* Quando autem venimus ad veritatem, si verax esse vult, non esse de suo, sed opus esse adjutorio Dei; non illo adjutorio concursus generalis, quod etiam ad malè agendum, & ad mentiendum necessarium est; sed adjutorio veræ gratiæ Dei, sine quo tam constanter docet, nihil omnino boni agi posse, sed tantum aliquid mali. Ille est ergo verissimus sensus Canonis Araulicani, quod nemo habeat de suo, hoc est, de suis viribus, nisi mendacium & peccatum: ad mentiendum enim, & peccandum, & mala quælibet operanda per se sufficit, nec adjuvatur à Deo. Siquid autem habet veritatis atque iustitiæ, hoc est, operis boni, hoc ab illo æterno fonte iustitiæ per veram gratiam in eum fluit. Nimirum quia nullum est opus bonum, seu sine peccato factum, nisi ipse fons bonitatis & iustitiæ gratuito amore diligatur. Et ita Canon iste cum alijs duobus Canonibus eiusdem Concilii Araulicani, in re ipsa prorsus convenit, quorum alter est novus, & ita sonat: *Divini est munus, cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia revocamus, hoc est, quando non peccamus in aliquo actu. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur.* Nam de munere veræ gratiæ Canonem in initio loqui, ex ejus fine patet, qui Apostolicis verbis ab Augustino expressus est: *Deus operatur in nobis velle, & perficere: ex quo semper operationem veræ gratiæ probare solet.* Et ita illum Canonem explicat S. Prosper, qui sententiam illam excerptit ex Augustini lucubrationibus. Nam eum citans in Commentario super Psalmos in illa verba: *Averti pedes meos in testimonia tua, ita loquitur: Quod hic positum est: Averti pedes meos, in nonnullis legitur, Avertisti pedes meos: ut hoc Dei potius gratia tribuatur. Sed sive hoc, sive illud sit, dubitari non potest, divini esse munus, hoc est, divinæ gratiæ, sicut præmiserat, & cum rectè cogitamus, & pedes nostros &c.* Alter Canon numero vigesimus, his verbis conceptus est: *Multa in homine bona committunt, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo bona, quæ non Deum præstet, ut faciat homo, hoc est, nullos omnino facit homo actus bonos, quos non in eo Deus per veram gratiam operetur.* Nam de gratia vera in illo ad Bonifacium loco unde Canon iste depromptus est, totis viribus satagit. Et ex ista sententia sua tanquam

Serm. 13.
de verb. Apost.
cap. 11.

Canon.

cat. 22.

Canon.

Lib. 2. ad
Bonif. 18.

tanquam ex aditis sapientiae Christianae hauri-
 sta, & idcirco in Canonem Ecclesiae versâ,
 mox concludit boni cupiditatem, hoc est,
 ipsum etiam primum boni operis desiderium,
 necessariò ex vera Dei gratia debere proficisci,
 hoc ipso quo bona est: si verò non esset bona,
 nec esse debere à Deo. Proinde, inquit, cupidi-
 tas boni non homini à Domino esset, si bonum non
 esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est,
 qui summe atque incommutabiliter bonus est. Ex
 quo relinquitur impossibile prius esse ex
 Augustini mente, ut ullus omnino actus, qui
 sit verè bonus, hoc est, sine peccato factus, non
 à vera Christi gratia proficiatur; & qui non
 ab illa proficiatur necessariò malus sit. Si enim
 bonus est, non nisi ab illo nobis est, qui summe atque
 incommutabiliter bonus est. Quoniam, ut alibi di-
 cit, liberum arbitrium ad malum sufficit; ad bonum
 autem nihil est, nisi adiuvetur ab omnipotenti bono.
 Et rursum: Nec potest homo boni aliquid velle, nisi
 adiuvetur ab eo, qui malum non potest velle. Quibus
 omnibus locis ex professò gratia Christianae,
 non Philosophiae; siue concursus generalis ne-
 cessitatem ad omnem actum bonum, ad eum-
 que solum postulat; sufficiente ad actus quos-
 cumque non bonos, hoc est, malos propria ar-
 bitrii libertate: per se enim voluntas libera est in
 malo, quia delectatur malis: libera autem in bono non
 est, quia liberata non est. Ipsa igitur prima boni
 cupiditas à Dei gratia necessariò proficisci de-
 bet hoc ipso quo bona est. Et cur non à viri-
 bus libertatis, si tantum moraliter bona fuerint?
 Audi Augustinum: Quid est enim boni cupiditas,
 nisi charitas: de qua Ioannes Apostolus sine ambi-

guitate loquitur dicens: Charitas ex Deo est. Ecce
 nulla est cupiditas seu dilectio boni nisi chari-
 tas, quae propterea necessariò per gratiam ex
 Deo est: praeter quam nihil omnino superest,
 nisi mundi cupiditas, quae non est bona; &
 propterea ut idem Apostolus loquitur, Non est
 ex Patre, sed ex mundo est. Omnis enim cupidi-
 tas boni necessariò ex Deo est. Ut proinde
 principiis Augustini non aliud congruat, aut
 congruere possit, quàm hominem qui suis viri-
 bus non potest habere cupiditatem boni, non
 posse etiam habere suis viribus opera quae di-
 cuntur moraliter bona; utpote quae necessariò,
 si sint bona, ex boni cupiditate, id est, charitate
 proficisci debent. Cum ergo non aliud à suis
 viribus habere possit, nisi cupiditatem seu di-
 lectionem mundi, hoc est, ut Ioannes exponit:

Concupiscentiam carnis; concupiscentiam oculorum, Tract. 2. in
 & superbiam vitae: neque enim dilectores mundi, ut Epist. Iacob.
 August. ait, habent nisi ista tria; Et illa dilectio
 mundi non sit à Patre, hoc est, ex Deo, utpote
 quae mala, non bona sit, sed ex mundo; conse-
 quenter homo non aliud de suo, id est, de suis
 viribus expectare potest iuxta Canonem
 Arausicanum, nisi mendacium & peccatum. Si-
 quid autem habet veritatis atque iustitiae, hoc
 est, operis boni, ab illo est fonte iustitiae, cujus
 gratia aspergimur ne deficiamus in via. Nam
 liberum arbitrium captivatum non nisi ad peccatum
 valet; ad iustitiam vero nisi divinitus liberatum adi-
 utinque non valet. Causa est, quia spiritu sancto
 fit ut non peccare delectet, sicut praeter hunc spiritum
 peccare delectat.

F I N I S.

DE STATV NATVRÆ LAPSAE LIBER QVARTVS. Prosequitur argumentum de viribus liberi arbitrii post peccatum.

CAPVT PRIMVM.

Septimò Augustinus ex professò docuit, omne quod
 non est ex fide esse peccatum.

ACTENVS ex varijs Au-
 gustini principiis siue particu-
 laribus siue generalibus, satis
 ut arbitror, evidenter asserui-
 mus nullum ab hominibus qui
 carent fide posse fieri opus bo-
 num, sed sola mendaciâ atque peccata. Verum

quia nobis familiare est, ut ad omnem do-
 ctrinam nobis insolitam, quantumvis eviden-
 tibus principiis eruat, cunctando trepide-
 mus; omnisque ratiocinandi solertia suspecta
 sit, operâ fuerit pretium non jam ex principiis
 Augustini doctrinam ejus eruere, sed loco se-
 ptimâ probationis planissimis & ab omni
 ambigui-

ambiguitate remotissimis verbis ipsum Augustinum audire asserentem sententiam illam, quam ejus esse dicimus, omnesque cavillationes, quibus mens ejus, & verba simplicissima pervertantur, tantâ explanationis perspicuitate dissilantem, ut nullis argutorum nebulis possit obscurari. Nam quasi de industria omnes conatus recentiorum, quibus ejus doctrinam principijs Philosophorum accommodare studuerunt, opprimere studuisset, ita omnia eorum præclara cæcigia, omnes tricas explicuit, omnes cavillationes exarmavit, ut pene nihil aliud eis super sit, qui rem diligentius ex utroque videri volunt, quam admirari doctrinam ejus, ut exoticam & incredibilem; & propterea in alium sensum aliquo explanationis commodæ beneficio trahendam esse Sed altitudinem Christianæ sanctitatis & humanæ infirmitatis, & profunditatem ruinæ illius inestimabilis non videntur intelligere, virtutis, ac vitij differentiam magis ex Philosophia gentium, quam ex Christiana religione, quæ ab Augustino profundissime explicata est, haurire voluisse. Ut igitur sine ullius obscuritatis & ambiguitatis ambagibus sententiam Augustini de operibus ante fidem factis, à qua religio Christiana incipit, hoc est, de operibus infidelium intelligamus, videamus non quid principia ejus velint & sentire cogint, sed quid ipsemet perspicuis expressisque verbis passim uniformiter & constanter in omnibus lucubrationibus suis tradit.

Itaque in tractatibus in Joannem, ut omnem hominis superbiam opprimeret, quæ de suis operibus gloriari posset, si ut plerumque humana vanitas eorum, qui ante fidem se bene vixisse arbitrantur de operibus, maxime moraliter bonis, inflari solet. Non, inquit, est ut dicat, antequam crederem tam bona operabar, ideo electus sum. Quid enim est boni operis ante fidem, cum dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide peccatum est? Et in Epistola ad Sixtum: Opera bona sunt ab homine, fides autem sit in homine sine qua illa à nullo sunt homine. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Et in Epistola ad Vitalem: Itaque (diabolus) aliquos eorum, per quos amplius decipere affectus, sunt habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quasque gentes, præcipueque in gente Romana, qui prædare gloriosissimeque vixerunt. Ecce habes hic opera velut bona, hoc est, si ulla unquam saltem moraliter bona. Sed jam vide quid de illis sentiat Augustinus: Sed quantum, sicut verissima Scriptura dicit: Omne quod non est ex fide peccatum est; & sine fide impossibile est utique placere Deo, non hominibus, nihil sit agere princeps, quam ut non credatur in Deum. Et in libro de gestis Pelagij:

Quantumlibet, autem opera viderentur prædicantur, ejusdem Apostoli sententiam veram novimus & invictam: Omne quod non est ex fide peccatum est. &c. Cum ipsa sit initium unde bona opera incipiunt. Et libro de gratia Christi: Quid autem boni faceremus, nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non faceremus si diligamus? Etsi enim Dei mandatum videtur, aliquando non à diligentibus, sed à timentibus fieri: tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur, quia omne quod non est ex fide peccatum est. Et fides per dilectionem operatur. Et libro primo ad Bonifacium: Nec potest homo boni aliquid velle, nisi ad iuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Ac per hæc bona voluntas, quæ se abstrahit à peccato, fidelis est. Et lib. 3. ad eundem Bonifacium: Fides dei sine operibus neminem salvat (ipsa enim est novæ legis proba fides, quæ per dilectionem operatur) tamen per ipsam etiam peccata solvantur, quia iustus ex fide vivit. Sine ipsa vero etiam quæ videntur bona opera in peccata vertuntur: Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Ex illis & similibus locis, quæ per universa Augustini scripta sparsa sunt, apertissime constat quid de illis operibus infidelium Christiano sentiendum sit. Sine illis quippe ambagibus ea verò peccata esse tradit, nec aliud esse posse: eo quod sine fide atque dilectione sit impossibile esse opus bonum. Et ut plenius mentem ejus perciperemus, opera ista vocat quasi bona: quæ non sunt alia nisi quæ vocari & haberi solent moraliter bona; quæ definit non esse bona, sed peccata.

Sed non aliunde evidentius mens ejus constare potest, quam ex ijs quæ tradidit libro primo de nuptijs & concupiscentia. Cum enim ibi docuisset ex Scriptura, donum esse Dei, quod etiam conjuges pudice & continenter vivunt, difficultatem sibi objicit de conjugibus infidelibus: qui videntur etiam solis arbitrij viribus continenter vivere: Quid ergo dicimus, inquit, quando & in quibusdam impijs invenitur pudicitia conjugalis? Virum eo peccare dicendi sunt, quod dono Dei male utantur, non id referentes ad eandem viam à quo accipiunt? An forte nec dona Dei putanda sunt ista, quando hæc infideles agunt, secundam Apostoli sententiam dicentis: Omne quod non est ex fide peccatum est? Quis audeat dicere donum Dei esse peccatum? Anima enim, & corpus, & quæcumque bona animæ & corporis utitur, in ista etiam in peccatoribus dona Dei sunt; quoniam Deus non ipsi ista secerant. De his autem quæ sunt donum Dei, omne quod non est ex fide peccatum est. Cum igitur faciant hæc homines sine fide, quæ videntur ad conjugalem pudicitiam pertinere, sive domibus placere vacantes, vel sibi vel alijs, sive in his rebus quas vitiose concupiscunt humanas molestias devotantes, sive à demonibus servientes, non peccata coercentur, sed alijs peccatis alia peccata viciuntur. Absit ergo pudiciciam veraciter dici, qui non propter Deum veram fidem conjugibus servat uxori. Et ibidem infert: Hoc tam ex dono bonum (commixtio socialis corporum sine fraude) cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt. Et rursum: Cum virtus sit pudicitia, cui vitium contrarium est impudicitia, omnesque virtutes etiam quæ per corpus operantur in animo habent, quomodo vera ratione pudicum corpus asseratur, quando à vero Deo ipse animus fornicatur? Et paucis interpolitis sic concludit: Tantum valet fides, de qua Apostolus dicit: Omne quod non est ex fide peccatum est: & de qua verum scriptum est ad

Tract. 3.6 in Joannem.

Epist. 105.

Epist. 107.

Lib. de gestis Pelagij, c. 14.

Lib. de gratia Christi, c. 26.

est ad Helios: sine fide impossibile est placere Deo. Q. od ipse non solum de vita hominis, sed de singulis hominis operibus solet intelligere. De Trina ista validissimum accerrimamque confectum pepit inter Iulianum & Augustinum, quo longe luculentius illustrata, & mens Augustini ab omnibus ambiguitatibus evoluta fuit, illo tanquam talissimam eam refellente, hoc mordicus tanquam verissimam, Christianam, atque Catholicam defendente. Nam istum ultimo citatum locum, quod in animo qui fornicatur a Deo non possit esse vera pudicitia, hoc est, opus vera pudicitiae, sed peccatum tantum, ita reficit velut invictum, insulsiatque Iuliano intactam praeferunt: sed in qui mea, sicut dicit, quae mihi videntur acuta persequens, hoc totum tanquam mihi obtusum visum fuerit propter ista. Vide ergo quid horum neque an- dum arbitreris. Videntem esse pudicitiam contra dem- pton phime conspectus: Omnes viuentes enim quae per corpus operantur, in animo habetate non negas. Porro infidelium animorum fornicari a Deo, ille potest ne- gare, quia palam sanctorum scripturarum auver- sarum praefertur. Ex quibus omnino hac summa consistit, ut aut in animo fornicante pudicitia vera esse possit quod certum est, aut sit absurdum: aut in animo infidelis pudicitia esse non possit: quoniam hoc cum asserimus, te iuxta sumus. Illis vero Scri- pturae locis, quae laudantur in praecedentibus testimoniis allegari vidimus, sic eundem stringit Iulianum, eaque sententia sua alle- tendam invicta esse conficit: Nam testimonium illud quod ex Apostolo posui: Omne quod non est ex fide peccatum est: sicut tibi visum est accepisti. & ex- plicit, non ut sapit, sed ut sapit. De cibivium Apostolum loquebatur: verum cum dixisset: Qui au- tem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide, hanc peccati speciem de qua agebatur ge- nerali volumus probare sententiam, mox inferens: Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Sed ut hoc tibi de cibis tantum intelligendum esse concedam: quid de alio diducis ex testimonio, quod identidem posui; nec inde aliquid disputasti, quia non invenisti quo modo utrum posses detorquere sententiam, quod ad Helios scriptum est: Sine fide enim impossibile est placere Deo. Nempe ut hoc decreatur, de tota vita hominis, id est, de totius vitae actionibus, age- batur, in qua insus ex fide vivit. Et tamen cum sine fide impossibile sit Deo placere, tibi viuentes sine fide sic placere, ut eas veras praedicis, eisque bonos esse vo- mines: & rursus quasi te penituerit laudis carum, serilas pronuciare non dubites. Et intra iterum de singulari quodam opere loquens, opere vi- delicet misericordiae, quod exhibetur pauperi, & maxime videbat: moraliter bonum: Corro, inquit, si verum est male misereri, procul dubio vi- tum est male misereri. Quid si & ipsa per se- ion naturalis compati ne opus est bonum, etiam ipso bono male utitur, qui impudenter ait, & hoc hominem male facit, qui impudenter facit. Qui autem male facit, utipsum profectio peccat. Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera quae faciunt infideles non ipsorum esse, sed alius qui bene utitur malis. Ipsorum autem esse pec-

cata, quibus & bona male faciunt, quia ea non fide, sed infideliter, hoc est, stulta & noxia faciunt voluntate. Quasi voluntas nulli. Cor sicut dicitur tam arbor est mala, quae facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis, nolis, quod non est ex fide peccatum est. Et ideo Deus istas arbores non po- test diligere, & si tales permanserint, disponit exci- dere, quia sine fide impossibile est placere: Et rem a fundamentis eruens in fine concludit: Sed bene accipe, ne forte cum in rebus ipsis tantum erres, quantum errari plurimum potest, videat tecum cer- re de veris. Aut ergo intellige quod ait Dominus: Si oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebro- sum erit: Si autem oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit: Et hunc oculum agnosce intentionem, quae facit quisque quod facit: & per hoc discit, cum qui non facit opera bona, intentione fidei bona, hoc est, eius quae per dilectionem operatur, to- tam quasi corpus, quod illis, velut membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum ingredine peccatorum. Plura huiusmodi in eodem loco inculcat Augustinus; sed ista sola, quamvis nihil Commentarij loco adiceretur, ita per- spicua sunt, & mentem ejus de omnibus infidelium operibus tanta claritate convincunt, ut non sinant hominem nullā contrariā sententiā preoccupatum aliud suspicari. Nam in illisplis testimoniis allegatis, multoque uberius in co- haerentibus ejusdem disputationis locis omnes recentiorum cavillationes, quibus mentem ejus obsecrare, ac in alium sensum detorquere conantur, ita lente perimit, ut mirum sit cordatos homines in tergiversationes ita fri- volas declinare, & Augustino suas cogitatio- nes imponere potuisse.

Præcipua vero tergiversandi causa est quod principijs humanæ Philosophiæ non congruere Augustini Theologia videatur. Molestissimè quippe nonnulli ferunt, quod naturæ viribus infidelis non possit actum facere, qui tendit in moralem honestatem actus: hoc enim suffice- re volunt, ut sit actus moraliter bonus, etsi alio nulla voluntatis intentione referatur. Ita- que doctrinam Augustini in illo generali sensu intellectam dicunt esse incredibilem, rationes ejus frivolas, & tanto ingenio indignas, mirabiles conti- nere verborum æquivocationes: quia ex significatione propria animi fornicarij, sit transitus ad metaphori- cam, & ita syllogismus sit in quatuor terminis. Qua- propter ut ex ejus doctrinæ vinculis liberen- tur, aliquot solutiones excogitatae sunt, quas ad omnia loca in promptu habent, ut ubi una deficit, succurrat alia: omnes verò tam enor- miter de tanti Doctoris veluti triennalis ty- ronis doctrina ludunt, ut longè fatius esset pa- lam ab ea discedere, quam eam tot ludibrijs adulteratam vindicare. Nos duas præcipuas profecturi sumus, & ex Augustini verbis ac doctrinæ filo & scopo dissilaturi: ut omnibus perspicuum esse possit, eas non judicio veri- tatis expressas, sed necessitate excogitatas: nihilque minùs quam ex Augustini lectione promanasse.

In fin. 13.

Suar. lib. 1. de grat. c. 7. n. 10. & 14.

CAPVT SECVNDVM.

Primum effugium occluditur, quo dicunt Augustinum loqui de peccato latè & improprie sumpto:

PRIMA igitur responsio, qua recentiores Augustini citata testimonia, totamque illam acerrimam disputationem cum Iuliano diluunt, in eo lita est, quod Augustinus improprie peccati nomen usurpet pro peccato latè sumpto, pro actu videlicet, qui non potest prodesse ad vitam æternam. Quidquid enim infidelis boni fecerit, caret illa perfectione boni operis, ut aliquid vitæ æternæ conferat, ideoque merito peccatum veluti defectivus actus appellari potest. Nam etiam Augustinus cum dicit, infideles non posse facere quicquam boni, non quodlibet bonum intelligit, sed, inquit, bonum præparatum, quod ad æternam felicitatem, aliquo modo conferat, juxta illa verba ejus: Scito nos dicere illud opus bonum sine Dei gratia, quæ per unum mediatorum datur, nemini posse conferri: per quod solum homo potest ad æternam Dei donum regnumque perducatur. Et paulo post: Hoc ergo amore opus est, ut bonum beatificum sit &c. Cum igitur hoc Augustino sit tantum opus bonum, reliqua veluti defectiva etiam peccata vocat.

Sed multis modis facile ostendi potest, responsionem istam, vel potius cavillationem esse imperitissimam doctrinæ Augustini, ab ejus mente remotissimam, incognamque quæ à viris doctis proferatur. Primo, quia semper vitatur ad probandam sententiam suam illo Scripturæ loco: *Omne quod non est ex fide peccatum est*: Certissimum est autem Apostolum ibi verissimum peccatum intelligere, live fides accipiat, pro dictamine conscientiae, ut plerique solent, live pro fide qua fideles Deo dicimur, ut Augustinus & fere antiqui volunt. Præmiserat enim Apostolus; *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide*. Causam autem damnationis reddit, quia quod non est ex fide peccatum est. Quæ falsa propositio & inepta ratio est, & iplis respondentibus repugnans, nisi verum peccatum intelligatur. Actus enim imperfectus, seu tantum moraliter bonus secundum ipsos causa damnationis esse non potest. Unde & Augustinus dicit: *Quod hanc peccati speciem, de qua agebat, manducandi videlicet sine fide, generali voluit probare sententia, mox inferens: Omne enim quod non est ex fide peccatum est*. Quæ de causa etiam illum aliter in Scripturæ locum: sine fide impossibile est placere Deo, sic intelligere solet, ut propterea opera infidelium etiam displiceant Deo & voluntas quæ tales fructus facit etiam excisione puniatur: *Quia, inquit, voluntas nullo Christiano dubitante arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata*. Omne enim, velis noli, quod non est ex fide peccatum est. Et ideo, quia videlicet non proferunt nisi

A sola peccata. Deus istas arbores non potest digere, & si tales permanserint, disponit excidere, quæ sine fide impossibile est Deo placere.

Secundo verum & propriissime dictum peccatum ab Augustino intelligi, perspicue patet ex ejus scopo adversus doctrinam adversarii sui. Fatebatur enim Iulianus disertissimis verbis opera infidelium, de quibus etiam Augustino erat disceptatio, ita esse bona, ut tamen per ea vitam æternam non assequerentur, sed mercedem duntaxat quandam temporalem. Hæc enim sunt ipsissima Iuliani verba, quæ Augustinus refert & objicit sibi: *Sed respondens ei, inquit Augustinus, Quod nisi vana? Ego, inquit, sterilitate boni dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona quæ faciunt, non ab eo vitam consequuntur æternam*. Et paulo superius in eodem loco, cum dixisset, originem virtutum in animo esse sitam, & affectus omnes, per quos aut fructuose aut sterilitate boni sumus, in subiecto esse mentis nostræ: *Notā igitur, addit Iul. affectum visum cum in omnibus naturaliter, non tamen ad unum finem in omnibus properat: sed pro incerto voluntatis, cuius nutus servantur, aut ad æternam aut ad temporalia diriguntur*. Quod cum sit, non in eo quod sunt, non in eo quod agunt, sed in eo solo variant quod merentur. Nec nominis sui igitur possunt, nec generis sustinere dispendium, sed solius quod appetunt primum aut amplitudine distantur, aut exultate fruantur. Non posset Iulianus manifestius declarare mentem suam de operibus istis moraliter bonis, de quibus agebatur; nempe esse opera quidem bona à virtutibus naturalibus profecta, sed quia non referuntur ad Deum, ad vitam æternam consequendam nihil prodesse. Hoc est autem ipsissimum illud, quod recentiores vocant peccatum latè sumptum, vel improprie dictum, vel actum qui nihil prodesse potest ad vitam æternam. Et tamen Augustinus asservantissime contendit, talia infidelium opera, quæ quia ad Deum non diriguntur, nihil ad vitam æternam conferant, non esse bona, & voluntates ea proferentes, quia Iuliano confitente steriles erant, non posse esse arbores bonas, quia non profert arbor sterilis fructus bonos, ideoque excidendas esse, & in ignem mittendas. Audi Augustinum. Quapropter dici non potest, quantum te ista fallat opinio, quæ dixisti, omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuose aut sterilitate boni sumus, alloquendo videlicet per illas vel non assequendo vitam æternam; Fieri enim non potest, ut sterilitate boni sumus: sed boni non sumus, quicquid sterilitate sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Absit autem ut Deus bonus à quo securus paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat, & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines

Saxr. lib. 1.
grat. c. 7. n.
21.
Lib. 4. cont.
Iul. c. 3: in
fine.

Lib. 4. cont.
Iul. c. 3.

Ibid.

549

homines sunt sterilitate boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali. Quibus verbis manifeste significat, virtutes huiusmodi, quae non diriguntur in vitam aeternam, non esse arbores bonas, nec opera quae ab illis proficiuntur esse bona, sed tantummodo minus mala, & ideo ignis supplicio excidenda. Unde de istis operibus, de quibus erat tota disputatio, toties repetit, esse peccata; quia omne quod non est ex fide peccatum est.

Tertio idem probatur evidentissime ex circumstantiis loci, unde exorta est tota illa controversia. Est autem locus ille, quem supra ex libro primo de nuptijs capite tertio allegavimus: Illum quippe Iulianus exagitantem sumplerat. Porro in illo loco expresse distinguit Augustinus peccatum, quod in omnibus operibus infidelium reperiri volebat, ab alijs operibus imperfecte bonis. Distinctionem autem in eo collocat, quod Deus huiusmodi bonorum naturalium auctor esse potest, peccati autem auctor esse non potest. Hoc autem certissimum est, non de peccatis late sumptis, seu actibus moraliter bonis nihil ad vitam aeternam conferentibus intelligendum esse: nam etiam ipsimet recentiores confitentur ac docent, Deum huiusmodi peccata, ut cum ipsis ita loquar, per providentiam naturalis ordinis donare & procurare. Cum ergo de pudicitia infidelium, qua servare videntur fidem thori, pronunciaisset illud Apostolicum; Omne quod non est ex fide peccatum est, ut probaret non esse in illis donum Dei, sic mentem tuam de peccato explicat: *Quis audeat dicere, donum Dei esse peccatum? Anima enim, & corpus, & quaecunque bona animae & corporis naturaliter insita, etiam in peccatoribus dona Dei sunt, quoniam Deus, non ipsi ipsa fecerunt. De his autem, quae faciunt. Dicitur est; Omne quod non est ex fide peccatum est. Et paulo post de commixtione conjugali tanquam naturali bono dicit: Hoc tam evidens bonum cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt. Quis enim, obsecro, vel ignarissimus tyro Theologiae, imo quis vel ineptissimus ac stolidissimus ex hominum vulgo commixtionem, aliasque naturales actiones, & corporis atque animi dotes BONA vocet, quae per se similiter nihil omnino ad vitam aeternam conferunt, nisi eo voluntate referantur; & tamen actus pudicitiae conjugalis infidelium, si similiter boni sint, mala & peccata nuncupaverit? Et quod huiusmodi actibus velut (ut ibidem loquitur) alijs peccatis alia peccata vincantur? Quae verba carpens Iulianus, & ex ijs Pelagianam suam doctrinam inferens: Per facile igitur studio sanctitatis, quod Deus adjuvat, potest homo carere peccatis. Si enim vincuntur, inquit, peccata peccatis, quanto magis possunt virtutibus peccata superari? Est autem certum Pelagianos cum dicerent, hominem carere posse peccatis; & virtutibus peccata superari, propriissime dicta peccata intelligere; cum tamen Augustinus hoc neget, ac tantum velit peccatis alijs alia peccata vinci: ut necesse sit,*

A & Iulianum & Augustinum eadem illa vera peccata, non opera bona licet imperfecta, in verbis Augustini intelligere; nisi velimus utrumque inter se pueriliter in equivocationibus ludere. Quod manifestius ex Augustini perpetua phrasi ac doctrina declarari potest. Docet enim ille passim in scriptis suis, omnes functiones naturales imo etiam omnium virtutum moralium officia, ut nihil rei pauperis, subvenire periclitanti, & iuvilia, esse bona, & ex Deo proficisci; infidelium vero opera non esse bona. De illis enim sic Augustinus; Copulatio maris & feminae generandi causa bonum est naturale nuptiarum: quod mox vocat evidens cap. 4. bonum. Et inira abstinentiam ab adulterio dicit esse in concubio bonum naturale quidem, carnale tamen. Et libro secundo, commixtionem coniugum esse ex Deo, esse laudandam, esse opus Dei. Imo admittit etiam responsum Iuliani dicentis etiam adulterorum commixtionem per se ipsam bonam esse. Et libro quarto: Bonum esse subvenire homini periclitanti, praesertim innocenti: esse Dei opus bonum: misereri per se ipsum naturali compatione esse opus bonum, etiam cum sit ab infidelibus; talia opera bona quae faciunt infideles non infidelium esse, sed Dei. Et capite septimo, commixtionem legitimam sexuum generandi causa esse opus bonum, etiam in infidelibus, & regenerationem detestantibus. Et tamen infideles, qui talibus utuntur actionibus & officiis bonis, in ipsius locis saepius peccare testatur: *Quamvis eo bono (commixtione legitima) male utantur, & in eo peccent, quod de impia vel propaganda vel propagata prole gloriantur. Et de boni compatione misericordiae: Etiam isto bono male utitur qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit qui infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto peccat. Et rursum: ipsorum autem esse peccata, quibus & bona male faciunt; quia ea non fidei, sed infidei, hoc est, stulti & noxia faciunt voluntate. Haec sane demonstrant evidentissime longe aliter Augustinum de operibus, in quibus infideles videntur moraliter bene facere, quam de officiis ipsis bonis, quibus utuntur, sentire & loqui. Ista quippe officia constanter profitetur esse bona, etiam in ipsis infidelibus dum ea faciunt; usum vero talium bonarum actionum sive officiorum esse in infidelibus malum; & ijs male utendo in peccata converti: cum tamen utrumlibet istorum, si vera sunt quae recentiores Augustino tribuunt, similiter malum & peccatum late sumptum dici debeat, quia nihil ijs ad assequendam vitam aeternam prodest; vel potius, ut ipsi loquuntur, & omnis vir non perturbata mentis loqui debet, esse utrumque bonum.*

Quarto si cui forte ista ne dum satis perspicue mentem auctoris indicant, ut sciat qua significatione peccati nomen usurpaverit, sunt loca plurima & manifesta, quibus ubique uniformiter peccatum propriissime dictum, hoc est, veram iustitiam, actumque supplicio dignum se intelligere profitetur. Dicit enim ea opera infidelium esse male facta, ideoque non posse esse nisi peccata: hoc tam evidens bonum nupt. initio, cum

Lib. 4. cap. 3. cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt. Et iterum: Hoc bonum male facit qui infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto peccat. Infideles enim & bona male faciunt. Dicit esse vitia: Si vitium est male misereri: procul dubio vitium est infideliter misereri. Dicit ea non placere Deo: Nos ea quæ videntur opera bona dicimus non esse verè bona sine fide; quoniam opera vere bona necesse est Deo placere. Cui sine fide quia impossibile est placere, profecto quod vere opus est bonum, sine fide non potest esse. Et capite tertio: Deus tales arbores non potest diligere, *Lib. 4. cap. 3.* Dicit esse peccata, quæ stultia & noxia voluntate sunt, ut paulo ante vidimus. Dicit per illa opera non esse homines tantum steriliter bonos, hoc est, sine fructu vitæ æternæ, sive tantum moraliter bonos, sed magis aut minus malos: Fieri non potest, ut steriliter boni sumus; (per opera sine fide facta) sed boni non sumus, qui a pud steriliter sumus. Item nullo modo homines sunt steriliter boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali. Dicit per ea homines multos fieri: Cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali hi utentes efficiuntur multi. Dicit ex eis tanquam ex operibus malis homines reos effici. Iuliano quippe obijciente, quod ex dictis Augustini sequeretur, infideles effici reos ex bono, eo quod dixisset, eos nuptiarum bonum infideliter utendo in malum peccatumque convertere, qui locus totius illius longissimi acerrimique conflictus causa fuit, respondet Augustinus: Non dixi alios reos ex opere bono, sed ex opere malo, quo male utuntur bonis. Dicit esse tenebrosa & nigra peccata, quæ non sunt intentione fidei bonæ; quæ proinde deficiente, totum corpus operum tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum: Dicit sine impietate negoti non posse, quin sint peccata: Propterea in quantum non est ex fide (operare nudum) peccatum est, non quia per se ipsum factum, quod est nudum operare peccatum est: sed de tali opere non in Domino gloriamur (id est, non ad Deum referre) sed in impiis negas esse peccatum. Dicit propterea puniendos homines quamvis minus alijs, qui magis flagitiosi fuerint: Hoc autem peccantes (illi Romani, qui talibus operibus clauerunt) quod homines sine fide non ad eam suam ista opera referunt, ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius, quam Catilina punietur: non quia iste bonus, sed quia iste magis malus, & minus impius quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, sed a veris virtutibus non plene devians. Dicit homines & voluntates, quibus ea faciunt, excidendos & in ignem mittendos: Voluntas infidelis nullo Christiano dubitante arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Et ideo Deus istas arbores non potest diligere, & si tales permanserint, disponent excludere. Nonne responsio theatro digna est, post tot epitheta illorum operum, quæ homines sine fide operantur, adhuc contendere, quod non sint peccata; sed opera verè bona, ad vitam æternam dumtaxat inutilia? Imo verò nonne hoc est apertissime sententiam ipsissimam hæretici Iuliani, quæ dicebat

A quod huiusmodi operibus infideles non fruuntur, sed steriliter boni sint; eaque non propter Deum faciendi, non ab eo vitam consequantur æternam, quamque Augustinus totis ingenij viribus destruebat, ipsimet invito & renitenti qui eam expugnabat, privata amore opinione imponere?

Neque quicquam facit ad infringendam tam manifestam Augustini doctrinam id quod adducitur ex fine disputationis illius, ubi videtur dicere, quod illud tantummodo bonum non possit sine gratia ab infidelibus fieri, per quod homo potest ad æternam Dei donum regnumque perduci hoc est, quod sit pietatis & beatificum. Nam in illo loco duplex ab Augustini responsio datur, utraque adversus Iulianum peremptoria. Prima est fundamentalis, radicemque tangens omnium quæ contra Iulianum disputans asseruerat: quod videlicet ad bonum opus seu sine peccato factum requiratur intentio bona, velut oculus universorum operum. Quapropter docet, eum qui non facit opera bona intentione fidei bona, hoc est, eum qui per actionem operatur, totum quasi corpus, quod illi velut membrum operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum. Nam dilectio seu charitas Dei, quam ad opus sine peccato postulat, non alia de causa necessaria est, nisi ut intendi possit rectus, ac debitus, & ex vera sapientia præscriptus finis: neque fides alia de causa prærequiritur, nisi ut intentionem dirigat, & gratiam operandi impetret. De quibus satis diximus. Altera responsio est ad hominem, veluti sufficiens ad jugulandum Iulianum. Dixerat enim expressè Iulianus, se talia tantum opera infidelibus tribuere, quibus a Deo vitam non consequerentur æternam ista tamen esse opera vere bona, & sine ullo facta peccato. Hoc Augustinus quamvis tota illa operosa disputatione subvertisset, in fine tamen arripit non tantum verum, (jam enim fallissimum esse demonstraverat) sed tanquam sufficiens ad obtinendum scopum suum. Cujus ratio est, quod bonum opus illud, de quo tota contentio fuerat, duas haberet juxta Augustinum conditioes; unam quod esset verè bonum, hoc est, nulla peccati labe pollutum. Ad tale opus Iulianus solam hominis naturam sufficere censebat, sicut & nunc Recentiores; Augustinus contra fidem adeoque amorem Dei velut ad intentionem debiti finis omnino necessariam ex Christianæ disciplinæ regulâ statuebat, ut partim dictum est, partim dicitur statim superius. Alteram, quod aliquid ad vitam conferret æternam: quæ conditio ex illa priore ineparabiliter pendet. Fieri enim nullo pacto potest, ut opus quod ex fide, & amore Dei nascitur ut possit esse bonum, sicut prima conditio postulabat, non etiam hoc ipso sit opus pietatis, justitiæ, cultus Dei, meritorum, beatificum. Quæ namque præclarior pietas, & justitia, & cultus Dei, quam Dei amor ex fide? Quid magis meritorium atque beatificum, id est, ad beatitudinem aliquid conferens, quam Dei amor ex fide? Ad hanc secundam

553

secundam igitur conditionem operis boni, quam Iulianus non putabat, sicut neque recentiores putant: cum opere verè bono seu non malo esse indivulsè nexam, fatebatur ipse cum Augustino relationem ad verum Deum veluti ad finem operis, hoc est, dilectionem Dei esse necessariam. Sed inde concludit Augustinus propositum suum de fide ad opus bonum necessariam, videlicet eo quòd non aliud ipse vocaret opus bonum, nisi quòd hominem ad æternum Dei donum regnumque perduceret; non quasi per hoc admitteret esse aliud genus operis verè boni seu non mali: quomodo enim hoc admitteret, quod tota disputationis mole contriverat? Sed potius è contrario, quòd nullum omnino sentiret esse vel esse posse opus bonum, quin hoc ipso, sicut fidem amoremque Dei velut sui principium postulabat, ita esset etiam pietatis, & cultus Dei, æternæque vitæ suo modo meritorium. Nam in eodem ipso loco, quo permittebat Iuliano ut ea vocaret opera bona, & sine ullo facta peccato, tales dat rationes sententiæ suæ, ut ipsi probet esse vera peccata. Primò, quia non facit ea voluntas bona, sed infidelis & impia. Apud Augustinum autem impossibile est fieri opus bo-

num, sine voluntate bona: id est, sine amore boni, quod apud Augustinum est voluntas bona. Secundò, quia dicit, voluntatem istam esse sterilem apud Deum, & ideo non bonam. Tertiò, quia dicit, amorem mundi ex quo videlicet illa Iuliani opera fluunt, non esse à Deo. Quid est ergo nisi culpabilis illa cupiditas, quæ non est à Patre, omnium malorum radix, velut amor rei, quam qui potest invitus amittere, qui in omni malefaciendi genere dominatur, ut Augustinus ex professo docet? Quartò, sine amore creatoris, quem Iulianus fatebatur non adesse in illis operibus bonis, neminem posse bene uti creatoris. Quid ergo fiet, nisi quod utitur malè, vel, quod peius est fruatur? Neutrum autem sine peccato fieri potest. Quid est enim non bene uti, nisi non rectè uti? Omne autem factum, si rectè factum non est, peccatum est. Sed de ista difficultate, quòd omne opus vere bonum non possit esse nisi pietatis & meritorum, alibi dabitur fusior dicendi locus. Hic sufficit ostendisse, quod infideles nihil operari possint, non solum pietatis, & beatitudinis meritorium, sed nihil omnino boni & absque peccato.

CAPVT TERTIVM.

Secundum effugium clauditur, ostendendo solam absentiam fidei sufficere, ut omnia opera infidelium vera peccata sint.

ITaque secunda Recentiorum responsio est, Augustinum quando dicit, omnia opera infidelium esse peccata, intelligendum esse regulariter ac moraliter loquendo, quia plerumque operantur ut infideles, hoc est, ex regula non rationis, sed erroris, apponentes aliquem perversum finem; atque ita quæstionem esse de facto potius, quam de iure, hoc est, quid plerumque contingere soleat, non autem quid subinde, quamvis rariùs, possit fieri, si operari veilent purè negativè sine fide, & non contrariè ex infidelitate. Solutio nonnullis perplacet: cum tamen magis fortasse Augustino & principiis quibus nititur, quam præcedens repugnare videatur. Nam quamvis verissimum sit quandocunque infideles aliquid boni videntur agere, semper adesse finem malum, de ultimo actionis fine loquendo, hoc tamen unicum Augustino sufficit, ut omnia ipsorum opera peccata sint, quod negative non referuntur, neque referri possunt ad illum, ad quem omnis actio creaturæ rationalis referri debet. Quem negativum exprimendi modum tam accuratè & sapè servat Augustinus, ut nemo Scholasticorum, qui præcisos loquendi modos in enodandis difficultatibus sequi solent, præcisus locutus fuisse, & Augustinus de hoc ipso scrupulosissimè latagere videatur. Nam in ipso loco, qui totus con-

troversia de ista quæstione cum Iuliano exortum fuit, quæstionem ipsam purè negativè proponit: *Virum eo peccare dicendi sunt (infideles) quod dono Dei malè utantur, NON ID RE- FERENTES ad cultum eius, à quo acceperunt?* Ita ut tota difficultas controversiæ in eo sita fuerit, utrum fides adesse debeat ad hoc ut fiat aliquod opus bonum, ipsaque sola & nuda finis illius absentia, qui fide intentionem dirigente proponitur, sufficiat ut sit opus malum? Quam quæstionem statim resolvit Augustinus affirmativè, & sæpissimè inculcat, hoc ipso quo NON ADEST finis ille debitus, qui est verus Deus, & fide per dilectionem operante intentionemque finis dirigente proponi debet, opus esse malum. Hoc probat statim in ipso ingressu tribus Scripturis solam negationem fidei Deo inhaerentis culpantibus, quas identidem, & fere solas, & velut invictas tota illa disputatione repetit, & inculcat: a *Omne quod non est ex fide peccatum est.* b *Sine fide impossibile est placere Deo.* c *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.* Nam non esse ex fide, esse sine fide, fornicari seu apostatam esse à Deo, manifestissime nihil aliud, quam negationem fidei vel dilectionis ei coherentis denotant, nec ullo modo etiam ex mente Apostoli & Prophetæ postulant, ut contrariè istæ locutiones intelligantur, Augustinum verò eas sic semper intelligere,

Lib. 1. de
mpt. 5. 30

ibid. cap. 3.
& 4.

Rom. 14.

Hebr. 11.

Psal. 72.

intelligere, solamque fidei absentiam velut mala operationis originem, causamque sufficientissimam peccati incutere, plurima ipsius & apertissima testimonia sine ulla ambiguitate declarant. Nam statim in ipso ingreſſu cum recensuisset varios fines, quibus, hoc ipso quo infideles non inhaerent per fidem Deo, eos consequenter inhaerere necessarium est, (impossibile est enim, ut hic absit intentio veri finis ultimi bona, quin semper alia addit intentio alterius finis ultimi mala) cum, inquam, recensuisset varios fines, quorum consideratione non peccata coercerentur, sed alijs peccatis alia peccata vincuntur, generaliter & negativè concludit: *Abſit ergo pudicum veraciter dici qui non propter Deum verum fidem communiſſe ſervat uxori.* Et ibidem paulo poſt:

*Lib. 1. de nup.
cap. 3.*

Cap. 4.

*Hoc tam evidens bonum cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt. Quid est autem infideliter, uti nisi non ex fide opus ad Deum referente uti; sed in ipso ipſo evidenti bono, quo utuntur, & quod intentio eorum ſeipſis, non tranſitoria, ſicut oportet, ſed manſiona dilectione inhaerere? Quod ſtatim ut intelligeremus Auguſtinus explicat: Quapropter qui non hac intentione, non hac voluntate, hoc ſine generant filios, ut eos ex membris hominis primi in membra tranſferant Corrupti id eſt, ut non eos in Deum eorum auctorem referant, ſed infideles parentes de infidelis prole gloriantur &c. Non eſt in eis vera pudicitia conjugalis. Et rurſum: Quomodo vera ratione pudicum corpus aſſerunt, id eſt, opus corporis eſſe bonum opus pudicitiae, quando a vero Deo ipſe animus fornicatur? Hoc eſt, dum fide Deum intendente atque ita diligente carens, creaturis proſtituitur, Prolequatur eodem negativis exprimiendi modos accuratiſſimè in continuatione illius controverſiae cum Iuliano. Nam cum longa concertatione probaſſet adverſario ſuo, nullam eſſe poſſe ſine fide virtutem veram, aut opus bonum, totius ſolutionis cardinem tangit præciſiſſimè: *Quia cum non ad ſuum referantur auctorem dona Dei, hoc ipſo malis utentes efficiuntur iniuſti.* Quis, quaſito, Philoſophus vel Theologus quantumcumque in pulvere Scholaſticarum contentione & argutiarum tritus, brevius, præciſius & ſignificatiſſimis verbis poſſet nodum tangere, & ultimas quaſtionis ſubſtas præcidere: Hoc ipſo, inquit, quo non Deum referente carent, efficiuntur iniuſti. Quid eandem acutiſſimam illius quaſtionis enodandae rationem, poene ubique ſcrupuloſiſſimè obſervat. Nam radices totius conceptionis quærens, eaſque officij quod agimus & finis propter quem agimus antinæctione detegens ſic concludit: *Cum itaque ſaci homo aliqui ubi peccare non videtur ſi non propter hoc ſaci propter quod ſacere debet, peccare contingit.* Hunc autem finem debitum, eſſe verum Deum pluribus cum docuiſſet, rurſum inſtantiùs & eadem præciſiſſimè locutiones curâ adſciit: *Quicquid autem boni ſit ab nomine,**

*Lib. 4. cont.
vol. 1. c. 3.*

Ibid.

Ibid.

*& non propter hoc, propter quod ſieri debet, vera ſapientia præcipit, veſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt. Quam negativam expreſſionem ſtatim adhuc continuando proſequitur: Poſſunt ergo aliqua bona fieri, non bene ſacientibus a quibus ſunt. Nam hoc ipſo quo non bene ſiunt, id eſt, non referuntur, quod referri debent, ſiunt male, quodcumque alias referantur: quia ut addit: *Non bonum ſaci quod non boni à voluntate ſaci.* Causam reddit magna cum doctrinæ docentiſque ſecuritate: *Abſit enim ut ſit vel dicatur voluntas bona, quæ in alijs, vel in ſeipſa non in Domino gloriatur; hoc ipſo quippe quo non in Domino gloriatur, necellarium proſit eſt, ut vel in ſeipſa, vel in alijs, hoc eſt, alia quacumque creatura gloriatur: cum nihil aliud vel animo ſingi poſſit. Et inferius cum obſeciſſet Iulianus gentes illas, quæ ſine fide naturaliter ea quæ erant legis feciſſe videbantur, etiam de talibus maximeque Romanis, qui ceteris præcelluerant reſpondet Auguſtinus: Hoc tamen peccantes quod homines ſine de non ad Deum finem iſta opera retulerunt, ad quem referre debebant. Et mox: Minus impius quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum devians: quia videlicet hoc ſolo delinquebant, quod non ad Deum ſua opera referendo, à vero fine aberrando deviabant. Unde iterum paulo poſt: *Non erat in eis vera iuſtitia, quia non actibus ſed ſimulacris penſantur officia.* Causam reddit ita in alio exemplo de caſtitate: quia nec vera eſt caſtitas animi fornicantis, & vera iuſticia eſt hominis dicentis hoc dedecus, & ridendi. Quæ ratio non eſt alia à præcedentibus; hoc ipſo enim quo animus fornicatur à Deo, hoc eſt, non credit in Deum, ideoque nec intendit Deum, neque vera iuſtitia, neque bonum opus iuſtitiae, neque caſtitaſ eſſe poſſet. Cum verò demiraretur Iulianus duritiâ doctrinæ Catholicae, cujus pondere premebatur, quod non contentus Auguſtinus illâ confeſſione ſua, quæ agnoſcebat huiusmodi opera bona gentium eſſe ſterilia vitæ æternæ, ea inſuper mala, & peccata, & igne punienda aſſeverantiſſimè traderet, peteretque velut Auguſtinum ipſâ rei abſurditate convicturus: *Si gentili nudum operuerit, numquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt? Ad petitionem illam præciſiſſimam negativè expreſſam, eadem præciſione, & ſubſtituta, & categoricâ reſpondit aſſeverantiâ Auguſt. Proſus in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt. Et causam reddit categoricè, & negativè: *Non quia per ſeipſum ſactum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, hoc eſt, illud non referre in Dominum, ſolus impius negat eſſe peccatum. Quod paulo inferius probat ex hoc ipſo, quia talis miſericordia eſt infidelis, ſeu non ex fide: Reſponde, ut hoc ſine dubitatione perſpicias, ſaltem ſciet miſericordiâ (hoc eſt, opus talis miſericordiæ) non eſſe bonam ſed malam, Veram bonam miſericordiam exiſtims infidelem, id eſt, ſine fide.****

*Lib. 4. cont.
vol. 1. c. 3.*

fide. Porro si vitium est male misereri, procul du-
 bio vitium est INFIDELITER, id est, non
 ex fide misereri. Quod si & ipsa per seipsum natu-
 rali compassione opus est bonum, etiam ipso bono male
 utitur, qui INFIDELITER utitur; & hoc
 bonum male facit, qui INFIDELITER facit:
 qui autem male facit aliquid, profecto peccat. In
 quibus omnibus locis illud (infideliter) non
 aliud quam negationem fidei sonat. Hoc
 enim ipsum satis esse vult, ut non sit bona mi-
 sericordia, sicut ex ijs verbis patet, quæ præ-
 miserat: Attentius cogita, ne forte misericordia non
 sit, nisi quæ bonis bonæ fidei fuerit, id est, si non
 fuerit hujus fidei: & ex ijs quæ statim adiicit
 velut causam, cur etiam opera bona male
 faciant: Quia, inquit, ea NON FIDELI
 faciunt voluntate. Et ut intelligeremus, quod
 illa voluntas non fidelis eadem omnino sit,
 quam toties infideliter appellaverat, & ejus-
 modi bonitatis sit, interpretando explicat:
 Sed infidelis, hoc est, stulta & noxia faciunt vo-
 luntate. Voluntas enim, id est, volitio infi-
 delis hoc ipso quo non est fidelis, seu hoc
 ipso quo non dirigitur fide, non nisi stulta
 & noxia esse potest, quia NON in Domino,
 ut ante dixerat, sed in seipsa vel in alijs gloria-
 tur, quod stultum & noxium esse non dubi-
 tat Christiana fides. Itaque ultimum totius
 negotij cardinem explicaturus, clarissimis &
 philosophicis verbis in eadem præcisa & ne-
 gativa exprimendi phrasi perseverans, dilpu-
 tationem ita concludit: Hunc oculum agnosce
 intentionem, qua facit quisque quod facit: & per
 hoc discite, eum qui NON FACIT OPERA
 BONA INTENTIONE FIDEI BO-
 NÆ, hoc est, fides que per dilectionem operatur,
 totum quasi corpus, quod illis velut membris operi-
 bus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum in-
 gredine peccatorum. Quod ut adhuc radica-
 lius & præcisius intelligeretur, cum sciret
 præter illam Dei directionem, per quam
 tanquam per intentionem fides operatur,
 nullum alium amorem esse, vel esse posse,
 nisi amorem mundi, circumspexit illi lo-
 quens, & unicuique quod suum est tribuens,
 de amore mundi dicit: Amor, inquit, fruendi,
 quibuscumque creaturis SINE AMORE GREA-
 TORIS, non est à Deo. Nimirum ut eum
 intelligeremus esse, sicut alibi docet, à dia-
 bolo, & ex eo non posse nasci quicquam
 operis boni. De amore vero Dei, quem fi-
 des dirigit: SINE HOC AMORE crea-
 toris nullus quisquam bene utitur creaturis. Ut
 proinde omnino impossibile sit, infideles, qui
 hoc amore creatoris carent, ullâ omnino
 creaturâ uti nisi malè; imo, quod multo est
 deterius, ea frui. Alterutrum enim necesse
 est fieri, ubi non est amor creatoris, ut crea-
 turis vel utatur, vel fruatur. Frui creatu-
 ris sine amore creatoris non est à Deo, sed ex
 mundo, nec unquam licet: Vti verò crea-
 turis sine amore creatoris nemo bene potest;
 Per hunc amorem quippe creaturis, ut ibidem
 adiicit, bene quisque utitur etiam creaturis. Fieri

enim non potest ut bonus usus sit, hoc est,
 non malus, qui vero & ultimo utendi fine,
 ad quem referri debet, destituitur. Sola enim
 absentia ultimi ac debiti finis, tanquam cir-
 cumstantiæ quàm maximè necessaria, ad ve-
 rum peccatum abundè sufficit: ut satiatissi-
 mè, & scrupulosissimè, contra adversarium
 quàm obnixissimè resistentem in præcepti-
 bus Augustinus explicuit.

Quam doctrinam & in alijs operibus velut
 sanissimam, Christianisque adversus Pãio-
 sophicas quascunque opiniones quàm maxi-
 me necessariam, frequenter inculcat. Nam
 in tractatibus in Ioannem: Sunt opera quæ vi-
 dentur bona sine fide Christi, & non sunt bona. Ioannem.
 Unde, quæso, & quamobrem? An ex ali-
 qua extranea, vel perversa, vel erronea ali-
 cuius accersiti distortique finis circumstan-
 tia? Minimè gentium; sed ob hoc dimit-
 tat, quia NON referuntur ad eum finem, ex
 quo sunt bona. Finis enim legis Christus, ad iusti-
 tiam omni credenti. Et in libro de fide & ope-
 ribus: In homine ipso nisi præcedat fides, vita & operibus.
 bona sequi non poterit. Et quid causæ tantæ im-
 possibilis? Quicquid enim homo veluti rectè
 fecerit, nisi ad pietatem, qua ad Deum est, refe-
 ratur, rectum aut non oportet. Omne autem fa-
 ctum si rectè factum non est, peccatum est. Et in li-
 bris Confessionum: Hoc enim peccabam, quod
 NON IN IPSO, sed in creaturis eius me, atque
 ceteras voluptates, sublimitates, veritates quære-
 bam, atque ita irrueram in dolores, confusiones,
 errores. Illa quippe duo separari nullo pacto
 queunt, ut qui non in Deo velut fine re-
 quiescit non requiescat in creatura; & vice
 versa, qui non in creatura, non requiescat
 in Deo. Nec enim anima potest nisi in eo quod di-
 git requiescere. Merito igitur dicit Augusti-
 nus, quod in eo peccaverit, quod non in ipso,
 sed in creaturis quilibet tandem diligendo
 quæserit. Nam ut in eodem loco definit
 ac dicit: Peccatum non solum illud est, quod in
 turpi aut iniquo facto apparet hominibus; sed etiam
 si habet speciem boni operis, & tamen propter mer-
 cedem temporalem fiat, NON PROPTER
 requiem sempiternam, hoc est, non propter
 Deum. Temporalis enim operis merces ma-
 ximè est finis ejus: quem necesse est esse tem-
 poralem, quidlibet tandem respicere videat-
 ur, nisi oculis collimet in sempiternum
 Deum, velut eum in quo sempiternâ requie
 debet requiescere.

Hinc & in Commentarijs super Psalmos:
 Opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur
 hominibus laudabilia, inania sunt. Nemo ergo
 computet bona opera sua ante fidem: ubi fides
 NON ERAT, bonum opus non erat. Et quid
 erat, si bonum non erat, nisi malum? De-
 erat enim non qualibet indifferens circum-
 stantia, sed qua non præsentem non potest opus
 ex ea sequens esse nisi malum, videlicet cir-
 cumstantia recti finis, de quo contra Iulia-
 num definierat, quod opus, et si officio quod
 sit videatur bonum, ipso non recto sine peccatum
 fit. Audi

Tract. 25.

Ioannem.

Lib. de fide

& operib.

cap. 7.

Lib. ad Ho-

stinum, c. 12.

Lib. 1. Con-

fess. c. ult.

Serm. 15. de

divers. c. 4.

Ibid.

Præfat. in

Psalm 31.

A a

fit. Audi

Ibid.

fit. Audi igitur hanc ipsam ibidem expressam causam: Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigat. Audi explicatius inculcatam. Non valde attendas, quid homo faciat, sed quid eam facit afficiat, quo lacertes optime gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime gubernare navem, & perdidisse quo tendit: quid valet, quoq; artemonem optime tener; optime movet, dat proram fluctibus, caverit ne latera insistantur, tantum est viribus ut detorqueat navem quo velit. Et unde velit? & dicatur ei: Usque quo is, & dicat, De seio; aut non dicat. Ne seio, sed dicat, Ad illum portum eo, Nec ducat in portum, sed in saxa festinet? Nonne iste, quanto sibi videtur in mari gubernanda agilitior, & effecatur, tanto periculosius eam se gubernat, ut ad naufragium gubernatio perducatur? Talis est & qui optime curia prater viam, hoc est, talia sunt opera, quamvis in speciem optima, prater fidem. Saxa enim sunt, mundus & ea quæ in mundo sunt, hoc est, qualibet creatura, si cupiditate diligatur. Nam ut ibidem adiicit: Amor mundi, amor huius seculi, quem nemo, qui non diligit Deum in ullo opere suo, nullis machinis aut subtilitate evadere potest, cupiditas dicitur: ideoque rectissime monet: Cupiditas refrenetur, caritas excutatur.

Hæc aliaque plura quæ proferri possunt perspicue, nili multum tailor, demonstrant, utrum tota illa doctrinæ moles, quam de omnibus infidelium operibus tradidit, de infidelibus ex regula erroris, seu ex infidelitate, aliæ prava intentione operantibus tantum intelligenda sit; ideoque regulariter, & moraliter, ut ipsi loquuntur, tantum vera. Mentem quippe suam, qua sensit, omnia omnino opera infidelium nullo excepto esse vera peccata, nec esse posse nisi peccata; tanta manifestatione declaravit, ut si Solis radijs eam scribere voluisset, vix arbitror illustrius eam nobis depingere potuisse. Repetit enim creberrimè, constantissimè, maximè præcisè loquendi circumspectione, hoc ipso quo dona

A Dei non ad suum referantur auctorem, in istos fieri: Hoc peccavi quod sine fide, non ad Deum referunt opera sua. In quantum non est ex fide, peccatum est de tali opere non in Domino gloriantur. solum in ipso negare esse peccatum, non facere opus intentione fide bona, esse peccatum: Ipsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccari. Eth: iusmodi plurima. Dicit, cum quis aliquid non propter hoc facit, propter quod facere debet: si opus fiat non propter hoc, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit: si infideles opera non ad eum finem referant, ad quem referre debuerunt, hoc ipso esse peccatum. Hunc finem, ad quem opera infidelium referri debere, veramque sapientiam præcipere ut referantur, satiatissime & expressissime docet esse unicum & verum Deum: ad illum intentionem velut oculum animæ esse referendam: illam intentionem fide dirigat. Quid amplius ab Augustino, à me ipso, vel ab ullo homine postulari potest, ut explicet mentem suam? Nec regulariter doctrinam suam, sed formaliter, universaliter, sine ulla exceptione, tanquam quæ principijs universalibus exceptionem nullam admittentibus nitatur intelligendam esse declaret. Nec enim arbitror in omnibus operibus Aristotelis aut Platonis, quibus tantum Philosophis circumspectum præcolumque loquendi modum Scholasticis tribuunt, vel etiam in ipsius Augustini lucubrationibus univèrsis ullam omnino questionem repertum iri, in qua tanta, tam crebra, tam constant, tam uniformis loquendi formalitas usurpata sit, quam in ista de operibus infidelium. Ut sanè nullo illustriori indicio convinci possit, recentiores illos ab Augustini doctrina recessisse, à cuius laqueis non nisi tam subtilibus elusionibus, & mirâ totius doctrinæ ipsius & principiorum perturbatione evadere queant.

CAPVT QVARTVM.

Augustini rationes offenduntur juxta ejus principia esse validæ.

QVOD verò rationes Augustini frivolas in eo sensu generali esse citatus auctor queritur, & tanto ingenio indignas, mirabileque continere verborum equivocationes, hominis non satis rem penetrantis voces sunt. Augustini enim doctrinam à sensibus ipsius plerumque distinctissimam non tantum, salvâ ejus pace, non intelligit, sed vix quisquam scriptorum recentiorum facile reperiatur, qui eam suis argutijs magis perturbaverit, & minùs affecutus sit. Nam in plerisque, quæ tanquam absurda & incredibilia ex ea sequi arbitratur, fal-

A litur. Vera sunt, quæ ipse falsa putat, homines ante fidem boni operis incapaces; & gratia bonæ voluntatis operatrice penitus esse destitutos: quia voluntas seu volitio bona, sine qua impossibile est esse opus bonum, à fide incipit, sicut peritis Augustinianorum sensuum indubitatum est. Verum est iterum, quod ipse incredibile putat, intentionem commodi temporalis, quantumcunque ratione regulatam, nisi ratio præfigat operi suo finem Deum, esse malam, voluntatem esse superbam, quæ seposito Deo, solâ istâ quali morali honestate delectatur, ut infra

ut infra utrumque adversus omnes Philosophorum querimonias ex Augustini mente ostensuri; Deo juvante, sumus. Verum etiam est, rationem Augustini nullam equivocationem verborum continere, quâ fiat syllogismus in quatuor terminis. Ratio enim Augustini hæc est: Cujus animus à Deo fornicatur, non potest esse veraciter pudicus corpore: sed animus infidelis à Deo fornicatur, ergo non potest esse veraciter pudicus corpore. Quenam hic umbra quatuor terminorum? quod veltigium equivocationis? fornicatio enim semper eodem modo sumitur pro spirituali illa fornicatione, quæ fit dum animus recedit à Deo, maxime per infidelitatem. Nam quamvis omnis corruptio animæ, quæ fit per concupiscentiam rerum creaturarum, fornicatio dici soleat, corruptiorem tamen multitudinis simulacrum. Deorum sæpe ac propriè Scriptura fornicationem vocat, ut ait Augustinus. Quod si etiam generalissimè fornicationem intelligamus, esse omnem corruptionem calto amoris Dei contrariam, quæ conglutinatur anima velut beanda creaturis, etiam hic Augustini ratio vera est, formaliter, hoc est doctrinaliter intellecta. Nullius enim corpus potest esse veraciter pudicum, hoc est, nullum opus ejus erit opus veræ pudicitie, ejus animus dum operatur à Deo aversus est. Nam sicut nullum opus est justitiæ, nisi Deus, qui justitia est, diligatur; ita nullum est opus pudicitie vel bonitatis, vel castitatis, vel veritatis, vel ullius vere virtutis, nisi Deus, qui est ipsa vera & suprema, & simplicissima forma pudicitie, & bonitatis, & castitatis & veritatis, omnisque virtutis diligatur. Hoc enim modo, & hæc de causa fit, ut nullum sit vel esse possit opus verè bonum, si non diligatur gratis Deus, hoc est, si non ad ipsum per fidem intentio referatur. Ratio igitur Augustini optima est, sine equivocatione viante syllogismus per quatuor terminos, pro ut nimis trivialiter tanto Doctore obijetur: neque diversa est ab illa, quam toties inculcavit, sed alijs tantum Scripturæ sacre vocibus, quibus ipse unice delectari solet, explicata.

Ex quo & illud evanescit, quod Augustino velut obijetur, Rationes eius aque de omnibus peccatoribus procedere. Nam quamvis ex ejus mente verissimum sit, opera peccatorum omnium, imo etiam iustorum, ut alibi fusiùs dictum est: quæ non referuntur ad eum finem ad quem referri debent, hoc est, ad Deum, sed in creaturis hærent, vera esse peccata: quod auctor ille, non perspectis principijs Augustini, sed ex gentili Philosophia de morali honestate metiens operum bonitatem, incredibile esse putat; falsum est tamen, eandem de peccatoribus fidelibus, quàm de infidelibus esse rationem. Hoc ipso enim quo peccatores fide imbuti sunt, quamvis perfecta illa charitate Deum super omnia diligente, hoc est, justificatione destituti sint, multa tamen bona ex illa fide operari possunt; sicut est in primis, ipsum

A credere, & operari velle, &, si adhuc virtutibus careant, infirmitatem suam ingemiscere, ex fide justificationem vel operandi vires impetrare, cujusmodi opera sanctus Augustinus semper peccatoribus tribuit. Unde illa solemnis ejus sententia creberrimè repetita: *Quod lex imperat, fides impetrat.* Et illa: *Gratiam bene operantis fides meretur.* Et illa: *Fide impetrant justificationem.* Et illa: *Nec ipsa est remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.* Neque enim nullum est meritum fidei, quæ fide ille dicebat: *Deus propitiū esse mihi peccatori.* Et illa: *Fides erat, quæ data est non oranti: quæ utique nisi data esset, orare non posset.* Et hujusmodi innumera, quæ cum sint opera nemine dubitante bona, imo gratiæ meritoria, nec ab ullo infideli possint fieri, nimis inepte dicitur, eandem esse rationem omnium peccatorum.

B Nam quod Augustinus in eadem disputatione dicit: *Abste ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus, nisi vivat ex fide &c.* vera sunt, si de perfecta iustitia, hoc est, charitate Deum super omnia diligente, si de imperfecta sermonem esse sentiamus, nec tamen de peccatoribus fidelibus & hominibus infidelibus eandem rationem statuunt. Iulianus enim non solum in hoc errabat, quod infidelibus opera nonnulla bona tribueret, sed in eo quoque, quod virtutes eis ita perfectas daret, ut eos & verè iustos esse diceret, & propter veram iustitiam extra damnationem sempiternam tutos. Cum enim Augustinus omnes illos damnatione plectendos, & quamvis disparibus poenis, puniendos tamen esse diceret, Minus enim Fabricius quam Cæcilina punietur &c. Respondens inducitur Iulianus tanquam stomachabundus: *Erunt ergo in damnatione sempiterna, in quibus erat vera iustitia?* Cui Augustinus: *O vocem impudentiorem præcipitem! Non erat, inquam, in eis vera iustitia, quia non actibus, sed finibus pensantur officia.* Et in præcedentibus adversus illam ejus dementiam increpans dixerat, *Quod non audiret dicentem Scripturam: Qui dicit impium iustum esse, maledictus erit. Itemque: Quod remansit quod gratia reservemus, in tamen evidentibus, quibus dixisti eos abundare virtutibus?* Denique: *Quis porro eorum, qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagian, aut in ipsi etiam, forte in solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatum?* Unde infert Augustinus ex ejus principijs, eos etiam ad regnum cælorum admittebat, ut nihil omnino divine gratiæ reservaretur, ut extra damnationem sempiternam, & idcirco, ut ex ejus opinione infert Augustinus, etiam in ipso Dei regno collocandi essent, rectissime dicit Augustinus: *Abste*

ut sit in aliquo vera virtus, tantæ videlicet perfectionis, nisi fuerit infusus: qualis profecto virtus nec in peccatoribus fidelibus reperiri potest: quia talis non est nisi perfecta charitas, vel certe ab ista charitate disjungi nequit.

Quod si verò Augustinum de imperfecta iustitia velimus locutum esse, quamvis hoc minùs, propter ea quæ diximus, verisimile sit, res nullam difficultatem continet. Tali quippe iustitiâ, hoc est, imperfecto quodam amore Dei carent prorsus impij seu infideles; non autem carent fideles; quantilibet fuerint peccatis mancipati. Nam hoc ipso quo adhuc fideles permanent, non possunt non habere affectû illum veræ pietatis, atque dilectionis, ex qua credunt Deo, ex qua sperant subinde beatitudinem, ex qua orant pro impetranda perfecta charitate atque iustitiâ; ex qua & alia nonnulla bona sincero Dei intuitu operantur, quamvis necdum ita diligant, ut cum omnibus terrenis amoribus ac delectationibus præferant. De tali amore Dei imperfecto, non ut ille recentior Philosophicè imaginatur implicito, & in

A intentione boni honesti seu moralis alicujus honestatis involuto, sed de vero & formali amore Dei loquitur Augustinus in eodem loco, cum dicit: *Sine hoc amore creatoris, nullus quisquam bene utitur creaturis.* Nempe siue fidelis, siue infidelis; siue iustus, siue peccator; nec tamen de utrisque eadem ratio est. Fidelis enim etiam peccator tali amore seu Dei intentione in operibus quibusdam nequaquam caret; quæ si careret, neque fidem, neque spem, neque ullam omnino bonâ posset habere voluntatem. Nam ut Augustinus sæpius docet, ubi est intuitus fidei, est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis: de qua similiter dicitur: *Quasi verò aliud sit bonæ voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis exprimit ex Deo.* Non illa charitas solum perfecta, sed etiam imperfectissima illa Dei dilectio, seu complacentia, quæ charitatem illam vulgo notam & super omnia diligentem prævolat, & omnem inchoat iusticiam, juxta illud Augustini: *Charitas inchoata, inchoata iustitia est; charitas perfecta, perfecta iustitia.* De quo uberiùs suo loco differendum est.

CAPVT QVINTVM.

Sancti Augustini loca explicantur, quibus asserere videtur opera moraliter bona in infidelibus.

N V N c solvenda sunt nonnulla Augustini testimonia, ex quibus probari putant, in infidelibus esse posse nonnulla opera verè bona. In primis proferunt Augustini loca de Cornelio Centurione, quibus libro de Prædestinatione sanctorum cap. septimo, & libro primo de Baptismo cap. 10 septimo, & libro quarto capite vigesimo primo (error enim in citationes irrepsit) elemosynas, Cornelij, antequam in Christum crederet, & iusticiam appellat, & donum Dei esse dicit. At certe impium est dona Dei inter peccata deputare.

Ita Bellarm. lib. 5. de gra. & lib. arbit. cap. 9.

At certe ista nimis est somnolenta Augustini lectio, ut ex huiusmodi locis probeatur sine fide fieri posse opera nonnulla bona. Testatur enim Augustinus in ipso illo loco de Prædestinatione sanctorum qui citatur, & in alijs pluribus, Cornelium nullo modo fuisse infidelem, sed fide jam divinitus infusa in Deum credidisse, & ex ea fide orasse Deum, in quem crediderat, & elemosynas erogasse, quamvis in Christum I E S V M sibi non annunciatum necdum credidisset. Solet dici, inquit: ideo credere meruit, quia vir bonus erat, & antequam crederet: quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt elemosyna & exaudite orationes, antequam credidisset in Christum. Nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat? Sed si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum adificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus. Et paulo

Lib. de præd. 55. c. 7.

A post: Quidquid igitur & antequam in Christum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, ne forte ex extollatur. Et expressius exactiusque alio in loco: Incipit homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere. vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Sed interest, quibus articulis temporum, vel celebratione Sacramentorum gratia plenior & evidentior infundatur. Non enim catechumeni non credunt, aut verò Cornelius non credebatur Deo, cum elemosynas & orationibus dignum se præberet, cui Angelus mitteretur. Sed nulli modo ista operaretur, nisi ante credidisset. Et iterum post pauca: Sed in quibusdam tanta est gravis fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum calorum; sicut in catechumenis, sicut in ipso Cornelio antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesie. Ecce ex qua fide Cornelius, ex Augustini mente, oravit, & elemosynas fecit: nimirum ex fide divinitus per veram gratiam data, ex qua & catechumeni credunt, & sæpenumero bene quoque operantur; etsi neutra sine regeneratione sufficiat ad salutem. Vnde de illa eadem fide Cornelij: Fiunt ergo inchoationes quadam fidei conceptionibus similes: non tamen solum concepti, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniant æternam. Nihil horum tamen sine gratia misericordie Dei: quia & opera, si qua sint bona, consequuntur, ut dictum est, illam gratiam, non præcedunt. Quapropter iustitia Cornelij neque peccatum fuit,

Lib. 11. de op. 11.

fuit, neque sine fide & vera gratia fuit, & nihil ad praesens propositum facit, ubi de operibus infidelium disceptatio est. Nam Cornelius, qui ex Iudaorum conversatione Deum verum ceteraque vitae futurae mysteria videtur didicisse, similis reliquis probis Iudaeis fuit, qui Christi mortem atque resurrectionem nondum statim in alijs gentibus perceperant. Hi enim & credebant in Deum, & in Mediatorem Dei & hominum; & ex illa fide orabant, & nonnulla opera bona faciebant, quamvis in Christum IESUM jam crucifixum pro salute humana nondum credidissent, & huiusmodi fides eis esset necessaria.

Alii Augustini locus est de Polemone, quem Xenocrates ebrium in scholas suas ingressum, de iruge temperantiae disputando, in alios mores repente convertit. Huius continentiam vocat Augustinus *Donum Dei*. Et ne ad id quidem, inquit, quod melius in eo factum est, humano operi ut buerim, sed divino.

Respondetur, continentiam illam Polemonis fuisse bonam, sed non opus bonum, cuiusmodi hic postulamus, hoc est, sine omni omnino peccato ex omnibus circumstantiis. Defuit enim circumstantia finis ultimi, hoc est, Dei, ex Augustini mente superius explicata, quae quam maxime necessaria est. Bona ergo fuit illa continentia, sicut & non occidere, non adulterari, misereri pauperis, mutuuum dare, & huiusmodi sine fine officia bona sunt, etiam tunc quando non bene fiunt ab hominibus malis. Recti enim finis absentia, & perversi praesentia non facit, ut ipsum officium in se spectatum non sit bonum. Idcirco enim à Deo praecipuntur, quia bona sunt. Audi Augustinum: *Quidquid bonum sit ab homine, & non propter hoc sit propter quod fieri debere vera sapientia praecipit, esse opus videtur bonum, ipso non recto sine peccato est.* Et iterum: *Possunt ergo aliqua bona fieri, non bene scientibus à quibus fiunt.* Et exemplo declarat: *bonum est ut subveniant homini periclitanti, praesentium innocentis: sed illi qui hoc faciunt, si amando gloriam hominis magis quam Dei faciunt, non bene bonum faciunt.* Et in eadem dissertatione rursus: *si ipsa per seipsum naturali compassione opus est bonum, etiam ipso bono male utitur, qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit, qui infideliter facit.* Quae phrasi Augustinus, & commixtionem adulterorum sapius *bonum* vocat, ut supra vidimus, & omnem creaturam Dei bonam. Bona igitur fuit illa conversio animi Polemonis à luxuria ad continentiam, sicut bona est animi conversio ab ira ad mansuetudinem, à voluntate nocendi ad favendi voluntatem, à proditorie ad fidei tatem, & à quibusque vitijs ad virtutem. Sed, utrum qui illa faciunt, continentia ex omni parte etiam finis ex quo faciunt, bene faciant, alia quaestio est. Nam sicut in rebus naturalibus oculus semper bonus est, & bonatibia, etsi caecitas & claudicatio adjuncta non sint bona, quia bonum bono melius est, & irreprehensibile est quod

omni malo conjuncto caret: ita bonum est non occidere, non adulterari, à luxuria continere, & supplicio digni qui non faciunt; sed melius est ista etiam recto sine praestare.

Hac igitur causa est, cur etiam ista dona Dei Augustinus appellet, & appellari debeant. Si enim donum Dei est ille animi status, quo aliquis ex natura non est ad luxuriam, aut alia vitia nonnulla pronus, sicut hoc Augustinus sapius docet, & praecipue libro quarto contra Iulianum; quanto magis Dei donum vocari debet, quod alicujus animus ex imperio illius libidinis jugo ad continentiam reflectatur? Hinc in eadem Epistola, ut exponeret nobis cuiusmodi hoc esset donum Dei, Et quomodo continentiam illam non humano operi tribueret sed divino, ita subiicit: *Ipsi namque corporis, quod est infirmum nostrum, si qua bona sunt, sicut forma, & vires, & salus, & siquid eiusmodi est, non sunt nisi ex Deo creatore, a perfectiore natura: quanto magis animi bona donare nullus alius potest? Quid enim superbius vel ingratus cogitare potest humana recordia, si putaverit, cum carae pulchritudinem faciat Deus hominem, animo easum ab homine fieri? Et in illo libro quarto contra Iulianum jam citato eum docuisset iudicio Dei esse tribuendum, quod aliquis mala naturalia, ut libidinis, iracundiae &c. magis minusve perperit, ad comprimendum Iulianum, qui Philosophos Ethnicos solà suà voluntate sibi virtutes peperisse statuebat: *Quanto ergo, inquit, tolerabilius illas, quas dicitur impius esse virtutes, divino muneri potius quam eorum tribueres tantummodo voluntati!* Et paulo ante: *Quanto satius haec ipsam eis dona Dei esse fateremur, sub cuius occulto iudicio nec minus alijs fatui, alijs naturae leves, alijs spades &c.* Hinc est quod in eodem loco illud ipsum opus bonum, seu potius illud officium bonum etiam tum cum ab infidelibus male sit, divino muneri ascribit. Dicit enim, hoc esse Dei opus bonum, à quo etiam per malos fit bonum. Ac per hoc nec eius (hominis infidelis) iste fractus dicendus est. Cuius igitur, si non hominis infidelis, qui illud facit? Sed potius bonum opus est illius, inquit, qui etiam per malos bene facit. Et in eundem sensum iterum: *Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera, quae faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis.* Sicut igitur ex hoc quod illa opera bona, quae infideles male faciunt, divino muneri Augustinus tribuit, perperam colligitur, illa esse opera sine omni labe peccati, cum ipse met contrarium in eodem loco tradat, ita perperam colligitur, continentiam Polemonis vel cuiuscunque infidelis opus bonum esse omnibus labijs expers eo quod Augustinus illud munus, aut donum Dei, aut Dei opus nuncupet, Deus enim sapius bona operatur, etiam non bene operantibus illis per quos operatur.*

Nec vero ex istis phrasibus Augustini suspicetur aliquis eum huiusmodi opera nonnulla Philosophorum divinae gratiae quae bonas voluntates facit, ascribere. Deus enim multis modis motus animi & opera quaedam quasi

bona in huiusmodi hominibus, itemque peccatoribus Christianis facit, quæ tamen non per illam gratiam facit, quæ ad opera verè & omni ex parte bona necessaria est. Quædam enim operatur, animum terrore percellendo, eumque à malo proposito revocando; quædam, alia nonnulla terrena & innoxia bona proponendo; quædam, concupiscentias mitigando, diabolum compescendo, animum divertendo, aliisque plurimis & occultis modis. Quæ de re præclare in homilia de muliere peccatrice, ut ostenderet esse debere gratum Deo, quod peccata non ita multa etiam in incredulitate commiserit, eo quod & istud sit donum Dei: *Adulter non fuisti in illa tua vita præterita, plena ignorantia, nondum illuminatus, nondum bonum malumque discernens, nondum credens in illum, qui te nescientem regebat: Hoc tibi dicit Deus tuus: Regebam te mihi, servabam te mihi, ut adulterium non committeres: suaserat desuit, ut suaserat desisset ego feci. Adjuit suaser, non desuit locus, non desuit tempus; ut non consentiret ego ierui. Agnosce ergo gratiam eius, cui debes & quod non admissi. &c.* Nullum est enim peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector & quo factus est homo. Sunt ergo illiusmodi magna Dei beneficia ac dona, quibus homo à multis gravissimis pœnis liberatur, sed non ex illa occulta gratia proficiuntur, quæ voluntatem ex mala facit bonam, & ab initio fidei dari incipit. Unde non propterea desinunt ista opera cum peccato fieri, non quatenus sunt in homine sive suadente, sive terrente, sive alijs modis movente Deo; sed quatenus ex humanæ voluntatis defectu non fit in eo plene bonum, voluntate adhuc alienius creaturæ, sive sui ipsius, sive alterius cupiditate possessa, qua fit, ut quamdiu infidelis permanet, non illud in eum finem referat, quo referre tenebatur.

Quæ si vera sunt, sicut sunt ex Augustini mente verissima, jam non erit difficile alia nonnulla loca intelligere, quæ non satis perspecto doctrinæ sanctissimi Doctoris filo à nonnullis obijciuntur. Inter, quæ in primis est, quod cum Celestius, ut probaret non esse divinæ misericordiæ ut aliquis velit, illum Apostoli locum afferret, *Quod vult faciat: ubi videlicet de nubendo sermo erat, Apostolo subiiciente: Non peccat, si nubat; Quasi, inquit Augustinus, pro magno habendum sit velle nubere, ubi de adiutorio divinæ misericordiæ operosius disputatur. Quibus verbis non hoc vitit, quod sine gratia possimus velle nubere sine peccato; sed hoc, quod non recte Celestius impugnet gratiæ necessitatem, ex eo quod mulier possit sine gratia velle nubere. Quis enim dubitet non esse opus gratiæ, ut virgo nubere velit, cum hoc & plurimi peccando velint? Ad hoc ipsum tamen opus naturæ, providentiæ naturæ congruam Augustinus postulat: *Aut vero etiam ibi prædest aliquid velle, nisi Deus providentiâ, quæ gubernat omnia, matrem seminamque coniungat. Nimirum juxta principium ejus jam aliquoties inculcatum, quo & commixtio Adulterorum,**

A & b copula maris & femina infidelium, & ipsa officia bona, quæ ab infidelibus cum peccato fiunt, sunt opera Dei bona per homines malos. Neque quicquam refert, quod Apostolus addat: *Non peccat, si nubat: objectum enim actus explicat, non qualiter circumstantias, quæ ab animo nubentium apponi possunt ac solent. Hæc phrasi ibidem dicit Apostolus: Bonum est mulierem non tangere, nec tamen ideo statim sine peccato non tangitur, ut nimis notum est: Quidam enim non attingunt etiam uxores suas, dum quasi mundi per magicas artes pervenire ad uxores moluntur alienas. Hæc phrasi & Augustinus docet, amores hominum, quibus parentes, uxores, liberi, ceteræque carnis necessitudines diliguntur, esse licitos; quamvis non propterea statim ille amor quodcumque sit sine peccato exeratur. Solum enim istis loquendi modis declaratur, amorem ex objecto esse licitum; imo ita præceptum, ut reprehendendus ille sit, qui tali amore caret, non tamen statim laudandus qui non caret. Unde dividit amorem licitum contra illicitum qualis est meretricum: *Charitas alia est divina, alia humana: alia est humana licita, alia illicita &c.* Licitam charitatem habere humana est; sed, ut dixi, licita est. Non solum autem licita est ut concedatur, sed ita licita, ut si defuerit reprehendatur. Licet vobis humana charitate diligere coniuges, filios, amicos &c. sed videtur istam charitatem esse posse & impiorum, id est, Paganorum, Iudeorum, hæreticorum. Quis enim eorum non amat uxorem, filios &c. Si ergo ali quisque crudelitate feratur, ut perdat etiam humanum dilectionis affectum, & non amet filios suos, & non amet coniugem suam, nec inter homines numerandus est. Non enim laudandus est, qui amat filios suos, sed damandus est, qui non amat filios &c. Et sere amant filios: amant filios aspides &c. Ergo qui non amat filios suos, etiam Leone peior est. Similia tradit Homilia trigesima octava, ubi illum licitum amorem carnalem vocat; in loco præcedente secularem: *Amate filios vestros, amate coniuges vestras, et si seculariter. Nam secundum Christum amare debetis, ut secundum Deum illi consularis.* Amores igitur isti etiam carnales dicuntur liciti, imo tam severe præcepti, ut eos non habere sit illicitum. Detestandus est enim, qui non amat conjugem suam & filios suos, eis beneficia conferendo, quamvis carnalia. Sed non negatur istis phrasibus aliquid amplius hic & nunc adesse debere, ut actus amoris omnino sine peccato omni ex parte fiat.*

Quando enim duo ad actum aliquem omnino requiruntur ut bonus sit, officium & finis, hoc est, actus bonus, & rectus animus facientis, rectissime dicimus, utrumque licitum, utrumque præceptum. Non tamen idcirco putari debet, cum alterum seorsim adhibetur neglecto altero, non peccari. Non enim peccatur, quia adest officium bonum: peccaretur enim potius, si non adestet; sed quia adest finis bonus, seu intentio bona. Sic nunquam aliquis reprehendi debet, quod diligit filios suos (vituperandus est enim, qui non diligit) sed vituperandus est, qui non recti vel debiti finis

From. 23.
cap. 6.

Lib. de perf.
inl. c. 19.

Ibid.

Lib. 3. cont.
inl. c. 7.

569

A cogendi sunt, ut hujusmodi bona faciant; et si ex defectu veri finis semper male facerent. Longè quippe vituperabilius delinquerent, si non facerent. Nam laude dignum est id facere quod tenemur: sicut vituperatione dignum, finem prætermittere cujus intuitu præstare jubemur.

Alia nonnulla loca Augustini explicantur.

Lib. de Pa-
ment, 0.26.

A bus, timoribus, castigationibus, à sceleribus perpetrandis averti; donum tamen, quod non necessario animi mutationem à malo ad bonum secum trahit. Hoc enim donum non fit nisi internâ gratiâ, qua Deus operetur & velle: illud verò externa vel admonitione vel comminatione, sive boni alicujus commutabilis & innoxii, amittendi timore, vel assequendi desiderio: quorum neutrum postulat motum voluntatis omni ex parte bonum. Donum est igitur, non quod filijs & heredibus datur, quorum voluntas ut operetur opus bonum necessario ante fieri debet bona; sed quale filijs concubinarum, hoc est, exhereditatis Abrahami dedit, sicut Augustinus ibidem tradit. Hujusmodi enim dona Dei sunt omnia omnino, quæ præter voluntatem bonam, hoc est, dilectionem veri boni Deus infidelibus tribuit, *celeritates, vires, bona valetudines, & pulchritudines corporum, ingenia in rabia, & mutationum artium capaces naturæ mentium, variæ propensiones bonæ seu minus malæ; quæ medici vident tribuere temperationibus corporum, vel quæ accedunt extrinsecus, ut ejus opulentiæ, nobilitas, honores, & cetera humanæ, quæ quisque ut habeat, non nisi in Deo esse potest, &c.* Denique quodcumque aliquis, Deo suo innoxius, ad ammonitionibus intrinsicis vel extrinsecus animi pullante, vel terroribus impellente, vel aliis occultis modis regente, ante fidem acceptam minus malum facit, vel operari videtur bonum. Totum enim istud est *dei opus bonum, a quo etiam per malos fit bonum; etiam tunc cum inheles non bene faciunt bonum.*

Lib. de cor-
rept: & grat
cap. 3.

Lib: 4. cona.
Fol. c. 3:

Lib. de cor.
citato.

162. c. 23.7

112. r. 16.

101 Pfa. 9.

Hæc ostendunt, quam parvi momenti sit etiam istud quod Augustinus dicit de Rege Ailuro, quod Deus iuxta Scripturas *Transfuit* indignationem eius in lenitatem. Ex quo contra Pelagianos concludit : *Intueantur atque faveant non lege atque doctrina insonante per neceſſe, ſed interna atque occultata mirabili atque ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum non ſolum vere revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Nam tranſlatio illa cordis, quæ divina internaque potestate facta eſt, non aliud fuit quam id quod Regina popoſcerat, ut ſcilicet *Deum tranſferret cor illius in odium hoſtis*, ſeu ab indignatione ad lenitatem, hoc eſt, ut Auguſtinus exponit, *de voluntate laudandi ad voluntatem ſavendi.* Ex quo non video, quâ ratione conſiciatur, illam ejus voluntatem fuiſſe omni ex parte bonam; cùm nihil aliud probet, quàm id in

Lib: de grei
Christi: 24

Hester 14:

Lib: I: ad Bo-
nif. cap: 20:

eo factum esse, quod quotidiana experientia
 in hominibus impiissimis docet fieri, ut vo-
 luntates eorum varijs fluctibus reciprocetur
 ex una in aliam voluntatem, dum his irati,
 illis placati sunt; illis nocent istis favent, Deo
 hoc sæpenumero operante, quamvis eorum
 voluntates huc illuc non nisi terrenorum bo-
 norum cupiditate, malorumque timore tor-
 queantur. Nec aliud ex ea conversione probat
 Augustinus, nisi quod Deus non tantum
 extrinsecus, vel intrinsecus manifestet etiam
 impijs hominibus veritatem; sed etiam cor ip-
 sum *occultissimo & efficacissimo potestate convertit*,
 sicut ea de re loquitur. Quod si istud de ter-
 renis illis voluntatibus impiorum hominum
 facit quanto magis credendus est interna atque
 occultā, mirabili atque ineffabili potestate
 operari in cordibus hominum non solum ve-
 ras revelationes, sed etiam bonas voluntates:
 quemadmodum Augustinus in libro de gratia
 Christi loco citato a minori ad majus ducta
 ratione concludit. Non enim insolitum Au-
 gustino est, operationem gratiæ in cordibus
 hominum similitudinem operationis, quā Deus
 torua terrena huc illuc torquet quō voluerit
 ad præstāda quibuscum carnalia beneficia
 vel supplicia, illustrare & credibilem facere.
 Sic enim libro de gratia & libero arbitrio
 cum instantissime toto libro divinæ gratiæ
 vim ad mutanda corda potestatemque com-
 mendasset, tandem ad operationem illam ge-
 neralis providentiæ delabitur, quā voluntates
 terrenas regit, unumque peccatum etiam al-
 tero velut poenā plectit. *Qua Scriptura inquit,*
si diligenter inspicitur, ostendit non solum bonas ho-
minum voluntates quas ipse facit ex malis &c. Ve-
rum etiam illas, quæ conservant scilicet creaturam, na-
esse in Dei potestate ut eas quo voluerit, quando vo-
luerit, faciat inclinare, vel ad beneficia quibusdam
præstāda, vel ad poenas quibusdam inferendas, sicut
ipse iudicat occultissimo quidem iudicio sed sine ulla
ambiguitate iustissimo. Nam invenimus aliqua pec-
cata etiam penitus esse aliorum peccatorum. Deo vi-
delicet occultissimis modis operante. Et sub
ist genere providentiæ & internæ operationis
 ponit illam ipsam conversionem cordis Regis
 Asueri, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-
 tijs etiam finis: multoque minus hoc probat
 quod eam Deus occultissima potestate opera-
 tus est. Sic enim & jam mirabili occultaque
 potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi
 dominationem suam affectantium, sive faciant
 aliter, de qua disputamus: quæ quamvis
 fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen
 probatur fuisse bona ex omnibus circumstan-

Ивановъ.

Lib. de grat.
 & lib. arb.
 f. 20.

Ibid., c. 21.

Ex expos.
quarund.
Propos. Epi
ad Rem. n. 18

A liberum arbitrium ut non peccemus, sed tantum, ut
peccare nolumus. Gratia vero efficit, ut non tantum
velimus recte facere, sed etiam possumus. Hic, in-
quunt, tribuitur homini actus non pec-
candi ante gratiam, qui sanè honestus est, &
ex cogitatione pravitatis peccati, vel hone-
statis virtutis procedit.

Respondetur, qui hoc obijciunt, attendere
debuissent, in eodem illo libro à sancto Augu-
stino dici: Tunc enim (ante gratiam) peccati
vincatur, dum viribus suis nescire vivere conatur, ne
aditorio liberantis gratia Dei. Liberum autem ar-
bitrium habet, ut credat Liberatori, & accipiat gra-
tiam, ut iam, illo qui eam donat liberante & adju-
vante, non peccet. In eodem & istud dici: Non
ergo elegit Deus opera cuiusquam in praesentia, sed
suam elegit in praesentia; ut quem sibi crediturum
esse praesentem, ipsum elegerit, cui spiritum sanctum
daret, ut bona operando &c. Itemque istud in
eodem libro: Quod ergo credimus, nostrum est:
quod autem bonum operamur, illius est, qui volentibus
in se dat spiritum sanctum. Et istud conse-
quenter: Quod si vocatur ad fidem, vocantem se-
cutus fuerit, quod iam est in libero arbitrio, meretur
& spiritum sanctum per quem bona possit operari.
Nam in omnibus istis locis idem significat;
hominem videlicet ante gratiam ex peccato
eatenus vulneratum esse, ut non possit bene
operari; & à peccatis temperare; mansisse ta-
men aliquod virium in libero arbitrio, quo
possit saltem credere, & velle non peccare &
bene operari; propter quam fidem, beneque
vivendi voluntatem, Deus ei conferat spiritum
sanctum, quo reipsa non peccet, & bene
operetur. Nam ideo in eodem ipso loco
utrumque tam credere quam velle conjun-
git: Cum enim dixisset: Non ergo elegit
Deus bene operantes, sed credentes potius, ut ipse
faciat bene operari: pro ratione subiungit: NOS
TAMEN EST ENIM CREDERE, ET VELLE;
illius autem dare credentibus & volentibus sanctita-
tem bene operandi per spiritum sanctum. Et ite-
rum paulo inferius: Non tolli Liberaum v. l. l. l. l. l.
arbitrium; sed non, sufficere dicit velle nostrum, nisi
adiuvet Deus, miser, cordes nos efficiendo ad bene ope-
randum per donum spiritus sancti. Hæc ergo &
huiusmodi loca si recentiores isti attenderent,
intelligerent sensu, ex errore Semi-Pelagiano,
quo sanctus Augustinus ante suscepti sacrosancti
Episcopatus laborabat, ista promanasse. Illis
enim erroris proprium fuit, ut suo loco suæ
demonstravimus, quod homo ante gratiam ex
primævæ felicitatis reliquijs posset credere,
& velle non peccare & bene vivere; quæ ta-
men voluntas propter imbecillitatem esset ad-
adjuutorijs gratiæ liberatrici adiuvandæ, ut id
quod bene vellet etiam reipsa posset efficere.
Sed Augustinus errorem istum Deo revelante
deductus, postea constanter docuit, initium
bonæ voluntatis à fide proficisci: Fidem autem
per spiritum sancti gratiam divinitus non mi-
nus quam opera inspirari. Nam ideo illa
ipsa loca, quæ citavimus, retractando correcti-
Siquidem illum quem produximus sibi pro-
ponens: Quod ergo credimus nostrum est &c.
corrigen-
do

corrigendo subiungit: *Profecio non dicerem, si* *iam scirem, etiam ipsam fidem inter Dei munera re-* *periri.* Et illum iudem à nobis allegatum de *bona voluntate: Nostrium est enim credere & velle;* *illius autem dare credentibus & volentibus facultatem* *bene operandi; emendando corrigit in hunc mo-* *do: Verum est quidem; sed eadem regula &* *utrumque ipsius est, quia ipse preparat voluntatem;* *& utrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus no-* *bis.* Vides hic apertissimè etiam ipsam bene *vivendi seu non peccandi voluntatem, qui* *affectus moralis honestus recentioribus elie vi-* *debat apertissimè divine gratiæ retractan-* *do tribui. Quanto igitur magis alia quacun-* *que, quæ videntur esse opera bonæ, ad eandem* *illam gratiam referenda sunt, si illa exigua* *initia divina gratiæ adiutorij venerari de-* *bent?*

Postremus locus est ex libro de spiritu & *littera, ubi Augustinus dicit: Impiorum nec* *Deum verum veraciter inspicere coherentem quadam* *falsa vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ se-* *cundum iustitiam regulam non solum vituperare non* *possimus, verum etiam merito recteque laudamus:* *quantum si discutitur quo fine sunt, vix inveniri-* *mur, quæ iustitia debitam laudem defensionemque* *merentur. Et infra dicit: Sicut enim non impe-* *ditur a vita æterna iustitiam quadam peccata venialia,* *sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æter-* *nam nihil prosunt impio aliqua opera bona, sine quibus* *difficillime vita cuiuslibet personæ hominis ducitur.* *Quibus duobus locis videtur quædam opera* *bona in infidelibus agnoscere. Quamvis enim* *ex fine spectata vix laudem iustitiæ mereantur,* *hoc ipso tamen latere fateri videtur, esse ali-* *qua vel esse posse bona etiam ex parte finis.*

Hic locus, quem plerique præcipuum putant, nihil revera stringit; sed duobus modis solui potest. Primus est, ut dicatur Augustinus ex quadam suppositione & concessione loqui, ut inter disputandum fieri solet. In quo genere non necesse est, esse verum id quod adversario ex aliorum sententia veritatis illustrandæ causâ concedimus. Quod ut evidentiùs pateat, sciendum est in illo loco Augustinum ex professo disputare, totiusque viribus asserere, in hoc Testamento veteris ac novi discrimen esse positum, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribatur, ut quod ibi foris fecerit, hic deleat in conscientia. Cui doctrinæ obiciebatur Apostoli locus, quo dicit ad Romanos, gentes naturaliter ea quæ legi sunt facere, habentes opus legis scriptum in cordibus suis. Sed respondet primò ex propria sententia, totoque capite vigesimo sexto probat, Apostolum loqui de gentibus iam credentibus atque iustificatis, quæ proinde participes factæ sint Testamenti novi: dicunturque legem facere naturaliter; non quod per naturam, inquit, negata sit gratia, sed potius per gratiam reparata natura. Post hæc veram & propriam Augustini solutionem subiicit aliam, etiam juxta propriam adversariorum (id est, Pelagianorum) intelligentiam, qui locum illum exponere solebant de gentibus infidelibus, quas abundare

putabant, sicut supra ex Iuliano audivimus, multis operibus verè bonis. Hoc igitur concessio sensu illius loci adversariis, ostendit nec inde perturbari discrimen utriusque Testamenti, quod toto libro inculcaverat. Nam quia illa opera peccata sunt, satis indicatur non omnino deletum esse ex animo id quod ibi vi creationis impressum erat, & proinde adhuc per gratiam novi Testamenti in cordibus istarum gentium per renovationem esse scribendum id quod non omnino vitiorum vetustate deletum est. Sic ergo isto sensu tota illa disputatio conditionalis esset, & ex suppositione, quæ non tamquam vera conceditur, sed ostenditur dumtaxat non repugnare differentiæ veteris Testamenti ac novi. Verba quibus hoc agit Augustinus ex aliorum sensu ista sunt; *Sicut autem hi, qui naturaliter quæ legi sunt faciunt, nondum sunt habendi in numero eorum quos Christi iustitia gratia; sed in eorum potius, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter inspicere coherentem, quadam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ secundum iustitiam regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus; quantum si discutitur quo fine sunt, vix invenimur quæ iustitia debitam laudem defensionemque mereantur. Verum tamen quia non nisi quæ adeo in anima humana imago Dei recentiorum affectuum labe diruta est, ut nulla in ea velut lineamenta exitum remanserint, unde merito dici possit etiam in ipsa impietate: vita sua facere aliqua legi vel sapere: si hoc est quod dictum est, quæ gentes quæ legem non habent, hoc est, legem Dei, naturaliter quæ legi sunt faciunt &c. etiam sic illa differentia non perturbabitur, quæ distat a veteri Testamentum novum.* Et infra iterum sub eadem conditione atque concessione: *A cuius gratia si alieni sunt illi, de quibus agimus (id est, gentes illæ) qui secundum illum modum, de quo superius fati diximus, naturaliter quæ legi sunt faciunt, quid eis proderunt excusantes cogitationes (propter illa bona opera, quæ dicebantur facere naturaliter) in die, quæ iudicabit Deus occulta hominum, nisi forte ut minus puniantur? Sicut enim non impediunt &c. quæ superius allegavimus.* Iuxta nunc igitur intelligendi modum, qui nonnullis placet, nihil omnino totus ille locus probat ad alterenda opera verè bona infidelium cum non ex Augustini sensu, sed Pelagianorum ista omnia concedantur, quæ concessa nihil Augustini proposito repugnabant. Quæ solutio si cui placet, per me licet; verbis enim Augustini conditionatis satis congruit.

Arbitror tamen aliam veram totius loci esse solutionem, & constanti doctrinæ Augustini, quam ut vidimus, alibi diversis locis tradit, consonantior. Respicit enim Augustinus illam doctrinam suam, quæ tradit alibi contra Iulianum, in opere verè & plenè bono duo esse spectanda, officium & finem. Officium est, inquit, quod faciendum est: finis vero propter quod faciendum est. Iam verò phrasis ejus est ut vocet bonum, & opus bonum ipsum officium, seu id quod faciendum est, hoc est, ut nos loquimur, ipsum actum materiale ex parte

Ibid.

Lib. de spirit.
& lit. c. 28.

Cap. 27.

Lib. 3. de lib.
arbit. c. 1.Bellarm. lib.
3. de grat. &
lib. arbit. c. 9.

ex parte solius objecti consideratum, qui lege precipitur; idque non solum, quando talis actus etiam ex fine bonus est, sed etiam tunc quando ex fine malus est. Nam cum Iulianus multa bona officia recensuisset nudum operire, perclitantes liberare, legi vulnera tovere &c. Respondet ei Augustinus: *Quæro abs te, utrum hæc opera bona bene faciat an male? Ecce bona opera vocat officia. Et mox clarius: si enim quavis bona, male tamen facit, negare non potes, cum peccare qui male quod libet facit. Et iterum: sed quia tum non vultum facit ista peccare, proinde dubio dicitur es, & bona facit & bene facit. Et aliquanto antea: Quid pud. anem bonis sit alioquin, & non propter hoc sit &c. Et infra rursus: Possunt ergo aliqua bona fieri, non bene facientibus, a quibus sunt: de quibus mox dicit, quod non bene bona faciunt; & similia sepius in eadem disputatione repetit. Quare de re etiam nonnihil supra diximus. Ex hoc ergo sentio & phrasi Augustini, facile cuncta objecta dissolvuntur. Vocat enim opera bona impiorum in vita impia, factaque secundum iustitiam regulam merito laudanda, non opera etiam ex parte finis bona sed ipsa officia quæ lege præscribuntur, & a multis infidelibus maximeque Romanis facta sunt. Nam hinc est quod dicit, eos in impietate vitæ suæ facere aliqua legem vel saporem: item, legitimum aliquam gentem & facere: ut ita significaret, se de officiis bonis lege præscriptis loqui. Quare propterea ibidem apertius vocat, quamulacunque legem, opera naturaliter insita. Huiusmodi ergo opera bona, seu officia bona gentium, non necessariis erant omni ex parte etiam finis bona: ut propterea Augustinus dicat, officia a finibus apertissime discernens, & se de officiis tantum bonis locutum esse significans; *Quamquam si discernatur quo fine fiant, vix inveniantur, quæ iustitia debitam laudem de rationemque mereantur.* Nam quod dicit, vix inveniantur, non significat aliqua inveniri, sed operatissimum scrupulosissimamque questionem tunc aggredi nolit a re controversa se abstinuit, quam postea latissime tractare cōnatus fuit: modico tamen verbo reique difficultatem experiente satis indicavit ipsi qui doctrinam ejus imbibissent, se nulla in infidelibus opera verè bona ex officio simul & fine constituere. Nam isto loquendi modo solent homines vulgò cum adversario disputantes de re quam probare non potest modestè dicere, difficultate invenies argumentum quo hoc probes. Et Augustinus ipse inducit Evodum de re certissima dicentem: *Nescio an nulla culpa sit, relicto incommutabili bono ad commutabilia convertere.* Nam cum eum Augustinus premeret, quasi id reprehendentem quod nesciret: Ita, inquit, dixi, nescio an nulla culpa sit, ut intelligi voluerim, sine dubio culpam esse. Denique obiicit alius vir eruditus id quod Augustinus dicit libro quinto de Civitate Dei capite decimo quinto, Deum dedisse Romanis tam amplum imperium, ut remuneraret in hac vita bonas eorum virtutes. Ille virtutes certe, inquit, in infidelibus erant, & virtutes*

non vitia erant, nisi Deum remuneratorem virtutum (quod est absurdissimum) faciamus. Ita ille. Respondetur, neminem suæ mentis meliorem interitum esse posse quam Augustinum, qui seipsum in eodem loco ita explicat, ut mirum sit ab homine docto hoc opponi potuisse. Docet enim ex professo & prolixissime, virtutes Romanorum omnes humanæ laudi ac gloriæ servisse, & idcirco non fuisse virtutes, sed vera vitia virtutis imagine palliata: ista laudis aviditas & cupido gloriæ a multis illa miranda fecit, laudabilia scilicet et atque gloriosa secundum hominum existimationem. Has Romanorum virtutes ex Sallustio vocat bonas artes, quibus utebantur ad virtutis speciem, id est, ad gloriam, honorem, imperium. Unde, inquit, intelligi potest, quoniam sibi exceptabant, & quo eam referebant, qui boni erant ad honorem scilicet. Quæ seipsum virtutis ipsamque virtutem improbandam statim dicit: *Gloriam ergo, & honorem, & imperium, quæ sibi exceptabant, & quo boni artibus pervenire nitentur boni, non debet sequi virtus, sed ipsa virtutem.* Et paulo post: *Sannes videt, qui & antea laudem virtutis esse cognoscit.* De talibus ergo Romanorum virtutibus seu bonis artibus pronuntiat cōsequenter Augustinus, id quod nunc obijciunt pro bonis operibus infidelium: *Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimam impetio concederet, non redderet. Equi merces bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitentur.* De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, ut gloriarentur ab hominibus, etiam Donatus ait: *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* Si nihil omnino adderet Augustinus nisi hæc ipsa verba, ex quibus argumentum quod obijciunt excerpsum est, merito debebant aliquid detertere, ne locum illum ad opera bona Romanorum imaginanda detorqueant, cum expresse dicat, bonas illas artes, hoc est, virtutes, quibus Deus excellentissimum concessit imperium, humanæ gloriæ servisse, & idcirco verus Domini salvatoris esse reprobatus. Cum verò toto disputandi conatu etiam asserat, eas propter illam causam fuisse vera vitia: quam speciem probabilitatis hoc argumentum habere potest, ut Augustinus in isto loco putetur vera opera bona infidelibus tribuisse? Merces ergo talium artium imperium fuit phrasi Christi, quam ibi sequitur & citat Augustinus, & qua dixit de hominibus propter humanam gloriam operantibus, *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* Unde similiter adiungit de Romanis: *Sed hic omnibus artibus tanquam vera via (phrasi & sensus est Sallustii) nesciunt ad honores.* In Romanæ virtutis indolem & bonitatem, imperium gloriam: *Honorati sunt in omnibus fere gentibus, imperij suæ leges impiebat: non multis gentibus &c.* non est quod de summo & veri Dei iustitia conquerantur; perceperunt mercedem suam. Ecce cuius virtutis merces fuit imperium; nimirum aviditatis gloriæ: quæ si veræ virtutis actus est, veram etiam virtutem, & verum opus bonum in infidelibus fuisse concedimus. Sed quia tanta est Dei sapientia, ut nove-

ut noverit officia bona à fine discernere; hinc ejus bonitas novit etiam temporalia nonnulla bona, talibus officiis bonis retribuere; quantumvis alio temporali fine viciuntur. Sic enim, quod æquè mirum est, etiam oblectamentis bene fecit mentiendo beneficentibus. Nimirum benevolentia quæ in eodem facto fuit, non fallacia, benignitas mentis, non iniquitas mentientis remunerata fuit. Objectionem quæ ex natura rei, hoc est, ex ratione virtutis moralis petitur, infra, ubi de virtutibus infidelium disputabitur, dissolvemus.

Hæc, ut opinor, satis perspicue declarant, quam inania sint, quæ pro bonis operibus infidelium ex Augustino adversus Augustinum proferuntur. Neque enim aliud sunt, nisi testimonia quædam suis levis evulsa, quæ totam probant vim habent ex minus perspectis Augustini phrasibus atque sensu: quæ quisquis ex accuratè ejus lectione doctrinaque seria discussione paulo familiarius noverit, videt.

CAPVT SEPTIMVM.

Eandem doctrinam sic intellectam tradiderunt discipuli sancti Augustini Prosper, & Fulgentius, & ipsi Pelagiani in Augustino agnoverunt.

ET quidem quid sanctus Prosper de operibus infidelium sentiat, ex superioribus satis evidenter claruit, ubi multa ejus testimonia protulimus, quibus sine Deo non nisi in perniciem & in peccatum arbitrium hominis moveri dicebatur. Vbi est autem magis sine Deo & auxilio ejus, quam tibi & ipsa deest fides, à qua incipit gratia bonæ voluntatis, sine qua nihil omnino boni juxta sanctum Augustinum fieri potest? Quibus adde & id quod libro tertio de vita contemplativa dicit: Hæc etsi possunt humano ingenio discerni, tamen sine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt apperi vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitæ virtutes emulantiæ, declinari: in tantum ut infidelibus nihil proficere credamus, etiamsi sint aliquis per corpus virtutes (id est, virtutum opera) operari: quod eas nec à Deo suo se accepisse crediderunt nec ad eum, qui est fons omnium bonorum, referre voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? Imo etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide peccatum est. Non dixit: Omne quod non est ex fide, nihil est: sed dicendo: Omne quod non est ex fide peccatum est, declaravit, quod omnia bona aut ex fide gesta virtutes sunt, id est, opera virtutum, &

A bona, quæ profecto iustificavit, aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia, quæ non inveniunt suos operarios, sed condemnant, instigantque præcipitant, atque à finibus æternæ salutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus, unde nullus ambigere videtur, exaggero? Si meis verbis exprimere voluissim sententiam, quam Prosperi & Augustini esse tradidi, non potuissim eam apertius & ab omni ambiguitatis nubilo tersius proponere. Clarissime quippe dicit, omnia infidelium opera esse peccata; non metaphorica, non late sumpta, sed propriissime dicta, utpote quæ non modo non prolunt, sed etiam nocent: non esse bona, sed vitia; condemnare operarios; à finibus æternæ salutis eliminare. Neque causam silet, quam toties inculcavit Augustinus, quia non ad finem bonorum omnium referre voluerunt. Hanc doctrinam de infidelibus ita certam esse docet, ut de illa nullus ambigere videatur. Ex qua perspicue admodum declarata sententiâ suâ dicit & alibi: Omne quod non est ex fide peccatum est: ut se lucet intelligat, iustitiam infidelium non esse iustitiam, id est, opus iustum seu bonum infidelium, non esse verè bonum; quia sordet natura sine gratia. Et in carmine illo præclaro de ingratis:

Omne etenim probitatis opus, nisi semine veræ
Exoritur fidei, peccatum est, inque erratum.
Veritur, & sterilis cumulat sibi gloria penam.

ET libro primo de vocatione gentium: A sit viris reluctari, huius tantum temporis vitam stolidius ornare, ad veras autem virtutes, æternamque beatitudinem

Lib. contra
Collat. c. 22.

c. 28.

Lib. de in-
carnat. c. 25.

Serm. 2. de
ieiunio Pen-
tecost.

Orig. lib. 10.
in Epist. ad
Rom.

Ibid.

Lib. 4. cont.
Iul. c. 3.

Ibid. infra

beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei
etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec pla-
cere illius Deo sine Deo potest. Qui vero Deo non
placet, cui nisi sibi & diabolo placet. Et in libro
contra collatorem: Natura boni sui male uti-
tur: in quibus sine cultu veri Dei impietati immu-
ditraque convincitur; & unde se defendi existimat ac-
cusatur. Et infra improbando dicit: Quasi
sillus sit bona voluntatis motus, nisi quem creaverit
diffusa per Spiritum sanctum charitatis afflatus. Sine
fide enim impossibile est placere Deo; & Omne quod
non est ex fide peccatum est. Et iterum paulo post:
Ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam
habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda
esse atque polluta. Hæc sanè omnia, præsertim
quæ ex libris de contemplatione decerpimus,
aliaque plura superius allegata, quibus nihil
omnino boni naturam sine gratia, sed tan-
tummodo peccare posse demonstravimus, tam
evidenter sensum Augustini exprimunt, ut si
commentarij loco magistrum discipulus illu-
strare voluisset vix aliquid luculentius expeti
posset. Quorum vestigijs insilendo sanctus
Fulgentius similiter ut Augustinus locum il-
lum Apostoli ad Romanos: Cum enim gentes
quæ legem non habent natura iter, ea quæ legis sunt
faciunt &c. De gentibus jam fide iustificatis
interpretatur, & rationem addit: Quia omne
quod non est ex fide peccatum est. Et, quia sine fide
impossibile est placere. Quo sensu & sanctus Leo
dicit: Apud nos fides etiam sanctificat manducan-
tem; apud illos infidelitas polluit ieiunantem. Unde
quia extra Ecclesiam Catholicam nihil est integrum,
nihil castum, dicente Apostolo: Omne quod non est ex
fide peccatum est &c. Et ante Fulgentium, Leonem,
Prosperum, & Augustinum Origenes eundem
locum apertissime sic explicuit: In hoc sermone
credentium quorundam negligentes & desides animos
vinculo acriore constringit, ut nihil sine fide agant,
nihil sine fide ducant, nec absque fide aliquid cogitent:
quia siue quid gesserint sine fide, siue locum sacrum, siue
etiam cogitaverint, peccant. Ut vero declararet, hoc
defectu intentionis, quam ut Augustinus lo-
quitur, fides dirigat, accedere, statim addit
locum alium, quo illa veri finis intentio præ-
scribitur: Hoc idem est, quod in alijs dicit, siue
manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia
ad gloriam Dei facite.

Quod si & ipsum Iulianum eodem modo
Augustini doctrinam intellexisse demonstra-
vero, ut à nobis explicata est, neque repug-
nasse Augustinum, nescio sanè quod eviden-
tius argumentum postulari queat, ut omnis
ambiguitatis nebula dispellantur. Sic verò
eam intellexisse Iulianum, explorata veritas
est, eaque multis modis patet. Primò, quia
ut infringeret Augustini sententiam, qua dixe-
rat, Omne quod non est ex fide peccatum esse,
obijcit illum Apostoli locum: Cum enim
gentes quæ legem non habent naturaliter ea
quæ legis sunt faciunt; ex quo probare conaba-
tur, etiam alienos à fide Christi veram posse habere
iustitiam, hoc est, opera vera iustitia, quæ ta-
men fatebatur non esse talia, ut à Deo vitam
consequerentur æternam, non propter Deum faciendo

bona, quæ faciunt: Negat hoc mordicus Augu-
stinus, sed illa eadem opera quamvis bona eos
male fecisse convincit, ideoque negari non posse,
quin peccaverint. Secundò, quia, ut eandem
doctrinam generalem infirmaret, exempla ve-
luti instantias propositionis generalis oppone-
bat impiorum quos dicebat alienos à fide abundasse
virtutibus, ita ut solis libertatis ingenita viribus, &
misericordes crebro, & modesti, & casti invenirentur,
& sobrii. Respiciebat autem illos Romanos
veteres. Sed ita hoc refellit Augustinus, ut
eos tantummodo minùs punitos esse doceat,
sic ut hoc ipso quo non referrent ea ad auto-
rem Deum, efficerentur iniusti. Tertiò, quia
planissimis verbis Augustinum interrogat: Si
gentili nudum operuerit, nunquid, quia non est ex
fide, peccatum est? Qui posset clarius indicare
modum, quo intelligit sententiam Augustini
asserentis, Omne quod non est ex fide esse pec-
catum, quam opus aliquod asserentis, quod &
ipse Iulianus, & cum eo Scholasticæ existimant
esse bonum, & nihil ad æternam vitam con-
ferre seu esse sterile & imperfectum de illo ipso
interrogaretur, num sit peccatum? Nec diffite-
tur Augustinus, sed eadem simplicitate & asse-
verantia respondet: Propterea in quantum non est
ex fide peccatum est: Et ne officium reprehen-
dere videretur, cum tantummodo defectus
legitimi finis culpandus sit, non quia, inquit,
per se ipsum factum, quod est nudum operare, pec-
catum est; sed de tali opere non in Domino gloriam solus
impius negat esse peccatum. Quartò, quia dicitur
Augustini, quod gentiliū castitas, id est,
opus castitatis, non esset vera castitas, ita re-
prehendit ut dicat: Eadem fronte dicitur, quia
corpus Paganorum corpus non sit, & oculi Paganorum
sensum non habeant inveniendi. Respondit Augu-
stinus, & corpus eorum esse verum corpus, nec
tamen esse consequens, ut eorum castitas sit
vera castitas, quia de his quæ faciunt dictum est:
Omne quod non est ex fide peccatum est. Quintò,
quia cum dixisset Augustinus, quod in infide-
libus non peccata coëscantur (quod certissimum
est de veris peccatis intelligi) sed alijs peccatis
alia peccata vincuntur, continuo subdebat con-
cludebatque Iulianus sententiam suam: Persa-
cite agitur studio sanctitatis, quod Deum adorat, pa-
rebit homo creari peccatis. Si enim vincuntur peccata
peccatis, quanto magis possunt virtutibus peccata su-
perari? Vbi manifestissimum est Iulianum de
veris peccatis loqui, quibus hominem Pela-
giani carere posse statuebant. Nam vera pec-
cata Pelagiani docebant virtutibus posse su-
perari: quæ Augustinus tantum alijs peccatis
per infideles superari posse asseruerat. Denique
hac de causa supra audivimus toties objicien-
tem Augustino Iulianum, quod ante libera-
tionem, quæ fide inchoatur, homo nihil agere
posset juxta doctrinam Augustini nisi malum:
Si hoc, inquit, quod tu putas, sit, quia libertate so-
lum peccaretur &c. itemque: Voluntas, sicut dixisti, im-
ad faciendum bonum non est libera perque hoc aliud
agere non potest nisi malum, & plura huiusmodi
quæ ante recensuimus. Hanc etiam doctri-
nam Augustini & Properi respexit Cassianus,
tacite-

Cell. 13.
et apud Pres.
vni. Collat.
cap. 17.
Cap. 24.
lib. 1. cap. 3.
4. 3.

taciteque carpit: Nec enim Deus talem hominem fecisse credendus est, qui nec velit inquam, nec possit bonum: quasi istum perditissimum humanæ naturæ statum Deo condenti, non homini conditorem deferenti Augustinus ascriberet. Et evidentius in consequentibus: Vnde cavendum nobis est, ne ita ad Dominum omnia sanctorum merita referamus, & nihil nisi quod malum atque perversum est humana ascribamus naturæ. Nam quemadmodum Tullianus aperitissimè, ita Cassianus occultius in illa Augustini verba velut humanæ naturæ contumeliosa irruebat, quibus dixerat: Hæc voluntas ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni

A aliquid velle, nisi adiuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia Dei per IESUM Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Nam illis verbis aperitissimè Augustinum, quid sentiret, aperuisse jactabat Iulianus, eaque propterea tanquam nullo modo toleranda resellebat. Quæ tamen tantum abest, ut Augustinus vel tanquam invidiosa retractaret, vel tanquam asperius dicta molliret, ut potius velut ex ipsis Christianæ religionis haulta fundamentis, eo modo quo superius à nobis explicatum est, mordicus tueretur.

Lib. 1. oper.
imper. l. 13
& 143.

CAPVT OCTAVVM.

Vtrum virtutes Philosophorum veræ virtutes, an vitia sint, & quare?

QVÆ hæcenus de operibus in fidelium ex Augustino disputata sunt, satis superque esse poterant ad perspicendum liquidissimè sensum ejus: quibus etiam facile constare posset, quid de virtutibus Philosophorum atque Romanorum sentiendum sit. Cum enim virtus non sit aliud nisi principium operis boni, seu secundum Aristotelem, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum; & juxta divum Thomam, bonus habitus, & boni operativus, hoc ipso quo infideles nullum facere posse docentur opus bonum, necessario sequitur, eos nullam etiam habere virtutem: sed si ad aliquod officium bonum propendere videantur, ea forsitan consuetudo bona vocari posset; virtus tamen esse non poterit. Quia tamen nonnulla de ista questione altercatio est, hæc peculiariter & breviter tractanda visa est, ut inde plenius adhuc atque planius Augustini sententia de operibus infidelium jam explicata pateat. Doctrinæ quippe ipsius in hac materia istud omnino peculiare est, ut sibi mirum in modum à capite ad calcem usque consonet, utpote quæ ab ipsidem principiis tota pendeat, quæ quævis ad extremas conclusiones usque penetrantibus. A quorum filo si Philosophiæ humanæ rationibus deductus semel aberraverit doctrinam ejus universam perturbari, nullaque nexu colligatam fluere, sicque contradicere necesse est. Hinc enim factum est, ut nonnulli recentiores, dum Augustini principia de hac re vel non satis assequuntur, vel tanquam nimis sublimia supplicij nostri infirmitate metuantur, mirabiles tenebras in doctrinam ejus aperitissimam intulerint: quia cogitationibus Philosophorum de habitibus & virtutibus moralibus assueti, quicquid sublimius, & Christianâ Philosophiâ dignius preoccupatis opinionibus dissonuerit, potius deorsum oborto collo depressum, quam se sursum elevandos esse ceciderunt. Itaque Glossis à sensu Augustini

A distantiis doctrina sancti Doctoris perspicua aliò detorta est: quarum interpretationum non est aliud fundamentum, nisi quia alioquin falsum esset id quod ipsi verum putant. Quo sane modo si autorum quorumcumque verba ad documenta tractare licet, & non potius ex perpetuo doctrinæ filo sensus eorum, sive ipsi a veris, sive falsis, (quod alterius questionis est) perquirendus, nihil in universis Patrum sanctissimorum scriptis ita manifestum est, & categoricis propositionibus adversus hæreses assertum, quod non facillimo negotio eludi, adulterari, pervertique possit. Et revera per illam liberam quolibet opinandi pruriginem, quæ per disputationes nonnullorum recentiorum in theologiâ invecata est, multoque liberiores interpretandi, seu potius pervertendi Patrum antiquorum scripta licentiam eo ventum est, ut nemo, quicquid tandem senserit, Augustino vel Patribus gravioris notæ contradicere sibi videatur. Neglecta enim totius doctrinæ consonantia, quæ ante omnia debebat explorari, abruptas quasque sententias ita exponunt vel componunt potius, ut non tam admirationem, quam horrorem peritioribus injiciant. Ex quo solemniter libertinæ interpretationis more, Auctoritas Patrum antiquorum, quæ primum olim habere solebat locum, nunc ita apud quosdam evilit, ut nullum argumentum contemptibilis eis sit, solutuque facilius, quam quod ex eorum scriptis ducitur, dummodo ratiuncula nonnullæ novitati suffragari videantur. Sed omnia querimonij ad Augustinum nostrum redeamus, & ostendamus, doctrinam ejus universam non modo de operibus infidelium sed etiam de virtutibus eorum ita sibi concinere, ut quemadmodum in Philosophiâ causa per effectum, & effectus per causam, ita quoque natura salium operum per virtutes, & natura virtutum per opera liquidissime demonstrari possint. Pari enim passu ista

B b

in Augu-

in Augustini doctrina progrediuntur, ut virtus infidelium operibus ad unguem congruat, & opera virtutis; fructu videlicet arborem, & arbore fructum redarguente; ut istud meritò, quod ex virtutibus infidelium trahi potest argumentum, octavum statui possit, quo velut causam continente comprobetur, verissimum esse sensum Augustini quem haecenus dedimus de operibus infidelium. Conformitas quippe doctrinae per se ipsa loquitur, nihil nisi genuinum, sibi quæ omni ex parte constans me protulisse.

Quamobrem licet Augustinus sapissimè docuit, opera infidelium non esse opera verè bona, sed quasi bona, ut non aliud nisi mala intelligeremus; ita vicissim docet, virtutes eorum qui fide carent non esse veras virtutes, sed quasi virtutes, falsas virtutes, terrenis rebus assequendis congruas, & similia. Vnde in libris contra Iulianum: *Grati* Christi

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

mortuus est, si homines sine fide Christi ad fidem veram, ad virtutem veram, ad iustitiam veram, ad sapientiam veram quacunque re alia, quacunque ratione perveniunt. Prorsus sicut de lege verissimè ait Apostolus: Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: ita verissimè dicitur: si per naturam voluntatemque iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: si per doctrinam hominum quascunque iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Vbi per veram qualemque iustitiam non aliud intelligit, nisi iustitiam ex qua profiliat opus verè bonum, hoc est, quod non sit peccatum, quo efficiantur iniusti; sicut statim ipse istis verbis utendo declarat. Illo quippe sensu & illam sententiam protulit, quam sanctus Prosper dignam iudicavit, ut eam ex ejus lucubrationibus exciperet: *Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono: ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus. Vbi ex operibus, quæ sine fide non nisi peccata sunt, etiam falsam virtutem esse concludit. Quo planè modo & alibi continentiam veram omnibus negat, qui fide carent; quotquot videlicet sub nomine religionis aliquo errore falluntur; quorum continentia vera esset, si esset & fides vera. Cum verò illa propterea nec fides sit appellanda, quia falsa est, sine dubio & ista continentia nomine indigna est. Numquidem enim continentiam fidei, quam munus Dei verissimè dicimus, dicitur sumus esse peccatum? Absit à nostris cordibus tam detestanda deventia. Beatus autem Apostolus ait: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quæ igitur non habet fidem nec continentia nominanda est. Nimirum, quia opus ejus non est nisi peccatum. Hac de causa retractat tanquam perperam dictum, id quod a libro primo de Ordine per transennam dixerat: b Philosophos non verè pietate præditos virtutis luce fulsisse. Cujusmodi sententiæ in Augustini doctrina crebræ sunt. Neque solum veris virtutibus infideles caruisse, vel fuisse falsas, & virtutis nomine indignas, sed etiam vitia fuisse tradit; eâ prorsus ratione, quæ & opera illorum, qui fide*

Sentent. 106

Lib. de Continent. c. 12.

a Lib. 1. de Ordine c. 11. b Lib. 1. Retract. c. 3.

A destituti sunt, non modò non verè bona, vel quasi bona laudabiliaque, sed vera peccata esse jam antè declaravit. Hoc enim disertis verbis bis terve repetit in libris de Civitate Dei, sicut statim dicturi sumus.

Ad eludendam igitur Augustini doctrinam, quæ Romanorum, Philosophorum, vel quorumcunque infidelium virtutes, non veras virtutes, sed vitia specie virtutum palliata fuisse tradit, ludificationes quædam (ita loquitur quia nullum in Augustino, sed in sola subtilitate cogitantium fundamentum habent) inventæ sunt. Aiunt enim aliqui hoc ab Augustino dici, quia inquit, nunquam possunt infideles pervenire ad statum moraliter necessarium, ut aliquis bonus habitus vel bona dispositio nomen absolutum veræ virtutis mereatur. Ad hoc enim, ut ipsi explicant, non est satis ut habitus sit remissus, sic enim erit potius dispositio quàm habitus atque virtus: sed ut sit valde intensus & radicatus: quomodo non acquiritur nisi per frequentiam actuum: itemque ut in tota materia alicujus virtutis operetur, vel in majori parte ejus, præsertim materia ardua & difficili. Qualis virtutum perfectio per multos actus continuatos acquiri debet, nec sine gratia acquiri potest: multo minus secundum perfectionem, quoad statum extrinsecum, qui virtutum omnium connectionem postulat. Et ideo, inquit, Iulianum dicentem, posse infideles per liberum arbitrium esse misericordes, modestos, castos, & sobrios; reprehendit, quia non solum affectum, sed perfectionem virtutis illi tribuebat. Hanc negat Augustinus infidelibus: non tamen omnem affectum, inchoationemque virtutis.

Sed revera utrumque falsum est, purumque cogitationis humanæ figmentum, videlicet & quod inchoationem affectumque virtutis infidelibus tribuat, & quod propter illas rationes ipsæ perfectionem neget. Vtrumque enim ab Augustini mente remotissimum est, & in eodem ipso qui citatur loco ab Augustino subverbum. Nam cum perfectionem virtutis infidelibus negasset Iulianus, inchoationem verò tribuisset, respondet ei Augustinus: Cum ergo divinitus adjuvatur homo, non tantum ad capeffendam perfectionem adjuvatur, quod ipse posuisti, utique volens intelligi eum per se incipere sine gratia, quod perficiat gratia: sed potius quod Apostolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cepit, perficiat usque in finem. In quo enim vis hominem, sicut loqueri, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulus incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari; ac sic priorem dare, ut retribuat illi, eoque modo gratia iam non sit gratia, quia non est gratuita. Qui potuisset luculentius commentum sibi impostum refeilere Augustinus, quo dicitur non negasse infidelibus omnem affectum & inchoationem virtutis? Quod & statim iterum jugulat: Quid est ergo, quod secundum modum vestrum, effectum voluntatis humana dona caelestia me credideris, nunc cupisse, tanquam volutas hominis sine gratia moveretur ad bonum? Ecce affectus & inchoatio virtutis infima, quæ cogitari in voluntate potest, primus videlicet motus

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

id.

motus voluntatis ad bonum (ut ei debetur à Deo) retribuatur effectus? id est, perfectio qua sit repleta sobrius & castus, sicut voluntas optaret. Itane oblitus fueras, nos cum Scriptura dicere: *contra vos: Preparatur voluntas à Domino, vel, quod in nobis Deum operetur & velle? O ingrati gratia Dei! O inimici gratia Christi, & solo vocabulo Christiani! Vide, obsecro, quanta venientia detestetur illas virtutis inchoationes, quas Iulianus infidelibus tribuebat, & ex hoc ipso loco recentiores ipsi Augustino incredibili insensiti, ut mitissime loquar, imponere non verentur. Vnde concludens addit: Non ergo quia est illis voluntas bona, sed ut converteretur in bonam voluntas mala pro eis orat in celestia. Quod statim ex Scripturis probat.*

Quod verò inde probat, aliquas ab Augustino virtutes admitti in infidelibus, quia dicit: *Veniuntque sunt, illi tamen in deservunt ut minus puniantur in die iudicii.* Dicendo enim, *ut minus puniantur in die iudicii,* plane intelligit, inquit, si circumstantijs, integra bonitate ex obiecto & circumstantijs, si cum aliquo defectu ex parte finis: indicans utrumque modum esse possibilem. Sed hoc ipsum rursum aperte falsum est, & Augustino in eodem qui citatur loco directe contrarium. Sic enim loquitur Augustinus: *Sed ad hoc eos in die iudicii cogitationes sue defendent, ut tolerabiles puniantur, quia naturaliter quae legi sunt utique fecerunt, scriptum habentes in cordibus opus legis habuerunt, ut alijs non facerent, quod per se nollent.* Vbi manifestum est, per illud, *ut minus puniantur,* non duplicem faciendi modum indicari: sed cum tota illa disputatione lapsus & ex professo duo distinguit in opere bono: officium, & finem, seu opus quod fit & finis propter quem fieri debet; per illud, *ut minus puniantur,* indicat imperfectum praecetti implendi modum, videlicet solummodo quantum ad officium, quod infidelibus tribuit, negans eis implendi modum quantum ad finem. Quod ipsemet verbis immediate subiunctis explicat disertissime: *Hoc tamen peccantes, quod boni non sine fide non ad eum finem ista opera retulerunt, ut, ad quem referre deberunt. Ecce, quomodo utrumque fecerint: fideles opus legis, ipsum scilicet officium faciundo; hoc tamen peccantes, quod veri finis omissione deliquerint.*

Ex quo etiam commentum illud evanescit, quo putatur Augustinus propterea virtutes veras negare infidelibus, quia non possint eas in statu perfecto, qui habitus radicationem, perfectionemque postulat, sine gratia comparare. Non enim solum est mera fabula Augustini adhaerere, quae nihil in scriptis eius fundamenti habeat, sed ab eius mente prius aliena, utpote quem vidimus nec primam virtutis inchoationem vel affectum eis velle tribuere, nec secundum doctrinam eius tribui posse, nisi ab eis, qui sola nomine Christiani sunt, ut ibidem Augustinus loquitur. Vera igitur ratio est eaque ab Augustino sexcentis locis tradita & inculcata est, & in eodem loco saepius repetita: ut mirum omnino sit, res tam apertas hominem, qui aliquid in Augusti-

no legisse videri cupit, latere potuisse. Quae sane ratio non à perfectione virtutis internae, per magnam habitus intensiorem, radicationemque vel externam, quae vel in tota virtutis materia praesertim ardua diffiliq; operetur, vel alijs virtutibus connectatur (quae causae ex Philosophia concinnatae sunt, nec unquam ab Augustino vel leviter adumbrate) sed stabiliter, atque uniformiter ubique petitur ex defectu finis, quem omnis omnino vera virtus, siue perfectionis intensissimae, siue inchoatae, in quacumque materia, siue ardua siue levi, siue sola fuerit, siue quibuscumque virtutibus nexa, spectare omnino debet. Finis enim ille non est alius nisi verum bonum, hoc est, verus Deus: ad quem non solum actio supernaturalis, meritorea, ad vitam aeternam conferens; sed omnis omnino actio verè bona, hoc est, non mala, seu non peccatum, referenda est; & ita referenda, ut hoc ipso quo non referatur, peccatum sit: & virtus quae illam facit, non virtus, sed verum vitium, tanquam actionis malae principium, vocari mereatur. Hoc probant pleraque: quae supra de operibus ipso defectu finis istius vitijs & malis allegavimus. Perinde quippe de virtutibus ipsis, de quibus ex professo erat quoque disputatio, quemadmodum de operibus Augustinus loquitur. Nam rationem reddens, cur nec iustitia, nec aliae virtutes committes eas & socia in infidelibus esse possint. Quia, inquit, cum non ad suum referantur auctorem deum, hoc ipso malo vii mentes efficiuntur iniusti. Et ex professo statim uberius causam illam explicans dicit: *Noveris itaque, non officijs sed finibus à virtutibus discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est, finis vero propter quod faciendum est. Et virtutum vitia per operum malitiam declarando subiungit: Cum ita ut facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* Quod licet lumine naturae manifestum est, & in omnibus omnino uti operibus, ita & virtutibus quamvis imperfectissimis locum habet, (quis enim dixerit, quod non propter hoc facere, propter quod homo facere debet non sit peccatum?) Ita statim Augustinus explicat, eundem illum finem, cuius defectu peccatum est quicquid facimus, nec à virtute ullo pacto fluere potest, esse unum, solumque verum Deum. Absit autem, ut virtutes verae cuiquam serviant nisi illi, vel propter illum, cui dicimus: Deus virtutum convertens nos. Quid apertius, quid luculentius? Et rursum enucleatius, per omnes discurrendo virtutum quarumcumque plausibilem fines: Proinde virtutes, quae carnalibus delectationibus, vel quibuscumque commodis & emolumentis temporalibus serviunt, verè prorsus esse non possunt. Ecce exclusos penitus omnes omnino temporalium commodorum, voluptatum, divitiarum, honorum, laudis, & gloriae fines: quae autem nulli rei servire volunt, hoc est, quae sibi-ipsis serviunt, quemadmodum virtutes Stoicorum, nec ipsae verae sunt. Verè quippe virtutes Deo servant in hominibus, à quo donantur hominibus, Deo servant in Angelis, à quo donantur & Angelis. Cuiusmodi igitur

opus est, quod ab illis virtutibus proficiatur, quæ sive alijs quibuscunque bonis, sive sibi ipsis, sive nulli omnino alteri, sed sibi soli serviunt, ut ex prole matrem ejus agnoscamus? Audi disertissime: Quicquid autem boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto sine peccatum est. Causam adjicit, quia opus non potest esse bonum, nisi fluat à voluntate bona tanquam arbore bona, per quam semper Augustinus intelligit ipsam volitionem, seu propositum, quod est causa operum ab eo proficiscendum: virtutes autem non sunt aliud nisi voluntates seu firma proposita rectè operandi. De tali igitur voluntate seu proposito consequenter subdit: Absit ut sit vel dicatur voluntas bona, quæ in alijs, vel in seipsa, non in Domino gloriatur. Quæ sane sola, si nihil aliud ex August. haberemus, abundè sufficere deberent, ut intelligeremus ex ejus sensu nullam aliam posse veram esse virtutem, nisi quæ servit Deo, hoc est, quæ opus suum refert ad hoc, ad quod referre debet, quæ illud refert ad Deum, quæ refert ad illum tanquam finem, quem vera sapientia præcipit, quæ gloriatur in Domino, & ut explicat in fine disputationis illius, quæ operatur intentione fidei bona, hoc est, eius quæ per dilectionem operatur. Cujusmodi intentio, & dilectio, & servitus veri Dei, & gloriatio in Domino non est aliud, nisi vera pietas, & religio, & cultus Dei: quorum nihil Deo sine fide præstari potest. Nulla enim re alia servitur Deo, & colitur Deus, nisi dilectione. Nam quisquis aliò respicit in operando, non servit per hoc Deo aut colit Deum, sed illud quod operando intuetur: quod esse non potest nisi creatura.

Lib. 10. de
Civ. 1. 4.

Ibid.

Sed hanc doctrinam adversus Tullianum à radicibus traditam alijs plurimis suorum scriptorum locis velut rem exploratissimam sine ulla fluctuatione confirmat. Hinc libro decimo de Civitate: Bonum nostrum, de cuius fine inter Philosophos magna contentio est, nullum est aliud, quam illi coherere, cuius unius anima intellectualis incorporea, si dici potest, amplexu verum impletur & cum daturque virtutibus. Ille enim incorporeus amplexus non est aliud nisi dilectio, quem sicut nemo homini dare potest nisi Deus, ideo neque virtutem sibi quisquam suis viribus parare potest: quia virtus propter finem quem intueri jubetur ac debet, sine Dei dilectione esse & intelligi nequit. Vnde strictissimam obligationem diligendi Dei propter finem operationis inculcans adjicit: Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipitur. Ad hoc bonum debemus & à quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & Prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum &c. Vt enim homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quod referret omnia quæ ageret ut beatus esset. Non enim qui se diligit aliud esse vult quam beatus. Hic autem finis est adhaerere Deo. Iam igitur scienti diligere seipsum cum mandatur de proximo diligendo, sicut

A seipsum, quid aliud mandatur, nisi ut ei quantum potest, commendat diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita servitus. Hic omnia simul habes explicata, veras virtutes tantummodo nasci ex dilectione Dei; hunc esse finem boni; huius finis dilectionem ex toto corde præcipi; huc omnia referenda non solum quæ circa nos, sed & quæ circa proximum operamur; talem Dei dilectionem esse consequenter veram pietatem, religionem, cultum, servitutem Dei: ut sic radicatus intelligeremus, cur fides ad ea necessaria sit; nimirum propter finem boni, quod cum ista referri vera sapientia præcipit, ut contra Tullianum loquitur, & ad quem referre debet, & si aliter fiat, ipso non recto sine peccato. Vnde in libro quinto de Civitate Dei dogmatice finem omnis veræ virtutis explicans: Neque enim, inquit, est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius esse non potest. Et statim ex illo principio docet, libidines fidei pietatis, impetrato spiritu sancto, & amore intelligibilis pulchritudinis, hoc est, ipsius Dei, esse frenandas, & studiæ bona sectanda esse sine veri boni. Et libro decimo-nono de Civitate definitivam sententiam statuit: Tunc est vera virtus, quando & omnia bona quibus utimur, & quicquid bono usu boniorum & nobiliorum facit, & seipsum ad eum finem refert, ut nobis talis & tanta pax erit, quæ melior & maior esse non possit. Et infra: Iustitiam nostram dicere esse veram propter veri boni finem, ad quem refertur. Et mox alijs verbis dicit: Quod referenda, & cuius adipiscende causâ habenda est ista iustitia.

Hanc veritatem in Christiana, quæ sola vera est, Philosophia certam multis modis astruit etiam in Epistola ad Macedonium: Si ergo, inquit, nos virtus vera deleat, ei dicamus quod in eius sacris litteris legimus: Diligam te, Domine virtus mea. Et inferius: Abjicimus itaque, obsecro te, falsarum Philosophiarum vanitates & insanas mendaces: quia nec virtus vera nobis erit, nisi adsit ipse quo inveniamur; nec beatitudo, nisi adsit ipse quo fruamur. Nec mirum, cum vera virtus, veraque beatitudo inseparabiliter nexæ sint. Vt enim vera virtus non sit via ad veram beatitudinem, ad eamque profic assequendam, fieri nullo pacto potest.

Itaque de virtutibus Philosophicis & earum finibus statim adjicit: Itaque si omni prudentia tua, quæ consulere conaris rebus hominum; si omni fortitudo, quæ nullius iniquitate adversari terretis; si omnis temperantia, quæ in tanta labe nequissime consuetudinis hominum, te à corruptionibus abstinere; si omnis iustitia, quæ rectè indicando suarumque distribuis id laborat, id nititur, ut hi quibus uti bene sit, salvi sint corpore, & ab omni iniustitiam improbate tuti atque pacati &c. ita non erunt vera virtutes tue, sicut nec istorum beatitudo. Habes hic officia quatuor virtutum Cardinalium, ceteras omnes complectentium præclarissime, quibus nulla unquam puriora præstiterit Philosophi: habes finem illi ipsum, quem Philosophi virtutibus præscribere solent, salutem publicam.

Verum-

589

Verumtamen tam est Augustino illa falsa virtus, quam falsa beatitudo hominum, salute, prosperitate, divitijs temporalibus affluentium. Virtus enim vera sicut non potest nisi de celo descendere, ita non potest non eorum ascendere, quam illo frui, quod virtus vera diligeat. Itaque statim radicem doctrinae suae ex fine petens: Si qualibet, inquam administratio tua, illi quas commemoravi instructa virtutibus, hoc intentionis fine determinatur, ut homines secundum cariem nullas iniquas molestias patiantur: nec ad se existimas pertinere, quo istam quietem quam praestare niteris referant, id est, ut verba non ambiant, quomodo Deum verum, ubi est quies tua cum fructus, colant, nihil tibi prodest ad vitam vere beatam tantus labor. Hoc est, sicut paulo ante dixerat, & statim iterum dicit, non erunt verae virtutes, utpote quae ad vitam vere beatam prodesse non possunt. Si enim, addit, virtutes quas accepisti, a quo accepisti sentiens, eique gratias agens, eas ad ipsius cultum etiam in saecula saeculorum honoribus coneris, tuae ne potestatis subditos homines ad eum colendum exemplo tuae religiose vitae, & ipso studio consulendi, (id est, ipsis operibus seu officiis virtutum) seu fovendo, seu terrendo, erigas & adducas, nihilque aliud in eo quod per te securus virum velis, nisi ut hinc illum promoveantur, apud quem beate vivant, & vera illa virtutes erunt, & illius opitulatione cuius largitate donata sunt ita crescent, & persciantur, ut se ad vitam vere beatam, quae non nisi aeterna est, sine ulla dubitatione perveniunt. Nam, ut iam dixi, impossibile omnino est, ut vera virtus sit quae nihil ad vitam aeternam prosit: sed si nihil ad eam assequendam prodest, nullo modo virtus vocari potest, utpote quae neque bonum habentem faciat, nec opus eius bonum. Quod statimissime declarat adversus Iulianum: Quod cum facimus, id est, cum innocentiam beneficentiamque servamus, ideo veras virtutes habemus, quia verum est propter quod facimus, id est, hic naturae nostrae consentaneum est ad salutem & veram felicitatem. Non enim absurde virtus definita est ab eo qui dixerunt: Virtus est animi habitus naturae modo atque rationi consentaneus. Verum dixerunt, sed quia sit consentaneum libertate ac beatificanda naturae mortalium nescierunt. Et inferunt: Si ergo ad consequendam veram beatitudinem, quoniam nobis immortalis fides, quae in Christum est, vera promittit, nihil prosunt homini virtutes, nullo modo vere possunt esse virtutes.

Quod ut plenius intelligatur, sciendum, doctrinam fuisse Iuliani ad Augustinum fortissimè improbatam, quod aliquae virtutes essent in Philosophis atque Gentilibus naturales, humanis viribus acquisite, sed ad vitam aeternam steriles, hoc est, quae nihil eas habentibus ad vitam aeternam atque beatitudinem proderant. Adversus quam opinionem Augustinus: Quapropter dici non potest, quantum te ista fallat opinio, quia dixisti, omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuose aut steriliter

A boni sumus. Quod autem hoc ipsum quod nos diximus intelligeret Iulianus, per sterilitatem esse bonum, ibidem explicat, dum Iulianus dicit: Ego steriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona quae faciunt, non ab eo vitam consequuntur aeternam. Contra istam igitur Iuliani sententiam ex Philosophia desumptam, quam nonnulli Scholastici secuti sunt, tanquam contra chimericam imaginationem invehitur Augustinus: Eri enim non potest ut steriliter boni simus, id est, ut nihil ad vitam aeternam conferat virtus atque bonitas; sed boni non sumus quicquid steriliter sumus. Arbor enim bona bonus fructus facit. Absit autem, ut Deus bonus, a quo securus paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas. Unde fidencissimè securitate concludit: Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni, per virtutes videlicet illas quae Deum non respiciunt, nec ab eo vitam aeternam consequi à Iuliano fingebantur, sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali.

Hac est ergo vera ratio, cur in libris de Civitate Dei, huiusmodi virtutes Philosophicas, quoque tandem praeterquam ad verum Deum referantur, non solum verae virtutis nomine indignas, sed etiam vitia appellare non dubitet, sicut & falsam beatitudinem esse tradat magnamque miseriam, beatitudinem quamcumque temporalem, quae talibus virtutibus retribuitur, nisi aeterna spectetur. Praemium enim & meritum pari se invicem passu comitantur. Itaque cum de virtutibus huiusmodi dixisset: Civitatem impiorum, cui non imperat Deus obediens sibi, carere iustitia veritate, nec villo modo corpori & viis recte imperare, ut intelligeremus non nisi vitiose imperare, iuxta illud principium ejus, quod omne

C factum, si recte factum non expectatum est; hic sanctissimus Doctor loquitur: Proinde virtutes quas sibi habere videntur, per quas imperat corpori & viis ad quodlibet adipiscendum, nisi ad Deum reverterent etiam ipse vitia sunt potius, quam virtutes. Et Stoicorum vanitatem retundens, ne ab ista regula suas virtutes exceptas arbitrentur, eo quod temporalibus commodis servire non viderentur, eadem magisterij auctoritate subiungit: Nam licet a quibusdam tunc vera & honeste putentur esse virtutes, cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expectantur, etiam tunc inflatae ac superbae sunt: & ideo non virtutes, sed vitia iudicanda sunt. Nihil clarius, nihil absolutius, nihil efficacius de Philosophorum virtutibus pronuntiari potest. Nec enim responderi potest, vitium hic improprie sumi pro eo quod ad vitam aeternam nihil prodest, quamvis naturaliter bonum sit: inflatum enim & superbum esse non indifferens, sed verissimum vitium est. Quod si talis est virtus Philosophica, quando est purissima; quanto sordidior erit, quando alijs quibuscunque temporalibus rebus servit, cum & Scholastici fateantur, ipsam officij bonitatem ac honestatem à vera virtute esse

Bb 3 spectant-

Lib. 19. de
Civ. c. 24.

Lib. de util.
cred. c. 12.

Lib. 19. citato.

spectandam? Sicut ergo falsa virtus est illa Philosophica, & verum vitium; ita falsa beatitudo quam venatur, & vera miseria. Audi Augustinum, mirā ubique doctrinæ conformitate sibi concinentem: Res vero ista, hoc est, beatitudo vitæ temporalis, sine spe illa, beati-

Lib. 19. de
Crisp. c. 20.

CAPVT NONVM.

Idem omnino docuerunt sanctus Prosper, Hieronymus, Ambrosius.

HANC igitur doctrinam à sapientissimo Magistro hauriam citra omnem ambiguitatem & fluctuationem velut rem certissimam in Ecclesia Catholica tradiderunt tum Augustini discipuli, tum alij quoque ante Augustinum sanctissimi doctissimi que Patres. Nam sanctus Prosper indifferenter tam virtutes gentilium, quam virtutum effecta seu actiones peccata esse definit, ut supra vidimus. Inde est enim illud ex libro primo de vocatione Gentium:

Lib. 1. de vo-
cat. Gent. c. 7.

Cap. 28. cont
Collat.

Ibid. c. 29.

Ibid.

1. Cor. 3.

Quia cum sitis qui naturalis intellectus conatus sit vitis reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter ornauit, ad veras autem virtutes æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei etiam quid virtus videtur esse, peccatum est. Nec placere ullus Deo sine Deo potest. Qui vero Deo non placet, cum nisi sibi & Diabolo placet? Et libro contra Collatorem: Puto autem istum verisimilitudine decipi, & in specie falsam errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Deo munere haberi, etiam in impiorum animis existimat reperiri; ideo scilicet, quia multi eorum sunt infirmitas, temperantia, continentia. & benevolentia sectatores: quæ omnia non frustra quidem neque inutiliter habent, multumque ex his in hac vita honoris & gloria consequuntur, sed quia in his studiis non Deo, sed Diabolo seruiunt, licet habeant temporalem de varia laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Quid ergo? Bonæne saltem illæ virtutes sunt, à quibus opera, si non meritorea felicitatis æternæ, certe sine peccato proficiantur? Audi: Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritualem, sed animalem; non celestem, sed terrenam; non Christianam, sed Diabolicam &c. Audi uberius: Nec ideo existimare debemus, in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa laudanda reperiuntur etiam in ingenijs impiorum, quæ ex natura quidem prodeunt, sed quoniam ab eo qui naturam condidit recesserunt, virtutes esse non possunt. Audi igitur quid sint istæ virtutes infidelium: Quod enim vero illuminatum est lumine, lumen est, & quod eodem lumine caret, nox est: quia sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Ac sic vitium est quod putatur esse virtus: quandoquidem stultitia sit, quod putatur esse sapientia. Clarius non posset Prosper sententiam illam tradere, & ostendere in ipsis sacris litteris fundatam esse, quæ perspicuis, gravissimisque verbis dicit: Sapientia huius mundi stul-

tudo falsa & magna miseria est. Non enim veri animi bonus vitiorum: quoniam non est vera sapientia, quæ intentionem suam in his quæ prudenter discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iusteque distribuit, non in illam dirigit finem, ubi erit Deus omnia in omnibus æternitate certâ, & pace perfectâ.

Atria est apud Deum. Puto verò stultitiam aliquid amplius esse, quam innoxiam rerum temporalium prudentiam. Et in libro tertio de vita contemplativa accuratissime disertissimeque: Quando fideles iustitiâ, pietate, misericordiâ, mansuetudine, humilitate innocentia, ceterisque virtutibus gaudent, aut secundum Deum vivunt, & virtutes veras habere credendi sunt, quæ spiritualiter viventes adeptæ sanctificant, & Deo commendant; aut secundum hominem vivunt, & non sunt veræ virtutes, sed virtutum similitudines, quæ nihil carnaliter viventibus prosunt. Porro istas virtutum similitudines, quibus infidelium vanitas quasi lucendo gloriatur, magis à veris virtutibus superari tradit, quam venenum à medicamento: Quare inquit, quantum à veris virtutibus virtutum similitudines distent? Et ita rem resolvit: Non dico, quantum à medicamento venenum: quia medicamentum ita corpus aliquoties sanat, ut id defendere à mortis necessitate non valeat. Et venenum non afferri facit vitam corpori, quasi auferenda non esset nisi fuisset acceptum: Sed accelerat corporis mortem, quod erat aliquando diutius forte vitium. Sed plane dico, à veris virtutibus tantum similitudines distare virtutum, quantum distat a veritate mendacium: quia & similitudo virtutis, quæ videtur virtus esse cum virtus non sit, nihil est aliud quam mendacium: & ideo non est virtus dicenda, sed vitium, & vera virtus est veritas, cui qui amanter adhaerit a peccati morterosuscatu mori ultra non poterit, nisi cum ab ea depravata voluntate recesserit. Et adhuc luculentius illam virtutum similitudinem & mendacium explicans: Sicut & contrario, virtutis simulatio, quæ est, ut dixi, mendacium veritati contrarium animam separat à Deo vita sua, non interituram, sed in supplicio quæ est illius mors, pœnaliter sine fine vitiorum, scripturâ dicente: Os quod mentitur occidit animam. Ac per hoc sicut virtus animam sibi veraciter inhaerentem, si fuerit vera, iustificat, ita simulata condemnat. Et quid iustificatio animæ, nisi eius est vita perpetuè beata ac beate perpetua? Sicut condemnatio animæ pœna eius est sentienda, quæ morte probatur & ipsa perpetua. Mox autem declarat, quo pacto sint vera vitia virtutum specie palliata: Superbus vult se credi constantem, prodigum liberalem, avarus diligentem, temerarius fortis, inhumannus parum &c. Hæc etsi possunt humano ingenio discerni; tamen sine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt appeti vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitia virtutes imitantes, declinari. In tantum ut infidelibus nihil profuisse credamus, etiam si sunt

Lib. 3. de
vita contempl.
cap. 2.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

593

sunt aliquas per corpus operati. Qui sic? an quia non erant virtutes satis intensæ, radicatæ, nec in omni materia se exleruerunt, nec reliquis virtutibus conjugatæ fuerunt? Nequaquam: sed propter defectum finis, quem semper inculcat magister ejus Augustinus: Quod eas nec a Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum qui est fons omnium bonorum referre voluerunt. Et quid dico, nihil eu profuerunt? Imo etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide peccatum est. Quibus verbis declaratum esse dicit, quod omnia bona aut ex fide gestæ virtutes sunt, quæ profecto iustificat; aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia; quæ non iuvant suos operarios, sed condemnant, in istosque præcipiant. Quam sanè doctrinam ad anulum ex Augustino Prosper expressit. Nam cum Iulianus gentiliū virtutes prædicaret, sicut & Recentiores nonnulli ipsa facta seu officia laudabilia a fine sejuncta considerantes præcipient, respondet ei Augustinus: Sed videt et homo eruditus eorum virtutum verisimilitudine fallitur, quæ si minima videntur. & propinqua virtutibus, cum absint ab eis, quam longe ab iis a virtutibus vitia. Quod exemplis vitiorum virtutes imitantium verum esse demonstrat, sicut infra dicturi sumus.

Ex his videt eruditus lector, quanta securitate, & asseverantia, doctrinaque circumspecte sanctus Prosper illam Augustini doctrinam tradit, quod non sint veræ virtutes infidelium, sed hoc solo ab apertissimis vulgoque notis viriis discrepent, quod oculi imperitorum quadam specie fallente ludificentur. Docet enim expressis verbis, crebroque repetit & inculcat, eorum virtutes, quantumcunque veræ esse videantur, non esse veras virtutes, sed virtutum dumtaxat similitudines, quæ præsentem vitam ornare possunt, ad futuram conficere non possunt: sapientis docet, esse vitia, mendacia, non lumen, sed noctem, esse immunda, polluta, peccata, quæ ex sapientia terrena, animal, diabolica proficiscantur: non prodelle, sed obesse; esse inutilitiam, per quam placeant homines non Deo sed diabolo; denique eas à Deo separare, atque damnare; ut nihil omnino superesse possit, quo de sententia ipsius & Augustini, quam expressit luculentius, ambigi possit. Vterque deduxit eam non ex Philosophis Peripateticorum, aut Stoicorum promptariis, verum Deum ignorantium, unde om-

nis veræ virtutis ratio essentialiter pendet, sed ex Scripturis sacris, quas hac in re Philosophus Christianus multo tutius sequitur.

Ex quo fit, ut etiam ante sanctum Augustinum, nonnulli magni viri eandem veritatem in Scripturis traditam observaverint, & in scriptis suis expresserint. Nam hinc illud sancti Hieronymi in Epistola ad Rusticum: *Hieron. Epist. 4.* Illi Philosophi seculi vitium vitio, peccatumque peccato meditantur: Nos amore virtutum vitia superemus. Et in versum undecimum capitis tertij ad Galatas: *Idem lib. 2 in Epist. ad Galat. m. 110* Faciamus & nos aliquid simile huic, quod dicitur: Iustus ex fide vivit; & dicamus: Castus ex fide vivit; Sapiens ex fide vivit; Fortis ex fide vivit; & à ceteris virtutum partibus vicinam sententiam proferamus, adversus eos qui in Christum non credentes, fortes, & sapientes temperantes se putant esse, vel iustos, ut sciant nullum absque Christo vivere, sine quo omnis virtus in vitio est. Eodem tendit sanctus Ambrosius, dum quandoque omnium virtutum fundamentum tradit esse fidem; Prædicare autem & fidem acuendo intexit, & fidei ipsi virtutum fundamenta subiecit. Quandoque verò omnes virtutes velut folia inutiles esse tradit sine fide: Virtutes sine fide folia sunt: videntur virere, sed prodelle non possunt: agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quam gentiles habent misericordiam: habent sobrietatem, sed fructum non habent, quia fidem non habent. Labuntur cito folia, ubi ventus flaverit. Et aliqui Iudæi habent castimoniam, sed dilatarem lectionis multam & diligentiam: sed sine fructu sunt, & versantur ut folia. Hæc forte sunt folia, quæ salvator in illa sicut reperit, sed fructum non invenit. Mystica (id est, fides) salvant & à morte liberant: moralia autem ornamenta decoris sunt, non subsidia redemptionis. Nam si fructum sine fide homines non habent, sed tantum folia, aut mali sunt, aut steriliter boni. Iam autem Augustinus invictè colligit: Fieri non potest ut steriliter boni finis: sed boni non sumus quicquid steriliter sumus. Itaque mox subiungit: Quomodo non aut iocari aut delirare, qui steriliū fructus arborum laudat? Qui utique aut nulli sunt, aut si mali sunt, laudandi non sunt: aut si fructus boni sunt, profecto steriles arbores non sunt: imo & bonæ sunt, quarum fructus boni sunt, & debent Deo placere, cui bonæ arbores non possunt nisi placere. Ante Ambrosium etiam Origenes idem ipsum ex Scripturis clarissimè docuit: cuius locum ex commentario in Epistolam ad Romanos jam ante allegavimus.

Hieron. Epist. 4.

Idem lib. 2 in Epist. ad Galat. m. 110

Ambros. lib. 7 in Lucam.

In Psal. 1.

Lib. 4. cont. in cap. 3.

Ibid. infra.

CAPVT DECIMVM.

Ratio præcedentis doctrinæ ex natura virtutis, & ejus fine petitur:

QVAMVIS abundè satis esse possent ijs, qui aliquid primis illis & veris divinæ gratiæ defensoribus, & Ecclesiæ magistris tribuunt, ut ijs potius quam Gentiliū Philosophiæ quantumcunque plausibili credant, operæ tamen

pretium est, etiam rationem naturalem, cui ista doctrina nititur, quamque Scholastici trutinatores rationum plurimi faciunt, patefacere. Hæc autem non potest aliunde verior, & immobilior, & generalior peti, quam ex ipso obiecto formali virtutis, utpote quæ essentialiter ejus

Bb 4

ejus tangat, & eam à quacunque pompatica virtutis specie naturam ejus imitante discernat.

Cum igitur virtus sit quidam habitus animi, hoc est affectio quidam habitualis voluntatis, natura ejus ex motu voluntatis, qui ex ea proficiscitur, considerari debet. Quapropter hoc objectum virtutis alicujus statui debet, in quod velut in objectum tendit actus ejus. Ut enim potentia ita & habitus ejus interpositis actibus objectum suum respicit. Virtus autem, ut Augustinus dicit, & Philolopi facile attenduntur, est ergo amoris: proinde est affectio voluntatis. Nam in qua in intellectu virtus habetur, ea non efficit actus moraliter bonos, nisi voluntate movente vel dirigente: ut proinde ad hanc materiam nostram non aliter spectent, nisi quatenus ab aliquo amore voluntatis incitantur. Porro voluntatis actus necessarius fit propter finem: sicut nobis & experientia constat, & Philolopi docent, & sanctus Thomas ex professo tradit, & scholastica profitentur. Ut hac de causa generalissime sanctus Thomas velut rem certissimam allegando concludat: *Quicquid ergo homo faciat, verum est dicere, quod homo agat propter finem, etiam agendo actionem que est utriusque finis. Nam etiam tunc, cum circa ea que sunt ad finem occupatur, ita illis oculus anime unus intenditur, ut alter respiciat finem, & dilectione quadam transitoria, ut Augustinus loquitur, per illa tendat in finem. Quod licet in actibus voluntatis manifestum est, ita consequenter & in habitibus, quos vel efficiendo gignunt, vel unde efficiendo gignuntur, locum habet.*

His ita constitutis, duo in quolibet virtuosæ voluntatis actu spectari possunt, opus quod fit, & causa propter quam fit, quæ in nullo opere ex ipsa natura voluntatis, etiam diximus, deliterari potest. Opus vocatur officium quod præstatur, ut misereri pauperis, dare cuique suum, temperare à voluptatibus corporis, patienter dolores tolerare, & huiusmodi. Causa propter quam præstatur, est finis: qui semper in animo quicquid tandem ceciderit dominatur, live ipsum officium diligatur ut finis, live ad aliud quippiam distinctum ab ipso referatur. Non detrahunt igitur, qui veram virtutem, quæ scilicet faceret habentem bonum, saltem naturaliter aut moraliter, & actum ejus bonum live non malum ex solo officio seu opere quod sit spectandam esse precario sine censuerunt. Inter hos fuit Pelagianæ hæresis architectus Iulianus, qui contendebat, virtutes esse affectus animi, qui voluntatis nutui serpentes aut ad æterna aut ad temporalia dirigantur. Quod cum sit, inquit, non in eo quod sunt, non in eo quod agunt, sed in eo solo variant quod merentur. Nec nominis igitur sui possunt nec generis sustinere dispensationem, sed solum quod appetiverunt præmiis aut amplitudine dilantur, aut exilitate præstrantur. Adversus istam opinionem tanquam falsissimam absurdissimamque acerrimè insurgit Augustinus, multisque eam confutat.

*Lib. 9. cont.
Iul. cap. 3.*

Affendit enim, secundum illam omnium vitiolorum hominum officia, quibus à voluptatibus temperant, ac versa tolerant, sua cuique tribuunt, & prudenter bonum discernunt à malo, inter officia virtutis esse numerandas, & affectus voluntatis unde manant esse virtutes: quo nihil ineptius dici potest. Cum enim illa verba Iuliani quæ citavimus protulisset: *Vnde hæc dixeris nescio. Iam tamen certum, ut arbitror, consequens esse, ut vera sit virtus avarorum præsentia quæ exigitur, ut genera lucellorum & avarorum iustitia, quæ gravium damnum in metu facilius sua nonnunquam committunt, quam usurpant aliquid alienum, & avarorum temperantia, quæ luxuriam, quoniam sumptuosa est, cohibent appetitum, soloque necessario victu tegumentoque contenti sunt, & avarorum fortitudo, quæ, ut ait Iulianus,*

Per mare pauperem fugiunt, per saxa, per ignes. Et paucis interjectis Iulianum opinionis illius non dissimili absurditate declarans: Nec aliud erit quam vera iustitia Catilina, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus commicare quod habebat, & fortitudo vera erit, quod fugis, famam suam forte poterat: & vera patientia, quæ patiens erat media algore, vigiliæ, præ quam quicquam credibile est. Quis hoc capiat nisi desipiat? Nam sine dubio si virtus solum officium respicit, quod præstatur etiam ab improbis, ut scopos suos assequantur, non minus atque à probris, & electissimorum hominum affectus atque habitus, quibus perficerent molestias, libidines resistent, præcipiant in posterum, beneficentiam innocentiamque conservant, inter veras virtutes quamvis imperfectas collocandi sunt.

A qua quidem sententia, quamvis immamiter à tramite veritatis exorbitet, non multum recedit quorundam opinio Scholasticorum veram virtutem esse arbitrantium, quæ ordinatur ad aliquod particulare bonum, dummodo sit verum bonum, & sit referibile ad universale bonum. Hoc enim si verum est, profecto vera virtus erit avarorum, ambitiosorum, superbiorum, & similium pestium. Quis enim dubitet, pecuniam, honorem, laudem, excellentiam, omnia denique terrena bona, quæ creavit summa bonitas, esse particularia & vera bona, & ad universale bonum posse retorqueri? Et tamen novimus avaritiam non aliud esse nisi amorem pecunie, nec aliud superbiam nisi amorem excellentiæ, & sic de ceteris vitiis omnibus, quæ non nisi vera bona sectantur. Non itaque sufficit esse verum bonum in quod amando ferimur, ut aliquid virtus sit, sed opus est ut & ipse amor veri boni sit bonus. Multa enim vera bona non bono amore diliguntur.

Hinc ergo nascitur, quod, ut aliquid vera virtus sit, non solum officium seu opus quod agimus, sed finis propter quem agimus omnino spectari debeat. Officium enim quantumcunque bonum per se consideratum si non fiat propter finem, quem sapientia vera præcipit, ipso non recto fine peccatum est. Ex quo fit, ut etiam causa istius operis, quæ virtus esse putaba-

Epist. 29.

Lib. 4. c. 13.

lib.

lib.

D. Tho. 1. 2. 4. 3.

putabatur, non virtus sed vitium dici debeat. Impossibile est enim ut peccatum à virtute fiat, utpote quæ juxta Philosophos quoque facit habentem bonum, & opus ejus bonum. Vnde Augustinus de peccatis quibuscunque venialibus: *Utrique illud qualecunque peccatum ex aliquo vitio venit. Et iterum: Si omnes ibi essent virtutes, nullum esset vitium: si nullum vitium, nullum omnino peccatum.* Vitium enim non est aliud nisi fomes quidam, vel quasi radix peccati; ut ibidem docet. Quemadmodum igitur ut opus verè bonum, hoc est, non malum sit, non tantum officium, sed etiam finis operis intueendus est; ita quoque ut sit vera virtus, seu principium operis boni. Disertissimis verbis hoc tradit velut rem indubitam Augustinus: *Novis itaque non officio, sed finibus à vitiis discernenda esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est; finis vero propter quod faciendum est.* Et ex operis velut effectus qualitate principij conditionem colligens: *Cum itaque fieret homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Quæ tunc attendens, finis ab officio separasti, & virtutes veras officia sine finibus appellandas esse dixisti. Ex quo te tanta absurditas sequitur, ut veram caritatem appellare iniquitatem, etiam cum dominum reperiis avaritiam. Sequidem minus absurdum ab alieno, si offerunt ei gratias, potest videri esse iniquitas: sed cum queritur, quare fiat, & respondetur, ne plus pecunie libus ferat, quomodo iam hoc factum vera poterit esse iniquitas, cum serviat avaritie. Et aliquanto superius absurditatem sententiæ Iuliani patefaciens, ex qua veras esse virtutes avarorum, qui officia prudentiæ, temperantiæ, iustitiæ, & fortitudinis faciunt, deducebatur: *Cum enim, inquit, agitur aliquid prudenter, fortiter, temperanter, & iuste, omnibus quatuor virtutibus agitur, quæ secundum tuam disputationem veræ virtutes sunt; si ad cognoscendum, veram veram sint, hoc tantummodo intueendum est quod agitur, nec causa querenda cur agatur.* Et adhuc superius: *Quod cum facimus (officium prudentiæ temperantiæ, iustitiæ, fortitudinis &c.) idea veras virtutes habemus, quia verum est propter quod facimus; hoc est, natura nostra consentaneum ad salutem & veram felicitatem. Quorum omnium causa ex ipsa quoque naturali Philosophia in promptu est: quia finis, ut sanctus Thomas, & post ipsum omnes docent, dat speciem actui. Ex quo fit, ut esse non possit actus bonus, neque principium ejus bonum, cuius non est finis bonus ad quem collatur.**

Ex qua sanè Augustini fundatissima doctrina liquido patet, in ponderanda virtutis alicujus & officij bonitate præcipuè de fine esse sagiendum. Ille quippe tanquam ultima quies, & scopus animi, in agendo & voluntati & habitui & actui summo jure dominatur, omniaque officia, quæ ex ejus imperio fluere, & ad ipsum referri debent, suo colore & sapore perfundit. Quæ sanè causa fuit, cur tanta gentiles Philosophos de summo bono digladiatio distinuerit. Omnes enim videbant, parum esse ad virtutem quod officium esse vide-

retur bonum, nisi illud ad verum & summum animus referret bonum. Nam summum bonum ab omnibus appellatum est, non nude quod ceteris bonis dignitate præcelleret; sed ad quod animus cuncta referre debet, ad hoc ut bonus beatusque sit: hoc est, id quod propter seipsum diligendum & fruendum est, ideoque cetera cognita non nisi propter ipsum. Cum enim in omnibus actionibus suis homo aliquid velut ultimum scopum voluntatis sibi proponat, in quo quiescendo se beatum fieri putat, omnes Philosophi summo studio quaerunt; quid sit illud, in quo voluntas requiescere deberet, ad hoc ut opus ad illud referendo quoque fruendo beata sit. Vnde Augustinus summi boni notionem explicans ait: *Non quod alia bona non sint, sed summum id dicitur, quo cuncta referuntur. Eo enim fruendo, qui que beatus est, propter quod cetera vult habere, cum illud iam non propter aliud, sed propter seipsum diligitur.* Et ideo finis ibi dicitur, quia iam quo exsuperat & quo refertur non invenitur. Ibi requies appetendi, ibi fruenda securitas, ibi tranquillissimum gaudium optima voluntatis. Et libro decimo nono de Civitate Dei: *Quam quæstionem de summo bono maxima intentione versantes invenire conati sunt, quid egerat hominem beatum. Illud enim est finis boni nostri, propter quod appetenda sunt cetera; & illud finis mali, propter quod vitanda sunt cetera, ipsum autem propter seipsum. Ex quo fit, ut celeberrima de summo bono quaestio non alia quam ista fuerit: Quidnam sit per se diligendum quid propter aliud? Quem scopum voluntas in omnibus suis officiis seu operibus habere debeat, in quo velut fine per se dilecto requiescat? an voluptatem, an honorem, an divitias, an quietem, an primam naturam, an virtutem ipsam, seu officium bonum, an aliquid aliud? Vnde Augustinus Philosophorum recensens opiniones plurimas, ita omnes exprimit, ut propter id quod quisque summum opinabatur bonum omnia vitæ bonæ officia suscipienda censeret; ipsum autem bonum summum propter seipsum tantum in omnibus officiis diligendum. Nam generales eorum divisiones ponens: *Hæc igitur quatuor, id est, voluptas, quies, utrumque, prima natura ita sunt in nobis, ut vel virtus quam poslea doctrina inserit propter hæc appetenda sit, aut ipsa propter virtutem, aut utraque propter seipsa. Et statim iterum: Cum ergo voluptas corporis animi virtuti aut subditur, aut præfertur, aut iungitur, tripertita variatur diversitate sectarum. Quod clarius explicans adjicit: Subditur autem virtuti, quando in usum virtutis assumitur, id est, propter virtutem uti finem: Pertinet quippe ad virtutis officium & vivere Patria, & propter Patriam filios procreare: quorum neutrum fieri potest sine corporis voluptate. Cum vero præfertur virtuti ipsa appetitur propter seipsam. Virtus autem assumenda creditur propter illam, id est, ut nihil virtus agat, nisi ad consequendam vel conservandam corporis voluptatem. Virtuti porro voluptas iungitur, quando neutra earum propter alteram, sed propter seipsas amba appetuntur. Et inferius ducedecima lectarum varietatē ex varietate summi boni**

Epist. 56.

Lib. 19. de Civit. c. 11.

Ibid. c. 1.

Lib. 19. c. 2. boni colligens: Hæc quippe quatuor voluptas scilicet, quies, utrumque, prima naturæ, dum sigillatim virtuti aliquando subduntur, ut non propter seipsa, sed propter officium virtutis appetenda videantur: aliquando præferuntur, ut non propter seipsa, sed propter hæc adipiscenda vel conservanda necessaria virtus putetur: aliquando vinctantur, ut propter seipsa & virtus & ista appetenda credantur, quaternarium numerum triplum reddunt, & ad duodecim sectas perveniunt. Et ad tres sectas ex Var-

Ibid. tione cuncta perducens: Ista, inquit, tres sectæ ita sunt: cum vel prima naturæ propter virtutem, vel virtus propter primam naturam, vel utraque, id est, & virtus & prima naturæ propter seipsa sunt expetenda. Et in sequenti capite eandem summæ boni tanquam finis notionem crebro repetit, ut videlicet propter illud cuncta officia suscipi debeant, cuncta appeti; ipsum autem solum propter seipsum, ut ejus appetitu homo beatus sit.

Lib. 19. c. 3. *Lib. 5. de fin.* Quod enim beatum facit, ipse finis est boni. Nec Augustinus tantum, sed ipse quoque Tullius de variis Philosophorum opinionibus disserteretur, quibus de hinc boni dimicant: summum bonum; inquit, si ignoretur, vivendi rationem ignorari necesse est. Ex quo tantus error consequitur, ut quem in portum se recipiant scire non possint. Cogniti autem verum finibus, cum intelligitur quid sit & bonorum extremum & malorum, inventa vita est, conformatioque omnium officiorum. Est igitur quo quid ut referatur &c. Nam ut ibidem ait, hoc constituto in Philosophia, constituta sunt

A omnia. Et infra, in sententia quæ prima naturæ boni finem statuit, Necesse est omnino officium aut fugiendi aut sequendi ad eorum aliquid referri. Quod mox uberius de omnibus omnino officiis ad illum finem referendis explicat. Et in alia aliorum sententia: Alii rursus ipsam a principis omne officium referunt aut ad voluptatem, aut ad non dolendum &c. Cujusmodi in eodem libro & alibi passim apud ipsum crebra sunt. Nimirum ex Philosophorum omnium sententia, qui quemcunque boni finem statuerunt, omnem actum ad illum finem uti summum bonum, ut bonus esse possit, referendum esse, conclamatum est. In hoc igitur fine boni per quodlibet officium appetendo si erratur, erratur, non in re parva, sed totius vitæ gravissimæ: dum id velut appetituum quietem expetit, per quod velut per medium transire debuisse; eoque frui cupit, quo veritas utendum esse præscribit: atque ita transitoriam dilectionem in mansoriam commutando, vitæ humanæ ordinem naturæque perturbat. Cujusmodi perveritas non potest non ipsius naturæ & æternæ lege damnari: cum non sit aliud æternæ & incommutabilis lex, cui semper obtemperandum est, & cuius unius violatione peccatur, nisi qua iustum est ut omnia sint ordinatissima: vel ut alijs verbis eam describit, Ratio divina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.

CAPVT XI.

Epicuræorum & Stoicorum virtutes improbantur ex defectu finis; latè de virtutibus Romanorum.

QUAPROPTER videndum est, quis sit ille finis boni, ut Augustinus eum vocat, hoc inquam, bonum, quod ex æternæ legis ordine per se ipsum solum & unicum expetendum est, & propter ipsum cetera, ut sciamus utrum vera virtus sit, quæ bona officia in infidelibus operari videbatur. Ac de isto quidem fine boni multum laboraverunt, diversique sententijs à se invicem distracti sunt, qui olim studium sapientiæ in hujus seculi vanitate professi sunt. Et quamvis Varro in libro de Philosophia diligentissime subtilissimèque scrutando tam multam dogmatum varietatem adverterit, ut ad ducentas octoginta octo sectas facile perveniret non tamen, eos quamvis diversis errantes modis, naturæ limes in tantum abstinere veritatis deviare permisit, ut non alij in corpore finem istum boni, alij in animo, alij in utroque collocarent. Quâ consideratione factum est, ut Augustinus omnium veterum opinionum diversitatem ad duas omnino revocet, unam quæ in corpore, alteram quæ in animo finem boni constitueret, ad quem cuncta referri oporteret. Quantum inquit, pertinet ad questionem de summo hominis bono, remove per-

A sonas hominum, atque ipsam disceptationem constituit, profecto reperies duos errores. inter se adversa fronte collidi, unum constituentem in corpore, alium constituentem in animo summum bonum. Id ipsum autem rursus adiunctis personis constituit, reperies Epicuræos & Stoicos inter se acerrime dimicantes. Quæ de causa dux istæ sectæ totam quodammodo Philosophiam gentium à Christiana alienam doctrinam dividentes, in Christianæ religionis exordio leguntur nomine Epicuræorum atque Stoicorum Paulo Apostolo repugnasse. Epicuræi igitur in corporis commodis, quiete, voluptate, dolorumque vacuitate finem boni posuerunt, hoc est, corpore suo, voluptates commoditatesque ejus studiosissimè venando, fruendum esse statuerunt. Hoc enim fruimur, quod est finis boni, ad quem cetera omnia per se ipsum expetitur referenda sunt. Vnde necesse fuit, ut virtutem corporis voluptatibus atque commodis per seipsas videlicet expetendis sublernerent, & veluti fini omnium bonorum servire cogerent, juxta illud Augustini: Quales virtutes Epicurus induxit voluptatem ancillas, quæ omnino quicquid facerent, propter illam vel adipiscendam facerent, vel tenendam. Nimirum, quia propter finem boni necesse est ut virtus,

virtus, in cuiuscunque tandem Philosophia sententia, siue Gentili, siue Christiana, faciat quicquid facit.

Hanc opinionem nimis deformem, atque turpem, ipsique virtutibus ignominiosam laudabilion quoque Gentilium Philosophia damnauit. Stoici quippe finem boni in virtute stantes, ut incutiant pudorem Epicuræis, qui virtutes quidem probant, sed eas corporalis voluptatis sine metiuntur, solent tabulam quandam verbis pingere, ubi voluptas in sella regali quasi delicata quadam Regina consideret, eique virtutes præsto sint ut ancillulae observantes ejus nutum, ut faciant quicquid illa imperaverit; Quæ prudentiæ jubeat, ut vigilanter inquirat, quomodo voluptas regnet & salva sit: iustitiæ, ut præstet beneficia ad comparandas amicitias corporalibus commodis necessarias: fortitudini, ut per pristinarum deliciarum recordationem mitiget præsentis doloris aculeos: temperantiæ, ut tantum capiat alimentorum & si qua delectant, ne per immoderationem noxium aliquid valetudinem turbet, & voluptas graviter offendatur. Ita virtutes cum tota suæ gloriæ dignitate imperiosæ euidam & inhonestæ mulierculæ seruiunt voluptati. Nihil hac pictura dicunt esse ignominiosius, & deformius, & quod minus bonorum ferre possit aspectus: & verum dicunt. Vnde Augustinus ad hanc respiciens opinionem: Cum præfertur, inquit, virtuti voluptas, ipsa appetitur propter seipsam: virtus autem assumenda creditur propter illam, id est, ut nihil virtus agat nisi ad consequendam vel conservandam corporis voluptatem. Nempe quia, ut sæpe dixi, in omnium Philosophorum opinione ad finem boni cuncta officia referenda sunt. Et opinionis illius fœditatem censura Christiana gravitate perstringens: Quæ vita deformis est quidem, quippe ubi virtus servit dominæ voluptati, quamvis nullo modo hæc dicenda sit virtus: sed tamen etiam ipsa horribilis turpitudine quosdam Philosophos patronos & defensores suos habuit.

Ac de ista quidem sententia non est nobis magna cum Christianis Philosophis disceptatio. Omnes quippe, verbo saltem tenus, eam velut alienissimam à veritate & à Catholica fidei sinceritate proscribunt. Quo tamen pacto non in eam aliqua ex parte incidant, quotquot voluptates corporalium sensuum moderate appeti posse docent, fateor necdum video. Nam siue moderatius siue immoderatus appetantur, ipse sunt quæ appetuntur, ipse sunt quæ voluntatis motum terminant, in ipsis requiescit animus, ipsas diligit, ipsis fruatur: quæ omnes ipsissimæ conditiones sunt animi per illum appetitum velut in fine boni quiescentis; quod divinâ a ternâque lege damnatur. Ipsa quippe jubet, ut, si qua voluptas corporis expectanda sit, non in illa appetendo diligendoque hareamus, sed per illam ad aliud quod appetimus ac diligimus transeamus. Nimirum voluptas siue moderata, siue immoderata corporalis non debet esse finis officij quod assumitur; sed debet esse officium

A respectu finis boni qui diligitur. Quod si hoc ipsum se tantum velle dicant, sententiam teneant, linguam corrigant. Sed aliud eos omnino velle exempla quibus utuntur ostendunt. Docent enim commixtionem conjugum propter voluptatem, & similes in rebus licitis delectationes esse concessas, etsi nullo alio nisi solius sine voluptatis appetantur. Quod ab Augustino innumeris lucubrationum suarum locis Scripturarum & rationum auctoritate proscriptum est. Quæ de re plura diximus, cum de affectibus ac motibus animi disseremus.

B Omnia igitur illorum Philosophorum fœditate, alij potentiam intuentes animi humani, magnamque pulchritudinem factorum atque dictorum, etiam si in corpore pudit ponere finem boni, officiorumque virtutis; in ipso tamen animo illum posuerunt. Itaque virtutis officia propter ipsum splendorem eorum ac pulchritudinem, siue propter eorum honestatem appetenda esse docuerunt. Inter quos qui ita sentiunt prævaluerunt & numero & disputandi subtilitate Stoici. Nam Peripatetici non contenti sola honestate virtutis, partem finis boni in primorum natura, hoc est, in bonorum ceterorum corporis aut animi, quæ naturæ congruunt, adeptione collocarunt. Sed si Stoicæ sententiæ quæ ceteris magis probabatur, & adhuc à Scholasticis probari videtur, falsitas intellecta fuerit, nulla supererit de Peripateticis difficultas.

C Quid igitur intellexerint Stoici per illam honestatem virtutis seu bonorum officiorum, quæ virtus operatur, dum ea per seipsa appetenda tradiderunt, non ita obvium videtur esse. Augustinus enim docet, virtutes illas quæ nemini serviunt, sed per seipsas & propter se appetuntur, superbas & inflatas esse; ideoque non virtutes esse, sed vitia. Hoc enim aperte dicit illis verbis quæ produximus ex libris de Civitate Dei: Licet à quibusdam tunc vera & honesta putentur esse virtutes, cum ad seipsas referantur, nec propter aliud expectantur, etiam tunc inflatae aut superbae sunt; & ideo non virtutes, sed vitia iudicanda sunt. Nec alio respicit libro vigesimo primo: Nonnunquam sanè apertissima alijs vitij vincuntur oculis, quæ putantur esse virtutes: in quibus regnat superbia, & quadam sibi placendi altitudo rumosa. Vnde de Epicuræorum, Peripateticorum, & Stoicorum virtutibus generaliter contra Iulianum; Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibuscunque commodis temporalibus, sub quibus & prima naturæ continentur, serviunt, vera prorsus esse non possunt: quæ autem nulli rei servire volunt, nec ipsæ veræ sunt. Illæ sunt autem virtutes Stoicorum, quæ nulli rei nisi sibi ipsæ servire voluerunt. Et sanè si ulla natio inter gentes veris virtutibus claruit, vel virtutem propter ipsam virtutem atque honestatem appetendam esse iudicavit, ea profecto Romana fuit: ut propterea de illis dixerit Augustinus, diabolus fuisse aliquos habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudentur per quasque gentes, præcipueque in gente Romana, quæ præclare

Lib. 21. de Civit. c. 25.

Lib. 19. de Civit. c. 16.

Lib. 4. contra Iul. c. 3.

Epist. 107.

Lib. 5. de
Cris. c. 12.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Lib. 5. c. 15

Ibid.

Lib. 2. de
Cris. c. 13.

præclarè gloriosissimèque vixerunt: Et tamen Romanorum virtutes, etiam eorum, qui probissimè maxime laudabiles fuisse memorantur, superbiæ, vanitatis, iactantiaque vitio fœdatis fuisse, frequenter & ex professo docet. Audi quis Romanorum, non omnium (quia multi fuerunt improbiissimi) sed probissimorum in sectanda virtute fuerit scopus qui virtutem propter virtutem quàm accuratissimè sectari videbantur: Veteres primique Romani, quantum eorum docet & commendat historia &c. laudis avidi, pecunie liberales erant; gloriam ingentem, divitias honestas volebant: hanc ardentissime dilexerunt, propter hanc vivere voluerunt, pro hac & mori non dubitaverunt. Ceteras cupiditates huius unius ingenti cupiditate prefferunt. Ipsam denique patriam, quoniam servare videbatur inglorium, dominari verò atque imperare gloriosum, prius omni studio liberam, deinde domnam esse concupierunt. Et ibidem paulo inferius: Ista ergo laudis aviditas & cupido gloria, multa illa miranda fecit, laudabilia scilicet atque gloriosa secundum hominum existimationem. Et iterum: Hac illa profecto laudis aviditas & gloria cupido faciebat. Amore itaque primus libertatis, post etiam dominatiani, & cupiditate laudis & gloria multa magna fecerunt. Rursum paucis interiectis: Hoc insitum habuisse Romanos, etiam Deorum apud illos ades indicant, quas coniunctissimas constituerunt, virtutis, & honoris, pro Dijs habentes, quæ dantur à Deo. Unde intelligi potest, quem finem volebant esse virtutis, & quo eam referebant qui boni erant, ad honorem scilicet. Nam mali nec habebant eam, quamvis honorem habere cuperent. Denique iterum in eodem capite: Idque imperium talibus potissimum concessit hominibus ad domanda gravia mala multarum gentium, qui causâ honoris, laudis, & gloria consuluerunt Patria, in qua ipsam gloriam requirerant: salutemque eius salutis sue præponere non dubitaverunt: pro isto uno vitio, id est, amore laudis, pecunie cupiditatem, & multa alia vitia comprimentes. Et in eodem libro aliquot capitibus interpolitis: Si neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet Deus, non redderetur merces bonis artibus eorum, quibus ad tantam gloriam pervenire nitentur. Quibus attexit iterum paulo post: Sic & isti privatas res suas pro re communi, hoc est, Republica, & pro eius erario contempserunt. avaritia resistenter, consuluerunt Patria consilio libero: neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxij. Sed his omnibus artibus tanquam verâ viâ, juxta sensum Salustij, cujus illa verba sunt, nisi sunt ad honores, imperium, gloriam: Hæc & huiusmodi, quæ Augustinus constantissime docet, satis perspicue declarant, quo Romana illa indoles, quæ maxime omnium veris virtutibus excelluit, per virtutem pervenire niteretur. Ut propterea merito de totius gentis illius genio, quo virtutem sectabatur, exclamaverit: O animum Civitatis laudis avidum, germanèque Romanum.

Nequis verò generalem istam tantummodo Civitatis indolem fuisse, nonnullos tamen meliori scopo virtutem honestatemque coluisse putet, sigillatim quoque laudatissimorum

A Romanorum scopum istum fuisse, testatur. Nam de Bruto dicit, cum liberos suos pro Patriæ incolumitate interemisisset, quod cum vicerit laudis immensa cupido. De Camillo, quod Patriam idcirco iterum à Gallis liberaverit, quia non habebat, potiorum, ubi posset vivere gloriosius. De Marco Pulvillo filium insepultum abijci præcipiente, quod in eius corde orbis dorem gloria cupiditas vicerat. De Marco Regulo, quod ideo reversus fuerit ad Carthaginenses, quia sicut ipse responderat, posteaquam Aspi vicerat, dignitatem illi honesti civis habere non poterat: Et quod etiam ipsum primum bellum Punicum confecisset, nisi aviditate mirâ laudis & gloria, duriores, quam ferre possent conditiones fessis Carthaginensibus imperasset. De Lucij Valerij. Q. Cincinnatus, Fabricij, & similibus paupertate divitiarumque contemptu, quod illa fecerint pro conservanda gloria Romanorum. B De Catone, quod honores quos petijt petere non debuit. De Caio Cæsare, quod laudis aviditate gloriaque cupidine exercitum bellumque novum expararet, ubi virtus emiscere posset: quos tamen duos ingenti virtute sua memoria, fuisse Salustius testis est. Hanc regulam de ceteris omnibus probatiorum Romanorum virtutibus figit, quas, inquit, isti pro civitatis terrena gloria tenuerunt. Unde illud ejus præclarum Epiphonema: Hæc sunt duo illa, libertas, & cupiditas laudis humane, quæ ad facta compulere miranda Romanos.

Nec Augustini tantum, sed & ipsorum doctissimorum in Romana gente scriptorum sententia fuit, omnia illa laudanda, quæ tanquam virtutum opera miramur, Romanos humane laudis & gloriae cupiditate patrasse. Hinc illud Virgilij de Bruto filios occidente:

Vixit amor Patriæ, laudumque immensa cupido. Hinc illud Ciceronis in libro de Republica, ubi de Principis civitatis insituendo loquitur: Principem alienum esse gloria. Et ut Augustinus testis est, consequenter commemorat: Maiores suos multa mira atque præclara gloria cupiditate fecisse. Hinc illud Salustij, quo partim probissimorum Romanorum mores quibus vivebant exprimit, partim quibus vivendum elicit, informat: primo magis ambitio quam avaritia animos hominum exercebat: quod tamen vitium proprium virtutis erat. Nam gloriam, honorem, imperium, bonum & ignavus aequè sibi exoptant: sed ille verâ viâ nititur, inquit, huc quia bonæ artes desunt, dolis atque fallacijs contendit. Quam sententiam explicans Augustinus ex mente Salustij, gentisque Romanæ: Via vitiosus est, qua nititur tanquam ad possessionis finem, id est, gloriam, honorem, imperium. Hæc sunt illa bona aries, per virtutem scilicet, non per fallacem ambitionem ad honorem, & gloriam, & imperium pervenire.

Quod si in gente Romana, ubi maxime laudabiliter juxta Augustinum, præclarè gloriosissimeque vixerunt, & consequenter maxime virtutem propter virtutem, & honestatem ejus colere videbantur, virtus eorum tantæ inanitatis turpitudine inflata atque superba fuit, alterutrum vel utrumque videtur necessario esse

605

esse consequens, vel ut Philosophi, qui virtutem propter honestatem eius sectandam esse attulerunt, per illam honestatem nihil aliud colligerent, quam ipsam virtutis eminentiam, splendorem, ac decus, quatenus laude, & honore digna est; vel certe ut hoc, quod est virtutem propter virtutem, seu ipsa virtutis officia propter ipsa exere, non possit à superbia & vanitate segi. Quorum utrumlibet verum fuerit, spicuum erit virtutis Philosophorum non eas virtutes, sicut Augustinus docet, fuisse, & vitia. Si primum intellexerint, vel certe praequid tandem intellexerint, si isto modo virtutes exercuerint, sicut probissimos eorum exercuisse, tot tantaque Augustini ipsorumque Gentilium testimonia declarant, apertissimum erit, non virtutem, sed pompaticam quandam virtutis effigiem loco virtutis apud eos viguisse. Nam officia virtutum colere, quia splendida, decora, gloria, laudeque digna, non est aliud quam splendorem, decus, gloriam, atque laudem affectare. Nemo autem Catholicus, arlitor, negare sinitur, laudis, honoris, gloriae cupiditatem esse vitium, cui, ut idem sanctus Doctor, melius refertur sine debitatione, quam ceditur. Tanto enim quisque est Deo similior, quanto ab hac immunditia mundior. Hoc autem primo modo doctrinam de virtutibus, per se & ipsius honestatis intuitu expetendis, Romanorum doctissimos non solum coluisse, sed & intellexisse atque tradidisse, testimonijs nonnullis declarari potest. Nam praeterquam quod Salustij citata verba hoc omnino volunt, Tullius in libris de quaestionibus Tuscularis hoc evidenter docet. Nam in primis methodum tradens dolorem superandi, quem Epicurus malorum finem esse statuebat: *Dom tibi, inquit, turpe, nec dignum viro videbitur, gemere, eiulari, frangi, debilitari, dolore, tum dignitas tum decus aderit: tunc, in ea intueberis, te cominebis.* Ecce decus, dignitatem, virilitatem intuendam docet in illo dolore superando: quae nihil nisi quandam cellitudinem spirant, qua pascitur & oblectatur inanitas. Et infra ostendens, quo sensu, intuitu honestatis molestiae perferendae sint: *Nihil habet natura praestantius, nihil quod magis expetat, quam honestatem, quam laudem, quam dignitatem, quam decus.* Haece ego pluribus nominibus unam rem declarari volo: sed utor, ut quam maxime significem, pluribus. Volo autem dicere, illud homini longe optimum esse, quod ipsum sit op-tandum, per se à virtute profectum, vel in ipsa virtute situm, sua sponte laudabile. Quibus ex verbis manifestum evadit, Philosophos, interprete Cicerone, dum virtutem propter honestatem seu propter se expetendam censuerunt, per honestatem eos nihil aliud intellexisse, quam quandam ipsius virtutis altitudinem ac decus, atque laudabilitatem, tanquam quae omnis omnino virtutis officio inseparabiliter juncta sint: quibus sit ut homo excellat & magnus sit, si non in oculis homi-

num ceterorum, saltem suis. Neque enim gloriam illam, honorem, laudemque popularem voluisse Cicéronem vel Philosophos per virtutem appeti, ex libro eius secundo de finibus, ipsoque secundo Tuscularum quaestionum, est certissimum. Porro talem virtutis honestatem ac decus expetere velut omnis virtutis finem, non est dubium esse perfectae vanitatis atque superbiae. Quid enim est aliud inflatio atque superbia, nisi appetitus cellitudinis? Velle enim excellere, gloriosum, decorum, laudabilem esse per virtutis officia, non est aliud quam superbire, quam inaniter extolli animo, quam placere, si non alijs, certe sibi. Non diffitetur hoc ipse Tullius in eodem libro, clarissimeque verbis explicat, id ipsum per virtutem placere sibi, pulchrumque esse in oculis suis, omnis Romanae Philosophicae scopum fuisse virtutis: *Consideranda, inquit, nobilitas mortis & gloria. Haec sola via dolorum.* Et rursum: *Tibi si recta probantur, placebis, tum non modo tu te videris, sed omnes, & omnia.* Et mox docet in dolore tolerando sibi proponendam esse amplitudinem, & quasi quandam exaggerationem, quam altissimam animi, quae maxime emmet contemnendis & despicendis doloribus, unam esse omnium rerum pulcherrimam, eoque pulchriorem, si vacet populo, neque plausum captans se tantum ipsa delectet. Nimirum, quia nullum theatrum virtuti conscientia maius, in quo scilicet ipse virtutem habens, se spectat, se admiratur, sibi de virtute placet, ceteris displiceat omnibus.

Haec ergo videtur esse ratio, cur perpetuo velut vitia improbet Philosophorum Romanorum virtutes Augustinus. Quamvis enim gloriam laudemque popularem quidam eorum contemnere viderentur, alio tamen occuliori modo, in idem vitium inciderunt, dum cellitudini virtutis inhiantes, non alijs quidem hominibus quorum iudicia contemnebant, sed sibi ipsis, qui & homines erant, de virtute sua placere. Docet hoc praclarissime in libris de Civitate Dei ubi doctrinae suae, qua Romanos laudibus & gloriae humanae inhiasse docuerat, opponi posse videns, quod eorum aliqui spreverint gloriam laudemque popularem, sic difficultatem expedit: *Nec illi se ab ista defenderint faditate, qui cum aliena spernant iudicia velut gloria contemptores, sibi sapientes videntur, & sibi placent.* Nam eorum virtus, si tamen ulla est, alio modo quodam humane subditur laudi. Neque enim ipse qui sibi pascet homo non est. Qui autem veram pietate in Deum quem diligit credit & sperat, plus intendit in ea in quibus sibi displicet, quam in ea, siqua in illo sunt, quae non tam ipsi quam veritati, id est, Deo placent. Quem Philosophici animi in sectanda virtute statum etiam alibi respicit, & penè citatis Tullij verbis exprimit, quibus virtutem seipsam tantum oblectare declaraverat: *Hoc, inquit, totum recte sit, cum sit propter ipsum, id est, quando gratia amatur ipse Deus.* Alioquin quando sibi homo multum placet, & de sua virtute confidit, si traditur in desideria superbiae suae, tanto amplius augetur hoc malum, quanto magis ei

C c

cupidi-

cupiditates cetera cesserint, easq; velut laudabili hanc
nam oblectando compresserint. Et alibi docet, supe-
rari vitia aperiissima vitis quibusdā occultis, qua pu-
tantur esse virtutes: in quibus regnat superbia, & qua-
dam sibi placendi altitudo ruinosa. Tunc itaque vi-
tia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur &c.
Quibus verbis superbas illas Philosophorum
virtutes digito ostendit. Hoc ergo proprium
Philosophicæ virtutis, quando erat etiam de-
fecatissima, fuit malum, quod virtutis qua-
dam celsitudine ruinosa delectati, illam ideo
expeterent, ut in oculis suis excelleret, sese
oblectarent, sibi placerent, qui per illam Deo,
seu, ut Augustinus loquitur, veritati placere
velle debuissent. Quod sibi placendi malum
ita arctè adhaeret ijs, qui neque Deo neque
hominibus per virtutem suam placere deside-
rant, ut fieri omnino non possit, quin in illud
incidant, ut paulo post dicturi sumus. Vnde
Augustinus in illis omnibus tribus paulo ante
citatis locis, amorem Dei inculcat, tanquam
per quem soli Deo placendo vitium illud su-
perbiæ, quo quis sibi depulchritudine virtu-
tis veluti defecata placeat, evitari potest. Vn-
de alibi: *Ut non superbiat, in virtutibus profi-
ciendo, quid debet facere? Levet oculos suos ad
illum, qui habitat in calo. Non se attendat. Omnis
enim superbus se attendit, & magnus sibi videtur,
qui sibi placet. Sed qui sibi placet, stulto homini pla-
cet; quia ipse stultus est, qui sibi placet. Solus secu-
rus placet, qui Deo placet.* Quapropter qui
non levat oculos suos ad illum, ut ei de pul-
chritudine virtutis placeat, sed ipsam unicè
velut finem boni, pulcherrimam celsissimam-
que miratur, impossibile est ut eam vel appe-
tens non inde sibi placeat, vel non inde sibi
placere volens appetat. Cum enim necessa-
rium omnino sit, ut aliquā re mens humana
delectetur, quo, quæso, alio oblectari potest
mens aliena à Deo, ceterasque viliores con-
temnens creaturas, ut supponimus, quam illo
quod in rebus creatis præstantissimum credit?
Hoc est autem mens ipsa virtute jam decorata
quem sui ipsius ornatum omnium pulcherri-
mū arbitrat. Sibi ipsi-ipsi ergo necessario de
virtute placet, qui per eam Deo vel alijs ho-
minibus placere non cupit. Cujus rei radicem
subtilissimè, solidissimèque detexit Augusti-
nus adversus Iulianum: Nihil est in creaturis,
quod attinet ad institutum divinitus, merita natu-

Tr. P. 121

L. 4. con-
tra Iul. c. 3.

rarum, rationali mente præstantius. Vnde se conse-
quens, ut mens bona, id est, virtute prædita
magis sibi placeat, magisq; seipsa delectet, quam
qualibet alia creatura. Ecce nihil omnino ma-
gis delectat mentem, quæ sibi videtur esse
virtuosa, nihil magis placet quam, mens bo-
na ipsa sibi: ut fieri omnino non possit, quin
sibi placeat, quando per eas Deo præstantiori
quem nescit, placere non cupit. Sed audi,
quam perniciose inflataque sit huiusmodi sui-
ipsius in virtute complacentia: Quam verò par-
ticulari, imò perniciose sibi placeat, cum per hoc sa-
mescit typho, & morbo inflationis extollitur, quando
non videt, sicut videbit in fine, summum illud &
immutabile bonum, in cuius comparatione se pernat,
sibiq; illius charitate vilescat, tantog; spiritu eius im-
pleatur, ut id sibi non ratione sola, sed æterno quo-
que amore præponat, multum est disputando velle
monstrare. Sapiat hæc qui fatigatus fame revertitur ad
semetipsum, & dicit: Surgam, & ibo ad Patrem
meum. Nam solā illā reversione ad Patrem, illā
levatione oculorum in cælum, illā volun-
tate placendi per virtutem veritati, illo, in-
quam, amore Dei velut unico, sincerissimo,
verissimoque fine virtutis, evitari potest, ne
virtus non modò Gentilium Philosophica,
sed & Christiana sibi ipsi superbiendo placeat,
& vitium, quæ virtus esse putabatur, fiat.
Nam quod sibi placere vitiosum sit, non opus
esse puto probare Christianis, qui Apostolum
Paulum audiunt commonentem: Debemus au-
tem non nobis placere: & Petrum graviter cul-
pantem, audaces, sibi placentes: & Augustinum
utriusque quasi interpretem: Etiam intus est
aliud in eodem genere (vanæ gloriæ) tentatorium
malum, quo inanescent qui placent sibi de se, quam-
vis alijs vel placeant, vel displiceant, nec placere
affectent ceteris. Sed sibi placentes multum tibi dis-
placent. Et quia difficillimum rarissimūque
est, ut qui sibi virtutis decus appetendo aut
possidendo placet, non etiam per illam alijs
placere, hoc est, ab ijs amari, laudari, glo-
rificari velit: hinc est quod rectissime Augu-
stinus generatim de Romanorum virtutibus
docuit, eas fuisse laudis, honoris, gloriæque
humanae intentione vitiatas; quam vel ab
alijs hominibus venati sunt, vel certè à seipsis,
(nam & ipsi utique homines sunt) quibus vir-
tute suā placere voluerunt.

C A P V T XII.

Uberiùs declaratur superbiæ radix, quæ in virtutibus Philoso-
phicis ac Romanis latuit.

SED quia nonnulli Scholastici doctrinam
Augustini & Prosperi, qua talem vo-
luntatem appetendæ virtutis superbam
esse tradunt, simpliciter intellectam in-
de grat. c. 7.
sum. II.

Anam, res ista paulo uberiùs & ratione & Au-
gustini auctoritate declaranda est. Quod ut li-
quidiùs intelligatur, certissimo Christianæ
religionis principio insistendum est, quod do-
cemur, creaturā seu re creatā frui esse vitio-
sum,

sum, & incommutabilis aeternaque legis auctoritate damnatum. Iuxta cuius immobilis veritatis regulam dixit Augustinus id quod omnium ore laudatur, et si non omnium mente capiatur: *Omnis humana perversio est, quod etiam vitium vocatur, fruendus uti velle, atque utendis frui. Et rursus: Omnis ordinatio, quae virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti.* Res autem quibus fruendum est, non esse nisi Deum; & quibus utendum, non nisi creaturam, ex eodem Augustino, & Christianae religionis fide manifestum est. Nam illis quibus fruendum est, beatos nos faciunt; istae quippe per se diliguntur, cum hoc sit frui, amore alieni rei inharrere propter seipsum: *Quod autem per se diligendum est, in eo constituitur vita beata, & possidentes beatos nos facit.* Quae de re consulenda quae superius fuisse diximus. Hinc est quod omnes Philosophi certatim id, quod quisque velut finem boni appetendum sensit, siue voluptatem ut Epicurus & Aristippus; siue doloris vacuitatem, ut Hieronymus; siue prima naturae, ut Carneades; siue honestatem, ut Stoici; siue honestatem simul cum voluptate, ut Divomachus, Calliphon, Iulianus; siue cum doloris vacuitate, ut Diodorus; siue simul cum primis naturae, ut antiqui quos Academicos & Peripateticos nominabant, omnes, inquam, illud & per se diligendum & fruendum docuere, & ejus appetitione beatitudinem inchoari, adeptione compleri. Nec aliter eos etiam errantes veritas ipsa sentire permittit. Cum enim in rerum usu non possit esse sita beatitudo, quia finis voluntatis usus esse non potest: necesse est, ut in eo quod per se diligitur, qui propter se inharremus, quo frui volumus, constitutur. Hoc enim est finis, quod quisque omnia utenda, omniaque vitae officia referenda esse statuebat.

Hoc igitur constituto, sicut nemo sanæ fidei Christianus negare potest, omnes istos cuiuscunque opinionis Philosophos graviter in isto fine omnium officiorum atque appetendorum, sibi praestituendo aberrasse; ita negari non potest, in eo appetendo, per se diligendo, fruendoque peccasse. Creaturam enim qualemcumque & quantamcumque suorum appetitum & actionum finem expetere, inde beatum velle fieri, illa frui, prima vitae humanae perturbatio & perversio est: quae ut non sit mala, nec Deus ipse efficere potest. Est enim contra legem aeternam omnis peccati & recte facti normam immutabilem, quae jubet ut omnia sint ordinatissima, quae ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat.

Hinc ergo nascitur, ut, sicut omnis creatura dilectio seu fructio vitiosa est, ita & pro creaturarum quantumvis bonarum atque licitarum diversitate diversa vitia ex earum dilectione & fructione proficiantur. Nam inde fit, quod amor pecuniae quantumlibet necessariae sit avaritia; amor cupidiarum, gula; amor voluptatum carnalium, libido; amor pulchrorum corporum lascivia; amor vindicandi, ira; amor sciendi, curiosi-

tas; amor honoris ambitio; amor laudis & gloriae, inanitas; amor excellendi, superbia; amor dominandi & regendi, vitium inordinatum, quod in Tyrannorum animis praevallet, & infinita similia. Res istae omnes, quae per ista vitia diliguntur, bonae sunt. Quis enim neget pecuniam, divitias, cibos, voluptatem sensuum, corpora pulchra, vindictam, praefecturam, scientiam, honorem, laudem, gloriam, excellentiam, dominationes esse bonas in ordine creaturae? Sed creaturas bonas amare non est bonum. Hoc enim hic amare dicimus, quod est eis propter se ad fruendum inharrere, sicut omnes istis morum labibus vitiosi creatoris illis dilectione colligati frui volunt, ideoque vitiosi sunt. Sicut ergo in omnium ceterarum creaturarum mansoria dilectione aliquod vitium est, quamvis plurima nominibus careant; ita & in fruendis ipsis virtutibus vitium est, quod Augustinus non aliud nisi superbiam esse docet. Nec enim aliud habet virtus nisi ipsam illam supremam creaturae rationalis excellentiam, propter quam à Philosophis appeteretur, diligeretur, ad sui fructum animos eorum pelliceret, menti placeret, & mens ipsa sibi. Huic autem excellentiae propter illam excellentiam inharrere, nec est, nec esse potest aliud vitium quam superbia. Nam inde & non alio ex fonte nascitur, quod virtute non tantum Philosophicâ, sed etiam Christianâ gloriarî, hoc est, illius excellentia animum oblectare, illa perfrui, in illa sibi placere, perfecta superbia sit. Non enim oritur illud vitium ex eo, quod homo in rebus malis sibi placeat; sed potissimum quod in bonis, eoque pronius, quo fuerint excellentiores.

Neque verò virtutibus tantum, sed quacunque creata rerum optimarum gaudere praecellens, siue divitiarum, siue potestatum, siue scientiarum, siue honorum, siue nobilitatis, siue alterius cuiuscunque creaturae, si animus illius pascatur excellentiâ, & in ea appetenda conquiescat, quantumvis sub alijs rationibus etiam bonis considerata alterius rationis gignant vitia, ruinosâ illius superbiae labe non caret. Manifestum est enim in illis omnibus amorem excellentiae dominari: *Amor autem excellentiae superbia vocatur, inquit Augustinus.*

Ex hac autem ipsa appetendae virtutis consideratione alia ratio superbiae proficiscitur. Stoici enim & quotquot virtutis officia propter ipsam eorum honestatem appetenda pulchritudinemque sentiebant, rationem humanam, cui hoc maxime consentaneum esse iudicabant veluti Dominam & Reginam omnium praecellere volebant, cui veluti supremum tenenti principatum super ceteras animae partes cuncta servirent. Hinc enim toties crepant, officia virtutis esse honesta & expectenda, quia rectae rationi consentanea sunt. In hoc autem ipso appetendi virtutis modo superbia perfecta latet. Cum enim in ista inconvenientia cum ratione duo reperiantur extre-

Cc 2

ma,

Serm. 53. de
verb. Dom.
cap. 3.

ma, officium virtutis quod est consentaneum, & ipsa ratio cui consentaneum est, extremum terminans. Philosophorum appetitum est ipsa ratio, quatenus Domina, & Imperatrix, & extrema norma vitæ bonæ. Quo fit ut quisquis ita virtutem appetit, rationem suam veluti principantem adoret, illi serviat, illam colat, omniaque prosequatur & fugiat, quia suis veluti decretis & oraculis consentit aut dissentit: quod sine dubitatione superbia, cultus, honor, & complacentia sui ipsius est. Sicut enim cultus, honorque Regis est non postremus, quodlibet imperatum facere quia ipse jubet, ipsi visum est, ipsius voluntati rationique consentit: ita profectò perfectissima sui ipsius complacentia, sui que cultus est, velut Reginæ dominantis, præseribentis, decernentis, jubentis, & vetantis, cum ratio quippiam appetit aut fugit, quia sibi consonum est aut dissonum. Vnde vox illa Ciceronis stoicè philosophantis: *Præsid est Domina omnium & Regina ratio, quæ commixta per se, & progressa longius sit perfecta virtus: hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum est viro.*

Sed advertere debebat illa Domina omnium & Regina ratio, se non cernere quid imperandum, quid vetandum, quid faciendum, quid omittendum sit, nisi in æternis & incommutabilibus regulis æternæ veritatis: quas cum attingit, ejus luce perfunditur; cum non attingit, in tenebris suis manet, nihil cernens volutantque secum nisi inania & falsa phantasmata sua. Proinde siquid in humanis dictis atque factis faciendum aut omittendum videt, propterea faciendum vel omittendum est, quia veritas ipsa incommutabilis, cujus lucis impressio rationem rectam facit, sic dicat, sic jubet, sic vetat. Etenim ratio non est, aut esse debet nisi ancilla primæ veritatis, quæ excipiat lucem ejus, ut præluceat voluntati. Cum verò se ipsa velut supremam regulam sequi cupit, loco ancillæ se Dominam ac Reginam facit, imperium præripiens æternæ veritati, à qua ipsi, ut omnium creatrice naturarum, & rectrice rationum, omnis vera cognitio & jussio affluit: sed jussio vicaria, non principalis, instar præconis declarantis, non principis Reginæque dominantis: Nam mente, ut Augustinus, non est superior, cui subdita regenda est, nisi Deus. In hoc igitur Philosophorum perversitas fuit, quod cum Epicurum rectè reprehenderent, eo quod virtutes faceret voluptatis ancillulas, quibus instar lascivæ delicatæque Domine imperaret, ipsi principatum istum humanæ rationi traderent: quæ omnibus suo arbitratu præsidens, omnem virtutem velut summum bonum, & consequenter omnem felicitatem ex se peteret, sibi daret, se adoraret & coleret, ipsa serviret nemini, nullius imperio subjaceret. Quod quantæ sit superbiæ & fastus, nemo pestis illius occultissima peritus non videt. Cernit enim non minus esse perversum, ut officia vitæ bonæ seu virtutes voluptati serviant, quod Epicuri malum fuit; quam ut humanæ laudi, honori

A & gloriæ, sive ab alijs, sive à seipsis expetenda, quod Romanorum; vel sibi ipsis Reginaque rationi, quod Stoicorum; vel simul primis naturæ, quod Peripateticorum. Sed illa lex imperturbabilis, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari verat, hoc præscribit & jubet, ut ille qui solus & verus est omnium Dominus omnibus imperet, sicut rebus ceteris, ita & virtutibus humanæque rationi; utraque vero æternæ veritati atque sapientiæ serviant imperanti. Quod profundissime vidit, plenissimeque expressit Augustinus, quando dixit: *Abstine ut virtutes vera tibi, inquit, serviant, nisi illi, vel propter illum cui dicimus: Deus virtutum converte nos.* Ex qua sanctissima regula superbas sive Peripateticorum, sive Stoicorum, sive quorumcunque virtutes damnans: *Sanctorum Martyrum non magna solium, sed etiam pia virtus. Ipsa enim est utilis virtus, imo ipsa est vera & sola dicenda virtus, quæ non militat typho, sed Deo.* Et Philosophorum omnium in tres generales classes redactorum virtutes ex eadem regula Christiana jugulans: *Proinde, inquit, virtutes, quæ carnalibus delictationibus, vel quibusque commodis & emolumentis temporalibus serviunt, vera prorsus esse non possunt: quæ autem nulli rei servire volunt, cujusmodi sunt virtutes Peripateticorum atque Stoicorum, nec ipsa vera sunt. Vera quippe virtutes Deo serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus: Deo serviunt in Angelis à quo donantur & Angelis. Quicquid autem boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.*

Ex his jam facile elucet alia ratio superbiæ Peripateticorum atque Stoicorum in appetenda virtute propter virtutem. Nam hoc ipso quo virtutem animi sui, seu, uti Tullius loquitur, Domine omnium ac Reginæ rationis finem boni statuerunt, animo quoque suo veluti omnis beatitudinis atque felicitatis fonte voluerunt frui. Illa quippe ipsissima natura est finis boni, seu illius, quod velut omnium officiorum finis appetitur quod propter se diligitur, quod non aliò referendum constituitur cui propter se inhæretur; ut eo frui, eoque beati fieri velimus: sicut omnium Philosophorum contestatione certissimum est. Nam idcirco Epicuræi fruitionem atque beatitudinem in voluptate, alij in quiete, alij in doloris vacuitate, alij in primis naturæ posuerunt quia illa propter se velut finem boni appetenda, illis propter se inhærendum, ad illa omnia vitæ officia referenda sive sola, sive cum alijs juncta, censuerunt. Omnes igitur illi tanquam repentes humi corpore suo fruendum, & e corpore felicitatem aucupandam esse judicarunt. Quod etsi aliqua ex parte pueret Peripateticos, & ex toto Stoicos; cum tamen in animo seu mente, velut Reginam omnium finem boni collocaverint, infra utique posuerunt, quam ubi sincerissima ratione ponendum est. Animo quippe suo & ejus bonis, sicut Epicurus corpore, gaudendum fruendumque senserunt, & ex eo petendam beatitudinem.

Lib. 2. 99.
Tul. 1.

Lib. 15. de
Civ. 6. 27.

Phil. de
Epicur.
et Stoic.

Rom. 14. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

quidam. Vnde Augustinus, cum nihil in ipso homine esse cernebat, nihil corpus & animam, unde beatitudo à Philosophis petita fuerit vel posset peti, in Epicureis & Stoicis veluti duobus omnium Philosophorum extremis omnes compellens: Quid dicitis, inquit, Epicurei, quæ res facit beatam vitam? Respondent: voluptas corporis. Quid dicitis Stoici, quæ res facit vitam beatam? Respondent: virtus animi &c. Quantum ad hominem pertinet, si ab illo est vita beata, nihil restat præter corpus & animam. Aut corpus est causa beata vite, aut anima est causa beata vite: si plerique, ab homine recedat. Et in sermone de verbis Apostoli. Fuerunt Philosophi seculi huius, alij putaverunt non esse beatitudinem nisi secundum carnem vivere, & bonum hominis in voluptate corporis posuerunt. Isti Philosophi Epicurei dicti sunt &c. Existerunt autem alij superbi, quasi à carne se removentes, & totam spem beatitudinis sue in anima sua constituentes, posuerunt summum bonum in virtute sua. Tales fuerunt Philosophi, qui Stoici nuncupati sunt: illi secundum carnem viuentes; isti, secundum animam viuentes: nec isti, nec illi secundum Deum viuentes. Et inferius: Dicebat Epicurus: Mihi frui meâ mente bonum est. Dicebat autem Apostolus: Mihi autem adhaerere Deo bonum est: Dicebat Epicureus: Beatus, cuius est in fructu voluptas carnis eius. Dicebat Stoicus: Imò beatus, cuius est in fructu virtus animi eius. Dicebat Apostolus: Beatus cuius nomen Domini spes eius. Iam verò dubitari non potest, quin quemadmodum animus carnalisissimus est, porcotumque verius quam hominum, qui corpore suo, & ejus voluptatibus frui cupit: ita superbissimus sit, qui seipso, & suâ virtute velut boni fine, & felicitatis fonte, vel ejus parte gaudere cupit. Nam ut rectissime Augustinus de talibus Philosophis Peripateticis atque Stoicis loquens: Cum seipso sibi quasi suo bono animis gaudet, superbus est. Nec rationem alibi tacet: Cum ergo anima in seipsa delectatur, nondum se incommutabili delectatur, & ideo adhuc superbus est, quia se pro summo habet, cum superior sit Deus. Ideoque paulo ante & passim a superbis appellat Stoicos; & eorum a superbis inflatis virtutes, superbumque conatum fabricandi sibi beatitudinem, dum virtutem propter seipsam expe-

tendo, ratio seipsa suâque virtute fruitur. Quam beatitudinem isti Philosophi quoniam non viderent, nolunt credere, hic sibi conantur falsissimam fabricare, quanto superbior, tanto mendacior virtute. Propter hanc igitur superbiam Philosophorum honestiorum, qui virtutem propter se expetentes mente & virtute suâ frui cupierunt, docet idem Augustinus, non tantum Epicureos, qui virtutis officia ad carnis oblectamenta retulerunt, sed etiam Stoicos vixisse secundum carnem, quantumcumque à carne recessisse viderentur. Nam de utriusque loquens: Sicut, inquit, loquitur Scriptura divina, secundum carnem vivere utrique monstratur. Secundum carnem autem vivere, juxta veracissimam Scripturam & Augustini sensum & phrasim, non est steriliter bene, sed culpabiliter male vivere. Secundum carnem vivere, inquit ibidem Augustinus, profecto malum est, cum ipsa carnis natura non sit malum. Et Apostolus ei attestatur: Si secundum carnem vixeris, morieris. Et: Prudentia carnis, qualis omnium Philosophorum & secundum carnem viventium fuit, mors est. Quamobrem Augustinus, cum recens a conversione suâ Philosophorum phrasin dixisset in libris adversus Academicos, nihil aliud esse beatè vivere, nisi secundum id quod in homine optimum est vivere, hoc est, ut explicuerat, secundum mentem atque rationem, sicut hoc apud Stoicos Peripateticosque celeberrimum est, jam provecior in Christiana doctrina id retractavit. Quam, inquit, attinet ad hominis naturam, nihil est in eo melius quam mens & ratio: sed non secundum ipsam debet vivere, qui beatè vult vivere: alioquin secundum hominem vivit, cum secundum Deum vivendum sit, ut possit ad Beatitudinem pervenire: propter quam consequendam non seipsa debet esse contenta, sed Deo vivens nostra subdenda est. Secundum hominem autem vivere prorsus idem est Augustino, quod secundum carnem vivere, & male vivere, sicut utrumque ex decimo quarto de Civitate liquet: ubi in istis Apostolicis phrasibus, quibus nos vetat secundum carnem vivere, & inter opera carnis maxime quoque spiritualia, uti hæreses & animositates enumerat, ipsum hominem vult nomine carnis intelligi.

Ibid. c. 4.

Lib. 14. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Rom. 8.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 1. de
Civ. 1. 2.

Lib. 14. de
Civ. 1. 2.

CAPVT XIII.

Declaratur amplius, officium virtutis ut bonum sit non posse esse finem virtutis, nonnullæ obiectiunculae solvuntur.

Tuere supra
c. 11. civitatis.

Quæ quidem si rectè intellecta fuerint, desinet mirari recentiorum quidam Augustini doctrinam tanquam incredibilem, quæ docuit, virtutes cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expectantur, inflatas ac superbas esse: sed potius doctrinæ profunditatem, soliditatem, constantiamque mirabitur. Nititur enim fundamentis Christianæ religionis immobilibus, per quorundam Christianorum Philosophiam labefactis,

de ultimo boni fine, de officiis vitæ omnibus in eum retorquendis, de mansoria dilectione creatoris, ac transitoria creaturæ, de fruendo solo Deo, utendisque creaturis. Nihil hic juvat, commodumque quæ intenditur esse naturæ convenientem, per rectam rationem regulari, actum esse honestum. Quantumcumque enim naturæ conveniat quod intenditur, & ratione regulatur, & actus honestus esse videatur, juxta sanctissimam Augustini doctrinam

C c 3

Strinam

Strinam firmissimè repetitam, si non sit propter hoc, propter quod fieri debet vera sapientia præcipit, hoc est, ut identidem inculcat, propter verum Deum, ipso non recto fine peccatum est. Hæretur enim in creatura, per quam in Deum omnium officiorum finem transire debuisset. Nam & ipsi actibus humanis quantumvis honestis utendum, non fruendum est. Nec frui est aliud quam rem propter se diligere, illi propter se inherere, capere ex illa voluptatem, prout diversis locis Augustinus exponit. Quod ita per se quoque perspicue liquet in actionibus, per quas quilibet creaturis, cibo, potu, lusu, gloriæ laude, ipsoque virtutis actu quando volumus fruimur, ut vel bruta, si loqui possent, non aliâ se re frui dicerent, nisi illâ quam propter se diligunt, cui propter se inhaerent, ex qua propter se dilectâ voluptatem capiunt.

Neque verò quicquam refert, quod res illa vel actus ille dicatur intendi ut finis proximus, & in Deum per se tendere. Sic enim in illis casibus de quibus loquimur intenditur, ut fruendo in illo hareatur, eo prorsus modo quo per peccata venialia, fruimur quibuscumque creaturis. Nec aliter actus quantumvis honestus per se tendit in Deum, nisi quia talis est, qui in eum referri possit operante voluntate. Sic autem & honoris, & laudis, & gloriæ, & pecunie, & cibi, potusque moderate sumendi appetitus, & uxoris concubitus in Deum retorqueri potest: Sed quamdiu hoc non fit, & in ipsis actionibus per se spectando honestus, vel in earum objectis bonis haeret animus, quantumcumque honesta esse videantur, ipsa non recti finis appositione & animi inhaerentia peccatur: nec amplius manent finis tantum proximus, sed etiam non totius vitæ, illius tamè actionis prorsus ultimus: quo nihil amplius ex Augustini doctrina ad peccatum necessarium est, uti satis explicuimus.

Multo minus ad infringendam vel eludendam ejus doctrinam proferri potest, quod Stoici finem totius vitæ ultimum & beatitudinem in virtute collocaverint. Quamvis enim illud verum sit, non tamen propterea

non quilibet qui virtutes propter se expetiverint, ex ejus principiis doctrinaque superentur. Non enim in eo se fundat Augustinus, quod totius vitæ finis ultimus virtus esse diceretur, sed quod propter se expeteretur, quod ad se referretur, & non in Deum: Nam, inquit, virtutes ad quodlibet adipiscendum vel tenendum nisi ad Deum retulerit, etiam ipsa vitia sunt potius quam virtutes. Et rursum: Deo enim serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus.

Quod verò dicuntur Philosophi beatitudinem in virtute collocasse; hoc omnes faciunt, quotquot illam propter se expetendo non in Deum intentione voluntatis referunt, sive illam, finem prorsus ultimum esse credant, sive non credant. Nam ut is qui re quacunque frui cupit, non ex ea beatitudinem aut partem ejus decerpere velit, fieri nullo pacto potest. Frui quippe velle, non est aliud quam se beare velle, sive ex toto, sive ex parte, rebus quas propter se diligimus. Vnde Augustinus: Res quibus fruendum est, nos beatos faciant, nempe, sive errore, sive veritate. Si enim veritas re quapiam fruendum doceat, revera beatum facit, si falsitas opinionis humana, falsa quoque beatitudo consequetur. Beatitudo namque sive vera sive falsa in rei per se dilectæ fruitione constituta est.

Vnicum alicujus momenti ex Augustino à nonnullis opponitur, quod Augustinus, inquit, (apud deum esse honestum propter honestatem, vel propter observantiam legis operari. Vnde volunt, virtutum officia propter se esse diligibilia ex mente Augustini in libro octoginta trium questionum, questione trigesima. Sed quia difficultas ista in errore, quo sancti Augustini doctrina de virtutibus non intelligitur, imo pervertitur, fundata est, & sine plena explicatione justitiæ & honestatis, quæ in omni opere bono diliguntur, ac diligere debent, expediri non potest, eam alteri loco, ubi de natura virtutis & operis boni ex professo sermo erit, reservabimus. Nam ex istis, quæ illo in loco dicenda sunt, per se difficultas ista reserata & soluta patebit.

CAPVT XIV.

Finis boni, & omnis officij boni, & virtutis, est solus Deus juxta sanctum Augustinum.

ET hætenus quidem ostendimus, finem boni ad quem omnia omnino humanæ vitæ officia ex omnium Philosophorum sententia (nisi forte Scholasticos nonnullos, de quibus jam diximus, aliqui exceptos velit) referri debent, non esse corpus vel aliquid ejus, non esse etiam animum vel aliquid ejus, sive illud virtutem, sive actus animæ honestos, sive alio nomine quocunque voces. Ex quo sanè per se liquido sequitur, illud esse debere extra & supra corpus

& animum; nec aliud inveniri posse, nisi unum & verum Christianorum Deum. De quo pulchrè Augustinus: Finis est nisi summum bonum, à quolibet ubi constituitur, non invenitur, nisi aut in corpore, aut in animo, aut in Deo, aut in duobus aliquibus horum, aut certè in omnibus. Quod si didiceris, neque summum bonum, neque aliquam partem summi boni omnino esse in corpore, dup restabunt, animus & Deus; quorum vel in uno, vel in ambobus sit. Si autem didiceris & didiceris hoc idem de animo, quod de corpore, quid aliud iam nisi Deus.

Deus occurrat, in quo summum hominis bonum constitutum sit? Non quia alia bona non sint, sed summum id dicitur, quod cuncta referantur. Qua de re non est quod cum Christianis laboriose disputemus, qui illud uno ore libentissime confitentur: quamvis illam summum illius boni rationem, quam ultimis verbis tangit Augustinus, & ex Aug. & omnium etiam Gentilium Philosophorum sententia supra demonstravimus esse summo bono propriissimam, ut ad illud videlicet omnia vitæ officia referantur, non omnes satis liquet intelligant. Ex quo nasci necesse est non exiguum humanæ vitæ perturbationem, dum finis ultimi neglectum, qui sicut primum efficiendi principium in actibus humanis principatum tenet, nihil interesse putant ad actus quosque vitandos. Optandum profecto esset, ut humanæ Philosophiæ, quæ doctrinam Doctorum Christianæ religionis summe perturbationem, paulo minus viri boni eruditique tribuissent, ne ab illa cellissima, & sanctissima, constantissimaque Doctoris omnium subtilissimi doctrina, propter humanas & parvi momenti ratiunculas tam facile & tam longe recederent. Nam si rationem quarimus, quid rationi magis consentaneum, quam ut ille solus ad fruendum diligatur, qui solus animæ rationali fruendus est, quia solus est verus rationalis creature cibus? Hoc autem ad fruendum diligatur, quod propter se diligitur, cui propter se inhæretur, motuque animi terminato conquiescit. Si divina oracula consulimus, quid isto absolutius, generalius, atque strictius: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente? hoc est, ut sanctissimus Augustinus explicat: Ut omnes cogitationes tuas & omnia vitæ, & omnem intellectum in illum conferas, ad quod habes ipsa quæ conseris. Quod nemo omnino præstare potest, quisquis aliquid præter unum Deum, sive se, sive proximum, sive corpus, sive animum, sive rationem, sive virtutis cuiuscunque moralis actum, per se & propter se diligendum & appetendum putat. Nam quod

A in eodem loco præclarissime profundissimus Doctor de sui ipsius dilectione dicit, multo rectius de cuiuscunque alterius creaturæ dilectione, sive actus hominis, sive objectum eius fuerit, dicendum est: Si se propter se diligit, non ibidem se refert ad Deum, sed ad seipsum conversus non ad incommutabile aliquid convertitur. Et propterea cum defectu aliquo se fruatur. Quem defectum in Epistola quinquagesima sexta superbiam vocat, ut ante diximus. Hoc igitur summo dilectionis præcepto, omnis Philosophia moritur, omnis subtilitas dissipatur pro voluptatibus, pro primis naturæ, pro virtutibus, pro honestis officiis, propter se appetendis evacuatur. Ut iterum divinissimus ille Doctorum coryphæus: Cum autem toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem relinquit, quæ vacare debeat, & quæ locum dare ut ultra perveniat: sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus euryt. Nihil igitur omnino, neque voluptas, nec res ulla temporalis, nec virtus ipsa potest esse officiorum bonorum finis: sed in illum solum animum transire, & in eo solo requiescere in re qualibet appetenda debet, qui sicut Fons est nostræ beatitudinis, ita omnis appetitoris est finis. Hic finis est, non autem officium, quo docet Augustinus contra Iulianum a vitio discernendas esse virtutes: ita videlicet, ut cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, & facere debet vera sapientia præcipit, id est, ut ex professo tradit, propter istum verum Deum, peccare vincatur, quia est officio videtur bonum. Ipso non recto sine peccatum est. Sicut autem officium quodlibet, ipso recto sine deficiente, peccatum est, ita quoque virtus, quæ quodlibet officium imperatur, ipso recto sine deficiente virtutem potius quam veram virtutem est. Neque enim est vera virtus, nisi iuxta ad eum finem tendat, quo melius non est, hoc est, fons omnis veræ iustitiæ Deus: cuius unius animæ intellectualis incorporeo, & si dici potest, complexu, hoc est, complexu amoris, veris impletur, secundaturque virtutibus.

CAPVT XV.

Ex principiis supra traditis inferuntur septem magni momenti corollaria, quibus doctrina sancti Augustini de virtutibus, & operibus bonis, & gratia, & meritis magnopere illustratur.

QVAMOBREM cum omnium officiorum cuiuscunque virtutis tam inseparabilis cum isto fine nexus sit, ut sine illo nullo pacto bona, sed peccata sint; & virtutes ad quodlibet adipiscendum vel tenendum nisi ad Deum referantur, etiam ipsa vitæ sint potius, quam virtutes; jam facile vera ratio intelligitur. Primum, cur Augustinus doceat, virtutem non esse aliud nisi amorem Dei. Nimirum, quia virtus non in officij, sed in finis amore sita est, tanquam ex quo offi-

A cium imperari, & ad quem intentione voluntatis retorqueri debet. Finis autem istius ultimi, Dei inquam solius, dilectionem virtutem esse, doctrina sanctissimi Doctoris solemnissima est, quam alio oportuniori loco asseruri sumus. Hic eam uno alterove testimonio perstringere præsentis instituto satis est. Sic ergo loquitur in Epistola quinquagesima secunda: Quanquam & in hac vita virtus non est, nisi eligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est; nullus unde aver- ti molestus, fortitudo est; nullus illecebris, temperan-

via est; nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus quod precipue diligamus, nisi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus est &c. Et libro de moribus Ecclesie: Quid erit optimum hominis, nisi cui inherere est beatissimum? Id autem est solus Deus, cui herere certe non valemus, nisi dilectione, amore, charitate. Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei. Namque illud, quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, ducitur. Quod mox demonstrat præclarissime, & in alijs locis uberius & à fundamentis docet. Quod si virtus nihil est aliud, nisi amor Dei, & ejus quadripartita divisio, nihil nisi quadruplex quidam divini amoris affectus, jam à radicibus patet, sine isto amore Dei, tanquam omnis officij & appetitionis terminus, nullam omnino esse, vel esse posse virtutem.

Secundo, hæc consequenter vera genuinaque ratio est, cur ad omnem virtutem, sicut & ad opus bonum fides ex Augustini doctrina necessaria sit. Fides enim istum amorem veluti finis necessarii intentionem ostendere, dirigere, firmare debet; fides pro impetrando amore auxilium impetrare. Non enim tantummodo sciendum est, quale sit istud bonum, quod præ omnibus in virtutis officijs diligendum est, ne aliquin idolum humanæ cogitationis pro vero Deo diligatur, sed etiam quo pacto, quo scopo, quo auxilio diligendum sit; ne vel viribus suis fidendo fastum animi sui pro Deo diligat, vel amorem gravitum adulterando, dum in Deum se surgere putat, cadat. Vnde Philosophorum omnium opiniones de officiorum & bonorum fine radicitus extirpaturus optime Augustinus dicit: Si ergo quaeratur à nobis, quid Civitas Dei de his singulis interrogata respondeat, ac primum de nobis bonorum materiam, quid sentiat, respondet, vitam æternam (quæ non est aliud nisi Deus) esse summum bonum; æternam vero mortem summum malum. Unde ad illam adipiscendam, istamque vitandam, vult nobis esse vivendum. Propter quod scriptum est: Iustus ex fide vivit: quoniam neque bonum nostrum iam videmus, unde oportet ut credendo quaeramus; neque ipsum recte vivere nobis ex nobis est, nisi credentes adjuvet, & orantes, qui & ipsi in fidem dedit, quæ nos ab illo adjuvandos esse credamus. Et libro quarto contra Iulianum: Hoc summum bonum præstari hominibus non potest, nisi per Christum, & hunc crucifixum, cuius morte mors vincitur, cuius vulneribus natura nostra sanatur. Ideoque iustus ex fide Christi vivit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter, & iuste, ac per hoc hi omnibus veris virtutibus recte sapienterque vivit, quia fideliter vivit. Vnde infra, ut sint opera bona, dicitur opus esse ut fiant intentione fidei bona, hoc est, eius quæ per dilectionem operatur. Nam juxta ejus doctrinam, bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Vnde alibi: male vivitur, si de Deo non bene creditur. Et in Psalmum 67. Ea sola bona opera dicenda sunt, quæ sunt per dilectionem Dei. Hæc autem necesse est ut antecedit

A fides, ut inde ista, non ab istis incipiat illa: quoniam nullus operatur per dilectionem Dei, nisi prius credat in Deum. Quod ibidem latius tradit.

Terzio, hæc ulterius genuina verissimaque ratio est, cur constanter doceat, nullam virtutem esse posse sine vera religione, & cultu, & pietate in Deum. Vera virtutes, nisi in eis quibus vera inest pietas, esse non possunt. Et mox, Paulus de his qui secundam veram pietatem viderent, & ideo virtutes quas haberent veras haberent, ait &c. Et libro quinto ejusdem operis: Dum illud constat inter omnes verae pietatis, neminem sine vera pietate, id est, veri Dei, vero cultu, veram posse habere virtutem: nec veram esse posse, quando gloria servit humana. Et alibi simili omnino sensu dicit, non esse virtutes veras nisi ad fidem referantur, quæ pietatis omnis basis est: Non librum istum ita laudamus, ut admoneamus, quod iustus ex fide vivit: quæ fides per dilectionem Dei, qui scilicet omnis virtutis fons & finis est, operatur, ita ut virtutes quoque ipsæ, quibus prudenter, fortiter, temperanter, iustèque vivitur, omnes ad eandem referantur fidem. Non enim aliter poterunt vera esse virtutes. Quod statim initio sequentis libri velut recte à se traditum repetit. Quæ omnia non alia ex causa docet Augustinus, quam quia pietas, quæ una colitur Deus, non est aliud Augustino nisi ipsissimus ille amor Dei, qui ipsa virtus est, si deque velut rectrice nititur. Quid est pietas, nisi Dei cultus? Et unde ille colitur, nisi charitate? Charitas igitur de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Et in alia Epistola: Porro pietas cultus Dei est, nec colitur nisi amando: ac per hoc sapientia est charitas Dei. Et simul uno complexu, cultum, religionem, pietatem, servitutemque totam in unam Dei dilectionem redigens, Hic est, inquit, Dei cultus, hæc vera religio, vera hæc pietas, hæc tantum Deo debita servitio.

Quarto, hinc vera quoque patet ratio, cur tantopere reprehendat illam divisionem virtutum & affectuum, per quos dicebat Iulianus, nos esse aut fructuosos aut steriles bonos, hoc est, ut iam Scholastici nonnulli docent, & ut ipse Iulianus explicabat, qui ad vitam æternam consequendam prodesse, aut non prodesse. Cum enim nulla virtus aut sit aut esse possit, quæ non faciat opus bonum ex fide atque dilectione veri Dei, ad quem omne opus virtutis referri debet, & si non referatur, ipsa non recte sine peccato est, impossibile est virtutem ullam esse sterilem. Fides enim & amor Dei steriles æternæ vitæ esse nullo modo potest: Sed si sterilis est, non jam virtus, sed vitium dici debet. Et si opus est sterile, non bonum, sed malum erit. Fieri enim non potest, inquit, ut steriles boni simus: sed boni non sumus quod steriles sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Nullo modo igitur homines sunt steriles boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus alij magis mali. Et de operibus arborum hujusmodi sterilitatem: Quomodo, obsecro, non aut iocaris in his disputationibus, aut deliras, qui sterilium fructus arborum laudas. Qui utique aut nulli sunt, aut si mali sunt,

sunt, laudandi non sunt: aut si fructus boni sunt, propter steriles arbores non sunt: imò & bona sunt, quarum fructus & boni sunt, & debent Deo placere &c.

Quintò, hinc vera liquet ratio, cur Augustinus semper doceat, opus bonum, hoc ipso quo bonum est, quantumcumque exiguum, ex gratia Christi necessario debere fieri: hoc ipso quoque esse meritum apud

Deum. Loca sunt innumera: sed quia alterius disputationis erit, hic pro bonis operibus unus locus sufficit: Nulla bona facit homo, quæ non facit Deus ut faciat homo. Proinde cupidas boni non homini à Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summè atque incommutabiliter bonus est. Pro merito verò cuiuscumque operis boni, imò etiam pro gratia ad omne opus bonum necessaria, est Canon Arausicanus ex eius lucubrationibus adversus Iulianum sumptus: Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia quæ non debetur, præcedit ut fiant. Causa manifesta est ex ijs quæ deducta sunt. Cum enim fides ac dilectio Dei juxta Augustini doctrinam constantissimam & juxta Catholicam fidem haberi non possit sine gratia Dei, opus etiam bonum quod sine illis esse non potest, ex gratia Dei necessario fluere debet, & vi merendi carere non potest.

Sextò, hinc patet genuinus illorum verborum sensus, quibus utitur contra Iulianum: Certe quoniam saltem concedit, opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, non tamen eos ad salutem sempiternam regnumque perducere: scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum sine Dei gratia, quæ datur per unum mediatorum Dei & hominum, nemini posse conferri, per quod solum homo potest ad æternum Dei donum regnumque perducere. Non enim his verbis duplex opus bonum, duplicemque voluntatem bonam statuit, unam æternæ vitæ meritoriam, alteram non, & ad illud dumtaxat, non ad hoc gratiam Dei esse necessariam. Sic enim totam illam prolixamque disputationem contra Iuliani sententiam retractaret, & everteret, quia omnibus principiis suis contradiceret: sed Iulianum isto modo ex propria confessione convincit. Cum enim fateretur, opera quæ dicebat bona infidelium non eos posse ad salutem sempiternam regnumque perducere, finita erat istius confessione veritatis tota disputatio: eo quod Augustinus nullum omnino agnosceret bonum hominum, nullum opus bonum, nullam voluntatem bonam, nisi ex intentione fidei bonæ, hæc est, eius quæ per dilectionem operatur, ut verbis immediate præcedentibus dixerat, totaque disputatione contentis viribus asseruerat. Quidquid reliquum Iulianus vocaret opus bonum, Augustino non solum non erat bonum, sed prorsus malum, peccatum, iniustitia, reatus, (quibus epithetis in illa concertatione utitur) ignibus puniendus. Quod Augustinus ipse statim in istum eundem prorsus modum explicat, dum dicit, quod illa Iuliani opera

non facit voluntas bona, sed infidelis & impia; quod ea facit amor mundi, amor fruenti creaturis, qui non est à Deo; quod creaturis mundi nemo potest bonè uti sine amore creatoris, & quod hic non potest esse nisi à Patre per Iesum Christum. Quæ sunt ipsissima principia, ex quibus juxta doctrinam eius demonstravimus, nullam esse posse virtutem veram, nullum opus bonum, nullum veræ virtutis officium sine peccato factum, nisi in Deum fidei bonæ intentione referatur.

Denique hinc vera quoque patet ratio, cur Augustinus de operibus bonis disputans subinde adiciat illas limitationes, opus sicut videtur lib. 9. oportet, opus fidei, veræ pietatis, religionis, conditum ad vitam æternam, ad salutem, opus meritum, virtutis veræ, virtutis piæ, & similia. Huiusmodi enim paræses non limitationes operum verè bonorum seu non malorum sunt, sed explicationes. Distinguntur enim non ab alijs operibus vel virtutibus verè bonis, cuiusmodi nulla esse constantissimè tradit, sed ab illis virtutibus & operibus, quæ videntur esse, & non sunt bona, à virtutibus, inquam, & operibus quorūcumque infidelium, quæ Iulianus & Magister ejus Pelagius velut veras virtutes, velut opera recta, & sine peccato facta laudabat; cum juxta doctrinam Augustini omnia fierent ex virtute civili, non veræ; ex Babylonica dilectione; ex amore huius mundi, qui non est à Deo. Ve igitur nulla lectoribus relinqueretur ambiguitas, de qualibus virtutibus & operibus bonis loqueretur, illa tribuit eis epitheta, quæ solis & omnibus veris virtutibus, & verè bonis operibus congruunt, & per quæ ab omnibus præstigijs Pelagianis liberantur. Sicut enim ferebantur, virtutes & opera religionis, pietatis fidei, meritoria æternæ vitæ, & huiusmodi ab infidelibus nullo pacto posse haberi aut fieri; ita opera eorum bona esse pietatis æternæque vitæ sterilia: Augustinus contra, sicut constabat ea non esse pietatis, religionis, æternæque vitæ meritoria, sed sterilia; ita non esse virtutes veras, nec opera verè sed specie tantum tenus bona, ex mundi cupiditate potiundi vel amittendi timore promanantia, & propterea ipso non recto fine esse peccata. Pia enim virtus, inquit, est utilis virtus, ad vitam scilicet, imò ipsa est vera & sola virtus dicenda, quæ non militat typho, sed Deo.

Ista igitur septem corollaria hic breviter indicata volui, quæ alibi latius pleraque tractanda sunt, ut facies magnæ partis doctrinæ sancti Augustini uno intuitu lectorum oculis subijceretur, & intelligerent, ex quibus principiis ista dogmata, quæ passim in scriptis ejus obvia sunt, religata penderent. Quorum ignoratione factum est, ut Scholasticis altercantibus mirum in modum, & plus quam dici aut credi potest, Augustini doctrina de gratia & bonis operibus, & meritis obscurata & perturbata sit, dum certatim pro suo quisque genio, & libertate, & opinione figmenta nova comminiscitur, ut ejus doctrinam ad suam

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

lib. 4. c. 3. inf.

Serm. natal. Cap. 1. E. milij in app.

quam apert sententiam & scopum, quorum nullum in Augustino vestigium reperiri potest. Nimirum, ne Philosophia Peripateticorum atque Stoicorum de virtutibus atque operibus bonis pessum iret, imprudenter à viris doctis & bonis manus Augustino injectæ sunt: ut venerabilis canities doctrinæ ipsius, quæ post septingentos aut octingentos annos per mortem ejus pura atque inviolata per manus & scripta discipulorum tradebatur, novis interpretationibus in Ecclesia

Christiana ad illud usque tempus inauditis depravata loco cederet. Nimia quippe Gentilium Philosophia sicut hæreses in impijs hominibus peperit, ita opiniones Ecclesiasticae doctrinæ sæpè periculosas in viris bonis dum nesciunt pretiosum à vili separare, nec animadvertunt, in quo Gentilium vanitas alienata à vita Dei & cognitione veri finis boni, ex damnationis antiquæ poenâ defecerit, & à Christiana luce superetur.

CAPVT XVI.

Semina virtutum utrum insint naturaliter?

QUID jam de seminibus virtutum ex Augustini principiis dicendum sit contra Cassianum, ceterosque Semi-Pelagiani erroris alleclas, non est difficile intelligere. Cum enim duo possint juxta doctrinam supra traditam in virtute spectari, officium quod sit, & finis propter quem sit, si officium nudè consideretur, nullum inconueniens est, virtutum quarundam semina eatenus inesse naturaliter, quatenus homo multa in agendis rebus recta officia & sentire & suscipere potest. Nam ex ista radice plurima vitæ bonæ præcepta à Gentilibus Philosophis agnita, tradita & observata sunt. Hinc ille præclaræ & utiles Aristotelis, Tullij, Senecæ, aliorumque plurimorum de virtutibus seu virtutum officiis disputationes atque lucubrationes. Hinc illa quorundam præcipuè Romanorum opera quasi bona, qui laudabiliter officio tenus præclarissimè vixerunt. Hujusmodi virtutum semina non distitit in infidelibus Augustinus, sed libenter agnoscit. Nam inde sunt illa testimonia, quæ superius alterius causâ difficultatis adducta sunt: Quorum etiam im-

De Spirit
& list. c. 17.

Cap. 28.

Ibid.

Ibid.

aliquid animæ rationalis & sentit & facit. In quibus testimonijs facta illa laudabilia, & aliqua legi, seu legitima quæ homo naturaliter sapit, non sunt aliud nisi illa moralium virtutum officia, de quibus Philosophi tam multa præclaraque disputarunt & præceperunt; quorum etiam Romani tali quali observatione claruerunt. Nec Augustinus tantum, sed & alij nonnulli sancti Patres naturalia virtutum semina in humana natura posuerunt. S. Iohannes Damascenus naturales virtutes vocat, & naturaliter & æquè omnibus inesse. Sanctus Basilii omnium mandatorum, quæ a Deo accepimus, virtutes in nobis ipsis insitas non gerere tradit. Hieronymus, neminem non habere semina in se sapientia, & iustitia, reliquarumque virtutum. Sed, ut dixi, omnes isti officia illa bona respuerunt, parentes honorandos, indigis opitulandum, temperanter vivendum, & similia, cuiusmodi faciendū esse docet lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem deles iniquitas. Quæ quidem officia, nisi propter illum finem fiant, propter quem faciendā esse vera sapientia præcipit, quamvis operibus quæ fiunt bona videantur, ipso non recto fine peccata sunt. Officium enim quasi corpus virtutis est, quod sine veluti formâ animari debet: quo deficiente manet officium quasi materia sine forma sua, quasi cadaver animâ destitutum. Quapropter si finem consideremus, qui in virtute suis momentis ponderandâ præcipuus est, nullum semen cuiuscunque virtutis in humana natura reliquum reperiri potest. Finis enim ille non est aliud, ut fusi declaravimus, nisi Deus intentione fidei bonæ diligendus. Illius autem & credendi & diligendi omnis omnino scintilla per peccatum, omnis fomes extinctus est: juxta illud absolutissimum Augustini: Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus. Non enim tantum ad perfectionem virtutis ita consideratæ comparandam infirmata natura est, sed etiam ad qualemcunque & quantamcunque exiguam ejus inchoationem. Eadem enim omnino ratio est, in isto sensu, virtutis, & finis ejus: hoc est, perfectionis & quantulacunque inchoationis ejus. Amor enim illius finis, cuius unius in corpore complexu

amplum animam virtutibus fecundatur, non solum perfici, sed nec inchoari ab homine humanis viribus potest. Nam etiam prima boni cupiditas, qua nullum exilius virtutum semen in voluntate dari potest, est nobis à Deo. Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas? inquit Augustinus: de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens: Charitas ex Deo est. An forte fructus ejus & perfectio ex Deo, & semen seu initium ejus ex nobis? Respondet Augustinus: Nec initium ejus ex nobis, & perfectio ejus ex Deo: sed si charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est. Ex cujus semine ac radice nisi virtutis cujuslibet fructus germinaverit, non poterit esse fructus bonus. Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit. Vnde cum Iulianus virtutem à nobis inchoari, & perfectionem ejus à Deo tribui statueret, quasi semina virtutum in anima rationali condita delitescerent, quæ gratiæ divinæ cultu in fructum perfectumurgerent, respondet ei Augustinus: Cum ergo divinitus adiuvatur homo, non tantum ad capeſſendam perfectionem adiuvatur, quod ipse posuisti, utique volens intelligi, eum per se incipere sine gratiâ, quod perficit gratiâ: sed potius quod Apostolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum capit, perficiat usque ad finem. In quo enim vis hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulus incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriarî.

Hanc sancti Augustini doctrinam S. Prosper discipulus ejus plenius tradidit, qui de virtutum seminibus nominatim cum Semi-Pelagianis dimicare coactus fuit. Cum enim Cassianus in Collatione decima tertia dubitari non posse dixisset, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina beneficio creatoris inserta, quæ nisi opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis pervenire non possent, multis & solidis argumentis errorem istum, ab ejusquam tradidimus Augustinianæ doctrinæ tramite non recedendo, confixit. Docet enim in primis omnia virtutum semina seu principia primæ prævaricationis merito periisse. Virtutum semina quæ beneficio creatoris inserta sunt, prævaricatione prima parentis evulsa sunt, nec haberi queunt, nisi eo restituerent qui dederat. Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum quæ habuit capax est. Et libro tertio de vita contemplativa: Sine dono Dei nec virtutes possunt apparere vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitia virtutes imitantia, devitari. Nullum autem virtutum semen exilius est, quàm virtutis appetitus. Docet errorem istum inde fluxisse, quod cernerent homines, multa præclara bonorum operum officia in infidelibus quæ speciem virtutis habere viderentur: Puto autem istum veri similitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis existimat reperiri, ideo scilicet, quia multi eorum sunt iustitia, temperantia, continentia, & benevolentia sectatores. Docet hujusmodi virtutum semina & opera inde profluentia virtutum

carere veritate, esseque vitiosa: Sed quia ipsi studij non Deo, sed diabolo serviunt, licet habeant de temporalit laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritalem sed animalem; non caelestem, sed terrenam; non Christianam, sed diabolicam, & hujusmodi, quæ latius antè diximus. Docet, non alia ex causa ista præclara officia à virtutum veritate deficere, nisi quia mens infidelium ab illius finis amore, à quo omnis virtus veritatē & essentiam suam trahit, frigescendo deflexit: Absit ibid. c. 27. ab animis piorum fallaci doctrina insidiosa deceptio. Virtutes cum vitij habitare non possunt. Quæ enim participatio, inquit Apostolus, iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Virtus namque principaliter Deus est; cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem. Huius cum participes sumus, habitat Christus in nobis, quæ est Dei virtus, & sapientia. Habuat fides, spes, charitas. Dei enim participes non aliter efficiuntur nisi dilectione. Cum vero ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis. Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? Abeunte sapientiâ, quid residueat nisi insipientia? Non regnante iustitiâ, quid dominetur nisi iniquitas? Et inferius rursum omnia revocans ad charitatem, quæ sola omnium fons & finis officiorum bonorum diligitur: Et tanta est secundum istum liberi arbitrij vel incolumitas vel facultas, ut charitatem, quæ in omnium arcibus virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habeat voluntate. Eo quippe redit, quod virtutum semina dicuntur inserta naturaliter, ut illius charitatis initium, sine quo nulla virtus vera esse vel intelligenter cogitari potest, ex nobis proficisci censeatur. Quo respiciens, statim subiicit: Et ne possimus oportari, ideo dilectionem dicam ex Deo, quia in natura hominis hic satus esset affectus, paulo post ait: Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos.

Porro quemadmodum iam antè de virtutibus veris infidelium, aliisque nonnullis dogmatibus diversis locis admonuimus, ita etiam de isto dogmate, quo virtutum verarum semina dicuntur inserta homini naturaliter, admonemus, à Gentili manasse Philosophia. Philosophi namque, cum in omnium hominum (quos non penitus in vitiorum abyssum perverti vivendi consuetudo mersisset) naturâ vigere cernerent iudiciū quoddam de multorum actuum honestate, deque fœditate remorsum conscientiæ, quosdam etiam ad quædam virtutum civilium officia esse propensos, neque quicquam aliud ad virtutem veram opus esse arbitantes, quàm ut ista, quibus nihil altius ad rectitudinem humanis affectibus inferendam intelligebant, per se & propter se ipsa expeterentur; semina virtutum omnium humane menti tribuerunt; quæ solo cultu, & exercitatione in maturam virtutem crescerent, & nitescerent. Audi Tullium Peripateticæ Stoicæque

Lib. 5. de
fin.

Quæ virtutis tanquam purioris elementa ipsi naturæ tribuentem: Natura igitur corpus quidem hominum sic & genuit & formavit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente aetate fingeret &c. Quod autem in homine præstantissimum atque optimum est, id deseruit: etsi dedit talem mentem, quæ omnem virtutem iam accipere posset, ingenitæque sine doctrina notitias parvas verum maximarum; & quasi instituit docere, & induxit in ea quæ merant tanquam elementa virtutis. Sed virtutem ipsam inchoavit, nihil amplius. Itaque nostrum est (quod nostrum dico artis est) ad ea principia quæ accepimus consequentia exquirere, quo ad sit id quod volumus effectum. Satis aptè profectò Philosophiæ instituto, quæ nihil ad perfectam virtutem amplius exquirebat, nisi ut propter se officia amicitia, iustitiæ, fortitudinis appeterentur. Cujusmodi consideratione & Augustinus aliquando dixit: Voluit Deus insinuate omni animæ initia intellectus, initia sapientiæ. Et vim animæ tribuit, quæ legitimè aliquid & sentit & facit. Sed istiusmodi non tam virtutum semina, quam roinæ sunt, ex illa primæva hominis integritate superstitēs. Quibus primū Pelagiani atque Semi-Pelagiani hæresim suam imposuerunt: easque postea Scholastici Doctores, non satis attenti quid in isto Gentilium, verumque virtutis finem ignorantium placito Christiana doctrina per Augustini & Prosperi calamum explicata reprobasset, in Christianorum etiam scholas induxerunt, non minime Ecclesiasticæ doctrinæ, prout eam Augustinus in omnibus suis lucubrationibus

Serm. 38. de
verb. Dom.
c. 8.

constanter docuit præjudicio. Nam illi hæretici seminibus istis Philosophicis veras virtutes, vera opera bona, solâ voluntatis humanæ potestate proficisci posse, ideoque arbitrium hominis sine ulla Christi gratia esse potens ad benè operandum, & liberum tradiderunt. Quod quia constanissimè Scholastici repugnare cernebant, duplicem hominem in uno homine condiderunt, duplicem fidem, duplicem charitatem, duplices virtutes, duplicia opera, una naturalia, altera supernaturalia, de quibus in universa doctrina Augustini vel ullo antiquo gratiæ defensore, ullove Ecclesiæ concilio vestigium nullum inveniri potest. Sed sicut uno absurdo dato, cetera accidunt, ita semel admissa in veris virtutibus definiendis, humanæ Philosophiæ auctoritate, totam doctrinam Augustini de virtutibus diametraliter ei repugnantem coacti sunt perturbare & intolerandis modis ab ejus mente detorque, ne gravissimâ ipsius in hisce quæstionibus auctoritate premerentur. Quasi verò Augustinus non illas ipsas virtutes, quas Philosophi & Scholastici naturales dicunt, vitia propriè dicta nuncuparet; non illa ipsa opera, quæ ipsi bona vocitant, Augustinus mala, peccata, ignibus puniendâ diceret; & consequenter non illam ipsam, quam ipsi ad benè agendum naturaliter libertatem appellant, Augustinus captivitatem sub terrena cupiditate tanquam diaboli frutice definiret.

C A P V T X V I I.

Nugæ, delirium, insania, error impietas contraria Christianorum sensui, scripturis, & fidei, quod infidelium sit ulla vera virtus, vel opera sine peccato juxta Augustinum, & Concilium Arausicanum.

Lib. 4. cont.
Jul. c. 3.

XVid.

SE d quia non satis est Augustini doctrinam in medium protulisse, nisi etiam constet, quanta certitudine veritatis eam asseruerit, operæ pretium fuerit ea de re pauca dicere; ne alioquin Augustinus eam velut subtilitatis humanæ cogitationem, & propterea pro more scholæ, sine Christianæ doctrinæ præjudicio, utrimque disputabilem tradidisse videatur. Quapropter opera infidelium non tantum non esse bona, & ad vitam æternam inutilia, sicut Pelagiani fatebantur, sed mala atque peccata; & consequenter eorum virtutes non fuisse veras, sed vitia nomine & specie virtutum palliata, tantâ docuit Augustinus asseverantiâ atque securitate, ut majore non posset Catholicam fidem. Asserit enim, adversarium istius doctrinæ suæ aut

Anione qua dixerat, omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuosè aut sterilitè, id est, ad vitam æternam inutiliter boni sumus. Fieri enim, inquit, non potest, ut sterilitè boni sumus, sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali. Dicit multa insana ex contraria opinione consensu, quæ statuit aliquid sterilitè, hoc est, ad vitam æternam inutiliter esse bonum: pigram dicere, quam multa te sequantur insana talia sentientem, talia dicentem; talia scribentem, in talibus me, quod similiter non desipiam, velut censorie reprehendentem. Et rursum nonnihil superius non paulò acerbior: Proxius nec vera est castitas animi fornicantis, id est, animi qui recessit à Deo, & vera insania est hominis dignitas hoc dederit, & ridens. Dicit, hoc non solum veram insaniam esse, sed etiam scripturæ repugnare: Itane aut contra scripturas sanctas infidelis animus fornicari negas, aut esse in animo fornicante veram castitatem dicis, & rides, & sanus es? Unde, quomodo, quâ ratione istud fieri potest? Proxius nec illa est castitas vera, nec sanus vestra. Dicit, errorem esse,

esse, & in ista sententia asserenda Iulianum non de nomine disceptare, sed errare quantum errari potest: Breuiter accipe, ne forte cum in rebus ipsis tantum erres, quantum errari plurimum potest, videas totum certare de verbis. Dicit, aduersam sententiam esse impiam: De tali opere, quod est nudum operire sine fide, non in Domino gloriar, hoc est, illud non referre per fidem ad Deum, sicut hoc sapissimè explicuerat, solus impius negat esse peccatum. Dicit, neminem dubitare Christianum, quin mala voluntate fiant opera quæcunque infidelium, & ideo sint peccata: Ex quo colligitur, ipsorum esse peccata, quibus & bona male faciunt; quia ea non fide sed infide, hoc est, fuita & noxia faciunt voluntate. Quis voluntas, nullo Christiano dubitante, arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Denique aperte dicit suam Catholicæ fidei doctrinam esse, & ex Catholica fidei principijs se revincere aduersarium. Cum enim Iulianus Augustini doctrinam, quæ dixerat, in conjugibus infidelibus non esse veram castitatem, vel opera verè bona, calumniando traduceret, quod cum Manichæo traderet, facinora cum fide perpetrata culpam evadere, respondet ei Augustinus: Sed quid ad nos, siue dicant hoc Manichæi, siue etiam ipsi calumnieris: cum hoc Catholica fides non dicat, quam tenemus, ET CUIUS TE PONDERE URGE-MUS. Nos enim ea quæ videntur opera bona dicimus non esse vera bona sine fide: quoniam opera verè bona necesse est Deo placere, cui sine fide quia impossibile est placere, profectò quod verè opus est bonum, sine fide non potest esse.

Quapropter Concilij Arausici Patres, cum scirent sanctum Augustinum doctrinam illam de virtutibus atque operibus infidelium tantæ certitudine constantiæque tradidisse, eam pluribus canonibus sanxerunt. Hinc nono canone dicunt: Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur operatur. Hinc vigesimo: Nulla facit homo bona, quæ non Deus praestet ut faciat homo. Hinc decimo octavo: Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia quæ non debetur praedit, ut fiant. Canones enim isti ex Augustini non tantum doctrina, sed etiam ad apices usque ex verbis ejus expressi sunt: qui nullam omnino agnoscit boni operis gratiam, aut bonæ voluntatis, sine qua nullum omnino bonum opus esse potest, ante susceptam fidem. Nam in initio fides est etiam initium bonæ voluntatis, & consequenter boni operis.

Cardinem autem, cui tota istius doctrinæ moles nititur, ex lucubrationibus imperfecti operis contra Iulianum in hac re capitale aduersarium ejus desumentes, similiter infallibili suâ autoritate munierunt, dum ipsius Augustini verbis, jam verò suis pronunciarunt: Cuiusmodi Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortunam, diuitem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hæc

enim verba sanctus Augustinus aduersus Iulianum intonauit, dum virtutes Gentilium, quas more suo steriles esse, id est, inutiles æternæ vitæ sentiebat, prædicando diceret, Fortitudinis lacertos in contemptu dolorum per Gentiles Christianos, asidue elavisse. Quod si fortitudo Gentilium ex mundi cupiditate nata fuit, ut fides isto canone expressa docet, profectò & temperantia, & iustitia, & prudentia, quæ regendis illis præsidebat. Eadem quippe cupiditate bona diliguntur, quæ mala bonis aduersantia fortiter tolerantur, eoque fortius, quo animus ardentiore mundi cupiditate succenditur. Quid verò sit mundi cupiditas, nemo nescit, nisi qui Catholicam fidem nescit, quæ docet eam non esse à Patre, ut eam à diabolo profectam esse nemo dubitaret. Quo fit, ut illam cupiditatem, ex qua Romanorum virtutes natae sunt, Babylonicam vocet Augustinus, terrenæ patriæ dilectionem, cui consulere ex virtute videbatur: eam, ex qua quorundam continentia pullulabat, vanam cupiditatem, & per hoc pravam, quæ frenaret alias pravæ cupiditates: eam, ex qua virtus Stoicorum, iniquitatem atque superbiam, itemque cupiditatem laudis & gloriæ, quæ non quidem alijs, sed sibi ipsis plauerunt, & evanuerunt in cogitationibus suis. Quæ quidem etiam atque etiam ab ijs considerari & suis momentis expendi velim, qui vel Augustinum, vel me in ejus indagandis sensibus falli putant, ne forte ipsi nimia Philosophiæ Gentium consecratione fallantur. Nam sententiam illam Iuliani, quam tantâ severitate Augustinus & Synodus Arausicana proseripsit, non aliud esse quam ipsissimam Philosophorum sententiam, quæ veras virtutes hominibus Deum verum ignorantibus tribuit, quibus ipsam honestatem operum bonorum sectarentur, quamvis ad æternam vitam inutiles essent, nimis perspicuum est ex ijs quæ deduximus. Videant igitur Philosophi admiratores, ne in hac eorum doctrina asserenda etiam ipsi periclitentur. Vinculum, quo natura rationalis obstringitur Deo, ut illum solum diligit, neque quicquam nisi propter illum, à quo habet ut sit, incomparabiliter strictius est, quam Gentilis Philosophia suspicari potuit. Vulnus quo cecidimus à Philosophis ignoratum fuit: longèque altius inflictum, quam nonnulli Theologi Christiani putant. Argumenta eorum pro virtutibus & operibus bonis infidelium Philosophica sunt, humana sunt, ratiunculis subnixæ levioribus, quam ut eis Augustini, Prosperi, & antiquorum omnium gratia defensorum auctoritas cedat. Quorum hæc in re tantus consensus est, ut S. Episcopus Rossensis gloriosusque Martyr dicat, esse sententiam omnium Patrum, etsi Scholastici dissentiant. Et hætenus de virtutibus & operibus bonis infidelium. Nunc tempus est, ut quo pacto hæc omnia scopo nostro congruant ostendamus.

CAPVT XVIII.

Declaratur ex ante dictis à capite decimo quinto huc usque quo sensu doctrina sancti Augustini de amissa boni faciendi & mali cavendi libertate, inductaque peccandi necessitate intelligi debeat.

QUOD ut liquidius constet, meminisse lectorem velim, nos in superioribus per multa capita doctrinam sancti Augustini velut certam indubitamque protulisse, qua docebat naturam humanam peccato primi hominis ita violatam esse, & arbitrium voluntatis sub terrenarum rerum cupiditate depresso, ut libertas ad faciendum bonum & ad abstinendum à malo interierit, & loco libertatis peccandi necessitas consecuta sit. Quæ doctrina quamvis in Augustini scriptis ita manifesta sit, ut in oculos vel somnolentissimi lectoris irruat, verbaque sensum suum luculentissime secum ferant, inventa tamen est nonnulla tergiversatio ab ijs qui difficulter sibi persuaderi sinunt, Philosophos libertatem arbitrij ad bonum malumque prædicantes tantoperè in re naturali lumine quasi sibi perspecta deviasse. Quamobrem interpretationem, vel potius everfionem doctrinæ ipsius, non ex lucubrationibus ejus, sicut oportebat, sed ex ingenij sui viribus excogitarunt, qua dicant, juxta Augustinum perijsse libertatem ad bonum, nempe pietatis atque religionis; non moralis honestatis: nisi fortè eatenus, quòd jam post peccatum solis arbitrij viribus totam legem moralium præceptorum implere non possit: perijsse libertatem abstinendi à peccato, inductamque peccandi necessitatem, quia non potest ante gratiam sine peccato mortali vivere, multò minùs absque omni peccato, sicut homini ante peccatum facile fuit. Ab ista recentiorum interpretatione ut Augustini doctrinam vindicaremus, verum sensum ejus illum esse diximus, quem planissime verba præ se ferunt, hoc est, ita peccato perijsse libertatem arbitrij ad faciendum bonum, ut ante gratiam non solum non possit universam legem moralis honestatis implere, sed nec unam quidem, nec unum opus ejus, ita scilicet, ut absque omni etiam alterius generis peccato impleatur: ita perijsse

^A libertatem abstinendi à peccato, ut nec in ullo quidem opere omnis peccati culpam possit effugere: ita inducta esse peccandi necessitatē, ut in omni actu, quo legem sibi videtur vel servare vel transgredi, reus alicujus peccati teneatur. Hunc sensum trium illorum capitum, de perdita boni faciendi malique vitandi libertate, inductaque consequenter peccandi necessitate, ut genuinum esse probavimus, septem aut octo argumentorum classibus ex ejusdem sanctissimi Doctoris doctrina à capite decimo quinto huc usque demonstravimus, nullum omnino opus, non solum pietatis eternæque vitæ meritum, sed nec morali honestate bonum, sive non malum, sine gratia Salvatoris, imò sine fide posse fieri: ejus doctrinæ illustranda causa longo illo circuitu de omnibus operibus & virtutibus infidelium tanquam peccatis & vitijs ulsi sumus. Quæ si vera sunt, sicut juxta Augustini principia vera esse dubitare non sinimur, perspicue sequitur, omnem omnino libertatem arbitrij ad bonum morale faciendum ita perijsse, ut nullum omnino opus moraliter bonum sine vera proprièque dicta gratia possit facere, ut propterea quoque arbitrium ante gratiam illam non sit liberum à peccando abstinere, sed quodcumque se verterit hic & nunc in singulis actibus, quadam humanis viribus insolubili peccandi necessitate teneatur. Si enim non esset in voluntate necessitas peccandi in singulis actibus ante gratiam, profectò ante illam facere posset aliquem actum saltem moraliter bonum. Nam in moralibus non esse actus medios, qui neque boni sint, neque mali, in Augustini doctrina nulla controversia est, qui ex finis illius, quem vera sapientia præ oculis habendum præcipit, absentia & presentia malitiam quorumlibet officiorum bonitatemque metiri solet. Iam quid argumentorum adversus istam doctrinam à recentioribus opponatur, expendendum est.

CAPVT XIX.

Solvitur argumentum primum ex Augustino, & ostenditur, quomodo juxta mentem etiam Scholasticorum libertas arbitrij in peccando cum peccandi necessitate consistat.

PRIMUM igitur argumentum ita formari potest: Si non est libertas abstinendi à peccato, sed peccandi necessitas in voluntate, jam peccatum non erit peccatum. Quod enim necessarium est hoc ipso non est peccatum, utpote quod voluntarium esse debet. Unde Augustinus: *Vs-*

^A que adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Vbi peccatum voluntarium non aliud quam liberum intelligi debere, videtur manifestum. Ergo nec ex mente Augustini per peccatum peccandi necessitas adducta dici debet, utpote quæ repugnet voluntario sive libero.

Lib. de vera Relig. c. 14.

Respon-

Respondetur, hoc argumentum, sicut à A
Scholasticis intelligitur necessitas peccandi
& libertas abstinendi, nullam omnino vim
habet adversus Augustini sententiam. Ipsi
enim peccandi necessitatem vocant, qua quis
ad hoc peccatum, quod hic & nunc perpetratur,
ita determinatur, ut ab eo abstinere non
possit: libertatem autem dicunt, qua illud
potest facere, & à faciendo abstinere. Hu-
jusmodi autem faciendi necessitatem, neque
tribuit libero arbitrio Augustinus, neque ab
eo tollit huiusmodi libertatem abstinendi: sed
hæc est necessitas, quam Augustinus peccato
adventam esse proficitur, quod liberum arbi-
trium ita rerum terrenarum cupiditate capti-
vum sit, antequam fide Creatoris charitate-
que liberetur, ut quoquo verum se se verit,
in genere necesse sit illud malè agere; sic ta-
men ut in singulari nullum peccatum ita ne-
cessario perpetret, quin ab eo possit abstinere: B
sed ab illo abstinendo in aliud incidat, quod
similiter aliud faciendo cavere potuisset. Hæc
necessitas peccatum in genere duntaxat, non
singula peccata in particulari respicit:
nec illam liberæ voluntatis indifferentiam
tollit, quam Scholastici recentiores postu-
lant. Similem enim necessitatem omnes po-
nunt in Deo, Angelis, ac beatis hominibus
respectu boni; & saniores etiam in demoni-
bus damnatisque hominibus respectu mali:
cum tamen singulos actus bonos Deus, An-
geli, Beatique liberæ faciant voluntate, ac
dæmones damnatique malos. Ita quippe fa-
ciunt & illi opus bonum, & isti malum, ut
non solum illud non facere possint, sed etiam
aliud alterius rationis facere. Quod si hoc
Scholasticis ad salvandam ipsius Dei, & An-
gelorum, beatorumque hominum libertatem
in singulis actibus abundè satis est, & iuxta
eorum principia satis esse debet, quæ nullo
modo libertatem contrarietatis boni ac mali
ad arbitrij aut actus ejus libertatem; sed so-
lummodo libertatem contradictionis ut ne-
cessariam postulant: coguntur etiam profiteri,
arbitrium lapsorum hominum nullo modo in
peccando desinere esse liberum, quamvis ge-
nerali quâdam peccandi necessitate vinciantur.
Erit enim liberum quoad exercitium, ut lo-
quuntur; necessitatum quoad specificationem.

Iam verò sic Augustinum revera illam pec-
candi necessitatem intelligere, ex eo perspi-
cuum est, quod ipse non raro fateatur, unum
peccatum à peccatore posse alterius peccati
perpetratione vitari, unam tentationem alteri
cedendo superari. Qua de re in genere dicit
in libro de Civitate Dei: Nonnunquam sunt
apertissima vitia alijs vitijs vincuntur occultis, quæ
putantur esse virtutes. Et in libro de continen-
tia de nonnullis dicit, quod continentia vel erro-
ribus servantur, vel aliquas minores cupiditates adeo D

vincunt, ut alias expleant, quarum granditate vin-
cuntur. Et in particulari ad singulos descen-
dendo modos, quibus vitium incontinentiæ
aliò vitio superatur: Quidam, inquit, quod mi-
rum dictu videri potest, per incontinentiam se conti-
nent; veluti si se mulier contineat à marito, quia hoc
tur. aut adultero: quidam per iniustitiam &c. Item
quidam continent decepti fide falsa, & vana speran-
tes, vana sectantes, in quibus sunt omnes hæretici,
quorum continentia vera esset, si esset & fides vera.
Et de Agonistis coronam corruptibilem app-
tentibus: Hæc, inquit, cupiditas vana, ac per hoc
prava, vincit in eis & frenat alias cupiditates. Et
de Romanis gloriæ cupiditate mira perpe-
trantibus: Istò uno vitio, id est, amore laudis, pe-
cunie cupiditatem, & multa alia vitia comprimentes.
Et rursum: Ceteras cupiditates huiusmodi ingenti
cupiditate prefferunt. Et utrumque simul tan-
gens modum, quo vitium, vel iustitia, vel
aliò vitio superatur: Quoniam revera vi-
tium est, (vili velle emere, & caro vendere) po-
test quisque adipisci cuiusmodi iustitiam, vel alicuius
alterius vitij, quod huc contrarium est, incurrere pe-
sistentiam, quæ huc resistat & vincat. Cuiusmo-
di sententiæ sancti Augustini tam crebæ, tam
perspicuæ quotidianorum exemplorum luce
firmatæ manifestissime demonstrant, non ita
doctrinam ejus de peccandi necessitate capien-
dam, quasi hominem sine ulla omnino in-
differentia ad hoc vel illud peccatum perpelli
velit: sed ita tantum, ut in genere quocunque
sele concupiscentiarum suarum servus verte-
rit, peccatum evadere non possit. Talis enim
animus indefinenter servit temporalibus desiderijs. Frey. 3. Ser.
mon. q. 12.
Et, ut alibi dicit, malitia qualitate sive huc, sive
illuc moveatur, male moveatur. Supt. Exod.

Ex quibus Augustini principijs & illud intelli-
gitur, quo pacto consuetudines radicatae, ut
supra vidimus, peccandi necessitatem vocet.
Non enim sic intelligi debet, quasi determi-
natè nullâ relicta exercitij indifferentia ex con-
suetudine peccatum perpetret, sed ita tantum,
ut quemadmodum qui per originalis peccati
plagâ illâ generali & humanis viribus indele-
bili creaturæ cupiditate possessus est, necessario
peccat aliquo cupiditatis actu, nisi illa inspi-
rata cælestis Creatoris charitate superetur; ita
qui certi vitij cupiditate per consuetudinem
inolitam radicata detinetur, tentatione pulsa-
tus, aliquo istius vitij actu ex necessitate ca-
dat, nisi alio potentiori cupiditatis alterius
retinaculo teneatur. Casus tamen ille in ista
vitij inoliti specie mille modis variari potest.
Sic enim superbi & humanæ laudis avidi ex
ejusdem vitij cupiditate & loquuntur & silent;
se jactant, deprimuntque; honores ambiunt,
& aspernantur; jejunant, & comedunt: cum
in omnibus idem appetitus excellentiæ allo-
quenda, vel timor amittenda dominetur.

Cap. 12.

Lib. 4. con-
tra Jul. c. 3.Lib. 4. de
Civitate Dei.Lib. 13. de
Trinitate.

CAPVT XX.

Declaratur quomodo nunc sit liberum à peccato abstinere juxta mentem Scholasticorum, etsi hoc negare videatur Augustinus.

Lib. de duobus animab.

Lib. 1. tract. 1. 15. & 1. 1. oper. imperf.

Lib. 21. de Civit. c. 16.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.

Rom. 12.

Lib. 1. tract. cap. 15

HINC ulterius & illud liquet, quo pacto nihil Scholasticis repugnet id quod sapientissime Augustinus dicit, nunc post lapsum primi hominis, non esse liberum à peccato abstinere: ac definitionem peccati, qua dicitur esse voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere, se tantum de peccato primi hominis, seu de peccato quod non est poena peccati, intelligere. Qua de re testimonia ejus multa in precedentibus dedimus. Nam ista & similia non sic intelligit Augustinus, quasi nunc non possit quoquo modo ab illo peccato, quod hic & nunc facit, abstinere, nempe aliud vel ejusdem generis vel alterius perpetrando, quod multis ejus testimonijs & exemplis jam falsum esse declaravimus: sed ita intelligit, non esse liberum abstinere, ut nec illius nec alterius peccati, sive levioris, sive gravioris, in abstinendo sit reus. Parvi enim momenti est Augustino libertas illa exercitij seu indifferentia abstinendi Philosophica, quā unum peccatum in aliud irruendo fugitur. Sed de illa libertate loquitur, qua sic abstinere à peccato potest, ut peccatum sine peccato superetur, atque ita sequatur vera peccati victoria, qua verè victor peccati, non à peccato victus dici queat. Nam ex isto doctrinæ & intelligentiæ fonte nascitur, quod Aug. peccatum nunquam victum esse sentiat, nisi Dei amore, non aliā pravā cupiditate vincatur. Nam cum dixisset, ut jam vidimus, quod nonnunquam apertissima vitia alijs vitijs vincantur occultis, subtexit illic: Tunc itaq; victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Et alibi exponens, quid sit non intrare in tentationem, hoc est, abstinere à peccato, cujus tentatione pulsatur: Non intrat, inquit in tentationem, si voluntate bonā vincat concupiscentiam malam. Nimirum juxta illud Apostolicum: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Si quis enim concupiscentiam malam aliā voluntate mala vicerit, jam in tentationem intravit, neque victor mali, sed à malo victus erit, unde in eodem illo loco ubi de libertate abstinendi à peccato & resistendi malæ cupiditati disserit, non semel indicat se de tali resistendi & abstinendi potestate loqui, qua peccatum bonā voluntate, nulla alia peccati cupiditate reprimatur. Quisquis, inquit, sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum SINE PECCATO resistere, nec tamen facit, utique volens peccat. Et rursum: Qui verò cogenti cupiditati bonā voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta iustitia, iam hoc ita peccatum est, ut sit etiam poena peccati. Ecce sine alio peccato, bonæque voluntate concupiscentiæ refi-

Astendum esse docet; ut quis cupiditate sua non coactus, sed liber in abstinendo esse dicatur. Hæc igitur consequenter etiam ratio est, cur nunquam verè seu veraciter tentationem peccati superari tradat, nisi quando non alterius cupiditatis sed iustitiæ delectatione superatur. Neque id sit veraciter (scilicet vitia vincuntur) atque sinceriter, nisi vera dilectione iustitiæ. Hæc est autem in fide Christi. Et alibi: Probatur non regnare concupiscentia, dum iustitia delectatione vincente non sunt mala. Et in sermone de Natali sancti Vincentij: Quisquis vitia suis hoc se posse præsumpsit, etsi videtur vincere patientiā, vincitur à superbia. Bene vincere, hoc est, universas machinas vincere &c. Quando ergo vincit, nisi cum dicit: In Domino laudabitur anima mea. Si hoc est, benè, veraciter, sinceriter vitium vincere, iustitiæ delectatione universas machinas vincere, profectò, hoc est, juxta S. Augustinum peccato resistere, & à peccato abstinere, iustitiæ delectatione, bonæque voluntate resistere & abstinere. Alioquin peccato non resistitur; sed ceditur; non abstinetur, sed committitur; si non istud, certè aliud, quod ex eadem concupiscentiæ prementis instantisque importunitate proficiscitur. Ex quibus admodum sanè perspicuum est, nullam Scholasticis ansam querimoniarum per illam peccandi necessitatem, sublatamque abstinendi libertatem, quam August. docuit, esse datam, quo minus illam exercitij seu contradictionis libertatem singulis peccatis perpetrando, quam ipsi ad veram arbitrij libertatem satis esse putant, salvam habeant. Hoc tamen ingenue fateor me in universis Augustini monumentis nondum invenisse, quod peccata, quæ ante gratiam per concupiscentiæ nobis inspersæ conspersæque necessitatem committuntur, idecirco nobis libera sint, quia possumus unum peccatum alterius cupiditate superare, aut hoc vel istud quadam indifferentia contradictionis ommittere, & aliud facere. Aliam ista Philosophiam quam Augustini sapiunt. Quæ libertas contradictionis si cui ad intelligendam ejus doctrinam de peccatorum libertate, conjunctaque peccandi necessitate sufficere videatur, equidem per me licet. Non enim hujusmodi indifferentiam à peccatis lapsorū hominum ex necessitate commissis excludit Augustinus; quamvis, ut verum dicam, nec eam in ullis, quod sciam, lucubrationibus sollicitè quærat aut possulet, aut sub nomine libertatis arbitrij ad peccata facienda vel commemoranda putet. Ut propterea non immerito adhuc inquiri possit, utrum August.

ita intelligat reuera, quemadmodum diximus, huiusmodi loca sua, quibus dicit peccatum ita esse, voluntarium, ut a nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Item b nusquam nisi in voluntate esse peccatum. Nam in huiusmodi verbis voluntas opponitur necessitati, sicut patet iisdem locis citatis, quando adjicitur: Quod autem b. mini a perverso Angelo persuasum dicitur, etiam ad hoc utique voluntate consensit. Nam si necessitate id fecisset, nullo peccati crimine teneretur. Ut proinde voluntas non sit aliud quam libertas, ipsomet Augustino dicente: Quamquam si liberum non sit abjicere, (scilicet a

peccato) non est voluntas. Ratio dubitandi est, quod Augustinus expressis verbis saepius doceat, nunc non esse liberum abstinere a peccato, imo peccata nunc non committi voluntate, sed necessitate: Iam penalis virtutis subsecuta ex libertate fecit necessitatem, quae tamen peccata si primus homo, ut audivimus, necessitate fecisset, nullo, inquit, peccati crimine teneretur. Nam quare magis primus homo per illam necessitatem fuisset excusatus, quam posteri ejus, si talis peccandi necessitas indifferenciam exercitij non excludit.

CAPVT XXI.

Eadem Augustini loca exponuntur aliter juxta genuinam ejus sententiam.

QVAMOBREM quia nonnullis gratum futurum arbitror, verum Augustini sensum intelligere, eumque non modo non repugnare Scholarum principijs, sed neque suis, operapretium erit istorum locorum satis difficilem intelligentiam & a recentiorum sensibus paulo remotiorem patitis; Deo juvante, patefacere: sciendum est igitur, voluntatem atque necessitatem in istis Augustini & alijs plerisque locis longe aliter quam a Scholasticis usurpari. Hi enim non aliam intelligunt voluntatem (loquendo non de potentia, sed de motu ejus) & voluntarium, quam vel motum generaliter qui a potentia voluntatis proficiscitur, qualis est & amor beatificus; vel certe motum quem perfecte voluntarium vocant, hoc est, phrasi in scholis usitatam; liberum seu indifferentem ut fiat vel non fiat positus omnibus ad agendum necessarijs: cui oppositum intelligunt necessarium, seu id quod ad unum tantum determinatum est. Neutrum istorum ab Augustino in istis vocabulis intelligi solet. Voluntas enim ab eo peculiari phrasi usurpatur pro motu voluntatis illo, qui nullam coactionem non solum physicam quae respectu voluntatis impossibilis est, sed neque moralem a potentia voluntatis proficiscitur, sive motus ille positus omnibus indifferenter ab ea, sive ad unam partem determinatam fluat. Motus vero qui sic coactus a voluntate nascitur, sive terrente metu mali, sive concupiscentia stimulante, vocatur ab Augustino necessarius, & necessitas ipse metus aut cupiditas quae exprimitur; sive interim motus ille singularis ita fiat a voluntate, ut alio metu aut cupiditate vitari possit, sive non possit. Haec acceptio respondet vocibus illis a voluntate deductis, quibus dicitur aliquis volens aut nolens aliquid facere. Nolens aliquid facit, qui invitatus, aut coactus, aut necessitate id facit: volens est contrario, qui sponte nullo intrinsecus contra voluntatis inclinationem impellente. Hinc enim iste motus, voluntas, illa necessitas seu necessarius, id est, coactus dicitur. Hoc

enim Augustino est necessarium, ut late infra declarabimus, quod sit nolentibus nobis, sive absolute, sive secundum quid; ut respectu voluntatis non aliud Augustino sit necessitas, quam coactio. Sed ipsum Augustinum se explicantem audiamus, quod nisi fecisset, haud scio an quisquam nunc sensum ejus de voluntate & libertate, quae solum primum Adami peccatum perpetratum esse tradidit, assequeretur. Sic ergo loquitur in eodem loco, ubi non nisi voluntate peccari dixerat: definitur itaque voluntas isto modo: Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid vel non amittendum vel adipsendum. Hac definitione certissimum est, non non omnem omnino voluntatis motum esse comprehensum. Quisquis enim timore compulsus aliquid facit, non facit hoc nullo cogente; & consequenter non voluntate seu volens phrasi Augustini, seu necessitate, hoc est nolens, invitatus, & coactus facit. Sic enim ipse subtexit: Cur ergo ita tunc (cum essem Manichaeus) definire non possem? An erat difficile videre invitum volenti esse contrarium, ita, ut contrarium sinistrum dextero esse dicimus, non ut nigrum albo? Nam eadem res simul & nigra & alba esse non potest: Duorum autem in medio quisque positus ad alterum sinister est, ad alterum dexter: simul quidem utrumque unus homo potest, sed simul utrumque ad unum hominem nullo modo potest: ita invitum & volens simul esse videtur unus animus potest, sed unum atque idem nolle simul & velle non potest. Quibus in verbis invitatus seu coactus dicitur, non qui nullo modo vult aliquid, ut cum invitatus occiditur, aut deicitur, aut propellitur; sed is qui vult aliquo modo & facit, etsi invitatus velit & faciat. Declarat hoc ipsum luculentissime subnectendo: Cum enim quisque invitatus aliquid facit, si eum roges, utrum id facere velit, nolle se dicit. Item, si roges, utrum id velit non facere, velle respondet. Ita invitum ad faciendum, ad non faciendum autem volentem reperies: id est enim unum animum uno tempore habere utrumque sed aliud atque aliud ad singula referentem. Etiam ostendens quo pacto ista ad illustrandam propositam definitionem voluntatis, a qua quis volens, seu

Ibidem.

voluntarius, seu non invitus dicitur, faciente. Cur, inquit, hoc dico? Quia si rursus quæramus, quomodo ab causam id invitum faciat, cogit se dicet. Nam & omnis invitum faciens cogitur, & omni qui cogitur, si facit, non nisi invitum facit. Respondeat igitur ut volens a cogente sit liber, etiam si se quispiam cogitaret. Et hoc enim modo, omnis qui volens facit non cogitur, & omnis qui non cogitur aut volens facit, non facit. Ex quibus mox tanquam rem suâ luce clarissimam conficit, rectissime à se definitam esse voluntatem, quod sit motus animi cogente nullo ad aliquid vel non amittendum vel adipiscendum. Ex quo manifestum est, ab illo motu voluntatis, quam Augustinus voluntatem vocat, & unde dicitur ab ipso voluntarium, omnem omnino coactionem, sive metum, sive cupiditatis abesse, quia non minus aliquis efficitur invitum cupiditate, quam metu. Hinc est enim quod Augustinus nonnunquam dicit, quosdam odisse quia consentiunt concupiscentiæ, sibi displicere, quod decernunt & faciunt malum: à quibusdam gentilibus atque sententia concupiscentiæ consentiri. Et de seipso cupiditati concubitus serviente: Ex magna parte impatiebar invitum, quod faciebam volens. Voluntas igitur apud Augustinum nemini competit, qui aliquid concupiscentiæ vel metu premente invitum facit; sed est motus animi cogente nullo. Quod ipse declarat in Retractionibus, id exponens, quod illa definitione cogitaverat.

Lib. 7. de nuptiis. c. 26.

Serm. 49. de temp. c. 1.

Lib. 8. Contr. c. 5.

Lib. 7. Retract. c. 15.

Quod propterea dictum est, inquit, ut hac definitione volens à nolente discernetur. Hinc est quod talis voluntas in Augustini doctrina prorsus eadem sit, quæ libertas seu voluntas libera: usque adeo ut voluntas tali sensu, & libertas seu libera voluntas Augustino sint Synonima. Patet hoc perspicue ex eo, quod cum Aug. in peccati definitione posuisset voluntatem seu volitionem ut genus definiti, & postea subiecisset, unde liberum est abstinere, hoc est, quod non cogimur inviti facere, statim corrigi se, & postremam istam partem superfluum esse testatur: Quamquam si liberum non sit, non est voluntas; sed malum crassius quam scrupulosius definire? Nimirum quia si non est nobis liberum abstinere, hoc est, si cogimur facere, jam non est motus animi cogente nullo, & proinde non est voluntas. Et in Retractionibus voluntatem explicans: Qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente peccando, hoc est, libera voluntate peccando: quia & scientes contra præceptum fecerunt, & ille tentator suavit ut hoc fieret, non coegit. Quibus verbis ostendit, primos parentes voluntate, id est, non invitos, sed sponte, & libera voluntate, quia videlicet nullo cogente, peccavisse. Ex quo fit ut huiusmodi voluntatem in libro de Spiritu & Littera plenam & liberam voluntatem: aliteram verò, quæ quis invitum aliquid facit, extoriam vocet.

Lib. de Spiritu & Littera. c. 31.

Hinc sit consequenter, ut nisi voluntas non tantum à metu, sed etiam in primis à concupiscentiæ servitute liberata sit, motum voluntatis, quo servitur concupiscentiæ, nec liberam voluntatem, imo nec voluntatem Augustinus appellandum esse velit: Nam quando tale est peccatum, ut idem sit & poena peccati, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte, si ipsa est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, scilicet à dominatu cupiditatis, quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas, alioquin tantum cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est. Nimirum cupiditas Augustino est omnis voluntatis motus, qui ex concupiscentiæ boni cujuscunque temporalis adipiscendi vel retinendi à potentia voluntatis proficiscitur; voluntas verò solus ille motus, qui à cogente cupiditate vel metu inde pullulante sit liber; qui hac de causa libera voluntas dicitur.

Ex quo primitiva quoque causa intelligitur, cur charitas ab Augustino libertas dicatur, quia scilicet illa sola liberat voluntatem à concupiscentiâ dominante: itemque cur libertas Augustino respiciat ut terminum à quo concupiscentiam, sicut infra late deducetur, quia ab illius servitute voluntas liberatur, ut habeat actum servienti Deo in sua potestate. Hec est enim esse liberum, habere actum in sua potestate. Hæc aliæque plura ab illo principio pendent, quod juxta Augustinum, nisi sit motus animi cogente nullo, & consequenter à concupiscentiâ ad peccandum cogente liber, nec voluntas, nec libera voluntas dici possit. Necesse est enim ut volens, inquit ipse, hoc est, voluntarius, à cogente sit liber.

Ex his jam intelligitur sensus illius definitionis, quæ peccatum ab Augustino definitur esse, voluntas retinendi vel consequendi quod iniuste retinet, & unde liberum est abstinere. Cum enim voluntas in illo loco non significet aliud nisi motum animi cogente nullo, id est, motum à metu & omni cupiditate stimulante ac dominante liberum, sicut jam exponentem audivimus, apertissimum est, non omne peccatum hac definitione comprehendere. Omnia quippe peccata, quæ vel ex ignorantia vel ex concupiscentiâ committuntur, exclusa sunt. Voluntas enim ab illis poenis non est libera, nec est liberum ab illis peccatis abstinere ante gratiam; quia non sunt per motum animi cogente nullo prodeuntem. Neque nos incertis ratiocinationibus hoc colligimus, sed ipse Augustinus hoc expressè docet. Nam hoc sibi vult illa quam protulimus, expositio definitionis voluntatis: Quod propterea dictum est, ut hac definitione volens à nolente discernetur, & sic ad illos referretur intentio, qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente, peccando, hoc est, libera voluntate peccando, quia & scientes contra præceptum fecerunt, & ille tentator suavit ut hoc fieret, non coegit, hoc est, ideo libera voluntate peccaverunt, quia & ignorantia & concupiscentiâ cogente caruerunt, per quarum utramque mox dicit nolendo peccari, quia qui sic peccat non suâ sponte, aut propriâ liberâque incitatus voluntate delinquit. Et apertissime paulo post de peccati definitione, quæ requirit ut sit liberum abstinere, sic subiungit: Propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est.

Lib. 1. de nuptiis. c. 26.

Lib. 7. Retract. c. 15.

Lib. 7. Retract. c. 15.

Lib. 7. Retract. c. 15.

est, non quod est etiam pena peccati, scilicet ratione ignorantiae vel concupiscentiae, ex quibus juxta superius disputata omnia peccata lapsum hominum perpetrantur. Et rationem dans, cur illa peccata non liberâ voluntate, sed potius concupiscentiae serviente perpetrentur: Nam, inquit, quando tale est ut idem sit & pena peccati, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte, si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim liberâ est, quia in tantum liberata est &c. Et evidentissime in libris contra Iulianum, qui illa sancti Doctoris definitione abutebatur, ut conficeret, omne peccatum ejusmodi esse debere, ut inde sit liberum abstinere, & ita nullum peccatum ignorantiae vel concupiscentiae necessitate committi: Ipse est Adam, inquit, quem nostra illa definitio qua tibi placuit intuebatur, cum dicerem: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. & unde liberum est abstinere. Adam quippe omnino quando peccavit nihil in se habebat mali, si non volens, id est, invitatus argeretur ad operandum malum, & propter quod diceret: Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Ac per hoc id egit, quod iustitia vetat, & unde illi liberum fuerat abstinere. An igitur illa definitio peccatis post lapsum perpetratis convenire non potest? Audi ipsum: Nunc ei quis dicit: quod nolo malum, hoc ago, id est, ei qui concupiscentiae subjugatus est, abstinere inde liberum non est. Ac per hoc tria ista discernas & scias, aliud esse peccatum, aliud penam peccati, aliud utrumque. Quae clarissime docent id quod in Retractationibus dixit, solum id quod peccatum est, non pena peccati, hoc est, quod purâ liberâque neque concupiscentiae, neque ignorantiae subjugata voluntate committitur, hanc definitionem descriptum. Quam doctrinâ sexies aut septies in ipsidem illis libris contra illum Iuliani conatum repetit. Loca superius allegata sunt, neque hic cum fastidio repeti debent.

Juxta hanc igitur doctrinam, qua solum primum hominis peccatum voluntate, id est, liberâ voluntate, seu nullo cogente perpetratum esse docet, ita ut ei omnino liberum esset abstinere, etiam alia similia loca intelligi debent, & in primis ille celeberrimus, quem objecimus ex libris de vera religione: Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Accipit enim voluntarium prout à voluntate, hoc est, ab illo animi motu, qui nullo cogente profluit, seu à libera voluntate, juxta phrasim Augustini, nominatur: ut proinde non nisi primi hominis peccato, quod simpliciter peccatum & non pena peccati fuit, tale voluntarium competat. Fuit enim uti peccatum propriè dictum, ita etiam strictissime dicta voluntate, hoc est, ab ignorantiae & cupiditatis cogentis visco liberâ voluntarium. Cujusmodi voluntate nisi consensus Adami esset voluntarius, sed id necessitate fecisset, ut ait Augustinus, nullo peccati crimine teneretur; nempe peccati propriè dicti, quod non esset pena peccati. Quanquam etiam intelligi posset, nullo om-

nino peccati crimine, etiam illius quod peccati pena esset, futurum fuisse reum. Quod quomodo verum sit, quando de pura natura disputabimus, dicturi sumus.

Sed mira sine dubio fallacque videretur hae recentioribus interpretatio de peccato propriè dicto & liberâ voluntate, nisi ipse Augustinus eam praformasset. Nam illa ipsa sua verba explicans in libris Retractationum: Potest, inquit, videri falsa hac definitio peccati tam voluntarii, sed si diligenter discutatur, invenitur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam pena peccati, sicut superius ostendi, cum quadam commemorarem ex libro tertio de libero arbitrio. Verba verò ad quae commemorata respicit, postquam multa peccata protulisset, quae supplicia peccatorum sunt, nec liberâ voluntate, sed ignorantiae concupiscentiaeque necessitate committuntur, ista sunt: Non posse à libidinosis operibus temperare, non naturâ instituit hominis, sed pena peccati est. Cum autem de libera voluntate recte facienda loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est, loquimur.

Eodem prorsus modo & alia eius verba, & quotquot similia contra Manichaeos protulit, exponi debent; ut illa, quibus in libro de duabus animabus dixit: Nusquam scilicet nisi in voluntate esse peccatum. Nam & istic voluntas strictè sumitur pro motu liberò à cogente, sicut contra Manichaeos de origine peccati, id est, primo peccato disputantibus sumi debuit. Ut proinde nulli, nisi primo peccato & illud competat, quod liberâ voluntate commissum est. Audi & hic Augustinum, qui illud ipsum de istis verbis tradit: Peccatum, inquit, quod nusquam est nisi in voluntate, illud praecipue intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est, id est, Adami. Cur autem praecipue dicat, ipsemet rationem reddit, quia & illud peccatum quo consentitur peccati concupiscentia non nisi voluntate committitur. Ita quidem; sed hoc duabus ex causis sine praesudicio praedictorum verum esse intelligi debet; primo, quia talis voluntas ex origine illius liberâe proprièque dictae voluntatis nata est, juxta id quod subiicit: Quod si quisquam dicit, etiam ipsam cupiditatem non aliud esse quam voluntatem, sed vitiosam, peccatorum, id est, concupiscentiae servientem; non resistendum est, nec de verbis, cum res constet, controversia facienda est. Sic enim ostenditur, sine voluntate nullum esse peccatum, sive in opere, sive in origine. Illa igitur cupiditas etiam voluntas dicitur, quia ex origine liberâ voluntatis profecta est. Vnde & parvulorum peccatum ibidem dicit nusquam esse potuisse nisi in voluntate, quia voluntate commissum est, quando divini praecepti est facta transgressio. Et alibi dicit, illorum peccatum esse voluntarium, quia ex prima hominis malâ voluntate contrarium. Secundo, quia voluntas saepe ab ipso quoque Augustino latius usurpatur, hoc est, non solum pro illo liberâ voluntatis motu, qui nullo cogente à potentia fluit; sed pro quolibet, etiam illo, quo sive timori cogenti, sive dominantanti concupiscentiae servimus; quae usur-

Lib. 1. Retract. c. 13.

Ex lib. 3. de lib. arb. c. 12.

Lib. de duabus animab. cap. 10.

Lib. 1. Retract. c. 15.

Ibidem.

Cap. 13.

pa id nunc recentioribus usitata est. Hinc in
eodem illo Retractionum loco, quo solum
primum peccatum se voluntarium appellasse
declaraverat, statim addit: *Quamvis & illa
quæ non immerito, non voluntaria peccata dicuntur,
quia vel à nescientibus, vel à coactis perpetrantur,
non omnino possunt sine voluntate committi. Vbi (non
omnino) significat aliquid adesse genus vo-
luntatis, etsi non illud quo proprie primum
peccatum vocaverat voluntarium. In igno-
rantibus enim adest voluntas facti non peccati:
in servientibus concupiscentia, adest volun-
tas per imperum dominantis cupiditatis ex-
torta. Quamvis & ille qui peccat ignorans, vo-
luntate utique facit, quod cum sciendum non sit,
putat esse faciendum. Quia voluit enim fecit,
etiamsi non quia voluit peccavit. Et ille, qui concu-
piscens adversus spiritum carne, non ea quæ vult
facit, si vincitur, concupiscentia consentit v. leus; &
in eo non facit nisi quod vult, liber scilicet iustitia,
servi, g. peccati. Hinc utrumque genus vo-
luntatis & illius quæ proprie voluntas dicitur,
quæque caret quisquis in virtus seu nolens
aliquid facit, & illius quæ proprie cupiditas
nuncupatur, simul jungit in libro de Spiritu
& littera: Neque enim dici solet quisquam vo-
luntate fecisse, siquid fecit in virtus: ecce primum
genus voluntatis propriæ dictæ, qua primi
hominis peccatum voluntarium fuit ita ut ei
liberum esset abstinere. Quamquam si subtilius
advertamus, etiam quod quisque in virtus facere cogi-
tur, si facit, voluntate facit. Sed quia malit aliud,
ideo in virtus, hoc est, nolens facere dicitur. Malo
quippe aliquo (sive metus, sive cupiditatis, quæ
non exiguum est creature rationalis malum)
facere compellitur, quod volens à se evitare, vel à se
removere, facit quod cogitur: ecce secundum ge-
nus voluntatis, quæ quis timori aut cupidita-
ti compellenti cedit & servit. Et utramque
copulans: Ac per hoc si facit (is qui cogitur) non
quidem plena & libera voluntate, sed tamen non sa-
tis nisi voluntate.*

Quod si quis fortè miretur, cur Augusti-
nus ita locutus fuerit, ut omne peccatum
voluntate committi, & usque adeo volunta-
rium esse dixerit, ut si non sit voluntarium
nullo modo peccatum sit: & tamen mox
hanc generalem regulam de solo peccato,
quod non est poena peccati, hoc est, de so-
lo primo peccato, intelligendam velit; scire
debet in illis locis eum cum Manichæis de
mali origine, hoc est, de primo malo dis-
putasse, quod omnium malorum causa est,
quibus atteritur genus humanum. Hoc Ma-
nichæi dicebant esse substantiam ab æterno
malam; Augustinus liberam hominis volun-
tatem. Itaque cogebatur altius assurgere,
quàm ad causam illam, ex qua nota nobis
peccata perpetrantur. Nam & Augustinus
& Manichæi satis advertabant, ea ex lege
peccati, hoc est, ex pruriente molestissimæ;
rerum temporalium concupiscentia, seu li-
bidine, seu cupiditate proficisci; quam esse
peccati antecedentis poenam, hoc ipso satis
liquebat, quod eam in vii nolentesque pate-

remur. Talis enim animi dissipatio & mo-
lestia ostendebat non naturam mentis alienam, inquit
Augustinus de se, sed poenam meam. Et ideo non
iam ego operabar illam, sed quod habitabat in me
peccatum, de supplicio liberioris peccati, quia etiam
filius Adam. Ne igitur frustra de illis poena-
libus peccatis tempus tereretur, quæ Mani-
chæi ex lege quidem peccati, sed tanquam ex
natura mala nobis cogenita pullulare fateba-
tur, necessario veniendum erat ad primum
peccatū velut originem ceterorum peccati poenaliū
peccatorum, quod nullā tali lege in mem-
bris precedente, purā voluntatis libertate
perpetratum fuerat: & ideo purē simplici-
terque peccatum, non poena peccati diceba-
tur. Hanc ipsemet Augustinus causam sua-
rum locutionum ac definitionum voluntatis
& peccati reddit, cum Iulianus omne pecca-
tum liberā voluntate committi debere, & ab
eo abstinere liberum esse, contenderet: Hic
peccatum definitum est, quod tanquam in modo peccatum
est, non quod etiam poena peccati. De hoc quippe
agendum fuit, quando mali origo quærebatur, quale
commisum est a primo homine ante omnes homines
malum, sed tu aut non potes intelligere, aut non vis.

Ex his jam factis superque liquet, quanto-
perè in percipienda genuina Augustini men-
te fallantur, quicum audiunt, omne pecca-
tum voluntatē & liberā voluntate, seu liber-
tate, non necessitate committi; itemque
debere voluntarium non necessarium, & esse de-
bere liberum ab eo abstinere, putant illis phra-
bus suas cogitationes de illa exercitij seu
contradictionis libertate stabiliri, qua quis
peccatum hic & nunc possit facere & vitare,
committere & ab eo saltem aliud perpetrando
abstinere; reiicijque necessitatem illam,
qua quis ad peccatum istud singulare hic &
nunc perpetrandum determinatur. Nam
quamvis verum sit, semper huiusmodi liber-
tatem seu indifferentiam adesse, ut supra ex
Augustini mente declaravimus, & abesse
quoque huiusmodi necessitatem: non tamen
Augustinus, non solum in istis locis, sed nec
unquam, quod sciam, in scriptis suis talem
libertatem vel oppositam necessitatem nomi-
ne libertatis aut necessitatis destruens liber-
tatem vocat. Sed voluntas, seu libera vo-
luntas, seu libertas in illis locis est illa liber-
tas antonomastica, de qua tam multa isto ca-
pitulo diximus, & infra dicturi sumus, motus vi-
delicet voluntatis ab ignorantia & cupidita-
tis visco liberatæ, quem potentia voluntatis
pro suo liberrimo nutu elicit, & quoque verum
sive ad bonum sive ad malum flectere
potest, sicut Adamus potuit. Vnde motum
istum in malum flectendo peccavit peccatum
proprie dictum, quod nullo pacto suppli-
cium alterius fuit. Talis voluntatis motus
ante fidem nullus omnino in hominibus re-
peritur, ideoque non adest eis libertas ista
phrasi, sed sub cupiditate captivitas ad alter-
ram partem, videlicet ad perpetrandum
dumtaxat malum: quæ captivitas eadem est
cum illa jam dicta necessitate atque coactione, a
qua

qua dicuntur peccata, quæ fiunt ab infidelibus vi cupiditatis urgentis cogentisque, necessaria non voluntaria; & propterea consequenter non est eis liberum à peccato abstinere, non quasi non esset eis liberum, peccatum quod faciunt alterius peccati perpetratione vitare, quod fieri ab eis posse diximus; sed quia

A non est eis illa libertas voluntatis, quæ proprie Augustini, & Scripturæ, & Ecclesiæ phrasi libertas dicitur, qua sese scilicet à visco cupiditatis expediant, & in veri boni dilectionem transferant, qua sola liberum sit à peccatis abstinere. Et hæc de Aug. mente satis.

CAPVT XXII.

Solvitur objectio de potestate vitandi peccata. Fusè quæ peccata & quâ libertate vitari possunt, quæ non: quænam ex imbecillitate vitandi peccata esse desinant, quæ non.

Hæc si perceperis, non inuenies etiam in illis locis magnam difficultatem, quæ contra peccandi necessitatem, sublatamque abstinendi à peccato libertatem, quas Augustinus docet, alicui opponi posse viderentur. Tradit enim sæpè Augustinus, omne peccatum posse vitari, & nisi vitari posset, jam non esse peccatum. Hoc autem directè repugnare videtur illi peccandi necessitati, qua juxta eundem sanctum Doctorem potestatem abstinendi à peccato sublatam esse contendimus. Augustini loca, quibus illam vitandi peccati inseparabilem potestatem statuit, plura sunt, & præ ceteris ille ex libris de libero arbitrio; ubi cum scrupulosissimè peccati causam exquireret, opponeretq; sibi: *An forte violenta est, illa causa peccati & cogit invitum? Quod maxime propter illam peccandi necessitatē dictum est, quam ex ignorantia concupiscentiaq; adductam esse constituimus, generalissimè de peccati causis quibuscunque definit. Quæcumque illa causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur: si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An forte fallit incautum? Ergo caveat, ne fallatur. An tanta fallacia est, ut caveri omnino non possit? si ita est, nulla ergo peccata sunt. Quis enim peccat in eo quod caveri nullo modo potest? Peccatur autem, caveri igitur potest. Quæ verba sua tanquam vera alibi Augustinus agnoscit: & cum sibi proposuisset: Potest ergo ei cavere, quæcumque illa est, resisti? Respondet: Potest plane. Et in libro de perfectione justitiæ, cum sæpè Celestius Augustinum velut ad exploratam absurditatem adigere niteretur, quod omne peccatum aut vitari posset, aut peccatum non esset, respondet ei identidem Augustinus posse vitari. Fieri ergo non potest, ut necessitate peccetur, aut ut à peccato non sit liberum abstinere.*

Respondetur, si mentem Scholasticorum de potestate vitandi peccatum, ut peccatum esse possit, sequi volumus, ista loca nihil omnino stringere. Putant enim ad libertatem arbitrii in peccando, & ad potestatem vitandi peccati, ne propter impossibilitatem vitandi, peccatum esse desinat, satis esse, ut quodlibet

A in singulari possit sive bonā sive aliā malā voluntate vitari: quemadmodum ut bona sint Angelorum bonorum opera, malorumque mala, satis esse iudicant; ut singula possint prætermittere, quamvis nec hi propterea bonum possint, nec illi malum facere. Libertas enim exercitij seu indifferentia contradictionis, sicut eis ad arbitrij libertatem, ita etiam ad peccati vitandi potestatem satis est. Solutio ista facilis est, & pro tuenda Augustini doctrina contra Scholasticorum argumenta sufficit: fateor tamen ab ejus mente, & verò etiam à veritate, sicut eam Augustinus intellexit, esse disjunctissimam. A cujus propalatione quamvis meritis hoc loco temperare possem, ne novas adversus Augustini doctrinam difficultates comitovendo quas à nemine Scholasticorum excitas memini, majorem ei invidiam creem, ipsius tamen sinceritati veritatis hoc debere puto, ut sine fuco proferatur. Sicut enim in seipsa semper invicta est, & Augustini doctrinam in hac materia invictam fecit, ita, spero, suā se ipsius luce invictam esse demonstrabit.

Argumenti igitur, quod ex Augustino proposui, longe alius sensus est, quam quod peccatum ut peccatum esse possit ista Philosophicā libertate debeat saltem in aliud irruendo posse vitari: cujusmodi exercitij libertate peccata demonum multi libera esse & vitari posse contendunt. Sed hoc vult Augustinus, ita debere caveri posse peccatum, ut à peccatis abstinendo nullius peccati reus, bene videlicet faciendo, teneatur. Nihil enim omnino curat ad expendendam peccati rationem, utrum unum peccatum alterum incurrendo caveri possit, unaque cupiditas peccandi alterā cupiditate superari: sed utrum peccatum ita fiat necessarium, ut quoquò se homo ante gratiam flexerit, peccatum aliquod in genere, sive hoc, sive istud, incurrat, quæcumque tandem remanente peccatorum eligendorum indifferentia. Quem esse verum istius objecti argumenti sensum, ex genuina ejus solutione quam daturus sumus elucescet. Sed in isto sensu difficultas nos vehementer premit. Si enim ad peccatum

tum ex Augustini mente necessarium est, ut non modo malum aliud faciendū, sed vitam, bene faciendū, omnemque peccati maculam vitando, cavere possit, profecto falsum erit, quod hactenus ex Augustino diximus, ad hærere nobis ante Christi gratiam peccandi necessitatem & non esse nobis liberum à peccatis abstinere. Hoc ipso quippe definerent esse peccata: jam enim supponitur ea ante gratiam esse necessaria, nec abstinere ab eis posse juxta doctrinam Augustini. Nec minus falsum erit, quod aliquando docuit, & omne absque dubitatione verum esse consentiunt, diabolum adhuc malū facere & peccare. Nam ille maxime non habet arbitrium liberum ad bene faciendū; sed ad maximam malevolentiam pœna in scelere obduratum.

Epist. 107.

Itaque sciendum est juxta doctrinam sancti Augustini in creatura rationali duplicem statum posse spectari. Primus est naturalis, in quo videlicet natura ab ipso Deo constituitur, prout ab eius potentia & bonitate conditrice fuit, nullo adhuc omnino creaturæ peccato præcedente, propter quod aliqua pœna, sive in corpore, sive in animo, sive ignorantia, sive concupiscentia, sive auxilii necessarii denegatione puniretur. Alter est pœnalis, in quem creatura statum naturæ suæ aliquo peccato pervertendo, prolapsa diversis pœnis atteritur, ut vel ignorantia veri non videat quid recte faciendum sit, vel videat quidem, sed concupiscentiæ savientis difficultate, velut quadam naturalis libertatis infirmitate impicere vel non possit vel non lubeat, ac gratia desit quæ videat, possit, ac velit. Primum sensum spectat Augustinus, quando de creatura rationali disputat cum Manichæis: secundum, quando cum Pelagianis. Manichæi quippe considerantes malorum illorum quibus affligimur magnitudinem, & præcipue ingentem illam bene vivendi infirmitatem, quam ingenera nobis ignorantia & lex peccati parit, omnia peccata nostra naturalia esse statuerunt, hoc est, ex natura malā nobis concreatā, non ex arbitrij libertate proficisci. Pelagiani contra cum creaturæ rationalis bonum esse conditorem crederent, & peccati merito mutationem aliquam in ea factam esse non crederent, omnes ejus pœnas & benefaciendi difficultates naturales esse opinati sunt: & consequenter omnia peccata ipsā liberā voluntate posse vitari; ne alioquin, si peccata non illa flexibili in utramque partem libertate, sed concreatā malē faciendi necessitate fierent, ita ut non esset liberum bene facere & à peccato abstinere, peccata quali per carnem, ut Augustinus loquitur, reverterentur in Deum, qui creaturam suam cum ista mali faciendi necessitate condidisset. Et Manichæi igitur & Pelagiani ex eodem principio in diversos errores de libero arbitrio præcipitati sunt. Cum enim utrique statum illum pœnalem, quem perpetimur, naturalem esse sentirent; Manichæi certissimo scientes eum esse malum, non

A ausi sunt Deum bonum ejus auctorem facere, sed malum aliquod principium commenti sunt, in quod sicut status ille vitiosus, ita etiam destructo libertatis arbitrio omnia peccata ex ignorantia concupiscentiaque nescientia referrentur. Pelagiani è contrario cum firmissimè crederent, Deum bonum humanam naturam condidisse, statum illum mirabilem homini naturalem esse fixerunt: & non obstantibus gravissimis pœnis ejus, arbitrium esse potens & liberum ut motibus ejus in genus leges ponat. Adversus Pelagianos igitur originalis peccati labē Augustinus inducit, quia naturalis illa vitandorum peccatorum possibilitas, liberaque benefaciendi vitata sit, & ingruentibus ignorantia concupiscentiaque pœnis, loco naturalis libertatis ad bonum quā pollebat, sub malo captivitas, & mali faciendi necessitas ante gratiam adducta sit, quæ non nisi per Christi gratiam superari ac tolli potest. Adversus Manichæos verò ad malorum omnium fontem creaturæ naturæ libertatem, nulli adhuc supplicio sive pœnalis ignorantia sive cruciantis cupiditatis obnoxiam recurrere, magnisque & veris laudibus potestatem ejus deprecare solet: ut ita ostendat, non naturam naturaliter, hoc est, ex creatione sua connaturali esse malam; sed ipsam creaturam bonam suā se vitantem libertate esse culpandam. Hoc enim sibi volunt illa verba quibus acerrimè illum adversus Manichæos confictum, de malorum origine in voluntatem liberam, id est, omnis ignorantia & difficultatis concupiscentialis expertem referendā, concludit. *Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa in qua homo factus est loquimur.*

Epist. 107.

C Quapropter in illis locis ubi Augustinus adversus Manichæos disputando dicit: *Si causa voluntatis resisti non potest, sine peccato est celi- tur. Si cavere omnino non possit peccati fallacia, nulla ergo esse peccata. Neminem peccare in eo, quod cavere nullo modo potest. Si necessitate primum homo consensisset, nullo peccati crimine tentum fuisse. Liberum omnino esse à peccato abstinere.* Et peccatum esse debere voluntarium, hoc est, liberæ voluntatis, non necessarium, ita ut si non fuerit voluntarium, peccatum esse non possit, & hujusmodi, semper de origine mali loquitur, unde omnia mala in creaturam rationalem profluxerunt. Hoc enim non potest esse ex Deo creante, propter bonitatem ejus: Non potest esse quoque ex Deo puniente, propter justitiam ejus. Non enim culpam pœna præcedere, sed eam sequi debet. Cum ergo mali origo, seu primum malum neque natura esse possit, neque pœna, hoc est, neque naturalis neque pœnalis, neque ex toto neque ex parte, necesse est culpam esse creaturæ, & proinde ex liberrima creaturæ voluntate, hoc est, ex tali liberæ voluntatis flexibilitate proficisci, ut nulla ignorantia vel concupiscentia vel alterius cujuscumque impellentis pœnæ necessitate cogatur in malum, sed solo suo liberrimo in utramvis partem nutu. Hoc ipso namque

*Idem infra
lib. 2. de statu
pne nature
lib. 3. de lib.
arb. c. 13.*

lib. 2. c. 16.

namque quo quis contra voluntatis renisum
inuitus ad malefaciendum cogeretur, uti
nunc sæpe cogitur (quam necessitatem liber-
tati oppositam Augustinus vocat) jam non
esset primum malum, de quo ex hypothesi
querimus, sed secundum; non origo malo-
rum, sed ex origine jam perfectum; non
pura culpa, sed simul poena; non peccatum
tantum, seu strictè dictum, sed peccatum,
quod non est etiam poena peccati. Ut enim
non sit supplicium, quod creatura rationalis
benè vivendi ignorantia invita turpetur &
difficultate crucietur, & inde mala faciat, im-
possibile est juxta illud Augustini: *Pœnam
istam esse quis dubitet? Omnis autem poena si iusta
est, peccati poena est, & supplicium nominatur. Porro
quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis
est, ista hæc poena est, & pro peccato aliquo penditur.*
Quapropter primum malum quod est ori-
go ceterorum sicut nihil poenale, ita nihil om-
nino inviti sibi adjunctum habere potest.
Cum enim potius patiendū, quàm faciendū
simus inviti, vel iuste vel iniuste patitur,
quisquis inuitus aliquid patitur: *Si iuste
patitur, inquit Augustinus, non in eo peccat
quod patitur inuitus, sed in eo peccavit, quod ita
fecit volens, ut quod nollet inire pateretur. Si au-
tem iniuste patitur, quomodo peccat? Non enim
iniuste aliquid pati, sed iniuste aliquid facere peccatum
est.* Quapropter rectissime & profundissime
docet Augustinus contra Manichæos, mali
originem, hoc est, id quod peccatum tantum
est debere esse purissimè voluntarium, nullo
modo necessarium, hoc est, ex liberrima in-
differentissimaque ad bonum & malum vo-
luntate committi, ex nulla naturæ peccantis
ignorantiâ, nulla cupiditate, nulla coactio-
ne, quæ invitum adigat ad aliquid facien-
dum, posse proficisci. Hoc ipso quippe de-
fuerit purum peccatum esse, de quo quæri-
tur; essetque vel poena peccati, vel peccatum
poenæ mixtum: quod impossibile est esse pri-
mum & originem ceterorum. Hinc conse-
quenter necesse est, purum peccatum vitatu
esse facillimum, esse liberrimum ab eo abstin-
nere, solu videlicet nutu voluntatis, qui non
solum ad aliud malum, sed ad bonum quo-
que sine ulla omnino difficultate flecti potest.
Nam hoc ipso quo difficultas volentem resi-
stendo cruciaret, non haberemus jam pecca-
tum illud quod quærimus contra Manichæos,
pureque tantummodo peccatum esse debet;
sed poenam, quæ aliud purè peccatum præ-
cessisse convinceret. Sed ex alia quoque pro-
funda radice nascitur, quod peccatum sim-
plicitè, seu peccatum tantum, quod est cau-
sa ceterorum, ita liberum esse debet, ut nisi
non tantum aliud malum, sed etiam bonum
oppositum faciendo caveri possit, ne pecca-
tum quidem esse possit. Cujus rei ratio est,
non quod actus iste non esset satis liber, eâ
etiam libertate, quam Scholastici ad liberum
arbitrium postulant. Esset enim liber liber-
tate contradictionis, & exercitij, perinde in
faciendo aliud malum, sicut actus beatorum

A in faciendo aliud bonum. Sed causa est, quod
actus huiusmodi cum quantacunque contra-
dictionis seu exercitij libertate fieret, malus
esse non posset. Esset enim connaturalis in-
stitutioni naturæ, utpote per quem hoc ap-
petetur, quod inclinatio naturaliter à Crea-
tore inserta postulat. Si enim illa natura-
liter talis est, ut creatura quicquid secundum
illam fecerit, malum faciat, hæc ipso jam
non est malum, sed bonum. Non enim potest
non esse bonum id quod conforme est i-
stitutioni naturæ bonæ: cum malum in recessu
à naturæ institutione & ab instituente arte
perpetretur. Tangit hanc radicem multis in
locis Augustinus contra Manichæos: *Quid,
quod etiam in ipsis rebus quæ vituperantur nullus vi-
tuperatur nisi vitium? nullus autem vituperatur vi-
tium, nisi cuius natura laudatur. Aut cum secun-
dum naturam est quod vituperas, & non est vitium,
tuque magis emendandus es, ut recte vituperare no-
veris, quàm illud quod non recte vituperas: aut si vi-
tium est, ut recte vituperari possit, etiam contra na-
turam sit, necesse est. Omne quippe vitium, eo ipso quo
vitium est, contra naturam est. Et iustè: Si hoc
debet quisque quod accepit, & sic homo factus est, ut
necessario peccet, hoc debet ut peccet. Cùm ergo pec-
cat, quod debet facit. Quod si scelus est dicere, ne-
minem natura sua cogit ut peccet. Et rursum:
Quod si neque sua neque aliena natura quis peccare
cogitur, restat ut propria voluntate (illa scilicet li-
berrima omnique coactionis experte) peccetur.
Quod si tribuere volueris conditori, peccantem purga-
bis, qui nihil præter sui conditoris instituta commisit.
Nam ut addit, peccata tunc sunt, cum ab eius
veritate, hoc est, arte qua facta est creatura,
recedunt. Hanc ergo causam passim respicit
contra Manichæos exultimantes illum statum
in quo jam sumus ante gratiam eum igno-
rantia, & concupiscentia, peccandi; necessi-
tate, esse naturalem; quos inde refutat quia
non essent jam peccata, si ex tali naturæ in-
stitutione sequerentur. Vnde Iuliano obji-
cienti, quod homines nulla culpa sua mali essent,
& ideo nec mali essent, si sic diabolo creante natu-
rent: *quia esse quisquam nisi quod natus est non
potest; nec ab eo iustum est aliquid amplius flagitare
quam potest.* Respondet Augustinus: *Solemus
& nos adversus Manichæos ista dicere, qui non vi-
tiam bonam dicunt esse naturam, sed sine vitio &
inmutabiliter malam, quam secundum suæ fabulas
opinantur malam.* Quæ responsio longe majori
ratione locum habet, si homines cum illa pec-
candi necessitate, quam supplicia nobis nostra
pepèrerunt, Deo bono creante nasceremur.
Qua de re quia ex professo alibi differendum
erit, istis testimonijs hæc contenti erimus.*

Neutra porro ratio in ceteris peccatis
primum illud consequentibus locum habet,
ut propterea quoque possint sine voluntate illa
libera ad bonum & malum, sed captiva sub
malo voluntate, hoc est, pura peccandi ne-
cessitate committi. Non quidem prima ra-
tio, quia talia peccata sunt supplicium præ-
cedentis, quod liberrima voluntate perpe-
tratum fuit. Supplicium autem hoc ipso quo
suppli-

*Lib. 3. de lib.
arb. c. 13.*

Cap. 16.

lib.

*Lib. 3. cont.
lib. 2. c. 12.*

*Idem infra
lib. 2. de statu
pne nature
c. 15.*

supplicium est, contra voluntatem est, & A
invitum facit. In hoc enim ipso culpa & po-
na differunt, quod illa ut talis sit, voluntaria,
ista involuntaria. Ex quo fit, ut hæc pecca-
ta consequentia invita voluntate, hoc est,
generali peccandi necessitate committi possint
ista non possint. Talis enim peccandi ne-
cessitas, quæ etiam displicentem sibi ac reni-
tentem animum ad sequentia peccata trahit,
non est aliud, quam generalis quædam &
cæca rei terrenæ, ad quam peccando se con-
vertit, concupiscentia, quæ instar generalis
consuetudinis peccantium animum excæcat

Lib. 8. Con-
fess. cap. 10.

Cap. 5.

Lib. 3. de
lib. arbit.
cap. 18.

Ibidem.

Ibidem.

Ibid. c. 18.

& premit. Vnde Augustinus: Ipsa dissipatio
me invito quidem fiebat, nec tamen ostendebat na-
turam mentis aliena, sed penam mee. Et ideo iam
non ego operabar illam, sed quod habebat in me
peccatum (id est, lex peccati seu concupiscenti-
æ) de supplicio liberioris peccati, quia eram filius
Adam. Et paulo ante: Lex peccati est violentia
consuetudinis, quæ trahitur & tenetur etiam invi-
tus animus, eo merito, quo in eam volens illabatur.
Itaque de seipso: Consuetudo adversus me pug-
nator ex me facta erat, quoniam volens quod nollem
pervenire. Et quis iure contradiceret, eum peccan-
tem iusta pena sequeretur? Cujus poenæ iusti-
tiam alibi tangens: Illa est enim peccati poena ius-
tissima, ut amittat unusquisque quo bene uti voluit,
cum sine ulla posset difficultate, si vellet. Id est au-
tem, ut qui recte recte non facit, amittat siue quid
rectum sit; & qui recte facere cum posset noluit,
amittat posse cum velit. Ecce videndi præ-
cepti cæcitas, ecce recte faciendi impoten-
tia, quæ videat quid recte faciendum sit, & velit,
nec possit implere, iustissima peccati poena sunt,
nec aliud sunt, nisi illa peccandi necessitas,
ex qua necessario generali quâdam necessi-
tate ante gratiam peccata perpetrantur. Nam
sunt revera omni peccanti animæ duo ista poenalia,
ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia de honestate
error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approba-
re falsa pro veris, ut erret invitatus, & resistente atque
torquente dolore carnalis vinculi, non posse à libidino-
sis operibus temperare (id est, a peccando abstinere)
non est natura instituti hominis, sed poena damnati.

Ex quibus postremis verbis etiam liquet
secundam illam rationem non habere in
peccatis consequentibus locum, ut videlicet,
quia jam explicatâ necessitate necessa-
riò fiunt, & animus ab eis temperare non
potest, etiam peccata esse desinunt. Nam
talis animi status non est naturalis, quasi ex
naturæ institutione, prout eam Creator
condidit, & ex artis creatricis regulis pro-
fluxisset. Sic enim revera nec cæcitas illa
cernendæ veritatis, nec imbecillitas facien-
dæ honestatis vitium esset, neque peccata
quæ ex eis gignerentur, peccata; sed opera
naturæ bona nominanda. Præclarissimè
namque de illo statu, in quo sumus, & de
factis inde germinantibus Augustinus dicit:
Si non est ista poena hominis, sed natura, nulla ista
peccata sunt. Si enim non recedunt ab eo modo, quo
naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit,
ea quæ debet facit, cum hæc facit. Si autem bonus

homo esset, aliter esset. Nunc autem quia ita est, non
est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, siue non
videndo qualis esse debeat, siue videndo, & non va-
lendo esse, qualem debere esse se videt. Penam istam
esse quis dubitet? Status igitur iste, in quo non
libertate faciendi boni, sed necessitate facien-
di mali peccata perpetrantur, poenalis est,
de supplicio peccati liberioris impositus. Vn-
de peccata quæ inde fluunt, non propterea
peccata esse desinunt, quod ab eis animus
libertate faciendi oppositi boni abstinere
non possit. Non enim sic factus est homo,
ut istiusmodi defectus necessariò committeret;
unde nec dici potest, quod nihil præ-
ter sui conditoris instituta committat. Iam
enim per primum illud peccatum recessum
est ab illo modo, quo naturaliter à condito-
re factus erat: ex quo fit, ut etiam facta ex
illius status necessitate pullulant, tanquam
B contra constitutionem naturæ facta, vitia pec-
cataque dici debeant; quantumvis ab eis in
genere, supplicij sui necessitate abstinere non
possit. Vera igitur peccata sunt, quamvis
longè minora, multoque minus voluntaria;
minusque libera, magisque necessaria, quam
illud primum, ex cuius vindicta committun-
tur. Hinc Augustinus: Illud quod ignorans quis-
que non recte facit, & quod recte volens facere, non
potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo li-
beræ voluntatis originem ducunt. Illud enim præce-
dens meruit ista sequentia. Nam sicut linguam dici-
mus non solum membrum, quod movemus in ore dum
loquimur, sed etiam illud, quod huius membri mo-
tum consequitur, id est, formam tenoremque verborum;
secundum quem modum dicitur alia lingua Græca,
alia Latina: sic non solum peccatum illud dicimus,
quod proprie vocatur peccatum, liberæ enim voluntate
& ab scientie committitur: sed etiam illud, quod iam de
huius supplicio consequatur, necesse est. In quibus
C verbis fatigat Aug. ut ostendat, quomodo ea
peccata à quibus homo seu ignorando, seu fa-
cere non valendo quod faciendū videt, abstinere
non potest, vera peccata nominentur. Reddit autem rationem, non quia sunt volun-
tatis liberæ: hoc enim falsum esse jam consti-
tuerat: sed quia de peccato liberæ voluntatis ori-
ginem ducunt; hoc est, quia fuerunt voluntatis
liberæ in causa sua, quæ poenam illam cæci-
tatis & imbecillitatis accersit. Quæ verba
non de illa libertate voluntatis, quam Scho-
lastici statuunt, intelligi debent, quasi vellet
ista poenalia lapsorum hominum peccata non
esse libertate contradictionis seu exercitij li-
bera, ita ut hæc & nunc ab eis abstinere non
possit, & alia peccata facere; sed non esse li-
bera eâ libertate, quam ipse, & Scriptura,
& Ecclesia plerumque libertatem nuncupat,
libertate scilicet voluntatis ab omni peccati
seu concupiscentiæ servitute liberatæ, quæ se
non tantum servili quâdam libertate in pec-
catis diversis eligendisolvere & revolvere;
sed expeditissimè & indifferentissimè simpli-
ci nutu suo, non tantum ad quod vis malum,
sed etiam ad bonum oppositum, se flectere
potest: hoc est, ut Scholasticis planius lo-
quar,

quar, quæ utramvis, non tantum contradic-
tionis & exercitij, sed etiam contrarietatis
partem, habet in sua liberrima potestate. Ta-
lis enim voluntas propriissime voluntas est, non
cupiditas: talis libertas voluntatis propriissi-
me libertas est, sine umbra oppositæ servitu-
tis: talis voluntatis liberæ peccatum pro-
priissime peccatum est; quia tantum culpa est,
nihil pænæ permixtum habens. Quidquid à
talibus voluntatis, & libertatis, & peccati de-
finitione deficit, sicut minus est voluntarium,
quia aliquid inviti; sicut minus est liberum,
quia aliquid servitutis peccati; sicut minus
culpabile, quia aliquid pænæ continet: ita
etiam minus proprie peccatum est, juxta Au-
gustini definitionem, quam ipse dedit, & sa-
pissime explicuit. Idcirco tamen peccatum
dicitur (quod propriè hoc sensu liberrimum
illum à veritate defectum sonat) quia à pecca-
to illo primo liberæ voluntatis originem ducit.

Quapropter quia neutra jam assignata ra-
tio locum habet in posterioribus lapsorum ho-
minum peccatis, quæ ante gratiam, peccandi
necessitate sine boni faciendi libertate, comi-
tuntur, quia status ille totus jam pænalis, non
naturalis est; hinc est, quod Pelagianos illam
liberrimam voluntatis potestatem ad utrum-
que velut necessariam mordicus possidentes,
ut peccatum esse possit, eâ responsione retun-

dere solet, quod aliter condita natura fuerit
bona, liberrima, pænæ peccandi carens;
quod illa libertas boni peccato liberrimè pe-
rierit; quod mali necessitas consecuta sit. Ita-
que cum rectè adversus Manichæos urgeri
concessisset Iuliano, quod injustum esset ab ho-
mine amplius postulare quàm potest, ut supra
diximus, statim ad retundendos Pelagianos
adiicit: *Natura vero humana secundum Catholicam
fidem bona instituta, sed vitata peccato, merito
damnata est.* Quasi diceret, itaque nihil mi-
rum, si amplius ab ea quàm suâ culpâ jam im-
becillior facta possit, exigatur. Et alibi Pe-
lagio dicente: *Quod Deus talem hominem fecerit,
qui peccati malo cavere sufficeret, si voluisset;* Res-
pondet: *Quis enim nescit sanum & inculpabilem fa-
ctum, & arbitrio libero, atque ad iuste vivendam,
potestate libera constitutum? Sed nunc de illo agi-
tur, quem semi-vivum letrones reliquerunt &c.* Qua-
si diceret, proinde mirari non debes, si nunc
homo lapsus careat potestate liberâ; vel si
peccata benefaciendo vitare non possit, ante-
quam per gratiam liberetur; & tamen peccata
eius vera peccata sint. Cogitare quippe de-
bet, pravaricatore legi quàm dignè lux deserat
veritatis; quæ desertus nique sit cœcis, & plus ne-
cesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusq; non
surgat; ut ideo tantum audiat vocem legis, quæ ad-
monetur implere gratiam Salvatoris.

*Ep. 1. con-
tra Iul. 14.*

*Lib. de nat.
& grat. 43.*

Ibid. c. 22.

C A P V T X X I I I.

Quomodo secundum Augustinum omnia omnino peccata etiam
pœnalia vitari possint sine præiudicio præcedentis do-
ctrinæ de necessitate peccandi, & sublata libertate
benefaciendi.

AT enim, inquires, Augustinus nō tan-
tum peccata propriissime dicta, hoc
est, liberrimæ & indifferētis in utrum-
vis contrarium voluntatis docet
posse vitari, sed etiam ea peccata quæ ex pœ-
nis illis ignorantia & concupiscentia perpe-
trantur. Cum enim dicit in libro de natu-
ra & gratia: *Potest plane ei cause, quæcunque illa
est, resisti,* de illis ipsis pœnalibus peccati cau-
sis loquitur, & earum peccata vitari posse
ibidem expressius docet. Et cum in libro de
perfectiōe iustitiæ sapienter dicit, *vitari posse
peccatum,* de peccatis lapsorum hominum pœ-
næ solis loquitur. Et cum in libro de gratia
& libero arbitrio neminem nescire dicit, quod
non inberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri,
de peccatis loquitur quibuscunque, quæ vitari
divinâ lege iubetur. Ergo omnia omnino pec-
cata vitari posse debent, non solum juxta sen-
sum Scholasticorū libertate saltem exercitij &
contradictionis, quæ ad libertatem arbitrij
sufficit, sed etiam juxta sensum Augustini li-
bertate contrarietatis, ita ut possit fieri
oppositum bonum. Nam in libro de perfe-
ctione iustitiæ de omnibus omnino peccatis

hujus vitæ collectim simul vitandis agitur;
ita videlicet ut aliquis dicatur hic post lapsum
in perfectione iustitiæ, hoc est, sine omni om-
nino peccato vivere: quod cum cōtenderet Pe-
lagius fieri in hac vita posse, Augustinus ad-
mittit.

Respondetur, negari non posse, quin ista
sit Augustini doctrina constantissima: sed non
repugnat alteri, quæ juxta eundem Augusti-
num certissimum esse demonstravimus, gene-
rali quâdam peccandi necessitate multa pecca-
ta perpetrari, ita scilicet ut vitari bene facien-
do non possint. Nam ista doctrina vera est
antequam voluntas sub peccato captiva per
gratiam Christi ab illa concupiscentia servi-
tute liberetur. Quæ liberatio à fide incipit:
Nam à fide bona voluntas incipit; sine qua
bonum fieri peccatumque vitari nullo pacto
potest. Quæ de causa, quando de peccandi
necessitate, & amissa boni faciendi libertate
tractavimus, semper de infidelibus, nullaque
Christi gratiâ præventis locuti sumus. Altera
verò doctrina, quæ in objectione tangitur, de
jam fidelibus loquitur quorum voluntas jam
gratiâ tangi, liberari, & regi cœpit, mayo-
remque

Et

remque

remq; liberationem & gratiæ adiutorium contra peccati penas per fidem impetrare potest. Nulla enim peccati captivitas tam arcta est, quæ non, cum Deo visum fuerit, gratiæ libertate solvatur: nulla poenarum tanta tyrannis in voluntatem, quæ non gratiâ regnante destruat. Cum ista igitur gratia omne peccatum à fidelibus caveri, bonumque fieri potest: sine ista gratia neque peccata ab infidelibus caveri, neque bonum fieri potest. Istum esse verum genuinumque istius doctrinæ sensum, quæ obijcitur, ex ipsâ dem illis locis, unde petitur, manifestum est. Nam ita loquitur in loco libri de natura &

Lib. de nat.
grat. c. 67.

gratia: Potest ergo ei cause, quæcumque illa est, resisti? Potest plane. Sed audi, per quid: Nam in hoc adiutorium postulamus dicentes: Ne nos inferas in tentationem: quod adiutorium non posceremus, si resisti nullo modo posse crederemus. Potest peccati caveri: sed opitulante illo, qui non potest falli. Duobus enim modis etiam in corpore cavetur morbi mali, & ut non accidat, ut & si acciderit cito sanetur. Ut non accidat caveamus, dicendo: Ne nos inferas in tentationem. Ut cito sanetur caveamus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra. Sive ergo imminet, sive insit, caveri potest, nempe per gratiæ sive adjuvantis sive remittentis adiutorium. Imo cum toto libro sæpius admittat contra Pelagium, hominem peccata vitare, imo sine peccato esse posse, tandem dicit: Hoc unde sit possibile, consiteatur, & pax est: ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Et in loco libri citato de perfectione iustitiæ, idem luculentissime docet. Nam ad primam ratiocinationem ita

Cap. 49.

Lib. de perf.
cap. 2.

respondet: Respondemus, vitari posse peccatum, si natura vitata sanetur gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. In tantum enim sana non est, in quantum id quod faciendum est, aut cecitate non videt, aut infirmitate non lubet. Et ad ratiocinationem quartam respondet apta similitudine, quod sicut vitare non potest homo claudicationem, nisi habeat sanarum pedem: ita etiam in interiore homine fieri potest; sed gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Quam clarius explicans ratiocinatione quintâ: Respon-

Cap. 3.

detur, inquit, eadem similitudine, quâ superius iam respondimus. Cum enim videmus claudum qui sanari potest, rectè utique dicimus, debet homo esse sine claudicatione, & si debet, potest: Nec tamen cum vult continuo potest; sed cum fuerit adhibita curatione sanatus, & medicina adjuverit voluntatem. Hoc fit in interiore homine quod ad peccatum attinet, tanquam ad eius claudicationem, per eius gratiam, qui venit &c. Et rursum ratiocinatione decima-quarta: Respondemus & naturam hominis bonam esse, & eam malo cavere posse. Nam ideo clamamus: Libera nos à malo: sed hoc agitur gratiâ per fidem &c. Quoniam lex prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus charitatem.

Cap. 6.

Quæ doctrina non solum in isto libro sæpius repetitur, sed in omnibus Augustini scriptis adversus Pelagianos frequentissima est: Sed ex illis paucis locis, quæ citavimus, utraque pars datæ distinctionis liquet. Non

enim solum in ijs docet omnia peccata gratiâ sanante per fidem posse vitari, sed etiam sine illâ, sive cecitate regente veritatem, sive concupiscentiâ stimulantem deprimentemque voluntatem, sive etiam ipsâ lege peccandi desiderium acrius inflammante, non posse vitari. Et utramque partem adhuc uberius alibi declarans: Per arbitrij libertatem, inquit, factum est, ut esset homo cum peccato: sed iam penalis vitiositas subsequuta ex libertate fecit necessitatem. Nimirum antequam natura vitata per fidem liberetur. Unde ad Deum fides clamat: De necessitatibus meis educ me: sub quibus positi vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus volumus, nec valeamus implere &c. Vitiata enim vitio, in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura. Et brevissimis prægnantissimisque verbis utramque partem exprimens paulo post: Peccatum est, inquit, vel cum non est charitas, quæ esse debet (id est, cum non diligitur debet) vel minor est, quam esse debet: ut verbi gratiâ, quia non superat adhuc omnia, quæ se offerunt repugnantia; sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit. Quia si potest, præfens voluntas hoc facit; si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit: & tamen vitari potest, non quando voluntas superba laudatur, sed quando humilis adiuvarur.

Video quid alicui maxime in recentiorum scholis instituto occurrere possit & soleat. Cogitabit enim statim in nemine omnino esse illam peccandi necessitatem, sive istâ amissam boni faciendi libertatem, quam ex Augustino prædicamus. Nam intuitu Christi Redemptoris omnibus omnino hominibus, non solum fidelibus, de quibus hoc certum credunt, sed etiam infidelibus illa statim datur gratia, qua possunt singula peccata devitare, non solum ab illo abstinendo, & aliud faciendo minus malum, sicut Augustinus admittit, sed etiam faciendo bonum, si non veræ pietatis, certe moralis honestatis. Sed adversus istam imaginationem satis hoc loco esse debent, quæ supra tam fusè de operibus infidelium ex Augustino diximus. Inferius verò ex eodem latius demonstraturi sumus, nullam omnino Christi gratiam infidelibus ad bonum operandum dari: sed illam incipere à fide Christi, quâ solâ potest voluntas operandi prava mutari. Quam doctrinam tanquam ex Augustini scriptis, & in Ecclesiæ sensu indubitatam hic supponentes, & alibi asserentes, ad alias objectiones pertracturi sumus. Hic enim satis est ostendisse, infideles ex illa hypothese, sublata scilicet liberatrice gratiâ, non aliter peccata posse, nisi alia peccata perpetrando vitare, juxta illud Augustini de infidelibus pudicè viventibus: Non peccata

Deo evitentur, sed alijs peccatis alia peccata vincuntur. Quod si tamen aliquo sensu & illos peccata benefaciendo vitare posse velis, hoc potestate extrinsecus sibi à Deo conferenda dici potest, eo videlicet modo, quo dicuntur etiam infideles in summa viventes Dei & Christi

Christi ignorantia; in Christum posse credere, Deum diligere, recte vivere, atque felicitate potiri sempiterna. Hæc enim vera sunt, & nonnunquam ab Augustino conceduntur, sed potestate externâ, non internâ, quia à Dei gratia fidem donante visitari possunt, qui nondum visitati sunt, quæ quam-

diu carer, ex se nihil aliud nisi peccare possunt. Talis enim potestas peccata vitandi cum præfenti peccandi necessitate facile consistere potest: sicut in claudo potest consistere potestas recte ambulandi, quia medici arte sanari potest, cum necessitate claudicandi, quamdiu medicinâ caret.

CAPVT XXVIII.

Ratio præcepti, cohortationis, objurgationis, vituperationis &c. non obstat peccandi necessitati juxta Scholasticorum sensum, minus juxta doctrinam Augustini.

ALIUD argumentum peti potest ex ratione præcepti, cohortationis, objurgationis, atque vituperationis. Si enim aliquod hominum genus aut status, sublata bene faciendi libertate peccandi necessitate premitur, frustra jubemus & hortamur eos à peccatis abstinere: immerito objurgamus & vituperamus eos, si non abstinuerint. Sed ex disciplinæ Christianæ regula certum est, stimulos istos recte cuiusvis hominum generi admoventi: falsum est igitur, quemquam vel ante vel post fidem peccandi necessitate detineri.

Respondetur, adversus Manichæos hoc argumentum frequenter Augustinus premit. Conficit enim invictissime, esse in omnibus hominibus liberum voluntatis arbitrium, & nihil amplius. Peccandi vero necessitas, quam Augustinus tradit, sublataque libertas bene faciendi, non repugnat arbitrij libertati, quia simul utramque Augustinus in ipsâ hominibus esse docet. Sed in eo tota hallucinatio sita est, quod cum audimus liberum voluntatis arbitrium, solemus imaginari indifferentiam quandam voluntatis ad bonum & malum quam semper hominibus adesse mordicus asserbat Iulianus, inficiabatur Augustinus, & ipsa veritas Catholicos inficiari cogit. Hæc imbecillitas imaginandi in Catholicis & sentienti in Pelagianis ex Philosophorum Gentilium institutione nata est. Illi quippe cum nihil aliud ad opus bonum liberæ voluntatis necessarium esse crederent, nisi ut officium esset bonum, & hoc per se ipsum expectando quaereretur, congruenter illi principio censuerunt, arbitrium hominis esse liberum ad bonum & malum. Animadvertēbant enim, hominē sese ad huiusmodi officia bona, & ea quæ illis opponuntur mala, indifferenter flectere. In quo statu tanquam hominis naturali à Gentilibus decantato cum Pelagiani naturam humanam conjuncta esse sentirent, nec eum peccatis tolli cernerent, libertatem arbitrij ad bonum & malum, ab eadem natura hominis inseparabilem esse statuerunt. A quorum sensu propè absunt, qui illam indifferentiam contrarietatis ita amplectantur, ut eam etiam in demonibus quaerant. Quod si vel Pelagiani vel Gentiles exultare potuissent, se etiam tum cum

benè videntur agere, & officia propter seipsa virtutis expetere, servire creatura potius quam Creatori, & consequenter se subiliore quadam rei terrenæ libidine seu cupiditate ad agendum officium bonum rapi, quod propter solum Deum omnis rectæ voluntatis terminum expetere debuissent, non ita difficulter vidissent, se etiam tunc non indifferente arbitrio virtutibus militare; sed rerum creaturarum concupiscentiæ, quod Apostolus peccatum vocat, captiva voluntate servire. Ex quo fit, ut istiusmodi libertas arbitrij, quam Philosophi bilancis instar indifferentem ad malum & bonum, quod ipsi noverant, fabricarunt, & ex ipsis Pelagianis, & nonnullis Scholasticis minus attenti ad ea quæ docuit Augustinus, amplexi sunt, non sit aliud quam illa peccandi necessitas, de qua hæcenus disseruimus.

Cum igitur non solum Augustinus, sed & Scholastici fateri cogantur, illam indifferentiam ad bonum & malum non esse ad liberum arbitrium necessariam, coguntur & ipsi huiusmodi argumentum solvere. Quid hinc quispiam de demonibus hoc argumentum proferat? Eadem profecto difficultate se premij sentient, quotquot eos non habere liberum arbitrium ad bene faciendum, sed ad maximam malevolentiam penam sui scelus obduratum, cum Augustino constituerint. Nam & eos lex æterna non blasphemandum, non superbiendum, non invidendum, non fallendos homines intangibiliter juvet, & eos contra legem istam peccare, nemo sanæ mentis diffiteri potest. Nam quamvis novarum poenarum, demeritum ratio & stabilitas illius status impediatur, eos tamen vere peccare, & male facere, sequitur Augustinus, & ipsa veritas clamat. Si cut igitur præcepti ratio non remouet à demonibus peccandi necessitatem, neque tribuit eis indifferentiam ad bonum & malum, ita neque hominibus, qui peccatorum concupiscentijs captivo voluntatis arbitrio serviunt.

Quod si ad bonos Angelos nos cōvertamus, eadem omnino se difficultas offeret. Si anima ad male faciendum seu ad peccandum, illa indifferentia voluntatis exigitur, proleat, exigitur etiam ad bene faciendum. Peccati enim & operis boni, quantum ad ventum & præceptum, cohortatione & exhortationem, vituperium

Ec 2

& lau-

Epist. 137.

& laudem, ipsamque adeo arbitrij libertatem attinet, par est ratio. Videmus autem etiam Angelis bonis vetari malefacta, & benefacta nonnulla præcipi, cum tamen & his abstinere, & illa faciant liberâ voluntate. Certum est enim Angelos peccare non posse, & eo non obstante bene facere: quid igitur mirum, si etiam dæmones bene operari non possint, & tamen liberâ voluntate male faciant? Nimirum in utrisque quamvis voluntas sive sub malo tantum, sive sub bono tantum captiva teneatur, sufficiens libertas voluntatis permanet, ut quoquod hinc & nunc se verterint, eo se vertere actu libero censeantur. Hanc Scholastici libertatem contradictionis seu exercitij nuncupant, quam etiam in captiva sub alterutra contrarietatis parte, præsertim boni operis in cælo, superesse profitentur. Et quamvis Augustinus, nec illam quidem postulet, ut arbitrium dicatur liberum, non tamen eam in peccatoribus negat, & ad libertatem arbitrij satis esse etiam in Augustini sententia, manifestum est. Vbiunque est autem libertas arbitrij, ibi præceptum, & exhortationem, & vituperium, & laudem, locum habere posse, non est dubium. Nam ista omnia in arbitrij libertate velut omnis præcepti cohortationis, oburgationis, laudis, vituperij cardine, seu velut in omnis moralitatis fundamento versantur.

Porro hæc libertas arbitrij, etiam sub confusa illa necessitate peccandi, satis in præceptis negativis adimplendis etiam juxta Scholasticos manifesta est, prout jam paulo ante & supra latius explicuimus, quando unam peccandi cupiditatem alterâ superari & vitari posse constituimus: & ita nullum malum esse vetitum, quod non possit peccator ac dæmon ipse prætermittere. Sed major in affirmativis præceptis adimplendis difficultas est. Cum enim libertate boni faciendi infideles careant, quo pacto evitabunt peccatum illud, quod committitur in transgressione seu omissione, non dico moralium officiorum, miserendi pauperis, honorandi parentes, dicendi veritatem, & hujusmodi naturalium præceptorum; quæ secundum officia seu substantiam operis ab infidelibus fieri posse juxta sanctum Augustinum diximus; sed in transgressione illius præcepti affirmativi, quo jubetur credere ac diligere Deum, ipsaque officia bona quæ facit ad finem illum bonæ fidei intentione retorquere? Neque enim hic dici potest, illud peccatum alio peccato posse vitari. Quidquid enim boni fecerit idem peccatum omissionis adversus idem præceptum perpetrabitur. Imo verò, quid faciet, cum idem præceptum diligendi Dei per seipsum obligabit? Neque enim existimandum est, ad ultimum finem expetendum, & ad illud primum principium referendum nullius præcepti vinculo creaturam rationalem astringi; cum potius vis ejus sit perpetua, & in omnes actus directione atque dilectione voluntatis eo referendos

exeratur. Hic voluntas suapte infirmitate in faciendo deficit: gratiâ quâ facere possit caret: quod se verterit? Nam & gratiam implorare non potest, nisi ante credat: *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?* Hoc haque stringi se sentientes recentiores aliqui, per portam patentissimam gratiæ sufficientis exeunt: quam omnibus hominibus ad præcepta faciendâ Deum impetiri, novo profecto & primis gratiæ defensoribus inaudito dogmate constituunt. Sed de gratia sufficiente differendi proprius erit alibi locus.

Nunc ea prætermissa dicimus, fortasse & hic dici posse, quod omnis singularis actus aut omisso ejus in ipso articulo quo quodlibet præceptum affirmativum ligat, quantum ad exercitium liber sit, quamvis quantum ad specificationem seu contrarietatem non sit liber, prout Scholastici de libertate loqui solent. Cujus ratio esse posset, quod non minus omisso voluntatis voluntaria, seu cum perfecta rationis advertentia propter finem fiat, quam actio ejus. Vtrique enim ultimus amoris cardo, in quo cor vertitur, dominatur, & ejus boni colore, quem oculus sive agendum, sive non agendum, sive volendum, sive non volendum videat atque judicet, utraque tingitur. Impossibile est enim, ut voluntas ultimi sui finis, qui omnis actionis & omissionis deliberata radix est, limites egrediatur. Quod in beatis ipsoque Deo perspicuum est. Nam sive agant, sive non agant, sive velint, sive non velint, omnis eorum & actio & non actio, omnis volitio & volitionis omisso, ex summa sapientiæ directione, & finis ultimi consideratione proficiscitur. Quod ex eo manifestum est, quia singulorum actuum & omissionum solidam rationem dare possent: quam dare non possent, nisi illius intuitu ad agendum omittendumque regerentur.

Ex quo fit fortasse, ut in voluntate deliberato consilio aliquid omittente nulla pura sit, aut esse possit omisso: sed semper actus adit positivus, quo aliquid ex finis consideratione nolit. Quod si ita est, jam non majorde tali actu præceptum affirmativum servare detrectante difficultas est, quam de alio quocunque voluntatis actu. Commune quippe omnibus est, ut determinatio seu necessitas specificationis seu contrarietatis non repugnet libertati arbitrij, etiam tali qualem Scholastici timentur.

Nam isto modo cuncti actus beatorum necessarij sunt. Quicquid enim amant sub ratione boni divini amant: idcirco nihil nisi bonum amare aut facere possunt, sine detrimento tamen libertatis. Nil ergo mirum, si damnata massa sive dæmonum, sive reprobatorum hominum, quidquid amet sub ratione boni creati & privati amet, & idcirco istâ consideratione omnes actus eorum, quantum ad hujusmodi specificationem seu contrarietatem mali sunt, salvâ interim exercitij seu contrari-

actionis libertate. Sed ista sententia de con-
iuncto semper omissioni actu positivo, non est
nobis hic necessaria: quia sine illa præsens
difficultas expediri potest.

Si autem igitur demonem aut hominem,
qui fide caret, præcepto affirmativo Dei &
proximi diligendi, vel illa iussione generali
stringi, qua bonum officium quod agere me-
ditatur ad Deum velut ultimum creaturæ vo-
luntariæ suæ finem referre coarctatur, ille alte-
rurum sine gratia factorus est, ut vel Deum
diligat, vel non diligat. Si diligit, sub ratio-
ne boni privati Deum diligit, Deum ad se,
non se ad Deum velut ultimum finem retor-
quendo: quod sine manifestâ perversitate fieri
nequit. Ille quippe modus est, quo omnes cu-
piditat in sceleratarum servi Deum diligunt,
tanquam desideriorum suorum satellitem, eo
devotius, quo potentiorum. Quod si nolit
diligere Deum, hoc ipsum faciet sub ratione
boni creati ac proprii, quod in omnibus actio-
nibus & omissionibus velut ultimum intuetur,
& sine peccato esse non potest. Nam nolle, seu
respicere, seu prætermittere aliquid tam respi-
cit bonum amatum, quod est omnium deside-
riorum cardo, quam velle. Amor enim boni
est causa respuendi oppositi mali. Quapropter
utroque est libertas seu indifferentia quan-
tum ad exercitum respectu duorum illorum
scilicet volendi & nolendi, seu etiam non vo-
lendi diligere Deum, quamvis uterque fiat sub
ratione boni creati ac privati, quod voluntas
immobilitè in utroque respicit, & ita uter-
que sit necessarius, quantum ad specificatio-
nem, seu contrarietatem, & uterque malus.
Idem iudicium est liquis infidelis etiam gratia
credendi carens credere iubeatur. Ille quippe
vel vult, vel non vult; & in utroque pec-
cabit. Si vult, credit sane quod veritas re-
velans credendum iubet, non tamto affectu
voluntatis erga æternam veritatem, sed vel
cupidine boni cuiuspiam creati ac temporalis
assequendi, vel timore peridendi: si nolit aut
non velit credere, hoc ipsum faciet, vel fasti-
dio credulitatis, vel alia simili cupiditate, vel
timore revocatus. Vbi sane manifestum est,
liberi seu indifferenter huc aut illuc, quantum
ad exercitum, volui voluntatem, dum inter
duos terminos volendi nolendique, vel vo-
lendi, & non volendi constituta alterutrum
indifferenter eligit: quo sane modo & beatus
liber est ad quemcumque actum, vel faciendum
vel omittendum. Vtrumvis enim fecerit, sub
ratione boni divini faciet: & ita necessario
operabitur quantum ad specificationem, libe-
re quantum ad exercitum. Simile quid repe-
ritur in illa actione voluntatis, qua malum
amare conaretur sub ratione mali: volitio enim
& nolitio quam eliceret, esset libera exerci-
tio, specificatione vero contrarietatis neces-
saria. Si quis ergo tentaret amare mortem sub
ratione mali, conatus esset irritus: sequeretur
tamen actio voluntatis, qua diligeret mortem;
sed sub ratione boni. Et eatenus quidem quan-
tum ad exercitum contradictionemque pror-

A sus libera, quamvis quantum ad specificatio-
nem contrarietatemque necessaria. Nulla enim
voluntas rationem boni præfixam naturaliter
egredi potest: sicut nulla voluntas beata, bo-
ni divini; nulla voluntas damnata, boni pri-
vati & creati terminos, sive in hoc, sive in
futuro seculo, sine gratia prætereire potest.

Quæ solutio si cui satis ostendere videatur,
nullum omnino dari posse voluntatis actum,
sive aliquod præceptum facere velit, sive non
velit, quin ad utrumvis sub eadem tamen
boni amati & privati consideratione, sit in-
differens exercitio, & iuxta principia Schola-
sticorum sufficienter in præceptis libera, quam-
vis generali peccandi libertate teneatur; non
est quod nos ulterius in hac solvenda diffi-
cultate fatigemus. Sed, ut verum dicam,
quamvis hæc omnia vera esse Augustinus fa-
cile concederet, nunquam tamen ad inve-
niendam demonstrandamque arbitrij liberta-
tem in peccantibus in has angustias sese conij-
cit, vel à Pelagianis peccandi necessitatem op-
pugnantibus coarctatus fuit. Nam si talis
peccandi libertas adsit, sive non adsit, eam Au-
gustinus nihil omnino curat: nec eam un-
quam, quod sciam, sub nomine libertatis in
omnibus suis scriptis attingit, sive ad bonum
sive ad malum; nec unquam protulit, ut se
ab invidiosissimo destructæ libertatis ad bo-
num, invidiosæque necessitatis peccandi oppro-
brium tueretur: sed ei abunde satis est, quod
peccator, non quidem primis voluntatis mo-
tibus quasi tentationibus, quibus voluntate
consentire vel dissimulare potest, sed sciens &
prudens plena voluntate feratur in malum;
sive ab ista diligendi mali necessitate se expe-
dire possit, sive non possit. Quæ doctrina
eius ista basi niti potest, quam supra genera-
tim de libera voluntate fultus declaravimus.
Nam talis voluntatis amor, quem voluntas
amplius mutare non potest, verbi gratia, quæ
seipsam in omnibus omnino actionibus per-
verse diligit, quia se veluti terminum & quie-
tem omnis suæ voluntatis respicit, dicitur esse
liber, sicut actus divinæ voluntatis erga crea-
turam liber est; quamvis immobiliter in æter-
num diligat, & facere velit, quicquid sibi ab
æterno semel statuerit esse diligendum, & fa-
ciendum. Mobilitas enim desultoria mutandi
voluntatem liberam, facientibus etiam Scho-
lasticis, non est de ratione libertatis; sed im-
perfectio ejus imprudentiam aut inconstan-
tiam voluntatis involvens. Cum ergo simili-
liter voluntas peccantis creaturæ liberrimo
semel flexu se auerterit à Deo, divinisque
mandatis obedire derectaverit, quid con-
querimur, si in eo quod semel elegerit libe-
râ voluntate, eadem jam stabilita voluntate
perseveret? Quem stabilitatis modum non
solum in illa prima & generali voluntate
Angelicæ creaturæ, qua ex Dei amore in
amorem sui, seu in privatum amorem lapsa
est; sed in omnibus quoque ceteris electio-
nibus Angelicis locum habere, propter na-
turæ voluntatisque constantiam, nonnulli

non ignobiles auctores docent. Quæ sanè sancti Antistiti doctrina de voluntate necessario peccante, principiis ejus de libertate infra tradendis conformissima est. Cum enim nihil aliud ei liberum sit, quàm quod est in nostra potestate, nihil profecto magis in nostra potestate esse potest, quàm quod sit volentibus

Videntur autem nobis; & proinde nihil magis liberum. Ex totius lib. 6. & 7. de gratia Christi Salvat. qui sunt de nat. & lib. arb.

quo satis operose infra deducemus, omnem deliberatam voluntatem hoc ipso quo est in nostra potestate, hoc est, quo non sit nolentibus sed volentibus nobis, esse liberam & non posse non esse liberam, siue etiam necessario exercitij necessitate fiat siue non fiat. Quod ex Aug. mente in ipso amore beatifico verum esse latissime demonstrabitur. Sic ergo & hic, etiam si ille peruersus amor sui, in quem ex Dei dilectione rationalis creatura lapsa est, & in quo ex iustissima Dei damnatione perseverat, & ex quo omnis actus vel omisso damnata voluntatis fluit, firmissimè adhaereat voluntati, imò etiam si non solum specificatione, ut nunc est, sed etiam exercitio, quemadmodum amor beatificus, esset necessarius, non tamen ex Augustini mente desineret esse liber. Nam illa firmitas ex præcedenti & indifferenti electione, qualis est Angelorum, & maximè ipsius Dei ad condendas regendasque creaturas, nata est. Necesse necessitas repugnans voluntati, sed ex vehementia amantis voluntatis oritur: quæ sicut liberè amare aliquid ita & fortiter & constanter amare potest, damnatione vel beatificatione iuvante voluntatem. Sic enim utraque voluntatem ad perseverandum iuvat, ut non impellat stringatque violentè, sed rationes amandi novas suscitet, antiquas delectabilius, clariùs, constantiusque proponat, subtraheis aliud quidlibet amandi rationibus. Nam ut retractet, aut retractare possit, quod semel elegerit, non est de ratione libertatis. Sic ergo fit, ut voluntas infidelis sub damnatione ante gratiam constituta, constanter præcepto credendi, diligendi, vel aliud quid-

^A liber facienda parere nolit; quia constanter in illo sui ipsius amore, in quem suâ libertate cecidit; ex damnationis suæ poenâ perseverat. Per absurdum est enim, amorem illum quo rationalis creatura liberrimè cecidit, hoc ipso quo jam cecidit, eumque iusta poena sequitur, non ampliùs liberum, ac proinde nec malum: quantumvis præ amoris dulcedine in ejusdem etiam exercitio Dei instar permaneret. Omnis enim amor ipso primi actus exercitio fit stabilior & consuetudine amandi magis magisque radicata immobilior, non liberæ voluntatis amissione, sed constantia. Qua in re beatitudinis atque damnationis quoddam præludium, imò principium est. Consuetudo quippe mala malam roborans voluntatem poena est, damnatioque liberæ voluntatis: sicut bona consuetudo est præmium ejus. Vnde Augustinus se ligatum fuisse dicit, non ferro alieno, sed suâ ferrea voluntate, velle meum, inquit, tenebat mimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Ortum verò talis necessitatis ex libertate significans: Quippe, inquit, ex voluntate perversa facta est libido, & dum servitur libidini, facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Est autem absurdissimum dicere, quod peccando aut bene agendo libertas pereat; aut hoc ipso, quo majori in bonum aut malum improbi vel sancti feruntur delectatione, minuat. Quod optimè intelligens Augustinus, cum per huiusmodi peccandi necessitatem, quam solâ gratiâ fisci possentiebat, libertatem arbitrij sustulisse culparetur: Liberam, inquit, arbitrium usque adeo in peccatore non perit, ut per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet. Quod in infidelibus, ac maximè in damnatis locum habet. De qua libertatis intelligentiâ qui plura postulet, consular ea quæ infra de libertate arbitrij ex Augustini mente declaranda sunt; & ea quæ de gratiæ sufficientis defectu sine præjudicio liberti arbitrij disserentur.

C A P V T X X V.

Non repugnat Augustini doctrina propositioni damnatæ per duos Pontifices: Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.

^EX his facile intelligitur, doctrinam istam Augustini non esse comprehensam illâ propositione, quam proseripserit Pius V. & Gregorius XIII. Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit. Necessitas enim peccandi ab Augustino tradita solum est necessitas in genere, ex qua fit ut non possint homines ante gratiam agere nisi malè. Hæc autem non impedit quo minus in peccatis singularibus perpetrandis liberam & indifferentem ad faciendum & abstinendum habeant voluntatem. Sic enim & damones

^A necessario peccant, quamvis in singulis actibus peccatum non necessitate, sed voluntatis libertate committant, sicut hoc non ignobiles etiam recentiores auctores docent. Nam quod non ampliùs damnationem graviores eorum peccata mereantur, statui peccantium, non innocentium talium actionum, tribui debet.

Secundò etiam si Augustinus quædam damnatorum hominum peccata necessario fieri etiam exercitij necessitate traderet, juxta modum quo capite præcedenti diximus, non vide-

videretur doctrina ista Pontificum illorum censuris esse perstricta. Peccati enim dam-
nabilis ratio; sicut & laudabilis benefacti,
ab arbitrij libertate dependet. Iam autem se-
cundum recentiorum etiam Theologorum
sententiam certum est, actum aliquem bo-
num posse esse liberum, libertate de qua ipsi
loquuntur, quamvis ex aliqua suppositione
jam fiat necessarius, & voluntas quae eum pro-
ducit ab eo producendo abstinere non possit.
Sic enim videmus actum divinae voluntatis
ex hypothesi, quod ad eum se liberè determi-
naverit, non amplius posse retractari: ex
quo fit, ut quicquid ad extra facere ipsa
jam ab aeterno decreverit & elegerit, necessa-
rium sit ut fiat. Sufficit enim ad ejus liber-
tatem, ut liberrimè se ad eum Deus ab aeterno
determinaverit, ratione cujus liberimè
determinationis, semper adhuc actus liber est
& semper erit. Hanc electionis liberae con-
stantiam si creatura rationalis imitetur, ut
pari modo immobiliter in amore creatoris
vel creaturae, ad quem sese summà libertate
flexerit, non solum quantum ad speciem
actus, sed etiam quantum ad exercitium per-
severet, nihil est cur actus ille non semper
dici possit liber eadem libertate, qua ab ini-
tio liberae determinationis liber fuit. Talis
enim voluntas juxta principia sancti Augu-
stini, est in nostra potestate, quia volentibus adest.
Porro quia in potestate est, libera est nobis. Et
quamvis illa exercitij perpetuitas respectu
amoris sui in hominibus ante gratiam non
habeat locum, quia somno saltem interrup-
pitur, sed solummodo quantum ad speciem
actus: in demonibus tamen semper vigilan-
tibus, & in actu constitutis, fortassis locum
habet. Quidquid enim agunt illi, qui sem-
per aliquid agunt, hoc agunt ex illo primo
amore sui quo ceciderunt, veluti cardine
quorumcumque motuum quibus agitantur.
Vnde non veretur dicere Augustinus, quod sicut
Angeli boni Deum perpetua iustitia tenenda volun-
tate promerentur; ita malos perpetua peccandi vo-

A *luptas tenet.* Si ergo necessitas ex hypothesi
non repugnat actibus laudabilibus, nec li-
bertati voluntatis, ex qua fluunt; non est ra-
tio cur similis necessitas ex hypothesi dam-
nabilium actuum libertati adversetur. Talis
enim necessitas non nisi ex hypothesi praece-
dentis liberae determinationis nascitur: nec
aliud revera est nisi primae liberae voluntatis
perpetuitas & immutabilitas; cujusmodi est
divinae, & fortassis Angelicae voluntatis,
quam defæciatior Theologia non solum ori-
gine, ratione primae determinationis, sed
semper etiam actu liberam esse profitetur.
Non loquitur ergo illa proscripta propositio
de tali necessitate malae voluntatis ex hypo-
thesi, qualem tamen quantum ad exercitium
in hac vita nullam agnoscit Augustinus: sed
de necessitate potius absoluta, quae volun-
tas ad malum appetendum aut agendum, non
solum specificatione, sed etiam exercitio;
nulla praevia liberae determinationis hypo-
thesi, sed absolute necessitata est. Talis enim
voluntas aut actio creaturae, praequam
quod in Angelis & hominibus nunquam da-
ta est, si tamen dari fingeretur, non in ea pec-
cicaretur damnabiliter, sed potius laudabiliter
ageretur. Talis enim necessitatis determina-
tio institutionem naturae sequeretur, quam
sequendo non posset esse damnabilis. *Et enim
non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est,
ita ut melius esse non possit, ea quae debet facit, qui
haec facit.* Quae ratio non habet locum, si jam
libera voluntate peccantem ejusdem liberae
voluntatis duritia & perpetuitas consequatur.
Iam enim liberè peccando recessit ab eo mo-
do, quo naturaliter factus erat, & receden-
do fieret, ut (quamvis liberam illam volun-
tatem recedentem à natura sua volendi, ob-
stinatione amplius mutare non posset, quia
mutare non vellet) non propterea ille qui
constrictus esset ista hypothetica & volunta-
ria necessitate, ea quae debebat, facere cense-
retur.

CAPVT XXVI.

De alijs propositionibus in Bulla Pij Quinti damnatis,
quae supra traditam doctrinam sancti Augustini
complecti videntur.

Sed aliae non paucae propositiones in
eadem Bulla, inquit, proscriptae sunt,
quae doctrinam illam aliam, quam de
tentationum victoriâ, de vitandis per
liberum arbitrium peccatis, de operibus inti-
delium, & similibus, ex Augustino produ-
ximus, redolere prorsus videatur. De qui-
bus sigillatim aliquid dicendum est.

In primis igitur profertur illa propositio
vigesima-nona. Non soli fures iustitiae & latrones,
qui Christum viam & osium veritatis & vitam
viam, sed etiam quicumque aliunde, quam per ipsam

A in viam iustitiae, hoc est, ad aliquam iustitiam con-
scendi posse, decem, aut tentatione ulli sine gratia
ipsius adiutorio resistere hominem posse, sic ut in eam
non inducatur, aut ab ea non superetur. Vbi dam-
nari videtur ea doctrina, qua diximus ex
Augustino, nullam tentationem solo libero
arbitrio posse superari.

Respondetur, In ista Bulla nonnullae pro-
positiones damnantur, non tam propter fal-
situdinem doctrinae, quam continent, quam
propter acrimoniam censurae, qua earum au-
ctor, Doctorum quorundam sensa perstringit.
Quod

Proleg. 6.
c. 2. n. 14.

Sadv. Pro-
leg. 6. c. 2.
num. 14.

Num. 15.

1. 2. Disp.
190. r. 12.
& Disp. 189
r. 15.
Fasq. 1. 2.
Disp. 190.
c. 10. n. 172.

Quod quia aliorum animos exacerbare & offendere solet merito à Pontificibus improbatum est. Et hinc est, quod inter notas quibus ille propositiones infiruntur quædam respectivè dicuntur esse scandaloſe, & in pias aures offensionem inmittentes. Quam solutionem Franciscus Suarez in multis propositionibus veram esse sentit, inter quas ipsius quoque iudicio apertissime vigesima secunda collocanda est, quæ dicit: Cum Pelagius sentiant, quæ textum Apostoli ad Romanos secundo: Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legi sunt faciunt, intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus: cum Augustinus illam ut probabilem admittat, & S. Thomas doceat. Itaque Suarez: Nunc generalim dici potest, hæc propositiones, quæ non apparent ita damnabiles propter videri doctrinam: propter acerbiteriam & audaciam, quæ Bullis suis propositiones ascribebat, & contrarias notabat, reiecta esse à Pontifice, saltem ut scandaloſas: quæ illa huiusmodi exaggeratio scandalum generat. Quæ regula recte quidem ad primum exemplum (de ista propositione ex capite secundo Epistolæ ad Romanos desumpta) accommodatur. Ad illam verò propositionem: Non solum hi fures sunt & latrones &c. Ita responderet, necessarium non esse, ut propter omnes damnetur; præsertim quia illa propositio ex hypothetico est, & in involuntariâ temeritate incipit: non solum hi fures sunt & latrones &c. Gabriel vero Vasquez hanc ipsam primam propositionem, quam de victoria tentationum objecimus; itemque illam vigesimam octavam, quam vocat 29. Pelagianus error est dicere, quod liberum arbitrium valet ad ultimum peccatum vitandum: nec non trigessimam sextam: Cum Pelagius sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex natura solvitur virtutem ducit, & no[n] cit. Et sexagesimam tertiam quam ipse 61. nominat: Non nisi Pelagiano errore admitti potest, usus aliquis liberi arbitrii bonus sive non malus. & gratia Christi iniuriam facit, qui ita sentit & docet. Hæc, inquam, omnes propositiones & plures alias reiectas esse tradit Vasquez, Non propterea, inquit, quod auctor earum, hanc sententiam sequeretur, videlicet quod nulla tentatio sine gratia per Christum vinci posset, vitarique sine peccato: nullumque moraliter bonum opus fieri sine gratia: sed quod oppositam erroris arguat: sicut etiam incusaretur, qui censeret hæreticam opinionem Thomistarum asserentium Beatam Virginem conceptam in peccato originis: non quod ipse oppositam sequeretur, sed quod prædictam carperet ac morderet. Hæc ipse latinis prosequitur. Et ad huius solutionis veritatem asserendam, profert testimonium Francisci Toleti contentis solutionis esse germanam, & Bellarmini sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, quorum alter Lovanium destinatus fuit, ut ejus opera Bulla reciperetur, alter ibidem fuit, cum promulgaretur. Vnde ipse Vasquez ex professo docet nullam tentationem superari, nullumque moraliter opus bonum fieri, sine gratia Christi & primam eorum à duobus illis prædictis Cardinalibus traditam fuisse asserit. Verum si damnatio harum,

inquit, propositionum aliquid obstat sententiæ nostræ in hac disputatione, obesse etiam opinionem quam præcedenti disputatione secuti sumus de victoria tentationum, quam etiam tradidit noster Bellarminus. At ille noverat prædictam damnationem, n[on] de occasione illius, quam inferius referemus. Nam & ipse Lovanium fuit eo tempore, quo conventiones inter Doctores exorta fuerunt; & Roma, cum prædicta Bulla edita & confirmata fuit. Nihilominus neque contra opinionem, quam docet de victoria tentationum, quicquam ex hac Bulla sibi objicit. Et paulo inferius etiam de Francisco Toletio: Adde Franciscum Toletum nostræ societatis Religiosum, & postea Romanæ Ecclesiæ Cardinalem illustrissimum, cum quo de hac re conveni, dum essem Roma, in ea fuisse sententiam: quod nulla tentatio etiam minima sine auxilio gratia per Christum vinci posset, aut vitari sine peccato. Et tamen ipse auctoritate Apostolica Greg. XIII. Lovanium missus est ad componendas lites de hac re inter Theologos, & ut curaret prædictam Bullam ab omnibus submisce recipi. Sciebat igitur nihil suæ opinioni prædictam damnationem adversari, ut inferius commemoravimus. Et statim subiungit: Ego etiam non dubito propositiones, quas memoravimus, sicut etiam multas alias continenter acce id eum, quo Doctor ille aliorum opiniones criminabatur, damnari tantum, ut scandaloſas & offenditales parentes, & hæc ratione solum prohiberi. Nam & audacia, nimisque arrogantia in aliorum sententiis malignè vellicandis, ac lacerandis non parum scandaloſa asserere solet: à quo docti & prudentes Theologi in suis scriptis abstinere debent. Quod ostendit ex prohibitione, quæ Iugillatio & nota lo sententiæ de Conceptione B. Virginis immaculata verita est. Et cum in eandem sententiam non pauca dixisset, ad Eminent. Toletum rediit: Sensum huius damnationis, prout à me explicatus est, contuli cum illustrissimo D. Cardinali Francisco Toletio, cum adhuc sacri Palatii Censoriorum & Theologus esset, anno 1586, qui ut dixi pro hac Bulla & damnatione recipienda Lovanium missus fuit, eumque probavit et germanum esse dixit, propriaque manu subscripsit: cuius scriptum exemplar apud me adhuc est.

Quæ quamvis ita sint, non tamen negat neque Bellarminus, neque Toletus, neque sanctus Augustinus, quin liberum arbitrium aliquod particulare peccatum suis viribus vitare, nonnullasque tentationes ita sine gratia superare possit, ut in aliam incidat. Nullo modo enim necesse est, ut eadem quæ pulsatur animus tentatione, superetur, vel in idem peccatum incidat, quo vi tentationis urgetur. Si ergo Pontifices eos qui hoc negant, proſcribendos illa censura duxerint, tunc non solum propositiones illæ, quantum ad censuram acerbiteriam, sed etiam quantum ad ipsam quam continent doctrinam damnatæ cenſeri debent. Talis enim doctrina non tantum Augustino, ut supra vidimus, sed experientiæ perspicuè contraria est, quæ docemur ab hypocritis apertissima quædam vitia, vanæ gloriæ cupiditate, vel alijs vitijs deterioribus vinci. Sed non arbitror ad illum vitandæ

vitandæ superandæque tentationis modum à Pontificibus respici, quem à nemine negatum esse nemini, ipsa verba propositionis satis indicant, de illa superatione tentationis esse sermonem, quæ sic resistitur tentationi, ut in eam non inducatur, hoc est ut, in nullam inducatur. Quod fit, ut Augustinus dicit, quando concupiscentia bona vincit concupiscentiam malam.

Quod si quaeratur quæ certitudine doctrinam istis superioribus quatuor propositionibus contentam, & à censurandi acerbitate separata tradiderit Augustinus vigesimam octavam & vigesimam nonam, quod nulli tentationi sine gratiæ adiutorio resisti possit, sic ut ab ea non superetur, vel sic ut peccatum vitet, & trigessimam sextam, quod nihil boni operis naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnosci debeat, & sexagesimam tertiam, quod nullus usus liberi arbitrii bonus, siue non malus sine gratia haberi possit? Respondeo, sicut negare non possum omnes illas propositiones constantissimè sine ulla omnino fluctuatione docuisse contra Pelagianos Augustinum, ita dubitare non possum, eas velut bases totius doctrinæ de gratia & libero arbitrio, & consequenter tanquam doctrinam Catholicam indubitatam tradidisse. Quod ipsemet non obscure multis locis proficitur, sicut ex præcedentibus satis perspicue intelligi potest, & de plerisque uberius, cum de gratia disserturi sumus pate-

fiet, hic de vincendis tentationibus peccatisque vitandis sufficit tantisper una sententia sancti Augustini quam tanquam Catholicam fidem confirmandam esse proficitur: *Faseatur (Pelagius) quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa sed ex adiutorio Dei nostram provenire victoriam.* Vnde Pontifici auctoritate sanctus Innocentius: *Necesse est ut quo auxiliante vincimus, eodem rursum non auxiliante vincamur.* De operibus verò naturaliter seu moraliter bonis, seu usu bono liberi arbitrii quid senserit, satis declarat locus ille quo adversus eosdem Pelagianos dicit, *Nemo bene libero arbitrio uti potest nisi per gratiam, quæ non secundum debitum redditur, sed Deo gratiæ miserante donatur.* Quam sententiam Episcopi Africani & Apostolicæ Sedis Antistes Celestinus, sua definitione sancientes dicunt: *Præparatur voluntas à Domino, & ut boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium.* Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt: ut nec nostrum desse sentiamus arbitrium & in bonis quibusque voluntatis humana singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium. Ex quo perspicuum est sanctos illos Patres Augustinum Afros Episcopos & Apostolicæ Sedis Præsules, non aliter quam Pelagiani erroris fructices, contrarias doctrinas reprobasse quod quo pacto cum illa Bulla Pij V. & Gregorij XII. coherere possit, sequenti capite dicturi sumus.

Epist. 106.

Epist. ad
Concil. Car.
ibid.Lib. 1. ad
Bonif. c. ult.Celest. Papa
in Epist. ad
Gall. Epist.

CAPVT XXVII.

Proferuntur aliæ ex illa Bulla propositiones de operibus infidelium, de potestate arbitrii non nisi ad peccandum, de amore duplici creaturæ rationalis, & difficultas ex illis nata solvitur.

NAM de alijs nonnullis doctrinæ capitibus quæ ab Augustino videntur esse tradita, maior difficultas est. Nam propositio vigesima quinta quæ damnatur in illa Bulla, sic sonat: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Et propositio vigesima septima: *Libertum arbitrium sine gratiæ Dei adiutorio non nisi ad peccandum valet.* Et trigesima septima quæ fundamentum videtur esse præcedentium. *Omni amor creature rationalis aut vitiosus est cupiditas qua mundus diligitur, quæ à Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas qua per Spiritum sanctum in corde diffusa, Deus amatur.* Hæc autem omnia videtur docuisse Augustinus uti verba sonant. Neque enim hic responderi potest censura cuiuspiam acerbiteriam proscriptam esse; simpliciter enim & categorice tres illæ propositiones prelatæ sunt, nulla censendi acerbiterie scandalosa.

Respondetur de postrema quidem illa propositione minorem esse difficultatem. Nam illa satis aperte verbis ipsis præ se fert

omnem amorem creaturæ rationalis aut esse vitiosam cupiditatem aut illam charitatem qua in corde diffusa iustificatur creatura. Nam hac de causa laudabilis vocatur, ut intelligatur illa charitas quæ inter Doctores huius temporis celeberrima, & sola nomine charitatis nota est, quæ Deus diligitur super omnia; quæ omnes secundum Apostolum Paulum virtutes comites habet, quæ iuxta sanctum Petrum operis multitudine peccatorum; in qua qui manet secundum Apostolum Ioannem, in Deo manet & Deus in eo. Falsum est autem inter istam laudabilem charitatem, vitiosamque mundi cupiditatem nullum amorem creaturæ rationalis esse medium. Datur enim & alius amor bonus, qui nec est ista charitas, nec ista cupiditas, quo videlicet incipit bene Deo peccator affici ante iustificationem per charitatem. Ex isto enim pietatis affectu ante iustificationem & credit peccator Deo, & sperat peccati sui remissionem æternamque beatitudinem, & aliquo usque, licet imperfecte non super omnia, Deum

1. Cor. 13.

Deum diligit. Hunc pium affectum Augustinus, hanc bonam voluntatem, hunc amorem Dei, cum initio fidei pullulare tradit, eumque nomine charitatis, ut aliquoties supra diximus vocare solet, ut proinde nihil ista propositio, quæ nomen charitatis in ista celebratissima significatione sumit, contra istam Augustini doctrinam faciat. Sic autem charitatem in ista propositione sumi, ex diversarum propositionum totiusque doctrinæ, quæ in eis traditur conformitate deprehenditur. Passim enim indicant auctorem earum in ea sententia fuisse quod quidquid operum bonorum sit ante remissionem peccatorum, fiat verè illa perfectaque charitate quæ iustificet quidem hominem, à peccatorum tamen remissione separetur, ac proinde nullum esse auxilium gratiæ nisi per Spiritum sanctum inhabitantem, ad quem huiusmodi opera referantur. Hanc ejus doctrinam apertissime præ se fert propositio

Propos. 31.

31. *Charitas illa quæ est plenitudo legis non est semper coniuncta cum remissione peccatorum. Et trigesima-seconda: Catechumenus iustè, rectè, & sanctè vivit, & mandata Dei observat ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum. Et quadragesima-seconda: In omnibus penitentibus ante sacramentum abolutionis, & in catechumenis ante Baptismum est vera iustificatio (sine dubio per illam charitatem de qua propositionibus duabus iunctis) separata tamen à remissione peccatorum. Quæ omnes spirant non aliâ charitate seu amore ante remissionem peccatorum opera bona fieri, nisi illâ notissimâ quæ Deum diligi super omnia, & iustum facit; quam sentit à peccati remissione esse separatam. Quod multò luculentius asseritur propositione sexagesima-octava: Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aternæ damnationis potest habere veram charitatem, & charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu aternæ damnationis. Conformiter istis principiis etiam de auxilio Spiritus sancti ratiocinari videtur. Nam*
61. *propositio sexagesima-prima sic loquitur: Sed & illa distinctio duplici iustitia alterius quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem, alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus sancti cor ad penitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo charitatem diffundentis, quæ divina legis iustificatio impletur, similiter regeitur. Et propositio sexagesima-seconda: Item & illa distinctio duplici vivificationis, alterius quæ vivificatur peccator, dum ei penitentia & vita nova propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius quæ vivificatur, qui verè iustificatur, & palmes vivus in vultu Christi efficitur, commentitia est, & scripturis minime congruens. Quæ sanè apertissime significant nullum esse auxilium Spiritus sancti cor ad penitentiam excitantis sed nondum inhabitantis: nullam Spiritus sancti vivificationem quæ vivificetur peccator, dum ei penitentia & vita nova propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur, nisi verè iustificetur per illam iustificantem charitatem quæ toties dicitur a peccatorum remissione posse sejungi. Ve sanè ipsa doctrina in tot capitibus conformitas postulet etiam in illa propositione trigesima-septima charitatem illam laudabilem, hoc est perfectam & iustificantem, quæ semper illo nomine hoc tempore & in istis propositionibus intelligitur, ab illa vitiosa cupiditate distinguui, ut inter se totum amorem rationalis creaturæ partiantur; quod ab Augustini doctrina certum est esse diiunctissimum.*

missione posse sejungi. Ve sanè ipsa doctrina in tot capitibus conformitas postulet etiam in illa propositione trigesima-septima charitatem illam laudabilem, hoc est perfectam & iustificantem, quæ semper illo nomine hoc tempore & in istis propositionibus intelligitur, ab illa vitiosa cupiditate distinguui, ut inter se totum amorem rationalis creaturæ partiantur; quod ab Augustini doctrina certum est esse diiunctissimum.

Ex quo etiam intelligi potest sensus propositionis vigesima-septimæ quam obiectimus. Nam adiutorium gratiæ sine quo nihil liberum arbitrium nisi ad peccandum valere contendit, videtur illud intelligere quod per Spiritum sanctum inhabitantem datur, sicut eum & Gabriel Vasquez intelligit. Nam ut audimus, rejicit adiutorium Spiritus sancti cor ad penitentiam excitantis, & nondum inhabitantis: rejicit & gratiam Dei, quæ inspiratur peccatori inchoatio & propositum vite novæ & penitentia, nisi simul verè ut palmes in vita vivificetur saltem absque remissione peccatorum. Certum est autem cum Augustinus docet liberum arbitrium sine adiutorio gratiæ Dei non nisi ad peccandum valere, eum nullo modo de adiutorio Spiritus inhabitantis loqui, sed de illo quo simul fides, penitentia, vitæ novæ propositum & similes boni cordis motus inspirantur peccatori antequam perfecta illa charitate iustificetur, & peccatorum remissione purgetur. Ut proinde propositiones illæ juxta sensum earum genuinum nihil omnino contra doctrinam Augustini faciant.

Magis arctat propositio vigesima-quinta. *Omnia opera infidelium sunt peccata. & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Vtramque partem enim tam constanter & luculente tot modis Augustinus tradidit, ut si ulla est doctrina in universis lucubrationibus ejus manifesta & minùs obnoxia cavillationibus, illa emicet inter omnes. Vnde etiam tricas omnes quibus doctrinam ejus obvolvère nituntur quidam recentiores, minùs verfatim principiis ejus, dissipavimus. Quod si illis non obstantibus liceat Augustinum alio detorquere, fidenter ausum dicere; nos frustra hæreticos sanctorum Patrum auctoritate premere, quos tam licenter ad nostri temporis doctrinas detorqueamus. Nihil enim est in toto Augustino tam clarum de gratia vel de quolibet doctrinæ capite, quod non probabilioribus glossis in alienos sensus pervicacior quisque adversarius verterit.

Quapropter ingenuè fateor mihi hic a quam hæere nec aliud impræsentiarum occurrere quod respondeam, nisi id quod biennio postquam illa bulla Lovaniæ esset promulgata anno videlicet millesimo quingentesimo septuagesimo, die decima septima & decima nona Aprilis coram toto auditorio ex Cathedra generatim responsum fuit. Cùm enim à Reverendissimis Dominis Martino Rythovio Iprensi, Francisco Sonnio Bussacodæ

condemns & Cornelio Iansenio Gandavensi A
Episcopis expedire iudicaretur, ut ille pro-
pter quem Bulla emanaverat aliquid ad ar-
ticulorum illorum, quos quidam omnes hæ-
reticos esse suspicabantur, declarationem lo-
queretur, cum sigillatim multorum sensum
explicuisset, universim dixit, quod multis
perperam persuasum esset, omnes istos arti-
culos qui in hac Bulla damnantur, esse falsos
& hæreticos, quin aliqui falsi esse non pos-
sint. Sed damnantur tantum, tanquam, ut
Bulla loquitur, *hæretici, erronei, suspecti, teme-
rarii, scandalosi & in pias aures offensionem immi-
tentes respectivi*. Quæ loquendi circumscriptio-
ne significatur alios esse hæreticos, alios er-
roneos &c. alios tantum scandalosos, aut
offensivos. Offensiva autem propositio aut
scandalosa non necessariò hæretica aut falsa
est. Sic enim libri nonnulli damnantur non
propter falsitatem alicujus doctrinæ, sed B
quod insolenti aliquâ novitate vel alia de
causa perturbant animos & offendunt. Sic
enim novimus quas offensiones & scandala
suscitaverit in Hispania sententia de conce-
ptione Beatæ Virginis in peccato originali,
cum tamen eam tenere quisque sineretur: Et
ipse novi alicubi concionem de præputio
Christi quorundam piis auribus offensionem
attulisse. Vnde ut Pontifex indicaret non
omnes articulos falsitatis esse damnatos sa-
lutarem clausulam adjecit, *quæquam nonnulla
aliquo pacto sustineri possent, in rigore, & proprio
verborum sensu ab assertoribus intento*. Sic enim
illa clausula tunc temporis cum Bulla edere-
tur, intellecta fuit; quemadmodum & verba
ista sonant, & coram toto auditorio tunc de-
claratum fuit. Quamobrem cum anno mil-
lesimo sexcentesimo decimo-octavo difficul-
tas super quibusdam Bullæ verbis esset exci-
tata; Eximius Dominus Iacobus Iansonius C
qui omnium illorum quæ in Bulla promul-
ganda per Dominum Præpositum Ariensem,
& postmodum per Franciscum Toletum à
Sua Sanctitate Lovaniû destinatos acta sunt,
spectator fuerat, in scholis publicis origina-
lem Bullam manibus tenens, me præse-
nte dixit, illam clausulam hac occasione adjectam
fuisse, quod ad Sedem Apostolicam trans-
missa fuisset quædam articulorum quorundam
declaratio qua ostendebatur aliquos ab anti-
quis Scriptoribus fuisse traditos; peteretque
Facultas Theologica Lovanienfis ut articuli,
hæretici, erronei, temerarii, scandalosi,
offensivi &c. à se invicem secernerentur, ut
qua quisque nota censeretur deberet omnibus
innotesceret. Quod cum Apostolicæ Sedi
certis de causis non videretur, appositum fuit
ad solatium Auditoris, ut aiebat, qui doctrinas
quasdam antiquorum perstringi querebatur
nonnullas sententias aliquo pacto sustineri posse in ri-
gore & proprio verborum sensu ab assertoribus inten-
to. Itaque idem Iansonius palam contesta-
tus est Pontificis Bullam adulteratam esse ab
his qui distinctionem ponerent, post illa ver-
ba, *sustineri possent*, ut reliqua quæ sequuntur

*In rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus
intento, addamnationem referrentur quasi in
sensu ab autore intento damnarentur*. Nul-
lius enim distinctionis in originali Bulla quæ
tenebat manibus & legebat vestigium esse asse-
rebat, & revera nullum esse distinctionis vesti-
giû ego ipse sæpe meis oculis vidi. Vnde multo
magis inadvertenter adulterata ab his Bulla est,
qui interjecta distinctionis nota inter possent,
&c. *In rigore, eam inserta conjunctione, tamen*,
(qua Bulla originalis prorsus caret) hoc mo-
do efferunt: *Quæquam nonnulla aliquo pacto su-
stineri possent, in rigore tamen & proprio verborum
sensu ab assertoribus intento &c. damnantur*. Hoc
enim fecerunt, ut quod Pontifex subtrahere
adversativa particula & omni distinctionis
nota, ad defensionem quarundam senten-
tiarum referri volebat, ipsi contra Pontificis
mentem verbis textui superadditis & inser-
tis ad damnationem distorquerent.

Quod si quadam sententia in sensu ab au-
toribus intento sustineri aliquo pacto pos-
sunt, de quibus tandem hoc verius dici po-
terit quàm de illis, quos autorem ex Augu-
stino hausisse certum est, & pariter æquè cer-
tum Augustinum eo sensu eas docuisse, quo
auctor ille docuit, quamvis nullo pacto Au-
gustini fundamenta satis detexisse vel pene-
trasse videatur. Itaque propositionis illius,
Omnia infidelium opera sunt peccata &c. Eundem
auctor ille sensum intendit, ut ex libro ejus
de virtutibus impiorum patet, quem nos Au-
gustini & Prosperi esse demonstravimus &
sanctus Episcopus ac Martyr Rossensis om-
nium Patrum. Quis igitur credat Aposto-
licam Sedem quæ toties Augustini doctrinam
de divina gratia probavit & suam fecit, hu-
jusmodi Augustini sententias quæ non aliquo
cogitandi scribendique calore & celeritate
quasi aliud agenti per transennam exciderunt,
sed ab ipso per omnes passim libros spar-
sæ, summisque disputandi viribus assertæ sunt
tanquam bases quibus doctrina de gratia &
libero volutatis arbitrio nititur, tanquam hæ-
reticas, erroneas aut verò falsas esse damna-
tas? Nemo certè nisi qui à postolicam Sedem
vel olim vel nunc errasse, sibi quæ contrariam
esse, non sine temeritate & errore credi velit.

Quapropter longè rectius dicendum puto
Pontifices ipsos hujusmodi calumniolis co-
gitationibus obviare voluisse expressis verbis
admonendo nonnullas sententias aliquo pa-
cto sustineri posse in rigore & sensu ab auto-
ribus intento. Cur ergo, inquires, proscriptæ
sunt? Idcirco, inquam, quod altera senten-
tia Scholasticorum studiis, humanas magis
rationes quam Ecclesiasticam traditionem at-
tendentes in scholis esset receptior atque tri-
tior. Quis enim nesciat nubem esse Schola-
sticorum qui nonnulla opera bona in infide-
libus agnoscunt, & Philosophorum virtutes
non vitia, sed virtutes esse profitentur? Sed
quantumvis illi numerosi fuerint, non possunt
Ecclesiasticæ doctrinæ per Augustinum ad-
versus Pelagianos constituta, per Pontifices
appro-

approbata per Concilium Arausicanum non obscure confirmata, per discipulos Augustini ceterosque postea Ecclesiae Patres, aliquot seculis usque ad aetatem circiter primorum Scholasticorum quasi per manus tradita nullum asserere praedictum. Hoc tamen egit summorum Pontificum prudentia, ut quia Scholasticorum disputationibus Augustini doctrina ita erat obscurata, & interpretationibus plausibilibus quidem, sed ab ejus mente remotissimis quasi obruta, ut quanam esset vera illa, & ab Augustino asserta sententia, difficillime discerni posset, altera pars sine praedictio veritatis tantisper vetaretur, tanquam quae vetusta quasi novitate nostri temporis Doctores vetustatis ejus inscios offenderet scandaloque perturbaret. Non enim veritas tantummodo sed & pax Ecclesiae praefectis curae est, cujus interitu etiam veritas apud homines plerumque periclitari solet. Nam ita novimus sententias, quarum veritas aut falsitas nondum prorsus explorata est, nonnunquam tuendas interdici sine definitione partis alterius: eo quod opposita doctrina scandalum aut offensionem animis Doctorum, aut vulgi afferat, sicut hoc in illa doctrina quae beatam Virginem in originali peccato conceptam esse statuit manifestum est. Ita namque sententia ista propter offensionem hominum doceri vetita est, ut tamen si aliquo casu gravissimis argumentis Antiquorum vel Ecclesiasticae traditionis divinaeque revelationis astrui posset, illa prohibitio nihil obsteret, quo minus Ecclesia posset eam tollere libertatemque docendi publice contrariam doctrinam restituere & idoneis argumentis assertam definire. Quod perinde in ista propositione de operibus infidelium & virtutibus Philosophorum locum habuisse arbitramur, ut propter receptissimam in scholis partem unam, altera velut offensiva prohiberetur, donec aliquid liquidius ex antiquorum maximeque ex Augustini scriptis elucesceret. Nam in ista doctrina de operibus bonis & gratia bonorum operum principio naturaeque viribus doctrina sanctissimi Doctoris & pugilis invictissimi adversus superbos humani arbitrii praedicatores tam sublimis, & tot elogijs sanctorum Patrum summorumque Pontificum commendata auctoritatis est, ut quidquid ab ejus vestigijs aberrando posteriorum Scholasticorum subtilitas adversus eam excogitaverit, tradita per eam veritati cedere debeat.

Et istud quidem quod de ista jam vigesima-quinta propositione diximus, pari ratione in alijs tribus, vigesima-octava, trigesima-sexta, & sexagesima-tertia, quas capite praecedenti declaravimus, locum habent. Nam ut ibi diximus, Augustinus non solum doctrinam istis propositionibus comprehensam constanter improbavit, sed etiam velut Pelagianum errorem abhorruit. Sine cujus censurae certitudine principia ejus de gratiae divinae necessitate funditus labefacta colla-

buntur, ut & leviter superius tactum, inferius vero accuratius explicandum erit. Sed illa tanta certitudo propter principia Scholasticorum ab Augustinianis diversissima Scholasticos Doctores prorsus latet. Nimia quippe Philosophiae humanae subtilitate, credulitate, doctrinaeque sanctioris quam Augustinus tradidit profunditate, & gliscente inde neglectu quod paucissimis vacaret tot voluminibus difficillimis volutandis maximam partem aetatis impendere, veritas ab ipso tradita sic obscurata, Scholasticosque pulvere sepulta est, ut quamvis in Ecclesiae fide, quotidianisque precibus luculentissime splendeat, in Scholarum classibus tamen plerisque vix, imo ne vix quidem agnoscat. Quo factum est, ut ne veritas tanta censura prolata acerbitate charitatem laderet, nullis praesertim idoneis adhuc ex Augustini fundamentis eruta, nec perspicuis ejus asserta testimonij, propositiones istiusmodi, quae Pelagiani erroris notam tot Catholicis incurrunt tractatoribus, hoc est, ipsa illa censendi, dammandique severitas damnetur. Quia in re sicut prudentissima fuit summorum Pontificum providentia, quae nec veritatem nudam importuna dammandi quolibet acrimonia proferri sinat, sed vel mitius proponi, vel prorsus ad tempus suppressi propter infirmos jubet, ita eadem veritatem ex Ecclesiasticis monumentis erutam, suis cardinibus nixam, suo ornatu vestitam, suis armis quibus a Patribus est defensa munitam in publicum prodire non vetat; ut si quis aliud privata hallucinatione senserit, non censendi dammandique severitati vel soli Pythagorae censoris auctoritati, sed ipsius robori lucique veritatis colla submittat. Hinc Augustinus de Catholicorum Doctorum officio: Ita docent, siquid docendum habent ut usitata & confirmata securissime & fidentissime, & lenissime ut possunt insinuant. Inusitata vero etiam si veritatis liquidissima manifestatione perceperunt, quarendi potius quam praecipendi aut affirmandi modo propter audientis infirmitatem. Quod sicuti tunc potissimum observandum est cum veritas inusitata rudibus & infirmis, peritioribus vero ac firmis nuda argumentisque necessarijs destituta profertur, ita nonnunquam cum Ecclesiastica doctrina suis munimentis instructa fuerit fortiter constanterque sine vacillatione asserenda est. Ex qua regula sanctus Augustinus cum praedestinationis veritatem idoneis documentis Scripturae sacrae & Ecclesiasticae traditionis astruxisset, fidentissime Catholicis adhuc renitentibus dicit: Hoc, inquit, scio neminem contra istam praedestinationem, quam secundum Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse. Nam ut idem alibi dicit: Alia est ratio verum tacendi alia verum dicendi necessitas. Instant nonnulli post suppressas istas pacis causa propositiones, atque urgent omnibus modis ut credatur etiam Augustinus novas istas sententias condidisse, quibus asseritur opera nonnulla yerè bona naturae viribus sine fide posse

posse fieri, bene nos uti posse libero arbitrio sine gratia, peccata vitari posse, tentationesque superari solâ arbitrij libertate: nonne ipsa necessitas veritatis postulat à sanctissimi Præfatis sententia calumniam istam propulsi, sicut cum certa veritate propul-

sari potest? Ut si noluerint altissima celestique doctrinæ ipsius acquiescere, desinant saltem ei suam, quæ per terram repit, damnatæque naturæ vires prædicando, Pelagianis si non sensibus certè vocibus utitur, cum injuria tanti Doctoris imponere.

FINIS.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS.
DE STATV
PVRE NATURÆ
LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

HAC TENVS genuinum Augustini sensum de naturæ per peccatum lapsæ viribus promptissimus: nunc pauca propter argumenti vicinitatem de puræ naturæ statu subnectenda sunt, ex quibus doctrinæ sanctissimi Doctoris non modo planius & plenius, & à radicibus intelligatur, sed etiam adversus nonnullas recentiorum machinas munita consistat. Nam quamvis eam ipsissimam esse sententiam Augustini quam in superioribus declaravimus, omnium scriptorum ejus accurata consonantia per se ipsa clamet, nec animo ad penetrandum subtili, sed à præjudicijs philosophicarum opinionum libero opus sit, ad eam in ejus lucubracionibus agnoscendam, nonnulli tamen ad eam consistendam trepidabunt, quod non satis videbunt quâ ratione status puræ naturæ cum ista doctrina conciliari possit: quem in humanâ natura dari posse vel dubitari nefas putant. Tanta quippe est in quibusdam hominibus humanæ philosophiæ rationumque plausibilium fiducia, quas gentilium cœcitas præformavit, ut universam Augustini doctrinam facilius, præterquam ubi in terminis ipsis definita est, pessumdari, quam illas sibi præcipi vel ut inanes abijci paterentur: quantumvis eis nullus vel antiquus Pater vel Concilium vel Scriptura suffragetur. Quamobrem quanquam ille puræ naturæ status non solum Augustino, sed etiam antiquæ Ecclesiæ ignotus fuerit, nec nisi à gentilibus olim & hæreticis obtrusus, ex Augustini tamen principijs facile intelligi poterit quid de illo sentire debeat.

ff

debeamus. Ut opera me pretium laturum arbitrer si ea saltem detra-
his praestigijs detegam, verisq; rationibus in ejus doctrina fundatis
munitam, quo peritior lector dijudicare possit, utrum satius sit, per illa
principia quæ de Pelagiana fraudulentia, & philosophico supercilio
triumpharunt, puræ naturæ statum excludere, an philosophicis ap-
plaudendo rationibus introducere.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit status puræ naturæ juxta recentiores. Differentia
sententiæ eorum ab opinione Pelagianorum.

ITAQUE sciendum est puram naturam dici juxta recentiores puritate negati-
ua, qua scilicet nihil habet naturæ
superadditum, quod ei non debitum sit
sive malum sive bonum, hoc est ut neque pecca-
tum habeat poenamq; peccati conitem, neq;
ultum gratiæ naturam superantis donum. Ut
verò facile intelligatur, quid hujusmodi na-
turæ status comprehendat, naturam lapsam
intueri jubent, in qua quicquid præter pecca-
ti statum deprehendimus, hoc ad puram na-
turam pertinere profitentur. Regula quippe
solemnis eorum est naturam puram à natura
lapsa discrepare, sicut nudum à spoliato: qui
non aliter differunt, nisi quod hic amiserit
quod alter nondum habuit: ut proinde pura
natura se habeat instar negationis, lapsa in-
star privationis. Quapropter ut omnia bre-
uiter illi statui à Scholasticis attributa, per-
curramus qui hominem à Deo in puræ naturæ
statu creati posse nullo omnino peccato præ-
cedente, profitentur, ij volunt eum creandum
esse sine ordinatione ad beatitudinem sempi-
ternam seu claram visionem Dei. Hinc con-
sequenter dicunt, eum sine fide in intellectu,
& voluntate sine charitate Deum diligente
condendum. Repugnantiam illam carnis &
spiritus ei esse prorsus naturalem, usque
adeo ut ordo merè naturalis possit ut Deus
duos appetitus illos contrarios reciproci mo-
tibus cōflicari sinat, neq; concursus suū sub-
trahendo, neque dono quopiam superaddito
mutuam pugnam hostilitatemq; compri-
mendo. Proinde quantum ad internas animi
vires, tantam in pura natura futuram igno-
rantiam, benèque cogitandi, judicandi, vi-
vendiq; infirmitatem, peccandi que proni-
tatem, quantam in natura lapsa experimur:
quantum ad externa vero, majorem. Nam
præterquam quod objecta sensibilia concu-
piscētiā excitantia essent eadem, mala pra-
vorum hominum consilia potentius tunc ad
malum, & exempla provocarent: Nam cog-
nitio Dei virtutumque quæ Adamo commu-
nicata fuerat & memoria promissionum &
communicationum Dei, priorisq; status &
præteriti lapsus recordatio, & promissio ven-

A tūri Christi cum spe redēptionis ejus, quæ per
traditionem à capite in posteros diffusa pro-
manant, peccandi facilitatem in natura
lapsa mitigare potuerunt, ut hæc parte cecē-
tas & corruptio morum generalior peccan-
di que pronitas in pura natura proditor futu-
ra fuisse videatur. Quo accedit, quod nulla
fortassis esset etiam ex parte dæmonis tentan-
tis differentia: nam dæmonis compressio ne
tentet homines, videtur ad providentiam su-
perioris ordinis quam pure naturæ pertinere.
Hinc multo magis puræ naturæ mortalitatem
adherere tradunt, omnesq; morbos corpo-
rum, quæque inde sæpius proficiuntur ani-
morum lates, totam denique calamitatum
seriem, quibus atteritur ista vita miserorum
à primis stētib; nascentium usque ad extre-
mos habitus morientium. Quid puid enim in uno
statu admittunt, alteri tribuendum esse, ipsi met
Scholastici profitentur. Ecce tibi breviter de-
pictum ex libris recentiorum illum puræ natu-
ræ statū, in quo hominem à Deo sine peccato
præeunte creati posse confidentissimè docent.

B Ex qua doctrina manifestum est, illam in-
ter Scholasticos recentiores atque Pelagianos,
quantum ad istum humanæ naturæ statum
attinet, esse differentiam quod Scholastici na-
turam hominis in eo statu quem descripsimus
à Deo auctore sine peccati merito condi posse
sentiant; Pelagiani etiam reipsa conditum esse
delirant. Quidquid enim ignorantia & repug-
nantia carnis, & spiritus, seu concupiscētia
mentem tenebrat ac deorsum trahit, quicquid
tentationum per visibilia rerum oblectamenta
humanum genus patitur, quicquid morborum
corporis & animi, ceterarumq; calamitatum sive
parvulos sive majores quotidie urit & premit,
hoc est universum illud gravissimum jugum
quod nobis impositum esse sentimus, hoc to-
tum Pelagiani naturali rerum conditioni tri-
buebant. eodem plane modo sicut Scholastici
nobis imponi posse sine præcedente iniquitate
arbitrantur. Quam Pelagianorum genuinam sen-
tentiam fuisse late & liquido nos ante in re-
censendis eorum opinionibus demonstravi-
mus: Nec b ipsi Scholastici recentiores ne-
gant: Quod ita de Pelagianis verum est,
ut

*Boetium, lib.
de grad. pri-
mi hom. c. 5
Guarez, Pro-
leg. 4. c. 8.
quod. 11.*

verum est ut etiam sine fide Christi bene vi-
uentibus gentilibus quoddam beatitudinis ge-
nus naturalis ascripserint, sicut in ipsdem lo-
cis a nobis e declaratu est. Vnde & ipsum no-
men pure nature videtur emanasse à Pelagia-
nis. Nam ex eorum sensu & verbis objectio-
nem sibi proponit Augustinus quando dicit:
Dicit aliquis si hæc natura pura non sunt sed vitiose
primordia &c. Vbi pura natura opponitur
nature per peccatum vitata. Et evidentius
alibi: Huius tam horribilis pena iustitia si quæra-
tur, nome istorum omnis de libero arbitrio & lau-
dabili sanitate nature, quantumlibet arguta sit ar-
gumentatio repercussa & perfracta disilit. Vbi
alludit ad illa verba quibus aliquanto supe-
rius Pelagius sensum suum de pura natura li-
quidissime exprelletat: Omne bonum ac malum
quo vel laudabiles vel vituperabiles sumus non no-
biscum oriuntur sed agitur a nobis. Capaces enim
utrimque rei non pleni nascimur, & ut sine virtute
ita & sine vitio progrediamur; atque ante adu-
entum propriæ voluntatis, id scilicet in homine est quod Deus
condidit. Quibus verbis nihil accuratius aut
loculentius adferri potest ad pure nature sta-
tum oculis obijciendum; per hoc enim quod
neque laudabiles neque vituperabiles nos nati
ci Pelagius tradit, certum est omnem gratia
& peccata originaliter indita vel con-ra-
cta removeri. Sicut enim fieri non potest quin
per culpam originalem vituperabiles sumus,
ut ibidem Augustinus docet; ita nec fieri po-
test quin simul Dei gratia nos iustos produ-

cente, laudabiles. Vnde addit capaces tantum
non plenos nos vitij virtutisque nasci, quo-
rum utrumque statui nature pure proprium est.

Hæc ergo principia de sententia tam Scho-
lasticorum quam Pelagianorum tanquam cer-
ta & indubitata supponentes, videamus nunc
quid certi ex Augustini doctrina de pure na-
ture statu juxta mentem ejus colligi possit.
Nam quicquid alij minus excussis ejus princi-
pijs de illius mente suspicentur, nos post lon-
gum operosumque illius difficultatis examen
& principiorum Augustini collisionem non
dubitamus pletosque scholastica doctrina
Professores, quemadmodum in explicando
nature lapsæ statu longissime ab ejus mente
deflexerunt, ita in asserendo pure nature sta-
tu procul à principijs ejus impossibilibus quibus
tota doctrina ejus adversus Pelagianos & Ma-
nichæos incumbit, filium humane rationis
potius quam Ecclesiastica traditionis conde-
quendo, recessisse. Existimamus enim statum
illum prout in eo à Scholasticis hominem sine
peccato præcedente à Deo condi posse statui-
tur, principijs Augusti, penè omnibus ex dia-
metro repugnare. Qua in re utrum genuinam
doctores mentem allecuti simus, non solum
sanctæ Ecclesiæ Romanæ iudicio inexcusæ fide
& obedientia, & gremio sicut ab infantia hue
usque vixi, ita ad extremum usque halitum
vivere & mori Deo juvante constiteri, sed
etiam cujlibet non supini lectoris Augustini
me meaque lubens submitto.

CAPVT SECVNDVM.

Pondus naturale creature rationalis in beatitudinem suam poscit
ut beari possit. Quatuor status seu modi beandi adfe-
runtur ex Augustino qui omnes repugnant
pure nature.

VT igitur à primo humane nature
cardine incipimus, beati esse omnes
volumus. Quod ita verum & cer-
tum & medullis omnium infixum
est, ut cum ipsis Academicis omnia dubia sint,
hac de sententia nec Academicus ille Cicero
dubitaverit, qui cum vellet in Hortensio dia-
logo ab aliqua recerta de qua nullus ambi-
geret sumere suæ disputationis exordium;
Beati certe, inquit, omnes esse volumus. Et quia
omnes hoc volumus, nec aliter velle possu-
mus, profecto appetitus ille naturalis est. Ab
illa quippe voluntate quicquid vel patenter
vel latenter voluerimus, non recedimus. Nam
& ille qui credit quod post mortem non erit,
intolerabilibus molestijs ad totam cupidita-
tem mortis impellitur, quamvis in opinione
habeat errorem omnimode defectionis in qua
nulla omnino beatitudo est, in sensu tamen &
voluntate habet naturale desiderium quietis.
Quod autem quietum est non est omnino ni-
hil imo etiam magis est, ideoque beati-
tudinis quam quod inquietum est. Inquietudo enim variat

A affectiones, ut altera alteram perimat, quies
autem habet constantiam, in qua maxime in-
telligitur ipsum esse, & per hoc beatum esse.
Omnis itaque ille appetitus in voluntate mor-
tis, non ut qui moritur non sit, sed ut quiescat
& ipsa quiete sit beatus intenditur. Ita cum
errore credat, se non futurum, natura tamen
quietum esse, & per hoc magis esse, & beator
esse desiderat. Quæ constantia certissimum
argumentum est hoc esse desiderium naturale
ut merito hac de causa dicat Augustinus, quod
omnes beatos esse velle veritas clamat, natura
compellit, cui summe bonus & immutabiliter beatus
creator hoc indicit.

Ex eodem autem fonte nascitur ut omnis
creatura rationalis miseriam fugiat. Miseria
quippe genus est quoddam mali, mali autem
fuga in boni contrarij cupiditate fundatur.
Ex quo fit ut nemo miser esse nolit, nisi quia
sibi melius esse, & per hoc quia beatus esse de-
siderat. Ita verum est ut live velint homines
quippiam, siue nolint, omnes tamen beati
esse velint, idque unum ardentissimo amore

ff 2

appa-

In Enchir.
cap. 104.

appetant, & propter hoc cetera quæcunque
dicat ita nos beatos esse velle, ut esse miseri non so-
lum volumus, sed nequaquam velle possumus.

Cum ergo tantus sit naturalis iste impetus
creaturæ rationalis in beatitudinem suam, &
omnium desideriorum fugarumque basis,
necesse est esse etiam aliquid quo obtento na-
turaliter fatietur. Si enim nihil esset, vanissi-
mum esset istud naturale desiderium ipsaque
creatura rationalis tota in vanum condita.
Nam ut natura juxta philosophum non incli-
nat aut movet ad impossibile, ita multo mi-
nus Deus ac natura in vanum. Aliquid igitur
necessario est, cuius assecutione quiescat
istud naturale pondus, tanquam termino om-
nium motuum; quod proinde non potest non
esse ultimus finis ejus, qui respectu creaturæ
rationalis beatitudo dicitur, in quam velut
oceanum omnes animi motus influunt, & ve-
lut in centro suo conquiescunt quod & alio ex
capite ostendi potest. Creatura enim ratio-
nalis non potest neque esse neque condi prop-
ter se, necessario igitur propter aliud: hoc
autem propter quod condi postulat est ultimus
finis ejus naturalis, utpote quem ejus institu-
tio naturalis poscit & ejus assecutione necessa-
rio beata est. Si enim alio adhuc beanda
tenderet, naturalis appetitus ejus, nec istud
primum esset ultimus finis ejus, nec propter
istud esset condita; nec illo adepto conquies-
ceret, sed illo potius in quod velut in centrum
suum pondere naturali adhuc ulterius beanda
vergeret. Rationalis enim creatura sive in ange-
lico spiritu, sive in anima humana ita facta est, ut
sibi ipsa bonum quo beata fiat esse non possit.

Epist. 112.
cap. 13.

Ratione igitur videamus ejusmodi de-
beat esse bonum, quo naturaliter beari postu-
lat, & quis beatificationis ejus modus, ut
utrum impura condi possit natura videamus.
Cum jam fixum statuerimus omnem creatu-
ram rationalem naturaliter beatam esse velle,
in hoc ipso duas nobis actiones ejus insinuan-
tur velle seu diligere bonum, quo beata fieri
cupit, & illud adipisci seu possidere. Nemo
enim aliquid quod nondum habet, cupit, nisi
adipisci cupiat: diligere igitur bonum beati-
ficum & illud possidere ad beatitudinem om-
nino necessaria sunt. Nam qui diligit quod-
cunque bonum, quod non habet, certissime
miser est. Velle enim quod habere nequeas,
sine animi dolore & cruciatu esse non potest.
Docet hoc sapientissime sanctus Augustinus.
Nam hinc illud in libris de Trinitate sæpe re-
petitum: Omnes beati habent quod volunt; Beatus
non est nisi qui habet omnia quæ vult. Non latet
genus humanum nec illum beatum esse qui non
habet quod vult. Et inferius sententiam Phi-
losophorum de hac re approbando: Sentiebant
aliter beatum esse neminem posse nisi habendo quod
vellet & nihil patiendi quod noller. Quod & alijs
in locis inculcat frequentissime.

Lib. 13. de
Trin. 5.
cap. 6.

Cap. 7.

Quamvis ergo nemo beatus sit qui non ha-
beat id quod velit, non tamen idcirco statim
beatus est quisquis habeat id quod velit. Ergo

A illud convenit inter nos, neque quemquam beatum
esse posse qui quod vult non habet; neque omnem qui
quod vult habet, beatum esse, ut concludit Au-
gustinus. Et alibi: Omnes beati habent quod vo-
lunt, quamvis non omnes qui habent quod vo-
lunt continuo sint beati. Multi enim nequissi-
mis voluptatibus frui volunt, quibus essent
carendo beatiore. Nam quamvis aliquis ipsa
mali voluntate sit miser, inferior tamen est
adipiscendi seu fruendi potestate. Quam salu-
berrimam doctrinam tradidit Augustinus in
multis locis. Nam in Epistola ad Probam:
Prius itaque attende utrum acquiescendum sit in qua
dicunt eum beatum esse qui secundum suam vivit vo-
luntatem. Sed absit ut hoc verum esse credamus.
Quid si enim nequiter velit vivere? Nonne tanto mi-
serior esse convincitur quanto facilius mala eum vo-
luntas impletur? Et in libris de Trinitate:
Mala voluntate vel sola quisque miser efficitur, sed
miserior potestate, qua desiderium mala voluntati
impletur. Hinc illa præclara sententia Cice-
ronis quam in exordio Hortensij positam ma-
gnis laudibus sancta Monica mater Augustini,
& ipse Augustinus extollit. Nam in dialogo
de vita beata eum sententiam hac de re ma-
tris commendare velle: Tibi, inquit, præced-
dabo verba deservunt, ut non sicut Tullius te modo
paunderes, cuius de hac sententia verba sunt ista.
Nam in Hortensio quem de laude ac defensione philo-
sophiæ librum fecit: Ecce autem, ait, non Philoso-
phi quidem, sed prompti tamen ad disputandum om-
nes aiunt esse beatos qui vivunt ut ipsi velint, id est,
qui habent quicquid diligunt. Falsum id quod-
dem: velle enim quod non deceat, idem ipsum mi-
ferimus: Nec tam miserum est non adipisci quod
velis, quam adipisci velle quod non oporteat. Plus
enim mali pravitas voluntatis affert quam fortuna
cuiquam boni. In quibus verbis Tullij, adicit
Augustinus, illa se exclamabat, ut oblii penitus
sextus eius, magnum aliquem virum confidere nobis-
cum crederemus, me interim quantum poteram in-
telligente ex quo illa, & quam divino fonte mana-
rent. Alibi quoque præclarissime omnino atque
verissime hoc dictum esse testatur: alibi: Quid
tibi videntur hæc verba? Nonne ab ipsa veritate per
quemlibet hominem dicta sunt? Ex quibus ve-
rissimum certissimumque esse, non solum ex
Augustini scriptis, sed & ipsa naturali ratio-
neliquet, quod nec ille beatus esse possit qui
non est adeptus bonum quod diligit, neque
qui malum diligit quamvis adeptus sit. Posset
ab aliquo tertium genus cogitari, ut ille bea-
tus putetur esse qui bonum adeptus sit quod
non diligit. Sed quis unquam se beatum ar-
bitratus est nisi fruendo? Nemo autem re-
ullâ fruitur quam non diligit. Quid enim est
aliud, inquit Augustinus, quod dicitur frui nisi
presto habere quod diligit? Imo non diligere
verum bonum quo creatura rationalis frui de-
bet ut beata sit, explorata miseria est. Lan-
guor est enim animi, qui non aliunde quam
ex perversa rei alterius dilectione nasci po-
test. Unde præclarissime sanctus Doctor
de tribus illis generibus hominum quo
beatitudine separavimus: Beatus quantum
exigitur,

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

Epist. 112.
cap. 13.

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

Lib. 13. de
Trin. 5. cap. 6.

existimo, neque ille dici potest qui non habet quod amat, qualemque sit, neque qui habet quod amat, si nocuum sit: neque qui non amat quod habet, etiam si optimum sit. Nam & qui appetit quod adipisci non potest cruciatur: & qui adeptus est quod appetendum non est, fallitur: & qui non appetit quod adipiscendum esset egrotat.

Quæ omnia si vera & firma & explorata sunt, sequitur etiam omnia ista tria hominum genera esse misera. Nam in creatura rationali capax beatitudinis & miseria nullum inter beatam & miseram medium dari, nec utrumque simul esse potest. Miseria enim est privatio beatitudinis in natura capax, sicut malum privatio boni. Docet hoc ipsum velut rem indubitam sanctus Augustinus. Nam in eodem illo loco statim subiicit: Nihil autem istorum, trium quæ præmissimus, animo contingit sine miseria: Nec miseria & beatitudo in homine uno simul habitare consueverunt. Nullus igitur sciri beatus est. Et in libris de Civitate Dei: Quorum ratio mentibus inest aut miser esse aut beatus esse necesse est. Et de anima etiam miser quomodo rationalis erat? Et in dialogo de vita beata: Quid illud, inquam, conceditis omnem qui beatus non est miserum esse? Non dubitaverunt. Et exactius aliquanto post: Hæc est enim contraria sapientia & ita contraria, ut mors vita, ut beata vita misera, hoc est sine aliquo medio: Nam ut omnis non beatus homo miser est, cunctusq; homo non mortuus vivit, sic omnem non stultum manifestum est esse sapientem.

Ex quibus etiam sequitur in quocunque tandem istorum trium statuum condi pura natura fingatur, miseram fore sine culpa quia nullus eorum sine miseria esse potest, neque ullius culpæ pura natura rea est. Cum autem iustitia Dei non fiat, ut creatura rationalis sine culpa præcedente calamitatibus & miserijs atteratur, perspicuum etiam est in nullo istorum statuum condi posse. Sed quia de miserijs creaturæ & iustitia creatoris fufius infra disserturi sumus, ex alio capite ostendi potest, puræ naturæ statum juxta sancti Augustini doctrinam esse impossibilem. Nam præter illos tres dictos miseriæ status, non videtur superesse nisi quartus in quo beata possit esse creatura cum videlicet & habet quicquid vult, & nihil mala seu indecenti voluntate vult. Sic enim excluditur & cruciatus non habentis, & languor non amantis, & malitia errantis voluntatis: verisque bonis impleta satiatur. Vnde rectissime sanctus Augustinus: Continuo miseri qui vel non habent quod volunt vel id habent quod non recte volunt. Beatus igitur non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult male. Quod eodem in loco instantissime docet. Quare post multa in hunc sensum

disputata concludit: Ille beatus vivit, quod iam superius diximus & asseruendo satis fiximus, qui vivit ut vult, nec male aliquid vult. Et in Epistola ad Probam post collaudata Tullij verba, Ille igitur beatus est, inquit, qui omnia quæ vult habet nec aliquid vult quod non deest. Quam suam de æternam tanti fecit, ut in ea arcem philosophiæ sitam esse testetur. Nam cum piissima sua matre disputans eam interrogat: Quid? Omnis qui quod vult habet beatus est? Tum mater: Si bona, inquit, velit & habeat beatus est. Si autem mala velit, quævis habeat, miser est. Cui ego ardens atque gessitans: Ipsam inquam prorsus mater arcem philosophiæ tenuisti. Symma est igitur omnium, illum beatum esse qui vera bona quæ amat etiam possidet. Quæ verba ibidem loco volendi, & habendi Augustinus usurpat. Hoc est enim rebus recta voluntate concupitis & adeptis frui: eoque redit oratio, sicut ante diximus, quod beatitudo duas actiones secum trahat, ut velit seu appetat recta videlicet voluntate & appetitum possideatur bonum.

Qua sancti Doctoris præmissa disputatione tanquam verissima & in qua pleraque doctrinæ capita fundata sunt, statim puræ naturæ possibilitas multis modis labefactatus corrumpitur. Nam sive imperfectam sive perfectam ejus beatitudinem, hoc est sive dilectionem boni, quod recta voluntate appetendum est ut beetur, sive adaptionem ejus fruitionemque spectemus, nihil eorum in isto quarto statu per puram naturam obtineri potest, sed tantummodo per supernaturalem potestatem & gratiam Dei. Quod cum ostenderimus, simul perspicuum erit, nec in ullo alio trium statuum in quibus non beatitudinem sed miseriam tantum esse posse diximus puram creati posse naturam. Nam in primo, in quo non habetur quod bene diligitur includitur etiam dilectio veri boni, hoc est voluntas bona: In secundo ubi habetur, quod malè diligitur, voluntas mala: in tertio ubi non diligitur quod habetur bonum, hoc ipso quo deest voluntas bona quæ adesse debet adest etiam voluntas mala. Sed neque bonam voluntatem pura natura dare potest, neque Deus conditor ejus malam, quarum alterutra semper adest necessario, atque ita utrumque status puræ naturæ interimitur. Ut igitur ordine procedamus, declarabimus primo non posse naturam rationalem in puræ naturæ statu, juxta sancti Augustini mentem institui ex ratione ultimi finis, quem connaturaliter respicit, sive ut appetendum sive ut fruendum. Vnde duplex argumentum nascitur, unum ex parte appetitus, sive dilectionis ultimi finis, alterum ex ratione fruitionis ejus.

CAPVT TERTIVM.

Primum argumentum contra statum puræ naturæ ex ordine creaturæ rationalis ad Deum ut principium & finem, sine cuius amore condi non potest.

P R I M O igitur certum esse arbitror, & verò etiam apud Scholasticos inconfesso, non posse produci à Deo connaturali modo creaturam rationalem, quin propter finem suum ultimum connaturalem producat; ita videlicet ut ei vero sinceroque amore suâ voluntate conjungatur, vel certe, ut à controversijs abstrahamus, ut talibus subsidijs instructa sit, ut in eum nutum suæ voluntatis convertere vel ab eo avertere possit. Hoc enim postulat & ratio divinæ providentiæ quæ cum perfectio operetur modo, cuncta ordinat in aliquem, ultra quem non licet progredi finem, & ipse ordo rerum connaturalis, quæ sicut ab aliquo primo principio egredi debent, ita ad aliquid velut ultimum terminari. Hic autem connaturalis creaturæ rationalis & ultimus finis, nec est nec esse potest aliud, quam unus & verus Deus, ut vero amore diligendus. Cuius rei ratio quantum ad amorem voluntatis attinet, ut de beatitudine hic superseadam, non est alia nisi quia creatura rationalis non potest produci cum distorta perversa malaque voluntate, nec voluntas ejus recta & iusta & bona esse potest, nisi Deum finem ultimum suum hoc est ipsam rectitudinē seu normam omnis rectitudinis ac bonitatis diligat: à quo centro suo si aberrat & aliud velut ultimum diligat necesse est, sicut perversam, distortam & malam, ita etiam inquietam fieri, velut quæ quietem extra naturale centrum appetiverit, juxta illud Augustini: *Resiste nos ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* Hæc enim inquietudo non ex ulla superaddita Dei ordinatione, sed ex ipsa naturæ rationalis conditione seu creatione nascitur; quæ sicut non potuit eadem manens propter seipsam, vel propter Angelos creari, sed propter Deum, ita nec potest in ullius rei creatæ amore conquirere; non magis ac lapis extra centrum suum. Semper enim ulterius urgetur pondere suo tanquam cui deest id, quod ejus naturæ quietandæ præstiturum est. Sicut autem creatura rationalis sine centri illius connaturalis dilectione quæta esse non potest, ita neque recta, neque iusta neque bona. Est enim rationalis anima, seu generaliter rationalis creatura naturaliter inter Deum & inferiora constituta, in qua medietate nisi affectu seu dilectione manserit, sed dum à Deo, vel ad seipsam, vel ad inferiora declinaverit necessario naturalis ordo pervertitur, ipsaque creaturæ rationalis rectitudo distortetur, & hoc ipso fit ipsa perversa distorta & mala. Vnde Augustinus: *Omnia natura in ordine suo*

gradibus suis pilebra sunt, sed de superioribus in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. Nec quisquam hos sacre cogitur, & ideo si secerit sine iusta defensione puniatur. Non enim hoc committit invidus. Et in libro sexto de Musica: Nos ipsos inter illa quæ infra nos sunt, & illa quæ supra nos sunt, ita Deo & Domino nostro spiritualiter ordinemus, ut inferioribus non offendamus, solis autem superioribus delectemur. Hoc est, ut nihil dilectionis ex inferioribus ea diligendo veniemur, sed tantummodo ut non offendant nos; delectatio enim velut pondus animam in locum suum naturalem ponit aut deiecit. Vnde adiecit: delectatio quippe seu amor, quasi pondus anime. Delectatio ergo ordinat animam. Hic autem locus naturalis creaturæ rationalis est supra corpora infra Deum; in quo ordine si dilectione permanet necessario bona & recta est, si recedit, mala. Sane, inquit ad Celestium, quoniam te novi, accipe hoc quoddam grande & breve. Est natura per locos & tempora mutabilis, ut corpus, & est natura per locos nullo modo, sed tantum per tempora etiam ipsa mutabilis ut anima (sub qua omnem creaturam rationalem subinde solet comprehendere) & est natura quæ nec per locos nec per tempora mutabilis potest, hoc Deus est. Quod hic insinuavi quoquo modo mutabile creatura dicitur: quod immutabile creator. Vides profecto in ista distributione naturarum quid summum sit, quid infimum, & tamen sit, quid medium, infimum, & minus summo.

Iam videamus quid ex illo naturali ordine creaturæ rationalis conficere velit: Summum illud est ipsa beatitudo, id est, Deus ipsa beatitudo. Infimum quod nec beatum esse potest nec miserum, scilicet creatura corporea irrationalis. Quod vero medium, id est anima vivit inclinatur, id est dilectione ad infimum, misere: conversione ad summum beate vivit. Nimirum quia inclinatione ad infimum, seu dilectione infimi male perversæque vivit, conversione ad summum recte ac bene, hæc enim ratio est cur misere & beate. Vnde causam istius miserie atque beatitudinis fugiendam admonens: *Qui, inquit, Christo credit non diligit infimum non superbi in medio, scilicet seipsum diligendo, atque ut summo inherere sit idoneus; & hoc est totum quod agere iubemur, moriemur, accendimur. Hoc est, in eo tota iustitia & bonitas & rectitudo creaturæ rationalis comprehenditur. Cujusmodi doctrinam & alijs locis tradit, eo videlicet scopo ut intelligamus naturaliter anime rationali in illa medietate permanendum esse ut quemadmodum naturaliter mente rationali belluini, creaturas ceteras antecedit natura hominis, quæ vero solum Deus est maior: ita quoque*

Lib. 1. Cap. 2.
Ioh. 1. 2.

Lib. 1. de
Serm. 10.
p. 101.

quoque affectu dilectionis seruet medicem illam ut nullis, ne sibi quidem sed soli Deo sese subiciat. Nam hoc ipso quo aliter facit egreditur ordinem suum & non potest non esse perversa, distorta maleque voluntatis. Nam hoc ipso quo relicto superiori bono ad quod converti naturaliter debet, seipsum respicit, superbus efficitur, hoc ipso quo se inferiora, carnalis. Audi Augustinum identidem hæc inculcantem. Nam de animo seipsum amante ita loquitur: Cum seipso quasi suo bono animus gaudet, superbus est. Quam rationem superbia in eo sapè ponit quod anima non potestate incommutabilis veritatis sed sua sibi dominantis potestate delectetur: ita videlicet explicans quid sit animus suo quasi bono gaudere. De anima verò ad inferiora, hoc est, corporea convertente amorem suum: Vita que fructu corporis delectata negligit Deum inclinatur ad nihilum & ista est nequitia, qua de re alibi multa diximus. Virumque verò rationalis amoris flexum sive ad seipsum sive ad inferiora cõplectens, præclare dicit: Anima ad ea que amant propere nituntur ut perveniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed non est in eis æterna requies, nec saltem diuturna, & propterea magis sordidant animam & aggravant potius, ut sincerum eius pondus quo in superna ferretur impediatur. Cum ergo anima in seipsa delectatur nondum re incommutabili delectatur. Et ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet cum superior sit Deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia Deus superbi resistit, humilibus autem dat gratiam: cum autem Deo delectatur, ibi veram, certam invenit requiem quam in alijs querebat nec inveniebat. In quibus verbis, corpore, seipso, ac Deo delectari, non est aliud quam in corpus, in seipsum, in Deum per se expetitur amoris impetu ferri. In eo quippe quod per se expetitur, animi delectatio conquiescit.

Ex qua doctrina Augustini frequentissima & securissima nascitur quod peccati cuiuscunque formalem, rationem in eo collocare solet Augustinus quod animus amorem suum ad supernis, quibus ordine naturali subditur, ad seipsum vel ad inferiora convertit: Ea qua dicitur à veritate atque sapientia (id est Deo) separatio perversa voluntas, qua inferiora diliguntur. Et alibi adversus pestem Manichæam: Propterea nihil sunt que facta sunt, cum superiora ad inferiora declinat ubi est omne peccatum & omne quod dicitur malum. Et rursum: Est quoddam bonum quod si diligit anima rationalis peccat, quia infra illum ordinatum est. Quare ipsum peccatum malum, non ea substantia, qua peccando diligitur. Et iterum alibi: Voluntas aversa ab incommutabili & communis bono & conversa ad proprium bonum aut ad exterius aut ad inferius peccat. Nimirum quia ut alibi dicit: Quisquis quod seipso est deterius sequitur, sit & ipse deterius, quæ tanè peccati ratio in ipsa æterna & incommutabili lege fundata est, illa quippe jubet, ut omnia sint ordinatissima: illa est quæ ordinem naturalem conservari iubet, periturbare vetat. Ordo autem naturalis hoc ha-

bet, ut sicut animus rationalis summo Deo velut principio & fini suo naturæ lege subiectus est ceterisque præpositis creaturis: ita illi soli casto amore inhaereat & subdatur, eique soli inhaerendo ceteris omnibus supervolites, non eis inhaereat diligendo, sed Deum diligens per ea transeat utendo. Eadem quippe æterna lex iubet avertere amorem a temporalibus & eum mundanum convertere ad æterna. Qua de re alibi fusius & plenius à nobis disertum est.

Ex his itaque perspicuum & certum est ex ipsa naturæ rationalis institutione proficisci, & in ejus essentia fundatum esse, ut amorem suum soli Deo summo principio & ultimo fini suo debeat, nec eum possit ullâ ratione, ullâ dispensatione, ullâ naturæ suæ vel elevatione vel depressione ad seipsam vel ad inferiora convertere. Hoc enim ipsa æterna & immutabili Dei lege dictante & dampnante peccatum est, & ex illa radice omnis peccati ratio, quæ vel in hominibus vel in Angelis invenitur aut inveniri potest, proficiscitur: ut sanè non alia hujusce præcepti naturalis ratio sit, quam illius quo jubetur indispensabiliter adorare & colere unum Deum. Nec mirum cum adorationis & amoris prohibitio ex eadem radice nascantur. Vtriusque quippe radix est, quod mens rationalis creaturis omnibus prælatæ, soli Deo naturæ ordine atque dignitate subiecta sit tanquam principio & fini suo: Vnde illi soli sicut amorem principij ac finis, ita & hujusmodi cultum seu servitutem debet. Quod sicut de amore supra diximus, ita de adoratione Augustinus: Quam admodum sciendum est animam humanam non esse quod Deus est: ita præsumendum, nihil inter omnia qua creavit, Deo esse propinquius. Ideo que digne ac singulariter in Ecclesia Catholica traditur nullam creaturam totandam esse animam, sed ipsum tantummodo rerum que sunt, omnium creatorem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia &c. Et infra: Deus igitur solus ei colendus est. Que doctrina eo vetior solidiorque est quod verus & sincerus & Deo gratus cultus ipsius Dei non est aliud, quam amor ejus, juxta illud Augustini de quo alibi plura diximus. Pietas, cultus Dei est nec colitur ille nisi amando. Quisquis enim Deum non amans colit, aliud respicit amando, non Deum quem colit. Ex quo fit ut sicut amor Dei dilutiorem quendam affectum creaturis impendi non vetat, quem usum seu affectum utendi dicimus; ita & adoratio seu cultus Dei decoloratiorem quendam submissionem creaturis excellentibus exhiberi sinat, dummodo sicut usus in amoris terminum, ita & cultus ille, in omnis excellentiæ & adorationis fontem refundatur.

Et hæc tenus quidem principia immobilia sunt quæ nec Scholastici quidem, quantum arbitror, negaverint, cum in lege æterna & immutabili omnia fundata sint, & à Philosophis quoque Gentilibus nonnihil agitata atque admitta. Ex quibus tantum hoc concludimus naturam rationalem non aliter institui posse quamdiu rationalis manet, quam

ut quemadmodum naturæ ordine Deo velut primo principio suo ex quo proficiscitur & ultimo fini suo ad quem ordinatur, subiecta est, ita eundem casto amore diligere teneatur, ut eum diligendo à quo habet, ut sit, bona sit, eoque tandem perficiendo etiam beata.

Ex quo duo consequenter sunt confectanea. Primum creaturam illam, hoc ipso quo relicto incommutabili principio ad se ipsam vel ad inferiora convertere voluerit amorem illum suum, sine dubitatione peccaturam. Nec enim aliud peccatum creaturæ rationalis est, ut ex ante dictis patuit, quam ad inferiora converti.

Alterum est non posse creaturam rationalem sine eodem illo amore creatoris iuxta doctrinam Augustini produci. Cujus ratio est quia hoc ipso quo illo principij sui amore caret, velut pondere, quo in locum suum connaturalem urgeatur, distorta pervertaturque voluntatis est. Necesse est enim ut aliquid voluntas diligat, hoc est, ut anima ad aliquid sese moveat appetendo vel fugiendo. Vnde Augustinus tanquam necessarium concludit, animas aut carere vitâ, & animas non

Lib. de civ. d. 1.
animab. c. 1.

Cap. 3.

Lib. de sub.
stant. dilect.
c. 6.

Lib. 1. ad
Rom. 12.

esse, neque quicquam velle seu nolle, appetere vel fugere: aut si viverent, ut & anima esse possent & aliquid tale agere nullo modo eas nisi vita vivere. Et paulo post animam vocat spiritum & viriditatem motum. Hinc & libro de substantia dilectionis dicitur: Vita cordis amor est, & ideo omnino impossibile est, ut sine amore sit cor quod vivere cupit. Et præclarissime sanctus Fulgentius post præceptorem discipulus: Voluntati porro creaturæ rationalis sine qualicumque amore non potest esse. Nec sic potest diligere, ut amorem suum non velit ad aliquid religare: quæ inter summum bonum à quo creata est, & infimum bonum cui prelatum est medio quodam loco posita, profecto aut in infimo bono necesse est miserabiliter iaceat, aut in summo bono veraciter feliciterque requiescat. Quodam enim amore rapitur, seu cum obedientia sublevaratur & creatori bono bene subicitur, sive cum superbia deprimitur, ut creatura bona male dominetur. Vbi ad illam divisionem amoris respicit Fulgentius, quæ creatura vel Deum diligit vel seipsam. Seipsam quippe primam post Deum diligit & à se ad alia diligenda progreditur. Se vero diligere, hoc est, seipso, suoque bono gaudere, ut supra dixit Augustinus, superbia est. Si igitur mens rationalis sine creatoris amore producat, necesse erit ut vel seipsam, vel aliud à se diligat, & consequenter ut seipsam ante diligat. Nec enim aliud à se voluntas diligit, nisi prius diligat se, ut alibi ex Augustini mente declaravimus. Vtrumvis autem fecerit malæ voluntatis erit. Quod sicuti juxta supradicta Augustini principia, quæ de peccati natura & ratione tradidit manifestum est, ita juxta eundem æquæ certum est, hoc ipso pervertam & malam futuram rationalem creaturam, quo Deum voluntate non diligit. Voluntas enim non diligens Deum, sive actu

A sive habitu, non nisi mala & perversa esse potest, quia non diligit id quod eam æterna lex diligere jubet. Audi disertissimis verbis præcipientem dictis meis Augustinum: Mirum si voluntas potest in medio quodam ita consistere, ut nec mala sit, nec mala sit, aut enim iustitiam (hoc est, Deum, ut dicturi sumus infra) diligit, & bona est, & si magis diligit, magis bona, si minus, minus bona est: aut si omnino non diligit, non bona est. Quis vero dubitet dicere, voluntatem nullo modo iustitiam diligentem non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem? Vnde & alibi de Angelis cum creantur: quid erant sine bona voluntate nisi mali? Et oppositionem immediatam inter iustitiam & iniustitiam, hoc est, bonitatem malitiamque creaturæ rationalis ratione videlicet utentis trades: Dic quas te, inquit, nomine facerem eum qui non est iustus, iniustus esse; & qui non est prudens, imprudentem esse; & qui non est temperans, intemperantem esse? An dubitari de his aliquid potest? Respondet ei Evodius: Fateor hominem quando iustus non est iniustum esse: hoc etiam de temperante & intemperante responderim. Iustus autem esse nemo potest, nisi iustitiam diligat: quam propterea si non diligit iniustum & malum consequenter esse necessarium est. Sed sive non habendo bonam illam voluntatem, hoc est, amorem creatoris, creatura cum creator mala esset, ut videtur aperte sentire Augustinus, sive certe non bona; non satis est ad amorem illum habendum obstrictam esse creaturam, ut quemadmodum ex æternæ legis præscripto debet, principium & finem suum, unum & solum Deum super omnia amet & colat.

Scio equidem confestim hic Scholasticorum cogitationibus occurruram solemnem illam distinctionem suam de amore Dei naturali & supernaturali. Deberi siquidem creaturæ rationali naturalem amorem principij ac finis sui quo super omnia Deum diligit, eumque diligendo naturalia ejus præcepta custodiat, nullo vero modo deberi amorem illum qui naturæ vires superet, & creaturam ad statum supernaturalem elevatam esse supponit. Scio hæc, sed scio etiam in universis operibus Augustini vel cujuscunque antiqui Patris qui ante Scholasticorum adventum floruit, in ullius Concilij Canone vel doctrina, in ullius sacri libri pagina, nullum hujus distinctionis esse vestigium sed Philosophiæ humanæ viribus esse excogitatum. Est enim antiquis omnibus gratiæ defensoribus inauditum & aliquid hujusmodi quod ipso vocabulorum sono exhorrescerent, amorem scilicet creatoris posse naturæ viribus obtineri. Quapropter & nobis antiquæ fundatissimæque doctrinæ quam sanctus Doctor tradidit hunc secundo fatagendum est, ut ostendamus multis argumentis ab Augustino suppeditatis amorem illum creatoris, sine quo creatura rationalis institui nequit, non posse in creatura fieri sine vera & propriè dicta gratia Dei.

CAPVT QVARTVM.

Ostenditur amorem illum sine quo creatura rationalis condi nequit per veram gratiam inspirari debere: idque primo, ex amore veritatis.

QUOD quidem primò inde perspicuum fieri putamus, quia amor ille sine quo creatura rationalis in quocunque fingatur statu esse nequit, non potest cum ulla probabilitate depressior aut decoloratior cogitari, quam ut per eum creatura quamvis non trinum & unum Deum, non Spiritum à Patre Filioque procedentem, non Filium incarnatum diligit, certè tamen inter veritatem & falsitatem constituta veritatem sibi de rebus agendis affluentem castè & sincerè diligere possit, illius regulis animum assigere illam corde retinere, ne in falsa vel sentienda vel agenda rapiatur. Quid autem boni diligere naturaliter poterit si hoc non poterit? Sed illa ipsa casta dilectio veritatis est effectus gratiæ Dei, nec humanis viribus obtineri potest. Tradit hoc aperitissimè Augustinus, naturalibus freris rationibus adversus homines nihil omnino de divina gratia, nihil de elevatione naturæ suæ ad statum supernaturalem cogitantibus, sed gravissimis meritis erroribus, quibus eum non à Deo bono, sed malo principio profluxisse statuebant, hoc est, adversus Manichæos. Nam cum eos pederentur eo ducere vellet, ut faterentur & esse Deum & hominem esse posse sapientem, hoc est bonum ac beatum nihil aliud potest, quam esse quasdam regulas veritatis ut studendum esse sapientie, iusto esse vivendum, Deiora melioribus esse subdenda, Paria paribus comparanda, Propria suis quibusque tribuenda, A corruptione animum averendum, & huiusmodi quas quilibet non nimum vitij cæcatus ac depravatus, tanquam regulas & lumina virtutum supra mentem suam immutabiliter fulgere cernit & ad sapientiam bonitatemque animi pertinere non dubitat. Illæ autem regulæ æternæ & incommutabiles in ipsa sempiterna veritate quæ Deus est, lucent, vel ipsa potius æterna veritas sunt, quæ mentibus viro non obcecatis desuper splendet & omnibus velut publicum lumen præsto est, & omnibus naturæ dignitate excellentior supereminet. Agit hoc magno conatu Augustinus non exigua parte libri secundi de libero arbitrio: Quapropter, inquit, nullo modo negaverim esse incommutabilem veritatem, hæc omnia quæ incommutabiliter vera sunt continentem, quam non possum dicere tuam vel meam, vel cuiusquam hominis, sed omnibus incommutabiliter vera cernentibus tanquam miris modis secretum & publicum lumen præsto esse, ac se præbere communiter. Et paulo post: Hanc ergo veritatem de qua iam diu loquimur, & in qua nunc tam multa conspiciamus, ex-

A cellentiorum puras esse quam mens nostra est, an æqualem mentibus nostris an etiam inferiorem? Et cum invictè probavisset esse superiorem, eo quod secundum ipsius veritatis immutabiles regulas quas communiter cernimus iudicemus quid quid iudicamus, de ipsis verò nullo modo quis iudicet, tanquam re confectâ, concludit. Quare si nec inferior nec æqualis est, restat ut sit superior atque excellentior. Et proinde veritas illa incommutabilis verus Deus est, de quo invento triumphans: Ecce tibi est, inquit, ipsa veritas, mente scilicet sublimior: amplectere illam si potes & frui illa, & delectare in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Quid enim petis amplius quam ut beatus sis, & quid beatius eo qui fruatur inconcussa & incommutabili, & excellentissima veritate. Et paulo inferius: Et non in luce veritatis beatam vitam collocare motumur? Imo vero quoniam in veritate cognoscitur & tenetur summum bonum, eaq; veritas sapientia est, cernimus in ea tenemusq; summum bonum, eaq; persuamur. Beatus est quippe qui fruatur summo bono, hæc enim veritas ostendit omnia bona quæ vera sunt, quæ sibi pro suo capto intelligentes homines vel singula vel plura eligunt quibus fruantur. Et rursum: Hæc est libertas nostra cum illi subdamur veritati, & ipse est Deus noster. Et infra: Si aliquid est excellentius veritate, ille potius Deus est; si autem non est iam ipsa veritas Deus est. Cujus discursus veritatem atque soliditatem quam multis alijs in locis Augustinus facit, & de quo invento tibi magnopere gratulatur, admiratus Evodius, quicum disputat tanquam de invento Deo tam propinquo mentibus nostris, in cuius sempiternæ veritatis communibus regulis se cernere sentiebat quicquid verum de virtutibus cerneret; Ego verò, inquit, incredibile animo & quam tibi verba explicare non possum, lætitia persusus accipis ista & clamo esse certissima. Clamo autem voce interiore quæ exardescit ab ipsa veritate & illi inherere dilectione scilicet quod non solum bonum, sed etiam summum bonum & beatissimum esse concedo.

Et hæcenus quidem vidimus, Augustinum luculentissimè probatè esse Deum ex ipsis incommutabilibus regulis veritatis, seu ex seipsa quæ in illis virtutum regulis ac luminibus incommutabiliter fulget veritate, quæ mens cuiuslibet eam cernentis, raptim velut ictu coruscationis attingitur. Quam doctrinam si quis abjectioribus Aristotelicæ philosophiæ conceptibus assuetus fortassis minus capit, sciat ille in Augustino esse solemnissimam, creberrimam, celeberrimam certissimamque: quæ neq; negari neq; turbari potest, nisi potissimas bases doctrinæ ipsius, quam de Deo sexcentis locis

Ibidem.

Cap. 13.

Ibidem.

Cap. 14.

Lib. 2. c. 15.

Lib. 2. de lib. arbit. cap. 10.

Lib. 2. de lib. arbit. cap. 11.

locis in suis operibus tradit, labefactatâs velit. Quia de re si locus flagitaret vel necessitas posceret, non nisi difficile esset integrum volumin ex ejus doctrina texere sicut jam diu mihi animus fuit. Sed rem pulcherrimam, gravissimam, divinissimamque, maturiori adhuc ætati servo ac tempori magis vacuo ab occupationibus, tum urgentibus de divina gratia, tum Episcopalibus, quæ me suo quotidiano rectu ac mole premunt.

Nunc ergo videamus id, cujus causa ista diximus, videlicet, animum esse non posse sapientem, justum, bonum, sed tantummodo distortum ac pravam, nisi incommutabiles illas regulas sapientiæ iustitiæque diligat: & istam dilectionem esse effectum veræ & supernaturalis gratiæ Dei.

Et primum quidem ex eadem Augustini contra Manichæos dissertatione perspicuum est. Cum enim ibidem tradidisset, corpora inter creata bona esse infimum bonum, liberam voluntatem medium, usum verò bonum voluntatis, hoc est virtutem esse summum bonum ita pergit post multa interposita: *Voluntas ergo quæ medium bonum est cum inhaeret incommutabili bono, eique communi non proprio, sicut est illa de qua multum locuti sumus, & nihil dignè diximus, veritas, tenet homo beatam vitam, scilicet beatitudine non patriæ tantum, sed etiam hujus vitæ ac viæ, eaque ipsa vita beata, id est animi affectio inhaerentis incommutabili bono, proprium & primum est hominis bonum. In eo sunt etiam virtutes omnes quibus male uti nemo potest. Nam hæc quamvis magna in homine & prima sunt, propria tamen esse universi cuiusque hominis non communia satis intelligitur. Veritate enim atque sapientiâ quæ communis est omnibus omnes sapientes & beati sunt inhaerendi illi. Et uberius expressiusque paulo post: Neque prudentiâ cuiusquam sit prudens alius, aut fortis fortitudine, aut temperans temperantiâ, aut iustus iustitiâ hominis alterius quisquam effectus. Quo modo igitur sit aliquis prudens, seu sapiens, fortis, temperans, justus? Audi: Sed cooperando animum illi incommutabilibus regulis luminibusque virtutum, quæ incorruptibiliter vivunt in ipsa veritate sapientiæque communi, quibus & ille cooperavit & fixit animum, quem illis virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit. Ecce luculentissimè declaratum non aliter fieri posse sapientem & justum & fortem ac temperantem animum, quam cum amoris vinculo affigendo regulis illis luminibusque virtutum quæ sempiternæ & incommutabiles & communi veritate omnibus cernentibus præsto sunt. Nam veritatem incommutabilem illarum regularum diligendo, fit ipse animus veritati dilectæ similis, quæ in singulis virtutum luminibus lucet, sapiens, temperans, justus, fortis, eoque sapientior, temperantior, iustior, fortior, quò illis inhaeret firmitus, ac delectatur ardentius.*

Quæ sanè doctrina non solum Augustini auctoritate, sed ipso quoque naturali lumine rationis, ex quo totus ille discursus est haustus & pendet, videtur esse certus ac perspicuus. Quid enim amplius flagites ut animus

rectus sit, ut justus, ut fortis, ut temperans, quam ut veritatem incommutabiliter singularum virtutum præscripta dictantem, sincerissimè, castissimè, ardentissimèque diligat, & præter ipsam nihil diligat? Quis animus rectior & erectior, & ab omni terrena fæce incorruptior cogitari, quis Deo similior fingi potest? Ipse enim est veritas incommutabilis sicut ipsa incarnata veritas dixit, *Ego sum veritas*, & ipsa veritas est sapientia, ut Augustinus subinde dicit. Diligendo ergo sincerè, solum ipsam regularum istarum veritatem mente suâ præstantiorem, nihil aliud sanè quam Deum incommutabilem diligit, utpote qui nihil est aliud nisi illa veritas quam videndo mente contingit: sicut Augustinus tunc isto loco, tum alijs plurimis ex professo docet. Vnde & in libro ad Honoratum: *Cum sapiens sit Deo, ut mente conjunctus ut nihil interponatur quod separet, Deus est enim veritas, nec ullo pacto sapiens quisquam est si non veritatem mente contingat: negare non possumus inter stultitiam hominis & sincerissimam Dei veritatem medium quiddam interpositum esse omnium sapientiam, cui scilicet credendo paulatim ad videndam quoque ipsam veritatem illam incommutabilem, quam sapiens videt ac diligit manu quasi ducatur. Et alibi: Hæc est autem vera dilectio ut inhaerentes veritati in se vivamus.*

Ex quo jam facillè intelligitur, cur Augustinus generaliter perverfam seu distortam voluntatem nihil aliud esse dicat, quàm separationem à veritate: Ea quæ dicitur à veritate atque sapientiâ separatio, perversa voluntas est, quæ inferiorem diligitur. Nimirum quia sicut voluntas veritatem diligens, non potest vel esse nisi recta vel cogitari, ex quo fit ut opus bonum facere juxta Scripturam sit a facere veritatem, & b ambulare in veritate, & diligere veritatem: ita voluntas abruptens veritatis illius dilectionem, & ab ea se separans, non potest vel esse vel cogitari nisi distorta atque perversa. Vnde Augustinus: *Interfice in te quicquid contrarium est veritati. Et de diabolo Christus: In veritate non stetit.* Et ista quoque ratio est cur Augustinus tam solemniter designat peccatum non esse aliud quàm disium, factum vel concupitum contra æternam legem. Lex enim æterna nihil est nisi ipsa veritas Dei, seu ut expressius dicam veritas Deus, juxta illud Augustini. *Lex tua veritas, & Veritas Tu.* Cujus veritatis tanquam æternæ legis lucem sibi fulgentem & faciendâ dictantem cum videt, suâ voluntate deserit, necessario voluntate pervertitur, distortetur, fit pravus & perversus & peccat, in quocunque naturæ statu homo esse fingatur.

Sed jam alterum illud videamus, unde casta ista dilectio veritatis quæ in æternis illis virtutum regulis lucet, & sine cujus dilectione sapientem aut justum aut temperantem esse, aut ullâ virtute imbui impossibile est: an viribus puræ naturæ, quibus conspici possunt, possunt etiam diligere, sicut Philosophorum Scholasticorumque nonnullorum confirmat eruditio

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

Lib. 1. de lib. arb. c. 19.

eruditio? Audire Augustinum gratiam Dei etiam in ista dilectione quae regulis illis incoputabilibus aeternae veritatis animus affigitur, & corrigitur, praedicantem: Nam illa ipsa, quam attulimus disputatione loquitur, disertisque verbis se gratiam Dei etiam tunc in istis virtutibus, quae veritatem ita consideratam diligendo comparantur, se praedicasse testatur: *Quam vis & in his libris, qui non contra illos omnino (Pelagianos hostes gratiae) sed contra Manicheos conuersi sunt de libero arbitrio, non omnino de ista Dei gratia reticemus, quam laudando impietate conantur auferre. Diximus quippe magis, non solum magna (id est virtutes illas quae reguntur illas aeternas diligendo conferuntur animo) sed etiam minima bona non esse posse, nisi ab illo a quo sunt omnia bona, hoc est, Deo. Et paulo post: Virtutes, inquam, quibus recte vivitur magna bona sunt &c. quare abundantia & magnitudo bonorum Dei non solum magna, sed etiam media & minima bona esse praestitit. Magis*

laudanda est bonitas eius in magnis, id est virtutibus illis quam in medijs, qualis est voluntas & omnes animi potentiae. Quibus verbis veram se Dei gratiam praedicasse in virtutibus conferendis, & maiorem quam est illa qua voluntas & ratio & facultates animi collocatae sunt, quae non nisi naturalis creationis gratia est, ipsemet disertè, ut audivimus profertur. Cum ergo non possit ulla naturalior, ulla inferior, ulla dilutior dilectio Dei in pura natura viribus cogitationis fingi ut animus rectus fiat quam illa, qua diligitur ipsa virtutis cuiusque rectitudo, hoc est veritas incommutabilium luminum uniuscuiusque virtutis, qua facienda praescribuntur, nec illa viribus humanis haberi queat, sed dono Dei, nec sine illa rectus, sed tantum à veritate ac Deo distortus, ac perversus esse possit, perspicuum est non posse naturam rationalem sine dono gratiae supernaturalis institui.

CAPVT QVINTVM.

Secundò, ex amore iustitiae.

SECUNDA probatio ex eadem poenè radice, hoc est, ex dilectione iustitiae proficitur. Cum enim creatura rationalis institui non possit à Deo nisi cum voluntate aliquo modo ordinata ad creatorem consequenter fieri nequit, ut sine dilectione iustitiae producat: hoc est voluntas ejus dilectione iustitiae & quietatis imbuta esse debet quando producit vel certe quod in idem redit ita robusta esse debet, siue internis facultatis ipsius viribus, siue assistente externo auxilio Dei, ut inter iustitiam & iniustitiam velut in bivio constituta, iniustitiam in omnibus operibus suis fugere & iustitiam diligere possit. Hoc enim si virum imbecillitate non possit certissimum est creaturam rationalem nullo modo peccaturam, vel certe omnia ejus peccata velut per canalem recursura in autorem Deum. Viribus enim caret, quibus ea declinare & iustitiam diligendo bonum facere possit. Rectissime enim Augustinus: Ex eo quod non accepit nullus reus est; ex eo vero quod non facit quod debet, reus est. Debet autem, si accepit & voluntatem liberam & sufficientem facultatem. Et iterum: Si hoc debet quisque quod accepit, & sic himos factus est ut necessario peccet, hoc debet ut peccet. Cum ergo peccat, quid debet facit. Quod si scius est dicere neminem naturam suam cogni ut peccet. Et iterum: Si non recedunt ab eo modo quo naturaliter factus est ita ut melius esse non possit, ea qua debet facit cum hoc facit. Vnde de Angelis & primo homine disertissime sanctus Doctor dicit: Si hoc adversarium (permanendi in bona voluntate) vel Angelo vel homini cum primo facti sunt defuisset, quoniam non saluaretur a facta erat, ut sine divino adiutorio posset manere, si vellet, non utique sua culpa ceciderit. Adversarium quippe defuisset sine quo ma-

nere non possent. Certissimum igitur esse debet creaturam rationalem produci non posse quin liberam suam voluntatem in iustitiam declinare & iustitiam diligere possit sicut aeternae & indispensabilis legis praecipuum jubet.

Iam verò ista dilectio iustitiae, ejus robore peccata fugiantur, & praecpta fiant, nullo modo potest à creatura rationali obtineri, nisi per veram & propriè dictam & supernaturalem gratiam Dei. Docet hoc diversis locis Augustinus, apertissimeque tradit dilectionem illam qua voluntas diligit ipsam iustitiam praecpti & ex illa dilectione iustitiae aliquod bonum opus facit, non esse aliud nisi charitatem illam quam diffundit in cordibus nostris vera gratia Spiritus sanctus qui datus est nobis. Declaravimus hoc nonnullis testimonijs Augustini evidentibus, cum de operibus infidelium tractavimus. Sed quia doctrina ista praclarissima & ex profundissima veritatis penu hausta quibusdam Neotericis nimis incredibilis videtur & Aristotelis principijs nimis adversa, cogimur adhuc paulò uberius Augustini constantiam in ea asserenda tuendaque demonstrare. Et sanè si nihil aliud proferremus nisi solum librum de Spiritu & littera Sermonemque decimum septimum de verbis Apostoli, ex quibus loco citato testimonia nonnulla delibavimus, nihil amplius desiderari posset. Sic enim loquitur capite illius libri decimo: *Confugiant per fidem ad iustificationem gratiam.* Et quis effectus illius gratiae? *Vi per donum Spiritus sancti iustitia delectati penam literarum minantur evadant.* Ecce ipsa delectatio iustitiae effectus gratiae, ac donum Spiritus sine ullis ambagibus asseritur. Nec initium tantum sed & incrementum dilectionis iustitiae ex eodem fonte

Vide sup. l. 3
de statu nat.
l. 16.

lib. de eph.
c. 11.

ibidem.

Cap. 14.

Cap. 29.

Cap. 36.

Cap. 37.

Ibidem.

Cap. 38.

Lib. de nat.
& grat.
cap. 37.

fontem proficiscitur: Per legem scire quisque cognoscit, siquid bene vivit, Dei gratia se habere. & ut perficiatur in dilectione iustitiae, non se aliunde consequentur. Et infra: Mandatum si sit timore poenae non amore iustitiae serviliter sit non liberaliter & ideo nec sit. Non enim fructus est bonus qui de charitatis radice non surgit. Nihil evidentius quam charitatis esse illum amorem iustitiae quo mandatum fit. Qui amor iustitiae cum non sit aliud quam delectatio qua quis condelectatur legi Dei seu iustitiae ejus, non alijs idipsum verbis explicat: Porro autem si ad id fides qua per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei, id est, diligere iustitiam legis, secundum interiorem hominem qua delectatio non litterae, sed Spiritus donum est. Et iterum inferius: Caritas enim conscripta in cordibus atque diffusa, perficitur sperantibus in eum ut anima solata non timore poenae, sed amore iustitiae operetur bonum. Ecce charitas voluntatem sanat ut iustitia diligatur. Et mox concatenationem praclaram istius sanantis gratiae cum libero arbitrio tradens, qua fit ut ad diligendam iustitiam praecipit erigatur, Per gratiam, inquit, sanatio anima abolitione peccati, per animae sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitia dilectio, per iustitiae dilectionem legis operatio. Quomodo qua ratione quo ordine? Quia gratia sanat voluntatem, qua iustitia libere diligatur. Et ostendens illam iustitiae dilectionem fieri nullo modo posse sine Spiritu charitatis & adoptionis: Timor ergo ille servilis, & ideo quamvis in illo Domino credatur, non tamen iustitia diligatur, sed damnatio timeatur. Fides vero clamant Abba Pater &c. Et inferius rursum: Haec est fides qua per dilectionem operatur, non per timorem, non formidando poenam sed amando iustitiam. Unde ergo ista dilectio id est charitas per quam fides operatur, nisi unde illam fides ipsa impetravit? Et perfectionem humana iustitiae in ista iustitiae dilectione constituit: Eset autem tanta (id est perfecta nostra iustitia) si nihil eorum quae pertinent ad iustitiam nos laceret & ea sic delectarent animum ut quicquid aliud voluntas sine dolor impedit delectatio illa superaret. Quae testimonia tam perspicue declarant opus esse non timore poenae sed dilectione iustitiae ut aliquod opus esse possit bonum, eandemque dilectionem iustitiae non esse nisi verissimam charitatem; nec sine gratia sanante voluntatem posse obtineri; ut nihil addi posse videatur. Et quanquam exercitatus in Augustini lucubrationibus nihil certius sit, ne tamen illius duntaxat libri videatur esse peculiaris phrasis, videamus quid de illa dilectione iustitiae & alibi tradat: ut elucescat eum ne latum quidem unguem ab illa quam diximus sententia de iustitiae dilectione per Spiritum sancti gratiam conferenda recessisse. Sub lege est, inquit in libro de natura & gratia, qui timore suppl. & quod lex minatur, non amore iustitiae se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus a voluntate peccandi &c. Et unde amor iste iustitiae? Ergo si Spiritu, inquit, ducimini non adhuc estis sub lege, utique lege qua timorem incutit, non timore charitatem, qua charitas

A Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Quid apertius aut luculentius dici potest? Audi tamen aliud fortassis evidentius; Non video quomodo diceret bonus sub lege (carens videlicet gratia & decente voluntate) condelectari legi Dei quod iustum est praecipienti, secundum interiorem hominem, cum ipsa delectatio boni, qua etiam non consentit ad malum, non timore poenae sed amore iustitiae (hoc est enim condelectari) non nisi gratia deputanda sit. Et aliud aequè manifestum: Quid est boni cupiditas nisi charitas de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens, Charitas ex Deo est &c. Ipse est cui fideliter veraciterque, cantatur; Quoniam praeveneris eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni, id est charitas? Tunc enim bonum, scilicet quod praecipitur, concupiscit incipit quando dulcescere incipit. Et quid hoc? Audi: Quando autem timore poenae non amore iustitiae fit bonum, nondum bene fit bonum &c. Et libro de correctione & gratia: Et quando id agunt sicut a, eundem est id est cum dilectione & delectatione iustitiae. servitatem quam dedit Dominus accepisse se gaudeant. Quamobrem ibidem dicit gratiam Dei per Jesum Christum praestare ut homines faciant cum dilectione quod sciunt. Et sermonibus de verbis Apostoli saepe declarat non recte fieri posse praecipitum nisi amore iustitiae non timore poenae: & illum amorem iustitiae haberi nullo modo posse nisi per gratiam Dei, utpote qui non sit aliud quam dilectio charitatis: Lege Dei proposita, inquit, quisquis timuerit & suis viribus eam implere se possit putaverit, & fecerit quod lex iubet, non amando iustitiam, sed timendo poenam &c. Et talem iustitiam suam per se hominem habere posse declarat; Quamdiu, inquit, habes tuam (iustitiam) potes timere poenam, non amare iustitiam. Sed unde ille amor iustitiae an a viribus voluntatis? Audi Augustinum: Ergo fratres mei habetis delectationes suas inquit, & iustitia non habet? Delectat malum & non delectat bonum? Delectat omnino: sed Dominus dabit suavitatem & terra nostra dabit fructum suum. Et apertius adhuc infra explicans iustitiam quam homo habere potest tanquam de viribus suis; Amor, inquit, delectat, amor iustitiae, amor charitatis Christi, solus possidebat timor, sed charitati ventura locum in corde servabat. Sermo vero decimus-septimus de verbis Apostoli poenae totus in eo versatur, ex quo nonnulla testimonia loco citato de operibus infidelium allegavimus. Et in Epistolam ad Galatas: Qui per charitatem servit libere servit, & sine miseria obtemperans Deo cum amore faciendo quod docetur (id est id quod iustum est seu iustitiam) non cum timore quod cogitur. Nam hoc idem est quod toties dixit praecipitum facere non cum timore poenae, sed amore iustitiae. Quod paulo inferius saepe declarat. Nam status vitae diversos cum distingueret, secundamque vitam diceret ejus esse qui nondum iustitiam propter iustitiam ad Deum diligit, tertiam vitam dicit esse sub gratia quando nihil temporali commoda iustitia praepositur, id est iustitia super omnia temporalia commoda diligatur, quod nisi charitate spiritus

Lib. 1. ad
Rom. 1. 12.Lib. 1. ad
Rom. 1. 12.Lib. 1. ad
Rom. 1. 12.

Rom. 1. 12.

Cap. 37.

Cap. 37.

In Epist. ad
Galatas.

701
 tali, quam Dominus exemplo suo docuit, & gratia donavit fieri non potest. Et paulo inferius eos esse sub lege docet, quorum spiritus ita concupiscit adversus carnem, ut non ea qua volunt faciant, id est non se teneant committos in charitate iustitia sed a concupiscente adversus se carne vincantur. Et paulo post eos e contrario tradit non esse sub lege in quibus regnant fructus Spiritus sancti: Maior enim & prepotentior delectatio eorum iustitia est. Et in commentarios in Psalmos: Te solve a peccatis. Sed non possum inquit, Clama ad illum, infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Veniet enim gratia Dei ut delectet te iustitia, sicut delectabat iniquitas. Et libro secundo de peccatorum meritis asseveratissime clarissimeque dicit: Aut iustitiam diligemus? Et bene est nostra voluntas, & si magis diligimus magis bona, si minus minus bona est: aut si omnino non diligimus non bona est. Quis vero dubitet dicere voluntatem nullo modo iustitiam diligentem non modo esse malam sed etiam pessimam voluntatem? Sed jam vide quomodo voluntas iustitiam diligens nullo modo haberi possit nisi ex vera gratia Dei: & ergo, subiicit Augustinus, voluntas aut bona est, aut mala, & utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo: aliquando cum ab eo iustitiam amur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. Et hinc scriptum est: Paratur voluntas a Domino. Et in Psalmis: A Domino gressus hominis diriguntur & viam suam vult. Et quod Apostolus ait, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Nihil profecto uberius, manifestius, expressius postulari posset, quo intelligamus amore iustitiae prorsus opus esse ut possit esse opus bonum, & voluntas creaturae rationalis bona, & ejusmodi bonam voluntatem nullo pacto esse in potestate naturae, sed per veram, proprie dictam & supernaturalem divinam charitatis gratiam esse tribuendam: ut nihil opus sit pluribus Augustini testimoniis satage- re colligendis. Tam enim est in illa doctrina tradenda constans & in inculcanda assiduus, ut dies mihi facilius quam Augustini testimonia deficerent.

Ne quis vero in exoticas cogitationes de ista iustitiae dilectione incidat, ut suspicetur praecisiones nescio quas supernaturales, sub quibus diligenda sit iustitia, & propter quas gratia in quocunque statu sive pura, sive lapsa, sive elevata supernaturaliter, sive sibi relicta naturae, opus sit, de quibus Augustinus nunquam in mentem venit, sciat iste non aliud per dilectionem seu delectationem, seu amorem iustitiae intelligere Augustinum quam quo diligitur opus iustum & rectum & bonum, quia iustum, quia rectum, quia bonum est. Sic enim amari non potest nisi ipsa forma iustitiae, ipsa rectitudo, ipsa bonitas in se diligitur: Nec hoc ipsum juxta sanctum Augustinum fieri potest sine vera & supernaturali gratia Dei.

Declarat hoc saepe aperissime & in ipsidem

non semel locis quae citavimus; idque tam diversis loquendi modis in unum sensum concurrentibus, ut lectorem sollicitum de veritate, de sententia ejus dubitare non sinat. Nam aliquando delectationem ac dilectionem istam iustitiae vocat dilectionem ac delectationem eius quod agendum est, ut quando dicit in libro de Spiritu & littera, ubi dilectionem iustitiae per gratiam charitatis inferendae maxime praedicat: Cum id quod agendum est, utendum est capere non latere, nisi etiam delectetur & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. Et quo tandem amore diligitur quod agendum est? Audi consequenter: Ut autem diligitur charitas. Dei diffunditur in cordibus nostris, non per liberum arbitrium quod sumus ex nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et in opere imperfecto contra Iulianum: Per eam (charitatem) id diligamus quod amandum Deo do- cente cognoscimus. Quod eodem sensu expressit in Epistolam ad Galatas explicando quid sit amari quod docetur, qui inquit, per charitatem, servit libere servit, & sine miseria obtemperans Deo, cum amore faciendo quod docetur, non enim timore quod cogitur. Et in Epistola ducentesima ad Afellicum: Incipit homo secundum gratiam in interiori homine tendere ut mente agat quod amat nec carni consentiat &c. Et in Psalmum centesimum vigesimum nonum: Cum exieris se delectare, facere quod dicit sermo Dei, tum qui erat adversarius sit amicus. Aliquando vocat istam dilectionem iustitiae, delectationem aut amorem eius quod praecipit nobis, hoc est divini praecepti, ut in libro de Spiritu & littera: Per fidem confugies ad misericordiam Dei ut dei quod suber, atque suspirata gratia suavitate per Spiritum sanctum faciat plus delectare quod praecipit nobis quam delectat quod impedit: hoc est ut plus delectet ac diligitur opus iustum quod praecipitur, quam injustum quod vetatur, atque impedit nos a iustitia praecepti operis diligenda; quod propterea statim explicat aliis verbis dicendo, ut anima amore iustitiae operetur bonum. Et in libro secundo ad Bonifacium, quod paucis verbis immediate ante dixerat amorem iustitiae, statim aliter dicit: Benedictio dulcedinis est gratia Dei qua fit in nobis ut nos delectet, & cupimus, hoc est amemus quod praecipit nobis. Aliquando dilectionem istam iustitiae exprimit per hoc quod libeat id quod licet, hoc est, quod animum delectet hoc ipsum quod opus iustum licitum sive iustum est: Timore poena iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei iustitiam quia charitas eam facit qua non libet, nisi id quod licet: id est qua libet ac diligitur opus iustum, seu ipsa operis iustitia. Vnde subdit: Non timor facit Dei iustitiam qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate qua malit si fieri posset licere quod non licet. Vbi perspicuum est id quod licet, opponi ei quod non licet, hoc est opus bonum operi malo, & ita charitate juxta sanctum Augustinum fieri ut libeat ac diligitur opus bonum, sicut cupiditate libet ac diligitur opus malum. Hinc

Gg

aliquan-

Lib. de Spir.
& ltr. c. 3.Lib. 1. oper.
imperf. cont.
lul. fol. 40.In Epist. ad
Galatas.

Epist. 200.

In Ps. 129.

Lib. de Spir.
& ltr. c. 9.Lib. 2. ad
Bonifacium.Lib. de Spir.
& ltr. c. 22.

Lib. 2. ad
Bonif. c. 9.

Lib. 1. opor.
ad 1. cor.
c. 13. fol. 40.
Tract. 51. in
Joannem.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 18.

Lib. de spir.
& lib. 14.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 10.

Lib. 4. ad
Bonif. c. 5.

Concilium
Carthag.
c. 3.

aliquando dilectionem istam iustitiæ vocat. A cupiditatem boni, appetitionem seu questionem operis boni, volitionem boni, & has ipsas fieri docet charitate: ut quando ad Bonifacium dicitur: *Quid est boni cupiditas nisi charitas*, de qua loquitur apostolus sine ambiguitate loquitur dicens: *Charitas ex Deo est*. Explicans quid per cupiditatem boni intelligeret, tunc bonum concupiscit quando dilectare incipit. Quando autem timore poenæ non amore iustitiæ sit bonum opus, nondum bene sit bonum, nec sit in corde quod fieri videtur in opere. Vbi evidenter exponit dilectare seu concupiscit bonum per amorem iustitiæ, sine quo non bene sit bonum, non quia non supernatranter fit: sed quia non fit in corde, cum ipsa operis boni iustitiæ non diligatur, sed tantum in opere exteriori. Hinc ubi vocat voluntatem seu volitionem boni: Homo Pelagiane charitas vult bonum, & charitas ex Deo est. Et rursum: *Charitas sola vult bonum*. Et in alio loco questionem operis boni, dum docet Christianos non aliud ibi in operibus misericordiæ querere quam opus bonum, respiciens sinistra quæ faciat dextera, id est, ut alienetur intentio cupiditatis ab opere charitatis. Apertissime docens, hoc ipsum quod non aliud queritur quam opus bonum, effici solâ charitate. Aliquando dilectionem istam iustitiæ vocat delectationem, ac dilectionem ipsius legis; ut quando in libro de gratia & libero arbitrio magis commendans charitatem Dei non esse in nobis nisi ex Deo, dicit: *Nos diligamus Deum*, quia ipse prior dilexit nos. Gratia nos facit legis dilectores. Lex vero ipsa sine gratia non nisi pravaricatores facit. Et in libro de spiritu & littera simul atque docuisset quod quando mandatum non fit amore iustitiæ, fiat serviliter, non liberaliter, quia de charitatis radice non surgit, statim alijs verbis idiplum explicans, Porro autem, inquit, si adsit fides qua per dilectionem operatur, incipit CONDELECTARI LEGI DEI secundum interiorem hominem, hoc est incipit amare iustitiæ legis, quæ delectatio non littera sed spiritus donum est. Et libro primo ad Bonifacium citans eundem illum apostoli locum quo dicit: *Condelector legi Dei*, istam condelectationem clarissimis verbis cum iustitiæ amore confundit: Cum ipsa delectatio boni (quod scilicet præcipit lex) quæ etiam non consentit ad malum, non timore poenæ sed amore iustitiæ (hoc est enim condelectatio, non nisi gratia deputanda sit. Quod in alio loco vocat delectari facere legem, hoc est, id quod præcipit lex: per donum charitatis delectat legem esse factorem: quod in eodem loco dixerat, ut cognita cum amore faciamus; Et Concilium Carthaginense, *Diligere ut faciamus*: Itemque: ut quod faciendum cognovimus facere diligamus. Aliquando dilectionem istam iustitiæ, vocat dilectionem qua non aliud, sed ipsa mandata diliguntur; ut quando in Psal. 118. postquam adhibuisset esse gratiæ veræque charitatis, ut mandata Dei dilectione per spiritum sanctum impleantur, quia plenitudo legis est charitas; tandem indicans quid ista charitate diligere debeat ut lex impleatur, & cur eam sub

veteri Testamento non impleverint: Propter mercedem, inquit, terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur Iudei, neque faciebant, quia NON IPSA, SED ALIUD DILEGEBANT: Unde illa non erant opera voluntatum, sed onera potius invitum. Cum vero IPSA MANDATA DILIGUNTUR super aurum & lapidem pretiosum multum, omnis præ ipsis mandatis terrenæ vili est merces. Aliquando dilectionem istam iustitiæ vocat voluntatem benefaciendi, desiderium benefaciendi, dilectionem recte facti, & huiusmodi, per quæ significat istam iustitiæ dilectionem non esse aliud nisi dilectionem ipsius rectitudinis & bonitatis & iustitiæ, quæ elicit in benefacto: ut in libro primo ad Bonifacium tradit Beatus Paulus quamvis ante gratiam Christi esset in lege sine querela, intus tamen in affectionibus pravis esse potuisse prævaricatorem legis, eo quod illa opera conspicua legis impleverint poenæ formidine non dilectione & delectatione iustitiæ. Et rationem reddit istam: Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere; aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinari, ut etiam faceret, si hoc posset impune committi. Nam sic profecto in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat. Vbi manifestum est, dilectionem iustitiæ exponi per hoc quod est voluntate benefaciendi benefacere, in qua videlicet non aliud quippiam diligitur, quam ipsa rectitudo & æquitas benefacti. Et in libro 3. ad eundem Bonifacium describens Christianum cuius fides per dilectionem operatur: *Ab ipso, inquit, sumens & indulgentiam peccatorum, & DILECTIONEM RECTE FACTORYM*. Et cum in libro de spiritu & littera perspicue verèque tradat, quod quando lex iubet, si gratia spiritus iuvantis desit, augetur prohibitione desiderium malum; quia videlicet non extinguitur, nisi spiritus sanctus inspirat pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est charitatem diffundat in cordibus nostris. Eandem doctrinam in libro 2. contra adversarium legis & prophetarum hoc modo expressit manifestius; Prohibitio peccati quod est lex, auget desiderium peccati, quod non extinguitur NISI CONTRARIO DESIDERIO RECTE FACIENDI VBI FIDES PER DILECTIONEM OPERATUR. Et in eodem prorsus loco explicans quid hoc ipsum sibi velit adiecit QVONON EXTINGVITUR per iubentem litteram timore poenæ, sed per iuvantem spiritum DILECTIONE IUSTITIÆ. Vt sic sine ullo planè scrupulo intelligendo capere mus idem prorsus esse dilectionem iustitiæ, desiderium benefaciendi, dilectionem recte factorum, voluntatem benefaciendi, dilectionem ipsius mandati, delectationem boni, condelectationem cum lege, dilectionem legis, voluntatem boni, cupiditatem boni, questionem operis boni, charitatem qua libet id quod licet, delectationem & amorem eius quod præcipit nobis, dilectionem eius quod agendum est.

Hæc ergo ratio est cur Augustinus eodem planè

705

planè modo quo leges affirmativas, hoc est opera iustitiæ quæ legibus affirmativis præcipiuntur implendas esse docet dilectione iustitiæ, ita etiam negativis observandas præcipit, odio iniustitiæ; ut videlicet non poena, non incommodum temporale, sed ipsa iniustitia peccandi quæ iniquitas fugiatur. Illa quippe duo ex eodem fonte manant. Nam uti fuga mali fundatur in amore boni; ita nemo veraciter diligere posset bonum, nisi fugiat malum. *Hinc apparet, ait Augustinus, te diligere quod bonum est, si invenius fueris odisse quod malum est.* Sub quacunque namque ratione diligitur bonum, sub illa declinabitur oppositum malum, & ideo declinabitur, quia diligitur id cui adversatur bonum. Tantum enim quisque peccatum odit quantum iustitiam diligit. Quæ de causa in alio loco rectissime sanctus Doctor ait quod jam citavimus; Desiderium peccati non extinguitur nisi contrario desiderio rectè faciendi, seu ut adicit, non per inveniendam litteram timore poenæ, sed per invenientem spiritum amore iustitiæ.

Ex quo fit ut consequenter non minus opus sit spiritus sancti gratia, ad fugiendam iniustitiam, quam ad iustitiam diligendam. Nam castus amor iustitiæ & castum odium iniustitiæ, nullo videlicet externi boni assequendi, aut mali vitandi consideratione vitiatum iuxta fundatissimam Augustini doctrinam omnes puræ lapsæque naturæ vires excedit. Quæ de causa non minus exserte ipsius iniustitiæ in se spectatæ, fugam quam iustitiæ dilectionem spiritus S. dono & gratia tribuit. *Spiritus dono, inquit, fit in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas; sicut præter hunc spiritum peccare delectat, ubi servitus.* Et in Epistolam ad Galatas; *Non implet ea quæ ad bonos mores pertinent, nisi charitas.* Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur, non implet præceptum iustitiæ; sed si ideo non occidat quia iustum est, etiam si id possit facere impune non solum apud homines sed etiam apud Deum. Ex quo loco manifestissimum est quid sit quod sexcenties dicit, opus esse faciendum dilectione iustitiæ. Nempe nihil aliud, nisi faciendum esse, quia iustum est, ex qua velut radice nascitur, ut homo non occidat, non fornicetur, non furetur & generaliter non faciat malum quia iustum est, etiam si id possit facere impune. Hoc enim nihil aliud est nisi quod ipsa ratio iniustitiæ horrorem incutere debet; quod nunquam fiet nisi ipsa ratio iustitiæ, idque spiritu sancto gratiam charitatemque diffundente diligitur. Quæ sanè causa est, ut subinde promiscuè dilectioni iustitiæ seu delectationi boni tribuat non solum quod facimus bonum, sed etiam quod non facimus malum; illa nempe consideratione, quod malum castè vitari nullo pacto potest nisi bonum castè diligitur, quorum neutrum pariter sine spiritus S. gratia queat. Non video, inquit, quomodo diceret homo sub lege, Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: Cum ipsa delectatio boni, quam non consentit ad malum non timore

poenæ sed amore iustitiæ, non nisi gratia deputanda sit. Et infra dicit: *Vincente iustitia delectatione non consentiri motibus concupiscentiæ.* Et alibi illum docet adhuc esse sub lege, hoc est sub affectu peccandi & servili timore constitutum, qui timore supplicij quod iuxta minatur, non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus a voluntate peccandi. Amorem videlicet iustitiæ, non minus ad abstinendum a malo, quam ad faciendum bonum statuens esse necessarium. Et unde ille amor iustitiæ, quo fit liber & alienus ab affectu peccandi, hoc est ab amore iniustitiæ, ne sit amplius sub lege timoris? Ecce statim subiicit, quod ex vera & spirata illa charitate nascatur, Ergo si spiritus ducimur non adhuc est sub lege, utique lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatem, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per legem litteram sed per spiritum S. qui datus est nobis. Hæc est lex libertatis videlicet ab effectu peccandi, non servitutis, quia charitatis; utique non timoris. Et paulo post: *In quantum quisque spiritum ducitur non est sub lege; quia in quantum condelectatur iugo Dei, hoc est in quantum iustitiam legis præcipientis diligit, non est sub lege timore quia timor tormentum habet non delectationem.* Quæ de causa superius dixit quod desiderium peccati non extinguitur nisi contrario desiderio rectè faciendi ubi fides per dilectionem operatur, item non extinguitur timore poenæ sed dilectione iustitiæ.

Cum ergo in Augustini doctrina manifestum sit non nisi solâ charitate iustitiam præcepti, seu boni operis diligit; quando hoc ipsum quod iustum est diligitur: Nec etiam iniustitiam operis iniusti, nisi solâ charitate respici, facile jam elucescet, quid sibi velis Prophetica & Apostolica & Catholica illa doctrina tam solemnis in Ecclesia, quæ tenet istam esse differentiam Testamenti veteris ac novi, quod per Testamentum vetus lex Dei in tabulis lapideis scribatur, per novum in tabulis cordis carnalibus, hoc est in cordibus fidelium, prout hoc Deus per Hieremiam promittebat. Genuinus enim, proprius verissimusque sensus est, quod olim lex vetus extra hominem in illis duabus tabulis quas excidit Moyses, digito Dei scripta fuit, ut extrinsecus oculos ferret vel auribus lecta insonaret, nec quicquam amplius operaretur, in corde nisi forte ut ejus poena timeretur. Nunc verò per Testamentum novum lex Dei quæ iustitiam præcipit, iustitiæque vetat per istum divinæ charitatis amorem quem solus inspirat Deus, scribatur & imprimatur in corde, hoc est in ipsa intima voluntate & affectu hominis, quatenus ipsam æquitatem & iustitiam legum Dei incipit sincerissime diligere & observare vellecst nulla adjuncta poena terreret; Quod quando fit hæc est mutatio dextere excelsi & solius divinæ charitatis fructus est, quidquid tandem Philosophi gentiles de re sibi non perspecta multoque abstrusiore quam arbitrentur garriant. Hunc genuinum esse Catholicæ doctrinæ sensum ex fidelissimo ejus interprete

Cg 2

S. Aug.

Lib. de Spir.
Cap. 17

Cap. 19.

Cap. 21.

Cap. 25.

Cap. 26.

Cap. 27.

Ibid. l. 21.

Cap. 26.

Cap. 28.

S. Augustino manifestum est, qui rem istam
tanquam ex prædictis principiis per se conse-
crantem constantissime tradit. Nam in lib. de
Spir. & litte. ubi de isto discrimine utriusque
testamenti ex professo disputatur, idipsum non
semel apertissime docet. Nam cum statim cap.
17. ubi ista potissimum incipit disceptatio, ista
notans differentiam dixisset: Ecce quemadmodum
ostendit Apostolus quia illud extra hominem scribi-
tur, in tabulis lapideis, ut eum forinsecus terrifi-
cet: Hoc in ipso homine ut eum intrinsecus iustificet,
quod generalius obscuriusque dictum videba-
tur; statim in consequentibus istam inscriptio-
nem legis in cordibus explicat: ut quando
subnectit cap. 19. Illa enim lex & doctrina ex-
terior, sine adiuvante Spiritu, procul dubio est litte-
ra occidens: Cum vero adest vivificans Spiritus, hoc
ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scri-
ptum lex faciebat timeri. Quid est. Hoc ipsum quod
foris scriptum erat, nisi illam ipsam legem, quæ
iusta foris præcipiebat & iniusta prohibebat,
sive ipsam legis iustitiam, quam foris auribus
duntaxat insonantem audiebant? Nam sic
seipsum explicat Aug. paulo inferius: Nunc
ipsius bonum cordis promittitur, mentis bonum, spiri-
tus bonum, hoc est intelligibile bonum, cum dicitur.
Dabo leges meas in mente eorum & in cordibus eorum
scribam eas. Unde significatur eos non forinsecus ter-
rentem legem formidaturos, sed intrinsecus, HABI-
TANTES IPSAM LEGIS IUSTITIAM dilecturo-
ros. Et adhuc aliquanto inferius: Cum hac ap-
pareat distantia veteris & novi Testamenti, quod lex
ibi in tabulis hic in cordibus scribatur: Et quo pa-
cto scribitur? Vt quod ibi forinsecus terret, hic
delectet intrinsecus; Dum videlicet homo ipsa
iustitia legis, per dilectionem in corde scriptæ
delectatur Deo ut addit, diffundente charita-
tem in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus
est nobis. Et adhuc longè apertius post pauca
interposita: ut hoc sit pertinere ad Testamentum no-
vum legem Dei habere non in tabulis sed in cordibus
scriptam, hoc est, INTIMO AFFECTU IUSTI-
TIAM LEGIS AMPECTI, ubi fides per dilectio-
nem operatur. Quod statim alijs verbis æqui-
pollentibus exprimit: Quia gratia in interiore ho-
minis renovato iustitia scribitur, quam culpa deleve-
rat, dum videlicet quod toties dixit, incipit
iustitiam ipsam legis corde diligere & ope-
rando exprimere. Quid autem sit illa dilectio,
qua iustitia legis diligitur sæpissime dicit:
charitas videlicet quæ diffunditur per Spiritu-
m S. qui datus est nobis. Nam in ipsidem lo-
cis identidem repetit: Quid sunt leges Dei ab ipso
Deo scriptæ in cordibus nisi ipsa præsentia Spiritus S.
qui est digitus Dei, quo præsentia diffunditur chari-
tas &c. Itemque in eodem loco ubi inscriptio-
nem legis per hoc expresserat, quod est in in-
timo cordis affectu iustitiam legis amplecti;
istum cordis affectum vicissim exprimit per
charitatem: Iustitiam legis cordis charitate custo-
diunt. Et paulo post repetens illam toties in-
culcatam utriusque testamenti differentiam,
quod per novum lex in corde scriberetur; Hoc,
inquit, donum Spiritus S. est quo diffunditur cha-
ritas in cordibus nostris, charitas non qualibet sed

A charitas Dei de corde puro & conscientia bona & fide
non ficta, ex qua iustus in hac peregrinatione vivens,
ad speciem quoque perducitur.

Tam quantum arbitror ex tot sibi undique
consonantibus Augustini testimonijs, appa-
ret esse clarissimam certissimamque doctrinam
ejus neminem omnino posse injustitiam casse
fugere, ita videlicet ut sit alienus ac liber ab
affectu peccandi, nisi iustitiam diligat; nemi-
nem itidem iustitiam boni operis posse dilige-
re, hoc est, ut ipse loquitur, malum fugere
quia injustum est, bonumque facere quia iustum,
nisi hoc ei per Spiritum S. gratiam, non quam-
libet sed veram illam charitatem quæ per Spi-
ritum S. diffunditur in cordibus nostris; divi-
nitus inspiretur. Quæ doctrina sicut ab Augu-
stino constantissime dilucidissimeque tradita
est, ita à Concilio Carthaginensi, cui Augu-
stinus interfuit, & ab Apostolica Sede sancto
peculiari canone definita est: Item quisquis di-
xerit eandem gratiam Dei per Jesum Christum Do-
minum nostrum, propter hoc tantum nos adjuvare ad
non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur &
aperitur intelligentia mandatorum ut sciamus quid
appetere, quid vitare debeamus, Non autem per illam
nobis præstari ut quod faciendum cognoverimus, etiam
facere diligamus atque valeamus, anathema sit &c.
cum sit utriusque donum Dei & scire quid facere de-
beamus, & diligere ut faciamus, ut edificante cha-
ritate scientia non possit inflare. Quid est obsecro
id quod faciendum cognoverimus facere, diligere?
Quid est quod faciendum est diligere ut faciamus,
nisi id quod toties Augustinus in omnibus
contra Pelagianos lucubrationibus repetivit,
disertissimeque verbis dixit, ut audivimus,
Amare iustitiam, suavitatem iustitiæ delectari; conde-
lectari legi Dei; facere quod lex iubet, amando iusti-
tiam, facere mandatum & operari bonum amore
iustitiæ, cum amore facere quod iubetur; ea quæ per-
tinent ad iustitiam delectare animum; cum amore ius-
titia facere bonum; dulcescere bonum, concupiscere
bonum; cum amore facere quod docetur; id quod
agendum est amare; plus delectare quod præcipit
quam delectat quod impedit, libere quod licet; delecta-
ri, cupere, amare quod præcipit nobis; delectari non
peccare; amore iustitiæ abstinere ab opere peccati; vo-
luntate benefaciendi, id est amore boni operis
benefacere; denique ut ait ipse omni ambigui-
tatis nube submota agere sicut agendum est, id est
cum dilectione & delectatione iustitiæ. Vt nemo
tantillum in Augustini doctrina exercitatus
dubitare sinatur quin canon iste quem simul
Augustinus condidit, doctrinam istam sub
anathemate tenendam sanxerit, hoc est im-
possibile esse ut animus diligat ac delectetur
non peccare, ut alienus & liber sit ab effectu
peccandi, nisi iustitiam seu idipsum bonum
quod faciendum est diligat: Et hanc ipsam
dilectionem operis boni fieri nullo pacto posse
humanis viribus, sed tantummodo per veram
gratiam Dei, qua charitas diffunditur in cor-
dibus nostris.

Quæ si ita sint, sicut esse ipsa doctrinæ con-
sonantia & evidentia certissime demonstrat,
omnis possibilitas statûs puræ naturæ fundi-
tus

cus evertitur. Nec enim eo usque absurditatis progressurum quemquam puto ut hominem à Deo condi posse arbitretur in eo statu, quo nec iustitiam boni operis diligere, nec mali iniustitiam averfari possit, in quo nihil boni facere possit nisi timore pœnæ non amore iustitiæ, in quo neque concupiscere, neque diligere possit bonum, in quo nunquam libeat id quod licet, in quo denique ne prolixior sim, nunquam delectet non peccare, in quo nihil possit voluntate benefaciendi benefacere, ni-

hil agere sicut agendum est. Id est cum dilectione ac delectatione iustitiæ. Quid enim esse potest huiusmodi nisi reprobæ, perversæ, distortæ, pessimæ, damnatæque naturæ status? Si enim pessima voluntas, Augustino est, quæ nullo modo iustitiā diligit, quantæ perversitatis illa est, quæ nunquam non peccare delectat aut delectare potest? Si enim quicquam eorum quæ recentissimus potest, profectio jam non est puræ naturæ, sed per Spiritus S. gratiam verumq; amorem supernaturalem adiutæ status.

CAPVT SEXTVM.

Amor iustitiæ ab Augustino prædicatus non est amor virtutis cuius-
cunque moralis propter se ut quidam recentior absurde arbitratur.

RECENTIORES quidam Scriptores cum animadverterent Augustinum in suis operibus passim iustitiæ & legis dilectionem inculcare ut sit opus bonum, ad eamque gratiam Christi docere esse necessariam, ut Augustinum ad philosophiam Aristotelis traherent nihil aliud eum per illam charitatem iustitiæ intellexisse volunt nisi amorem legis seu virtutis secundum se, hoc est voluntatem faciendi opus moraliter bonum ex omnibus circumstantiis, etiam si nihil de illo opere in Deum referendo cogitur. Vnde huiusmodi operis moraliter boni

sacrarum loca ex quibus Augustinus adversus Pelagianos juxta Ecclesiæ Christianæ unanimem sensum, charitatem illam donorum omnium divinissimam, sancti Spiritus inspiratione cordibus nostris infundi tradidit, ad amorem virtutum moralium quibus & infideles claruisse censet inaudita novitate detorquere? Nam ut nulla novorum testimoniorum citatione, quæ de charitate loquuntur, lectori fucum facere videamur, vel suspensionem ingeramus, quod in eis forte de alia differat charitate quam de illa iustitiæ dilectione quæ toties jam statim audivimus ad opus bonum esse necessariam; in ipsidem ipsis plerisque locis quæ produximus, tantâ manifestatione naturam ejus declarat, tum ex Scripturis, tum ex proprio sensu & Sacris litteris hausto, ut nullus omnino detor tergeret loci, quin eum de illa propriè dicta charitate loqui, quæ diligitur Deus & proximus, fateri debeamus. In eodem quippe loco ubi dixerat Augustinus, gratia nos facit legis dilectores, quo

lib. de grat. & lib. arb. cap. 18.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

lib. de grat. & lib. arb. cap. 17.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

in primis auctor ille putat significari tantum dilectionem, seu charitatem legis secundum se, hoc est voluntatem operis moraliter boni, sic illam dilectionem legis Aug. explicat ut dicat esse charitatem Dei & proximi, & per Spiritum vivificantem dari ita videlicet ut si non sit ex Deo, vicerint Pelagianus: Si autem ex Deo vicerimus Pelagianos: De qua dicit Ioan. Apost. Charissimi diligamus invicem quia dilectio ex Deo est. De qua dicit Apost. Paulus: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres quoniam supercrevit fides vestra, & abundavit charitas unusquisque vestrum in invicem. De qua dicit ad Timoth. Non enim dedit nobis Deus Spiritum timoris sed virtutis & charitatis & continentia. De qua dicit ad Rom. Quis nos separabit à charitate Christi? De cujus laudibus tanta orationis magnificentia loquitur in Epist. I. ad Corinth. Si linguis hominum loquor & Angelorum, charitatem autem non habeam &c. Et, Charitas patiens est benigna &c. Et, Manet fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas. De qua dicit ad Colossenses: Super omnia autem hæc charitatem habete quæ est vinculum perfectionis. De qua dicit ad Timoth. Finis præcepti est charitas: & adiungens qualis charitas, addit Aug. De corde, inquit, puro & conscientia bona & fide non ficta. De qua deniq; dicit Christus, Diliges Dominum

Gg 3

minum

Refertur in
1.2. disput.
192. c. 2.

Timoth. 1.2.
Epist. 190.
192. c. 2.

in illi Deum tuū ex toto corde tuo &c. Et in Evang. secundum Ioan. Mandatum novum do vobis ut diligatis invicem: & huiusmodi plurima quæ Augustinus in eodē loco ex Scripturis sacris de illa charitate conglomerat, quæ nos legis dilectores facit. Nonne delirio simile est omnia huiusmodi Scripturarum loca, ex quibus Augustinus illius charitatis naturam explicat, ad illam philosophicam virtutum moralium dilectionem derivare?

Quid quod in ceteris quoque locis, in quibus de iustitiæ dilectione loquitur, meridiano sole luculentius declaret, se de illa virissima & notissima Dei charitate loqui? Nullibi densioribus testimoniis hoc manifestat, quam in libro de Spiritu & littera, in quo tamen præcipue istum amorem virtutis propter se, hoc est virtutis moralis affectum nomine charitatis indicatum esse Scriptor ille ausus est dicere. Nam ut nemo fluctuare possit, de qua charitate seu iustitiæ dilectione loqueretur, tribuit illam fidei & gratiæ iustificanti. Dicit esse charitatem eorum, qui Spiritu ducuntur, quam fides impetrat, per quam fides operatur; ex qua filij clamant Abba Pater, quæ sanat animam abolitione peccati: per quam lex Dei in cordibus scribitur; quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: quo tanquam dono Spiritus sancti fit libertas Christiana. Cuiusmodi celeberrimis & notissimis epithetis genuinam illam Dei & proximi charitatem quæ iustitiæ dilectores facit, Augustinus exornat. Vnde & in alijs locis supra allegatis, illam iustitiæ dilectionem explicat esse charitatem, de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens, charitas ex Deo est: Charitatem propter quam dicebat Psaltes, Misericordia eius prævenit me; propter quam Deo fideliter veraciterq; cantatur, Quoniam prævenisti eum in benedictione dulcedinis. Propter quam dicitur à fidelibus, Dominus dabit suavitatem & terra nostra dabit fructum suum: Charitatem, quæ est voluntas bona, de qua tanquam Dei munere gaudemus cum iustificamur ab eo: quam operatur Deus cum operatur velle; de qua dicitur, preparatur voluntas à Domino: Charitatem denique, quæ est

amor iustitiæ, amor charitatis Christi: cui timor locum in corde servat. Ad extremum, Charitatem spiritalem quam Dominus exemplo suo docuit & gratia donavit. Et in Epistola centesima quadragesima-quarta luculentissime simul amorem iustitiæ & odium iniustitiæ divinæ propriissimeque dictæ charitati tribuit: Nam cum dixisset: Inimicus ergo iustitiæ est, qui pena timore non peccat: Amicus autem erit si eius amore non peccet. Tunc enim verè timebit peccare. Sed statim ostendit non nisi ex Dei charitate utrumque proficisci: Ille est timor Domini castus permanens in secula. Nam ille timor poena tormentum habet, & non est in charitate, eumq; perfectæ charitatis foras mittit. Et rursus neutrum eorum nec odium peccati nec amorem iustitiæ fieri posse dicit, Lege terrente per litteram sed Spiritu sanante per gratiam, & amorem illum vocat charitatem iustitiæ, charitatem Christi &c. Et, Quid est

à charitate Christi nisi à charitate iustitiæ? Hæc sanè ita manifesta sunt ut ab homine sanæ mentis non possint, vel cum ullo probabilitatis colore de alia charitate accipi, quam de illa sola, quam Scripturæ novi Testamenti, & ex eis Ecclesia tanquam præcipuum Dei donum novit. Neque ad alios quoscunque tandem amores naturales vel infidelibus fidelibusque communes sine manifesto errore detorqueri, cum tamen ne unum quidem hic testimonium allegaverim nisi ex illis ipsis locis, ubi de ista iustitiæ dilectione seu charitate diserebat. Quod si alijs aliunde testimoniis accersendis immorari vellem, dies penè facilius quam Augustini verba deficerent. Vnum sufficit sed luculentum, ubi dilectionem iustitiæ, charitatis gratiam novi Testamenti vocat, quo uno verbo cunctæ complexus est, quæ de supernaturali & veræ charitate dici possent: Cum verè sit opus legis, charitate sit non timore; quæ charitas gratia est Testamenti novi. An forte alia hæc charitas & iustitiæ dilectio? Lege consequenter nullius verbi interpositione idem expressum alijs verbis: Ideo in secundis tabulis homo legitur scripsisse verba Dei, quæ homo potest facere opus legis per charitatem iustitiæ, quod non potest per timorem poenæ. Denique quid evidentius & efficacius ad illud potius somnium quam opinionem recentioris jugulandum dici ab Augustino posset, quam quod ex professo docet, ut capite præcedente vidimus, istam iustitiæ & legis dilectionem esse ipsissimam inscriptionem legis in cordibus, quam Hieremias Propheta tanquam novo Testamento & Christi gratiæ propriam variatur his verbis: Dabo legem meam in viscibus eorum, & in corde eorum scribam eam, & eritis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et ne quod ingenium philosophia gentium distortum, hanc ipsam inscriptionem ad nescio quos morales affectus traheret, iterum iterumque inculcat sæpius istud fieri per vivificantem Spiritum, per gratiam, per charitatem Dei, & ne quis adulterationi daretur locus, per illam charitatem quæ diffunditur in cordibus per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Atque hoc tum efficit, cum fides per dilectionem operatur, per illam scilicet dilectionem quæ plenitudo legis est.

Ad postremum addit, hanc inscriptionem intrinsecus hominem iustificare, illà iustificatione qua iusti efficiuntur; & sic Deum nos adjuvare ad iustitiam quam ista inscriptione diligimus operandam. Sed hæc adversus novam falsissimamque opinionem satis. In huiusmodi verò absurditates eos incidere, non est mirum qui postquam sibi philosophicas opiniones fixæ tenendas constituerint, eas Augustini auctoritate vestire volunt, vel eis consonas demonstrare quas maxime abhorruit, totaq; doctrinæ mole subvertit. Errori verò isti causam dedit quod Philosophorum sensus & phrasibus assuerit, ex eorum regulis Augustini doctrinam metiri volunt. Cum enim in Philosophis maximeque Peripateticis atq; Stoicis nihil aliud sonet iustitia quam moralis affectus animæ, nec

Lib. de Spir.
& lit. c. 10.
Cap. 37.

Ibid. c. 14.
Ibid. c. 3.
29. & lib. de
nat. & grat.
cap. 57.
Cap. 15.

Lib. 2. ad
Rom. 9.

Serm. 15. de
verbo Apost.
cap. 7.
Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 18.

Serm. citato
cap. 9.
In Epist. ad
Galatas.

Epist. 144.

Ibidem.

9. 15. 16.
Deum.

Lib. 2. de
nat. & grat.
cap. 15.
qui est illa.

Hieremias.

Lib. 2. de
nat. & grat.
cap. 15.

nec iustitia dilectio aliud nisi amorem virtutis propter se, quæ ab illis tanquam germana virtus buccis crepantibus laudatur, & ab Augustino fuscè declaravimus, velut superba & inflata deprimitur, nihil aliud in Augustino per illam iustitiæ dilectionem suspicari possunt

A indicatum esse, quam similem virtutis moralis affectum, qualem & in infidelibus reperiri arbitrantur. Sed quantopere in hac sua suspitione aberraverint liquidissimè constabit, cum genuinam Augustini mentem in medium protulerimus.

CAPVT SEPTIMVM.

Quid sit illa iustitia quæ diligitur & in corde scribitur: cuius amor tantopere ab Augustino laudatur, & sine quo creatura rationalis recta esse & condi nequit.

QVAM qui intelligere cupit animadvertere debet, longe aliud esse Augustino veritatem & iustitiam & castitatem & similia, quæ inculcat esse diligenda & in corde scribenda, quam id quod Philosophi nominibus istis expriment. Nam isti, ut dicere corpimus, nihil aliud intelligunt nomine veritatis, quam congruentiam signi cum rebus, sive signum sit conceptus, sive vox sive scriptura; ut veritas in illis sit, cum rebus significatis ista consonuerint neque quicquam aliud sub nomine iustitiæ, & castitatis & similibus accipiunt, quam affectiones quasdam bonas animi, ita ut consequenter dilectio iustitiæ sit eis amor quo diligitur virtus, animique virtutes propter se, seu propter quendam splendorem honestatis quæ ad seipsum & ad aliud omnino nihil referatur. Itaque cum ad Augustinum veniunt, nisi diuturnâ prius familiaritate revolvendi lubricationes eius sensibus & phrasibus ejus assuefacti fuerint, nominum similitudine delusi in suos tanquam Augustini sensus relabuntur, quos ei constat non raro esse contrarios. Quapropter sicut veritas quæ diligenda præscribitur ab Augustino non significat illam consonantiam signi creati cum re significata, sed illâ incommutabilem æternamque veritatem, quæ cernitur ab ijs qui legis æternæ præscriptum vident, ita iustitia, castitas, æquitas, rectitudo, bonitas &c. quas diligendas præcipit, & in visceribus per Testamentum novum scribendas docet Augustinus quarum dilectioni timorem opponit, & sine quarum dilectione nihil omnino boni fieri posse constantissimè tradit, significat apud ipsum non affectus aliquos per modum accidentium animo inherentes, ut Stoici & Peripatetici solent, sed incommutabilem illam formam iustitiæ & castitatis, & rectitudinis & bonitatis &c. quam videt & sequitur quisquis quid sit iustum & æquum & rectum videt & sequitur. Hac forma iustitiæ semper stabilis & immutata in quacunque hominis iusti mutatione permanet. Nam sive proficiat in iustitia ad illam magis magisque tendit, ut inde formetur: sive deficiat ab illa recedit: sive pœniteat ad illam redit. Nisi enim aliqua forma iustitiæ stabilis in æternum permaneret, quam mentis oculis cerneremus, non esset unde vel iustum

A ab injusto discernere, vel profectum defectumque hominis in iustitia meriti possemus. Nam quo magis affectu animi seu dilectione similes ei sumus, eo sumus utique iustiores, quo magis dissimiles eo iniustiores. Hæc autem forma non est aliud nisi veritas incommutabilis, in qua iustum & rectum, & castum esse videt, cum aliquid uti tale vel non tale probat aut improbat. Sed Augustinum de iustitia videamus, apud quem ista doctrina nihil familiarius atque certius est. Illud mirabile est, ut apud se animus videat, quod alibi nescit, & verum videat, & ipsum verum scilicet iustum animum videat, & sit ipse animus & non sit iustus animus, quem apud seipsum videt &c. An illud quod videt veritas est interior præsens animo qui eam valet intueri, neque omnes valent? Et qui intueri valent, hoc etiam quod intuentur non omnes sunt, hoc est, non sunt etiam ipsi iusti animi sicut possunt videre ac dicere quod sit iustus animus. Quod unde esse potuerunt nisi inherendo eidem ipsi formæ quam intuentur, ut inde formetur & sint iusti animi, non tantum cernentes aut dicentes iustum esse animum, qui scientiâ atque ratione in vita ac moribus, sua cuique distribuit, sed etiam ut ipsi iuste vivant, iustæque morati sint, sua cuique distribuendo, ut nemini quicquam debeant, nisi ut invicem diligant. Et unde inheretur illi formæ nisi amando? Et ostendens illam incommutabilem formam iustitiæ maximè omnium diligi vel esse diligendâ, cum aliquis vel iam iustus, vel ut sit iustus diligitur, ita adijciendo declarat: Cur ergo alium diligimus quem credimus iustum, & non diligimus ipsam formam ubi videmus quid sit iustus animus: ut & nos iusti esse possimus? An vero nisi & ipsam diligere nullo modo eum diligere nullo quem diligimus ex ista? Sed dum iusti non sumus minus eam diligimus quam ut iusti esse valeamus? Homo ergo qui creditur iustus ex ea formâ & veritate diligitur quam cernit & intelligit apud se ille qui diligit: ipsa vero forma & veritas, non est quomodo aliunde diligitur. Neque enim invenimus aliquid tale præscriptum, ut eam cum incognita est credendo diligamus ex eo quod iam tale aliquid novimus. Quidquid enim tale aliquid perspexeris ipsa est: & non est quicquam tale quoniam sola ipsa talis est, qualis ipsa est. Et infra in fine ejusdem libri cum proposuisset exemplum iusti viri Apostolum Paulum, cum tamen ex illa æterna iustitiæ formâ quam conspicimus à nobis diligi, sic declarat: Quid est quod accendimur in dilectionem Pauli Apostoli cum ista legi-

Lib. 8. de
Trinit. c. 6.

Ibid. c. 6.

Ibid. c. 9.

ista legimus, nisi quod credimus eum ita vixisse? Vendum tamen sic esse Dei minister non de aliquibus auditum credimus, sed intrinsecus apud nos, vel potius supra nos in ipsa veritate conspicimus. Illum ergo quem sic vixisse credimus, ex hoc quod videmus, scilicet mentis oculis, diligimus. Et nisi hanc formam quam semper stabilem atque incommutabilem cernimus precipue diligemus, non ideo diligemus illum quia eius vitam cum in carne viveret, huc forma coaptatam & congruentem fuisse fide retinemus. Et paulo post: Ita & ipsorum vitam facit à nobis diligere forma illius dilectio secundum quam vixisse creduntur: Et illorum vita credita in laudem formam flagrantem excitat charitatem: ut quanto flagrantius diligimus Deum tanto certius sereniusque videamus; quia in Deo conspicimus incommutabilem formam iustitiae secundum quam hominem vivere oportere iudicamus. Et luculentissime in Psalmum

In Psal. 61.

lexagesimum primum: Reprehensor iniquitatis esse non potest qui non cernit iustitiam, cui comparatam reprehendat iniquitatem. Unde enim scis quia hoc iniustum est, nisi scias quid sit iustum? Quid si enim iustum est, & hoc quod dicit iniustum? Absit, inquit, iniustum est, & clamas quasi videntibus oculis, videns hoc iniustum esse, utique ex aliqua regula iustitiae, cui comparas quod vides pravum, & cernens non convenire rectitudinis regule tuae. reprehendis tanquam artifex discernens iustum ab iniusto: Ergo quare à te iniustum hoc esse unde vides? Vbi, inquam, videbis hoc iniustum, quo viso reprehendis iniustum? Unde illud, nescio quid quo aspergitur anima tua ex multis partibus in caligine constituta; nescio quid hoc quod coruscet menti tuae? Unde hoc iustum? Itane non habet fontem suum? A te tibi est quod iustum est, & tu tibi potes dare iustitiam? Nemo sibi dat quod non habet. Ergo cum sis iniustus esse non potes iustus nisi convertendo te ad quandam iustitiam: à qua si recedis, iniustus es; ad quam si accedis iustus es. Te recedente non deficit; te accedente non crescit. De ista stabili & permanente iustitia dicit in Psalmum quadragesimum quartum: Summa &

In Psal. 44.

In Tract.

35. in 1060.

Quod autem de iustitia sic intellecta diximus, idem exanimò de veritate, de sapientia, de castitate & similibus, sentiendum esse praescribit. Sit unus aut alter locus instar omnium: Conamini cogitare fratres lumen veritatis, dixeris. 44. de lucem sapientia, quomodo ubique praesens est omnibus, conamini cogitare lumen iustitiae; praesens est enim omni cogitanti. Quid enim est quod cogitat, qui vult iniuste vivere peccat, deserit iustitiam; diminuta est? Conversus est ad iustitiam; quid? Aucta est? Deserit eam, integram illam relinquit. Convertitur ad eam, integram illam invenit. Quid est ergo lumen iustitiae? De oriente surgit & in occidentem vadit.

Serm. 44. de lucem sapientia, quomodo ubique praesens est omnibus, dixeris. 44. 6.

A An est alius locus unde oritur aut quo venit? Nonne ubique praesto est? Homo certe qui est in occidente, si vult iuste vivere, id est secundum iustitiam, nunquid deest illi quam innuitur & videat (forte ut vivat) secundum ipsam iustitiam? Iterum in oriente positus, si velit iuste vivere, id est secundum eandem iustitiam nunquid deest illi? Ibi enim est iustitia: Praesto est iuste viventi. Secundum enim regulam videt quemadmodum iuste vivant & illi, & sicut iusti bene vivendo eam vident, ita & iniusti male vivendo non eam vident. Nam & ille iuste vivit, cum eam videt: & ille ipsam videt, ut secundum eam actus suos dirigat: quia nisi secundum iustitiam regulam direxerit actus suos in errorem iniquitatis impingitur. Quia ergo & huc praesto esse potuit in conscientia, nullo loco est & ubique est. Sic iustitia, sic sapientia, sic veritas, sic castitas. Et in Commentario in Epistolam ad Galatas ubi dilectionem illam iustitiae his verbis supercitatis commendaverat, Maior enim & propolentior delectatio eorum iustitia est, id est, fortius eam, ardentiusque diligunt, quam peccata quibus à iustitia diligenda retrahuntur, sic subiungit: Quod amplius nos delectat, secundum id oporemur necesse est; ut verbi gratia occurrat forma speciosa femina & movet ad delectationem formationis: sed si plus delectat pulchritudo illa intus & sincera species castitatis, per gratiam quae est in fide Christi, secundum hanc vivimus, & secundum hanc operamur, ut non regnante in nobis peccato ad obediendum desideris eius, sed regnante iustitia per charitatem cum magna delectatione faciamus quicquid in eo Deo placere cognoscimus. Cujusmodi profecto testimonium quae in Augustino tam frequentia sunt, ut non sit dubium ea ex perspicacissima fundatissimaque veritate proficisci, liquidissime demonstrant iustitiam, veritatem, castitatem & similia quae diligenda praescribit, longe aliter esse cogitanda quam illas affectus animae quibus nos iusti esse dicimur. Hi quippe temporales, illa aeterna sunt: hi secundum humanas mutationes oriuntur & occidunt; illa stabiliter permanent: hi ipso animo possidentis circumscripti, illa cernentibus ubique praesto sunt. Et ita praesto, ut à iustis iniustisque mentis oculis videantur, dum illi accedunt hi recedunt, sine incremento vel decremento iustitiae veritatisque quam vident. Cernitur enim iustitia tanquam regula quaedam immutabiliter fulgens supra mentis apicem quae neque accedentium copia augeatur, neque recedentium minuatur, neque illorum affectuum varietate varietur: quae in operibus iustitiae faciendis iusti regantur, iniusti corrigantur aut puniatur. Quapropter nonnunquam isti iustitiae quam diligendam praecipit, non solum directione, sed & prohibitionem & comminationem, & punitionem ascribit: In ipsa voluntate reus est qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse iustitiam, quis dubitaverit quod eam si posset, auferret? Ac per hoc quomodo iustus est iustitia talis inimicus, ut eam si posset auferat, praecipientem auferat, ne comminantem vel indicantem ferat? Inimicus ergo iustitia

Epist. 149.

Lib. 3.

7. 66.

Lib. 3.

Epist. 7.

*in iustitia est qui pena timore non peccat, amicus autem
est se eius (iustitiae) amore non peccet. de qua ju-
sticia dilectione statim multis disserit. Quic-
quid secundum illam iustitiam fit, hoc re-
ctum, hoc iustum, hoc laudabile est; quic-
quid ab illa recedit, hoc pravum, iniustum,
damnabile est. Est enim prima illa & pro-
funda & immutabilis regula iustitiae, juxta
quam sive iusti sive iniusti recte facta lauda-
mus, & perversa prohibemus, reprehendimus,
& punimus. Idcirco enim iusta laudamus,*

*quia illam iustitiae regulam in eis lucentem
cernimus: & iniusta culpamus, quia eam ibi-
dem non cernimus. Siquidem in tantum hu-
jusmodi facta vitiosa sunt, in quantum ab
illa incommutabili regula juxta quam cerni-
mus esse facienda discedunt: & in tantum re-
cte vituperantur, in quantum eorum vitupe-
rator normam, velut artem ex qua debebant
fieri videt, ut hoc in eis vituperet, quod ibi
non videt; quemadmodum hac de re Augu-
stinus alibi loquitur.*

CAPVT OCTAVVM.

Iustitia illa Deus est; sicut veritas & bonitas,
& lex aeterna.

QUID est igitur illa iustitia omnibus
ad intueudum exposita, sine cuius
dilectione impossibile est voluntatis
opus esse iustum aut bonum, & cu-
jus dilectio in cordibus nostris non nisi diffu-
sa per Spiritum sanctum charitate diffunditur?

*A non alibi alia, nec alia aliter, secundum quam iusti
essent Abraham, Isaac &c. Et infra: Non intue-
bar iustitiam cui servirem boni & sancti homines
longe excellentius atque sublimius habere simul om-
nia quae praecipit Deus, & nulla ex parte variari &c.
Ecce ex qua regula iustitiae, iusta & iniusta di-
scernit. Nempe ex aeterna veritate, ex lege
Dei sempiterna mentibus hominum praesidente,
ex illa iustitia ex qua promulgantur leges
hominum, quam quisquis consulit, dominum
consulit, quia videlicet, ut Scriptura dicit,
Lex tua veritas: Et sicut Augustinus ex Scri-
ptura adiecit: Veritas tu. Unde & ipsa aeterna
illa veritatis lex non aliter ab Augustino de-
finitur, quam Ratio divina vel voluntas Dei ordi-
nem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.
Quid autem ratio divina & voluntas Dei nisi
Deus? ut proinde qui legem aeternam consuli-
t, non nisi Deum consulat menti suae praesi-
dentem, & suae legis aeternae veritate loquen-
tem, non adhuc per speciem sicuti est, sed in
enigmati. Sed ipsum Augustinum audiamus
disertissimis verbis explicantem quid intelligat
per illam iustitiam quam in operibus bonis di-
ligendam esse praescribit, ut opus possit haberi
& esse bonum. Sic ergo nebulas omnis ambi-
guiratis abstergit, in illo ipso Sermone de-
cimo-septimo de verbis Apostoli, in quo ma-
gnopere satagit, ut peccata caveantur non ti-
more poenae, sed amore iustitiae: Constituamus
ante oculos, propter hoc quod dixi, exemplum certa-
minis. Interrogo utrum ames iustitiam? Responde-
bis. Amo. Quod non responderes veraciter, nisi te
aliquatenus delectaret: Non enim amatur nisi quod
delectat. Delectare in Domino Scriptura dicit: Do-
minus autem iustitia est. Non enim tibi fingere debes
Deum quasi idolum. Invisibilibus similitudo est Deus &
ea in nobis sunt meliora, quae sunt invisibilia. Ecce
apertissime assertum iustitiam illam quam vult
esse diligendam, esse Deum. Ipse est enim sicut
veritas, ita & iustitia incommutabilis, & omnis
aequitatis regula imperturbabilis, quam nisi
cernamus nihil aut iustum aut in, usum sapienter
intelligi aut intelligenter dici potest. Huius re-
gulae dilectio, iustitiae, hoc est, Dei dilectio
est; per quam divina iustitia participes effici-
mur. Illi quippe diligendo adhaeremus,
conjun-*

*Respondetur non esse aliud nisi legis aeternae
veritatem, iustitiam ac rectitudinem: seu
quod idem est, ipsam aeternam legem, sem-
piternam suam veritate, iustitiam & rectitudine pre-
scribentem creaturae rationali, quicquid in
rebus agendis verum & iustum & rectum est.
Hac autem lex iustitiae non est aliud nisi Deus,
neque Deus aliud quam veritas & iustitia &
rectitudo sempiterna; illa videlicet quam in
hac vita ex operibus obscurè cernimus, non
solum fide, sed mentis rationalis intuitu; ex
quo fidentissime pronunciamus, hoc debet
fieri, istud non debet; hoc verum, hoc iustum;
hoc rectum est, istud perversum atque distortum.
Illa quippe iustitia quam hoc dicendo
contuemur, & ex cuius luce nobis radiante
de singulis operibus ita decernimus, incom-
mutabilis atque aeterna est, ideoque supra
mentes nostras tanquam mutabiles praesidet.*

*Quod sine nemini competit nisi soli Deo quae
admodum saepius Augustinus tradit. Hinc
enim illud in quaestionibus super Exodum:*

*Lex Dei sempiterna est, quam consulunt omnes pie
mentes, ut quod in ea invenerint vel faciant vel in-
beant, vel verent, secundum quod illa incommutabili
veritate perceperint. Nunquid enim Moyses quavis
cum illo Deus loqueretur, per singula credendum est,
quod consulere solet Deum, siquid esset in discepta-
tionibus tanta multitudinis, quae illum in hoc iudican-
di negotio a mane usque ad vespem detinebat? Et
tamen nisi sua menti praesidentem dominum consule-
ret, legemque eius aeternam sapienter attenderet, quid
iustissimum iudicare inter disceptantes posset, non inve-
niret. Et in alio libro: Non iam servi legi per
timorem sed amici per charitatem & servi iustitiae,
unde illa lex (temporalis Moysis) promulgata
est. Et in libris Confessionum: Et non noveram
iustitiam veram interiorum, non ex consuetudine in-
dicantem, sed ex lege rectissima omnipotentis Dei,
qua formarentur mores Regionum & dierum pro re-
gionibus & diebus, cum ipsa ubique ac semper esset,*

Epist. 222.

Ibidem.

Lib. de cate-
chizand. r.
lib. c. ult.Lib. 5. de
Civit. c. 13.

Ibidem.

Ibid. c. 14.
Ibid.

conjugimur, agglutinamur, & sicut ipse
rectus & iustus est, ita & nos recti, & iusti
reddimur, tantoque rectiores atque iustio-
res quanto tenacius illi regulæ iustitiæ dile-
ctione coheremus. Agit hoc luculenter Au-
gustinus alio in loco: Quapropter si anima non
possunt nisi etiam in seipsis utcumque vivere, quia ex
eis vivunt & corpora à quibus deserta moriuntur;
quanto magis verè iustitia etiam in seipsa vivere intel-
ligenda, ex qua sic vivunt anime, ut hæc amissa
mortuus nuncupentur, quamvis quantulacunque vita
non desinant vivere. Ex porro iustitia quæ vivit in se-
ipsa procul dubio Deus est atque incommutabiliter vi-
vit. Sicut autem hæc cum sit in seipsa vita, etiam
nobis sit vita, cum eius efficiamur utcumque participes
(scilicet dilectione) ita cum in seipsa sit iustitia,
etiam nobis sit iustitia, cum ei coherendo iuste vivi-
mus, & tanto magis minusve iusti sumus quanto ma-
gis illi minusve coheremus. Et paulo post: Est
plane ille Summus Deus verè iustitia, vel ille verus
Deus summa iustitia quam profecto esurire & sitire,
hoc est ardenter diligere, ea nostra est in hac pere-
grinatione iustitia, & qua posita saturari ea nostra
est in eternitate plena iustitia. Non ergo Deum no-
stræ iustitiæ similem cogitemus, sed cogitemus nos po-
tius tanto similiores Deo, quanto esse poterimus eius
participatione iustiores. Si ergo cavendum est ne ius-
titiæ nostræ similem putemus Deum, quoniam tamen
quod illuminat, incomparabiliter excellentius est illo
quod illuminatur; quanto magis cavere oportet, ne
aliquid inferius & quodammodo decoloratus eum
se credamus, quam est nostra iustitia. Et in li-
bro de catechizandis rudibus in quo Christia-
nismi candidatos de principiis Christianæ fi-
dei & modo diligendi Deum instruit, rudio-
res monet ut colant & diligant Deum gratis.
Ne verò in colendi ac diligendi Dei modo
aberrantes, velut idolum visibile pro Deo
colerent; Sed amandus est, inquit, non sicut ali-
quid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapientia,
& veritas, & sanctitas, & iustitia, & charitas,
& siquid aliud tale dicitur; non quemadmodum sunt
istæ in hominibus sed quemadmodum sunt in ipso
fonte incorruptibilis & immutabilis sapientia.
Vides hic in utroque loco apertissime di-
stinctam iustitiam Deum, à nostra iustitia;
& hæc esse nostram iustitiam, si Deum ius-
titiam, hoc est illam incommutabilem sem-
perque viventem & vigentem iustitiam tan-
quam inflexibilem veritatem ideoque stabi-
lem iustitiæ regulam diligamus, & ei illa dile-
ctione coaptemur, hæreamus & efficiamur
hærendo participes. Hanc alibi vocat invisi-
bilem pulchritudinem cuius amore tanquam
iustitiæ dilectione bona faciendæ & mala vi-
tanda sunt. Cum enim libro quinto de Civita-
te Dei contra laudis aviditatem docuisset,
amore invisibilis pulchritudinis libidines turpiores,
non cupiditate humanæ laudis esse frenandas;
hoc ibidem alijs verbis dicit, studia sectanda
sine veri boni, non ventositate laudis humana. Et mox
explicando præcipiendoque subiungit, ut cu-
piditas gloriæ, superetur dilectione iustitiæ, ut ipse
amor humanæ laudis erubescat & cedat amor verita-
tis. Sed quid multis opus, ut probemus illam

iustitiam quam ubique in operibus bonis dili-
gendam præcipit, non aliud esse nisi regulam
illam iustitiæ inflexibilem quæ est verus Deus
mentibus humanis in Oriente & Occidente
præfidentem? Illa ipsa loca quæ præcedenti
capite protulimus, ut eam non esse animi
creati qualitatem probaremus, hoc omni alia
Augustini testificatione luculentius clamant.
Nam quid aliud est aut esse potest, nisi verus
Deus, illa iustitia de qua ibi dixit, quod sit
veritas interior præfens animo, quam homines vi-
dent: quod sit forma quam intuentur, cui inha-
rent, ut inde formentur forma quam videmus ac di-
ligimus, quando hominem iustum diligimus;
cum homo iustus non nisi ex illa forma & veritate
diligatur, quam cerit apud se ille qui diligit: quod
sit forma quam semper stabilem atque incommu-
tabilem cerimus; quam præcipue diligimus: ideoque
diligimus vitam iusti, quia formam illam diligimus,
cui illius animus coaptatur; quod sit regula ius-
titiæ, quæ coruscet menti, cuius comparatione
reprehenditur pravum tanquam non conveniens
rectitudini regulæ; Regula quæ hominem rec-
tente non desit accedente non exsistat: quod sit
iustitia quæ videtur à constitutis in Oriente & Occi-
dente: quæ velut lux præfens est ubique omnibus
omnibusque cogitantibus. Iustitia ad quam convertitur
quisque iuste vivit, quam integram deserit,
quisque deserit, integram invenit quisque ad
eam convertitur: Iustitia, qua nullo loco & ubi-
que est: Iustitia quam videmus cum iuste vi-
vendum in ipsa veritate conspiciamus. Denique, ut
omnis tergiversatio auferatur, incommutabile
forma iustitiæ quam in Deo conspiciamus, secundum
quam hominem vivere oportere iudicamus. Iustitia
præcipiens, comminans, iudicans, puniens. Hæc &
huiusmodi quibus plenus est Augustinus, cer-
tissime demonstrant; non aliam iustitiam ab
eo diligendam commendari cum toties de
iustitiæ dilectione sagagit, quam illam incommu-
tabilem iustitiæ formam quæ supra mentes
hominum fulget, velut æterna omnis iustitiæ
lex unus videlicet & verus Deus, qui non in-
stat idoli humano phantasmate cogitandus
est, sed tanquam sempiterna iustitia & veri-
tas & bonitas & sapientia, quam nisi quis in-
tus in animo suo taliter qualiter consulendo
videat, nemo iustum ab iniusto, rectum à
pravo, bonum opus à malo discernere potest:
quemadmodum supra sapius Augustinus, ut
vidimus, declaravit. Hinc est quod ut lucu-
lenter sensum suum aperiret, dilectionem Dei
& iustitiæ subinde coniungit, ut unum esset
alterius explicatio. Nondum iustitiam propter
Deum & propter ipsam iustitiam diligit, sed eam sibi
vult ad consequendum terrena servire. Et adhuc
expressius alio in loco: Si se quisquam iustum tri-
buit & non sit, sed eorum quicquid coram homini-
bus laudabiliter agere videtur, non agat propter
Deum; hoc est propter veram iustitiam. Et quia
Christus Dominus est illa vera & sempiterna
regula iustitiæ, hinc dilectionem Christi &
dilectionem iustitiæ pro ipso accipit. Nam
cum dilectionem iustitiæ plurimum duobus
locis extulisset, uno, ait; amor deest, amor

Ibidem.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

instituta, amor charitatis Christi. Altero verò; Ita conclusit Apostolus, ut eandem diceret charitatem Dei quam dixerat Christum. Et quid est a charitate Christi separari nisi a charitate iustitia? Cui consonat ad unguem discipulus Augustini sanctus Prosper, quando in Psalmum centesimum decimum octavum scribit: Id agit gratia ut mandata Dei dilectione impleantur, quae impleri timore non poterant. Diliguntur autem super aurum & Topasium, id est super ea quae pretiosa habentur in terra quando in observantiam mandatorum, non aliquod temporale premium quaeritur, sed ipsa iustitia: quia nihil est melius eo bono quo ipse homo fit bonus. Quae est manifesta periphraasis summi & veri Dei.

Quae sane ratio est, quod quemadmodum illam iustitiam incommutabilis firmitas diligere ac cerni tradit, quodcumque aliquis iustum ac rectum aliquid faciendum esse decernit, ita & bonitatem ipsam praecipit esse diligendam cuius auctor nobis lucet cum aliud alio melius esse iudicamus. Hoc enim impossibile est fieri nisi regula aliqua stabilis & aeterna bonitatis affluat cui magis minusve consonet quicquid petis aut melius esse dicimus. Haec autem bonitas perinde uti iustitia & veritas Deus est. Vnde Augustinus cum varia creata bona recensuisset; Tolle, inquit, haec & illud, & vide ipsum bonum si potes, ita Deum videbis non alio bono bonum, sed bonum omnis boni.

Neque enim in his omnibus, vel quae commemoravi, vel quae alia cernuntur sive cogitantur, diceremus aliud alio melius, cum vere iudicamus, nisi esset nobis impressa notitia ipsius boni, secundum quod & probaremus aliquid & aliud alij proponeremus. Sic amandum est Deus, non hoc & illud bonum, sed ipsum bonum. Quae sententia epim bonum anima non cui super vellet iudicando, sed cui bareat amando. Et quid hoc nisi Deus? Et paucis interiectis, sicut alibi docuerat animum ad iustitiam esse convertendum, hoc est iustitiam boni operis esse diligendam, ut animus iustus esse posset & rectus, ita hic docet animum ad bonum seu ad bonitatem converti oportere si velit esse bonus animus. Nimirum quia animus non potest fieri bonus nisi bonum seu bonitas ipsa caste sincereque diligatur. Cum verò, inquit, agit hoc studio (ut animus bonus sit) & sit bonus animus, nisi se ad aliquid convertat quod ipse non est, non potest hoc assequi. Quo se autem convertit ut fiat bonus animus nisi ad bonum, cum hoc amat & appetit & adipiscitur? Vnde si rursus se avertat, fiat, non bonus, hoc ipso quod se avertit a bono, nisi maneat in se illud bonum unde se avertit, non est quo se iterum si voluerit emendare convertat. Quapropter nulla essent mutabilia bona, nisi esset incommutabile bonum. Quae omnia ad amissionem ipsi congruit quae paulo ante de iustitia diligenda tradiderat. Nam utriusque iustitiam illam stabilem commendavit, quae omnibus in Oriente & Occidente praesto est, quae neque copia accidentium augetur neque recedentium minuitur, ex qua velut incommutabili regula ubique mentis oculis praesente discernunt: quid iustum quid iniustum, quid rectum aut pravum sit, ita hic bonitatem diligendam docet, non illam qua formaliter haec vel illa creatura bona est, sed illa potius, quae ex-

emplariter (ut ita loquar) boni sumus, hoc est ipsam bonitatem ex qua veluti regula omnis bonitatis quam cernimus, aliud alio melius esse pronunciamus. Neque ista bonitas aliud est quam iustitia, neque iustitia & bonitas aliud quam veritas, quemadmodum & Augustinus hoc ipsum subinde declarat. Nam inde est quod supra dixit, quod homo qui creditur iustus, ex ea forma & veritate diligatur quam cernit & intelligit apud se ille qui diligit. Quam ibidem aliquoties vocat veritatem interiore praesentem animo qui eam valet intueri, inferius vero incommutabilem formam iustitiae quam in Deo consideramus, secundum quam hominem ripere oportere iudicamus. Inde quoque est, quod bonitatem non solum illam ex cuius dilectione animus iustus & bonus fit, sed etiam illam iuxta quam animus, quatenus animus bonus ducitur, & rebus corporeis praeponebat, non aliud esse doceat quam ipsam veritatem velut artem in qua animum velut magnam creaturam & interioribus praeponebat approbamus. Illud etiam inquit, quod animus tantum quiescat animus ut non duntaxat modo bonus, quo se convertit ad incommutabile bonum, sed ut dixerantiam animus, cum ita nobis placet, ut enim omni etiam luce corporeae bene intelligimus, praesentiam, non in seipso nobis placet, sed in illa arte qua factus est. Inde enim approbatur factus, ubi videtur fieri facientes. Haec est veritas & summa ex bonum. Non enim est aliud aliquid quam ipsum bonum, ne per hoc etiam summa non bonum. Non enim minus vel augeri bonum potest nisi quod ex alio bono bonum est. Ad hoc se igitur animus convertit ut bonus sit a quo habet, ut animus sit. Tunc ergo voluntas naturae congruit ut perscrutetur in bono animus, cum illud bonum diligitur conversione voluntatis, unde est illud quod non amittitur, nec aversione voluntatis. Hoc autem ut iam dixi, est veritas quam in omnibus actionibus animus spectare, diligere ac sectari debet. Illam quippe diligendo velut regulam incommutabilem omnium faciendorum, simul etiam iustitiam & bonitatem & castitatem & quamlibet virtutem diligit. Nulla enim omnino virtus, vera virtus esse potest, nisi veritate nitatur. Vnde Augustinus: Certe pia, vera, sancta castitas non nisi ex veritate est. & quisquis adversus eam facit promissa, & secto adversus veritatem facit: Cum procul dubio nulli esset fideliter amabilis castitas si non eam praesepet veritas. Quod in omni procul virtute simili modo locum habet. Omnis quippe virtus regula illa sempiternae veritatis & iustitiae nititur quam immutabilem supra mentem suam videt quisquis iuste vivendum esse vidit. Neque quisquam omnino iuste vivit vel ullam actionem iustam facit, nisi qui regulam illam incommutabilis veritatis & iustitiae diligit. Quidquid enim aliud praeter illam iustitiae formam dilexerit, aliquid creat in diligit, & illa dilectione creatura, servit non creatori. Ex quo necesse erit ut vel cupiditate illa vitiosa assequendi creati boni, de qua multa diximus, vel timore amittendi animus impellatur. Cuiusmodi actionem iuxta Augustini principia iam declarata impossibile est esse iustam aut bonam.

CAPVT

CAPVT NONVM.

Ostenditur consonantia doctrinæ Augustini in hac materia de
iustitiâ & boni operis dilectione & gratiæ necessitate
ad hoc præstandum

Hæc si rectè juxta declaratam Au-
gustini mentem intellecta fuerint,
statim evanescet omnis illa dissona-
tia, quæ quidam offensi in absurdas
sextcentisque locis Augustini testimonijs repug-
nantes imaginationes lapsi sunt, quibus do-
ctrinam ejus liquidissimam, divissimamque
ad Aristotelicam commenta detorserunt. Vna
enim & æquabilis apparebit facies eloquio-
rum & sententiarum ejus. Verissimum quippe
mox apparebit nullum esse posse opus bonum,
nullam operis faciendi voluntatem bonam,
nisi sit cupiditas boni, hoc est nisi bonitas ejus
& iustitiæ diligatur; quam nisi diligat, non-
dum bene sit bonum, nec sit in corde quod fieri vide-
tur in opere. Necesse est enim, ut aliud quip-
piam diligat ex cuius vel retinendi vel asse-
quendi voluntate opus ex objecto bonum,
sive bonitatis sive iustitiæ dilectione opere-
tur. Proinde necessario rei temporalis amo-
re vel timore, hoc est viciosa creaturæ fruen-
di cupiditate vel poenæ formidine, quorum
utrumque ab Augustino, juxta sapientissimè in-
culcata in alio tractatu principia, reproba-
tur.

Apparebit etiam continuò quid sibi velint
illæ Augustini phrasæ, opus fieri debere dile-
ctione iustitiæ, delectatione & cupiditate boni; vo-
luntate beneficiendi; oportere ut in beneficiendo
nos delectet bonum; ut nos delectet quod præcipit
Deus, ut ametur quod agendum est, ut condelecte-
mur legi Dei, & similia quæ supra recensui-
mus.

Apparebit etiam quid sibi velit quod ani-
mus à peccandi affectu liber esse non possit,
nisi à peccato absterneatur, delectatione boni, &
amore iustitiæ; nisi ipsum non peccare delectet;
nisi caveatur peccatum quia iniustum est, cuius-
modi locutionibus Augustinus scater. Nam
hæc omnia nihil aliud sibi in Augustino vo-
lunt nisi animum esse debere in bene agendo
ab omni cupiditate creaturæ & consequenter
poenæ timore qui nascitur ex cupiditate va-
cuum, ut per castam, nullaque externâ con-
sideratione viciatam dilectionem in sola ope-
ris ac legis Dei præcipientis iustitiâ & verita-
te figatur. Hæc autem bonitas & iustitiæ non
est illa quam Peripatetici, imaginantur, operis
humani moralis dignitas, splendor, honestas,
aut quocunque alio nomine voces. Nam ta-
lem operis quantumcunque honesti volunta-
tem Augustinus ex professo, & res ipsa velut
superbiam, & non in creatore sed creatura
gloriantem voluntatem improbat, sicut su-
pra fufius explicuimus. Sed est illa incom-
mutabilis iustitiæ atque bonitas, hoc est statè-

na veritas, & lex omnipotentis Dei, quam in
æternitate ceramus, cum aliquid ex ejus re-
gula conspecta velut consonum aut dissonum
probamus aut improbamus. Hæc autem ius-
titiæ, hæc bonitas, hæc veritas, tanquam in-
commutabilis lex omnis bonitatis, aut ius-
titiæ, aut veritatis, quam videmus in creatu-
ris, non est alia nisi ipse Deus, qui non instat
idoli ut ipse loquitur, aliquo phanasmate
cujuscunque creaturæ sed ut veritas, ut ius-
titiæ, ut bonitas, ut sapientia cogitanda &
amanda est.

Hinc etiam apparebit cur divinitus disti-
cta Spiritus sancti charitate opus sit, ut ani-
mus in quocunque tandem opere a peccato
liber sit: vel ut opus quodcunque bonum, aut
iustum, aut rectum sine peccato opereatur.
Nimirum quia ista puritas iustitiæ & veritatis
quæ non est alia nisi Deus, non potest ullo
modo à creatura diligi nisi ejus dilectio divi-
nitus inspiretur: juxta certissimam Apostoli
regulam, Charitas Dei diffusa est in cordibus na-
stris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et
illam Augustini, Liberum arbitrium ad malum
sufficit; ad bonum vero nihil est, nisi adjuvetur ab
omnipotenti bono: quæ in omnibus ejus operibus
decantata est. Itaque ista vera ratio est,
cur cum in libro de Spiritu & littera sexten-
ties istam amorem iustitiæ qui in omnibus ope-
ribus bonis tanquam genuinus charitatis tra-
ctus emicare deberet, commendare & incul-
care statueret, statim in initio libri objectum
istius amoris explicans, Nos docemus, inquit,
humanam voluntatem sic divinitus adjuvari ad fa-
ciendam iustitiam ut accipiat Spiritum sanctum,
quo fiat in animo eius delectatio, dilectio, & vult
ILLIUS ATQUE INCOMMUTABILIS BONI
QUOD DEVS EST. Cujus causam statim
reddens, exponit per delectari & amari id quod
agendum & quo nitendum est. Et in decursu
cui sexcentis inculcasset dilectionem ius-
titiæ per Spiritum sanctum in animo fieri de-
bere, hoc etiam vocat ibidem ut bonum Dei
quod diligunt, sit Deus ipse quem diligunt, quia
ista forma sempiterna bonitatis iustitiæque
quæ diligitur non aliud est quam summum
atque incommutabile bonum &c Deus ipse
quem diligunt.

Hinc denique intelligitur quando Deus
per Prophetam pollicetur, Dabo legem meam in
visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam,
vel quando toties dicit Augustinus locum
illum exponendo, quod per Spiritum sanctum
Lex Dei, adeoque iustitiæ in cordibus scribatur
quam culpa deleverat; nullo modo hæc intelli-
genda esse de iustitiæ qua homo formaliter
iustus

Vide supra
lib. 2. de sta-
tu naturæ
lapse.

Vid. lib. 4.
de statu na-
turæ lapse
p. 10. 11. 12.

13.

725

justus esse dicitur, hoc est de habitu charitatis, sed de iustitia illa exemplari, quæ est æternæ lex Dei & ipse Deus. Nam illam intelligit quando sexcenties dicit opus legis, iustitia dilectione esse faciendum, & nos intrinsecus habitantem legis iustitiam dilecturos; & in imo affectu legis iustitiam amplexuros. Distinguit enim apertissime legis iustitiam ab ipso affectu, seu actu charitatis qua diligitur ipsa legis iustitia. Itaque juxta sanctum Augustinum non ipsa charitas tanquam hominis iustitia in corde scribitur, sed ipsa æterna & incommutabilis iustitia, quæ est Deus noster, & unde habet lex omnis temporalis quicquid iusti continet, significatur scribenda in visceribus per charitatem; & hæc iustitia sic scripta est istud mentis bonum, intelligibile bonum quod commemorat, ut bonum Dei quod diligit, sit Deus ipse quem diligit. Nam charitas juxta sanctum Augustinum est potius vinculum istud & quasi gluten quo iustitia illa seu Deus, conjungitur homini ut ejus particeps fiat; unde ad illa verba Psalmi: Agglutinata est anima mea post te, dicit Augustinus: Vbi est ipsum gluten? IPSVM GLVTEN CHARITAS EST. Charitatem habet, quo glutine agglutinetur anima tua post Deum. Et adhuc inferius, Quid facit? Non enim rapuri erant gluten, quo adhaesit anima mea post te. Charitas igitur vinculum glutinosum est, quasi unio ipsa qua Deus iustitia sempiterna cordi conjungitur & inscribitur, ut anima mortua per ipsam substantiam Dei charitate sibi conjunctam vivificetur & sanctificetur, & particeps fiat Dei, eo magis ac magis quo arctius & profundius ei per charitatis incrementum copulatur. Unde Augustinus in Ioannem scribens, cum præmisset pietatem, pulchritudinem, castitatem, veritatem esse immutabilem, mutabiles autem esse pios, pulchros, castos, veraces, adjicit: Deus igitur incommutabilis est, anima mutabilis. Quanto capit anima ex Deo, unde sit bona, participando sit bona, quomodo tuus oculus participando videt. Quia ergo anima participando sit bona, si mutata coeperit esse mala, bonitas manet, cuius erat particeps bona. Bonitatis enim cuiusdam particeps facta est, cum bona esset qua mutata in peius integra bonitas permanet. Si recedat anima & mala fiat, non minuitur bonitas, si revertatur & bona fiat non crescit bonitas. Factus est oculus tuus particeps lucis huius & vides. Clausus est, hanc lucem non minuitur: Apertus est, hanc lucem non auccidit. Hanc datam similitudine fratres intelligite, quia si pia est anima, est pietas apud Deum, cuius sit particeps anima; si est casta anima, est castitas apud Deum, cuius est particeps anima: Si bona est anima, est bonitas apud Deum, cuius particeps est anima: Si est verax anima, est veritas apud Deum, cuius est particeps anima: cuius particeps si non fuerit anima, omnis homo mendax. Et in alio tractatu participationem istam declarat fieri, quatenus per ipsam substantiam Dei anima vivificatur, sicut corpus per ipsam substantiam animæ: Insinuat nobis (Domine Iesus) animam humanam & mentem rationalem qua inest homini, non inest pecori, non

vegetari, non beatificari, non illuminari, nisi ab ipsa substantia Dei. Et quamvis leniri & offendipossit etiam per corporis sensus; beatitudinem tamen eius qua sit beata ipsa anima, non fieri nisi participatione illius vitæ, semper viva, incommutabilis; æternæque substantia qua Deus est; ut quomodo anima qua inferior Deo est, id quod ipsa inferior est, hoc est, corpus facit vivere; sic eandem animam non facit beatè vivere nisi quod ipsa anima est superius &c. Hæc est religio Christiana, ut colatur unus Deus non multi Dii: quia non facit animam beatam nisi unus Deus. Participatione Dei sit beata. Non participatione sanctæ animæ sit beata infirma anima, nec participatione Angelis sit beata sancta anima, sed si querit beata esse infirma anima, querat unde beata sit sancta anima. Non enim beatus efficeris ex Angelo tu, sed unde Angelus vides & in. Quæ autem beatitudinis, eadem planè & vivificationis & sanctificationis ratio est, prout ipse etiam in eodem tractatu tangit: Nec possunt vivere anime nisi earum vita sit Deus, sicut ipsa sunt vita corporum &c. Unde animæ moriuntur cum per peccatum earum vita quasi exspirat & abscedit Deus. Nempe vera sunt ista omnia quia per ipsam charitatem velut unionem, vinculum, & gluten utriusque, anima intimè conjungitur Deo & sit particeps ejus, ipsaque participatione beata, pia, sancta, verax, iusta, quæ nihil istorum per seipsam esse potest: quemadmodum per unionem animæ intime conjungitur corpori nec sit quod ipsa est, sed particeps ejus, vivum, agile, vegetabile, sensitivum &c. qua discedente moritur ac dilabatur. Ex quibus facile intelligitur, quo pacto & sensu per charitatem lex Dei & iustitia Dei, non illa nostra habitualis qualitas, sed illa sempiterna iustitia & veritas Dei scribatur in visceribus & corde nostro, ut quemadmodum hoc Augustinus explicat, ei amore coherendo signetur, in Psal. 70. tanquam ex annulo cera, illi, affixus habeat imaginem eius. Hanc doctrinam de iustitiæ dilectione huc usque ab Augustino traditam à Peripateticis remotissimam, si quis eorum non intelligat, oret Deum ut intelligat. Quod si quis rideat me ista dicentem, inquit quodam loco, & ego doleam ridentem me. Quod si in Augustino intelligendo me falli putet, videat ne forsan ipse fallatur. Testimonia enim tam evidentia sunt totiusque doctrinæ tam accurata consonantia, ut non possit in alios sensus sine apertissima absurditate torqueri. Ad me quod attinet, hoc ingenuè profiteor difficile me reperire posse in Aug. doctrinam crebrius, elarius, & inculcatius traditam quam eam de qua loquimur. Ut nisi lectoris tædio parcere voluissem, non operosum fuisset (absit dicto arrogantia) iustum opus de hac sola difficultate elaborare. & quemlibet Peripateticum contradicentem quæ eam ab Augustini auctoritate remota vellet, testimoniorum copiâ & claritate, totiusque doctrinæ sancti Augustini mole & consonantiâ opprimere.

Hh

CAPVT

CAPVT X.

Refellitur responsio qua putari posset iustitiam &c. diligere posse
dilectione naturali: & concluditur secundum
argumentum.

Hic fortè respondebitur amorem illum iustitiæ, quem explicuimus, sine quo non potest esse opus bonum, aut liber à mala voluntate animus, esse posse naturalem; & ideo non sequi, ut propterea non possit creatura rationalis sine gratia in statu aliquo puræ naturæ conditi, quamvis sine iustitiæ amore conditi non possit. Sed hæc responsio multis modis deficit & Augustini doctrinæ ex diametro repugnat. Primo, quia in omnibus operibus suis expressissimè sapissimèq; docet sinceram iustitiæ, præcepti, legis, bonique operis dilectionem, nullo modo haberi posse ab homine sine gratia Dei, dilectionem illam diffundente in cordibus nostris, sicut hoc plurimis testimonijs supra declarauimus. Quod usque adeo verum est, ut hoc ipsum tanquam Pelagianam hæresim proscribat. Nihil enim volebant aliud Pelagiani quam illam boni operis ac iustitiæ dilectionem, quam Augustinus ex gratia largiendam esse contendebat, liberi arbitrij viribus obtineri posse, & hoc ipsum Philosophos suâ libertate fecisse. Quibus non respondet Augustinus Philosophos bonorum operum iustitiâ dilexisse naturaliter, sed potius nullam habuisse, utpote qui superbiam suam litaverint, dum virtutem propter virtutem, hoc est, opera virtutis propter seipsa dilexerunt quemadmodum hoc supra latius declaratum est. Vnde illa distinctio duplicis dilectionis iustitiæ, quarum altera sit naturalis, altera supernaturalis ab Augustini, Prosperi, Fulgentij, & omnium antiquorum gratia defensorum principijs aliena est, multis post eos seculis excogitata, qua sane gratior Pelagianis dari nequit, utpote qui per eam, universam doctrinam suam, cum Catholica copulabunt. Quod enim Scholastici se satis tutos adversus pestem illam putent respondendo Pelagianos meritum in illo amore naturali statuisse, hoc suo loco inane commentum esse demonstrabitur.

Vide infra
lib. 5. de gratia
Christi
salvatorum
p. 11. & 12.

Lib. de Spir.
et lit. c. 15.
Lib. de nat.
c. 17.
c. 17.

Secundò, quia Augustinus expressè & sapientius docet, sine illo Spiritu gratiæ, qui iustitiâ diligere facit, non posse aliud in animo dominari nisi dilectionem peccati quod illi iustitiæ tanquam iniustitiæ directè adversatur. Nam in libro ubi maximè omnium fatagit pro obtinenda iustitiæ dilectione per Spiritum sanctum aperte dicit Spiritu sancto fieri in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas est, sicut præter hunc Spiritum sanctum peccare delectat. Et libro de natura & gratia dicit eum qui non iustitiæ dilectione, quam Spiritus tribuit, sed timore pænæ se sentit abstinere ab opere peccati, non-

A dum liberum nec alienum esse à voluntate peccandi. Et rursum per dilectionem boni, quam gratiæ tribuit, dicit, non consentiri ad malum. Quæ doctrina profus falsa est, si vel aliter iustitiâ diligere, peccatumque non delectare potest, quam Spiritu gratiæ, vel aliter animus alienus esse potest à voluntate peccandi quam illa supernaturali iustitiæ dilectione. Si enim naturaliter iustitiâ diligere sine peccato potest, certissimum est Spiritum gratiæ & supernaturalem iustitiæ dilectionem ad hoc non esse necessariam: quam tamen tanquam necessariam Augustinus semper constantissimè docet.

Tertiò, quia illum amorem iustitiæ quem gratia largiri debet, sexcentis locis opponit formidini pænæ, ita videlicet ut impossibile sit, eum qui ex illo amore iustitiæ non operatur, aliter quam ex timore pænæ animum sub amore peccati adhuc depressum retinente operari, juxta illud Augustini fundatissimum, *Inimicus iustitiæ est qui pænâ timore non peccat; amicus autem erit si eius amore non peccet.* Quod præterquam quod ex multis testimonijs paulò ante recitatis patet, etiam supra partim declarauimus esse verissimum, partim alibi vberius ostensuri sumus. Hoc autem omnino falsum est, si alio amore ex puræ libertatis viribus prodeunte iustitiâ diligere potest. Vnde claris verbis dicit: *quando habes tuam iustitiâ, id est naturalibus tuis viribus partam, potes timere pænâ non amare iustitiâ.*

Quartò, quia expressè ut sæpius docet, dilectionem qua quis condelectatur legi præcipienti, non potest esse nisi Spiritus sancti donum, fide scilicet per dilectionem operante: Porro si adsit fides qua per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei, quæ delectatio non litteræ sed Spiritus donum est. Et expressius alibi: *Non video quomodo diceret homo sub lege, carens videlicet gratia, condelector legi Dei esse. Cum ipsa delectatio boni quæ etiam non consentit ad malum, non timore pænæ, sed amore iustitiæ (hoc est enim condelectari) non nisi gratiæ deputanda sit. Ecce non nisi gratiæ deputari potest condelectatio legis Dei, quia scilicet legem sincerè propter legem Dei seu iustitiâ legis operari cupit.* Hæc autem sine dubitatione inepta falsaque sunt, si lex Dei animum delectare potest naturaliter, neque gratiæ hoc deputandum.

Quintò, quia remittit homines ad experientiam suam, ut si delectentur iustitiâ quando operantur, non dubitent hoc esse gratiæ donum; ut quando agunt sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatem quam dedit Dominus accepisse se gaudeant. Hoc autem fallacia sine dubio plenum est, si aliter

ter quam cælitus inspiratâ suauitate iustitia diligere potest. Vnde comparans inter se bonum & malum, iustitiam & iniquitatem, & exquirens utrum ex malo & iniquitate dumtaxat delectatio percipiatur, & non ex bono atque iustitia, respondet ex utrisque percipi, sed delectationem ex bono non posse nisi per Spiritum S. inspirari. Habet, inquit, delicias

Rom. 15. de suis iniquitatibus & iustitia non habet? Delectat malum, & non delectat bonum? Delectat omnino; sed Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Quam suauitatem statim explicat per amorem charitatis. Et alibi: Veni gratia Dei ut delectet te iustitia, sicut delectabat iniquitas. Quid brevius & evidentius? Nimirum ut si nos delectet iustitia sicut iniquitas, opus est gratia Dei: quam quisquis in Augustino tantillum versatus est, novit non esse aliam; quam qua charitas in cordibus nostris diffunditur, ut ante sapientiam audiuimus. Hoc est enim quod disertissimis verbis dicit, Cum id quod agendum & quo uiuendum est, capere non latere nisi etiam delectet & ametur, scilicet id quod agendum est seu opus bonum seu iustitia ejus non agitur nisi suscipitur. Ecce non potest vel agi vel suscipi opus bonum, nisi delectet & ametur. Si enim non delectet & non ametur ipsum opus bonum; jam non est bonum quod suscipitur, sed aliud quippiam quod opus suscipiendo assequi cupit. Sed unde fit ut ametur quod agendum est? Audi sine ullis ambagibus Augustinum: Ut autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris. Et qualis charitas an naturalis, quam pura natura excitare potest? Non per liberum arbitrium, quod surgit ex nobis, sed per Spiritum S. qui datus est nobis.

Sexto quia impossibile est esse opus bonum, nisi ipsum bonum quod præcipitur appetatur & moveatur animum. Hoc autem docet non posse fieri nisi per gratiam Dei. Tunc bonum concupiscit incipit cum dulcescere capis. Sed unde hoc homini ut vel concupiscatur vel dulcescat opus bonum sine quo impossibile est animum moveri ad bonum, quemadmodum in questione secunda libri primi ad Simplicianum expressè docet? Audi & hic: Ergo benedictio dulcedinis, qua scilicet dulce fit bonum quod agendum, est gratia Dei qua fit in nobis ut nos delectet & cupiamus, hoc est, amenius quod præcipit nobis. Qua de causa alleuerantissimè

Lib. 2. ad Rom. 9. alibi dicit charitatem esse, qua non libet nisi quod est iust. licet. Et rursum: Per donum charitatis delectat legem esse factorem. Falsa sunt hæc omnia si bonum quod agendum est dulcescere potest, & concupisci potest naturæ viribus sine Spiritu sancti gratia prout in pura natura, hoc est in eodem statu in quo nos sumus, fieri posse statuunt.

Septimò quia docet tunc impleri præceptum non occidendi, si non timore pœnæ sed ideo non occidat quia iniustum est. Et hoc ipsum fieri non posse nisi illâ charitate, quam Scriptura commendat. Falsissimum & istud est, si homicidium & quodlibet peccatum contrarium naturæ legibus, sine cælitus infusa charitate dilectione naturali declinari potest ideo quia iniustum est, hoc est, sic ut ipsa iniquitas & iniustitia horrorem incuriat.

Quæ quidem omnia manifestè declarant, nunquam in mentem venisse Augustino sententiam illam, qua putatur vel iustitia, vel præcepto, vel lege, vel bono opere, delectari aliquem posse dilectione naturali, vel ipsam iustitiam aut legem, aut opus bonum concupisci aut suave esse, aut libere posse suauitate naturall; vel homicidium aut aliud quodcumque peccatum sub ratione peccati, seu iniustitiæ, seu ideo quia iniustum est, declinari posse horrore naturali: sed hoc totum iuxta indolentiam Augustini doctrinam est opus gratiæ & officium illius altissimæ charitatis, beneficium Spiritus sancti, qui cor cæcæ delectatione molire, erigere, & ab iniquitatis delectatione, hoc est a creaturæ dilectione ad iustitiam illius dilectionis detestandam, & iustitiæ æternæ quæ legis peccata veteris & bona præcipientis dilectionem convertere, & attrahere debet. Quod nisi fecerit, voluntas creaturæ rationalis, quocumque se converterit, etiam tum cum se legem & iustitiam diligere putabit, siue naturaliter siue aliò quocumque modo, non habebit nisi in dilectione ac delectatione creaturæ, quod eadem illâ æternâ lege damnatur. Illa quippe iubet, ut sæpè diximus, auertere amore a temporalibus & eum mundatum convertere ad æterna. Sed hoc ipsum, ut tanta testimoniorum congruentia clamat, fieri non potest, ne quidem sub infirma illa maximeque necessaria & conaturali consideratibne videlicet iustitiæ, legis æternæ, boni operis ut in eo elucet ratio boni & similibus jam explicatis, nisi per veram & propriissimè dictam gratiam Dei. Quod si ita est, quemadmodum iuxta doctrinam Augustini reuera ita esse certum est, profecto puræ naturæ status funditus everlus ruit. Non enim potest condi creatura rationalis nisi in tali statu, ut legi obedire possit propter iustitiam legis, ut amare possit iustitiam, diligere veritatem, concupiscere bonum, voluntate benefaciendi benefacere, declinare peccatum quia iniustum est, & similia: quæ sine amore charitatis, hoc est sine amore supernaturali fieri impossibile est.

Vide in cap. 1. Epistolæ ad Galatas. super charitatē.

Lib. 1. de lib. arbitrio.

CAPVT XI.

Tertio ex amore quo Deus amatur gratis.

QUONIAM tamen ut uberius & ex diversorum principiorum consonantia certius eliquatiusque constet, ex alio capite non minus evidenter mens Augustini demonstrari potest. Amior quippe Dei sine quo secundum supra dicta creatura rationalis condi nequit, quin eum habeat saltem in potestate sua, non potest esse alius quam quo Deus amatur propter Deum. Si enim propter aliud quippiam Deus diligitur, non est iste verus & castus amor Dei, sed illius rei quam per Deum assequi cupit. Nam, ut optime Augustinus, qui propter beneficia terrena Deum querunt, non utique Deum, sed illa querunt, quia eo modo timore servili, non libera dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur. Cupulmodi cultus & amor etiam à sceleratis hominibus haberi potest & solet, utpote qui ex creatura male dilectæ cupiditate proficiscitur. Mortui enim sunt qui Deum non gratis colunt, id est qui ipse est Deus, non quia dat talia bona, quæ dat & non bonus. Nam & invidi, & avari, & hæretici, & quicquid aliud sanæ doctrinæ adversatur, Deum colunt & laudant, & diligunt & gratias agunt eo impensius quo invictius eorum cupiditates implere potest. Hinc Saul cum flagraret invidia: Benedicti, inquit, vos à Domino &c. Et de improbis generatim Augustinus: Perversi frui volunt nummo, uti autem Deo; quoniam non nummum propter Deum, sed Deum propter nummum colunt. Quod & diabolus intellexit quando fugillans pietatem Iob quasi aliqua cupiditate vitiatam Deo dicit. Numquid Iob frustra colit Deum? Hoc est, an colit eum gratis & propter ipsum Deum? Nam, ut Augustinus ait: Putabat diabolus quod in Deo colendo vir iustus cor inclinatum haberet in avaritiam, & causa emolumenti vel utilitatis verum temporarium quibus eum ditaverat Dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede serviret. Sed quam gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Huiusmodi igitur amor & cultus Dei non est gratuitus, non est castus, non est Dei propter Deum, & ideo non est Dei sed rei alterius, & à scelestissimis, ut dixi, hominibus Deum uti satellitem cupiditatum suarum diligentibus plerumque possideatur, de quo nobis non est hic sermo sed de illo, quo Deus diligitur propter Deum, seu quod idem est, quo Deus ipse non aliud quippiam diligitur, ita videlicet ut cor non sit deorsum incurvatum, sed rectum cum Deo, Rectum enim cor cum Deo est, quando propter Deum querit Deum. In cor autem non recto cum Deo est ubi ea potius diligit, propter quæ Dei adiutorum requirit. Atqui talem amorem castum Dei & recti cordis cum Deo, qui solus est verus amor Dei, non rei

alterius, nullo pacto haberi posse, sine vera & magna & propriè dicta gratia Dei, & consequenter nullum omnino opus sine eadem gratia exerceri posse propter Deum ita dilectum, sicut ad omne opus bonum omnino necessarium esse in alio tractatu latissime demonstravimus, indubitata sancti Augustini doctrina est. Nam hinc est quod cum Prophetæ Dei gratiam implorasset his verbis, Inclina cor meum in testimonia tua, quæ te scilicet gratis diligendum esse testantur, & non in avaritiam, sic eum exponit Augustinus: Testimonij suis agit nobiscum Deus ut eum gratis colamus, quod impedit avaritia radex omnium malorum, scilicet ut addit avaritia generalis plus habendi quam satis est, seu aliquid præter Deum. Omnis autem à nobis circumdatur avaritia si gratis colatur Deus. Si ergo cor non habeamus inclinatum in avaritiam, Deum non colimus nisi propter Deum, ut sui cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus in seipso &c. Sed unde talis gratuitus amor in hominibus? Quod vobis quoniam ipso donante confertur, ideo illi dicitur: Inclina cor meum in testimonia tua non in avaritiam. Et alibi præclarissime: O si castitatem amares non faceres (adulterium) etsi omnimodo impunitus excideres. Si tibi Deus diceret, Ecce fac non te damnabo, sed faciem meam tibi negabo. Si propter hanc comminationem non faceres, amore Dei non faceres, non timore iudicij &c. Sed an est possibilis talis gratuitus amor ex natura, & sine gratia Dei? Audi Augustinum: Si sic non facis quia horres contaminationem adulterij, quia diligis præceptorem, ut exigas promissorem, non quia times damnatorem, iam gratia est. An non aliquando natura ut talis amor Dei gratuitus, nulloque timore, vel cupiditate vitiatum possit esse naturalis? Hoc tibi noli assumere, viribus tuis noli tribuere. Delectatione facis, scilicet operis boni seu iustitiæ, bene; charitate facis, bene; annuo, consentio &c. Sed unde tibi ista charitas? Si tamen est? Timorem enim ne ad hoc timendo non facias &c. Habes charitatem? Habes, inquit. Unde? A me ipso. Longè es à dulcedine si à teipso habes. Teipsum amabis quia unde habes amabis, sed convinceo, non habes. Quod enim putas à teipso habere rem tantam, inde non cedo, quod habes. Si enim haberes scires unde haberet. Nihil apertius desiderari posset quo intelligeremus juxta doctrinam Augustini prorsus impossibile esse ut amor gratuitus, hoc est, quo Deus gratis amatur & colitur non sit ex Deo. Vnde illud brevissimum ejus sed auctoritate plenissimum, Deus non amatur nisi de Deo, quod protulit postquam gratitatem illam delectationem iustitiæ ac Dei plurimum commendasset. Hinc & absolutissimum illud in libris

In Ps. 77.

In fine Ps. 79.

Eph. 1. de

Cris. c. 25.

Contra 11.

in Ps. 118.

In Ps. 77.

Cris. 114.

Ab. 1. con-
m. 63.

libris contra Iulianum: Ipse Deus adest, & mens illuminanda & concupiscentia superanda & molestia perferenda. Hoc enim totum recte fit, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse. Qualis amor nobis esse non potest nisi ex ipso. Quae de re non est opus operose fatigare corrogandis Augustini testimonijs quibus omnia ejus opera referta sunt. Nunquam enim cum dilectionem Dei divinae gratiae tribuit, sicut ubique tribuit, de illa vitiosa dilectione loquitur, qua propter aliud quippiam assequendum, ideoque non gratuito sed mercenario amore diligitur Deus: sed semper de illa qua Deus diligitur propter se. Haec est enim illa vera & sancta charitas Dei, quae non aliter definitur, quam dilectio Dei propter Deum: nec aliter ab Apostolo in nobis diffundi traditur in cordibus nostris, quam per Spiritum sanctum qui datus est nobis: nec aliter unquam ab Augustino. amor iste, quo gratis amatur ipse, nobis esse non posse traditur, nisi ex ipso. Quid hic responderi potest? An forte Aug. loqui de amore supernaturali, non de naturali? Sed quid est amor naturalis, nisi qui nobis esse potest ex nobis? Et quid amor supernaturalis, nisi qui nobis esse non potest, nisi ex ipso? Hoc est ex gratia Dei? August. verò verbis istis expresse docet, omnem amorem quo gratis amatur Deus, nobis esse non posse nisi ex Deo, hoc est, esse supernaturalem hoc ipso quo est gratuitus. Nam hoc ipso propter summam sui puritatem atque sublimitatem, omnes naturae & creaturae vires superat, quae non potest viribus suis nisi deorsum & ad seipsum tendere, sursum tantummodo per gratiam & adiutorium Dei. Vnde proinde responsio similis illi sit, qua quis assentiri motum lapidis sursum non posse esse à natura sed tantum ab extrinseco, responderet hoc intelligendum esse de motu lapidis supernaturali. Nam hoc ipso, quo dicitur, ille motus non posse lapidi esse nisi ex extrinseco, statuitur omnis huiusmodi motus esse lapidi supernaturalis. Omnem igitur amorem quo gratis amatur ipse, supernaturalem esse docet Augustinus hoc ipso quo constantissime tota antiqua Ecclesia, iuxta Apostolicam doctrinam docet, quod talis amor nobis esse non potest nisi ex ipso. Vt sane ridicula sit ista responsio & insigniter principum petat. Nunquam enim quisquam ita sensu destitutus fuit, ut vel amorem naturalem Dei, diceret esse debere nobis ex gratia Dei; vel supernaturalem non ex ipso. Quapropter si Dei propter Deum dilectio in nobis esse non potest, nisi per gratiam Dei & creatura rationalis aliter condinequeat, quin amor iste castus Dei propter Deum ei concreetur, ut eum vel vi creationis habeat, vel certe voluntas ei tam robusta tribuatur ut in eum erumpere possit, manifestum erit creaturam rationalem sine amore Creatoris supernaturali non posse condine. Respondetur forsitan Augustinum loqui de amore, quo Deus diligitur sicut oportet; itemque de operibus bonis quae sunt sicut oportet.

A Non enim sine causa tam ipse, quam Concilia cum de dilectione vel operibus bonis loquuntur, tam sollicitè subinde dicunt, Deum diligere aut coli non posse nec opus fidei aut pietatis fieri sicut oportet sine gratia Dei. Nunc enim postquam natura rationalis ad statum deificum elevata est, oportet ut Deum infusam charitate dilectum, opera iustitiae & pietatis operetur, ad hoc ut ad iustificationem possit salutemque pervenire.

In hac responsione valde sibi placent, quotquot doctrinam de divina gratia ex naturalibus potius philosophiae principiis condere, quam ex Augustino haurire maluerant. Nunquam enim vel Augustinus vel Concilia quae doctrinam ejus ad amissum, ne latum quidem urgenter ab ea descedendo tradiderunt, de tali sensu verborum illorum cogitarunt, vel vestigium ejus aliquid reliquerunt in scriptis aut canonibus suis, sed Scholasticis, excogitatus & arripus est, non quia verus, sed quia commodus eorum principiis & naturae viribus tuendis, quas humana philosophia ad summum falligium potestatis extollit. Res enim explorata est in Augustini doctrina, nullam aliam dilectionem sicut oportet reperiri, quam illam, qua Deus gratis diligitur, hoc est, propter Deum: ad quam propterea diligentissime semper hortatur, & omnes emolumentum creati consequendi considerationes excludit. Gratia, inquit, patet quae nullam ex odio

commodum querit vel incommodum fugit. Sic patet Dominum semper sic diligitur nisi, hoc est gratia; ut ista prae illam non expectari bona. Ecce iustorum dilectionem non aliam, quam ut gratis diligant, quod agit alijs sexcentis locis. Faciem meam tantum tibi negabo. Si expavisti, amasti, si contremuit cor tuum in non videndo Deum tuum, cap. 10.

in signati penitus patet, gratis amasti. Si ergo sermo meus invenit in cordibus vestris aliquam scintillam gratuiti amoris Dei ipsam nutrite. Haec scintillam boni amoris statu in vobis, nutrite in vobis. Ipsa cum creverit & flammam dignissimam & amplissimam fecerit omnium cupiditatum carnalium sanum consumit. Et quia nemo Scholasticorum dubitat opus pietatis fieri sicut oportet, hinc est quod ex eadem regula nullum agnoscat Augustinus opus pietatis, nisi ipsum amorem gratuitum, & quod ex tali gratuito amore proficiscitur, utpote qui est ipse maximum pietatis opus. Sed quod tunc perit, tunc pulsat & querit, primum esse debet, primum amare Deum gratis: Haec est enim de diversis pietas. Nec sibi extra illum ponere mercedem, quam expectat ex illo. Rursum quia non dubitant imò expresse docent, hoc opus fieri sicut oportet, quo iustificationis gratia acquiritur, sciunt hoc ipsum non aliud esse quam gratuito Deum amare & colere: Ille iustificatur apud Deum, qui in ipso ad eum gratis colit: non scilicet cupiditate appetendi Galatas, aliquid ab ipso prae se ipsum, aut timore amittendi.

Iuxta hanc igitur immobilem regulam quodcumque opus sit non ex timore, vel carnali amore, sed ex isto gratuito amore Dei, ita scilicet ut vel amor iste sit, vel ad istum referatur,

Vide infra
lib. 5. de grat.
Christi Sal.
nat. c. 11.
c. 12.
In Enchir.
ad Laurent.
s. 124.

feratur, hoc fit iuxta doctrinam Augustini
sicut oportet; quicquid aliter fit non fit sicut
oportet. Quam veritatem in Augustino certi-
tissimam, quia alibi ex professo tradituri su-
mus, hic unus, sed sine ulla ambiguitatis ne-
bula clarissimus locus erit satis, ex quo quic-
quid obscuritatis in hac phrasi superesse posset
velut meridiana luce dispellitur. Omnis itaque
præcepti finis est charitas, id est ad charitatem refer-
tur omne præceptum. Quod vero ita sit vel timore pœnæ,
vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad
illam charitatem quam diffundit Spiritus sanctus in
cordibus nostris, nondum sit quemadmodum fieri opor-
tet, quamvis fieri videatur. Et mox subiungit: Qua-
cunque ergo mandat Deus, ex quibus unum est, Non
machaberis: & quæcunque non iubentur, sed spiri-
tuali consilio moventur, ex quibus unum est, Bonum
est homini mulierem non tangere, tunc recte fiunt,
cum referuntur ad diligendum Deum & proximum
propter Deum. Vbi apertissime declarat quid sit
fieri quemadmodum oportet: Videlicet, nul-
lo timore, nulla intentione carnali, & conse-
quenter ex gratuita dilectione Dei, cui timor
& carnalis intentio ex diametro adversatur.
Vnde exponit fieri quemadmodum oportet, per
hoc quod dicitur Recte fieri: per hoc indicans
quidquid non fit ex illa gratuita charitate
Dei sive secundum Deum, non fieri quem-
admodum oportet, nec recte fieri. Ut autem
dictat ratio, & lex æterna clamat, & Augu-
stinus utraque nixus disertis verbis dicit:
Omne factum si recte factum non est peccatum est, ut
suprà fusius exposuimus. Omne igitur quod
non fit ex illa gratuita dilectione Dei pecca-
tum est, utpote necessario aliqua carnali in-
tentione, id est creaturæ cupiditate vitiatum.

Lib. de mil.
serm. c. 12.

Quod brevi quasi verborum suorum commen-
tario declarat in opere contra Arianos, ubi
simul phrasin sicut oportet, ex Apostolo primi-
tus haustam explicat: Non ergo scimus per nos
ipsum quid oremus sicut oportet, sed ipse spiritus inter-
pellat, id est interpellare nos facit quæ sunt secundum
Deum. Quod nisi faciat, non oramus nisi secundum istam
mundum, ad explendam concupiscentiam carnis, &
concupiscentiam oculorum & ambitionem sæculi quæ
non sunt à Patre, sed ex mundo sunt. Hic succin-
ctâ brevitate vides omnia conglobata. Nam
& Apostolus explicat phrasin suam sicut oportet
per illa verba, secundum Deum, quod non est
aliud nisi ex gratuita dilectione Dei, seu re-
ferendo id quod oramus, ad Deum, quod sine
ipsius dilectione fieri nequit. Et Augustinus
exponens, quo igitur oramus modo, cum non
oramus sicut oportet seu non secundum Deum,
statim adjicit nos orare secundum mundum,
hoc est, ex dilectione mundi, seu ad explen-
dam unam ex tribus concupiscentiis mundi,
quas diabolus in homine seminauit & ex qui-
bus iuxta doctrinam ejus crebro repetitam
quam antè declaravimus, omnia peccata pro-
ficiuntur. Ut planè perinde hoc sit ac si di-
ceret, id quod paulò ante dixit non recte
fieri; Omne autem factum, si recte factum non est,
peccatum est.

Cum igitur creatura rationalis non possit
ita condi, ut non possit vel recte vel sicut
oportet operari, sed ut necessario peccet; neq;
rursus sine illo gratuito Dei amore qui per
gratiam necessario dari debet, possit recte &
quemadmodum oportet operari, necessario
etiam sequitur, eam non posse sine supernatu-
rali Dei amore produci.

C A P V T X I I.

Quartò ex sententia Pelagianorum, amorem aliquem
Dei esse homini naturalem asserentium.

Q UOD quidem Augustinum juxta
Catholicæ Ecclesiæ doctrinam do-
cuisse, quartò ex alio rursus capite
commonstrari potest. Pelagius enim
cum quo Ecclesiæ gravissimus conflictus fuit
capitaliter in illo hallucinatus est articulo, ex
quo ceteri pœnè omnes de naturæ viribus de-
pendent, quod Deus amore aliquo casto, hoc
est, amore Dei propter Deum, amore nullâ
terrenâ consideratione fadato, seu amore quo
Deus juxta datam explicationem diligitur sic-
ut oportet, naturæ viribus, seu quod idem
est, naturaliter diligi posset. Quid est enim
aliud naturæ viribus tribuere amorem Dei,
quàm amorem Dei statuere esse naturalem?
Quod capitaliter Augustinus & Ecclesia in
Pelagio detestati sunt. Nam hinc est illa ce-
leberrima sancti Antistitis sententia de chari-
tate; quæ non est aliud quàm castus amor Dei
propter Deum; Vnde est in hominibus charitas
Dei & proximi nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo,

Lib. de grat.
& lib. arb.
c. 18.

sed ex hominibus vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo
vicimus Pelagianos. Nam charitas Dei non est
Augustino solum ille celebris amor Dei super
omnia, sed omnis amor Dei sincerus seu com-
placencia Dei casta quamvis tenuissima, qua-
lis est in gravibus peccatoribus & in ijs qui
incipiunt credere & sperare in Deum. Nihil
enim istorum possunt sicut oportet nisi ex cu-
piditate boni seu ex bona voluntate, quæ Au-
gustino charitas est. Quæ tanquam verissima
suis locis exponenda sunt. Nam inde sunt illa
apud Augustinum frequentissima: Quasi verò
aliud sit bona voluntas, quam charitas quam scri-
ptura nobis esse clamat ex Deo. Itemque: Quid est
boni cupiditas nisi charitas? Vbi & ipsum pri-
mum initium talis amoris quo bonum vel
concupisci & dulcescere incipit, quod sit in
prima boni complacencia, etsi nondum ple-
na voluntate adsit, esse docet ex Deo, hoc ipso
quo aliquid boni est. Si bonum est, inquit, non
nisi ab illo nobis est, qui incommutabiliter bonus est.
Sed ut

Lib. de grat.
Christi 21.
Lib. 2. de
genesi. 4. 4.

Lib. 4.

737

Sed ut dixi, hæc suis locis demonstranda sunt.

Illam igitur causam, quod quia initium talis bonæ voluntatis non potest esse ex naturæ viribus, nec fides nec initium fidei ex eis esse possit; quia fides qua creditur sicut oportet, non potest esse sine initio bonæ voluntatis, hoc est, sine initio charitatis seu sinceri amoris Dei. Unde & fidem in creatorem naturaliter ex creaturis cognitum, indicat Augustinus naturæ viribus esse impossibilem. Nam casum statuens quo nihil de Christi incarnatione quispiam audisset, *Quid faciet*, inquit, *humana natura, vel quid fecit quæ vel ante non audiverat hoc futurum, vel adhuc non comperit factum, nisi credendo in Deum qui fecit celum & terram a quo & se factam naturaliter sentit, & recte vivendo eius implet voluntatem?* Ecce tibi fidem amoris Dei naturalem. Neque enim sine amore Dei per cupiditatem cupiscuntque creaturæ, vel credi in Deum, vel recte vivi ullo pacto juxta Augustinum & veritatem potest. Sed audi jam sententiam Augustini: *Quod si fieri potuit aut potest, hoc & ego dico quod de lege dixit Apostolus: Ergo gentis Christus mortuus est.* Hoc autem in puræ naturæ statu ut minimum fieri necesse est, cum impossibile sit naturam esse in alio quam damnabili statu, nisi Deus saltem ut creator cæli & terræ credatur ac diligatur, ut etiam recte ex illo amore vivatur. Direxit enim hanc sententiam Augustinus in hæresim Pelagianam, quæ tribuebat gentibus fidem ac dilectionem Dei creatoris per naturæ vires, quorum cordibus utrumque præceptum Deus naturæ autor inseruerat, sicut hoc Pelagianorum dogmatum expositione ex verbis eorum declaravimus.

Quid hic iterum dici potest? An Pelagium fidem & amorem Dei supernaturalem naturæ viribus tribuisse? Nihil insulsius. In ipsius enim terminis implicat contradictionem amorem Dei supernaturalem esse in potestate naturæ. Non eo absurditatis venerant illa ingenia quorum celeritatem subtilitatemque magnopere laudat Augustinus, ut in istas logomachias ineptias laberentur. Loquebantur

ergo de fide & amore sincero Dei qualem puræ naturæ congruere putabant. Quod eo verius atque certius esse iudicabis si animo recolueris Pelagianos primos puræ naturæ statum à capite usque ad calcem protulisse, condidisse & omnibus suis numeris absolutum expolitumque formasse. Quod & Scholastici fatentur & nos latè suo loco declaravimus. Huic igitur statui, sicut neque peccatum neque gratiam, ita initio neque fidem neque dilectionem ullam tribuebant supernaturalem, sed tantummodo illam quæ à Philosophis gentium Seneca, Tullio, Platone, & similibus prædicata est. Nam quod gentes sine cognitione Christi Deum ex operibus credidisse, & agnitum dilexisse, & ex qua cognitione dilectioneque recte aliquatenus vixisse conserent, hoc præcipue de illis Philosophis aliisque nonnullis qui inter Romanos aliasque gentes laudabantur, verum esse statuebant. Hanc dilectionem sinceram Dei, hoc est, quæ verè Dei sit & non rei alterius concupita, & hanc fidem ex Dei dilectione seu complacentia manantem, Augustinus totis disputandi viribus damnat velut impossibilem, velut divinæ gratiæ injuriosam. Hoc enim ipsam expugnat Augustinus, quod statum huiusmodi puræ naturæ & opera bona ex eo promanantia commendabant, ut quæ non possent sine Christi gratia esse nisi mala.

An fortè dicent Pelagium ejusmodi naturalem fidem atque dilectionem statui puræ naturæ quam proferebat congruam, velut meritioria, salutisque utilia prædicasse? Hoc enim solemne Scholasticorum effugium est. Sed suo loco ostensuri Deo juvante sumus, neque Pelagium istud contendisse; neque si contenderit, in eo errasse, sed potius recte sensitse, si ei fides illa dilectioneque Dei naturalis per naturæ vires possibilis esse concederetur. Sed hæc & similia commenta Pelagio non pauca sicut & Augustino imposita sunt ab iis qui neutrius dogmata satis penetrarunt, sed sua tanquam Augustini non satis excussa protulerunt.

Vide lib. 6 de hæresi Pelag. c. 11, & sub fin. lib. 5.

Vide lib. 4 de grat. Christi Salvat. c. 11, & 12.

CAPVT XIII.

Quintò ex amore Dei quem Philosophi Gentiles prædicant.

QUINTO denique ostenditur mens Augustini ex eo quod sententiam Philosophorum Gentilium magnopere probet, qui licet essent Pelagianorum Patriarchæ discipulis tamen suis longe peritiores, amorem quo naturæ lumine Deum autorem omnium diligendum esse cernebant, non putabant in homine nasci posse sine magno beneficio & gratia ejusdem Dei. Hoc enim gentium Philosophos sensisse certissimum est, hoc Augustinum approbasse, exploratissimum, hoc eos de amore quem maxime vocant naturalem intellexisse nemini

dubium; cum constet eos de humana natura tanquam puram, primos, maximeque disputasse. Ille namque status, genuinus Ethnicæ Philosophiæ fectus est, quæ de elevatione naturæ ad statum supernaturalem nihil omnino disseruit, aut cognovit. Sed utrumque & Philosophorum sensum & Augustini assensum videamus.

In primis igitur, prout Augustinus expresse tradit, Platonicæ docuerunt, neque virtutem, neque beatitudinem homini in alio sitam esse, nisi in cognoscendo, diligendo, atque imitando Deo: quod esse summum & hominis & Angelo.

Hh 4

Angelo.

Angelorum bonum, inconcussa sententia veritate tenuerunt. Eligamus, inquit Augustinus, Platonem omnium Philosophorum merito nobilissimum, propterea, quia sicut sapere poterunt, licet immortalitatem ac rationalem, vel intellectualem hominis animam, nisi participato lumine illius a quo & ipsa & mundus factus est, beatum esse non posse: ita illud quod omnes appetunt, id est vitam beatam, quamquam isti affectum negant, qui non illi uni optimo, qui est incommutabilis Deus, puritate casti amoris adhaerent. Et inferius: Cui Deo simpliciter inhære, nempe puritate casti amoris (sacramentibus quoque Platonis, & per multa rebus) solum beatissimum bonum est. Unde in alio libro ejusdem operis, etiam huius vite sapientiam Plato in Dei dilectione imitationeque collocavit, eo quod nullam veram virtutem, nisi in Dei dilectione constitueret: Num satis sit commemorare Platonem determinasse finem boni esse secundum virtutem vivere, & ea solvere posse, qui notitiam Dei habeat & imitationem; quæ amorem ejus includit, nec aliam ob causam beatam. Et aliquanto superius: Si ergo Plato Dei huius imitatorum, cognitionem, amatorem atque esse sapientem cuius participatione beatus sit, quid opus est excutere ceteros? Quorum nulli nobis, quam isti, propius accesserunt.

Hinc est quod Plato Philosophiam quam ipse naturali lumine profitendo persequabatur, nihil aliud esse volebat nisi amorem Dei. Ipsum, inquit, verum ac summum bonum Plato dicit Deum, unde vult esse Philosophum amatorem Dei, ut quoniam Philosophia ad beatam vitam tendit, fruens Deo sit beatus qui Deum amaverit. Et ibidem rursum: Ideoque non dubitas (Plato) hoc esse philosophari amare Deum. Quod Augustinus etiam ex sua & Catholica sententia verum esse testatur ac probat: Quorum Philosophorum ipsam nomen si Latine interpretemur, amorem sapientie proficitur. Porro si sapientia Deus est, cuius divina autoritas veritasque monstravit, verus Philosophus est amator Dei. Ex quibus satis liquido apparet; quid Platonici senserint de dilectione Dei quam creaturam rationalem naturæ lumine suo creatori debere cernebant. Nimirum illam studiosissime in philosophando, imò in omnibus virtutis actionibus esse sectandam: Loquebantur autem de dilectione Dei, non illa quæ revelatione nititur, quæ naturæ ad statum deificum & supernaturalem elevata propria esse vulgo dicitur, sed de illa, sine qua Philosophia moralis quam proficiuntur, non poterat hominem ratione præditum in agendo perficere, quantum ex naturalibus rationibus perfici debere judicabant; hoc est, ita ut ejus actiones possent in vero bonarum actionum ac beatitudinis naturalis fine requiescere. Nam hac de causa Platonici rationis naturalis ductu asseriebant Deum esse, quemadmodum Augustinus de illis ibidem dicit, Principium nostrum, lumen nostrum, & bonum nostrum, ita videlicet ut & verum creaturam esset effectus, quod in Physica Platonica primum erat principium, & lumen cognoscendarum, quod in Dialectica, & bonum agendarum, quod in Philosophia morali. Ab

isto enim principio primo res omnes naturales promanasse, ab illo lumine rationes omnes illustratas esse, hoc bonum velut finem omnis actionis honeste expetendum esse putaverunt. Quod postremum sine illius boni dilectione fieri nequit. Isti ergo Deo cognito repeterunt ubi esset causa constituta universitatis, & lux percipiendæ veritatis, & fons bibendæ felicitatis, inquit Augustinus. Quibus propterea acclamat gratulando: Sive isti Platonici, sive qui quicumque alij quarumlibet gentium Philosophi de Deo ista sentiant, nobiscum sentiunt.

Nec verò dissimulat Augustinus unde tantam cognitionem Dei Philosophia gentilis hauerit, nam quamvis aliquando fluctaverit Augustinus utrum ex sacris litteris, an creaturarum consideratione, sapissimè tamen in suis scriptis tradidit invisibilia Dei per ea quæ facta sunt Philosophis innotuisse, sicut & ipsius quærenti ex creaturis innotuerant, eamque sententiam veriore esse testatur. Unde subinde etiam de Philosophis istis Dei invisibilia à constitutione mundi per ea quæ facta sunt cognoscantibus, Apostolum ad Romanos locutum esse proficitur. Nec mirum cum nihil in isto Platonis discursu sit, quod non per creaturas possit ingenij vivacitate deprehendi. Quid enim aliud hîi voluit Aristoteles cum beatitudinem hominis in contemplatione summi entis sitam esse docuit? Nec enim nisi absurdissime negare posset, ens istud, omnium bonorum summum, casto amore esse diligendum. Quid aliud ij quos Græciæ sapientes dicunt, inter quorum dicta sapienter & illud lucet, sequere Deum? Quid enim hoc aptius significat, quod id quod Platonici dixerunt Deum esse imitandum seu diligendum. Unde Augustinus secundo Dei beatitudinis appetitus est. At eum sequimur diligendo. Quare generaliter de Philosophis quodam loco dicit Augustinus: Amorem eos in bonis rebus & erga ipsum Deum magis pendere, libri eorum sacro loquuntur. Causa verò cur magis penderent ex eorum principijs satis nota est. Cum enim naturaliter viderent in amore fruitioneque rerum fugacium non posse constitui beatitudinem, sed tantum in fruitione summi boni quod est Deus, consequenter etiam fatebantur, ut eis idem Augustinus attestatur, quanto plius quæque amaverint Deum, tanto eum facilius ad beatitudinem perventurum.

Iam verò videamus quid illi ipsi Philosophi de illo amore naturali Dei tanquam summi boni senserint, in quo sapientiam humanam collocaverunt: utrum ex humanis virtutibus an ex Dei inspiratione traheretur, quam denique sententiam ex illorum doctrina sanctus Augustinus ferat. In hoc enim cardo difficultatis præsentis vertitur. Sic ergo de amore Dei Philosophis noto sententiam eorum exponit Augustinus, quod verum Deum & rerum autorem, & veritatis illustratorem & beatitudinis largitorem esse dixerunt. Et paulo post, quod ab illo nobis sit & principium naturæ & veritas

741

veritas doctrina, & felicitas vita. Si beatitudinis largitor Deus est profecto & amoris Dei. Nam ut ibidem dicit: *Fructus Dei beatus est qui Deum amaverit.* Beatitudo enim ex bono, siue boni illius amore, sicut nec sine boni illius fruitione esse non potest. Quod si cui fortassis hoc obscurius esse videatur, audi aliud luculentius ex libro quarto adversus Iulianum, ubi de Deo tanquam sine virtutis differit, ad quem qualibet officia bona per dilectionem vel intentionem referenda sunt: *Verum tu in hac causa, etsi ad scholam Pythagorae provocas vel Platoni ubi eruditissimam atque doctissimam viro multo excellentiore ceteris philosophia nobilitari veras virtutes non esse dicebant nisi quae menti quodammodo imprimuntur a forma illius aeternae immutabilis substantiae quod est Deus, etiam illic adversus te pietatis libertate clamabo &c.* Quod vero intelligeret istam impressionem non ratione moralium officiorum quae virtus operatur, sed propter finem officiorum Deum cuius amorem divinitus inspirandum esse censent, declarat apertissime in libro de Civitate Dei. Nam de divisione philosophiae tripartita in Physicam, Logicam & Ethicam, siue in naturalem, rationalem & moralem, ex Platonis mente disputans: *Quamvis, inquit, Plato primus istam distributionem reperisset, & commendasse dicitur, cuiusque naturarum omnium auctor nisi Deus visus est neque intelligere datur, neque amari, quo bene beateque vivitur inspiratur.* Ecce dilectionis verbis amoris inspiratorem, non cuiuslibet, sed quo bene beateque vivitur inspiratorem proficentur Deum: quo nihil Augustinus unquam luculentius de dilectione dixit. Vnde etiam ex proprio statim sensu, Platoniorum illam sententiam confirmat tanquam sine dubitatione verissimam: *Sic ergo natura nostra esset a nobis, profecto & nostram nos genuisset sapientiam, nec eam doctrinam, id est aliquid discendo perciperemus: & nosse amor a nobis proficere, hoc est ex viribus nostris naturalibus profectus, & ad nos relatus, ad beatè vivendum sufficeret, nec bono alio quo fruere nullo indigeret.* Nunc vero quia natura nostra ut esset, Deum habet auctorem, procul dubio ut verè sapiamus, ipsum debemus habere Doctorem, ipsum etiam ut beati simus, suavitatis intima largitorem. Hec enim suavitatis intima non est aliud nisi suavissimus amor sui, quem cordibus humanis, Deus inspirat, juxta illud Psalmi, quod in hunc sensum creberrimè Augustinus usurpat: *Domine dabis suavitatem & terra nostra dabit fructum suum.* Et, *Prævenisti eum in benedictione dilectionis.*

Nec verò alia praeclara desunt loca quibus gentiles Philosophi divinam gratiam ad accipiendum amorem Dei necessariam Augustino etiam attestante, professi sunt. Nam Plato in Timaeo ita loquitur *μὲν γὰρ φιλοσοφίας ἀγαθὸν ἔσθ' ἵδμεν, ὅδ' ἔστι ποτὶ τὸ θινὸν γένος ἀνθρώπων ἐκ θεῶν.* Quod approbans Tullius in quaestionibus Academicis: *Nec ullum, inquit,*

arbitror ut apud Platonem est, magis aut melius a Deo datum homini. Et libro de universitate: quo bono (Philosophiae) nullum optabilius, nullum praestantius, neque datum est mortalium generi Deorum concessu atque munere, neque dabitur. Quam sententiam Platonis de Philosophia alijs verbis clarius expressit, sub nomine sapientiae: *Ita sit ut maior omnium bonarum rerum sit sapientia, & eius amor Græco verbo Philosophia nomen invenit, legibus quæ nihil a Deo immortalibus uberius, nihil florentius, nihil praestabilius hominum vita datum est.* Quæ Tullij verba quasi exposuit supra ex Platonis mente Augustinus cum dixit: *Si sapientia Deus est per quem facta sunt omnia, verus Philosophus est amator Dei.* Alibi verò eandem Philosophorum sententiam & verba referens atque explicans: *Ad hoc, inquit, meliores nosque in his malis adiuvat gratia, ut quanto fidiore, tanto fortiore corde tolerantur, ad quam rem etiam Philosophiam prodesse dicunt docti huiusculi, quam Diogenes quidam paucis, ut ait Tullius, veram dederunt. Nec hominibus ad huius aut datum est donum minus aut potius dari. Quod autem Philosophia vera ex Philosophorum istorum sententia sit amor Dei, iam supra ex eodem Augustino declaratum est, qui de Platone dicit, & alijs alijsque verbis identidem repetit, quod Plato non dabitur hoc esse philosophari, amare Deum. Vnde subiungit jam citatis verbis Tullij: *Vssue adeo & ipsi contra quos agimus, quoquo modo compulsi sunt, in habenda non quæcunque sed vera Philosophia, quæ videlicet est maxime omnium iste amor Dei, tolerans omnia mala patienter, divinam gratiam conspiciens.* De tolerantia quippe malorum ibi agitur quam & Augustinus tribuit amori Dei: *Deus adest molestia perferenda hoc enim in totum relictum sit, quando sit propter ipsum, id est quando gratis amatur ipse, qualis amor nobis esse non potest nisi ex ipso.* Ita videmus Augustinum & Philosophos istos sibi in hac doctrina omni ex parte concinere, quod videlicet in Ethica seu Philosophia morali Deus sit bonum nostrum, velut finem ad quem cuncta quæ agimus referre debemus. Quod proinde Philosophus moralis sit amator Dei, tanquam illius boni quod Philosophia moralis tota tanquam finem omnis actionis bonæ respicit, quod hic amor ab ipso Deo inspirari, & a forma illa æternæ immutabilis substantiæ imprimi debet, quod denique vera ista Philosophia tanquam vera creatura rationalis sapientia per Dei gratiam homini conferri debeat. Quæ omnia cum in Augustini scriptis explorata sint, liquido sanè sequitur amorem Dei, quo naturalis ratio siue Christianorum siue gentium dicitur eum velut bonum creature rationalis beatificum esse diligendum, ut vita & actio ejus ex illo ultimo virtutis fine esse possit bona, & ipsa deinde beata fieri, nullo modo juxta doctrinam ejus posse ex creatura viribus naturalibus, sed tantummodo ex Dei gratia & inspiratione proficisci.*

CAPVT XIV.

Sextò ex divisione amoris creaturæ rationalis
in charitatem & cupiditatem.

QUÆ sancti Augustini mens sextò ex alia radice manifestè quoque sequitur, quam in præcedentibus latè stabilivimus. Docet enim Augustinus in multis locis omnem amorem creaturæ rationalis esse vel charitatem vel cupiditatem. Cujus divisionis vera radix est quod necesse sit creaturam rationalem in omni actione voluntaria vel in Deo vel in creatura ultimo conquirere. Cum enim in medijs & finibus non detur progressus in infinitum, necessarium est, ut ab utroque extremo ordo determinatus sit. Si enim in medijs seu in ijs quæ sunt ad finem nihil esset primum, nullus actionem inciperet, nullus consilium haureret, utpote quod non finitur nisi eo reperto quod primum eligi & agi debet. Si verò in finibus nullus esset ultimus, nihil appeteretur, quia cessante primo movente cessant reliqua; nulla actio terminaretur, nullus agentis intentio conquiesceret. Hoc autem ultimum in quo quiesceret, necessarium est, vel Deus vel creatura. Si Deus, jam secundum Augustinum est charitas; si creatura, cupiditas. Porro charitatem in hac divisione nullam Augustinus agnoscit aliam, nisi quæ inspiratur ac diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum: neque aliam cupiditatem, nisi quæ corrumpit ac vitiat creaturam rationalem. Quæ de re fusè suprâ differuimus. Hæc divisio, quæ una est ex primis profundissimis & immobilibus fundamentis doctrinæ ejus in qua velut cardine gratia quoque divina vertitur, prorsus falsa & erronea est, si datur alius amor Dei naturalis qui non sub illa charitate divinitus infusa comprehenditur. Est enim certissimum talem amorē non esse cupiditatem. Cum autem talis amor necessario, exercitum affectuum secum trahat, desiderium, gaudium, odium, fugam, tristitiam, desperationem, iram & similes qui ex amore vultui suum prout objectorum & circumstantiarum flagitat varietas, vertente nascuntur, immensa quoque seges voluntatum humanarum in illa divisione, quam velut adæquatam per objecta generalissima tradidit Augustinus, prætermittenda erit; ut nihil dicam quod tota doctrina moralis Augustini cardinibus suis luxata perturbabitur. Quod si igitur vera & legitima est illa creati amoris partitio in charitatem atque cupiditatem, quarum illa fons sit omnis actionis bonæ, hæc omnis actionis malæ sicut utrumque juxta superius fusè disputata, sanctus Augustinus tradidit, manifestum erit amorem illum sine quo creatura rationalis bona & recta condi nequit, ex divina largiente gratia debere concedi. Huc accedit quod quantumvis aliquam Dei amorem

naturalem tanquam auctoris naturæ, viribus naturalibus haberi posse fateremur, ille tamen nullo pacto sufficeret, ut homo per eum ad Deum tanquam ad beatitudinis naturalis objectum tenderet & pertingeret. Amor enim ille tantus esse debet, ut Deus super omnia diligatur & in illo amore contra omnes concupiscentiarum tentationes in finem usque perseveretur. Quod & Philosophi Gentiles falsi sunt dum docuerunt animam non posse pervenire ad perfectionem sapientie, nisi prius instaret purgandæ bonis moribus vitæ, quatenus Deo casto amore cohereret. Impossibile enim esse censebant ad possessionem incommutabilis boni peringere, si ei quicquam amando æquaretur aut præferretur. Itaque de Socrate dicit Augustinus, quod nolebat immundos terrenis cupiditatibus animos se extendere in divinæ contemplationis, quæ ad quidem alii eum ca-

fas rerum videbat inquiri, quæ primas atque summimas, non nisi in unius veri atque summi Dei voluntate esse credebat. Vnde non eas putabat nisi mandata mente posse comprehendere: et ideo purgandæ bonis moribus vitæ censebat instandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus naturali vigore in æterna se tolleretur, naturamque incorporei et incommutabilis luminis, ubi causæ omnium factarum naturarum stabiliter vivunt, intelligentiæ puritate conspiceret. Cernis hic Gentiles Philosophos etiam animadvertisse non posse ad illam naturalem felicitatem perveniri, quæ in causâ illius supremæ rerum naturalium serenâ comprehensione consistit, nisi mens mundata sit, nisi bonis moribus vitæ purgata, nisi deprimentibus libidinibus animus exoneratus. Hoc autem fieri impossibile est, nisi animus ita ab universis rebus visibilibus avelatur & uni affigatur Deo, ut nihil omnino creatum ei vel æquet, anteponatve diligendo, & adversus omnes omnium libidinosarum tempestatum impetus immobiliter in hujusmodi dilectione perseveret. Hoc enim nisi fecerit jam aliquid æquat aut præponit Deo, jam mens ejus sordibus creaturarum rerum ac deprimentibus libidinibus onerata ad naturam incorporei & incommutabilis luminis comprehendendam, testibus etiam Philosophis, prorsus inidonea est, tantumque remota à sua naturali beatitudine, quantum immundus à munditia, quantum injustus à justitia, quantum libidinibus excæcatus à purgatæ mentis serenitate qua sola cernitur verum ac summum bonum. Hanc autem diligendi Dei puritatem, constantiam, perseverantiam, naturæ viribus in tanta naturæ puræ infirmitate compa-

Vide lib. 3.
de statu nat.
lapse c. 19.

Wero iam cit.

745

comparare, tam impossibile est, quam in statu naturæ lapsæ legem universam naturalem contra tot ac tantas libidinum tentationes custodire. Hoc enim si possumus, fidenter dico, gratis Christus mortuus est, evacuatum est scandalum crucis, quam ea de causa subiit Christus, ut iustitia legis perficeretur in nobis. Hoc enim naturæ viribus tam perspicue impossibile est ut & Gentiles Philosophi hoc animadvertent. Nam inde est quod Platonici Deos inferiores, hoc est, demones sibi colendos esse constituerent, ut ab eis ad assequendam spiritualis partis purgationem, quam Deo summo contemplando necessariam esse cernebant, impetrato aliquo eorum obsequio iuvarentur. Inde est quoque quod Porphyrius causam istius purgationis principium ponat, hoc est Deum: fateaturque necessariam esse quandam universalem viam purgationis humani generis, sed eam per donum Dei conferendam esse, sibi verò nondum introiisse. Per hoc significans tantam esse animæ in hac corrupta carne immunditiam, ut alienis viribus egeat ad purgationem sui. Quod in libris de Civitate Dei accuratius Augustinus tradit; illumque mentis inquinatæ purgatorem & infirmitatis ad-

juratorem non nisi Christum Dominum esse profiteretur. Inde est quoque quod idem Philosophi gratiam Dei ad illum tantum amorem Dei obtinendum necessariam esse fateantur. Ut paulò antè latius diximus. Ex quibus profectò satis manifestè constat, quod etiam si amor aliquis Dei naturalis haberi naturæ viribus posset, illum tamen tam imbecillum futurum esse in statu puræ naturæ, sicut & lapsæ, ut per eum nullo pacto à tanta immunditia purgare, ac tot tantasque cupiditatum sordidarum tentationes constanter superare posset, neque ad Deum velut obiectum beatificum immobiliter tendere aut pertingere, & proinde amor ille tantopere puræ naturæ necessarius, per veram Dei supernaturalem gratiam donari debet.

Posset & septimum argumentum ex eo trahi, quod impossibile sit creaturam rationalem sine Dei amore non esse miseram. Itemque impossibile miseriam à Deo infligi sine culpa præcedente: sed quia hoc argumentum infra latius tractandum est, lectorem remittimus in illum locum. Nunc ad aliquas difficultates enodandas, prout vires Deus dederit, progrediamur ex quibus clarius res tota patebit.

Vide infra
lib. 3. c. 12.

CAPVT XV.

Prima difficultas explicatur. Vtrum sit amor iste naturalis & quo sensu.

PRIMA & gravis in ipso limine hic occurrit difficultas, cujuscumque amor ille seu charitas dici debeat, naturalis an supernaturalis; debitum an gratia. Si enim est charitas, quomodo naturalis? Si naturalis, quomodo gratia? Questio ista factor mole sua cogitantem premit. Sub qua tanquam incertæ veritatis, quamvis non incertæ difficultatis succumbere, & ignorantiam nostram fateri longe satius putarem, quam ea quæ in principiis Augustini tanquam certa constituta sunt, cum discrimine subvertendi sanctissimam doctrinam ejus, inficiari. Quid enim mirum imò verè, quid non maxime consentaneum, si non universam profunditatem doctrinæ ejus & sublimitatē illius ingenij, quod universas liberales artes sine magistro, suo Marte perdidit, cui altissima illa Theologia quam omnis posteritas admiratur nemine præeunte, mox à baptismo celitus inspirata est, tarditas nostra consequatur? Ne tamen nihil dicendo lectoris expectatio repersa concidat, coniecturas meas Augustino innexas candidà simplicitate proferam, ut si non serviant assequenda peritiæ saltem opulentur plenius indagandæ veritati, ut qui fuerint ingenio celeriores, vel doctrinæ sancti Augustini peritiores me adjuvent, ubi viderint veritati propinquantem, me sublevent ubi succumbentem, me revocent ubi ab ejus mente deviantem.

Quapropter mihi videtur juxta sancti Do-

ctoris principia, utrumque de illo amore Dei sine quo creatura rationalis recta & bona esse nequit circa contradictionem posse dici & naturalem esse & supernaturalem. Quod supernaturalis sit, nulla inter Catholicos controversia est. Nam uti beatitudo sempiterna, ita & via ad illam charitas Dei omnes naturæ vires superat, ita videlicet ut quamvis utraque sit actio creaturæ, neutra tamen ex naturæ principijs aut facultatibus, aut naturalibus illis adiutorijs fluere possit, sed eam Spiritus sanctus supra omnes vires naturales creaturæ per gratiam operari debeat, diffundendo charitatem, delectationem, & lumen in cordibus nostris. Quæ doctrina nulla in Augustino certior est, non solum de statu naturæ lapsæ contra Pelagianos, ubi opera ejus universa nihil aliud clamant, sed etiam de statu naturæ integræ multoque magis puræ. Nam hinc illud universalissimum de Adamo: Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum verò nihil est nisi adjuverit ad omnipotentem bono. Vbi causa dandæ gratiæ redditur, quia sine illa nihil potest ad bonum, sed tantum ad malum; Nullo igitur modo potest sine Dei gratia diligere Deum, quo nihil in illo statu melius est vel esse potest. Et de Angelis illud celeberrimum: Constatendum est eum debita laude creatoris non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis Angelis dici posse, quod charitas Dei diffusa sit in eis per Spiritum sanctum qui datus est eis.

lib. de corr.
de grat. c. 11

lib. 12 de
Civ. c. 9.

est ibi. Hoc igitur jacto certissimo fundamen-
to, videndum superest an & quo pacto ille
amor Dei naturalis dici possit. Et quidem
non esse eo sensu naturalem quia sit pars na-
turæ, nimis manifestum est, dilectio enim
sicut & fruitio, hoc est beatitudo creaturæ
tam imperfecta quam perfecta sunt actiones,
unde non possunt esse partes creaturæ rationa-
lis. Perinde perspicuum est non esse natura-
lem quod ex principiis naturæ seu facultatibus
naturalibus creaturæ rationalis fiat. Iam enim
diximus omnes facultates naturæ superare.
Vnde hallucinantur Lutherus & Calvinus qui
voluerunt iustitiam originalem, quæ Augu-
stino potissimum est iste de quo loquimur
amor Dei, veluti finis omnium ceterorum
bonorum, voluerunt esse naturale bonum qua-
le est pecudi sanitas, vel aquæ frigus quod
ex ipsa naturaliter pullulat.

Quidam igitur hoc tantum sensu amorem
Dei naturalem esse volunt quod sit naturæ
consentaneus. Hoc autem ita explicant, quia
naturam ornat atque perficit. Verissimum
istud quidem est, sed rem non plenè explicat.
Sic enim etiam unio hypostatica naturalis di-
ci posset, cum tamen ita non soleamus loqui:
certumque sit longè alio modo Dei dilectio-
nem esse naturæ rationali consentaneam atque
connaturalem quam unionem in divino sup-
posito. Hanc enim nemo citra revelationem
vel suspicari posset esse possibilem, vel pruden-
ter iudicare sibi appetendam.

Itaque dicendum arbitror dilectionem Dei
dici posse creaturæ rationali naturalem, pri-
mo ex parte rationis, quia ratio naturali lu-
mine dictat Deum solum super omnia creata
esse diligendum, idque non indifferenti quo-
dam dictamine quali hoc esset naturæ suæ
quoquo modo consentaneum, ornativum, &
perfectivum, ut illi quos paulò antè dixi, vo-
lunt; sed ita ut iudicet, hanc esse naturalis-
simam, arctissimam, universalissimam, seve-
rissimamque obligationem. Diligere quippe
Deum super omnia est actus rectæ rationi
quam maximè conformis, quæ legis æternæ
lumine illustrata, dictat optimum & princi-
pium rerum ac finem omnium esse maximè
diligendum: cuius rectitudo velut primi prin-
cipij in operabilibus maximè nota est. Cõstat
enim aliquid esse summè diligendū, hoc autè
debet esse summum ens & summum bonum,
sicut ratio dictat summam veritatem esse ma-
ximè credendā & quicquid illa revelaverit. Et
hinc est quod præceptum illud *Diliges Dominum*
Deum tuum, sit maximè de lege naturæ quia
maximè morale, sine cuius impletione nullus
actus moralis esse potest, ne moraliter qui-
dem bonus, sicut fusissime ex Augustino de-
monstravimus. Et inde est quod in capite
primæ tabulæ collocatum sit, quo cultus unius
Dei antiquo populo præceptus fuit. Nullus
enim verus Dei cultus est sine amore ejus vel
esse potest, ut itidem ex eodem diximus ali-
quoties. Hunc esse sancti Augustini sensum
de naturali obligatione diligendi creatoris,

^A prout hoc naturali rationis lumine, nulla re-
velatione, sed ex æternæ legis præscripto, ac
naturali ordine sibi faciendum rationalis
creatura cernit, in ejus operibus perspicue li-
quet, quantumvis hoc sine ejusdem creatoris
auxilio nullo pacto possit implere. Nam hinc
est quod in lib. decimo-nono de Civitate Dei
tibi omnibus omnino rebus naturaliter ama-
bilem esse pacem eruditissimè docet, & pa-
cem nihil aliud esse nisi, tranquillitatem ordinis,
nec ordinem aliud nisi, pariumque, disparium-
que rerum sua cuique loca tribuentem dispositionem,
locum hominis esse consequenter docet sub
Deo, ut videlicet sit ei pax cum ipsa lege, quæ na-
turalis ordo administratur. Hoc est, ut æternæ
legi cuncta suis locis disponenter diligendo,
obediendoque subiaceat, ex quo fit ut ex na-
turali illo æternæ legis ordine diligat Deum.

^B Et quia ille in se diligendo non errat, qui diligit, in-
quit, Deum, consequens est, ut etiam proximo ad
diligendum Deum consulat. Idque ex eadem na-
turalis ordinis lege. Nam ut ibidem dicit, ad
Deum colendum, damus sua membris pari dilectione
consulere naturalis ordo præscribit. Et in hoc pax
ipla naturalis animæ rationalis posita est, ut
pote quæ non sit aliud, quam, ordinata cog-
nitionis actionisque consensus, ut videlicet quemad-
modum statim explicat, mente aliquid contem-
pletur & secundum hoc aliquid agat, sive, alijs ver-
bis, ut aliquid utile cognoscat & secundum eam co-
gnitionem, vitam, moresque componat. Sed tam
naturalis ordo pacis creaturæ rationalis, quæ
isti æternæ & immutabili legi locum homini
naturalem sub Deo, & ipsa æternæ lege tri-
buenti pariat, sine Dei adiutorio nullo pacto
obtingere potest. Opus enim habet magisterio di-
vino, cui certus obtemperet, & adiutorio ut liber ob-
temperet. Hoc est opus habet gratia Dei, ut
nec in cognoscendo erraret, nec in diligendo
deficiat, timore videlicet non liberali amore
obtemperando. Hinc etiam sunt ista verba in
libro de natura & gratia quæ superius allega-
vimus, quod creaturæ rationalis nullà inde
passionis imbuta nihil aliud facere debeat,
quam ut credendo in Deum qui fecit eam & tri-
buit ei vitam & se factam naturaliter sentit & gratia vi-
vendo eius impleat voluntatem. Si se ab eo factam
naturaliter sentit, profecto sentit etiam illi
dilectionem, illi gratitudinem, pro tanto
beneficio; illi obedientiam esse præstandam,
sicut & infideles ea cognovisse & litteris man-
davisse manifestum est. Sed ea nullo pacto
sine ejusdem creatoris gratia præstari posse
ibidem Augustinus expresse docet. Hinc est
quod sapissime adversus Manichæos Scriptu-
rarum sacrarum temeratores, & creatoris re-
rum omnium perduelles, ex puris rationibus
docet, atque convincit veritatem, iustitiam,
sapientiam, hoc est, ut ipse solertissimè incul-
cat, Deum verum ex creaturis naturali ratio-
cinatione compertum, velut causam omnium,
velut objectum unicum humanæ beatitudinis
esse summo amore diligendum. Et ne quis ali-
quem amorem suspicaretur naturalem, quæ
qui ex naturæ viribus in Deum ratiocinand
deprehen-

deprehensum surget in iisdem locis dicitur
divinam gratiam ad hoc ipsum esse quam ma-
ximè necessariam. Hinc illa ejus verba praecla-
rissima de veritate quam nullo Scripturae ad-
miniculo sed sola rationis naturalis acie
eo modo quo Plato verum Deum ex creatu-
ris demonstraverat. *Ecce tibi est ipsa veritas, am-
plius illam & frui illam & delectare in Domino &
dabo tibi petitiones cordis tui.* Et infra docet, in
illa sola vitam beatam esse collocandam, illam
diligendam, illa fruendum, sed hoc nisi Dei
dono nullo modo posse fieri. Hinc in libro
de moribus Ecclesiae, *Ratione quæramus, nempe
contra Manicheum omnis fidei capitale ini-
micum, quemadmodum sit bonum vivendum.* Et
in eo disputando perducit, ut nemo beatus
qui non habet quod amat etiam si optimum sit; ille
vero sit qui id quod est hominis optimum & amat &
abet. Quia hoc est frui, prosto habere quod diligit.
Optimum autem hominis non esse neque cor-
pus vel bonum ejus, neque animam vel bonum
internum ejus, sed aliquid extra utrumque,
nempe non hominem sapientem sed Deum.
*Quem si sequimur, bene, si assequimur, non tantum
bene, sed etiam beate vivimus.* Hoc est, illum
Deum velut optimum hominis bonum si
diligimus, bene vivimus, si fruimur etiam
beate. Nam explicans illud sequi & assequi.
Secundo igitur Dei beatitudinem appetitus est: consecutio
autem ipsa beatitudo. At cum sequimur diligendo &c.
Vides arbitror quam nullo supernaturali vel
fidei vel revelationis principio utatur sicut
professus fuerat, ut hominis optimum, quod
ex naturalis rationis dictu diligere, fruique de-
beat, quo & bonus & beatus sit adversus ho-
stes omnis credulitatis indiget. Vnde conclu-
dens naturalem illum discursum suum: maxi-
mum ergo quod ad beatam vitam ducit, primamque man-
datum est diligere Dominum Deum suum ex toto cor-
de &c. Quod etiam Ethnæcos Philoſophos
vidisse, asseruisse, docuisse, eadem communi
omnibus ratione ductos, eadem communi ve-
ritate illustratos, ante tradidimus. Ex quibus
latis superque liquet, præceptum de diligendo
Deo quam maximè esse naturale, ideoque
quam maximè æternam & naturali lege seve-
rissimèque præceptum; cum tamen in Augu-
stini doctrina nihil certius, inculcatiusque sit
illo eodem præcepto quantumvis naturali &
naturaliter cognito, etiam respectu Dei,
quam maximè naturalibus rationibus & crea-
turis demonstrati, nihil esse magis ad imple-
dum supernaturale. Nam propter illud vel
solum vel penè solum gratia necessaria est,
quo impleto cetera omnia cum magna facili-
tate implerentur, sicut suo loco ex Augustino
declabitur.

Secundo, naturalis dici potest iste amor
Dei ex parte appetitus, quod ita ostendi po-
test. Deus enim quantumvis eum non nisi
per auxilium supernaturale sequi diligendo,
vel consequi fruendo possumus, est tamen fi-
nis hominis naturalis, quo nec inferior ei nec
superior dari potest. Viderunt istud ac do-
cuerunt Scholasticæ Theologiæ Coriphei

Scotus & nonnulli alij. Scotus enim aperte
profitetur, Deum esse finem naturalem hominis licet
non naturaliter adipiscendum sed supernaturaliter.
Ex quo fit ut consequenter hominem seu vo-
luntatem ejus doceat habere potentiam natu-
ralem ad dilectionem & fruitionem Dei, hoc
est ad beatitudinem quantumvis supernatu-
raliter acquirendam, quam ipse in fruitione
collocat, & naturaliter finem illum appetere &
in illum inclinari. Nam cum formasset istud
argumentum, homo naturaliter appetit fi-
nem istum, quem dicit supernaturalem, igitur
ad illum naturaliter ordinatur, scilicet
per fidem & charitatem, respondet ut ante
citavimus de fine naturali sed supernaturaliter
acquirendo. Hoc, inquit, probat ratio sequens
de desiderio naturali quam concedo. Et infra ex pro-
fesso docet, esse posse potentiam passivam na-
turaliter cui non responderet in ipsa vel in tota
natura principium activum naturaliter idque
contingere propter eminentiam istius perfe-
ctionis ad quam creatura rationalis ordinata
est. Cui doctrinæ quantum ad naturalem in-
clinationem in Deum seu beatitudinem su-
pernaturalem, consentaneè dicit S. Thomas,
*Quamvis homo naturaliter inclinatur in finem ultimum
non tamen potest naturaliter illum consequi, sed
solum per gratiam, & hoc est propter eminentiam
illius finis.* Vnde libro 3. contra gentes ex pro-
fesso multisque modis tradit, ultimum finem ho-
minis secundum cognitionem quæ in hac vita
impossibilis est, hoc est claram visionem Dei
per essentiam, terminare naturalem eius appetitum:
& impossibile esse, ut hoc naturale desiderium
inane sit, quo naturaliter omnes mentes desi-
derant pervenire ad divinam substantiam in-
telligendam & videndam, & consequenter ho-
minem eo pervenire posse, per potestatem Dei.
Quod si Deus quantumvis supernaturaliter
videndus ac fruendus, sit finis hominis natu-
ralis & eum homo appetat, desideret, in eum
inclinatur naturaliter, sive illa inclinatio non
sit aliud quam ipsa potentia voluntatis ut vi-
detur velle Scotus, sive aliquid elicitedum à
voluntate ut magis D. Thomas & nonnulli
ejus interpretes, certè consequens est eandem
voluntatem naturaliter inclinari in amorem
Dei, eo modo quo ipsi dicunt, eam inclinari
naturaliter, in Deum tanquam finem natu-
ralem licet supernaturaliter acquirendum vel in
Dei visionem per essentiam. Nam finis iste
non conjungitur voluntati, seu homini qui ad
illum inclinatur, nisi per actionem suam, unde
hoc ipso quo naturaliter inclinatur in Deum
inclinatur etiam in illam actionem qua con-
jungitur Deo, sive sit illa visio ut Divus Tho-
mas docet, qui idcirco conformiter locis
citatis tradit, hominem naturaliter appete-
re claram visionem Dei tanquam scilicet
formalem beatitudinis scientiam, sive sit
dilectio fruitioque Dei, ut Scotus & alij vo-
lunt. Quod si homo naturaliter appetit per-
fectam fruitionem Dei, quam sine dilectio-
ne esse impossibile est, necessario etiam ap-
petit naturaliter imperfectam fruitionem
ac di-

Scotus in
Prolog. q. 1.
num. 12.

Ibid.

Ibid. n. 25.

In lib. de
Trin. Boetij
in q. ult. ad
quint.
Cap. 50. 52.
57.

ac dilectionem Dei, quæ ad perfectam tendit naturaliter; quamvis nec hanc nec illam alloqui possit naturaliter, sed tantummodo per supernaturalem capitulationem Dei. Sit ergo pater quo pacto & sensu secundum Scholasticorum etiam principia, amor Dei poterit vocari naturalis respectu voluntatis. Non quod illius vel contenti maioris in celo vel iniquum in hac vita possit adimpleri viribus naturalibus, sed quod homo, hoc ipso quo Deus est finis eius naturalis & naturaliter inclinatur ad appetendam perfectam felicitatem suam, ex consequenti naturaliter inclinatur ad appetendam illam actionem, in qua beatitudo illa sita est; quamvis ad illam suis viribus nullo modo perungere possit, propter eminentiam finis illius ut & Scotus & D. Thomas explicant. Longe namque perfectioris naturæ indicium est & sublimioris benefici argumentum, habere naturaliter finem tam altum ut cum nulla creatura potestate natura possit consequi, quam finem tam abjectum ut cum naturalibus suis & infirmis viribus facile assequatur. Ex his igitur duobus capitulis facile intelligitur longe aliter dilectionem Dei esse creaturæ rationali naturalem, quam tantummodo quia ei consentanea est, vel quia ornat ac perficit eam. Est enim naturalis quia natura ipsa dicitur archilimeque obstricta se naturaliter sentit, ut cum humillime castissimeque diligit, & quia natura ipsa ad hoc appetendum concitata est, & naturaliter inclinatur, etsi neque quod dicitur, neque quod appetit sibi ipsa dare possit. Inter illos autem duos modos naturalitatis maxima differentia est. Quod enim primo tantummodo naturale est non parit vi-

rium in creatura si defuerit. Nemo enim vitium intelligit creaturæ si ei desit vel etiam habenti detrahatur unio hypostatica, intelligentia simplex per modum Angelorum, potestas volandi & similes dotes liberaliter supra naturæ exigentiam attributa, quamvis cum adessent, essent naturæ consentanea eamque ornarent ac perficerent. Sed cum desit amor Dei vitium in natura oritur gravissimum, imo omnium maximum, universorum caput & fons. Deficere enim à Deo radix est omnis mali in creatura rationali, & hoc ipsum naturali lumine deprehendi potest, ei esse vitiosum, ex hoc ipso quo naturaliter cognosci potest imaginem Dei debere dilectionem supremam super omnia veritati, iustitiæ, æquitati, bonitati, rectitudini, hoc est creatori suo, quatenus est norma incommutabilis omnis iustitiæ & æquitatis & bonitatis, & rectitudinis. Nam sine dilectione istius incommutabilis veritatis, iustitiæ, æquitatis, bonitatis, unoque verbo rectitudinis, quæ secundum solemnißimam Augustini doctrinam & sexcenties inculcaram, Deus noster est, nec illo pacto naturæ viribus, sed tantum gratia Dei diligi potest, impossibile est creaturam rationalem esse veracem, esse iustam, esse æquam, esse bonam, esse rectam. Quod esse gravissimum ejus vitium & contra rationem naturalem, & contra naturalem voluntatis inclinationem naturæ lumine Christianis & gentilibus notum est. Unde, qui, quomodo, nisi quia dilectio ista modis jam dictis creaturæ rationali respectu Creatoris ex naturalissimis istis attributis considerati, naturalis est, quamvis supernaturaliter per Spiritum S. in cordibus nostris diffundenda

CAPVT XVI.

Ostenditur septem indicijs doctrinam istam S. Augustini principijs esse consonam; longeque ab eis recedere qui Deum naturalibus viribus diligi posse arbitrantur.

QUÆ quidem omnia in Augustini principijs ac doctrinâ satis perspicua, fundata sunt. Nam hinc est primo quod passim docet ipsi naturæ rationali convenire ut adhæreat per amorem Deo; Non itaque esse vitium recedere à Deo: nisi natura cuius hoc vitium est, potius competere esse cum Deo. Ecce natura creaturæ rationalis competit esse cum Deo, hoc est adhære per amorem Deo. Quid enim est natura competere quam hoc ei esse naturale? Quod ne me suspicari putet, & eo modo Augustinum intellexisse quo homini competere diceremus, quicquid ei communicatur, ut volare, invisibile fieri, in supposito eodem cum Spiritu S. jungi &c. quæ sic ei communicantur, ut si non fiant, neque vitia sint hominis, neque contra naturam ejus; evidenter ipse Augustinus exponit.

Hinc est enim secundo quod non adhære Deo vitium hominis esse docet, nec vitium ullum esse posse nisi contra naturam sit, & naturæ adversetur tamque destruat. Hinc natura

que in tanta excellentia creata est ut licet ipsa sit mutabilis, inherendo tamen incommutabili bono, id est summo Deo, beatitudinem consequatur: nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit: eiq; explenda non sufficiat nisi Deus: profecto non illi adhære vitium est. Omne autem vitium natura nocet ac per hoc contra naturam est. Et libro tertio de libero arbitrio: Non vituperari possumus, quia in eo non manemus, scilicet diligendo, nisi quia inagnum & summum & primum nostrum bonum est manere in illo. Et paulo post: quid quod etiam in ipsis rebus quæ vituperantur, nullius vituperatur nisi vitium: nullius autem vituperatur vitium nisi cuius natura laudatur. Aut enim secundum naturam est, quod vituperas, & non est vitium, eiq; magis emendandus es, ut recte vituperare noveris, quam illud quod non recte vituperas: aut si vitium est, ut recte vituperari possit etiam contra naturam sit necesse est. Omne quippe vitium eo ipso quo vitium est, contra naturam est. Si enim natura non nocet, nec vitium est: si autem quia nocet, ideo vitium est, ideo vitium est quia contra naturam est. Et libro

Scut. 139.
apud. Prosp.
ex lib. 11. de
Civ. c. 17.

Lib. 12. de
Civ. c. 1.

de moribus Manichæorum: Quis enim ita est mente cecus, qui non videat, id cuique generi malum esse, quod contra eius naturam est? Quod statim explicat, quod contra naturam quicquid est, utique natura adversatur, & eam perimere nititur. Quam doctrinam sexcentis locis tradit, & in hoc primum creaturæ rationalis vitium collocat, quod non adhaereat per amorem Deo. Ex quo sane sequitur ita non adhaerere Deo esse vitium hominis ut sit, naturæ contrarium, ut naturæ adversetur, ut naturam perimat atque corrumpat. Quod nemo de corruptionibus illarum dotum dixerit, quæ tantummodo ita oriantur ac perficiunt, ut recta ratio naturalis non iudicet, naturæ rationali competere, ut eas habeat, vel eis carere esse vitiosum. Tales quippe dotes naturæ consentaneæ sunt, non tamen ablatio distantia est: ornant quidem ac perficiunt, nullo tamen modo contra naturam vel naturæ contrarium est, eamque perimit quod subtrahantur.

Hinc tertio ut magis intelligeremus quomodo vitium sit creaturæ rationalis, carere dilectione Dei sui, hoc ipsum per comparationem oculorum & aurium exponere solet, quibus naturaliter vitium est cecitas atque sorditas: Sicut, inquit, cum vitium oculorum dicitur cecitas id ostenditur, quod ad naturam oculorum pertinet visus: & cum vitium aurium dicitur sorditas, ad aurium naturam pertinere monstratur auditus, ita cum vitium creaturæ angelicæ dicitur quod non adhaeret Deo: hinc aperte declaratur eius naturæ ut Deo adhaereat convenire. Et in alio libro ejusdem operis: Nisi magnum & ipsa (natura angelica) licet non eguale conditori bonum esset, profecto desertio Dei tanquam luminis sui malum eius esse non posset. Nam sicut cecitas oculi vitium est, & idem ipsum indicat ad lumen videndum oculum ipsum esse creaturam: ac per hoc etiam ipso vitio suo excellentius ostendit ceteris membris, membrum capax luminis (non enim alia causa esset vitium eius carere lumine) ita natura quæ fruebatur Deo, optimam sensibilitatem docet ipso vitio suo, quo idcirco misera est quia non fruitur Deo. Cujusmodi Augustini doctrina perspicue declarat adhaerere Deo non sic esse aliquid naturæ superadditum, ut ejus privatio, sit ablatio perfectionis ornantis tantum, ut recentiores volunt, sed huiusmodi perfectionis, ut sit vitium creaturæ rationalis contra naturalem institutionem ejus, quæ quædam creaturæ rationalis est, mutari nequit. Nam ista obligatio & necessitas adhaerendi Deo in ejus naturæ excellentissima, quæ naturaliter est imago Dei, fundata est, sicut in natura oculi fundatum est, ut lumen videat. Hoc enim volunt Augustini verba quibus dicit naturam rationalem, in tanta excellentia creatam esse ut nihil sufficiat nisi Deus. Nam ex illa excellentia quæ à natura auferri nequit, vitiationem docet proficisci.

Hinc est quartum quod vitia ita contra naturam esse sentit atque docet, ut bono adhaesionis eam privando ipsam naturam dehonestari atque turpari, ipsamque ejus integritatem minui, ipsam salutem ejus auferri, ipsam

naturam paulatim minui dicat. Quæ profecto longe aliud volunt quàm perfectiones naturæ dumtaxat consentaneas & ornativas detrahi: Nulla res obinet integritatem naturæ suæ nisi in suo genere salva sit &c. Hinc iam cui oculi mentis patent, nec pernicioso studio vana victoria caligant atque turbantur, facile intelligit omnia quæ vitiantur & moriuntur bona esse, quæquam ipsum vitium & ipsa mors malum sit. Nisi enim salute aliqua privarentur non eis noceret vitium vel mors. Si ergo saluti adversatur vitium &c. Et in libris de libero arbitrio, quia vitium naturæ adversatur, tantum additur malitia vitiorum, quantum naturæ integritati minuitur. Cum ergo vituperatur vitium id profecto laudas cuius integritatem desideras, Cuius autem nisi naturæ integritatem? Quod ergo perfectioni naturæ deesse, perspexeris id vocas vitium, satis tibi eam placere contempsisti, quæ in vituperatione imperfectionis ejus velles esse perfectam. Et in libris de Civitate Dei: Cuius enim recte vituperatur vitium procul dubio natura laudatur. Nam recte vitij vituperatio est quod illo debonestatur natura laudabilis. Et libro contra adversarium legis & Prophetarum primo: Ipsa quoque vitia testimonium perhibent bonitati naturarum. Quod enim malum est per vitium, profecto bonum est per naturam. Vitium quippe contra naturam est, quia natura nocet, nec noceret nisi bonum ejus minueret. Non est ergo malum nisi privatio boni. Nempe boni quod est aliquid pertinet ad ipsam naturæ integritatem. Quod id explicat per sequentia: Si nocent mala, bonum minuitur: & si amplius non erit, habent adhuc bonum quod minuant, & si totum consumunt, nihil naturæ remanebit cui nocatur. Ac per hoc nec malum erit à quo nocatur, quando natura defuerit cuius bonum nocendo minuitur. Hæc & similia aperte assidue declarant bonum quod per vitium minuitur ad ipsam naturæ integritatem pertinere & esse aliquid naturæ seu bonum ejus naturale, juxta id quod de natura hominum & Angelorum loquens sive sponte sive suasionem alterius dilectionem & obedientiam Dei abruptum dicit: Sicut illa si non consentiat suadenti, bona permanebit, integritatem naturæ suæ custodit: sic illa si non suadeat, emendatur. Et iterum inferius alijs verbis idem agens: Verum in his rationali creatura cum Creatori, hoc est factori & institutori suo Deo, dilectionis obedientia, coheret, naturam suam in illius eternitate, veritate, charitate custodit. Ecce eatenus bona permanet quatenus naturam suam, hoc est, ut ait ipsam naturæ suæ integritatem in divinæ eternitatis dilectione custodit. In illius enim se dilectione, seu perversa declinatione stabilem servat, ad quem naturaliter ut connaturalem suum finem inclinatur, & cui dilectionem divinitus dandam naturaliter debet. In hoc enim ipso peccat anima, & peccando fit mala, & consequenter ejus natura corrumpitur, integritas naturæ violatur, si consensionem dilectionis quam superiori Deo debet inferiori corpori adiungat, vel seipsam amplius diligit.

Hanc ergo integritatis naturæ violationem quæ fit vitio ut clarius adhuc & omnium præcedentiū sensum liquidissime perciperemus.

Lib. de vera
rel. g. cap. 18
& 19.

Lib. 3. de
lib. arbit. 14

Lib. 1. de
Civitate Dei
cap. 19.

Lib. 1. de
Civitate Dei
cap. 5.

Lib. contra
adversarium
legis & Prophetarum
cap. 19.

Cap. 16. &
17.

Cont. Epist.
fundament.
cap. 35.

Cap. 11. En-
chirid. —

Rid. c. 12.

Quinto docet, vitia sic esse contra naturam A
ut contrarij: nec eius naturalem statum, ac na-
turalia eius bona tollant. Vt enim rem fundi-
tus aperiret Manichæus, post longam natura-
lium bonorum enumerationem, quæ per vi-
tia tolluntur, & naturalitati tam in ani-
mo quam in corpore repugnant, rem genera-
li sententiâ concludens: Videre, inquit, tam fa-
cile est, nihil nocere corruptionem, nisi quod labefacit
naturalem statum, & ideo eam non esse naturam, sed
contra naturam. Labefactio status naturalis
profecto nulla est, si id duntaxat tollitur quod
naturam ornât ac perficit, ac nihil ad eius na-
turam pertinet. Quis enim nisi absurdissimus
dixerit statum hominis naturalem labefactari,
si ei alia super naturam addita, si modus in-
telligendi angelicus, si unio hypostatica de-
trahantur? Et in Eucherio ad Laurentium:
Quid est autem aliud quod malum dicitur nisi priva-
tio boni? Nam sicut corporibus animalium nihil est
aliud morbis & vulneribus affici, quam sanitas pri-
uari: ita etiam & animarum quæcunque sunt vitia
naturalium sunt privationes bonorum. Nihil aper-
tius. Ricticulum est enim quod quidam per
naturalia bona, ipsa subiecta accipit, dâ putâ-
verunt, quæ privantur bonis; non ipsas for-
mas quibus privantur. Nam ante se se decla-
raverat, cum sanitatem animalis velut bo-
num naturale quo privatur addiderat. Sed
multo luculentius discursum suum contexen-
do declarat, omnia bona quibus natura pri-
vatur ita esse naturalia, ut sint aliquid natu-
ræ & ipsorum corruptione ipsa natura magis
magisque corrumpatur, donec tota denique
evanescat. Quod impossibile est, nisi ipsa bo-
na quibus natura privatur, sint ei naturalia;
non solum à nativitate data vel naturæ con-
sentanea vel quoquo modo perfectiva, sed ad
naturam ipsam aliquâ ratione pertinentia, ita
ut vitium ejus & corruptio, status ejus natu-
ralis possit esse privatio, naturæ videlicet
quam destruit dissidentia. Sic enim hoc agit:
Bonum minui malum est, quamvis quantumcumque
minuatur, remaneat aliquid necesse est, si ad naturam
est, unde natura sit. Neque enim si qualiscumque
aut quantumcumque natura est, consumitur bonum quod
natura est, nisi & ipsa consumatur, potest. Et ite-
rum: Quamvis itaque natura corrumpitur, inest ei
bonum quo privetur, ac per hoc si natura aliquid re-
manebit quod iam corrumpi nequeat &c. Et rur-
sum: At si corrumpi non desinet nec bonum utique
habere desinet, quo eam possit privare corruptio. Quam
penitus si totamq; consumpsit, ideo nullum bonum
inest, quia natura nulla erit. Et paulo post: Quo-
circa bonum consumere non potest corruptio nisi con-
sumendo naturam. Omnis ergo natura bonum est
magnum si corrumpi non potest, parvum si potest. Ex
quibus liquet quantum arbitror evidenter
ipsas formas naturalia vocari bona, quarum
ablatione natura corrumpatur: imo in omni
corruptione naturam ipsam semper magis ma-
gisque minui donec tota dispareat. Quod im-
possibile est nisi, ut Augustinus supra dixit,
integritas ipsius naturæ minuatur, naturalia ejus
bona destruantur, naturalis status labefactetur.

Hinc sexto non dubitat Augustinus, boni-
tatem illam quæ per vitia labefactatur atque
minuitur nuncupare naturalem. Non enim divi-
norum donorum capax esset, nisi bona esset, humana
substantia. Cui vitia quoque ipsa bonitatis perhibent
testimonium naturalis. Vbi in primis & maxime
& imo tantummodo agitur de amore Dei tan-
quam ultimi finis, sine quo nulla pudicitia,
imo nulla omnino virtutis actio, potest esse
bona. Vt autem constaret quo sensu diceret
bonitatem illam quæ privat vitium esse natu-
ralem, rationem subiicit: Quid enim aliud in vi-
tio recte displicet, nisi quia detrahatur vel minuitur quod
in natura placet? Ipsa scilicet bonitas quæ de-
trahitur. Quod in libris de lib. arb. ut probat
vitium esse contra naturam, quæ laudatur
isdem pœne verbis dixerat: Non enim libere recte
in vitio displicet nisi quia vitiat quod in natura pla-
cet. His autem verbis non hoc vult, ideo vi-
tium esse contra naturam quia detrahatur ali-
quid quod natura inhærens placet quoquo
modo, sed quia destruit aliquid naturale, seu
aliquid ad ipsam naturam integritatem perti-
nens ratione cuius natura tanquam integra
placebat, quo ablato velut manca, imperfecta,
vitata corruptaque displicet, eo videlicet mo-
do quo natura humana displicet, cum ei vitus
aut finis, tanquam ad naturam humanam inte-
gritatem pertinens tollitur; non autem dis-
plicet si ei alia quæ nihil ad naturam ejus per-
tinet adimantur. Hunc sensum ipse planissime
nobis ingerit dum explicans modum quo mi-
nuatur vitium, id quod in natura placet, adicit
explicationis causa id quod supra diximus:
Tantum additur malitia vitiorum quantum naturam
integritati minuitur. Et iterum: Cum ergo vitupe-
ras vitium id profecto laudas cuius integritatem des-
deras: quia scilicet naturam naturali integri-
tate bonitateque quæ adesse debebat mancâ
cernis. Quod citra ambages alibi explicat di-
cendo cœcitatem velut vitium oculorum osten-
dere quod ad naturam oculorum pertinet visus. Et
hinc iterum quod creatura rationalis non adhe-
ret Deo, hinc aperissime declarat, inquit, eius na-
tura ut Deo adhaereat convenire.

Hinc denique septimo ut omnis tergiver-
satio tolleretur clarissime tradit, vitium quo
creatura rationalis creatore suo frui non vult, hoc
est quo non vult ei adherere diligendo, ita
tollere naturæ integritatem ut natura per hoc,
ab ipsa per quam facta est arte, discedat, ita
videlicet ut naturæ desit aliquid quod in ipsa
arte, juxta quam creatura condita est, natu-
raliter cernimus adesse debuisse: In tantum vi-
tiosa sunt natura, in quantum ab eis à quo facta
sunt arte discedunt. Et in tantum recte vituperantur
in quantum eam vituperator artem qua facta sunt
videt, ut hoc in eis vituperet, quod ibi non videt.
hoc est ut adicit, quod non ita est sicut esse debuit.
Hæc autem ars juxta Augustini doctrinam
usitatam copiosissime in illo & præcedenti-
bus duobus libris traditam, est incommuta-
bilis Dei sapientia, seu incommutabilis veri-
tas, in qua naturaliter cernimus creaturam
rationalem hoc debere summo creatori suo,
ut

et ei dilectione casti amoris adhaereat. Iuxta
quam incommutabilem veritatem velut ar-
tem qua condita est natura rationalis eam vi-
tuperamus; dum illo amore destituitur. Hoc
enim vituperamus; quod in illa arte quam
cernimus, non videmus. Quisquis enim ali-
quid recte respiciat, cernit regulam iustitiae, cui
comparans quod videt primum & cernens non conve-
nit, relictur regulam reprehendit, tanquam artifex,
ut idem sanctus Doctor ait.

Quae tam operose prolixèque deducenda
iudicavimus; ut Primo plenissime constaret
lectori mens Augustini; utrum amor Dei sit
creaturae naturalis. Mature namque huius mo-
mentis doctrina ejus ex diversorum librorum
eius; temporum consonantibus testimoniis; pon-
derata non aliud clamat, quam id, ut minimi
quod nos superius asserimus: Amorem scilicet
Dei creatoris; creaturae rationali esse na-
turalem; non isto sensu quasi viribus natura-
libus obtineri possit vel pars esset vel ut pro-
prietas vel actio naturalis ex naturae facul-
tibus fluere; quod longe ab Augustino est;
nec etiā quia dumtaxat à nativitate creaturae
datus est; vel natura consentaneus; ornatis-
simus ac perfectivus; sed quia natura rationalis
in ipsa arte qua facta est; in incommutabili
veritate cernit; natura sua ut Deo adhaereat con-
venire: natura sua competere esse cum Deo. Hoc
est amorem istum naturalissimam; arctissimam;
severissimamque obligatione sibi esse praescrip-
tum; utpote: quo diligere & colere debet Deum
suum ultimum suum naturalem; supernaturalem
licet acquirendum: in quem clarè videndum;
fructum; ac diligendum; etiam naturaliter
inclinetur; quamvis ut sanctus Thomas loqui-

tur, non possit naturaliter illum consequi, sed solum
per gratiam propter eminentiam suam illius. Hinc
enim oritur quod si non adhaereat vitium sit
creaturae rationalis vituperatione dignissimum
tandem quo juxta sensum illum naturae, ra-
tionalis integritas minuat; status naturalis
labefactetur; bonitas naturalis corrumpatur.

Secundò ut constaret quam procul ab ista
sancti Doctoris mente doctrinaque discedant
qui duplicem amorem Dei castum statuunt;
naturalem unum; alterum supernaturalem.
Quicquid enim ex Augustino protulimus;
totum de illo solo amore & adhaesione Dei
intelligitur; quam Deus ipse diffundit in cor-
dibus nostris per Spiritum sanctum suum. Cui
Augustinus propter illam, connaturalitatem
quam explicuimus; tribuit quicquid ipsi amo-
ri tribuit naturalis. Nec alius ullus amor
Dei castus; in Augustini scriptis invenitur;
quam ille cuius auctor est ipse Deus. Quisquis
alium castum Dei amorem inducit; sciat se
doctrinam Augustino & omnibus veteribus
gratiae defensoribus inimicam traditurum.
Apud quos nihil insolentius; absurdius; quam
creatorum amore casto (hoc est quo non aliud
quippiam; sed Deus propter Deum diligitur)
diligere posse Deum sine inspiratione & gra-
tia ejusdem Dei. Quicquid praeter amorem
istum divinitus datum prolepti humani cogi-
tari quare conque subtilitas & eruditio; au-
thoritate Philofofiae laetetur est. Quam tunc
si in rebus tanti momenti parat sequi; nihil
mireremur si cum Pelagii amoris illum natu-
ralem; sicut & puram naturam toto con-
tra in Ecclesiam introducere conantibus; naufragii
discrimen lubeamus.

C A P V T X V I I.

Secunda difficultas, an amor ille gratiae sit debitus creaturae rationali
innocenti, & quomodo. Aliqua de debito gratiae suffi-
cientis juxta Recentiores.

Sed hinc jam secunda difficultas nas-
citur utrum amor iste quo creatura ad-
haeret Deo tanquam naturali fini
suo; creaturae rationali debeatur; an
gratiae donum sit. Si enim de-
betur quomodo ex gratia est? Si ex gratia est
utique non debetur; alioquin gratia non est
gratia.

Quid in hac difficultate dicendum sit iux-
ta Augustini principia jam utunque quasi per-
rimam subducere coepit. Nec enim alio ten-
dunt illa argumenta cuncta; quibus creatu-
ram naturalem à Deo sine amore gratuito
veritatis & iustitiae institui non posse com-
proavimus. Haec enim duo in ejus doctrina
videntur esse certa; primum, Deum crea-
torem creaturae rationali in quocunque tan-
dem fingatur statu; esse super omnia creata
diligendum. Nam sine illius dilectione; ne-
que vera; nec iusta; nec bona; nec recta vo-
luntas ejus esse potest; ut abundè declaratum
fuit. Quae enim dubitet dicere; inquit; voluntatem

A nullo modo institui diligentem non modo esse ma-
lam; sed etiam pessimam voluntatem? Hoc enim
debere creaturam istam creatori suo non ex
gratiae statu; sed ex ipsa divinae imaginis in-
stitutione; quae salva natura ejus tolli nequit;
proficiscitur; nec nobis ex revelatione debi-
tum illud esse naturalissimum; sed ex arte
qua facta est; innotescit; ex qua velut vitium
reprehendimus eum Deum deferendo ab illa
arte discedit. Quae omnia jam superius decla-
rata sunt. Secundum est; hanc dilectionem
quantumvis creatura rationali consentaneam;
divinae gratiae beneficio supernaturalem esse
conferendam. Quod principium tam est cer-
tum Augustino; quam quod certissimum. Haec
igitur duo fundamenta in huius difficultatis
discussionem atque solutionem salva esse debent; si
juxta sanctissimi Doctoris doctrinam; hic phi-
losophari & veritatem assequi cupimus. Alio-
quin enim cum universa principiorum ejus
mole luctandum est.

Quapropter salvo meliori iudicio eorum
qui

Lib. 3. de lib.
arb. c. 15.
Ibid. c. 16.

Lib. de corr.
c. 11.

Lib. de duob.
animab. c. 12.

Lib. 3. de lib.
arb. c. p. 4.

qui accuratius quam ego Augustini principia profundius penetrarunt, alterutrum hic mihi dicendum videtur, aut creaturam rationalem non posse à Deo ante omne peccatum tam alienum quam proprium sine casto amore produci: aut certe si potest, eam alioquin amore ab illo debito diligendi. Certissima enim illa Augustini regula est, Nemo debet quod non accepit. Et illa explicatio: Ex eo quod non accepit nullus reus est: ex eo vero quod non facit, quod debet, iuste reus est. Debet autem si accepit & voluntatem liberam, & sufficientissimam facultatem. Et illa liquidissima. Si hoc adiutorium, permanendi in dilectione Dei, vel Angelo vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, quantam non talis natura facta erat, ut sine divino adiutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe defuisset sine quo manere non possent. Et illa absolutissima brevissimaque: Peccati reum teneri, quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summe iniquitatis & insanie est. Quæ citra omnem ambiguitatem probant creaturam rationalem hoc ipso quo sine culpa sua non accepit sufficientissimam facultatem adhaerendi Deo, si non adhaerit sed ab eo ceciderit culpa caritatis, ipsumque calum ejus ita creatori esse imputandum, ut non foret culpa cadentis creature, sed instituentis Dei: utpote quæ sine culpa creature præcedente negaret illam gratiam, sine qua in illo ordine naturali sub Deo manere non posset, sed ab illo necessario excideret. Nam quomodo non creatori deputandum est quicquid in eius creatura fieri necesse est? Sed ex tali creationis ejus modo tanta moles absurditatum sequitur ut eis arcendis aut dissipandis, alienum auxilium mihi necessarium fore sentiam: Fateor enim me succumbere. Quis enim facile intelligat illum institutionis modum, quo creatura rationalis, hoc est imago Dei non debeat eum diligere ad cuius institutionem facta est? Non debeat intentione bona se suaque referre in ultimum & naturalem finem suum? Non debeat eum vero cultu colere? Non debeat in actionibus suis veritatem, æquitatem, iustitiam, rectitudinem spectare atque diligere? Nullum autem istorum sine Dei dilectione fieri potest, nec dilectio ista in cordibus diligentium sine sancti Spiritus inspiratione diffundi. Quis capiat quod creatura rationalis in creaturis finem suum ultimum collocare possit, illis amandis inardescere, in illis affectu requiescere? Et per omnium poenæ creaturarum cupiditates à Deo suo alienata voluntari? Quo enim sese verterit, quæ in creatorem non potest surgere? In aliquo enim necesse est affectus ejus requiescat. In his autem quæ diximus prout natura nunc est, omnis peccati ratio sita est, nec alia imaginis Dei natura esset, si sine creatoris amore vel amandi potestate instituta fingeretur. Iterum dico solvendis istis trabalibus difficultatibus juxta sancti Doctoris nota & certa principia, fateor me succumbere: & in hac densa silva elucem mihi quempiam præire quam discipulum sequi malim.

A Itaque relicta ista via primam tanquam Augustini principia omnino consentaneam rationemque capiamus. Juxta quam dicendum erit non posse creaturam rationalem nullam omnino iniquitatem præeunte sine casto amore Dei conditi, aut certe sine sufficientissima, ut Augustinus loquitur, facultate qua possit caste inhærere creatori suo. Cum enim alterutrum omnino necessarium sit ut vel Deus negando creaturæ sui diligendi facultatem, tot perturbatorum, absurditatumque pietati repugnantium quas recentissimus, in creaturæ sua causa censetur, vel id ei tribuat, quo possit eas fugere, quid superest, nisi ut ei, si non amore casto inhærendi sibi, certe sufficientem gratiam suæ facultatem qua ei possit inhærere si velit, & creaturæ cupiditates fugere, largiatur? Quod antequam ex Augustino, cujus hic tenemus vestigia, aliter eam, nemo miretur Scholasticorum tanquam audacius dictum, quasi gratiam divinæ dilectionis, ipsa largiente gratia necessitate deprimamus. Illi ipsi quippe qui gratuita gratiæ trutinatores accuratissimi videri volunt, multo longius contra expressam Augustini doctrinam claramque veritatem si cui tantum non desint oculi ad cernendum, in hoc ipso genere progressi sunt. Nam eorum doctrina satis pervagata est, etiam in statu naturæ lapsæ, post gravissimum illud peccatum quo natura damnata est, gratiam Dei sufficientem creaturæ rationali esse adhuc debitam, nec ei posse quādiu sit libera voluntate, denegari. Alioquin impossibilia jubere Deum, nulla fore peccata, nos peccaturos in eo quod vitare non possumus. Hinc Lessius: Præcepta decalogi ad omnes pertinent quæ sine auxilio divino impossibile est servare. Offert ergo Deus hoc auxilium. Alioquin sequeretur & Deum jubere impossibilia & nos peccare in eo quod vitare non possumus: vel certe violando divina præcepta nos non peccare quæ omnia sine doctrina repugnant. Et Bellarminus in eandem sententiam: Restat ut omnes homines semper habeant auxilium necessarium ad non peccandum: aut certe non possint non peccare, ac per hoc peccando non peccent. Quod paulò post etiam extendit ad auxilium conversioni necessarium, quando non possunt sine conversione vitare peccatum. Et Franciscus Suarez in quodam opusculo docet, quod si gratia excitans & adjuvans sufficienter deesset homini vocato ad credendum aut poenitendum, ille homo merito posset alteri (id est Deo) tribuere quod vocatus cum esset ipse non venire; ei inquam posset tribuere qui negavit manus aliquid auxilium necessarium ad veniendum: & nullam viam vel modum obtinendi tale auxilium in eius arbitrio seu voluntate collocavit. Et in libris de prædestinatione: Gratia sufficiens licet non sit debita naturæ secundum se spectata & multo minus ut afflata originali culpa; est nihilominus aliquo modo debita naturæ ordinata ad finem supernaturalem cum debito illum procurandi. Et Gabriel Vasquez multo luculentius & animosius: Exissimo non sensisse Augustinum ob solam culpam primæ parentis nos privatos fuisse sufficiente etiam auxilio per

761

per singulas occasiones peccatis; quia si tali auxilio
ita privati essemus, necessario in singulis succumbere-
mus; sicut primis parentis si ei adiutorium sufficiens
desisset, & ita peccatum ad culpam non imputaretur.
Et paulo post in eadem disputatione: Quod si
ad vincendam temptationem est aliqui gradus minimus
sufficiens, auxilij illud sane non perdidimus in primo
parente. Et iterum: Quarto, existimo posteros
Adā penitus non perdidisse in eo omne auxilium suffi-
ciens, quod est ad singulas occasiones peccandi etiam
ad aliquam (hoc est, ad servandum quodlibet
praeceptum sine peccato) neque perdere potuisse.
Et statim se monstrasse dicit, Non posse nobis
Deo negari auxilium sufficiens ad non consentiendum
peccato & temptationi, eo quod nulla sit occasio peccati
quodlibet committimus in hac vita quae non respiciat
nobis integram libertatem &c. Quomodo namque in
tuo libertas nostra nulla occasione impediri potuit
non perturbata iudicio rationis, ita etiam non potuit
sine auxilio sufficiente ad libertatem relinqui, ut gra-
tiam nec aliud penitus perdere in primo parente. Ita in
alio loco dicit auxilium sufficiens ad singulas pec-
ti occasiones, hoc est ad servanda praecepta, non
fuisse negatum nec negari potuisse, sed tantum ad
opera bona quae non sunt in praecepto. Causam verò
tantae indigentiae, & necessitatis gratiam tri-
buendi, ex creaturae rationalis perfectione,
& necessitate divina gubernationis petit. Haec,

A inquit, indigentia gratia in creatura rationali
provenit ex magna ipsius dignitate, quia gratia
beneficij capax, & ex immensitate & infinitate di-
vine providentiae & quia necessario gubernari debet.
Haec & similia passim poene omnes Recentio-
res confidenter docent, quibus gratiam suffi-
cientem ad praecepta servanda etiam fidei &
poenitentiae necessariam negari non posse, etiam
post lapsum primi parentis, imò post queli-
bet peccata profitentur: vel certe eos qui pec-
care videntur, nullius fore culpe reos. Quod
si illis hoc licet, solā ratione fallaci facilius du-
ce tradere, contra expressam doctrinam anti-
quorum gratia defensorum, quam se agnosce-
re non dissimulant, liceat sane sancto Augu-
stino, irreprehensibili divinae gratiae patro-
ni, creaturae rationali cum primaevali in-
nocentia ex creatoris manibus procedenti, si-
milem gratiam, ex non dissimili causa quo-
dammodo debitam assignare, ne aliquo prae-
cepti non solum divinae dilectionis violatio,
sed etiam omnium ceterorum quae aeterna Dei
lege sancuntur, & sine Dei dilectione imple-
ri nequeunt, in creatorem ipsum revolvantur
vel certe aliquo in creaturae fas sit, ne-
glectis legibus aeternis sui creatoris, quidlibet
adversus eas inculpate impuneque perpetrare.

Disp. 193.

c. 3.

V. 22

disp. 193. c. 4

n. 33. c. 39

CAPVT XVIII.

Gratiam dilectionis Dei non posse sine culpa subtrahi creaturae
rationali innocenti, & aliquo modo debitam esse quinque
argumentis alijs ex Augustino probatur.

Porro revera istud sensisse Augu-
stinum, quod amor ille vel amandi pote-
stas creaturae rationali inculpata extra
culpam subtrahi nequeat, multis haud
dubijs indicijs prae ter ea quae jam haec tendis toc
testimoniorum & argumentorum corrogatione
ex Augustino dicta sunt, ostendi potest.
Ex quibus etiam quam maxime constabit,
illud ipsum quod supra tot argumentis pro-
bavimus, sine amore supernaturali Dei non
posse creaturam rationalem innocentem condi.
Primo quia aperte docet, contra Pelagia-
nos, non posse parvulis, si sine peccato in illa
naturae puritate, quam praedicabant, ex opi-
nione Pelagiana nascerentur, negari sine in-
justitia adoptionem filiorum Dei. Nemo
autem adoptatur nisi per dilectionem Dei, ut
potest sola discernat inter filios Dei & filios
diaboli, itaque contra Iulianum, qui di-
xerat nullam suam cuique sine fraude, sine gra-
tia relinqueret, dicit, inquit, quia iustitia ille par-
vulus adoptatur in baptismo, ille sine hac adoptione
moriatur. Cur non sit ambobus honor ille communis,
aut ab isto honore alienatio, cum sit ambobus seu bona
seu mala causa communis? Non dicit, quia nec Dei
gratiam nec Dei iustitiam homo magis Pelagianus
quam Christianus sapit. Hoc est, non potest hoc
Pelagianus dicere, quia non intelligit hoc esse

A contra iustitiam si eis bona causa communis
est: esse gratiam, si mala. Quod multo evi-
dentijs alijs locis explicatur: Dic si potes, qui
scilicet utrumque peccato carere sentis, cur
ambos adoptare noluisti, qui certe ambos ad ima-
ginem suam condidisti. An haec iustus est ut non sit om-
nipotens? Si voluit & non potuit ubi certe nullus
eorum noluit ne impedimentum potestatis divinae re-
feratur ad meritum voluntatis humanae, sic certe nulli
eorum dicere potest Deus voluit & noluisse. Et ite-
rum: Si non condemnat Deus nisi spreus, id est,
nisi peccati alienus iniquitate contemptus &
irritatus, dic ntrum spernat filium suum nisi
spreus. Quod si non audes, dic unde spernat eos,
quos parvulos non adoptat, in quibus enim spernam non
invenies nisi eos invenias in adam. Quam diceret
impossibile est ut parvuli non adoptentur a
Deo, si ut asseritis nulli eorum peccato Deus
spreus fuerit. Et clarissime latissimeque in
alio loco qui unus instat & explicatio om-
nium esse potest: Cur ergo cetera multi negat
Deus parvulis, qui sine hac gratia in illa aetate mori-
untur? Cur inquam non eis datur illuminatio spi-
ritalis, adoptio filiorum Dei, municipatus hierusa-
lem caelestis, sanctificatio atque in Christi membra
translatio & possessio regni caelorum? Haccine tot
munerum necessaria tot imaginibus suis nullum se-
cundum vos peccatum habentibus negaret Deus penes
quem

Ibid. f. 34.

Ibidem.

Eodem li-
bro in fine.

quem summa potestas est eum hoc beneficium non a se prohibeat voluntas contraria parvulorum? Tu certe ut hinc a vobis amoveris, undam quæ dicimini baptismi gratiam parvulis denegare, dixisti quod eam gratiam qui aliquibus negandam putat, omnium bonorum execrationem meretur. Non igitur eam Dei Omnipotentia aqua negat innumerabilibus parvulis qui sine hac sub eius omnipotentia moriuntur, si mali nihil in eius occulto iudicio mererentur. In hisce testimoniis clarissime lucet quanta sollicitudine vias omnes obstruat, quibus adversarius elabi posset, quo minus iniquum, iniquum, impossibile fateretur, ut parvulis negaretur adoptio & sanctificatio, si sine peccato ex Pelagianorum opinione nascerentur. Necne vero hoc dici potest, hoc verum esse suppositum præsentis statum, in quo natura humana ad statum supernaturalem elevata fuit, & in Adamo tota sanctificanda nisi ille peccasset. Hoc, inquam, dici nullo pacto potest, quia ridiculum in modum id supponeret, quod probandum erat, hoc est, principium non semel sed perpetuo cum Pelagianis arguendo peteret. Illorum enim capitale dogma, & unicum quod universam hæresim complecteretur, fuit, fictitium esse statum illum supernaturalem elevationis: sed hominem e iam primum omnemque posteros ejus in puram naturam nasci sentiebant, cum naturales, ut ipsi loquebantur, innocentia; cum simplicitate naturali; naturaliter bonos; capaces utriusque rei, non plenos; ut sine virtute ita & sine vitio; ante actionem quippe propria voluntaria, id solum in homine esset quod Deus condidit; denique cum laudabili puritate naturæ, sicut hæc alique plura in hunc sensum de ipsorum hæresi suis locis demonstravimus. Quod ita verum est, ut nec ipsi Scholastici diffideant nec diffiteri possint Pelagianos, mordicus puram naturam statum asseruisse. Quomodo ergo nisi insulsiissime absurdissimeque supponere posset Augustinus, hominem in statu supernaturali esse conditum, ideoque non posse parvulis sine peccato nascentibus adoptionis gratiam sine iniustitia denegari? quin potius e contrario per hoc ipsum quod iniustum, & iniquum, & impossibile est, destruat illum statum naturalis puritatis atque innocentie; invictèque concludat statum illum velut commentitium, divinamque iustitiæ inimicum, per illam denegationem sanctificationis & adoptionis, quæ creaturæ rationali sine peccato negari nequeat funditus evanescere. Quod & ipse Augustinus nonnunquam expresse indicat. Nam cum simile omnino iniustitiam iniri ex eo dixisset, quod parvulum sine peccato juxta Pelagianos nascentem a populo suo, id est sanctorum consortio separaret. Huius, inquit, tam horribilis pena iniustitia si queratur, nome istorum omnis de libero arbitrio & laudabili sanitate (scilicet sine peccati aegritudine) & puritate naturæ, quantumlibet arguta sit argumentatio, repulsa & confrastra dissiliet. Ecce tota Pelagiana machina de puritate naturæ confrastra dissiliet, juxta sententiam sancti Augustini, ex hoc ipso solo quod anima parvuli, cum nihil propria vo-

luptate commiserit de suo populo penitura dicatur, hoc est, ut alibi sæpe dicitur, a populo Dei, a parentibus & propinquis fidelibus separata. Quod non alia ex causa parvulis irrogatur, nisi quod eis adoptionis gratia, qua in populum Dei cooptantur, denegata sit. Aperuisse proinde sentit ac docet non posse parvulis in natura puritate nascentibus adoptionis & sanctificationis, & illuminationis celestis gratiam subtrahi.

Secundo, quia contra eosdem Pelagianos, naturæ puritatem sine ulla ejus ad statum supernaturalem elevatione, vel ad statum peccati depressione prædicantes, constantiter docet non posse parvulo negari baptismi Sacramentum, quo in Christi membra transferatur. Quod argumentum intolerabili laborat absurditate, si homini in pura natura, sine supernaturali elevatione & sine contranaturali depressione condita gratia divinæ charitatis qua in filium Dei transferatur, possit auferri. Adde totum in libris ad Bonifacium: Sed in illo, qui baptizatus est, gratiam dei vos confiteri egimus & meriti eius nullam præcessisse convincimus. De illo autem sine baptismo mortuo, cur ei defuncti sacramentum, quod & vos fatemini omnibus ætatibus necessarium, & quid isto modo in eo fuerit vindictam vos videritis, qui non vultis esse originale delictum. Et multo exsertis paulo post; Redi ad vos frater ille geminus baptizatus non baptizatus & tacitus quatuor vobis, unde fuerit a fraterna felicitate discretus, cui illa infelicitate punitus, ut illo in Dei filium adoptatus, ipse non acciperet eum in ætatibus necessarium, fieri faciemini sacramentum, si quomodocumque nulla est fortuna vel statum vel apud Deum acceptio personarum, ita nullum est gratia sine meritis donum, nullum originale peccatum? Huic prorsus insanti linguam vel tam vocemque submittitur, non loquimur quid loquamini non habetis. Ioanem profecto & ridiculum triumphum canit Augustinus, & versus hominem puræ naturæ archiædum, si Sacramentum adoptionis ei sine peccato in pura natura nascenti negari posset: Prompte enim responderit, sicut & quotidie Scholastici in hac aut simili difficultate respondent, nullum quidem esse in illo statu nascentibus originale peccatum; verumtamen illud Sacramentum ad supernaturalem gratiam peranete statum (quod etiam expressis verbis Pelagiani fatebantur) & ideoque tanquam gratiam gratuitam sine iniuria dari vel non dari a Deo cuicunque visum fuerit. Hæc tam expedita solutio, tam facilis, tam obvia, tam vera, totum calorem Augustini temperat, & omnes succidit nervos argumenti ejus, si verum est gratiam adoptionis aut amoris Dei homini negari posse sine peccato in naturæ puritate nascenti.

Tertio luculentius Augustini & eorum quæ dicta sunt sensus ex eo patet, quod consequenter sapius docet parvulos frustra baptizari, frustra fieri Christianos si vera est Pelagiana sententia, quod in naturæ puritate sine peccato ullius labæ nascerentur. Hoc ipso enim sentit esse iustos, vivos & sanos, nullius sanctificationis indigos. Quid necessarium ergo

Lib. 2 de hæresi Pelag.

Lib. 2 de peccatis, c. 30.

Lib. 2 de peccatis, c. 30.

Lib. 2 de peccatis, c. 30.

Lib. 2 de peccatis, c. 30.

Lib. 2 de peccatis, c. 30.

Lib. 2 de peccatis, c. 30.

habuit infans Christo si non egrotat? Si sanus est, quare per eos qui ei indiligunt medicum querit? Si quando portantur infantes dicuntur omnino nullum proprium habere peccatum, & veniunt ad Christum: quare non eis dicitur in Ecclesia, qui eos portant ad Ecclesiam, Auferre hinc innocentes istos non est opus sancti medicus: sed male habentibus: Non venit Christus vocare istos, sed peccatores. Quod apertius adhuc alibi dicit: *Ut quid cum eis ad baptismum* *visitatoris & salvatoris simulatione damnablem curam, quos vivos sanosque laudando, visitari sanamque non vultis? Ecce hoc ipso parvulos vivos & sanos nulla supernaturalis vivificationis & sanctitatis indigere esse concludit, quo in puritate & innocentia naturali sine peccati noxa condentur. Cum tamen satis conscius esset, ut ipsemet sapere dixerat, Pelagianos velle unionem gratie à Christo velut uncto in baptismo à parvulis trahi. Et in libris de peccatorum meritis & remissione: Id agit illa disputatio (Pelagianorum puritatem à peccato velut in pura natura parvulis asserentium) contra cuius novitatem antiqua veritate nitendum est, ut istos enim in mundo superfluo baptizari videantur. Sed aperte hoc non dicitur, ne tam firmata salubriter Ecclesie consuetudo violatores suos ferre non posset. Quomodo id agit illa disputatio, ut parvulis naturae puritate innocentibus, superfluo sit baptismus, ut Christus eis non sit necessarius, ut auferendi sint ex Ecclesia, cum non ignoraret Pelagianos dicere Innovationis & adoptionis gratiam, & regnum celorum non nisi baptizatis posse conferri: quod quia vires naturae non habent, summi, necesse est per gratia largitatem? An superfluum dici debet quod tanta dona multoque plura quae cumulebant sua praedicatione, conferuntur? Sed idem hoc dicit Augustinus quia hoc ipso, quo eos in innocentia nasci naturaeque puritate fatebantur, egebantur fieri adoptionis divina gratiam eis abesse non posse. Innocentia enim talis ac puritas à peccato nullo alio modo potest conferri naturae rationali, nisi per veram & supernaturalem gratiam Dei. Nam ille ipse est unus ex formulis effectibus eius qui sine tali sanctificationis gratia adesse non potest.*

Hoc quare tam perspicuum & certum & peremptorium hoc argumentum sentit esse sanctus Augustinus, ut frequenter doceat quicquid tandem Pelagiani fingerent per baptismum supra puram parvulorum naturam adhiberi, illos ipsos tamen hanc videre & in conscientia sentire veritatem; quod videlicet baptismi necessitatem & utilitatem prorsus tolleretur. Quod profecto impossibile est si puritas à peccato & innocentia illa naturalis possit inesse naturae rationali sine gratia adoptionis atque sanctificationis quam baptismus hominibus iam in pura natura conditis juxta Pelagianorum opinionem asserere dicebatur. Testimonia huiusce rei plurima in promptu posita sunt. Sic enim loquitur in libris operis imperfecti contra Iulianum: *Via aperte, mortui parvuli non sunt qui peccatum nullum habent: morte pro se Christi in qua baptizantur non opus habent.*

Iam die evidenter quod latenter sentis, quoniam satis produ tuâ disputatione quod sentis; dic, inquam, parvulos frustra fieri Christianos: sed vide utrum te docere debeat Christianum. Et in alio loco: *Vbi est libertas & fortitudo animi vestri, quare timeris dicere quod credere non timetis, parvulos in Christo baptizari non oportere quos peccatum cui moriantur dicunt non habere. Et paulo inferius: Cur non aperte dicitis, baptizari in Christo parvulos non debere? Et nequis putet hoc istis solis imperfecti operis libris esse peculiare, diu a te in prima lucubratione, eandem superflui baptismi conscientiam Iuliano Pelagianoque ceteris improbraverat: Frustra identidem conaris obviare, quod superfluum baptismum putatis in parvulis dicentes, Misericordiam Christi gratiam repletis locupletem esse muneribus. Audis in eadem sententia respondentem Iulianum: *Gratiam misericordiam Christi multo locupletem esse muneribus, hoc est, baptismum parvulis in pura natura bonitate nascentibus multa divinae gratiae munera conferre: & tamen Augustinum exprobrantem, quod superfluum putaret esse baptismum. Quomodo, qua ratione? nisi quia hoc ipso quo sine peccato sunt, necessario sunt voluntate conjuncti Deo? Ideoque novi homines & adoptati in filios Dei, quae Dei munera parvulis per baptismum conferri debere esse coquebant. Ne quem enim lateat ista intelligere Iulianum, per locupletem multis muneribus gratiam Dei, statim adiecit: *Hoc quod inest, parvulis Deus condendo fecit, beneficium suum imat augmentis. Et quoniam ista beneficiorum augmenta? Accipe interpretem verborum tuorum Iulianum: Christus quiescit super te, denique, auge circa imaginem suam circumdare rate beneficia, & quos fecerat condendo bonos, id est, quos fecerat creando vi pura natura bonos & sine peccato, facit emendando, adoptandoque meliores. De quibus effectibus gratia supernaturalis plura in dogmatibus Pelagianorum diximus. Hanc igitur baptismi tanquam superflui inanitatem obijcit & alijs locis, & praestitur ad eam confutandam Pelagianorum argumenta compellere: sed de multis obsecro te, parvulis baptizatis Christus aliquid prodest, an nihil prodest. Necesse est, ut dicat prodesse. Premissa mole inatri Ecclesia. Fortè quidem se aut hoc dicens, non rationationis eorum ad hoc videtur compellere, sed auctoritate reprimuntur Ecclesia, ne non dicant si quid dominum obtruantur, sed ipsorum infantum sacrum inis tanquam suavis peritabatur. Si enim dixerint, nihil prodesse Christum baptizatis infantibus, nihil aliud dicunt, quam superfluo baptizantur infantes &c. Itaque solo timore hominum non aperte dicebant, quod quidem, ut alibi ait, postea essent aliquando dicturi, superfluo baptizari parvulos; latenter tamen hoc sciebant, & eorum ad hoc rationationes compellere Augustino videbantur. Nimirum quia hominibus sanis sine peccati labe in pura natura innocentia nascentibus non est gratia innovationis vel adoptionis necessaria propter quam baptismum adhiberi dicebantur. Quia hoc ipso necesse est eos esse recta voluntate,***

164. f. 383.

Fol. 384.

Lib. 6. cont. Iul. 6. 3.

Fol. 384. cont. Iul. 6. 3.

Ibid.

Lib. 3. cont. Iul. 6. 3. ep. imp. 1. 59.

Sic 14. de verb. post. 1. 27.

cont. Iul. 6. 3.

conjunctos Deo & consequenter filios Dei. Qui sensus Augustini ut adhuc elucescat luculentius, & ut loquuntur, à priori.

Quintò, non raro docet adversus eosdem adversarios, solum peccatum esse, quod à Deo creaturam rationalem separet. Hoc est, impossibile esse, ut creatura rationalis non sit amica creatori & consequenter diligens ac dilecta Dei & assumpta in numerum filiorum eius, hoc ipso quo peccato tanquam muro inter Deum & hominem intercludente caret.

Cap. 25.

Hinc in libro de Spiritu & littera: *Vi hominum Dei quod diligunt, Deus sit ipse quem diligunt, inter quem & homines nisi peccata non separant.* Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione, ubi Pelagiani dixerant, non baptizari parvulos ut à peccato liberarentur, qui sine peccato in innocentia naturæ puritate nati essent, sed ut spirituali procreationem non habentes crearentur in Christo, & ipsius regni colorum participes fierent eo modo filij & heredes Dei, coheredes autem Christi, hoc est, ut Scholasticorum loquamur phrasi, ut supernaturaliter ad statum filiorum Dei eleventur; aliquoties Augustinus eandem illam repetit sententiam, ut concludat, eos jam esse filios & heredes Dei, si, quemadmodum Pelagiani sentiebant à peccato essent immunes. *Solutio*, inquit, *reatu cui originaliter erat obnoxius, perspicitur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens, ut æternum iustificatos presentia creatoris illuminat.* Peccata enim sola separant inter homines & Deum.

Lib. 2. c. 18.

Ex quo necessarium est sequi, ut si peccati remissione non indigeant, necessario eos velut iustificatos & filios Dei presentia creatoris illuminet. Et iterum adversus eandem Pelagianam opinionem: *Potro si à salute ac vita æterna hominem nisi peccata non separant, per hoc Sacramentum non nisi peccati reatus in parvulis solvitur.* Quasi dicat, alioquin nullo modo necesse esset parvulos propter acquirendam æternam salutem baptizari; hoc ipso enim salvi deberent esse cum Deo, quo eos vos Pelagiani sine peccato in puritate naturæ nasci constituitis. Nam ut etiam contra Manichæos omnis elevationis supernaturalis prorsus ignotes dicit, *Inter creaturam rationalem & Deum, non separat nisi voluntas prava.* Ut necesse sit eam esse cum Deo, hoc est, voluntate & amore conjunctam Deo per hoc ipsum quod pravâ voluntate intercurrente caret.

Cap. 24.

Ex quibus tam crebris tamque concinens

Lib. de fide
cont. Mani.
c. 44.

tibus undique sibi locis perspicue patere mihi videtur, hoc omnino sentire, totâque suæ disputationis mole agere contra Pelagianos Augustinum, ut convincat statum illum naturalis innocentie, seu ut loquuntur, puræ naturæ, in quo nasci volebant homines, & per baptismum ad supernaturalem statum adoptionis filiorum Dei elevari, esse impossibilem, unoque verbo talem, ex quo sequatur baptismum esse superfluum, frustra parvulos fieri Christianos; & hoc ipsos sentire, nec ausos dicere Pelagianos; eo quod hoc ipso quo sunt innocentes, sint etiam filij & heredes Dei, à cuius hereditate creatura rationalis non potest nisi intercurrente iniquitate separari: vel certè, si effectum illum adoptionis & supernaturalis sanctificationis in parvulis baptismus operatur, ut hæresis illa prædicabat, injustum esse vel inhumum Deo, sub cuius gubernatione creatura rationalis sine ullo suo vel suorum peccato, adoptione & populi sui societate privatur. Quam genivnam esse sententiam ejus longè uberius paulò post, cum de vita æterna locuturi sumus, Deo juvante demonstrabimus.

Hunc igitur gratiæ divinæ cum creatura rationali innocente nexum individuum indicare fortassis voluit Augustinus quando Iuliano dicente bonam hominum naturam, scilicet naturaliter (sicut ipse de naturæ bonitate loqui solet) quæ talis gratiæ opulationem meretur. Respondet Augustinus: *Quod grante audirem, si hoc propierea, quia rationalis natura est, diceret.* Hoc est, meritum gratiæ improprie dictum quod ratione naturæ consideratum, libenter admitterem, non tamen meritum alicujus voluntatis aut operis boni, quo omnis gratia funditus interimitur. Nam explicans verba sua, *Negus enim, inquit, gratia Dei per IESVM Christum Dominum nostrum lapidibus aut lignis pecoribusque testatur, sed quia imago Dei est, meretur hanc gratiam: non tamen ut eius bona voluntas possit præcedere præter gratiam, ne vel ipsam prior det, ut retribuat illi, ac sic gratia iam non sit gratia; sed locus iste in alium fortè sensum trahi potest. Nunc causas paulisper exploremus, propter quas gratia dilectionis Dei, quæ etiam adoptatur creatura rationalis in filium Dei, innocenti naturæ tam arctè juncta sit. Quamvis enim hic illic sparsim indicatæ sint, non inutile fuerit eas, & simul paulò explicatius oculis subijcere.*

CAPVT XIX.

Causæ deducuntur latius, cur creatura rationalis condi non posset sine bona voluntate & sapientia, vel certè sine diligendi Dei & sapienter vivendi potestate.

QUOD ut Deo, tenuitatem nostram adjuvante, præstemus, tria hic supponenda sunt. Primum non esse aliam sanctificationis aut adoptionis gratiam Augustino, quam charitatem sive cultum amorem Dei, quod suo loco decla-

randum est, tanquam in ejus doctrina indubitatum: Secundum amorem Dei nullam agnoscere in scriptis ejus, nisi quem Spiritus sanctus per gratiam suam diffundit in cordibus nostris; Adde tertium, nullam omnino esse bonam voluntatem, hoc est, volitionem Augustinus,

Augustino, quam eundem illum amorem Dei. Omnis reliqua voluntas est ei prava cupiditas quia dilectio creaturæ, hærens in creatura, quæ creaturæ rationali divinâ æternæque lege prohibetur. Duo postrema suis locis explicata & probata sunt.

Prima itaque & vera ratio videtur esse, quæ ex omnibus præcedentibus colligitur, & aliquoties etiam tacta est, quia cum creatura rationalis necessario ad aliquid suâ voluntate moveatur, & ille motus voluntatis vel bonus vel malus sit: cum non possit voluntas ita in medio consistere, ut neque sit bona neque mala. Si enim movetur, ergo vel sursum vel deorsum, id est ad Deum vel ad creaturam. Si ad Deum, erit motus voluntatis bonus, & vera charitas Dei: si ad creaturam erit voluntas mala. Imo si vel moveatur non ad Deum, jam est voluntas mala, quia non diligere Deum creaturæ rationali intrinsecè malum est. Quamquam ex hoc ipso quod non diligit Deum, necesse sit, aliud à Deo diligi, & quid hoc nisi creatura? Et hoc ipsum erit ei voluntas mala, quæ cupiditas Augustino dicitur. Breviter hæc omnia expressit quando dixit: Quamquam voluntas nram si potest in medio consistere ut nec bona nec mala sit, aut enim iustum diligimus, id est Deum ut ante diximus, & bona est. & si magis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est; aut si omnino non diligimus, non bona est. Quis vero dubitet dicere voluntatem nullo enim iustitiam diligentem, non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem? Vides hoc argumentum ex contradictorijs esse contextum. Si voluntas diligit iustitiam bona est, si non diligit mala, imo pessima. Cum ergo non possit Deus creaturam rationalem cum mala pessimaque voluntate condere necesse est ut eam cum bona voluntate, hoc est casto sui amore producat. Quod Augustini verbis consequenter ita possumus colligere: Si ergo voluntas aut bona est aut mala, & utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo, quandoquocunque creaturæ rationales inspicimur. Quod eodem ratiocinandi secutitate colligit in libris de Civitate Dei ubi disputat, utrum sibi bonam voluntatem, id est voluntatis motum fecerint ipsi Angeli recte conditi a Deo. Si, inquit, boni Angeli fuerint prius sine bona voluntate, eamque in seipsis Deo non operante fecerunt, ergo meliores à seipsis quam ab illo facti sunt? Absit. Quid enim erant sine bona voluntate nisi mali? Ecce si Angeli sine bona voluntate à Deo facti sunt, jam mali à Deo facti sunt, hoc ipso quo sine bona voluntate facti sunt. Unde hoc, nisi ex illo capite quod supra tetigit Augustinus, quia voluntas nullo modo diligens Deum, non modo mala sed etiam pessima voluntas est. Nam bonam voluntatem non aliud ibi esse quam veram charitatem Dei, ibidem non tacet Augustinus, dum sæpius bonam voluntatem explicat per amorem, amorem Dei, amorem castum, amorem divini gratiam, & huiusmodi. Sicut ergo fieri non potest, quin linea hoc ipso quo non

est recta curva sit, & homo, hoc ipso quo non vigilat dormiat, ita fieri nequit, quin voluntas hoc ipso quo non est recta perversa sit, & hoc ipso quo non est bona sit mala. Nam rectam esse creaturam rationalem, quemadmodum non est aliud quam esse voluntatis bonæ, sine qua rectitudo esse non potest, ita quoque non est aliud quam esse sine culpa naturam vitiantem; non enim aliter quam per culpam & vitium velut privationem suam bona voluntas ista & rectitudo deficere potest. Malum enim etiam in moribus est privatio boni. Quæ brevis in sinuavit Augustinus cum dixit: Fecit Deus sicut scriptum est, Lib. 14. de Civit. c. 11. Non enim rectus esset bonam non habens voluntatem. Quod alibi per absentiam culpæ explicat: Creatus est primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio, creatus est rectus. Serm. 11. de verb. Ap. cap. 20.

Neque verò fingi hæc potest aliqua rectitudo voluntatis, alia quam sit voluntas bona, quasi recta possit esse creatura rationalis sine illa divini amoris gratia, quam solam bonam voluntatem Augustinus agnoscit. Nam idem ipse sæpe constanterque docet, creaturam rationalem si Deus statim ab ipso initio creationis non coercuisset motum ejus, ut voluntatem ejus sua ad seipsum gratia revocasset informem, tenebrosam, deluxuram fuisse suis cupiditatibus. In quo totum creaturæ rationalis malum situm est, æternâ & indispensable lege prohibitum. Audite quanta diligentia freni istius aurei, hoc est divini gratiæ seu amoris necessitatem inculcet Augustinus, ne creatura rationalis, non solum lapsa, sed etiam ex recentissimis figuli sui manibus exiens, mox deorsum pondere cupiditatis illicitæ prolabatur, & tenebrosa, & inquiet, vagabundis per creaturas deliquis fluitet. Nam statim initio libri decimi-tertij Confessionum dicit Deo. Spiritualia quæ creata fuerant itura fuisse in immoderationem & in longinquam dissimilitudinem tuam & pensura fuisse informia, nisi per idem verbum revocarentur ad unitatem tuam & formarentur. Ex mox iterum: Quid te promeruit inchoatio creatura spiritualis ut saltem tenebrosa fluitaret. Similis abyssio tui dissimilis, nisi per idem verbum converteretur ad idem, à quo facta est, atque ab eo illuminata lux fieret? Et haud multis interpolitis; Multa diximus de abyssio tenebrosa, secundum spiritus informitatis vagabunda deliquit, nisi converteretur ad eum à quo erat qualiscunque vita, & illuminatione fieret speciosa vita, & esset calum cali &c. Et adhuc apertius; De fluxit angelus, defluxit anima hominis, & indicaverunt abyssum universa spirituales creature in profundo tenebroso nisi duxisses ab initio, sint lux, & facta est lux, & inhaereret tibi omnis obediens intelligentia celestis civitatis. Et quid fuisset creatura spiritualis nisi sic illuminata divinitus inhaerisset creatori suo? Alioquin & ipsum calum cali, id est Angeli sancti tenebrosa abyssi esset in se, nunc autem lux in Domino. Et rursum explicat eius, ut metaphorarum nonnulla obscuritas miris assuetis phrasibus ejus patefceret: beata

Lib. 14. de Civit. c. 11.

Serm. 11. de verb. Ap. cap. 20.

Lib. 3. contra Iul. cap. 2.

Cap. 4.

Cap. 5.

Cap. 10.

678A-

creatura qua non novit aliud quam scilicet igne
divini amoris attolli sursum, cum esset ipsa
aliud, nisi dono tuo quod superferitur superbum mu-
tabile, mox ut facta est, attolleretur nullo intervallo
temporis in ea vocatione qua dixisti Fiat lux & facta
est lux. In nobis enim distinguitur tempore, quo tene-
bra & lux efformantur. In illa vero dictum est quid esset
nisi illuminaretur, & ita dictum est quasi prius fuerit
lux & tenebra ut apparet causa qua factum est,
ut aliter esset, id est ut alumen indeficiens conver-
sa lux esset qui potest intelligi, & qui non potest a te
petri. Ecce quomodo differt quam dilucide,
quam sollicitè exponit & commendat nobis
creaturam spiritalem nisi in ipso creatoris ar-
ticulo fuisset à Deo illuminata & dono Spiri-
tus sancti sublata in Deum, informem, tene-
brosam, similem abyssu, Deo dissimilem fu-
turam fuisse. Non enim ut in nobis qui
re ipsa Deo dissimiles & peccatis tenebrosi sumus,
tenebra in Angelis illuminationem
præcessere, sed natura tantum; quia re ipsa
fuissent in illis dissimilitudo Dei ac tenebra, &
instar abyssi deorsum cupiditatibus fluxissent,
nisi fuissent mox Deo illuminante lux in Do-
minum. Quod & omni ambiguitatis incerto
carentibus verbis, dicit in alio confessionum
lib. 12. con-
fess. cap. 15. suarum loco Idonea est, creata sapientia seu
angelica creatura, faciem tuam semper videre, nec
usquam desectitur ab ea, quo sit in nulla mutatione
variatur: inest ei tamen ipsa mutabilitas, unde tene-
bresceret & frigidesceret, nisi amore grandi tibi coha-
rens tanquam semper mirides luceret & ferveret ex-
te. Et in libris de Genesi ad litteram de crea-
tione lucis seu angelicæ naturæ loquens: In-
tellectus vita nisi ad creatorem illuminanda con-
verteretur, fluitaret informiter. Cum autem conversa
& illuminata est, factum est quod in verbo Dei di-
ctum est fiat lux. Omnia proflus vana atque fal-
sa sunt, si creatura spiritualis naturaliter adhæ-
rere Deo sine spiritali illuminatione, sine do-
ni celestis infusione, sine illo amore grandi
divinæ charitatis qua Angeli sancti lucere &
fervere noscuntur. Et tamen Augustinus le-
curissimè creberrimèque dicit, nisi ista luce
mox à creatione claresceret, & amore fer-
veret, fluxam, tenebrosam ac dissimilem fu-
turam Deo, tenebrosam abyssu similem. Ne
quis verò, cui lectio sancti Augustini minus
usitata est, forte fluctuet, quid sit illa infor-
mitas, illa tenebrositas, illa immoderatio,
illa longinqua dissimilitudo Dei, in quibus
creatura rationalis fluitaret, nisi continuo
fieret lux in Domino & amore grandi con-
verteretur ad Deum; quanquam ipsa veritas
in verbis fulgeat, operæ tamen pretium est
paucis ostendere non aliud illis significari,
quam vitam creaturæ spiritualis averfam à
Deo, cupiditibus terrenis instar abyssi flui-
tantem, tenebris porcorum cœcam. Nam in
eodem ipso loco unde cuncta penè testimo-
nia petivimus & ubi dixerat creaturam spiri-
talem fluitare tenebrosam, abyssu similem, Deo dissi-
mitem, nisi convertatur &c. causam reddit: Si-
cut enim corpori non hoc est esse quod pulchrum esse
lib. 13. con-
fess. cap. 2. aliquando deformis esse non posset, ita etiam creato spi-

ritu non id est vivere, quod sapienter vivere, alioquin
incommutabiliter saperet. Bonum autem illi est habere
tibi semper, ne quod adeptus est conversione, aver-
sione lumen amittas, & relabatur in vitam tenebro-
se abyssi similem. Et mox addit ut plenius
intelligeretur sensus ejus: Et nos qui secundum
animam creatura spiritualis sumus aversi à te nostro
lumine, in ea vita, scilicet tenebrosa fluitante &c.
Fumus, aliquando tenebra, id est peccatores, &
in reliquis obscuritatis laboramus donec finis infi-
ritia tua &c. Et infra cupiditati deorsum flui-
tanti opponens charitatem sublevantem sur-
sum: Cui dicam, quomodo dicam de pondere capi-
ditatis in abruptum abyssi, & de sublevatione cha-
ritatis per Spiritum sanctum qui superferrebat super
aqua illas abyssi fluitantis. Et exponens quid
sint illa cupiditas atque charitas, Affectus, in-
quit, sunt, amores sunt, immunditia spiritus nostri
defluens inferius amore curarum, & sanctitas Spiri-
tus tui attollens nos superius amore securitatis. Hinc
statim addit & Angelum & animam hominis
defluxisse, & ita indicasse illo defluxu suo à Deo,
abyssum illam in profundo tenebroso, quæ in suos
motus erupisset nisi dixisset Deus ab initio fiat
lux & inhabitasset Deo: quam informitatem prop-
terea dicit non placere imo etiam displicere Deo.
Hinc alibi de illa eadem informitate creaturæ
spiritualis disputans, Averse, inquit, à sapientia
incommutabili, stultè ac misèrè vivit, quæ informitas
eius est. Formatur autem conversa ad incommutabile
lumen sapientia ut sapienter ac beatè vivat. Ante
quam conversionis formam dicit eam infermiter
fluitare. Hinc in libris de Civitate Dei tra-
ctans eundem illum Genesis locum, quo di-
citur facta lux, hoc est Angeli creati atque
sanctificati eos esse dicit Apostolica phrasi,
lucem in Domino, sed in seipsis tenebras quia priva-
tos participatione lucis æternæ. Hanc privationem
malam esse, & per eam immundum fieri spiritum.
Et mox, Sicut aer tenebrescit ista luce desertus, ita
tenebrescere animam sapientia luce privatam. Et
infra iterum focetatem Angelorum tanquam
lucem illustratione veritatis intelligibiliter fulgere
tradit; contrarias verò luci tenebras esse averforam
à luce iustitia terribiliter mentes. Ut nihil cer-
tius esse videatur quam quod per illam infor-
mitatem & immoderationem ac dissimilitu-
dinem Dei, ac denique per illas tenebras seu
abyssum tenebrosam vagis deliquis fluitan-
tem, Augustinus mentis rationalis stultitiam
à sapientia formante alienam, malitiam ejus
tenebrosam, cœcamque cupiditatem intelli-
gat, qua instar abyssi tenebrosæ fluitaret nisi
mox ut creatur, in Dei sapientiam velut for-
mam ejus, & in lucem ejus pondere amoris
revocetur.

Quod sanè ex alio quoque capite perspi-
cuum est, nam sicut necesse est creaturam
rationalem juxta Augustinum esse voluntatis
malæ hoc ipso quo non est bonæ; & perversam
hoc ipso quo non est recta, ita quoque
necesse est esse insipientem ac stultam in mori-
bus suis hoc ipso quo non est sapiens. Stulti-
tiam autem gravissimum vitium esse nemo sa-
piens dubitat. Expressa est & ista, asseve-
rantissima

rantiſſima doctrina ſancti Auguſtini, ſtatim
 ab initio conuerſionis tradita, & in limine
 mortis confirmata, nam ante baptiſmum in
 diſputatione dei natalis ſui cum Monica
 matre & ſodalibus ſuis inſtituta, ſcientia eſt,
 inquit, contraria ſapientie & ita contraria, ut
 mors vitæ, ut beata vita miſera, hoc eſt ſine aliquo
 medio. Nam ut omnis non beatus homo miſer eſt, om-
 niſſi homo non mortuus vivit, ſic omnem non ſtultum
 nec eſſe ſapientem. Vbi patet ſtultitiam ni-
 hil eſſe aliud quam privationem ſapientie,
 ſicut mortem vitæ, & ideo ſine medio reſpe-
 ctu ſubjecti capaciſ. Vnde ſtatim adiicit; Quid
 eſt ſapientiam non habere? Nonne hoc eſt habere
 ſtultitiam? Hoc inquit. Quid autem ſtultitia?
 Accipe. Credo vos concedere animum ſtultum eſſe
 vinum, omniaq; animæ vitia uno ſtultitia nomine
 includi. Et poſt baptiſmum ſtatim à Preſby-
 terio: Nemine, inquit, dubium eſt omnes homines
 aut ſtultos aut ſapientes eſſe, quis vero ſapiens,
 quis ſtultus? Audi: Nunc autem ſapientes voco
 non corruptos & ingenioſos homines, ſed eos quibus
 inſeſt quanta inſeſt homini poteſt ipſius hominis Deiſ,
 ſimiliſime percepta cognitio atque huius cognitioni vita
 iureſq; congruentes. Ceteros autem cuiuſq; modi ar-
 tibus iureſq; affectuſq; ſunt, qualibet victu probandi ſive
 improbandi ſtultorum in numero deputaverim. Ex
 quo patet illum Auguſtino eſſe ſtultum cui
 deſt Dei cognitio, & cognitioni vita mo-
 reſq; congruentes, ſive ut ipſe poſtea dicit,
 qui caret ſapientia: Talis enim eſt ſtultus, qui
 non habet lucem ſapientie nec aliter quam
 ſtulte agere ſeu peccare poteſt. Diſtinctionem
 illam in Retractationibus confirmavit. Nam
 cum ſibi objeciſſet quod illa ſua verba alijs
 regnare viderentur, quibus in alio libro di-
 xerat, Quasi vero natura humana præter ſtultitiam
 & ſapientiam nullam median recipiat affectionem
 que nec ſtultitia nec ſapientia diſpoſit, reſpondet
 ſe illa dicendo parvos intuitum eſſe, quos, in-
 quit, nec ſapientes nec ſtultos poſſumus proprie di-
 cere. Non autem, videlicet in libro de utilitate
 credendi, ſapientes aut ſtultos eſſe omnes homines
 dixi, eos volens intelligi, qui iam ratione utuntur,
 que diſcrimantur a pecoribus, ut homines ſunt. Ex
 quo liquet etiam hominem omnemque om-
 nino creaturam rationalem cum primo con-
 deretur, ſi capax erat ſapientie, aut ſapien-
 tem neceſſario aut ſtultum fuiſſe, nec ab ea
 diſtinctione excipi poſſe niſi eos qui rationis &
 uſus libertatis incapaces fuerint. Necelle eſt
 igitur ut creatura rationalis capax ſapientie
 etiam reipſa ſapiens condita fuerit, quia ut
 Lib. de vita dicit Auguſtinus, Sapientiam non habere eſt ha-
 bere in diſpoſitione vitium. Et: Stultitia eſt maximum vitium,
 omniaque animi vitia complectitur, neque
 Lib. 3. de lib. Deus viſum auctor eſſe poteſt. Nullum enim
 ar. cap. 24. recte factum niſi à ſapientia ſaltem in-
 choata ſola peccata à ſtultitia proficiſcuntur.
 Nam, inquit Auguſtinus, omne factum ſi recte fa-
 ctum non eſt, peccatum eſt. Nec recte factum eſſe nullo
 modo poteſt quod non à recta ratione proficiſcitur.
 Porro recta ratio eſt ipſa virtus. Cuius autem hominum

A virtus niſi ſapientis animo præſto eſt. Solus igitur ſa-
 piens non peccat. Stultus ergo omnis peccat, niſi in iſt
 factis in quibus ſapientia obtemperaverit. A recta enim
 ratione alia facta proficiſcuntur. Cum ergo non
 poſſit Deus hominem ſtultum fingere, hoc
 eſt in illa animi conſtitutione, ut nihil niſi
 peccare poſſit neceſſarium proſectio eſt ut ſa-
 pientem, hoc eſt cum recta ratione & virtute
 & ſapientia, ſeu quod idem eſt cum Dei cha-
 ritate creet. Nam quemadmodum affirmati-
 ve dicit: Mens cum meminit, intelligit ac di-
 liget eum à quo facta eſt, ſapiens ipſa ſu: ita ne-
 gative, ſi autem non facit etiam cum ſui meminit,
 ſeſeq; intelligit ac diligit ſtulta eſt. Ipſum videli-
 cet non diligere Deum eſt carere ſapientia &
 habere ſtultitiam. Nam ſicut nulla eſt Au-
 guſtino virtus ſine charitate Dei quæ inten-
 tionem rectam facit, ita nulla ſapientia ſine
 eadem illa charitate Dei, juxta illud Scrip-
 turæ quod citare ſolet, Ecce pietas eſt ſapientia,
 & illud quod adiungit: Porro pietas cultus
 Dei eſt, nec colitur niſi amando. Summa igitur &
 vera ſapientia eſt in præcepto illi, Diliges Dominum
 Deum tuum ex toto corde tuo &c. Ac per hoc ſa-
 pientia eſt charitas Dei. An naturalis? An
 viribus arbitrij ex corde manans? Nec diſun-
 ditur in cordibus noſtris niſi per Spiritum ſanctum
 qui datus eſt nobis. Eodem videlicet ſancto Spi-
 ritu proclamante, omnis ſapientia à Domino Deo
 eſt. Cum hac igitur charitate, aut certe
 diligendi Dei poteſtate, cum hac ſapientia,
 ſeu ſapienter vivendi facultate creatura ratio-
 nalis condi debet, ſi condenda eſt, ne alio-
 quin Deus ipſe quod abſit ſtultitia & pecca-
 torum inde ſequentium auctor eſſe conſe-
 cutur.

Vna tantum hic difficultas moveri videtur
 poſſe, adverſus hoc argumentum de malitia
 de perverſitate, de informitate, de tenebroſi-
 tate, de ſtultitia creaturæ rationalis, quæ vi-
 dentur ſequi, niſi bonæ voluntatis, niſi recta,
 niſi formata, niſi lucida, niſi ſapiens creetur.
 Si enim Deus eam conderet ſine charitate &
 conſequenter ſine ſapientia & animi rectitudi-
 ne, non poſſet iſta creatura mala, perverſa,
 ſtulta vel eſſe vel dici, ſed eſſet in ea innocens
 & media quedam affectio nec bona nec mala.
 Quibusdam enim exiſtimantibus diabolum
 ab initio creatum eſſe peccatorem juxta illud:
 Ab initio diabolus peccat, reſpondet Auguſtinus,
 non intelligunt ſi naturale eſt, nullo modo eſſe pecca-
 tum. Et alibi cum de Angelis recenter condi-
 tis id quod citavimus pronunciat, Qui tunc
 erant ſine bona voluntate, id eſt charitate niſi ma-
 li? Statim quali corrigendo adiicit, Aut ſi pro-
 pterea non mali, quia nec mala voluntas exiſtat,
 neque enim ab ea qua nondum ceperant habere, de-
 fecerant. Nimirum quia mala voluntas & con-
 ſequenter perverſitas & ſtultitia dici nequit
 niſi voluntario motu creatura à bona volun-
 tate deficiat. Vnde ſi ſic crearentur Angeli
 non mali, ſed non tam boni dici poſſent, quam
 ſi cum bona voluntate crearentur. Denique
 de creatione primi hominis diſſerens, utrum
 K k apicus

Lib. 14. de
 Trinit. c. 12.

Epist. 120.
 cap. 18.

Eccl. ſal. 1.

Lib. 11. de
 Civit. c. 15.

Lib. 12. c. 9.

sapiens an stultus creatus sit, allata similitudine infantis, qui neque stultus neque sapiens dici potest. Ita etiam, inquit, si quisquam tali affectione animatus, id est creatus esset, qualem habent illi, qui per negligentiam sapientia carent, nemo eum stultum recte diceret, quem non vitio sed natura talem videret. Est enim stultitia rerum appetendarum non qualibet, sed vitiosa ignorantia. Unde neque animal irrationale stultum dicimus, quia non accepit ut sapiens esse posset. Ex quibus Augustini verbis patet etiam si aliquis sine bona voluntate & sapientia conderetur, nullo tamen modo dici posse vel stultum vel malum, sed potius medio modo affectum, seu ut schola loquitur, naturaliter bonum.

Respondetur verissimum esse, quod si creatura sine bona voluntate & sapientia conderetur, ita ut neque bona seu diligentis Deum voluntatis, neque sapiens esse posset, ut Augustinus dicit, non eam fore malam, perversam aut stultam; idque propter eam rationem quam ipse in verbis citatis attingit. Nam ut alibi dicit: Natura in tantum vitiosa sunt in quantum ab eius a quo facta sunt arte discedunt. Et alibi: Quod si peccatum voluntatis tribuere volueris conditori, peccatum purgabis, qui nihil prater sui conditoris instituta commisit. Si enim non recedatur ab eo modo quo naturaliter factus est ita ut melius esse non possit, ea quae debet facit cum hac facit. Rectissime igitur ex huiusmodi institutione creatura purgatur; nihil enim eorum vitiorum cum quibus condita fingeretur, vel eorum quae sine vitandi potestate committeret ei vitio verti possent. Non tamen recte inde colligas ita revera rationalem creaturam condidisse. Est enim hypothesis impossibilis: qualis & illa est qua dicimus creaturam non peccaturam si Deus, ut Calvinus arbitratur, ad omnia flagitia & facinora raperet voluntatem ejus, vel ipsos ei inspiraret improbos voluntatis motus. Hoc enim ipso non essent motus voluntatis mali nec flagitia nec facinora, nisi, ut loquuntur, materialiter tantum. Sic igitur status ille animi sine bona voluntate, sine charitate, sine sapientia conditi, non esset vitium creaturae sed natura, non esset malus sed innocens & naturalis; non tamen sequitur auctorem ejus esse posse Deum. Deo enim esset voluntarius non creatura, unde Deo non creaturae imputari deberet perversitas ejus & quicquid scelerum ex illa creaturae voluntatis institutione nasceretur. Quae quidem essent materialiter scelera creaturae, vera tamen scelera & peccata Dei. Repugnant enim aeternae & immutabili legi ejus ut voluntate committantur & propterea sunt intrinsicè mala, nulla dispensatione à quocunque perpetranda. Quamobrem & ipse sanctus Augustinus qui mediam illam affectionem inter sapientiam & stultitiam in homine primum condendo videtur admittere, aperte quoque profiteretur, se illud ad compendium dicere voluisse, hoc est, ut compendio illius mediocritatis quae saltem in parvulis appareat, & proinde in hominibus possibilis videtur

A esse, quæstionem propositam, utrum primus homo sapiens an stultus esset conditus, non excuteret sed suffocaret. Sed, quod ad propositum nostrum sufficit, in illo ipso loco, ubi illam mediam affectionem modo jam dicto recipit, clarissime significat quoquo modo primus homo sine sapientia institueretur, ita tamen institui debuisse, ut si vellet, posset esse sapiens, hoc est ut posset bene sapienterque vivere; & consequenter ut præcepta benediciendi & præ ceteris omnibus diligendi Deum, sine quo nulla neque perfecta neque inchoata potest esse sapientia, posset implere. Si ergo, inquit Augustinus ex hypothese illius affectionis medice ita factus est homo ut quamvis sapiens nondum esset, præceptum tamen posset accipere, cui utique obtemperare deberet; nec illud iam mirum est quod seduci potuit, nec illud iniustum quod præcepto non obtemperans poenas luit, nec Creator eius auctor vitiorum est. Quia non habere sapientiam nondum erat vitium hominis, si nondum ut habere posset acceperat. Sed tamen haberet aliquid, quo si bene uti vellet, ad id quod non habebat ascenderet. Aliud est enim esse rationalem, aliud esse sapientem. Ratione sit quisque præcepti capax, cui fidem debet, ut quod præcipitur, faciat. Sicut a natura ratio præceptum capit, sic præcepti observatio sapientiam. Quod est autem natura ad capiendum præceptum, hoc est voluntas ad refrenandum. & sicut rationalis natura tanquam meritum est præcepti accipiendi, sic præcepti observatio meritum est accipiendae sapientiae. Et in loco paulo superius citato, tunc dicit hominem ea quae debet facere, cum non recedit à modo quo naturaliter factus est, ut uti vel melius esse non possit.

Ex his vides omnino supponere Augustinum hominem saltem cum observandi præcepti potestate condi debere, ut scilicet illud observando saltem posset esse sapiens, quia alioquin nec illud negligendo delinqueret, nec iuste illius neglectus poenas daret. Unde adiecit: Ex quo autem incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequam sit sapiens, si aut se non accommodet ad accipiendum præceptum aut cum acceperit non observet. Sapiens autem peccat, si se avertit à sapientia. Iam autem superius diversis testimoniis ejus asseruimus, summa iniquitatis & infamiae esse, ut peccati reus quisquam teneatur, qui non se ad quod facere non potuit. Necessè est igitur iuxta sanctum Doctorem ut quantumcunque non sapiens homo conderetur, sufficientissimum tamen, ut ipse loquitur, observandi præcepti facultate acciperet, cujus observatione sapientiam acciperet. Vtrumque autem certissimum est pertinere ad gratiam Dei. Nam neque præceptum diligendi Dei sine magna Dei gratia observari potest, neque sapientia primum observationis sine gratia obtineri: quorum postremum eodem illo loco adiecit: Sicut præceptum non est ab illo cui præcipitur, sed ab illo qui præcipit: sic sapientia non est ab illo qui illuminatur, sed ab illo qui illuminat. Primum verò infinitis lucubrationum suarum locis tradit. Nam & in ipso

in ipso libro undecimo de Civitate Dei, ubi dixerat Angelos sine bona voluntate, id est charitate Dei conditos, fore non quidem malos sed non tam bonos, quam si cum bona voluntate esse cepissent; mox adjicit nullo tamen modo eos potuisse in illa hypothese se facere meliores quam eos condidisset Deus, & proinde ipsam quoque bonam qualemcumque voluntatem; hoc est observandi præcepti aviditatem & potestatem, per Dei adiutorium accipere debuisse: *Sinon potuerunt; inquit, se ipsos facere meliores, quam eos ille fecerat, quia nemo melius quicquam facit: profecto & bonam voluntatem, id est dilectionem Dei, qua meliores essent, nisi operante adiutorio Creatoris habere non possent, quod ipse non solum de perfecta illa bona voluntate, seu ut ibi vocat, Divino amore intelligit, sed etiam de illa imperfecta qua quis inhiat sapientiae avidèque desiderat, ad eam præcepti observatione velut ad præmium pervenire. Sic enim seipsum adjiciendo declarat: Et cum id egit eorum voluntas bona, ut non ad seipsos qui minus erant, sed ad illum qui summus est converterentur, eiq; adhaerentes magis essent, eiq; participatione sepius beateq; viverent: quid aliud ostenditur, nisi voluntatem quamlibet bonam, scilicet etiam illam imperfectam in qua condi ponebantur, inopem fuisse in solo desiderio remansuram, nisi ille, qui bonam naturam ex nihilo sui capax fecerat, ex seipso faceret implendo meliorem prius faciens excitando avidior. Ecce etiam ipsa excitatio aviditatis qua natura rationalis jam capax Dei desiderat in fletu Deo, hoc est habere divini amoris seu perfectæ bonæ voluntatis gratiam, non potest in ea nisi Deo excitante fieri; & in illo solo desiderio, cui vult Dei voluntatem seu præceptum facere, inops remansura est nisi Deus faciat eam ulterius Dei impletionem meliorem. In quibus verbis licet & in alijs paulo ante citatis, ex cap. 24. libri tertij de libero arbitrio, duo ad intelligendum Augustinum perspicua sunt. Primum quidem, duplicis generis ab eo poni bonam voluntatem, hoc est charitatem. Prima est perfecta, quam absolutissime Dei amorem, divinum amorem, divini amoris gratiam vocat; quæ videlicet creatura impletur Deo juxtaque fit & impletur sapien-*

tia, ita ut bona & sapiens dici possit, quam propterea in libris de libero arbitrio sapientiam vocat. Altera est imperfecta, quam nominat, quamlibet, seu qualemcumque bonam voluntatem, inopem (itemq; desiderium) qua creatura Dei excitatione fit avidior: quam in libris de libero arbitrio vocaverat voluntatem qua bene uti vellet eo quod haberet, hoc est, potestate observandi præcepta, ut ad id quod non habebat, hoc est, ad sapientiam ascenderet. Ita ut illi duo loca de Civitate & de libero arbitrio sibi ad amissim concinant.

Alterum verò hinc perspicuum est, quod si etiam hypothesis illa daretur ut sine perfecta bona voluntate & sapientia creatura rationalis condi possit, nunquam tamen admittit Augustinus posse condi, sine qualibet bona voluntate, hoc est, sine illa saltem imperfecta qua est inchoatio bonæ voluntatis perfectæ atque sapientiae, quam Deo aviditatem excitante; seu desiderium inspirante, velut præmium ipsius aviditatis & rectè usæ potestatis accipiat. Qua de causa & nos semper ursumus non posse creaturam rationalem condi sine Dei dilectione vel saltem sine Dei diligendi potestate, & qualis sine imperfecta charitate, seu bona voluntate (quæ desiderium Dei vel aviditas dicitur) nullo modo haberi potest. Nimirum ne alioquin, si utraq; careat creatura rationalis, quæ non nisi solâ Dei dilectionis potest esse bona vel recta, vel sapiens; ipsa præcepti dilectionis; quod si lex Dei incommutabilis ab æterno posuit, & in æternum ponet impossibilitate purgetur, Creator verò culpetur: dum iste fluxum ejus indefatigabili præcepto sursum revocat; illa verò non solum bonâ voluntate divinæ dilectionis, sed & auxilio aviditatem diligendi inspirante destituta, non potest nisi vagis deliquis deorsum in creaturas fluere, quod illi eadem illa indefatigabili lege prohibetur. Et hæc de primâ causa satis. Posset fortassis addi secundâ ex justitia Dei petita, sed quia paulo post de beatitudine creaturæ rationalis differentes; plura de isto capite dicturi sumus, inde pendendum erit si quid huc referri posse videatur.

CAPVT XX.

Quomodo bona voluntas in qua condi debet creatura rationalis, esset gratia.

QUOMODO jam gratiæ ratio cum tanta dandi necessitate coherere possit, paucis si Deus voluerit apeririendum est. Possem nodum istum ad hominem uno verbo solvere, respondendo illam Dei dilectionem, quæ sine aliquali bonæ voluntatis desiderio seu aviditate, ut Augustinus loquitur, esse non potest, eo modo esse gratiam, quo gratia sufficiens recentiorum Scholasticorum. Illam enim plerique ad præcepta sine peccati perpetratione custodienda, cunctis indifferenter ita tribuunt; ut

homini necessariam esse, nec à Deo ne quidem in poenam peccati, juxta nonnullos subtrahi posse consentiant; alioquin impossibilia fore præcepta Dei, hominem non peccatorem vel certe peccatorem in eo quod vitare non potest, quæ non dubitant sanæ doctrinæ repugnare. Et sanè quid est aliud gratia sufficiens ad præcepta Dei custodienda; nisi gratia illa imperfecta divinæ dilectionis, seu potestas diligendi Dei, sapienterque vivendi quam ex Augustini doctrina creaturæ rationali necessariam prædicamus, ne creatura peccatans

culpa careat, Deus iubendo in culpam cadat? Nisi enim gratia sufficiens Recentiorum talem afferat Dei diligendi, seu præcepti dilectionis observandi potestatem in quocunque tandem illa potestas sita sit, frustra gratiam sufficientem prædicant, cum nihil ad accusationem peccantis creatura, nihil ad excusationem iubentis Dei profutura sit. Vides ergo quanto rationabilis Augustinus nature rationali innocenti negari non posse fateatur, quod Scholastici etiam damnata pro iniquitate creatura debitum ac necessarium contra rationem & Augustinum esse profiterentur.

Iam verò nemini non facile est, debitum illud gratiæ cum ratione gratiæ, eodem ut Scholastici solent modo, adaptare. Dicunt enim esse gratiam absque, sed debitum nature ordinate ad finem supernaturalem, cum debito illum procurandi. Hoc est, esse gratiam præveniendi voluntatem ordinandi creaturam ad finem supernaturalem, debitum verò illam supponendo; ne aliquin videatur voluntas illa Dei ratione careat. Dico & ego gratiam esse præveniendi voluntatem concedendi creaturam in tanta dignitate, ut nulla omnino re nisi solo Deo satiari ac beari possit: quod cum sine gratia obtineri neque perfecte neque imperfecte, neque amando neque fruendo queat, illa voluntate supposita esse debitum, ne voluntas Dei ratione careat.

Quid enim absurdius & rationi magis adversum, quam condere velle excellentissimæ dignitatis creaturam, & eam huiusmodi subsidij destituere, sine quibus non solum beari nequeat, sed necesse sit miseriorem esse omnibus creaturis, vel in omnibus creaturarum cupiditatibus tabescere sine culpa & poena, vel ex ejus culpa iniquitatem, ex poena iniquitatem retorquere in Deum, ut qui fieri ab ea velit quod non potest facere, & operis reposita poenam quod ex ejus institutione perpetratum est? Quæ cum pietas qualiscunque creaturæ tanquam à divina sapientia & benignitate aliena prorsus exhorreat, merito sanctus Augustinus gratiam illam diligendi Dei omni creaturæ rationali innocenti tribuit, ut & beneficium ipsa debere, & si non fecerit ita esse possit: Ex eo enim quod non accipit nullus reus est, ex eo vero quod non facit quod debet, iustus reus est. Debet autem si accipit, & voluntatem liberam & sufficientissimam potestatem. Quæ quid aliud est nisi sufficientissima Dei gratia? Quoniam liberum arbitrium, ut profundissimus Doctor etiam de homine primo innocente loquitur, ad malum sufficit; ad bonum autem nihil est nisi adiuvetur ab omnipotenti bono.

Quapropter ut magis ratio gratiæ elucescat considerandum est. Primum gratiæ propriissime dictæ non repugnare delicta quælibet sibi contrarietates, decentias & congruentias & aequitates quæ oriuntur ex alijs capitibus quam iure creaturæ: nihil tamenque connaturalius innocenti imagini Dei cum capacitate Dei naturaliter coherere, quam gratia.

Vnde non veretur Augustinus Apostolicam phrasin dicere, quod per gratiam naturaliter homines quæ legem sunt faciunt. Causamque reddit quia vitium contra naturam est, quod utique sanat gratia. Hoc enim agi Spiritus gratia ut imaginem Dei in qua naturaliter facti sumus instaurari in nobis. Hinc nihil etiam congruentius, decentius, æquius respectu Dei, quam ut innocentis imagini quæ ad Deum velut finem suum naturalem ordinata est, gratia ad assequendum detur. Sape namque contingit ut aliquid sibi ipsi suisque attributis Deus debere dicatur, non solum iustitiæ sed etiam clementiæ, fidelitati, magnificentiæ, sapientiæ ceterisque attributis omnibus, ipsi denique misericordiæ & liberalitati, quæ quam maxime gratuita sunt operationis. Subinde namque secundum immutabiles rationes divinæ sapientiæ contingit, ut omnino deceat & æquum sit, Deum clementer & magnifice & misericorditer cum creaturis suis agere, quod si non faceret nihil omnino faceret contra iustitiæ in creatura, sed contra sapientiam suam; quam Deus non minus quam iustitiam suam præcise non potest. Non enim imaginandum est Deum quidlibet etiam deficere posse. Si enim promissit quippiam sub nulla etiam operis conditione, non dubium est eum teneri se promissione solvere, nec tamen desinet esse gratia id quod dedit. Sic enim promissit etiam gratiam suam quæ idcirco non desinit esse gratia. Vnde & Augustinus quodam loco dicit quod iustum sit misereri quorundam.

Quando igitur, istis modis vel sibi vel sapientiæ suæ vel alijs attributis Deus quippiam debet, ne videlicet alioquin inconvenienter vel insipienter agat, nihil omnino de gratiæ ratione tollit. Sapientiam autem suam inseparabiliter in omnibus Deus sequi debet. Hoc autem debitum tam arctum est ut non magis immutari possit quam ipse Deus. Vnde optime S. Anselmus in re simili: Sicut in Deo quantumlibet parvum inconveniens se quatur impossibilitas, ita quantumlibet parvam rationem, si maiori non vincitur, committatur necessitas. Impossibile est enim Deum inconvenienter, indecenter, insipienter contra rationem, inclementer, immisericorditer agere. Quod si ex huiusmodi attributorum decentia cadat effectus aliquis in creaturam, nihil omnino de ratione gratiæ decedit. Hinc est quod & ipsi Scholastici varijs exemplis simile debitum agnoverunt, sine gratiæ tamen præiudicio. Nam ita quidam eorum profitentur conservationem gratiæ non desinere esse gratiam quamvis immutabilis sit divinæ sapientiæ lex, ut neminem deserat nisi deseratur: homini in pura natura creato deberi quandam gratiam ordinis naturalis ad cavenda peccata propter nimiam infirmitatem ejus: gratiæ habituali deberi quandam auxilia actualia debito connaturalitatis, secundum illud, *In sum auxilium meum a Domino*, ubi hoc etiam perperam Augustinum sentire voluit, cum nihil certius sit in scriptis ejus.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 16.

Lib. de corr. & grat. c. 1.

Suarez 1. 3. de grat. c. 1. ult. nam in

idem lib. 3. de grat. c. 1. n. 9. c. 1. 1. 2. de grat. c. 1. 1. 2.

ejus quam omnia auxilia actualia hominis
lapi esse gratuita: remissionem peccati gratis
concedi respectu hominis & operum ejus, &
esse distinctum gratiæ beneficium à dilectio-
ne & penitentia, & tamen concedi secun-
dum iustitiam late sumptam prout dicit con-
venientiam ad id quod Deum decet: gratiam
Dei non desinere esse gratiā etiam si quoque
merito de congruo præveniatur. Quotō
rectius igitur profitebimur cum Augustino
gratiā dilectionis Dei, verissimam retine-
re rationem gratiæ, quamvis Deus eam nullo
iustitiæ debito, sed ex condecencia infirmi-
tatis creaturæ, ex lege suæ sapientiæ suæque
bonitatis & sanctitatis & misericordiæ
proprieque rectitudinis creaturæ innocentis
largiatur, ne alioquin omnia peccata & dile-
ctio ejus in inferiora dissens, in ipsum re-
volvatur Deum, qui ei dilectionem ex ne-
mine nisi ex Deo principio & sine suo religa-
re precepit.

Quod sane longè rationabilius esse perspi-
ciemus, si attenderimus non deesse præcipuos
Scholasticos qui cum quædam maxime tuean-
tur statum puræ naturæ & supernaturalis elo-
vationis, ipsā tamen compulsi veritatis per-
spicitate, fateantur Deum ex æquitate gra-
tiam illam innocentis debere creaturæ. Bellar-
minus quippe aperit proficitur, & quum om-
nino fuisse, ut Deus homini ad finem tam sublimem
gradatō, media necessaria non negaret. Et paulō
ante dicit hoc etiam Philosophos Ethnicos
vidisse. Nam quod addit, *nihil aliter secutu-
rum si negasset*, non satis liquet quomodo ve-
rum esse possit juxta supra citatam S. Anselmi
regulam, quam omnis librata suis momentis
ratio veram esse convincit. Si enim omnibus
circumstantiis perpenſis æquum est, ut Deus
innocenti creaturæ ad finem tam sublimem or-
dinatæ non denegat media necessaria, nulla
ratiocinatio efficiet, ut ejusdem circumstantiis
positis æquum sit denegare. Si enim æquitas
poscit ut media illa tribuantur, contrarium
æquitati, hoc est, iniquum erit si negentur.
Sicut si iustum est ut Deus premium reddat
merito, iniustum erit si negaverit. Quis ve-
rō dixerit, Deum posse facere cum creatura
ita quod non est æquum? Cum Scriptura
dicat, *Virga æquitatis virga regni tui*: Et ipsius
templum celebretur ut mirabile æquitate. Ut
sine merito, si negaret innocentis id quod
idem circumstantiis positis est æquum dare,
quædā ista, quod ablit, adversus eum inge-
mitur possit, *Corrupti in plateis veritas, & æqui-
tas non possit ingredi*.

Secundo, considerandum est gratiæ pro-
prium dictæ solummodo secundum do-
ctrinam Scripturarum & Augustini repugna-
re opus creaturæ cui illa debeat. Hoc est
enim quod Apostolica doctrina tradit, si gra-
tia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est
gratia. Et in eadem Epistola alio loco: *Ei qui
operatur merces non imputatur secundum gratiam,
sed secundum debitum*. Quia de causa sexcentis
locis Augustinus sola opera velut gratiæ di-

stinctiva submovet à gratuita vocatione &
justificatione peccatoris, si autem gratia utique
nullus meritis reddita, sed gratuita bonitate donata.
Et rursus explicans quomodo profus pro
nihilō Deus homines salvos faciat, nihil aliud
exhorret nisi meritum: *Nihil dederunt ut eis re-
tribueretur: pro nihilo salvos faciet illos*. Quasi
diceret nihil dederunt ergo pro nihilo. *Quis
prior dedit illi quasi suorum gratia meritorum? Quis
prior dedit illi? Quis prævenit gratiam, quæ gratis
datur? Et quomodo gratis sicut includitur in
essentia gratiæ? Si aliquid meritorum antecedit
gratiā, iam non gratis, sed ex debito redditur.*
Hinc & alibi: *Pluviam voluntariam non nisi gra-
tiam vult intelligi, non meritis redditam sed gratis
datam, unde & gratia nominatur*. Dedit enim
eam non quia digni eramus, sed quia voluit, id est
ex pura bonitate sua, nullo merito dignitatem
respectu gratiæ nobis conciliante. Eandem
explicans pluviz voluntariæ metaphoram:
*Multo congruentius intelligitur ipsa gratia pluvia vo-
luntaria quia nullis precedentibus operum meritis
gratis datur*. Et ex Apostolo probans illam
genuinam rationem gratiæ, *Si enim, inquit,
gratia iam non ex operibus; alioquin gratia iam non
est gratia*. Et alio in loco: *Rationalis natura
quia imago Dei est meretur hanc gratiam, non ta-
men ut eius bona voluntas possit præcedere præter gra-
tiam; ne vel ipsam prior det ut retribuatur illi, ac sic
gratia iam non sit gratia dum non datur gratuita,
sed redditur debita*. Ecce non veretur Augusti-
nus etiam meritum gratiæ improprie dictum
assignare naturæ, dummodo nullum opus ejus
gratiā vel voluntas bona præcedat. Illis
quippe funditus gratiam interim juxta do-
ctrinam Apostolicam non est dubium. Itaque
in libro contra Secundinum meritum illud
improprium naturæ, meritis operum proprie
dictis opponit: *Omnia bona &c. certis ac distri-
buis gradibus ordinata sunt, partim locorum inter-
vallis ac sedibus, sicut omnia corporalia; partim me-
ritis naturalibus; sicut anima præponitur corpori;
partim meritis premiorum atque penarum, sicut ani-
ma vel attollitur ad quietem &c.* Et lib. vigesimo
sexto contra Faustum: *Mutans omnia mutabilia
pro meritis sive naturalium sive factorum*. Ex ea-
dem illa radice sæpe docet etiam naturam
esse veram gratiam, hoc est, gratuitum do-
num, quia nullis operibus retributa est, nec
unquam ex alio capite gratiam esse docet,
sicut frequenter docet, quam ex eo quod ho-
mo nec eam facere potuit, nec aliquid ope-
ris quo Deum vel inviraret ut fieret. Quodam
non improbanda ratione dicitur gratia Dei quæ crea-
tis sumus, ut non nihil essemus, nec ita essemus ali-
quid ut cadaver quod non vivit. & arbor quæ non
sentit, aut pecus quod non intelligit, sed homines
qui & essemus, & viveremus, & intelligeremus. &
de hoc tanto beneficio Creatori nostro gratiam agere
debeamus; unde merito & ista gratia dicitur potius
quia non precedentium operum meritis, sed potius
Dei bonitate donata est. Et in sermonibus de
verbis Apostoli: *Natura non præcedit gratiam, sed
licet de qua cum Pelagianis erat contro-
versia, sed est potius gratia, ideo potius gratia*.

gratia, quia & ipsa gratis concessa est. Non enim homo qui non erat premeruit ut esset. Vbi latissime prosequitur omnia omnino in quibus præcellit brutis humana natura, gratis esse data, quia meritum nullum, dignitas operis nulla præcessit. Cujus rei plurima occurrent testimonia, sed eis recitandis non est opus fatigare lectorem. Nam in universis operibus ejus ubi sexcenties gratia tangitur, vix alia unquam, quantum observare potui, gratuita gratia ratio reperietur, quam quia gratis, id est pro nullo operis merito data est.

Quod si sicut Augustinus etiam illud improprie dictum naturæ meritum à gratia submovere videatur, tunc peculiariter de gratia non primæ conditionis, sed Christi redemptoris loquitur, nam gratia redemptoris non tantum meritum voluntatis, sed etiam naturæ adversatur. Est enim gratia qua natura jam damnata misericorditer à damnationis massa liberatur. Ex quo fit etiam ut demeritum culpa omnino supponat, quæ non nisi per gratuitam indulgentiam deleatur; neque prorsus quicquam in naturâ secundum illum statum absolute perfectâ reperiri possit, cui gratia aliter dari debeat, quam per puram putam misericordiam indulgentis, vindictamque remittentis Dei; repugnat enim ei non modo meritum qualecunque voluntatis, sed etiam naturæ innocentia, contra quam nullo pacto vindictæ justitia, qua talis gratia subtrahitur exerceri potest. De qua gratia loquitur in Epistola ad Paulinûm: *ibi enim gratia est indulgentia, ubi iusta posset esse vindicta.* De qua etiam loquitur in libris ad Bonifacium, quando dicit quod Manichæi & Pelagiani gratiam Dei simul oppugnant. Nam Manichæi meriti naturæ bonæ, Pelagiani autem meritis voluntatis bonæ perhibent divinitus subtrahi. Et libro de dono perseverantiae: *Numquid ergo hominâ natura due sunt? Absit. Si dua naturæ essent gratia illa non esset. Nulli enim daretur gratuita liberatio, si natura debita redderetur.* Nam ex ipsis locorum circumstantiis, imo verbis perspicuum est, cum de gratia liberationis ex meritis ac statu damnationis loqui. Cujusmodi gratia prorsus evertitur, si innocens natura fuerit. Quamquâ de istis duobus postremis locis alia duplex solutio adhiberi possit. Prima, quia illud meritum naturæ quod Manichæi statuebant erat meritum naturæ tam sublimis dignitatis, ut gratia excellentiam infinitis partibus superaret. Ponebant enim animam rationalem esse partem substantiæ Dei, quemadmodum plurimis locis Augustini certum est. Hæc autem gratiam immensâ dignitate suâ sine comparatione superat. Altera est, quod quamvis verba ista meritum naturæ præ se ferant videlicet divinæ, qualem animam esse censabant; recta tamen illud meritum in actionibus & laboribus ejusdem naturæ collocabant. Putabant enim labores illius naturæ tales esse, ut hoc ipso quo à tam sublimi natura procederent, deberetur eis liberatio per gratiam Salvatoris; quo tamen ipso natu-

ram gratuita liberationis destruebant. Pater hoc ex illo ipso loco ad Bonif. qui citatur; nam statim verbis allegatis adjicit: *illi (Manichæi) dicunt, debet hoc Deus laboribus membrorum suorum: isti dicunt (Pelagiani) debet hoc virtutibus servorum suorum.* Vtriusque ergo merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ecce vides labores membrorum Dei; vides mercedem retributam illis laboribus secundum debitum. Sed hæc in gratia status innocentie non habent locum. Nec enim isti dicunt deberi naturæ vel membris Dei, neque laboribus naturæ innocentis, neque esse effectus misericordie, ubi nulla miseria est, neque esse liberatio à statu damnationis; Sed nudè aliquo pacto deberi dicitur, non tam ipsi naturæ rationali quam ordini Dei naturali, ne natura innocentis imaginis Dei creetur misera antequam miseriam mereatur: necesse est enim esse miseram quæ instituitur sine amore Dei, prout ex parte diximus & uberius adhuc dicturi sumus. Vel denique quod deterius est, ne aliquin cum distorta, perversa, ac malâ voluntate ab ipso Deo quod absit, hoc est ab ipsa regula sempiterna rectitudinis ac justitiæ contra legem æternam ac naturalem producat, secundum quam impossibile est ut non omnia sint ordinatissima; & impossibile est ordinatissimum esse ut poena seu miseria ante culpam infligatur, vel ut creatura quæ non peccavit cum perversa voluntate condatur.

Neque verò defunt inter ipsos Scholasticos qui doctrinam istam ex Apostoli & Augustini scriptis hauriam veram esse fateantur. Sic enim loquitur Didacus Alvarez divinæ gratiæ defensor non possemus. Ratio gratiæ tantum evertitur, quando datur propter aliquod opus naturæ, secundum illud, quod dicit Apostolus; *Si ex operibus iam gratia non est gratia.* Non posset absolute iaphorismo definire quod dicimus, quàm dum ipsam indicem exclusionis voculam usurpat. Nec mirum cum in ista ratione gratiæ, tota ratio perfectæ donationis quam & civiles leges explicant inveniat. Postulant enim Lege primâ digestis de donationibus tria, ut res donata statim fiat accipientis; ut donatio sit irrevocabilis; ut donator sola ad donandum liberalitate moveatur, hoc est, ut non donet propter retributionem sive justitiæ, sive antidoralem, seu gratificativam sicut ibi exponit Bartolus, & in Rubricis de donationibus Panormitanus.

Porro manifestissimum est, quicquid vel Scriptura vel Augustinus vel Alvarez, vel ipsæ civiles leges ibi ad gratiam seu gratuitam donationem postulant, hoc totum perfectissimè concurrere in gratiam quæ creaturæ rationali datur. Nam ut apertum est, nulla est ibi umbra præcedentis operis boni ratione cuius persona gratiam quoquo vel imperfectissimo modo mereatur. Vnde nullum est ibi vestigium quoque retributionis sive justitiæ sive antidoralis, sed sola liberalitas dandi causa fuit, qua factum est etiam ut statim acci-

Epist. 106.

Lib. 2. ad
Bonif. c. 2.

Lib. de dono
persever. c. 3.

accipientis fieret, nec ulli poenitentiae donatoris vel periculo revocationis obnoxia. Quod verò creatura ad imaginem Dei & ad illum tanquam unicum & naturalem finem, supernaturaliter acquirendum condita, consentanea erat gratia dilectionis Dei, imo quod æquum erat, ut eam Deus illi sua bonitate largiretur, & ita largiretur, ut eam non ex operis cuiusquam naturalis dignitate vel merito, sed ex propria munificentia & sanctitatis consideratione & ex constantia prioris voluntatis, qua eam ad imaginem suam conditam & ordinatam voluit, negare non posset, quin omnia creaturae flagitia & facinora ex perferro sui vel creaturarum amore nascentia in ipsum redundarent, hoc nequaquam gratia gratis datae rationem tollit aut minuit. Subordinatio enim siue ex plurimum rerum natura proficiens siue ex constitutione, aut voluntate, aut lege Dei, nihil obstat gratia gratis datae rationem tollit aut minuit. Subordinatio enim siue ex plurimum rerum natura proficiens siue ex constitutione, aut voluntate, aut lege Dei, nihil obstat gratia gratis datae rationem tollit aut minuit.

A cordia gratiam; Misericordia mea quid est? Totum quicquid sum de misericordia tua est. Sed promerui te, invocando te. Ut essem, quid feci? Ut essem qui te invocarem, quid egi? Quod ante dixerat misericordia eius praeveniet me, ut probaret omnia esse ex Dei gratia sine meritis. Si aliquid tum primum attulisti & ex tuo aliquo bono primo Dei misericordiam meruisti, non te praevenit. Quando autem vel intelligis quia praevenitur es, nisi intelligas quod ait Apostolus: Quid enim habes quod non accepisti? Nam per huiusmodi praeventionem & misericordiam cum intelligere veram gratiam quatenus est non supernaturalis sed gratuitum omnino Dei donum, unde gratia nominata est, ex alijs locis passim patet. Nam in alium Psalmum ita loquitur: Si tibi dicit Deus, quid dedisti mihi ut facerem te? Certe si scilicet promerui te, non me promerui, antequam facerem te. Quod dictum sumus ei qui primum gratias nos fecit? Quia bonus est, non quia aliquid meruimus. Deinde de ipsa reparatione, de secunda naturae quid dictum sumus? Merita nostra fecisse. Quod Deo dedisti? Quod non ab eo gratiam accepisti. Merito & gratia non naturae quia gratis datur. Ex quibus & similibus passim obvijs manifestissimum est, nihil omnino Augustinum curare quorundam scrupulorum, quibus imaginatur subordinationem quorundam donorum, siue naturalem siue voluntariam, qua utrum alteri connaturaliter, vel ex sapienti instituta voluntate conjunctum est, impedire quo minus utrumque perfecta sit gratia Dei. Nunquam enim Augustino vel in mentem venit, ut illum Dei donum siue naturale siue supernaturale, divinae gratiae subtraheret, si tantum bello merito imperatum esset: quantumvis ex parte Dei, siue sapientiae, siue bonitatis, siue rectitudinis, siue alterius attributi rationibus id postulantis, unum eorum non deceret vel non posset ab altero separari. Nam & illa inseparabilis conjunctio a divina sapientia, & voluntate pendet. Ex quo fit ut si unum Deus largiri velit, utrumque eadem & aequè gratuita gratia & liberalitate largiatur. Proinde cum Augustinus adversus Pelagianos disputans dicit: Creatus est primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio; creatus est rectus non se fecit rectum. Ut & naturam & inculpabilem rectitudinem eius referret ad gratiam Dei, non est putandum ideo aliquid gratuita gratiae detractum voluisse, quia sentit non potuisse Deum naturam cum culpa, cum vitio, & sine rectitudine perversam distortamque condere qualem conderet sine dilectione saltem imperfecta Dei. Haec enim inseparabilitas rectitudinis non oritur ex aliquo opere vel merito praecedente creaturae, quo gratia interimitur, sed ex rationibus concernentibus attributa Dei siue sapientiae siue bonitatis, quibus vel congruum vel decens vel æquum vel necessarium est, ne unum ab altero detrahatur: & idcirco nihil impedit quo minus, utrumque nihil merenti creaturae gratis omnino, hoc est gratuita prorsus liberalitate conferat. Si enim nollet

K k 4

secun-

Est. 97. **S**icut & alibi, Ut esset, ut faceret, ut audires praevenit te, cum tamen sensus & intellectus hominis, Scholasticorum pluri debeantur. Nimirum quia eadem gratuita voluntate, qua hominem etiam sensibus & intellectu utentem condere voluit. Et in eodem ipso loco gratiae tribuit quod vivimus, hoc est quod anima corpus animata. Et alibi quod liberum habemus arbitrium: ipsum quoque liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc est ad dona pertinere non ambigens non tantum ut sit, sed etiam ut bonum sit. Cum tamen nihil magis connaturaliter debitum sit corpori suis organo disposito quam anima; nihil magis animae quam liberum arbitrium. Denique non ratio quia Dei nos praevenienti tribuit quicquid habemus boni. Totum enim sine ulla omnino meritis gratia gratuita bonitate collatum est: Attendens omnia bona, quicquid habere possimus, siue in natura siue in institutione, siue in ipsa conversatione in fide, in charitate, in bonis moribus, in iustitia, in timore Dei, totum non nisi ex illius donis ita conclusit Deus meus misericordia mea. Et mox explicans illam miseri-

In Ps. 132.

S. Ansel.
lib. 2. cap.
Deum homo
6. 7.

secundum dare & primum tolleretur, quod ab
ejus liberrima nulloque merito provocata
pendet voluntate. Ut ergo gratia sit, id est,
gratuitum omnino donum Dei, siue natura
creaturæ rationalis, siue reconditio ejus,
sufficit ut neque merito impetrata sit, neque
propriis viribus facta, juxta illud Augustini
naturam gratiæ expendentis: Hoc voluit in-
telligi gratiam fuisse quæ fratres habitant in unum
non ex sui viribus non ex suo merito, sed ex illius
dono, sed ex illius gratia. Imo sanctus Ansel-
mus non veretur id tamquam maiorem gra-
tiam commendare, quod ex precedente Dei
voluntate dandi vel faciendi necessitatem vel
debitum trahit. *Et necessitas*, inquit, quæ bene-
facienti gratiam auferri alii debuit, & est necessitas
quia maior ex beneficio gratia debetur. Cum enim
aliquis a necessitate cui subiacet invitum benefaciit aut
nulla aut minor ei gratia debetur. Dum vero ipsa
se sponte necessitati benefaciendi subdit, nec invitum
eam sustinet, tunc aliquis beneficij gratiam meretur
maioris. Non enim hæc est dicenda necessitas, sed
gratia, quia nullo cogente eam suscepit aut servat,
sed gratis. Quod ipse exemplis promissionis
ac voti explicat. Si quis enim ultro promit-
tit aut vovet aliquid, quantumvis reddere
teneatur & cogi possit, non minoris tamen
præstat gratiæ beneficium, si voluntate red-
diderit, quam si promissio vel votum non

A præcessisset. Ut aptissime verbis ejusetiam
nos in hac proposita controversia de Deo
naturam humanam condente & gratiam
largiente possumus inferre. Quare multo magis
si Deus facit bonum homini quod incipit, licet non
debeat eum à bono incepto deficere, totum gratia
debemus imputare, quia hoc propter nos, non pro-
pter se, nullius egeus incipit. Et paulò post: Et
cum dicimus Deum aliquid facere quasi necessitate
vitandi inonestatem, quam utique non timet,
potius intelligendum est quod facit necessitate servanda
honestatis: quia scilicet necessitas non est aliud quam
immutabilitas honestatis eius, quam à seipso & non
ab alio, videlicet coactus, habet, & idcirco
improprie dicitur necessitas. Nihil aptius ad pro-
positum nostrum dici potuit. Aperitissimè
quippe declarat decentiam, honestatem vel
etiam necessitatem largiendi gratiam homini
innocenter condito, nullo modo divinæ li-
beralitati, vel beneficentiæ, vel gratiæ re-
pugnare, si decentiam illam, honestatem,
necessitatemve largiendi suâ liberâ voluntate
susceperit, eademque benefaciendi prom-
ptitudine non invitum vel coactus exequatur.
Imò non esse dicendam necessitatem, sed
gratiam, quia nullo cogente eam suscepit
aut servat, sed eadem suâ gratuitâ, stabili,
& immutabiliter perseverante voluntate.

F I N I S.

CORNE

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS
DE STATV
PVRE NATVRÆ
LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Secundum argumentum contra statum puræ naturæ petitur ex frui-
tione quacunque beatificā summi boni, quæ omnes
creatas vires superat. Ostenditur primò ex
dilectione Dei quam includit.

T hæcenus quidem de
primò argumento. quod
ex dilectione ultimi fi-
nis, qua ad beatitudinem
reditur, petimus. Nunc
ad alia progrediamur,
quæ ex par e fructuonis,
seu adeptiois illius bo-
ni in quo beatitudo sita est, aliorumque bo-
norum, sine quibus esse nullo pacto potest,
erui possunt.

Secundum igitur argumentum principale
contra statum puræ naturæ peti potest ex par-
te fructuonis Dei, tanquam beatifici boni.
Creatura enim rationalis, non solum recta &
bona esse non potest, sine dilectione Dei, quæ
dilectio voluntatis est quasi rectus sagittæ
motus ad scopi percussioem; aptaque dispo-
sitione voluntatis velut materia ad susceptio-
nem beatitudinis tanquam formæ suæ; sed
neque beari sine contemplatione velut com-
prehensione ejusdem Dei potest. Est enim
anima rationalis naturaliter, hoc ipso quo ra-
tionalis & imago Dei est, tam immensa ca-
pacitatis, ut nulla re alia satiatur, & per hoc
neque beetur nisi solâ immensitate Dei. Quod
significavit Augustinus cum dixit: *In rebus de-
i beat. 7.*
Deo facti tam magnam bonum est natura rationalis,
et nullum sit bonum quo beata sit nisi Deus. Quod
tum in ejus natura fundatū sit per quam habet
quod est capax Dei, ejusque particeps esse po-
test, hoc tam magnam bonum, nisi per hoc quod
imago eius est, intelligi possit; hinc fit ut, quam-
diu eadem ratio imaginis, & capacitas, &
consequenter eadem natura permanet, etiam
aliter beata, ac per hoc beata esse non possit
nisi Deo. Non enim hoc ex aliqua gratia ex-
ternæ destinationis, aut accidentariæ eleva-
tionis, sed ex excellentia creationis proficif-
citur. In tanta enim, inquit Augustinus, ex-
cellentia creata est, ut licet ipsa sit mutabilis, inha-
rendo tamen incommutabili bono, id est Summo Deo,
beatitudinem consequatur nec expleat indigentiam
suam nisi utique beata sit: eique explenda non sufficiat

nisi Deus. Ex quo principio tantæ excellentiæ
imaginis Dei, in qua naturaliter natura ratio-
nalis constituta est, & magnitudinis illius bo-
ni quo solo beari potest, ac naturaliter debet,
fuit etiam ut statim hoc ipso quo Deo caret,
non possit esse nisi misera. Tale quippe bonum est
Deus, inquit, ut nemini eum deserere bene sit. Et
in libris de Civitate Dei: *Magna sunt mutabilia*
bona quæ adhaerere possunt, ut beata sint immutabili
bono, quod usque adeo bonum est eorum, ut sine illo
misera esse necesse sit.

Cum ergo in initio tractatus hujus ex illo
ardentissimo desiderio quo naturaliter appetit
beatitudinem suam probaverimus aliquem
omnino ejus naturæ finem ultimum esse præ-
stitutum, quo beari possit, nec illa beatitudo
obtineraliter queat, quam fruendo Deo, nisi
ejus naturæ mutetur; inde fit consequens, ut
non possit etiam in natura pura creari. Vnum
enim ex tribus esset necessarium, vel ut ad in-
feriorem aliquem finem, hoc est ad creaturam
Deo & seipsa inferiorem ordinaretur, cum nec
seipsa beari possit, vel ut nunquam beari pos-
sit, vel certe ut puræ naturæ viribus assequi
possit fructum Dei. Primum, ut diximus
est contra naturam creaturæ rationalis, alte-
rum simul contra sapientiam bonitatemque
creatoris, tertium est superbissimum & gra-
tiæ creatoris injurium. De quibus primis ca-
pitibus habemus Scholasticos consentientes. Neo
enim illi negant (quod sciam) Deum etiam
puræ naturæ ultimum futurum finem, quo
beari possit: Sed de tertio tota questio est.
Afferunt enim aliqui Dei contemplatione per
vires obtentâ naturales, beandam esse natura-
liter. Contra hoc ergo, secundum principia
sancti Doctoris dicimus, impossibile esse ut
ulla creatura quoquo modo fruatur Deo, in
quo ejus beatitudo sita est, nisi hoc ei per ma-
gnam gratiam Deus ipse largiatur.

Hoc autem primò patet ex eo quod ut fu-
sillimè deduximus, omnis omnino vera &
sincera dilectio Dei etiam ut auctoris naturæ,
puræ naturæ vires multum superat. Impossibile
est au-

Lib. de morib.
Eccl. c. 3.

Ibid.

Lib. de nat.
Eccl. c. 3.

De morib.
Eccl. c. 3.

Epist. 56.
Epist. 57.

est autem, ut initio libri primi diximus, beatam esse creaturam nisi summum illud bonum diligat, quo beanda est. Nam sicque miseri sunt qui non habent bonum quod diligunt, vel qui diligunt malum quod habent, ita etiam illi qui non diligunt bonum sive illud habeant sive non habeant. *Beatus*, quantum existimo, inquit Augustinus, neque ille dici potest qui non habet quod amat, quaecunque sit: neque qui habet quod amat si noxium sit; neque qui non amat quod habet etiam si optimum sit. Brevis omnium ratio est: Nam & qui appetit quod adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est quod appetendum non est, fallitur: & qui non appetit quod appetendum est, egrotat. Cum enim Deus sit solus, ut alibi dicitur, verus rationalis creatura cibus, quo solo sustentari debet ac petest, languoris argumentum est certissimum cibum suum non appetere, hoc est, Deum optimum bonum suum non diligere. Unde subiicit consequenter, Nihil autem istorum trium animo contingit sine infirmitate, nec miseria & beatitudo in homine vno simul habitare consueverunt. Sine dilectione igitur boni beatitudo esse non potest.

Secundo, quia beatitudo non potest, secundum Augustinum & veritatem, esse sine fruitione boni: Beatitudo enim fruendi & intelligentiæ est propria, unde sicut nec virtus nobis erit nisi

A ad sit ipse Deus quo iuvenitur, ita nec beatitudo nisi ad sit ipse quo fruamur. Qua de causa fidenter definit in libris de Civitate Dei, beatum esse eum qui Deo frui ceperit. Fructio verò summi boni beatifica sine eius dilectione esse nullo pacto potest. Sexcentis locis hoc docet Augustinus: Quisquis ergo fruatur eo quod amat, varumque summum bonum amat, quid eum beatum nisi miserum negat? Et paulo post concludit, ut quoniam Philosophia ad beatam vitam tendit iuxta sententiam etiam Platonis, fruens Deus sit beatus, qui Deum amaverit. Unde in libro de moribus Ecclesiæ post diligentem indagacionem beatæ vitæ: *Quartum*, inquit, restat, ut vides, ubi beatæ vitæ inveniri queat, cum id quod est hominis optimum & amatur & habetur, id est possideretur. Quid est enim aliud quod dicimus frui nisi præsto habere quod diligis? Neque quisquam beatus est qui non fruatur eo quod est hominis optimum; nec quicquam qui eo fruatur, non est beatus. Cum ergo in præcedentibus fusè probaverimus, omnem omnino veram dilectionem Dei naturæ vires excutere, sed esse præcipuum donum gratiæ Dei, qua diffunditur in cordibus nostris iuxta doctrinam Apostolicam, perspicuum etiam est omnem omnino fruicionem Dei & consequenter omnem beatitudinem de vero creaturæ rationalis bono longissimè vires puræ naturæ superare.

CAPVT SECVNDVM.

Idem probatur ex beatitudine quam Philosophi naturæ lumine in Dei contemplatione posuerunt.

Hoc autem uberius ex eo demonstrari potest, quod quamvis S. Augustinus sæpius tradat Philosophos Gentiles nonnullos, maximèque Platonicos rectè de creaturæ rationalis beatitudine sensisse, quod in summæ naturæ, hoc est, Dei qui summa veritas & summa ratio est, contemplatione consistat, nunquam tamen eam ipsam beatitudinem, de qua ipsi magnificè ex Philosophiæ regulis loquebantur, per puræ naturæ vires obtineri posse fateatur, sed semper per gratuitum beneficium & adiutorium gratiæ Dei. Certum est autem non alia de beatitudine Philosophos inter se dimicasse nisi de illa quam Scholastici, Philosophorum in hac re discipuli, puræ naturæ tribuerunt, & naturalem creaturæ rationalis beatitudinem vocandam esse duxerunt. Sed audiamus primò Platoniorum de beatitudine sententiam, ut deinde sanctissimi Doctoris iudicium de ejus effectu & largitore subdamus. Platonicos igitur in ea sententia fuisse, quod creatura rationalis in spiritibus sive Angelicis sive humanis non aliter beata esse possit, nisi fruicione æternæ veritatis; hoc est luminis intelligibilis, quod est Deus, res est in Augustini scriptis celeberrima. Nam libro 10. de Civitate, Elegimus, inquit, Platonicos omnium Philosophorum merito nobilissimos: Propterea quia sicut sapere potuerunt, licet immortalem ac rationalem vel

Lib. 10. de
Civ. c. 1.

A intellectualem hominis animam, nisi participatorem illius, a quo & ipsa & mundus factus est, beatam esse non posse, ita illud quod omnes homines appetunt, id est vitam beatam, quemquam nisi affecturum negant, quæ non illi uni opinio qui est incommutabilis Deus, privare casti amoris adhaerent. Et de Angelis, qui in cælestibus habitationibus beati habitant: Si amant nos & beatos esse nos volunt, & profecto inde volunt unde & ipsi sunt; an aliunde ipsi beati aliunde nos? Sed non est nobis aliud cùm his excellentioribus Philosophis in hac questione constitutus. Viderunt enim suisque literis multis modis copiosissime mandaverunt, hinc illos unde & nos fieri beatos, obiecto quodam lumine intelligibili quod Deus est illis, & aliud est quam illi, a quo illustrantur ut clarescant, atque eius participatione perfecti beatitudinis subsistant. Sæpe multumque Platonius asseruimus Platonis capite, ne illam quidem quam credunt esse universitatem animam aliunde beatam esse quam nostram: idque esse lumen quod ipsa non est, & quo intelligibiliter illuminante intelligibiliter laetatur. Et paucis interjectis ita subtexit: Dicit ergo ille magnus Platonius animam rationalem non habere supra se naturam nisi Dei, qui fabricatus est mundum, a quo & ipsa facta est: nec aliunde illi supernis præberi vitam beatam & lumen intelligentiæ veritatis quam unde præbetur & nobis. Et post multa in eodem libro: Cui Deo simpliciter inhaerere sententibus quoque Platonius & per multa resistentibus solum beatificum bonum est. Et inferius: Cuius Dei &

Dei & ipsi Angeli contemplatione beati sunt, & nos futuros esse promittunt. Illa namque visio Dei tanta pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, ut siue hac quibuscumque alius bonis praeditum atque abundanter non dubitet Plotinus infelicissimum dicere. Et Epistola ad Dioscorum: Tantum illud attendo quoniam Plato à Cicerone multa modis aperitissime ostenditur, in sapientia non humana, sed plane divina, unde humana quodammodo accendetur, in illa utique sapientia prorsus immutabili atque eodem modo semper se habente veritate constitutissimo & finem boni, id est ultimum finem, in cuius fruitione beatitudo sita est. Et causas rerum & rationandi fiduciam. Haec aliaque plura quae ex Augustino adduci possent, perspicue ostendunt Platonem & sectatores eius, beatitudinem Angelorum & hominum constituisse in contemplatione aeternae veritatis ac sapientiae immutabilis tanquam finis boni, summaque pulchritudinis, cuius amore ferverent & illustratione lucentes. Quo sane nihil melius & accuratius atque verius omnes Scholastici de naturali beatitudine quam purae naturae tribuunt, excogitare potuerunt.

Iam verò non minus evidenter certoque tradit Augustinus, illam ipsam beatitudinem naturalem animae rationalis, quam Philosophi in Dei tanquam humanae naturae contemplatione collocarunt, non posse homini obtingere sine gratia Dei. Cum enim in libro de Trinitate, Ciceronis ex Hortensio, ubi de Philosophia beatos nos faciente disceptatio est, ista verba recitaret, quibus dicit quod ex hac vita emigrantes, una cum beati cognitione naturae & scientia, quae sola etiam Deorum est, vultu in illa: statim hoc exponit cum de summae naturae contemplatione intelligere: Ita ille raptus orator, inquit, cum Philosophiam praedicaret, & praedicare se suavitius explicans etc. longos annos dixit sola beatos esse cognitione & scientia, hoc est contemplatione naturae quae nihil est melius & amabilius: ea est natura quae creati omnes ceteras instituitque naturas. Multis autem interpositis in eodem libro dicit illam contemplativam sapientiam non nisi Deo dante concedi. Hanc, inquit, contemplativam sapientiam quam proprie puto in litteris sanctis a scientia distinctam, sapientiam nuncupari dixit atque hominum, quae quidem illi non est, nisi ab illo cuius participatione vere sapiens fieri mens rationalis & intellectus potest, Cicero commendans in fine dialogi Hortensii. Ecce illam ipsam sapientiam quam Cicero in Hortensio commendat, non nisi ab illo esse cuius participatio vere sapiens facit, aperitissime profertur. Longeque manifestus & ubique docet alibi, etiam ipsos Platonicos, attendi contemplationis illius sublimitate & humanae mentis infirmitate, Dei gratiam ad eius adeptionem necessariam tradidisse. Ita-que videtur, inquit in libris de Civitate Dei, ut-que est de longinquo, est acie caligante patriam in qua manendum est, hoc est, patriam pacis, ut alibi vocat, seu divinam sapientiam cuius participatissima contemplatio beatos facit: Sed viam quae eundem est, hoc est incarnationem Filij Dei,

A non tenetis. Conseris tamen gratiam, quandoquidem ad Deum per virtutem intelligentiae pervenire, paucis dicit esse concessum. Quorum verborum vim divinae gratiae necessitatem indicantium ad beatitudinem illam naturalem, quam Philosophia praedicabat, planius nobis explicans: Non enim dicit, paucis placuit, vel, pauci voluerunt, sed cum dicit esse concessum, procul dubio Dei gratiam non hominis sufficientiam conseris. Et iterum in eodem libri decimi loco: Vteris etiam hoc verbo apertus, ubi Platonis sententiam sequens, nec ipse dubitas, in hac vita hominem nullo modo ad perfectionem sapientiae pervenire: secundum intellectum tamen viventibus omne quod deest providentia Dei & gratia post hanc vitam posse compleri. Cernit, arbitror, quilibet non supinus lector, quanta perspicuitate & asseverantia ipsi Gentiles Philosophi tradiderunt, beatitudinem illam naturalem de qua tota erat eorum disceptatio, in Dei fructiva contemplatione consistere; & simul deficientibus humanis viribus in tanto miseriarum cumulo, quibus nos atteri cernebant, divinam gratiam esse necessariam, ut ea potiamur. Cernit item non minus perspicue utrumque ab Augustino tanquam Christianae doctrinae quam maxime consentaneum comprobari. Sed ex utroque simul juncto, status purae naturae funditus evertitur. Si enim beatitudo naturalis creaturae rationalis in Dei contemplatione sita, quam Philosophia gentium Plotini, Ciceronis, Platonis & similium naturae lumine suffulta praedicabat, non nisi per Dei gratiam propter expertam infirmitatem humanarum virium comparari potest, nec alia inferior beatitudo, quae vera naturae rationalis beatitudo sit, dari queat; manifestum profecto est, naturam rationalem sine Dei gratia non posse condi; cum eam divina sapientia, ut ex praecedentibus supponimus, & Scholastici profitentur, non nisi ad seipsum velut finem ultimum, cuius assecutione beata fiat, possit instituire.

Quae profecto ratio est, ut Augustinus non raro profiteatur, hac in re Philosophiam gentium, quemadmodum de uno Deo omnium conditore, ita & de naturae rationalis beatitudine, idem omnino quod Philosophia docet Christiana, tradidisse. Si enim, inquit, eos Angelos sic immortales, ut tamen à summo Deo factos, esse non per seipsos, sed ei à quo facti sunt adherendo, beatos esse dicunt, hoc dicunt quod dicimus, quolibet eos nomine appellent. Quae de causa paulo antè dicentem audivimus, nullum nobis esse cum excellentioribus Philosophis in hac questione conflictum. Vbi simul copiosissime traditum dicit à Philosophis, non solum hinc illos Angelos unde & nos fieri beatos, obiecto quodam lumine intelligibili videlicet Deo, sed etiam quod ab illo illustrantur ut claream, quod eius participatione perfecti beati que subsistunt; quod ab illo intelligibiliter illuminante, intelligibiliter lucent; quod ab illo spiritibus supernis praebeatur vita beata, & lumen intelligentiae veritatis, unde praebeatur & nobis; quod consonant Evangelio ubi legitur, Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

mundanum. Quibus nihil apertius & efficacius dici posset, ut intelligeremus non minus Augustinum quam Philosophos, divinam gratiam necessariam professos esse, ut illa beatitudine naturali frueremur, quam in Campis Elysijs ex summa naturæ seu intelligibilis illius luminis contemplatione divinitus largiendam esse sentiebant.

Ex quo fit, ut Augustinus etiam ubique contra Stoicorum & similibus longius veritate recedentium errores tradat, neminem posse creaturam rationalem beatam facere nisi solum Deum. *Vitam, inquit, beatam ipsi sibi quodammodo fabricare voluerunt, potiusque potrandam quam imperandam putaverunt, cum eius dator non sit nisi Deus. Neque enim facit beatum hominem nisi qui fecit hominem. Quod ipse non solum de illa sublimi & perspicua Dei contemplatione proficitur, sed de quacunque etiam infima fructione, sicut de quavis imperfectissima dilectione Dei. Cum enim status puræ naturæ in omnibus ex Scholasticorum opinione similis ei sit in quo versamur, fieri etiam non potest, quin par omnino, imò major, ut supra vidimus, imbecillitas ad divina amanda, contemplanda, fruendaque sit, quam ea quam persequimur. Qualis verò illa sit præclarissime depingit contra Manichæos Augustinus. Nam beatitudinem hominis indagans, cum dixisset: Deus igitur refut, quem si sequimur bene, si assequimur, non tantum bene, sed etiam beate vivimus, mox infirmitatem humanæ mentis ostendens, ut ex eo beatitudinis qualiscunque umbram suis viribus capiat; sed quomodo sequimur quem non videmus? Aut, quomodo videmus qui non solum homines, sed etiam insipientes homines sumus? Quamquam enim non oculis, sed mente cernatur, qua tandem mens idonea reperiri potest, quæ cum stultitia ut be obtegatur, valeat illam lucem vel etiam conetur haurire? Censendum est igitur ad eorum præcepta, quos sapientes fuisse probabile est. Nactenus potuit ratio perducere, versabatur namque non veritate certior, sed consuetudine securior in rebus humanis. At ubi ad divina perveniret, esset, avertit se, intueri non potest, palpitat, æstuat, inhiat amore, reverbatur luce veritatis, & ad familiaritatem tene rarum suarum non electione, sed fatigatione convertitur. Quam sic formidandum est, quam tremendam, ne maiorem inde concepat anima imbecillitatem, ubi quietem fessa conquirit. Quæ verba cum omnium hominum experientia, quos etiam gratia non mediocriter juvat, ita vera esse testetur, ut ex ipso initio penam veritatis deprompta videantur, nonne ridiculum est etiam beatitudinis ex Deo potiundæ potestatem puræ naturæ viribus ascribere, ubi tanta est in illa luce cernenda mentis imbecillitas? Qua de causa sanctissimus rerum divinarum Antistes, non solum Philosophicam illam Platoniorum ex Dei contemplatione beatitudinem, sed etiam illam contemplationem, qua juxta fabulas Manichæorum, Natura mali Deo coæterna, volebat nocere luci Dei, propter quæ conatum pugna Dei cum natura mali consecuta dicebatur, gratiæ divinæ beneficium esse posse*

proficetur. Deinde, inquit, bonum illud extra se positum cui nocere studeant, utrum omnino esset unde animæ, si regnerant? Si intellexerant, quid tali mente perclaris? An quicquam est aliud, quo magis laboribus bonorum portigaretur intentio, nisi ut summum illud & sincerum bonum intelligatur? Quod ergo nunc vix paucis bonis iustis conceditur, id tunc illud merum malum nullo bono adjuvante iam poterat. Ecce absurdum esse indicat, nullo bono adjuvante potuisse naturam mali, contemplari videlicet mentis intelligentia lucem Dei, quod alibi vocat frui Deo, eo quod vix iustis per Dei gratiam concedatur. Quis verò ita deliraret, ut juxta Manichæos etiam naturam mali supernaturaliter elevatam fuisse putet, & illos propterea de supernaturali visione locutos esse coningat? Nunquam enim Manichæi naturam mali, vel elevatam esse à bono Deo, vel etiam beatam aut bonam fieri posse putaverunt, sed immutabiliter malam. Loquebantur ergo de illa visione lucis Dei, qua natura mali peccatrix vicinior boni pulchritudine lucis illius frui voluit. Hanc qualemcunque divinæ lucis intelligentiam seu contemplationem, nullo modo natura mali nisi per gratiam & adiutorium Dei, sicut & iustis concedi posse testatur. Quanto minus vera beatitudo ex quacunque contemplatione Dei illi creatura sine Dei ipsius adiutorio obtingere potest?

Cum igitur iste non modo S. Augustini, sed & Ethnicorum Philosophorum sensus fuerit non semel vehementer admiratus fui, qui factum sit, ut Philosophi ante exortum lumen ad revelationem gentium longè verius, accuratius, sanctius de præcipuis doctrinæ moralis capitibus philosophari sint, de infirmitate virium naturalium ad bene vivendum, de purgatione animæ, de Deo in omnibus actibus diligendo, de beatitudine animæ quam prædicabant naturali, de gratiæ necessitate, qua & amor Dei, & præmium ejus divinæ contemplationis veritatis dari debet, quam plerique Scholastici Christiani. Nec aliam sanè causam invenio, nisi quia omnes *ἁπλοῦν* Aristotelis sectati sunt, qui cum vel divinarum rerum ignorantia, vel alienæ gloriæ invidia, præclarissima doctrinæ capita quæ & Cicero & sanctus Augustinus mirificis extulerunt laudibus, in magistro suo Platone carperet, minutilloquio suo sola terrena persequutus est; nec alius quicquam in virtute nisi proprium objectum ejus; neque divinius quicquam in beatitudine quam vel mundi naturam, vel nescio quas intelligentias inveniri potuit. Quibus contemplandis & amandis, cum neque purgandum esset, neque purgaretur animus, sed sordidus alia nova inquisitione sordesceret, nullum omnino superioris naturæ adiutorium, vel ad virtutem vel ad præmium ejus beatitudinem necessarium arbitratu est, sed hominem imbecillitatis propriæ ignorans, docuit ad omne bonum lethaliter in sua virtute confidere. Hoc est ipsissimum virus, quod ab eo velut magistro suo suxere Pelagiani, dum Dei gratiam velut superfluum enecarunt: hæc est do-

est doctrina quam Scholastici moderari voluerunt dum duos homines in uno condiderunt, unum Philosophum, alterum Christianum: unum qui cum Pelagianis crederet, speraret, diligeret ex natura; alterum qui ex gratia; unum qui virtutem propter virtutem coleret, alterum qui propter Deum: unum qui gratiam respuendo superbissime sibi ipsi ad bene vivendum fideret; alterum suae infirmitatis conscius, qui adiutorio gratiae Dei: unum qui quanto superbior tantum falsior sibi ipse beatitudinem fabricaret, alterum qui eam speraret ex Deo. Denique unum sui ipsius adoratore, alterum sui conditoris. Haec mysteria ex illa pura putaque Peripatetica Philosophia promanarunt. Quam quia Plato cum sectatoribus suis longe diviniore doctrina, propter quam quidam Philosophorum quasi Deus appellari meruit, sensumque maiestate transgressus est, & illa humanae virtutis & felicitatis adulteria, quae vel ex officiorum dilectione, vel creaturae cuiuscunque naturae contemplatione nascuntur, ignoravit aut improbavit, hinc est quod tantopere de dilectione & contemplatione Dei, de purgatione animi tanto bono cernendo, fruendoque necessaria, de infirmitate quam sentiebant virum humanarum, de divinae opitulationis necessitate satagerunt. Ex quo etiam factum esse cernimus, ut quamdiu abjectior illa Aristotelis Philosophia ab Ecclesia pulpit exulavit, nihil de huiusmodi dogmatibus vel etiam purae naturae lenocinijs in Latinorum scriptis Cypriano, Ambrosio, Augustino, Prospero, Fulgentio usque ad Scholasticorum seculum audiat. Simulataque vero sive per Pelagianos quos tanquam Simias Aristotelis, dictisq; amarioribus Augustinus irridet, sive per sobolem eorum Presbyteros Blasphemantes quorum pestifer halitus scriptis adherens ad posteros propagatus est, sive multo magis per eos qui Aristotelem in Ecclesia scholis velut normam doctrinae naturae

lis sectandum esse statuerunt, minutiloquium rerum naturalium Christianis admirationi fuit; naturae vires, virtus, beatitudo, quae à Philosophis humani lapsus & conditoris & beatoris ignavis velut omnino naturalia illa, saepe praedicari audiebant, commendari ceperunt. Et quia meminerant se esse Christianos; hominem supernaturalem & naturalem, velut Arcam cum Dagon in una ad collocarunt, polcherrimam compendiosissimamque methodum se reperisse rati ne redemptoris gratia laderetur. Quicquid enim de divina gratia in Scripturis praedicari sentiunt, hoc homini illi supernaturali applicant: Quicquid in Philosophis de viribus voluntatis, de viribus voluntatis, de virtutibus Philosophorum, de beatitudine naturae potestate comparanda naturali. Et quod deterius est; dogmata nonnulla solum Philosophiae sectando Philosophorum Peripateticorum adiecerunt fundamentis, quae tamen ab illis non didicerant, quaeque canities Ecclesiae vetustioris exhorruerat. Cum enim ex Christiana doctrina Platonica consentiente didicissent, nulla rerum creaturarum dilectione vel fruitione, beatam esse posse creaturam, Deum quoque finem hominis naturalem esse, puraeque naturae viribus & adipiscendum diligi, & fruendum pia contemplatione cerni posse docuerunt. Ita totus ille purae naturae status à Philosophis trepidante licet assensione adumbratus, ut qui se per de naturae tanquam immitis novercae severitate conquesti sunt, à Scholasticis omnibus suis numeris absolutus fuit, & ne quicquam vel silentibus de illo antiquis Patribus, vel per pleraque doctrinae suae principia condemnantibus magnam contentione defensum. Qui quamvis utroque praecedentibus argumentis ex Augustino labefactus sit, alijs tamen adhuc arietibus ex eodem sancto Doctore quaticundus est.

CAPVT TERTIVM.

Tertium argumentum, quia regnum calorum quod supernaturalis ordinis est non potest à pura natura separari sine iniustitia.

CONTEMPLATIONEM Dei quam Christiani regnum Dei seu vitam aeternam vocant, nullo modo creaturae rationali quantumvis innocenti deberi, sed ei citra omnem ejus culpam tanquam supernaturalis ordinis negari libere posse Scholastici docent. Ex quo etiam capite quam maxime in pura natura creaturam rationalem condici posse sentiunt, ut pote quae alia inferiori felicitate beari possit. Praecedentibus argumentis probare conati sumus non esse aliam rationalis naturae beatitudinem nisi quae divino beneficio conceditur: hic probabimus, ipsam quoque clarae visionis beatitudinem in regno Dei, non posse negari creaturae innocenti. In-

nocentem autem esse puram creaturam, a visione illam claram esse gratia, & supernaturalis ordinis, neque Scholastici negant, negare ergo non poterunt, puram naturam velut commentitiam utrimque corrumpere, si quemadmodum probavimus, gratiam non posse se jurgi à beatitudine quam pura natura tribuit velut naturalem; ita beatitudinem gratiae à natura pura & innocente se jurgi non posse probaverimus. Hoc autem S. Augustinus tam evidenter & constanter & crebro docet ut nec ipsos Scholasticos, prolata perceptorumque doctrina ejus negaturos purem hanc ejus esse sententiam, nisi velint adversus perspicuae veritatis lucem nervos contentionsis intendere.

L1

Quod

Quod ut plenius intelligatur, memoria recolendum est capitale Pelagianorum dogma fuisse quod parvuli in eo statu nascantur in quo Adam ante peccatum fuit, sicut hoc pluribus Augustini locis est certissimum: hoc est, sine vitio, sine vitio, id est, in se habentes quod & Deus condidit, ut ipso Pelagio exponente discimus. Quibus verbis negari nec ab ipsis quidem Pelagianis possit, puram naturam asserui. Quid enim est natura sine virtute & vitio, nisi sine gratia & peccato nata qualem Pelagiani naturam hominum nasci fatebantur. Pluribus hoc in Pelagianorum dogma minus actum est, & etiam supra non nihil diximus. Talibus igitur parvulis baptismi regnum Dei tanquam quod vires natura non haberent, conferri fatebantur. Quo si carerent, velut in pura natura constituti regno calorum quidem exciderent, nulla tamen alia damnationis pena plecterentur. Nihil profecto accuratius & conformius principiis non modo Pelagianorum sed & Scholasticorum de pura natura excogitari potest. Hanc tamen sententiam Augustinus multipliciter non modo tanquam ab Ecclesiastica doctrina alienam, quæ nullum puræ naturæ statum novit, sed etiam tanquam in possibilem, iniquam creaturæ, injuriosam Creatori, iterum iterumque repetita condemnatione proscribit.

In primis igitur adversus istam sententiam docet fieri nullo modo posse ut innocens creatura, quales à Pelagianis parvuli esse docebantur, vita æterna sine culpa pelleretur. Vita enim æterna nulla est nisi contemplatio Dei, eaque in regno Dei qui non aliter quam amore regnat in sua creatura. Nec enim regnum Dei carnaliter instar hominum regnorum cogitandum est. Ipse quippe regnat in sanctis suis, quatenus lege sua æterna cordibus amantium insculpta, in iustitia & pace dominatur: Regnum enim Dei iustitia & pax. Ad quod regnum nullus locus, nulli celi, nulli campi Elysii necessarii sunt. Est enim intra nos, nec aliter intra nos est, nisi Deum seu æternæ veritatis legem clarâ visione contemplando & amando. Et hæc eadem omnino vita æterna est ipsa æternâ veritate restante: hæc est autem vita æternâ ut cognoscant se solum Deum verum & quem misisti Iesum Christum. Ab hac igitur vita æterna negat Augustinus parvulum hoc est imaginem Dei quantumvis Pelagiana naturæ puritate fulgentem sine præeunte peccato posse separari. Itaque libro primo contra Iulianum, ipsa rei iniustitia suum adversarium premit, ut ista sententiæ impietate terreretur: Tam tu responde, utrum Deus iustus, nulli obnoxiam peccato, sicut ponis, imaginem suam privare vitâ possit æternâ? quasi diceret, hoc repugnat iustitiæ Dei. Et iterum: Quæ quæ causa innocens imago Dei vitæ privatione punietur si nullum peccatum ex humana propagatione contrahitur? Nec mirum quod hoc Augustinus impossibile & iniustum esse videatur, cum separatio à vitâ æterna non possit esse nisi mors æterna. Quid enim est mors nisi ab-

sentia vitæ? Vita verò animæ non est nisi Deus; qui nisi vivificet animam in æternum, nihil aliud in ea sequi potest nisi mors æterna, quam animus horret insiggi posse absque peccato. Audi ratiocinantem Augustinum: Et quid vobis est de questione baptismi laborare, utrum sit vita æterna præter regnum Dei; an vita æterna privandi sint innocentes tot in agmina Dei, ac per hoc æternâ morte plectenda? Et ad Bonifacium: Querite cur compellantur non baptizati se citius mortis subire supplicium iudicante illo qui non minus damnat immeritum & invenietur, quod non vultis, originale peccatum. Hoc est, thesis vestra impossibilis est, non enim potest Deus parvulum ab æternâ vitâ sine peccato separare. Et in alio libro: Quomodo ergo non accipientes æternam vitam utique, consequenter, æternâ morte damnantur si nullum trahunt originale peccatum? Et iterum: Quis autem negabit id esse consequens ut mortem habeant qui non habent vitam? Vide ergo in infantibus ista miserabilis pena si nulla originalis est culpa? In quibus Augustini sententijs apertissime vides impossibile esse ipsius iudicio & prorsus iniustum, ut parvulus quantumvis in pura natura conditus esse statuatur, à vitâ æterna, hoc est à visione Dei & dilectione, extra quam vita æterna nec est, nec esse potest sine peccati labe separetur. Causam istius iniustitiæ postea fusius dicturi sumus.

Secundo adversus eandem sententiam docet, non solum à vitâ æterna non posse creaturam rationalem sine iniquitate disjungi sed nec à regno calorum seu regno Dei, quamvis id expressè Pelagiani supernaturalis ordinis seu naturæ vires superare tacerentur. Sed vos qui miseram falsâ defensione premitis, & perniciosa laude oppugnat infantiam, quare nihil merentes tot in parvulis imagines Dei, si non baptizentur non admittitis ad regnum Dei? Nunquid ipsi sibi defuerunt, ut priventur regno, ut tam luculoso puniantur exilio, cum id non fecerint quod facere omnino non poterant? Et lib. 1. de peccatorum meritis: Nunquam explicant illi quâ iniustitia nullum peccatum habens imago Dei, separatur à regno Dei. Et mox: Unde imago Dei non intrat in regnum Dei nisi impedimento prohibente peccati? Et lib. 1. contra Iul. operis imperfecti: Clamas illi eos peccatum nullum habere & ad Civitatem Regni ad cuius imaginem facti sunt non permittis intrare. Et lib. 2. ejusdem operis: Nunquam disturus es, ut sis iustum, ac parvuli nullâ suâ, nullâ plerumque etiam suorum culpa sine baptismo mortui à parentibus & proximis fidelibus separantur, & ad regnum Dei non admittantur. Et lib. 3. contra Iul. dicit parvulos baptizandos, ne à regno Dei perirent imagines Dei: quod sine malo qui fieri dicit, nec amorem habet nec timorem Dei. Et in alia contra Iul. lucubratione, cum Iulianus contra originale peccatum objecisset, Non esse imaginem Dei, quæ per exordium suum in regno diaboli est, reponit Augustinus puram naturam sine peccati originalis labe, sine gratiæ splendore defendenti: Quid si alius dicat, non est imago Dei, quæ nulli reâ peccato, non tamen intrat in regnum Dei nonne quid respondens non habebis?

Tertio,

Tertio, quia vita aeterna quam Catholica fides praedicat non est alia uti diximus, nisi regnum Dei seu supernaturalis fructiva & clara illa Dei contemplatio, per quam Deus ut aeterna veritas supra omnes naturae vires vivificat animam, & in ea regnat, regens eam veritate sua & iustitia ad arbitrium suum, hinc est quod saepius separationem à regno Dei & à vita Dei, seu vita aeterna parit arguit in iustitia, nisi separationem illam creatura peccata mereantur. De quo, clarissimè libro tertio de peccatorum meritis cum adhuc de Pelagij Catholicum se simulantem errore dubitaret, Et forte, inquit, hoc ipse non sentit quod sine peccato, imago Dei non admittatur ad regnum Dei quoniam nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non potest introire in regnum Dei, atque ita vel in aeternam mortem, oppositam scilicet illi vitae aeternae supernaturali ex Deo, sine peccato praecipitur, vel quod est absurdum, extra regnum Dei habeat vitam aeternam. Cum Dominus praedicans quid sit sine dicturus sit: Venite benedicti &c. manifestaverit etiam quid sit ipsum regnum quod dicebat, ita concludens, sic sunt illi in ambiguitate aeternam, iusti autem in vitam aeternam. Vbi apertissimè vides definitam regnum Dei non esse aliud nisi vitam aeternam videlicet supernaturalem quam Christiana praedicat fides. Et in sermonibus de verbis Apostoli: Et de ipsa vita aeterna non, quod, audi expressius, quia nihil aliud est regnum quam vita aeterna. Prius regnum nominavit sed in dextera, regnum aeternum in sinistra. Extrema autem sententia ut doceret quid sit regnum, & quid sit vita aeterna, tunc, inquit, abibant illi in ambiguitatem aeternam, iusti autem in vitam aeternam. Ecce exposuit tibi quid sit regnum. Et iterum: Regnum caelorum est vita aeterna. Vnde plerumque regnum caelorum & vitam aeternam simul & indifferenter usurpans, à neutra putat hominem in quacunque pura natura hypotetici sine peccato posse separari: Quia iustitia quae, à regno Dei, à vita Dei alienatur imago Dei in nullo transgressa legem Dei? Ex suppositione scilicet Pelagiana, quod imago Dei in naturae puritate nasceretur. Et paulo post explicans vitam Dei: Vbi est enim, inquit, vita Dei nisi in regno Dei quo nisi renati ex aqua & spiritu intrare non possunt. Et iterum: Si autem dixeritis tenebitur poena scilicet alienationis à vita Dei, fatemini poenam, culpam dicite, faciemini iustitiam meriti dicite. Nihil in vestro dogmate reperitur quod proferre possitis. Et libro quarto contra Iulianum purae naturae defensores acerrimum: Verum vos quoque qui eos vultis liberi ab omni damnatione esse contenditis cogitantes vultis, quia illos damnatione poenae alienando à vita Dei, & à regno Dei tot imagines dei: Postremo sperando à parentibus per supernaturalem salutem, quos ad eos procreandos tam disertus hortatus. Haec autem iniuste patiuntur, si nullum habent omnino peccatum: aut si iusti, ergo habent originale peccatum. Quasi diceret iniustum hoc est, si in naturae, ut dicitis, puritate nascuntur; aut si iustum ergo non in pu-

ra natura, sed peccati labe nascuntur. Pluribus Augustini testimoniis accumulandis supersedeo ex quibus intelligatur quid ipse sentiat. Haec enim perspicue declarant sine ullo ambiguitatis incerto non posse ullo pacto defendi iustitiam Dei negantis regnum caelorum & vitam aeternam supernaturalis visionis Dei parvulis, si vera est Pelagiana sententia, quod in pura natura sine ulla peccati labe crearentur. Non enim, ut aliquis Scholasticus juxta suae opinionis placitum suspicari posset, ex illa suppositione loquitur, quod humana natura jam ad statum supernaturalem elevata & ordinata sit. Nam in primis nulla istius hypothese umbra est in tot locis quae citavimus; nec verò sine insigni ejus absurditate esse potest, cum adversarios quos impugnabat contrariam hypothese velut certissimam tenere non ignoraret. Quod enim nisi ridiculum in modum aërem verberando dimicaret & principium peteret, si id in argumentis suis suppositum veller quod velut falsissimū à Pelagianis negabatur? Nec verò etiam illa hypothese facti, injustū esset parvulos à regno innocentes excludere. Si enim gratuita supernaturalis ordinationis & elevationis est regnum Dei, nulla est Dei iniustitia si negetur. Denique ipsemet Augustinus aliquando Pelagianos provocat, ut sepositis Scripturarum attestationibus quae de supernaturali elevatione accipiendae putarentur, Dei iustitiam etiam in hypothese suae opinionis quae sine peccato in pura natura tenebat parvulos nasci, solis humanis rationibus tuerentur. Audi provocantem illos purae naturae architectos, audi insultantem eis qui regnum caelorum negarent in pura natura natis innocentibus: Quoniam vos aliquando contra evidentissimam auctoritatem rationis divinae delectat, praeferte ipsam regulam rationis vestrae & asseritis quantis viribus valueritis ante deponatur iste qui parvulus propter merita innocentiae, videlicet purae naturae quam statuitis, propter nullam sicut dicitis culpam, hoc est originale peccatum, dare voluerit etiam non baptizatus non solum vitam aeternam, sed etiam regnum caelorum. Isum vincite. Ego sine praedictio patres huius praeterea suscepro & dicam quod ipse non sentio, sed ad hoc vos, in adversarium videatur. Ecce & ipse ne, dicit quid, & dicit parvulus non habens ullum omnino peccatum, nec quod sua vita contraxit, nec quod de vitæ primi parentis traxit, hoc est conditus juxta vestram opinionem in pura natura, sine peccato videlicet, multoque magis sine gratia ut potest quam nunquam parvulis in ipsa dari nativitate sensistis, Habeat & regnum caelorum & vitam aeternam. Respondere vincite hominem resistentem vobis, qui aliter dividitis. Vos enim dicitis vitam quidem habebit iste non baptizatus aeternam, sed non habebit regnum caelorum. Nempe quia hoc naturae vires non habent, ut dicebat Celestius, sive quod idem prorsus est, hoc est supernaturalis ordinis uti nunc loquuntur. Ille contra, L. b. de pecc. Imo & vitam & regnum caelorum. Ecce orig. cap. 4. duos Antagonistas in theatro nudè procedentes

res omni Scripturarum subsidio & auctoritate vacuos, folis armis naturalis rationis armatos, Pelagium & Augustinum. Ille sustinet parvulum in pura natura conditum, utpote sine peccatis, sine gratia ex parentibus natum, & in eo poenitus constitutum statu, quem pura natura postulat, à regno celorum posse secludi. Ille adversarij personam inducens, juxta illam hypothese[m] prorsus negat. Vide jam quo pacto Pelagium divinæ justitiæ telo premat: *Quare enim patrimonium regni celorum adripis innocenti? à quo regnum celorum non acquiritur, profecto magno bono fraudatur. Quæ est ista iustitia? Dic quare? Quid offendit parvulus non baptizatus nullam habens culpam nec suam nec de parente contractam? Quid offendit, die mihi ut non intret in regnum celorum, ut separetur à sorte sanctorum, ut sit exal à societate Angelorum? Videtur enim tibi misericors, quia auferis ei vitam, damnas tamen, quem separas à regno celorum. Damnas, non eum percutis sed in exilium mittis. Nam & qui exalior, vivunt si sani sunt, in doloribus corporis non sunt, non torquentur, non carceris tenebris affliguntur, bacillus sola pena est non esse in patria. Et paulo post idem justitiæ telum versans & revertisans in vulnere. Hæc defende iustitiam Dei. Quare vel parva pena infligitur innocenti, in quo nullum invenitur omnino peccatum? Dic contra istum adversarium qui in parvulo non baptizatus misericordia & iustitia in aere quam tu dare vult, non solum vitam æternam, verum etiam regnum celorum? Responde si potes, sed rationem asser: hac enim te gloriari delectat. Et rursus velut invicto contra puræ naturæ hypothese[m] triumphans argumento: Sed tu bellator, hoc est forte ratiocinator, huic responde qui tibi dicit prorsus innocens parvulus, & immunis ab omni peccato & proprio & originali, non solum vitam æternam habebit, sed etiam regnum celorum. Hoc est iustum, quoniam nihil mali habet, quare aliquid boni non habet? Non opus est hîc commentario ut planissime ex tanta disputationis illius & verborum luce capiamus, nullâ ratione posse defendi ut parvulis, juxta hypothese[m] Pelagianam, qui eos in puris naturalibus creati fatebantur, & ut ultro agnoscit Suarez, necessario hoc dicere debebant, hoc ipso quo negabant gratiam & originale peccatum, regnum celorum, hoc est, visio illa supernaturalis Dei in sorte sanctorum in societate Angelorum, sine justitiæ violatione denegetur. Vnde statim & seipsum & Pelagium velut ratione superatum & manus dantem inducit, nec aliter iustum hoc vel esse vel ostendit.*

*Ibid. serm. 14
citato.*

Ibidem.

Ibid. c. 7.

*Proleg. 4.
cap. 1. n. 7.*

A di posse declarat, quam auctoritate Scripturarum, quæ naturam humanam peccato vitiatam esse testantur. Sed scio, inquit, Pelagianæ Antagonista. Vnde scio? Quia Dominus dixit. Tandem venisti. Non ergo quia tu ratiocinatus sis, sed quia Dominus dixit. Laudo hoc plane, quia sciam, sed quia Dominus dixit. Num est: sicut homo non invenisti rationem, fugi ad auctoritatem. Approbo, prorsus approbo. Bene sciam, non invenis quid respondeas, fuge &c.

Hæc & hujusmodi testimonia si vel vidissent vel penetrassent Scholastici quidam, non fuissent conati in unum aut alterum locum Augustini in alienissimum ab ejus mente sensum detorquere: sed candidè fuissent facti, hanc omnino ejus esse sine ambiguitate sententiam, quod homines in pura natura, hoc est sine gratia, sine peccato tam originali vel proprio conditi, non possint à regno celorum, hoc est à vita æterna, quam fides prædicat, & à beatifica Dei visione secludi. Quod si illud Aug. docet, sicut eum docuisse tam frequentes, tam urgentes, tam perspicue, tam securæ attestaciones nos dubitare non sinunt, ex Ecclesiæ Catholicæ sensu hoc eum hausisse & ea probante scripsisse, confidentem videtur. Nunquam enim toties hoc telum intorsisset adversariis, nunquam in eam tanta securitate triumphasset, & ex eo penè totam causam illam suspendisset nisi fuisset de ejus invictâ veritate certissimus. Nam inde toties iterata illa provocatio ad tuendam iustitiam Dei, qua iustitia? qua est ista iustitia? Dic quare? Quid offendit? Dic mihi, hic defende iustitiam Dei. Vnde securissima illa & creberrima insultatio: Proferre regulam rationis vestra. Rationem asser, hac enim te gloriari delectat. Asserite quantis viribus valueritis, Responde, vince resistentem. Responde si potes. Inde illa auctoritatis plena condemnatio: nihil in vestro dogmate, etiam puræ naturæ reperitis, quod proferre possitis. Nunquam dicturus es unde sit iustum. Nonne quid respondeas non habebis? Si à te recesserit impudentia illo infante remanebis infans. Quæ profecto vanissimi hominis est jactantia, & indigna tanto Doctore levitas ac temeritas, nisi conficius fuerit se probatam in Ecclesia, cujus capitalem causam tuebatur, exploratam, & insuperabilem se docere veritatem, quæ si talis est, ut revera est, profecto status puræ naturæ ex radicibus evertitur, utpote quæ non possit ullâ ratione à regno celorum, quod ordinis gratiæ esse nec ipsi Pelagiani negare potuerunt, & à supernaturali felicitate divelli.

CAPVT QVARTVM.

Causa istius iustitiæ declaratur ex Augustino.

VIDERI mihi videor Scholasticos nonnullos supra modum mirantes istam Augustini doctrinam, à qua ipsi quantum cælum distat à terra recesserunt. Augetur admiratio ex eo, quod etiam dicat divinæ iustitiæ repugnare, ut parvulus sine peccato conditus à regno cælorum arceatur. Desinerent fortassis admirari, si suspicari possent, se forsitan neque gratiæ neque iustitiæ divinæ profunditatem intelligere, sicut eam Augustinus penetravit. De qua iustitiæ sublimitate, quia infra latius dicendum erit, hic contenti erimus breviter Augustini fundamenta tangere, cur ei exclusio innocentis à regno cælorum, non obstant hypothesi puræ naturæ, iniusta videatur, ideoque nec à Deo creatura rationali irrogari possit nisi peccata mereantur, quo declarato, longè loculentius patebit, illam quam superioris capite deduximus sancti Doctoris genuinam esse sententiam.

Fundamenta igitur huius doctrinæ quantum indagare potui, duo sunt.

Primum est, quod nemo beatus esse possit nisi habeat quod velit ideoque quamdiu non habeat quod vult, certissimo miser sit. Doctrina ista in Aug. scriptis perpetuo est. Vide lib. 14. de Civit. Dei: *Græa hominis est alia miseria, nisi ad se sit eum ipsam inobedientia eius ipsius. Et quænam noluit quod potuit, quod non potest velit.* Latius hoc supra lib. 1. cap. 2. diximus. Vbi regula illa & Augustini & Philosophorum iudicio indubitata visa est, *Beatum esse non vult posse nisi habendo quod vult, & nihil patiendi quod nolit.* Inter beatitudinem autem & miseriam in creatura rationali nullum est medium, ut ibidem latius ex Augustino declaravimus.

Alterum fundamentum Augustini est, creaturam rationalem non posse miseris quantumvis minimis affici à creatore sine culpa. Neque enim, ut ipse loquitur, *si Deus in isto miser esse iusquam nisi mereretur potest.* Quæ doctrina capitali vix alia solè minor & certior in scriptis ejus reperiri potest, ut hic supponimus, intra probaturi sumus. Ex his duobus capitulis quæ sanctus Doctor ubique tanquam indubitata tradit, tota superioris capitis doctrina pendet & conficitur. Cerrum est enim creaturam rationalem innocentem, qualem in pura natura esse ponitur, velle fortiter, hoc est diligere æternæ vitæ beatitudinem, & regnum cælorum. Quod si negatur necesse est esse miseram, hoc videlicet ipso quonon habet quod vult & recte vult & maxime vult. Beata quippe vita, si non amatur, non habetur. Porro si amatur & habetur, ceteris omnibus rebus excellentius necesse est ametur, quoniam propter hanc amandum est, quicquid aliud amatur. Porro miseram creaturam non potest Deus efficere nisi eum culpa provocaverit. Non ergo Deus potest creaturam inno-

centem à regno cælorum & æterna vita quam diligit sine ejus culpa separare.

Sed ne quis in hac rationatione nos forte falli putet ipsum Augustinum audiamus, qui hoc argumentum lapidis in hac ipsa causa ex ratione amoris, quo regnum cælorum ab innocente diligitur & pœna seu miseria fraudatam dilectionem necessariò consequentis conficit. Itaque sermone decimo quarto de verbis Apostoli, postquam ea dixisset quæ supra citavimus, parvulos hoc ipso quo excluduntur à regno cælorum exilij pœna mulctari, & quamvis doloribus corporis non torqueantur nec tenebris carceris affligantur. Hanc tamen illi esse solam pœnam, non esse in patria. Pœna illius in iustitiam statim convertitur & explicat: *Si amatur patria magna pœna, si autem non amatur patria, pœna est cordis pœna. Parvum malum est in hominis corde qui societatem non querit sanctorum, qui non desiderat regnum cælorum? Si non desiderat pœna est de pervertitate: si autem desiderat pœna est de fraudatione & avaritia. Sed si, quod vult, parva est pœna: & ipsa parva, magna est si nulla culpa est. Iste deservit injuriam Dei; quare vel parva pœna insignitur innocenti in quo nullum invenitur omnino peccatum. Respondet si potes, sed rationem adfer. Vides hic dilectionem rem collectam. Velenim desiderat patriam regni cælorum vel non desiderat, utrumvis pœna est: quia non desiderare pervertitas est, desiderare & non habere fraudata charitas. Nempe quia non habet quod vult, & inde miseria. Idcirco autem regnum cælorum non desiderare pervertitas est, quia ex Augustini mente, ut supra diximus, fieri non potest ut innocens creatura rationalis, non diligat Deum & consequenter regnum ejus, quia hoc ipso quo non diligit est averfa à Deo. Aversum enim esse non est aliud quam Deum saltem habitu non diligere quod fieri non potest nisi voluntas rei alterius, hoc est creaturæ amore possideatur.*

Nec illo loco tantum, sed alijs pluribus præclarissimè tractat hoc idem argumentum Augustinus. Nam libro tertio contra Iulianum ubi adversarius bonum creaturis puræ naturæ, à bono gratiæ distinxerat, ut quos fecerat, Deus condendo bonos, faceret per baptismum innovando adoptandoq. meliores, eo non obstantè concludit Augustinus non posse parvulos innocentes à regno cælorum sine culpa sejungi, eo quod pœna amantibus sine causa infligeretur: *Verum vos excellentissimi amatores illius vitæ, quæ futura est æterna cum Christo, nullam pœnam putatis esse imaginem Dei in æternum exulare à regno Dei: cum si parvam pœnam esse diceretis non esset hac vox beati AMATORIS illius qui sed miseri contemptoribus. Nempe quia impossibile est ut qui regnum illud amet non graviter ab eo exulando crucietur. Porro autem si, quod huic sufficit causa, parvam saltem pœnam fate-*

Lib. 5. con-
tra Iul. c. 2.

quini esse que magna est, ut imago Dei non sinatur
intrare in regnum Dei; obsecro aperte qualescunque
oculos & videte qua iustitia pena ista infligenda sit
parvulo quem clausis oculis originali obnoxium ne-
gati esse peccato. Et similiter libro quinto falsè
videt pariterque validissime in suum Antago-
nistam hoc argumentum torquet. Si quisquam
gestans parvulum filium se sine clamore invidioso, &
in parte ubi nullus audiret, compellat ac diceret,
Ego cā mente, intelligentiā, ratione, in qua sum sa-
ctus ad imaginem Dei TANTVM AMO REGNUM
DEI ut hominū magnam iudicem penam si eo nun-
quam possit intrare. Itane verò tu non homo de turba
imperatorum, sed inter paucos prudentissimos regiū
illius amator tanto utique ardentior, quanto magis te
flagrantissima paucorum societas in illud accendit,
nec facit inde torpescere frigidius multo, repon-
surus es homini atque dicturus: non solum magna
non est, sed nulla omnino pena est imaginis Dei
nunquam posse intrare in regnum Dei? Puto quod
nec tui hominū cuius nec vinū nec testimonium for-
midabit, hoc dicere audebit. Hic ipsissimam
vides propositam Scholasticorum responsio-
nem pro statu puræ naturæ sagagentium.
Dicunt enim nullam esse penam quod
in illo statu imago Dei arceretur à regno
Dei; subtraheretur enim donum gratuitum
quod non habent naturæ vires. Eodem,
inquam, prorsus modo, quo Pelagiana hæ-
resis respondebat, quando statum puræ na-
turæ, quem parvulis tribuebat, adversus Au-
gustini argumenta tuebatur. Sed respon-
sionem istam, etiam puram naturam suppo-
nentibus Pelagianis, falsissimam Augustinus
iudicat, & ita absurdam ut nec uni homini
rusticano dari debeat, cuius neque vis, neque
testimonium formidetur. Impossibile quip-
pe esse ut exilium à regno non sit pena
innocentis imaginis Dei quæ non potest non
diligere regnum Creatoris ad cuius similitu-
dinem facta est. Audi quantā acrimoniā id
ipsū argumentum prosequatur: Te itaq;
sive respondente quodlibet, sive (quod magis à te
exigeret si non Christianus, certe humana verecun-
dia retinente, ingereret aspectus tuū parvulum suum
dicens: Iustus est Deus: quid mali est, quod inno-
centem hanc eius imaginem prohibet intrare in reg-
num eius; si non est peccatum, quod per unum homi-
nem intravit in mundum? Puto quod nulla tibi ade-
rit sapientia qua tibi videaris illo indocto homine do-
ctior; sed si a te recesserit impudentia, illo infante
remanebis infancior.

ibid. l. 5. c. 1.

Quæ quidem quamvis ita perspicua sint ut
omnem probabilem responsionem intercipe-
re videantur, ecce tibi tamen aliud testimo-
nium quo omnis cavillatio suffocatur. Nam
quamvis perspicuum sit, ut jam sæpè ex ipso
Augustino & Pelagianis diximus, eum juxta
hypothesim Pelagianam loqui, qua parvulos
in puris naturalibus nasci statuebant, & illam
ipsam suis argumentis evertere tanquam im-
possibilem, ut quæ non possit cum divina
æquitate sine peccato penam gravissimam
indigente consistere; quia tamen mentis
assensus ad res inexpectatas trepidare solet,

ne fortè temerè se precipitando fallatur, non
est inutile accumulatis identidem testimonijs
eandem doctrinam magis magisque parfæ-
cere. Iulianus igitur cum quodam loco
disertissimis verbis statum puræ naturæ in
parvulos prædicasset, cui Deus deinde glo-
riam regenerationis gratuitā, non debita lar-
gitate superadderet, eo modo quo Schola-
stici docent hoc posse fieri; hypothesim illam
expugnat Augustinus, tanquam quæ non
possit cum divina iustitia penam nega-
tionis regni inferente sine culpa conciliari.
Verba Iuliani quibus clarissime statum illum
prædicabat ista sunt: Cum Deus parvulus mul-
tū de proprio tam boni quam mali meritis gloriam
regenerationis attribuit, hoc ipso eos ad suam curam,
ad suum ius, ad suum dominium pertinere docet,
quod eorum voluntatem ineffabilis prævenit benefi-
cij largitate. Ecce parvulos nihil merentes aut bo-
ni aut mali, hoc est, in pura natura creatos;
Ecce gloriam regenerationis beneficii largi-
tate, hoc est gratis, quibus voluit superaddi-
tam. Ecce consequenter juxta subintelle-
ctam à Iuliano & Scholasticis consequentiam,
sine ulla Dei iniquitate quibus voluit, nega-
tam. Iam ergo vide quemodo tota ista argu-
mentatio per Dei iustitiam repercussa & Au-
gustini manu contracta dissiliat: Quod igitur
eum offenderunt quos pariter innocentes, mundos,
à se ad imaginem suam creatos, innumerabiles ab illo
munere alienat, nec eorum voluntatem huius ineffa-
bilis prævenit beneficii largitate, separans tot imagi-
nes suas à regno suo? Quasi diceret non potest
Deus innocentiam eorum pena separationis
illius plectere, nisi offensionis culpa mereat-
ur. Amantibus enim istud regnum, sepa-
ratio ista non est nuda beneficii denega-
tio sed miseria & magnum malum. Rationem
istam quippe subijcit: Si hoc eis non erit malum, si
non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes ima-
gines Dei. Si autem amabunt, & ita tam amabunt,
quantum innocentes amare debent regnum eius, à
quo ad ipsius imaginem creantur, nihil e mali de
hac ipsa separatione patientur? Cui doctrinæ
concinat & illud adversus eundem Iulianum
in libris operis imperfecti, ubi parvulos tan-
quam innocentes, vi statū illius puræ naturæ,
& infricata id est nullo peccato fricata, primari-
tate felices celebraverat: O demeritū singulare!
Hoc disputare est, an insanire? Cum miseria se na-
tos esse parvuli stendo testantur, quos non vix Chris-
tum habere Iesum, & felices eos dices, quos tamen
eius non admittis in regnum? Quod regnum si Chris-
tianā charitate diligeres, ab illo separari magnam
esse miseriam iudicares.

Ex istis igitur tot ac tam perspicuis Augu-
stini locis sibi undique consonantibus, satis
evidenter vis argumentationis illius apparet,
qua Deum toties injustum futurum colligit,
si innocentes imagines juxta Pelagianam de
pura eorum natura hypothesim à regni sui fe-
licitate separaret. Non enim arguit eos ex
elevatione ad statum supernaturalem, cuius
in omnibus istis per duo capita citatis testi-
monijs, nullum vestigium habet, neque sine
iniqui

iniqui inopia & principii petitione contra ta-
les acervarios supponi potest; nec ex ali-
qua Dei promissione vel fidelitate vel parva-
lorum parentumve meritis vel dignitate, sed
nudè & purè & simpliciter juxta ipsissimam
Pelagianam de statu puræ naturæ hypothèsim
quam expugnare nitetur tanquam impossi-
bilem, ex ratione innocentie & miserie quæ
nulla Dei justitia cor ciliare potest. Si enim
innocentes imagines Dei amant regnum istud,
sunt amare, inquit, debent, indubitata pœna
est deinde data charitate, quia miser est quis-
quis non habet quod recta voluntate vult; si
non amant peior est cordis pœna, qualem in de-
monibus & hominibus carnislibus experimur.
Neurum Deus insere potest innocentibus
sine culpa. Ille cardo est in quo vertitur rota
vis argumenti, inde fiducia, quæ tot exclama-
tiones, & insultati, nec expellit, quæ insinuat?
Quæ est ista insinuat? Responde si potes. Ufende
insinuat Dei. Quare vel parva pœna insinuat inno-
centi? Et ipsa pœna magna est si nulla culpa est.
Quoniam argumentationis istius efficaciam tam
perpicuam, tam certam, tam in omnium
animis receptam & confessam putat, ut si
tantum recideret in pœnia, ipsum præcipuum
pura naturæ Architectum luhianum, infantem
infantiorum remansurum spondeat, si vel à mu-
lier uia innocentem imaginem a se, eistibus ejus
ingente proferretur. Quid evidentius & ur-
gentius ad istius illius eversioem juxta S.
Augustini doctrinam adferri possit, nescio.
Sed idcirco insolens nobis videtur argumēta-
tio, quia principii ab ejus mente disjunctissi-
mus imbuti sumus. Semp enim obversatur
animis nostris, duplex ille in eodem homine
status, puræ naturæ & supernaturæ, quorum
alterum fidentissimè S. Augustinus tanquam
impossibilem damnat. Quo semel abjecto to-
ta argumentandi ratio est planissima, dum-
modo quid sit justitia Dei, quam profunda
sit, & quam latè pateat, quid deinde pœna seu
miseria creaturæ rationalis, ex regulis non hu-
manæ assimilationis sed divinæ veritatis intel-

ligatur. Quæ de re infra fufus. Hoc tamen
hic breviter monendus lector est, quod & alibi
niti me fallit, à nobis dictum est, non hoc velle
Augustinum, nec ex cictis ejus posse colligi,
quod Deus immediate regnum celorum seu
claram visionem in regno suo debeat creature
rationali innocenti, sed hoc tantum nudo
quod eam non posset condere cum illa phan-
tasica beatitudine, & philosophica, quæ ei
in statu puræ naturæ attribuitur, & vera mi-
seria est; sed vel immediate in beatitudine per-
fecta regni Dei, vel certè, quod ordinatius
esse ipsemet judicavit, in quadam beatitudine
decoloratiore, sine omni vitio tamen & mi-
seria; à qua deficere possit, & in qua manere
si voluerit, utrumlibet habens in sua potē-
tate, sine ulla interna concupiscentiali tenta-
tione ad malum. In tali beatitudine Angeli
& Adamus creatus fuit. *Hominem fecit, inquit,*
cum libero arbitrio, & quamvis sui futuri casus ig-
naturum, ideo tamen beatum, quia & non nuda & non
miserum fecit, in sua potestate esse sentiebat. Et alibi:
Qui tandem ab ipse dicit beatus potest, qui timore affi-
citur vel dolore, quid autem timere vel dolere pœ-
rant, illi homines in tantorum tanta affluentia bono-
rum, ubi nec moris metuebatur, nec ulla corporis mala
valetudo, nec aberat quicquam quod bona voluntas
adipisceretur, nec incrus quod carnem animumque
hominis feliciterviventis offenderet, &c. Hæc beati-
tudo minor, juxta providentissimum Dei or-
dinem, quem Augustinus diversis locis ex-
plicat, est via ad majorem, & quasi semē ejus;
in qua si perseveraverit ab illa perfectiore per-
petuo separati & quasi in exilium mitti non
potest. Vtrovis autem modo condatur, con-
ditur beatus in regno Dei, quia per spiritum
charitatem inhabitantem, regnat in eo Deus; &
utrovis modo creatur si ne miseria, quæ ei in-
flicti nullo pacto potest nisi peccato suo pro-
meruerit. Et hæc contra statum puræ naturæ
satis sint ex parte amoris Dei, quo ad beati-
tudinem tenditur & visionis quæ beatur. Nunc
ex quibusdam ad beatitudinem necessariis re-
quisitis breviter impugnandus est.

De Corr. 6
grat. c. 10.

Lib. 14. de
Civitate Dei

Vide lib. 83.
gg. 2. et 4.
et l. de ange-
lo Christi
c. 410. et lib.
3. de lib. arb.
c. 18.

CAPVT QVINTVM.

Quantum argumentum ex tribus necessarijs ad beatitudinem natu-
ralem, non falli, non offendi, non mori, quæ pura natura
non potest assequi. De gravissimis erroribus
puræ naturæ.

Sicut fatentur communiter Schola-
stici, hominem non posse connaturali
modo creati nisi propter aliquem finē
ultimum, quem beatitudinem dicimus,
ne appetitus ejus ardentissimus, & medullitus
infixus aliquando frustra sit; ita etiam faten-
tur consequenter, non ordinari ad ultimum
illud bonum in quo solo connaturaliter qui-
escere potest appetitus, esse contra providen-
tiam tali naturæ connaturaliter debitam: &
propterea ad ejus autorem pertinere, ut ea
media provideat, quibus bonum illud ultimū
quo tanto impetu tendit, adipisci possit, ap-

petitus satiari, natura ab illo motu quiescere;
ne alioquin animus de se æternus, in æternum
miser sit, semper vehementissime appetendo
quod nunquam adipisci potest. Cujusmodi
institutionem contra naturæ ordinem esse, nec
Scholastici negant. Hinc erodacti sunt du-
plicem naturæ beatitudinem statuere, natura-
lem & supernaturalem: illam naturæ connat-
uraliter debere, sicut & media ejus acquiren-
da; istam negari libere posse. Augustinus de
contrario sentit illam esse impossibilem, &
ideo nec ad illam posse naturam puram ordi-
nari, nec hanc ei sine præcedente culpa negari,
arque

atque ita statum puræ naturæ utraque parte collabescere, sicut hactenus declaratum est. Itaque non parum modo de quibusdam quæ beatitudinis creaturæ rationalis abesse nequeunt, rationationem instituiamus. Nimirum esse quendam equæ naturæ rationalis eodem modo, ut hactenus impetu appetit naturaliter, utpote sine quibus hactenus percipit se non posse neque beatum esse, neque appetendo quiescere, vel sedari istum appetitum suum, quem natura visceribus intus sentit. Ergo similiter nulla natura rationali commaturaliter subdubita, & antequam epus naturalis postulat, ut per media ista in seque possintur potestate. Cum igitur illa paulatim crescant, huiusmodi Scholasticis longe superent, & ad supernaturalem ordinem pertineant, perspicue sequitur, creaturam rationalem non posse sine manifestis institutionibus absconditis, in puris naturæ huiusmodi conditi, & beatitudinem quæ illi à Scholasticis attribuitur, esse commentitiam.

Porro illa quibus naturaliter natura rationalis inhiat, & sine quibus beata esse non potest, ad tria capita generalia revocari possunt, non mori, non falli, non perturbari. Quia namque ad imaginem Dei condita est, naturaliter, quantum sis est creatura, similitudinem creatoris expetit, duarum esse sine defensione, & seire sine deceptione, & pacata esse sine offensione desiderat, ut ita in essentia Patris æternitatem, in intelligentia Filij veritatem, in voluntate Spiritus sancti gaudium quadam umbratica specie imitationis æmuletur. Vnde prædare S. Augustinus: Exclamamus ab incommutabili gaudio, hoc est à Patris æternitate, Filij veritate, sancti Spiritus charitate, nec tamen inde præstigiis atque abruptis sumus ut non etiam in ista mutabilitate temporalius æternitatem, veritatem, beatitudinem, id est gaudium voluntatis, quæ regemur, nec mori, nec falli, nec perturbari volumus. Hic autem triplex appetitus ab illa vena desideratæ naturaliter beatitudinis fluit. Naturaliter quippe toto impetu creatura rationalis eo tendit ut vivat sicut vult, nemo enim vult suam voluntatem frustrari. Sentit enim aliter se beatum esse non posse, sicut libri primi capite secundo, sancti Augustini, & Philosophorum testimonio comprobavimus qui sentiebant aliter beatum esse non posse, nisi habendo quod vellent, & non patiendū quod nollet: hoc autem non adipiscitur nisi dum vivit ut vult, neque vivit ut vult nisi eo pervenerit, inquit Augustinus, ubi mori satis ostendi non possit. Quod ex illo naturali beatitudinis appetitu proficisci, ex illa quam subijit ratione subleget, Hoc enim natura expetit, nec plene atque perfecte beata erit, nisi adeptū quod expetit.

In primis igitur natura rationalis vehementissime non sibi cupit. Vnde illud frequenter in Augustini monumentis reperitur: Multos expertus sum qui vellem fallere, qui autem falli, neminem. Nemo enim vult sua falsum dicere, ut nesciat ipse quid verum sit. Ex quo naturali impetu nascitur, ut qui alienata mente in phrenesi ridet, plorentur à sanis. Tantum enim

prævalet invictissima veritas, ut potius eligat homo sanā mentē flere, quam alienatā ridere. Quid verò ejus rei causa est, nisi ille profundissime insculptus beatitudinis appetitus? Cum enim Deus sit veritas, & beatitudo nulla sit vel esse possit nisi de Deo, hinc omnes affectant veritatem noscere ac de veritate gaudere. Beata quippe vita, inquit perspicacissimus Doctor, est gaudium de veritate, hoc est gaudium de eo qui veritas est. Hanc vitam beatam omnes volunt, hanc vitam quæ sola beata est omnes volunt, gaudium de veritate omnes volunt. Hactenus videlicet, ut etiam tum, cum voluntate perversi falsissimis voluptatibus implicati & miseris sum, verum malum gaudere quam falsis.

Iam verò, ut non in ista misera puræ naturæ vita, in gravissimis & omnino capitalibus rebus, sine quibus nulla vel umbra beatitudinis naturalis esse potest, sepe fallamur, si ejus cursui sine divina gratia tenebras nostras illuminante relinquamur, fieri nullo pacto potest. Nam puræ naturæ cunctas illas miseras quibus hæc præsens ab Adam lapsu, huc usque vitæ conteritur, æquat aut potius superat, Scholasticis, ut supra vidimus contentibus. Quæ verò errorum gravissimorum iudificationes sine gratia Dei vitæ ista patiarur, locupletissimus testis est vel illa sola interminabilis dissensio Philosophorum de summo bono, quod naturæ rationalis beari debet. Nam ut rectè Varro existimavit, nulla philosophiæ secta dicenda est, quæ non eo differat ceteris, quod diversos habeat fines boni & mali, quandoquidem nulla est homini causa philosophandi, nisi ut beatus sit. Quid autem beatum facit ipse est finis boni, nulla est igitur causa philosophandi nisi finis boni, ideoque nec philosophiæ secta dicenda est, quæ non sectetur aliquem finem boni. Cujusmodi sectas, quæ vel fuerint vel adhuc esse possint, cum ipse adducas octoginta octo perduxerit, inter tot tamen dissidentium à se invicem opiniones, unius Platonis inventa est, quæ potuerit de inventa veritate gloriari: & adhuc in rebus capitalibus, quibus ad illud bonum perveniendi sumus tantopere adulterata, ut satius esset illud prorsus ignorare, quam ad illius adeptionem tantis sordibus & impietate conari. Nam & inmundissimos demones sibi medicatores & animi purgatores quærendos esse Platonici tradiderunt, ut fuscè docet Augustinus, & una cum omnibus discipulis suis, ipse Plato dixit plurimum esse sacra faciendā putaverunt. Ipse Socrates qui Platone ceterisque discipulis sectarum variarum autoribus peritior & honestior videbatur, Genio suo (quo nisi hoste humani generis demones) utebatur familiariter, & morti proximus infando errore Gallum immolari præcipit Esculapio. Quid jam de hominum vulgo dicam, ubi columnæ eruditionis tam fecidis erroribus hallucinati sunt? Nec unus quidem tot seculorum lapsu in tanta historiarum vastitate reperiri potest, qui summum bonum, id est Deum verum naturæ sagacitate sine Dei gratiā invenerit & coluerit. Et illi

Lib. 14. de Civit. c. 25.

Ibid.

Lib. 10. c. 24.
Serm. 112. de divers.
Ibid. c. 41.

Lib. 10. c. 24.

Ibid.

Phil. 1. c. 10. de civ. c. 25.

Lib. 8. c. 10.

Lib. 10. c. 24.

Et illi ipsi, quos diximus, Platonici illam quam receperant veritatem tam abstrusam à vulgi non tantum populum, sed & Philosophorum captu esse iudicabant, ut elegerint occultare potius quam propalare sententiam suam, sicut sæpius Augustinus memorat. Videbant enim, si turbis corporalium rerum dilectione cecatis conarentur insinuare aliquam rem divinam & super omnia incommutabilem, quæ nullo attingeretur corporis sensu, sed sola mente intelligeretur; quæ tamen etiam naturam ipsius mentis excederet, eumque esse Deum propositum animo humano ad fruendum purgato ab omni labe humanarum cupiditatum, in quo uno acquiesceret omnis beatitudinis appetitus; & in quo nobis uno honorum omnium finis esset, non eas intellectiones, & repugnantibus alijs Philosophis multo facilius quam sibi palmam daturæ: ita ut vera salubrisque sententia, quod perniciosissimum est generi humano, imperitorum populorum irrisione sordesceret. Itaque nihil nique Philosophos, neque populos de veritate docere, sed de omnibus quasi dubitantes omnes alios impugnare maluerunt, qui verum se invenisse jactarent: Unde secta Academicorum, qui veri Platonici erant, de omnibus quasi dubitantium, profecta est. Quid de reliquis crassissimis erroribus dicam, quibus honestas morum, sine qua neque Deus coli, neque ulla quantumvis umbratica felicitas esse potest, fecidissimè tam in Philosophis quam in populis, quasi abrupto retinaculo prostrata sunt? Quamobrem S. Augustinus hanc vitam quæ non aliter à pura natura, juxta Scholasticorum solemne pronuntiatum discrepat, quæ ut à nudo spoliatus, non raro sicut ærumnis, ita & erroribus plenisimam vocat. Nam horrenda quædam profunditas ignorantie, ex qua omnis error exillit, omnes filios Adam tenebroso quodam luscipit sinu, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore, sine Dei gratia simul intus illuminante non possit, ut propter illam generalem Dei veri, & rerum juxta

A naturalem legem agendarum in toto humano genere ignorantiam, dixerit Ecclesie gratulando Propheta: *Ece tenebra operient terram & caligo populos, super te autem orietur Dominus.* Quibus verbis & nature totius imbecillitatem ad errores superandos & gratiæ necessitatem vaticinatus est. Quod cum intelligeret S. Innocentius Papa, saluberrimam illam Patribus Carthagenensibus regulam fixit: *Quotidiana* *apud Aug.* *præstat ille remedia; quibus nisi freti confisiue nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores.* *Epist. 91. ad Conc. Carth.* *Necesse est enim ut quo auxiliante valeamus, eo iterum non adjuvante vincamus.* Ipse Pelagius quantumvis hostem se divinæ gratiæ præstiteretur, nequaquam tamen cum communibus esset se esse Christianum, tanto errore exorbitavit, ut gratiam ad cavendos errores negaret esse necessariam. Nam celeberrimum ejus dogma fuit gratiam esse legem aque doctrinam sub qua omnes celestes illuminationes intelligebat. *Lib. de gestis Pelag. De grat. Christi. c. 2.* *Ibid. c. 30.* *Contra Conc. Carthag.* Ipsas quoque orationes ad hoc asserebat necessarias, ut ostenderetur hominis quid concupisceret ac diligeret. Unde Canon ille Concilii Carthagenensis: *Valde impium est ut credamus ad eam quæ vult nos habere gratiam Christi, & ad eam quæ edificat in nobis habere, cum sit utramque donum Dei. & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ad firmam charitatis scientiam non possit transire. Sicut autem de Deo scriptum est, qui docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est, charitas ex Deo.* Ex quo liquet in Catholice fidei doctrina contineri, ad stipulante universalissima ætatum omnium experientia, errores in rebus capitalibus agnoscendis & agendis, non posse natura lapsæ & consequenter minus nature puræ viribus sine gratia divinâ superari. Comigitur pura natura ad aliquam naturalem beatitudinem ordinetur, nullaque possit esse beatitudo naturalis nisi erroribus careat, quos hostiliter creaturæ rationalis quantumvis puræ appetitus fugit, neque illis carere possit, si non magna gratia Dei, consequens est naturam institui nullo modo posse puram, sed tantummodo adjuvandam gratia Dei.

CAPVT SEXTVM

De offensionibus ac perturbationibus puræ naturæ quæ naturalem beatitudinem interimunt.

I AM illud secundum non offendi seu non A perturbari pari impetu si non concitatori; naturaliter creatura rationalis appetit. Quid enim magis juxta ea quæ diximus omnis beatitudo & beatus appetit, quam vivere ut vult, hoc est, habere quod expedit? Hoc est autem in primis nolle offendi, nolle perturbari, id est, imperturbatam esse velle quietem voluntatis suæ. Et quid hoc est aliud, quam aut velle gaudere, quod omnes homines ita velle, ut beatos esse Augustino teste certum est, aut certe nolle offendi gaudium voluntatis suæ, quod ex eadem venâ expetitæ naturaliter beatitudinis fluit. Sed quamam

puræ naturæ potestas efficere potest ut nullis non dico rarissimis, sed vel quotidianis, & amarissimis offensionibus perturbetur voluntatis quies, ut quod velit ipsa non fiat, vel etiam quod nolit, fiat? Quis enim vel verbis prompserit vel animo cogitaverit ingentem illum calamitatum oceanum cujus fluctibus necesse est puram naturam atteri, & voluntatem cujuscunque sive sapientis sive insipientis offendi? Virtus enim sapientis, si quis tamen in pura natura sapiens esse potest, cum sibi honorum culmen vindicet humanorum, potissimumque præsidium sit ad fabricandam sibi qualemcunque beatitudinem, quid ager

aut agere potest in pura natura nisi perpetua bella cum vitijis nec exterioribus sed interioribus, nec alijs, sed planè nostris & proprijs, maximeque illa quæ temperantia nominatur, quæ carnales frenantur libidines, ne in quæque fragitia mentem consentientem trahant. Neque enim nullum est vitium quo caro etiam pura natura concupisceret adversus spiritum; cui vitio ne voluntas victa succumberet, spiritus adversus carnem concupiscere cogetur. Quam verò amara sit illa bonæ voluntatis offensio, quod assidue cum diversissimorum vitiorum, incontinentis maximeque cum spurcissimis illis motibus, sive animum sive carnem etiam perturbantibus luctari cogitur, quamdiu durat puræ naturæ vita, nec illud malorum omnium potest extinguere seminarium, amarissime sentit ille qui bonam voluntatem habet: qui verò non habet, majori calamitate non sentit. Unde Apostolus ipse cujus perfectionem nulla pura natura consequi potest, tali rixa fatigatus ac turbatus exclamat: *Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* hoc est, ut Augustinus exponit, *de vitij corporis.* Cur verò illis liberari cupiat nisi quia volebat ea coercere nec poterat, & illa bonæ voluntatis offensione miser erat, & sui ipsius liberandi infirmitate miserior? Inde quippe sunt illæ voces, a *Non quod volo hoc ago*, & ille, b *Ut non quæcumque vultis illa faciatis.* Absit ergo ut quamdiu in isto bello intestino natura pura versatur, jam sese beatitudine, ad quam nititur vincendo pervenire, vel se adeptam esse, vel adipisci posse præsumat. Nam quis usque ad hoc sapiens in illo statu esse potest ut nullum habeat cum libidinibus, cum avaritia, cum iracundia, cum emulatione, cum superbia, cum vanitate confictum? Quamdiu ergo inest hæc infirmitas, hæc pestis, hic languor, qui à pura natura abesse non potest, nemo tam insipienter deliret, ut se non tantum non miserum contra Apostolicam vocem, sed etiam se beatum esse posse sive eam molestissime frenando, sive turpissime satiendo arbitretur.

Iam verò ceteras dirissimas voluntatis offensiones, quas pura natura sive circa intelligentiam & sensus, sive circa corporis commoditates pati cogitur, quis posset quantalibet miserationis abundantia deplorare, vel eloquentiæ flumine explicare? *Omnia homo naturaliter scire desiderat*, inquit Aristoteles, sive sola mente, sive etiam per admisculantes corporis sensus: ardentissimum istud voluntatis desiderium esse quis inficietur? Tristissima est igitur istius voluntatis offensio. Qualis autem quantusque remanet sensus, si, ut alia taceam, fiat homo in puris istis naturalibus surdus & cæcus? Ratio verò ipsa & intelligentia quo recedet, ubi sopietur, si aliquo morbo efficiatur insanus? Phrenetici multa absurda cum dicunt vel faciunt, si ea dignè consideramus lachrymas te-

nere vix possumus. Quid dicam de his qui demonum patiuntur incursus? Vbi habent absconditam vel obrutam intelligentiam suam? Et quis sibi non hoc maxime contingere nolite? Quis confidat hoc malum in natura pura evenire non posse sapienti?

Corpori verò arumina quæ & quantæ sint? Nec enim omnes ejus infirmitates & morbi libris Medicorum comprehendere potuerit. Quæ naturæ puritas effecit, ut voluntas hominis nulla lassitudine, nulla debili aetate, nullis febribus, nullo languore, nullo torpore, nullius morbi molestijs cruciatur? Bellorum calamitates miserabiles, quis in pura natura declinaverit? Quis effecerit ut nunquam surgant? Si conquieverint quis non timebit ne rursus exurgant? Quorum certè malorum multiplices dirasque necessitates si ut dignum est eloqui velim, nullus esset prolixæ orationis modus. Sed sapiens pura natura, inquit, non nisi iusta bella gesturus est. Quasi verò non, si se hominem meminit, multo magis offensam voluntate dolebit, iustorum necessitatem sibi existisse bellorum. Iniquitas enim partis adversæ iusta bella ingerit sapienti. Quæ iniquitas utique homini est dolenda, quia hominum est, etsi nulla ex ea bellandi necessitas nascere ur.

Quid quod etiam in tranquillissima pura natura pace ipsa societas humana tantis abundat malis, quibus voluntas sapientis offenditur, ut vix ea quisquam enumeraverit. Apud Comicum certè homo cum sensu atque consensu omnium hominum dicit, *Buxi uxorem hanc quam ibi miseriam vidi? Nati filij, alia cura.* Quid itidem illa quæ in amore uno videlicet ex maximis parandæ beatitudinis adiutorijs vitia commemorat idem Terentius: *Invidia, suspiciones, inimicitia, bellum, pax rursus*: nonne res humanas ubique impleverunt? Nenne illis perinde aut magis etiam natura pura cruciatur? Simulas amicicias quis effugiat? Cum inimici hominis Scriptura teste, fiant domestici eius, cujus non voluntas tantâ perversitate turbetur? Nam etsi quisque tam fortis esset ut æquo perferret animo vel tam vigilans, ut caveret, ne quid inde sibi calamitatis accideret; eorum tamen hominum per fidorem malo, cum eos experiretur esse pessimos, si ipse bonus esset, graviter profectò cruciaretur, sive semper mali essent, & se bonos fingerent, sive in istam malitiam ex bonitate mutarentur. Hæc ergo mala tam magna, tam sæva, tam multiplicia, quisquis cum dolore seu voluntatis offensione pateretur aut cogitaret, gravissimas miseras in pura natura esse necesse est, fateretur. Quisquis aut vel pateretur ea sine animi dolore, vel sine voluntatis offensione cogitaret; multo utique miserius idè se beatum putaret, quia & sensum humanum perdidisset.

CAPVT SEPTIMVM.

De moriendi necessitate in pura natura, quæ capitaliter
beatitudini naturali est contraria.

TERTIVM verò quod etiam impetu
mirabili natura rationalis quantum-
vis pura appetit, est NON MORI.
Cujus consideratio etiam Philoso-
phos confiteri fecit, hanc esse naturæ primam
quodammodo & maximam vocem ut homo
conclietur sibi, & propterea mortem natura-
liter fugiat: ita sibi amicus, ut esse se animal,
& in hac conjunctione corporis atque animæ
vivere velit, vehementerque appetat. Qui
sanè impetus ita modicus inhaeret, ut bea-
titudinis appetitus cum illo indivisibili nexu
oriatur atque moriatur. Ex quo fit ut cum
beati esse omnes homines velint, si verè vo-
lunt, etiam esse immortales velint, aliter enim
beati esse non possunt. Ille quippe beatè vi-
vit, ut satis ex Augustino superius stabilivi-
mus, qui vivit ut vult, nec male aliquid vult.
Nemo autem male vult immortalitatem, quia
non male vult esse, vivere, permanere: hoc
enim omne animal infixis huius naturæ legibus
didicit. Si igitur non potest habere quod tan-
to conatu natura etiam pura vult, profecto
non vivit ut vult, nec habet quod vult, beata
igitur esse qui potest? Ut enim beatè vivat
profecto oportet ut vivat. Quem verò mo-
mentem vita ipsa deserit beata vita cum ipso
manere non potest. Cum porro deserit, ut
Augustini discursu utar, aut nolentem deserit
percul dubio aut volentem, aut neutrum. Si
nolentem; quomodo beata vita est, quæ ita
est in voluntate, ut non sit in potestate? Cum
propter tanti boni & summi boni maximeque
cuncti boni amissionem, necessario summo
dolore crucietur. Si autem volentem deserit,
etiam sic quomodo beata dicebatur quam pe-
nitè voluit qui habebat? An igitur forte neu-
trum dicitur velle vel nolle, sed ad vitam &
mortem paratum; & quæque animo consistere?
Sed nec illa beata vita esse potest, quam non
amat beatus, si ipsa ejus amore indigna sit,
sive ipsa eam animi languore indifferenter ac-
cipiat. Verissima est enim illa sententia beatam
vitam omnes velle. Non est igitur beata vita si
illa esse nec nolunt nec volunt. Si igitur beati
esse necessitate volunt, profecto nolunt perire
quod beati sunt. Cum igitur sine vita beati
esse non possint; vitam ipsam permanere vo-
lunt, & idcirco immortales esse volunt. Ma-
nifestum est igitur beatam vitam in quocun-
que natura statu sine immortalitate esse non
posse. Quam doctrinam velut certissimam
plurimis Augustini testimonijs tradidit. Hinc
enim illud: Immortalitas si nullo modo dari ho-
mini posset, frustra etiam beatitudo quaeretur, quia
sine immortalitate non potest esse. Et illud: Immor-
talitatis si capax non est, humana natura, nec beati-
tudinis capax est. Et illud inferius: Beatos esse sa-

velle omnes in corde suo vident, tantaque est in hac re
natura humana conspiratio ut non fallatur homo, qui
hoc ex animo suo de amico coniecit alieno. Veni que
omnes id velle nos novimus. Multi verò immortales se
esse posse desperant, cum id quod omnes volunt nullus
aliter possit. Velunt tamen etiam immortales esse si
possent. Qua de causa etiam docet, nullam esse
posse beatam hominis vitam nisi stabilis fuerit
& aeterna. Ergo, inquit in Sermonibus de di-
versis, vita quæ aeterna & beata, quia si non aeterna,
nec beata: si autem aeterna in paucis nec vita. Unde
brevissimum illud pronuntiatum assidue re-
petit: Vita beata non nisi aeterna est. Et ratio.
cinatio illa largior in libris de Civitate Dei,
qua cum præmississet non esse beatum nec vi-
vere ut vult qui mori cogitur, ea quæ supe-
rius diximus cuncta complexus est: Beata vita
si non amatur, non habetur. Porro si amatur & ha-
betur ceteris omnibus rebus excellentius, necesse est
averetur: quoniam propter hanc amandum est quæ quid
aliud amatur. Porro si tantum amatur, quantum
amari digna est, (non enim beatus est a quo ipsa vita
beata non amatur, ut digna est) fieri non potest, ut
eam qui sic amat non eternam velit. Tunc igitur bea-
ta erit quando erit aeterna. Quod ita naturali ra-
tione manifestum est, ut si vita ejus, qui bea-
tus dicitur, & amata, & reipsa immortalis, &
aeterna Dei beneficio poneretur, & hoc ipsum
ei incertum esset, sed tamen perpetuo putaretur
non à propria voluntate, sed ab alterius
nutu vel casibus incerta pendere, nullo pacto
beata dici vel esse posset. Timor enim ipse
amissionis tanti boni non posset non vo-
luntatem ejus vehementer affligere. Vbi autem per-
petua sollicitudo ac timoris afflictio bea-
tudo esse nullo pacto potest. Vnde Augusti-
nus: Beatus & vita si timetur ne finiat, iam non
est vita. Non est enim semper vivere, sed semper ti-
mere. Si semper timere, semper cruciari. Si erit ta-
tus sempiternus, ubi vita aeterna? Et paulo infe-
rius ex naturali ratione beatitudinis creaturæ
rationalis veritatem colligens: Si erimus ibi,
in vita beata, & utrum ibi futuri sumus, incerti
erimus, etiam ibi erit timor. Et si erit timor, cru-
ciatus erit, non carnis, sed quod peius est cordis. Vbi
autem cruciatus, quæ beatitudo? Cum igitur
perinde in pura natura sicut in lapsa immorta-
litas esse non possit (mors enim ei juxta Schola-
sticorum placitum naturalis est, immortalitas
verò gratia & ejus viribus impossibilis) pro-
fecto in ea nec beatitudo naturalis esse potest,
juxta illud verissimum Augustini, quod supra
diximus, si immortalitas non est capax humana
natura, nec beatitudinis capax est. Quod si bea-
titudinis non est capax pura natura, profecto
illā non pura, sed damnata natura est; im-
pote in illo statu profus incapax beatitudinis.
Quam omnis creatura rationalis naturaliter
vehement-

vehementissimo conatu appetit, & ad quam proinde naturaliter sicut ad verum suum finem ultimum ordinatur. Quem quia sine magna & evidentissima Dei gratia natura humana in quocunque statu consequi nequit, quæ caveat sine erroribus, ut intelligere non fallatur, siue offensiones ne voluntas multiplicibus miserijs perturbetur, siue mortem, ne ipsa vita cum quacunque beatitudine consumatur, profecto sine illa quoque gratia per quam naturalem beatitudinem suam adipisci possit, & à naturali suo appetitu conquiescere, conaturaliter condi nequit. Nec verò satis est ad beatitudinem ut aliquis mori & falli & offendi non possit, sed etiam necessarium est, ut de omnium istorum perpetua stabilitate & permanence securus sit: hoc enim nisi constet necesse est, ut amittendi tanti boni timore doloreque torqueatur. Vnde Augustinus cum dixisset, quod etiam iustus non vivit ut vult (quod inter cetera beatitudini essentiale est nisi eo perveniat, ubi mori, falli, offendi omnino non possit, statim adjicit quantum; eique sit certum, ita semper futurum. Hoc enim natura expetit, neque plene atque perfecte beata erit nisi adepta quod expetit. Sed quantumcumque Deum ut autem rerum naturalium pura natura intelligere poneretur, nunquam certa de trium illorum stabilitate & æternitate redderetur. Hoc enim neque cognoscere neque cognoscere ullo pacto posset ex illius objecti sui beatifici naturali penetratione Dei videlicet tanquam auctoris naturæ, vel prout est causa rerum naturalium. Nam etiam tenuiter res rationales cognoscere possit, non tamen quamdiu vel ipsemet qui cognos-

*Lib. 14. de
Civ. c. 25.*

cit, vel cognitio qua cognoscit, vel illæ quas cognoscit, vel tranquillitas animi quam cognoscendo percipit, permanere sint. Hoc enim nullus Philosophus hactenus aut cognovit aut cognoscere potuit. Nemo enim ipsorum eo pertigit, ut vel mundi, vel sui ipsius durationem, vel contemplationis vel tranquillitatis propriæ stabilitatem: imò vix quisquam eo, ut vel solius animæ rationalis immortalitatem penetraret. Humanis quippe argumentationibus, inquit Augustinus, hæc invenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio abundantes otio, doctrinis, ac subtilissimè eruditi ad indagandam solius animæ immortalitatem pervenire potuerunt. Ad miseras eam quippe vitæ huius etiam post beatitudinem redire dixerunt. Et quæ eorum de hac erubuerunt sententia & animam purgatam in sempiternam beatitudinem sine corpore collocandam putaverunt, talia de mundi retrosum æternitate sentiunt, ut hæc de anima sententiam suam ipsi relarguant. Cum ergo ad hæc intelligenda pervenire non posset, impossibile est etiam ut beatus esset, sed perpetua de futuro statu suo inquietudine torberetur. Ex quo sequitur, non minus illum porre naturæ statum quam ejus beatitudinem fiditiam esse & naturaliter impossibilem. Talia enim dona in illo vel quolibet alio statu causare, non solum puram naturam, sed etiam potentiam Dei spectati ut auctoris naturæ, hoc est, ut res naturales causantis excedit. Nulla igitur possibilibus est beatitudo nisi quam fides vera promittit eaque per veram & magnam gratiam Dei adipiscenda sine qua consequenter condi nequit.

*Lib. 14. de
Civ. c. 25.*

CAPVT OCTAVVM.

Ostenditur insania Philosophorum naturalem beatitudinem sibi machinanti um in ea quam putabant esse puram naturam.

Superbia singularis tantum naturæ etiam puræ viribus tribuere.

Sed quandoquidem pura natura ex Philosophorum Gentilium errore nata est, qui humanæ damnationis ignari, nihil in natura nostra esse putaverunt quod non in ea creator ejus condidisset: Fortassis hic repondebitur puram naturam ad talem naturaliter pervenire posse beatitudinem, qualem iidem Philosophi suo sapienti in puris naturalibus juxta eorum opinionem condito tribuerunt. Eam enim esse satis, ut & pura natura ad finem aliquem ultimum naturaliter ordinata, & subsidijs naturalibus ejus adipiscendi instructa, & non frustra tantum beatitudinis appetitum accepisse & beata esse posse naturali aliqua felicitate dicatur. Hæc imaginatio philosophicæ beatitudinis, ex Gentilium librorum consuetudine familiaris facta Christianis & naturali quadam Dei contemplatione condita, quam ei senius Christianæ pietatis adjecit, naturæ puræ conditores

fallere solet. Si enim illas ipsas beatitudinis condiciones, quam Philosophi suo sapienti tribuunt, attenta mente ponderare voluissent, profecto deprehendissent eos ipsos quos amulantur nihil minus quam beatitudinem, sed veram gravissimamque miseriam nomine felicitatis prædicasse. Stoici quippe sunt quibus præcipue typhus ille superbiæ placuit, ut se in hac misera sua quam putabant pura natura beatissimos esse posse sentirent. Quod ut plausibiliiori fæcio stultis persuaderent miserisque mortalibus, inopinata quadam dogmata ex professo propugnanda suscipere: videlicet ut eo profundioribus mysterijs plena viderentur, quo magis adversus voces ipsius naturæ reclamantis insurgerent. Nam sapientem suum dixerunt sola virtute contentum, etiam in Phalaridis tauro esse beatissimum, usque adeo ut nec illa quæ dicuntur mala, mala esse contendat, quæ de re Tullius in Paradoxis de Tusculana

Tusculanis videri potest. Sed quid nisi magnus quidam stupor arrogantia huiusmodi paradoxam peperit, quandoquidem si tanta fuerint illa quae dicuntur ab aliis mala, & ab ipsis bona, ut ea sapiens, qualem mirabili vanitate describunt, vel non possit vel non debeat sustinere, cogi eum sibi mortem inferre, & ex hac vita emigrare fateantur? Cedit igitur sapiens immanissimis cladibus atque succumbit, videlicet tantum ut eis cogatur & in seipsum homicidium perpetrare. Cui jam pareat ut illis careat malis, qui sibi ipse non pareat? Certè semper beatus est, certè beatam vitam in sua potestate constitutam nullà vi potest ullius calamitatis amittere.

Non enim, inquit ille, potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quicquid in se uno ponit enim. O vitam scilicet beatissimam sapientis, quae ut fruatur mortis querit auxilium! Si beata est permansere in ea sapiens: si verò propter ista mala fugis ab ea, quomodo est beata? Aut quomodo non sunt mala quae vincunt tuum illud fortitudinis, hoc est virtutis bonum, quod totus eras aptus ex te & in te uno ponens omnia? Nec tantum fortitudinem tuam sibi cedere, verum etiam sapientiam tuam delirare compellunt, ut & eandem vitam dicat beatam & persuadeat esse fugiendam. Quis usque adeo cæcus est ut non videat, quod si beata esset, fugienda non esset, cum omnium sit votorum summa beatitudo? Sed si propter infirmitatis quae premitur pondus, fugiendam eam fatentur, quid igitur causa est cur non etiam miseram fracta superbiae cervice fateantur? Quæro etenim utrum ille totus aptus ex se beatissimusque Cato patientia, an impatientia se peremerit? At non hoc fecisset nisi victoriam Caesaris impitienter tulisset. Nam & amictus eius docti quidam viri qui hoc fieri prudentius dissuadebant imbecillius quam fortius animi facinus esse censuerunt; quæ demonstraret non honestas turpia precaveris sed infirmitas adversa non sustinent. Vbi est hic tota ex se apta beatissimi sapientis fortitudo? Nempe cessit, nempe succubuit, nempe usque adeo superata est ut vitam beatam dereliqueret, desereret, fugeret. An non erat iam beata? Misera ergo erat. Quomodo ergo mala non erant quæ vitam tam beatam miseram fugiendamque faciebant?

Quapropter etiam ipsi qui minus alte stertunt Peripatetici & veteres Academicus, quorum sectam Varro defendit, tolerabilius quidem locuti sunt quod illa mala esse fateantur: Verumtamen eorum quoque mirus error fuit, quod in his tantis tamque gravibus malis ut essent morte sibi illata fugienda sapienti, vitam tamen beatam esse contenderent. Mala sunt, inquit, tormenta atque cruciatus corporis, tantoque pejora quanto potuerunt esse maiora quibus ut careas ex hac vita fugiendum est. Quia vita obsecro? Hæc, inquit, quæ tantum aggravatur malis. Certè ergo beata est in eisdem ipsis malis

A propter quæ dicis esse fugiendam? Beata verò inquit. An fortè ideo beatam dicis, quia licet tibi ab his malis morte discedere? Quid si ergo in eis aliquo iudicio divino teneris nec permittereris mori, nec unquam sine illis esse morte sineris? Nempe tunc saltem miseram talem diceris vitam. Non igitur propterea misera non est quia cito relinquitur: quandoquidem si sempiterna sit, etiam abs te ipso misera iudicatur. Non itaque propterea quoniam brevis est, nulla miseria debet videri: aut quod est absurdius quia brevis miseria est ideo etiam beatitudo appellari. Magna profectò vis est in eis malis, quæ cogunt hominem secundum ipsos etiam sapientem, sibi metum auferre quod homo est; cum ipsimet Philosophi dicant, & verum dicant, hanc esse naturæ primam quoddammodo & maximam vocem, ut homo concilietur sibi, & propterea mortem naturaliter fugiat. Magna vis est in eis malis quibus ille naturæ vincitur sensus, quod mors omni modo omnibusque viribus conatibusque vitatur; & ita vincitur, ut quæ vitabatur, oporetur, appetatur, & si non potuerit aliunde contingere ab ipso sibi sapiente inferatur. Magna vis est in eis malis, quæ fortitudinem faciunt homicidam: si tamen adhuc dicenda est fortitudo, quæ ita illis vincitur malis, ut hominem quem regendum virtus, tuendumque suscepit, non modo non possit per patientiam custodire, sed insuper cogatur occidere. Debet quidem etiam mortem sapiens ferre patienter, sed quæ aliunde contingit. Secundum istos autem, si eam sibi ipse sapiens eorum inferre cogitur, profectò fatendum est his non solum mala sed intolerabilia etiam esse mala, quæ hoc eum perpetrare compellunt.

Vita igitur ista puræ naturæ quæ istorum tam magnorum, tam gravium, tam multiplicium malorum aut premitur oneribus, aut subiacet calibus, quibus nec per excellentem Dei gratiam, nedum puram naturam, liberari possumus quamdiu vivitur, nullo modo beata esse posse diceretur, si homines qui hoc dicunt sicut victi malis ingravescuntibus, dum sibi vel inferunt mortem, vel cum gemitu & lachrymis perferunt vitam, cedunt infelicitati, ita victi certis rationibus signarentur cedere veritati, & non putarent se sibi in ista miserrima puræ naturæ mortalitate beatitudinem & quidem miseræ istius naturæ viribus posse parere. Nam & virtutes ipsæ quibus nihil melius atque utilius in pura natura reperiri posset quanto maiora essent adiutoria contra vim periculorum, errorum, dolorum, laborum, tanto essent fideliora testimonia miseriarum. Si enim veræ virtutes essent in illo statu, quamvis etiam super illum statum divinâ inspiratione juvantur, nunquam nisi mendaciter se profiterentur hoc posse ut in illa vita homines viverent uti vellent, nullasque misérias etiam gravissimas paterentur. Nec enim unquam effecerint ut pura natura multis modis quotidie non fallatur, non multi-

M m

plicitate

Lib. 13. de
Trin. c. 7.

placiter offendatur, non tandem aliquando moriatur, non miseris laborum, dolorum, aegritudinum, casuum opprimatur, non timoribus crucietur. Quod si non possent, profectò nullo pacto vel umbraticè beatum facere possent. Rectè enim scelerunt etiam ipsi Philosophi, qui beatitudinem sibi propriâ virtute fabricare voluerunt, quam se cernebant ex misera istius naturæ puræ conditione habere non posse. Ali-
ter beatum esse neminem posse nisi habendo quod vellet & nihil patiendū quod nollet, cuiusmodi beatitudo in naturalem si Scholastici se purant in ordinem illo puræ naturæ statū suâ virtute posse fabricare, non verebor dicere libertate Christianâ, tanto falsiorem eorum fore beatitudinem quanto superbius virtus fuerit, tanto autem superbius erit, quanto mendacior: tanto mendacior quanto stultius suis viribus polliceri audeat, quod nec mens cælitus illuminata, nec voluntas sancti Spiritus ardore succensa, nec virtus divinitus inspirata, iustis in hac vita largiri potest. Quæ cum puram naturam tot supernaturalibus revelationibus adversus errores, tot gratiæ adiutorijs adversus labores doloresque superet, & in ceteris

A juxta Scholasticorum placitum ei sit simillima nihil aptius adversus huiusmodi beatitudinis naturalis architectos dici potest, quam quod Augustinus adversus Philosophos eorum presultores exclamavit, cum eos naturalis rationis viribus demonstrata beatitudinis illius naturalis fallitate superasset: *Quanta est vanitas, quanta insania, quantum mendacium, hominem mortalem, ærumnosam vitam mirabili spiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot tentationibus subduam, tot corruptionibus obnoxium, in seipso fidere ut beatus sit, quando ne illud quod habet in natura sua dignitate præcipuum id est mentem atque rationem potest vindicare ab erroribus, nisi Deus adsit lux mentium.* Ecce unde homini non errare: Abijcimus itaque, obsecro te, falsorum Philosophorum vanitates & insanas mendaces, quia nec virtus nobis erit, nisi adsit ipse quo inveniamur, nec beatitudo, nisi adsit ipse quo fruamur: Et totum mirabile & atque corruptibile nostrum, quod per seipsum imbecille & quadam materies inferiorum est, dono immortalitatis atque incorruptionis absorbeat. Ecce unde homini non offendi, non perturbari, non mori; sine quibus in qualibet pura natura beatitudo esse non potest.

CAPVT NONVM.

Putat natura non potest mereri ut resoluta & resumpto corpore beatitudo naturalis ei ut merces detur.

FORTE dicent rectè istis omnibus demonstrari in purâ natura sicut in lapsa, nullam naturalem esse posse beatitudinem, sed veram tantum magnamque miseriam antequam corpus miseriarum seminarium fuerit morte resolutum. Sed cum anima in alterâ vitam translata fuerit corporiq; restituta, cum demum adipisci posse quod vinculis mortalitatis præpedita nō poterat. Verum quæro cuiusmodi vitam illam post corporis resolutionem atque restitutionem fabricaturi sint, utrum purorum naturalium, an integritatis beneficijs cumulatam? Si natura & ibi pura est, erit & ibi profectò eadem profunditas ignorantie ex qua omnis error exsistit, eadem spiritus & carnis pugna, eadem libidinum incentiva, eadem animi ad adamanda stulta & noxia depressio, eadem corporis imbecillitas, eadem materies miseriarum, eadem mortis necessitas. Hæc enim omnino sunt quæ ipsi dicunt homini in puris naturis condito esse naturalia: nec ab homine auferri posse nisi per indebita naturæ dona Dei. Nihil enim apud eos pura natura à vitiata nisi quod nudus à spoliato discrepat. Certum est autem Scholasticis non posse ista à vitiata natura separari nisi per indebita & valde singularia Dei munera, omnes naturæ vires superantia. Pari igitur modo neque à pura natura; quod tanquam per se ex ipsa malorum enumeratione manifestum Scholastici consentunt. Ex quo sano

A sequitur impossibile esse ut homo manens homo ex corpore & anima compactus, in pura natura beatitudinem suam naturalem assequatur; sed necessarium esse ut ex illo statu ad alium integritatis naturæ, sicut nos juxta Augustinum contendimus detractis illis omnibus defectibus sublevetur.

An fore meritis puræ naturæ statum integræ naturæ consequi potest? Nam & hoc aliquis comminisci posset, hominem in pura natura constitutum bonis operibus presentis vitæ hoc apud Deum adipisci posse, ut ei in futura vita velut præmium virtutis naturalis illa beatitudo reddatur. Hoc verò multo est insolentius multoque majores absurditates secum trahit.

Primò quia sequetur naturalibus operibus præmium obtineri posse, quod omnes naturæ vires superat. Cum tamen meritum & præmium ejusdem ordinis esse debeant. Deinde non potest esse meritum apud Deum nisi ex Dei amore nascatur. Amor enim creaturæ, qui non retorquetur in Deum vitiosus merito est, neque verum beatitudinis illius meritum esse potest. Quis enim dixerit peccando hominem adipisci posse felicitatem? Rectissime quippe Tullius in Hortensio delinquit: *Velle quod non deceat, idem ipsum miserum. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat, plus enim mali pravitas voluntatis affert, quam fortuna cūquam boni.* Quam sententiam tanquam ex fundo veritatis

Suer. Pro-
leg. cap. 3.
num. 6.

Apud
lib. de
beat. c. 11.
de Trin. c. 7.

ritatis hactenus Augustinus magnopere celebrat. Iam vero impossibile est ut pura natura affurgat sine gratia in amorem Dei, sub quibusque tandem attributis, etiam conaturalissimis creatura rationali Deum amari velis quemadmodum ex Augustini doctrina vel indubitatim supra declaravimus. Omne igitur meritum bonum in pura natura, sine gratia adiutorio prorsus impossibile est, praefertim ad adipiscendam rem tantam tantoque intervallo excedentem omnes naturae vires.

Tertio, quia quamvis in pura natura esse posset aliquod meritum bonum, hoc ipsum tamen non posset sine peccatis meritorum cursum continuo interrumpentibus custodiri. Lex enim naturae non potest ullo modo sine Dei gratia voluntatem naturae robore servari. Porro enim savientis concupiscentiae tantum est, ut non solum aliquid supernaturalis operis hominem praestare non sinat, sed etiam sine gratia voluntatem retrahente, in certissimum peccati praerogium trahat. Lex enim, id est scientia boni operis sine gratia non nisi prava naturam facit. Sed de hac te sequenti capite plura dicturi sumus: ex quibus tria suppediuntur argumenta, quibus omnis possibilitas boni meriti funditus in puris naturalibus evanescit. Cum igitur satis liquido constet non posse in pura natura esse meritum, quo ad integritatem naturae perveni possit, nulla etiam spes in naturalibus puris erit obsequenda bea-

titudinis naturalis sine gratia: idque sive species vitam praesentem erroribus, doloribus, ærumnis plenam, sive illam quae deposita resumptoque corporis onere futura sequeretur. Porro eversa spe beatitudinis per puram naturam consequenda ipsa quoque pura natura corruit: sicut hoc esse constet et in eum jam superius aliquoties declaratum est. Quid quod sequeretur hominem naturali er esse posse Deum, si naturaliter posset ad beatitudinem pervenire? Est enim certum neminem esse posse beatum in æternum beatitudine perpetua, qualem post hanc vitam beatitudo etiam à Philosophis immortalitatem animae praedicantibus constituta est, nisi fiat impeccabilis. Nani hoc ipso quo peccari potest, beatitudo etiam amitti potest. Quamdiu autem beatus amitti posse cernitur, tamdiu necesse est amitti aliquo illius amittenda timore torqueretur: praefertim attentam tam ingenti animae infirmitate, quae statui pura natura implicata est. Impeccabilis igitur animus erit debet, qui aeternae beatitudinis felicitatem possidere decernitur. Sed impeccabilem esse vi propriae naturae suae soli Deo proprium est: juxta illud sancti Augustini: *Aliud est esse Deum, aliud participem Dei, Deus natura peccare non potest; participes vero Dei ab illo accipiunt ut peccare non possint.* Quod ibidem fieri tradit per manus gratiae Dei: quae à pura natura secundum praesentem hypotesin etiam Scholasticorum confessione secluditur.

CAPVT DECIMVM.

Quintum & sextum argumentum adversus statum purae naturae, ex ratione liberi arbitrij quo careret ad bonum, & necessitatis peccandi in singulis operibus.

HVe usque puram naturam quatuor argumentis secundum Augustini mentem oppugnabimus, ex parte videlicet voluntatis & intellectus: quorum illa beatitudinem quam naturaliter appetit Deum amando sequitur, iste assequitur contemplando. Nunc ex alijs capitibus non minus hostiliter ei repugnantibus evetendus est. Cum autem nihil naturae rationalis magis consentaneum sit quam ut declinet à malo & faciat bonum, quam ob causam toties, ut vidimus, clamat Augustinus, malum non esse naturam sed naturae vitium; proximum est, ut de potestate non peccandi & benefaciendi quam haberet pura natura pauca praecedentibus adjungamus.

Itaque neminem inficias iturum arbitror, divinae bonitati & Christianae pietati esse contrarium, ut Deus talem dicatur instituisse posse creaturam rationalem, quae nihil omnino libertatis habeat, ut faciat ullum opus bonum, sed perpetua & in singulis operibus peccandi necessitate teneatur. Non enim

posset evidenter omnium flagitiorum & facinorum turpitudine quae ex tali institutione sequeretur retorqueri in creatorem, & voluntas creaturae ab omni iniquitate purgari. Hoc autem ex purae naturae conditione omnino secuturum ex principis Augustini quae supra cum de statu liberi arbitrij post peccatum ageremus, fuisse declaravimus, perspicue & multis modis patet.

Nam in primis ibi sex argumentis ex Augustino stabilivimus omnem indifferentiam libertatis ad bonum & malum; primum hominem peccando perdidisse; usque adeo ut loto libertatis arbitrium voluntatis, jam perpetua quadam concupiscentiae captivitate & servitute depressum, non possit semetipsum suis viribus erigere, ut dominanti sibi dominetur, & ita faciat aliquod opus bonum. Nam ad hanc liberationem seu vinculi tenacissimi dissolutionem afferendam, filius Dei de caelo venit, & gratiam liberatricem dedit.

Secundo consequenter ex eodem sancto

Mm a

Doctore

*Ibid. 2010.
usque ad fi-
nem, p. 10.
1010. 1. 4. de
statu natura
legio.*

Doctore demonstravimus, vi captivatis seu
servitutis illius, si b dominante concupiscen-
tie iniquitate, non modo perisse libertatem
facile di operis boni, sed etiam hominem in
aliquid peccandi necessitatem esse precipi-
tum. Ita ut nec unum quidem opus mora-
liter bonum sed non malum ab eo possit fieri,
nisi gratia Dei vincula eius dirumpente libe-
retur, quod latissime septem diversis argu-
mentis tanquam rem in Augustino explora-
tissimam comprobavimus.

*Est. 4. de sta-
tu natura
1. p. 10. c. 8.
usque ad 18.*

Tercio ibidem ostendimus summo con-
sensu sancti Augustini ac discipulorum eius
nullis virtutibus Philosophos quali vi puræ
naturæ claruisse, sed vera fuisse & proprie-
tate vitæ, ex quibus nihil nisi vera peccata
pallescunt. Quorum singula Augustinus
tanta securitate docuit, ut deliros, insanos,
impios, Scripturæ & fidei adversarios nuncu-
pavit eos qui adversus ista doctrina velut
Catholice mandata niterentur.

*Vide dista
supra lib. 1.
cap. 1.*

Jam vero certissimum est & apud Schola-
sticos in confesso, excepto peccati iniquitate,
que transit, nihil omnino puram naturam à
natura lapsæ in ignorantia, in libertate, in
concupiscencia captivitate & servitute, in
potestate bene operandi & necessitate peccan-
di discrepare. Nam quod hoc unum dif-
ferentis adhuc, ipsi Scholastici esse velint,

*Vide ibid. &
Franciscum
Suar. prolog.
4. c. 1. p. 10.
c. 11.*

quod minor sit cecitas & corruptio natura
lapsæ quam puræ, propter paternas tradi-
tiones quæ ab Adamo in posteris dimanarunt,
majoremque inde consequentem sa-
pientiam, & alias causas. Unde arbitran-
tur majorem verisimilitudinem in puræ natura fi-
tutam esse peccandi facilitatem. Quæ de re
plura supra diximus. Itaque soli nos cum
statum puræ naturæ tueretur, quæ secundum Au-
gustinum natura per peccatum accidisse præ-
dicabit, naturaliter ei concreatam esse cen-
sebat, Nam alioquin per baptismum, inquit,

*Lib. 1. op. 1.
imp. 1. fol.
292. c. 294.*

liberam baptismatis redderetur arbitrium, ut per
corruptionem naturæ, expulsæ a lege peccati, tam possi-
bile esset moralibus splendore fulgere virtutum, quam
sordibus horreare vitiorum. Quod cum non pu-
ter fieri in baptismo, nihil etiam in natura
per peccatum de suis ordinibus mutum esse, con-
cludit. Cum ergo pura natura nihil om-
nino lapsam in beneficiendi libertate superet,
sed potius majori peccandi pronitate atque
necessitate devincta teneatur perspicuum erit
juxta doctrinam Augustini nihil omnino ope-
ris etiam moraliter boni puram naturam præ-
stare posse, sed in singulis actibus ineluctabili
necessitate peccaturam.

Nam illa necessitas peccandi, jacturaque
laudabilis libertatis, non in aliqua naturæ
lapse subvectione in supernaturalem statum,
vel in aliqua peculiari operum bonorum dig-

nitare fundata est, sed partim in eo quod
creatura rationalis cum Deum sine vera gra-
tia tanquam finem operis boni non possit suis
viribus diligere, necessario in creatura dile-
ctione requiescere debeat; quod ei æternæ
lege vetitum est; partim in concupiscencia
captivum tenente arbitrium voluntatis, à
cujus vinculo se expedire non potest. Nam
inde fit, quod in omnibus motibus, ejus du-
rum sequatur, semper & usquequaque pro
creatore diligendo creaturas quibus incessan-
ter inhiat. Motus enim ejus non est aliud
quam appetitus fruendi quacumque creatura.
A quo morbo appetitu nihil omnino libe-
rum facere voluntas potest, nisi gratia crea-
toris inspirans pro concupiscencia mala concupiscen-
ciam bonam. Quod nisi fiat, quid aliud potest
nisi motibus ejus incitata concupiscere, &
concupiscendo peccare? Neque enim aliam
peccatum nisi concupiscendo committitur. Cum
igitur Augustinus docet, naturam lapsam non
posse sine gratia arbitrium voluntatis erigere
te à dominatione cupiditatis, liberante à vin-
culo servitutis, juvante contra tyrannidem
ejus, bonum opus facere; non de operibus
tantum supernaturalibus, sed etiam moraliter
bonis loquitur, hoc est, de operibus quo-
cumque tandem modo non malis. Quod
ex contrariis ejus valde manifestum est; nam
inde consequenter docet falsam esse doctri-
nam Iuliani, qui opera moraliter bona, sed
vix æternæ salutis in gentilibus Philosophis
predicabat. Inde ulterius docet eorum opera
non tantum non esse supernaturaliter & mo-
raliter bona, sed etiam esse mala, injusta,
peccata, æternæ damnationis plectenda. Quæ
sane cum in puræ natura non minus luculenter
quam in lapsæ locum habeant, quam Iulianus
ceterique Pelagiani puram esse mordicus tue-
bantur, perspicuum profecto est puram natu-
ram, si crearetur, omni boni operis libe-
rate vacuum futuram solâ perpetuæque pec-
candi necessitate constrictam. Cujusmodi
creaturam cum impossibile sit Deum conde-
re, nisi in sola schola Manichei, impossibile
consequenter erit hominem à Deo in puris
naturalibus condi.

Ex quo etiam discursu tanquam à radici-
bus parer, cum in fine præcedentis capituli di-
xerimus, fieri nullo modo posse ut pura na-
tura beatitudinem, quam propter institutio-
nis suæ miseriam per se adipisci nequit, ali-
quo virtutis vel boni operis merito post cor-
poris mortalis resolutionem, in futura vita
velut præmium præsentis assequatur. Vbi
enim nullum esse potest puræ naturæ viribus
opus bonum, ibi nec meritum nisi damna-
tionis esse posse manifestum est.

CAPVT XI.

Transitus ad argumentum contra statum puræ naturæ ex parte concupiscentiæ: Declaratur Iulianum id sensisse de concupiscentia quod Philosophi Gentiles & Scholastici de illa docent in statu puræ naturæ.

TRACTAVIMVS huc usque contrarietatem quam habet pura natura cum recta institutione creaturæ rationalis, ex parte beatitudinis, quam naturaliter appetit: siue cetera bona sine quibus esse non potest, siue fruitionem ipsam voluntatis, siue morum dilectionis per quam ad ejus adaptionem promoveri debet. Nunc celebres illa conditiones expendendæ sunt, quas puræ naturæ schola unanimi consensu tribuit, concupiscentiam, ignorantiam, miseriam corporis, mortem, sub quibus & cum quibus ceteras animi & corporis calamitates quas peccatum attulit, ita Deo iuvante ponderabimus, ut cuiusvis æquo lectori planissimum sancti Augustini sensum non desperemus nos facturos.

Veritur a concupiscentia tanquam ignorantie seminario auspicetur, sciendum est æccuratum fuisse inter Augustinum & Iulianum de concupiscentie bonitate conflictum; uno mordeus asserente, altero negante esse malum. Hoc de re omnes libri adversus Iulianum in singulis pæne paginis testes sunt. Tantum momenti sentiebat uterque esse illam controversiam, ut totam causam hæresis Pelagianæ ex ejus decisione pendere judicaret. In hac controversia, inquit Augustinus, de concupiscentia bene utitur do isto utrum bona an malo (concupiscentia) tota inter nos causa versatur. Et in alio libro: *Concupiscentia libidinem & naturalem esse & vinci posse* antea dicimus, utrum b non vincatur an malum, qd a uter nos vertitur questio. Quæ questio peperit illos undecim aut duodecim libros qui contra diversas Iuliani locutiones exarati sunt.

Quo vero sensu uterlibet eorum vel bonam vel malam concupiscentiam esse diceret, accuratius attendendum est. Nam Iulianum nihil aliud asseruisse quam id quod Philosophi gentiles docent, nemo videtur inficias ire posse. Apertissimis enim verbis ex eorum disciplina sumptis tradebat, hominem ex spiritu & carne, angelicâ & animali naturâ, velut ex imparibus compactum esse bonis quorum hoc decorum, illud sursum tenderet, ita tamen ut animo imperium esset in cupiditates datum, nec liceret ei relictis superioribus ad inferiora declinare. Nam illa verba refert Augustinus, quibus ipse dixerat, *Quoniam ex imparibus bonis compositi sumus, unum cum dijs, alterum cum beluis commemorat esse commune. Et ideo id quod est melius id est animi virtute prædium & membra corpori bene & cupi-*

ditatibus imperare.

Hic totum dogma Philosophorum gentilium de concupiscentiis seu libidinibus magna ex parte proprijs eorum verbis expressum est; sunt enim verba Salustij de conjuratione Catilinæ. Itaque significatum his verbis voluit id inprimis quod ex Philosophia Scholastici dicunt, & verum dicunt, hominem esse compositum ex duplici natura spiritali & corporali; nam illa sunt *imparia illa bona*, ex quibus compactos nos esse Iulianus tradidit. Tum unumquodque illorum suum habere bonum quo delectetur, animum honestate atque virtute, corpus sibi congruis voluptatibus cibi, potus, veneris &c. illa esse summa bona, hæc infima, in quæ animus reiectis summis declinare non debet. Ita hoc eum sensisse ex Augustino manifestum est: *Honestate quidem mentis inserta, & tamen bonum Lib. 4. c. 15 hominis esse censes corporis voluptatem.* Quod quomodo intelligit, ante exposuerat cum diceret hæc à Iuliano, *tamquam mingra bona descendit, in qua non debet à superius animus inclinari, non quia libido vitium est, sed quia infimum bonum.* Itaque id quo concupiscimus, seu facultatem illam cupis operatio est ille concupiscendi motus, Iulianus dicebat esse sensum, quod nos dicimus, appetitum sensitivum. *Sensus Lib. 6. c. 18, est, inquit, concupiscentia, & mala qualitas non est.* Nam eum sic hoc intellexisse, ut esset sensus seu facultas interna, cujus motibus anima concitatur, ex alijs ejus verbis constat. *Cur concupiscit quia carnaliter anima concupiscit, Lib. 6. c. 14. Siquidem sine anima caro nec sentiat.* Concupiscere autem viventis sentientisq; natura est, sine quo sensu membra moveri non possunt, id est, per semetipsa concupiscere nequeunt, qui sensui concupiscit etiam sine membris ut in padonibus, & quia de illa concupiscentia quæ in membris genitalibus regnat potissima in eis eos vigeat controversia propter peccati originalis propagationem alitruendam aut destrucendam, hinc conformiter proflus ad sensu Philosophiarum omnia principia concupiscentiæ illius explicat: nempe originem illius esse calorem, qui quo major minorve est, eo vehementior etiam aut mitior concupiscendi motus. Speciem ejus qua ab alijs motibus distinguitur esse in eo quod sit in genitalibus: modum concupiscendi seu moderationem quæ in eo fitam ut tantum in conjugee exeratur, immoderationem esse in illicitis conjunctionibus. Genus, inquit, concupiscentia est in igne vitali, species in motu genitali, modus in opere conjugali, excessus in intemperantia fornicandi. Vbi per genus

genus originem seu causam excitantem illos motus intelligitur, Porphyriana scilicet phrasi, juxta quam alio in loco, *Iustitia genus indagans*, quo, inquit, *nihil aliud quam originem intelligi so-* lo. Itaque superiora verba quæ genus concupiscentiæ nominaverant, eodem sensu explicat, ut genus sit ejus origo; Merito igitur concupiscentiæ origo definitur in igne vitali, id est in calore genitali, ut alibi vocat, quo collecto necesse est ut ei reputetur concupiscentia carnalis, id est necesse est animam carne concupiscere per quam constituta est vita carnalis.

Ex his satis intelligitur Iulianum etiam in hoc Philosophis consentisse, quod concupiscentia pro natura impetus sui ad præsentiam sensibilis objecti, vel alias causas intrinsecus concitantes nullo expectato imperio rationis exardesceret. Nam hoc est quod dicit, quo collecto necesse est ut ei reputetur concupiscentia carnalis, hoc est necesse est ut vi caloris genitalis concupiscentia ad præsentiam objecti, interior vel exteriori representati in suos impetus concitetur. Quod non solum de illa genitalium concupiscentia sed & de alijs quibus objecta singulorum sensuum appetuntur, libidinibus sentiebat. Nam hinc illa generalis ejus sententia: Naturalem esse omnium sensuum voluptatem testimonio universitati docetur. Hanc autem voluptatem & concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse res illa declarat, quia ad delictum via per concupiscentiam fuit, quæ cum pemi docore oculos intrasset, spem etiam iocundi irritavit saporem.

Vbi manifestum est, eum statvere motus appetendi cibum vetitum; quibus ad comedendum urgerentur ante consensum voluntatis. Sic enim cum exponit Augustinus, dum instando & doctrinæ absurditatem demonstrando respondet: Quid est ergo quod loqueris, nesciens quid loquaris? Ergone & in paradiso ante malefandi venena serpentis, ante corruptam sermone sacrificio voluntatem illius cibi libido iam fuit? Et quod intellegendum dicitur, ad malum provocabat, & mala non fuit? Et videbant illi homines fructum ligni prohibiti & concupiscebant, sed ut non peccarent, concupiscentia spiritus carnis concupiscentia repugnabat? &c. Nam hoc rectè collegisse ex verbis ejus Augustinum, inde patet, quia dixerat in eodem loco, non potuisse concupiscentiam illam effectum esse peccati, quandoquidem etiam ante peccatum per se excitata, non suo quidem vitio, sed voluntatis occasio fuisse peccati: voluntate videlicet eum sequente quem reprimere vel ejus consensum detrectare debuisset, sicut hoc Philosophi docent.

Ut verò magis intelligas Iulianum agnovisse rebellionem concupiscentiæ adversus rationem consurgentis, alibi sine furo proficitur, motus carnis non excitari imperio voluntatis, sed eam præveniendū consensum ejus postulare. Verius enim dicit, inquit, *membra genitalia voluntatis non imperium sed consensum requirere, quam voluntatis imperio aut animi subiacere*, quod nihil est aliud quam re-

bellionem ejus, qua rationem & consensum voluntatis prævenit, profiteri. Quamquam quia voluntas ei consentire aut dissentire potest, eamque aliquo modo compescere aut excitare, quandam quoque imperfectæ subjectionis imaginem præ se ferat. Hinc alio in libro dicit, *concupiscentiam non usquequaque esse animo rebellem*. Vbi certum est eam rebellionem licet non perfectam concupiscentiæ agnoscere. Sic enim ex istis verbis Augustinus, *Sane dicendo concupiscentiam non usquequaque animo esse rebellem, procul dubio confiteris rebellem & supplicium non sateris, quod adversum te ipsum bellum geris*.

Sed imperfectam ut dixi rebellionem statuebat, juxta placitum quoque Philosophorum qui animum imperare statuant libidinibus, ut dominum servus, ut eas coercere atque frangat, licet & illi domino, & hæsubinde animo resistant. Hinc ad rebellionem concupiscentiæ indicandam docet expressè Iulianus, *enervem & mollem esse opinionem qua creditur in paradiso ad nutum voluntatis genitalia potuisse servire, sicut hoc Augustinus passim asserbat*. Quod si ne in ipso quidem paradiso negabat concupiscentiam animo rebellem esse, quanto magis hoc in isto præsentī statu non negaverit? Nam hinc est quod apertissime docet, cum concupiscentia, ut serveatur castitas, esse pugnandum, eamque frenandam esse & hujusmodi: In continentibus, inquit Iulianus, *cum honestate exercetur, aut in castis virgine frenatur*. Et aliquot capitibus interjectis dicit, eum qui sanctæ virginitatis amore conjugium respuit, melius facere quam conjugatus: quia confidentia sua salutis & roboris, contempsit remedia nuptiarum ut gloriosa possit exercere certamina. Et inferius arguit Augustinum, quod habenas omnes quibus cupiditates frenantur incidere. Vnde paulo post subiicit Augustinus in hujusmodi confessionem Iuliani; Si quod profitemur continenter scribet vivere, agimus, istam concupiscentiam profecto ambo frenamus, adversus ejus repugnantem motus ambo bellamus, ambo eam si proficimus debellamus. Verum hoc interest: quod ego dico malum frenare, tu autem te bonum. Ego dico mihi malum repugnare, tu tibi bonum. Ego bello adversus malum, tu adversus bonum &c. Et inferius: Gloriosa te per continentiam profiteri exercere certamina. Contra quid rogo? Quid dixeris, nisi contra carnis concupiscentiam? Sed utrum amicam an adversariam? Caro enim concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem &c. Perspicuum igitur est Iulianum idem omnino de concupiscentiæ repugnantia, rebellionem, oppugnationem, debellationem dixisse quod Philosophi etiam profitentur. Fieri enim non potest, ut contra id certamen exerceatur quod nunquam voluntatis nutum prævenit, & ad ejus nutum semper cedit, nemo enim pugnat nisi cum repugante. Nam ut optimè Aug. Et pugnat infirmitas est. Quanto enim quisque virtutis facilius, tanto pugnat minus. In seipso autem qui pugnat

pugnaret si nihil ex semetipso eidem repugnaret? Quæ omnia cum fateatur & ex professo doceat Iulianus, difficile est videre: quia in re sententia Iuliani à Peripateticorum Philosophia differat, imò verò cum ipse esset Simia Aristotelis, ut alibi demonstravimus, ad amissum tota ex

A scriptis ejus videtur expressa. Quod non difficile videbit quisque extremum caput primi & septimum Ethicorum, aliaque Aristotelis scripta legerit, in quibus de natura motuum interiorum sensuum differit. Cujus sententiam Scholastici magno consensu amplexi videntur.

CAPVT XII.

Iulianus sentit concupiscentiam esse naturaliter bonam & à Deo creante datam: quo sensu.

I AM igitur attentè considerandum est in quo tandem Iulianus & Augustinus, quantum ad istos appetitus sensitivi motus, discrepent, quibusque nitantur fundamentis, ut sciamus utrum homo cum illis motibus in pura natura condi possit.

In duobus igitur invenio duos istos Paletstias dissentire. Primum spectat qualitatem concupiscentiæ & istorum ejus motuum, utrū boni an mali sint; alterum autem eorum utrum Deus sit an diabolus. Quantum ad primum Iulianus assererat motus istos appetitus sensitivi esse innocentes & bonos, tanquam videlicet qui naturaliter ex humana natura fluant, hoc ipso quod ex anima & corpore ceteris animalibus simili, hoc est, ut ipse supra loquebatur, ex imparibus bonis compositus est. Audi Iulianum: Non potuit hæc concupiscentia quæ cum modum non tenet peccare, cum per intro hunc concessum tenetur affectioni naturalis & innocens est, non inquam potuit fructus esse peccati, quæ docetur non suo quidem vitio sed voluntatis occa-

ssio fuisse peccati. Et in primo conflictu cum Augustino. Concupiscentia naturalis qui modum tenet, bono bene utitur, qui modum non tenet, bono male utitur, qui autem etiam ipsum modum sancta virginitate amare contempsit, bono neque non utitur. Quæ sententia ejus etiam in libro secundo ad Valerium ab Augustino refertur, & in libris sex prioribus adversus eum scriptis sæpè repetitur.

Porro non sentiebat Iulianus concupiscentiam esse moraliter bonam, sicut actus etiam externos virtutum esse bonos, quasi ex recta ratione proficerentur; sed eo modo quo dicimus actus ceteros facultatum naturalium, videlicet audire, crescere, concumbere, comedere, concoquere, egredere, & hujusmodi esse bonos, quia ex facultatibus cum quibus naturaliter humana natura instituta est, connaturaliter juxta institutionem creaturæ rationalis sunt, qui sensus Iuliani ex multis indicijis perspicue patet. Nam ut istorum motuum probet bonitatem,

Primo eam ex causa efficiente asserit, quæ nihil est aliud, quam calor genitalis, quo collecto in vivente & sentiente natura, surgit libidinis motus. Itemque ex specie ipsius, quam esse docet in motu videlicet naturali genitalium, in quibus nihil mali est, quia utrumque à Deo institutum est. Hanc ipsius Philosophiam supra verbis ejus adduximus. Ex quo

ita colligit: Huius itaque appetitus non in genere suo, id est origine & causa, non in specie, non in modo culpa est, sed in excessu: quia genus ejus & species ad conditoris operam pertinet, modus ejus ad arbitrium honestatis excessus, ad vitium voluntatis. Vbi apertissimum est, non aliam astrui concupiscentiæ appetitui bonitatem, quam illam naturalem quæ ceteris à Deo institutis competit. Nam ideo distinguit in illo appetitu quod ex voluntatis arbitrio, ei siue honestatis siue inhonestatis accedat. Nempe modus, videlicet exerceri in conjugio laus est bonæ siue honestæ voluntatis, excelsus in meretrice, vituperium inhonestæ, ad quorum utrumque naturalis illæ concupiscentiæ motus ex accedenti voluntatis arbitrio fieri potest. Certum est igitur Iulianum accuratè bonitatem naturalem istorum motuum à morali, quæ ex voluntatis imperio eis inditur distinguisse. Quod clarissime sequentibus ejus verbis patet, cum enim modum istorum motuum honestum explicasset, quod in conjugio cum honestate exercetur ille motus, de excessu per quem voluntas motu naturali abutitur, ita subiicit: Quantum à lascivientibus perpetratur, id est illius voluptatis seu libidinis excessus, & quia de insolentia non de natura contingit, iure damnatur. Ecce id quod à natura contingit, videlicet motus ille concupiscentiæ naturalis, accuratè separatim ab eo quod ab insolentia voluntatis proficiscitur: quorum illud naturale bonum laudari cupit, hoc velut voluntatis flagitium iure damnari.

Quamobrem ut explicet clarius quæ specie bonitatis concupiscentiam bonam esse censere, expressè dixit superius esse affectionem naturalem & innocentem, cum intra limites honestatis voluntate retinetur. Et alibi, esse probabilem in genere suo & modo suo, & in solis excessibus accusari: nempe quia ex genere suo est motus naturaliter ex causa naturali calore, scilicet à Deo instituto pullulans. Quæ consideratione cum stomacho, imponit aliquoties Augustino quod eam malam non moraliter, sed naturaliter esse definiret. Si posset, inquit, calor genitalis malum esse naturaliter, exstirpandus erat. Vbi nomine caloris genitalis concupiscentiam, sicut & alijs locis insinuat cupit. Unde rursus alibi: Certe concupiscentiam malam naturaliter de-

finiisti. Et rursus: Vide nunc utrum malum naturaliter dici debeat &c. Et è contrario enim Augustinus ridendo, vocabat concupiscentiam hoc innum bonum, itemque hoc naturale tuum bonum. Quibus

Quibus profecto non posset aptius ostendi sensus Iuliani, quo concupiscentiam bonam esse sentiebat.

Secundò idem non minns perspicuè liquet ex eo quod bonitatem ejus tanquam certissimam inde probabat quod motus ille in pecoribus nemine Christiano dubitante bonus sit.

*Lih. 2. oper.
p. f. 329.*

Quo enim, inquit Iulianus Augustino, es desuper intutu, ut commixtionem corporum que Deus instituit, & concupiscentiam commixtionis voluptatem sexuumque, que tam in hominibus quam pecoribus vigent, diaboli opus & fœtorem vocares? Nam voluptatem phrasi Platoniciis aliisque literatis usitata, concupiscentiam seu libidinem passim appellare solet. Hoc ergo argumentum ex pecoribus petitur in quibus boni sunt motus illi, sèpe propter importunam fiduciam quam in eo Iulianus collocabat, tractat Augustinus; & ex eo evidenter constat non aliter eos naturaliter bonos appellasse Pelagianos quàm quod sicuti in pecoribus motus illi ex natura institutione prosuunt.

Tertiò sèpissimè vocat concupiscentiam naturalem, sicut jam aliquoties audivimus, per hoc enim significare voluit eam esse bonam, sicut naturas vel facultates vel motus ceteros cum quibus à Deo conditi sumus, vel sicut filios ex parentibus natos Philosophi & Pelagiani bonos nasci statuebant, & bonos tantum naturaliter fore Scholastici statuunt, si in pura natura nascerentur, nam inde est quod quodam loco concupiscentiam & filios simili modo naturaliter bonos nuncupat, & unius bonitatem ex alterius bonitate probat. Quod autem, inquit, filij ex concubitu suscipi naturaliter boni sunt, Apostolo dicente discamus qui ait de improbis, Relinquitur de usu famina. Vbi sub naturali usu famina motus concupiscentie de quibus maxime fatagit, complectitur. Nam idem statim inferendo concludit, Merito namque & in bene viventibus genus concupiscentie modusque laudatur. Et mox dicit, non esse accusandum membrorum vigorem, id est, imperum quo in concubitu surgunt. Et paulò post adjicit illud celebre pronuntiatum ejus, Concupiscentia naturalis qui modum tenet bono bene utitur &c. Inde quoque est quod Augustinus absurditatem aliquam inferendo ridens dicat Iuliano, in concupiscentia juxta sententiam ejus, bonitatem naturalem posse à sanctificationis bonitate distinguere: Hoc tibi potius, inquit, qui eam bonam prædicas, convenit dicere ut bono eius naturali sicut de infansibus dicitur, bonum sanctificationis accedat. Inde est etiam quod comparat Iulianus concupiscentiam panis & vini, utpote quæ simili naturali bonitate bona sunt, nec delinunt esse bona, etiam tum cum eis homines luxuriando abutuntur. Nec vinum, inquit, ebrietas, nec cibum condemnet crapula, nec concupiscentiam infamem obsecutur, hoc est excessus obsecutur, qui propter concupiscentiam luxuriando comeditur. Et in libro secundo de nuptijs: Si igitur putas accusandum membrorum vigorem, id est libidinem, quoniam per ipsum Sodomitæ flagitijs oblii sunt, accusabis etiam creaturam panis & vini,

*Lih. 2. de
nupt. c. 19.*

*Lih. 4. cont.
Lul. c. 17.*

*Lih. 4. cont.
Lul. c. 14.*

*Lih. 2. de
nupt. c. 19.*

A quoniam hinc quoque eos peccasse sex puræ divina significavit. Quod etiam libro tertio contra Iulianum ab Augustino reficitur, & sensus illius argumentationis exponitur: Dicit etiam, inquit Augustinus, Sodomitæ & in panis ac vini peccasse natura, atque ita vult intelligamus libidinem bonam, sed homines qui ea male utuntur esse culpabiles, sicut bona est natura panis & vini, quamvis ea male utendo peccetur. Itaque Iulianus concupiscentiam non solum homini naturalem & naturaliter bonam identidem, sed etiam naturam hominis dicebat esse: videlicet eo sensu quo nos naturales proprietates rei, naturam rei vocamus, ut cum dicimus naturam canis posse latrare, naturam hominis risibilem esse, quia ex naturis eorum velut proprietates naturales ex conditoris institutione fluunt, & si non fluere, naturas eorum à naturalibus suis proprietatibus repressas esse diceremus. Hoc autem principijs Pelagianis congruentissimè tradebat Iulianus, ut qui & primum hominem & posteros ejus, hoc est, totam naturam humanam, in puris naturalibus conditi, ut in eo dicturi sumus, cum concupiscentia & mortalitate sentiebat. Patent hæc omnia ex ejus cum Augustino consensione: Quod autem mihi agitur, naturalem esse libidinem, & ego dico, quia cum illa nascitur omnis homo, scilicet peccatum peccato vitiatum est; & tu multo an plus qui dicis, quod cum illa sit conditus primus homo. Neque sic naturalem esse sentiebat, quia esset naturalis humane nature conditio, ex corporea & animali hominis natura fluens, & ita natura ejus. Sic enim adjungit adversus illam Iuliani profissionem: Adhuc non evigilas, ut intelligas naturam naturam non esse, quam videlicet ita Deus instituerit, sed vitium contra quod virtute pugnamus? Vitium intelligit quo natura aliter instituta, per nos ipsos à naturali suo statu detorta atque vitata est, sicut ibidem statim explicat.

Hæc igitur clarè quantum mihi videtur probant, non aliud sensisse hæc de re Iulianum, quam quod omnes Philosophi Gentiles doceant motus concupiscentiarum esse affectiones seu passionem appetitus sensitivi naturales, hoc est ut Iulianus loquebatur, videntur sentientesque naturæ naturali bonitate bonos innocentes & innocios; qui quamvis rationem prævenirent eique resisterent, pugnando tamen compesci possent, ac deberent, & in rationis gyrum reddigi eo quod non usquequaque ei rebelles essent; quod si heret, voluntatem de honestate actus boni esse laudandam, si non fieret, de inhonestate actus mali, si peccati culpanda, cum passio concupiscentie in se non mala, non nisi occasio ejus fuerit. Quæ sententia Philosophorum hætenus à Scholasticis recepta fuit, quod Philosophi & ex eis Iulianus sentiunt, cum ista concupiscentia hominem reipsum conditum esse naturaliter, utpote qui nihil nisi puram naturam esse in homine sine gratia elevante, sine culpa deprimente fateantur; Scholastici verò ita conditi posse statuunt, dum statum puræ naturæ possibilem esse docent. Unde utrique consequenter sentiunt, & sentire coguntur

*Lih. 3. cont.
Lul. c. 10.*

*Lih. 4. cont.
Lul. c. 17.*

*Lih. 4. cont.
Lul. c. 14.*

*Lih. 2. de
nupt. c. 19.*

guntur in illa status illius hypothesi, affectio-
nis illius appetitus sensitivi seu illos appetitus
concupiscentis aut fugientis motus esse homi-
ni connaturales, quia naturaliter ex appetitu
connaturali fluunt, esse consequenter in seipsis
bonos naturaliter, esse capaces sicut externas
etiam actiones morales bonitatis ac malitiae
per voluntatis accessum, quae illis formam vi-
ti aut virtutis imprimat, dum eos laxando
aut comprimendo aut recta ratione modera-
tur, aut extra limites ejus effundi sinit. Hoc est
enim id ipsum quod non modo Iulianus,
sed Aristoteles ipse in libris Ethicorum ex
professo & ex eo Scholastici tradunt.

Nam quod pugnam illam quae oritur ex du-
plici natura inferioris & superioris copula-
tione, velut imperfectionem quandam natu-
ralem improbant, quae instar rubiginis in
ferro ex materia conditione connaturaliter
nascitur, nec in eo adversarios habent Philo-
sopho, aut Iuliano. Nam hoc ipso quo mo-
tus istos ante rationem ex natura sensitivi ap-
petitus profluit & tamen ratione compescen-
dos esse & compesci posse statuebat, ne limites
honestatis excederent, satis aperte naturalem
illam humanam naturam immixtatem esse fa-
tebatur. Vnde Augustinus Iuliano: *Quan-*
tum attinet ad pudicitiam, quod eius libidinis expro-
natione, opprobrio, fronatione, & ad nihil illicit-
um peripatetice servetur, hoc dico quod ego. Quam
concupiscentie rebellionem supra latius ex ipso
audimus. Et hoc primum est, quod de concu-
piscentia & motibus ejus docuit.

Alium quod Iulianus de iisdem tradidit,
scilicet causam eorum: ex quo magis etiam
evidet, quia ratione ipsam & motus ejus ho-
mo esse sentit. Volebat enim concupiscen-
tiam eo sensu bonam esse, ut Deus non solum
creaturam rationalem, sed peccatum confer-
re posset, sed etiam re ipsa in prima humanam
naturam illi ratione contulisset, sicut jam supra
supponere diximus. Sic enim primum homi-
ni institutum esse censebat, quemadmodum
eum posteritas jus nascitur, cum eadem vi-
delicet concupiscentia & ignorantia & mor-
talitatis infirmitate qua nunc genus huma-
num premittitur. Itaque ex isto in primis capite
probatur concupiscentiam & motus ejus esse
naturaliter bonos, quia Deus eam creaturam
sua condendo indidisset, hoc ipso scilicet
eundem, ut supra dixit, ex imparibus illis bo-
nis, natura rationali & bruali, animo & cor-
pore composuisset, quorum utrumque suos pe-
culares haberet appetitus ac motus. Non po-
tuit autem Deus quicquam conferre suae crea-
turae quod non sit bonum. Sic enim arguit ad-
versarium suum Iulianus in libro 4. quem
adversus eum scripsit Augustinus: *Sic fructu*
ignis, ex quo primi parentes comederunt,
has sunt bono, a Deo facta esse monstratur, & per
hoc bona quoque ipsa defenduntur. Augustinus enim
concupiscentias omnes in humana natura post
elium de ligno verito surrexisse dixerat. Hinc
alibi Iulianus: Voluptas ergo ista quam tu diabo-
licam vis videri, iam in supra dictis coniugibus habi-

A batur, quae ut institutione bona ita etiam benedictione
permansit. Et paulo post: *Astine iam hoc si potes, & p. 10.*
ad opus diaboli pertinere, quod Deum vides confite-
ri pro munere. Et iterum ibidem: Ista corporum Cap. 12.
commixtio cum calore cum voluptate, hoc est libi-
dine, cum semine a Deo facta, & pro suo modo lau-
dabilis approbatur, quae aliquando amplius efficitur
munus piorum. Et accuratius alio in loco: Hic Lib. 4. cont.
ius itaque appetitus non in genere suo, non in specie, Lib. 4. cont.
non in modo culpa est, sed in excessu: quia genus eius
& species ad conditoris operam pertinent. Et in li-
bris ad Bonifacium inducitur Iulianus asserens:
Motum genitalium id est ipsam virilitatem sine qua Lib. 1. ad
non potest esse commixtio, a Deo dicimus institutum. Bo. 1. c. 15.
Itaque tanquam gravissimi erroris, reum per-
stringebat Augustinum, ut qui in primum li-
dei articulum impingeret, Deum omnium re-
rum conditorem negans, hoc ipso quo nega-
videbatur, a Deo id institutum esse, quo pa-
rentes in concubendo commoventur, hoc
est, concupiscentiam quae situante membra
in concubitu concitantur: *Ampro. in qua Lib. 2. de*
hunc sensum precor de Ecclesiis medio. Et vere Aug. 1. c. 36.
credo, quia per IESUM Christum facta sunt
omnia & sine ipso factum est nihil.

Hac sane non minus evidenter quam ante
dicta, declarant idem omnino sensus Iulia-
num de concupiscentia, quod praepitores ejus
gentiles teneat: Nimirum eam esse huius-
modi naturalem bonam, & in suo genere laudabilem,
illud Deus homini in prima sua conditione
contulerit, quo velut naturali stimulo volu-
ptatis incitaretur ad concubitu, eoque ra-
tio posset uti vel non uti, prout virtutis pra-
scriptum posceret. Si quis enim concupiscen-
tiae naturalis motibus secus uteretur quam
circumstantiae virtutis postularent, excessum
esse culpabilem, eumque non concupiscentia
vel Deo eam visceribus hominis inferenti, sed
ipsi homini ascribendum esse, qui eam velut
ferocientem equum non ex recte rationis nor-
ma moderatur. Ideo enim toties repetit ex-
cessum ejus in culpa esse, excessum ad vitium voluntatis
pertinere, excessum iure damnari, quia de infirmitate
non de natura contingit. Quam esse Gentilium
quoque Philosophorum sententiam non est
dubium, ut qui non aliam hominis primi in-
stitutionem agnoscerent, quam eam quae nunc
omnium conspectui patet. Vnde istud mana-
verat Pelagianorum dogma capitale: *Infantes Lib. de pecc.*
qui nascuntur in illa statu sunt in quo fuit Adam ante orig. 1. 3. &
transgressionem, hoc est, sine virtute, sine vicio; 1. de gestu Pe-
quia ante actionem propriae voluntatis id solum in ho- log. c. 11. &
mine est quod Deus condidit. Quibus verbis Pe- alib.
lagius in ultimo suo opere quod de libero ar- Lib. de pecc.
bitrio scripsit, hominem non minus primum orig. 1. 13.
quam posteros ejus in pura natura juxta Phi-
losophorum Gentilium sensum institutum esse
praedicabat.

Hac eo prolixius etiam cum tadio forsan
lectorum ex ipsis Pelagianorum verbis & sen-
tentijs undique accersitis proponenda esse
cepisti ut Augustini & Ecclesiae Catholicae
sensus accuratius percipiatur, nec aliud quic-
quam ab illis asseri quam totus causae status
clama-

clamat, vel ab his refelli suspicetur. Itaque nunc videndum quid Augustinus & Ecclesia de utroque illo Iuliano pronuntiet, hoc est, de naturali illa concupiscentia bonitate & de

Auctore ejus Deo sentiat, ut liquidius, quod ex utroque illo capite de puræ naturæ possibilitate statui debeat, possit intelligi.

CAPUT XIII

Iuliani sententia utrimque falsa. Hinc primum argumentum contra statum puræ naturæ textitur ex parte concupiscentiæ quæ nec bona est, nec à Deo inseri potest.

ITAQUE ne multis viarum ambagibus veritatis a vidum lectorem circumducam. S. Augustini doctrina citra dubitationem hæc est, Iuliani sententiam utrimque falsam esse & impossibilem, hoc est, falsum esse quod concupiscentia vel motus ejus boni sint, itemque falsum quod sint à Deo instituite creaturam rationalem: atque ita hoc falsum esse, ut à Deo instituite creaturam in tali statu quem Iulianus tanquam puræ naturæ asserbat, nullo modo esse possit. Quæ doctrina tam est in Augustini scriptis explorata, ut qui ea vel à limine salutarit facile videat atque veros ejus libros adversus Iulianum scriptos totamque doctrinam quam tanto molimine per tot annorum lucubrationes asseruit, funditus corrui, si concupiscentia & motus ejus naturaliter juxta Iulianum boni sint vel à Deo ita naturam primitus instituite esse possint. Cujus rei demonstrationem ab eo argumento auspiciabimur, quod ipsi præ ceteris omnibus familiarissimè, fortissimè, nullisque machinis expugnabile visum fuit. Est autem hujusmodi: Impossibile est, ut hoc sit naturaliter bonum & consequenter à Deo profectum, quod pugnat contra spiritum, sive contra rectam rationem; Concupiscentia autem & motus ejus sive in hoc statu qui naturæ lapsa est, sive in statu puræ naturæ, qualem Iulianus istum præsentem statum esse judicabat, gravissimè pugnat contra spiritum & rationem: ergo impossibile est ipsam vel motus ejus esse naturaliter bonos, vel à creatore proficisci, & consequenter status puræ naturæ impossibilis est. Tota vis argumenti in primæ propositionis probatione sita est; nam de secundæ veritate, nemo vir bonus aut Christianus dubitat qui audiat illas Apostoli docentis voces: Caro concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem: vel illas gemebundi querimonias: Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? vel qui attendat experientiam propriam, quæ sentit cum exercitu quodam carnalium desideriorum, variarumque cupiditatum in semetipso tumultuantium, perpetuo sibi esse luctandum. Quamobrem Cyprianus sancto Augustino magnopere laudatus dixit: Cum avaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vitis, cum illecebris secularibus assidua & molesta luctatio. Obsessa mens hominis, & undique diaboli infestatione vallata, vix occidit singula, vix resistit. Tot per-

soniones animus quotidie patitur, tot periculis potitur, urgetur &c. Cujusmodi lamentationibus libri Sanctorum & præcipue sancti Augustini pleni sunt. Hoc verò quod tot suscitatur bella contra spiritum, rectamque rationem, luto scis hujus cui inhæsimus, cœni sui ferorem venis capaciorebus exhalante non posse esse bonum, sed potius esse verissimum gravissimumque malum omni odio detestandum, destruendum, extirpandum, sexcentis locis Augustinus palam docet. Nam libro quarto contra Iulianum: Quid est quod triumphas tanquam de hoste victo? Internum potius vincis quem laudas, dicendo esse bonum naturale à Deo datum. Nam victoria de te nec, illo malo tecum pugnante secuta est. Neque enim dicere audeo cum vinci, quæ verum dicit, ab eo qui falsum dicit. Ego autem concupiscentiam contra quam pugnas malum dico, tu bonum. Sed pugna tua malum fateatur quod bonum lingua mentitur, augens mercedem alio mendacio quod affirmas & à me istam dilectam bonam. Et multis interpositis in eodem capite: Quod repugnat voluntati bonæ non est bonum, imò malum esse qui negat, nisi qui non habet voluntatis bonum, cui quod repugnat, fateatur malum? Et in eodem libro inferius: Quam nemo potest bonam dicere, nisi cuius adversus eam non avarit concupiscere spiritus. Et iterum: Absit ut quilibet homo Dei sic te audiat vituperatorem luxuria, & approbet concupiscentiam laudatorem, ut ex tuo sermone arbitretur bonum quod in se experitur malum. Et libro quinto: Libido contra bonum spiritum concupiscit: atque idem & qui hoc esse malum negat, peccat, & qui hoc malo bene utitur, non peccat. Et alibi adversarium suum fidentissimè provocans ad dissolvendas istius argumenti vires: Proinde tota controversia non remansit (si tamen remansit aliqua) nisi utrum in eis qui continentiam Deo voverunt, bonum sit ista de qua disputamus, concupiscentia carnis, an malum. Collige itaque totas vires acuti tui cordis, ac libera frontis, & aude respondere si potes, hoc bonum esse cui, sicut libro superiore confessus es, Apostolorum legio repugnat. Et uberius in illo libro superius re telum istud in vulnere sui adversarii versans quia dixerat, Concupiscentia naturalis quomodocumque tenet bono bene utitur, per totum caput vigesimum primum concupiscentiæ malitiam ex ejus pugna cum spiritu prebat: In hac controversia de bene utendo isto utrum bono an malo, tota inter nos causa versatur. Et ostendens eam ex unanimi antiquorum Patrum sententia esse malum. In qua vellem quidem, inquit, egregios audire

Argumentum
tam 7. aut
statum puræ
naturæ.

ab 1. 1. 1.

Galat. 5.

Rom. 7.

Cyprian. lib.
de moralib.
apud Aug.
encl. l. 1. c. 8.

judices non repudiaret, quos tibi meis superioribus libris sana doctrina eruditos, sine ulla studio partium de hac causa sententias protulisse monstravi. Sed ex proprijs eum verbis conficere malens, adjicit: Sed quoniam si te non correxeris, ipsorum quoque accusacionem, vel ut minus dixerim, reprehensionem sine dubio parabis, te potius utar iudice pro mea sententia contrariam, non alicui alibi, sed in eodem libro suo, nec eum alio, sed eo ipso loco. Dixisti enim, sanctam virginitatem confitentia sue salutis & roboris, contempsisse remedia nuptiarum, ut gloriosa posset exercere certamina. Quam postremam sententiam partem de pugna cum concupiscentia motibus influenda arripens eam indubitanter malum esse concludit: Quae sunt, inquit, sanctarum virginum sicut appellat, & o a certamina, nisi quia non vincunt ut a malo, sed vincunt in bono malo? Et infra ex pugna ipsius met Juliani pergens ad propositi sui scopum: Inter duos adversarios constitutus in magnas coartatus angustias & me vis vincere per eloquentiam & libidinem, per continentiam; sed pugnando adversus eam confiteris malum, laudando eam deseri veritatis bonum. Sed ego te vinco & expugnatorem & landatorem mali, confutens te ante iudicem non alium, sed te ipsum. Tu enim vincere concupiscentiam expugnatione eius, me vero laude eius. Sed ego respondeo; ut vincatur qui laudat, iudices qui pugnat. Si enim malum est, cur laudat? Si bonum est cur expugnat? Si autem nec bonum nec malum est, ut quid laudat, ut quid expugnat? Quamdiu igitur expugnat libidinem, tamdiu pro me contra te ipsum iudex eris. Et mox velut re confecta subnectit: Causa itaque nostra finita est: quamvis libet enim laudes concupiscentiam carnis, quamdiu pugnas adversus eam, certis &c. Ex his clarissime conflat impossibile esse ut concupiscentia vel motus ejus sint naturale bonum, hoc est, bonum quod ex Dei conditione creaturam citra peccati exitum instituentis adharet. Nam non aliter in sensu Juliani concupiscentia est naturale bonum; nec alia laus, qua si peritus toties dicitur concupiscentiam laudasse Julianus, quam quod eam dixisset esse naturalem seu naturale bonum, a Deo create communicatum, quo ratio siue sibi subdendo, siue illi serviendo bene vel male uteretur. Nam propter ista verba sexcenties perlingit impudentiam laudis istius. Hinc enim ista libro secundo ad Valerium: Inter te nomina bonarum rerum, corporum, sexuum, continentium (quae solum naturaliter bona sunt) libidem vel concupiscentiam carnis iste non nominat. Tam quae pudet: & mira si dici potest pudori impudentia, quod nominare pudet, laudare non pudet, asserendo licet naturale bonum. Unde & alibi: Impudentissimos laudatores vocat. Alibi: Vitiana erubescens erubescenda laudare. Alibi: Noli malum salis laudis addere tui malo. Alibi: Et iste audet oram magistro in caelo sedente recitare libidinis laudes. Quae omnia certissime demonstrant concupiscentiam & motus ejus non minus malos esse futuros in statu purae naturae quem Julianus assererat, quam nunc sunt nec sine impudentia singulari eam vocari posse naturalem seu naturale bonum.

Porro eodem argumento aequae constanter & invictè Augustinus probat, eam à Deo create in statu scilicet purae naturae, sicut Julianus censerebat, non posse proficisci; sed solummodo ab ipso homine seipsum sponte depravante, vel à diabolo persuadente peccatum. Est enim malum ac tantum malum, ut repugnet eis quae Deus diligit, hoc est iustitiae, pudicitiae, continentiae, omnique virtuti quam diligit Deus; & idcirco tanti mali Deus causa in sua creatura esse non potest. Appeteret enim naturaliter perniciem suam hoc ipso quo naturaliter appeteret omnia scelera ad quae incessanter stimulator, & consequenter ipsa natura esset mala & à malo profecta Deo. Audi quam luculentissimis testimonijs Augustinus doctrinam istam velut sanctissimam tradat. Nam libro tertio contra Julianum ubi malitiam concupiscentiae spiritui repugnantis demonstraverat, ut paulò ante diximus, ita pergit: Causa itaque nostra finita est. Quamvis libet enim laudes concupiscentiam carnis, quamdiu pugnas adversus eam, certis quam verum de illa, nec nisi de illa dixerit Apostolus Ioannes, quod non est à Patre. Nam si, ut dicit, qui modum eius non tenet, bono male utitur, etiam in male utentibus bonum est ipsa. Quae igitur est illa quae non est à Patre? An etiam ipsam quomodolibet intelligas, laudare, id est eam ut naturaliter bonum predicare disponi? Et paulò post cum eum ex prioribus verbis ad angustias redegisset, quod eam bonam dixisset, & necessario omne bonum à Patre fieri, sed, inquit, ab his angustissimis liberaberis si ex diceris non lingua tua, sed pugna tua. Continentia est enim à Patre quae non expugnetur concupiscentia, nisi non esset à Patre: hac ergo ipsa contra quam, si continenter vivis, acriter pugnas non est à Patre. Non enim contra eam pugnares nisi repugnares. Nec verò repugnares tibi agenti, quod donatur & amatur à Patre, si esset à Patre. Ecce sine ulla ambiguitatis incerto, sine ulla trepidatione conclusum, si concupiscentia esset à Deo, non repugnares ei quod amat ac donat Deus, hoc est virtuti continentiae. Et è contrario continentia non expugnares concupiscentiam si esset à Deo. Quod universum purae naturae statum enecare nemini dubium esse potest, nisi illi qui sortè velit in illo statu nullam continentiam cum concupiscentia futurum esse certamen, ut ea quotiescunque & quibuscunque voluptatibus adhinniret securè frueretur. Quod quoniam absurdissimum & foedissimum & à creatura rationali alienissimum esse, omnis ratio sana iudicat, quid aliud sequitur, nisi id cum quo continentia & omnis virtus dimicat, hoc est, concupiscentia carnis omnesque cupiditates illas appetitus sensitivi contra rationem virtutemque tumultuantes à Deo Patre creaturam rationalem ita condente non posse proficisci? Perficit hoc argumentum Augustinus alijs in locis saepius, & luculentius explicat impossibile esse, ut concupiscentia ex Dei institutione in creatura rationali pugnam susciteret. Cum enim Julianus objecisset, Si in fructu ligni illius, ex quo comederunt primi homines

Lib. 3. cont.
ul. c. 23.

ibid.

Lib. 4. cont.
ul. c. 13.

hac fuit

hac fuit libido, à Deo facta esse monstratur, & per hoc bona quoque ipsa defenditur. Respondet ei Augustinus impossibile esse, ut eadem Deus, et in per aliam creaturam idcirco posita in hominibus dicitur: Absit enim, adquit, ut Deum de ligno bono eademque arbor illorum hominum quocumque tempore beneficiis tale consideret, ut haberent in membris, aduersitiam contra quem pœnitia dicitur. Causam subiiciens paulo post, cum adhibuisset Apostoli testimonium: Nolite diligere concupiscentiam carnis, ita pergit: Hæc quam diligere prohibuit non est à Deo: hæc igitur concupiscentia quam laudat, non est à Deo, duo enim bona quæ à Deo sunt inter se pugnant non possunt. Pugnant autem inter se continentia & caro piscitua: quid fortis à Deo magis velu esse, responde, vides quædam angustia: scilicet inter concupiscentiam, sed et in continentia &c. Clarissimè & probatum vides concupiscentiam & consequenter cupiditatem ceteras idcirco esse non posse à Deo, quia duo bona quæ à Deo factæ sunt, pugnant non possunt, ita videlicet ut alterum repugnet contra spiritum Dei. Quod autem in statu puræ naturæ fieri certum sit, & ab ipso Iuliano quasi in statu illo iam factum ponetur, perspicuum est statum illum, quatenus concupiscentiarum pugnam cum virtutibus & spiritu Dei adducit, juxta doctrinam Augustini esse impossibilem. Hinc libro quinto aduersus eundem Iulianum, ut explicaret cur duo bona quæ à Deo sunt, pugnant non possint, Rego te, inquit, oculos aperis, & cetera quæ aperta sunt. Nulla pugna est sine malo. Quando enim pugnat aut bonum pugnat & malum, aut malum & malum: aut si duo bona inter se pugnant, ipsa pugna est magnum malum. Quod in corporibus quando contingit ut ea quibus constat, id est humidum & siccum, calidum & frigidum, quamvis sint inter se contraria, pacem se cum, concordantiamque non teneant, morbi agrotationesque nascuntur. Et quamvis Augustinus doceat nec morbos nec agrotationes in pura natura sine peccato esse posse, sicut infra

L. 5. c. 203.
Iul. 7.

dictum sumus, magnam tamen inter pugnam bonarum qualitatium & cupiditatum animi discrepantiam esse tradit, ideoque statim adiecit, sed alia sunt rerum corporalium qualitates, quæ secum à contrariis temperantur, ut bene valdeamus, & cum sint in diverso genere bonæ, tamen cum discordant, malam valetudinem faciunt: & alia sunt animæ cupiditates, quæ propterea carnis discuntur, quia secundum carnem animæ concupiscit, cum sic concupiscit, ut ei spiritus, id est pars eius melior & superior debeat repugnare. Nimirum quia illæ qualitates bonæ sunt, hæc cupiditates carnis malæ, sicut sepius docuit, quarum illæ propterea à Deo esse, hæc esse non possunt. Si enim à Deo essent, necessario bonæ essent, utpote à quo esse non potest nisi bonum. Si autem bonæ essent jam spiritus contra spiritum concupisceret. Audi Augustinum: Quæ sunt qualitates ingentis sibi moribus hominem dicat esse idoneum dare leges, utrum bonum an malum? Si bonum adversus bonum, ergo spiritus concupiscit adversus spiritum, & quæ bona in se sibi adversantur in homine, quod sita esset, ipsa duorum bonorum inter se divergitur bona esse non possit. Si autem malis, facit igitur ingentis esse bonum motus malis, contra quæ castitas dimicat. Ut ergo ostenderet impossibile esse, ut tales motus mali sint à Deo sic influente creaturam suam, sicut Iulianus asserbat, sic adjungit: Ne ne dicere cum Manichæis cogaris aliena mali natura nobis melle commixtionem, nostrum potius originalem consistere languorem. Nimirum hoc vult Augustinus motus illos malorum motuum contra spiritum repugnantium, ita malos esse, ut quicumque noverit eos esse languorē ex ipsius creaturæ iniquitate contractum, cogatur dicere cum Manichæis, eos ex malæ naturæ commixtione pullulare. Tamen impossibile iudicat Augustinus, ut huiusmodi motus mali à Deo bono naturam bonam condente proficerentur sicut Pelagiana doctrina juxta commentum puræ naturæ statuebat. Sed de hoc argumento infra pluribus.

CAPUT XIV.

Argumentū clarum contra statum puræ naturæ.
Secundum argumentum ex parte motuum concupiscentiæ qui non sunt aliud nisi peccandi desideria. Solvitur objectio de bonitate eorum in brutis.

SECUNDUM argumentum quo sanctus Augustinus confirmat doctrinam illam suam ex natura motuum concupiscentiæ petitur, & est huiusmodi. Fieri non potest, ut desideria peccandi in creatura rationali sint bona vel licita; sed omnium hominum iudicio turpia & mala; motus porro concupiscentiæ non sunt aliud quam quædam desideria peccatorum, non possunt igitur esse bona vel licita creaturæ rationali, sed potius mala & illicita: quod si illicita sunt & turpia & mala, non possunt etiam habere autorem Deum, sicut hoc in pura natura necessarium est: & consequenter status ille est impossibilis.

In Augustini doctrina de totius istius argumenti veritate & firmitate dubitari non potest. Intorsit enim illud sepius in Iulianum cum ea desideria velut naturales creaturæ rationalis motus ex humane tanquam puræ naturæ institutione promanasse predicaret. Nam desideria peccatorum non tantum delibetata, sed etiam talia quæ rationem anteverunt, esse mala, illicita, turpia, & per hoc nullo modo esse posse creaturæ rationali naturalia, seu naturaliter ex Dei institutione naturam comitantia tanquam verissimum, certissimum & omni debitatione superius, sepius contra adversarij sui jam dictū dogma credit.

tradit. Nam libro quarto aduersus eum scri-
pto: Cur non potius malum vocetur, quod fateris
esse frenandum? Cur quæso frenandum nisi ne no-
ceat? nisi ne ad illicita que desiderat relaxetur? Et
nisi quæ desiderium mali malum est, etiamsi ei non
consentitur donec eo veniamus, ubi nec habeatur.
Et paulo post: Rogo si est in vobis ullus sensus
humanus, num potest & malum esse peccatum & bo-
num esse desiderare peccatum? Et iterum infe-
rius: Hoc ergo malum quod non dicitur esse bonum,
nisi aduersus omnem veritatis tubam sic absurdum est,
ut clares bonum esse concupiscere malum, quod nec
inter fidos dicere audeo, hoc inquam malum, cur
non exstirpatur de continentium carne sanctorum?
Cur non eorum opere memis auferatur? Hoc enim
dici fieri deluisse si malum esset. Et libro sexto
contra Iulianum accerrime id ipsum argumen-
tum premit: Quis autem ita sit imprudens atque
impudens, ita prociac, pertinax, perniciosa, ita po-
stremo insana & demens, qui cum peccata mala esse
fateatur, neget esse malum concupiscere peccato-
rum etiamsi aduersus eam concupiscentia spiritu pec-
cata concupere ac parere non sinatur? Et intra:
Concupiscere malum semper est malum. Et, Nullo
modo fieri potest, ut carnali concupiscentia bonum
hominis concupiscatur. Et in libris operis im-
perfecti contra Iulianum: Videant qui legunt,
num respondendum sit homini, qui in tantam pro-
grederetur insaniam, ut constaretur malum esse pecca-
tum, bonum esse concupiscere aut peccatorum. Et
paucis adiectis subiungit: Ergo in paradiso, in
quo Iulianus hominem tanquam in statu pu-
tæ naturæ cum concupiscentia collocabat, ante
males aduena serpentis, ante corruptam sermone
sacerdotis voluntatem, inueni eum libidinem fuisse? Et
quod inter ista dicitur, ad malum provocabat
& mala non sunt? Satis ista sunt, abitoris, ut
cognoscantur impossibile esse, ut concupis-
centiarum live eibi illiciti, live concubitus
delicta licita aut bona sint, cum toties
ingemnet Augustinus esse imprudentiæ, im-
pudentiæ, prociaciæ, pertiniaciæ, perniciaciæ,
inimiciæ, dementiæ singularis, contra om-
nem veritatis tubam, contra omnem sensum
humanum, ut concupiscentiæ peccatorum
dicantur licita aut naturaliter bona; quod
nec inter fidos quisquam dicere audebit.
Et tamen hoc dicere coguntur, quotquot
Deum eam homini naturaliter inferuisse vel
inferere posse proficiuntur. Nam ut Augu-
stinus a libi idem torquens argumentum di-
cit, bonum est quod naturaliter libet, ut paulo
post dicitur sumus.

Quod si verò a portâ veritate superatus
quisquam huiusmodi peccatorum desideria
mala & illicita & turpia esse fateatur, pietas
eum aliter fateri cogit non posse eorum
auctorem esse Deum, cuius nec homo pro-
bus auctor esse, vel in se vel in alio excitare
potest.

Quemadmodum enim impossibile est ut
Deus in homine peccatorum excitet deside-

ria, ita nec potest illi tale pondus indere
quo assidue ad peccandi desideria concitetur.
Nec verò quicquam refert quod illos peccan-
di motus homo maiore potestate rationis
compescere ac moderari potest. Nam nec
illud ullo modo in pura natura, sine gratia
potest, ut suo loco dicturi sumus. Quo fit
ut ista doctrina non multum absimilis sit
Calvini ipæ quæ Deum in fœdibus hominum
peccandi desideria operari facit. Non
posset enim efficacius operari quam tale pon-
dus visceribus inferendo, ex quo non potest
nisi mala concupiscere; quibus etiam sine
gratia (qua iuxta statum suum caret) non po-
test non præbere consensum.

Sed esto detur etiam puræ naturæ gratia,
qua peccandi motus frenare & ratione mo-
derari potest, & ijs non consentire si velit;
Non tamen idcirco malitia importuna illius
eupiditatis absterfi est. Hoc enim non cupidi-
tatis illius sed rationis bonum est. Ipsius
enim non est aliud nisi indifferenter quamli-
bet voluptatem siue licitam siue illicitam
concupiscere: quod sine dubio magnum ma-
lum est, & peccati desiderium. Quidquid
ulterius boni circa motus illos frenandos
moderandosque virtus aut ratio facit, non
illos efficit esse bonos sed potius probat ma-
los. Limes enim ponitur quem effrenis ma-
læ cupiditatis impetus transire non sinitur.
Nihil enim est verius quam quod libidinem
non frenat libido sed ratio.

Quæ multis in locis præclarissime sanctus
Augustinus tradit. Nam libro primo con-
tra Iulianum operis imperfecti, Quæ suscepta
tua tibi tam grata est, ut cum ab illa in consensio-
nem quisque non trahitur, ipsam putes esse laudan-
dam. Quasi malum non sit res quæ impellit in ma-
lum si non ei cedat, sed resistat ille cum pellitur.
Et libro secundo primæ scriptiõnis aduersus
eundem Iulianum: Hæc est voluptas (id est
concupiscentia) illa suscepta tua, quamvis & tu
reprehendas eius excessum. Vbi qualis sit planè fa-
teris, sed tantum verborum ornamentis eam modera-
tam defendis & laudas, quasi solum modum sibi ip-
sa constituerit & non spiritus qui aduersus eam impetum
concupiscit. Et libro tertio iterum: Excessum
eius reprehensibilem dicis; quasi in eius moderatione
eum ea bene utitur coniungatur, & ius ipse qui malus
est, & non potius sit eius auctor laudandus. Et
libro quarto ejusdem operis: Eius impetus
non sua sponte moderatus est. A nullo namque
illicito se abstinere, si membra eius desiderio inserviant.
Ac per hoc eius modus, non in ipso cuius iniquus
est motus, sed in refrenante ac bene utente lauda-
tur. Et rursus inferius radicem malitiæ
ostendens digito cum dixisset infrenem esse mo-
tum concupiscentiæ, attexit paulo post: Hæc
dicens non attendis coniugum conventionem causa ge-
nerandi, id est pudicum concubitum, ideo bonum
esse laudabile, quia in eo limes præstat licitus ma-
lo concupiscendi. Cur enim non potius malum vocetur
quod

quod fateris esse frenandum? Et iterum infra accuratius: Vt ne desiderium mali malum est, etiam si ei non consentiatur. Non igitur quid boni de concupiscentia carnis fiat, sed ipsa quid mali faciat cogitandum est. Nam pudicitia conjugali inhiat concupiscentiam sive de illicito, sive licito percipere voluptatem, frenat ab illicito, permittit ad licitum, hoc est bonum, non tamen eius sed bene utentis bonum est. Quod autem ipsa concupiscentia facit sive ad licitum sive ad illicitum indifferenter ardeat, utique malum est. Et multo potius: Solis ergo libidinis excessibus accusatur, sed ille, a quo non refrenatur. Nam ipsa per se ipsam resistit omnino suis ipsis motibus acusat, quibus ne excedat obsequatur. Et capite decimo quarto, Excessus, inquit, cum in culpa est. Nec perperis quod facillime potuisses, si magis ipsam, quam me vincere voluisses, ut non fac malum excedendi, resistendum est malo concupiscentia. Duo ergo mala sunt, quorum unum habemus alterum facimus si ei non resistimus quod habemus. Quæ omnia faciatissime probant, constantissime hoc sentire Augustinum quod concupiscentia inhiat motus non minus mali sunt cum eos ratio in gyrum virtutis flectit ac regit, quam cum sine moderatione in immunditias relaxantur. Moderatio enim illa non concupiscentia quæ frenatur, sed virtutis frenantis est bonum. Ipsi enim motus semper per se ipsum infrenis est, semper sine discrimine inhiat voluptati, sive licitæ, sive illicitæ. Hoc enim discernere rationis est, non ipsius quæ oculis discernendi caret. Hæc est ergo ratio, cur omnes ejus præcipientes motus, sive ratione simul præcipientem trahant, sive excellentiore ejus potestate frenentur, sine ulla dubitatione malos dicendos esse confirmet. Quid enim te adjuvat, quod reprehendere videris ejus excessum cuius approbas matrem? Tunc enim excedit licitum limitem, quando eius motibus ceditur. Mala est tamen, & quando non ceditur, quia malo resistitur, ne bonum casu sit intereat. Quia de causa virtutis cum resistit concupiscentia, aptissimo vocabulo vocatur ab Augustino limes mali & ideo bonum. Nam inquit inferius, Cur resistitur nisi ne impleat desideria mala? Quomodo igitur bona est?

Ex quibus etiam satis liquido intelligitur concupiscentia effrenes et motus non aliud esse nisi desideria peccatorum; indifferenter enim in licitam & illicitam voluptatem exardescere, quod libidinis proprium esse audivimus, hoc est nihil aliud quam desiderare peccatum. Quod inde perspicuum est, quia si motibus illis cecis, eadem rationis cecitate consentias, nec eis moderatio imponatur, sine dubitatione peccabis. Unde Augustinus, Quid autem agit in carne sanctorum continentium illa concupiscentia, nisi peccandi desideria, quibus non consentientes exerceant, ut confiteris, gloriosa certamina? Neque enim saltem conjugii desiderium in illa continentia per se posse esse non malum, quid ergo illic agit ubi malum est quicquid agit? Et si ei consentiatur & peragitur? Quid ibi agit hæc

concupiscentia ubi nihil boni concupiscitur ex illa? Quid ibi agit libido ubi nihil boni libet ex illa? Qualis est autem aperte concupiscentia & motus ejus in continentibus, talis est etiam licet obsecrari in conjugatis, sicut ibidem expressè Augustinus tradit. Cum enim dixisset Iulianus conjugatos bono libidinis bene uti; respondit, inquit, mentis aut fallens. Neque enim dicitur es in conjugibus bonum esse libidinem, in sanctis autem vel virginibus, vel continentibus malum. Quod latius mox exequitur, liquidissime ostendens id necessarium futuram esse concupiscentiam in conjugatis, hoc est malam, si talis esse in virginibus apparuerit. Itaque contra Celestium disputans de concupiscentia illa carnis generali, quam Apostolus dicit concupiscere contra Spiritum, eadem generalitate dicit, Concupiscentia carnis utique culpabilis atque vitiosa est, minime est aliud quam desiderium peccati. Quia de re plura diximus cum de concupiscentia differeremus.

Satis jam ex Augustino, arbitror declaravimus mentem ejus perspicuam & indubitam esse quod motus concupiscentia, quia de se infrenes sunt, in quamlibet voluptatem indifferenter inhiat esse desideria peccatorum; & propterea motus ejus, sive frenentur sive laxentur, ita manifestè malos esse, ut infrenis sit contrarium velle sustinere. Ex quo sequitur, eos non posse esse naturaliter bonos, nec ullo modo à Deo creatæ, puram naturam conferri posse creaturæ. Nam huc tendit illa tera adversus Iulianum disputatio qui hoc impudenter sustinebat. Absit enim, inquit, ut Deus delicto bono cunctis peccatis atque malis hominum, quæcumque tempore beneficium tale conferret, ut haberet in membris adversarium contra quem pudicitia dimicaret.

Hoc enim malum concupiscentia repugnantis voluntati, tam horrendum est, ut inter omnes penas quibus peccatum originale punitum est, nulla post æternam damnationem sub ira & odio Dei sanctis mentibus horribilior dari possit. Non aliunde, inquit sanctissimus Præsul, tantum dolorem habet humana miseria quam inde quod caro concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem.

Ex quo fit ut omnes alie miserie ad hanc miseriam tanquam ducem ac fontem ceterarum miserationum creaturæ rationalis ab Augustino subinde reducantur, nempe quod homo sibi met ipsi factus sit inobediens. Nam inde nascitur quod non tantum immundissima illa concupiscentia voluntate reluctante, sed qualibet alia afflictione animus cruciatur.

Ipo enim invito fit in animo vel in corpore quod non vult, ex quo necessariò sequitur cruciatus. Nam quæ, inquit, hominis est alia miseria nisi adversus eum ipsum inobediencia eius ipsius, ut quoniam noluit quod potuit, quod non potest veli? Quod primitus & præ ceteris omnibus in ipso animo sibi repugnante tanquam in fonte

in fonte ceterarum afflictionum locum habet; prout ipse statim subiungendo, & ab animi illa repugnantia incipiendo declarat: *Quis enim enunciet quam multa, quae non potest, vel, animi sibi ipse, id est voluntati eius ipse animus eius, est, inferior caro eius non obtemperat? Ipse namque animus & animus plerumque turbatur & caro doluit &c.* Huius ergo concupiscentiae voluntati repugnantis immunditia & malitia, quia non satis mente penetratur, hinc est quod tanti mali Deum auctorem esse posse homines suspiciantur. Non obscure hoc tetigit Augustinus quando Iulianum qui primus cum inter Christianos cum Pelagio magistro suo, Deo creati attribuit, graviter perstringens arguebat: *Namquid vel tibi vel cuiuslibet concupiscentis tuis aliquid dicere videris si quanta sit malum concupiscentiae carnalis, auctoritate mentis cognare possit?*

Vnum obijci posset, quod Augustino obicit Iulianus, concupiscentiam non esse in brutis malam; cur ergo tanta est ejus malitia in homine, ut creando in puris naturalibus hominem, ejus Deus auctor esse non possit? Respondetur causam ejus rei esse quod bruta ratione careant, cum dissenet; unde cum non possit sibi veritatem virtutemque contingere & ejus honestate frui, datum est illi sensibile bonum quo sine ulla rationis repugnantia perfruatur. Itaque Augustinus in opere contra Iulianum imperfecto: *Hoc*

in pecoribus ideo non est malum, quia non eis caro concupiscit adversus spiritum: quod malum in hominibus sanctum est bonitate divina non humana vanitate laudandum.

Et libro quarto contra eundem Iulianum: Nemo autem libido ideo malum non est in brutis quoniam non repugnat rationi quia caret.

Quod ubi dicitur & accuratius in alio explicat loco: Ideo in pecoribus malum non est concupiscentia, quia non adversus spiritum concupiscit sed contra rationem appetit spiritum. & concupiscentia est in sapientia ut in carnis concupiscentia non resistit & a bonitate rationalis aliena, hic bonum habent quod desiderant. Nam vero & ante diximus, propter concupiscentiam esse in pecoribus malum quia in eis non concupiscit adversus spiritum. Non enim habent rationem qua libidines subjugant superando, sed contra rationem.

Et statim adjungit: Sed ne propterea putaretur non esse malum concupiscentia carnis quia bonum est in pecore, ut eo se oblectet, illa natura, cui non potest inesse concupiscentia sapientiae, ideo dicitur esse bonum esse peccatis, cui sine ulla repugnantia desiderat spiritum: malum autem homini quo concupiscit adversus spiritum. Propter hanc ergo natura diversitas rem fit, ut si homo voluptatem inest pecoris inferiore sui parte, neglecta vel contempta superiore concupiscat in simili motu dissimilis omnino ratio sit. Quod enim pecus natura, hoc homo vicio facit.

Nam ut praefare Augustinus de illa similitudine qua homines concupiscentia pecoribus comparantur: Est homo in honore positus, & non intelligens comparatur pecoribus, estque similis, non tamen usque adeo similis sit, ut pecus sit.

Comparantur namque per vitium non per naturam;

non pecoris vitio sed natura, scilicet hominis. Tanta namque excellentia est in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura sit pecoris. Et e contrario ut natura pecoris sit vitium hominis. Plerumque enim contingit ut quod in inferiore natura judicamus esse rectissimum, hoc velut perversum in superiore, si imitari velit, improbemus.

Ab illa quippe agitur proprium, ab hac appetitur alienum. Unde illa in suo naturali gradu manet, ista ad inferiora demergitur. Velut cum homines sua voluntate serena sectantur. Pulchre namque incedit quadrupedans equus: et si sic homo pedibus manibusque imitetur, quis cum vel palcarum cibo dignum putet? In quo igitur probamus illud, cui quantum praeposimus hominem tantum offenditur, quod inferiora sua naturali dignitate sectetur. Sic ergo facile intelligitur inferiores animas quibus nulla inest ratio aut appetitus honestatis recte ac decore voluptatibus carnis inhare, ut illis oblectentur, quibus alia deest exerce lentior; superiores autem quibus actonem longe praestantiorum rerum moderatrix iustitia summa tribuerit, viciosissime motibus illis agitari, quibus & ratio perturbatur & lumen veritatis extinguitur, & virtus enecatur, & honestatis amatrix creatura vehementissime ab honestate divellitur. Quod qui gravissimum turpissimumque malum esse non sentit, & bonitate, honestateque Creatoris indignum, videt quomodo habet bonum spiritum, cui repugnantem velit nolit fatetur frenandum esse libidinem. Nam talem concupiscentiam Dominus dixit a Patre non esse quae concupiscit adversus spiritum. Quam nemo potest contra, nisi cuius adversus eam non amat concupiscere spiritus.

Hoc est ergo quod Augustinus saepius docet, solam illam rebellionem concupiscentiae adversus virtutem atque rationem esse radicem omnis quod in ea reperitur mali. Et libro primo de libidine inquit, non moveat membra nisi quando volumus, & non est morbus. Non de illa erubescat vitam licitus & honestus conjugatorum concubitus, vitando concupiscentiam & appetendo secretum, & non est morbus. Et libro quarto contra Iulianum: Quod concupiscentia malum non esset, si sola generandi causa ad licitum concubitus moveretur.

Non ergo motus ejus in se mali sunt, sed inordinatio motuum, neque concupiscentia vel appetitus sensitivus per se consideratus, sed effrenitas ejus quae concupiscentiae & ejus desiderijs in statu purae naturae semper adheret: sive interim ratio ejus imperius effrenas cerro limite moderetur, sive praecipites in quodlibet & quantumlibet ferti liat. Hae ergo inordinatio concupiscentiae, haec effrenitas, haec repugnantia cum ratione, haec hostilitas cum virtute, haec cum honestate eorum se rietas, propter quam dixit Augustinus libidine concupiscuntque exteri sensus esse contrariam dilectioni, sapientiae & virtutibus inimicam: propter quam

quam ipse Tullius nullâ fide imbutus dixit, eius motum ut quisque maximus est, ita inimicissimum esse philosophia, hoc est amor sapientie; hac inquam labe concupiscentiæ, quæ sola Dei gratia sanatur, fons est omnis in eo mali, & causa cur creando Deus ipsius auctor esse non possit. Ipse enim esset qui creaturam suam aduersus honestatem & veritatem impelleret; ipse qui eam quantum in se est, in illa peccandi desideria præcipitaret. Quantumvis enim per accidens ex condicione materia oriatur illa motuum istorum cum recta ratione repugnantia, illa tamen repugnantia non est per accidens Deo. Quid enim potuit materia corporalis, quid anima, quid

A ipsa creatura rationalis facere ne ita institueretur sicut eam instituit Deus? Cùm ergo in tali natura eam Deus condidit, in qua non potest non contra rationem virtute; in concupiscere, perspicuum est, hoc Deo non creaturæ esse tribuendum, & proinde totam inhonestatem ac turpitudinem concupiscendi veluti per canalem redire in Deum. Quod quia pietas Christiana sentire de divina honestate nos vetat, sequitur profectò non posse talem turpitudinem in creaturam rationalem à Deo create proficisci, & per hoc, statum illum puræ naturæ esse iniuriosum Deo & impossibilem.

CAPVT XV.

Tertium argumentum, licitum est omnibus concupiscentiæ motibus consentire si Deus naturam rationalem cum eis creet.

Argumentum 9. concupiscentia pura natura.

N Ec est difficile alijs argumentis iuxta mentem Augustini insolubilibus, statum illum purorum naturalium ex parte ipsius concupiscentiæ quæ erit & evertete. In quibus illud est non infirmum, & ab Augustino crebro contra Iuliani machinas adhibitum, quibus concupiscentiam ex Dei primæ institutione puram naturam condenti profluxisse statuebat. Nimirum quia ex illa hypothese sequitur licitum esse quibuslibet eius desideriis consentire, quicquid appetiverit dare, quodcumque flagitium libenter perpetrare, ratio in promptu est, quia impossibile est ut hoc sit malum quod naturaliter libet. Certe enim regula est naturam bonam non posse naturaliter declinare in malum. Quin potius illa est omnium actionum bonarum norma securissima, & à Philosophis deprecata, naturam nullo adhuc vitio vitiatam sed ex Dei manibus talem, qualis naturaliter esse debet prædeuntem sequi. Hoc est enim ipsam Dei artem & sapientiam naturæ conditricem sequi. Cuius enim & hoc à Deo natura habeant quod natura sunt, in tantum vitiosa sunt in quantum ab eius à quo sunt arte discedunt; et in tantum recte vituperantur in quantum earum vituperator artem qua facta sunt videt, ut hoc in eis vituperet quod ibi non videt. Ex quo necesse est naturam ita cum concupiscentia conditam nullo modo dici posse vitiosam. Aut enim illa concupiscentia secundum naturam hominis est, & non est vitium nec vituperari debet; aut si vitium est, ut recte vituperari possit, etiam contra naturam sit necesse est, sicut Augustinus ibidem docet: Omne quippe vitium eo ipso quo vitium est contra naturam est, & consequenter nullum omnino vitium est naturale. Nam ut Augustinus generatim, animorum quatuorque sunt vitia naturalium sunt privationes bonorum. Si ergo concupiscentia rebellis non est vitium, ergo natura non

A est vitiosa, ergo etiam & eius instinctus obediendo sequi, est sapientiam Dei conditricem sequi. Nec ullo modo consensus eorum illicitus esse aut vituperari potest.

Sed ne mea putetur ista solius, ideoque fallax ratio, inatio, ipse Augustinus auditur qui disertissimis verbis eam præformavit & adversus commenta Iuliani quibus hominem cum concupiscentia in paradiso à Deo conditum sentiebat invictam esse diversis arguendi modis arbitratu est. Nam in primis expressè & perspicue sæpius docet, si concupiscentia naturalis est seu naturaliter bona, seu naturaliter à Deo visceribus inserta creaturæ, & motus ejus naturales, neque per peccatum hominis vitiatum, omnem consensum ejus esse licitum. Quid mali, inquit, faceret, qui bonæ concupiscentiæ consentiret, cum nihil mali faciat etiam qui opere coningali, non sine ipsius malo seminat hominem? Et in eodem libro inferius, & uberius, Iohannes Apostolus illam concupiscentiam non esse dixit à Patre quæ concupiscit adversus spiritum. Hoc est, non eam esse velot poræ naturæ collatam à Deo Patre, sicut urgebat adversarius. Quam enim nemo potest bonam dare nisi cuius adversus eam non amat concupiscere spiritus. Quod si valu non est in motu & in ordine genitalium, non adversus eam concupiscat spiritus, ne adversus donum Dei concupiscendo inveniat in gratias. Sed quicquid appetiverit detur, tanquam illi quæ à Patre est. Si autem non est quod detur, hoc potius petatur à Patre, non ut auferat vel comprimatur, sed ut expleat concupiscentiam quam donavit. Quid potest clarius & expressius adversus concupiscentiam tanquam à Deo in puris naturalibus condente datam dici? Audi tamen adhuc si dici potest evidentius & instantius. In lib. 5. Nec times, ne tibi potius admo-neas esse dicendum, quod ad flagitia concites homines, ne resistant concupiscentiæ, quam sicut bonum naturale defendis. Quod quid tibi velis luculentissimam expositione declarat. Quam tu bonam naturam

Zib. 3. de lib. ar. cap. 15.

cap. 13.

In Boetio, cap. 11.

Lib. 5. 7.

Lib. 5. 7.

NATURA.

naturaliter dicit, astute illi semper consentiendum esse A
decernis, ne renisi improbo repugnetur naturali bo-
no. Ita quippe potest facillime vera esse etiam illa ve-
stra sententia qua dicitis hominem sine peccato esse
posse fieri. Non est enim quomodo faciat quod non
debet, quando licet, quidquid libet, quia bonum est,
quod naturaliter libet. Si ergo adsunt voluptates,
perfruat; si autem non adsunt, ipsis earum cogi-
tationibus, sicut Epicuro visum est oblectetur, &
eris sine peccato, nec se ullo fraudabit bono: nec
cuiuscunque doctrina opinionibus resistat naturalibus
motibus, sed sicut ait Hortensius, tunc obsequatur
natura cum sine magistro senserit, quid natura desi-
deret. Non enim potest quia bona est, desiderare quod
malum est, aut negandum est bona aliquid bonum.
Fiat itaque totum quod desiderat libido bona ne ipse
sit malus qui resistit bono. Cernis hic omnia
simul conglobata, & Augustini auctoritate
comprobata quæ supra diximus. Nam, sicut
ratio clamat, & bonum dicit esse quod naturaliter B
libet; ideoque nullius doctrina opinionibus resi-
stendum esse naturalibus motibus; & obse-
quendum esse naturæ cum sine magistro, arte vide-
licet omnipotentis Dei per instinctum natu-
raliter instum docente didicerit, quid natura de-
sideret. Rationem perspicuam adiecit quia
non potest natura bona nullo videlicet adhuc
vitio ab arte & sapientia Dei detorta deside-
rare quod malum est; neque negandum est bona
aliquid bonum. Hoc enim negando non pro-
baret naturam appetere aliquid mali, sed se
potius esse malum qui resistit bono. Ex quo
etiam apertissime liquet quo sensu Iulianus
predicaret concupiscentiam esse naturaliter
bonam. Nimirum non hoc sensu quasi ipsa re-
pugnantia cum ratione esset bona, nec enim
in universis ejus monumentis hoc reperitur,
sed potius eam concedit esse aliquid imperfec-
tionis, & malam dum sepe libidinem op-
pugnandam, coercendam, frenandam, &
adversus eam vigilandum esse testatur.

Hic ergo sensus est, quo & Augustinus
illud accepit, videlicet quod concupiscentia,
cum sua efficiendi repugnantia esset homini bo-
num naturale, non solum quia cum illa nasci-
tur omnis hominis, quod concedit ei Augustinus
in hoc eodem capite, sed, quod cum illa sit con-
ditus primus homo, hoc est, quod ante omne
peccatum, ab ipso Deo inserta esset primis
hominibus tanquam in pura natura conditis,
cunctisque posteris eorum, & consequenter,
quod hoc esset natura hominis, & naturaliter
libet id quod caro desiderat, & ita esset
naturaliter bonum. Nam ideo dicit bonum
esse quod naturaliter libet. Hoc est, per hoc ipsum
probatur esse bonum, si naturaliter libet:
quia ut adiecit, natura bona à bono videlicet
creata Deo, non potest desiderare quod ma-
lum est. Quem sensum suum superius la-
tius nos declaravimus, & inferius sine ambi-
guitate declarat ipse Iulianus, dum expli-
cando quomodo concupiscentia (quæ propter
pugnam cum ratione, homini est verecunda)
sit naturaliter bona, dicit: Sic nostra membra

fuisse formata ut alia verecundia, alia libertate gau-
derent. Hoc est, ita à Deo formantur cor & sa-
minis institutum est, ut ex membris qui us-
dam oriretur homini naturaliter verecundia,
qua ea tegere velit; ex alijs libertas, qua ea
sine verecundia detecta esse sinat. Quæ aper-
tissime declarant, nihil omnino aliud hac de
re sensisse Iulianum vel oppugnare Augusti-
num, quam quod Philosophi gentium tum
Iuliano tum Scholasticis, de statu illo puræ
naturæ præformarunt: quod in eo videlicet &
concupiscentia & pugna ejus & pudor sequens
esset homini, creatore bono eum ita formante,
naturalis. Nam inde necessario sequi-
tur eam esse naturaliter bonam, cum Deus
creare non possit aliquid naturaliter malum.
Hoc enim hæresis Manicheæ proprium, &
abominabile principium fuit ut infra decla-
randum est.

Cum ergo ista consequentia esset Augu-
stino quasi primo vera & infallibilis, quæ
bonitatem concupiscentiæ naturaliter repug-
nantis rationi ex creatis bonitate colligit,
hinc est, quod sæpe alterutrum à Iuliano ex-
torquere nititur, ut fateatur vel vitium esse; vel
certè si non est vitium sed aliquid naturale
bonum, esse postea homine peccante vitium.
Per quam argumentandi formam indicat se
suisque deque ferre, vitium concupiscentia sit
homini inserta naturaliter velut aliquid na-
turale bonum, dummodo fateatur pugnam
illam foedissimam cum ratione atque viri-
te, nullo modo potuisse esse naturalem, sed
illam necessario esse vitium à conditoris arte
remotissimum, ex sola verò hominis peccantis
iniquitate contractum. Quod nihil capitalius
adversus puræ naturæ statum quem Iulianus
tuebatur dici posset. Audi identidem hoc
agentem summo conatu Augustinum: Sed ecce
non vobiscum de libidine absentia præsentive con-
tendimus; in prima scilicet hominis conditione
in paradiso, ubi hominem in puris naturali-
bus conditum esse statuebat Iulianus, nec dile-
ctionem quam debere vos ei videmus, offendimus;
saltem ipsam subdite voluntatis imperio in illo felici-
tatis loco. Auserte inde evidentissimam pugnam,
qua sit eius motus mente reistente, auserte inde
turpissimam pacem, qua sit eius dominatio me re ser-
viente, & certè quia non eam talem videmus qualem
ibi construere, si ratione non revocamini, pudere
cogimur in ea qualis nunc est, vitium originale fate-
mini. Et libro secundo ad Valerium: Si non
vult concedere vitium esse libidinem, dicat saltem per
illorum hominum inobedientiam etiam ipsam vitia-
tam, ut illa qua obedienter & ordinate moveatur,
nunc inobedienter inordinate, moveatur, ita ut ipsis
quoque pudicis ad nutum non obtemperet coniugatis,
sed & quando non est necessaria moveatur, & quan-
do necessaria est, aliquando citius, aliquando tar-
dius, non eorum sequatur nutus, sed suos exerat
motus. Et in libris operis imperfecti: Quan-
tumlibet autem abs te defensione muniatur, ut lau-
dibus adornetur, aut vitium est aut vitiosa est. Hoc est, it
quantumlibet eam tu prædicaveris natura-

tem, naturale bonum, & pura natura colla-
tam a Deo, nihilominus necesse est ut ipsa
aut tota virtutum sit, quod per peccatum pri-
mitus exortum est, aut ipsa cum esset bona
peccato vitata sit. Clarus hoc expressit in
alijs eisdem libri loco: Pudenda libido nisi aut
peccato vitata velut vitium, aut peccato vitata esset,
pudenda non esset, & aut nulla esset omnino, &
sine illa ita serviens genitalia membra gignentibus
ut manus servit operantibus, aut ita esset subse-
quens voluntatem ut nunquam posset sollicitate no-
lentem. Quam doctrinam alibi crebro repe-
tit ut quantopere illa pugna cum ratione
aliena sit a puritate Creatoris hominem ita
instituentis ostenderet. Sed iam in hujus
capitis proposito pergamus, ut declaretur si
concupiscentia est naturale bonum homini a
Creatore institutum. Nektum esse omnes ejus
naturales motus sequi.

Secundo igitur idipsum ex eo patet, quia
frequenter adversus Iulianum docet, nullo
modo intelligi posse quomodo aliquis con-
cupiscentiam sic a Deo naturaliter datam
predicare queat, & simul motibus ejus sine-
re & ex animo repugnando resistere. Resi-
stere enim instinctibus, quos a Deo datos
esse sentiret, ubi vel pietas quam haberet de
bonitate Creatoris pugnam adversus donum
Dei frangeret, vel seria pugna tanquam ad-
versus malum corrigeret pietatem. Duo enim

Lib. 4. c. 13.

Lib. 3. c. 12.

bona, quia a Patre sunt paginare non possunt, ut supra
dixit & explicuit Augustinus: Fortasse ergo eam,
inquit, laudare se fingit, tanquam naturale bo-
num a Deo datum, si pugnare non fingit. Nam
quomodo fideliter simul agas duo ista non video, ut
& laudes velut amicam, & expugnes velut inimi-
cam. Unum eorum credimus, sed elige quod creda-
mus. Si ex animo pugnas non ex animo laudas. Si
autem simpliciter agis in preconiis, collidis in praeliis.

Lib. 4. c. 2.

Et libro sequente in initio, Cui malo tantum
interesse possit credere, ut sibi laudatorem, etiam de
suis expugnationibus provideret? Absit quidem ut an-
tiquorum aliquem vel Apostolorum vel quorumcumque
sanctorum, mirabiliter tamen si vel quemquam he-
reticorum novorum, qui simul utrumque se esse prosi-
tetur, inexcusabilibus modis expugnatorem scilicet
defensoremque libidinis, & conetur ostendere manens
in hac est Pelagiana qua videlicet eam dicit ho-
mini a Deo datam esse in puris naturalibus, &
ex animo se laudare, quod ipsam eius animi nisi ex-
pugnare recusat, & ex animo expugnare quod eam
dogma nisi laudetur, absumit. Dogma autem Iu-
lianum non postulabat aliud nisi ut esset sine
peccato homini a Deo ipsi inserta naturali-
ter qualiscunque tandem esset. Nam per hoc
ostendebat eam non esse causam propagatio-

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

Lib. 4. c. 2.

nis peccati originalis quæ tota causa discepta-
tionis tam laboriosa tot annorum, tot libro-
rum fuit, sicut alibi demonstravimus. Itaque
rursum inferius in eodem libro: Quam concu-
piscenciam velut bonam cum defendat error tuus, ne-
scio quemadmodum adversus illam, velut adversus
malum concupiscat spiritus tuus. Et in libris ope-
ris imperfecti indicans illum esse scopum suum
in reprehendendo libidine: Nec immerito, in-
quit, militibus Christi a quibus debellatur odiosa est
eum qua ipse collidis ut eam & expugnare te dicas,
& laudare non erubescas. Per hanc humana que
nascentur, caro peccati est; quam propterea
in eadem periodo aut vitium aut vitium esse
concluserat. Et in eodem libro iterum: Quam libi-
ditinam vocas, ibi ruma est, que te ita pressa ut
laudare cogeret, quod expugnas, si tamen est in te
qualiscunque castitas que te facit expugnare quod
laudas: certum est autem quod non aliter eam
cogebatur laudare Iulianus nisi quod ipsa
qualiscunque tandem haberetur esset a Deo
data naturaliter, sine iniquitate hominis pro-
vocante. Hoc enim evidentissimè satis est ne-
putetur ipsa esse causa peccati originalis quod
spectabat in ejus defensione Iulianus. Qua-
propter si inexplicabilis modus est ut quis sit
ex animo expugnator defensorque libidinis
eo modo quo Iulianus eam defendebat, ut
scilicet a Deo creaturam in puris naturalibus
condente collata sentiat, perspicuum est
hominem non posse eum concupiscentia rati-
oni repugnante in puris naturalibus creari.

Hæc est ergo ratio, cur non tantum de
concupiscentia sed etiam de singulis ejus de-
siderijs, apertissima professione dicat Augu-
stinus, licitum esse illis consensum adhibere,
si sint bona sicut Iulianus predicabat, hoc est
si ex naturali Creatoris institutione nasce-
rentur. Hoc enim ipso essent non solum
bona sed etiam licita. Licitum est enim
desiderium quod ex naturali institutione crea-
toris fuit, licitum item licito desiderio adhi-
bere consensum, fuit autem illicita, inhono-
sta, turpia, malaque desideria, & ita mala ut
hoc ipso quo eis consensus datur peccatum
fiat, nullo pacto igitur naturalis institutio-
nis bona esse possunt. Quid agit (concupis-
centia) nisi ipsa desideria mala & turpia? Non
enim si bona & licita essent eis obedire prohiberet
Apostolus. Et alibi: Ideo sine dubitatione malum
est, quia ei non consentire bonum est. Et rursum
tertio contra Iulianum: Sed omnes homines iuda-
cant, lascivia non esse peccatum nisi quia concupis-
centia consentitur. Nullum ergo malum est cui
consentiendo peccatur?

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

Lib. 4. c. 12.

CAPVT

venit fuerit ut filij seminaret, ad voluntatis nu-
sum membra in hoc opus creata non serviant, sed ex-
spectant, ut ea velut suis libido commoveat, &
aliquando non facit autem vult, cum aliquando fa-
ciat & nolente. Hinc non erubesceret humani li-
bertas arbitrij quæ contemendæ impudentem Deum,
etiam in membra propria propriam perdidisset im-
petum? Et mox: Hinc autem motum idem inlece-
rent quia inobedientem, cum illi primi homines in sua car-
ne sensissent. Et lib. 4. contra Iulianum: Non erat
decens ut puderet, quando id (membrum) mo-
vebat voluntatis imperium non carnis concupiscentia con-
tra spiritum. Sed hæc sufficunt. Passim enim
in operibus contra Iulianum scriptis id ipsum
Augustinus tradit. Hoc ergo pudoris genus,
hæc erubescendi necessitas, certe cum omni
homine nascitur, & ipsis quodammodo na-
turæ legibus imperatur, et in hoc verecun-
dentur etiam ipsa pudica conjugia; nec quis-
quam tam male turpiusque proficiat, ut quia
cognovit Deum esse conditorem naturæ, au-
toremque nuptiarum, idem etiam miscendus
uxori, si quis eum videat non de his motibus
erubescat, quæratque secretum, ubi non so-
lum alienorum, verum etiam suorum omnium
possit vitare conspectum prout hæc eadem
Augustinus docet.

Lib. 1. ad
Ruf.

Ex hac ergo naturali verecundia quam
ingerunt hominibus tam infidelibus qui nihil
de naturæ elevatione noverunt, quam fide-
libus tumultuantes illi ideoque fœdi ac tur-
pes libidinis motus, gravissimum argumen-
tum texti adversus puræ naturæ statum, quem
Iulianus fabricabat, sanctus Augustinus: Nam
illa pudendi necessitas non minus esset in illo
statu, quam in præsentis naturæ lapsæ. Ori-
tur enim ex illa concupiscentiæ rebellionem ad-
versus animum, cui naturaliter pudendum
est, non posse motus corporis, quod ei natu-
rali ordine servire debet, imperio suæ volun-
tatis sive excitando sive sedando moderari:
quæ rebellio non esset minor in puris natura-
libus sicut hæc Scholastici ultro protestantur.
Non igitur minor esset etiam illius inobe-
dientiæ & indecentiæ verecundia. Iam verò
secundum Augustinum, impossibile est, ut
homo à Deo cum illa erubescendi necessitate
condatur; si enim de illis motibus erubuerit,
quid illo ingratus qui de creatoris sui operi-
bus erubescit? An forte creatura honestior
est creatore suo, ut quod creatorem non pu-
duit instituere hoc creaturam proferre pudeat?
Si autem non erubuerit, quid illo impuden-
tius? Qui bonus & innocens non erubescat,
quod nunc erubescunt laudabiliter boni &
males? Sed quam impossibile sit ut in illo pu-
ræ naturæ hoc est nondum per peccatum de-
pravata statu Deus hominem instituat cum
illa pudoris necessitate, seu cum pudendis illis
motibus ex quibus pudor nascitur, Augusti-
nus ipsum luculentissime explicantem videa-
mus, dum adversarium retunderet, qui natu-
ram ita divinitus in puris naturalibus institu-
tam esse delirabat: Itaque sua culpa sibi accidit
malum naturæ humanæ permittatur agnosco, ne

Lib. 1. ad
Ruf.

cogatur, aut quod est impudentissimum de his suis
motibus non erubescere, aut quod est ingratisimum
de sui creatoris operibus erubescere. Si enim natu-
ra humana non agnoscat hoc malum suum sibi
culpâ accidisse, sed ex institutione Dei ho-
minem in puræ naturæ fabricantis, necessario
in alterutrum extremum labitur: Nam non
erubescendo prodit impudentiam suam, era-
bescendo ingratitudinem; quia non habet de
quo erubescat, nisi vel de opere vel de incuria
creatoris, quorum utrumque impium est crea-
turæ. Unde capite sequenti: Nunc qui se ut-
tuncque hominem esse considerat omnis pudens, impu-
densque confunditur; absit ut de opere Dei, sed de
pena primi veterisque peccati. Et libro de pecca-
to originali contra figmentum istud puræ na-
turæ a Pelagianis excogitatum causam pudor-
is primorum hominum quaerens: Non enim,
inquit, confundi debuit homo de operibus Dei, aut
nullo modo fuerant creati erubescenda, quæ instituta
vix sunt creatori. Et in Sermonibus de verbis
Domini: Non erat unde erubescerent quando pec-
catum non præcesserat. Nec poterant de sui creatoris
operibus erubescere, qui operibus sui creatoris boni,
nullum adhuc malum opus suum miscerant. Et ac-
curatius libro secundo de nuptijs, cum Iulia-
nus hominem cum illis rebellibus motibus
conditum esse statuens dixisset, Prophetam
duos in carne una proferendo prope periculū
pudoris accessisse, reponit ei præclare Augu-
stinus: Dicatur causa, cur in exprimendis operibus
Dei propheta prope periculum pudori accesserit. Ita-
ne verò humana opera pudenda esse non debent, sed
plane gloriosa & divina pudenda sunt? Itane veri-
m eloquendi & exprimendi operibus Dei non hono-
ratur propheta vel amor vel labor, sed periculatur
pudor? Quis enim potuit Deus facere quod eius præ-
dicatorem pudeat dicere? Et quod est gravius, pudet
hominem alium operis quod non homo, sed Deus fa-
cit in homine, cum omnes opifices quanto possunt la-
bare & industria id agant, ne de suis operibus erubef-
cant? Et mox ostendens esse vitium penam
que peccati, quæ inobedientibus iustissimo re-
ciprocato reddita est; Huius, inquit, nos pudet
& merito pudet. Nam si hoc non esset, quid nobis
esset ingratis, quid irreligiosus, si in membris no-
stris non de vitio vel de pena nostra, sed de Dei con-
funderemur operibus? Et cum eundem locum re-
fricasset in libro tertio adversus eum scripto,
Satis, inquit, te debuit admonere, nihil pudendum
futurum fuisse in operibus Dei, nisi præcessisset cur na-
tura humana deberet de sui meritis deformitate con-
fundi. Et exsertissimè, directissimèque con-
tra statum puræ naturæ Iuliano intorquens ra-
tiocinationes suas, cum dixisset adversarius
juxta istud Pelagianum dogma, ita membra
nostra fuisse formata à Deo, ut naturaliter
alia verecundia, alia libertate gauderent, quibus
verbis clarius non posset statum puræ naturæ
pingere, & tamen secum pugnant statim sub-
jecisset, Apostolum pro sua honestate genitalia
loca directe appellare noluisse, replicat ei Augu-
stinus: Nonne his verbis tuis teipsum redarguis? Ho-
nestas ergo erat non appellare directe, quod Deus fa-
cere dignatus est recte. Et quod creare non pudet

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

Lib. 1. ad
Ruf.

ipsum iudicem, pudebat enuocare praecentem; quando illud ita esset, nisi quia ille fecerat honesta condendo, nos fecissemus inhonesta peccando? Et paulo post: Nullo modo enim Deus, & hoc quod est peius ac peccatum aliquid faceret in membris humani corporis inhonestum. Haec & similia, nisi multum fallor omni sole clarius ostendunt, quantam fiducia condemnet Augustinus illam Pelagiani commentum inanitatem, qua hominem cum pudendis illis motibus velut in pura natura conditum esse delirabant. Condemnet autem non tanquam fallam tantum, quia re ipsa aliter homo conditus fuit, sed tanquam impossibilem ingratitudinis & impietatis plenam erga conditorem, quasi honestior esset creatura Creatore quam puderet operis quod instituerdum visum fuerat conditori. Ex quo de cetera caelestis pondere factum est, ut quamvis Iulianus Pelagianum haereticum periclitari cerneret, nisi homo cum illa concupiscentia pudenda & inhonesta rebellione conditus esse diceretur; non ausus est tan in hoc sine aliquo rubore & si elatione defendere. Nam in eodem loco dicit primos homines in eadem honestate permanentia membra tenuisse. Quam confessionem ejus accipiens Augustinus, necessitatem ita sentiendi purae naturae statim abiciendi, velut inhonestum Deo penitissimam securitate decernit: Bene quod ipse confessus est, illa membra fuisse primis honesta: Non enim aliud posset nisi blasphemiam opinione sentire. Ecce non nisi blasphemiam opinione sentiri posse testatur, quod membra genitalia ante peccatum inhonesta fuerint, illa videlicet concupiscentiae rebellis inhonestate, qua Paulus apostolus membra illa inhonesta nuncupavit. Et ut obsecro opinione blasphemiam, nisi quia tanta sceleris & inhonestatis causam tribueret Deo, cujus summa honestas & extrema puritas tanta obscenitatis origo in creatura rationali esse non potest? Hoc est enim quod contra signum entum illud Iuliani necessitatem pudoris ex Dei creatione profluxisse statuimus, velut ingratum & irreligiosum intemerat: Quid non esset ingratum, quod irreligiosum, si in membris nescit non de viro vel de pueris nasci, sed de Dei consuetudine operibus? Blasphemiam quippe in Deum, religioni & honori Dei repugnare, non est dubium.

Hoc ergo cum Iulianus quantumvis impius, consequens esse cerneret, ut ex illius argumenti angustijs salva libidinis rebellione naturalis puraeque naturae statu, sese proriperet, per aliam sese fenestram quam solem patere vidit praecipitem dedit. Nam cum eruditissimam necessitatem peccato exortam esse, dogma istius de pura natura dici prohiberet; et Deo vero creante naturam esse, pietas, erga Creatorem ab Augustino sapienter commendata, & blasphemiam timor vetare videretur, dixit primos homines nihil de illa libidinis membrisque rebellione erupuisse. Nimirum quia nihil ille indecens novum, senserunt, ut aiebant: A pictoribus enim didicisse jactabat Augustinus, quod Adam & mulier eius pudenda contexe-

rint. Pictoribus autem atque Poësis Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas. Quod revera non erat aliud profiteri quam ante peccatum fuisse quidem eandem libidinosa carnis sceleratam, nihil tamen ruboris primis hominibus incussisse. Quae sententia ejus non alio principio nitebatur, quam illo lumine naturae noto, quod naturalia ac divinitus instituta, nullo modo pudenda sunt. Ex qua simili prorsus hallucinatione Cymicorum error fluxit qui magis intrepidi libidinis advocati quam Iulianus, de illa exercenda non verecundabantur in publico: unde illa secta Caninum nomen accepit. Non ausus est tamen eo impudentiae progredi Iulianus, quia nonnullus fidei Christianae solus & naturalis veracundia quae supererat, cohibebat impetum, quo cum hypothesis purae naturae & certa veritas de non erubescendis institutis naturalibus Dei in libidinis patrocinium propellebant. Cum ergo libidinem ex purae naturae principijs subinde defenderet subinde naturali veracundia errorem superante suberubesceret, hanc incertantiam ei Augustinus exprobat: Tu autem defensorum quidem libidinis profiteris, sed de tua suscepta quod fidem, tuam rem, patroni non decuerat, erubescere. Hoc tamen saltem purae naturae dedit, ut quemadmodum dixi, primos parentes nihil erubuisse nec sese texisse diceret, quia nihil rogius postquam peccassent aut indecens in eis fuit, nempe quia naturalia non possunt esse indecentia. Proinde non perizomata ut aliqui Scripturae textus legunt, sed vestimenta eos sibi fecisse velint; quibus, inquit, littera magnam tecta fuisse quam semina. En impudentiam ex illo errore nascentem. Tantus videlicet horror ejus confiteratur ne pudorem ex Creatoris arte vel incontinentia promanasse faceret. Malebat enim illam concupiscentiae tumultuantis sceleratam nudam in paradiso collocare, quam in perizomatibus tegendo; opus Dei erubescendum confiteri.

Quod si quis forte ex Neotericis purae naturae assertor, hanc Iuliani sententiam, quod non arbitror, amplecti malit, quam pudendi necessitatem tribuere Creatori (nec enim video quid aliud cum aliqua probabilitate dici queat) attentè perpendat, quam prodigiose impudentiae sententia illa visa sit Augustino, & verò omnibus honestatis naturalis amatoribus videri debet. Manifestè quippe sequitur innocentiam quae in primis hominibus in quocunque tandem statu conditi fuerint, & impudentiam habitasse simul. Verum & sic, inquit Augustinus, si pudor adsit, ad ejus officium vestimenta asseris pertinere, nequaquam persuadere conaberis, homines primos peccato magistro ista pudoris officia didicisse, & in eis primis duos quasi socios & amicos convenienter habitasse innocentiam & impudentiam. Et paulo inferius: Imo verò tua ista sententia ita est indecens impudens & deformiter nuda ut eam quodlibet solus verborum consuetudo operire non possit. Et mox cum Iulianus de deis pudendis opinionem ex Pictoribus

eodem.

bus fluxisse delirasset; Absit, respondet sanctus A
Dōctor, ut in prius hominibus tanta innocentia
tam impudens esset, sed nondum hierat quod pude-
ret. peccaverunt, attenderunt, erubuerunt, operue-
runt. & adhuc clamas nihil illi e' indecent, novumq;
sensuerunt. Hanc plang impudentiam etiam nimis in-
credibilem, absit de dicam, Natus te Apostolus aut
Propheta sed nec Pictor dicit nec Pōeta. Illi quippe
ipsi quibus quilibet credendi, sicut eleganter dictum
videtur, semper fuit equa potestas, confunderetur
tale aliquid videndum fingere quale tu credendum non
confunderis disputare. Dum enim simul i' abriter, quā-
ram altera est optima, altera est pessima, velut
inter se concordantes atque concordēs, innocentiam
scilicet atque impudentiam nullus Pictor pingere,
nullus Pōeta canere audeat: Nec eorum quiscūq;
ita de sensibus desperaret humanis, ut etiam hoc sibi
audendum, equum crederet potestatem, sed insanam

potius vanitatem. In hanc autem opinionis im-
pudentiam quod non pueret primos homi-
nes libidinosos feceratis cum qua creatos esse
statuebat, purā necessitate coactum, ideoque
trepidum & reluctantē scientia & conscien-
tia, proripisse Iulianum, ne scilicet fateri
alioquin cogeretur primos homines sui Crea-
toris vel operis ejus puduisse, in sequentibus
Augustinus indicat. Videnus quod texerint Adam
& Eva, nimis insipientia est ad luc quare, ut in
impudentia ad luc negare, quod senserint. Nam
tu quoque cum obstinatissime contradicas, ut
adeo iudas, nihil aliud humanis occurrere sensu
nisi concupiscentiā lem motum erubescens i' os homi-
nes in genitalibus tegere voluisse, ut periclitata erige-
re ad latera conareris: aut operiens latui, ubi pica-
tores nihil mali sensisse contendis aut de formica na-
dans quod magis regendum esse consensu.

CAPVT XVIII.

Inferuntur aliqua corollaria ex prædictis de concupiscentia.
Certitudo illius doctrinæ.

EX hoc ergo confliatu Iuliani & Aug.
nonnulla magni momenti liquido pa-
tent, quæ ad ea quæ de libidine &
ejus motibus superius differimus cer-
tius clariusque intelligenda, multum faciunt.
Primo enim constat evidenter Iuliani
illos æstuantis libidinis tumultuosos motus,
quos post peccatum cœnimus & castitate
comprimimus, primis hominibus, velut ex
Dei creatione prodeuntes, tribuisse, & pro-
inde perfectissimè ex hac parte induxisse pu-
ræ naturæ statum.

Secundò eum agnovisse coram Deo motus
illos inconditos concupiscentiæ genitalis dig-
nos esse reverentia: verumtamen sic Dei
creantis peritiam accusare vel honestatem
ejus blasphemare videretur, dicere blasphemare,
quod primi homines membra illa tan soluta
nuda ostentaverint, quam de aliqua libi-
dinis naturaliter inserta scditate erubescerint.
Tolerabilius enim ei videbatur impudentiam
quam blasphemiam profiteri.

Tertiò intelligimus veram originem, cui
nunquam ausus fuerit Iulianus motus illos
libidinis qui naturam humanam in puris natu-
ralibus creatam sequebantur, profiteri tur-
pes, obscenos, illicitos, malos, sicut aperta
rei veritas toties per Augustinum asserta di-
cendos postulabat. Nimirum vivebatur ne
simili prorsus modo in Deum blasphemus vi-
deretur, siquid ab eo fateretur inhonestum,
scdum, pudendum, illicitum, malumque
profluxisse. Hanc enim blasphemiam ut ca-
veret Manichæus, malum principium eorum
causam esse statuit, quos malos esse, & per
hoc Deo bono tribui nullo modo posse ex
Christianæ fidei norma non dubitabat. Hanc
enim fidem hō is miseris verbis Apostolus
tradit quando dicit, scio quia non habitas in car-

ne mea bonum. Et de concupiscentiæ motibus,
quod nolo malum hoc ago, id est concupisco, ut
exponere solet Augustinus. Vnde Augusti-
nus libro quinto contra Iulianum: Sed qua-
cunque te verberes, puram naturam comminiscen-
do, quacunque te iactes, quacunque undecunque
colligas, insper, venies, spargas, contra quod con-
cupiscit spiritus bonus non est bonum. Quod de
concupiscentia se mox ex Apostolica doctrina
dixisse proficetur: Vtique concupiscentia qua re-
pugnat ut trahat, etiam si spiritu contra eam com-
pescit & resistentem non pertrahat, ac propterea
concupiat pariatq; peccatum, non est bonum. Et ipsa
est de qua dicit Apostolus: Scio quia non habitas in
me, hoc est, in carne mea bonum. Itaque alio in
loco de concupiscentia disputans, utrum bo-
na esset an mala: De voluptate carnis, inquit, ita
hoc sentio quod sentit Ambrosius, inimicam scilicet
esse iustitie. Et confestim adjicit: Nam de
Catholico agitur dogmate ac fide. Perfidia non su-
desertoris in te. Et infra in alio libro longè
expressissimè & clarissimè: Vtrum malum non
sit cui repugnanti consentiendum non est ne in suum
pergat excessum, & utrum non ex ipsa & cum ipsa
concupiscentia nascatur cui malum inesse illum ne-
gas, per quod videlicet peccatum originale
propagetur, hoc inter nos differitur. In his quæ-
tionibus Catholica veritate antiquitus tradita vestra
impia novitas suffocatur. Itaque sapienter erectis
condemnat in hac parte Iulianum: Quod si
contra Episcopos, pro isto, quam a te Deus avertat
errore, quasiturus es, quid dicas & c. quod tibi est
Iulianus? Et paulò post: Quam velis beatum, cum
defendat error tuus, ne scio quemadmodum adversus
illum quemadmodum adversus malum concupiscat
spiritus tuus. Cum ergo hanc fidem Iulianus
ferre non posset & tamen hæresis Manichææ
barathrum vellet fugere, alterum extremum
excogitavit, ut motus illos ex Dei boni insti-

tutione nobis inesse diceret, & idcirco quia naturales, non esse dicendos malos, nec indecentes, ideoque neque primos parentes eorum in sua nuditate puduisse nec pudenda texisse. Augustinus est contrarius, omnino proficitur verum esse, quod si à Deo naturam humanam primitus condente promanassent isti turpes motus, neque malos, neque pudendos posse nuncupari, ne alioquin blasphemiam illa redundaret in Deum quod ipse esset autor tam horrendi mali, quo nullum in hac vita virtus acerbius patitur, quodque creatura velut honestior Creatore de operibus sui Creatoris erubesceret. Sed quia indubitata est Catholica fides motus istiusmodi di-

^A splendere Deo, esse malos, illicitos, pudendos, inhonestos, ut extrema sit impudentia, de illorum feciditate non erubescere, invictè concludit Augustinus commentum istud puræ naturæ in qua fatente Iuliano perinde, ut in præsentī statu, eadem esset carnis cum spiritu lucta, eadem libidinis cum virtute repugnantia, eadem erubescendi de tanta feciditate necessitas esse chimericum, impossibile ingratum & irreligiosum adversus Deum, neque posse nisi blasphemiam opinione sustineri. Et merito sanè quisquis illum statum cum Iuliano velut possibilem ad huc tueri cupit, illud Augustini sibi in illo dictum exultimare debeat; Vincat pudor tuus, eoque vincatur error tuus.

Lib. 6, c. 15.

Lib. 4, cont.
Iul. c. 12.

CAPVT XIX.

Idem pudor in omnibus libidinibus etiam animi, tametsi remissior locum habet.

^QUAE hæcenus de concupiscentia respectu puræ naturæ diximus, in libidine quidem illa carnali & obscenissima & notissima maxime vera esse patet, in omnibus tamen concupiscentiis contra spiritum militantibus quadam quidem obscurius, alia tamen evidentissime locum habent. Nam & in illis animus graviter rixatur & pugnoat secum, & per illas nihil aliud nisi voluptates carnales appetit, & a phrasim Apostolicam, *Caro concupiscit adversus spiritum*, & ideo nihil nisi peccare desiderat; quantamen desideria quia in illo statu sunt naturalia & ex institutione Dei, perinde licet esse esse licita & bona, & consensu creaturæ rationalis naturam sequentis approbata & explenda. Accedit quod & pudor arguit eos ex institutione Dei non posse proficisci, ne opus Creatoris pudendum sit creaturæ. Nam & aliarum cupiditatum rebellionem erubescendam esse rationi, qua partibus illis viriosis ad nutum obtemperantibus imperare debet, tum maxime patet cum valde exorbitanter animum hominibus insipientibus commoverent. Hoc enim omnis probus erubescit, improbus majori probro non erubescit. Cur autem de illarum cupiditatum motibus minus quam de illius fecidissimæ libidinis obscenitate erubescamus, causa manifesta est, quia animus in ea neque sibi, ut non libeat, neque corpori, quod ei servili conditione subiectum est, ut non moveatur, imperare potest, quod in ceteris cupiditatibus non habet locum. Nam seipsum quidem superare non potest, ut

non suâ cupiditate titilletur, corpus tamen non mover, nisi cum voluerit, & quantum voluerit. Ex quo efficitur, ut in corporis obtemperantis motu nullus pudor sit, in animi pugna tibi ipsi rebellantis exiguus. Quia si seipsum non superat dum concupiscit invictus, etiam vice versa non nisi à seipso superatur: Quod quidem minus ei pudendum est, quam si corporis ei subiecti rebellique vinceretur, pudendum tamen esse non est dubium, ideoque esse non posse ex institutione Dei quæ de re præclare sanctus Augustinus in li. 14. de Civitate Dei: Verumamen hæc libido de qua nunc differimus, eo magis erubescenda existit, quod antea in ea nec sibi efficaciter imperat, ut omnino non libeat: nec omnimodo corpori, ut pudenda membra voluntas potius, quam libido commoveat. Quod si ita esset, pudenda non essent. Nunc vero pudet animam resisti sibi à corpore, quod ei natura inferiore subiectum. In alijs quippe affectionibus cum sibi resistit, ideo minus pudet; quia cum à seipso vincitur, ipse se vincit, etsi inordinato atque vitioso: quia ex his partibus quæ rationi subiacent debent, tamen a partibus suis ac per hoc à seipso vincitur. Et mox iterum: Minus tamen pudet, cum sibi animus ex vitiosis suis partibus non obtemperat, quam cum ei corpus, quod alterum ab illa atque infra illum est, & cuius sine illo natura non vivit, volenti libenterque non cedit. Quibus luculenter docet Augustinus etiam in ceteris cupiditatibus animo repugnantibus naturalis pudoris esse locum. Pudendum est enim animo inferiora superioribus in seipso pervaciter reluctari.

Lib. 14, de
Civitate Dei.

Ibid.

CAPVT

CAPVT XX.

Argumentum 12. &
13. contra statum
in pura nat.

Afferuntur duæ rationes à priori cur concupiscentia cum pura natura dari nequeat. Sextum & septimum argumentum ex parte concupiscentiæ. Objectio solvitur, quod rebellio carnis videatur esse naturalis.

HÆC quoque non obscure nos manū ducunt ad ipsum cubile rationis, quæ magnis vocibus clamat nullo pacto fieri posse, ut illa rebellio concupiscentiarum sit humanæ naturæ naturalis, in quocunque tandem conditi gatur stato. Quod ex duobus capitibus juxta perspicacissimi Doctoris doctrinam ostendi potest. Primo, quia impossibile est, ut carnem spiritui repugnare sit ordo naturalis. Caro enim inferioris ordinis est, quam animus naturali ei lege superior. Ex quo fit, ut ordo naturæ concordiam eorum postulet, ut videlicet animo tanquam domino à corpore naturaliter servo sine rebellionē parietur. Hoc voluit Augustinus cum paulo ante dixit, quod corpus animo natura inferiore subiectum est. Et ibidem quod animus ordine naturali antepositus corpori. Nam inde nascitur homini naturaliter verecundia, quod libido corporis suo quasi iure membra cœcitando, animi naturaliter sibi dominantis debeat imperium. Cupus naturalis ordinis perturbatio eo vitiosior est, quod sine animo nec vita quidem rebellantis corporis esse potest. Quam ataxiam unā cum præcedere notavit Augustinus cum reprehendendo dixit, Cum animo corpus quod alterum ab illo atque infra illud & cuius sine illo natura non vivit volenti subenti que non cedit.

Secundo, quia impossibile est ordinem postulare naturalem, ut animus repugnet sibi, & quidem ut superiori pars inferior, non modo repugnet, sed etiam dominetur. Cum enim in omnibus rebus pacem videamus eis esse naturalem & omnibus viribus eo tendere, sicut præclarissime doctissimèq; ostendit Augustinus in libris de Civitate Dei, quid absurdius quam ut perpetuo, inextinguibili, acerbissimoque bello secum luctari solius hominis natura sit? Nam illius acerbitas calamitatis dicere coegit Augustinum: Non aliunde tantum dolorem habet humana miseria quam inde quod caro concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem: Quod omnis veraciter pius verissimum esse intimis gemitibus confitetur. Sed si pugnam illam esse naturalem aliquo plausibilis rationis fūco suaderi posse quis arbitretur, quid ab omni rationis umbra remotius cogitari potest, quam ut etiam victoriam partis inferioris de prostrata superiore naturalem esse cogitemus? Nemo arbitror quantumcunque pervicax purorum patronus naturalium, hoc vel inter furdos dicere audebit. Et tamen eo nos Catholice doctrinæ per Augustinum traditæ nexus insolubilis trahit.

A Nam in ea doctrina (sicut hoc ante fufius demonstravimus) unum ex primis est principijs, & basis cui tota necessitas & structura gratiæ verbi incarnati nititur, tantū dicitur videlicet esse concupiscentia contagia, ut mentem quam obsederit, suis vinculis captivam, sibi & creaturis amore astrictam teneat, amissa penitus omni libertate ad opus bonum: à qua miserabili creaturarum servitute se liberare non possit, nisi per solam gratiam Dei. Quicquid interim voluntatis arbitrium laude dignum agere videatur, in quancunque partem hic illæ suam versare libertatem, non nisi in vinculo suo servili libertate volvit, semper enim in omni opere concupiscentia creaturæ alicuius ei dominatur, & ideo serviliter, non liberaliter facit, quicquid facit, donec ei exultus dilectio Creatoris infusetur, & in veram libertatem afferatur per gratiam Salvatoris. Quod gratiæ beneficium quia essentialiter puræ naturæ status excludit, necessario sequitur ea deficiente libertatem arbitrij sub concupiscentiæ concreta pondere captivam detineri, ita ut libidini pleno iure dominanti non possit ullo modo voluntatis arbitrium in veram dilectionis Dei bonique operis respirare libertatem. Cum enim, ipsi Scholasticis autoribus, nulla omnino differentia sit inter concupiscentiam naturæ lapsæ & puræ, eadem erit tyrannis ejus in utroque statu, eadem arbitrij sub ejus dominatione captivitas. Quod qui penitus intelligere velit, recolere dignetur, ea quæ fufissime de amissa boni libertate, inductaque peccati servitute, & peccandi necessitate, ex Augustino superius declaravimus. Nam ista omnia non ex alio capite quam ex concupiscentia voluntatis arbitrium in sui ipsius & creaturarum amore sub se captivum detinente proficiscuntur. Cum ergo fieri non possit quin pars superior sub interiore captiva serviat, quamdiu concupiscentiæ vinculis nondum per gratiam resolutis alligata detinetur, fieri etiā nullo pacto potest, ut status ille miserabilis sit rationali creaturæ naturalis. Est enim adversus omnem naturæ & rationis ordinem qui naturaliter postulat, ut caro, hoc est pars illa carnalis serviat, spiritus erectus ei plena potestate dominetur. Quod Augustinus diversis in locis non obscure docet. Nam hinc illud in libris de doctrina Christiana ubi dicit, Spiritus concupiscit adversus carnem: Non ut interimat corpus, sed ut concupiscentiam eius, id est, consuetudinem male & d. cl. domineam faciat spiritui subingratam quod naturalis ordo desiderat. Et hoc statim dicit spiritum facere

Lib. 14. de
Civ. 23.

Ibid.

Lib. 19. de
Civ.

Serm. 182.
de Tempore.

facere per principatum quia magis quod diligit vult
 subditum esse meliori. Hinc illud in libro de
 Fide & Symbolo: Anima cum carnalia bona ad-
 loc appetit, carnis minatur. Pars enim eius (sci-
 licet intellectus) resistit spiritui non natura, sed con-
 scientia peccatorum quae in naturam versa est se-
 cundum generationem mortalem peccato primi homi-
 nis. Et paulo post: Est autem anima natura
 perfecta cum spiritu suo subditur, & cum sequitur
 sequitur Deum. Quae de causa sanctus Am-
 brosius a sancto Augustino citatus dicit, Prin-
 cipio & d. anima carnis naturaliter anima est. Quo
 eligitur & ipse Augustinus animam non ratio-
 celestiat, tanquam quo solo satis innaturatur,
 obediuntiam carnis erga spiritum sine ulla
 repugnantia esse homini naturalem. Nam ex
 illa sola radice nascitur quod naturalis homi-
 ni sit ille de relectione carnis pudor: natura
 scilicet ipsa sentiente, quantisque potest vo-
 cibus clamante, sitis eam intelligat, se à
 naturali, sibi quoque debito statu esse dimo-
 strant.

Et quia non potest illa natura perturba-
 tio nisi ipsi animae dominari tribui, hinc ei
 pudor, quo confunditur, se non ita Domi-
 no suo exhibuisse servitium, ut mereretur
 naturalem in carnis suam accipere vel reti-
 nere de miratum. Nulla enim ei causa pu-
 dendum esset si illam infirmitatem nulla culpa
 sua praecunte ab ipso condidit traxisset.
 Quid enim illa insipientius, si aliter operis
 nihil ad se parentem & suos attrahentis, ipsam
 inculpata praedat? Quid illa ingratus, &
 ingratus si operis condideris? Iam verò
 nescio, ut sanctus Doctor ait, pudendum est quod
 imperio suo caro non servit: quia hoc fit per in-
 firmitatem, quam peccato meruit. Ex quo fit
 ut naturalis ordo non tantum carnis & spiri-
 tus, sed & iustitiae postulet ut non possit caro
 spiritui in nocenti repugnare: gravissima quippe
 peccata sunt quae pro natura est, quae non potest
 ei bre culpa per iustitiam optimi & aequissi-
 mi & honestissimi creaturis infligi. Itaque
 rectissime idem sanctus Augustinus: Tacet
 hoc ordo insitit, et quia eorum anima famulum cor-
 pus a Domino accipit, sicut ipsa eadem Domino, no-
 nati corpus eius obediunt, at ne exhiberet vita illi
 angustiam sine ulla refectione famulatum. Hinc &
 multi erant & non confundebantur. Animam quippe
 naturalem rationem velentem a se non praedat, quod in
 carne cuius servitium ius potestatis accepit, nescio
 quia infirmitate efficere non potest, ut se nolente non
 maneat membra, & se volente moveantur, quae
 proprii loci in quodvis casto, nervio appellantur su-
 bstantia, quod adversus dominam mentem quasi sua
 sui potestatis, sicut libitum est excitantur. Qui-
 bus verbis utrumque simul ordinem per ur-
 bani indicat & naturae, si membra quae natu-
 raliter menti servire debent, quasi suae sint
 potestatis adversus Dominam excitentur; &
 iustitiae, si hoc nulla mentis culpa praecedente
 contingat. Sed de iustitiae naturalis pertur-
 batione plura inferius.

Hanc sancti Augustini mentem quisquis
 accuratius perpenderit, haud difficulter vi-

debit nihil illud argumentum urgere, quod a
 Scholasticis plerique ad asserendam Deo
 creati concupiscentiam texitur. Ait enim
 quod potentia ex quibus nascitur illa repug-
 nantia carnis & spiritus. Sicut homini connatu-
 rales, voluntas & sensitivus appetitus, quia
 ex hominis essentia quatenus ex spiritu & car-
 ne constat, naturaliter dimanant. Eadem
 verò potentiae inclinationes habent naturales
 ex quibus oritur ista repugnantia, ergo & re-
 pugnantia ista connaturalis est homini, perinde
 ut corporis corruptibilitas, quae ex ele-
 mentis inter se pugnantibus nascitur, vel
 lassitudo in motu progressivo, quae ex corpo-
 ris gravitate.

Ad haec igitur non est difficilis responsio
 juxta principia sancti Augustini. Esto enim
 sit homini naturale per appetitum sensitivum
 concupiscere, non est tamen ei naturale contra
 spiritum & rationem concupiscere, sed è
 contrario, hoc est contra naturam ejus quia
 ut sanctus Doctor ait, Hoc naturalis ordo deside-
 rat, carnem spiritui esse subingam: & contra-
 rium jam caro facit, non natura sed consuetudi-
 ne peccatorum quae in naturam versa est, secundum
 generationem mortalem peccato primi hominis. Ita-
 que sanctus Thomas cum sibi objecisset hoc
 argumentum ipsam ferre verbis, videlicet
 quod concupiscentia sit proprius actus virtu-
 tis concupiscibilis, quae est potentia natu-
 ralis, idcirco sequi quod concupiscentia sit
 homini naturalis respondit ipse confortiter
 ad id etiam Augustini superius traditam:
 Quia in homine concupiscentia naturaliter regitur ra-
 tione, in tantum concupiscere est homini naturale, in
 quantum est secundum rationis ordinem. Concupis-
 centia autem quae transcendit limites rationis inest
 homini contra naturam.

Itaque inde eos contingit, si illi quia id quod
 alicui potentiae per se considerata naturale
 esse videtur, hoc eidem dum aliter jungitur
 naturale esse concludunt. Sit enim naturale
 appetitui sensitivo per se spectato concupisce-
 re, nullo rationis aut spiritus habita conside-
 ratione, non tamen inde sequitur idem cum
 illa vaga libertate ei naturale esse prout spiri-
 tui atque rationi in eodem supposito copula-
 tur. Tunc enim ei sit naturale accurate
 subesse rationi, neque praecurrendo neque
 excedendo potest ejus.

Potest enim aliquid esse naturale cuiuspiam
 secundum se, cuius tamen certa moderatio
 fiat eidem connaturalis ex alterius conjun-
 ctione. Ita mulieri secundum se spectatae
 competit sua se gubernare libertate, cui per
 conjugium fiat naturale mariti imperium se-
 qui.

Corpori organizato quamdiu anima desti-
 tuitur, naturaliter competit nullum habere
 motum, nisi recta deorsum, cui per conjun-
 ctionem animae sit naturalis motus animae is;
 hoc est motus quaquaversum etiam deorsum
 animantis imperio modificatus, & inflexibi-
 litas illa prior est contra naturam ejus.

Itaque cum pars inferior sit instat se minae
 O o respe-

*Lib. 2. de
Genes. ad
Rom. 6. 21.*

respectu superioris Augustino dicente, Anima-
tis illa pars nostra tanquam viro debet obtemperare
rationi; vaga illa libertas appetendi & impe-
tuositas, quæ illi secundum se naturalis est,
per illud arctissimum conjugium in eodem
homine, moderationem & subjectionem
quandam accipit naturalem, ut nunquam pro-
filiat ad appetendum, nisi nutu conjugis, qui
eum naturaliter moderari debet. Quam utrius-
que conjugij & femine viro subdita simili-
tudinem uberius explicans Augustinus, ad
hoc dicit partem animalem rationi esse con-
iunctam, ut non solum anima corpori dominaretur,
quia corpus servilem locum obtinet, sed etiam virilis
ratio subingeret sibi animalem partem suam per
quod adiutorium imperaret corpori. Ad huius rei
exemplum femina facta est, quam rerum ordo subi-
gat viro: ut quod in duo us hominibus evidenter
apparet, id est in masculo & femina, etiam in uno
homine considerari possit; ut appetitum anime per

*Lib. 2. de
Genes. cont.
Matth. 5.
cap. 11.*

A quem de membris corporis operatur, habeat mens
inferior tanquam virilis ratio subigatam, & iustæ
lege modum imponat adiutorio, sicut vir debet femi-
nam regere, nec eam permittit dominari in virum,
quod ubi contingit perversa & misera domus est. Si-
cut ergo, ut Augustinus loquitur, perversa
domus est, quia perversus ordo naturalis, ut
femina dominetur viro, ut inconsulto viro
tractet negotia quæ viri consilio & nutu agi
debent; ita perversus ordo naturalis est, si
appetitus inferior spiritui dominetur, vel illo
inconsulto ad opus suum proruat. Quod si ta-
lem obedientiam ex seipso habere fortasse non
potest, quid magnum est, si ei à Deo tribua-
tur sicut ceteris omnibus facultatibus & men-
bris qualitates dedit, quibus officia non so-
lum illi secundum se, sed & supposito congrua
& naturalia peragenda sunt. De corrupti-
bilitate corporis quomodo naturalis dici
B possit infra latius.

C A P V T X X I.

Conflictus Iuliani & Augustini de traductione peccati originalis,
inviçte probat concupiscentiam non posse esse puræ
naturæ naturalem. Octavum argumen-
tum ex concupiscentia.

*Argumen-
tum 1. cont.
scilicet puræ
naturæ.*

DEXTRE ut hoc argumentorum ge-
nus quod ex concupiscentia re-
clapante rationi petitur, tandem ali-
quando concludamus, alius Augustini
& Ecclesiæ, cum tota Pelagionorum secta
conflictus, inviçte probat, ut quidem arbi-
tror, eam à Deo puram naturam inueniente
esse non posse. Gravissima enim contentio
sancti Augustini cum illa fuit, quid esset
illud tam magnum in hominibus etiam san-
ctis malum, quod peccatum iam etiam
remissione deletum in innocentem, si Dei
opospectus, prolem ex parente transfunde-
ret. Constantissime semper Augustinus & per
ipsum & post ipsum Ecclesiæ per multas anno-
rum, centurias decuit, hoc non aliud esse nisi
concupiscentiam illam carnis, quæ fedissi-
mas ac versus spiritum pugnas concitat. Quod
ita mordicus tuebatur Augustinus, ut isto
principio collabente causam Ecclesiæ de origi-
nali labe pariter labi non obscure fateretur.
Præcipua verò tantæ doctrinæ basiserat, quid
illud esset, tam magnum tam secundum tam
detestandum, veræque iustitiæ tam inimicum
malum, ut hoc solo quod in esset creatura ra-
tionali, non posset eam non damnationis ream
constituere, & ad mortis æternæ poenas tra-
here. De cuius mali certitudine, superius mul-
ta ex Augustino diximus: adversus quem Iu-
lianus contendebat non esse malum, utpote
quod hominibus ex vi creationis adhaesisset.
Hinc ille locus celeberrimus inlar omnium,
contra illud Iuliani de puræ naturæ tanquam
innocentis & bonæ institutione commentum:
Quis autem ita sit imprudens atque impudens, ita

*Lib. 8. cont.
Eul. cap. 15.*

A proax, pertinax, perversax, ita postremo insanu &
domens, qui cum peccata mala esse fateatur, negat
esse malum concupiscentiam peccatorum, etiam ad-
versus eam concupiscentem spiritum peccata concipere
ac parere non sinatur. Tale porro ac tam magnum
malum tantum quia inest, quomodo non teneat in
morte, & pertraheret in ultimam mortem, nisi eius
vinculum in illa qua sit in baptismo remissione
peccatorum omnium solveretur? Radicem
tanti mali facile perspexerit quisquis mentis
acie ponderaverit quanta iniquitas sit ut pars
superior sub inferiore rerum creaturarum
visco captiva teneatur, sicut ante gratiam ar-
bitrij liberatricem necessariò captiva est;
quandoquidem sit iniquitas, ordini naturali
& iustitiæ contraria, quodd superioribus inferi-
ora mente etiam consensum cohibente rela-
ctantur.

Tanta iniquitas sine culpa & poena esse
B non potest, siue hominis, qui ejus auctor sibi
peccando fuit, siue alterius qui generando vel
creando. Rei gravitatem suo pondere librat
Augustinus alibi, & hanc tanti mali originem
digito notat: Neque enim nulla est iniquitas cum
in uno homine, vel superiora inferioribus turpius
servum, vel inferiora superioribus contumaciter re-
luctantur, etiam si vincere non sinantur. Hanc in-
iquitatem si homo ab homine altero fornicatus adver-
sante patereatur, quia in illo non esset, sine illo utique
puniretur. Quia vero in illo est, aut cum illo puniretur,
aut illo ab eius reatu liberato, sic in certamine ad-
versus spiritum perseverat ut hominem iam non reum
ad nulla post mortem tormenta transmittat.

Sed quia in reliquijs constituti tenebrarum,
quas illud malum oculis virorum etiam spi-
ritualium

Lib. 8. 11

873

ritaliū offundit, fecunditatem ejus purificata
 ritentis acie videre non sinimur uti decet, hinc
 in ista nos obscuritate jactamus, & de pura
 natura ex Philosophia ratiocinantes, aliquid
 nos dicere putamus, quo malum istud inno-
 xium esse posse monstremus. Longe alia fuit
 spiritalissimi debellatoris concupiscentiæ, &
 perspicacissimi Doctoris sensus, qui Iuliano
 similia ex Philosophia gentium jactanti ut
 peccati originalis translationem interimeret,
 Numquid vel tibi, inquit, vel quibuscumque conse-
 cratis tuis aliquid dicere videris, si quantum sit
 (ut ex ea natura necesse sit renasci, non tantum sit
 necesse damnavi) malum concupiscentiæ carnis sancti-
 tate mentis cogitare possis? Vbi similiter, sicut
 in ante citatis locis docet tam horrendum esse
 istud concupiscentiæ carnalis malum in crea-
 tura rationali, ut quicquid ex illo nascitur sit
 necesse damnavi. Eo scopo scripti sunt duo
 libri de nuptiis & concupiscentia, undecim
 contra Iulianum, & pars aliorum operum
 non exigua. Nimirum ut ostenderet tantam
 esse mali istius virulentiam, ut necesse sit pec-
 catum à parentibus illo praesente in prolem
 transire: ut ita falsum esse & erroneum com-
 mentum Pelagianæ hæresis demonstraret, quo
 illud velut à Deo institutum & innoxium esse
 sanctiebat. Et revera quis ita mente desti-
 tutus est, ut non videat universum Augustini
 laborem, & Ecclesiæ per illam doctrinam
 triumphantis plausum in fumos evanescere, si
 istud malum suapte natura tam innoxium est;
 ut juxta Pelagianæ decreta primis hominibus
 in pura natura conditis collatum fuerit, vel
 juxta scholastica conferri posse statuat? Ne-
 que enim istud malum minus repugnat virtu-
 ti atque rationi in pura natura, neque minus
 est malum, neque minus pudendum, quam
 illud in lapsa natura verecundia naturalis pro-
 bat. Nam ex pudore solo sapientissime mali-
 tiam ejus Augustinus arguit, & peccati origi-
 nalis causam esse confirmat. Nam cum
 Iulianus omnes recensendo causas generatio-
 nis velut innoxias, libidinem quam etiam
 hominibus velut in pura natura datam asse-
 rebat, pratermitteret, respondet ei Augusti-
 nus: Sed iste in his omnibus noluim nominare concu-
 piscentiam carnis, quæ non est à Patre &c. hanc esse
 noluit nominare in his omnibus quæ commemoravit
 naturalibus bonis, de quæ etiam nuptiæ confundun-
 tur. Et paulo post: Ideo autem dico parvulos ex-
 ptes non esse delicti quia de illa commixtione sunt
 nati, quæ sine pudenda libidine non potest etiam quod
 bonestum est operari. Et infra: Quocirca commi-
 xtionem quoque honestam coniugum non reprehendi-
 mus propter pudendam corporum libidinem. Et cum
 dixisset conjuges in illo actu humanum vitare
 conspectum: Atque ita, addit, consiteri quod pu-
 dendum est, cum debeat neminem pudere quod bonum
 est. Sic insinuantur hæc duo, & bonum laudabile
 coniugationis unde filij generentur, & bonum puden-
 da libidinis, unde qui generantur regenerandi sunt
 ne damnentur. Rectius enim accepit nomen mali quam
 boni quod erubescunt & mali & boni. Meliusq; cre-
 didimus ei qui dicit, scio quia non habitat in me, hoc

est in carne mea bonum quam huic qui dicit, hoc bo-
 num. Vide si confunditur, confitetur malum. Iu-
 liano vero respondente, non posse corporales
 nuptias esse sine commixtione quæ bona est, &
 ideo non posse in prolem inde natam peccat-
 um originale traduci, replicat Augustinus:
 Non ostendo ego nuptias corporales sine commixtione,
 sed nec ipse ostendit eandem commixtionem sine confu-
 sione: & consequenter videlicet sine malo.
 Hæc & hujusmodi quibus ejus libri latent, to-
 ta mole argumentorum hoc agunt, ut ex con-
 fusione velut insuperabili ratione probe-
 tur concupiscentiam illam, quam Iulianus velut
 innoxiam à Deo insertam homini statuebat,
 esse aliquod malum, & pudendum malum, &
 hoc esse satis, ut per illius mali usum pecca-
 tum in prolem generando transiret. Hæc om-
 nia, & quicquid Augustinus naturalibus ra-
 tionibus fulcit, in omnibus illis libris egit,
 ut libidinem probe non esse bonam, sed ma-
 lam, atque ita mali originalis propagationem
 ex illo malo stabiliret, & fundamentis corrump-
 ti, si libido homini à Deo in pura natura inseri
 posse decepsamus. An enim tunc non erit
 malum? Non concupiscet contra spiritum?
 Non erunt motus ejus peccandi debideri?
 Non erit honestis conjugibus pudenda? Quis
 ita deliret ut in ista sententiarum portenta
 proficiat? Mala erit igitur etiam tunc ex Au-
 gustini regulis libido, utpote spiritui adver-
 saria, peccandi avida, sapientiæ & virtutibus
 inimica, hostis honestatis, pudenda etiam im-
 pudentibus. Quod si etiam tunc libido erit
 malum ac tantum malum, quantum Augusti-
 ni rationes & isti effectus libidinis probant,
 inanis profecto & omnino frivolus & ridicu-
 lus est omnis iste profundissimi Doctoris la-
 bor. Alterutrum enim ex tanta virium & in-
 dustriæ tam laboriosæ & perspicaci contem-
 ptione consequetur, ut per illam libidinem
 etiam in illo statu peccatum in prolem ex con-
 cupiscentiæ illius rebellionem & confusione ge-
 nitam transfundatur, si hoc ipso illud nunc
 transfundi etiam à sanctis conjugibus ex ma-
 litia & confusione & rebellionem concupiscentiæ
 recte probat: vel ut perperam adversus
 Iulianum puræ naturæ architectum inde pro-
 baverit nunc transfundi, si tota illa palatia
 quam concupiscentiæ tribuit cum hypothesi
 Iuliani consistere potest. Cum autem urdm-
 libet perat, absurdum & falsissimum sit, quid
 superest nisi ut dicamus alterutrum videlicet
 vel id quod Iulianus dixit, concupiscentiam
 in illo statu non fore malam, sed naturaliter
 bonam, & per hoc nec esse causam ut pecca-
 tum parentis in prolem transeat, vel certe
 hypothesim purorum naturalium ex parte
 concupiscentiæ spiritui repugnantis esse im-
 possibilem. Vnum ex diametro constantissimæ
 doctrinæ S. Doctoris adversatur, ut supra la-
 tis superque vidimus: & victoriam episcopi ad-
 versus Pelagianos inanem facit. Alterum ve-
 ro Scholasticorum doctrinam de pura natura
 prorsus enecat. Eligat lector id quod credi-
 bilius esse arbitrat.

Qo 2

Vicina

1. 2. q. 109.
art. 3.

Vicina autem est concupiscentia alia peccata plaga, quam communiter Scholastici malitiam voluntatis vocant. Hanc Medina vocat odium rerum spiritualium atque celestium. Quod si quis recte intellexerit, concupiscentiam non posse ex Dei conditione proficisci, longè certius hoc intelliget de tali malitia voluntatis, quam tamen certum est ad statum puræ naturæ juxta Scholasticorum placita pertinere. Non enim differt natura lapsa à pura, nisi ut à nudo spoliatus. Itaque si præcedentia argumenta evincant concupiscentiam in statu puræ naturæ tanquam à creatore Deo esse non posse, multò fortius evincant abesse debere malitiam voluntatis. Ut non sit opus de illa latius hoc ostendere. Nunc de ignorantia nonnihil adijciendum est.

ta pertinere. Non enim differt natura lapsa à pura, nisi ut à nudo spoliatus. Itaque si præcedentia argumenta evincant concupiscentiam in statu puræ naturæ tanquam à creatore Deo esse non posse, multò fortius evincant abesse debere malitiam voluntatis. Ut non sit opus de illa latius hoc ostendere. Nunc de ignorantia nonnihil adijciendum est.

CAPVT XXII.

Ignorantia illa profunda rerum agendarum non potest esse in pura natura.

Argumentum
contra opem
1. 2. contra
statum puræ
naturæ

ALIV. verò argumentum gravissimum contra statum puræ naturæ ex ignorantia illa invincibili juris naturalis peti potest, ex quo docet Augustinus infinita ab hominibus etiam subinde sanctis peccata perpetrari. De qua ignorantia ne actum agamus, lectoremque nimis prolixitate fangemus videnda sunt quæ supra in tractatu de penis peccati originalis fuisse diximus. Videlicet quod fidei Catholice si, juxta sanctum Augustinum, peccata inde pullulantia vera esse peccata, & penis homines obnoxios constituit. Ex istius ergo doctrinæ hypothese ratio illa texti potest. Ignorantia illa juris naturalis cum qua nunc damnata hominis natura nascitur, tam est contraria creaturæ rationali, & ita mala, ut quicquid inde nascitur hominem culpæ reum faciat. Non potest ergo fieri ut homo in illis horrendis tenebris à Deo condatur an equam eas aliquā iniquitas promerere. Nam alioquin nulla ratio est cur non ipsi Deo tota illa iniquitas, quæ ex tenebris illis nascitur, ac nasci de eis, optimo jure transferatur, eodem vi et modo quemadmodum de concupiscentia superius diximus. Et quamvis verissimum sit huiusmodi ignorantia lapsus non tunc fore lapsus humanæ naturæ sed naturalis conditionis motus, sicut neque consensus nefariarum quaruncunque libidinum peccata dici posse de laravimus, hoc tamen ipsum absurdissimum est, ut ea quæ nunc in isto præfati statu peccata esse naturæ repugnantia, Christiana nos doctrina docet, ea sola Dei condentis, & ita quadammodo ea perpetrantis vel perpetrare facientis majestate purgemus. Nam si, ut Augustinus dicit, non est ista pena hominis, quod per ignorantiam juris naturæ peccat, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est ut melius esse non possit, ea quæ debet fieri, cum ista facit. Tota ergo talium actuum scditas redit in Deum, hoc ipso quo naturam cum illis tenebris ignorantia quas exhaerere non potest conditam & naturaliter condendam esse decernimus.

An forte nulla scditas est, sed naturalis dumtaxat imperfectio, ignorando in ipsas ju-

ris naturæ regulas impingere? Quis hoc nisi omnis honestus ignarus & cecus dixerit? Audi interim, quid in eodem loco Augustinus de illis ignorantia peccatis quæ committimus naturæ damnatæ cecitate subijciat. Si autem homo qui nunc nascitur cum ista ignorantia bonus esset aliter esset. Nunc autem quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, si non videndo qualis esse debeat si videndo, & non valendo esse, qualem debere esse se videt.

Eccè confidenter pronunciat ex pura ratione contra Manichæos disputans, hominem qui cum tanta ignorantia nascitur non esse bonum, nec esse posse bonum, propter caliginis istius altitudinem atque tenacitatem.

Nam adversus Manichæos differit, apud quos non poterat quicquam ex originalis labis hypothese demonstrare, quod non solum commentitium esse senescant, sed etiam ignorantiam, una cum concupiscentia humanæ naturæ à malo principio concreatam esse & naturalem. Ipsa igitur sola scditas istius ignorantia sicut & concupiscentia, Augustino satis est ut naturali ratione pronunciet, hominem non esse bonum qui cum illa procreatur. Itaque postquam adversus istos originalis peccati negatores consecisset Augustinus, ut jam jam diximus, nulla esse peccata ignorantia si illa non est pena hominis, sed, ut ipsi volebant humanæ naturæ concreatæ & naturalis, quia quæ debet faceret cum hæc faceret, mox concludit, fieri non posse quin illa sceleris alienius perpetrati poena sit: Penam istam, inquit, esse quis dubitet? Omnis autem poena si iusta est peccati poena est & supplicium nominatur, si autem iniusta poena est quæ iam poena esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis, iusta hæc poena est & pro peccato aliquo penditur. Sed quia Manichæos longè aliter de causis ignorantia & concupiscentia sentire certus erat, breviter eorum sententia velut absurda perstringit: Non enim quisquam iniustus dominatur aut surripere hominem potuit velut ignorante Deo, aut extorquere invito, tanquam invalidiori, vel terrendo vel confugendo ut hominem iniusta poena cruciaret.

Itaque

Supra hoc li.
bro cap. 15.

2. 2. de lib.
arbit. 18.

Lib. 1. de lib.
arbit. cap. 18.

Itaque obstructis effugijs Manichæorum omnibus, qui hoc factum imaginabantur ex illo conflictu naturæ mali cum Deo, qui calamitatum regnis suis impendentium metu, partem substantiæ suæ, naturæ malæ miscuisset, unde illa ignorantia & concupiscentia malignitas in humana natura grassabatur, rursus concludit ex ipsa rei natura & evidentia: Relinquitur ergo ut hæc insula pena de damnatione hominibus veniat; non videlicet de natura mali Deo bono prævalentis, quia inipsum est; non de Deo bono homini concreantis, quia inipsum est, sed de damnatione peccantis creaturæ.

Nec dissimili modo contra Pelagianos ex ipsa ignorantia profunditate concludit; ignorantiam istam non puram naturam esse nec ipsi delirabant, sed penam alicujus delicti alicubi perpetrati. Omnes enim cavillationes rejicit quibus illa ignorantia à malitia in parvulis ipsis purgari posse videtur. O, eræ pretium est filium ipsi in disputationis integre protentum intelligere: Illi in recentem naturam profundissimam ignorantiam videmus illas, inquam, consideremus tenebras mentis atque rationis, in quibus & Deum proprium ignorant, cuius sacramentis etiam cum baptizantur obdistant. In his quæro, unde, & quando submersi sunt? Ecce disputationem de causa ignorantia ex natura rei ipsius indagantem, & versus eos qui illam puræ naturæ comitem existimantes peccati penam esse pernegabant. Eos igitur primum, qui propria parvulorum peccata sic plesti dicerent (nam eo intuitu quidam Pelagianorum venerant, ne ex originali peccato fluere putaretur) ipsa rei absurditate confutari: Trane vero eas hic contraxerint, & in hac vita sua tam propria per minimam negligentiam oblitiscantur Deum, prudentes vero & religiosi vixerint vel in utris malis? Dicant illa qui ausi fuerint, audiant qui voluerint, dicant qui potuerint &c. Mox aliam Pelagianorum opinionem reprimunt, quæ prope omnium unanimis fuit, putabant enim ignorantiam velut naturæ puræ coherentem non esse in parvulis malam; An nullum est ignorantia malum, inquit, & ideoque purum, autum? Et qui aut illa vox? Delicta iuve tutum? Ignorantia nate ne memineris? Est enim damnabiliora peccata sunt quæ ab sceleribus & iniquitatibus; tamen si ignorantia peccata nulla essent, hoc non degerimus quod cumque, & delicta iuventutis & ignorantia mea ne memineris. Itaque repetita denuo propositaque questione, tertiam tergiversationem tenuit, quæ in secunda clauderetur, nempe quod sit natura hominis puri sic incipere quemadmodum parvulos nostros nasci cernimus: In illis igitur ignorantia, densissimas tenebras ubi anima infans recentis ab utero, utique anima hominis, utique anima rationalis, Non solum indocta, verum etiam indocilis inest, quare, aut quando, aut unde contrita est? Vbi quæ sunt verba, & sunt argumenta quibus tacite, confici cupit, non posse esse naturale istud parvuli nascentis exordium, Nam tenebra, & densissima, & infans, & recentis ab utero, & anima rationalis, &

A non solum indocta, quæ facile erudiri posset, sed etiam indocilis, aliquid profectò suæ magnitudine & perversitate peccatale clamant in tanta rationalis creaturæ recentia à Deo condita innocentia. Itaque questionem propius tangens, si naturæ est hominis, inquit, sic incipere, Ibidem. sicut vos Pelagiani communi voce constituitis, & non iam vitiosa est ista natura, cur non talis creatus est Adam? Cur ille capax præcepti, & valens videri & omnibus animalibus nomina impere? hoc est cur Adæ natura est aliter condita? Concludit statim ex illa horrenda ignorantia magnitudine, necessarium penam esse peccati non naturæ puræ primordium, Hæc autem nesciens ubi sit, quid sit, a quo creatus, a quibus gentis iam reus delicti, necdum capax præcepti, tam profunda ignorantia capax non videtur, & pressus, ut neque tanquam de somno ex ista possit, ut hæc saltem demonstrata cognoscat, sed respicitur tenetis quo hanc nescio quam velut ebrietatem non per animam noscens sicut qualiter gravissimam felle sed per alios, hoc mens atque annos paulatim digerit. Hæc enim tanta exaggeratio ignorantia confirmat eò, ut ex tenebrarum densissimarum horrore, non eam naturæ puræ conditionem, sed pro aliqua iniquitate damnatæ supplicium esse fateamur. Quam cum originalem esse infirmitatem, restat de his actualibus: Hoc Ibidem. igitur tam magnum ignorantia atque infirmitas in malum, si in hac vita iam ista parvulorum contraxerunt, ubi, quando, quomodo magna aliqua iniquitate commissa repente tantis tenebris involuti sunt?

Hunc vere scopum & sensum esse sancti Augustini, ut videlicet ita peram naturam Pelagianorum tenebris illis velut natum salubrem involutum expugnet, ex eis quæ statim subiicit adhuc uberius patet: Dicit Augustinus, Ibidem, c. 37. inquit, si hæc natura pura non sunt sed vitiosa primordia, hoc est si ignorantia non ex naturæ conditione, ut Pelagiani volunt, sed necessarii ex aliquo peccato naturam vitiantem nascitur, quia scilicet talis non est creatus Adam, cur Corinthus longe excellentior & certe sine ullo peccato natus ex Virgine, in hac tamen infirmitate corporis atque etate procreatus apparuit? Respondit Augustinus totum discrimen ex peccato nasci: Hinc, inquit, propositioni respondemus: Adam propterea non talem creatum, quia nullus parentis precedente peccato, non est creatus in carne peccati. Nos ideo tales quia illius precedente peccato nati sumus in carne peccati. Quod est aperit dicere; sola causa est quia natura humana in Adam adhuc peccato carens, non potuit eum tantis rationalis mentis tenebris conditi, sicut vos naturam humanam in parvulis conditi fingitis. Si enim non est illa causa, tantum est illud ignorantia & infirmitatis animi in parvulis malum, ut alterius ejusdem substantia cum Manichæis dici debeat. Quod cum falsissimum sit, necesse est tantam ignorantiam esse penam. Hoc se velle statim luculentius prodit, dum explicat se non de corporis sed mentis differentia & mirabili parvulorum infirmitate loqui: Sed agitur, inquit, de illius mentis quadam valentia usus rationis, quo præceptum

ceptum Dei legem, mandati & docili Adam ca-
peret, & facile posset enodare si veller. Nunc au-
tem homo se misit, ut omnino non possit propter
horrendam ignorantiam atque infirmitatem non
carere sed mentis, cum omnes fateamur in parvulo
non aliquid, sed eiusdem substantiæ, cuius in primo
homine fuit, hoc est rationalem animam degere.
Quamquam non solum illa ignorantia & im-
becillitas mentis, sed etiam ipsa tanta carni in-
firmitas, nescio quid, quantum arbitror, penale
demonstrat. Hæc satis ostendunt quantum
arbitror ex ipsa ignorantia magnitudine col-
ligere Augustinum non nisi peccabilem esse
posse, ideoque solummodo non potuisse hu-
iulmodi puræ naturæ in Adamo, esse primor-
dium, quia ille sine peccati iniquitate conde-
batur. Hæc est ergo etiam causa cur simili-
ter à Christo Domino, non solum concupiscentiam,
sed etiam parvulorum ignorantiam
longè submoveat, quia sine peccato præce-
dente in creatura rationali esse non potest:
Quam plane ignorantiam (parvulorum) nullo mo-
do crediderim fuisse in infante illo in quo verbum caro
factum est, ut habitaret in nobis: Nec illi ipsius animi
infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspicatus
quam videmus in parvulis. Quæ tanta dicit
asserentia ut absurditatem commentii Pe-
lagiani de naturæ puritate subverteret, cur
enim obsecro, illam quam videmus in par-
vulis ignorantiam & concupiscentiam nullo
modo fuisse in infante Christo vel credere
vel suspicari ausus fuerit, si in illis nihil est
mali, sed citra ullius peccati iniquitatem ex
primordiis naturalibus puræ naturæ fuit? Ni-
mirum quia utraque tantam in se malitiam,
& quemadmodum de concupiscentia loquitur,
iniquitatem claudit, ut impossibile sit
citra peccati meritum ejus causam esse, vi pri-
mæ productionis in sua creatura Creatorem.
Ex qua doctrina, quam & recentiorum
schola proficitur novum argumentum contra
puræ naturæ statum sumitur. Christus enim
Dominus naturam humanam in puris natura-
libus assumere potuit: horret autem animus
cogitare quod rebellionem contra spiritum,
prontatem peccandi, peccandi desideria,
difficultatem operis boni, pudoris necessita-
tem profundamque illam ignorantiam assu-
mere potuerit. Cur non enim & peccabi-
lem eum tunc futurum fuisse fide repugnante
fateamur? Prohum enim ad peccandum esse,
ac desiderare peccatum, supponit posse pec-
care. Vnde Augustinus: profectus enim pecca-
tum etiam maior Christus fecisset, si parvulus ha-
buisset. Nam propterea nullus est hominum præter
ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis
accessu, quia nullus est hominum præter ipsum qui
peccatum non habuerit infanti ætate exorta. Pec-
cati quippe nomine ibi intelligi concupiscentiam,
quam ipse peccatum nominare solet, &
propter quam in grandiore ætate peccata per-
petrantur non est dubium. Cum ergo Chri-
stus plagas illas assumere non potuerit cum
illis pudendis effectibus, signum evidens est

Lib. 2. de
perc. meritis.
cap. 29.

Lib. 5. cont.
Eul. cap. 15.

as non esse humanæ conditioni naturales.

Sed ut de concupiscentia superledeamus, de
qua satis diximus, si fructus istius arboris ig-
norantiæ attendimus, nihil omnino ex eo,
quemadmodum quoque de concupiscentia
jam ante tradidit Augustinus, deprehendi-
mus nasci posse nisi malum. Error enim &
stultitia genuinæ soboles sunt illius profun-
dissimæ puerilis ignorantie. Nam de erroris
fonte dicit Augustinus, a ex ignorantia debene-
flat error. Et alibi: b Non nisi r. tum ignorantia po-
test errari. Error aut quo in rebus eligendis &
agendis fallimur, sapientiam impedit, & stulti-
tia nuncupatur. Vtrumque vero grave admo-
dum est creaturæ rationalis malum, quod
non potest à Deo creatante, sed tantummodo
à culpa naturam viriante proficisci. Vnde de
malitia erroris omnis Augustinus: Sed diligen-
tius considerata veritate cum nihil sit aliud errare,
quam verum putare quod falsum est, falsumque
verum est; vel certum habere pro incerto, incertum
pro certo, sive falsum, sive si verum: idque tam in
animo disforme, atque indecens quam pulchrum ac
decorum esse sentimus, vel in loquendo, vel in asser-
tendo est, non non. Et paulo post exsertius:
Ipse per se ipsum error aut magnum in re magna, aut
parvum in re parva, semper est malum. Quis enim
nisi errans malum neget, approbare falsa pro veris,
aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis?
Omnis autem error in discernendo iure na-
turæ sine dubio magnum est malum. Inde
quippe nascitur, ut putet malum esse quod
bonum est, aut bonum quod malum; ut Deo
placere quod displicet ac displicere quod pla-
cet. Denique ut per huiusmodi stultitiæ fi-
duciam in delictis ignorantie quibus vita
humana plena est, velut in iustitiæ luce ver-
setur. Huiusmodi insipientia primus est ori-
ginalium tenebrarum, cum quibus in hunc
mundum nascimur, & in pura natura perinde
nascere, fructus: in quem necesse natu-
ram humanam primum in pueris prorumpere,
antequam ad sapientiam, quæ sola Deo pla-
cet, possit ascendere. Quæ de re pulchrè
Augustinus adversus istarum plagarum origi-
nalem, velut naturæ puræ proprietatem
buccinatorem Julianum: Quis ignorat omnes ho-
mines quicunque sapientes sunt, ex insipientibus
fieri? Nisi forte aliqui ex præconibus mediatori
(verbi gratia Joannes Baptista) magna eius
multumque insolentia gratia ad sapientiam non ex insi-
pientia, sed ex infantia transire potuerint.
Sed hoc gratiæ est, non naturæ etiam puræ
beneficium: ut ex hoc ipso perspicuum sit
malum istud quod à Scholasticis puræ naturæ
citra culpam adherere posse sancitur, non
nisi malum, hoc est insipientiam in pueris va-
nitatemque proferre. Quæ de re pulchrè
adhuc Augustinus: Quis autem non quoties pro-
bet testibus rebus humanis, parvulum prius nihil
sapere, deinde crescendo vana sapere, & postea si
ad sapientiam sortem pertinet, recta sapere, atque
ita ab infantia ad sapientiam per insipientiam me-
diam pervenire? Hæc Augustinus adversus Iu-
lianum.

Lib. 3.
de
cap. 17.

Lib. 1.

Lib. 5.

Lib. 1.

lianum, qui naturam in parvulis velut puram sine vitio, sine virtute laudabat. Sed hoc insipienter ab ipso totaque hæresi Pelagiana fieri, non ex scriptura, non ex traditione, non ex hypothese alterius elevatæ scilicet nature statu, quam supponere contra tales adversarios sine insigni absurditate non poterat, sed ex huiusmodi fructibus ignorantie & concupiscentie puerilis, concludit Augustinus:

Quapropter humana natura qua tacet in parvulis, cui laudibus vestris saluatorem tanquam sana sit, eo quod pura sit, invidetur, quemadmodum prius prospera insipientia, quam sapientie fructus videtur, & radices eius vitium videre non vultis; aut videtur quod peius est, & negatis. Et alibi in eundem sensum: Quare diligenter utrum habitare cum sapientia puerili vanitas possit, per quam necesse est ex infantia parvulus transeat, qui tamen transit; & considera qui primus fructus nascitur de radice quam laudas: Et quanta in contrarium mutatione opus habeat, ut diligatur à Deo. Fructus enim insipientie & vanitatis tam sunt mali, tam repugnantes virtuti atque sapientie, ut ex eorum solâ consideratione causam adversus Iulianum confici putet, utpote qui non possint à laudabili, quam plantaverit conditor Deus, sed tantummodo à vitiatâ per culpam hominis radice proficisci. Quapropter identissime contra itum puræ nature fabricatorem, non modo de tali parvulorum insipientia, quæ nisi per gratiam curati non potest, sed etiam de quorundam quasi naturali fatiitate concludit: fieri nullo modo posse quin sint supplicia peccatorum: Unde potuerunt in tantum malum ruere, si divino iudicio nulla origo deberetur pena vitiatâ? Et alibi contra Manichæos qui quasi commentitium deliramentum Catholica religionis peccatum originale ridebant, ex ignorantia & concupiscentie feciditate, & malignitate fructuum inde nascentium, velut argumento nixus qualibet probatione notiori clamat Augustinus: Penam esse nemo ambigit. Penam esse quis dubitet? Si pena, ergo, impossibile est non præcessisse peccatum, ut vos Manichæi fingitis. Nam ut statim probans adjicit: Quis

A de omnipotentia Dei, non impediens ista mala aliunde irruentia, & iustitia, intelligentis ea sine culpa, dubitare dementis est, iusta hæc pena est & pro peccato aliquo penditur. Ecce contra Manichæos naturam talem statuentes esse naturaliter, & ex ipsa videlicet tantorum malorum turpitudine & magnitudine, peccatum antecessisse talem penam conficit. Cum enim, ut subiungit, non potuerit infligi à iusto Deo, nec ab alio potentiore, qui bonum tanquam invalidum terrendo aut configendo superaret, non potuit in naturam humanam nisi per portam iniquitatis ac secute damnationis irrepere. Unde rectissime, sanctissime, & naturalissime concludit argumentationem illam Augustinus; Relinquitur ergo, ut hæc iusta pena de damnatione hominis veniat. Et rursum: Nam sunt revera omni peccanti anima duo illa penaliter, ignorantia & difficultas. Cum igitur adversus duas diversas adversasque inimicorum acies, Pelagianos & Manichæos, quorum utrique concupiscentiam & ignorantiam naturæ sine iniquitate præcedente concretam esse statuebant, tam in initio conversionis quam in fine consummationis vitæ, ex ipsa sola utriusque natura, eas penas esse velut invictâ ratiocinatione concludat, nihil profecto evidentius est, quam vel Scholasticos vel Augustinum falli. Si Scholastici rectè docent posse esse puræ nature confectaneas, sicut hoc idem ipsum re ipsa dicebat contigisse Iulianus, & non multum discrepanti modo Manichæus, profecto turpiter errat Augustinus. Hoc enim ex natura ignorantie & concupiscentie, & effectuum indenscentium conficit, ut factum impossibile, quod illi factum, Scholastici verò fieri posse tanquam verissimum docent. Quod si tanti magistri dignitas, victorie de utriusque reportatæ auctoritas & Ecclesiæ per ejus doctrinam triumphantis honor, nihil aliud nos opinari sinunt, nisi verissimum esse quod ipse velut invictum adversus eos tota vita pressit; Scholasticos in hac re tantum à veritatis tramite discessisse necessarium est quantum ab Augustini doctrinâ discessere.

FINIS.

004

CORNE.

CORNELII IANSENII
EPISCOPII PRENSIS
DE STATV
PVRE NATVRÆ
LIBER TERTIVS.
Transitus ad miseria corporis.

CAPVT PRIMVM.

Quid de illis, & quibusvis etiam æternæ damnationis malis innocentia irrogandis sentiant quidam.

PRONAVIMVS hæc-
nōs puræ naturæ statum, ex
affectibus solius animæ:
nunc videndum, quid adver-
sus eum etiam ipsius corporis
conditio suppetat. Nec
enim sine ratione, licet videri possent, tot tan-
taque mortalitatis nostræ calamitates, qui-
bus à primis fletibus nascentium ulque ad ex-
tremos gemitus morientium vita nostra con-
teritur, ipsaque mors malorum omnium ter-
ribilissimum, nescio quid divinæ bonitati vel
iustitiæ contrarium continere, ut ea non possit
innocenti creaturæ suæ sine merito præceden-
tis iniquitatis infligere. Nam quamvis ista ma-
la creaturæ non malæ, quemadmodum a
qua ex precedentibus, sed miseram duntaxat
faciant; nec eam Deus illorum irrogatione ad
peccandum quoquo modo incitare censeatur;
non tamen idcirco in huiusmodi malis infli-
gendis, Deo quilibet circa suam licere creatu-
ram credi fas est. Sunt enim & alia Dei at-
tributa, quàm solius bonitatis, adversus quæ
si quid liberæ suæ voluntatis tentaverit, non
minus à sua veritate, hoc est, à semetipso ex-
cidere videatur. Nec enim minus visum
est esse propriæ quam alienæ perversitatis au-
torem. Quapropter iuxta sanctissimi Docto-
ris profundissimæque principia diligenter ex-
quirendum est, utrum Deus sine præiudicio
iustitiæ bonitatisque suæ, tam horrenda malâ;
quorum locupletissimum est in quolibet na-
turæ sive puræ sive lapsæ statu mortalitas ista
seminarium, innocenti creaturæ rationali pos-
sit irrogare. Et quia non infimum istarum
miseriarum locum tenent etiam ista ignoran-
tiæ & libido de quibus jam antea disseruimus,
de illis hæc quoque quaestio, non quatenus
malum, sed quatenus miserum faciunt, inelligi
debet. Cujus operæ si veritas deprehensa cer-
ta potest, tanto majus fuerit pretium, quanto se-
curius totum istum miseriarum cumulum à
Deo Creatore citra culpam creaturæ multi
docent posse proficisci. Quod quidem, ut
cunque tolerabile videri posset, oculos homi-

num ipsa consuetudine malorum quasi jam
miseris familiarium fascinate, nisi ipsam
principijs nixi quidam, divinæ iustitiæ æqui-
tatem atque sinceritatem miris perturbassent
modis. Quasi namque cum Atheis, vel cum
ipsi qui cum Deo bellum juravere, de absur-
duis & immanitatis palma contenderent,
ita nullum eruditius genus ab ullo tyranno
excogitatum fuit, quod non Deum in creaturæ
suam innocentem exercere posse docuerunt.

Nam ut nihil de illo dicam, quod statuant
Deum posse non penite peccata, quod facilis
in bonum sensum accipi potest, eo usque qui-
dam progrediuntur, ut dicant, Absoluta sua
potentia efficere posse Deum, ut homo iustus nunquam
peccet, nec sit æternæ gloria; & peccator non
puniat æterni supplicii, quin imò ei detur æterna
beatitudo. Quod verò omnem horrorem su-
perat, addunt adhuc, Deum sine iniustitia posse

hominem voluntate suâ æternæ cruciatibus mancipa-
re: posse homini peccatori sine iniustitia quod-
cumque malum inferre, vel ultra meritum culpæ vel
etiam sine culpa. Nec hoc satis, Deum quilibet de
his statuatur, iure facere suo, etiam si perdat, damnet,
in nihilum redigat. Denique ut coronidem impo-
nant pietati vel eruditioni suæ, si Deus beatorum
inquit, omnes, nullo excepto aut ad æternas de-
ret penas, aut redigeret in nihilum, nullam eum ini-
uriam faceret. Et istud totum, hoc nomine duntaxat
quia Dominium absolutum habet, quia est supremus
omnium Dominus; quia est autor vitæ & mortis.

Quid immanius & horribilius de divina
iustitia dici posset, fateor, non intelligo. Hoc
tamen mihi videtur veraciter posse dici, quod
si ista doctrina de Deo vera est, alius ab Aug.
& antiquitate cultus est Deus quam isti colunt.
Sin falsa, miserabili errore, ut nihil de eruditius
dicam, populus Christianus per ista sententiæ
portenta deluditur. Quod ne lectori temere
dictum videatur perspicuâ constantique, S. Aug.
doctrinam de principijs eorum pronuntiatis,
si Deus assue constitutus nostris, producturi
sumus, eo videlicet huius operis suscepti scopo
ut facilius ac liquidius ostendere possit quid
de puræ naturæ miserijs statuere debeamus.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

Peccatum non potest non puniri à Deo.

AC primò quidem quod ad illud pronunciatum attinet, quod Deus posset peccata quibus ab eo constitutus ordo perturbatur, impunita finire, in omnibus tenet scriptis suis Augustinus velut paradoxum in probat, quod cum divina iustitia conciliari iequit. Quod quamvis Re centioribus non paucis Dei misericordiam duntaxat benignitatemque considerantibus, incredibile foras videatur, ita tamen se habere quilibet non supinus lector confitebitur, si suis momentis Augustini doctrinam sapienter & recte expendit, & rationes ejus aequa lance libaverit. Quid enim aliud sibi vult id quod apertissime dicit de humana natura: Idò quippe & hac magni boni natura est, quia & hoc accepit, ut posset summi boni adherere natura. Quid si noluerit bono se privat, & hoc malum est. Unde per illam Dei, etiam cruciatu conequitur. Quia enim in tam iniquum, quam est bene sit defectori boni? Neque illo modo fieri potest, ut ita sit: sed ali quando amissi superioris boni non sentitur malum, cum habetur quod amatum est, inferum bonum. Sed divina iustitia est, ut qui voluntate amittit, quod amare debuit, amittat eum dolore quod amavit, & in natura creator ubique laudetur. Et in Psalmum quadragesimum secundum: Recarev lebas. & la orare volbas, ut pari inibi esset quod & es in iustis: nisi & cum (Deo) in iustis esse vultus a quo in te vindicari nolisses. Quid vult aliud illud luculentissimum in Psalmum quadragesimum quartum: Peccatum puniunt ut est, quia virga directio est virga regi ipsius, sed non potest ut non puniat peccatum. Punendum est peccatum; si puniendi non esset nec peccatum esset. Curritur ad puniendam peccata tua, quia in punita esse peccata non possunt. Et illud in Psalmum quinquagesimum: Et agnum discretissimum: Iniquitas enim parva magnave sit, puniatur necesse est. Non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est; non misereatur omnium operantium iniquitatem. Et in secunda Concione: Tales ei res querit diabolus perducere, quos necesse sit ut amoret quia in suis est. Et in Psalmum octogesimo: Et erunt in puniti peccatores? Absit. Sin sibi tantum de Dei misericordia blandiantur, ut sibi etiam iniustitiam eius perliceantur. Et in Sero in iustis cunctis ad populum habuit: Si peccatum in punitum remaneat, iniustum est, ex dō sine datione puniti di m. Et in lib. de decem Choridis de illis hominibus qui cogitando optant ut Deo dei omnium indulgentiam, ignoscat omnibus, remittent mittat in gehennam, ita loquitur: Iam quia iniquus est, iniquum vult esse Deum. Vult te Deo facere similem sui, & tu conaris Deum facere similem tui &c. Perversus es, & talem vis esse Deum qualis es, non qualis est. Qua de causa sapē tradit in punitum necessarium esse, & potest peccatum comiteretur miseria, juxta illud in li-

bris de Civitate Dei: Si neglectis melioribus quæ ad supernam pertinent civitatem, bona ista sic concupiscuntur, ut vel sola esse credantur, vel his quæ meliora creduntur, amplius diligantur, necesse est miseria consequatur, & quæ merat, augeatur. Quam doctrinam adversus Manichæos sapienter premit. Hæc sanè tam urgentia, tam absoluta, tam præcisa, quod esset iniquum, quod injustum, quod impossibile non punire peccatum; quod Deus esset injustus nisi puniret; quod peccatum non esset peccatum nisi puniretur, evidenter sanè demonstrant, Augustinum non magis hac de re quam de rebus exploratissimis in Ecclesia Christiana & principis primò veris fluare.

Quod si rationem ponderare voluerimus cui tota istius doctrinæ moles incumbit, inveniemus illam puniendi necessitatem, non inde nasci, quod Deus ita peculiari aliqua voluntate constituerit, sed ex ipsa legis æternæ sanctione, contra quam Deus non magis quam contra seipsum facere potest, cum illa non sit aliud quam ipsa æterna & immutabilis ratio & voluntas Dei, seu, ut expressius loquitur ipse immutabilis Deus. Lex enim æterna est illa, uti cefinit Augustinus, quæ iustum est, in omnia sunt ordinatissima. Hæc non minus est stabilis quam ipse Deus, neque enim, ut idem ait, ulla vis, nullus casus, ulla rerum labes unquam efficeret ut iustum non sit omnia esse ordinatissima. Porro ordinatissimum est, ut quemadmodum iustus beatitudo ita peccantibus poena, hoc est, miseria debeatur. Lex enim æterna & summa ratio, cui semper obtemperandum, est illa per quam, inquit idem, mali miseria, boni beatitudo merentur. Nec enim inordinatum unquam aut iniustum esse potest, ut mali miseri, boni beati sint. Si vi legis æternæ est ordinatissimum & iustissimum, ut mali miseri sint, impossibile est, ut peccata non dicantur totam æternitatem, sed vel ad unum momentum impunita permanent. Hoc enim ipsum jam erit contra illam æternam legem, quæ tanquam ordinatissimum statuit, ut miseria peccata comiteretur.

Accedit aliud, quod, cum eadem lex illa æterna non sit aliud juxta solemnissimam definitionem Augustini, quam ratio divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans, omnia peccata contra illam æternam legem committuntur. Nullum est enim peccatum per quod non ordo rerum naturalis creator erga creatorem, quem Deus constituit, perturbetur; eodem Augustino dicente: Homo iniquus quantum in ipso est, perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna constituit. Nihil autem ordinatius in universo & pulchrius esse potest, quam ut violatus ordo restitueretur. Cum ergo cuncta Dei opera sunt

Lib. 3. de lib.
arb. c. 9.

Cap. 10.

Lib. 22. cont.
Faust. c. 78.

Lib. de nat.
bonit. 7.

Lib. 28. cont.
Faust. c. 5.

Ibid.

Lib. 1. cont.
advers. legem
Proph. c. 5.

Inter ordinatissima impossibile est, ut ordinem illum impunè violatum esse permittat. Poena est quæ perturbatus ordo restituitur, iuxta illud Augustini: Corruptio voluntaria quæ in peccato fit, corporis affectio est: cuius propterea poenali adhibetur, ut ordinem eam, ubi talem esse non turpescit, & decori universitatis congruere cogat, ut peccati dedecus emendet poena peccati. Et infra: Nec fieri ullo modo potest, ut Dei summi & veri perfecta iustitia, quæ usquequaque pertenditur, deserat etiam ordinandas ruinas peccantium. Ista quippe ruinarum ordinatio in eo sita est, ut cadentium turpitudinem emendet poena peccati. Quam doctrinam diversis locis constanter tradit, ita Deum docens esse ordinatorem peccatorum per iudicium iustitiæ suæ, ut ea quæ peccata non essent, nisi contra naturam essent, sic inducantur ut ordinentur, ne universitatis naturam turbare vel turpare permittantur, meritorum suorum locis & conditionibus deputata. Et alibi explicans illam ordinationem. Peccata, inquit, in suppliciis ordinantur, quæ ordinatio quia eorum natura non competit, ideo poena est; sed quia culpe competit, ideo iustitia est.

Sed ne quis forte in ista tota rationatione, quantum omnes propositiones ex fundamenta libus Augustiniane doctrinæ pronuntiantis textu sunt, se falli arbitretur, opere pretium est ipsum Doctorem subtilissimum in eandem sententiam diversis locis audire eam de re tanquam sibi exploratissima certissimaque disferentem. Sic ergo doctrinam istam tradit adversus Manichæos, cum præmisisset nihil contra naturam Deum facere: Sed, inquit, nec ipse homo contra naturam quicquam facit, nisi cum peccat, qui tamen supplicio redigitur ad naturam. Ad naturalem quippe iustitiæ oritur em pertinet, ut aut peccata non fiant, aut impunita esse non valeant: quodlibet horum sit, naturalis ordo servatur si non ab anima, certe à Deo. Vides hic naturalem ordinem postulare, ut si fiant, peccata puniantur: nimirum, ut ipsa illa punitione præscripta ab æterna lege ordo servetur. Quem cum anima peccatum peccando violaverit, & in peccato perseverantio, perseveret violare: à quo & quomodo nisi ab ipso Deo puniendo naturalis ille ordo servabitur? Ille quippe est illa suprema lex naturæ, quæ talis ordo sancitus est, quem conservari jubet & perturbari vetat: contra quem ordinem æternæ lege præscriptum, sicut alios facere vetat, ita nec ipse facere potest. Hoc est enim quod adjungit Augustinus: Contra naturam non incongruè dicimus aliquid Deum facere, quod facit contra id quod novimus in natura. Hoc enim etiam appellamus naturam, cognitem nobis cursum solitumque naturæ, contra quem Deus cum aliqua facit, magnalia vel mirabilia nominantur. Contra illam verò summam naturæ legem à notitia remotam sive impiorum, sive adhuc infirmorum, tam Deus nullo modo facit quam contra seipsum non facit. Cum ergo ad illam summam naturæ legem pertineat pulchritudo iustitiæ, & supplicia peccatorum de iustitiæ pulchritudine veniant, quæ naturalis æternæ legis ordo reparatur, tam impossibile est, ut contra illum ordinem Deus veniat, peccata impunita esse

finendo, quàm ut contra suam æternam legem, hoc est, contra seipsum veniat. Sed longe uberius & explicatius hoc ipsum in libris de libero arbitrio docet: Anima si velit, lib. 3. de lib. arbit. c. 9. inquit, peccare, si peccaverint misera sunt. Si enim peccatis eorum deiractis, miseria perseverat, aut etiam peccata præcedit, recte deferri dicitur ordo atque administratio universitatis. Rursus si peccata fiant, & desit miseria, nihilominus debentur ordinem iniquitas. Cum autem non peccantibus adest beatitudo, perfecta est universitas. Cum vero peccantibus adest miseria, nihilominus perfecta est universitas. Nam ut statim adiecit, ideo adhibetur iniquitatis turpitudini poena, ut ordinem eam, ubi talem esse non turpescit, & decori universi congruere cogat, ut peccati dedecus emendet poena peccati. Quis vero nisi divinæ æquitatis usquequaque pertendens imperitus dixerit, eum posse permittere, ut turpe sit universum, turpisque universitatis administratio? Turpis est autem ejus administratio, si peccati iniquitas permaneat, sicut eam & ubi eam esse sit turpe. Quapropter luculentissime explicat in subsequentibus quam indivisa sit miseria, hoc est, poenæ cum iniquitate colligatio: A quo, inquit, accepit (natura peccatrix) posse recta facere cum velit, ab eo accepit, inquit, etiam misera, si non fecerit, & beata si fecerit. Quia enim nemo superat leges omnipotentis Creatoris, non finitur anima non reddere debitum. Aut enim reddit bene utendo quod accepit, aut reddit faciendo quod bene uti noluit. Itaque si non reddit faciendo iustitiam, reddit patiando miseriā: quia in utroque verbum illud debiti sonat. Hoc enim etiam modo dici potuit quod dictum est; si non reddit faciendo quod debet, reddit patiando quod debet. Nullo autem temporis intervallo ista dividuntur, ut quasi alio tempore non faciat quod debet, & alio patiatur quod debet, ne vel puncto temporis universali pulchritudo turpescit, ut sit in ea peccati dedecus sine deore viciosa. Quod quomodo, & quamobrem fiat, mox præclare explicando subnectit: Sicut enim qui non vigilat, dormit, sic quisquis non facit quod debet, sine intervallo patitur quod debet: quoniam tantā est beatitudo iustitiæ, ut nemo ab ea nisi ad miseriā possit abscedere. Ecce tibi simul in paucissimis verbis & absolutam impossibilitatem, ut peccatum vindictā careat, & rationem quare non careat. Vtrumque breviter apertendum est.

Et quidem primum eorum perspicue patet, si consideres beatitudinem & miseriā ita respectu creaturæ rationalis esse contraria, ut nullum recipiat aut recipere possit medium. Quod ex pluribus Augustini testimoniis superius declaravimus, ubi dicit, Stultitiam ita contrariam esse sapientiæ, ut mortem vitæ, ut beatam vitam miseriā, hoc est, sine aliquo medio. Vique adeo, ut neget animam esse rationalem, si neque beate neque misere vivat. Et ratio certissima hoc ipsum clamat. Cum enim nemo beatus sit, quin vero fruatur bono, tam necesse est ut hoc ipso quo non fruatur, miser sit, sicut necesse est eo frui vel non frui. Iam verò impossibile est peccantem esse bonum, ergo necesse

neceſſe eſſe miſerum. Nihil eſt autem aliud puniri quàm miſeriam pati, quam nemo ſub juſto iudicio Dei pati, niſi mereatur, poteſt, ſicut hoc iſtis verbis Auguſtinus dicit, & infra ex immobilibus ejus principiis probaturi ſumus. Hoc eſt ergo quod ſolidiſſimè ſuprà dixit Auguſtinus, ſicut qui non vigilat, dormit, ſi quiſque non facit quod debet, ſine intervallo patitur quod debet, hoc eſt, ſimul atque non facit quod debuit, quod nihil eſt aliud quàm peccare, hoc ipſo ſine intervallo miſeriam patiendò ponitur. Nam reddere patiendò quod debet, hoc eſt puniri, hoc eſt miſeriam pati.

Ratio verò cur quiſque non facit quod debet, hoc eſt quiſque peccat, ſine intervallo patitur quod debet, ſeu puniatur, ſicut profundiffima ab Auguſtino redditur ita non aliter fieri poſſe declarat: Quoniam, inquit, tanta eſt beatitudo juſtitia, ut nemo ab ea niſi ad miſeriam poſſit abſcedere. Quam rationem, ut intelligat Lector, ſcire oportet, Auguſtinum ſuo & Platonico more de juſtitia loqui, hoc eſt, non de illa qualitate, quæ bona rationalis mentis affectio eſt, ſed de illa divina quæ immutabiliter ſuprà mentem fulget, à qua peccando receditur, ad quam acceditur diligendo, hoc eſt, ſumma illa juſtitia quæ eſt Deus. Hoc eſt ergo quod dicere vult Auguſtinus, creaturam rationalem eſſe tam magnum in rebus creatis bonum, ut nullà re beata eſſe poſſit niſi ſolo Deo, tam magnum autem bonum eſſe Deum, ut nemo ab ejus dilectione quâ ſola beatur, cadere poſſit, niſi in miſeriam. Hanc genuinam ejus eſſe mentem, ex alijs diverſis ejus hac de re testimonijs clarioribus patet. Nam idem iſtud apertius dixit in libro de natura boni, quando creaturas præſtantiffimas ita tractari à Deo docet, Vi ſi obedientiam conſervare noluerint, quoniam volentes corrumpuntur in peccatu, nolentes corrumpuntur in penis. Tale quippe bonum eſt Deus, ut nemo enim deſerenti bene ſit; & in rebus à Deo factis tam magnum bonum eſt natura rationalis, ut nullum ſit bonum quo beata ſit niſi Deus. Hoc idem uberius inculcat in libris de Civitate Dei: Quamobrem ſi cum quaeritur, quare illi Angeli beati ſint, rectè reſpondetur, quia adherent Deo: & cum quaeritur, cur iſti ſint miſeri, rectè reſpondetur, quia non adherent Deo, non eſt creatura rationalis vel intellectualis bonum quo beata ſit niſi Deus. Itaque quamvis non omnis beata poſſit eſſe creatura (quia non irrationalis) ea tamen qua poteſt, non ex ſuſcepta poteſt, quia ex nihilo creata eſt, ſed ex illo à quo creata eſt. Hoc enim adeptus

BEATA EST, QVO AMISſO MISERA EST. Ille verò qui non ab alio, ſed ſe ipſo bono beatus eſt, idè miſer non poteſt eſſe, quia non ſe poteſt amittere. Et paucis interjectis iterum: Quamquam ergo ſumma non ſint, quibus eſt Deus maior bonum, magna ſunt tamen ea mutabilia bona, quæ adherere poſſunt, ut beata ſint immutabil. bono, quod uſque adeò bonum eſt eorum, ut ſine illo miſera eſſe neceſſe ſit. Quod iterum repetit paulò poſt, cum dicit: Naturam illam in tanta creatam eſſe excellentia, ut non expleat indigentiam ſuam niſi utique beata ſit, eique expleta non ſufficiat niſi Deus. His testimonijs ſatiffimè inculcatum, lucidiſſimèque ſimul expoſitum vides, ex una parte fieri non poſſe, ut creatura rationalis beata ſit niſi ſolo Deo. Ex altera verò (quod ex priori naſcitur) quia ejus indigentia nihil ſufficit niſi Deus, qui peccando deſeritur, impoſſibile eſſe, ut Deum deſerenti creaturæ, hoc eſt peccanti, bene ſit. Hinc ulterius miſeram eſſe, quia non adheret Deo: & ulterius hoc ipſo amiſſo miſeram eſſe quo adeptus beata eſt: denique hoc uſque adeò eſſe bonum ipſius, ut ſine illo miſeram eſſe neceſſe ſit. Quæ doctrina apertiffimè & irrefragabiliter docet, id quod & paulò ante aſtruximus, nullo modo fieri poſſe, ut inter illa duo, beatitudinem atque miſeriam, in creatura rationali medium detur. Alterum enim neceſſe eſt, ut vel adherat Deo vel non adherat; & per hoc, ut ſit vel beata vel miſera. Et nequis errando ſuſpicaretur aliud eſſe miſeram, aliud poenis obnoxiam, idè in libro de natura boni præmiſerat, quia volentes corrumpuntur in peccatu, nolentes corrumpuntur in penis, quod mox per miſeriam in quam præcipitantur exponit. Hoc eſt igitur ipſiſſimum illud, quod cum nullum intervallum inter peccatum & poenam eſſe docuiſſet, rationem quaſi reddendo ſubjecit. Quoniam tanta eſt beatitudo juſtitia, ut nemo ab ea niſi ad miſeriam poſſit abſcedere, miſeriam nihil aliud eſſe volens niſi poenas, in quibus nolentes corrumpuntur. Hoc eſt igitur quod & in libris de Geneſi ad litteram dixit: Quod ſi noluerit (adherere Deo) bono ſe privat, & hoc ei malum. *Litt. 8. de Geneſi ad* Vnde per juſtitiam Dei etiam cruciatus conſequitur. *Litt. c. 14.* Quid enim tam iniquum eſt quam ut bene ſit deſertori boni? Si nihil eſt tam iniquum, quis vel Atheus dubitaverit fieri non poſſe, quin ille qui vocatur Deus tantæ autor iniquitatis eſſe non poſſit? Quod conſeſtim etiam adjicit: Neque ullo modo fieri poteſt, ut ita ſit.

CAPVT TERTIVM.

Declaratur quanam sint illæ pœnæ quæ tam arctè
cum peccato cohærent.

Sed quanam inquit illa pœna est, quæ peccato tam adamantinis vinculis nexa cohæret? Hoc enim perturbat considerantes, quod videant pœnas illas, quas pœnæ solas vulgus pœnas putat. à peccato sæpè separari: videant etiam Deum non raro pœnam ignoscendo dimittere. Quomodo ergo nullo intervallo temporis peccatum & peccati pœna dividuntur? Nonne videmus infuturam vitam quorundam supplicia reservari? Vera, fateor, ista sunt; sed assertam ab Augustino veritatem nullo modo labefactare possunt. Nam quod ad illas pœnas attinet quæ servantur in posterum, manifestiores quidem & carnali sensui acerbiores, non solæ sunt, quibus peccata in hac vita etiam iam jam commissa puniuntur. Nunc enim occulte vindicat in intimis conscientie penetralibus Deus, ubi tantò gravior pœna est, quanto dolor interior, & amissi boni & æterni damnosior. In futuro verò sicut iudicii sui aequitatem toti mundo patefaciet, ita conspicuis pœnis peccata vindicabit. Vnde Augustinus cum nullo momento peccati defectus esse docuisset, sine decore vindictæ suspitioni vulgi præveniendo medetur, sed in futurum iudicium servatur ad manifestationem, atque ætèrnum sensum miseria, quæ quid nunc occultissime vindicatur. Et libro octavo de Genesi ad litteram huc respiciens, causamque cur præsentis vitæ pœna subinde vitæ pœna esse sentiat. Aliquando, inquit, amissi superius boni non sentitur malum; cum habetur quod amittimus inferius bonum. Sed divina iustitia est, ut qui voluntate amittit quod amare debet, amittat cum dolore quod amavit, dum naturarum creator ubique laudetur.

Ad illud alterum verò, quo dicitur, Deum pro sua posse misericordia peccata dimittere, facilis responsio est: ipsam dimissionem non sine punitione pœnitenti tribui, quamvis mitiori, quam delicta mereantur. Sic enim iustitia & pax osculantur se, dum sibi occurrunt invicem suavitatem unius, rigorem alius temperante. Quò fit, ut Aug. si nos quando peccatum non nind in punitum esse non possit tradit, duplicem puniendi modum suggerere solet, ab homine; & à Deo, & ita intellectam doctrinam suam esse verissimam. Audi sanctissimum Doctorem identidem hoc inculcantem: Quasi verò Deus impunita peccata esse permittat, etiam in eis quos à supplicio sempiterno remissione liberat peccatorum. Nullus quippe debita gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcumque est longe minorem quam debeat, solverit penam: atque ita impartitur largitas misericordia, ut non relinquatur etiam iustitia disciplina. Nam & peccatum quod in tantum videtur, habet pedisequam penam suam &c. Itaque ad hanc punitionem homin. s. adhortari solet, ut severitatem Dei punientis evadant: Non potest ut, non puniat peccatum Deus. Punendum est peccatum: si puniendum non esset, non peccatum esset. Præveni illam, non vis ut ipse puniat, tu puni. Convertite te ad puniendum peccata tua, quia in pœna est peccata non possunt. Punendum ergo erit a te aut ab ipso. Et alibi: Propterea autem pœna, aut pœna. Puniri pœna non potest. Nam & illud fecisti quod impunitum esset non potest. Et in Sermonibus de divinis: Peccatum sine dubitatione puniendum est. Hoc debetur peccato, pœnitio, damnatio. Puniri debet peccatum aut a te aut ab ipso. Si puniatur a te, tunc puniatur sine te; si vero a te non puniatur, tunc puniatur. Ipse ergo peccati commissi dolor pœna peccati est. Quam obcausam dicit Augustinus: Nihil aliud agit quem veraciter pœnitentem, ut, ut id quod mali fecerit impunitum esse non sinat.

Sed ut scrupuli nonnulli eximantur, qui circa peccati punitionem, sive ab homine pœnitente, sive à Deo vindicante ab ijs moveri possunt, qui difficulter tanti Doctoris auctoritati acquiescunt, nisi ratio ubique prævolet, & fidem extorqueat, opera pretium est ostendere quanam ille occultissimæ pœnæ sint, quæ divina æquitate iudicio anfractus cordium intimos pervadente, non possunt ab iniquitate separari, ut simul & pœnarum qualitas & ratio indivulsæ connexionis pateat. Inter illas igitur pœnas prima est, horror ac tortura conscientie: Cum enim sit tumida conscientia, & est testimonium condemnationis: semper enim præsumit se peccata perturbata conscientia. Cuius molestia quia sæpè peccati ibus mortis causa fuit, ipsa intolerabilior morte & gravior dolor tunc: Inter omnes tribulationes, inquit sanctus Augustinus, animæ humana nulla est maior tribulatio quam conscientia delictorum. Et infra: Quocumque fugerit se, talem trahit post se, & quocumque talem traxerit se, cruciat se: sed à seipso sunt tribulationes, quæ inveniant hominem nimis. Acerbiores enim non sunt? Tanto sunt acerbiores, quanto sunt interiores. Hanc autem esse peccati comitem individuum, indicat idem sanctus Doctor adversus Faustum, postquam peccati & pœnæ connexionem explicuerat, puniendi naturalem rerum ordinem servari dixerat, si non ab anima certè à Deo. Vexant enim, inquit, peccata conscientiam, ipsique animo nocent, cum luce iustitiae peccando privatur, etiam si non consequantur dolores, qui vel corrigendum ingerunt, vel non correctum ultimum reservantur. Sed & illi dolores, inquit, multos deserunt dum vel obdormunt, vel in callo nihil sentit conscientia, vel alijs delictis delinita mens sibi etiam gratulatur. Sed nemo, cui mens est sana, non videt illam esse graviores conscientie peccatricis pœnam. Non enim quia durum aliquid ideo rectum est, aut quia stupidum ideo sanum. Illa quippe dolens

Gen. 8. lib.
Gen. 8. 16.

Gen. 8. lib.
Gen. 8. 16.

Gen. 8. lib.
Gen. 8. 16.

doloris vacuitas & securitas de stupore con-
scientiæ non de sanitate nascitur. Stupor au-
tem non minus in animo quam in corpore
gravior doloribus ipsis morbus est. *Stupor non
dolet*, inquit Augustinus, *amisi sensum doloris*,
tanta insensibilior, quanto peior. Vnde de quodam
qui præ superbia nihil timet, præ duritia con-
scientiæ nihil sentit. *Non te delectet*, inquit,
stupor eius non immortalitate indutus sed sensu exu-
tus est. Horror quippe cruciatulque formidan-
tis conscientiæ, ultimus ad resipiscendum sti-
mulus relinquatur: qui si etiam tollitur, ve-
lut sensu ab ægritante corpore sublato de san-
titate desperatum est.

Altera pœna vicina præcedenti, est animi
hoc illuc sese volventis perpetua inquietudo.
Hoc ipso enim quo ex summo suo bono ani-
mus labitur, quocunque sese vertat, non inve-
nit ubi requiescat pes ejus, nisi cum columba
in Deum velut in arcem revertatur. Nascitur
hoc ex immensitate capacitatis ejus, cui ex-
plenda cum non sufficiat nisi Deus, sicut ex Augu-
stino fufius ante diximus, eum ex uno bono in
aliud cum molestia volvi ac revolvi, torqueri
ac retorqueri necessarium est, donec æternæ
veritatis hæreat, cuius impleatur immensitas,
cujus stabilitate firmetur. Vnde tritum illud
Augusti: *Pecisti nos ad te & inqueriem est cor no-
strum, donec requiescat in te*. Et illud præcla-
rum: *Va anima audaci, quæ speravit, si à te re-
cessisset aliquid melius haberet am. Versa & reversa
in tergum & in latera, & in ventrem, & dura sunt
omnia. Et tu solus requies*. Quod si quem sensus
illius pœnæ forte deficiat, supplicio graviore
premitur; quod miserum suis miserijs dulci-
ter implicatur etiam reditus ad Deum suum
oblivisci facit: ex quo fit, ut neque de peccati
medicina, hoc est dolore cogitet sed vel ani-
mi obtusione non doleat, vel etiam cœcitate
læretur. Sed siue doleat siue non doleat, quo-
rum alterutrum prorsus necessarium est, utro-
libet modo verissimam illam Augustini do-
ctrinam esse probat, peccati dedecus nunquam
esse sine decore vindictæ: Quid enim aliud
dolere quam ad salutem vindicare peccatum?
Quid non dolere, nisi ad perniciem vindica-
ri? Vnde rectissime pro suæ doctrinæ verita-

te Augustinus: *Nam & peccatum quod multum
videtur habet pedisequam penam suam, ut nemo de
amisso nisi aut amaritudine doleat aut cœcitate non
doleat*. Nisi fortè & illam cœcitatem quispiam
penam esse negaverit; quam si lucis internæ
amator esset, non solum aliquam, sed valde
magnam penam esse clamaret. Quam verò
late pateat ista pœna quis nesciat, nisi quid sit
interna cœcitas, nescit? Hoc scio eam in om-
nibus esse peccatoribus quibus nondum est
data penitentia. Est enim comes individua
cujusconque illicitæ cupiditatis, juxta illud
Augustini: *Deus solus magnas, lege indefatigabili
spargens penales cœcitates, super illicitas cupiditates*.
Nam ex illa indefatigabili lege fuit, ut in
quocunque Deus benevolus non facit ut pec-
catum puniens amaritudine doleat, iratus faciat
ut cœcitate non doleat. Quod si verò etiam de

commissa iniquitate vel cœcitate læretur,
tanto pœna est gravior, quanto est à salutis
recuperacone remotior. Quis autem nesciat à
receptione boni esse remotissimum qui de ma-
lo lætatur; vel profundissimam esse cœcita-
tem hominum de cœcitate gloriantium? Ecce
quot & quam gravibus supplicijs plectit pec-
cata Deus, quæ impunita esse putabantur.

Sed alia gravior & intimior & conjunctior
peccati pœna, est ipsa jactura summi boni.
Nam quamvis nemo peccet nisi volens, nemo
tamen summum bonum nisi invitus amittit.
Quis enim tantum bonum nollet, si fieri posset,
una cum peccati iniquitate possidere? Sed
quia libera voluntate ab eo avertitur bono,
quod simul cum illo perverso motu haberi
nequit, hinc fit ut secundum aliquid sit vo-
lens & nolens; & ita peccatum & pœna pec-
cati concurrent simul. Peccatum est enim
velut ictus lethalis quo anima interficitur, ja-
ctura illius boni, veluti mors. Nam ut vita
corporis est anima, ita vita animæ Deus: quo
præsentem vivit, absente moritur. Ex quo fit
ut mors animæ non tam peccatum sit quam
pœna peccati, juxta illam illius pœnæ com-
minationem quæ in corpore & anima suum
effectum habuit, *Quocunque die comederis ex eo,
morte morieris*. Quibus verbis Augustinus tam
mortem spiritus ubi anima privatur Deo, quam
corporis, ubi corpus privatur anima, Deum pri-
mi hominibus intentalte testatur. Ut ergo
mors animæ sit & jactura summi boni est
pœna peccati; & quidem tanta ut quamvis
nihil omnino pœnalium suppliciorum seque-
retur, necesse sit hominem quibuscunque alijs
pœnis siue jam dictis siue non dictis liberum,
esse miserrimum. Illam indivisam intima-
que peccati pœnam significavit Augustinus,
quando dixit de creatura rationali. *Hec adepto
brata est, quo amisso misera est*. Et de bono in-
commutabili quod est Deus, *Quod usque adeo
bonum est eorum, ut sine illo misera esse neque sit*.
Nimirum quia hoc ipso quo illud amittitur
bonum, est nulla alia pœna sequi fingeretur,
necesse est creaturam rationalem esse miseram,
ideoque pœnis obnoxiam. Cum enim hoc sit
beatum esse, *Id quod est hominis optimum amare
& habere*, quia hoc est summo bono frui, ut
Augustinus tradit: hoc ipso quo illud vel non
amat, vel non habet, non fruitur summo bo-
no, & per hoc impossibile est beatum esse;
proinde miserum. Neque enim inter illa duo
in creatura rationali medium reperiri potest.
Hanc ergo pœnam prædictis testimonijs Au-
gustinus indicare voluit, cum solam istius bea-
titudinis boni amissionem ad miseriam sufficere
docet, quam alibi conjungit conscientiæ cru-
ciatibus: *Vexant enim peccata conscientiam ipsam,
animo nocent, cum luce iustitie peccando privatur*,
etiamsi non consequantur dolores &c.

Hoc supplicium animi alio supplicio sem-
per cumulat, & à peccato quamdiu pecca-
tum est, separari nullo modo potest. Hoc ip-
so namque quo animus non quiescit in Deo,
necesse

neceſſe eſt eum in re alia direſta conqueſce-
re. Hoc autem nihil aliud eſſe poteſt niſi crea-
tura: cuius vel ſolus amor miſeria eſt, fruſtio
major miſeria. Quanto enim delectabilius ac
ſecurius ea-fruitur, tanto arctius cum ea colli-
gatur. Ex quo fit ut inde homines abrupte
amorem & ad Deum tranſferre non audeant:

1. 2. ſol. 9.

Quia cum conati fuerim, doleant animo, tanquam
pedem de compede exuere cupientes: cui dolori ſuccum-
bentes à perniciſis dilectionibus nolunt abſcedere.
Hæc autem longe gravior poena peccati eſt
quam ſi flagris terreis cederetur: ut meritò
divinæ miſericordiæ tribui debeat, & Augu-
ſtinus ſapè tribuat, cum non ſinit amorem
creaturæ ad voluptatem eius fruendo perve-
nire. Quapropter rectiſſimè ſanctus Doctör:

*4. Confess.
cap. 8.*

miſer eſt omnis animus vincit amicitia, id eſt amo-
re, rerum mortalium & delinatur cum eas amittit,
& tunc ſentit miſeriam qua miſer eſt. & amicitiam
amittit ea. Cum ergo impoſſibile ſit animo
à Deo ſe avertem non in aliquam creatu-
ram amando irruendoque conqueſcere, im-
poſſibile eſt, hoc ipſo non eſſe miſerum & per
hoc ſupplicio obnoxium: quod liberam vo-
luntatis petiti inſam comitatur. Hinc enim etiam

*Ep. 11. de
Genefi. 4.*

maximè commendatur, quod bonum ſit Deus, quan-
do nullo ab eo recedenti bene eſt. Quare obſecro,
cum alia re dilecta ſolus eſſe poſſit? Quia & qui
gaudet in mortiferis voluptatibus, eſſe ſine dolore
non poſſunt. & qui omnia malum deſerunt,
ſua maiore ſuperbia ſi ipſo non ſint, alijs
quæ hæc deſerere non verentur, miſericordie ſpectus appa-
rent. Hinc Palamis loquens ab Auguſtino in-
dignatur Deus: Si recedam à me & bene tibi eſt, ego
non ſum bonum tuum. Proinde, ſi ipſe eſt beatitudo
noſtra, quid erit recedenti niſi miſeria? Nimirum
ita ratio de hominibus & immutabiliter verum

In Pſal. 70.

eſt, quod ſupra dixit Auguſtinus: Tanta eſt
beatitudo iuſtiſſe, quæ eſt Deus, ut nemo ab ea
niſi ad miſeriam poſſit abſcedere.

Ep. 15.

Dehinc ipſum peccatum indiviſa poena
eſt ſupplicium. Nam quamvis peccatum quate-
nus ſubſiſtente voluntarium eſt, non poſſit eſſe
poena ſed culpa, quæ tamen tamen ſummum
creaturæ rationalis malum eſt, quo ſe affici
nemo vult, eatenus eſt involuntarium, &
poena eſt, eſſe ſui ipſius nihil vetat. Hinc Au-
guſtinus: In ſeipſis mala voluntates habent interio-
res, quæ illi ſupplicium faciunt, quod illi poena eſt.

*Ep. 15. de
Genefi. 1. 23.*

Quod omniſi volunt non poſſit, non poſſit, non poſſit.

CAPVT QVARTVM.

Peccator in peccato manens non poteſt beatus fieri.

Hic facile ſi etiam me tacente
intelligitur, quid de illa doctrina
quorundam ſentendum ſit, qua non
contenti peccatorem à peccato ſeparalle,
peccatori etiam beatitudinem tribui poſſe pro-
fitentur. Ita nullus eſt libertatis opmendi li-
me, cum quicquid rationibus humanis plau-
ſibile videtur, ipſo etiam diſputandi ſolertia
nulla veteris doctrine conſideratione, pro-
pugnatur. Quia de re non eſt opus iterum ſin-
gula principia ſancti Doctöris ſapientia tracta

rem penam ſuam eandem ipſam iniquitatem ſuam.

Cum igitur Auguſtini doctrina tam ſolidis
fundamentis ab externa petitis lege nitatur,
tot occultiffimis & indiviſis, & inceſſanter
peccato adherentibus poenis veluti totidem
teſtibus veriſſima eſſe comprobetur, nemo do-
ctrinam iſtam inſirmare poterit, niſi qui ad-
miniſtrationis univerſi pulchritudinem, ſine
poenis aut præmijs conſiſtere, aut Deum, ut
omnia ſuſque deque ferantur, ſicere poſſe fa-
teatur. Nam ut Auguſtinus: Hi duobus, præ-
mijs & ſupplicijs, univerſa creatura, quam Deus
à ſe conditam regit, mirifica & paucis cognita pul-
chritudine decoratur. Nimirum, ut dum ſua cuique
tribuantur, pulchritudo univerſitatis nulla ex parte
violetur.

Quibus omnibus multoque pluribus quæ
nos latent, profundiori ſublimitate conſide-
ratis, non dubitavit Auguſtinus doctrinam
iſtam velut Catholicam doctrinam tradere,
quæ negari non poſſit niſi negetur Deus.
Nam cum adverſus Manicheos ſidei deſerto-
res, ex naturali quoque lumine rationis oſten-
diſſet peccata à Deo juſto impunita eſſe non
poſſe, ſic omnem rem brevi complexione
concludit: Quia cum ita ſint, ſecundum Catholi-
cam ſidem & ſanctam doctrinam, & intelligentibus per-
ſpicuam veritatem, nec natura Dei nocere poſſit quæ-
quam, nec natura Dei nocere niſi cuiquam, vel
nocere impune poſſit quemquam. Et libro de
duobus animabus, ut nudatione ſacri Ma-
nichaos cogat, voluntatem eſſe cauſam om-
nis mali, unicuique hoc aſſumit, neceſſario dam-
nari aliquas animas quas videlicet peccatrici-
ces eſſe cernimus. Quæ niſi dimittentur, hoc
eſt poenæ debere ſeveritate preſtantur, neſis
illud quod omnis religio abhorret, ſequeretur
non eſſe providentiam: Quærem, inquit, iſta
nec aliquam, aut nullas animas Deus damnet. Si
nullas, nullum meritorum iudicium eſt, nullo pro-
dentia, & caſu poenæ quam ratione mundus admi-
niſtratur, vel poenæ non admiſtratur. Non enim
adminiſtratio caſibus danda eſt. Hæc autem ſi
qualibet religione devotus credere neſcit, reſtat ut
aut ſit aſſumit animarum damnatio, aut nulli
peccata ſint. Quomodo quaſto hoc ſequitur ſi
Deus peccata poſſit impunita dimittere? Sed
jam ad aliud doctrine caput progrediamur.

Ponderare. Sufficit enim cuiſlibet perſpicuum
eſſe, ut ſi unumquodque eorum probet, pec-
catum ſine comite ſupplicio eſſe non poſſe,
multo efficacius etiam probet peccatorem
manentem in peccato non poſſe eſſe ſelicem,
quod ſicut ex principijs Auguſtini apertiſſimè
ſequitur, ita etiam non raro ex proſeſſo tra-
dit tanquam ex diverſis capitibus impoſſibile.
Primo quia eſt contra juſtitiam & veritatem,
quarum utraque immutabilis eſt: Si in futuro
ſeculo, ultimo Dei iudicio vindicetur de malis, in præſenti
ſeculo, ultimo Dei iudicio vindicetur de malis.

hoc ei (viro iusto) placet quod Deo, ne bene sit
malis, ne primum primum, etiam simpliciter primum.
Quod utique iustum est, & a regula veritatis,
quod iustum dicitur, alienum.

Deinde quia non solum in se iniustum est,
sed qui hoc putat etiam iniustum facit ipsum

Deum: Qui multum sibi pollicetur de misericordia
Dei, subreptit in animum ipsius ut faciat iniustum
Deum, & putet, quia si permiserit peccator &
noluerit recedere ab iniquitatibus suis, veniat illi &
ibi rem posuerit sit, ubi ponit servos suos, quare ob-
temperant. Et iustum hoc erit ut ibi rem ponat per seve-
ratem in peccatis? Sic vult iniustum esse ut & Deum
faciat iniustum?

Tertio quia est contra honestatem, contra
pulchritudinem, contra ordinem universi
quod tali diffinitione curatur: Habitatione
ergo celestis talis anima non congruit per peccatum
tenetur autem congruit per supplicium: ut quodlibet
elegerit semper sit pulchra universitas, decens sumus
pulchritudine ordinata, cuius est conditor & administra-
tor Deus.

Cuius indecentia causam clarius
explicans: Namque optima, inquit, anima cum in
inferis creaturis habitant, non eorum autem miseriam
quem non bene, sed usu earum bono. Scilicet non
peccatrices anima permittantur habitare in sublimi-
bus locis, inhonestum est: quia non conveniunt illis
quibus nec bene pati possunt, nec ornamentum aliquid
conferunt. Quod exemplo iusti & peccatoris
pariter ignium cruciatibus tolerantium con-
gruenter exponit, ut intelligeremus hanc in-
feriora quandam imaginem prae se ferre supe-
riorum, ut si post illas ignes vel etiam ante illos
optimum illam virtutem contra eam ad congruentiam
celestis habitationis ad sidera videamus attriti, uti
que latere videntur.

Si autem electorum latronem, sive
ante supplicium, sive post supplicium, cum eadem
malitia voluntatis ad sedem honoris sempiternam le-
vare videremus in calum, quis non offenderetur? Ita
fit ut inferiores creaturas ante omnia ponere, su-
periores autem minus illorum. Ex quo fit ut etiam
pudicet impossibile peccatorem felicitate pu-
llorum frui, licet possibile fuerit ut Chri-
stus iustus peccatorum miseria sustineret.

Non autem sicut iustus potuit in ipsa iustitia perma-
nere corpus habere mortale, ita iniquus potest, dum
iniquus est ad immortalitatem pervenire sanctorum,
scilicet sublimem & angelicam beatitudinem.

Quarto quia tollit funditus providentiam
divinam, atque ipsum consequenter Deum.
Quod in quaestionibus octoginta tribus du-
plici ratione concludit. Prima conficit, nihil
in hoc mundo casu fieri. Siquid enim casu
ficeret, hoc non pertineret ad providentiam
Dei, & per hoc nec ad ipsum Deum, hoc au-
tem tam impossibile est, quam esse quicquam
boni quod non sit ex Deo. Complexio ejus
illa est: Quicquid casu sit removere sit. Quicquid teme-
re sit non sit providentia. Si ergo casu aliqua sunt in
mundo, non providentia universus mundus admini-
stratur, est ergo aliqua natura atque substantia, quae
ad opus providentiae non pertinet. Hoc autem im-
possibile esse sic consequenter probat: Omne
autem quod est in quantum est, bonum est. Summe
enim est illud bonum cuius participatione sunt bona

cetera. Et omne quod mutabile non per seipsum, sed
boni incommutabilis participatione in quantum est, bo-
num est. Porro illud bonum cuius participatione sunt
bona cetera, quae inique sunt, non per alium sed per
seipsum bonum est, quam divinam etiam providen-
tiam vocamus. Nihil igitur casu fit in hoc mundo.

Hae est prima ratio demonstratio cui nititur secun-
da de penis & praemiis. Hoc, inquit, constitu-
to consequens videtur ut quicquid in mundo geritur
partim a divinis geratur, hoc est solo Deo, partim
a nostra voluntate. Deus enim quodvis bonum
optimum & iustum longe ac quae incommutabiliter me-
lior & iustus est. Autem autem regens & gubernans
universum, nullam penam cuiquam sine merito
infligit nullum premium inmerito datur. Meritum au-
tem penae peccatum, & meritum praemii iustitia
divina. Optime omni modo atque veritate. Hoc
enim omnium hominum iudicio inscriptum
est, quod iustus regens universum nullam pen-
nam cuiquam inmerito infligit meriti nullum
praemium inmerito datur.

Cum ergo iustitiam humanam in immen-
sum a divina superat, creatura rationalis igi-
tare non possit, ex hac vena manat quod
omnium sane mentis iudicium, illa aeterna vel
ut iniusta offenditur, cum impijs homini-
bus iustorum praemium dari viderit aut puta-
verit. Testatur hoc Augustinus diversis locis.
Nam inde est id quod supra dixit, in latro le-
varetur in calum qui non offenderetur? Inde
est illa Ieremia, illa Habacuc, illa Davidis
querimonia tanquam de re in speciem absur-
dissima & iniustissima quod pace & felicitate
fructuorum mali: Mei pane mortui sunt pedes perire
effusi sunt gressus mei. Quanta rerum perturba-
tio videri debuit, ubi viri tantos velut indiga-
na Dei iustitia fieri, certens periclitatur. Et
quid erat hoc tantum nefas, quo Deus sper-
gendi dederit? Quia zelari super iniquos pacem

peccatorum videmus. Nimirum hoc vult, ut Au-
gustinus propheta mentem & verba expli-
cat: Vidi malos & displicuit mihi Deus: Hoc enim
volebam ut non permitteret Deus malos esse felices.
Neque quia audecens, per veritatem, iniustum
& ideo intelligi & impossibile Deo: itaque
subiicit Augustinus: Intelligat homo nunquam
hoc permittit Deus. Sed ideo malus felix putatur, quia
quid sit felicitas, ignoratur. Ex quo fit ut idem
sanctus dicat: Magnam esse vim quaestio, mag-
nam difficultatem, magnam laborem, & quasi inex-
tricabilem, ut cognoscatur quomodo & iustus sit
Deus, & res humanae ceterae, & non sit iniquus quod
peccatores felicitatem habent in terra, & iusti ple-
rumque satigentur. Quamobrem quicunque sive
verum sive falsum colunt aut coluerunt Deum
non minus Ethnicum quam fideles, illa quaestio-
ne perturbati sunt: ut qui viderent iustitiam
repugnare, ut impij felicitate fruerentur. Et
quae quae lo hic est causa perturbationis, quae
umbra iustae offensionis, si Deus possit pra-
miorum penarumque vices pro libitu suo
commutare? Quosane magis mirum est, inter
solos Christianos aliquos repositos esse qui in
istud paradoxum praemii sapientiae subtili-
tate progressi sint.

CAPVT QVINTVM.

Horrenda sententia quorundam, qui putant omnes beatos pro sola Dei voluntate citra iniustitiam damnari posse ad æternas pœnas, Augustino est contraria tam ratione pœnæ damni quam sensûs.

Sed longè profectò est horribilius, & intolerabilius illud alterum paradoxum plusquam Stoicum quo nonnulli veluti de divinitatis arcanis magis instructi, dicere ausi sunt, si beatos omnes Deus nullo excepto ad æternas deijceret pœnas, nullam ijs injuriam esse facturum, eo quod quidlibet de nobis statuat, perdat, damnet, in nihilum redigat, jure hoc faceret suo. Et quamvis non legerim ullum vel Catholicum vel Hæreticum qui inter antiquos ausus fuerit tam exorbitantem pronunciare sententiam, Augustinus tamen eam vel solâ recordatione ita exhorruit, ut nihil absurdius, nihil iniustius, nihil crudelius adversus Deum dici posse sentiret. Quia verò damnatio duo comprehendit, privationem beatificæ visionis, seu pœnam damni & pœnam sensus, eadem apud Aug. utriusque ratio est, neutram videlicet damnationis pœnam ullo modo infligi posse creaturæ rationali absque peccato.

Vide supra
lib. præced.
n. 3. & 4.

Et quidem de pœna damni non est quod hic ulterius fatagamus. Iam enim superius fuisse & innumeris pœnæ testimonijs sensum Aug. patefecimus, quemadmodum constantissimè doceat adversus Pelagianos puræ naturæ fabricatores, injustum esse Deum si parvulos à regno suo sine peccati iniquitate secludat. Creaturam quippe rationalem & auctorem ejus, imaginem & exemplar nihil omnino potest sine iniustitia separare nisi peccatum. Loca illic planissima videnda sunt.

Non minori perspicuitate, sed propter evidentiorē absurditatem multo majori asseverantia hoc ipsum de pœna sensus tradidit, quæ antonomasticè damnatio vocari solet. Nam quibusdam in locis docet hoc esse impossibile, ut in libris de genesi ad litteram, ubi causam miseræ diabolicæ vi puræ rationis indagans,

Lib. 11. de
Genesi c. 17.

Nunquid ille, inquit, prius ultor, quam iste peccator? Absit. Neque enim Deus damnat innocentes. Et l. 3. de pecc. merit. cum Cyprianus dixisset mortiferum esse parvulis si sine baptismo moriantur,

Lib. 3. de pecc.
merito s. 5.

Vnde, inquit, si iam nihil aliud diceret intelligere nostrum fuit sine peccato animam perire non posse. Subinde verò magis expressè docet, hanc impossibilitatem nasci ex iniustitia quam contraheret Deus, si creaturam suam damnet pœnisq; cruciaret immeritâ. Hinc illud contra Manichæos qui damnationem quarundam animarum ex Deo proficisci statuebant, volente consulere per earum interitum regnis suis, quamvis nihil omnino mali propriâ voluntate fecissent: Convenit igitur mihi cum illis,

Lib. de duobus
animab.
cap. 12.

animas aliquas divini lege iudicioq; damnari. At hæc si bonæ sunt, quæ illa iniustitia est? Et paulò post asse-

Arit hoc omnium hominum esse iudicium: Omnes farentur & malis animas iussu, & eas quæ non peccaverunt iniuste damnari. Et adversus eos qui dæmones putare possent solâ divinâ voluntate naturam eorum affligente, sine peccato præcedente, ad æternos ignes esse damnatos, sicut illi recentiores sine iniustitia fieri prorsus posse statuunt: Quia cuilibet, inquit, occurrit & verum est, atque manifestum, iustitiæ ipsi esse contrarium, ut nullo præcedente merito, hoc ipsum in quoquam Deus damnet, quod in eo ipse creavit, certaq; & evidens damnatio diaboli & Angelorum ejus ex Evangelio recitatur ubi se diciturum Dominus pronuntiavit eis dicens qui à sinistris sunt: Ite in ignem æternum qui præparatus est diabolo & Angelis ejus, nullo modo in eo naturam quam Deus creavit, sed malam propriam voluntatem pœnâ ignis æterni plectendam esse credendum est. Adversus Pelagianos verò multipliciter eandem doctrinâ tradidit. Nam in primis cum in lib. de pecc. orig. æterna morte parvulos sine baptismo mortuos plectendos esse docuisset statim addit: Quod nulla iniustitia potest accidere his, à quibus in hac vita nulla peccata commissæ sunt, nisi originale peccatum. Et in secunda lucubratione contra Iulianum: Condamnari iuste nullo modo possunt (parvuli) si non sub peccato, ac per hoc & sub peccati principe nascantur. Et in Epist. 106. ad Paulin. contra Pelagianos exarata: Pæne namq; & veraciter creditur Deus nocentes atque impios iustificando à pœniâ debita liberare: quemquam verò immeritum, & nullis obnoxium peccato, si Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur. Et infra in eadem Epist. hoc vocat absurdissimum & à iustitia Dei penitus alienum. Ex quo fit ut Pelagiani quantumvis audaces in fingendo puræ naturæ statu, in tribuendo parvulis usum rationis atq; peccata in utero matrum, nunquam tamen ausi sunt eo desperationis progredi, ut quemquam non modo beatum aut sanctum, sed vel in pura natura ut sentiebant conditum, sine peccato à Deo iuste damnari aut æternâ morte quamvis mitissima qualis est parvulorum, plecti posse delirent. Vnde illud solemne dictum Pelagij: Sine baptismo parvuli morientes quo non eant, scio; quo eant nescio. Quod idcirco Augustino interpretante se nescire dicebat, quia dicere non audebat; in mortem illos ire perpetuam, quos & hic nihil mali commississe sentiebat, & originale traxisse peccatum non consentiebat.

Et alibi attenta talis damnationis iniustitia & impossibilitate, magna cum fiducia provocat Pelagianos, ut in istius sententiæ præcipitum prorumperent; quo videlicet eos desperationem fovere causam ex ipsa sententiâ immanitate atque crudelitate constaret: Quæ cum ita sint,

sunt, audeant disputare, & quibus possunt persuadere contendant, Deum iustum & apud quem non est iniquitas, parvulos à peccatis propriis innocentes, si nec illo ex Adam obligati & obstricti sunt, morte perpetuam damnamurum. Sed ne portentum illud opinionis invaderent, tacite præmonet, quando, ut ante dixi, subiicit hoc esse absurdissimum & à iustitia Dei penitus alienum. Nam istius dogmatis absurditas tam enormis & ejus injustitia tam immanis Augustino visa est, ut facilius hominem cum Atheis sentire posse putet, quod cum anima extingatur & corpus, & pariter iusti injustique post mortem nulli sint, quam quod iusti post mortem futuri sint miseri, beati que peccatores. Cum enim induceret quemdam qui se nescire profiteretur quid post mortem futurum sit, sic eum de compellat Augustinus: Sic ergo te alloquitur tantum, quam mihi dicas, nescio quid post mortem futurum sit. *Profus ignoro an beati futuri sint iusti, & miseri peccatores, an pariter utrique non sint futuri. Illud tamen quavis nescias, NON AUDEBIS DICERE POST MORTEM BEATOS FUTUROS PECCATORES, MISEROS IUSTOS. NON POTES DICERE, illos esse suspensivos pariter non futuros, in meliori tamen statu futuros impios, & iustos in malo post mortem futuros. NEC IGNORANTIA TVA TUI POTEST SUGGERERE HOC. Quanta impietatis & absurditatis dogma esse, necessarium est, quod Augustinus tanta fiducia ab omnium hominum non modo doctorum atque proborum, sed etiam imperitissimorum impiissimorumque suspitionibus rejicit. Quod nulla vel Ethnicorum impietas, nulla Pœtatum licentia, de Deo vel vero vel falso fingente ausa est: ut satis mirari nequeam solos aliquos Christianos inventos esse, qui cum ceteris deberent, uti pietate præcellere, ita & præ omnibus sentire de Deo in bonitate, eo tamen effreni quadam Philosophandi licentia protulerint ut Deo tantum nefas attribuerent, Cum Augustinus clamat, Deus non damnat nec damnare potest innocentes: Absque illa iustitia est? Tales nullo modo condemnari possunt; nulla iustitia hoc potest accidere; absurdissimum est, à iustitia Dei penitus*

alienum; hoc est verum, hoc cuilibet occurrat, hoc manifestum est iustitiæ esse contrarium; non audebis hoc quantumvis hæreticus Pelagianus disputare, non audebis hoc quantumvis impius dicere non potes hoc dicere, nec ignorantia tua tibi potest hoc suggerere. Hæc & huiusmodi Augustinus passim tanquam de re exploratissima, evidentissima, certissimaque, ut quæ apud omnes Christianos, Pelagianos, ac tantum non Atheos in confesso est, identidem repetit. Eg ipsi quasi magna arcana & Augustino incognita perdocti, quia Deum omnium Dominum auctoremque vitæ & mortis esse didicerunt, è diverso occurrunt; nulla omnino injustitia est si Deus damnet innocentes, nulla absurditas; nihil penitus à Dei iustitia alienum, si beatos omnes, nullo excepto in æternas deiciat pœnas; quidlibet de nobis statuat, perdat, damnet, cruciet, torqueat, id jure factum suo.

Quod si isti disceptationi non dico Salomon in throno suo, sed vel Dionysius, vel Phalaris præsideret, ut judicaret, uter esset verus creatura rationalis Deus, hoc est auctor & Pater, an ille qui tanta habet erga creaturam suam viscera pietatis, tantam iustitiæ rectitudinem; tantam amicitiam humanitatem atque stabilitatem, ut creaturam suam sine iniquitate ad æternos cruciatus damnare non posset, sed potius immeritam damnando naturæ propriæ sanctitatem, inhumanæ crudelitatis & injustitiæ perversitate violaret; an vero ille qui possit eam nulla ejus præcedente culpa æternis mancipare cruciatibus, sine dubio responderet pro illo Deo cuius iustitiæ rectitudinem ad intima usque penetrantem tueretur Augustinus, ut olim Salomon pro illa quæ filij sui cruciatus ferre non poterat, Hic est Pater eius, hic est verus Deus ejus. Nam omnium Deo detrahentium ora clausit, Salomon Deo plenus: Ipsam qui non debet puniri condemnare, exterius ostendit à tuavirtute. Argumentum illud quod ex absoluto dominio Dei petitur, quid & quantum valeat infra commodius ponderabimus.

CAPUT VI.

Sententia Pelagianorum & Manichæorum de miserijs puræ naturæ. Ostenditur ex vi legis æternæ injustum fore Deum, si eas innocenti creaturæ imponeret.

Sed quia non pauci sunt, qui licet sententiam illam de damnatione & cruciatibus beatorum, velut injustitiæ & immanitatis plenam detestentur, alijs tamen mitioribus malis creaturam innocentem sine ullo vel Dei vel creaturæ præjudicio affligi posse arbitrantur, præsertim in statu puræ naturæ, qui sine magno magnorum cruciatuum cumulo esse non potest, propius ad scopum nostrum propter quem ista

tractamus accedendum est videndumque utrum Deus, juxta doctrinam sancti Augustini, creaturam rationalem antequam peccato commoveretur, tot miserijs quod status purorum naturalium post se trahit, posse affligere. Quod si non possit, subversus jacet fundamentis totus puræ naturæ status, ut qui non sit aliud, quam vastissimum omnium miserationum corporis acq; animi seminarium.

Et quamvis jam utcumque sublucet ex

præcedentibus, quid in hac etiam questione de sancti Augustini mente sentiendum sit, ut tamen idipsum lectori dilucidius, certiusque constet, hoc sine ulla tamen fluctuatione confirmo, tanquam dogma per universa latifundia sanctissimæ ejus doctrinæ sparsum, quod à primordiis susceptæ Catholicæ religionis usque ad extremum halitum docuit, sub Deo iusto omnipotente ac bono, creaturam rationalem nullo modo posse tot tantisque miseriis ex quibus puræ naturæ status quasi confectus est cruciari, nisi ejus culpa mereatur. Hæc doctrina basis est una capitalis, cui præcipua pars illius, quam adversus Manichæos Pelagianosque struxit, molis incumbit: quæ si subtrahitur doctrinam quam adversus illas pestes tradidit, tueri ab ineptis, absurditatibus, paralogismis, apertissimisque falsitatibus impossibile est. Quod facile judicabit quisque ea quæ juxta mentem ejus in sequentibus producturi sumus attentè ponderaverit.

Vbi ante omnia memoriâ repetendum est, id quod ante me dixisse memini, quid Pelagiani in hac re senserint, quid asseruerint Manichæi. Nisi enim probè sciatur, quid impugnet adversarius, quid tueatur reus, nunquam argumentorum vis perspecta esse poterit. Itaque Pelagiani in primisque Iulianus ex professo, tuebantur, parvulorum nascentium innocentiam non esse gratiæ sed naturalem, ut vitij seu peccati, ita & virtutis expertem. Omnes itaque quas oculis cernimus & mente quoque intelligimus miseras sive in animo, ignorantias, concupiscentias, ingenij tarditates, fatuitates, passionum insanas & hujusmodi; sive in corpore monstruositates, intrinsecus nascentes morbos ac miseras, extrinsecus irruentes calamitates, illamque totam erumnarum seriem quam experitur humana mortalitas, esse homini quemadmodum ceteris animalibus naturalem, hoc est ut uno verbo dicam, hominis ista esse pura naturalia in quibus à Deo conditus est. Quod diversis locis ita esse, & à Scholasticis quoque admitti, neque ab homine tantillum in sensu Pelagianorum & Augustini scriptis versato negari posse jam aliquoties ostendimus. Ex quo fit, ut consentaneè de gravi suo nec mortem ipsam, malorum omnium corporis terribilissimam, malam esse dicerent, sed vel bonam, vel certè indifferentem, cum apertè protestantur apud Augustinum, quod mors non

*Id. q. ad
Bonif. c. 2.*

semper sit malum, cum & Martyribus sit causa præmiij: & bonam vel malam mortem dici faciat, non resolutio corporum, quæ excitabuntur in omni genere hominum, sed meritum diversitas, quæ de humana libertate contingit. Similique prorsus ratione, neque concupiscentiam, neque illam quasi simplicem ignorantiam esse volebant mala, sed affectiones quasdam indifferentes, vel etiam bonas quarum bonus vel malus usus ex hominis libertate nasceretur, ut supra quoque declaravimus. Nimirum ut ita nemini mirum aut paradoxum videretur, quod ho-

minem à Deo quantumvis à peccatis alienis ac proprijs innocentem in statu tot tantisque affectibus obnoxio condi posse & conditum esse decernerent.

Manichæi contrariâ viâ incesse, cum enim intelligerent hæc esse revera magna creaturæ rationalis mala atque ita de Deo bono in bonitate sentirent, ut neque Deum eorum auctorem esse posse crederent, neque literum hominis arbitrium, nisi per ambages iterum revolverentur in eundem Deum, tanquam creata libertatis auctorem, duo principia comminisci sacrilega impietate maluerunt, unum bonum & alterum malum, quam unum principium bonum tot tantorumque malorum causam statuendo majore illud, ut eis videbatur sacrilegio tenerare. Vnde Augustinus de se cum esset Manichæus: *Quia non audebat anima mea, ut ei displiceret Deum meum, ne-
lebat esse tuum, quicquid ei displicebat, & inde erat in opinioem duarum substantiarum.* Cujusmodi fuisse originem hæresis Manichææ multis in locis testis est Augustinus. Itaque dicebant omnia illa quæ nos vocamus, & verò sunt, & supra recensimus mala, in nobis esse orta non ex Deo bono sic instituyente primitus in pura natura creaturam rationalem, quemadmodum Pelagianum dogma statuebat: neque rursus ab homine vitante naturam suam, quam Deus ille bonus primitus totam bonam instituerat, quemadmodum fides Christiana docet. Paris enim impietatis utrumque esse sentiebant, quod utroque modo vel directè, vel certè indirectè bonus Deus malorum auctor esse crederetur. Sed ea nata esse dicebant ex commixtione naturæ malæ seu mali, hoc est, naturæ quæ non corruptione boni superveniente vitata sit, seu ex bona facta sit mala, sed quæ ex natura sua naturaliter talis sit, ignara scilicet, malorum cupida, morbida, moribunda, ceteraque quotquot gemimus ex se scaturiens mala. Hæc autem commixtio naturæ malæ & boni, in eodem homine quæ ratione facta sit, consistentibus inter se duobus principijs bono & malo, longa fabula est, neque ad peragendum id quod institimus necessaria. Ad hoc enim sufficit id quod jam jam explicuimus; quod ita se habere ex plurimis Augustini attentionibus perspicuum est, & inferius plura dicturi sumus. Ex qua utriusque sententiæ explicatione colligitur, Manichæos & Pelagianos hæcenus puram naturam induxisse, quatenus utrique naturam sine gratia & sine peccato à principio creantæ prodire sentiebant, sed hoc discrimine quod Pelagiani propter perspicuam certamque naturæ bonitatem etiam defectus ejus omnes bonos, seu non malos esse dicerent: Manichæi è contrario propter perspicuam certamque defectuum istorum malitiam, etiam naturam ipsam volebant esse malam. Hinc consequenter illi & naturam & defectus ejus referebant in principium bonum, hoc est in Deum verum creaturæ rationalis auctorem, hi in malum seu

in na-

905

in naturam mali ex cuius conflictu cum natura boni, & ex utriusque commixtione quæ propter infirmitatem principij boni formidantis regnis suis consecuta est, tota corporalis creatura prodixit. His erroribus utriusque sectæ ob oculos positus, sententia Augustini contra Pelagianos & energia argumentorum ejus plenius percipitur.

Augustinus igitur adversus Pelagianos docet opinionem istam non solum re ipsa non esse veram, quia fides Christiana tradit omnem illam calamitatum seriem ex peccato primi parentis promanasse, sed etiam ratione naturali, multis modis ostendit eam esse non posse veram, quia vel recto & generali ordini creaturarum vel etiam diversis Dei attributis, è diametro ad versatur, ut eam proinde semper habeat tanquam vel contra naturalem exigentiam creaturæ rationalis, vel etiam sapientissimè tanquam profus impossibilem.

Et primò quidem sententia Augustini est, esse contra ordinem, rectam quæ administrationem universalitatis, ut miseria peccata præcedat. Natura quippe creaturæ rationalis, hoc est, illius quæ immutabilibus æternæ veritatis rationibus regitur & liberis motibus agitur, hoc postulat, ut non affligatur, nisi ipsa causam dederit. Omnis enim miseria sive in corpore sive in animo est afflictio ejus, quia est contra voluntatem ejus, cum id ei auferatur quod recta voluntate appetit. Istam creaturæ rationalis naturam Augustinus veluti bastin adversus Hæreticos collocavit, quando dixit: Creaturæ præstantissimæ, hoc est, rationabilibus spiritibus hoc præstitit Deus, ut si nolint corrumpi non possint, id est si obedientiam conservaverint sub Domino Deo suo, ac sic incorruptibiles pulchritudinis ejus adhaeruerint: Si autem obedientiam conservare noluerint, quoniam volentes corrumpuntur in peccatis, nolentes corrumperentur in peccatis. Tale quippe bonum Deus est, ut nemini eum deserenti bene sit, Nimirum ita ut nullo pacto Deum deserenti bene esse possit quia repugnat naturæ rationali, quæ nullo alio bono nisi solo Deo satisfiat, & ideo nec beari aut non nisi miseria esse potest, sicut supra declaravimus; ita igitur eadem naturæ repugnat, ut non deserenti Deum male sit; hoc enim non minus cum recto ordine istius creaturæ & universalitatis administratione pugnat quam istud prius. Quod disertis verbis in alio loco tradit Augustinus: Si peccatis earum (animarum) detractus miseria perseverat aut etiam peccata præcedit recte deformari dicitur ordo atque administratio universitatis. Ecce ordinem & administrationem universitatis deformatam, si miseria peccata præcesserit. Idem ipsum adversus Philosophos in libris de Civitate disputans, præter ordinem rectum esse declarat, quo suus cuique locus datur, ut sine peccati merito miser quisquam fiat. Hoc autem sicut sine naturalis ordinis perturbatione esse non potest, ita nec ab autore ordinis Deo: Pax, inquit, omnium rerum est tranquillitas ordinis, ordo est pacis, ut in dispari quæ rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Proinde miseri, quia in quantum miseri sunt, utique in pace non sunt, tran-

quillitate quidem ordinis carent, ubi perturbatio nulla est. Verumtamen quia merito insueque miseri sunt, in ea quoque ipsa sua miseria, præter ordinem esse non possunt. Non quidem commutative, sed ab ratione ordinis lege servantur. Porro totum ordinem istum, quo & peccantibus miseria adesse, & non peccantibus abesse debet, ex æternæ legis præscripto fluere, quo naturalis ordo creaturæ rationalis administratur, statim subiicit: Misericordes autem erunt, si pax, & cum ipsa lege non est, quæ naturalis ordo administratur.

Porro hanc esse æternam legem jam supra capite secundo declaravimus, cum ex ea fieri diximus, quod peccatum impunitum esse non potest. Quicquid enim ibi ad illius sententiæ probationem protulimus, multo magis ad hoc valet, ut eum qui nihil omnino mali fecit, miserum fieri non posse credamus. Cum enim lex incommutabilis æternaque sit, quæ iustum est ut omnia sint ordinatissima, tam impossibile est ordinatissimum esse, ut qui nihil egerit mali, male patiatur, quam impossibile est ordinis perturbationem esse ordinem, ac Deum non esse Deum, Deus enim est ipsa illa incommutabilis veritas, quæ clamat iustum esse, ut omnia sint ordinatissima, quæ clamat ordinatissimum esse, ut qui male meritis fuerit, male patiatur, & qui nihil mali fecit, nihil etiam mali patiatur. Quod & Augustinus in eodem loco aperte profertur cum de æternæ lege dicit: Lex quæ summa ratio nominatur, cui semper obtemperandum est, per quam mali nosceram, boni beatam vitam mereantur, quædemque sit, ut non possit aliquando iniustum esse, ut mali miseri, boni autem beati sint. Si lege æternæ iniustum esse non potest, ut boni beati sint, profecto iustum esse non potest, ut sint miseri. Et si hoc iustum esse non potest, profecto nec Deus illud facere potest, qui nihil nisi quod iustum est, facit. Nam ut Augustinus, contra illam summam naturæ legem tam Deus nullo modo facit, quam contra seipsum non facit. Hujus igitur æternæ legis immobilitas vera radix est, cur, ut dixit Augustinus, Spiritus rationales si nolint, id est, si peccare noluerint, corrumpi non possint; hæc item vera radix est, cur deformatur ordo atque administratio universitatis, si miseria peccata præcedat. Semper enim & ubique iustum est, ut omnia sint ordinatissima. Cum ergo nunquam ordinatissimum esse possit, ut miseria peccata præcedat; nunquam etiam lex æterna hoc dicere potest. Cum ergo pertingat à fine summæ creaturæ usque ad finem infimæ, & sit insuperabilis retributionis & indispensabilis æquitatis, nihil omnino in universitatis administrationem irrumperere potest, quo ordinatissima illa sanctio perturbetur: Neque enim, ut optime sanctus Augustinus, sub Deo iusto miser esse quisquam nisi mereatur, potest.

Cum igitur tam arcta sit connectio inter miseriam atque peccatum, ut neque peccata præcedere neque non sequi possit, hinc est, quod Augustinus ex pura ratione naturali cum Pelagianis, cum Manichæis, cum quibullibet etiam infidelibus disputans ex hoc ipso

ipso quod ceteris qualiscunque in creatura rationali reperitur, mox peccatum necessario antecessisse concludit. Hinc in Psalmum trigelimum octavum: *Videa me in malis, video me in pena, & apud te non video iniquitatem. Si ergo ego in pena sum, & apud te iniquitas non est, ponne testat ut pro iniquitate erudias hominem?* Nonne idem est ac si diceret, impossibile est ut ego in pena sum, nisi iniquitas mea commoverit. Et quomodo hoc impossibile est si in statu puræ naturæ homo à Deo productus potest? Quod si forte dixeris Augustinum ex suppositione presentis status loqui, de quo postea plura dicturi sumus, audi aliam ejus ratiocinationem, cum adhuc esset Manichæus, & hoc ipsum diligentissime & ex profecto quæreret, quis longam illam pœnarum catenam qua victi sumus, humano generi texisset? Et intendebam, inquit, ut cernerem quod audieram, liberum voluntatis arbitrium causam esse ut malum faceretur, & rectum iudicium tuum ut patereretur, & eam liquido cernere non volebam &c. Sublevabat enim me in lucem tuam, quod tam me sciebam habere voluntatem quam me vivere. Itaque cum aliquid vellem aut nollem, non aliud tuum me velle aut nolle certissimus eram, & ibi esse causam peccati mei, iam iamq; animadvertēbam. Ecce ex puræ naturæ ratione naturali, sine fide cognitam causam peccatorum creaturæ rationalis. Nunc audi eadem naturalis rationis evidentia collectam causam pœnarum ejus: Quod autem iustus facerem, in hoc videlicet miseriarum statu, ubi ignorantia & libidinibus ad peccatum pellimur, pati me potius quam facere videbam, & id non culpam, sed pœnam esse iudicabam; quia me non iniuste plecti, te iustum cogitans, cito fatebar. Paralogismus ille insignis est, si naturæ rationalis cum eisdem

pœnis sine ullo peccato, sine ulla iniustitia Dei condi potest.

Qua de causa nec illum ratiocinandi modum unquam Pelagiani probaverunt, qui puram naturam attulerunt, nec Scholastici eum unquam probare possunt, quamdiu in statu hominem condi posse contendunt. Sed non hic tantum, sed infinitis alijs locis idem ipsum Augustinus contra Pelagianos & Manichæos tradidit: Utrosque enim pœnas sine peccati merito inducentes illa ratiocinatione prostravit. Nam in libris de libero arbitrio ubi malorum causam adversus Manichæos indagat, cum similiter ignorantiam & difficultatem, hoc est libidinum sævientium infirmitatem attulisset, quibus fieret ut homo etiam quodammodo invitus necessitate peccaret: *Pœnam, inquit, istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si iusta est, peccati pœna est & sup-* *Lib. 1. de lib. arb. cap. 1.*

placium nominatur. Ecce omnem omnino pœnam, hoc est miseriam, si tamen iusta est, peccati pœnam esse testatur. Hoc est non aliter creaturæ rationali infligi posse nisi ejus peccata mereantur, alioquin enim hoc ipso esset iniusta. Nam hoc est quod contra Pelagianos dixerat: *Neque enim sub Deo iusto miseri esse quisquam nisi mereatur potest.* Sed quia imaginari aliquis posset huiusmodi pœnas Deo permittente vel ex necessitate materiæ, sive corporis, sive animæ & corporis, in creaturam rationalem irrepere posse sine iniustitia Creatoris, quemadmodum ferè auctores puræ naturæ imaginari solent, paulò accuratius ex ratione divinæ providentiæ res ista declaranda est, & naturæ puræ impossibilitas, juxta mentem Augustini sexcentis locis consignatam, demonstranda.

C A P V T V I I.

Idem probatur ex vi divinæ providentiæ cujus omnipotentia, vel scientia, vel iustitia necessario læditur.

SANCTVS igitur Augustinus tanti hoc argumentum fecit, quod ex providentiæ divinæ hanc universitatem administrante & quolibet fortuitos casus excludente petitur, ut non dubitaverit hoc unicuique telum omnibus infidelibus opponere, eoquæ solo cuncta eorum machinamenta de puræ naturæ, de malo naturali, de miserijs ex necessitate materiæ pullulantibus, frangere atque subvertere. Nam quamvis Scripturas sacras, in quibus miseriarum nostrarum vera causa recenseretur, vel prorsus abijcerent, vel non crederent, vel fallarent, fidemque Ecclesiæ de statu gratiæ in quo conditi sumus deriderent, hoc tamen argumentum quod solummodo Deum auctorem & consequenter gubernatorem universi esse supponit, tam irrefragabilis evidentia esse censet adversus gentilium Philosophorum ignorantiam, qui non dubitabant, hunc miseriarum statum esse homini naturalem, & adversus Pelagianorum commenta qui eas puræ naturæ tribue-

bant, & adversus Manichæorum insaniam, qui eas ex naturæ malæ commixtione fluere delirabant, ut nihil omnino vel ex proprijs eorum erroneis principijs, quibus adharebant, responderi posse judicaret. Ipsum itaque cum illis pestibus de miseriarum quarumlibet causa disputantem ac sagagentem videamus. Cum Platonis igitur de causa miseriæ quorundam Angelorum dislerens, quos ipsi bonos quidem, tamen miseros esse fateri cogebantur, sub Dei providentiæ nullam aliam esse concludit nisi malitiam: *Qui (Apuleius)* *Lib. 1. de lib. arb. cap. 1.*

animo passiva, etiam misera dixisset, nisi pro eorum Creatoris erubisset. Porro quia providentiæ summi Dei, sicut etiam ipsi fatentur, non fortuita temeritate regitur mundus, nunquam esset istorum æterna miseria, nisi esset magna malitia. Ecce Deo mundum gubernante nec dæmones animo passivos, hoc est passionibus perturbari & consequenter miseros esse non posse adversus Platonis aliud opinantes purat, nisi malitia magna precesserit. Quamobrem, quæso, & quomodo

nisi quia repugnat divinæ providentiæ, ut quisquam, nisi creatur, miser sit?

Similiter de causa mali curiosissime fatagens cum Manichæis adversus quos, quia suo quodam privilegio, imo sacrilegio scripturas veteris Testamenti abjicerent, de novis quod vellent sumerent, quod nollent spererent, nulla eum testimoniorum divinorum adjuvabat auctoritas ideoque puris rationibus disputare cogebatur, ex eadem divinæ providentiæ consideratione concludit: Quamobrem si nemo iniuste penas luit, quod necesse est credamus quandoquidem divinæ providentiæ hoc universum regere credimus, illius primi generis malorum (id est culpa) nullo modo, huius autem secundi auctor est Deus; Nempe illius, ut ante præmiserat, quo dicimur mali aliquid pati. Injuste autem patere malum nisi ante maium fecissemus, sicut ibidem indicat. Et in ejusdem operis libro tertio, cum hominem etiam invitum ad peccatum urgeri dixisset, quod quia magnum creaturæ rationalis malum est, & contra voluntatem accidit, sicut pena solent, multo enucleatius ex ratione probat, nullo modo sine peccato talem penam ei accidere potuisse: Penam istam esse quis dubitet? Omnis autem pena si iusta est peccati pena est & supplicium nominatur: si autem iniusta est pena, quoniam penam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante, homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta hæc pena est, & pro peccato aliquo penditur. Non enim quisquam iniustus dominator aut surripere hominem potuit velut ignorante Deo, aut extorquere invito tanquam invalidiori, vel terrendo vel configendo ut hominem iniusta pena cruciaret. Quibus verbis Augustinus omnia Manichæis præcidit effugia, quibus absque peccato penas istas in humanum genus irrepsisse vel irreperere posse delirare potuissent. Cum ergo nihil superesset quod responderi posset, Relinquitur ergo, inquit, ut hæc iniusta pena de damnatione hominis veniat.

Pelagianos vero qui tantas miseras Deo tanquam puræ naturæ auctori ascribebant, sæpius ex divinæ providentiæ consideratione contundit, singulaque Dei attributa, quæ concurrunt ad gubernationem divinæ providentiæ sollicitè ponderat ut ostendat non posse tot miserijs affligi homines nisi peccata promeruerint: Nisi forte, inquit contra Iulianum puræ naturæ assertorem, tibi in hac questione laboranti Deus iustus quidem, sed infirmus quando modo subvenire poterit, qui suis imaginibus ne innocentes gravi iugo miseria premerentur subvenire non potuit; ut eum dicas voluisse quidem quia iustus est, sed non potuisse quia omnipotens non est. Atque ut de his angustijs exeat ut fidei caput perdas: qua fide primitus in symbolo confitemur, credere nos in Deum Patrem omnipotentem. Deus igitur tuus in tot & tantum malis quæ parvuli patiuntur, aut iniustitiam, aut omnipotentiam, aut ipsam curam rerum humanarum est perditurus. Quodlibet autem istorum dixeris vide quid egeris. Et in libro secundo ejusdem secundæ lucubrationis contra Iulianum: Propter quod ergo affliguntur parvuli, si

nullum habent omnino peccatum? An omnipotens & iustus Deus, iniustas penas à tot innocentibus prohibere non potuit? Non posset luculentius Augustinus quid de pura natura sentiat promerere quam dicendo, quod non possit Iulianus in illa puræ naturæ quam prædicabat hypothesi rationem tot miseriorum dare, quibus torquentur parvuli, quam fidem violando, qua Deus & iustus, & omnipotens, & curam rerum humanarum habere creditur. Quod argumentum velut invictum aduersus quaslibet hypotheses, & errores, & arietes oppugnantium creberrimè repetit, eadem illa Dei attributa ponderans, sine quibus divina providentia exerceri aut explicari nequit. Nam aduersus eundem Iulianum in priore lucubratione statim puræ naturæ in parvulis prædicantem: Magis, inquit, aut infirmus ostenditur (Deus) si iugum grave super filios Adam à die sicut scriptum est natiuitatis eorum usque in diem sepulturae in matre omnium, sub quo iugo imago eius atteritur, aut ipse nullo vel originali, vel proprio præcedente peccato, aut quolibet aliud ipso imponit invito. Et libro quinto: Suorum tantos cruciatus conspiciunt parvulorum, ut sub Creatore optimo atque iustissimo nullo modo imago eius in illa etate tanta mala pateretur si non esset originale. Vbi in Creatore ponderat omnipotentiam, in optimo bonitatem, in iustissimo æquitatem. Præclarissimè verò subvertit puræ naturæ statum cui tot miseras ascribebat Iulianus in fine libri quarti ubi singula effugia illius anguis lubrici sollicitè claudit: In his, inquit, quæ meminisse iam non potes, parvulos intueri quot & quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant. Deinde iam grandes, etiam Deo servientes tentat error ut decipiat; tentat labor aut dolor ut frangat; tentat libido ut accendat; tentat moror ut sternat, tentat typhus ut extollat. Et quis explicet omnia sessimenter quibus gravatur iugum super filios Adam? Ecce mala quibus puræ naturæ status viret & floret. Iam vide, quomodo ipse remotà eorum causa peccato, defendi sine omnipotentia vel iustitia divinæ violatione non possit: Huius evidentia miseria, gentium Philosophos nihil de peccato primi hominis, sive scientes, sive credentes compulsi dicere ob aliqua scelera suscepta in vita superiore panarum luendarum causa nos esse natos &c. Apostolus autem amputat opinionem qua creduntur singula anima pro meritis anteacta vitæ diversis corporibus inferi. Ecce sublatum omne superioris vitæ peccatum. Iam vide ad quas angustias adversarium puræ velut naturæ miseras crepantem adigat: Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit, aut iniquitas, aut impotentia Dei, aut pena primi veteris peccati? Sed quia nec iniustus nec impotens est Deus, restat quod non vis, sed cogeris confiteri, quod grave iugum non fuisset nisi delicti originalis meritum præcessisset. Nimirum apertissimè concludit, aduersus eum qui velut puris naturalibus ea mala tribuebat, tantum abesse hoc dici possit, ut velit nolit ad confitendum peccatum adigatur, vel certè injustum vel impotentem esse Deum qui sine ullo præcedente peccato, tot

Lib. 2. contra Iul. cap. 1.

Lib. 5. c. 1.

Lib. 4. contra Iul. cap. 7.

Ibidem.

res miseris plebibus meritis. Quod pro se dicitur
absurdissime & falsissime concluditur, si Deus
potest sine ulla iniquitate vel impotentia sua
solus liberare suam voluntatis & solus domi-
nationis arbitrio, sicut illis miseris humanam
naturam institueret, quod magis est absurdum
Nec vero attinet solum tantum sed
& in alijs operibus suis passim docet, in illo
modo posse tantorum malorum causam quibus
puræ naturæ statum affligi posse dicitur
Deo tribui, sine debone iustitie vel potestate
suis. Nam in formis ad populum: Ma-
lorum omnium nostrorum causa peccatorum est. Et
eum sine causa dominum multis asserunt. Quod
est deus, omnipotens est deus, nullo modo ista pa-
teretur si non mereretur. Et in libro de civitate
divina questionum, questione 24. cum ratio-
cinando constituit mundum regi providen-
tia. Et nihil in eo casu fieri. Hoc, inquit,
constituitur, neque enim videtur ut quicquid in mundo
generatur, partem dimittit generari, partem nostra vo-
luntate. Deus enim quod hominibus optime, ut que in-
finitum longe atque incommensurabilem suam
est. Iustus autem regens & gubernans universa, nul-
lam partem unquam sine animarum iniuria, nullam
premiū meritis dandi. Meritum autem pena pecca-
torum. Et veritas quæ est recte scilicet. Et ubi
questionem octogesima secunda, omnes rimas
obstruit, per quas elabi posset, qui præsentis
vitæ miseria, sine peccati iniquitate contin-
gere posse crederetur. Cum enim studium protu-
lisset quæstionem in qua boni affligi molesti
sunt, quæstione omnium infirmorum semper
fuit & Christianorum, & maxime gentium
Paganorum, sic omnium suspiciones placare
fecit, ut si peccata removerentur non nisi
cum Dei injuria miseriam tantarum cumu-
lum in impios irumpere potuisset fateatur.
Sed ipsa tamen inquit, qui putant, nullam Deum
cum infirmis in dolores & laboribus videre, aut certe
si non audient in iustis Deum dicere, vel res huma-
nas non creare, arbitrantur, vel isemel statuisse ne-
cessitates futurorum, contra quas nec ipse aliquid facit,
ne ordinem rerum in se dispositionem instanti turbare
credatur, aut aliquid aliud opinatur quod Deus in
aliquid invalidus non possit a iustis ista mala prohibere,
dicendum est. Habes hic omnes nobiliores sus-
piciones hominum, juxta quas vel in injusti-
tiam Dei retorquetur, vel in providentiæ va-
ritate, vel in infirmitate ejus, vel in fata
ab ipso constituta, hoc est in ordinationem
ejus inmutabilem, qua constituitur, ut ille ordō
rerum ageretur, quo etiam iusti paterentur
mala, sub quo membro etiam Pelagianorum vi-
pera natura continetur. Ille quippe rerum
status immutabilis lege etiam iustissimos quos-
que cruciat malis. Videamus ergo, quid ad
illa ex Augustini mente dicendum sit: dicen-
dum est, inquit, nullam futuram fuisse iustitiam
in hominibus, si res humanas non crearet Deus, qui
omnis ista hominum iustitia, quam & terere annus
humani recte faciendo potest, & peccando amittere,
non in peccatore, aut in se, si esset, aliqua immuta-
bilis iustitia qua integra inveniretur a iustis, cum
ad eam converteretur; integra relinqueretur a

peccantibus. Item quæstio blanda, caventes enim
Quæ iustitia incommutabilis, utique. Deus est
ut eam pertingeret ab illis iustis ad se converteretur
res humanas non crearet. Et tibi proligatos eos
qui Dei providentiā mundum non curante
iustos affligi putant. Jam pergit ad eos qui
Deo sic ordinatū hoc fieri posse putant: Si vero
propter gravia peccata iustos faceret, quia contra
ordinem rerum in se dispositionem suam servare non
iustum esset, postquam dispositionem suam servare non
multum sed quia in se ipsam ordinem rerum in
miseriis potius iusti affligantur. Quid manes-
tius quam non posse Deum iustitiam in or-
dinem constituit ut in iustis peccatis iusti
affligantur. Quod ut clarioribus verbis apud
Scholasticos loquatur Augustinus, non est
aliud dicere, quam in iustum fore Deum, si
eum ordinem rerum in se in pura natura, live
in integra & sanctificata, si vel in alia quacun-
que institueret, ut in iustis peccatis iusti affli-
gantur. Ex quo aperit sequitur, potam na-
turam in qua providentiæ iusti iustique, vel
potius omnes omnino iusti innocentis tor-
quentur peccatis esse impossibilem, nec aliter
possibilem fieri posse nisi vel in iustitiam, vel
invalide semel tribuimus Deo, vel providen-
tiam adimamus, atque ita, quemadmodum
etiam contra Iulianum dixerat, caput fidei per-
damus, ut de eo angustius exegimus. Unde etiam
statim subiicit. In aliquo autem Deum esse invali-
dum ad repellenda mala, quæ in iustis patiuntur, quod
quid opinatur, ideo desipit, quia non intelligit, si
nescit si in iustis Deum dicere, ut nescit esse omni-
potentem an negare. Concludit itaque non alia ex-
causa hoc contingere nisi de peccato. & reli-
quius ejus hoc est ut ipse loquitur, vel de ipso
morbis non solum sanato vel de adiutorio medicina, quæ
ut agrotantibus nobis tam acerba imponere-
tur morbus meruit. Neque vero Philosophos, Manichæos, &
Pelagianos tantum, apud quos omnes so-
la pura natura sine gratia & sine peccato crea-
tura attribuitur, hoc argumento tergit Augu-
stinus, hypotheseis improbavit, tanquam qui
Dei maiestatem nefaria suarum hypotheseon
impietate violarent. Sed etiam ex ejusdem ip-
sius argumenti evidentis & certitudine gra-
vissimos cruciatus ipse usque ad finem vitæ
passus est. Cum enim nunquam intelligere
posset quo pacto anima rationalis, si nova
unaquæque a Deo crearetur peccati origina-
lis posset esse rea, nunquam etiam intelligere
consequenter potuit, quo pacto juxta illam
sententiam in qua anima parvulorum inno-
cens nasci videbatur, sicut Pelagiana heresis
asserbat, tot cruciatibus & miseriis sine vio-
lentiæ vel iustitiæ posset affligi. Audi ipsam
quanta ingenuitate ingentes animi sui angus-
tias ex hoc solo capite nascentes confiteatur,
& opem ut inde liberari possit licentia erudi-
tionis impleret, sed cum ad penas ventum sit
parvulorum, magis mihi videtur carior angustis, nec
quid respondere proferat invenit non solum de par-
vulis, sed de nobis, post hanc vitam illa damnatio, quæ
necesse

scym. 139.
de temp. c. 3.

24. 83. 99
quæst. 24.

Id. 9. 82.

Idem.

neesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christiana gratia sacramento, sed eas ipsas, quæ in hac vite dolentibus nobis versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tempus quam exempla deficiunt. Languescent agnitionibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciantur, debilitantur membris, privantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est utique, quomodo ista sine ulla sua mala causa iuste patiantur. Hoc est, demonstrandum est quomodo ista parvuli innocentes vel in pura natura, sicut hæresis Pelagiana statuit, vel juxta sententiam quæ animam sine peccati contagione in corpore creari credit, iuste patiantur.

Et quamobrem demonstrandum istud est, cum Deus sit vitæ mortisque dominus? Ut faciat de parvulis quod voluerit, cum parentibus peccantibus detrahi possent immortalitas, & ita in filios etiam innocentes natura mortalis propagari? Hæc enim sunt quæ Scholastici obvia, plana, vera, certaque esse ne dubitant quidem. Audi Augustinum multo sublimius & religiosius rimantem istius difficultatis anfractus: Non enim dici fas est, aut ista ignorante Deo fieri, aut eum non posse resistere facinorosis, aut iniuste ista vel facere vel permittere. Num quidem sicut illa animalia irrationalia recte dicimus in usus divini naturæ excellentioribus, etsi vitiosos, sicut aperte sunt in Evangelio videmus porcos ad usum desideratum concessos esse demonibus, hoc & de homine recte possumus dicere? Quasi diceret, nullo pacto. Et quæ causa differentia? An male est enim, sed rationale, etsi mortale, anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus premitur. Deus bonus est, Deus iustus est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum quæ sunt in parvulis causa iusta dicatur. Nempe cum maiores ista patiuntur, solemus dicere, aut sicut in iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri. Et de quibusdam

A exemplis, quæ Deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt, hominum consuetudine conceditur. Sed hoc in maioribus. De parvulis autem quid respondeamus, edisserere, si penitus nullum in eis sunt puniendi peccata iustitia. Nam utique nulla est in illis ætatis exanimantia. Nonne ridiculum est hoc suspicari, quod Augustino in mentem nondum venerat Deum esse vitæ & mortis auctorem? Esse absolutum creaturarum dominum? Mortalitem parentum peccantium etiam in filios non peccantes posse propagari, sicut patri auferatur peccanti seipsum, quo & innoxii filii carerent? Hæc enim sunt quæ vel limatius excogitata proferuntur. Nempe hæc ipsa sunt quæ Augustinus erga creaturam rationalem quæ est obiectum iustitiæ & iniustitiæ, nullo modo sine culpa creaturæ vel iniustitiæ, vel infirmitate, vel ignorantia creatoris fieri posse testatur, & in scriptis suis tota vita asseverantissimè testatus est. Idcirco enim passim contra Pelagianos, contra Manichæos, contra Philosophos qui mortalitati parvulorum vel in puris naturalibus procedunt ista tribuebant, semper clamat. Mundus regitur divina providentiâ, Deus bonus est, Deus iustus est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est; tantorum ergo malorum quæ parvuli patiuntur, iusta causa proferatur. Et reclamantibus, istum Deum ordinem suæ voluntate disposuit, respondet Augustinus; Nec ipse iustus est, quia ita disposuit ipsum ordinem rerum ut iusti vel innocentes immeritis poenis affligantur. Ex quibus perspicuum est nunquam Augustinum tantas afflictiones, quantas etiam parvulos in hac mortalitate pati cernimus, cum divinæ providentiæ attributis conciliare potuisse, si natura vel ab initio pura, vel etiam parentibus licet peccantibus, in posteritatem quoquo modo expers iniquitatis, nasci poneretur.

B

CAPUT VIII.

Iustitia Dei funditus evertitur juxta Augustinum per statum puræ naturæ.

E T quamvis Augustinus in superius allegatis, & alijs non paucis locis indeterminate semper colligat, Dei providentiæ regentisque mundum, vel omnipotentiam, vel bonitatem, vel scientiam, vel iustitiam laedi, si miseria mortalitatis huius sine peccato creatura rationalis pateretur, lapsissimè tamen adversus eosdem naturæ puræ fabros Pelagianos, determinatè conficit iustitiam Dei funditus tolli, nec ullâ ratione posse defendi. Quisquis enim Deum verum colit, sicut Pelagiani se colere fatebuntur de Creatoris omnipotentia, & bonitate non facile dubitat. Nam statim in initio symboli Apostolici quod omnibus in ore Christianis est, Ecclesia Christiana profiteatur, Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cali & terræ. Quomodo ergo facile neget

A supremum omnium Creatorem esse omnipotentem qui creavit omnia? Esse bonum qui dedit omnia? Esse scientem atque sapientem qui excogitavit omnia? Sed hæc supposita fide, iustitia statim tota periclitatur tot tantorumque miseriarum immisso- ne sine ullo immerito præcedentis iniquitatis; propria enim iustitia materia est suum cuique tribuere, quomodo autem innocenti tanta miseria debeat, & consequenter iuste suum tribuatur, quacumque vel integræ, vel puræ naturæ suppositione, nunquam intelligi posse innumeris locis Augustinus docuit. A qua doctrina quia multa pendent, opera pretium est attendere, quantâ certitudine & constantiâ, Pelagiani Augustinus eam objecerit, & quom nihil ei vel in speciem responderi ab eis posse judicaverit, qui puram naturam velut omnium

omnium istarum miserationum fontem mordi-
cus tuebantur. Itaque Iulianus qui præ cete-
ris Pelagianis naturæ puræ miserationumq; om-
nium velut naturalium buccinator erat cele-
berimus; ut jam aliquoties ex proprijs verbis
Iesus declaravimus, ita retundit ex considera-
tione iustitiæ Dei: Deus autem iustus si tanta par-
vulorum mala quanta nunc dicere non sufficio, nihil pec-
catum trahentibus irrogaret, sicut ponebat ratione
puræ naturæ Iulianus; magis appareret iniustus.
Et lib. 3. ejusdem operis: Malum si nullum (par-
vuli) ex origine traherent, nunquam cum viris vel
corporalibus nascerentur. Deus enim qui est anima-
rum, ipse est etiam corporum conditor, qui utique
humane in ipsa conditione naturæ vitia non infligit
inmerito. Et lib. 6. Contra cuius (Ecclesiæ) visi-
cera, sicut acutis telis tibi videris armatus; de iusti-
tia Dei contra iustitiam Dei colligens argumenta.
Tunc enim est Dei vera iustitia, si grave iugum super
filios Adam non est iniustum. Quomodo autem non est
iniustum iugum grave, si nullum est in parvulis
malum, propter quod in se iugo prematur gravi?
Hoc autem iugum grave miserationum omnium
pondus comprehendit, quo genus humanum
in hac ætterna mortalitatis atteritur, à primis
fletibus nascentium, usque ad extremos gemi-
tus morientium. Hoc autem iugum non est
aliud quam illud quod pura natura secum tra-
hit & puræ naturæ munus re ipsa censetur esse
Iulianus. De cuius proinde iugi iniustitia sæpè
conqueritur Augustinus, si vera esset Pelagia-
na sententia, quod eo genus humanum sine
peccati iniquitate premeretur. Nam in eod-
em libro: Quod si falsum esset (quod scilicet ex
iniquitate parentum sumus rei) profecto iugum
grave super filios Adam nullo modo iniustum esset. Et
lib. 1. operis imperfecti 6. potius non potest ulla iustitia ratione defendi: quia
misericordia generis humani, à qua nullum humanum ab
exortu usque ad obitum videmus alienum, non per-
tinet ad omnipotentem iustum iudicem, si non est ori-
ginale peccatum. Et multis interpolitis: Ex hac
aquitate, grave iugum est super filios Adam à die exi-
tus de ventre matris eorum, quod omnino esse asseris
iniquum, qui negas originale peccatum. Ostende
enim iustum esse ut cum tam manifesta miseria, vel
ad tam manifestam miseriā nascatur, à quo
peccatum originale non trahitur. Et iterum: Erra-
tis, vos potius iniquum cogimini confiteri grave
super parvulos iugum, si quemadmodum nullum
habent proprium, ita nullum trahunt originale pec-
catum. Et aliquanto post: Dic ergo, qua iniustitia
retributionem sit parvulis, grave iugum tam magna
manifeste q; miseria. Et quibusdam interjectis:
Deinde si aggravata aetas illa (parvulorum) ini-
quitate iudicis convincit ut dicis, itane non est ag-
gravata gravi iugo super filios Adam? Et tamen
non est hinc iniquitas Deus; ac per hoc merito est ag-
gravata. Nullum est autem hæc aetatis meritum
malum; si non est originale peccatum. Et iterum
efficacius: Tu facis iniustum Deum, sub cuius om-
nipotentis cura, cum videas gravi iugo miseria par-
vulos premi, nullum eos peccatum habere contendis,
simul accusans & Deum & Ecclesiam: Deum qui
dem se gravatur & affligitur numeris. Et

aliquanto post: Vos autem qui omnipotentem Deum
non negatis, in gravi iugo parvulorum, credi volitis
iniustum, negando originale peccatum. Et libro
secundo illius postremi operis contra Iulia-
num: In illo gravi iugo, quo etiam parvuli premun-
tur, quomodo iustus est Deus, si nullus nascitur
reus? Et rursum: Ipsa te convincit in parvulis
æquitatis Dei, quam (forte quæ) magna est ini-
quitas, si iugo gravi premuntur & parvuli, sine
ullo merito vinculoque peccati. Dies me peccatū
deficeret, si loca omnia recensere velim,
quibus iniquitatem Dei manifestam esse con-
cludit, si tantarum miserationum iugum, quo vide-
mus humanum genus etiam in parvulis premi,
Deus innocentibus in creatione iuxta statum
puræ naturæ à Iuliano prædicatum imposue-
rit. Quod iugum ideo toties tanta cura com-
memorare se dicit, ut cervicem eius si non inflige-
ret frangeret, hoc est ut illius iniustitiæ con-
sideratione velut invictio argumento duritia
Pelagiana frangeretur, quæ statum puræ natu-
ræ velut iugum tot miserijs oneratum hu-
mano generi sine ullius merito iniquitatis im-
ponebat. Hinc enim iniustitiam quam in-
ferebat Deo, etiam nulla iugi facta mentione,
sed clarissimis verbis miseriæ magnitudinem
ponderans, exprobrat passim istis adversarijs
suis in omnibus libris suis: Iudicia Dei vos
evertitis, qui generis humani miseras incipientes à
parvulis, sine ullo peccati merito fieri dicitis. Et
in libro secundo, cum Iulianus prædicaret
æquitatem Dei: Propter quid ergo, inquit, affli-
guntur parvuli si nullum habent omnino peccatum?
An omnipotens & iustus Deus iniustus penas à tot
innocentibus prohibere non potuit? Et inferius:
Cur non potius miraris universi generis humani ad
exordium nativitatis totam miseriā, ut nemo bea-
tus, nisi ex misero, neque nisi post hanc vitam ma-
lus omnibus caveat, cui per Dei gratiam præstita ut
ut careat? Et hoc mirando te corrigi ab illo
errore quo scilicet eas institutioni puræ natu-
ræ tribuis, & iustum Dei iudicium in ge-
neris humani non iniusta afflictione cognoscis? Hoc est, ut
non agnoscas ex magnitudine miserationum
quibus affligimur, & ex iustitia Dei erro-
rem esse, quo genus humanum tot miserijs
sine peccati merito affligi posse deliras? Nam
hoc insani cæcæ delirium esse multo infe-
rius apertissime profitetur: Nam si sano cerebro
considerares humane vite miseras à primis fletibus
infantium usque ad extremos gemitus morientium,
videres profecto quod nec ego nec tu, sed ille Adam su-
per caput horum & causa malorum: quod volens vi-
dere clausis oculis clamas, & iustum Dei esse iudicium,
& non esse originale peccatum. Quæ duo inter se quam
sint contraria procul dubio cerneret, si sanum caput
haberet. Et utrimque conjungens, iugum
istud videlicet toties commemoratum, in-
gentelque miseras, ut quid esset iugum istud
exponeret: Cum dicis nullum peccatum parvulis
imputandum, iniustum facis Deum, qui eis grave
iugum à die exitus de ventre matris imposuit. Quod
est Scriptura non diceret, quis tam cæcus est nunc
qui non videat miseriā generis humani, à fletibus
incipere parvulorum &c. Si autem reatus iste ori-

genia à Scriptura sancta proditur, & ipse se prodit, videlicet ex ista miseriarum magnitudine quæ innocentibus imponi sine peccati iniquitate non potuit. Hæc aliaque plurima quæ adduci possent ratioque prolixitatis prætermittimus, sine ulla quantum arbitror, ambiguitate probant, verissimum esse quod supra diximus, nulla ratione secundum Augustini mentem sexcenties explicatam defendi posse iusticiam Dei, si miseriam potius naturæ huma-

no generi sine merito præcurrentis iniquitatis imponeret. Hoc enim est impossibile illud quod Pelagianis toties tanta verborum acrimonia tanta rationandi certitudine, tanta veritatis securitate exprobat. Illi quippe hoc asserebant reipsa factum, quod Scholastici fieri posse dicunt: ut sine ullo peccato vel proprio vel alieno genus humanum tot calamitatibus affligatur, quot ille status infallibili lege post se trahit.

CAPV T IX.

Non procedunt Augustini argumenta ac testimonia ex hypothese status gratiæ & supernaturalis.

QVAD ad istam luculentissimam doctrinæ claritatem cum aliquo probabilis colore responderi possit, fateor equidem prorsus ignoro. An forte Augustinum loqui ex suppositione præsentis status, quo homo in gratia conditus, & ita consequenter ad supernaturalem statum elevatus & in felicitate miseriarum experie collocatus fuit? Hoc enim videor mihi semel respondentem quemdam audivisse, cum uno loco ex tot additis inopinatè premere- tur, nec satis ei occurreret, quid respondere posset. Sed profectò quisquis non nimium superius ea quæ hoc tractatu diximus ponderaverit, facile videbit nihil absurdius, & à veritate alienius posse responderi. Nam in primis quid illa hypothesis ad purgandam Scholasticorum doctrinam facit? Ipsi enim aperte decantant Adamo solo peccante & ex Paradisi felicitate in mortalitatis miseras delabente, sine ulla iniquitate parvulos eodem tectus mortalitatis iugo potuisse premi. Hoc enim similitudine humanorum iudiciorum, juxta quæ filios bonis ac privilegijs propter sola parentum peccata spectari fas putatur, velut extra controversiam positum probant. Ipsi rursum aperitissime docent, non solum Adamum & parvulos sed etiam universum humanum genus mortalitatis ærumnis permitti sine ulla Dei iniquitate potuisse, quantumvis cum libera videlicet voluntate sua, Deus in paradisi felicitate collocasset. Ipsi denique vel potius eorum aliqui palam docent, Sanctos omnes imò Beatos omnes nemine excepto, ad æternas pœnas sine ulla Dei iniustitia damnari posse. Quid igitur ad propositum facit, etiam si Augustinus, humanum genus in paradisi felicitate sine ulla illis collocaum esse supponeret?

Sed ut paulò pressius talem hypothese consideremus, quid ineptius, quid absurdius, imò quid stultius ac delirius, ab Augustino tanquam confessum, ab adversario supponi posset, quam id cuius contradictorium expugnandum erat, & quod adversarius ejus mordicus tuebatur? Iulianus enim, totaque hæresis Pelagiana velut anchoram sacram, unde tota erroris illius pendeat salus, ista duo dogmata tuebatur, quod Adam sine pecca-

to sit non peccaret, mortuus esset; quod infantes cum omnibus videlicet illis quas videmus miseris in illo statu nascerentur, in quo Adam ante pravocationem fuit. Quid igitur insanius, quam contradictorium thesisi sui antagonisse velut certum sumere, & ejus doctrinas capitales, quibus tota erroris moles nititur velut falsas ante certamen convictasque supponere? Nonne has in primis oppugnare, revincere, evertere oportuit, ne alioquin turpissimo disputationis ludibrio principium petere, & ab adversario, vel quolibet Philosophæ tyrone velut imperitus & stolidus disputator exploderetur? Nam tali probationis compendio, quo id velut extra controversiam sumitur, quod in questione versatur, id falsum supponitur, quod tuetur adversarius, omnes hæreses facile quilibet de Foro profligaverit. Cujus absurditatis atque stoliditatis, quia nemo Scholasticorum qui aliquid litteris mandandum censuerit posteritati, se fuisse existimari velit, non inferiorem quæso de Doctorum omnium principe nos opinionem habere sinant: alioquin & Ecclesia periclitabitur victoriam infirmitatibus & fraudibus partam de Pelagianis vendidisse.

Sed bene se habet quod ipse sanctus Augustinus propositam hujusmodi opinionem, de se removerit. Plurimis enim scriptorum suorum testimonijs patet, se optime intellexisse hypothese Pelagianam, quæ parvulos in puris naturalibus nasci statuebat, illamque non velut falsam supposuisse, sed per justitiam evidentiam & certitudinem convicisse. Quid enim aliud sibi voluit illæ emphaticæ eversiones quibus adversarios per naturalia delirantes petiit, Vos quod dicitis non potest ulla iustitia ratione defendi: Vos erratis: vos iniquum cogimini confiteri grave iugum: vos qui omnipotentem non negatis Deum credi vultis iniustum: Iudicia Dei vos evertitis: vos iniustum facitis Deum qui generis humani miseriam sine ullo peccati merito fieri dicitis. Quid aliud illæ quibus invadit Iulianum? Tu omnino asseris iniustum Dei iudicium: Tu facis iniustum Deum: Ipsa te convincit aequitas Dei: Osten- de iustum esse ut cum tam manifesta miseria nascatur parvuli sine ullo merito vinculoque peccati? Quid & illæ? Cur non miraris humani generis miseriam? Cur non mirando ab illo errore te corrigis? Clavisi

oculis clamas iustum esse Dei iudicium, & non esse originale peccatum.

Quid enim significant vel significare possunt alia ista, nisi prorsus impossibile esse, ut status puræ naturæ quem prædicabant tot miseris cumulat cum divina equitate consistat? Nam illa duo ex nulla hypothese quam negasset adversarius, sed ex ipsis terminis ita repugnare ut conciliari nequeant apertissime dicit, quando pro ratione subiicit: *Quia duo inter se quam sint contraria procul dubio cerneret si si sanum caput haberes.*

Quod si necdum quispiam induci possit ut credat, non ex hypothese, sed ex ipsa naturæ iustitiæ Augustinum arguere, & puræ naturæ statum evertere, velut ex ipsa sua formali ratione divinæ iustitiæ repugnantem, audiat illa clariora, quæ haud scio an non perinde atque in terminis puræ illa naturalia velut iniusta subvertant. Nam libro tertio B

Lib. 3. cont.
Fulcr. cap. 4.

contra Iulianum primitus & ante omnia præmittit Augustinus hypothese adversarii sui de puris parvulorum naturalibus, ut eum expugnare possit: *Naturam dicit humanam innocentia dote locupletem.* Hoc est naturam humanam ab omni peccato innocentem nasci; quam quia paulo ante etiam adoptionis expertem esse dixerat, consequenter eam in statu puræ naturali, sine virtute, sine vicio, ut alibi loquitur, nasci fatebatur. Iam vide quo pacto illum ipsum suppositum à Iuliano puræ naturæ statum, ex ipsa divina equitate tali statui diametraliter repugnante coavellat: Respondere, igitur, quo merito tanta innocentia nonnunquam ceca nonnunquam surda nascatur: quod vitium etiam ipsam impedit, fidem. Et mox: Iam vero quis ferat, quod ad ipsum spectat animum, imaginem Dei innocentia, sicut asseris, dote locupletem fatuam nasci, si nulla ex parentibus mala merita in parvulos transeunt? An ita est quisquam vestram fatuus ut fatuitatem nullam malum putet? &c. Quis autem nesciat, quos vulgo moriones vocat, natura ita fatuos, ut quibusdam eorum panis sensus pecoris conferatur? Et non vultis fateri genus humanum ex initio quo deseruit Deum, trahere damnata originis noxam, his omnibus dignissimam penam &c. Nonne perspicuum est hypothese puræ naturæ ex ipsa nuda puræque Dei iustitiâ neminem sine meritis affligente subverti? Nonne verba ipsa clamant ex tot miseris naturam conterentibus, convinci fallum esse id quod Iulianus dixerat, naturam esse innocentie dote locupletem? Audi aliud magis adhuc, si dici potest, manifestum, quo ex divina iustitiâ in tot miseris infligendis elucente, ipsam illam naturam deum innocentiam quæ in pura natura prædicatur, nominatim velut impossibilem subruit: *Si tibi*

Lib. 11. oper.
imperf. f. 49.

A placeat innocentia parvulorum, remove ab eis, si potes grave iugum quod est super filiis Adam a die exitus de ventre matris eorum. Sed puto quod scriptura quæ hoc docet, melius te noverat, quid esset innocentia creatura & quid iustitia Creatoris. Quis autem non videat, si habent parvuli qualem prædicat innocentiam, in gravi iugo eorum Dei non esse iustitiam? Porro quia in iugo gravi eorum divina iustitia est, non est in eis talis qualem prædicat innocentiam. Et libro secundo ejusdem operis imperfecti, Pelagianam hypothese in his verbis de morte refert: *Quam vos homini, etiam si non peccasset dicitis naturam fuisse venturam.* Et mox: *Quis miseris vos cum sine ullo peccato accidere dicitis parvulis, iniustum Deum adversus eos dicitis.* Verba locorum istorum clara sunt, conclusio perspicua, ratio cui argumentum nititur sole nitidius lucet.

Itaque nihil addo, ne divini eloquii quo Ecclesia per Augustinum Pelagianos vicit, obtundatur sapor. Vnum tantum dico tam apertam, tam luculentam, tam invictam Augustino visam esse pugnam inter innocentiam creaturæ, qualis in statu puræ naturæ prædicatur, & miserias quas sibi confersa habet, ut palam dicat, ex isto laqueo exiri sine violatæ divinitatis impietate blasphemique non posse. Nisi forte, inquit, tibi in hac questione laboranti, Deus iustus quidem sed impius quodammodo subvenire poterit, qui suis imaginibus ne innocentes gravi iugo miseria premeantur, subvenire non potuit: ut enim dicitis voluisse quidem quia iustus est, sed non potuisse quia omnipotens non est. Atque ita de his angustis exeat, ut sui caput perdat, qua fide primis in symbolo confitemur credere nos in Deum Patrem omnipotentem. Deus igitur tam, videlicet puræ naturæ fabricator, in tot & tantis malis quæ parvuli patiuntur, AUT IVSTITIAM, AUT OMNIPOTENTIAM, AUT IPSAM CVRAM RERV HUMANARVM est perditurus. Quodlibet autem istorum dixeris, vide quid egeris. Copiosa est qua blasphemie impietatem contrahi notat, quam paulo post exsertit ponit: *Vide ne tu potius reus sis qui blasphemias istam Sanctorum martirum Deum. Dicit te colere omnipotentissimum, a iustissimum, misericordissimum Deum, sed ipse est omnipotentissimus qui grave iugum quo premebatur filij Adam ex die natiuitatis sue procul dubio ab eis posset auferre, imo nec ullo modo imponeret, imponere permittere nisi peccata in eis cum quibus nati sunt inveniret, quorum reatum renata ille ipse misericordissimus solveret.* Si ergo te delectaret divina iustitia videres profecto quid ex ipsa venias non uti ne inultis a parvulis incipiens nota omnibus humana miseria &c.

CAPVT X.

Non loquitur Augustinus de pœnis formaliter ut sunt correlativum culpæ, sed materialiter de quibusvis malis prout affligunt creaturam rationalem.

P I C E T jam refellere vel referre aliam non tam solutionem quam elusionem doctrinæ constantissimæ sancti Antistitis. Dicit enim non-nemo Augustinum formaliter de pœnis loqui, hoc est neminem puniri à Deo posse propriè nisi culpa præcesserit & in hoc esse perspicuam divinæ iustitiæ cum innocentia repugnantiam. Nihil tamen vetare quo minus malo aliquo seu miseria sine ulla culpa præcedere innocens creatura a Creatore crucietur. Sed illam non esse propriè pœnam, utpotè quæ essentialiter culpam respicit velut correlativum suum. Ita nihil in auctoribus sacris tam manifestum est, quod non, si cum sensibus nostris præoccupatis pugnet, nescio quo proprio opinionis amore perturbetur. Ostendendum igitur nobis est nec ombra quidem exigua pugilis nostri scripta præbere, sub qua talis responsionis infirmitas, vel potius fa sitas lateat: sed potius pœnæ ubique, non de pœna sub ratione pœnæ, sed de malo sub ratione mali loqui, de afflictione sub ratione afflictionis, de miseria sub ratione miseriæ, hoc est de malis ac miserijs quatenus felicitatem vitiant, animam cruciant, quietam voluntatem creaturæ rationis affligunt: Et inde concludere, hoc necessario esse pœnam ejus, nec ei ulla pacto infligi ab omnipotenti & justo Deo, vel aliunde accidere posse nisi culpa præcedat, quæ tale malum, afflictionem, miseriæ cruciatumque mereatur. Nam hoc in primis sibi vult illud solidissimū ejus contra Manichæos fundamentum: *Creatura præstantissimæ, hoc est* *lib. 7. de nat. et prop. 7. rationalibus spiritibus hoc præstitit Deus ut si nolint, corrumpi non possint.* Non enim dicit ut puniri sed ut corrumpi non possint. Item illud: *Si peccatis delectis miseria perseverat, recte deformati dicuntur ordo atque administratio universi.* Hoc & illud contra Pelagianos: *Neque enim sub Deo iusto miser esse quisquam nisi meretur potest.* Et rursus: *Neminem sine mali aliquo perire quod non meretur.*

Neque enim hic ulla pœnæ sub ratione pœnæ mentio est, quasi illa nemini infligi possit absque peccato, sed de ipsis malis quibus aliquis miser fiat. Est autem certissimum in statu puræ naturæ hominē fore miserum: Docent enim Scholastici hominem in isto statu non differre ab eo qui nunc nascitur, nisi ut nudum à spoliato, neque nunc excepto peccato esse deterioreni. Est autem fidei Catholica hominem propter malorum istorum putæ etiam naturæ adherentium seriem, nunc esse miserum: *Homo, inquit Iob, natus de muliere brevi vivens tempore repletur multis miserijs.*

A Et Apostolus: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee.* Infelix ego homo, seu ut Augustinus legit, *miser ego homo qui me liberabit de corpore mortis huius.* Cum ergo afflictiones hujus vitæ, morbi, mors, repugnantia carnis & spiritus, nunc miserum reddant hominem, miserum etiam in statu puræ naturæ sine peccato reddidissent. Quod sane & Philosophi gentium ingenuè fassi sunt, qui Augustino teste, *vitam istā fallacia miseriæque plenissimam non opinati sunt nisi divino iudicio contigisse.* Unde ibidem dicit Ciceronem in Hortensio multa quæ videmus & gemimus de hominum vanitate atque infelicitate dixisse, *Qui & libro de Republica conqueritur hominem non ut à matre, sed ut à nova natura editum.* Denique quia homo in tot malis puræ naturæ affectibus naturaliter quietem desideraret, quæ nullam corporis molestiam pateretur. Hoc enim eodem Augustino auctore consentientibus gentium Philosophis *homines sine magistro, sine ullo doctrinæ adminiculo, sine industria vel arte vivendi, velut naturaliter apti sunt.* Igitur cum istud affectus qui non posset in illo statu, necesse est cruciaretur, & proinde miser esset, juxta illud item certissimum Augustini pronunciatum: *Qui appetit, quod ad pasci non potest, cruciatur &c. nihil autem magis in animo concupiscit sine miseria: nec miseria & beatitudo in uno homine simul habitare consueverunt.*

Et sane quis mente sobria perpetuum illum mentis & spiritus contentū quem etiam pura natura pateretur, intuens negare posset tunc hominem miserum futurum esse? Vellet enim cedere sibi concupiscentiam quod non fieret, ergo miserum esset dum perpetuo ejus appetitu & renitu torqueretur. Nam ut Augustinus ex Philosophorum etiam sensu tradit, velle quod non debeat, hoc ipsum miserum est. Item quæ, aliter beatum esse neminem posse nisi habendo quod velit & nihil patiendo quod nolit. Miser igitur omnino esset homo in illo statu. Cum igitur ex professo doceat Augustinus impossibile esse ut homo miser sit, nisi hoc peccato mereatur, liquet sane Augustinum distinxisse statum puræ naturæ non ex pœnis sub formalitate pœnæ, sed ex hoc nude quod affligunt, cruciant, angunt, miserum facient sine peccato præcedente.

Hoc igitur ipsum, in oppugnandis illis quas diximus hæresibus positibus, spectasse Augustinum, sexcentis testimonijs ostendi posset. Nos paucis, sed perspicuis contenti erimus, quorum pleraque etiam supra recensuimus. Nam malo sub ratione mali nitebatur, quando supra dixit: *Video me in malis*

Et apud te non est iniquitas, nonne restat in pro iniquitate crudelis hominem? Quid manifestius? Et illud contra Iulianum: Deus tuus in tot ac tantis malis que patiuntur aut infirmis, aut omnipotentiam, aut ipsam curam rerum humanarum perditurus est. Et illud: Suorum tantos cruciatus conspiciunt parvulorum, ut sub Creatore iustissimo nullo modo imago eius in tanta aetate tanta mala pateretur, nisi esset originale peccatum. Et illud: Malorum omnium nostrorum causa peccatum est; non enim sine causa homines ista mala patiuntur. Iustus est Deus &c. nullo modo ista pateretur, si non mereremur. Et illud: Deus iustus si tanta parvulorum mala nihil peccati irabentibus irrogaret magis esset iniustus. Et illud: An ita est quisquam vestram salutem ut facerentem nullum malum putet? Et non vultis fateri genus humanum trahere damnate originis noxam. Rursum miseria sub ratione miserie nitebatur, quando dixit: Numquam istorum esset eterna miseria nisi esset magna malitia. Et illud: Miseria generis humani non pertinet ad omnipotentis iustum iudicium si non est originale peccatum. Et illud: Ostende iustum esse ut cum tam manifesta miseria nascatur, à quo peccatum originale non trahitur. Et illud: Iudicia Dei vos everit ut qui generis humani miseria sine ullo merito fieri dicitur. Et illud: Cur non mirari universi generis humani totam miseriam, & hoc mirando te corrigis ab illo errore &c. Et illud: Si sano cerebro consideras humana vite miseria, videres profecto quod Adam fuerit caput horum & causa malorum. Et illud: Quis tam cecus est, ut non videat miseriam generis humani, ut scilicet inde creatum colligat? Et illud: Si te delectaret divina iustitia videres profecto, quod ex ipsa veniat nota omnibus humana miseria.

Denique afflictione quacunque nitebatur, quatenus pati aliquid facit contra voluntatem, quando dixit: Quod invitus facerem patime potius quam facere videbam, & id non culpam sed penam esse indicabam, quia me non iniuste plecti te iustum cogitans cito fatebar. Et illud: Propter quid affliguntur parvuli, si nullum habent hominum peccatum? Et illud: Languescent egredimur torquentur doloribus &c. Denique ostendit quod utique quomodo ista sine illa sua mala causa iusta patiuntur. Et illud: Deus iustus est &c. tantorum ergo malorum causa iusta dicitur. Et illud: Propter quid ergo affliguntur parvuli si nullum habent omnium peccatum? Et illud: Quod iherusalem Dei iudicium ex generis humani non iniusta afflictione cognoscere. Quod si præter hæc humana iniqua supra proluxus allegavimus per apostolorum & adversariorum testimonij, quibus ostendatur nonquam Augustinum ex poena formaliter sub ratione poenæ contra Pelagianos arguisse, ut inde peccatum præcedere deberet concluderet, sed semper ex ipsis materialibus, ex miserijs, ex cruciatibus, ex afflictionibus, ex iugo calamitatum quibus inviti preprimur, culpam collegisse præcedentem, hoc est, ex illis materialibus malis collegisse poenam culpæ formalem. Quem enim in alium sensum, quo probabilitatis eo-

lore torqueri possunt ista verba doctissimi Patris: Unde potuerunt in tantum malum rueri, fatuitatis, si nulla origini debetur pena vitæ? Et illa: Itane vero tantam parvulorum mala, tu qui non invides, non vides? Et illa loculentissima: Omnis commemorare quæ mala in hac ipsa terra, & in hac ipsa panem omnes patientur infantes, & quomodo explicetur quod dictum est, grave iugum super filios Adam &c. Quæ utique mala sub iusto & omnipotenti Deo non irrogarentur eius imaginem, quibus malis in virtute exercere infantilis ætas non potest dici, si nulla ex parentibus mala merita traheretur. Et illa adhuc apertiora: Hæc autem mala parvulorum non ea que habere negantur à vobis, sed quæ perpetuuntur ad omnibus nobis, tu præmittis omnino nec respicis: exspatiaris ibi vir discretissimus & exeres ingenium ac linguam tuam in laude naturæ. Natura ista in tantas & tam manifestas collapsa miseria &c. Et illa quavis luce clariora: Quid apertius quam quod ait Apostolus peccatum in hunc mundum intrasse &c. Quod si probare idem cogeretur Apostolus ipsam humani generis miseriam testem daret, quæ incipit à gemitibus parvulorum, & usque ad decrepitorum genus pervenit. Nullo enim modo sub cura omnipotentis & iusti eadem tam magna miseria natura irrogaretur humana, nisi in duobus hominibus tota de paradisi felicitate in hanc infelicitatem peccati merito pelleretur. Ex ipsa videlicet spectabili omnium oculis miseria quam Iulianus velut naturalem prædicabat, invide se colligere putat veram esse Christianam fidem in verbis Apostolicis fundatam, quæ tradunt præcessisse peccatum. Quod & alibi eodem modo conficit: Die causam parvulorum, dic regnum, & cur recens nato ista contingunt? Quis non vis verba Apostolica sic accipere, quemadmodum accepit ex quo est instituta Catholica Ecclesia, & quemadmodum si in tam perspicuis malis confiteretur naturam. Et tamen mensura & numero & pondere disponens omnia, neminem finit mali aliquid perpeti quod non meretur. Non video sane mihi velimus de victoria non de veritate contendere, qui fieri posset, ut adversus tam crebra, luculentaque testimonia, vel fingi posset Augustinum contra Pelagianos Manichæosque dissonantem ex poena formaliter sumpta, argumentum ad culpam ducere. Omnis namque unanimi altissimaque voce clamant, hoc eum velle, quod illa quæ oculis quotidie spectamus mala, afflictiones, miseria, cruciatus, aut quocunque voces nomine, cum quibus humana natura oritur atque moritur, & sub quibus omnium infelicitas gemit, convincant necessario præcessisse peccatum. Alioquin enim nulla ratione ab iniustitia posse defendi Deum, qui creaturam innocentem tantis miserijs titulo poenæ naturæ, ut asserbat Iulianus, mancipaverit.

Itaque non ex poena formaliter sumpta sed potius ex contrario ex materialibus illis miserijs animum cruciantibus culpam colligit Augustinus: & consequenter ex eo quod sine culpa infligi nequebat, colligit etiam esse supplicia, hoc est esse poenas formales.

Quomodo

Quomodo enim posset Augustinus sine ridicula principij petitione supponere, illa mala quæ parvuli patiuntur esse pœnas formaliter sumptas ut inde culpam colligat, cum hoc ipsum directè & in terminis negaret Iulianus? Tantopere quippè negabat omnes illas parvulorum miseras esse supplicia seu pœnas formaliter sumptas, ut eas nec mala quidem nominanda esse censeret, sed à Creatore non puniente sed instiutante creaturam suam naturaliter profluxisse. Hoc enim jam supra aliquoties demonstravimus.

Hoc testatur etiam discretis verbis Augustinus: Sine dubio fateris rebellem esse concupiscentiam & supplicium non fateris, quod adversus seipsum bellum geris. Ecce fateretur concupiscentiam esse rebellem voluntati & consequenter molestam, sed non esse pœnam formaliter quod supplicium dicimus. Et alibi: Mortem quæ omnes moritur non vis ex peccato in omnes esse originaliter transmissam ne cogaris fateri simul etiam originaliter transisse peccatum. Sentis quippe quævis iniquum sit sine merito transisse supplicium.

Ecce apertissime testatur Augustinus Iulianum nolle mortem (& ea eadem ratio de ceteris omnibus malis) esse supplicium, hoc est, pœnam esse formaliter sumptam, imo nec ex peccato quidem accidisse, ne per istam confessionem culpam fateri cogeretur. Quomodo ergo Augustinus adversus eum posset nisi delirando supponere, quod mors cete-

raque mala sint pœnæ formaliter sumptæ? Mala igitur illa materialia quatenus naturam rationalem doloribus torquent & amorè rationalis ac liberæ voluntatis frustrant, urget semper Augustinus, & inde concludit fieri nullo pacto posse ut in illo puræ naturæ statu, quem Iulianus assererat, sine culpa præcedente ex voluntate Creatoris adhaerent. Quod ex nulla fortassis luculentiori probatione cernere licet, quam ex ea qua supra latè declaravimus, hoc ipso esse aliquod malum creaturæ rationalis, adeoque miseriam, quo diligitur bonum quod ei tollitur. Nam inde statim conficit hoc accidere creaturæ innocenti nullo modo posse nisi per injustitiam Creatoris. Loca superius fusè recensita vide. Hic unus sufficit: Si amaretur patria magna pœna est exulare à patria: si autem non amaretur patria peior est cordis pœna. Pœnam hic vocat magnam, magnum malum. Nam statim subiicit: Parvum malum est in hominis corde qui societatem non querit sanctorum qui non desiderat regnum celorum? Iam vide quomodo statim inde colligat non posse extra injustitiam tam magnum imo vel parvum innocenti infligi malum. Hic, inquit, defende iustitiam Dei, quare vel parva pœna, id est parvum malum, infligitur innocenti in quo nullum invenitur omnino peccatum, videlicet juxta tuam Pelagiani hominis de puris naturalibus hypothesein.

CAPUT XI.

Nullum qualecunque malum inferri à Deo potest creaturæ rationali sine culpa. Luculenta Augustini testimonia.

VT verò omnis omnino tergiversandi ansa tollatur, non fuit contentus Augustinus ex generali illo inferiarum omnium iugo, concludere, quod injustus Deus sit, si illud humano generi sine culpa per puræ naturæ creationem vel aliâ quâcunque ratione imposuerit, sed etiam ex singulis particularibus malis tam ingeni quam corporis invictissime sequi docet falsam esse puræ naturæ suppositionem, & injuriosam Deo, falsam inquam, & injuriosam Deo, non vi alienius hypotheseis, quod primi homines in gratia creati sunt, vel vi creationis ad supernaturalem statum elevati, sed nudè ex eo duntaxat quod non solum non illud grave totius mortalitatis iugum, sed nec ullum quidem ex illis omnibus singulare malum, quod sive mors, sive corporis corruptibilitas, sive ingenij tarditas, sive aliud quodcunque miserie genus, quod Pelagiani humanæ naturæ velut puræ tribuebant, innocenti creaturæ inferri possit sine iniquitate Creatoris.

Mortem illam corporalem nemo sanus dubitat esse grave creaturæ rationalis malum. Hoc Pelagiani ex natura ut brutis adhærere statuebant. Negat Augustinus hoc posse fieri, vel scire injustum esse Deum, qui non pœ-

nam aliquam formaliter sed, istud ipsum materiale malum, quod ista hæresis materialiter ex Creatoris institutione derivabat innocentibus hominibus imposuerit. Si mors, inquit, non pertransisset non omnes homines, quantum ad istam conditionem mortalium pertinet, morerentur &c. quia non erat iustum sine crimine transire supplicium. Et si ro quarto ad Bonifacium: Sed Pelagiani (quidam scilicet) quomodo dicunt solum mortem ad nos pertransisse per Adam? Si enim propterea morerentur quia ille mortuus est, ille autem mortuus est quia peccavit, pœnam dicunt transire sine culpa, & innocentes parvulos iniusto iudicio puniri trabendo mortem sine merito mortis. Mortem verò esse pœnam esse supplicium, non ex eo probat, quia correlativum culpa est, sed ex eo quia malum est, quia illud exhorret creatura rationalis, ut inde constet culpam esse necessariam ut iustè creatura morte crucietur. Quoniam, inquit, mortem nisi æternam non vis esse pœnalem; si mors imperf. sol. pœnalis non est, quæ a corpore animam separat, cur eam times natura, quam sic laudas ut neges esse vitiatam? Quid causa est, ut infans ubi paululum ab infantia progredi cœperit, iam formidet occidere? Cur non ita ut in somniis sensus est proclivis in mortem &c. Si ergo frustra mors timeatur, ipse timor eius est pœna: Si autem anima separari à corpore naturaliter

non vult ipsa mors parva est, quamvis eam in usum bonum gratia divina convertat.

Corruptibilitas corporis, demonum incurfus & vexatio corporalis, magnum utique malum est. Negat ea ulla iustitia in creaturam rationalem servire posse, quicquid tandem Iulianus de statu naturæ puræ fingeret: Vos autem qui hoc negatis (peccati contrarium) ea saltem quæ aperta sunt intuemini, cur nonnulli etiam demonē patiuntur infantes? Et paulo post: Tu autem quare sit sub diabolo ille saltem infans qui manifestissime vexatur a diabolo, ita ut aliquando ipsa vexatione moriatur, responde si potes. Nempe juxta statum puræ naturæ. Et alio in loco in libris operis imperfecti: Quando parvulum spiritus vexat immundus, animamque eius & corpus affligit, sensus sanitatemque pervertit, nomen universa enim quam Deus instituit natura turbatur? Nec invenitur omnino tanti huius mali meritum negantes originale peccatum. Quasi diceret, cum tamen perspicuum sit, tantum malum sine merito non posse contingere. Nam ideo statim premit adversarium ut culpam tanto malo dignam proferat: Dic causam, parvuli dic verum, & cur recens natus ista contingit, qui non vis verba Apostolica sic acipere, quemadmodum accepit, ex quo est instituta Catholica Ecclesia, & quemadmodum suis tam perspicuis malis consistit natura. Ecce ipsa malorum evidentia quibus natura premittitur, cogit hominem etiam puræ naturæ laudatorem confiteri, quod peccatum aliquod naturam vitaverit, ut tantis malis possit affligi.

Monstruositas corporis profecto malum est, nec hoc infligi innocenti potest: Malum si nulum ex origine traherent (parvuli) nunquam cum virgibus vel corporalibus nascerentur. Deus enim qui est animorum, ipse est etiam corporum conditor, qui utique humana in ipsa conditione natura vitia non infligit immerita. Eadem omnino ratio est apud Augustinum de omnibus animi malis. Nam sicut ea quoque Pelagiani, imprimisque Iulianus ex puræ naturæ conditione proficisci volebat, ita constanter docet Aug. hoc citra iniustitiam nullo modo posse sentiri.

Iogeni obstusio ac tarditas, magna profecto sunt animæ rationalis mala: hæc negat posse Deum per statum puræ naturæ concreate innocentem: Falsa loqueris, nam neque ratio, neque sana eruditio, neque iustitia, neque pietas, neque sacra testimonia vestro dogmati de puræ naturæ malis suffragantur. Imo hæc omnia sicut hi qui recte intelligunt iudicant, vestrum dogma subvertunt. Ratio quippe cernit vix ad aliquid veri se posse pervenire tarditate impediens naturam. Eruditio penam laboris habet in eadem tarditate natura. Iustitia clamat non ad se pertinere, ut Adam filij gravi iugo miseriarum, quas tu quasi puræ naturæ tribuis premantur a die exitus de ventre matris suæ, in virtute exerceri infantis ætate non potest dici, si sine ullo merito peccatorum pœnas adversus hoc malum divinum possis auxilium. Sacra testimonia ut hoc fiat humanam admonent animam. Et alibi cum perfecte dissimile in puræ naturæ statu Iulianus parvulum collocasset, asserendo cum sine laude, sine crimine voluntatis hoc solum habere quod a

Deo conditore suscepit, rejicit ejus hypothese velut impossibile sine præcedente peccati merito: Quare ergo, inquit, grave iugum super eum a die exitus de ventre matris eius? Cur tanta corruptibilitas corporis sit aggravaretur anima eius? Cur tanta mentis obtusio ut etiam plagis erudiat tarditas eius? Quousque Iuliane gravis es corde? Quousque diligis vanitatem & queris mendacium quo vestra hæresis fulciatur? Vbi nec aggravationem animæ ex corporis corruptibilitate sine peccati merito fieri posse docet, paulo post adhuc luculentius tradit: Si aggravata eras illa (parvulorum) iniquitatem iudici convincit ut dicis, itane non est aggravata gravi iugo super filios Adam? Et tamen non est hinc iniquus Deus, ac per hoc merito est aggravata.

Nihil enim apertius ex Augustini mente est, quam Dei iniquitatem securitatem esse, si sine merito juxta Pelagianum dogma fuisset aggravata.

Fatuitas illa quasi naturalis quæ in quibusdam morionibus desideratur creaturæ rationalis malum est: Et ex hoc ipso capite Pelagianum illud puræ naturæ commentum destruit, utpote quæ non possit animæ rationali sine peccati iniquitate contingere: Iam vero quis ferat, quod ad ipsum spectat animam imaginem Dei, innocentia, sicut asseris, dote locupletem, hoc est in puris naturalibus constitutam, fatuam nasci, si nulla ex parentibus mala merita in parvulos transeunt? An ita est quisquam vestrum fatuus ut fatuitatem nullum malum putet, cum Scriptura dicat, mortuum septem diebus, fatuum vero omnibus diebus esse lugendum? Quis autem necciat quos vulgo moriones vocant, natura ita fatuos ut quibusdam eorum pœne sensus pecorum conferatur, & non vultis sateri genus humanum ex initio quo deseruit Deum trahere damnata originis noxam his omnibus dignissimam penis.

Hic perspicue vides simul omnia, & Iulianum proferri naturæ puritatem, & Augustinum non contrarium supponere, non ex pœna sub ratione pœnæ, sed ex fatuitate sub ratione fatuitatis, seu lugendi mali, puræ naturæ hypothese subvertere, utpote cum istud malum imaginem Dei sine peccati merito scedere non posset; Vnde & libro quinto adversus eundem Iulianum, etiam in illa ipsa hypothese puræ naturæ Pelagiana meritum postulat, ut iusti homines cum tanta fatuitate nascerentur: Sunt qui tanta cordis obtusitate nascuntur ut similiores pecoribus quam hominibus esse videantur. Quorum tanta fatuitas, quæ in illis naturalis apparet non potest ullum dicere meritum, qui nullum esse dicitis originale peccatum. Et alibi Iuliano similiter prædicante: bonum violatè inculpatæque naturæ, quo parvuli velut in puræ naturæ statu pollent, chimericum istum statum ex illo malo fatuitatis expugnat: Vt omittam naturæ fatuos multo amplius lugendos, servatæ teste quam mortuos. Quos quidem & ab isto tanto malo potest Dei gratia per sanguinem mediatoris erueri. Sed unde poterunt in tantum malum tueri si divino iudicio nulla origini debetur pœna vitata. Et de ipso statim iterum: Nec tamen sub Deo iusto, unde hoc accidere potuerit inventurus es, si nulla

Nulla exparentibus arantur merita filiorum. Et cum Iulianus doctrinam suam qua ista velut naturaliter naturæ puræ coherentia accidere posse sentiebat, ita perspicuam certamque iudicaret, ut Augustinum in quadam meritis comperta veritatis sine obumbramento ignoracionis infamare jactaret, omnes exitus ex laqueis istius argumenti toties repetiti claudit Augustinus, ut tandem animadverteret, sine errore vel blasphemia ei non posse per statum puræ naturæ satisfieri: Itane verò tanta in parvulis mala, tu qui non invides non vides? Bonus est Deus, iustus est Deus. Extranea prorsus mali est nulla natura, qua nostra natura secundum Manichæos credatur admixta. Unde sunt non dico in moribus quia hoc propria iniquitate contingit, sed in ipsis ingens, cum quibus nascuntur tanta hominum mala, si non est humana origo vitiosa, si non est massa damnata? Nonne perinde est ac si aperte diceret, tu qui statum puræ naturæ in hominibus prædicas, nunquam poteris dare rationem cur cum tantis malis ex utero matris prodeant, nisi vel Dei bonitatem vel iustitiam neges, vel hæresin manichæi de mali commixtione veram esse

A fatearis? Quod quidem argumentum ex fatuitate ductum & alijs tractat locis, sed ista satis fuerint, ut mentem ejus constantissimam hanc esse sine ambiguitate teneamus, per statum puræ naturæ iustitiam Dei nullo modo posse defendi, eo quod nulla ratio dari posset cur fatuitas obtusio ac tarditas, cur animæ ex corpore aggravatio, cur cæcitas, surditas, corporis corruptibilitas, atque monstrositas cur demonum vexatio, ipsaque mors, cur denique universum istud grave iugum quo status ille atteritur, imaginem Dei innocentem sub tanta Dei potestate premant. Hæc enim omni voce altius clamant, sicut ubique inculcat Augustinus, non esse iustum Dei omnipotentis iudicium si nullum est in creatura ista patiente peccatum. Cujus proinde iustitiæ & omnipotentis consideratione generalissime de omnibus omnino malis concludit profundissimus Doctor, si nullum esset peccatum contagium profecto nulli malo parvuli obstricti, nihil mali vel in corpore vel in anima sub TANTA IVSTIÆ DEI POTESTATE PATERENTUR.

CAPVT XII.

Deus miseras puræ naturæ non permissive tantum inferret creaturæ rationali sed positive. Et utrovīs modo injustus.

NAM quod quidam hanc iniquitatem quæ secundum Augustinum sequeretur, se probè à Deo arcere posse suspicantur, si dicant hoc permissivè tantum fieri, sicut artifex sinit rubiginem in ferro ex quo cultrum fabricat, nullas in huius sancti doctrina vires habet. Non enim solummodo Deum ista mala iuste inferre posse innocentibus negat, sed etiam posse permittere. Nam inde est istud in questionibus octoginta tribus: Deus quovis homine optimo atque iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernans universa, nullam penam cuiquam sinit immitti iniqui. Inde illud in alia questione: Si propterea gravia perpeti iustos Deus sinneret, quia contra ordinem rerum à se dispositum nollet venire, nec ipse iustus esset, non quia dispositionem suam servare non vult, sed quia ita disposuit ipsam ordinem rerum, ut immeritis poenis iusti affligantur. Quid apertius, quam non posse Deum talem rerum ordinem sive puræ naturæ, sive alium quemcumque instituire, ut immeritis poenis aliquis affligatur? Inde & illud in Epistolis: Demonstrandum est utique quomodo ista mala parvuli sine ulla sua mala causasse patiantur. Non enim dictum est, aut ista ignorante Deo fieri aut eum non posse resistere facientibus, aut iniuste ista vel facere vel PERMITTERE. Inde illud contra Iulianum, cum eum ex iustitia Dei, ad abijciendum puræ naturæ statum vellet adi-

A gere; In mensura & numero & pondere disponens. Cui & oper. omnia Deus, neminem sinit mali aliquid imp. f. 90. perpeti quod non meretur. Inde denique est illud adversus eundem Iulianum, cum enim blasphemare dixeret martyrum Deum, eo quod per puræ naturæ statum parvulis tanta mala innocentibus irrogaret, rationem reddit, quia ipse est omnipotentissimus, qui grave iugum quo premuntur filij Adam ex die natiuitatis suæ, procul dubio ab eis posset auferre, imò nec ullo modo illud imponeret IMPONERE PERMITTARET, nisi peccata in eis cum quibus nati sunt inveniret. Ecce eadem omnino iustitiæ lege prohiberi Deum docet, ne ista mala vel aliquid mali infligat immeritis, & ne infligi aut imponi, aut perpeti sinat.

B Enimverò si rem istam suis momentis attente trutinemus, immerito videtur dici quod Deus in puris quæ dicuntur materiali- bus hominem condens, prædicta corporis & animi mala non inferat, sed permittat. Nam quamvis non sit opus, ut ista mala positiva Dei operatione fiant, quia privationes dumtaxat sunt, hoc ipso tamen quo materiam nemine omnino siue hominum siue Angelorum aliquo voluntatis motu causam aut occasionem aut ansam dante, talem ex nullo melioribus sua liberrima voluntate deligit, ex qua huiusmodi mala naturali necessitate sequi debent, quicquid inde naturaliter, nullo libera voluntatis actu intercedente sequitur, hoc Deus

Lib. 3. de
lib. arb.
cap. 4.

Deus non permittit, sed facit, & ipsi tanquam hoc facienti imputari debet. Vade exsertissimis verbis Augustinus tanquam de re clarissima: *Quomodo non creatori deputandum est, quicquid in eius creatura fieri necesse est?* Talem quippe materiam ex pluribus eligendo vult opus inde fabricatum non solum posse deficere, sed deficere. Quod in defectibus rerum naturalium valde manifestum est. Illi quippe non permitti in creaturis, sed à Deo intenti sunt, ut corporum orientium & morientium successione, rerum corruptibilium universitas & pulchritudo perageretur. Non aliter autem intenti sunt, nisi quia de industria materiam ex diversis elementis inter se pugnantibus temperatam eligendo, cum posset aliam, noluit eas permanendi firmitate subsistere, sed certis legibus unâ alteri cedente transire. Quod Augustinus non uno loco perspicue docet. Nam quando dicit: *Illud in rebus facile animadverti potest, quod plerumque in nonnullos usus explenda indigentia sua natura potentior inferiorum corrumpit; vel iustitiae ordine dum vindicat culpam, vel ordine mutabilium rerum sibi cedentium secundum leges congruentissimas pro valentia cuiusque partis universitati data, satis aperte tradit, Deum non permisisse, sed de industria procurasse, ut certis & congruentissimis legibus in rebus sublunaribus res sibi mutuo deficiendo succederent.* Et quando dicit: *Omnia temporalia quae in hoc rerum ordine ut locata sunt, ut nisi deficiant non possint praeteritis futura succedere, ut tota temporum in suo genere pulchritudo peragatur, absurdissime dicitur non debere deficere. Quantum enim acceperunt, tantum agunt, & tantum reddunt ei cui debent quod sunt in quantumcunque sunt: satis aperte tradit defectus corruptibilium rerum à Deo non permittit tantum, sed destinata voluntate esse provisos.* Et quando dicit: *In igitur rebus, quae ideo deficiunt, quia non ultra esse acceperunt, ut suis temporibus omnia peragantur, nemo defectum recte vituperat, quia nemo potest dicere debuit permanere, cum acceptas metas transire non posset; nemo non videt Deum defectus rerum transeuntium certas metas earum durationi sanciendo, quas transire non possent, non solum permisisse, sed ut certum finem assequerentur, etiam procurasse.* Quis enim iste sit finis, disertis verbis Augustinus explicat, ut quia non solum in stabili rerum incorruptibilium firmitate quaedam pulchritudo cernitur, sed etiam in ordinatissimo rerum corruptibilium transitu, per illos defectus rerum sibi succedentium oriretur quaedam earum universitas, quae simul esse & permanere non poterant, & ita simul ineffabilis quaedam in illa mutabilium successione pulchritudo cerneretur. Finis iste præclarissimus Deoque dignissimus, quia sine rerum defectibus, hoc est, ortu & occubitu aliisque mutationibus haberi non poterat, illi à Deo non permitti, sed quasi sunt, eo animo quo defectus quaeri solent. Nimirum quia res ita de industria temperavit, ut infirmior potentiori cederet,

Phil. 2. 24.

Cap. 19.

Ibidem.

& ita totius universi quasi cuiusdam numerosae cantionis paulatim transeuntis pulchritudo laudaretur. Quis enim ita à communi sensu alienus est, ut eum qui vel sententiose loqui aut canere concinne velit, vocum sibi cedentium successionem atque defectus, & interposita congruentibus locis silentia, non intendere, sed permittere tantum arbitretur? Cuius cantionis aut locutionis si quis unam particulam diligeret, nec eam vellet ceteris deficiendo locum dare, quibus ceteris deficiendo totus ille sermo contexitur, mirabilis dementiae censeretur. Ex quo sine manifestum est huiusmodi defectus naturalium rerum non permitti tantum, sed etiam deligi, quia maximos in rerum universitate fructus afferunt. Alioquin enim dicere possemus etiam noctem quieti animalium tam necessariam, omnesque rerum sublunarium mutationes quae sine defectibilitate atque defectibus peragi nequeunt, non certo Deum destinatoque consilio instituisse, sed permisisse. Quamquam supervacua est illa in rebus perspicua cavillatio: Nam si defectibilitates illas Deum permittere, siue etiam procurare velis, nemo sanæ mentis dubitare sinitur ipsi Deo non creaturis mutabilibus defectus illos naturales esse voluntarios, esse tribuendos, esse imputandos. Nam ut Augustinus, *Absurdissime dicitur eas non debere deficere.* Quantum enim acceperunt tantum agunt & tantum reddunt ei cui debent. Cui autem debent, nisi sic & non aliter instituenti Deo cum acceptas metas transire non possint? Quæ si & suapte luce, & Augustini attestatione perspicua sunt, frustra dicitur Deum instituentem pura naturalia, priusquam ullus creatæ voluntatis motus ansam dederit defectus illos pura naturæ seu mala ista naturalia non inferre, sed permittere. Ita quippe illa facit sicut in brutis facit, & ita illi imputanda, sicut defectibilitates brutorum imputantur. Nam sicuti tota pulchritudo & universitas brutorum illa successione transeuntium animalium ab initio ad mundi finem usque proditur & spectatur, istoque scopo mutabiles ac defectibiles fecit, ita etiam in illo casu corpus homini corruptibile deliberato proposito temperaret, ut ab uno ordinatâ quâdam serie sibi nascendo succedentes, pulchritudinem & universitatem generis sui, sicut carminis transeuntis, illâ successione monstrarent. Sed absit ut ita Deus velit creaturarum suarum ostentare pulchritudinem, ut suam vitiet, aut ita creando præbere bonitatem, ut amittat, immeritis affligendo, iustitiam. Cum enim & corpus eorum ipse fecerit, ipse elementa in corpore temperaverit, ipse furiosos illos & contrarios appetitus inferuerit, cui quælo molestia & miseria quæ inde nascitur, imputari debet nisi sic instituenti Deo? Ut enim optime Augustinus: *Quomodo non creatori deputandum est, quicquid in eius creatura fieri necesse est.*

Quod si etiam Deus non faceret materiam corporum

corporum talem qualem cernimus, ex qua hominem conderet, sed eam ut hæretici *materiali* voluerunt, sibi cõternam paratamque cum suis corporeis qualitatibus inveniret, unde mala nostra nascerentur, adhuc æ Deus non permetteret, sed faceret. Cum enim sit omnipotens, easque qualitates materiæ malas mutare posset, nec tamen veller, nulla culpa creaturæ quæ inde conditur provocare profecto non materiæ neque creaturæ, sed conditori ejus defectus imputandi sunt, & eorum auctor haberi ac dici debet. Iple quippe talem esse voluit, qui cum eam mutare potuisset, nec aliter nisi per ipsum mutare posset, mutare noluit. Ita unanimi consensu censuerunt antiqui Patres, quoties refellendi erant hæretici, qui materiæ quandam increatam velut miseriarum nostrarum autricem inculcaverunt, ne Deus inde condens hominem, mala quoque fecisse crederetur. Docuerunt enim eodem prorsus modo rerum censendum esse, ac si ipsa mala destinata voluntate fecisset. Ita tradit Maximus Vir doctissimus, cujus sententia Eusebiana vestri intexta est *πῶς τοίνυν οὐκ ἔστι τῶν ψυχῶν πεποιθὲς ὡς εἶχον κατασκευαστὰ λέγει· πότερον δυνατοὶ μὲν καὶ ἐστὶν ἀλλῶν, οὐ βελτιώμενα δὲ, ἢ τὰ δύναται μὴ γινώσκει, εἰ μὴ γὰρ δυνατοὶ λέγεις, οὐ βελτιώμενα δὲ, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τούτων ἐπιζητοῦμεν, ὅτι δυνατοὶ πεποιθὲς μὴ εἶναι κακὰ συνεχίζοντες αὐτὰ διὰ τὸ εἶναι, καὶ μέγιστα ὅτε οὐκ ἐγγίγει τῇ ψυχῇ*

A materia malum condidit, siue voluntate, siue ne-
cessitate, siue ratione, non putes mali autorem.
Porro si mali autor est ipse qui fecit plane scia ma-
teria per substantia suggestam, excludit iam causam
materie introducende. Nihilominus & per materiam
Deus autor mali offenditur, si ideo materia pre-
sumpta est, ne mali autor videretur. Ita Origenes
contra errorem Valentini qui ex materia in-
dolata quædam facta meliora quædam rudia
relicta esse somniabat atque inde fieri mala:

Quærenum est utrum Deus, cum posset mala re-
diungere, noluerit tamen, vel cum posset, non habue-
rit? Etenim si facultatem adesse, deesse vero dire-
ctionis voluntatem, eum necesse est machinatorum
ridiculis appellare, quia cum potuerit efficere ne ma-
la essent, illa tamen manere, ut erant, permiserit,
maxime vero cum ille materiam subigere & formare
coperit. Quod pluribus exequitur. Ita deni-
que Augustinus adversus suas de materia ma-
lorum autrice cogitationes: Unde est malum? *Lij. 7. C. 10.*
Aut unde fecit ea? Materies aliqua mala erat & *lib. 6. 5.*
formavit atque ordinavit eam, sed reliquit aliquid
in illa quod in bonum non converteretur? Cur & hoc?
An impotens erat totamvertere & commutare, ut
nihil mali remaneret, cum sit omnia potens? Po-
tissimo cur inde aliquid sacre voluit, aut cur non
potius eadem omnipotentia fecit, ut nulla esset om-
nino? Aut vero existere pateret contra eius volun-
tatem? &c. Aperte significans quocunque se
vertant isti materiæ architecti, mala ex ma-
teria in Deo voluntatem infirmitatemve re-
dundare. Quod si malorum Deus autor
fuerit, si ea ex materia ab æterno præjacent
fluere sinit, quanto verior, directior & in-
excusabilior eorum autor fuerit, si materiam
corporum talem ipse excogitaverit, ipse crea-
verit ipse cum spiritu junxerit unde necessario
tot concupiscentiæ, tot ignorantia, tot do-
lores, tot mœrores, tot denique miseriæ in
corpus & animam naturæ rationalis erum-
perent?

eorum inæqualitate sapientes. Quod qui fieri possit, ut qui sensum & iudicium non habent, manifeste esse perhibeantur & noxia, aut non potius ille sit malitiosus & noxius, qui res pessimas & nocentissimas facit, in alicuius operis assumpti affectum, eorum est, qui assidue pervidere. Nimirum hoc ipso creaturam suam inde factam & fabricatam vult omnibus malis inde necessario pullulantibus esse subditam. Quod profecto si sine creaturae suae culpa ulla facit, iniuste facit. Iustitia quippe clamat, ut supra Augustinus, non ad se pertinere, ut creatura rationalis gravi iugo miserationum prematur à die exitus de ventre matris suae, sine ullo merito peccatorum. Et Augustinus altissima iustitiae luce radians iterum clamat quod Deus in mensura & numero & pondere disponens omnia neminem non solum facit, sed nec finit malis aliquid perpeti quod non mereatur.

Ex isto igitur incommutabili ordine iustitiae patet etiam radix alia istius doctrinae quam supra libro primo latissime tradidimus quando diximus, non posse creaturam rationalem à Deo nisi cum ista ipsius dilectione seu charitate produci.

Ratio enim est, quia impossibile est, ut eam Deus creet miseram, nisi istam miseriam culpā præcedente mereatur: nec minus impossibile, ut sine Dei dilectione non sit misera. Hoc enim ex ipsa naturae rationalis excellentia summaque sub Deo dignitate fluit, cui beandae nullum omnino bonum sufficere potest, nisi solus Deus, & cui solā dilectione cohaeretur. Audi identidem inculcantem hanc veritatem Augustinum tanquam sibi perspectissimam: Hoc adeo creatura rationalis beata est, quo amissa misera est. Quod ibi declarat esse Deum. Et mox iterum: Quod

Lib. 12. de
Civ. c. 1.

bonum immutabile usque adeo bonum est eorum, ut sine illo misera esse necesse sit. Nempe quia, ut statim adjicit, in tanta excellentia creata est natura rationalis, ut inharendo incommutabili bono beatitudinem consequatur, nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit, eique explenda non sufficiat nisi Deus. Et in libro de natura boni: Tale quippe bonum est Deus, ut nemini eum deferenti beata ne sit. Et in libro Confessionum: Cui nullo modo sufficit ad beatam vitam quicquid se minus est. Et rursum: Hoc scio quia male mihi est prae se. Et alibi: Magna hominis miseria est cum illo non esse videlicet per amorem, sine quo non potest esse. Unde alicubi tradit, tantam esse beatitudinem iustitiae, hoc est Dei qui est iustitia, ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere. Ex cuius veritatis tam densa & solidā Augustini contestatione liquidissimum est, creaturam rationalem si sine Dei beatifici boni sui dilectione condatur, hoc ipso necessario miseram condi; nempe quia propter non expletam naturalem indigentiam suam, inquietum erit cor ejus, & ira perturbatum diversisque raptatim cupiditatibus rerum inferiorum; quod sine magna tantae creaturae miseria fieri nequit. Quamquam & ipsa tam immensi boni carentia ad quod possidendum natura ejus instituta est, non potest esse nisi magna miseria. Si enim se miseros esse putant qui oculis capti sunt, aut auro argentoque spoliati, quis cum qui ipso Deo conditore & solo beatifico bono suo caret, miserum esse nisi miserimus neget? Cum ergo miseria debeat peccata sequi non præcedere ne alioquin lex aeterna, id est ipsa divina ratio qua iustum est ut omnia sint ordinatissima violetur; impossibile profecto erit, ut creatura rationalis sine callo Dei amore condatur.

C A P V T X I I I.

Deo per statum purae naturae ascribitur crudelitas
improbata in Manichæis & Pelagianis.

ET ista quidem hæcenus de laesa iustitia Dei per purae naturae statum præcipue contra Pelagianos dicta sunt, non dissimile verò est argumentum præcedenti quo Manichæos absurdiora delirantes expugnare solet. Illi namque malorum poenaliū quibus hic affligimur, originem indagantes, quamvis eam principis bono, hoc est, Deo vero, quem naturam boni vocitabant, assignare vererentur, & eam reducere in gentem tenebrarum velut in naturam mali, ex alio tamen capite, in eandem recidebant sententiam, quam declinasse videbantur. Dicebant enim naturam boni, hoc est Deum, cum sibi & lucidis regnis suis natura mali immineret, magnā necessitate compulsū esse pugnare. Ut igitur temperaret gentem tenebrarum, misisse animas bonas

velut partes substantiae suae, quae genti tenebrarum & corpori mixtae, miseras mortalitatis hujus in hac vita paterentur, donec per separationem boni & mali, velut ex carcere liberatae, revolarent in beatitudinem suam, quae verò non fuissent liberatae, in fine mundi æternis afficerentur poenis. In hoc figmento quamvis multi errores lateant, ille tamen ad rem præsentem spectat, quo bonas animas, sine culpa ad hujus vitae miseras, sicut in statu purae naturae fieri posse dicitur, missas esse decernerent; quarum nonnullae itidem sine culpa tandem in fine damnarentur. Contra istam sententiam Augustinus passim ex pura ratione luctatur, tanquam crudelitatis & iniquitatis plenam, quod cum Deus non possit ullam necessitatem pati, vel ulla ex parte violari atque corrumpi, sine ullo merito malo animarum

animas, hoc est, nos in tantas miseras præcipitales. Itaque in Disputatione contra Fortunatum, Si Deus nihil pati potuit à gente tenebrarum quia inextinguibilis est, sine causa huc nos misit, ut nos hic æternam patiamur. Et paulo post: Si poterat ei noceri, non est inextinguibilis. Si non poterat, crudeliter huc nos misit, ut ista patiamur. Et inferius conqueritur anima per propositam, quod cum gens tenebrarum temperari non posset nisi sua corruptione: Quomodo, inquit, non es crudelis qui me pati voluisti pro his regnis, quibus nihil noceri poterat ab illa gente tenebrarum. Et in 2. Disputatione aduersus eundem Fortunatum, cum ille Deum voluntarie huc animam misisse dixisset, respondet Augustinus, Cui noceri nihil poterat, crudelis voluntas fuit mittendi animam ad tantam miseriæ. Quod resellendi causa, quicquid loquor, veniam peto ab illius misericordia. Et statim sæpius instanter urget, cur animas miserit ille cui noceri non poterat ad tantas miseras? Et quia explorare crudelitatis esset quæ nullo pacto excusari posset, concludit Augustinus: Et ego novi non te habere quid dicas, & me cum vos audirem in hac questione nunquam inuenisse quod dicerem. Et in libro vigesimo contra Faustum: Quid enim mali apud illum commiserat, ut in pœna ista nunc ad eum gemat? Et in libro vigesimo primo: instat dilemmate: Si inuitas misit animas inuis, ut, ut cogeret: si volentes inuitas, ut damnet. Et libro vigesimo secundo exclamat, a o inmanifestam crudelitatem! Et in Psalmos: b Si ergo talis Deus, crudelis quia sine causa huc nos misit cum nihil noceri poterat, quare vos misit? Ecce gens tenebrarum illi nocere non poterat. Ipse autem vobis graviter nocuit. Et infra: Si non timuit, gentem tenebrarum mordere: si hoc timore non fecit, crudelitate fecit. Quam ergo iniquus est cui nihil noceri poterat & fecit, ut membris suis hic tantum noceretur. Quid multis? Passim in libris suis crudelitatem illam exprobat Manichæis, nec Deum excusari ullo pacto docet, quod bonas animas ad huius vitæ miseras patiendas sine ulla culpa destinaverit. Quod si recte concluditur contra Manichæos, nullum dubium est quin idem rectissime concluditur contra Scholasticos, qui animas innocentes in puræ naturæ statu ad eundem huius vitæ miseras mitti posse contendunt. Neque enim Augustinus Manichæos illius impietatis arguit vi alicuius hypothesis, quod natura humana vel integra, vel in gratia, vel in statu supernaturali instituta fuerit, quod & nihil ad rem, & aduersus tales aduersarios risu potius quam refutatione dignum, utpote quæ d principium peteret, & id supponeret quod in quaestione vertebatur, sed nude ex eo quod ex ipsius terminis nimiam crudeli-

tatem, vel etiam iniusticiam spiret, innocentem animam nulli peccato obnoxiam, immerito ad tantas miseras, quantas præfens natura lapsa & consequenter commentitius puræ naturæ status implicat, condemnare.

Hæc ergo causa est, cur Honorius ac Theodosius Imperatores in edicto quo proscripserunt Pelagianos similis crudelitatis reum ab eis fieri Deum conquerantur; quod hominem à Deo sine ulla culpa sua in mortem corporis ceterasque miseras, vi videlicet status illius puræ naturæ, præcipitatum esse decernerent. accipe verba eorum præclarissima aduersus crudelitatem auctoris purorum naturalium intonantia: Hic (Pelagius Celestiusque) parenti cunctarum rerum Deo, præcipueque semper maiestati, & ter omnipotenti ultra omne principium transienti, & ter omnipotenti ultra omne principium transienti, tam truci inuoluntaria sava voluntatis assignant, ut cum formandi mundi opificem curam sumeret, qualitatemque hominis struendi profundâ spiritus conceptione libraret, fundati numeru fidei anteferet exordium, & mortem præmitteret nascituro, non hanc insidijs veriti fluxisse peccati, sed exegisse penitus legem immutabilis constituti. Quibus verbis perspicue statim puræ naturæ velut à Deo iuxta sensum Pelagianorum statim in initio mundi conditum veluti digito notant, & in clementis crudelitatis exhorrent. Nam ille tunc passim Christianorum sensus de illo statu erat, quem partim indito naturaliter lumine rationis, partim ex Augustini doctrina tunc ubique Ecclesiarum celeberrimâ perceperant. Ex quo factum est, ut ejusdem crudelitatis iniusticiam, postmodum Pelagianis Arausicanâ Synodus exprobraverit ac damnaverit, dum decernit quod si quis mortem tantum corporis non autem & peccatum per unum hominem in omni genus humanum transisse testatur, iniusticiam Deo dabit. Nimirum quia infliget misericordiam sine peccato, pœnam sine culpa: quod in antiquorum doctrina Catholicorum iniustum est, & unâ cum puræ naturæ statu, quem ibi Synodus Arausicana respicit, Ecclesiastica & Catholica autoritate damnatum. Nam tanquam certissimum tenuerunt, id quod Augustinus aduersus Pelagianos purorum naturalium architectos præformavit, & à nobis sæpe repetendum est, quod Deus iustus in mensura, & numero, & pondere disponens omnia, neminem sinat mali aliquid perperâ quod non mereatur. Et illud robustissimum & læthale eidem errori telum intorsit: Quod neque sub Deo iusto miser esse quisquam nisi mereatur, possit. Quo unico vulnere à divina iustitia inflicto heresis Pelagiana & Manichæa, puræque naturæ status radicans succisa moriatur.

In rescripto
Imper. Honor.
Theod. ad
Pala. Praet.
f. A. Praet.
apud Baran.
anno 418.

Cons. Aras.
Can. 2.

Lib. 2. oper.
Imper. sol.
290.

Lib. 1. f. 33.

CAPUT XIV.

Catholici, Pagani, Hæretici tam Pelagiani quàm Manichæi, Marcionitæ, Materarij &c. viderunt non posse sine iniustitiâ tribui Deo miseria creaturæ innocentis.

Hinc in diversos errores itum,
ne Deum læderent.

HÆC enim divina iustitia in administrandis peccatis atque miserijs naturæ rationalis, tam est manifesta, tam plana, tam profundè naturalijudicio humane mentis insculpta, ut omne hominum genus, non modo fidelium, qui Scriptoris sacris divinaque beneficio revelationis imbuti sunt, sed etiam eorum qui à divinis traditionibus remotissimi fuerunt, ex malis atque miserijs creaturæ rationalis peccatum necessario præcedere debuisset, & querendum esse vel in hac vel in alia vita conjecerint. Vidit hoc & urfit velut invictum argumentum sapius Augustinus, non adversus hæreticos tantum, ut jam sæpè vidimus, qui statum puræ naturæ sine culpa præcedente introducere voluerunt, & omnem hypothesein contrariæ revelationis vel conditionis in gratia, vel elevationis ad supernaturalem statum respuebant, sed etiam adversus Paganos, ut eos sola naturalis rationis luce convinceret. Nam inde est quod in libris de Civitate Dei qui ad redarguendos homines fidei expertes scripti sunt, ex solis peccatis atque miserijs velut per se manifestum colligat, humanam vitam pro peccato aliquo esse damnatam. Nam hanc argumenti sui vim ipse sæpè declarat. Quod ad primam originem pertinet, omnium mortalium progeniem fuisse damnatam, hac ipsa vita si vita dicenda est, tot & tantum malis plena testatur. Quorum cum luculentum catalogum texuisset, concludit ut inceperat, Quam vitam tot tantorumque testimonio malorum probavimus esse damnatam. Et radices tangens efficacitæ talis probationis, non fidem profert, non gratiam, non elevationem supernaturalem aut aliquid hujusmodi, quod Paganis inauditum est, & nihil spectat ad propositum, sed nude iustitiam Dei omnia scientis & potentis & administrantis creaturam rationalem: Huius tantæ naturæ, inquit, conditor cum sit utique Deus verus & summus, ipso cuncta quæ fecit administrante & summam potestatem summamque habente iustitiam, nunquam profecto in hac miseria decidisset nisi nimis grande peccatum in homine primo de quo ceteri exorti sunt, præcessisset. Quæ si rectè cõcludit apud homines infidels & incredulos ratiocinatio, profecto perspicuum est miseria creaturæ rationali infligi sub tanta Dei iustitiâ & potestate sine iniquitate non posse.

Vidit hoc, urfit atque testata est ipsa quoque Paganorum Philosophia. Cum enim cerneret tan-

ta quibus cruciamur, præsentis vitæ mala, ipsi succumbens rerum evidentia, fieri non posse iudicavit, ut ea sine peccato rationalis naturæ pareretur. Itaque superioris vitæ facinorosa causam esse dixit cur eo supplicio plecteremur. Huius evidentia miseria, inquit Aug. gentium Philosophos nihil de peccato primi hominis sive sceleris sive credentes, compulsi dicere, ob aliqua scelera suscepta in vita superiore, penarum luendarum causas nos esse natos, & animos nostros corruptibilium corporibus eo supplicio quo iterumscipradones capiti affligere consueverant, tanquam vivos cum mortuis esse coniunctos. Quam opinionem de superioris vitæ sceleribus ex miserijs evidentia, Tullius veram censuit, & antiquioribus idem sentientibus se consentire proficitur in Hortensio, cuius præclarum fragmentum Argentinii monumentis conservatum est, & contra statum puræ naturæ quem Pelagiani fluxerant, usurparum. Cum enim Augustinus vellet vanitatem puræ naturæ à Iuliano venditam puræ naturalis rationis luce convellere, præfatusque esset, Philosophos utpote litterarum divinarum & Catholica veritatis expertes, nihil de primo homine & eius coniuge, de prima eorumpravariatione, de serpentis astutia, de nudate corporis ante peccatum sine confusione, & cum confusione continuo est peccatum, de peccato denique quod in mundum intravit, & per peccatum mortalitatem omnino sapere potuisse, mox ostendit eos inanitatem commenti puræ naturæ quod Iulianus fabricaverat, ex sola magnitudine miserijs quæ sine culpa irrogarentur in ipse reprobasse, eorumque causam scelera aliqua superioris vitæ qualiville. Locus dignissimus est, ut hic totus inseratur: Videntur autem, inquit Augustinus, non frustra Christiane fidei propinquasse (Philosophi) qui vitam istam fallacia miserijsque plenissimam non opinati sunt, nisi divino iudicio contigisse, tribuentes utque iustitiam conditori a quo factus est, & administrator hic mundus. Quanto ergo te melius, veritatisque vicinus de hominum generatione senserunt, quos Cicero in extremis parvis Hortensij Dialogi velut ipsa rerum evidentia à suis compulsi que comminorant? Nam cum multa quæ videmus & gemimus, de hominum vanitate atque infelicitate dixisset; ex quibus humana, inquit, vitæ erroribus & arum sit, ut interdum veteres illi sive nates, sive in sacris istisque tradendis divine mentis interpretes, quos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore penarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videantur. Vtque sit illud quod

Lib. 22. de Civit. c. 22.

Cap. 23.

Cap. 24.

quod est apud Aristotelem simili nos affectos esse sup-
plicio; atque eos qui quondam, quum in prado-
num Hetruscorum manus incidissent crudelitate ex-
cogitata necabantur, quorum corpora viva cum
mortuis adversa adversis accommodata quam ap-
tissime colligabantur; sic nostros animos cum cor-
poribus copulatos, ut viros cum mortuis esse con-
iunctos: Ita Tullius. Quibus optime subjun-
git Augustinus perstringendo Iulianum, qui
cunctas miseras illas Deo tanquam purorum
naturalium auctori tribuebat: Nonne quis ista
senferunt multo quam tu melius grave iugum super
filios Adam, & Dei potentiam iustitiamque vide-
runt, etiam si gratiam qua per mediatorem liberan-
da hominibus concessa est, non viderunt? Ecce
Pagani Philosophi sine ulla fide gratiae vel
institutionis primi hominis in paradiso in
naturae integritate, in statu supernaturali &
huiusmodi, quae obsecrandae veritati prae-
tulerunt, solo lumine rationis iudicaverunt fieri
nullo modo posse, ut salvā iustitiā Dei, posset
innocentibus tantarum ærumnarum pondus
imponi. Nam hinc est illud quoque quod
subinde quasi parcere volentes iustitiæ Dei,
culpam tot malorum in naturam quasi à re-
gulis suis aberrantem torserint. Tullius li-
bro tertio de Republica querebatur: Homi-
nem non ut à matre, sed ut à natura edi-
tum in vitam, corpore & nudo, & fragili, & in-
firmo, animo autem anxio ad molestias, humili ad
timores, molli ad labores, prono ad libidines. Ni-
mirum ut optime in hac verba sanctus Au-
gustinus: Rem vidit causam nescivit. Rem vi-
dit, quia ex tot miserijs perversum distor-
tumque præter rationis leges, humana natu-
ræ statum vidit: causam nescivit, laqueum enim
aut esset grave iugum super filios Adam, quia sa-
cis litteris non eruditus ignorabat originale pecca-
tum.

Hæc causa fuit, cur alij Philosophi cum à
peccatis vitæ superioris aut à natura culpanda
abhorrent, malorum causam in mate-
riam transulerint. Ut Maximus ille Ty-
rius cum aliud autem ex professo facere,
aliud ex materiæ affectu consequi dixisset,
ὅτις ἀμείλι, inquit, καὶ ὅσα περὶ τὴν ψυ-
χὴν γίνεται, ὡς καλεῖται κακῶν ἀνθρώπων ἐμ-
βολὰς, ἐνταῦθα ἡγνέον καὶ ἀνάγειν καὶ τὴν
τῆς ψυχῆς, ἵνα δὲ ταῦτα τῆς τῆς ὅλης δημιουργίας
ὡς περὶ τίνος ἐκρομένης καὶ ἀναγκείας
φύσεως: Talia nimirum in his quæ circa terram eve-
niant, quæque incursus humanorum malorum vo-
camus. In quibus innoxiam & inculpam artem
consendam: sed esse hæc fabrica totius universi velut
necessarias quasdam, & consequentes naturas. Et
Trisnegillus: αὐτῶ τῶ ποιῶντι οὐδὲν κα-
κὸν οὐδὲ ἀρχὸν νομιζόμενον ταῦτα γὰρ εἰς
τὰ πάθη τὰ τῆ γενέσεως προεστώμενα, ὅπως ἴδω
τῶ γυμνασίου, καὶ ὁ φυσικὸς τῶ σώματι. Ipsi fa-
cti Deo nullum malum aut turpe assignandum. Nam
be sunt affectiones generationis affecta, sicut arugo
etis, sordes corporis. Quæ omnium Stoico-
rum sententia testibus Tertulliano & Seneca
fuit, quorum vox erat, quod à magno arti-

A sic formantur prava, non quia cesset ars, sed quia
id in quo exercetur, inobsequens arti est. Alij ma-
leficam animam culpaverunt, ut Plato cum
suis, quando dicit ψυχὴν ἀτακτικὴν καὶ κα-
κοποιὸν, animam incompotitam & maleficam, hoc
est mali auctorem. Itemque ἐναντίαν καὶ ἀν-
τίπαλον τῇ αὐτοῦ φύσει, contrariam & re-
bellem beneficia natura, hoc est Deo. Alij dæ-
monem accusaverunt. Vnde illud Pytago-
ræ apud Eusebium τῶν ἀρχῶν τὴν μὲν μο-
νάδα θεὸν καὶ τὸ ἀγαθόν: τὴν δὲ ἀντίθετον οὐκ
ἀγαθὴ καὶ δαίμονα καὶ τὸ κακὸν περὶ ἧν ἐστὶ
τὸ ἄλλο τῶν πάντων. Principium alterum esse
unionem, id est Deum & bonum: alterum in-
nitum unionem, id est demonem & malum, circa
quæ materialis multitudo est. Quæ sententia &
Augustino nostro placuit, cum malum Dua-
di, bonum Monadi ascriberet, ut ante susce-
ptam Catholicam Religionem libros de pul-
chro & apto condens, malum à bono Deo
sola Philosophia duce removeret.

Sed quid Philosophos memorem? Ipsi
quoque hæretici qui malorum causam serua-
tati sunt tanquam immobile principium sup-
posuerunt, fieri non posse ut iustus & om-
nipotens & bonus Deus, tot miserijs quot
status puræ naturæ comprehendit, innocent-
es homines nullo delicto provocatus ple-
cteret. Nam ex huius fidei firmitate factum
est ut sibi satius putarent in quolibet alios
errores mali causam indagando labi, quam
Dei iustitiam aut bonitatem, excogitata
tali naturæ puritate vel malorum in eam in-
noxiam immisione violare. Hæc enim cau-
sa fuit cur Cerdon, Marcion, & similes pestes
cum non crederent primum hominem aut
liberum arbitrium malorum omnium
quibus mundus plenus est, causam esse,
Deumque verum iustum & bonum esse du-
bitare non possent, maluerint alium com-
minisci perversum Deum qui mundum & mi-
serias ejus suā voluntate condidisset quam
tantum nefas ascribere vero & bono
Deo.

Hæc eadem causa fuit cur idem ille a Mar-
cion & b Hermogenes & ille contra quem
disputat Maximus Professor Christianæ re-
ligionis apud c Eusebium: & omnes quos
Materialios hæreticos d Tertullianus vocat,
materiam ex philosophia Stoica Deo addi-
derint ex qua mundum coaderet ἵνα τῶν
κακῶν ὁ μὲν θεὸς ἀνείκτιστος ἢ τοῦτων δὲ ἀπαι-
τῶν ἢ ὅλη ἀίτια. Omnibus etiam præceden-
tibus attestatur Iulianus: Ideo aut alium Deum
bonum & optimum volum credi, quia mali auctorem
existiment creatorē: aut materiam cum creatore præ-
ponunt, ut malum a materia, non a creatore dedu-
cant. Hæc itidem causa fuit cur Manichæi duas
substantias effinxerint, ut quia non audebat
anima eorum, ut eis displiceret Deus suus,
nolebant esse Dei, quicquid ei displicebat,
hoc est, quicquid malum esse sentiebant. Ni-
mis enim absurdum & impium omnibus istis
videbatur, ut Deus verus omnipotens &
iustus, f. 459.

Lib. 14. de
prepar. apud
Euseb.

Lib. 4. Con-
fess. cap. 15.

Vidend. Tertul.
lib. 1. c. 21.
Tertul. in
pres. & c. 6.
Marcion.
Orig. in dja-
log. de ortho-
mal.

a Tertul. lib.
1. cont. Mar-
cion. c. 15.
b Idem cont.
Hermog.
c lib. 7. de
prepar. c. 22
alias.
d Cont. Har-
mog.
Verba Ma-
nichæi.
Tertul. cont.
Hermog.
cap. 10.

Vidend. lib. 6.
cont. Iul.
cap. 21. &
7. confess.
c. 14. & ma-
nichæi lib. 2.
oper. imper.

justus, & bonus creaturam suam cum tot mis-
eris nullo peccato ejus provocatus institue-

Hæc causa fuit, cur ipsi quoque Pelagia-
ni, quantumvis miseras tantas velut per pu-
tæ naturæ creationem ascriberent Deo, cum
tamen sobriij iustitiæ divinæ puritatem atten-
derent, ipsa vici veritatis evidentia clama-

Lib. 1. 2. per. 1. cent: Subvenire non merentibus potest & solet Dens
imper. f. 344 cum laude clementia, punire autem, id est affli-

Lib. 7. f. 52. geie non peccantes non potest, sine everione iusti-
tie. Et abbi: Aetastila (parvulorum) iniqui-
tatem induis, infamiam influit aut accusat, aut

Fol. 344. *aggravata convictus, cui propterea Augustinus:*
Fol. 279. *Ergo merito est aggravata. Agnosce iudicem Deum.*

Lib. 19. de
Civ. l. 4.

Lib. 1. oper. imper. f. 52. eam, ut Augustinus audeat ac loquitur, blasphemarent, si sine culpa creaturæ (quam vel

tati ejus myſteria proferuntur? Sed nimirum,
profundiffime viſceribus hominum etiam im-
piorum inſculpiſit Deus, quod optime de *Ch. 1. d. 11.*
Deo exiſſimare ſci veriffimum pietatis exordium. Nec *Ch. 1. d. 11.*
optime de Deo quicquam exiſtitam, qui non
eum quanto omnipotentiorum atque melio-
rem credit, tanto etiam in adminiſtranda vi-
ta ciuitate rationalis eſſe juſtiorum. Virtus enim
græcè *ἰσχύς*, id eſt potestas tua, ut præclare
ſpiritus ſanctus per os ſapientis, inſtitit inſtituta
eſt.

Ex quo fit ut hæc postremo causa fuerit cur alij fide destituti & committæ à primis parentibus iniquitatis incurrere, cum nullam idoneam malorum causam invenire possint, & tamen sine causa rationalem affligi creaturam apertissime insultum esse cernerent, difficultate victi, palam ipsum numen, cujus illa nutu acciderent, injustitiæ culpaverunt. Vnde Tragicus τοῦτο κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὸν θεὸν λέει: καὶ οὕτως ἐστὶν ἐκ τῆς ἀπαιτήσεως. *Autem profari summe vel regnum Dei? Næque improborum me aitonat felicitas.* Et alia de sepulchro clamabat: Προεπε μανὼς ἔργοις ἐμῇ, *quæ me innocentem cito suscipit.* Ut incredibilis profecto me libeat admiratio, qui fieri potuerit, ut quod & Catholici & hæretici perversissimi & Pagani, & omnium pene hominum genus, quod numen aliquod rebus universi administrandis præfesse credidit, velut injustissimum semper alii horruit, hoc recentioribus nulla scientia, nulla traditione, nullâ Patrum auctoritate fulti, solâ rationis incandescentiâ armati, sine scrupulo amplectuntur, quasi palmam de recondita subtilitate relocatori. Et qua tandem obsecro subtilitate? Quod Deus sit absolutus omnium Dominus, quod vitæ & mortis potestatem habet. Quasi quisquam qui crediderit esse Deum universi autorem, cum esse omnium Dominum, vitæ & mortis autorem ignoraverit. Tantas videlicet vires habet illa peripatetica; cui à multis annis innotuit sumus Philosophia. Quæ cum humani lapsus ignara fuerit, & gravissimum ærumnarum nostrarum jugum puram naturam esse crediderit, & admodum jejune de Deo ejusque iustitiâ disputaverit, sectatores hujusce hallucinationis hæreses fecit. Difficile est enim opiniones Philosophorum quibus imbui semel fuimus, exuere atque damnare ipsa sentiendi consuetudine probabilitatem affrente veritatis, & ratione latagente, ne temere tanti viri & nos cum ipsis aberrasse videamur.

CAPVT XV.

Eodem argumento palpabilium malorum, si puræ naturæ sint, cogimur ad diversas impietates, ad blasphemiam in Deum, ad Manichæismum; Cur, & quomodo. Epilogus omnium argumentorum.

SARTIS arbitror, hæcenus ex Augustino declaravimus, non potuisse iugum tot miseriarum hominibus innocentibus imponi, sine manifesto iniustitia Dei. Ve tamen vis istius argumenti sexcentes ab Augustino repetiti penitus intelligatur, observandum est, id quod supra indicavimus, in eo supponi tanquam certum, Deum nec esse infirmum nec ignarum; rursum in homine non esse commixtionem naturæ mali ut Manichæi voluerunt. Nam quodlibet istorum verum esse poneretur, non esset necesse esse iniustum Deum. Si enim natura hominem naturaliter esset mala; ut Manichæi sentiunt, vel Deus præ inscientia vel infirmitate malorum incursum non impediret, nihil veraret innocentes tot miserijs sine ulla Dei iniquitate cruciari. Hinc estignitur quod prout varia in isto argumento & miseris contextu aliquando venit certe supponuntur, ita etiam ad varias absurditates concludendas ab Augustino adhibetur & valet. Nam subinde cum velut certum apud Pelagianos supponit, naturam hominum non esse naturanter malam, sed istam opinionem esse detestabilem Manichæorum insaniam, itemque Deum non esse invalidum, tunc determinatè Dei iniustitiam ex miseris puræ naturæ Pelagianis laudare conficere solet. Cujus plurima superius exempla dedimus. Subinde vero supponendo naturam non esse malam, alterutrum infert aut invalidum aut iniustum esse Deum, qui tantis malis innoxios premit. Exemplis etiam istam partem declaravimus, quando ostendimus per puram naturam Dei providentiam graviter lædi. Subinde e contrario supponendo Pelagianos credere omnipotentem & iustum Deum nulliusque peccati merito velut jure puræ naturæ tot tantisque malis genus humanum premi, concludit nullo modo hoc defendi posse nisi in Manichæorum sententiam, de malæ naturæ commixtione incidatur. Quam si abhorruerint, sicut omnis Christianus abhorreere debet, nullam superesse viam qua irumpere potuerint tanta mala, nisi originale peccatum. Quod quia peremptorium contra pu-

ram naturam est argumentum, & Augustini sententiam de hypothese illa Pelagiana quam impugnabat, liquidissime ob oculos ponit, operæ pretium est hic ipsissimis eius verbis luculentissimis quamvis prolixioribus texere. Cum igitur adversus Iulianum scribens præmisset ac promississet se ostendere velle, quod iam, inquit, *scpe monstravi, quantum hæresis Pelagiana, quæ sine peccato mala ista contigisse tradebat, Manichæos ad invicem delirantes ea ex mala natura proficisci, hoc est, quod hæresis Pelagiana ad hæresim nos Manichæam cogeret, rem sic exequitur. En, inquit, monstrant, Manichæi mala quæ in parvulis monstrant, quæ Cicero quoque commemorat in libris de Republica; unde ipsa eius verba transcripsi. In quorum malorum commemoratione dicit: Non ut a matre natura, sed ut a nociva hominum in hac ætate esse prædictam. Hæc accedunt etiam illa quæ non quidem omnes parvulos, sed tamen plurimos eorum perperit multa & varia mala, usque ad demonum incursum, atque concludunt dicens, Cum sit iustus & omnipotens Deus, unde ista mala patitur imago eius in parvulis, nisi quia vera est, inquit, quam nos asserimus ducum naturarum boni scilicet malique commixta? Nos Catholici redarguit veritas constans originale peccatum per quod factum est demonum ludibrium & laboriosa miseria destituta prepaço mortalium. Ecce quomodo Manichæi facile peccati originalis confessione jugulentur. Sed iam attende angustias eorum, qui istas miseras sublato peccato puris naturalibus attribuire volunt: Vos autem negantes originale peccatum, profecto aut cogemini dicere Deum vel invalidum vel iniustum, sub cuius potestate imago eius in parvulis sine ulla vel proprii vel originalis peccati merito tantis affligitur malis. Non enim per hæc exercetur virtus, quod recte de bonis hominibus maioribus dicitur, in quibus rationis est usus. Ecce coguntur auctores puræ naturæ confiteri iniustum aut invalidum esse Deum sine culpa tantis miserijs parvulos cruciantem. Quod si illud Barathrum fugere velint, vide quid resset: Aut quia Deum vel impotentem vel iniquum dicere non potestis, Manichæi contra vos erreremur sum nefarium de duarum inter se inimicarum substantiarum permixtione firmabunt. Nempe manifestum est nullum*

nullum exitum, Augustino iudice, superesse ei qui puram naturam introducere vellet, sicut Iulianus voluit, nisi per blasphemiam creatoris aut infamiam creaturæ, ut vel ipsum omnipotentem ac iustum neget, vel cum Manichæis hanc naturaliter malam esse fateatur. Vtrumque damnat & execratur Catholica fides.

Hanc igitur consequentiæ necessitatem inuenitur Augustinus quando toties Pelagianis exprobat, quod in Manichæi sententiam ista purorum naturalium defensione cogerentur. Supponit enim, ut iam audimus, eos nolle ledere omnipotentiam aut iustitiam Dei. His autem clausis ostijs, sublatoque tam huius quam superioris vitæ peccato, quod Pelagianus quoque auferebant, nullum omnino superesse putatur effugium nisi per Manichæi præceptum. Quod ex plurimis ejus testimonijs videre licet. Nam hoc spirant illa in opere primo contra Iulianum: Ne

Lib. 5. cont. Iul. cap. ult.

dicere cum Manichæis cogaris, aliena mali naturam nobis inesse connexionem, nostrum potius originalem consistere languorem. Ecce nisi peccatum originale fateatur, cogitur in asserendis miserijs sine peccato promerente assentiri Manichæis, quia videlicet Deus injustus aut infirmus esse non potest. Hoc spirant illa in opere secundo adversus eundem Iulianum: Si

Lib. 1. oper. imperf. f. 96.

ergo Manichæos introducens aliam naturam mali atque substantiam expugnare velles non adjuvare, profecto istas omnibus apertas a parvulis incipientes humane vitæ miserias cum tui deceptoribus non negares, sed unde in eas collapsa sit nostra natura, quæ beata est primitus instituta, cum Catholicis fidelibus & præclarissimis Doctoribus disceres. Et illud in

Lib. 2. oper. imperf. f. 316.

secundo libro: Manichæos tu adjuvas quibus inducendi aliam naturam malam das locum negando originale malum esse causam miseriarum parvulorum. Nempe quia naturam puram earum causam esse credebatur. Nam hoc spirat & illud multo

Ibid. f. 459.

inferius: Quis miserias vos cum sine ulla peccato accidere dicitis parvulis, iniustum Deum versus eos facitis: Manichæos autem horribiliter adjuvatis. Illi enim ne facerent iniustum Deum, istas miserias a nativitate mortalium immutabili natura mali, & ab ælo principio venientis substantia tribuunt tenebrarum. Quos impios simul & vos convincit Catholica fides, quæ ista omnia peccato illi tribuit, quod ex primi hominis voluntate intravit in mundum. Hoc spirat id quod toties alijs in locis clamat, per illam Pelagianam hypothefin de miserijs naturaliter congnitis, Manichæorum de mala naturæ commixtione sententiam adjuvari: ut illud in libro sexto

Lib. 6. cont. Iul. c. 22.

primæ lucubrationis: Verum nec ipsos Manichæos contrivisti quos potius adjuvisti, tu maxime & in commune omnes Pelagianæ novitatis errorisque

Lib. 1. oper. imperf. f. 55.

participes, sicut iam demonstravi: Deinde adjuvatores Manichæorum, in quibus appetu principatum. Et illud perspicuum: Tu ergo adjuvatores Manichæos te non esse ostende si potes, qui miserias hominum cum quibus eos nasci quoniam sine dubio sentis genus humanum, nolois tribuere peccato vi-

tiata natura nostra, facit ut eam ille permixta nobis natura tribuat aliena. Et illud multis interpositis in eodem libro cum Augustino Manichæismum Iulianus improbraret, Respondet ei sanctus Antistes: Vnam Manichæi formiter destrueres non turpiter adjuvares. Et paulo inferius declarans in eo vitam esse Manichæis errorem, quod naturæ boni communicaretur voluntas mala à commixta natura mali; hoc est quod mala, non à vitio humane voluntatis, sed naturaliter ab una parte naturæ quæ sic naturaliter mala sit, promanassent, Ergo, inquit, hunc adjuvas negando humanam peccato primi hominis vitiatam esse naturam, ut naturæ mali quam fingis, attribuas, quicquid malorum manifestissima inveniunt miseriarum parvulorum. Cujusmodi doctrina in Augustino valde frequens est, & aperte significat per illam introductionem tot miseriarum absque peccato, hoc est, per puræ naturæ statum, iustissimam præberi causam ut Manichæus mali naturam nobis mixtam esse decernat, & ad hoc facer dum ipsos Pelagianos suæ hypothefis necessitate compelli. Ex quo fit consequenter ut quando Manichæorum sententiam ac Dei impotentiam & iniquitatem removet, similique portenta sententiarum quas hæresis etiam Pelagiana damnabat, nullum exitum pro Pelagianis miserias puræ naturæ impugnantibus, reliquum esse testetur. Non est, inquit, certe natura atque substantia (malum) secundum Christianos & Manichæos; si nec vitium natura est, quam scilicet peccatum vitia verit, quid est? Quasi diceret nihil responderi potest. Et alio in loco: Bonus est Deus, infusus est Deus. Extra nea prorsus mali est nulla natura, quæ nostra natura secundum Manichæos credatur admixta. Unde sunt, Non dico in moribus, sed in ipsi ingenui cum quibus nascuntur tanta hominum mala, si non est humana origo vitata, si non est massa damnata? Quod est aperte dicere citra blasphemiam Dei & hæresim Manichæi, & peccati originalis fidem, quid responderi potest in tuo errore qui mala puris naturalibus tribuit? Nempe nihil. Et revera si Augustini principia quæ tanquam indubitata tradit, nec unquam à Iuliano labefactari potuerunt, attente ponderentur quæ via erumpi possit, nisi per præceptum planè non video. Nam ut alibi dicit Augustinus, mala ista non ex se ipsis repente nasci potuerunt, sed aliquam eorum causam esse necessarium est. Quæ vero illa esse potest nisi vel creator vel creatura. Si creator, ergo crudelis aut injustus Deus, qui creaturam gratis sine culpa cruciat. Si creatura, vel alia, vel ipsa quæ miserias patitur. Si alia rursus violatur Deus, qui vel ignarus vel impotens impedire non potest, ne injuste innocens creatura torqueatur. Si ipsa, ergo vel natura ipsius mala est, vel malo mixta cui tanta mala sunt naturalia, cui tot libidinis ac detestanda desideria naturaliter congruant. Quæ est hæresis Manichæi, vel si naturaliter

turaliter bona est, necesse est esse peccato aliquo vitiatam: atque ita quocunque ex latere rem consideres, puræ naturæ status tot miseris infamis in Augustini principiis impossibilis est, sed necessario ad peccatum tantquam veram & unicam malorum causam veniendum est. Atque ista quoque vera & unica ratio est cur Augustinus sexcentis suorum scriptorum locis, sicut abunde in superioribus constitit, ex solis miseris quas perpetimur, nulla alia cuiuscunque status, vel gratiæ vel alterius, vel divinæ promissionis hypothesi, cuius ne quidem umbra offusum reliqua est, irrefragabili consecutione, peccatum in humana natura præcessisse convincit. Imo quod invictius & evidentius illius argumenti robur ostendit, ex illis ipsis miseris demonstrari docet, hypothesin puræ naturæ esse impossibilem, injustitiam dare Deo, blasphemiam inferre Creatori, quæ profecto puerorum terribilissima sunt, & luxuriam mentis deliria, si nihil vetet hominem in pura natura condi, & tot tantisque miseris innocentem sine ulla Dei iniquitate torqueri.

Ex hac igitur constanti & sibi undique consentiente Augustini doctrina patet, nihil ab eius principiis magis abhorreere nihil capitalius plerisque repugnare quam puræ naturæ statum. Est enim status in quo neque iustitia, neque sapientia, neque veritas, neque Deus ullo amore nisi carnali vitio quoque diligi potest. In quo nulla frui Deo, neque parva, neque magna, nulla beatitudo supernaturalis, nulla naturalis. Est enim status erroribus cæcus, offensionibus inquietus, perturbationibus miserabilis, moriendi necessitate damnatus. In quo nullus amor nisi creaturæ, nulla libertas arbitrii nisi noxia, nullus actus nisi perversus & malus. In quo perpetua contra semet ipsam lucta creaturæ; quam neque Deus dare, neque creatura sedare potest. Cui naturalia sint sola & omnia peccandi desideria, quibus eadem naturæ lege indulgere liceat, quæ etiam libet. *Bonum est enim quod naturaliter libet.* In quo creaturam pudet de operibus creatoris, & dominare, & monstrare, & facere erubescit opus, quod Deus instituit. In quo profundissima rerum agendarum ignorantia, quæ se fit ut ei liceat, quicquid naturæ lege damnatur. In qua tam horrendo miseriarum omnium iugo humanum genus atteritur ut & Philosophi & hæretici & antiqui Catholici exhorruerint illud ascribere Deo; utpote quod defendi non posset sine blasphemiam Creatoris, qui tanta injustitia & crudelitate saviat in creaturam suam ut eam innoxiam acerbissimo supplicio plectat. Quam enim immensam & quam horribilium malorum atque miseriarum seriem status ille complectatur quis facile mente cogitet? Quis festinanter exponat? Inqueat quilibet universas damnatæ naturæ calamitates (eandem quippe prorsus esse etiam puræ volunt)

A vel si oculi ipsa earum vastitate caligent, legat eas aliqua ex parte recensentem Augustinum in libris de Civitate Dei. Quæ sane omnia si animo ab inveterata loquendi & sentiendi consuetudine in divinæ iustitiæ veritatem, severitatemque æternæ veritatis abducto, juxta sanctissima, profundissima, securissimaque Augustini principia ponderentur, clamabunt profecto nihil in ejus doctrina indignius creatura rationali, nihil monstrosius ordini Universi, nihil injuriosius Deo excogitari posse quam illam puræ naturæ machinam quæ depingi solet. Quod si quis ista necdum liquidâ intelligentiæ sinceritate penetrare possit, satius esset ei credere ut intelligere mereatur, Dei simul & creaturæ rationalis bonitatem longe sublimius per huiusmodi supra traditam institutionem, quam per Aristotelicas conjecturas commendari, quibus existimant Deum posse creaturam rationalem innocentem dote locupletem, inferni pœnis cruciare, & peccatricem ad claræ Dei visionem attollere. Nam inde maxime elucet summa bonitas Dei, si creatura rationalis nullum omnino extra Deum reperire possit bonum, unde ei sine ipso bene sit, & unde ei omnis miseria auferatur. Creaturæ vero rationalis bonitas atque dignitas inde maxime apparet, si nullum omnino bonum ei sufficiat quando non adhæret illi summo & vero bono. Hæc Doctor Ecclesiæ summus suo felicissimo divinissimoque ingenio excellentius omnibus hujus mundi Philosophis & Scholasticis penetravit. Nam quantum ad primum, ita locutus est in libro duodecimo de Civitate Dei: *Itaque quamvis non omnis beata esse possit creatura, ea tamen que potest, non ex se ipsa potest, quia ex nullo creata est, sed ex illo a quo creata est. Hoc enim adepto beata est, quo amissa misera est. Et paulo inferius: quod usque adeo bonum est eorum ut sine illo misera esse necessesse sit. Vbi (sine illo) nihil aliud significat nisi sine amore quo illi adhæretur. Nam amore Deo coherere est esse cum Deo, sine quo miserum esse necesse est: juxta illud itidem sancti Augustini: Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo enim est, procul dubio sine illo non est: & tamen si eius non meminit, eumque non intelligit nec diligit, cum illo non est. Sic ergo ex hoc maxime apparet bonitas Dei. Quantum ad secundum vero ex hoc ipso etiam maxime bonitas creaturæ rationalis commendatur dicente in eodem de Civitate Dei loco Augustino: Quod cum ita sit, hinc natura quæ in tanta excellentia creata est, ut licet ipsa sit mutabilis, inherendo tamen incommutabili bono, id est summo Deo, beatitudinem consequatur, nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit, eique explenda non sufficiat nisi Deus, profecto non illi adhæreere vitium est. Vbi ex illo principio concludit: Hinc apertissime declaratur, illius naturæ ut Deo adhæreat convenire. Et in libro de natura boni, utramque & Dei & creaturæ rationalis excellentiam inde declarans: Tale*

Lib. de nat.
homo. 7.

Lib. de nat.
homo. 7.

Lib.

quippe bonum est Deus, ut nemini eius deficiat bene-
fit. Et in rebus a Deo factis, tam magnum homini
est natura rationalis, ut nullum sit bñdum, quo beata
sit nisi Deus. Itē in libro decimo, tertio Con-
fess. Nam & in ipsa misera iniquitate ne deficien-
tium spū utrum &c. la respiciendo, quā magnā
creaturam rationalem fecerit, cui nullo modo sufficit
ad beatam requiem quicquid se movet, ac per hoc
nec ipsa sibi. Unde paulo p. it. confutetur Deo:
Hoc rati, in cō quia male mihi est prater te, non
solum exira me, sed & in ipso, & omni mihi
copia qua Deus meus non est egestas est. Ex quo
relinquitur, scilicet, solum Deum esse verum
creaturam rationalem hominem, solumque Deum
eius egestas emperere posse, sine illo bono,
quod sola directione possit prorsus misere-

ram esse creaturam rationalem, in qua
que, quālibet neque, quālibet neque, quālibet
rum autem a se, entia. Sine illius igitur & in
dilectione, per quam anima Deo & corpus
animæ juxta æterna & ordinatissima legis
exiguntur, dicitur, ab optimo, on nipoen-
tissimo iustissimeque Deo creati nullo pacto
potest; ne alioquin ipse creator, qui in potentia
invidus, ve injustus, e se co vinatur, dū
imaginem suam in eo entem per, et a in me-
titudine ac tota in eis ex illius amoris auctore
profluentibus, tot creaturæ bona imminet, ut
que pertinet a totis affligi facit. Nun reli-
quum est ut nō nullas difficultates occurrer-
tes dissolvamus.

CAPVT XVI.

Solvitur difficultas ex Augustini Commentario in Psalmum septuagesimum.

Initio Con.

Primū igitur ad tuerdam iusti-
tiam Dei in i. s. gendis peccatis opponi
possunt illa sancti Augustini verba ex
Psalmi septuagesimo: Multi in meritis Dei
amoris & timoris. Timor Dei, quia iustus est; amor,
quia misericors est. Quis enim ei dicet, quid fecisti
si damna ei iustitiam? Quanta ergo mihi ericorata eius
ni iustitiam in iustitiam? Vbi Augustinus aperte
significat, nihil Deo responderi posse si dam-
naret eum in iustitiam. Ergo multo minus si ho-
minem in statu puræ naturæ cum miseris
moraliatatis condere.

Ad hunc locum dupliciter responderi po-
test, primo i. qui sanctum Augustinum de
presentis vite statu quem peccando i. me-
ruimus. Nam post originalis culpæ meritum,
non i. lum quærit, et corporalis miseria iustis
permitti imo inferri a Deo potest, quem d-
modum ex calamitatibus iusti iob, & ex plu-
rimis Augustini testimoniis abinde patet; sed
etiam ipsa damnat o. Non quidem hoc sensu,
quasi i. lum in iustitia persistens Deus, qui
iuste omnia disponit, sine iniquitate damnare,
sed quia post lapsum hominis, eum inem quan-
tumvis iustum tenetur impedire ne rursus
in peccatum damnationemque prolabor.
Gratuito quippe Deus dat homini iustitiæ
perseverantiam, & iustitiam; nec minus gra-
tuitio deleui Deo quod ab in in meritis ei ra
auxilium eius damnatione iustum, quam quod
injustum ab ipsa culpa liberaverit. Nihil alto-
rum ante ruinam humani generis locum ha-
buit. Nam ibi ipsa hominis innocentia ab
omni miseria tutabatur, ipsa potestas libertæ
voluntatis, gratia ei in iova te, si vellet, ab
omni peccati ac damnationis metu. Creaturis
enim præstantissimis, hoc est, rationalibus spiritibus,
hoc præstare Deus, ut si nō sint corrupti non possint.
sicut fuit supra ex Augustino de non travi-
mus. Ex sola igitur libera e rum voluntate
corruptio sive culpa, sive poena nasci potest.
Si enim obedientiam confiteri, noluit, ut, quoniam

A videntes corruptores in peccatis volentes corrup-
pantur in panis. Hoc loco autem a se corr-
tio, h. e. p. b. integritas eorum i. possibiles
est, Dei iustitia in utramque partem vigilante,
ne vel inno. entem damnet, vel nocentem in vo-
luntum sinat. Quod id ego de iustitia Dei
erga innocentem a se t. e. r. a. r. o. aliter ex
p. l. i. m. o. diximus, de innocentia pr. p. i. d. i. a.
hoc est, nullo omnino peccato maculata,
in quocumque statu ante peccatum, sive in-
tegra, sive elevata, sive pura nature iuste i. g. i.
debet. Hec Augustinus intelligit. Cum vi-
nit hanc quippe, e. e. Pelagius de malorum
origine quærit, quos ex solis m. i. s. e. r. i. s.
creaturæ & iustitia Dei, falsam sententiam
cit. quando a. a. m. q. a. n. c. u. l. l. e. p. o. r. t. m. sive
Dei creon is a. p. s. u. l. u. m. v. l. u. t. a. t. e. m. sive
n. m. e. j. u. s. c. u. m. g. e. n. t. e. t. e. e. r. r. u. m. sive
f. a. m. n. a. h. o. c. e. s. t. n. a. t. u. r. a. l. i. t. e. r. m. a. l. i. m. a. p. r. i. e.
v. o. l. u. n. t. a. t. e. S. e. d. c. u. m. d. e. h. o. m. i. n. i. u. s. i. n. t. e. n. d. e. l.
p. e. c. c. a. t. o. l. a. p. s. i. s. & i. n. m. i. s. e. r. i. a. s. m. o. t. i. t. a. b. i. t. a. b.
i. n. o. r. t. e. i. u. s. t. i. e. p. r. e. p. i. t. a. t. i. s. a. g. i. t. u. r. l. o. n. g. a. r. a. m.
d. o. c. t. r. i. n. a. m. d. e. i. u. s. t. i. t. i. a. m. a. p. e. c. c. a. t. o. i. s. t. i. f. i. c. a. t. i. o. n. e. l. i. e. r. a. i. s. e. a. d. e. m. s. e. c. u. r. i. t. a. t. e. t. r. a. i. t.
Nimirum quod non solum ipse nō, sed omnia se-
culi huius mala, quāvis an de peccato, & i. n. a. s. t. i. a.
n. e. d. e. p. e. c. c. a. t. o. i. n. g. e. n. t. i. u. s. v. e. n. i. a. n. t. a. m. o. r. & v. e. n. i. s. i. s. p. e. c. c. a. t. o. r. e. m. a. n. e. r. e. t. u. m. q. u. i. b. u. s. l. o. n. g. o.
p. r. o. v. e. r. i. t. a. t. e. t. e. r. r. a. t. e. t. & u. n. d. e. e. x. e. r. c. e. r. e. t. u. r. i. t. u. s. s. e. c. u. l. u. m. H. o. c. e. p. i. s. t. o. l. u. m. a. d. p. e. c. c. a. t. i. m. e. n. t. i. o. n. e. m.
p. e. r. t. n. e. t. u. t. q. u. i. a. n. o. l. u. i. t. h. o. m. o. c. u. m. s. o. m. m. a.
f. a. c. i. l. i. t. a. t. e. p. o. s. s. e. t. c. o. n. s. e. r. v. a. r. e. i. u. s. t. i. t. i. a. m. n. o. n.
e. a. m. n. i. s. i. c. u. m. d. o. l. o. r. e. r. e. c. i. p. i. a. t. n. o. n. n. i. s. i. c. u. m.
l. a. b. o. r. e. a. t. g. r. a. t. n. o. n. n. i. s. i. c. u. m. d. i. f. i. c. u. l. t. a. t. e. c. o. n. s. e. r. v. e. t. u. t. l. a. p. s. u. f. r. a. c. t. u. s. & v. u. l. n. e. r. i. s. d. o. l. o. r. e. m.
l. e. n. t. i. e. n. s. c. a. u. t. u. s. & f. i. r. m. i. u. s. a. m. o. l. l. e. t. n. o. i. u. s. t. i. t. i. a.
n. e. e. i. p. e. c. c. a. t. e. l. i. t. i. u. s. u. s. N. e. l. u. t. h. o. m. o. n. q. u. i. t. A. u. g. u. s. t. i. n. u. s. i. n. d. e. l. i. c. i. s. s. e. r. v. a. t. u. s. i. u. s. t. i. t. i. a. m. V. i. d. e. s. t. a. u. t. e. m.
D. e. u. s. u. t. p. o. s. t. e. n. t. i. p. e. c. c. a. t. u. m. p. e. n. a. t. a. c. a. r. o. p. e. c. c. a. t. i. s. a. d. r. e. c. i. p. i. e. n. t. i. a. m. i. u. s. t. i. t. i. a. m. l. a. b. o. r. i. b. u. s. & m. i. s. e. r. i. i. s. n. o. n.
r. e. t. u. r. E. x. q. u. o. f. i. t. u. t. q. u. i. d. m. i. s. e. r. i. a. r. u. m.
a. t. q. u. e. p. o. n. a. r. u. m. L. e. u. s. e. g. a. m. i. s. t. o. i. n. f. e. r. r. i. p. e. c. c. a. t. u. m.
(C. m. i. n. o. r. a. n. t. u. m. m. i. s. e. r. i. a. d. i. l. i. g. e. n. t. i. a. s. e. q. u. i. t. u. m. i. n. t. i. s. t. i. t. i. a. m.)

Lib. de nat.
homo. 7.

Lib.

merit aut jubet. si illius inferatur. Meruit enim peccatum ut etiam iustus in hac vita cum austeritate tractaretur. Quicquid enim molestum patitur, vel ex vulnere nondum plene sanato nascitur, vel de adiutorio quo sanandum est. Sicut igitur nemo nisi infans culpa medicum, si vel ex vulnere vel ex vulnere medicina dolores patitur, ita nemo profecto nisi imprudens, Deum iniustitiae accusaverit, si nunc etiam iustus, ex morbi sui reliquijs vel medicinalium adiutorijs miseratim molestijs doloribusque crucietur. Quae de re fule praclarissime Augustinus:

Quoniam sic est in animo beatitudo, ut in corpore sanitas, quemadmodum in ipso corpore alia praecipitur ne bona valetudo amittatur, alia vero ut mala recuperetur: sic in toto statu hominis, alia tunc praecipitur data sunt, ne amitteret immortalitatem, alia nunc praecipitur ut eam recipiat. Et sicut in valetudine corporis, si quis praecipis medicis quibus eadem valetudo custodienda est, non obtemperando in alijum morbum incidere, accipit alia praecipitur ut sanari possit: quia sepe non sufficit, si talis est morbus, nisi adhibeantur a medico quae sunt adiutoria, prout ne aspera & dolores importuna, quae tamen valent ad recuperandam salutem: unde fit ut homo, quando iam obtemperans medico, patitur tamen alius dolores non solum de ipso morbo nondum sanato, verum etiam de ad id morbo medicina. Ita homo per peccatum lapsus in huius vitae morbidam & calamitosam non solum tenet, quia primo praecipitur obtemperare, quo semper etiam custodire ac tenere salutem, secundum praecipitur accipere: quibus obtemperans iam quidem non ab ipso deo iuste vivere, sed tamen molestias quas patitur, vel de ipso morbo nondum sanato patitur, vel de adiutorio medicinae. Cum adiutorio deputat: quod scriptum est, quem enim dolores domus coarctat: flagellat autem filium omnem quoniam recipit.

Alia tamen solutio verior est, corruptum esse Augustini locum, legendum enim videretur: Qui enim ei diceret quid fecisti? Si damnaretur propter iniquitatem. Hoc enim in primis postulat ipse sacrae Scripturae locus ex quo verba illa de promptu. Nam Sapientiae duodecimo, cum sapientis Dei misericordiam in remittendis peccatis exaltare vult, verbis illis utitur quibus Augustinus, qui enim dicit tibi, quid fecisti? Sed eo tunc ut ostendat, Deum argui non posse si damnaret iniquum. Sic enim in Contextu praecedenti & sequitur: Nec timens aliquem, reman dabas peccatis illorum. Quis enim dicit tibi, quid fecisti? Aut qui stabit contra iudicium tuum? Aut qui in conspectu tuo veniet iudex iniquorum hominum? Quae perspicue significant neminem posse in iustos à debita damnatione vindicare, eant redarguere iudicium Dei, si iniquorum hominum peccata quibus veniam dabat, Dei vindicta sequeretur. Totus denique ille locus, ad quem Augustinus respicit, & cuius verbis dicitur, nihil aliud spirat, quam Dei in damnandis peccatoribus & non damnandis iustis equitatem. Nam inter cetera diversissimis dicitur verbis, quae merito frenum quorundam Scholasticorum licentia inijcere acouissent:

Cum ergo sit iustus, iuste omnia disponit: ipsi quoque qui non debet puniri, condemnare exequi astringit a tua virtute. Virtus enim tua iustitia iustitia est. Adversus quae tanta luce fulgentia, quisquis recentiorum loquitur non imitandus est, sed corrigendus. Nam quod ad veteres maximeque sancti in Augustinum spectat, religiosissime semper istam Scripturam & in eodem ipso loco sequitur.

Itaque secundo patet corruptum esse Textum Augustini, quia paulo post in eisdem Psalmi Commentario, eadem doctrinam, eadem verborum forma dei iustis & peccatoribus iuste damnandis tradit: Nihil dixerit, (Iudith) si damnaret omnes iniquos. Non enim non esset magis a laus iustitia tua, quia iniqui damnantur, dea, na laus esset. Et ita iterum adiungit: Peccatorum, proficiens de peccatoribus. Quod ergo? Tu si malum istam iniquitatis damnes, quisquam tibi dicit inique fecisti? Etes pla e etiam hic iustus, & omnis esset ista laus tua, sed quia libera: & ipsi in peccatorum iniquitatis impiam, ad quam super omnem laudem tuam. Ece ipsis istis in verbis Scripturae quibus ante usus fuerat, & hic dicit, si malum ista iniquitatis damnes, quisquam tibi dicit inique fecisti? Et continuo subiungit de maiore misericordia qua iustificatur impius: ut dubitari non possit, eandem hic & initio istius Commentarii doctrinam tradi. Nam verba nobis obiecta videntur esse compendium eorum, quae in illum Psalmum latius de iustitia Dei in puniendis peccatoribus, & misericordia in iustificandis impijs, tractare proposuerat. Idcirco namque postea quoque talis compescit querimoniae murmurantium adversus Deum. Cum enim pluribus eos arguit, qui cum puniuntur nihil se malefactive conqueruntur, ideoque se non recto iudicio tanta pati: seu per eos divinae iustitiae freno reprimunt, ac tandem alienum hunc murmur obicit murmurantibus: Ego scio, in te ipso displice. Nihil boni faceres nisi ille bonus esset, & non ille malus peccator, nisi ille iustus esset.

Tertio correctionem istam postulat ipsa difficultatis obiecta circumstantia. Nam istis verbis, Quis enim ei diceret quid fecisti? Si damnaretur iniquus? Quanta ergo misericordia eius ut iustificet iniquum, probare voluit Augustinus duo capita quae praesumerat, Deum timendum & amandum: timendum propter iustitiam, amandum propter misericordiam. Multum movet, inquit, Dei timor & amor: timor quia iustus est: amor quia misericors est. Timori quippe iustitia Dei respondet in verbis obiectis dampna iustis: amor misericordiae, iustificatio in iustis. Quis autem audivit unquam non deo ab Augustino, sed vel ab emotis deus homine commendari iustitiam Dei, ex eo quod iustos ipse damnaret? Nam quomodo aliqui Scholastici recentiores in ventum sunt qui dicerent iustos à Deo posse sine iniquitate damnari, nemo tamen eorum eo usque deliravit, quod dicitur, ut in hac damnatione elucere diceret iustitiam & non potius Donum vel supremam potestatem.

statem Dei. Quid vero ineptius quam quod Deus timendus esse suaderetur iustis, quia iustos damnare posset? Exhortatio ista inaudita est in Ecclesia Dei: ubi potius resonant illa Apostoli verba, *Deus qui iustificat, quis est qui condemnet?* Et illa Sapientis: *Ipsam qui non debet, puniri condemnare, exterum astimam à tua virtute.* Quarto postulat huiusmodi correctionem totius doctrinæ Augustinæ consonantia. Nam ut superius satis vidimus, tota moles

doctrinæ ipsius undique clamat, iniustum esse Deum, si non dico iustos ipse damnet, quod exhorret velut capitaliter inimicum Deo, sed si vel quempiam quacunque pena sine peccati merito cruciaret. Quid ergo magis contra Augustinum dici posset quam Deum iustum etiam iustos posse damnare? Nam excepto illo qui obijcitur loco in univ. ejus lucubrationibus nullum talis opinionis vestigium inveniri potest.

CAPVT XV II.

Proponitur gravis difficultas ex libro tertio de libero arbitrio, quo ignorantia & difficultas ponuntur esse primordia naturalia: & ostenditur hypothesein illam longe differre à statu puræ naturæ.

Lib. 3. c. 4.
vid. c. 10.
c. 28.

Lib. 1. re-
tract. c. 9.

ALIAM difficultas longe major ex libro tertio de libero arbitrio suscitatur, ubi multis docet quod Deus esset laudabilis, quamvis ignorantia veri & difficultas recti esset naturalis homini, hoc est, si ignorantia & concupiscentia, quam nomine difficultatis intelligit, essent homini naturaliter concreata; sub illis autem vel cum illis comprehendit etiam omnes corporis miseras, ut ex capite 23. patet, ubi de morte parvulorum & cruciatibus, si eos sine peccato paterentur, movet controversiam, & eandem rationem esse tradit. Neque sententiam istam suam in libris retractationum revocavit, sed potius confirmavit, quando dixit: *Quam miseriam (difficultatis seu concupiscentiæ & ignorantia) Pelagiani nolunt ex iusta damnatione descendere, negantes originale peccatum. Quamvis ignorantia & difficultas etiam si essent hominis primordia naturalia nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset, sicut in eodem libro tertio de libero arbitrio disputavimus. Ergo sine Dei iniustitia, secundum Augustinum possent ignorantia & concupiscentia, quæ dirissima mala sunt multoque magis ceteræ mortalitatis miseriæ esse in statu puræ naturæ primordia hominis naturalia.*

Respondetur hypothesein Augustini quæ ponit ignorantiam & concupiscentiam esse primordia hominis naturalia, longissime differre ab eo statu puræ naturæ quem hætenus oppugnavimus. Quod ex duobus capitibus capitaliter puræ naturæ repugnantibus ostendi potest.

Nam primo Augustinus in illa hypothesei supponit peccatum præcessisse quod ignorantiam ac difficultatem, totamque consequenter corporis mortalitatem promeruerit, atque integritatem primi hominis violaverit. Nam illa totius origo disputationis istius fuit, quod cum punitum esse primum hominem ignorantia, difficultate & mortalitate constitisset, quaestio moveretur, cur proles ejus cum istis

dem miserijs nasceretur. Hic occurrit illa quaestio,

inquit, quam inter se mutmurantes homines roderet consueverunt. Dicunt enim, si Adam & Eva peccaverunt, quid nos miseri fecimus, ut cum ignorantia cecitate & difficultatis cruciatibus nasceremur? Et capite sequenti pergit ostendere, hoc rerum moderatori summo Deo iustissime placuisse. Defendit hoc autem secundum quatuor modos incarnationis animarum quos cogitare possemus, Vt videlicet anima proles ex anima parentis propagetur, vel in corpore iam corrupto nova creetur, vel ante creata ad illud mittatur à Deo; vel eò sponte labatur. Sed in omnibus illis quatuor modis supponitur corpus parentis, & consequenter corpus proles quod inde generatione ducitur; & ab anima proles quocunque quatuor modorum animandum est, primi parentis iniquitate esse violatum, utpote qua tam sibi quam proli poenam ignorantia, difficultatis ac mortalitatis acceperit. Hoc enim in singulis illis modis diserte tangit. Nam in primo dicit: *Si una anima facta est, ex qua omnium hominum animæ trahuntur nascentium, quis potest dicere non se peccasse cum primus ille peccavit.* In secundo vero: *Si autem singillatim sunt in uno quoque nascentium non est perversum imo convenientissimum & ordinatissimum appareat ut malum meritum priorum, natura sequenti sit.* In tertio: *Si vero in Dei aliquo secreto iam existentes animæ mittuntur ad inspiranda & regenda corpora singulorum quorumque nascentium, ad hoc utique mittuntur officium, ut corpus quod de pena peccati, hoc est, de mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando &c. Et mox, caro de propagine veniens peccatorum venientibus ad se animis hanc ignorantiam & difficultatem facit. Quam miseriam, quod supplicium ab animabus illis suscipi dicit; & in quarto incarnationis animæ modo eandem rationem esse declarat. Ex quibus manifestum est, in tota illa hypothesei Augustini peccatum hominis supponi, quod & sua & proles ignorantia & difficultate & mortalitate punitum est. Sed in hoc est inter illos quatuor modos differentia, quod in primo quo anima proles ex parentis anima propagatur, istæ pœnæ non solum*

28.3
m.

patris, sed & proles tanquam peccatricis supplicia esse statuatur; in reliquis tribus patris tantum. Supponitur enim animam proles non ex anima propagatam, sed vel creatam in corpore vitiatam, vel ad corpus vitiatum à Deo destinatam, aut certe sponte ad illud lapsam, nihil omnino peccavisse, & ideo illa non esse supplicia animabus istis irrogata, sed primordia naturalia, ex parentis tamen iniquitate transfusa. Nihil illorum statui purè naturali convenit, in quo Deus corpus & animam condere decerneret, non qualia meritorum atque suppliciorum ordo, sed humanæ naturæ conditio flagitaverit, & ipsiusmet æquissimi sanctitas, & sanctissimi æquitas conditoris. Vna quippe circumstantia mutata, sicut apud perpeccatores ac prudentes viros, ita multo maiore apud ipsam veritatem atque sapientiam alias rerum agendarum regulas poscit.

Sed alia longe capitalior inter hypothesein Augustini & statum puræ naturæ differentia est. Hic enim essentialiter postulat, ut in eo nihil omnino gratiæ sit, nulla fides, nulla charitas, nulla ad supernaturalem statum elevatione, nulla incorruptionis ac felicitatis æternæ, quam fides Christiana futuram credit, expectatio: hypothesis vero Augustini in eo statu quo ignorantia ac difficultas essent primordia naturalia, universa ista supponit. Quod ita manifestum est in Augustino ut non possit ullo pacto in dubium revocari. Nam & fidem & bonorum operum exercitium Deum in illa hypothesis, contra illa duo mala tribuisse expresse docet: Dedit enim ille, inquit, & facultatem bene operandi in laboriosis officiis hoc est, contra difficultatem, & viam fides in oblivione cæcitæ. Et rursum, adiutorium gratiæ Dei, & gloriam æternæ beatitudinis certantibus esse præparatam. Nam probans tales animas posse credere, recteque operari subiicit: Inducium illud vel maxime, quod anima omni & querentiam esse concedit, quod nulliter nescit, & perseveranter in laboriosis officiis contendam ad vincendam recte faciendam difficultatem, & opem à creatore implorandam; ut conantem adjuvet, qui vel extrinsecus lege, vel in intimis cordis allicitatione conandum esse præcipit, & præparat civitatis beatissimæ gloriam triumphantibus de illo, qui primum hominem ad istam miserram perduxit, victum pessima suasionem; quam misericordiam isti suscipiant ad eam vincendum optima fide. Et paulo ante dixerat tales animas quibus ignorantia ac difficultas naturalis esset, mitti ad hoc officium, ut corpus quod de pena præcisi, hoc est, de mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando, id est, castigando per virtutes, & ordinatissime atque legitime servituti subijciendo, & ipsi comparant ordine atque tempore oportuno celestis incorruptionis locum. Et statim in initio hypotheseis illius explicans conditionem animæ, quæ naturaliter ignorantia ac difficultate premittitur: Non enim, inquit, mediocriter bona sunt, non solum quod anima est, quæ natura iam omne corpus præcedit, sed etiam quod facultatem habet ut adiuvante creatore seipsum excolat, & pro studio possit

A omnes acquirere & capere virtutes, per quas & à difficultate cruciante & ab ignorantia cecante liberetur. Ecce adiutorium creatoris. Ecce pietatem, ecce omnium adeptionem virtutum; ecce liberationem ab ipsa ignorantia cæcitate, & concupiscentiæ difficultate. Et paulo post: Neque omnino potuit, nisi Deus omnipotens esse etiam talium creator animarum, quæ & non dilectus ipse faciat, & diligens eas resiciat & dilectus ipse perficiat: qui & non existentibus præstat ut sint, & amantibus eum à quo sunt, præstat ut beati sint. Ecce dilectionem qua tales animæ diligunt Deum; ecce refectionem qua in suæ naturæ integritatem restaurantur, ecce beatitudinem quam Deus tribuit ut beentur. Et inferius multis interpositis statum animarum istarum supernaturalem quibus difficultas ac cæcitas naturalis esset, satiatissime clarissimeque proponit: Ignorantia vero & difficultas si naturalis est, inde incipit anima proficere, & ad cognitionem & requiem, donec in ea perficiatur vita beata promoveri. Et rursum infra fusius: Sic etiam & nunc, si ignorantia veri & difficultas recti naturalis est homini, unde incipit insipientia quietisque beatitudinem surgere, nullus hanc ex initio naturali recte arguit. Sed si proficere noluerit, aut à profectu retrorsum relabi voluerit, iure meritoque penas luet. Creator vero eius ubique laudatur, vel quod eam ab ipsis exordia ad semini boni capacitatem inchoaverit, vel quod eius profectum adjuvet, vel quod impleat proficientem atque perficiat. Et utilitatem illius difficultatis quam haberet in illo casu anima naturalem eam esse docet, ut ex ipsa difficultate admoveatur eandem implere adiutorem perfectionis suæ, quem inchoatione sentit autorem: ut ex hoc esset charior dum non suis viribus, sed enim bonitate habere ut sit, eius misericordia subleventur ut beati sint. Quanto autem charior illi est à quo est, tanto in eo firmius acquiescit, & tanto uberius eius aternitate perfruitur. Cui mox adjungit, Deum ideo isti animæ difficultate cæcitateque naturaliter laboranti tale exordium tribuisse, ut studendo ac proficiendo ad frugem sapientiæ iustitiaeque perveniat; tantumque illi præstitisse dignitatis ut in eius etiam potestate poneret, si vellet, ad beatitudinem tendere. Quid luculentius, quid apertius, quid ab omni ambiguitate defecatiis, quam Augustinum in hypothesis sua verum propriissimumque gratiæ statum delineare? Nam & fidem animabus difficultate & cæcitate, quasi naturaliter laborantibus tribuit, & opera bona & sapientiam, & iustitiam, & adiutorium misericordiæ Dei, & amorem seu dilectionem ejus, & omnium virtutum studium & tendentiam in beatitudinem & liberationem tandem ab ignorantia & difficultate, & corporis ipsius mortalis incorruptionem, & celestis incorruptionis locum, & civitatis beatissimæ gloriam & triumphum de diabolo, & beatitudinem in quam non suis viribus sed Dei misericordia subleventur, & fruitionem aternitatis Dei. Ut omnino manifestum sit in alio nullo differre Augustini hypothesein à præsentis gratiæ & supernaturalis elevationis, quem dicunt statu, nisi quod in hoc præsentis statu difficultas

Cap. 22

162.

In suis, 22.

difficultas & ignorantia sine vera peccati, non solum quod Adam fecerit, sed etiam quod filijs in culpam proprie dictam imputetur: in illo vero, quem supponit Augustinus, primus quidem patens vere peccaverit & corporis mortalitate & animæ difficultate & cæcitate punitus sit, anima tamen prolis ejus nullo peccato patris infecta, poenas ejus non ut poenas, sed ut incommoda quædam subeat: et quod non ex anima patris propagata, sed vel à Deo de novo in ipso mortali corpore condita sit, vel ad mortale corpus missa, vel sponte in illud lapsa, ubi cæcitatem ac difficultatem studio pietatis & gratiæ Dei digerit atque superet; ut tandem reparata ejus corporis gloriosa immortalitate ad eternam divinæ coetemplationis beatitudinem transierit. Perfectissimus igitur gratiæ status est ille, de quo loquitur, quamvis non perfecte sit status peccati, & proinde nihil omnino ad afferendum puræ naturæ statum facit. Nam ex his potissimum capitibus, ex Augustini sententiâ, puræ naturæ statum improbavimus, quæ ab hac hypothese longissime removentur. Nimirum ex eo quod in statu illo, quem Scholastici puræ naturalem dicunt, nemo posset diligere veritatem, justitiam, sapientiam, unoque verbo Deum; nemo ad

veram rationalis naturæ beatitudinem vel tendere vel pervenire; nemo vel unum opus bonum recte operari; nemo esse liber arbitrio; nemo tentationem quamcumque superare; nemo ab ignorantia, à difficultate, à concupiscentia, à morte, à miserijs liberari. Hæ sunt enim connaturales puræ naturæ dotes à quibus nec suis viribus ille status exui nec alienis, hoc est, per gratiam Dei potest, nisi hoc ipso status ille deleatur. Nam à tot trabalibus malis liberatæ sola Dei gratia potest cum qua status puræ naturæ permanere non potest. Nullo igitur pacto hypothesis Augustini probat vel ignorantiam ac difficultatem corporisque miserijs, statui puræ naturæ adesse posse, vel illum ipsum statum puræ naturæ esse ex Augustini mente possibilem. Nullum enim nec in hac hypothese nec in ullis scriptorum suorum locis novit statum creaturæ rationalis Augustinus nisi quo per Dei gratiam ipsa diligit Deum, diligit veritatem atque justitiam, recte vivit, malas cupiditates aut ignorat aut divinitus inspirata regit, beatitudinem celestis contemplationis gloriosamque corporis immortalitatem expectat aut tenet: quæ omnia capitaliter puris naturalibus adversantur.

CAPVT XVIII.

Hypothesis ista non convincit pudorem, ignorantiam & concupiscentiam esse posse primordia hominis naturalis.

SE D inquires, saltem hoc in ista hypothesis clare velle videtur Augustinus, quod ignorantia ac difficultas, hoc est, libido, cui pudor ille naturalis juretus est, itemque gravissimum illud miseriarum iugum, quod nobis ex corporis mortalitate fabricatum est, esse posse homini naturale, nullo in anima prolis, quæ illo iugo premitur, præcedente peccato; falsum est igitur, saltem id quod ante diximus, pudorem non posse esse naturæ eo quod hominem sui pudet aut totis: falsum & illud, quod ignorantiam ac libidinem diximus non posse à Deo concreari, eo quod sint mala peccandi desideria, quæ libertatem operis boni tollant, peccandi necessitatem & consentiendi licentiam afferant, aliæque quæ superius explicata sunt: falsum & illud maxime, quod sine Dei injustitia negavimus posse creaturam rationalem tot miserijs premi. Si enim naturalis ponatur esse cæcitas, difficultas ac mortalitas, anima poenam parentis, non peccatum subeunte, profecto jam poenam, hoc est, poenales afflictiones sine afflictæ culpa cernimus, totaque moles argumenti ante textu funditus ruit.

Difficultatem istam gravem esse non inficior. Adere spero Deus ut etiam istam ex Augustini mente dissemus. Tam sunt enim firma atque munita, tot testimonijs clarissi-

mis cumulatæ quæ contra Pelagianos ad subvertendum eorum con mentium puræ naturæ statum ex divinæ justitiæ consideratione proposuit, ut quicquid ex Augustini scriptis adversus ea proferatur, in trepidis dixerim, verum esse non possit.

Ad illud igitur, quod pro pudore defendendo dicitur, facilior est responsio, dicendum enim quod in hypothesis qua difficultas recti, hoc est, libido & pudor comes ejus, esset eo quo dictum est modo, naturalis creatura sine dubio erubesceret, non minus quam nunc, absit ut de opere conditoris; sed de vitio quo rectitudinem operis divini parentum culpa perverit. Iam enim diximus non aliter cæcitatem & libidinem in hypothesis Augustini dici naturales, nisi quia sine culpa prolis, parentibus tamen corpus mortalitate, animam ignorantia ac libidine vitiantibus. Supponitur enim totam poenam peccati perinde ut nunc, sed sine culpa transire, quam sententiam postea quidam Pelagianismi r. mus amplexus est. In qua sententia pudor ille naturalis nullas angustias facit. Nam si culpa proles careat sive polluta sit, semper pudor non ex opere Dei, in genus humanum, sed ex vitio peccatoris invehitur, quod pudorem non solum ipsi sed etiam prolibus, vitium illud in corpora rebellante & in anima concupiscente præsentibus

Lib. 3.
Lib. 3.

tibus facit, nihil enim usitatus, quam ut pendenda parentum facta filijs, & filiorum parentibus infamiam ac pudorem creent, juxta illud sapientis; *Confusio patris est de filio indisciplinato*. Et vicissim: *Dedecus filij pater sine honore*. Quod si generaliter verum esse probat experientia, quanto verius erit, quando ipsam probri paterni inhonestatem filij quoque frontibus inuictam gerunt?

Lib. 3.
Lib. 3.
Lib. 3.

Ad illa quæ pro ignorantia & concupiscentia offeruntur, dicimus illa tunc habere inexcusabiliter locum, quando sic sunt naturalia ut homo melior quam factus sit esse non possit, hoc est, quando illi deest adiutorium gratia per quam solam & unicam, vitij istis naturalibus homo & resistere, & necari potest. Hoc autem status ipse purorum naturalium sibi necessario consertum habet. Gratia enim resistendi & medendi penitus caret, nec alius omnino ullus superest lese ab istis malis tuendi, moloque minus liberandi modus. Nam quod recentiores fingunt adiutoria resistendi concupiscentiæ & cæcitati naturalia, Deo non calius tenebras animi illustrante & frenante cupiditates, Philosophiæ humanæ machinamenta sunt, quæ Augustinus in Pelagianis doctrinæ Christianæ soliditate contrivit. Nam apud illos similiter decantatum illud erat, hominem sufficere ingenio sibi moribus dare leges: hominem ad aliquid laudabile generosi cordis similitudine morari. Per quæ non aliud nisi moraliter bonos resistendi conatus & virtutum actus hæres illa prædicabat. Sicut fuscis diversis locis ex Augustino demonstravimus. Nam hujusmodi paradoxa Pelagiana semper sustinuit Augustinus ex diversis capitibus, quæ deduximus, non posse sine doctrinæ Christianæ laudatione defendi. Si enim tunc potuisset concupiscentia per auxilium naturalis ordinis frenari profecto posset & nunc cum sit ejusdem conditionis roboris & firmitatis homo, quis tunc erat. Posset igitur & nunc per naturæ vires naturalem legem servare; quod ut diximus & dicemus alibi latius, Catholica doctrinæ autoritate damnatum est. Nam auxilia naturalia ad servandam naturæ legem, & ad libidinis resistendum, ne in peccatum trahant, naturæ rationali debita sunt, ergo neque nunc negarentur, quemadmodum concursus naturalis ad bene vivendum nemini etiam Scholasticis confitentibus, negatur. Hæc est ergo causa quod idem in illa sua hypothesi, quæ ponit ignorantiam & difficultatem esse naturalia, sollicite semper querit adiutorium, quo ad non consentiendum atque peccandum creatura muniatur. Cujus ei tan-

ta cura est, ut alioquin eam, consentiendo facillimis motibus, & irritamentis cupiditatum suarum, innoxiam futuram esse, prout & nos supra declaravimus, satis ostendat. Hinc est enim quod simulatque sibi murmura hominum de cæcitate ac difficultate ex parentibus tracta conquerentium objecisse; Recte, inquit, fortasse quærentur si erroris & libidinis nullus hominum victor existeret. Cum vero ubique sit præsens qui multum modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoleatur sperantem, diligenter exhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem &c. Et paulo post in ipsa hypothesi de qua loquimur docet talem ignorantiam ac difficultatem non animis velut culpanda tribui debere, quia naturalia sunt, nec etiam creatori; Dedit enim, inquit, ille & facultatem bene operandi in laboriosis officiis, & viam fidei in oblivioni cæcitate. Et inferius ex illo capite culpam à creatore remouet, si animas alibi positæ corpora eligerent, ubi cæcitate & cupiditate gravarentur, quia auxilium se liberandi dedit: Quandoquidem, inquit, etiam si eas animas ipse misisset, quibus etiam in ipsa ignorantia & difficultate liberam voluntatem petendi & querendi & conanti non abstulit, daturus petentibus, demonstraturus querentibus, pulsantibus aperiturus, omnino extra culpam esset. Hæc arbitror, lector, apertissime demonstrant, non alium adterre Augustinum creatis excusandi modum, quam quia multiplicem fidei, spei, dilectionis, orationis, adiutorij gratiam talibus animabus difficultate ac cæcitate prægravatis dedit, quibus illa vincerent, ut tandem victores ab omnibus terrenis vinculis expediti in æterna felicitate & felici æternitate triumpharent. Quæ omnia quia puræ naturæ statum non modo deficiunt, sed etiam funditus subvertunt, periculum est, ea quæ hic de difficultate & ignorantia naturalibus dicuntur, intactum prorsus esse sincere quicquid ex Augustino supra protulimus, ut concupiscentiam & ignorantiam in puræ naturæ statu impossibile esse doceremus. Procedunt enim ex hypothese, quod nullum ibi gratiæ auxilium adversus illas perniciosas malignitates, vel malignas pœnalitates creaturæ in promptu est; quod hic copiose dari hypothese Augustini ponit. Tunc enim creatura prorsus & ignorando & concupiscendo, & consentiendo, & per omnes suas libidines volutando, non solum inculpabilis, sed etiam esset bona: Bonum est enim quod naturaliter libet sicut ab Augustino definitum est, nec potest natura quæ bona est desiderare quod malum est. Quæ de re alibi fufius dictum est.

CAPVT XIX.

Non convincit etiam afflictiones & miseriae sine peccato hominibus imponi posse in statu puræ naturæ neque maioribus, neque parvulis.

SE d' heus tu, inquires, quid iam pro tuenda iustitia Dei in imponendo tot miseriae, non modo corporalium cruciatuum, sed etiam ipsius molestissimi libidinis iugo? Hoc enim saltem Augustinus absque ullo peccato imponi posse profiteatur, quod ante toties negavimus.

Respondetur difficultas ista, vel adversus adultos, vel adversus parvulos, urgeri potest. Quod ad adultos seu maiores natu ratione utentes attinet, angustiae non multum premunt. Facile enim respondetur maiores sine Dei iustitia talibus molestiis affligi posse ad promovendam propriam eorum utilitatem. Magis enim & utilissimos fructus talium perperisio miseriae parit, sive ut exerceantur in iustitia, sive ut profectum suum agnoscant in dilectione iustitiae, sive denique ut per malorum tolerantiam maioris gloriae premium consequantur. Haec autem tria tam magna bona sunt, ut merito contemni debeat, si etiam iustus aliquid huiusmodi poenaliu molestiarum sine sua culpa patiatur. Nam pro iactura bonorum naturalium live corporis live animi, sive fortunarum, quas vocant, quæ miseriae & afflictiones vocari solent. fit ei compensatio longe maioris boni. Non enim quisquam sanæ mentis dixerit iniuste affligi hominem, cui quis obolum tollens, aureum redderet: vel cutem leviter stringendo, valetudinem graviter læsam restitueret, vel tantillum contristando, summum gaudium, vel animi sapientiam largiretur. Ex qua regula miseriae fratrum Ioseph, Augustinus expendit, quos ille magna cum eorum perturbatione quamdiu voluit tenuit, & quanta voluit mora protraxit. Docet enim quod non eos usque fecerit calamitas, quando tanta etiam ipsorum futura letitia exitum cogitabat, & totum hoc quod agebat, ut eorum gaudium differretur, ob hoc agebat, ut eadem dilatione cumularetur: tanquam non essent condignæ palliones eorum in toto illo tempore quo turbabantur, ad futuram gloriam exultationis quæ in eis fuerat revelanda fratre cognito, quem à se perditum esse arbi rabantur. Itaque non dissimili modo, maioribus hominibus quibus ratio viget, nulla injuria, sed magnum beneficium fieret si propter fructus illos quos diximus assequendos, sine ulla culpa sua malis illis poenalibus premerentur. Quos quidem fructus Augustinus sub exercitatione iustitiae comprehendere solet, quando rationem redditur etiam iusti possint sine culpa cruciari. Nam ad hanc doctrinam quam de maioribus dedimus, respicit quando dicit: *Quæ utique mala*

q. 146. in
Gen. 4.

Lib. 3. cont.
Iul. c. 3.

A sub iusto & omnipotente Deo non irrogarentur ei imaginibus, quibus malis in virtute exerceri infantibus atque non potest dici, si nulla ex parentibus mala merita traherentur. Et alibi manifestius: *Vos autem negantes originale peccatum, profecto aut cogitavistis dicere Deum vel invalidum, vel iniustum, sub cuius potestate imago eius in parvulis sine ullo vel proprio vel originali peccati merito tantum affligitur malis; non enim per hoc exercetur virtus, quod recte de bonis hominibus maioribus dicitur, in quibus rationis est usus.* Et ex professo ad Hieronymum scribens: *Deum bonum est. Deum iustum est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est. Tantum ergo malorum quæ sunt in parvulis causa iusta dicitur. Nempe cum maiores ipsi a potestate scientis dicere, aut sicut in Iob merito examinari, aut sicut in Herode peccata puniri. Et de quibusdam exemplis quæ Deus manifeste a se esse voluit, alia quæ obiecta sunt hominum coram Deo conceditur: sed hoc in maioribus, de parvulis autem quid respondeamus ediscere, si parvulis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam utique nulla est in illis aetate examinanda iustitia.* Ex quo patet quod eodem respiciat, quando de parvulis contra Iulianum dicit: *quod sub Deo creatore optimo atque iustissimo in hoc modo imagine eius in illa aetate tanta mala pateretur, si non esset originale peccatum.* Nam illam aetatem nominans, satis indicat aetatem in qua viget rationis usus, etiam sine peccato talibus posse affligi malis. Sed quemadmodum hæc iuxta Augustini mentem recte de maioribus dicuntur, ita in parvulis arctius stringunt notum. Cum enim in eis nulla sit examinanda vel exercenda iustitia, ut iterum iterumque profiteatur Augustinus, & tamen illis quoque ignorantiam ac difficultatem, omnesque corporis miseriae naturales esse posse fateatur, quomodo jam iniustum erit illud grave mortalitatis? *gomi?* Sin autem iniustum, quomodo naturale, an sibi contra Manichæos differenti contrarius Augustinus contra Pelagianos, imperito peritus, tyroni senex? Quomodo ergo in fine vite repetit, *quamvis ignorantia & difficultas etiam in illis hominibus primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset, sicut in eodem libro tertio disputavimus.*

Arctat fateor magnopere me difficultas ista ut nisi audacius aliquid asserendi ipse Augustinus aperuisset viam, pæne succumberem. Dico igitur revera illa duo esse contraria, senex enim adversus Pelag. puræ naturæ architectos dimicans, id quod incautus de parvulis contra Manichæos fuderat, emendavit. Quod si nihil aliud omnino haberemus nisi doctrinam illam sexcenties iteratam, iuxta quam, velut

invidius

inictus omnibus Pelagianorum telis, ad mortem usque defendit, Deum omnipotentem & iustum nullo modo posse creaturam rationalem tot miserijs quot ex puræ naturæ statu fluere hæresis Pelagiana decernebat, sine culpa cruciare, satis esset intelligentibus, ut eum revocasse censeremus, quicquid quoquo modo adversus alias hæreses in contrarium disputasset. Nunc verò bene habet quod ipsemet animadverterit hallucinationem suam, & infirmitatem doctrinæ præcedentis, Pelagianis jam exortis, redarguerit. Accipe confessionem ejus ingenuam ad Hieronymum. Nam proposita illa sententia quæ singulas animas à Deo recentes condi & corporibus infundi statuit, unaque ex eis fuerat, juxta quas ignorantiam & difficultatē docuerat esse posse naturalem, jam pressus à Pelagianis, qui sententiam illam arripuerant, ita præfatur: *Sed cum ad penas ventum est parvulorum, magni mihi crede coartor angustis, nec quid respondeam protinus invenio: Non solum eas penas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, sed eas ipsas quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos. Demonstrandum est utique quomodo ista sine ulla sua mala causa inesse possint. Nempe in illa sententia jam supra dicta; in qua nunquam intelligere ipse potuit, quo pacto anima rationalis non ex parentibus traheretur, peccatum ex parentibus traheret, ac per hoc innocens tot miserijs, ut Pelagiani volebant, subire videretur. Et cum multa quæ patiuntur hæc parvuli, mala cumula- llet, profert illam ipsam suam adversus Manichæos disputationem de qua loquimur, ut disquireret, utrum illa solutio quam tum dederat sufficiens esset, dicendo scilicet esse istas miserijs naturales, nec esse propterea injustum Deum. Ego quidem, inquit, non de ingenij, sed saltem de penis parvulorum, quas in hac vita patiuntur, dixi aliquid in libro illi de libero arbitrio, quod quale sit, & cur mihi in ista, quam habemus in manibus, questione non sufficiat, immo & eum de tertio libro locum decerptum his litteris inseram. Hic vires in primis Augustino non sufficere ad toendam in parvulorum innocentium poenis justitiam Dei, quicquid contra Manichæos de malis naturaliter sine ullo peccato adherentibus, dixerat. Itaque decerpto toto illius libri loco, & in Epistolam illam translato, subjicit se unam determinatam illarum quatuor sententiarum de animæ incarnatione eligere nunc velle, & juxta illam defendere justitiam Dei in parvulorum poenis, eo quod præcedens illa defensio sua non sufficiat: Nunc verò unam volo, si possum ratione recte eligere ex omnibus, & propterea huius ipsius de qua nunc agimus (quæ animæ creati novam à Deo statuit in ipso corpore, ideoque à paterno peccato esse quasi innocentem) defensionem in his, quæ commemoravi, de illo libro verbis meis attentius intuens, validam firmam, non video. Ecce perspicuis verbis profertur, defensionem illius sententiæ quam tunc adhibuerat ad offendendum quæ iustitia tales animæ parvulorum, tot poenis etiam in*

hac vita plecterentur, non esse validam neque firmam. Ratio verò tunc defendendi divinam justitiam talis fuerat, qualem ex ipso paulo ante capite præcedenti ad eam in majorum poenis tuendam adhibuimus, quod videlicet illa parvuli mala paterentur ad recipiendum in rebus altioribus atque diviniorebus beneficium, ut quasi intuitu futuræ compensationis illa tolerarent. Audi ipsum consequenter: *Nam velut firmamentum eius illud est, quod ibi dixi, in libris scilicet de libero arbitrio. Quis autem novit quid parvulus in secreto iudiciorum suorum bonæ compensationis reservet Deus? Quoniam quamquam nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Quibus verbis satis aperte profitebatur etiam tunc, cum illas penas naturales esse posse statuebat hoc ipsum injustum fore, nisi aliquid compensationis pro tot malis sine culpa toleratis referuaret parvulis Deus.*

Nunc vero, quia compensatio ista paucissimis casibus exceptis commentitia est, etiam illam languide & ex suspitione potius quam opinione ad compescendos tantummodo utcumque Manichæos propoluerat, eamque propterea repudiat sequentibus verbis: *Sed hoc non immerito dici video de his, qui vel pro Christi nomine ac verâ religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur, vel sacramento Christi iam imbuti sunt, quia sine societate unius mediatoris liberari à damnatione non possunt, ut post eis etiam pro illa malis quæ hic in diversis afflictionibus periculerunt, compensatio ista præstari. Nunc autem cum ista questio non posset absolvi nisi etiam de his parvulis respondeatur, qui post gravissimos cruciatus sine sacramento Christianæ societatis exspirant, quæ circa eos compensatio coganda est, quibus insuper & damnatio præparata est? Ecce rejecta & explosa est etiam ista miserijs compensationis, quo unico firmamento miserijs illas naturaliter parvulis innocentibus, irrogari posse tunc quasi suspicando somniaverat. Nam suspitionem ejus istam levissimam & instar somnij fuisse satis probat illa vacillantis animi & quoquo modo se juvare satagentis phrasis, Quis novit quid parvulis reservet? &c.*

Revera namque nemo istud vel doctorum vel indoctorum novit, non Augustinus, non Ecclesia. Quamvis enim illa parvulis pro Christo occisis aliquid tribui vel retribui sentiat, nunquam tamen docuit pro reliquis tam multis quas tolerat miserijs aliquid compensationis vel illis, vel baptizatis, vel sine baptismo decedentibus reservari.

Qua de causa nunquam amplius huiusmodi compensationis parvulis reservatæ meminit, sed definitè, acriter, constanter adversus Pelagianos ad mortem usque defendit, injustum vel invalidum esse Deum, si parvulis tot mala, quot ipsi naturaliter eis obtingere sentiebant, sine culpa vel infligeret vel pati sineret.

Quod si in isto gratiæ statu verissima ista sunt, quanto veriora atque certiora in eo qui fingitur

fringitur puræ naturæ fuerint? Ibi enim Scholastici nullius unquam compensationis meminerunt, nec verò meminisse possunt, nisi à principijs suis puræ naturæ basibus recedere velint. Nam ex ipsa naturæ conditione ignorantiam, concupiscentiam totumque miseriarum corporaliū dirissimū iugum parvulis & maioribus debere putant, nullo respectu, exercendā, examinandā, promovendāque iustitiæ, nullā gloriæ cælestis adipiscendæ consideratione, nullo futuræ compensationis intuitu. Quæ

si quis ad stabilendum puræ naturæ statum admisceri velit, cum tota machina principiorum ejus corrumpitur, tum verò etiam fructus iustitiam illud imploraverit. Nam ut latissimā ex Augustini principijs declaravimus, nulla iustitiæ exercitatio, vel profectus, vel adeptio, vel præmij consecutio, sine Dei gratiæ liberum arbitrium primitus à cæcitate & concupiscentiæ vinculis liberante, & vires deinceps dante sperari potest.

CAPVT XX.

Ostenditur quomodo Deus non esset culpandus si ignorantia & difficultas essent primordia naturalia, & solvitur difficultas proposita capite decimo-septimo.

Lib. 2. retract. c. 9.

Epist. 28.

NEc huic solutioni contraria sunt illa verba S. Aug. quæ ex i. Retractionū supra in objectionē citavimus. Quamvis ignorantia & difficultas, etiam si essent hominibus primordia naturalia, Nec sic culpandus Deus sed laudandus esset sicut in eodem l. 3. disputavimus. Non enim illa verba significant Deum iustum fore si parvuli tanta mala sine causa mala paterentur, sed significant, Deū etiam illo casu positō in peccatis creaturæ suæ culpari non posse, sed adhuc meritō debere laudari, Manichæi quippe, cum quibus in libris de libero arbitrio dimicabat, ut causam malorum redderent, purgabant creaturam, ut quæ purā necessitate peccare cogeretur, & accusabant Deum, cujus natura permixta genti tenebrarum omnibus foedatur ac violaretur malis quæ peccando perpetrantur. Hanc insaniam in illa disputatione subvertere conatur ostendendo etiam si ignorantia & difficultas essent primordia naturalia, in quacunque quatuor illarum de animæ incarnatione sententiarum, quas ante commemoravimus, inculpabilem tamen substantiam remanere Creatoris in peccatis creaturæ, ut quæ adhuc sola iure meritoque culparetur. Quod Augustinus ipse in eadem illa Epist. ad Hier. apertè docet. Simul enim disputationem illam suam ad tuendam iustitiam Dei vincendosque Pelagianos non satis firmam esse profiteretur, ad superandos verò Manichæos Dei naturam in creaturæ peccatis violantes, esse firmissimā. Cum enim citasset totum prioris disputationis locum, ut eum recensendo corrigeret, Hæc tunc dixi, inquit, cum hanc ipsam de qua nunc agitur, vellem conquire sententiam. Sicut enim paulo ante commemoravi, quacunque illarum de animæ incarnatione quatuor opinionū vera esset, INCVLPATAM SUBSTANTIAM CREATORIS, ET A NOSTRORVM peccatorum SOCIETATE REMOTISSIMAM nitebar ostendere. Et ideo quacunque illarum veritate posset convinci & repudiari ad curam intentioni meæ, quam tunc habebam, non pertinebat: quidquidem cum tū diligentiore disputatione discussis, quacunque illarum recte iniceret cit. ras, me secūpim

feret, quando etiam secundum omnes id quod agebam, invictum persistere demonstrabam. Nunc vero iustitiam volo, si possum ratione recta eligere ex omnibus: & propterea huius ipsius de qua nunc agitur, defensionem in his quæ commemoravi de illo libro verbus mea attentius intuens VALIDAM FIRMAMQUE NON VIDEO. Nempe propter penas parvulorum innocentium, ut illa sententia supponebat, quæ defensionem ejus falsam esse convincunt. Ecce utrumque simul optimè consistere docet, ut quamvis vera esset illa sententia de animæ incarnatione, iuxta quam miseria parvulorum non essent supplicia, sed primordia naturæ, vincantur tamen Manichæi, & tamen hæc ipsa sententia ex illis parvulorum innocentium pœnis falsa esse monstratur. Et hæc est ratio eorū quotiescunque disputationis illius contra Manichæos susceptæ meministi, nunquam dicat, se sufficienter defendisse iustitiam Dei in illarum infestatione pœnarum, sicut contra Pelagianos necessitas postulabat, sed semper, se in illa sententia vicisse Manichæos qui tam detestabilia de divini substantiæ genti tenebrarum permixta violatione ac pollutione delirabant. Nam hoc est quod sibi vult in libro de dono perseverantiæ, ubi eandem disputationem contra auctorem suum Pelagianum retorquebant. Nam eūm movisset se contra Manichæos tunc disputasse subnectit: Et poteram sicut feci, quolibet horum verum esset, quæ non desinit interponere, certā tamen ratione concludere, in omnibus Deum esse laudandum sine ulla necessitate credendi duas, sicut illi volunt, coeternas boni & mali permixtas esse substantias. Et infra iterum: Quamvis ergo in libro 3. de libero arbitrio ita de parvulis disputavimus, ut etiam si verum esset quod dicunt Pelagianii, ignorantiam & difficultatem sine quibus nullus homo nascitur, primordia non supplicia esse naturæ, vincerentur tamen Manichæi, qui volunt duas boni scilicet & mali coeternas esse naturas; Numquid ideo fides in dubium vocanda vel deferenda est, quam contra ipsos Pelagianos Catholica defendit Ecclesia quæ assertit originale esse peccatum? Cujus videlicet illæ miseriae, sunt supplicia

Cap. 12.

Lib. 1. cap. 12.

Lib. 1. cap. 12.

supplicia. Nam ut supra sæpè vidimus, ex solis huiusmodi miseris Iulianum atque Pelagianos ad confitendam vel iustitiam Dei, vel peccatum originale compellit. Et nonnullis interpositis iterum: Contra quos mea dirigebatur intentio, sic mihi visi sunt refellendi, ut siue pena esset peccati originalis in parvulis, quod veritas habet, siue non esset, quod nonnulli errantes opinantur, nullo modo tamen, quam Manichæorum error probet, duarum naturarum boni scilicet & mali permixta ocrederetur. Hanc ipsam igitur solutionem respici in eodem eo loco ex libro retractionum primo, qui nobis obicitur: Cum enim dixisset: Quamvis ignorantia & difficultas etiam essent hominis primæ naturæ, nec sic erat a deo sed laudandus esset, sicut in eodem tertio libro di putavimus, ita iam ad hanc questionem data solutionis indicans. Que de præ ratione contra Manichæos habenda est, qui in ea capiunt scripturas sanctas veteris testamenti in quibus originale peccatum narratur &c. Contra Pelagianos autem hoc defendendum est quod utraque scriptura commendat, quam se accipere præstentur.

Ex his perspicuum est Augustinum refellisse Manichæos ex hypothesei ad hominem, et quæ falsæ & impossibiles, sed quæ sufficeret ad eorum insinuas revincendas. Sic enim ex huiusmodi falsa hypothesei refutavit etiam Pelagianos, sicut in eodem libro de perseverantia ipsemet commemorat. Sicut autem inquit, ut ostenderem gratiam Dei non secundum merita nostra dari, secundum utrumque sensum hoc defendere malui, & secundum nostram scilicet, qui obstrictos originali peccato parvulos dicimus, & secundum Pelagianorum qui originale negant esse peccatum, nec tamen adeo mihi est ambigendum habere parvulos quod eis dimittat qui saluum facit populum suum a peccatis eorum: ita & in tertio libro de libero arbitrio secundum utrumque sensum restitui Manichæis, siue supplicia, siue primordia sine ignorantia & difficultate sine quibus nullus hominum nascitur, & tamen non bonum teneo. Hæc contentem persequitur Augustinum, quod ex falsa hypothesei Manichæos confutaverit, quam alius plurimis locis, sicut supra tam sæpè vidimus, in modo falsam, sed etiam impossibilem professus est, quatenus toties instantè docuit, divinæ iustitiæ esse contrarium id quod Iulianus, totaque hæresis Pelagiana statuebat, gravissimo videlicet miseriarum jago parvulos sine ullo peccati merito, velut in puræ naturæ statu premi. Nihil enim vetat verum ex falso etiam & impossibili trahere. Impossibilis enim

hypothesis est ut peccator in peccato suo rectè defendatur: Et tamen inde verum sequitur, Deum esse laudandum juxta illud Augustini contra Manichæos: Restat ut propriâ voluntate peccetur, quod si tribuere volueris conditori peccata purgabis, qui nihil præter sui conditoris instituta commisit. Qui si rectè defenditur, non peccavit. Non est ergo quod tribuas conditori. Hypothesis impossibilis est ut diabolus homines creaverit: ex qua tamen rectè sequitur sicut Iulianus inferebat, quod nulla sua culpa mali essent homines, & ideo iam nec mali essent. Et illo argumento convinci solitos à Catholicis Manichæos testis Augustinus est; solemus & nos adversus Manichæos ista dicere. Hypothesis itaque similiter impossibilis est, ut ignorantia & mala libidinum diversarum desideria sint naturalia, & homini à Deo conditi ore primitus data. Ex qua tamen rectè sequitur, eis licitè posse consentiri, fatente Augustino cum dicit: Bonum esse quod naturaliter libet: Naturam bonam non posse desiderare quod malum est: non esse negandum bonæ, aliquid bonum. Ex qua rectè consequenter sequitur, quicquid ex illa ignorantia ac desiderijs naturalibus appetitur, sine ullo peccato in pura natura posse perpetrari fatente eodem Augustino: Nam si non est ista pena hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit ea quæ debet facit, cum hæc facit. Neminem enim melius esse posse, vel neminem ignorantia aut concupiscentia, aut molestijs penalis bene uti sine gratia, quæ puræ naturæ statum prorsus deficit, in Augustini principium est, ut & supra diximus, & infra fortè iterum dicturi sumus. Ex qua denique hypothesei similiter rectè sequitur, Deum in istis naturæ primordiis adhuc esse laudandum; Dei naturam non esse mixtam cum gente tenebrarum, Deum à creatura sic condita peccatis esse remotissimum, quæ Augustinus contra Manichæos in ista suppositione spectabat. Si enim tunc in illa hypothesei peccat creatura laudemus Creatorem quia non peccat nisi dum ab instituto sui Creatoris abscedit: si verò non peccat, laudemus Creatorem quia nihil præter Creatoris instituta committit, sed utrum talis hypothesis ex alijs capitibus, siue divinæ iustitiæ, siue providentiæ, siue alijs sit possibilis an impossibilis alia questio est: quæ contra Pelagianos illam tanquam veram arripientes postea liquidissime ab Augustino sicut explicuimus certissimeque definita est.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 12.

Lib. 3. cons. 1. cap. 12.

Lib. 5. cons. 1. cap. 7.

Lib. 5. de lib. arb. cap. 12.

CAPV T X X I.

Diruitur fundamentum Scholasticorum ex absoluto Dei dominio super creaturam petitem.

Sed Scholasticos potissimum transverso egit illa domini supremi consideratio, quo Deus tanquam creator, Dominus est absolutus hominum totiusque creaturæ: ex quo colligunt eum de hominibus & Angelis, tanquam de re sua li-

berimè disponere posse, eosque sine ulla culpa & iniustitia malis afficere, affligere, cruciare, damnare. Sed respondeo consecutionem esse fallacem. Ius enim creationis efficit ut creatura quæcunque rationalis sit atque dicatur esse Dei, esse in dominio ejus, jurisdi-

istia suæ regulas quas intuetur, administrare debet, nec aliter, nisi seipsum violando potest.

Illæ namque in perpetuum clamant, verum ordinatum quæ gubernandæ creaturæ rationalis modum non esse alium, quàm ut illa quæ impressas conspectusque iustitiæ regulas contemnit aut diligit, ex ipsæ iustitiæ regulis misera aut beata fiat. Cum enim ipse sit iustitia, in quo tandem iustitiam exhibebit aut monstrabit, nisi rationalem gubernando creaturam, nec enim erga seipsum vel creaturam irrationalem iustitia locum habet, quàm propterea sine ulla culpa quibuslibet malis affligere potest. Ut enim culpæ ita & merita & beatitudinis incapax est. Vidit hæc Augustinus, & notavit quando scrutatus causas miseræ parvulorum si sine peccato suo tanta paterentur: Nunguidnam sicut illa animalia irrationabilia recte dicimus in usus d. r. naturis excellentioribus esse vitiosius, sicut apertissime in Evangelio videmus porcos ad usum desideratum concessos esse demonibus, hoc & de homine recte possumus dicere? Anima est rationalis in illis membris quæ tantis afflictionibus pœna luit. Deus bonus est, Deus iustus est, Deus omnipotens est, hoc divinitate omnino demeritis est. Tantum ergo malorum causa iusta dicitur. Quasi aperissime diceret; non potest sine Dei iustitia vel impotentia rationalis anima sine peccato tor afflictionibus quas videmus pœnas lueri.

Hic ergo æternæ & immutabilis legis ordo vera radix est, illius ineffabilis aequitatis, quæ per assiduam distributionem præmiorum atque pœnarum in administratione creaturæ rationalis apparet. Nam omnes actus ejus tam indivulsi sequitur divina iustitia, ut nec unus quidem quantumcunque exiguus aut momentaneus, inveniri possit cui non confestim, quod meretur illa retribuatur, ut quia lex æterna clamat iustum esse ut omnia sint ordinatissima, nihil inordinatum vel ad momentum in administrationem universitatis & creaturæ rationalis incurrat. Nam inde sunt illa in scriptis Augustini frequentissima: Nihil sit visibiliter & sensibiliter quod non de interiori invisibili atque intelligibili aula summi Imperatoris aut iubeatur aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in ipsa totius creaturæ amplissima quadam immensaque republica. Et in libro octoginta trium questionum: Omnia hæc divina providentia promeriti moderatur animarum. Et iterum: Ita etiam cetera creaturæ pro meritis animarum rationalium, vel sentiri vel latet, vel molestia, vel commoda est. Summo enim Deo cuncta bene administrante quæ fecit, nihil inordinatum in universo, nihilque iniustum est, sive scientibus sive nescientibus nobis. Et questionibus ad Simplicianum dicit sanctos Angelos id quod in Deo sempiternæ iustitiæ vident pro congruentia rerum inferiorum temporali ter peragere. Et in Psalmos: Qui videt merita animarum sic ordinari a Deo, ut dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo universitatis nulla ex parte violetur, in omnibus laudat Deum. Nam, ut paulo post addit:

A Præmiis & suppliciis universa creatura quam Deus à se conditam regit, mirificis & paucis cognita pulchritudine decoratur. Et in libro de quantitate animæ: Deus summus & verus lege inviolabili & incorrupta, quæ omne quod condidit regit, subicit animæ corpus, animam sibi, & sic omnia sibi, neque in ullo actu eandem deserit, sive pœna sive præmio. Id enim indicavit esse pulcherrimum, ut esset quicquid est, quomodo est; & ita naturæ gradibus ornaretur, ut considerantem universitatem, nulla offenderet ex ulla parte deformitas: omnisque anima pœna, & omne præmium conferret semper aliquid proportioni iustæ pulchritudinis dispositionique rerum omnium. Et in libris de libero arbitrio: Nullo temporis intervallo ista dividuntur, ut quasi alio tempore non faciat anima quod debet, & alio patitur quod non debet, ne vel puncto temporis universalis pulchritudo turpetur, ut sit in ea peccati dedecus sine decore vindictæ. Hanc ineffabilem & immobilem pulchritudinem administrationis universi ex æternæ legis ordine profluentem non attendunt neque considerant uti decet, qui in sola divina potestate languentes & hærentes, turpissimas illas labe in ejus providentiam cadere posse somniant, ut vel peccati dedecus sine decore vindictæ sit, vel impios beatos, vel innocentes miseros esse possit, vel (quod Augustinus inordinatissimum, absurdissimum, & à iustitia Dei penitus alienum, & blasphemum vocat) ut beatos omnes nemine excepto ad æternas pœnas inferni solâ Dei voluntate deturbari possit delirent. Contra huiusmodi mentis aberrationes, solus ille luculentissimus Scripturæ locus, leviter supra strictus, satis esse potest, quem omnis Augustini doctrina velut æternæ legis oraculum non positivæ liberæque voluntatis decretum explicat & supponit: Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis.

C Sed Deus absolutus omnium Dominus est iniques, illimitatæ proinde potestatis, ut creaturas affligat & condemnet, sicut visum fuerit. Respondet tibi pro Deo sapiens: Ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare, exterius assimas à tua virtute, Græcè ἀλλοτρίων τῆς οὐς δύναμεως, alienum à tua potestate. Et quasi Spiritu sancto inspiratus, argumentum Scholasticorum prævidisset, tyrannidis illius labem etiam ratione, à Deo submovens, virtus, iustus fortitudo enim tua iustitia initium est, quasi diceret, cum in alijs fortitudo sit lex iustitiæ. hæc est, initium iniustitiæ, ut quicquid possit etiam continuo iustum putent: in te vice versâ potestas maxima est initium & principium iustitiæ, nihil omnino erga ullam creaturam rationalem exequens, quod non iustitia tua ineffabiliter imperet ac moderetur. Alij virtutem seu dominij sui potestatem in innocentes ostentare solent, tu in impios, incredulos tuæ potestatis tibi que contumaces, virtutem iustitiam enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute duces consummatus, & horum qui te nesciunt audaciam eraducis. Alij præ magnitudine potestatis impotentes animo fiunt, ut non dominantes potestati suæ iniqui iudicent atque faciant: Tu autem dominator virtutis iustitiam roboris tui, cum tran-

cum tranquillitate & iustitia equitate iudicet, & cum magna reverentia disponit nos. Subest enim tibi cuius vultus posse iudicet quæso Lector utri potius credendum sit, an ei qui dicit Deum astringere, quod condemnate iustum sit exterum & alienum à sua potestate, an eis qui dicunt, esse potestati ejus congruum, ut iusti omnes ad æterna supplicia deturbentur? An ei qui proficitur fortitudinem Dei esse initium iustitiæ, an illis qui contra clamant fortitudinem ejus initium esse posse tam enormis iniustitiæ?

Quod si Scriptura sobriè considerata, si ratio perspicua, si lex æterna, si S. Augustini doctrina constantissima, per quem Ecclesia de hæresi Pelagiana, & commentitia puræ naturæ machina triumphavit, aperte profitentur iustorum damnationem ad æternas penas injustam planè tyrannidem Deo indignam esse crudelitatem, profecto non minus perspicue probant Deum quantumvis absolute potestatis, vitæque & mortis dominus sit creaturæ rationalis, nullam omnino penam quantumvis exiguam sine iniustitia inferre posse innocentem. Non enim damnatio iusti repugnat Deo, quia damnatio est, sed quia est innocentis afflictio. Innocenti enim nihil omnino debetur mali. Quo fit, ut non minus exigua, quam magna pena repugnet innocentie ideoque iustitiæ. Cum enim iustitia sit æquitas seu æqualitas, manifeste inæqualitatem & per hoc iniquitatem efficit, si aliquid inferatur

malis cui nihil inferri debet. Et hæc est causa cur Augustinus, non minus levissimas, quam gravissimas penas innocentibus infligendas à divina potestate & equitate submovet. Cujus veritatis hic illic inter cetera, prout locus tulit, testimonia non pauca dedimus. Ut illud contra Iulianum: Porro autem si quod huic sufficit causa, parvam saltem penam fatemini esse ut &c. obsequi aperte iudicet hunc, & videte qua iustitia infligenda sit parvulo, quem clausis oculis originali obnoxium negatis peccato? Hoc est, quem in puris naturalibus natum constituitis. Et illud generale contra eundem: Propter quid ergo affligitur parvulus nullum habens omnino peccatum? An omnipotens & iustus Deus, iniustus peccatis & tot innocentibus prohibere non potuit? Et illud generalissimum: Neminem singuli quid perire, quod non meretur. Nam si quemadmodum hæresis Pelagiana studebat, parvuli in pura natura nati nullo peccato tenerentur obnoxii, nulli quoque, ut alibi disertissime dicit, parvuli obnoxii, nihil mali vel in corpore, vel in anima, sub tanta iusti Dei potestate patierentur. Nimirum impossibilitas damnationis innocentium ad æternas penas & ad quosunque etiam levissimæ afflictionis cruciatus ex eadem illa radice proficiscitur, quam in ipso Deo quantumvis absoluto domino vitæque & mortis autore sexcenties tangit Augustinus: Ira quippe, hoc est punitio, cruciatus, afflictio, malum, miseria, non redditur nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum.

CAPVT XXII.

Solvitur difficultas ex Bulla duorum Pontificum.

SUPEREST obiectio quæ ex Bulla duorum Pontificum sumitur. Nam ibi damnatur iste articulus, Deus non protulisset talem ab initio creare hominem qualis nunc nascitur. Nunc autem nascitur cum ignorantia, concupiscentia, mortis & omnium earum quas experimur miseriarum necessitate; ergo ab initio nullo peccato præcedente talem Deus creare potuisset. Non igitur hoc repugnat iustitiæ Dei.

Respondetur, tota vis hujus argumenti ex Apostolicæ Sedis autoritate petitur, quæ Catholicis omnibus tanquam obedientiæ filiis veneranda est. Sicut ergo ipsi nobis verendum putant; ne doctrinam istam velut Augustini asserendo, in duorum Pontificum decretum ipse impetisse videatur; ita multo magis adversus ipsi formidandum est, necam negando, Sedem Apostolicam longè præsentius & periculosis in septem Pontificibus lædant. Nam postquam Sedes Apostolica per novem partim doctissimos, partim sanctissimos Pontifices suos, Innocentium, Zozymum, Bonifacium, Sixtum, Celestinum, Leonem, Gelasium, Hormisdam, Ioannem II. divi Augustini tanquam magistri optimi celestem doctrinam

nam adversus Pelagianam hæresim imploravit, probavit, laudavit, & ita suam fecit, ut de fide fluctuantes ad ejus scripta mitteret, ex quibus discerent quid Catolica sequatur & assereret Ecclesia. Et eius doctrinam secundum prædecessorum Pontificum statuta, Romanam Ecclesiam sequi & probare profici eretur, profici & nefas est, totius doctrinæ contra Pelagianos exaratas bases in contrariam revocare. Hoc enim nihil est aliud quam Pelagianos cineres suscitare redivivos, Ecclesie victoriam redarguere, tot sanctos Pontifices temerarie credulitatis & ignorantie condemnare, fidem denique ipsam ejus eruditione stabilitam, novitate concutere. Quid enim universa sancti Doctoris volumina spirant vehementius, quid sapius, quid densius, quid securius, quam Pelagianam hæresim, dum parvulos sine virtute & vitio cum tota mortis miseriarum necessitate in statu puræ naturæ conditos comminiscitur, injustum vel impotentem facere Deum? Quid inculcant acius, quid majori autoritate frequentius repetunt, quam pudendam concupiscentiam ex Apostolica doctrina esse malam, nihil aliud suscitantem nisi peccandi desideria, Deumque ejus autorem, quemadmodum

Lib. ad
Var. or.
cap. 10.

modum & pudoris, non nisi *erronea & blasphemica* opinione dici posse? Cuiusmodi doctrinam tantā constantiā defensionem, si propter Aristotelicas quasdam tricas deferere, aut potius evertere licet, profecto quicquid ipse de gratia & libero arbitrio dixit, nisi in terminis definitum sit, eodem jure licebit limatiore quasi Philosophia labefacere. Quod strenuē professio isto seculo à nonnullis Philosophicæ istius subtilitatis privilegio factitatum est. Eo quippe loci Augustini doctrina apud quosdam venit, tot gloriis lacerata est, tot alienissimis directæque pugnantibus interpretationibus velut rudibus obruta, ut nec ipse Augustinus (flendo non sagillando loquor) vestigium ejus reliquum in eorum senolis inveniret. Ut longe citius esset Augustino recte fronte valedicere, quam tot humana, ut mitissime loquar, imaginationes, sub ejus auctoritate vendicare. Ignoscat Lector, dolor extoruit hanc parcedam: eo quod tam felicitate duorum Pontificum aut ritate ab ijs opposi videam, qui tantam celestis doctrine molem, tantam tot antiquarum Pontificum auctoritatem non cōsiderant. Sed quia verum vero non est contrarium, nec sibi ipsi sancta Pontificia Romana Sedes; omnino satagendum est, ut ne posteriores à prioribus Pontificibus recessisse videantur. Itaque propositio que obijcitur necessarium habet interpretationis beneficiū. Siquis enim, quemadmodum sonat, accipiendam velit, profecto peccatorem hominem ab initio Deus creare potuisset, talis enim nunc, nemine Catholico dubitante nascitur. Quod si peccatum excipit merito velis, quamvis nullo modo hoc sonet propositio, excipe igitur eodem jure pietatis erga Deum, quicquid sine peccato esse non potest. Talis est autem in primis fedissima illa & pudenda concupiscentia; talis profundissima juris naturalis ignorantia; talis est malitia quoque voluntatis, quam D. Thomas & omnes sectatores ejus, vulnus naturæ rationalis omnibus inflicto statuunt. Hæc enim tria tam arctam cum peccato conjunctionem habent, siue ad illud directè per peccandi delicta incitando, siue aliter concurrente, ut eum Deus fons omnis honestatis, creando autor esse non possit. Hæc enim ratio est, cur habitum malū ad peccata concitante, creatura rationali Deus, ut rectissime multi autores sentiunt non possit infundere. Hæc enim ratio est cur Christo Domino nemo audeat vel ignorantiam illam, vel pudendam concupiscentiam, vel malitiam voluntatis ascribere. Quod si nemini culpæ vertitur mali habitus infusio, nem à Dei potestate removere, ceterasque fedissimas labe à puritate Salvatoris, qui quicquid innoxium ipse condere potest, assumere potest; liceat obsecro, profundissimo Romanæ Ecclesiæ Doctore, turpissima ista creaturæ rationalis inquinamenta, sine erroris invidia à Creatoris sanctitate depellere. Quod nonnulli etiam Scholastici maturiori iudicio ponderantes apertissima rei veritate ducti, concupiscentiam à Deo puræ naturæ statui vel om-

nino dari non posse senserunt, vel certe auxilio Dei esse frandam. Quam moderationem formido novitatis, non iudicium veritatis extorsit. Nam hoc ipsum pœnæ perinde est ac si tollerent; palamque intelligentibus produnt; luctam carnis & spiritus esse vitium, non naturam creaturæ rationalis; aliterque propositionem nobis obiectam intelligendam esse, quam patroni concupiscentiæ spiritui rebellantis cum qua nascimur, vulgo putant. Quod si propter conjunctissimum cum peccato nexum, concupiscentia à Dei creatione removeri debet; nulla ratio est, cur non omnes illæ pœnæ mortalitatis quas parvulos pati cernimus, ab eadem Dei potestate separentur. Nam sicut Dei sanctitas, ignorantia, concupiscentia, malitiaque con-reatione necessario polluenda est, ita iustitia ejus, tam dira innocentium afflictione violabitur. Vtraque quippe indivisa conjunctione cum iniquitate siue sequente siue precedente sociata suorum; utrumque pari fiducia Augustinus docet, neutrum quod sciam ante millesimum annum & seculum Scholasticorum in controversiam vocatum fuit.

Quid ergo ad propositionem quam proscripsit Apostolica Sedes? hæreo, fateor. Sed quid ad doctrinam Augustini clarissimam constantissimamque e quam toties probata & sequitur sequendamque monuit Apostolica Sedes? Nam si fundamentales illæ contra Pelagianam hæresim doctrinæ proscribendæ sunt, non inter magistros optimos semper haberi à Summis Pontificibus, sed ignavissimos haberi debuit: non *cunctis generationibus & amoris esse*, sed contemptui. Nemo quippe obtulit causam Ecclesiæ contra Pelagianam puræ naturæ machinam defendit unquam, nemo miserabilis prodidit. Quid enim ineptius, quid hebetius, quid infamius Ecclesiæ victicis armis, quam homines Scholasticorum omnium iudicio rempossibilem, imò prorsus congruam humanæ conditioni maximeque naturalem asserentes, velut impossibilia, impia, injusta, blasphema commenta delirantes redarguere? Hic pugnent ac triumphent, qui Ecclesiæ perniciem meditantur; non Augustinus non quicunque tandem de face pugil in Ecclesiæ causa Christianus. Ne igitur Pontificiam Sedem in pugna secum relinquamus, nihil arbitror oportunius, dici posse, quam Romanam Ecclesiam cui non minus pax, quam eruditio filiorum suorum cordi est, prudentiæ directricis censuram edidisse. Multæ quippe doctrinæ subinde magis inusitata sua novitate quam falsitate perturbant. Ex quo fit ut nonnunquam proscribantur nonnullæ propositiones, de quarum veritate nihil non modo deceverit, sed nec decernere se velle profiteatur. Ut alibi pluribus, ni fallor, diximus. Hoc igitur tanquam prudens mater, etiam hic merito sibi usurpandum esse duxit. Cum enim cerneret hanc propositionem, *Deus ab initio talem potuit creare hominem qualis nunc nascitur*, communi Scholasticorum consensu, certo sensu in

Vide. l. 4. de
statu nat.
lapse c. ult.

scholis receptam esse, ne contraria lites, offensiones & scandala sua novitate generaret, sicut jam ipsa Bulla recte generare coeperat, eam tantisper verandam censuit non tanquam falsam, sed ut pacis inimicam. Quod si vel tunc ostendi potuisset, hanc aliasq; nonnullas propositiones ab Augustino Doctorum omnium Coryphæo tam intrepide à tot seculis esse nemine refragante, sed Ecclesia Romana per diversos Præsules suos applaudente eraditas, absterfa videlicet per tanti Doctoris auctoritatem & antiquitatem, opinione falsitatis, offensaque novitatis, nunquam arbitror hujusmodi decretum ab Apostolica Sede promanasset, quod nulla conciliandæ pacis extorqueret necessitas. Quæ conciliandi ratio eo videtur esse genuinior quod duobus modis Bullæ cõgruat. Nam & ad litterâ propositio ista censura stringitur, quatenus proscribit offensivas (sufficit enim una esse Sanctionis parte cõprehensam) & aliqua ratione, ut verba sonant, ad mentem auctoris defendi posse decernitur. Quibus

enim propositionibus hoc verius & iustius applicueris, quam quæ præpostera quadam philosophandi cura, cum obliterata fuerint, à sancto Augustino traditas ac fortissime defensas esse non ambigua principiorum ejus demonstratione, & undique consonanti testimoniorum acclamatione convincitur? Quæ de re fusius alibi disertum est. Aliam per me licet quærat, cui ista non sufficit solutio: sed ita quærat, ut meminerit, sic sibi sartam rectamque tuendam recentiorum Præsulum Apostolicæ Sedis auctoritatem, ut ne veterum ac plurium perniciosius lædat. Nam futilibus glossulis apertissimæ doctrinæ molem, ad novos præoccupatosq; torquere sensus, de quibus Augustino nunquam vel per somnium in mentem venit, non est Aug. doctrinam pro sua, sed suam in Augustino quærere; non veritatem indagare, sed obruere. Quod sæpius à multis in rebus capitalibus cum indignatione & gemitu factitatum vidi.

F I N I S.

TOMI SECUNDI

Elenchus Librorum & Capitulorum.

Liber proemialis.

In quo limites humanæ rationis in rebus Theologicis indagantur; & auctoritas sancti Augustini in tradendo mysterio prædestinationis & gratiæ declaratur.

- C**AP. I. Gratia Christi veritas omnibus Christianis, ut vita & salus cordi esse debet. 2
2. Ratio scriptorum huius labyrinthus questionum, quæ de gratia agitur. 3
3. Inventio veritatis de divina gratia & concordia disidentium Scholasticorum: difficultas, propter Philosophiam. Mala inde pullulantia. 6
4. Discrimen inter Philosophiam ac Theologiam. Ut servit ratio, huic memoria: principium eius traditio non scripta, per accidens etiam scripta. Quid Christus & Apostolus, in tradenda Theologia spectantur. 7
5. Antiqui Patres etiam imitati sunt. Discrimen inter disputationes eorum de mysteriis fidei, & Scholasticorum. Lapsus Origens. 11
6. Quis luctus in hac vita indagandi divinæ mysteria. Quæstionem quomodo quidque verum sit, fore semper obsecram Deum esse voluit: duplex quomodo articulo- rum revelatorum, essentiale, & accidentiale. 11
7. Duplex modus penetrandi mysteria Dei, humana ratione & charitate: ille periculosus est, proprius Philosophorum; iste tutus Christianorum. 15
8. Quæstiones & veritates puræ Scholasticæ nihil cum cognitione charitatis commune habent propter diversas causas. Præcipua in quæ præcipiunt. 19
9. Cancelli Theologia Christianæ in Scripturis, Conciliis & Patribus primorum sæculorum, per quos Deus Ecclesiam docuit, positi sunt. 22
10. Quid moverit auctorem ad indagandam veritatem de gratia & prædest. ex Conciliis & Augusti. 26
11. Deus non minus mirabilis in innumerabili varietate mundi incorporei, quam corporei, hoc est, in floribus, quam rerum naturalium: quarum ultima differentiarum & perfecti-um fibra, ideoque & Augustini, latens. 27
12. Augustinus quatuor capitales Christianismi veritates contra quatuor potentissimos errores fundavit: unitatem capituli Ecclesiæ, unitatem Corporis, unitatem Sacramenti incorporationis, unitatem gratiæ; ostenditur de tribus primis. 30
13. Item de quarto. Primus Augustinus intelligentiam divinæ gratiæ & novi Testamenti fide credidit apperuit hæc & Ecclesiæ. 31
14. Augustini doctrina de gratia Dei, Evangelica, Apostolica, Catholica, & irrefragabilis auctoritatis; totius Ecclesiæ nomine scripta, silentibus

- scriptoribus universis. 33
15. A Romanis Pontificibus Innocentio, Zozymo, Celestino, Leone, Hormisdæ, Felice secundo, & Irenæo secundo magnificentissime approbata & consecrata. 34
16. Quanta libertas & procacia quorundam recentiorum, in censenda damnandaque Augustini doctrina, quam tantopere Romana Ecclesiæ admittata est. 38
17. Naturalis & gratuiti luminis abundantia Augustini Scriptores Græcos & Latinos superavit. 39
18. Miris eloqui Augustini sacunda eruditio, sapienter & Scriptores sui temporis & posteris celebrata est. 41
19. Vix gratia magis vitæ praxi in Augustino quam stylo ab eo expressa est conversione mirabili, quæ Magdalena, Petro, & præcipue Paulo similis fuit; institutione Religiosorum, qui in quingenta quatuor ordines diffusi sunt: alijsque multis. 43
20. Similitudo Pauli & Augustini mira in indicis divinæ electionis, quæ in vitâ utriusque etiam dissoluta micaverunt. 45
21. In Paulo & Augustino profundus gratia Christianæ sensus, intelligentiæ, & prædicatio: quorum fons fuit amor Dei, primus gratia effectus. 47
22. Gratiam ac Theologiam posterius ab Augustino didicerunt, etiam sanctus Thomas. 49
23. Notitia veræ Theologicæ limites in se fixit Augustinus. 51
24. Augustinus Pater Patrum, Doctor Doctorum; primus post Scriptores Canonicos; inter omnes vere solidus, subtilis, irrefragabilis, Angelicus, Seraphicus, excellentissimus, & ineffabiliter mirabilis. 53
25. Quo animo aucter ad lectionem operum sancti Augustini accesserit; quid spectaverit; quid spectandum sit; & Augustino tribuendum. 56
26. Periculosum est novas semitas in materia de gratia invenire velle prætextu vel difficultatum ab Augustino relictarum, vel maioris lucis, quæ recentioribus accesserit. 57
27. Paulus & Augustinus matrix & fons omnium conclusionum, quæ de gratia educi possunt. 59
28. Qualis esse debeat Lector sancti Augustini. Quantum ab Augustini doctrina recentior Theologia distet, tum rebus ipsis tum docendi modo. 61
29. Scopus aucteris mentem Augustini de natura humane statui de gratia, de prædestinatione sincere patefacere. Quid spectandum sit his qui aliud forte senserint. 63
30. Vtrum vetustas opinionum Scholasticarum, vel multitudo Scriptorum Ecclesiæ ab earum examine vel censura deterere debeat, si antiquiori doctrina sancti Augustini adversentur. 65

Liber Singularis

De statu naturæ innocentis seu de gratia primi hominis & Angelorum

- C**AP. I. De creatione Adami in gratia & sanctitate. 73
1. Quis status inferioris partis respectu superioris. 79
 2. Vtrum fuerint in homine primo innati & intensi appetitus excellentia & laudis & superbia tentationes, ut quidam volunt. 81
 3. Vtrum Adam corpore esset mortuus, si non peccasset. Duplex mortalitas & immortalitas. 89
 4. De ceteris miseriis mortalitatis affectis, & de quere omnium sensuum. 93
 5. Adamus liberum habuit arbitrium, quid liberum sibi velit. 95
 6. An Adam per vires liberi arbitrii in creatione datas potuerit iuste vivere. 105
 7. Vtrum per vires liberi arbitrii in iustitia creationis potuerit perseverare. 113
 8. Adferuntur rationes, cur tanta fuerint vires liberi arbitrii in statu innocentie. 119
 9. An indiguerint Adam & Angeli adiutorio gratie ad iuste vivendum & perseverandum in iustitia. 123
 10. Vtrum ad singulos actus bonos gratia necessaria fuerit: Et qua radice tanta necessitas. 127
 11. Proponitur & differtur difficultas, de concilianda tanta liberi arbitrii potestate cum tanta gratia necessitate. Quale fuerit illud Adæ & Angelorum adiutorium, quantum ad iustitiam, an gratia habitualis, concursus communis &c. 133
 12. Idem ostenditur uberius ex Augustino. 141
 13. Quale fuerit illud adiutorium quantum ad operandi modum. 145
 14. Solvitur difficultas cap. 12. proposita & susus declaratur adiutorium quo, & sine quo non. 153
 15. Perseverantia, & merita in statu innocentie humane & Angelice non fuerunt specialia Deidona. 159
 16. Solvitur locus Aug. ex lib. de Cor. & grat. 165
 17. Solvitur alius Augustini locus ex libro duodecimo de Civitate Dei. 169
 18. Solvitur locus Scripturæ; & difficultas ex Bulla sanctissimorum Pontificum Py. quinti, & Gregorij decimi tertij mota: ubi ostenditur, non minus merita status innocentie esse gratiam & dona Dei, quam merita lapsum iuxta recentiores. 173
 19. Declaratur adiutorium status innocentie non fuisse prædeterminationem physicam: nec merita per eam Adami & Angelis esse donata. 181

De statu naturæ lapsæ.

LIBER PRIMVS.

Qui est de peccato originali

- C**AP. I. Peccatum originale ex mente Augustini concupiscentia. Quid reatus eius, utrum culpa, an poena sive agnovit in eo iniquitatem, mortem animæ, immunditiam, aversionem &c. 185
1. Solvitur locus difficultus Augustini ex libro sexto contra Iulianum. 191
 2. Quo pacto reatus sit ex concupiscentia, late ex Aug. Cur ea phrasi tam libenter utatur. 195
 3. Ratio voluntarij in originali peccato ex voluntate primi hominis fuit. 205
 4. Proponitur difficultas de principio traduce peccatum primi hominis in posteros eius. 207
 5. Carnalis concupiscentia a causa traditionis peccati originalis. Ostenditur hoc revera sensisse Augustinum contra, quam recentiores putant. Primo ex prima radice traditionis magnitudine scilicet peccati tota naturæ vitium. 209

7. Ostenditur secundo ex locis quæ spectant concupiscentiam velut propinquam causam propagationis exprimant. 213
8. Declaratur tertio ex modo huius Aug. traditio: causæ ex parentibus iustis propagari in prole. 215
9. Demonstratur quarta ex causa cur Christum conceptio sine peccato fuerit. 217
10. Probat quinto ex eo, quod istam Aug. mentem agnoverunt, & acerrime oppugnavit Pelag. 219
11. Astringitur sexto ex eo quod tredecim libri Augustini alioquin funditus everterantur. 221
12. Ecclesia de Pelag. victoria esset varia, infallax, & falsa nisi ista Aug. sententia fuerit vera. 225
13. Omnium antiquorum idem sensus usque ad aetatem Scholasticorum. 229
14. Tanquam veritatem Catholicam, & sententiam Ecclesie docuit hoc Augustinus. 233
15. Opponitur tanta certitudinis fluctuatio Aug. quæ ad mortem, & ex ipso August. solvitur. 237
16. Difficultas non debet terere Theologos Catholicos: ad tuenda Augustini sententia. Declaratur traditionem peccati fieri iuxta mentem eius non ex pacto, sed ex natura rei. 243
17. Idem ostenditur uberius & à radicibus. 247
18. Aliquid positivum esse concupiscentiam videtur sentire Augustinus. 249
19. Explicatur modus primus, quo intelligi possit peccatum originis libidine propagari. 255
20. Declaratur secundus modus propagationis peccati originalis per libidinem. 257
21. Excitantur quatuor difficultates; quid quidam illam produxerit in Adamo; quid illo in semine; quid semen in carne prelo, quid caro in spiritu eius: & solvitur prima. 265
22. Secunda ac tertia difficultas solvitur. 269
23. Solvitur quarta difficultas supra proposita. Modus iniquationis animæ ex carne peccati. 271

De statu naturæ lapsæ.

LIBER II.

Qui est de poenis peccati Originalis.

- C**AP. I. Poena peccati originalis generatim per texta. 281
1. De Ignorantia. Ignorantia etiam quæ necessitas est, non voluntaria, hoc est, invincibilis non caret peccato: ut dogma fides ab antiquis traditum. 287
 2. Idem ostendunt varia Augustini loca. 291
 3. Difficultas de libertate & voluntario ad omne peccatum necessarij ex Augustino solvitur. 299
 4. Ignorantia invincibilis iuris divini, naturalis, facti. Quanam peccatum non excuset. 305
 5. Indagatur radix arcane illius doctrine: 309
 6. De concupiscentia. Nomina concupiscentie: quæ motus eius & eorum objecta. 317
 7. Concupiscentia divisa in concupiscentiam carnalis, oculorum, & superbiæ vitæ: ex quibus omnia flagitia fluunt, & facinora. 323
 8. Nulli concupiscentia licet consentire. 329
 9. Voluptatis causa misceri coniugi peccatum est, & quare. Doctrina Scholasticorum quorundam contraria ex Pelagianis manavit. 335
 10. Proponuntur argumenta adversus doctrinam de coercendo consensu in concupiscentiam. 345
 11. Affectus

12. Affectus amoris non potest sine peccato habere in creatura. 347
13. Ratio petitur ex natura cupiditatis, & peccati sine mortali, sine veniali. 351
14. Ipsum amare creaturam habendo in creatura est peccare etiam si nulli alijs pravis vestiatur circumstantijs. Declaratur inductione. 357
15. Vtrum creatura, & voluptates earum appeti, & amari possint moderate. 361
16. Secundus affectus anime est fructio. Quid, & creatura rationalis nullā re creatā frui potest secundum doctrinam Catholicam. 363
17. Iusti in peccatis venialibus fruuntur, non utuntur creatura. 373
18. Reliqui affectus anime circa creaturam cuiusmodi sint, & esse debeant. 379
19. Ratio a priori cur iustus sit amor cuiusvis creaturae propter ipsam. 380
20. Ratione a posteriori seu ex effectibus idem declaratur. Septem effectibus amoris rerum creatarum adferuntur. 389
21. Proximus qui creatura est quomodo d ligendus. 399
22. Doctrina precedentium capitum applicatur ad motus concupiscentie. 401
23. Solvuntur Argumenta capite xi. proposita. 403
24. Nullum peccatum nunc committitur nisi concupiscentia consentiat. 409
25. Indagatur & profertur huius doctrina ratio tripartita. 419

De statu naturæ lapsæ

LIBER III.

Qui est de viribus liberi arbitrij post peccatum.

- C**AP. I. Liberum arbitrium etiam post lapsum superest in humana natura. 429
1. Ambiguo indifferentie ad bonum & malum fuit causa calumniarum, quibus Pelagiani Catholicos Manichæismi, & eversæ libertatis arguerunt. 433
 2. Offeruntur primo, ex captivitate & servitute, quibus August. docet arbitrium esse obstrictum. 437
 3. Idem declarat ex dominatu concupiscentie, & tyrannide diaboli in lib. arb. Quanta illa sit. 438
 4. Tertio ex ambigione illius libertatis, quam Augustinus, Apostolus, & Christus tradunt. 441
 5. Quarto ostenditur ex quatuor statibus populi Dei, ante legem, sub lege, sub gratia, & in pace quos Augustinus tradit. 445
 6. Quanto ex natura gratia liberatrici, ipsaque definitione liberi. 451
 7. Sexto ex consensu Iuliani cum Augustino de hac ipsa difficultate. Declaratur doctrinam traditam esse Catholicæ fidei. 458
 8. Pergit non solum libertas ad agendum bonum, sed etiam abstinendi a peccato. 470
 9. Idem demonstratur ex alijs Aug. scriptis. 475
 10. Loco libertatis abstinendi a peccato inducta est peccandi necessitas. 477
 11. Idem sensus Augustini asseritur ex alijs eius scriptis, tam contra Manichæos, quam contra Pelagianos exaratis. 481
 12. Non discrepat hæc Augustini doctrina à fide Catholica iuxta quam ipsemet profectur, hominem habere liberum arbitrium ad malum & bonum. 485

14. Proponitur ac declaratur, quomodo illa de amissa boni faciendi & a peccato abstinendi libertate peccandi; necessitate intelligi debeant. 493
15. Ostenditur non posse unum opus bonum legi fieri ante gratiam ex tribus capitibus, ex vi legis, consuetudine cum concupiscentia, & victoria contra tentationem. 497
16. Ostenditur idem quarto ex motivo quo bonum opus fieri debet, non timore pænæ sed amore iustitiæ. 505
17. Quanto ex dilectione Dei veluti ultimi finis, qui in omni opere naturali et bono dominari debet. 509
18. Sexto ex eo quod omnis amor creaturae, & mali, & cupiditatis vitiosus sit; quin omnibus operibus infidelium principatum tenet. 515
19. Non datur medium inter charitatem & culpabilem cupiditatem. 517
20. Detegitur radix trium primarum probationum: & cur nullum peccatum sine peccato vincatur ante fidem. 523
21. Nulla tentatio aut cupiditas sine peccato oppugnatur seu vincitur nisi amore Dei. 529
22. Explicatur doctrina S. Augustini, qua dicitur nihil a nobis habere nisi peccatum. 531
23. Vindicatur à corruptelis doctrina Canonis Concilij Africanici qua dicitur: Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. 535

De statu naturæ lapsæ.

LIBER IIII.

Prosequitur argumentum de viribus liberi arbitrij post peccatum.

- C**AP. I. Septimo Augustinus ex professo docuit, omne quod non est ex fide esse peccatum. 541
2. Primum effugium occluditur, quo dicunt August. loqui de peccato late & improprie sumptis. 547
 3. Secundum effugium claudatur, ostendendo solum absentiam fidei sufficere, ut omnia opera infidelium vera peccata sint. 553
 4. Augustini rationes ostenduntur iuxta eius principia esse valida. 559
 5. S. Augustini loca explicantur, quibus asserere videtur opera moraliter bona in infidelibus. 563
 6. Alia nonnulla loca Augustini explicantur. 569
 7. Eandem doctrinam sic intellectam tradiderunt discipuli sancti Augustini Prosper & Fulgentius, & ipsi Pelagiani in Augustino agnoverunt. 577
 8. Vtram virtutes Philosophorum vera virtutes, an vitia sint, & quare? 581
 9. Idem omnino docuerunt sanctus Prosper, Hieronymus, Ambrosius. 591
 10. Ratio precedentis doctrinae ex natura virtutis, & eius fine petitur. 593
 11. Epicuræorum & Stoicorum virtutes improbantur ex defectu finis, late de virtutibus Rom. 599
 12. Vberius declaratur superba radix, qua in virtutibus Philosophicis ac Romanis latuit. 607
 13. Declaratur amplius, officium virtutis ut bonum sit non posse esse finem virtutis, nonnulla obiectacula solvuntur. 613
 14. Finis boni, & omnis officij boni, & virtutis est solus Deus iuxta sanctum Augustinum. 615
 15. Ex principijs supra traditis inferuntur septem magni momenti corollaria, quibus doctrina S. Augustini de virtutibus & operibus bonis, & gratia & merito magnopere illustratur. 617

16. Semina virtutum utrum insint naturaliter. 623
 17. Nuxa, delirium, insania, error, impietas contra Christianorum sensum, Scripturam & fidei, quod infidelium sit, illa vera virtus vel opera sine peccato iuxta Augustinum, & Concilium Atrani-
 627
 18. Declaratur ex ante dictis a capite decimo quinto huc usque quo sensu doctrina sancti Augustini de amissa boni facienda & mali cavendi libertate, induciturque peccandi necessitate intelligi debeat. 631
 19. Solvitur argumentum primum ex Augustino, & ostenditur quomodo iuxta mentem etiam Scholasticorum libertas arbitrij in peccando, cum peccandi necessitate consistat. 632
 20. Declaratur quomodo nunc sit liberum a peccato abstinere iuxta mentem Scholasticorum, etsi hoc negare videatur Augustinus. 635
 21. Eadem Augustini loca exponuntur aliter iuxta genuinam eius sententiam. 637
 22. Solvitur obiectio de potestate vitandi peccata. Fuit quia peccata & qua libertate vitari possunt, quae non: quoniam ex imbecillitate vitandi peccata esse desinant, quae non. 645
 23. Quomodo secundum Augustinum omnia omnino peccata etiam penalia vitari possint sine praedictio precedentis doctrinae de necessitate peccandi, & sublata libertate benefaciendi. 653
 24. Ratio precepti, corroborativum, oburgativum, vituperativum &c. non obstat peccandi necessitati iuxta Scholasticorum sensum, minus iuxta doctrinam Augustini. 657
 25. Non repugnat Augustini doctrina propositioni damnata per duos Pontifices; homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit. 663
 26. De alijs propositionibus in Bulla p[apae] quinti damnatis, quae si praetraditam doctrinam sancti Augustini complecti videntur. 665
 27. Proferuntur aliae ex Bulla propositiones de operibus infidelium, de potestate arbitrij non nisi ad peccandum, de amore duplici creaturae rationalis & difficultas ex illis nata solvitur. 669

De statu purae naturae.

LIBER I.

- C**AP. I. Quid sit status pura naturae iuxta recentiores. Differentia sententiarum ab opinione Pelagianorum. 679
 2. Pondus naturale creaturae rationalis in beatitudinem suam poscit ut beati possit. Quatuor status seu modi beandi adferuntur ex Augustino qui omnes repugnant purae naturae. 981
 3. Primum argumentum contra statum purae naturae ex ordine creaturae rationalis ad Deum ut principium & finem, sine cuius amore conditi non possunt. 987
 4. Ostenditur amorem illum sine quo creatura rationalis conditi nequit per veram gratiam inspirari debere: idque primo ex amore veritatis. 693
 5. Secundo ex amore iustitiae. 697
 6. Amor iustitiae ab Augustino predicatus non est amor virtutis cuiuscunque moralis propter se ut quidam recentior absurde arbitratur. 702
 7. Quid sit illa iustitia quae diligitur & in corde scribitur: cuius amor tantopere ab Augustino laudatur, & sine quo creatura rationalis recta

- esse & conditi nequit. 713
 8. Iustitia illa Deus est; sicut veritas & bonus, & lex aeterna. 717
 9. Ostenditur consonantia doctrinae Augustini in hac materia de iustitia & boni operis dilectione, & gratiae necessitate ad hoc praestandum. 723
 10. Refellitur responsio quae putari posset iustitiam &c. diligi posse dilectione naturali: & concluditur secundum argumentum. 727
 11. Tertio ex amore quo Deus amatur gratis. 731
 12. Quarto ex sententia Pelagianorum; amorem aliquem Dei esse homini naturale asserentibus. 735
 13. Quinto ex amore Dei quem Philosophi Gentiles praedicant. 737
 14. Sexto ex divisione amoris creaturae rationalis in charitatem & cupiditatem. 743
 15. Prima difficultas explicatur. Virum sit amor iste naturalis, & quo sensu. 745
 16. Ostenditur septem indicij doctrinam istam sancti Augustini principij esse consonam; longaeque ab eis recedere, qui Deum naturalibus viribus diligi posse arbitrantur. 751
 17. Secunda difficultas, an amor ille gratia sit debitus creaturae rationali innocenti & quomodo. Aliqua de debito gratia sufficientis iuxta Recentiores. 757
 18. Gratiam dilectionis Dei non posse sine culpa subtrahi creaturae rationali innocenti, & alio modo debitam esse quinque argumentis alijs ex Augustino probatur. 761
 19. Causa deducuntur latius, cum creatura rationalis conditi non possit sine bona voluntate & sapientia, vel certe sine diligendi Dei & sapienter vivendi potestate. 767
 20. Quomodo bona voluntas in qua conditi debet creatura rationalis esset gratia. 771

De Statu purae naturae.

LIBER II.

- C**AP. I. Secundum Argumentum contra statum purae naturae peritur ex fruitione quacumque; beatifica summi boni quae omnes creatas vires superat. Ostenditur primo ex dilectione Dei quam includit. 789
 2. Idem probatur ex beatitudine quam Philosophi naturae lumine in Dei contemplatione possederunt. 791
 3. Tertium Argumentum quia regnum calorum quod supernaturalis ordinis est non potest a pura natura separari sine iniustitia. 797
 4. Causa istius iniustitiae declaratur ex Aug. 805
 5. Quartum Argumentum ex tribus necessarijs ad beatitudinem naturalem non falli, non offendi, non mori; quae pura natura non potest assequi. De gravissimis erroribus purae naturae. 809
 6. De offensionibus ac perturbationibus purae naturae quae naturalem beatitudinem intermunt. 914
 7. De moriendi necessitate in pura natura, quae capitaliter beatitudini naturali est contraria. 817
 8. Ostenditur insania Philosophorum naturalem beatitudinem sibi machinanti in ea quam putabant esse puram naturam. Superbia singularis tantum naturae etiam purae viribus tribuere. 819
 9. Pura natura non potest mereri ut resoluta & resumpto corpore beatitudo naturalis ei ut merces detur. 823

Quin-

10. Quisq[ue] & sextum argumentum aduersus statum puræ naturæ, ex ratione liberi arbitrii quocare-
ret ad bonum, & necessitatem peccandi in singulis
operibus. 825.
11. Transitus ad argumentum contra statum puræ
naturæ ex parte concupiscentiæ: declaratur In-
hiantum id sensisse de concupiscentia quod Philo-
sophi Gentilis, & Scholastici de illa docent in sta-
tu puræ naturæ. 829.
12. Inhiantis sententia concupiscentiam esse naturaliter
bonam, & a Deo creatæ datam quo sensu. 833.
13. Inhiantis sententia utrumque falsa. Hinc primum
argumentum contra statum puræ naturæ textitur
ex parte concupiscentiæ, quæ nec bona est, nec a
Deo inferi potest. 839.
14. Secundum argumentum ex parte motuum con-
cupiscentiæ, qui non sunt aliud nisi peccandi desi-
deria. Soluitur obiectio de bonitate eorum in
brutiis. 843.
15. Tertium argumentum, fictum est omnibus con-
cupiscentiæ motibus consentire si Deus naturam
rationalem cum eis crearet. 851.
16. Argumentum quartum ex concupiscentia contra
Matrimonium in puræ naturæ. 857.
17. Quintum argumentum ex parte pudoris, qui li-
bidinis indivulsus comes est. Unde nascitur:
quanti mali testis. 857.
18. Inferuntur aliqua corollaria ex prædictis de Con-
cupiscentia. Certitudo illius doctrinæ. 863.
19. Idem pudor in omnibus libidinibus etiam animi,
tametsi remissior, locum habet. 865.
20. Afferuntur duæ rationes à priori cur concupis-
centia cum puræ naturæ dari nequeat. Sextum,
& septimum argumentum ex parte concupiscentiæ.
Obiectio soluitur quod rebellio carnis videat-
ur esse naturalis. 867.
21. Confutatus Inhiantis & Augustini de traductiope
peccati Originalis, invicem probat concupiscentiam
non posse esse puræ naturæ naturalem. Octa-
vum argumentum ex concupiscentia. 871.
22. Ignorantia illa profunda verum agendam non
potest esse in puræ naturæ. 875.

DE STATV PVRE NATVRÆ LIBER III.

Transitus ad miseras cor- poris.

1. Quid de illis & quib[us] suis etiam ater-
nae damnationis malis innocentia irrogandis
sentiant quidam. 883.
2. Peccatum non potest non puniri à Deo. 885.
3. Declaratur quænam sint illæ pænæ, quæ tam
arctice cum peccato coherent. 891.
4. Peccator in peccato manens non potest beatus
feri. 895.
5. Horrenda sententia quorundam, qui putant om-

- nes beatos pro sola Dei voluntate citra meritum
damnari posse ad æternas pænæ, Augustino est
contraria tam ratione pænæ damni, quam sen-
sus. 899.
6. Sententia Pelagianorum & Manicheorum de
miseras puræ naturæ. Ostendunt ex vi legis
æternæ iniustum fore Deum si eas innocenti crea-
turi imponeret. 901.
7. Idem probatur ex vi divinæ providentiæ cuius
omnipotentia, vel scientia, vel iustitia necessario
læditur. 907.
8. Iustitia Dei si conditus exeritur iuxta Augus-
tinum per statum puræ naturæ. 913.
9. Non procedunt Augustini argumenta ac testi-
monia ex Hypothesi statûs gratiæ & supernatu-
ralis. 917.
10. Non loquitur Augustinus de pœnis formaliter
ut sint correlativum culpæ, sed materialiter de
quibusvis malis prout affligunt creaturam ratio-
nalem. 921.
11. Nu[on] unquamque malum inferri potest à Deo
creaturæ rationali sine culpa. Luculentæ augu-
stini testimonia. 925.
12. Deum miseras puræ naturæ non permisisse tan-
tum inferri creaturæ rationali sed passivo. Et
atrovis modo iniustum. 929.
13. Deo per statum puræ naturæ ascribitur crudeli-
tas improbatæ in Manichæis & Pelagianis. 935.
14. Catholici, Pagani, Hæretici tam Pelagiani
quam Manichæi, Marcionites, Materiali &c.
videntur non posse sine iniustitia tribui Deo mi-
serias creaturæ innocentis. Hinc in diversos er-
rores eorum, ne Deum læderent. 939.
15. Eodem argumento palpabili in malitiam, si puræ
naturæ sint, coguntur ad diversas impietates,
ad Blasphemiam in Deum, ad Manichæismum;
cur & quomodo Epilogus omnium argumentorum. 945.
16. Soluitur difficultas ex Augustini commentario
in Psalmum sexagesimum. 951.
17. Proponitur gravis difficultas ex libro 3. de libero
arbitrio, quæ ignorantia & difficultas ponitur
esse primordia naturalia: & ostenditur Hypo-
thesin illam longe distare à statu puræ naturæ. 955.
18. Hypothesis ista non convincit pudorem, ignoran-
tiam, & concupiscentiam esse posse primordia ho-
minis naturalia. 959.
19. Non convincit etiam afflictiones & miseras sine
peccato hominibus imponi posse in statu puræ na-
turæ, neque maioribus, neque parvis. 963.
20. Ostenditur quomodo Deus non esset culpandus si
ignorantia & difficultas essent primordia natu-
ralia, & soluitur difficultas proposita capite deci-
mo septimo. 967.
21. Diruitur fundamentum Schelastici ex ab-
solutio Dei damno super creaturam petunt. 969.
22. Soluitur difficultas ex Bulla duorum Pontifi-
cum. 976.

INDEX RERVM ET VERBORVM TOMI SECVNDI.

A

ACADEMICI.

CADEMICI Platoniorum secta,
de omnibus dubitantes. 813.
Veterum Academicorum error de
vita beata perstringitur. 821. 822.

ADAM.

Adam à Deo conditus est re-
ctus, & quid illa rectitudo. 76. 77.
126. 127. 128. 161. 169. 170.
Quali adiutorio à ite lapsum instructus. 148. 149. 150.
151. 152. 153. 154. 155.
Conditum tunc beatum asserit Augustinus, & quid
illa beatitudo. 76. 77. 725. 810.
Conditum in gratia non dubitavit antiqua Ecclesia.
73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 175.
Expenditur locus Augustini contrarium specie tenus
indicans. 79. 80.
Creatus est cum amore casto, & quid ille. 421. 422. 705.
731. 732. 763. 770.
Creatus absque omni fomite concupiscentie illi. 79. 80.
155. 274.
Contrarium contendunt quidam Neoterici, sed refel-
luntur. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87.
Ipsi immortalitas ante lapsum astruitur. 89. 90. 91.
Conditum fuisse mortalem quo sensu asserit Augu-
stinus. 91. 92.
A diabolo tentatur & vincitur. 129. 130. 200. 202. 213.
Cur libero ipsius arbitrio & non diabolo tentanti ad-
scribitur lapsus. 155. 156. 419. 420.
Tentatorem superasset si in Dei adiutorio fiduciam
fixisset. 128. 129. 130. 144. 639. (180.)
Fiduciam istam absque gratia elicere non poterat. 130.
In statu integritatis poterat per liberum arbitrium
credere, sperare, & Deum diligere. 106. 107.
108. 109. 110. 111. 112. 154. 155. 156. 157. 161.
Poterat per idem arbitrium perseverare, prout re ipsa
perseveraverunt Angeli sancti. 113. 114. 115. 116. 124.
149. 150. 151. 152. 153. 161. 183.
Idque tanquam dogma fidei astruit Augustinus. 118.
169. 170.
Nullum actum bonum aut meritorium exercere po-
terat absque divina gratie adiutorio, uti nec Angeli.
127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 151.
Neque absque gratie adiutorio perseverare in gratia
poterat. 125. 126. 127. 128. 135. 136. 137. 138. 139. 140.
141. 153. 154. 155. 156. 157. 163. 168. 180.
Quale fuerit illud adiutorium, habituale an aQuale.
135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145.
Ad singularem tentationum victoriam indigebat
gratia. 129. 130. 131. 180.
Sine sua culpa tentationi succubisset si ei adju-
torium gratie defuisset. 131. 143. 182. 697. 759.
Cur libero arbitrio & non gratie adscribenda fuisset
ejus perseverantia aut meritum. 154. 155. 156. 157.
173. 174. 175. 176. 177.
Ejus meritum cur ab Augustino appellatur humanum,
suum, natura. 161. 162. 163.
Vita eterna ei fuisset merces, homini lapso facta est
gratia. 163. 164.
Ejus meritum an & qua ratione dicendum sit gratia.
173. 174. 175. 176. 177.
Cur ejus lapsus non adscribatur blanditijs mulieris
ad eum prohibitum allicientis. 155. 156. 419. 420.
Non accepit à Deo perseverantiam. 168. 169. 170. 171.
Adiutorium ei collatum ab adiutorio hominis lapsi,
qui differat. 149. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 168.
Istius adiutorij necessitas assimilatur necessitati lu-
minis ad videndum, oculo etiam sano. 133. 140. 145.
155. 153. 156.
Item necessitati ciborum ad vivendum, pedum ad
ambulandum, navis ad navigandum. 139. 140. 142.
145. 151. 152. 156. 158.
Non fuit adiutorium voluntatis, actionis, aut cum
quo fit: sed possibilitatis, & sine quo non. Et quomo-

do hæc differant. 144. 145. 146. 147. 148. 151. 152.
153. 159. 160. 168.
Lapsus Ade perstringitur. 101. 102. 197. 198.
Quam gravis fuit ejus prævaricatio. 167. 268.
Posteros suos obstrinxit vinculo quod non nisi per
secundum Adam solvi potest. 201. 202. 203. 435.
Cur primum ejus peccatum, & non reliqua, in po-
steros transfusum. 268. 269. 270.
Factus est ex eiu fructus veriti, morbidus. 254.
Absque omni interioris concupiscentie incitamen-
to peccavit: & contrarium asserentes reelluntur.
88. 87. 419. 420.
Tribus ingentibus donis ante lapsum repletus, toti-
dem penurijs post lapsum afflictus. 425. 426.
Servire delectans cui debuit, mi ætæ nam servitu-
tem incurrit. 101. 102. 197.
Dei similitudinem ambuit, imò seipsum Deo præ-
tulit. 101. 102. 197. 268. 269. 422.
Nimio sui ipsius amore prostratus est. 424.
Inordinato scientie desiderio periit. 16.
Libertatem prævaricando amittit. 96. 97. 100. 141.
162. 201. 441. 442. 826.
Eum in statu pure nature conditum asserunt Pela-
giani. 831. 836. 837. 838.
Item ex concupiscentia illicite peccasse. 831. 832.

ADRIANVS VI. PAPA.

Adrianus VI. Collegium Pontificium Lovanii funda-
vit, cujus alumnus fuit author 4.

ADRVMETINI.

Adrumetini Monachi in Africa de gratia & libero ar-
bitrio errant. 490.
Ut gratiam salvarent libertatem arbitrij tolle-
bant 490.

AFFECTIO.

Affectio quid? Et ab affectionali qualitate qui disse-
rat. 249. 250.

ALIMENTVM.

Alimento utendum ut medicamento 334. 345.
Alimenti usus usui libidinis assimilatur, & in quo.
345.
Alimenti necessitas necessitati gratie comparatur. 139.
142. 151. 156. 158.

ALIIPIVS.

Alipius experienda libidinis causa uxorem ducit. 325.
Non carnis voluptate sed mentis curiositate ri-
ctus. 325.

ALVAREZ.

Alvarez divina gratie defensor non postremus inter
Scholasticos. 784.

AMBROSIVS.

Ambrosius Augustino concinit de transfusione peccati
originalis per libidinem, sicut & alij veteres Pa-
tres 229. 230. 231. 232.
Omnia infidelium opera esse vitiosa asserit cum Au-
gustino. 594.

AMOR.

Amor quid. 349. 350. 354. 364. 365. 367. 374. 377.
Amoris varie appellationes ex effectibus desumptæ.
349. 367. 379. 609. 610.
Amor amantem cum amato copulat. 348. 351. 393.
Amor amantem amato subdit & inferiorem reddit.
383. 390.
Amor, omnium humanorum affectuum cardo. 347.
348. 349. 379. 381. 505. 517. 521. 609. 610. 619. 743.
Amor sui, radix & regina vitiorum. 367. 399. 424.
426. 427.
Amori sui respondet fruitio sui. 355. 377. 378.
Amor in fruitionem & gaudium terminatur. 354.
356. 365. 366. 377. 392. 789.
Amoris primogenita, desiderium: secundo-genita sed
magis dilecta, delectatio. 366. 367.
Amor diversos vultus induit. 347. 348. 349. 379. 381.
383. 609. 610. 743.
Amore vitioso reliqui affectus viciantur. 380. 512.
Corrigendus proinde à rectitudinis studiosis. 381.
Amor est pondus quoddam creature rationalis. 382.
383. 688.
Amor constituit amantem servum amati. 189. 523.
Amor

I N D E X

Amor castus est unica & vera servitus qua Deo servitur 390.
 Amor creaturæ destruit libertatem amantis. 389. 423.
 Amor reddit amantem similem amato. 390. 391.
 Amoris varij effectus recensentur. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395.
 Amor est vita cordis 691.
 Amor sui, superbia. 688. 689. 690. 691.
 Amor laudis, vitiosus. 576. 606.
 Amor sui, prima hominis perditio. 424.
 Amor sui usque ad Dei contemptum, & amor Dei usque ad contemptum sui, distinguunt inter civitatem Dei & diaboli. 424.
 Amor creaturæ an unquam licitus. 349. 350. 351. 355. 362. 368. 369. 370. 371. 372. 518. 557. 609. 610.
 Redditur ratio cur non. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391.
 Amor creaturæ in Creatorem relatus non est vitiosa cupiditas sed laudabilis charitas. 355. 368. 370. 371. 372. 318. 557.
 Nec est fructio sed usus creaturæ. 377. 518.
 Amor omnis aut in Creatore aut in creatura figitur. 356. 370. 515. 516. 517. 518. 531. 558. 743. 828. 894.
 Omnis amor creaturæ propter seipsam, lege æterna vetatur 362. 363. 368. 369. 370. 371. 374. 384. 397. 404. 534. 557. 610. 769.
 Neque solum largi, sed & proprie peccatum est. 532. 557. 824.
 Amor rei bonæ non semper bonus, sed frequenter malus. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 370. 404. 555. 558. 560. 568. 610.
 Amor est solius finis, non autem mediorum nisi improprie 393. 404. 609.
 Amor rerum terrenarum est viscus spiritualium alarum. 369. 391.
 Amor Babylonicus quid, & quam vitiosus. 364. 622. 630.
 Amorem terrenorum ædificare super fundamento regni celorum, est peccatum saltem veniale. 363. 378. 408. 409.
 Amoris ordo ab Augustino appellatur virtus. 383. 595. 690.
 Amoris ordo, in eo situs, ut fruamur fruendis, utamur utendis inordinatio in fructione utendorum & usu fruendorum. 369. 370. 371. 372. 395. 408. 510. 609.
 Amor fruendi quibuscunque creaturis non est ex Deo, adeoque vitiosus est. 557.
 Amor parentum & sanguine conjunctorum an & qua ratione licitus. 568.
 Sine amore Creatoris nemo bene utitur creaturis. 557. 564.
 Amor erga alterum est effigies amoris erga seipsum 423.
 Amor beatificus juxta Augustinum est liber. 104. 663.
 quod cum amore possidetur, absque dolore non amittitur. 364. 382. 392.
 Amoris diviso in licitum & illicitum ab Augustino tradita expenditur. 407. 408. 568.
 Item in charitatem & cupiditatem. 743. 744. 745.
 Amoris honesti diviso in naturalem & supernaturalem à Scholasticis conficta, rejicitur. 692. 727. 758. 768.
 Amorem Dei nullum agnoscit Augustinus nisi quem Spiritus sanctus desuper infundit. 768.
 Amor Dei duplex, perfectus & imperfectus: uterque licitus & honestus. 562. 572. 564. 736.
 Amor Dei imperfectus potest in peccatore reperiri. 563. 564. 736.
 Amorem Dei involvi in amore honestatis create propter seipsam experitur, falsò à Scholasticis asseritur. 564.
 Amor charitatis duplex: unus justis proprius, alter peccatoribus communis. 670. 671. 672. 777. 778.
 Quinam amor charitatis dividitur plene amorem cum culpabili cupiditate. 670. 671.
 Amor Dei an & qualiter homini naturalis 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758.
 Amor Dei supernaturalis an creaturæ rationali debetur, seposita prævia culpa 757. 758. 759. 760. 761. 762.
 Amor veritatis castus an viribus nature exerceri possit à creatura rationali. 693. 727.
 Amor castus justitiæ quid? Et quid illa justitia secundum Augustinum. 705. 731. 732. 741. 749.

Amor castus justitiæ absque casto odio injustitiæ reperi nonquit, aut è converso. 705. 731. 732.
 Amor Dei etiam ut authoris nature si absque gratiæ adjutorio elici potest, gratis mortuus est Christus. 737.
 Amorem propinquo an infidelibus eum eliciendo peccaturis ob circumstantiam pravi finis, suadere liceat. 569. 570.
 Amans infra rem amatam ipso suo amore deprimitur. 97. 98. 101. 383. 384. 385.
 Hinc inordinatum est creaturam rationalem in ulla creatura amorem suum figere. 384. 385.
 Amans de re amata rectè judicare nequit, & cur. 390. 394. Vide, Dilectio, cupiditas, charitas, voluntas.
 ANDABATÆ.
 Andabatarum mos pugnandi clausis oculis. 135.
 ANGELVS.
 Angeli omnes in gratia creati petinde ac primi homines. 80. 175. 771.
 In Angelorum & hominum creatione Deus voluit primò ostendere quid possit eorum liberum arbitrium: demùm quid possit suæ gratiæ beneficium, justitiæque judicium. 118. 119. 125. 126. 132. 149. 150. 164. 167.
 Angelorum natura & proprietates sunt nobis occultæ. 14. 15.
 Angeli exiguo tempore fuerunt viatores. 129.
 Angeli boni per liberum arbitrium steterunt & mali per idem ceciderunt. 113. 114. 115. 116. 117. 125. 151. 157. 183.
 Neque tamen perseverare, aut quicquam mereri poterant absque gratiæ adjutorio. 125. 126. 127. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 153. 154. 157. 163. 164. 180.
 De Angelorum gratia idem sentiendum quod de gratia hominum in statu innocentie. 80. 175. 771.
 Angeli boni quo sensu ab Augustino dicuntur, amplius adjuti quam ij qui ceciderunt. 138. 139.
 Angelorum perseverantia non fuit speciale donum Dei. 159. 160.
 Angelorum, etiam viatorum, voluntas à quibusdam statuitur inflexibilis. 662. 663.
 Angeli sancti non habent libertatem contrarietatis ad bonum & malum, uti nec damnati. 458. 473. 477. 478. 484. 633. 646. 658. 659. 664.
 Angeli mali absque sua culpa ceciderunt si eis adjutorium gratiæ defuisset. 131. 143. 182. 697. 759.
 Angelorum lapsus cui adscribendus. 156.
 Angelorum meritum an & qua ratione appellari possit, gratia. 173. 174. 175. 176. 177.
 Angelis sanctis vita æterna collata est ut merces, quæ homini lapsò facta est gratia. 163. 164. vide Adam, Diabolus.
 ANIMA.
 Anima quid debeat Deo. 375.
 Animæ rationalis immortalitatem vix ulli Philosophi penetrarunt. 820.
 Anima rationalis quantumvis spiritalis ex defectivo appetitu quodammodo corporascit. 276. 277. 385. 390.
 Inficitur à carne peccati sicut liquor à vase viciato cui infunditur. 272. 273. 274. 275. 276. 277.
 Non potest carni peccati misceri quin ejus contagio inficiatur. 276.
 Anima si nec beatè nec misere vivit non est rationalis. 888.
 Animarum propago in Ecclesia occidentali olim asserita. 67.
 Anima corpori præponenda, uti & veritas ipsi animæ. 538.
 Anima cupiditate terrenorum sordescit. 393.
 Anima carnalibus addicta, caro appellatur. 869.
 Anima ex ordine nature est princeps corporis. 869.
 Anima peccatis sordida nequit veritati adherescere. 394.
 Anima humana an ex traduce promanet, tota vita dubitavit Augustinus. 237. 238. 239. 240. 271. 272. 273. 274.
 Animam innoxiam carni contagiose infundendo Deus ab injustitia qualiter vindicetur. 242. 243. 244.
 T 4

INDEX RER ET VERB.

Animæ melius est creari, etiam in peccato originali, quàm ubique creatiōe manere in suo nililo. 243.
Animæ humanæ tam ampla est capacitas ut solius Dei possessione satiari queat. 783, 893.

ANIMAL.

Animalium diversorum varii distinctus. 1.
Animalium industria et sedulitas in conservando propriam vitam. 1. 420. 421. 817. 822.
Sicut animalia conservantur vitæ, ita fideles deificationi gratia Dei ad vigilare debent. 1. 2. 3. 4. 33.

APOSTOLI.

Apostoli quando & quâ occasione Evangelicam legem in scriptum redegerint? 9. 10.

APPETITVS.

Appetitus sensitiuus secundum se non est malus sed imperfectus. 409. 410.
Appetitus concupiscibilis est homini naturalis, sed non ejus essentia et rebellio. 849. 850. 870.
Varii sensitiui libidinis id illustratur. 870. 871.
Vide Concupiscentia. Libido.

ARAVSICANA SYNODVS.

Aravsiensis Synodi decreta ex Augustini scriptis compilata, ubi & subsequentiâ Synodorum. 36. 73. 97. 112. 115. 146.

ARIANISMVS.

Arianismus oritur & occasio perstruitur. 29. 30.
Vide Augustinus.

ARISTOTELES.

Aristoteles Platonis discipulus. 796.
Platonem reuerit in quibusdam carpit. 796.
Ejus Philosophia Theologia ex cathedris pendebat. 57. 61. 184. 493. 796. 797. 798. 834.
Ejus Philosophia longe abieciat quàm Platonica. 797.
Eam nihilominus Scholastici plerique amplexi sunt. 834.
Aristoteles Theologi minus recte sentiunt quàm Platonici Philosophi. 796. 797. 798.
Aristoteles Pelagianismi origo. 796. 797. 798. 833. 834.
Vide Philosophia. Theologia. Scholastici.

ASSVERVS.

Assuetus Persarum Rex maritus Esther. 570.
Ejus conversio in favorem Iudeorum an undequaque honesta. 570. 571.
Arianismus ab Augustino jugulatur. 29. 30.
Vide infideles.

AUGUSTINVS.

Augustinus Orbis Magister. 23.
Hercules Christianorum. 30.
Doctor Doctorum. 43. 53.
Pater Patrum. 53. 60.
Doctorum Coryphæus. 618.
Divinæ gratiæ amator sincerissimus & assertor fidelissimus. 125. 128.
Augustini encomium ex auctore. 26. 27. & seqq.
Ejus varia Elogia accumulatur. 41. 42. 56.
Ejus ingentium omnifarie eruditionis Pelagus. 39. 40. 745.
Augustinus Hortensij, Ciceronis lectione ad sapientie studium incitatus. 47.
Atque omnes liberales suo Marte absque Magistro didicit. 745.
Limes Theologie in seipso fixit. 51.
Ex utero segregatus in vas electionis. 32.
Ejus cum B. Paulo mira symbolizatio. 47. 48. 49. 50. 59. 60.
Assimilatur Iohanni Evangelistæ. 31.
Assimilatur Magdalene & Apostolis. 44. 45.
Ejus vita non minus quàm scripta vim gratiæ exprimit & illustrat. 43. 44. 45.
Fuit spiritualissimus concupiscentiæ debellator. 873.
Peccatum originale assumendo optime de Ecclesia Dei meritis. 185.
Primus Scriptorum post Canonicos. 53. 54.
Angelus gratiæ, Angelicus, Seraphicusque Doctor. 53. 54. 55. 56.
Novi Testamenti divulgator, & quâ ratione? 51.
Ejus doctrina à capite ad calcem sibi misce conformat. 581. 582.
Sublimissima Theologia divinitus ei mox à baptis-

mo inspirata. 745.
Manichæos quos destruxerat, statim à baptismo impugnat. 305.
Pelagianos senex, Manichæos juvenis prostermit. 961. 965.

Aliter contra Manichæos, aliter contra Pelagianos loquitur de peccato & libertate arbitrij ad peccatum requirita. 647. 648. 649. 650. 653. 654. 876. 877.
Item aliter de Ethnici gratia desiliunt, aliter de fidelibus peccato obnoxio. 653. 654. 655.
Per ejus os & calamus de Pelagianis triumphavit Ecclesia. 185. 187. 223. 225. 227. 228. 629. 882.
Ejus scripta post baptismum exarata ab erroribus omnino pura. 40.
Inter quatuor sui temporis hæreses securus incidit. 42.

Ante baptismum Semi-Pelagianismo infectus. 572.
Interfuit Concilio Carthaginiensi. 708.
Primus in Africa coram Episcopo, nondum Episcopus, est concionatus. 46.
Contra correntem veterum Patrum ducit, Deum non per se sed per Angelos apparuisse Patriarchis 30.
Libros suos de Fraternitate diu suppressit, & curavit.
Ex ipso potissimum haurit Ecclesia genuinam gratiæ intelligentiam. 32. 73.

A Pontificibus Prælatibus reliquis Doctoribus. 33. 34. 35. 146.

Ab Africanis delectus ad scribendum de gratia. 34. 225.

Ejus scripta à Pontificibus approbata. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 56. 976. 977. 978.

Ceteri Doctores sacris duxerunt eo loquente scilicet, quàm loqui. 34. 225.

De quibus Augustini scriptis intelligendum est illud Cælestini: sicut non audemus condemnare, ita non necesse habemus asserere? 57. 58.
Quin ejus sententia de libero arbitrio fuerit sententia Ecclesiæ, ne heretici quidem in dubium revocant. 432.

Ab ipsius semita declinare, periculosum. 57. 186.
Neotericorum crebre hallucinationes circa ipsam sentit, & unde? 61. 62. 127. 128. 135. 136. 137. 138. 139. 145. 165. 166. 169. 181. 187. 188.
Neotericorum Augustino obreptantium temeritatem retunditur. 37. 38. 43. 187. 673.

Assimilatur temporibus insulantiibus leoni mortuo. 34.
Incepta comparatio Augustini cum gigante namque perspicacior se gestantem humeris, à quibusdam instituta, perit, itur & retorqueretur. 59. 60.

Augustinus pluri faciens solus, quàm Scholasticorum quatuordecimque multatudo. 69. 70. 874. 875.

Augustinus Ecclesiæ notas & prerogativas luculentissime expressit. 30. 53.

Baptismi unitatem, necessitatem, & efficaciam longe solidius stabilivit quàm præcedentes Patres. 30. 31. 53.

Gratiam Christi in Christianorum intelligentia fundavit. 31. 53.

Augustinus sæculi perfectio, veteriores Patres embryoni assimilatur. 30.

Docti omnes ejusvis sectæ aut conditionis, Augustinum deponunt arbitrium. 52.

Ut olim Philosophi omnes cupiebant haberi Socratici, sic Theologi omnes cupiunt haberi Augustiniani. 52.

Negati liberi arbitrij crimen Augustino à Pelagianis affertur. 429. 430. 431. 432.

Augustinus crescendo in notitia veritatis crescebat simul in no titia proprii reatus. 296.

Ignorantiam suam, etiam invincibilem, pro delicto reputat. 296.

Augustino adveniant quotquot struunt ullum opus moraliter bonum absque fide divina. 580.

Augustinus materiale peccati originalis in concupiscentia, formale in reatu constituit. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192.

Nihil eorum in quibus Scholastici formale peccati originalis constituit, laquei Augustinum. 193. 194.

Augustinus corruptis aduale peccatum quàm originale in privatione constituit? 201.

De propagatione peccati originalis potissimum ad-

TOMI SECVNDI.

versus Iulianum dimicavit. 221. 222. 223.
 Tresdecim libros ea de re conscripsit. 222. 223.
 Ij libri speculati ab ipso Augustino laudantur. 223.
 In illis sunt & ianens si originale peccatum aliter
 quam per libidinem propagetur. 222. 223.
 Horum librorum tres latent, vel perierunt. 223.
 Duo tuper iuveni. 223. 475.
 Augustinus sententiam suam de propagatione peccati
 originalis per concupiscentiam, pro Catholica ve-
 ritate, & oppositam pro impia novitate habuit. 234.
 235. 236.
 Augustinus de natura & propagatione peccati origi-
 nalis nunquam dubitavit. 237. 238. 239. 240.
 De quibusdam circumstantiis istius propagationis tota
 vita fluctuavit, & quoniam ille? 238. 239. 240. 242.
 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277.
 Augustini liber de gestis Pelagii quando scriptus. 291.
 Augustini rectus mendosus in Psalmum septuagesimum
 emendatus. 953. 954. 955.
 Augustinus sentit & eruditior errores iuventutis
 emendat & tractat. 964. 965. 966.
 Diospolisani Concilii, censuram laudat & approbat.
 239.
 Oppugnando Iulianum moritur. 222. 271. 272. 475.
 Post eam illa adversus Iulianum scripta tuper in-
 venta, appellantur opus imperfectum. 475.
 Sub Augustini potro. 110. quinquaginta quatuor
 Ordines Religionis habent. 45.
 Lectio operum Augustini per viginti duos annos
 immeritus fuit auctor. 26.
 Quoties interea temporis illa opera pervolverit? 62.
 Augustinus sentit veraciter indagare & propagare, unicuique
 auctoritatem. 62. 64. 65. 66.
 Protestatio auctoris super hoc recensetur. 66.
 A V R V M.
 Aurum argento pretiosius & sublimius. 393.
 Si aurum commixtione argenti soledat, sic ari-
 ma rationalis carni infusa maculatur. 393.

B

BABYLON. BABYLONICVS.

Babylonicus: a quo quid, quam visiofus? 364.
 432. 459. 612. 610.
 Pelagiani Catholice in Ecclesiam agnomi-
 nant Babylonem. 412. 459.

BACCHANALIA

Bacchanalia à Bacchantibus summa cum insania ce-
 lebata. 441.

BAPTISMVS.

Baptismus unicum remedium peccati originalis. 203.
 Non tollit concupiscentiam, sed ejus reatum. 188.
 189. 202. 215. 235. 245. 262. 263.
 Eius unitas, necessitas, & energia ab Augustino
 mire illustrata. 30. 31.
 Frustra adinistratur parvulis si absque vicio pro-
 creantur. 74. 76. 69. 766.
 Baptizandi exorcizantur & exsufflantur, & cur? 202.
 Baptizandi abrenunciant pompis diaboli, & quid
 illis? 350. 351.
 Baptizandi tenent omni reatu sed non omni malo. 296.
 Baptizandi habent in se duo semina, & quæ illa? 260.
 Istine unus seminis in se vivunt, ratione alte-
 rius generant mortuos. 260.

BEATITUDO. BEATVS

Beatitudo ab omnibus appetitur. 681. 682. 683. 684.
 Beatitudinis appetitus iustitiae naturae visceribus infi-
 xus. 810. 811. 817.
 Beatitudo obiectiva in obiecto fruitionis sita. 368.
 369. 370. 371. 372. 373. 375. 609. 616. 684. 740.
 Beatitudo obiectiva cum summo bono & fine ultimo
 coincidit. 558. 599. 600. 615.
 In solo Deo consistit. 616. 617. 614. 740. 749. 951.
 Eam in Deo constituerunt nobilissimi Philosopho-
 rum. 738. 739. 740.
 Beatitudinem voluntas amando insequitur, intel-
 lectus contemplando assequitur. 825.
 Beatitudinem ex temporalibus aucupari, veritatem &
 iudicium. 369. 370. 740.
 Sicut beatitudo temporalis non est vera beatitudo,

sic virtus fieri is non est vera virtus. 590. 591. 592.
 Beatitudo formalis, in affectuione Dei consistit. 795.
 Absque comprehensiva Dei contemplatione stare
 nequit. 789.
 Non potest à Deo denegari ulli creature rationali
 innocenti. 797. 798. 799. 800.
 Ad eam requiritur dilectio boni beatificantis, ejus-
 que possessio. 683. 684. 685. 686. 791. 792. 805.
 Angelis data est instar mercedis, hominibus lapsis
 facta est gratia. 163. 164. 663. 664. 665.
 Beatitudo & miseria opponuntur privative & earent
 medio quod sit creatura rationalis. 685. 805. 888.
 811. 839. 890. 894.
 Beatitudinis supernaturalis desiderium an & qualiter
 homini connaturale? 750.
 Beatitudinis divisio in naturalem & supernaturalem
 à scholasticis, confecta. 810. 811.
 Beatitudo nequit consistere in usu rei cuiuscunque.
 609. 684. 740.
 Beatitudo est summa omnium vororum. 811.
 Si creatura per naturæ vires posset consequi beati-
 tudinem, esset Deus. 826.
 Beatitudinis repugnat mors, error, & offensio. 811.
 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818.
 Beatitudo requirit inamissibilitatem & impeccabili-
 tatem. 826.
 Beatitudinem posse per Deum pro suo beneficio
 auferri à Beatis, horrendum quorundam dogma.
 899. 900.
 Solum beatitudinis obiectum est propter se dili-
 gendum. 515.
 Beatitudo appetitione summi boni inchoatur, ejus-
 dem adeptione completur. 609. 749. 812. 951. 952.
 Beatitudo supernaturalis an & qua ratione sit crea-
 tura rationali naturalis. 750. 751. 752. 797. 798.
 799. 800. 801. 802.
 Beatus quis dicitur, & quis non? 685. 686. 791.
 805. 811. 813. 894.
 Beatus nemo qui non habet omnia quæ vult, non
 tamen quisquis habet omnia quæ vult, idcirco
 est beatus. 637. 684. 685. 791.
 Sicut Beati omnia agunt ex amore boni divini, sic
 homo lapsus gratia destitutus, ex amore creature,
 660.

BEDA.

Beda cum Augustino sentit peccatum originale per
 libidinosam concupiscentiam propagari. 231.

BELLARMINVS.

Bellarminus Lovanii commemoratus tempore promul-
 gationis censuræ Apostolicæ. 667. 668.
 Ejus iudicium de quibusdam propositionibus per
 censuram proscriptis. 667.
 Augustini sententiam de malitia omnium operum
 infidelium deserit. 563. 575. 576.
 Falsò imponit Augustino quod perpetuo fluctave-
 rit de modo propagandi peccati originalis. 237.
 238.
 Ejus hallucinatio de gratia primi hominis. 136.
 Item de perseverantia bonorum Angelorum. 169.
 Gratiæ sufficientem homini lapso debita attru-
 760. 781.

BERNARDVS.

Bernardus, de modo propagandi peccatum originale
 per concupiscentiam, Augustino suffragatur. 232.

BONVM.

Bonum ex integra causa, malum ex singulis defecti-
 bus. 569.
 Bonum adversus bonum non pugnat. 842. 843. 844.
 Boni cupiditas ex Deo, cum non sit aliud quam cha-
 ritas. 625.
 Boni possibilitas per peccatum primi parentis amissa,
 & quale sit illud bonum. 433. 434. 435. 436.
 437. 438. & seqq. Item 494. 495. 529. 631. 632.
 Bonus actus moralis duo requirit, officium & finem.
 568. 574. 585. 595. 596. 597. 615. 618.
 De summo bono multiplex Philosophorum opi-
 nio. 598. 599. 600. 609. 615. 812.
 Summi boni appetitione beatitudo inchoatur,
 adeptione completur. 609. 749. 812. 951. 952.
 Omnia vitæ officia in ipsum referenda. 617.
 Summum

INDEX RER. ET VERB.

Summum bonum nemo nisi invitatus mittit. 594.
Summum bonum cum fine ultimo coincidit. 598.
599. 600. 615.
Vide beatitudo, finis, Plaro.
BRUTVS.
Brutus Romanus filios proprios occidi curavit. 604.
Ista occisio etiam ex officio apparuerit honesta,
ex fine tamen fuit vitiosa. 604.
Finis iste non alius fuit nisi inanis gloria. 604.
BULLA.
Bulla Pontificia Lovanij promulgata per prappositum
Atheniensem & Franciscum Toletum. 673.
Quo anno id factum? 672.
In Bulla damnantur propositiones quædam, quæ in
rigore & proprio verborum sensu sustineri possunt.
673. 674.
Bulla à Neoter'cis per interpunctiones vitiosa. 674.
Multæ propositiones in Bulla damnate ab Augu-
stino traduntur ut indubitata. 668. 669. 670. 671.
672. 673. 674. 675. 676. 677. 678.
Sextuplici censuræ genere propositiones in Bulla
notantur. 673.
Facultas Theologica Lovanien'sis petivit à Ponti-
fice ut propositiones discerneret penes diversos gra-
dus damnabilitatis. 673.
Nonnullæ propositiones in Bulla damnantur non
propter falsitatem doctrinæ, sed propter acrimo-
niam censuræ. 666. 667.
Bulla non adversatur veritati doctrinæ Augustinianæ.
173. 176. 673. 674. 678. 679.
Injuriosi sunt in Augustinum qui propter censuram
Bulle, violatæ gratiæ crimen ei impingunt. 179.
Pontifices Bullam evulgando, partim eruditioni
partim tranquillitati fidei studuerunt. 475.
978. 979.
Hinc factum ut in Bulla proscrībantur quædam
propositiones ut offensivæ, non obstante earum
veritate. 675. 978. 979.
Bulla ab æmulis depravata per additionem particulæ
adversativæ contra mentem Pontificis. 674.
Bulla originalis Lovanij asservatur, ex ejus tenore
manifestum est, recentiores adulterasse copias.
673. 674.
Idque in Scholis publicis à Ianssonio patefactum
anno M. DC. XVIII. 673. 674.

C

CAMPI ELYSII.

Campi Elysi, locus beatitudinis obtinendæ
juxta Ethnicos Poetas & Philosophos. 795.
799.

CASSIANVS.

Cassianus, naturalis seminis vicum assessor. 623.
525.

CATO.

Cato rigidus servator honesti appellatur. 333.
Cato seipsum non ex fortitudine, sed ex impatentia
& imbecillitate peremisse ostenditur. 821.

CAVSA.

Causa nequit effectum perfectiorem se causare. 198.
199. 200. 311.

Causa vitiosa vitium suum producit effectum. 215. 213.
214. 215. 216. 227. 228. 229. 230. 231.

COECVS, COECITAS.

Cæcus à non vidente qualiter differat? 312.
Cæcitas corporalis assimilatur ignorantie invincibili.
311. 312.

Excoerati peccant etiam in eo quod vitare defectu
scientiæ nequeunt. 312. 313. 316. 472.

Quomodo eorum peccata sint voluntaria. ibid.

CELESTINVS.

Celestini Papæ elogium de Augustino & scriptis
ejus. 35.

Celestini anceps censura de quibusdam Augustini scri-
ptis expenditur. 57. 58.

CELESTIVS.

Celestius Pelagij discipulus acutissimus & versutissi-
mus. 483.

Augustinum dilemmate urget, utrum naturæ ne-
cessitate an arbitrij libertate homo peccaret. 483.

Augustini responsio ad istud dilemma. 483. 484.
CERDON.

Cerdon hæreticus Marcionis dogma amplectitur. 941.
Duos Deos comministrat, unum justum & bonum,
alterum perversum & crudelem. 942.

Occasio istius infanti dogmatis elucidatur. 942.

CHARITAS.

Charitas alia perfecta, alia imperfecta. 777. 778.

Charitas absque fide esse nequit. 533.

Charitas sola vult bonum. 703.

Charitas est gluten quo Deus ejusque justitia cordi-
bus iustorum unitur. 725. 726.

Charitas est dilectio Dei propter Deum. 733.

Est finis omnium præceptorum. 735.

Charitatis præceptum obligat ad referendum omnia
in Deum. 397. 398.

Vade oratur illa obligatio? 398.

Ab Essio refunditur in beneficia Christi redempto-
ris, sed refellitur. 398.

Qualis debeat esse ista relatio in Deum? 398.

Non sufficit habitualis, sed necessaria est actualis
expresita aut virtualis. 398.

Inter laudabilem charitatem & culpabilem cupi-
ditatem Augustinus medium non agnoscit. 517.

518. 519. 520. 521. 531. 743.

Charitatis auctio est cupiditatis diminutio: Charita-
tis perfectio, cupiditatis nullitas. 396.

Charitas est arbor bona, cupiditas arbor mala. 519.
534. 547. 743.

Charitas est radix omnium bonorum sicut cupiditas
omnium malorum. 353. 354. 355. 361. 362. 519.

522. 558.

Charitas nihil est nisi boni cupiditas. 541. 542. 733.

Charitatis actum viribus naturæ adscribit Pelagius.
735. 736. 737.

Inter charitatem & fidem est mutua causalitas. 16.

Charitas omnibus virtutibus imperat. 267.

Charitas ab August. appellatur libertas, & cur? 640.

Vide dilectio, cupiditas, voluntas.

CHRISTVS, CHRISTIANVS.

Christus ex vi suæ conceptionis à peccato originali
immunis, & cur? 217. 218. 219. 220. 229. 230. 245.

273. 274. 235. 276.

Christi anima si caret adversus spiritum concupiscenci-
am, peccato non caruisset. 276.

Christus non potuit in statu puræ naturæ nasci. 879.

Christus solus grandioris ætatis accessu in peccatum
non est prolapsus, & cur? 879.

Christus absque ignorantia ideico conceptus & natus,
quia hæc præsupponit peccatum. 879.

Christus non consuetudinem se cognominavit, sed ve-
ritatem. 68.

De Christi præputio offensiva concio auditores ve-
hementer perturbavit. 673.

Christus secularium scientiarum imperitus videri
voluit, & cur? 16.

Christus Evangelicam doctrinam non scripsit sed vi-
væ vocis oraculo tradidit. 9.

Christus an Abraham apparuerit, & an cum Jacob lu-
ctatus? 29. 30.

Christus tribus tentationum generibus à diabolo pul-
sus. 27.

Christus ex commixtione maris & femine præcreari
cur noluerit? 217. 218. 219.

Christiani quam sedulo necessitatem gratiæ tueri de-
bent? 1. 2. 3. 4. 31.

Solo nomine Christiani sunt qui viribus naturæ
ullum initium boni operis etiam moralis adsteti-
bunt. 584. 585.

Vide Iesus, gratia.

CHRYSOSTOMVS.

Chrysostomus post Origenem Theologiæ Grecicæ
Princeps. 48.

Postiores Greci ex ipso ut communi fonte docu-
menta sua in Scripturam sacram derivant. 49.

CICERO.

Ciceronis sententia de beatitudine aridet Augustino
& Monice. 684. 685. 686. 793. 824. 825.

Ciceronis Hortensius de laudibus Philosophiæ Augu-
stinum ad sapientiæ investigationem incitavit. 47.

684. 793.

Ciceronis paradoxum de sapientiæ iaculo intra tæ-
lura.

T O M I S E C V N D I

rum Phalaridis. 820. 821.

C I R C U M C I S V S.

Circumcisus non circumcisus sed præputiatus ge-
neratur, & cur? 262. 263.
Eo exemplo ostenditur iustos parentes procreare
filios peccatores. ibid.

C O N C E P T I O.

Conceptio libidinosa est necessaria causa transfusio-
nis peccati originalis. 210. 217. 218. 219. 220.
An proles concepta absque pruritu libidinis, Deo
miraculose impediens istum pruritum, foret ob-
noxia peccato originali? 264.

Doctrina de conceptione maculata Mariæ pertur-
bat Hispaniam; ideoque proscripita est; non ut
falsa, sed ut offensiva. 52. 673.

Vide concupiscentia, libido, originale peccatum.

C O N C U B I T V S.

Concubitus carnalis inter conjuges quando à peccato
immodici censendus? 335. 336. 337. 338. 339. 340.
341. 342. 343. 360. 405.

Extra spem proles generanda nunquam licite ex-
eretur; & cur? 337. 338. 339. 340. 341. 342. 360. 405.

Concubitus cum vetula, infecunda, gravida, aut men-
struata, semper illicitus; esto sit uxor. 342.

Si proles aliter quam per carnalem concubitus
generari possit, non licet concubere inuitu
proli suffraganda. 343.

Matrimoniales tabule redargunt conjuges absque
spe proli coeuntes. 337. 360. 363.

C O N C U R S V S.

Concursus Dei concomitans à recentioribus quibus-
dam appellatur gratia adiutorium; sed temere.
136. 143. 335. 338.

Idque ut singulare genus gratie Adamo innocenti
& Angelis tribuisse videatur. 143.

Concursus Dei non præbetur creature in præmium
meriti, nec in poenam demeriti subrahitur. 144.

Non impetratur fidei nec amicitie diffidendo. 144.

Præsto adest cuiuslibet volenti agere. 143. 144.

Tam est necessarius ad male quam ad bene agen-
dum. 143. 339. 340.

Non reddit potestatem agendi robustiorem. 143.

Concursus supernaturalis tam est debitus agenti su-
pernaturali, quam naturalis naturali. 144.

C O N C U P I S C E N T I A.

Concupiscentia cuius speciei qualitas? 249. 250. 251.
252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 265. 266.

An ultra politicam qualitatem appetitus sensitivi
includat effrenitatem? 250. 280. 281. 311.

Concupiscentia carnalis describitur. 248. 278. 279. 28.
Eam in paradysum ante lapsum Adæ, imò in ca-
lum invehiunt Pelagiani. 78. 79. 220. 222. 331. 363.

Contrarium constanter tenet Augustinus. 79. 80. 81.
82. 155. (835.)

A Platonis & alijs litteratis appellatur voluptas.
Est paena peccati. 81. 82. 86. 121. 197.

Concupiscentiam spirituales in paradysum inve-
hiunt Scholastici nonnulli, sed temere. 81. 82.

Concupiscentie, etiam carnalis, aliqui motus in pa-
radysu fuissent; sed omnes ita ordinati ut volunta-
tis rationalis nutum nec præcederent nec excede-
rent. 88. 221.

Concupiscentia à Pelagianis laudatur. 186. 830. 831.
832. 833. 824. 835. 836. 864. 903.

Concupiscentia usu intenditur. 250. 251.

Diffusivè remittitur. 251.

Concupiscentiam nostram in Deum ut authorem,
præmi omnium refuderunt Pelagiani. 849.

Si esset ex Deo nobis inserta, non esset vitiosum ei
conferre. 852. 853. 854. 855. 856.

Ejus motus, etiam indeliberati, sunt peccata. 844.
845. 846. 847. 848.

Sententia id negans ab Augustino vocatur insaniam.
845. 848.

Concupiscentie prostitutiones esse inimicissimas sa-
piencie & Philosophiæ, agnoverunt Ethnici. 851.

Concupiscentia spiritalis appellatur malitia. 875.

Concupiscentia appetitus est homini naturalis, sed
eius effrenitas & rebellio est eidem violenta. 870. 875.

Id varijs exemplis & similitudinibus illustratur.

870. 871. 872.

Opposita obedientia & subiectio respectu appeti-
tus superioris, est homini connaturalis. 869. 875a
876.

Concupiscentia & libido pro eodem usurpantur ab
Augustino. 188.

Concupiscentia generantium est necessaria causa pro-
pagationis peccati originalis, nec aliter quam per
eam potuit propagari. 209. 210. 211. 212. 213.
214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. & seqq. item 255.
263. 264. 830.

Nullus veterum, nequidem Pelagiani dubitarunt
Augustinum sic sensisse. 218. 219. 220. 221. 222.

Concupiscentie malum à nuptiarum bono studio-
sissime distinguit Augustinus. 223. 224. 225. 226.

Concupiscentia cum reatu, apud Augustinum est pec-
catum originale. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 196.
233. 234. 235. 236. 246. 273.

Concupiscentia per baptismum non tollitur actu, sed
reatu. 188. 189. 202. 215. 245.

Sententia negans concupiscentiam esse peccatum
originale, ab Augustino appellatur impia novitas;
sua autem opposita, Catholica veritas. 234. 235. 236.

Concupiscentia que juxta Augustinum est peccatum
originale, quid? 188. 233. 234. 235. 236.

An in carne an in anima resideat. 188. 270. 271. 272.

Concupiscentie motus ab Augustino describitur, de-
siderium peccati. 188. 274. 279. 323. 332. 843. 844.
845. 846. 847. 848.

Item desiderium bonorum temporalium: five in-
clinatio anime ad fruendum inferioribus. 401. 402.

Cur Augustinus in concupiscentia potius constituerit
peccatum originale quam in aliquo eorum in qui-
bus à Scholasticis constituitur, cum nihil horum
latuerit eum? 196. 197. 198. 199. 200.

Concupiscentia ab Apostolo passim vocatur peccatum.
82. 236. 237. 238. 250. 330. 446. 455. 464. 658. 879.

Ab Augustino appellatur lex peccati, idque phrasia
Apostolica. 213. 214. 218. 230. 246. 330.

Item morbus. 858.

Peccatum 201. 229. 330. 331.

Contagium. 246.

Malum. 227. 235. 246.

Vinculum mortis. 201.

Affectionalis qualitas. 249.

Consuetudo carnalis. 250. 314. 320. 651.

Iniquitas. 437. 438. 439.

Consuetudo natura inlicita, naturalis, in naturam
versa. 250. 318. 419. (320)

Varia alia ejus nomina recensentur. 317. 318. 319.

Concupiscentia est status & fructus diaboli. 202.

Est vestigium peccati. 320.

Vitium cui consentiendo peccatur. 414.

Vulnus inflatum, quo dum bene etiam vivimus,
claudicamus. 214.

Mater & filia peccati. 330. 331. 332.

Non est ex Deo sed ex mundo & diabolo: Nec po-
test à Deo inferri. 227. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845.
846. 847. 848. 849. 850.

Quam late se extendat: quod ejus objectum, &
qui actus? 266. 320. 321. 322. 401. 402.

Cur potius in hominibus quam in bestiis vitiosa?
849. 850.

Crescente charitate decrescit. 297.

Est supplicium, & quidem inter temporalia gra-
vissimum. 317. 420. 848.

Caret oculis discretivis. 847.

Ejus trimembris divisio in concupiscentiam carnis,
concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ,
expenditur. 323. 324. 225. 326. 333. 360. 542.

Omnia peccata hominis lapsi ex aliquo horum
nascuntur. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 409.

410. 411. 412. 413. 414. 497. 503. 828.

Idque docet Augustinus & alij Doctores tam vete-
riores quam recentiores ipso. 415. 416.

Concupiscentie, que est lex peccati; lex iustitie ve-
tat obedire. 330.

Præceptum non concupiscendi, est juris naturalis,
& latissime patens. 307. 308. 309. 310. 503.

Post concupiscentias ire, quid? 329. 412. 413. 414.

Con-

INDEX RER ET VERB.

Concupiscentia à qua causa Adamo & posteris im-
bita? 235, 266.
Concupiscentia carnaliter transfusa in prolem, quo-
modo in animum transfunditur reatum culpæ? 271.
272, 273, 274, 275, 276, 277.
Si per Deum habitualis concupiscentia in generati-
onibus exstinguatur, non transfunderetur in pro-
lem originale peccatum, 269.
Secus sciendum si merè impediretur actualis
ejus habitus permatentis, delectatio, 264.
Per concupiscentiam propagari peccatum originale
non fides Augustinus sed veteres communiter om-
nes senserunt, 229, 230, 231, 232, 237.
Eam sententiam Augustinus appellat Catholicam
veritatem, 234, 235, 281, 830.
Concupiscentiam individuum contrahit pudor confu-
sionis, & cur? 847, 848, 849, 860, 869.
Si aliter quam per concupiscentiam propagetur
peccatum originale, Augustinus in vanum contra
Iulianum decertavit, 222, 223.
Item Ecclesia non nisi fallaciter de Pelagianis
triumphavit, 225, 226, 227, 228.
Concupiscentia est malix corruptionis in semine ge-
nerali, 259, 260.
In semine habitus licet delitescat, & in ejus emissio-
ne sese prodit, 259, 260, 263.
Concupiscentia cum sit de rerum mali, non potest
non esse mala, 844, 845, 846, 847, 871, 872.
Argumenta Iuliani pro patrocino concupiscentie
perfringuntur, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839.
Concupiscentiam nec bonam esse, nec à Deo interi-
posse adversus Iulianum ostenditur, 838, 839, 849.
841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850.
Ejus natura & proprietates ex mente Iuliani ex-
penduntur, 830, 831, 832.
Constitutus Augustinus cum Iuliano in duobus potissi-
mum versabatur, & quanam illa? 833, 834, 835,
836, 837, 838.
Vide, Augustinus, libido, natura pura, originale
peccatum, Pelagianis, 892, 893.

CONSCIENTIA.

Conscientia scientiam includit, 393, 394.
Conscientiam ab Augustino attribui parvulis, men-
tetur Iulianus, 194, 206.
In conscientia alicujus esse, apud Augustinum,
quid? 294.
Conscientie remorsus & tortura est pedisequa culpæ,
& gravissima pena, 891, 892, 893.
Ejus molestia fuit quibuldam causa mortis, 892.
Est velis stimulus ad respiciendum, 891, 892, 893.
Eo remorsus per cauterialem stuporem extincto,
desperatum est de salute & respicientia, 893.
Conscientie stupor & callus est gravius supplicium
quam remorsus, 892, 893.
CONSVETUDO.
Consuetudo in vetera ab Augustino appellatur ne-
cessitas, 634, 651.
Consuetudo est altera natura, 250, 251, 258, 268,
314, 476, 664, 876.
Consuetudo perinde ac habitus parit actus similes
ijs quibus genita est, 331.
Consuetudini prave vim necessitandi attribuunt Pe-
lagiani, non satis consequenter ad sua capitalia
dogmata, 137, 221, 222, 465, 466, 478, 479.
Christus noluit cognominari consuetudo, sed veri-
tas, 68.

CONTAGIUM.

Contagium quid? & unde sic dictum? 246.
Contagij vocabulo libenter utitur Augustinus tra-
ctans de propagatione peccati originalis, & cur?
246, 247.

CORNELIVS CENTVRIO.

Cornelius Centurio ante instructionem à Petro ac-
ceptam habuit veram fidem, 563, 564, 565.
Si absque fide exercuisset opera misericordie, pet-
ra non placuisset sed displicuisset Deo, 545, 546,
550, 551, 556, 557, 563, 564, 565, 580.
A quibus didicit fidem unius Dei? 565.
Ante instructionem Petri non habuit fidem Christi
redemptoris jam pro humana salute crucifixi, 565.

CORNELIVS A LAPIDE.

Cornelius à Lapide concupiscentiam spiritualempro-
prios ante lapsum falsò affigit, 82.
Augustinus fidei citatione pro se allegat, 82, 83.
De grata primi hominis graviter hallucinatur, 136.

CREATURA.

Creatura nequit se meliorem reddere quam à sue
Creatore condita fuerit, 777.
Creatura in tantum vitiosa, in quantum à sui Creato-
ri arte deviat, 207, 697, 736, 775, 851.
Quenam sit illa ars Creatoris? 756, 757.
Creatore impurandum quicquid à creatura fieri no-
esse est, 759, 775, 778, 779, 785, 826.
Creatura Creatoris sui imitatrix & amula, 102.
Creatura dominatur amanti se inordinatè, 101.
Creatura amor magna miseria, fruitio major mise-
ria, 895.
Creaturæ sanctitas, justitia, & rectitudo, est chari-
tas, 197.
Vide, amor, dilectio, natura.

CUPIDITAS.

Cupiditas quid? 353, 354, 355, 356, 375, 517, 518, 534.
Cupiditas boni non est aliud quam charitas, 541, 542,
703, 736.
Cupiditas & charitas carent medio, 355, 517, 518, 534,
743, 744, 745.
Cupiditatis objectum quam amplum? 356, 357, 358,
516, 517, 518.
Cupiditas moderationem non recipit, 361.
Cupiditas omnia peccata complectitur, & sola culpæ
tur in sacra Scriptura, 352.
Cupiditas preiit, voluptas subsequitur, 365.
Cupiditas & voluntas apud Augustinum qui dis-
tant? 640.
Cupiditas est omnium malorum radix, 353, 354, 355,
361, 362, 519, 522, 554, 743.
Cupiditas charitati adversatur, & ejus decrementum
est charitatis augmentum, & contra, 251, 352.
Cupiditas triplex, voluptatis, excellentiæ, & spei
faculi, 326, 327.
Vide, amor, charitas, libido, peccatum.

CURIOSITAS.

Curiositas quid, unde oritur, & quod ejus objectum?
325, 359, 360.
Christianis Theologis summo perè vitanda, 13, 14, 15.
Curiositas experientiæ libidinem quoddam egit in
præceptum, 325.
Vide libido.

CYNICVS.

Cynici unde sic appellati? 862.
Cynici, libidinis intrepidi patroni, 862.
Pelagianorum libidinis patrocinantium prodromi,
862.

CYPRIVS.

Cyprianus ab Augustino magnopere laudatur, 859.
Ejus aurea sententia de consensu carnis adveniens
spiritum, 839, 840.
Cyprianus ante Augustinum scripserat de unitate
Ecclesie, sed ab Augustino postmodum de eadem
scribente multis paralangis postergatus est, 30.
Cypriani lucubratio de Ecclesie prerogativis embrio-
ni similis Augustini, fortui perfectio, 30.
Cypriani & aliorum veterum dogma de apparitioni-
bus verbi divini in lege naturæ & Moysaica, Asia-
nismum genuit, 29.
Ab Augustino in libris de Trinitate refutatur, quos
ne auctoritati veterum præsumptuosè præjudicare
videretur, diuturno tempore suppressit, 29, 30.
CYPRIVS REX.
Cyprius Rex mirabilem praxim procreandi formosæ
proles excogitavit, 255, 256.

D

DELECTATIO.

Delectatio sensitiva cupiscentique sensus pro-
pter seipsam expectari nunquam potest licite,
334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 342, 345,
346, 601.
Delectatio præsupponit cupiditatem seu desider-
rium, 365.

Delectatio libidinosa instituta est à natura propter concubitum, non à conventu: hinc naturæ ordinem pervertit qui propter delectationem utitur concubitu. 405. 406. 407.
Delectationem diviso in licitam & illicitam ab Augustino tradita expellitur. 405. 406. 407.
Delectatio modum recipit à virtute non solum quoad officium sed etiam quoad finem. 406.
Delectatio licita ab Augustino vocatur, concessa: illicita, non concessa. 407.
Delectatio consuetudinem, consuetudo parit necessitatem. 391.
Vicio, libido, concupiscentia, Pelagiani.

DEFECTIONES, DEFICERE.
Defectus in quovis peccato vitium includitur, & quis iste? 387.
Defectus à Deo fonte omnis boni, est fons omnis mali. 752.
Defectus non est fieri, aut esse nobilium sed in nihilum tendere. 413.

DEMOCRITVS.
Democritus veritatem in puris seculum adhibebat. 61.
Democriti Theologiam deestantem brillentem Philosophiam labyrintho obscurantes, similem purcum seculum velle velle ostendunt. 5. 6. 7. 15. 61. 184. 196.

DESIDERIVM.
Desiderium in gaudio tanquam ultimo termino quiescit. 424.
Desiderium desideratis frustratis desideratorem cruciat. 421. 683.
Desiderium peccati ab Augustino appellatur concupiscentia. 188.

DEVS.
Deus ita animæ, ut anima corporis. 1. 191. 195. 421. 705. 726.
Deus animæ glorie charitatis. 755. 726.
Deus possessio est anime vicia, ita Dei iactura est anime vicia. 201. 202. 894.

Deus bruta referunt omnia in conservationem vite: sue corporalis, in creature rationales omnia debent referre in conservationem Dei in seipsis. 1. 2. 191. 421.
Deus non solum est vita animæ humana, sed & unicum bonum, & lumen, pulchritudo. 195. 196.

Deus, regere est, ab eo liberari, servare est. 92. 103.
Deus est perfectissima creature libertas. 100.
Deus in propria persona apparuit Patriarchis. 30.
Deus bonum voluntatum, quas ipse inspirat, adiutor. 128.

Deus per naturam, impeccabilis. 825.
Deus in prima Angelorum hominumque conditione ostendere vult quid possit eorum liberum arbitrium, deum quid possit esse gratie beneficium, iustitiamque iudicium. 118. 119.
Deus duplex, alterum imperij, alterum gratie. 126.
Deus in seipso non subtrahit ob peccati demeritum: regit, ut subinde subtrahat. 126.

Deus inter quam per amorem regnat in creaturis rationalibus. 79.
Deus est iustitia & pax. 799.
Deus conditor, illustrat, accendit, & adiuvat hominem: non per voluntatem, sed per naturalem gratiam. 137. 138. 139.

Deus creaturæ auxiliarius assimilatur medico. 139.
Deus bonum reddit creaturam bonam, iustam, rectam, sanctam, pulchram, luminosam. 196. 197.
Deus est vere sapientis auctor & inspirator. 774. 775. 776.
Deus inaequali lege spargit penales cecitates super illicitas. 809.

Deus aut quicquid ipse non fecit. 532. 534. 537.
Deus est objectiva beatitudo creature rationalis. 368. 587.
Deus esse summum hominis bonum agnoverunt Platonici. 730.
Deus super omnia propter se diligendus, reliqua non nisi propter ipsum. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 375. 388. 407. 408.

Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.

Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.

Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.
Deus est fructus, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407.

Hinc ex eo quod actus noster dicatur donum Dei, non recte colligitur quod sit undequaque honestus. 566.
Deo adscribenda bona talenta etiam naturali. 570.
Deus sicut est fons nostre beatitudinis, ita & finis ac terminus omnis nostre appetitionis. 618.

Deo uti semper est vitium. 651.
Deus solus est finis creature rationalis. 687. 740. 951. 951.
Dei dona sunt duplicis generis: alia que legitimis hæreticis reservantur, alia que concubinariis filiis projiciuntur. 570.
Deus si non gratis amatur, non recte nec fructuose amatur. 731. 732. 733. 734.

Deus an & quali er per naturæ vires cognoscibilis. 740. 748.
Deus sua naturæ rectitudinem debet, ut semper faciat quod se debet. 780. 86.
Hinc ex eademque inconvenienti quantumvis exiguo respectu divinæ perfectionis, sequitur absoluta impossibilitas. 780.

A Deo recedere non foret creaturæ vitium, nisi Deo adherere esset connaturale eadem. 751. 752. 753. 754. 755. 756.
Dei iustitia non patitur creaturam absque prævia culpa privari casto sui rectoris amore. 751. 762. 763. 764. 765.
Deus non agitur nisi diligendo. 690.

Deum solum diligere ac colere, indispensabili lege obstringitur creaturæ rationalis. 640.
Deus est veritas prima est incommutabilis, ac eoque dilectio veritatis ab Augustino incitata, est ipsissima Dei dilectio. 694. 695. 696. 712. 714. 715. 716. 717. 718. 749.

Dei iustitia non patitur creaturam rationalem absque sua prævia culpa micetis acri. 685. 746. 801. 802. 803. 804. 881. 882. 899. 900. 914. 915. 916. 917. 918. 935. 936. 937. 938.
Hinc talia & horrenda est Neotericorum quorundam sententia: Deum ratione supremi domini posse pro libitu creaturas innocentes æternis suppliciis affligere. 242. 884. 970. 971. 972. 973.

Magis adhuc horrenda eorum sententia qui asserunt, Deum posse beatos omnes inter cruciatibus torquere. 899. 900.
Deus sicut nequit innocentes cruciare, ita nec nocentium culpas impunitas relinquit, quicquid reclamant Neoterici. 884. 885. 886. 891. 892.

Potest nihilominus pati (prout de facto patitur) citra condignum. 112. 801.
Deus non potest peccatorem in peccato persistentem beatre, quicquid somniant Philosopho-Scholastici. 806. 897. 898.
Deus tanto magis hominem impiet, quanto magis homo se per humilitatem evacuat. 400.

Deus foret injustus si hominem absque prævia culpa sineet concupiscentia fluctibus agitari. 420. 885. 746.
Deo proinde adscribenda foret crudelitas improbat in Manichæis & Pelagianis, si hominem in statu puræ naturæ condidisset. 935. 936. 937. 938. 939.

Dei iustitiam variis viis salvare contententes in varios errores prolapsi sunt Ethnici, hæretici, & quidam Catholici. 939. 940. 941. 942. 943. 944.
Dei iustitiam illam tueri, difficile Augustino visum semper fuit, si anima humana non à parentibus tradatur, sed à Deo carni contagiosa per creationem infundatur. 138. 239. 240. 241. 242. 271. 172. 273. 274. 912. 913. 933. 940.

Ut Deum ab iniustitia vindicent quidam Scholastici, pactum committitur inter Deum & Adamum inclusis posteris initum. 208. 209. 217. 228. 230. 241. 242. 243. 246. 247. 277.
Tale pactum asserere nihil aliud est quam Deum culpæ, & parentes cum probris aspernare. 228. 229. 241. 242.

Pactum illud exploditur ut commentitium & Deo iniuriosum, & assignatur genuina ratio salvandi Dei iustitiam non obstat, re-creatione & immolatione animæ innocentis in corpus contagiosum. 228. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250.

Deus nullum malum inferre potest creaturæ rationali absque prævia culpa, idque non solum sub formali ratione poenæ propter est correlativum culpæ, sed & quovis alio modo. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930.

DEVM SEQUERE: famosa Græcorum Philosophorum sententia, & in quo loco sit ista sequela? 740. 741.
Deus & diabolus in eodem ordine procedunt in capiendâ possessione hominis: Deus ab anima incipit & eam meo iante anima erigit: diabolus dominium suum à carne inchoat & inde ad animam extendit. 277.

Dei imago hominibus impressa. 623. 759. 789. 799. 800. 801. 811.
Ea impressio facit ut hominis appetitus sola Dei possessione satisfieri possit. 789. 790.
Vide, Beatitudo, dilectio, finis, fructio, natura.
V. u.

INDEX RERVM ET VERBORVM

DIABOLVS.

Diabolus est spiritus immundus appellatus? 393.
 Diabolus terrenarum cupiditatum auctor & princeps, & ob id princeps & rector huius mundi dicitur. 439.
 Ejus potestas in peccatores quanta? 439. 440. 441.
 Cur non plenè utatur sua potestate in impios? 439. 440. 441. 443.
 Etiam plenissimè ea uteretur, maneret nihilominus in peccatoribus libertas ad peccandum sufficiens. 442. 443.
 Diabolus non habet libertatem contrarietatis ad bonum & malum, uti nec ulli damnari. 458. 473. 477. 478. 484. 633. 646. 658. 664.
 Diabolus minus liber ad bonum quam homo viator gratia destitutus, & qua ratione? 494.
 Diabolus continuo peccando non demeretur, nec supplicia sua aggravat, & cur? 664.
 Diabolus protoplastos ad peccandum induxit suadendo, non necessitando aut cogendo. 639.
 Diabolus per Evam tentavit & vicit Adamum, & per inferioris partis concupiscentiam tentat hominem lapsum. 129. 130. 200. 202. 213. 410. 411. 412. 413.
 Cur non diabolo tentanti nec mulieri bladiis pellicenti, sed libero Adami arbitrio ascribat pravaricatio Adæ? 156. 419. 423.
 Diabolum tentantem vicerit Adamus si in Dei adiutorio fiduciam collocasset. 129. 130. 145.
 Ad istam fiduciam elicendam necessarium ei fuit adiutorium gratie sine quo non. 129. 130. 180.
 Diabolus Adamum prosterrendo, posteros universos fecit sibi vernaculos. 200. 201. 202. 213. 439.
 Diaboli pompæ quibus in baptismo abrenunciamus, quid? 350.
 Diabolus mediante carne quam primo possidet, dominium suum in animam hominis extendit. 277.
 Vide, Adam, Angelus, concupiscentia, libido, peccatum.
DILECTIO.
 Dilectio omnis aut est fructio aut usus. 399. 400.
 Dilectio proximi à Deo præcepta, usulne sit an fructio? 399. 400. 401. 402. 617.
 Dilectio sui ipsius non propter Deum, odium potius est quam dilectio. 399. 400.
 Cur Deus non expresserit præceptum diligendi nos ipsos perinde ac præceptum diligendi Deum aut proximum? 399. 400. 401.
 Tanto magis homo seipsum diligit quanto magis per humilitatem obliviscitur sui. 400.
 Dilectio Dei est unica vera & solida iustitia hominis. 196.
 Dilectio Dei nunquam pellitur nisi dilectione creature. 197.
 Dilectio Dei & proximi, legis plenitudo est. 400. 401. 587. 712. 713.
 Dilectio Dei ex toto corde, tota anima & tota mente, elucidatur. 400. 401. 402. 421. 617. 618.
 Præceptum diligendi Deum super omnia, an & qualiter homini naturale? 747. 748. 749. 750.
 Dilectio proximi non propter Deum, peccatum est. 408. 617.
 Inter proximos maxime iubemur diligere propinquiores. 408.
 Dilectionis præceptum nequit per actum undecunque malum impleat, etiam quoad substantiam præcepti. 659.
 Sola dilectio est verus Dei cultus. 690.
 Dilectionis Dei divisio in naturalem & supernaturalem à Philosopho Scholasticis confecta, ab Augustino nunquam excogitata. 692. 701. 727. 728. 729. 730. 733. 768.
 Ea divisio assimilatur divisioni motus lapidis sursum, in motum naturalem & supernaturalem. 733.
 Dilectio Dei in beatificam fruitionem directè tendit, sicut sagitta in suum scopum. 789.
 Dilectio Dei est charitas: dilectio creature, cupiditas. 743.
 Dilectio Dei excedit viros nature, etiam juxta Ethnicos Philosophos. 740. 741. 742. 743.
 Quicquid sit ab homine absque gratuita Dei dilectione, viciosè sit, & peccatum est. 735. 736.
 Dilectionem Dei castam viribus nature possibilem astruit Pelagius. 735. 736. 737.
 Qualis sit ista dilectio quam Pelagius nature viribus ascribit, naturalis an supernaturalis? 737. 738. 758.
 Dilectio Dei casta si per nature vires exerceri potest, gratis mortuus est Christus. 737. 738. 745.
 Dilectio Dei casta potest reperiri in peccatoribus fidelibus ad iustitiam accedentibus. 736.
 Dilectio veritatis ab Augustino depredicata, est ipsissima Dei dilectio, & illa veritas est ipse Deus. 695. 696. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 749.

Sine dilectione casta incommutabilis veritatis nemo potest esse sapiens, prudens, iustus, fortis aut temperans. 695. 696. 741. 749. 775. 776.
 Separatio ab ista veritate est distorta, perversa, & peccaminosa voluntas. 696. 715. 716.
 Dilectio iustitiae ab Augustino depredicata quid? quam necessaria ad bene agendum, & an ad exercendam illam sit necessaria gratia? 698. 699. 700. 701. 702. 703. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 769.
 Voluntas ea carens non solum mala est, sed pessima. 701. 702. 715. 716. 758. 769.
 Dilectio iustitiae est legis operatio. 699. 718.
 Dilectio Dei nisi sit gratuita non est casta, recta, vel fructuosa. 731. 732. 733. 734.
 Absque gratuita Dei dilectione nullum datur opus vere pietatis. 734. 747. 759.
 Ad Deum gratuito diligendum necessarium est gratie celestis auxilium. 732. 733. 734. 735.
 Dilectio & contemplatio Dei à Christianis appellatur vita eterna, & regnum caelorum. 797. 801.
 Non potest negari creature innocenti & adeoque sitae pure nature ex eo capite impossibilis est. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804.
 Vide, Amor, Augustinus, Deus, gratia, natura.
DIOSPOLITANA SYNODVS.
 Diospolitana Synodus adversus Pelagium indicta. 288.
 Desinit ignorantiam etiam invincibilem (subjacere peccato) 288. 289.
 Ejus iudicium ab Augustino approbatur. 289.
 Ejus mendosus textus emendatur. 288. 289. 390.

DIVITIÆ.

Divitiæ omnium cupiditatum satellites. 328.
 Divitiarum cupiditas vocatur avaritia. 358. 361. 609.
 Divitiæ expetuntur ut serviant cupiditati carnis, aut oculi aut ambitioni seculi. 328.
 Hinc amor divitiarum nunquam est primus, sed semper prius rei amorem presupponit. 328.

DIVOMACHVS.

Divomachus & Calliphon philosophi, voluptatem carnalis concupiscentes, Stoicismum cum Epicureismo pervertentes. 362. 609.
 Hominem cum bellua jungendo scyllzum bonum etiam. 362.
 Eorum dogma amplexus est Iulianus Pelagianorum auctor. 362.
 Eidem dogmati adherere convincuntur Scholastici mentes qui mediocritate vitiorum contenti sunt. 362.

DOLOR.

Dolor quid, & unde nascatur? 392.
 Dolor amissi boni, est relictis amati. 382. 392.

DOMINIVM, DOMINARI.

Dominij ratio in quo sita? 437.
 Dominium carnalis concupiscentiae in voluntatem gratie destitutam tollit omnem libertatem bene agendi. 437. 438. 439. 440.
 Dominium diaboli in Adam & posteros post primam de ipsa portatam victoriam astruitur. 200. 202. 213. 439.
 Dominari alicui, quid? 437.
 Vide, amor, diabolus, concupiscentia, libertas.

E

ECCLESIA.

ECCLESIA supra petram à Christo fundata. 66.
 Est columna veritatis, cum qua quisquis non colligit, dampnabitur. 66.
 Ecclesiae iudicio auctor seipsum & sua scripta humiliter submittit. 66. 682.
 Ecclesia semper manet æquè infallibilis. 66. 67.
 Hinc non magis falli potuit tempore Augustini & inde usque ad ætatem Scholasticorum, quam iam. 65. 66. 67. 674. 675. 978. 979.
 Ecclesia an & qualiter errare possit? 66. 67. 68.
 Ecclesia non solum eruditioni, sed & paci fidelium invigilat. 674. 675. 978. 979.

TOMI SECVNDI.

Hic subinde proferuntur propositiones, propter offensiones quas generant, nihil præjudicando earum veritati. 675. 978. 979.

Ecclēa per Augustinum mire illustrata. 30.

Ecclēa Carolica à Pelagianis agnominatur Baby-

lon 432. 439.

Actus ex accidenti, sed in naturam quodammodo

verso, niger. 252. 268.

Colorem in prolem cum semine transfundit. 248

257. 258. 263. 269.

Ex coloris transusione illustratur transusio pecca-

ti originalis per concupiscentiam. ibid.

Vide, peccatum originale.

EFFECTVS.

Effectus nequit esse præstator sua causa. 198. 200. 311

Effectus virtutis non nisi à virtuosa causa procedit. 212.

213. 214. 215. 216. 226. 227. 228. 229. 230. 231.

EFFRÆNITAS.

Effrænitæ appetitus concupisibilis, consistit in gratie

recessu vacuitate. 252.

An concupiscentia eam includat. 249. 250. 251. 252. 253

280. 281.

Reddit concupiscentiam in homine virtuosam, quæ in

brutis non est virtuosæ. 350. 370.

ELECTIO.

Electio mediæ ob finem extrinsecum non est in rigore

amor. 349. 350.

Ab Augustino appellatur electio transitoria. 595.

Vide, amor, finis, electio, mansuetudo.

EPICVRVS, EPICVRÆI.

Epicurus finem boni in voluptate constituit. 361. 424.

399. 600. 603. 612.

Virtutes facit voluptatis ancillas. 600. 601.

Ejus dogma ab Augustino appellatur, horribilis tur-

pado. 601.

Vi Epicuri pudorem incuterent Stoici, voluptatem

in regia tella ancillantibus virtutibus depinxerunt.

601. 611.

Epicuri sicut finem boni in voluptate, ita finem mali

in tristitia & dolore constituerunt. 605.

Epicuri tanquam humi repentes corpore suo fruend-

um censuerunt, contemptis superioribus. 612.

Eorum dogma refertur, & ut pudendum ac porcinum

refellitur. 612. 613.

Parum ab eorum dogmate distant Philosophi scho-

lastici qui vitiis mediocritate contenti sunt.

362. Vide, Divomachus, finis, Stoici.

ERROR, ERRARE.

Error tam in magnis quam in parvis semper malus.

14. 880.

Errare invivum, non est natura hominis instituti, sed

pæna damnati. 302. 364. 473. 880.

Error est pæna nimis curiositatis. 14.

Error etiam invincibilis juris naturalis, non excusat

à peccato hominem lapsum. 306. 307. 308. 309. 319.

316. 875. 876. 877. 878.

Errare quid? 880. Vide, ignorantia, peccatum.

ESTIVS.

Esti hallocinatio circa radicem ex qua oritur obliga-

tio referendi omnia in Deum, refertur & refellitur.

398. Vide, charitas.

EXCÆCATIO.

Excæcatio unde nascatur? 394.

Excæcatio cum sit pæna peccati, non excusat subse-

quentia peccata. 315. 316. 473.

Hinc concluditur, ignorantiam etiam invincibilem in

seipsa, non excusare subsequentia peccata. ibid.

EXORCISMVS.

Exorcismus & exsufflationes baptismales ad quid ad-

hibeantur? 202. Vide Baptismus.

EVANGELIVM.

Evangelium non nisi post Christi ascensionem in scri-

ptum redactum, & cur? 9. Vide, Christus.

F.

FACINVS.

Facinus & flagitium qui differant? 328.

Facinus est flagitij filia. 328.

In facinoribus ira, in flagitijs libido colloca-

tur. 328.

FAMES.

Fames & sitis à statu innocentie abscent. 93. 94.

FIDES.

Fides charitatem accendit & charitas vicissim fidem

exulscit. 16.

Fides credit quod ratio non assequitur. 243.

Fides div. na est initium omnis boni operis. 442. 454.

533. 543. 660.

Ance fidem, arbitrium non est liberum ad faciendum

bonum. 457. 475. 533. 555. 559. 560. 580. 660.

Nullum opus bonum, etiam moraliter, absque fide fieri

potest. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 512. 515. 529. 660.

Hinc omnia opera infidelium sunt vera & propria pec-

cata. 543. 544. 559. 560. 585. 586. 587. 627. 628. 629.

630. 828.

Possunt quis absque fide, saltem velle operari bonum

non perferere? 458. 483. 501. 502. 572. 573.

Augustinus ut certissimam doctrinam docuit, absque

fide divina nullum opus bonum quantumvis natu-

rale fieri ab homine posse, sed omnia infidelium

opera esse peccata. 627. 628. 629. 630.

Idem sentiunt alij Patres. 591. 592. 593. 594.

Concilium Araucanum ipsam definitivè ostendi-

tur. 629.

Solvuntur objectiones ex quibusdam verbis Augustini

de sumptis. 563. 564. 565. 566.

Fides est directrix necessaria cujusvis intentionis ho-

neste, 512. 546. 552. 557. 619.

Hinc omnia opera infidelium ex circumstantia pravi

finis seu carentia debite intentionis viciantur. 558.

619.

Mera fidei absentia sufficienter viciat opera infidelium.

554. 555. 556. 557. 558. 559. 560.

Absque fide nequit esse charitas, de ejus radice qui-

cunque fructus non surgit, vitiosus est & infectus.

533. 543. 544. 545.

Fides est divina gratie donum & beneficium. 536. 737

Fides in Christum redemptorem est necessaria ad sa-

lutem. 563. 564. 565. 619.

Non est tamen necessaria ad exercenda opera pietatis

& meritoria, sed sufficit fides unius Dei, idq; osten-

ditur exemplo Cornelij Centurionis. 563. 564. 565.

Absque fide nulla vera virtus aut vere virtutis opera-

tio. 619.

Hinc Philosophorum virtutes sunt vera vitia, non ni-

si virtutis imagine palliata & larvata. 581. 582. 583.

584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 603.

604. 605. 827.

Fides tam quoad initium quam quoad progressum &

perfectionem ex Deo est, non ex nobis. 536. 737.

Fidei vis impetrandi & merendi expenditur. 563. 563.

Fides qua creditur prout oportet, nequit absque cha-

ritate saltem inchoata & imperfecta repetiri. 737. 738

Fides quæ non per amorem veritatis, sed per timorem

supplicij operatur, non est laudabilis, sed culpabilis.

469. Vide, Augustinus, charitas, electio, finis, gra-

tia, infidelis, Philosophus, virtus.

FINIS.

Finis & officium in quo is opere spectanda & discer-

enda, & quomodo inter se differant? 371. 372. 408.

510. 511. 574. 586. 595. 596. 597.

Finis operantis à fine operis discernendus. 376.

Finem operantis in creatura consistere, semper est

mortale delictum, secus de fine operis. 376. 377. 378. 386

Finem ultimum operis in creatura constituit quisquis

peccat, etiam venialiter. 374. 475. 376.

Finis præstitutus regulariter media. 403. 512. 513.

Finis ultimus creature rationalis est solus Deus. 368.

587. 589. 616. 688. 749. 750. 830.

Idque agnoverunt Philosophi nobilissimi. 739. 740.

An Deus ut clarè videndus possit dici finis ultimus na-

turalis creature rationalis, & quomodo cum absq;

supernaturali gratia auxilio obtineri nequeat? 750.

751. 752.

Deurne in homine appetitus naturalis respectu finis

ultimi quem absque gratia consequi nequit? 750.

751. 752. 809. 810. 811. 812.

Vu 2

finis

INDEX RER ET VERB.

Finis divi so in finem qui & finem cui, expenditur: & resolvitur quaestio, uter horum sit principalior? 422, 423, 427.

Finis amandi fruentique dominatur, & qua ratione? 97, 98, 101, 383, 515, 595, 600, 601, 602.

Solus finis est objectum amoris in rigore. 393, 404, 607, 610.

In finibus & medijs nequit dari processus in infinitum. 743, 744, 759.

Finibus non actibus pensantur officia. 562.

Finis debet absentia vitia: omnia opera infidelium. 558.

Vide, bonum, fides, beatitudo, intentio, fructio.

FLAGITIVM.

Flagitium proceat facinus, & quomodo huc differant? 328.

Vide, facinus.

FLERE, FLETUS.

Flere sancta mente, multo facius quam alienata mente ridere. 822.

Fletus vitam hominis inchoat: gemitus finit. 883, 915, 916.

Fletus parvulorum nascentium & gemitus decrepitorum morientium, indices sunt gravis iuga filijs Ade impositi. 915, 916, 917, 918.

FLORENTIVS CONKIVS.

Florentius Concius Tuamensis in Ibernia Archiepiscopus, De panis parvulorum sine baptismo decedentium scripsit accuratum opusculum. 428.

Clarissime illa ostendit quam procul ab Augustino defleant, qui vel naturalem beatitudinem vel immunitatem a poena sensus, parvulis absque lavacro morientibus, benignè magis quam sapienter promittunt. 428.

Eò ab auctore remittitur Lector pro indagandis panis peccati originalis in futura vita. 428.

Quamvis in principali causa quam susceperat expendendam, Augustini mentem feliciter assecutus sit: de quibusdam tamen incidentibus circumstantiis hallucinatus fuisse ostenditur, remissivè. 428.

FORNICATIO.

Fornicatio spiritualis in quo consistat? 561, 562.

Fornicans spiritualiter à Deo, nequit habere corpus verè pudicum, & cur? 561, 580, 583, 629.

Fornicatio spiritualis ab Augustino specialiter usurpatur pro idololatria: generaliter comprehendit omnem corruptionem casto amoris celestis sponsi contrariam. 561.

Vtrovis modo sumatur, ostenditur non posse cum ea consistere vera pudicitia corporalis: & quid habere corpus verè pudicum? 561, 562.

FORTITVDO.

Fortitudo sanitatem comitatur: pusillanimitas egreditur. 119.

Omissio sui ipsius non est actus fortitudinis, sed pusillanimitatis. 821, 822.

Idque ostenditur exemplo Catonis, quem non honestas turpia praeveniens, sed infirmitas adversa non sustinens in seipsum amavit. 821.

FRVCTVS.

Fructus subiacet Dominio eius qui fructus est possessor. 200, 201, 202, 213.

Hinc diabolus parvulos tanquam fructus sui (hoc est libidinis) fructus, a quo possidendi iure retinet mancipatos. 200, 201, 202, 203, 213.

Hinc rursus diabolus subjugando protoplastum, posteros omnes fecit sibi ymactulos. 200, 201, 202, 203, 213, 439.

Fructus nequit esse melior arbore proferente. 198, 200, 212, 213, 214, 215, 216, 228, 230, 231, 439.

Fructus nullus creaturae rationalis potest esse bonus nisi de charitatis radice consurgat. 533.

omnes fructus cupiditatis, utpote arboris male, mali sunt: omnes fructus charitatis, utpote arboris bonae, boni sunt. 519, 520, 534, 547, 743.

FRV, FRVITIO.

Frui & uti quid, & qui differant? quid item fructio & usus? 98, 99, 331, 566, 567, 368, 369, 376, 377, 401, 609, 614, 616, 617, 684, 749, 792.

Frui utendis & uti fruendis, est totius humanae vitae perversitas, universa peccata complectens. 369, 370, 371, 372, 395, 408, 510, 609.

Fruendis uti, non tam uti quam abuti est. 395.

Frui & uti in deliberatè operantibus carent modio. 37.

Fruens utendis nequit isdem uti, & cur? 394, 395.

Fruendum solo Deo: utendum creaturis universis. 367, 368, 369, 370, 371, 374, 384, 404, 503, 524, 609.

Fructio creaturae semper est vitiosa. 369, 370, 371, 372, 373, 374, 384, 404, 511, 512, 515, 534, 609.

Eius rei ratio redditur. 382, 383, 384, 385.

Fructio creaturae, aeterna & indispensabili lege prohibita est adeoque intinsecè mala. 369, 370, 402, 403, 404, 405, 609.

Omnis amor creaturae non relatus in creatorem aut virtute, fructio est & non usus: adeoque vitiosus, & lege aeterna vitiosus. 362, 363, 368, 369, 370, 371, 509, 510, 511, 512, 515, 534, 557, 600, 609, 769.

Fructio creaturae comitatur caritas. 393.

Fructio caret tranquillitate quoties caret securitate. 393.

Fructio est delectatio amoris. 36.

Fructio est finis amandi, & amor initium fruendi. 331, 336, 365, 366, 367, 377, 392, 789.

Fructio non tam est amor, quam fructus amoris. 366, 367.

Fructio sui, superbi a est: Fructio aliarum creaturarum vitiosa cupiditas. 618, 743.

Fructio sui respondet amoris sui, uti & fructio Dei amoris Dei. 355, 789.

Fructio pro objecto habet beatitudinem objectivam sive veram sive apprehensam. 368, 401, 515, 609, 616, 684.

Fructio ad beatitudinem necessaria profors est. 791, 792.

Fructio absque dilectione subsistere nequit. 792.

Fructio & usus, dilectionem plene participant. 399.

Amor virtutis propter seipsam non est usus sed fructio, adeoque vitiosus est si in creatorem non referatur. 602, 605, 606, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 723, 820, 821, 822.

Fructio hominis in Deo, non tam hominis quam Dei fructio est, adeoque licita & laudabilis. 403, 403.

Vide, amor, charitas, cupiditas, beatitudo, finis, peccatum, Stoici.

FVLGENTIVS.

Fulgentius Augustini discipulus, & Augustinianae doctrinae sectator ac propugnator. 106, 116, 119, 127, 140, 230, 274, 579, 691.

G.

GARASSVS.

Franciscus Garassus Philosophicus principijs plus equo inficiens Theologicam veritatem temerè labefaciat. 89.

Mortalitatem in paradysum secluso protoplastorum lapsum invehit. 89.

Ejus exorbitatio retunditur. 89.

GELASIVS.

Gelasius Papa de propagatione peccati originalis per concupiscentiam sufragatur Augustino, sicut & alij patres antiquiores & recentiores ipso. 230, 231.

Transfusionem peccati originalis illustrat accommodato exemplo transfusionis macularum in agnos Laban ex vehementi apprehensione variegatarum virgarum tempore conceptionis matribus objectarum. 231, 232.

GENVS.

Genus à Porphyrio usurpat pro origine. 830, 831.

à Iuliano specificante conditiones & attributa concupiscentiae libidinose, eodem modo usurpat. 830, 831.

GRATIA.

Gratia importat carentiam debiti, non tamen undecunque provenientis. 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788.

Gratia Christi, fundamentum Christianae religionis. 31.

Ea sub.

Elablata, vita, passio & resurrectio Christi evanescerent.
 Quam sedulo ejus conversationi ac defensionem ad vigilare de-
 bent Christiani. 1. 2. 3. 4. 31.
 Augustino ita illustrata, ut ob id mereretur Angelis gratia
 capere. 54.
 Gratia & predestinationis ab Augustino patefacta,
 penitus ac mysticis incarnationis à Ioanne Evangelista.
 31.
 Namque vite conversatione ab Augustino est expressa gra-
 tia, quam scilicet. 43. 44. 45. 46.
 Gratia quoque fuit necessarium Angelis & protoplastis inno-
 centibus ad se severandum. 71. 78. 125. 126. 127. 128. 135.
 136. 137. 138. 140. 141. 157. 158. 163. 167. 168. 180.
 Item ad evadendum singulos actus honestos. 127. 128. 129.
 131. 151. 154.
 Item ad vincendum singulas tentationes. 129. 130. 180.
 Item sua culpa, etiam si sentit in eis tale adiutorium denegarum
 ratione. 131. 145. 183. 897. 759.
 Item gratiam illud non fuit more habituale, sed & actuale.
 136. 137. 138. 139. 140. 145. 146.
 Quam illa à gratia hominis lapsi, qui differat? 149. 153. 154. 155.
 167. 168.
 Gratia necessitas assimilatur necessitati luminis ad videndum,
 navis ad navigandum, pedum ad am-
 bulandum. 137. 139. 140. 142. 145. 151. 153. 156. 158.
 Gratia illa assimilatur habetibus, quibus cum volumus, uti-
 mur. 157.
 Consideratur operandi possibilitatem, non ipsam operationem
 voluntatem. 137. 148. 149. 150. 151. 152.
 Gratia, etiam in ratione liberi arbitrii, ejusque nutum exspe-
 ctat. 138. 149. 150. 151. 154.
 Nam ei preinde, sed libero arbitrio adscribenda foret operatio
 namque voluntas subiectiva. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159.
 Gratia quoniam non, & gratia cum qua fit: item adiutorium possi-
 bilitatis & adiutorium voluntatis & operis, ab Augustino stu-
 dium secedunt. 144. 145. 146. 147. 148.
 Gratia efficiens à Scholasticis excogitata in statu nature lapsæ,
 nullam in Augustino habet fundamentum. 316. 656. 660.
 76. 77.
 Item et aliter Augustino adversantur, quatenus asserunt
 non libere potest esse, quasi eam in manica haberet pro li-
 bertate. 138. 656. 660. 760. 778. 779.
 Item potest debita esse gratiam longe rationabilis sen-
 tentia Augustinus, quanto Scholasticis, nature lapsæ. 779.
 Gratia efficiens Neotericorum comparatur cum auxilio possibili-
 tatis Angelis & protoplastis collato. 149. 150.
 Gratia illi ad potentior est gratia primi Adæ. 125. 143.
 146. 157. 160. 168.
 Gratia illi quibus vocabulis ab Augustino & Concilio ex-
 pressa. 137. 138.
 Gratia illi quibus non est fundanda in præsentia live
 futura. 138.
 Gratia in acquiescentia & libera determinatione liberi arbi-
 trii. 137. 138.
 Scholastici qui res in præsentiam vel in cardinem liber-
 tatis effecientiam gratia refundunt, non satis distin-
 guunt gratiam hominis lapsi à gratia Angelorum aut status
 innocentis. 138. 179. 180.
 Gratia intelligentia ab intelligentia liberi arbitrii pendet, & è
 merito. 433. 464.
 Gratia oppugnant, liberum oppugnant arbitrium. 452. 490.
 Gratia liberitatis notio & natura carentiam libertatis ad bonum
 præsupponit. 454. 450. 463. 483. 484.
 Angelis & protoplastis innocentes non egerunt gratia libera-
 tione, egerunt tamen adiutrice. 435. 460. 461.
 Ea indiget homo lapsus ad quodcumque opus bonum, etiam
 ecclesiis naturalis, exorandum. 497. 498. 499. 500. 501. 502.
 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

rentia obsequitur. 129. 197. 500. 501. 502. 503. 529. 530. 537.
 539. 540.
 Gratiam ab Augustino & Concilio deprecantem ut necessariam
 ad bene operandum moraliter, à Philosopho-Scholasticis per-
 verse exponitur de generali concursu causæ primæ. 538. 539.
 540. 541. 542.
 Ostenditur esse vera propria ac supernaturalis gratia. 632. 633.
 Gratia an ad nubendum abique peccato, necessaria? 568.
 Gratia facit legis dilectores: lex absque gratia, pravaricatores.
 438. 497. 498. 599. 500. 501. 703. 704.
 Gratia necessitas ad eliciendum castum amorem veritatis, astrui-
 tur. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 713. 714. 715. 716.
 747. 749.
 Gratia necessitas ad diligendam iusticiam & reliquas virtutes di-
 lectione casta, astruitur. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704.
 716. 717. 718. 727. 728.
 Neotericorum contrarium astruentium opinio Pelagianismi
 singula. 727.
 Expenditur vis particulæ, sicut oportet, ab Augustino astruente
 necessitatem gratiæ ad bene operandum, usurpatæ. 735.
 736.
 Gratia non minus ad odiendam iniusticiam, quam ad diligendam
 iusticiam necessaria. 705.
 Gratia necessitas ad vitandos errores astruitur. 813. 814.
 815.
 Gratia necessitatem ad consequendam beatitudinem naturalem
 agnoverunt Philosophi quidam Ethnici. 742. 743. 744. 745.
 792. 793. 794. 795.
 Gratia supernaturalis creaturæ rationali est debita, secluso culpe
 demerito. 760. 761. 762. 763.
 Conciliatur illa ratio debiti cum notionem & proprietatem gra-
 tiæ. 760. 761. 762. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784.
 785. 786.
 Gratia vocabulum ab Augustino subinde extenditur ad significan-
 dum ipsam naturam. 782. 783.
 Gratia donum speciale, quid? & cur perseverantia Angelorum
 & merita nature, integre non censentur specialia gratiæ do-
 na? 159. 160. 161. 162.
 Gratiam habitualem agnoverunt Pelagiani. 136. 433.
 Imò & actualem, quæ sopitos & subcineratos charitatis ignes
 ad instillandum suscitaret. 433.
 Gratia tamen proprietatem destruebant, eam meritis liberi ar-
 bitrii adscribendo. 434.
 Gratia adoptionis Augustino non est aliud, quam charitas. 767.
 Gratia adoptionis debetur omni creaturæ rationali innocentis,
 adeoque nequit creaturæ rationalis à Deo condita in statu natu-
 re puræ. 763. 764. & seqq.
 Gratia habitualis influit cum libero arbitrio in opus merito-
 rium. 177.
 Gratia habitualis infusa fuit Angelis & protoplastis in prima crea-
 tione. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 177.
 Gratia habitualis ab Augustino comprehenditur sub nomine
 liberi arbitrii ubi de hoc in integro est sermo. 141.
 Gratia habitualis conjuncta cum vacuitate concupiscentialis in-
 firmis conferebant protoplastis plenissimam sanitatem, &
 inde profluentem fortitudinem eximiam equilibrialis libertatis.
 119. 120. 121. 122. 123. 124.
 Gratia habitualis conservatio debita est homini non ponenti obi-
 cem: gratuita tamen est, adeoque ratio gratuiti non tollit
 debitum qualecunque. 780.
 Vide, Adam, Angelus, dilectio, liberum arbitrium, natura,
 Pelagiani, tentatio, virtus.

GVLA, GVLOSI.

Gula est cupiditatum amor. 609.
 Ejus obiectum sunt cibis & potus. 359.
 Obiectum illud non est de se malum sed bonum: gula ta-
 men est vitiosa; unde deducitur, amorem rei bonæ frequen-
 ter esse vitiosum. 359. 609. 610.
 Quomodo alimentis utendum ut vitetur gula? 334. 345. 359.
 Gulosi ad refectionem trahuntur concupiscentiæ delectationis,
 non indigentia sustentationis. 359.
 In alimenta non ex officio descendunt, sed ex cupiditate ruunt. 359.
 Gula cum luxuria affinitas. 359. 360.

H

HABITVS.

Habitvs quid? & qualiter cum adiutorio possibilitatis conveniat? 154.
Inclinat ad similes actus ips quibus genitus est. 331.
Habitvs, potentia, & actus, circa idem objectum vertantur. 595.
Habitibus utitur pro libitu voluntas, perinde ac potentijs exterioribus despotice subdeditis. 154.
Habitvs virtuosus, vide, virtus.
Habitvs vitiosus, vide vitium.

HELI.

Helii Hebraeorum Pontifex inopinato casu corruit. 283.
Varia pericula vite humane impenduntia perstringuntur, ibid.

HERMOGENES.

Hermogenes hereticus Marcionis impij socius. 942.
Materiam Deo corvum adstruit. 942.

Hinc à Tertulliano agnomiatvs *Materiatvs*. 942.

Occasio istius heretici expenditur. 939. 940. 941. 942.

HÆRETICVS.

Hæretici simplici veritatis revelationi acquiescere dedignantur. 14.

Scholastici eos quoad hoc imitantes carpuntur. 14.

Hæreticum non facit error in fide nisi adde peritencia. 67.

Non solum Catholici, sed & hæretici Augustinum in suorum dogmatum patronum deponunt. 52.

Hæretici moderni libertatem arbitrij nimis deprimunt. 433.

Libertatem hominis arbitrium, servi arbitrij agnomento inveniunt. 445. 446.

Eodem vocabulo utitur subinde Augustinus, sed sensu alio quam hæretici. 445. 446.

Falluntur proinde Catholici quidam controversiste negantes nomen servi arbitrij ab ullo veterum orthodoxorum accommodatum arbitrio voluntatis humane. 445.

HIERONYMVS.

Hieronymus dialogos suos adversus Pelagianos sub Attici & Critobuli suppositicijs nominibus evulgar. 290.

Augustino concinit quoad doctrinam de pseudo-virtutibus Philosophorum & infidelium, nullumque opus vere virtutis in destitutis fide agnoscat. 594.

Semina virtutum cunctis naturaliter insita admittit, sed alio sensu quam Pelagiani aut Semi-pelagiani. 624.

Hieronymus ab Augustino in diversis capitibus dissentit. 54.

Hieronymus inter Doctores sui temporis usque ad Augustinum, culmen authoritatis adeptus. 54.

Articulos inter se & Augustinum ventilatos toto Græcorum Doctorum exercitu muniebat. 54.

Ab Augustino, in ole Scripturarum & rationum oppressus & ad palinodiam adactus. 54.

Augustino adversus Pelagianos in arenam prodeunte, silentium sibi circa eandem materiam indicit, quod usque ad mortem non amplius rupit. 34. 225.

Ejus de Augustino ejusque ingenio, testimonium. 34.

HOMO.

Homo inter Deum & creaturas putè corporeas medius. 422. 687. 688.

Hominis cor non nisi in Deo requiescit. 425. 687.

Homo non conditione naturæ, sed infectione culpæ factus est servus cupiditatum. 462.

Homo ex duplici natura, corporali & spiritali compactus; & harum cuilibet sua respondent bona. 830. 833.

Homo per peccatum totus in deterius mutatus. 89. 92. 109.

Homini integri & lapsi discrimen quoad vires agendi. 121. 122. 123.

Homini lapsi nondum per gratiam liberati discrimen à demone, quoad possibilitatem operandi bonum. 494.

Homo nihil debet nisi quod accepit. 759.

Homo naturaliter scite desiderat. 815.

Homo naturaliter mortem abhorret, uti & cetera animantia. 817. 822.

Homini inferiorem partem adversus superiorem rebellare, contra ordinem naturæ est; adeoque violentum & turpe. 867. 868. 871. 872. 873. 874.

Conteritum asserentes, conflictum Augustini cum Iuliano inane reddunt & illusorium. 873.

Homini lapsi vita à primis fletibus infantie usque ad extremos

genitus mortis, miseris ardetur. 883. 915. 916.

Homini innoceat nequit Deus denegare gratiam adoptionis. 761. 762. 763. 764.

Homo nequit à Deo creati stultus aut insipiens. 773. 774.

Homo nequit esse sterilitate bonus. 550. 551.

Homo semper operatur propter aliquem finem. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601.

Homini lapsi misericordie perstringuntur. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 422. 423. 424. 425. 426.

Homo lapsus nisi per gratiam liberetur, sub diaboli tyrannide detinetur captivus. 439.

Homo lapsus nihil habet de suo, nisi peccatum & mendaciam. 532. 533. 534. 535. 536. 537.

Peccatum illud non est solum largè sed & propriè dictum peccatum Deo displicens, cumque offendens. 532. 534. 537.

Nec meretur coronam sed supplicium à Deo. ibid.

Homo de suo mendax, nec nisi Dei beneficio verax. 532. 536. 537. 538.

Illa particula, de suo, expenditur. 539. 540.

Illa particula, de suo, non excludit concursum generalis ordinis naturalis. 538. 539. 540.

Homo ut honestè operetur non satis est quod operetur bonè, sed necesse est ut operetur bonè. 555. 556.

Homo peccat damnabiliter in eo quod hic & nunc vitare nequit illud tamen peccatum non est merè peccatum, sed iniquè peccatum. 655. 656.

Propositio ista, homo peccat in eo quod necessariè facit, opposita à Pontificibus damnata? 663. 664. 665. 666.

Homo in puris naturalibus constitutus non posset Deum ad amorem diligere, adeoque non teneretur. 779.

Peccata ab homine in puris naturalibus perpetua, non nisi materialiter in ipsum hominem formaliter verò in Deum fundenda forent. 775. 779.

Homini in statu pure naturæ condito deberi gratiam famulari, sed ordinis naturalis. 780.

Propositio ista: Deus non potuit talem ab initio creaturam qualis nunc nascitur, quo sensu & quo genere censurari debeat? 975. 976. 977. 978. 979. 980.

Vide, gratia, natura, liberum.

HONORIUS.

Honorius & Theodosius Imperatores publico edicto paganos proseribunt. 938.

Conqueruntur in suo edicto, Deum à Pelagianis arguuntur. 942.

Eadem querela fieri potest contra Neotericos, statum naturæ possibilem astruentes. 884. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 936. 937. 938. 942.

HORTENSIVS.

Hortensius Ciceronis de laudibus & defensione Philosophiarum positus, Augustinum ad sapientie indagacionem accendit. 684. 793.

Ciceronis in Hortensio sententia de beatitudine, non solum Augustino sed & Monica matri ipsius mirè arridet. 814. 815. 816. 793. 824. 825.

Vide, Cicero, Augustinus.

HYPOGNOSTICON.

Libri Hypognosticon operibus Augustini immixti. 109. 110.

Pertexti ex verbis aut saltem sensibus Augustini, Prosper & Fulgentij. ibid.

De viribus liberi arbitrij hominis lapsi quid sentiat conuenit? 110. 111.

I

IESVS.

Iesus interpretatur *Salvator*. 2. 3.

Ad quid venit in mundum? 1. 2.

Iesus est vita animæ humanæ. 2. 197.

Frustra appellatur Iesus si natura sibi sufficit ad faciendum bonum aut vitandum malum. 3. 108.

Vide, Christus, gratia, liberum, natura, originale peccatum.

IGNIS.

Ignis per quem salvi sunt qui in gratia cum reatu penæ temporis decedunt, ab Augustino variè exponitur. 363. 364.

IGNORANTIA.

Ignorantia alia vincibilis dicitur, alia invincibilis, & qual utraque? 287. 292.

Prior est voluntatis, posterior necessitatis. 288. 289. 294.

Ignorantia vincibilis est species negligentie. 287. 297.

Ignorantia, etiam invincibilis, est poena peccati. 121. 293. 297.
 377. 416. 417. 875. 876. 877. 878. 881. 882.
 Ignorantiam vincibilem à peccato non excusare, fatebantur ipsi
 Pelagiani. 287. 288. 292.
 Ignorantia invincibilis alia est juris, alia facti. 305.
 Ignorantia hominis, culpam colligit Augustinus. 881.
 Ignorantia facti à culpa excusat, fatente etiam Augustino. 305. 309.
 Ignorantia facti non repugnat statui innocentie, imò re ipsa ibi
 stat. 311.
 Ignorantia juris positivi etiam divini, excusat à culpa quando est
 invincibilis. 305. 306. 309.
 Ignorantia invincibilis juris naturalis nullatenus à culpa excusat.
 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. & seqq. Item 306. 307.
 308. 309. 310. 316. 875. 876. 877. 878.
 Ignorantia ut certissimum fidei dogma tradit Augustinus cum Hie-
 ronimo & Concilio Palesino. 289. 290. 299. 875.
 Reducitur fundamentalis ratio cur minus hæc quam præceden-
 tes ignorantie, excuset. 309. 310. 311. 312.
 Ignorantia invincibilis juris naturalis non tam est peccatum quam
 poena peccati 312. 875.
 Non à statu innocentie fuisset. 311. 312. 875.
 Ignorantiam cur non assumpit verbum divinum in humanitate
 Christi, solum in infantia aut pueritia Christi? 879.
 Quædam intelligenda divisio peccati in peccatum ex ignorantia
 & peccatum ex infirmitate, ab Augustino usurpata? & quæ
 ignorantia ibi veni intelligenda? 297. 416.
 Ignorantia errorum de honestate. 880.
 Vide, error.

ILLECEBRA.

Quid? & an omnis libido ad illecebras pertineat, adeo-
 que omne peccatum? 328.

IMMORTALITAS.

Immortalitas apud Augustinum duplex. 91. 92.
 Immortalitas hominum in statu innocentie ab immortalitate san-
 ctorum post resumpta corpora, qui differat? ibid.
 Immortalitas appetitus humanis visceribus intimè à natura in-
 funditur. 818.
 Immortalitas ad beatitudinem necessariò exigitur. ibid.
 Immortalitas, secluso peccato, communis fuisset toti generi hu-
 mano. 84. 90.
 Vide Adam, innocentie status, natura, mortalitas.

IMMUNDVS, IMMUNDITIA.

Immundus spiritus; diaboli cognomen, & cur? 393.
 Immunditia consequitur amorem temporarium. 393. 394. 398.

INDIFFERENTIA.

Indifferentia contrarietatis ad bonum & malum non est essentialis
 illi. 703. 442. 458.
 In ostendit exemplo Dei & beatorum carentium indifferen-
 tia ad malum, nec non demonum ac damnatorum carentium
 indifferentia ad bonum. 458. 477. 478. 487. 488. 633. 646.
 Indifferentia contrarietatis ad bonum & malum libertati
 essentiali faciunt Pelagiani. 487. 488.
 Quod sensu esset Augustinus hominem lapsum habere arbi-
 trium ad bonum & malum? 488. 489. 390. 491. 492.
 Indifferentia contradictionis est sufficiens libertas ad peccandum.
 61. 49.
 Indifferentia contrarietatis ad bonum & malum non posse attri-
 bui homini lapsi absque Pelagianismi notâ, censet
 Augustinus. 464.
 Augustinus negant libertatem ad bonum in homine lapsio nec-
 dum liberato per gratiam, concinit Celestinus Papa & Synodus
 Aureliana. 469.
 Patet Scripturæ, & quid ad eas responderit Iulianus? 463. 464.

INFANS.

Infans nec scientiam habet nec conscientiam: & falsò Iulianus
 Augustino assignat assertionem oppositam. 194. 206.
 Infantes frustra baptizantur si absque vicio procreantur. 74. 764.
 761. 766.
 Infantes ab infantia ad sapientiam non nisi per intermedium
 insipientiam perungunt: & specialis prerogativa præcursoris
 Baptiste fuit ad sapientiam non per insipientiam transisse. 880.
 Ista insipientia est poena gravis, culpa necessariò præsupponens;
 unde in pura natura nullatenus fuisset, multò minus in statu
 innocentie fuit. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882.
 Infantiles sunt lucis avidissimi, & unde ista aviditas? 315.
 Infantes et obliquo lucis aspectu strabones fieri, compertum est. 315.
 Infantes in originali peccato decedentes quibus poenis in altera
 vita affligantur? remissive. 428.
 Vide baptizatus, originale peccatum.

INFIDELITAS, INFIDELIS.

Infidelitas appellatur fornicatio, & cur? 561.
 Infideles appellantur tenebre & filij dissidentie. 440.
 Infideles in omni sua actione peccant, & cur? 543. 544. 559. 560.
 585. 586. 587. 828.
 Peccatum illud non largè tantum aut improprie, sed strictè &
 rigorosè peccatum esse ac Deo displicere, ex Augustino contra
 Neotericos ostenditur. 547. 548. 549. 550. 593.
 Eam doctrinam non intra latitudinem opinionis, sed ut certissi-
 mam fidei veritatem tradit Augustinus. 627. 628. 629. 630.
 Oppositam sententiam gravi censura perstringit, & impiam ap-
 pellat. 629.
 Augustino concinit Synodus Arausiana. 629. Item Ambrosius,
 Prosper, & Hieronymus. 591. 592. 593. 594.
 Redditur ratio infectionis omnium operum absque fide exerci-
 torum, juxta Augustini principia. 555. 556. 557. 558. 559.
 560. 561. 562. 563. 564. 585. 586. 587. 828.
 Objectiones ex verbis Augustini de promptis quibus oppositum
 innuere videtur, proponuntur & solvuntur. 563. 564. 565. 566.
 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573.
 Sola fidei divinæ absentia sufficit ut omnia infidelium opera
 sint vera peccata 553. 554. 555. 556. 557. 558.
 Ad idem sufficit absentia amoris casti fide directi. 557.
 Nullam veram virtutem in infidelibus agnoscit Augustinus: sed
 omnes eorum virtutes esse vera vitia virtutis simulachro pallia-
 ta, constantè asseverat. 583. 584. 585. & seqq. Item 627. 628.
 629. 630.

Infidelium fortitudo ex culpabili mundi cupiditate promanat, &
 per consequens vitium est non virtus. 522.

Propositio ista: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philoso-
 phorum virtutes sunt vitia*, quo sensu & quo genere censuræ à
 Pontificibus damnata? 672. 673. 674.

Non est eadem ratio de fidelibus in statu peccati existentibus,
 & de infidelibus fide desertis; quoad possibilitatem operandi
 bonum. 561. 562. 563. 564.

Vide, fides, gratia, liberum, natura, virtus.

INNOCENTIE STATUS.

Status primæ innocentie felicitas adumbratur & expenditur. 77.
 94. 95. 96. 121. 122. 123. 155. 422. 423.

In statu innocentie si perduisset, plures fuisset damnandos
 quam salvandos, nonnulli Philosopho-Scholastici asserunt, sed
 falsò fundamento nixi. 83.

In statu innocentie homines non habuissent notitiam adeo ple-
 nam, ut omnem ignorantiam excluderet. 311.

In statu innocentie quanta facultatum omnium subordinatio &
 pax? 121. 122. 123. 422.

Status innocentie non excludit omnes tentationes ab extrinse-
 co provenientes. 132. 133.

In statu innocentie ad merendum & perseverandum necessaria
 fuit gratia celitus infusa. 125. 126. 127. 128. 135. 136. 137.
 138. 139. 140. 141. 153. 154. 163. 180. 434.

Opera meritoria ibi exercita non in gratiam sed in liberum ar-
 bitrium forent refundenda, & cur? 106. 107. 808. 109. 110.
 111. 112. 113. 154. 155. 156. 157.

In statu innocentie non fuisset ulla interior aut innata tentatio
 superbie, excellentie aut laudis: multò minus tentatio carna-
 lis aut sensualis: & contrarium asserentes redarguuntur. 81. 82.
 83. 84. & seqq.

Vide Adam, concupiscentia, gratia, ignorantia.

INNOCENTIVS.

Innocentius Papa doctrinam Augustini de gratia, approbat & ex-
 tollit. 33. 34. 975.

De propagatione peccati originalis per concupiscentiam, suffra-
 gatur Augustino. 233.

Item de impotentia liberi arbitrij ad faciendum bonum aut vi-
 tandum malum absque gratie auxilio. 670.

INTENTIO.

Intentio operantis est oculus rectificans aut obliquans opus inde
 emanans. 542. 546. 552. 557.

Intentio cupiditatis separanda est ab opere charitatis. 703.

Intentio prava vitiat omnia opera quibus miscetur. 380. 512. 546.
 552. 557.

Intentionem fides dirigit: intentio opus probat. 512. 546. 552.
 557. 619.

Hinc in destitutis fide, uti neque esse recta intentio; ita nec
 opus probatum. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 619. 620.

Intentionis ovisio in habitalem, formalem & virtutalem, expen-
 ditur. 398. 399.

Intentio habitualis non sufficit ad honestandum aut vitandum
 opus

INDEX RERVM ET VERBORVM

omnis sufficit vero actualis five formalis five virtualis. 398. 399. 400
 1. te. cio honestatis moralis propriè seipsum est viciosa, & officium
 virtutis labefactat. 615. 616. 617. 618. 619.
 2. ans ex intentione honestatis moralis ibi sistendo, tam con-
 suit finem ultimum in creatura, quam peccans venialiter.
 3. secundum carnem. 614.
 4. iusticiæ afferentes licitum esse operari ex intentione honestatis
 moralis. St. Iustinum refutant. 615. 616. Vide, fides, finis,
 iusticiæ, virtus, amor, dilectio.
 I R A.
 ex naturæ institutione est rationis satellites. 284.
 furor & ebrietas in natura lapsi peribitur. ibid.
 tur ex amore concupiscentiæ, & appetitus irascibilis in con-
 cupiscentia fundatur. 328.
 I V G V M.
 um grave super filios Adæ expenditur. 915. 916.
 certissimum indicium peccati originalis. ibid.
 quia à Deo in poni creatura innocenti. ibid.
 a statu puræ naturæ fuisse, adeoque eum necessario culpam præ-
 supponit, reddi statum illum impossibilem. ibid.
 I V L I A N V S.
 Iulianus Pelagianismi architectus. 225.
 Plagiarum naturæ laudator & bucinator. 880. 881.
 Opem uterit bonorum adversus August. assertor. 548. 589. 59.
 Libertatis arbitrij ad bonum & malum deprædicator. 458. 459. 460
 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 368.
 Augustini, lob negram possibilitatem boni absque gratia libera-
 trice, de manichæismo calumniator. 641. 642.
 Concupiscentiæ & libidinis in paradysum tam terrestrem quam
 celestem inventor. 220. 222. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 839.
 840. 841. 842. 843. 844.
 Iulianus Augustino affingit, quod parvulis conscientiam attribuat.
 194. 207.
 Negat Protoplastos post lapsum, præ verecundiâ abscondisse sua ve-
 renda. 861. 862.
 Perizoniata Protoplastorum in vestimenta integra artificiosè con-
 vertit. 862.
 Adversus Iulianum Augustinus tredecim libros edidit, quorum
 tres adhuc latentes, duo super inventi. 221. 222. 223. 224. 474.
 Oppugnando Iulianum motus est Augustinus. 223. 271. 272. 474.
 Libri Augustini adversus Iulianum ab ipso Augustino specialiter
 commendantur. 223.
 Erunt tamen inutiles & vani si aliter quam per concupiscentiam
 propagetur originale peccatum. 221. 222. 223. 224.
 Iulianus adversus Augustinum de peccato originali ejusque propa-
 gatione, & de viribus liberi arbitrij potissimum decertavit. 221.
 222. 223. 458. 459. 460. 461. 462. 856.
 Constat illi luculenter demonstrat, Augustinum sensisse con-
 cupiscentiam non esse homini naturalem, adeoque stat. in puræ
 naturæ à Pelagianis assertum & à Neotericis tanquam possibi-
 lem confutum, implicite contradictionem. 822. 873. 874. 875.
 Vide, Augustinus, concupiscentia, libido, Pelagianus.
 I V S T V S, I V S T I T I A.
 Iustus venialiter delinquens finem ultimum in creatura constituit.
 adeoque non vitiorum sed fructus creaturis. 374. 375. 376.
 Manet tamen creaturi habitualiter conjunctus. 386. 387.
 Iusta anima, concupiscentiæ, carni, & mundo universo dominatur,
 & qua ratione? 200.
 Iustitia pro opere justo seu meritorio sumitur frequentissime. 162.
 Iustitia non datur ulla, nisi quam Deus gratiosè elargitur. 75. 76.
 Iustitia exiit ut dona Dei in suum fructum elargitur. 372.
 Iustitia est hoc quod? quam necessaria? & an ad cam eliciendam
 necessaria sit gratia. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707.
 708. 709. 710.
 Abique ea voluntas non solum mala est, sed & pessima. 701. 710.
 Iustitia dilectio est legis condelectatio. 703. 710. 718.
 Quotum quisque diligit iustitiam, tantum odit peccatum. 705.
 708. 710.
 Iustitia iusticiæ ab Augustino depredicata à quibusdam Philoso-
 phis Scholasticis perperam intelligitur de amore honestatis cu-
 juscunque moralis. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 723.
 Dillectio iusticiæ Augustiniana est verus actus Theologicæ chari-
 tatis. 711. 712. 718.
 Si proinde fidelis propria est. 712.
 Iustitia ejus dilectio non Augustinus depredicat, non est creatura
 illa, sed incarnatus Deus. 717. 718. 719. 720. 723. 724. 725. 889.
 Qua ratione iustitia hæc ab Augustino dicatur scibi in cordibus
 iustorum. 725.

Iustitia dilectio vires naturæ excedit. 727. 728. 729.
 Tam necessaria est ad cavendum malum, quam ad prosequendum
 bonum. 706. 707. 708. 730.
 Iustitia Dei misericordiam alleviantem habet adjunctam. 891.
 Iustitia Dei funditus evertitur per statum naturæ puræ. 913. 914.
 915. 936 & seqq.
 Iustitia Dei nequit ullam culpam impunitam relinquere. 891. 892.
 & seqq.
 Iustitia Dei vetat creaturam innocentem ullis meritis atteri. 891.
 746. 801. 802. 803. 804. 881. 882. 899. 900. 914. 915. 916. 917. 918.
 935. 936.
 Non patitur ut peccator manens talis beatificetur, quicquid recti-
 tudent Scholastici. 896. 897. 898. 899.
 Nec ut beatus ullus sua beatitudine privetur, & æternis suppliciis
 atteratur. 899. 900. 901. 902.
 Iustitiam Dei violari meritis humanæ naturæ agnoverunt scholasti-
 ci & heretici originalis peccati propagationem ignorantes, & id-
 circo polytheismum invexerunt, ne Deum bonum iustitiam
 redargueret cogere. 939. 940. 941. 942. 43. 44.
 Si Deus lavæ suæ iustitiæ possit creaturam innocentem meritis
 terere, confictus Augustini cum Iuliano vana recusat & in-
 pletur. 871. 872. 873. 874. 875.
 Ecclesiæ denique triumphus de Pelagianismo redeat ut illius &
 Iulianus. ibid.
 Iustitia Dei non vetat iustos ultra condignum præmiari, & im-
 punita condignum puniri. 311. 312. 891. 892.
 Iustitiæ inimicus esse convincitur, qui ex supplicij timore pec-
 cando desistit. 711. 712. 728.
 Iustitia originalis an & qua ratione possit dici homini naturalis.
 747. 748. 749. 750.
 Iustitia originalis à Luthero & Calvino dicitur hominibus crea-
 turalis, qualiter bestiarum naturalis est sanitas, aut aqua lignum
 Iustitiam Dei, animam humanam creatis & peccaminosa
 infundentis, salvere: Augustinus semper vitium fuit
 hinc an anima elict ex Deo per creationem, an ex peccato
 traditionem, tota vita dubitavit. 237. 238. 239. 240. 241.
 271. 272. 273. 274. 912. 913.
 Assignatur modus conciliandi creationem animæ cum peccato.
 242. 243.

L

LEO PAPA.

LEO Pontifex doctrinam Augustini adversus humani
 tate approbat, sequendamque decrevit. 35. 97.
 Sententia Augustini de propagatione peccati originis
 per concupiscentiam, subscribit. 230.
 Vti & sententia de peccaminositate omnium operum adque
 divinæ ditione exercitorum. 179.
 LESSIVS.
 Lessius dogmatibus suis fulcimentum quaerit ex divinis sacris
 consensu, Scholasticorum ex pulpitis docentium suffragio
 prelo, 65.
 Retorqueret ratio ista, ostendendo Ecclesiam (cujus semper
 est auctoritas) ante adventum Scholasticorum per plures
 annorum centurias Augustino oppositum asseverant illud
 nec adhuc ab eo plenè desecisse. 66. 67.
 Lessius liberum arbitrium hominis lapsi nimis extollit. 171. 180.
 Discrecionem credentium ab incredulis in cardinem hæresis
 libertatis refundit. 179. 180.
 Negat gratiam determinare nos ad agendum, sed expectare
 tum voluntatis dominantis sibi quæ pedit. e. quæ. 178.
 Negat consequenter gratiam facere ut faciamus. ibid.
 Gratiam sufficientem à Deo semper offerri imò debere homini
 pro contendit. 760.
 Violat gratiæ crimen Augustino temerè impingit. 179. 180.

LEX.

Lex spiritu gratiæ destituta non inuit, sed auget concupis-
 ciam nitentem in vitium. 499. 500. 501. 655. 703. 704.
 Lex frustra minatur quando iniquitas dominatur. 438. 449. 450.
 498. 499.
 Legis Moysæ & Evangelicæ penes scripturam, discernimur.
 706. 707. Item peccata perfectionem. 445. 446. 447. 448. 449. 450.
 498. 507. 508. 706. 707.
 Una promittebat bonum carnis: altera promittit bonum spiritus.
 507. 508.
 Legem ex amore iustitiæ observare quid? & quam necessariam
 juxta Augustinum. 505. 506. 507. 508. 698. 700. 701. 702. 703. 704.
 Legem ex pænæ formidine observare, vitiosum est. 505. 506. 704.
 508. 509. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 728. 730.

TOMI SECVNDI

Lex præcipiens adimplenda est ex amore iustitiæ: lex prohibens, ex odio iniustitiæ. 705.706.

Sub lege esse, quinam dicantur? 701.702.705.706.

Lex naturalis humanis cordibus tam profundè inscripta est, ut nulla iniquitatis litura aboleri queat. 624.

Lex æterna quid? 382. 384. 387. 388. 396. 600. 612. 689. 717. 718. 886. 887.

Lex æterna indispensabiliter vetat ullam creaturam

propter seipsam diligere. 362. 363. 368. 369. 370. 371.

372. 373. 374. 381. 382. 383. 689. 696. 886.

Peccata universa etiam venialia, lege æternâ prohibentur, eique adversantur. 386. 387. 886.

Tenemur ei conformari non solum habitu, sed in omni actu. 387.

LIBERTAS, LIBERVUM ARBITRIUM.

Libertas ad bonum per peccatum primi patris amissa.

96. 97. 100. 104. 109. 110. 111. 115. 141. 162. 201. 443.

444. 460. 633. 644. 652. 653. 654. 655. 656.

Libertas amittitur amando quamcunque creaturam.

389.

Libertas potissimum est circa finem: servitus circa media. 97. 98. 103.

Libertas & servitus sibi invicem correspondent, sicut dominium & subiectio. 97. 444.

Libertas & servitus respiciunt arbitrium. 200.

Libertas carentiam servitutis seu captivitatis importat. 97. 104. 444.

Libertas indifferenter accommodatur veræ & umbratice: & harum analogia expenditur. 102. 103.

Libertas respicit terminum, a quo quis dicitur liber.

103. 640.

Libertas facit rem esse sui juris, suæque potestatis. 97.

98. 103.

Ad rationem libertatis spectat potestas agendi quod velis. 97. 103. 434. 443. 457.

Libertas creata semper adjunctam habet aliquam servitutem. 102.

Libertas in statu innocentie longè major quàm in statu nature lapsæ. 105. 106. 109. 112. 113. 114.

Libertas in statu innocentie mobilis: in cælo, immobilis. 100.

Libertas non requirit desultoriam mobilitatem arbitrij. 662. 663.

Libertas in cælo non tollitur, sed perficitur. 484.

Libertas plena in ipso amore beatifico reperitur. 662.

663.

Libertas & voluntas apud Augustinum coincidunt. 639.

Libertas reperitur in omnibus actibus deliberatè voluntariis. 662. 663.

Libertas ad bonum à modernis heterodoxis nimis deprimatur. 433.

A quibusdam orthodoxis plus æquo extollitur, ibid.

Libertas ad bonum opponitur captivitatì sub malo. 435.

436. 437. 542.

Libertati essentiali esse indifferentiam ad bonum & malum, contendunt Pelagiani. 458. 459. 460. 461.

462. 463. 464. 465. 467. 487.

Contrarium asserunt: & ex libertate Dei, beatorum, & damnatorum, evincitur. 104. 442. 458. 473. 477.

478. 484. 486. 487. 633. 646. 657. 658. 659. 664.

Libertas boni & possibilitas boni coincidunt. 489.

Libertas ad bonum in homine desitit gratiâ, à libertate demonum, qui differat? 494.

Libertas ad bonum seclusa gratia liberatrice, per Adæ prævaricationem penitus perditur. 436. 441. 442.

443. 444. 448. 451. 452. 453. 454. 458. 459. 460. 464. 465.

466. 467. 468. 480. 486. 487. 488. 533. 631. 779.

Id asserit August. ut dogma fidei. 468. 469. 629. 630. 631.

Libertas liberè perditur, non nisi Christo liberante restituitur. 493. 494.

Non solum amissa est libertas operandi bonum, sed & abstinendi à malo. 470. 471. 631. 632.

Libertas abstinendi ab uno peccato per patrationem alterius, non est simpliciter libertas non peccandi.

471. 502. 529. 530. 544. 546.

Possit habere libertatem boni, naturæ est hominum:

habere autem, gratiæ est fidelium. 493.

Sicut libertati ad bonum nihil derogat impotentia ad malum, ita libertati ad malum nihil derogat impotentia ad bonum. 458. 477. 487. 488. 633. 646.

657. 658. 659. 664.

662. 663.

664. 665.

666. 667.

668. 669.

670. 671.

672. 673.

674. 675.

676. 677.

678. 679.

680. 681.

682. 683.

684. 685.

686. 687.

688. 689.

690. 691.

692. 693.

694. 695.

696. 697.

698. 699.

tentia ad bonum. 458. 477. 478. 487. 488. 633. 646.

Bonum illud cuius possibilitatem peccando perdidimus non esse supernaturale tantum, sed & quodcunque morale ordinis etiam naturalis, ostenditur. 494.

495. 496. 529. 530. 631. 632.

Libertati non derogat auxilij indigentia. 433. 434. 435.

490. 491. 492.

Libertati & adjuvari multum discrepant. 435.

Libertas arbitrij conciliatur cum necessitate peccandi absente gratia. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 646.

Libertas contradictionis ab Augustino nusquam appellatur libertas. 644. 645. 646. 662.

Eam sufficere ad peccandum nusquam negat Augustinus. 659. 660. 661. 662.

Libertas contradictionis sufficit ad salvandam utilitatem correptionum & exhortationum: & ad peccati perpetrati exprobrationem. 658. 659.

Libertatis ostendendæ gratiâ, an quis operari possit?

419.

Liber respectu alicujus rei, quis dicatur? 434. 443. 457.

489.

Librum arbitrium dupliciter usurpatur. 95. 96. 97. 102.

Librum arbitrium hominis etiam integri, ad bonum non sufficit sine gratia. 131. 132. 177.

Librum arbitrium phrasi Augustinianâ non excludit gratiam saltem habitualem. 141.

Imo nec actuale adiutorium possibilitatis, quale habuerunt Angeli & protoplasti. 157.

Librum arbitrium hominis integri assimilatur bilanci in æquilibrio, & globo perfectè spherico super planum constituto. 150. 168. 436.

Dominabatur gratiæ, & idcirco ipsi & non gratiæ ascribenda fuisset perseverantia & meritum hominis in sua integritate persistentis. 153. 154. 155.

Librum arbitrium hominis lapsi est pedissequa gratiæ salvatrici. 125.

Librum arbitrium ab Augustino nonnunquam appellatur gratia. 785.

Liberi arbitrij negati crimen Augustino ascriptum à Pelagianis. 429. 430. 431. 432. 486. 487.

Augustinus ab ista calumnia vindicatur. 431. 432. 459.

487. 488.

Liberi arbitrij intelligentia cum gratiæ intelligentia prorsus connexa. 433. 533.

Librum arbitrium hominis lapsi captivatum sub peccato. 437. 451. 532. 533. 542. 826. 827. 872.

Nisi per gratiam ab ea captivitate liberetur, non nisi ad peccandum valet. 437. 470. 473. 477. 480. 484. 488.

533. 542. 631. 779. 827.

Id assererat Augustinus tanquam dogma fidei. 670.

Duplex vulnus arbitrio per Adæ prævaricationem inflictum, libertatem ad bonum abstulit: & quæ sint illa vulnera? 444. 452.

Propter hæc vulnera & captivitatem incuriam, ab Augustino appellatur, *servum arbitrium*. 445.

Falluntur proinde Neoterici controversiæ asserentes nomen *servi arbitrij* usque ad tempora Lutheri fuisse inauditum. 445. 446. Vide, Adam, Angelus, gratia, indifferentia, peccatum, Pelagiani.

LIBIDO.

Libido quid? 387.

Generaliter comprehendit omnem cupiditatem. 188.

Ab Augustino confunditur cum concupiscentia. ibid.

Libidinis patrocinium à Pelagianis susceptum, & ob id ab Augustino appellatur, *suscepta Pelagianorum*.

339. 340. 826. 830. 831. 832. 833. 846. 862. 864. 903.

Excelsus libidinis improbant Pelagiani, & quibus limitibus mediocritatem ejus circumscribant? 333.

340. 341. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 838. 846.

Libido à Pelagianis in paradysum tam terrestrem quàm cælestem invehitur. 78. 79. 80. 81. 82. 220. 221.

222. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. & seqq.

Libido omnium sensuum, adversus Pelagianos, mala esse ostenditur. 334. 335. 336. 345. 346. 365. 371. 850. 851.

Libidinis propter seipsam expectatus, usus semper est illicitus. 329. 330. 331. 332. & seqq.

Libidinis ad honestum finem relaxatus usus non semper illicitus: & quæ regula hic tenenda? 329. 336.

Libidinis exercitium inter conjuges seclusa spe procreandi

INDEX RER. ET VERB.

creandi prolem, est illicitum. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345.
 Concretum si filium quidam recentiores medietate vitiorum contenti, & Pelagianis contra veterum Patrum consensum suffragantes. 340. 361. 362. 662. 829. 830.
 Eorum argumenta recensentur. 345. 346. & seqq.
 Argumenta ista dissolvuntur. 403. 404. 405. 406.
 Dogma istud ad usum, solum reduci. 601.
 Libidinis natus assimilatur utriusque alim. 345. 359.
 Libidinem mentis & rationis perdoctrinari, inordinatum est & turpe. 351. 352.
 Libidinis malum a sapientum bono studio sine diffingit Augustinus. 351. 352.
 Libidinis effectus perstringitur. 354.
 Libidinis affectus quo adest co. tenebrosior. 313.
 Libido est causa propagandi peccati originalis: non merum signum aut argumentum. 209. 210. & seqq. 251. & seqq. 830.
 Non potuit orig. tale peccatum aliter quam per libidinem propagari. 210. 211. 212. 213. 214. 217. 218. 219. 220. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.
 Idque Augustinus constanter sensisse agnoverunt ipsi Pelagiani quibuscumque decertavit. 219. 220. 221.
 Qui rationes per libidinem transmittitur peccatum originale. 255. 256. 257. 258. 259. 260.
 Libido est radix corruptionis in semine gentili, illud vivans, in colatens, & in eius consilio teie prodens. 259. 260. 261.
 Libidinis diviso in membris in libidinem sciendi, libidinem sciendi, & libidinem excellendi, expenditur. 323. 328. 425. 515.
 Libido sciendi quid? & a vivacitate sensitiva facultatis, qui differat? 323. 327.
 Ejus quinquembris diviso pro numero sensuum exteriorum, perstringitur. 325. 324.
 Libidinis sciendi ratio & inordinatio expenditur. 324. 325. 326. 327.
 Libido sciendi generat curiositatis vitium. 325. 327. 610.
 Libido excellendi, que superbia vite vocatur, arcem mentis non suburbia occupat, & ob id expugnata difficillima est. 327.
 Libido excellendi ab Augustino vocatur ambitio secularis. 326. 327. 328.
 Tres istae libidinis species sunt radices omnium peccatorum in natura lapsi. 323. 324. 325. 326.
 Libido possidendi nunquam est prima, sed aliquam ex tribus predictis semper supponit, in eaque radicator. 328.
 Vide, concupiscentia, cupiditas, originale peccatum, Pelagiani.

LINGVA

Lingua, instrumentum loquendi ex primæ institutione signifiens; & inde ad loquelam ipsam significandum translata est. 312.

LORINVS

Lorini horribile dogma de iustitia Dei, refertur. 884. refellitur. 899. 900. 901. 902.

LV MEN

Lumen ad videndum necessarium homini quantumvis integris & sanis oculis. 132. 133. 177.

Ea necessitas assimilatur necessitati gratiæ ad bene operandum, etiam in natura integra. 133. 134. 147. 148. 151. 157. 158.

Lumen infantibus adeo gratum ut ex ejus obliquo aspectu nonnulli fiant strabones. 315.

Vide, gratia, infans.

M

MALVM

Malum non est natura, sed naturæ vitium. 825.

Malum desiderium quantumvis indeliberatum est simpliciter malum, nec a Deo inferri potest. 844. 845. 846. 847. 871. 872. 873.

Non potest non esse malum id cui consentiendo peccatur: Ex quo principio Augustinus irrefragabiliter deducit concupiscentiam esse malam, nec a Deo inferri posse: unde sit ut status puræ naturæ sit impossibilis. 846. 872. 873. 874.

Concitarium asserentes vocat imprudentes, imprudentes, procaces, pertinaces, perveraces, insanos, demones. 871. 872.

Malum est contra naturam: nec sub ratione malum amari ab ullis potest. 661. 755.

Malum fugi ex oppositi boni prosequendo amore promanet. 661. 682. 705.

Malorum tolerantia a bonorum oppositorum adheſiva dilectione proficiunt. 521.

Malum nullum a Deo inferri potest creaturæ rationali absque prava culpa. 925. 926. 927. 928.

MANICHÆI

Manichæi & Pelagiani ex eodem capitali principio in contrarios errores prolapsi. 647. 648. 783. 784. 864. 865. 903. 904.

Manichæi nimis adversus Deum insani. 206. 462. 854. 864. 935. 916.

Eorum sacrilegum dogma de duabus naturis. 904. 905. 935. 936. 937. 942. 943.

Manichæi perverſam naturæ humanæ conditionem in primariis hominis creationem, culpato creatoris, reſcindunt. 206. 207. 462. 481. 643. 828. 854. 876.

Non libero proinde arbitrio sed naturâ, homines esse malos delirant. 463. 475. 481. 492. 493. 538. 863.

Humanum corpus non ex Deo bono sed ex mala natura conditum esse rabulantur: & quantum fuerit occasio istius fabulosis dogmatis. 207. 300. 462. 904.

Animam humanam esse partem divinæ substantiæ somniant. 793.

Naturam malam creatricem humani corporis coſtant Deo bono de cuius substantia est anima humana, statuunt: perpetuamque pugnam eorum inter se confingunt. 795. 796.

Manichæi sacrarum Scripturarum sacrilegi temeratores. 748. 909.

Manichæismi intemiam Augustino & reliquis orthodoxis inurunt Pelagiani, & cur? 429. 430. 431. 432. 433. 434. 461. 477. 641. 642.

Augustinus ab ista calumnia vindicatur. 431. 432. 459. 487.

Manichæos quos deseruerat, mox a baptismo impugnat Augustinus. 300.

Aliter adversus Manichæos aliter adversus Pelagianos, de peccato & libertate ad ipsum requisita Augustinus consuevit loqui, & cur? 647. 648. 649. 650. 653. 654. 876. 877.

Adversus Manichæos decertavit Augustinus junior & imperitor, adversus Pelagianos senior & eruditior. 964. 965. 966.

Hinc errores in scriptis suis adversus Manichæos, senex in libris adversus Pelagianos emendavit. 964. 965. 966.

MANSORIA DILECTIO

Mansoria dilectio apud Augustinum quid? Et quomodo differat a dilectione transitoria? 367. 375. 600. 601. 610. 614. Vide dilectio.

MARCION.

Marcion hereticus qua occasione prolapsus in insanum errorem de duobus Dijs: uno bono, altero perverio? 942. Vide, Cerdon, Hermogenes, Marcion.

MATER.

Matres filiorum carnibus nonnunquam paſtr. 285.

Matres & nutrices pravæ ſuæ inclinationes in parvulos quos vel utero geſtant vel lacte alunt, transfundere conſueverunt. 255. 256. 257. 258.

Ex ista transfusione elucidiatur modus propagandi peccatum originale. ibid.

Matres vehementi apprehensione percuisse, ferri quem capiunt aut utero geſtant, qualitate obiecti apprehenſi inſiciunt. ibid.

MATERIATI

Materiati a Tertulliano agnominantur heretici qui malum naturæ in materiam Deo coeternam referebant. 942.

Eorum hæreſis ex Philoſophia ſtoica originem traxit. 942.

Prima

TOMI SECUNDI.

Primo coepto filius infanti dogmatis illustratur: & inde conclu-
ditur impossibilitas status purae naturae. 939. 940. 941. 942. 943. 944.

MATRIMONIUM.

Matrimonium est minus bonum quam continentia. 857.
Matrimonium non nisi liberorum procreandorum causa ineun-
dum. 337. 338. 360. 405.
Matrimonij usus extra speciem proliis nunquam licitus, & cur? 337.
Si quis aliter quam per carnalem coitum procreari posset, matri-
monialis copula nunquam liceret. 343.
Coniuges absque spe proliis coeuntes ab ipsis tabulis matrimonia-
lium redarguntur. 337. 344. 360. 363.
Matrimonium cessat homini lapsio in remedium morbi concupis-
centiae, & quo sensu id accipiendum? 343. 344. 858.
Matrimonij usus cum verula, gravida, menstruata, aut quoquo mo-
do infirmenda, improbat. 342.
Vid. concupiscentia, concubitus, libido.

MEDICVS, MEDICAMENTVM.

Medicus necessarius est sanis ad conservandam sanitatem medica-
mentis acquirunt. 139.
Medicus non est necessarius sanis ut fiant, nec liberator liberis
ut liberentur. 474. 765.
Medici analogia cum Deo per gratiam auxiliante & a capite vitate
percepti liberant. 139. 140. 484. 765.
Medicorum diligentiam excedit morborum copia. 285. 816.
Vid. plurimos effectus adscribunt occultis qualitatibus. 253.
Vid. 214. 816.
Milde morbo controuertunt an privatio sit, an qualitas positiva
vel plures. 253.
Vid. pleraque gravissima sunt tormenta. 285.

MENDACIUM.

Mendacium est intrinsece malum, & cur? 387. 388.
Mendacium destruit animi integritatem. 387.
Mendacium nequidem pro conservanda pudicitia licite committi
potest. 37.

MERITVM, MERCES.

Meriti mercedis ratio in quo constituenda? 100. 163.
Meritum nullum esse potest absque gratia, etiam in statu naturae
purae. 130. 163. 164.
Meritum hominis integri & lapsi qui differant? 163. 164.
Meritum & merces correlativè se respiciunt. 163.
Eadem quidam oppositionem ad gratiam. 163.
Deus esse ejusdem ordinis. 824.
Meritum hominis integri & Angelorum ab Augustino non reputa-
re gratia, & cur? 164.
An ratione fuerit gratia, & qua? 173. 174. Vide, Adam, An-
geli gratia, innocentiae status.

MILITIA.

Militia Christiana in debellanda concupiscentia tumultuante po-
tissime exercetur. 402.

MISERIA, MISER.

Miseria dicitur esse supplicium perveritatis. 93.
Miseria species mali, eamque evitare conatur omnis creatura
rationis. 685. 683.
Miseria nemo potest desiderare. 683.
Miseria & beatitudo opponuntur privativè, & in creatura rationali
natura medium. 585. 805.
Miseria creaturam rationalem absque praevia culpa, divina
gratia pati nequit. 685. 746. 805. 935. 936. 937. 938.
Miseria humanae naturae esse supplicia alicujus praeviae culpae ag-
noscent Technici Philosophi. 910. 939. 940. 941. 942.
Miseria est velle, quod non debet. 684.
Miseria efficitur mala voluntate: sed miseria potestate, qua
credendum mali voluntatis expletur. 684.
Miseria sub Deo iusto nemo potest, nisi mereatur. 805. 908. 938.
Vid. 940. 941. 942.
Vid. Beatitudo, concupiscentia, Deus, homo, libido, natura.

MISERICORDIA.

Misericordia impendenda est ne sciente sinistra quid faciat dextra:
& quid hoc? 703.
Misericordiae opera absque directione fidei divinae exercita, sunt
vera peccata. 545. 546. 547. 550. 551. 556. 557. 580.
Vid. Cornelius Centurio, fides, infidelitas, intentio.

MOLINA.

Molina in Augustinum injuriosus. 37. 38. 146. 179.
Ad hoc in Ecclesiam & Pontifices. 38.
Molinistae doctrinae fundamenta ex Augustini scriptis per Pontifi-
ces hostia, vellicare contendit & concutere. 38. 39.
Molinistae concupiscentias & innatas superbiae titillationes in pa-

radysum invehit. 81. 82. 83. 84.

Iidem argumentis ad id persuadendum utitur, quibus adversus
Augustinum usus fuerat Iulianus. 83. 84. 85.
Dogma istud evertit & enervat capitalia principia doctrinae Au-
gustinianae adversus Pelagianos. 84.
Ab Augustino appellatur dementia. 85.
Molina hallucinatio de gratia primi hominis. 136. 146.
Molina liberum arbitrium hominis lapsi nimis extollit. 178. 179. 180.
Violatae gratiae crimen Augustino impingit ibid.
Negat gratiam determinare liberum arbitrium hominis lapsi ad
agendum: aut facere ut homo faciat. 178.
Libero arbitrio attribuit potestatem dominativam supra gratiam,
adeoque facit gratiam pedisequam liberi arbitrii non minus in
natura lapsa quam in integra. 178.

MORBIDVS, MORBVS.

Morbidi morbosos procreant, & cur? 260. 261.
Morbus an privatio an positiva qualitas sit, controuertitur inter
Medicos. 253.
Morbi corporalis cum peccato originali similitudo. 253.
Morbus & omnis alia miseria ad mortem disponens, a statu inno-
centiae abest. 93. 94.
Morborum multitudo Medicorum indagationem exsuperat. 285.
816.

MORES.

Mores plerumque consequuntur temperiem corporis. 257.
Mores & inclinationes naturales parentum & nutricum transfun-
duntur in proles genitas aut lactatas. 255. 256. 257. 258. 263. 267.
269. 391.
Ex illa transusione illustratur propagatio peccati originalis per
concupiscentiam. ibid.

MORS, MORTALITAS.

Mors corporis est supplicium primi peccati. 89. 90. 938.
Deus foret iniustus si mortem absque praevia culpa creaturae ratio-
nali inferret. 883. 938.
Mortem esse humanae naturae connaturalem contendunt quidam
Neoterici. 818.
Mors non est ex natura aut naturae auctore, sed ex culpa aut culpa
progenitore. 90. 883. 938.
Mors est omnium malorum terribilissimum. 883.
Mors animae non tam est peccatum, quam pena peccati. 894.
Mortalitas ab Augustino duplex statuitur: una quae necessitatem,
alia quae possibilitatem moriendi includit. 91. 92.
Garassi exorbitatio, mortalitatem in paradysum secluso peccato
invehentis, retunditur. 89. vide Adam, beatitudo, natura, ho-
mo, mulier, morbus.

MVLIER.

Mulier innupta est sui juris: nupta subiacet potestati & directioni
mariti, idque ex naturae ordinatione. 870. 871. 872.
Ex exemplo ostenditur quomodo motus concupiscentiae qui in bru-
tis non sunt turpes, in hominibus turpes sint si rationis iugum
excitant. ibid.
Sicut mulierem viro dominari inordinatum est & monstruosum, sic
concupiscentiam in homine prevalere rationi, turpe & illicitum
est. 871. 872.
Mulier corrupta castimoniam studens graviores concupiscentiae ti-
tillationes patitur, quam virgo. 250.
Mulier fetus gravida inordinatis ciborum desideriis agitur. 256.

MVNDVS.

Mundus universas creaturas complectitur. 516.
Mundus pro mundi dilectoribus usurpatur, sicut domus pro inha-
bitatoribus. 326.
Mundo utendum non fruendum. 379. 380. 381. 516.
Mundi dilectio non ex Deo est, sed ex diabolo & ex nobis, adeoque
vitiosa est. 531. 532. 533. 534. 542. 622.
Non adjuvat utentem, sed corrumpit fruentem. 534.
Mundi dilectores nihil habent nisi concupiscentiam carnis, concu-
piscentiam oculorum, & superbiam vitae. 542. 543.
Vide, Amor, cupiditas, dilectio, finis, fructio.

N

NANVS.

NANO-GIGANTEA similitudo a quibusdam temere insti-
tuta ad elevandam Augustini auctoritatem, exponi-
ditur & retorquetur. 59. 60.

NATVRA, NATVRALE.

Naturae vocabulum quid importet? 120. 887.
Natura ab August. subinde appellatur gratia, & cur? 782. 783. 784.
Natura non propendet in impossibile aut vanum. 683.
Natura usurpatur pro naturalibus proprietatibus. 826.

Quid

INDEX RER ET VERB.

Quid natura desideret, absque magisterio dicitur. 348.853.
Sicut natura ex natura, sic ex vicio vitiis procreatur; adeoque ex natura vitiosa natura vitiosa. 213.214.215.245.260.
Natura in tantum vitiosa est, in quantum a sui factoris arte defectu. & quia illa factoris ars. 207.697.756.775.851.
Natura in sua radice vitiosa, absque suo vicio propagari nequit. 213.214.215.245.260.
Natura humana si a Deo primitus creata fuisset eo modo quo nunc in parvulis nascitur, nequaquam esset vitiosa. 207.696.775.778.851.852.853.875.
Natura lapsa pronitas in malum perstringitur. 198.199.200.201.202.203.204.
Natura lapsa & natura pura, qui differant. 679.806.813.823.824.827.826.
Natura pura quid? & quid ab ea removere ista puritas? 679.799.
Naturae purae vocabulum in Pelagianis ditione. 681.
Statum purae naturae afferere impossibile. Neotericis quidam exsimulant. 678.679.680.
Status ille ab Ethnicis & haereticis excogitatus & in Ecclesiam inventus. 678.679.737.738.805.806.807.808.819.836.837.838.
Status purae naturae Augustino & veteri Ecclesiae profusus igno us. 678.799.
Ejus possibilitatem asserentes, ut Pelagianis qui differant. 680.681.763.807.808.836.918.
Possibilitatem istius status capitalibus Augustini principiis & diame- tro adversari. 682.735.737.738.739.740.
Miseriae illius status non modo ad quantum, sed & exsuperant miserie naturae lapsae. 812.827.902.
Naturae purae status in Augustini principiis est absolute impossibilis. 685.686.687.688. & seqq. 30.760.767.803.805.806.809.808.809.810.
Natura rationalis nequit a Deo creari propter seipsam. 683.
Non potest creari nisi propter finem suum naturalem, in quem in- nato pondere verrit. 683.687.809.
Finit ille non potest alius esse quam Deus. 687.731.732.746.747.951.952.
Natura rationalis nequit creari absque amore sui finis ultimi, sal- tem in actu primo expedito. 687.688.689.690.691.697.731.732.733.76.952.
Hinc ex impossibilitate istius amoris in statu purae naturae sumitur primum argumentum adversus soluti itatem istius status. 687.688.689.690.691.692.693.694. & seqq. usque ad 788.
Secundum argumentum contra eandem possibilitatem sumitur ex impossi- bilitate fruitionis ultimi finis absque gratiae auxilio, quod purae naturae deesse. 739.790.791.792.793.794.795.796.797.798.
3. Argumentum ex impossibilitate consequendi regnum celorum, quod absque iniustitia negari non potest creatura innocentis quid regnum celorum? 797.798.799.800.801.802.803.804.805.806.807.808.809.
4. Argumentum ex necessitate errandi, moriendi, & offensiones patiendi in pura natura: cum quibus nequit consistere ulla bea- titudo etiam naturalis. 809.810. & seqq. usque ad 826.
5. Arg. ex carentia possibilitatis ad ullum bonum faciendum absque gratia, quae purae naturae supponitur deesse. 825.826.827.828.
6. Arg. ex necessitate peccandi in singulis actibus propter captivi- tatem sub concupiscentia, quae non minus in pura quam in lapsa natura dominaretur. 826.827.828.829.830. & seqq. usque ad 840.
7. Arg. ex turpitudine concupiscentiae ob quam repugnat eam a Deo inferi. 832.840.841.842.843.844.
8. Arg. ex moribus concupiscentiae, qui non sunt alii quam pec- candi desideria, quae in auctorem naturae referendi non debent nec possunt. 843.844. & seqq. usque ad 852.
9. Arg. ex eo quod licitum foret creaturae cum concupiscentiae esse nitate a Deo creatae, somiti consentire absque sua quidem culpa, sed cum culpa creantis. 851.852.853.854.855.856.
10. Arg. ex eo quod nuptiae in illo statu forent omnino illicitae, cum tamen sint humanae naturae secundum se consentaneae. 857.858.
11. Arg. ex confusionali pudore indivulso libidinis comite, qui evidenter testatur esse tantum concupiscentiae non esse homi- ni naturalem, sed violentam, & ex peccato tanquam necessariis praerequisitis causam ortam. 857.858.859.860. & seqq. usque ad 867.
12. Arg. ex naturalis ordinis perturbatione per rebellionem carnis adversus spiritum. 867.868.
13. Arg. ex ejusdem naturalis ordinis perturbatione per don- natum inferioris partis in superiorem, & per confictum animi se- cum. 867.868.869.870.871.872.
14. Arg. ex confictu Augustini adversus Iulianum, & victoria Ec- clesiae de Pelagianis. 871.872.873.874.875.

15. Arg. ex profunda ignorantia rerum agendum, quae nequit esse in connaturalibus. 875.876.877.878.879.880.881.882.
16. Arg. ex iustitia Dei, quaeque propter iustitiam, omnipotentia & om- niscientia, quarum aliqua necessario deberetur a creatura in- nocentem tantis miseriis contineri permitteret, quanta secundum ad- fectum status purae naturae. 901.902.903.904.905.906.907.908.909.
Natura rationalis eo ipso quo pura elicit, innocens esse convincitur. 679.798.799.805.
Naturam rationalem a suo creatore sola culpa separatam potest. 767.768.
Natura rationalis nisi sit recta, necessarium est perverti & distorti. 772.
Nequit a Deo condici absque sapientia. 773.
Nequit absque casto amore sui creatoris esse sapient, verax, equa, recta, iusta aut bona. 712.733.757.758.770.
Natura rationalis creata, inter Deum, & creaturas purae compo- nitur. 422.687.688.689.690.691.
Sciunt, nando efficiuntur, perbia in eriora amando, comitibus. 694.
Primumque quod de natura est, exterior, interior requiritur. 694.
Deum illum & verum colere & adorare indispensabiliter ob- stringitur. 690.75.760.
Dei amore casto delicta ipsam necessario diligit, adeoque in- terbia est & perverti. 691.
Nequit creari absque casto amore veritatis & iustitiae, saltem actu primo expedito. 694.696.697.698.699.700.736.747.760.
Si absque tali amore concederetur, universa eius peccata in Deum redirent. 697.698.699.759.775.776.877.785.826.
Nec Deus posset eam absolvere ab obligatione diligendi suum creatorem & conservatorem. 690.759.760.
Dilectio illa, hinc creatoris hinc veritatis aut iustitiae requiritur, ut vices naturae absque divinitus infuso auxilio grauat. 723.729.730.
Natura rationalis non potest a Deo primitus condici absque naturali charitate adeoque nequit in statu purae naturae. 736.737.760.
Charitas illa creaturae rationali innocentis debita, in quo- tione possit dici naturalis, cum viribus naturae obtineatur. 746.747.748.749.750.751.752.
Natura innocentis ex vi suae creationis debet esse gratia charitatem multo rationabilis esset Augustinus, quae la- thasici gratiam sufficientem naturae lapsae asserunt. 779.
Qua ratione debitum illud cum supernaturalitate gratiae. 760.761.67.763.764.769.770.777.778.779.780.781.
Natura rationali non foret vitiosum a Deo recedere, nisi con- naturaliter competere, Deo adhaerere. 751.752.773.
Natura rationalis bonum quod vitijs labelatur, ab Augustino Naturale appellatur. 756.
Natura vitijs minuitur & depravatur, non penitus deletur. 754.755.
Natura rationalis si a Deo crearetur expertis sapientiae, & ite- ridcirco multa aut vitiosa. 775.
Ista tamen hypothesi in doctrina Augustini est plane impossi- solvitur obiectio in contrarium ex verbis Augustini depre- pta. 774.775.776.
Natura rationalis in statu naturae purae condita misericordiam re- liquis creaturis. 779.
Istius status miseria perstringitur. 814.815.816.822.823.824.903.904.
Natura rationalis non est dicenda pura sed damnata, si non est in- pax superne beatitudinis. 818.
Naturae purae status tam est impossibilis quam impossibilis est na- turae purae beatitudo. 820.
Natura pura nec in hac vita, nec post mortem posset consequi suam beatitudinem. 823.824.825.826.827.828.
Nec posset in hac vita exercere actiones beatitudinis post mortem obtinendae meritorias. 824.
Imo nihil boni agere posset, sed in singulis actionibus necessa- peccaret. 825.826.827.828.
Statu istius possibilitatem asserentes Manichaei suffragantur. 803.946.947.948.
Calvinismi notum diffinitur evadunt. 846.
Augustinus in eos invehitur tanquam blasphemos in Deum, & de- ceptor impudentes. 861.862.863.864.865.866.
Deum crudelitatis arguere convincuntur. 884.902.903.904.916.937.938.
Cum Athei de immanitatis & absurditatis palma concertant. 884.890.891.902.
Dei providentiam evertunt. 907.915.916.917.918.919.920.
Dij.

Dei iustitiam funditus exinaniant. 914. 915. 916. 917. 918. 919.

Interbia blasphemias & hereses incidere coguntur. 945. 946. 947.

Argumenta contra possibilitatem status pure nature

non procedunt ex hypothese sublimitatis humane nature ad

finem gratie & beatitudinem supernaturalem. 917. 918. 919.

Natura ipsa agit de miserijs hominis lapsi quatenus sunt formali-

ter pre-supponentes culpam quam correlativè respiciant.

920. 921. 922. 923. 924. 925.

Miseri illius status non merè permissivè sed wagis positivè in au-

thoritatem nature resunderentur. 920. 921. 922. 923. 924. 925.

Etiam posse Deo ut auctori adscribi agnoverunt non solum Ca-

tholici sed & Hæretici & Pagani: inde orti infiniti errores ut

homo Dei iustitia salvari queat. 929. 940. 941. 942. 943. 944.

Istius pure nature conditum fuisse à Deo Adamum, & in eo-

dem eadem ejus posteris pertinacissimè sustinuerunt Pelagiani.

860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868.

Natura pure conditiones perstringuntur. 829. 830. 831. 832.

Natura pure status nimis Deo est injuriolus. 852. 861. 902. 903.

904. 905. 906.

Inter illius illicitæ essent nuptiæ. 857. 858.

Non minus in statu nature pure concupiscentia rebellio gigneret

confusionem & ruborem, quam nunc in statu nature lapsæ.

860. 861. 862.

Natura rationalis naturaliter appetit similitudinem sui Creatoris,

867. 868.

Suscipiendo ita in participatione æternitatis, veritatis & charita-

tis eternitatem, que tribus personis divinis respectivè appro-

priatur, consistit. 811. 812. 813. 814. 815. 817. 818.

Ad mortem repugnans æternitati, error repugnans veritati, &

studio repugnans charitati, creatura rationali naturaliter esse

debet, sed violentia sunt: & beatitudini etiam naturali

abstinentur. 811. 812. 813. 814. 815. 816. & seqq.

Natura rationalis à culpa pure ita debetur vita æterna & regnum

cælum, ut abique dirine iustitiæ violatione ei negari non

possit. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808.

Im illi debiti non obstat supernaturalitatis regni cælorum &

interitæ respectu creature cui, seposita culpa debetur,

nam ex mente præcipuorum Scholasticorum. 746. 787. 748.

749. 750.

Sermonem Dei Dominium non posset excusare Deum ab injusti-

tiæ, si aut beatitudinem creature rationali innocenti denega-

re, aut miseriam inferret. 970. 971. 972. 973. 974. 975.

Solutio objectio desumpta ex mendoso textu Augustini in Psal-

miæ interpretamentum. 951. 952. 953. 954. 955. 956.

Solutio difficultas ex libro tertio de libero arbitrio ubi in-

ferunt videri Deum non fore culpandum etiam si creaturam

propter miseriam affligeret. 955. 956. 957. 958. 959. 960. &

961.

Impugnatio ista: Deus non potuisset talum ab initio creare hominem

qui sine peccato, quo sensu & quo genere censuræ à Pontifi-

catu proscripta: & an ejus proscriptio obiter veritati doctrinæ

Augustinæ de impossibilitate status pure nature? 975. 976.

977. 978. 979. 980.

Obstat quod Augustinus successu temporis profecerit in sua

doctrina de impossibilitate status nature pure. 964. 865. 966.

967. 968.

Natura rationalis nequit bestia aut misera esse. 688.

Quod natura inferiore est rectissimum & ordinatissimum, in

superiore frequenter est perversum, viciolus, & inordinatum.

689.

Hinc concupiscentia quæ in brutis non est viciosa, in homine vi-

ciosa est & inordinata. 849. 850. 851.

Et hæc inordinatio colligitur impossibilitatem status pure nature,

842. 843. 844. 845. & seqq.

Natura pure natura ipsa, sed & naturales ejus dotes ab Augustino

appellatur gratia. 782. 783. 784. 785. 786.

Natura quid: & quo sensu gratia & gloria æterna possunt dici

naturales creature rationali? 746. 747. 748. 749. 750. 751.

752.

Peccatum nequit esse naturale ulli nature. 774.

Quædam solutio spectata sunt naturalia, quæ ex conjunctione

aliterius rediguntur violenta. 870.

Vide error, concupiscentia, Deus, dilectio, beatitudo, homo,

originalis peccatum, Pelagiani, miseria.

NECESSITAS, NECESSARIUM.

Necessitas peccandi seu peccatum incuria qualis: & quomodo

cum libertate ad peccandum requisita stet? 633. 657. 658.

659.

Necessitas quoad specificationem comparatur libertatem quoad

exercitium. 633. 634. 635. 636.

Necessitas apud Augustinum usurpatur pro coactione. 638.

Necessitas peccandi seclusa gratia, non obstat utilitati corrup-

tionum, præceptorum, & exprobrationum. 657. 658. 659.

Solvitur difficultas de præceptis affirmativis quæ non nisi per

actus undequaque honestos impleri possunt. 659. 660.

Necessitas peccandi ab Augustino constanter asserta, non reproba-

tur proscriptioe hujus propositionis: Homo peccat damna liter

in eo modum necessario facit. 664. 665. 666.

Necessarium quo pacto repugnet libero & voluntario perfectio, &

quæ illa necessitas? 637. 638.

Vide gratia, libertas, homo.

NESCIENTIA.

Nescientia quid, & quomodo se habet ad ignorantiam? 298.

Vide error, ignorantia.

NOLITIO.

Nalicio quælibet oritur ex volitione oppositi. 661.

Vide Amor, dilectio.

NUBERE, NVPTIÆ.

Nubere absque peccato an possit quis gratia destitutus? 468.

De nuptijs & concupiscentia quæ occasione scripsit Augustinus.

873.

Nuptiarum bonum à libidinis malo studiosissimè discrevit Au-

gustinus. 223. 226. Vide Matrimonium.

NUTRIX.

Nutrix in parvulum quem lactat, pravæ suas inclinationes cum

lacte non raro transfundit. 257. 258.

Vide Mater, originale peccatum.

O

OBJECTVM.

OBJECTVM, phrase Augustinianâ, inest potentie aut

actui ipsam representanti. 194.

Iuxta hunc loquendi modum intelligendus est Augu-

stinus dum ait, reatum hominis qui se peccasse non

meminit, non esse in animo ipsius peccatoris, sed in occultis

Dei legibus, & in mentibus Angelorum. 191. 192. 193. 194.

OBSTETRICES ÆGYPTIACÆ.

Obstetrices Ægyptiacæ mentiendo benefecerunt Hebræis. 577.

In ijs remunerata est à Deo mentis benignitas, non mentientis

iniquitas. 577.

Remuneratio ista non obstat veritati doctrinæ Augustinæ de

viciolitate omnium operum infidelium. ibid.

OCCIDERE, OCCISIO.

Occidere seipsum, non fortitudinis sed imbecillitatis actus est.

821. 822.

Vide Cato, fortitudo.

OFFICIUM.

Officium virtutis quid? & à sine qui differat. Vide finis, virtus.

OLIVA.

Oliva oleastrum subinde progenerat, & qua ratione id fiat? 217.

218. 246. 261. 262. 263.

Ex illa progeneratione ostenditur quomodo parentes iusti pro-

creent proles originali peccato inquinatas. ibid.

OLYMPIVS.

Olympius Episcopus de propagatione peccati originalis per libi-

dinem concitavit Augustinus, uti & alij veteres. 229.

OMISSIO.

Omissio deliberata & moralis an possit reperiri abique omni posi-

tivo actu voluntatis? 660. 661.

Omissio deliberata an semper fiat propter finem. ibid.

Possitne quis implere præceptum negativum abique gratia, idque

per puram omissionem? ibid.

OPTATVS MILEVITANVS.

Optatus Milevitanus ante Augustinum scripserat de baptismo:

sed materiam istam non satis illustravit. 30. 31.

Augustino eandem materiam pertractanti cedit, non sicut ac

embrius fœtui perfectio. ibid.

XX

OPINIO

INDEX RER ET VERB.

OPINIO.

Opinio animi perocupa, facit ut quis aliorum verba, quantumvis violenter, in suas potius partes distorqueat, quam se alijs accommodet. 209. 581. 678.
In taliter preoccupatis sollicitudo laboris fit dux erroris, dum loca ab ijs quaeruntur non quibus se corrigant, sed anticipata sua sensu confirmant. 210.

OPUS.

Opus indifferens inter bonum & malum ab Augustino nullum agnoscitur. 518. 519. 530. 558. 632.
Opera steriliter bona quoniam dicuntur? 548. 620.
Opera steriliter bona a Pelagianis excogitata, ab Augustino constantissime negantur. 548. 589. 590. 621. 828.
Opera steriliter bona eo ipso quo ad vitam aeternam non conducunt, sunt vera peccata. 355. 372. 511. 558. 620. 828.
Opera steriliter bona ab Augustino tanquam reprobat, a Scholasticis quibundam Pelagio sustinendis attrahuntur. 620. 621.
Opus bonum ab Augustino non agnoscitur, quod aeterni premij non sit meritum. 621.
Opus bonum non datur ullum nisi ex fide per charitatem operante procedat. 523. 619. 620.
Opus quodcumque non ex Dei dilectione profectum, ipso non recto sine peccatum est. 615. 618. 619. 620.
Cur Augustinus requirit fidem & charitatem ad bene operandum nonnunquam addat particulas, sicut oportet, vera virtutis? &c. 622. 734. 735.
Opus fieri sicut oportet, quid? 735. 736.
Opus non sit sicut oportet, nisi ex charitate fiat. 735.
Opus factum ex timore poenae, non sit ut oportet. 735.
Opus pietatis nullum Augustinus agnoscit nisi quod ex Dei gaudio amore proficiscitur. 734.
Operari intuitu honestatis moralis aut splendoris virtutis ibi sistendo, non licet. 500. 590. 596. 614. 615. 709. 710. 711. 712. 743. 714. 723.
Oppositum asserentes Stoicismum resuscitant. 615. 616.
Eorum error ex profana Philosophia emanavit. 712. 713. 714.
Vide fides, gratia, intentio, infideles, Philosophi, Stoici, Valquez.

ORATIO.

Orationes quotidianae fidelium, gratiae necessitatem luculentè astruunt. 3. Vide gratia.

ORDO.

Ordo quid? & in actibus virtutis quam necessarius? 748.
Virtus Augustino est ordo amoris. 383. 595. 609.
Vide virtus.

ORIGENES.

Origenes Theologiae Graecae Princeps habitus. 49.
Humanæ temeritatis & divinae castigationis exemplum. 12.
Subsequentium haereticum fons & origo. 12.
De transfusione peccati originalis per concupiscentiam, Augustino concludit. 229.
Ab Augustino postergatur. 49. 50.

ORIGINALE PECCATUM.

Originale peccatum varijs nominibus ab Augustino expressum. 195. 199. 246. 247. 248. 249. 250. 258.
Ejus exhibitio, totius Pelagianismi basis. 185. 221. 222. 235.
Ejus agnitio, gratiae & Christianae fidei fundamentum. 185.
Praedicari facillimum: intellegi secretissimum. 185. 186. 217. 237. 244.
In eo adstruendo Augustini industria potissimum defudavit. 185. 221. 223.
Ejus naturam & propagationem eodem semper modo absque ulla fluctuatione Augustinus explicavit. 186. 234. 235. 238. 239. 240. 241. 242. 274. 275.
De quibusdam tamen circumstantijs ejus, tota vita fluctuavit: & quoniam ille? 186. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 271. 272. 274. 912. 913.
Ejus materiale est concupiscentia: formale, reatus. 186. 187. 188. 189. 190. 201. 202. 203. 233. 247.
Formale illud non poenae sed cui reatus est. 189. 190. 191. 192.
Quomodo ab Augustino reatus ille dicatur conscriptus in mentibus Angelorum & oculis Dei legibus? 191. 192. 193.
Materiale per baptismum non tollitur: tollitur verò formale. 188. 189. 202. 215. 235.
Originale peccatum habituali personali affine. 195.
De ejus formali multiplices Neotericorum sententiae recensentur. 195. 196.
Nihil eorum in quibus illud a Scholasticis constituitur, Augustinum latuit: maluit tamen reatum assignare quam quidquam

reliquorum. 195. 196. 204.

Cur maluit Augustinus originale peccatum positivè quomodo privativè exprimeret: cum expresserit peccatum personale per privationem? 204.

An materiale & formale peccati originalis eidem subiecto proprio insint? 270. 271.

Originale peccatum quid ratione voluntarium, liberum, criticabile, sceleriter perpetratum? 205. 206. 207. 208. 232.

Non est potè peccatum, sed & insuper poena peccati. 208.

Ab Augustino appellatur contagium, & affectionalis qualitas. 246. 247. 248. 249. 250. 258.

An sit privatio an habitus corruptus? 243.

Quomodo in posteros Adæ transfundatur? 207. 208. 209. 210. & seqq. 255. & seqq.

Originale peccatum transfundi per libidinosam concupiscentiam sententiam ante Augustinum, Origenes, Olympius, Hilarius, Ambrosius. 229. 230.

Idem post Augustinum sententiam: Leo, Chrysologus, Fulgentius, Gelasius, Beda, Remigius, Philippus Bonaventura, Bernardus, Hugo & Richardus Victorini, Innocentius tertius, Urbanus quartus, Magister cum Scholasticorum compendius. 230. 231. 232. 233. 234.

Idipsum constantissime tradidit Augustinus tanquam Catholicae fidei dogma. 234. 235. 236. 237. 238.

Originalis peccati propagatio assimilatur transfusioni potius parentibus in posteros. 212. 245. 247. 261.

Item transfusioni nigredinis, crispitudinis, & summitatis filijum generantium in genitos. 248. 255. 258. 268.

Item transfusioni coloris virgarum excorticatarum in agros Liban. 231. 255.

Item transfusioni infectionis à radice vitiatæ in truncum & ramos: à fonte in rivum. 212. 213. 230. 242. 245.

De sola propemodum propagatione peccati originalis Augustinus cum Iuliano conflixit. 221. 222. 223. 458. 459. 460. 461. 462.

Tredecim libros ea de re adversus Iulianum conscripsit: alios medicabatur, quos morte praeventus non incepit. 223. 224. 474.

Ex tredecim conscriptis tres perierunt aut adhuc latent: duo per inventi & cum Iuliani libro editi, ibid.

Omnes istæ tot annorum & vigiliarum lucubrationes fuisse evertuntur, si aliter quam per concupiscentiam propagetur originale peccatum. ibid.

Augustinus tamen ipse (alloqui modestissimus) libros istos specialiter commendat, elaboratumque opus nuncupat. 232.

Neoterici quidam Philosopho-Scholastici doctrinam Augustini de propagatione peccati originalis per concupiscentiam, desidentes; pactum Dei cum Adamo & posteris comminantes, in quod propagationem illam ultimè resolvunt. 208. 209. 210. 217. 228. 229. 230. 231. 241. 242. 243. 244. 245.

Tale pactum asserere, est peccatum originale evertere: autem purgatis generantibus & prolibus gentis, culpae. 228. 241. 242.

Quidam ex his pactum is non contentus valedicere Augustino doctrinam ipsius gravissimis censuris perstringit, & Pelagianismi insinuat. 37. 187. 209. 233. 234. 235. 228.

Augustinum hac in re censurando, Ecclesiam non minus impetè quam temerè vellicat: quæ non nisi stilo & calamo Augustini de Pelagianis triumphavit. 185. 187. 223. 225. 226. 228. 689. 812.

Quaratione à parentibus iustis transfundatur in prolem originale peccatum? 215. 216. 217. 218. 260. 261. 262. 263.

Varijs similitudinibus transfusio ista illustratur. 261. 262.

Philosopho-Scholasticorum super huiusmodi transfusione hallucinationes perstringuntur. 215. 216. 217. 218.

Non solum de facto originale peccatum per libidinosam concupiscentiam propagatur, sed nec aliter propagari potuit. 210. 211. 212. 213. 217. 218. 219.

Hinc si Adam post lapsum antequam genuisset, concupiscentiam bene vivendo extinguere in seipso potuisset & reipsum exstinxisset, nullum peccatum in posteros transfudisset. 269.

Similiter nec parentes proximi transfunderent si per inuicem miraculum à concupiscentia habituali immunes fierent tempore coitus. ibid.

Secus dicendum si Deus miraculosè compesceret actualem concupiscentiam prurientem tempore commixtionis; permanente habituali. 264.

Item si miraculosè ex vitiatis seminibus absque carnali commixtione formaretur infans. ibid.

Cur prius primum Adæ peccatum in posteros transfundatur, quam reliqua subsequenter? 268. 269.

Originale peccatum est toti speciei humanæ humanæ commune. Originali

TOMI SECUNDI

Originali peccato infecti sub diaboli tyrannide captivantur: & solaptingendo inde liberantur. 199. 200. 203.
Originalis peccati poena generatim perstringitur. 283. 284. 285.
Ab Augustino idcirco appellatur fatus concupiscentia. 412.
Redd. creatio hujus Augustinianae doctrinae. 419. 420. 421. 422.
423. 424.
An & qualiter peccata ex ignorantia sint etiam ex concupiscentia? 416. 417.
Peccatum esse in animo, in conscientia, in memoria, apud Augustinum quid? 193. 194.
Peccatum in carnis quid? & a peccato animae qui differat? 274.
Peccatum quā ratione faciat novissima prima, & prima novissima? 277. 278.
Peccatum ex carne in spiritum serpit sursum: sanctificatio ex spiritu in carnem deorsum. 277.
Peccata quaedam ex ignorantia, quaedam ex infirmitate: & quoniam ignorantia ibi intelligenda est? 297. 307. 416. 472. 473. 475. 479. 483. 655.
Peccata juxta Augustinum quaedam ex ignorantia, quaedam ex negligentia, quaedam ex oblivione, quaedam ex non intelligentia: & qualiter haec differant? 298. 299.
Peccata per excusationem commissa non excusantur ratione excusationis, eo quod haec sit voluntaria saltem in causa. 343. 346. 473.
Hinc deducitur, peccata commissa per ignorantiam quae est poena peccati originalis, quantumvis hic & nunc invincibilis sit, non excusari. 287. 288. 289. 290. & seqq. Item 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 316. 472. 875. 876. 877. 878.
Peccatum non nisi voluntate committitur, & quid illa voluntas? 641. 642. 643.
Ad peccatum sufficit voluntarium in causa. 652. 663.
Solvitur obiectio ex Augustino. 653. 654. & seqq.
Peccata quaedam vitari nequeunt nisi per actum undequaque honestum. 359. 660.
Quomodo in eorum perpetratione stat libertas ad peccandum requirita, cum necessitate peccandi? ibid.
Peccatum omissionis an necessarium habeat adjunctum actum positivum voluntatis? 660. 661.
Peccati remm quemquam constituere in eo quod vitare non potuit, summe infantie esse, docet Augustinus: & quo sensu? 206. 208. 300. 303. 304. 470. 471. 635. 641. 759. 776.
Peccator & peccator, qui differant? 306. 307. 308. 309.
Peccatum induxit peccandi necessitatem. 470. 471. 472. 473. 482. 483. 484. 633. 634. 826. 827.
Omne factum si recte factum non est, peccatum recte nominatur. 530. 554. 558. 590. 735. 736. 773.
Peccatum yne in vitari potest absque gratia, sed perpetrando alterum. 633. 634.
Hoc tamen non tam est peccatum vitare quam in peccatum incidere. 635. 636. 646.
Nullum peccatum virtute vitari potest absque gratia. 549. 580.
Nullum peccatum facit unus homo quin faceret alter, si Dei custodia desset. 567.
Potest quis alteri consulere actum quem alter exercendo peccabit. 569. 570.
Ex quo motivo abstinendum est a peccato ut quis censetur peccatum simpliciter vitare? 505. 506. 507. 508. 529.
Nemo peccat nisi volens. 804.
Peccati desiderium nec bonum esse, nec a Deo inferi potest. 844. 845.
Omnis peccans avertit se a Deo & ad creaturam se convertit. 197. 204.
Sub diaboli potestate captivatur qđi mortaliter peccat. 199. 200. 201. 202.
Peccatum frequenter est poena alterius peccati, imo sui ipsius. 208. 300. 301. 302. 303. 471. 472. 473. 476. 571. 635. 641.

O V E S.

Om Liban colorem virgatum sensibus haustum tempore coitus, amoluerunt in suos foras. 231. 255.
Exemplum transuisionem peccati originalis per libidinem, ac commoest explicat Gelasius Papa. 231. 232.

O Z O R I V S.

Quoniam sententiam Augustini de praedestinatione, severitatis & asperitatis accusat: eique Graecorum, Gallorum, & Massiliensium dogma patenter praefert. 37.
Sicut foret si alij Philosopho-Scholastici Augustinum similiter acciperent palam, quam tot ludibrijs adulteratum vindicare palam. 346. 553. 560.
Quoniam non minus temerarius Cutharius, sententiam Augustini de praedestinatione, crudeliter appellat & trucidantem: cumque ut desperationis occasionem & incentivum palam refutatur. 37.

P

P A C T V M

PACTVM Dei cum Adamo inclusis posteris, a Neoterico conditum exploditur. 228. 241. 242.
Vide Deas, originale peccatum, Scholastici.
PECCATVM, PECCARE.
Peccatum ab Augustino definitur: voluntas agendi quod iustitia vitat, unde liberum est abstinere. 208. 274. 300. 470. 635. 640.
In thesauris abstinere Pelagianum impugnantes originale peccatum & adjuvantes libertatem contrarietatis ad bonum & malum. 200. 470. 641.
Peccatum alter ab Augustino describitur: Amor rei temporalis quoniam auctori potest in vivo. 351. 352. 518.
Peccatum factum vel concupiscentiam contra legem aeternam. 363. 364.
Peccatum quodvis habeat speciem boni operis, sit tamen non minus requiem sempiternam. 353. 372. 511. 558.
Peccatum quodlibet consistit in frustione utendorum aut usu fructuum. 369. 370. 371. 372. 393. 408. 510. 609.
Peccatum includit rationem voluntariam, & quomodo ea reperitur in peccato originali? 205. 206. 207. 208. 300. 637. 652.
Quoniam voluntarium juxta Augustinum? 641.
Peccatum persequitur scientiam, & quomodo ea reperitur in peccato originali? 206. 300. 643.
An & qua ratione peccatum requirit libertatem & evitabilitatem? 206. 208. 300. 303. 304. 470. 471. 474. 645. 759. 716.
Peccatum Augustino est voluntas mala ab incommutabili bono ad commutabile deficiens. 195.
Peccatum quodlibet est stulticia, & cur? 342.
Peccatum rationes formales expenduntur. 195. 196. 197. 204.
Peccatum personale ab Augustino describitur privativè: originale privativè, & cur? 204.
Peccatum formalis in quo sita juxta Augustinum. 689. 691.
Peccatum nequit esse ulli naturale, & cur? 774. (894).
Peccatum nequit esse absque dedecore vindictae. 832. 833.
Peccata quaedam mortalia, quaedam venialia. 363. 378. 386. 405.
An & quo sensu verum sit, tunc peccati mortaliter quando finis in creatura constituitur? 376. 377.
Peccatum veniale in Deum referre tam ingratum ipsi est, quam mortale filium in conspectu patris. 376.
Peccatum vel venialiter, non utitur sed fruatur creaturis: adeoque permissum est. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 615.
Memorandum de eo qui intuitu moralis honestatis & splendidi virtutis operatur. 615. 616.
Peccatum venialiter non praepone Creatori creaturam: peccatum mortaliter, praepone. 377. 386.
Peccatum mortaliter non solum actu sed & habitu divinam amicitiam abrupit. 377. 387.
Peccatum quodlibet inde nascitur quod id quod majus est ad minus deficiat. 385. 386. 387.
Peccata universa ad tres fontes revocantur, & qui illi? 323. 324.

Imo ad duos, revocari possunt. 416. 417. 641. 655.
Peccata universa hominis lapsi infligante concupiscentia perpetrata. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 641. 828.
Ab Augustino idcirco appellatur fatus concupiscentia. 412.
Redd. creatio hujus Augustinianae doctrinae. 419. 420. 421. 422. 423. 424.
An & qualiter peccata ex ignorantia sint etiam ex concupiscentia? 416. 417.
Peccatum esse in animo, in conscientia, in memoria, apud Augustinum quid? 193. 194.
Peccatum in carnis quid? & a peccato animae qui differat? 274.
Peccatum quā ratione faciat novissima prima, & prima novissima? 277. 278.
Peccatum ex carne in spiritum serpit sursum: sanctificatio ex spiritu in carnem deorsum. 277.
Peccata quaedam ex ignorantia, quaedam ex infirmitate: & quoniam ignorantia ibi intelligenda est? 297. 307. 416. 472. 473. 475. 479. 483. 655.
Peccata juxta Augustinum quaedam ex ignorantia, quaedam ex negligentia, quaedam ex oblivione, quaedam ex non intelligentia: & qualiter haec differant? 298. 299.
Peccata per excusationem commissa non excusantur ratione excusationis, eo quod haec sit voluntaria saltem in causa. 343. 346. 473.
Hinc deducitur, peccata commissa per ignorantiam quae est poena peccati originalis, quantumvis hic & nunc invincibilis sit, non excusari. 287. 288. 289. 290. & seqq. Item 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 316. 472. 875. 876. 877. 878.
Peccatum non nisi voluntate committitur, & quid illa voluntas? 641. 642. 643.
Ad peccatum sufficit voluntarium in causa. 652. 663.
Solvitur obiectio ex Augustino. 653. 654. & seqq.
Peccata quaedam vitari nequeunt nisi per actum undequaque honestum. 359. 660.
Quomodo in eorum perpetratione stat libertas ad peccandum requirita, cum necessitate peccandi? ibid.
Peccatum omissionis an necessarium habeat adjunctum actum positivum voluntatis? 660. 661.
Peccati remm quemquam constituere in eo quod vitare non potuit, summe infantie esse, docet Augustinus: & quo sensu? 206. 208. 300. 303. 304. 470. 471. 635. 641. 759. 776.
Peccator & peccator, qui differant? 306. 307. 308. 309.
Peccatum induxit peccandi necessitatem. 470. 471. 472. 473. 482. 483. 484. 633. 634. 826. 827.
Omne factum si recte factum non est, peccatum recte nominatur. 530. 554. 558. 590. 735. 736. 773.
Peccatum yne in vitari potest absque gratia, sed perpetrando alterum. 633. 634.
Hoc tamen non tam est peccatum vitare quam in peccatum incidere. 635. 636. 646.
Nullum peccatum virtute vitari potest absque gratia. 549. 580.
Nullum peccatum facit unus homo quin faceret alter, si Dei custodia desset. 567.
Potest quis alteri consulere actum quem alter exercendo peccabit. 569. 570.
Ex quo motivo abstinendum est a peccato ut quis censetur peccatum simpliciter vitare? 505. 506. 507. 508. 529.
Nemo peccat nisi volens. 804.
Peccati desiderium nec bonum esse, nec a Deo inferi potest. 844. 845.
Omnis peccans avertit se a Deo & ad creaturam se convertit. 197. 204.
Sub diaboli potestate captivatur qđi mortaliter peccat. 199. 200. 201. 202.
Peccatum frequenter est poena alterius peccati, imo sui ipsius. 208. 300. 301. 302. 303. 471. 472. 473. 476. 571. 635. 641.

PELAGIANI.

Pelagiani & Manichaei ex eodem principio in contrarios errores prolapsi. 647. 648. 783. 784. 864. 865. 903. 904.
Pelagianorum & Semi-pelagianorum discordia quoad vires liberi arbitrij humani. 111.
Pelagiani vires naturae extollendo, Christo & Christiano nomini injuriosi. 3. 4. 460.
Eorum dogma de mortalitate protoplastorum ante praeviaricationem. 89. 836. 917. 918.
Negant mortem esse malam aut poenalem. 903. 904. 905.
Statum pura naturae in Ecclesiam invehunt. 679. 680. 681. 682. 683. 763. 764. 799. 836. 863. 903. 909. 917. 918. 919.

INDEX RER. ET VERB.

Capitalia eorum dogmata sunt duo: unum, parvulos in eo statu nasci in quo fuit Adam ante lapsum; alterum, Adamum sive peccasset sive non peccasset fuisse mortuum. 799. 836. 837. 838. 917. 918.
Catholicam Ecclesiam agnominant Babyloniensem. 432. 459.
Liberi arbitrij negati crimen Augustino impingunt. 417. 530. 431. 461. 462. 484.
Augustini sententiam de amissa per peccatum possibilitate boni, veraciter intellexerunt. 460. 461. 462. 463. 487. 579.
Eorum responso ad scripturas ab Augustino pro sua sententia allegatas. 463. 464. 465.
Quo potissimum fundamento negent originale peccatum? 205.
Pelagiani omnium libidinum patroni fidelissimi: & ob id ab Augustino libido vocatur suscepta Pelagianorum. 333. 339. 340. 816. 830. 831. 832. 833. 846. 863. 864. 903.
Excessum libidinis improbant: & quibus limitibus mediocritatem ejus circumferant? 333. 340. 341. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 838. 846.
Ijs suffragantur quidam Scholastici quodam Theologia contenta est mediocritate viciorum. 340. 361. 362. 602. 829. 830.
Pelagiani libidinem in paradysum tam terrestrem quam etiam caelestem invehiunt. 78. 79. 80. 81. 82. 220. 221. 222. 831. 832. 833. 834. 835. & seqq.
Eorum heresis ex Philosophia Peripatetica dimanavit: & ob id ab Augustino cognominantur similes Aristotelis. 797. 833. 854.
Eo dementie prelapsi sunt eorum nonnulli, ut parvulis nondum ex utero matris usum rationis attribuerent. 877.
Augustinum calumniantur tanquam qui parvulis conscientiam attribuerit. 191. 206.
Deum crudelitatis reum non minus quam Manichaei constituunt: eoque nomine proferuntur edito Imperatorio. 935. 936. 937. 938. 942.
Ijs quoad hoc dogma suffragantur Scholastici possibilitatem status pure naturae affluentes. 884. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 936. 937. 938. 942.
Pelagiani parvulos absque baptismo decedentes ab omni supplicio immunes faciunt. 799.
Parvulos per baptismum capaces reddi regni caelorum admittunt. ibid.
Gratiae necessitatem ad superandos errores agnoscunt, sed subdole. 814.
Augustinum in primum Symboli articulum impingere calumniantur, & cur? 839.
Eorum heresis non nisi fallaciter subjugata & victa, si aliter quam per libidinem propagetur originale peccatum. 222. 223. 224. 225.
Vide Adam, Augustinus, concupiscentia, gratia, libertas, libido, natura, originale peccatum.

POENA.

Pena quolibet est pedissequa culpa. 891. 892. 893.
Pena triplex culpam mortalem necessario consequitur, conscientiae torrens, Dei jactura, & animi inquietudo. 892. 893. 894.
Pena interiori conscientiae inflicta longe gravior est, poenis exterioribus. 891. 892.
Gravissima peccati poena est, de peccato ipso gaudere. 893. 894.
Omnis poena culpam necessitate praesupponit. 876. 881. 889. 900. 901.
Idque verum est juxta solidam Augustini doctrinam, non tantum de poena formaliter sumpta pro correlativo culpa, sed & materialiter pro quacunque miseria. 921. 922. 923. 924. 925. 926.
Nullum peccatum a Deo jussu relinqui potest impunitum. 885. 886. 887. 888. 894. 895. 896. 897. 898.
Pena justissima peccato is est, ut qui omisit velle cum posset, amittere possit cum vellet. 476.
Pena includit ratem involuntarij. 208. 471.
Pena damni in quo sita? & an de absoluta Dei potentia possit inferri innocentis? 899. 900. 901. 902. 903.
Pena sensus antonomastice appellatur damnatio. 899.
Eam innocentis inferre Deus absque injustitia non potest: adeoque non potest absolvi. 899. 900. 901. 902. 903. 904.
Lorini horribile dogma refertur: Deum ratione supremi Domini posse beatos omnes aut in nihilum redigere aut ad aeternas poenas deicere. 884.
Explicatur illud dogma ut Augustiniane doctrinae e diametro oppositum. 899. 900. 901. & seqq.
Sicut Dei justitiae repugnat innocentis poenam infligere, ita & beatitudinem conferre peccatori in peccato perseveranti. 896. 897. 898.

PERIPATETICI.

Peripatetici inter Stoicos & Epicurum medij. 602. 603. 612.
Eorum error de vita beata pertingitur. 821. 822.
Eorum dogma de summo bono. 602. 603. 612.
Vide Aristoteles, Philosophia, Plato, Epicurus, Stoici.

PERSEVERANTIA.

Perseverantia & perseverandi potestas, an & qualiter differant? 117. 118. 149. 159. 160.
Perseverantia in bono a Pelagianis adscribitur virtutis naturae. 141.
Perseverantia hominis lapsi est speciale donum gratiae: perseverantia hominis integri dei & Angelorum, non gratiae sed libero arbitrio adscribenda, & cur? 113. 114. 115. 116. 123. 124. 154. 155. 159. 160. 161. 162. 168.
Ad perseverandum necessarium fuisse gratiae adiutorium tam homini in egero quam Angelis. 129. 154. 155.
Vide Adam, Angelus, innocentiae status.
PHILIPPVS. BONAE-SPEENSIS.
Philippus Abbas Bonae-Spei sancti Bernardi coartatus. 220.
De propagatione peccati originalis per libidinem, suffragantur Augustino: uti & alij veteriores, coequales, & recentiores. ibid.

PHILOSOPHIA, PHILOSOPHI

Philosophia interpretatur amor sapientiae, & quid illa sapientia in cuius amore consistit? 739. 742.
Philosophia errorum fons, & haereticorum mater. 5. 6. 8. 14. 45. 83. 88. 89. 91. 184. 247. 493. 538. 581. 626.
Theologiam ex cathedris penitus deturbavit. 57. 61. 184. 196. 497. 777. 798.
Philosophi haereticorum patriarchae. 88. 737. 829. 830. 831. 832.
Misericordiae humanae naturae ductu rationis agnoverunt. 287.
Philosophorum ducentas octoginta octo sectas distinguunt, quarum varietas potissimum orta est ex diverso modo quod de fine boni & mali. 812.
Philosophorum sectas Augustinus ad duas coarctas, & quarum 613.
Philosophandi nulla alia causa hominibus, nisi ut beatus sit. ita Philosopho-scholasticae subtilitates parum profuere veritati sciendi, & multum obscurant inventam. 15. 61. 184. 196.
Ab Apostolis & antiquis Patribus proscriptae. 16.
Philosophicae argutiorum sunt periculis pugnaculi. 14.
Ijs terrore non debet Theologus ut a tritis majorum sectis detestatur. 299. 617.
Philosophorum virtutes sunt vera vicia, sola virtutis imagine palliata. 441. 581. 582. 583. 584. & seqq. 603. 604. 817.
Vide Aristoteles, Divomachus, Epicurus, Plato, Stoici.

PLATO, PLATONICI.

Plato Philosophorum princeps: imo Deus, habitus. 797. 815. 858.
Ejus dogma Christianismo vicinissimum. 857.
Ab Aristotele discipulo suo in multis temere capitur. 796.
Dijs plurimis sacrificandum sentiebat, polytheismum invehit. 812.
Platonici Philosophorum omnium nobilissimi. 379. 740. 741. 791.
Quoad opinionem de fine boni proximè ad Christianos accedunt. 739. 794. 812.
Melius de quibusdam fidei nostrae mysterijs ratiocinati sunt quam nonnulli Scholastici. 796.
De beatitudine hominis quid senserint? 738. 739. 791. 792. 793. 794.
Soli inter Ethnicos Philosophos de inventa veritate gloriantur potuerunt. 812.
Philosophiam in Dei amore constituerunt. 739. 742.
Vnde hauserint noticiam Dei? 740.
Quamvis de fine ultimo rectè senserint, circa media tamen quibus acquiri debet, turpissime erraverunt. 812.
Sententiam suam de fine ultimo occultare studuerunt, & cur? 81.
Tripartitam Philosophiae divisionem in Logicam, Physicam & Ethicam excogitarunt. 741.
Plures daemones sibi colendos duxerunt, & cur? 745.
Eorum praecipui fuerunt novi Academici qui nihil se scire sed de omnibus dubitare profitebantur. 813.
Vide Academici, Philosophia, beatitudo.
PO DAGRA.
Podagra haereditarius morbus. 212. 261.
Ejus propagatio propagationi originalis peccati affinis. 212. 246. 247. 261.
Vide originale peccatum.

TOMI SECUNDI.

POLEMON.

Polemon luxuriosus Xenocratis oratione ad continentiam accendit. 174. 165.

Quis subiequens continentia an donum Dei, & an ex omni parte honesta? 165. 166.

Vide fides, infidelis, opera.

PRÆDETERMINATIO.

Prædeterminatio physica à quibusdam astruitur necessaria ad omnes actiones hominis sive lapsi sive integri. 181.

Dignitas illud fundi us subterit principia doctrinæ Augustinianæ de gratia primi hominis ante lapsum. 181. 182. 183.

Prædeterminationis physice natura & proprietates perstringuntur. 181. 182.

PROSPER AQUITANICVS.

Proper doctrina & sanctitate celeberrimus habetur. 33.

Augustinianæ doctrinæ sectator fidelissimus & propugnator acerrimus. 33. 109. 115. 117. 583. 625. 626. 721.

Augustinus de gratia sententiam tanquam Apostolicam & Catholicam deprecatur. 33. 109.

Dei gratia & universorum operum absque fidei directione exercitum Augustino succinit. 577. 578. 579. 591. 592.

Victorum naturalia semina à Semi-pelagianis asserta refutat. 625. 186.

Sententiam suam qua olim dixerat, Philosophos virtutis luce fulge, retractat. 583.

Episcopus Augustino celebre testimonium. 225.

PYDOR.

Pydor, individuus concupiscentiæ carnalis comes, & cur? 838.

839. 874.

Vide concupiscentia, libido, Iulianus.

Q

QVO & QVA.

QVO & QVA habitudinem principij præjij important. 141.

Non possunt accommodari concursui concomitanti. ibid.

R

RADIX.

RADIX vitia universam massam in se radicatum viciat. 212. 213. & seqq. 231. 232. 233. 245. 246.

Vide originale peccatum.

RATIO.

RATIO dominari debet, non servire. 341. 342.

Ratio & mens potentior est libidine. 342.

Ratio à Stoicis statuitur suprema Regina cui omnia servire debent. 610. 611.

Ratio norma vite humane. 611.

Ratio statueretur ancilla suprema & incommutabilis veritas. ibid.

Vide ratio.

REATUS.

REATUS imperabilitatem importat: reatus quidem culpæ ad culpam, penam ad penam. 189. 190. 191.

Reatus culpæ cum concupiscentia complet peccatum originale. 189. 190. 191. 192. 193.

Reatus culpæ est causa reatus penæ. 190. 193.

Quid sit reatus culpæ originalis, & in quo subjecto resideat? 271.

Reatus culpæ & penæ inter se distingui non modo Augustinus docet, sed & ipsi Pelagiani agnoscunt. 190. 191. 192. 193.

Reatus culpæ ab Augustino appellatur pollutio, aversio à Deo, impietas, iniquitas. 192. 193. 196.

Quid sentiat Augustinus docet, reatum hominis qui sui delicti oblitus est, non esse in animo hominis sed in mentibus Angelorum. 192. 193. 194. 195. 196.

Reatus culpæ originalis per baptismum tollitur, manente concupiscentia materiali. 188. 189. 202. 215. 235. 245.

Vide baptismus, concupiscentia, originale peccatum.

REBELLIO.

REBELLIO partis inferioris aduersus superiorem in homine aduersus restituti in ordinis naturalis, adeoque nequit esse homini connaturalis. 867. 8. 872. 873.

Contraria subordinatio & obedientia est connaturalis naturæ humane. 873. 872.

Sic rebellio sit homini connaturalis, triumphus Augustini de Pelagianis est inanis, illusorius, & fallax. 781. 872. 873. 874.

Solvitur obiectio aduersariorum. 876. 871.

Vide concupiscentia, homo, natura pura.

REGIMEN.

Regimen Dei respectu creature rationalis aliud est imperij aliud gratiæ, & quid utrumque? 126.

Regimen imperij non subtrahitur ob demeritum peccantis: regimen gratiæ subinde subtrahitur. 126.

Regimen gratiæ non in habitibus sed in actualibus auxilijs potissimum consistit. 127. Vide Deus.

REGNUM DEI.

Regnum Dei in quo potissimum consistat? 799. 801.

Nullum determinatum locum importat. 799.

Coincidit cum vita æterna. 799. 801.

Extra regnum Dei statuere vitam æternam, pro absurdissimo reputat Augustinus. 801. 802.

Regnum Dei debetur omni creature rationali innocenti, nec illud debitum obstat ejus supernaturalitati. 798. 799. 800. 801. & seqq.

Exclusio à regno Dei esset gravissimum supplicium hominis etiam in statu puræ naturæ conditi. 807. 808.

Vide beatitudo, Deus, homo, natura pura.

REMIGIVS.

Remigius Alaisiodorensis de propagatione originalis peccati per libidinem concinit Augustino. 231.

ROFFENSIS.

Roffensis Episcopus & martyr gloriosus Augustino suffragatur quoad visibilitatem omnium operum absque fidei directione exercitorum. 630.

Dicit omnes Patres idipsum sensisse. ibid.

Vide fides, infideles.

ROMANI.

Romani, virtutum imaginibus præcellerant ceteris Ethnicis. 602. 603. 604.

Eorum indoles laudis avidissima. 603.

Virtus fuit eis via ad honorem, gloriam & possessionis finem. 604.

Eorum virtutes non vere virtutes, sed vicia pompatica virtutis imagine larvata. 576. 577. 584. 603. 604. 605.

Quomodo Deus eorum pseudo-virtutes mercede temporali remuneratus sit, cum ex mali finis circumstantia omnia eorum opera fuerint vitiosa. 576. 577.

Romani humane laudis & politice libertatis cupiditate, mira pertraxerunt. 604. 634.

Id ostenditur inductione desumpta ex præcipuis Romanorum. Idem ostenditur autoritate nobilissimorum Scriptorum qui apud Romanos floruerunt. 604.

Redditur ratio cur eorum virtutes fuerint vicia. 606. 607.

Vide Caro, fides, infideles, intentio, gratia.

S

SALOMON.

Salomonis iudicium de prole controversa. 902.

Salomon author libri Sapientiæ, quem librum è canone biblicorum rejiciunt Pelagiani. 291. 292.

SAPIENS, SAPIENTIA.

Sapiens quis veraciter dicendus? 512.

Sapientia quid? & an in peccatoribus reperitur? 75.

Sapientia nulla est absque Dei dilectione. 776.

Sapientia & stulticia carent medio. 75. 683. 772. 773. 774. 775. 888.

Quo sensu Augustinus mediam quandam affectionem inter sapientiam & stulticiam admittere videatur? 775.

Sapientia quantumvis in se bona, vitiose appetitur propter seipsam. 325. 339. 360.

SCHOLASTICI.

Scholastici Aristotelici in plurimis hallucinantur. 53. 796. 797.

Scholastici nimis curiosè mysteria fidei perfructantes reprehenduntur. 13. 14. 19. 20. 241.

Hæreticis assimilantur, qui simplici veritatis revelationi sine rationis naturalis indagine acquiescere nolunt. 14. (628.)

Eorum subtilitates quam obnoxie periculo erroris? 19. 493. 494.

Eorum concursus sententia quanti faciendæ? 66. 67. 68. 69. 70.

Augustini vel solius sententia præferenda est sententiæ omnium Scholasticorum contrarium asserentium. ibid.

Scholastici statum puræ naturæ possibilem astruentes redarguuntur. 823. 824.

Scholastici multi in Augustini scriptis non tam ipsius sensum, quam suorum dogmatum apparens aliquod munimen quaerunt. 980.

In causa parvulorum absque baptismatis unda decedentium magis benigni quam sapientes sunt. 428.

X x 3

Schola-

INDEX RER. ET VERB.

Scholastici nſum libidinis cauſa voluptatis exercitæ approbantes, Pelagianis ſuffragantur. 349. 341. 347.
 Diomachi & Calliphontis dogma reſuſcitant. 362. 609.
 Ab Epicuræis partim diſtant. 362. 601.
 Scholaſtici pactum Dei cum Adamo, incluſis poſteris, conbngendo, homines purgant & Deum culpan. 208. 228. 242.
 Nec Auguſtinus nec ullus veterum uſque ad Scholaſticos epuſ-
 anoli pacti meminit in eractu de originali peccato. 217. 228. 229. 230.
 Reijcitur pactum iſtud propter abſurda quæ infer. 241. 242.
 Vide Auguſtinus, concupiſcentia, libido, ſinis, intentio, homo, natura pura, originale peccatum, Pelagiani.

S C O T V S.

Scotus Scholaſticorum corporeus. 750.
 Beatitudinem formalem in Dei dilectione fructiva conſtituit. 750.
 Naturalem appetitum beatitudinis ſupernaturalis in homine etiam lapſo agnoſcit. ibid.
 Et quoad hoc concinit D. Thomas licet de appetitu iſto non nihil diſcorde. ibid.

S C R I P T V R A.

Scriptura materialis in lege nova non requiritur per ſe: requiritur autem in veteri. 19.
 Scriptura ſacra nihil præcipit niſi charitatem: nihil culpat niſi cupiditatem. 352.

S A E C V L V M.

Sæculum uſurpat pro ſe ſeculari ſeu temporali. 351. 352. 390.
 Conformari ſæculo, quid? ibid.
 Sæculi amor mortem operatur. 381.

S E M I - P E L A G I A N A H E R E S I S.

Semi-pelagianæ hæreſis fundamentum & baſis. 53. 112.
 Semi-pelagiani perinde ac Pelagiani naturalia virtutum ſemina aſſerunt. 623. 624. 625. 626. 627.
 Dogma iſtud ex profana Philoſophia emanavit. 626. 627.
 Quo ſenſu ab Auguſtino & alijs veteribus admittantur iſta virtutum ſemina? 623. 624. 625.

S E R V V M A R B I T R I V M.

Servi arbitrij nomen à modernis hæreticis humanæ voluntati in-
 dictum. 445. 446.
 Eodem nomine ante eos uſus fuerat Auguſtinus, ſed ſano & Ca-
 tholico ſenſu. 445.
 Falluntur proinde Catholici controverſiſtæ negantes antiquitatis
 fuiſſe uſurpatum. 445. 446.
 Arbitrium humanum ex ſervo fieri liberum, in Scholaſticorum
 ſcholis pœne inauditum. 495.
 Vide libertas, liberum arbitrium.

S O C R A T E S.

Socrates Platonis Magiſter. 812.
 Malo demone familiariter uſus. ibid.
 Moribundus gallum Aſculapio immolat. ibid.
 Ut olim Philoſopi omnes cupiunt haberi Socratici, ſic Theolo-
 gi omnes cupiunt haberi Auguſtiniani. 52.

S O R B O N A.

Sorbona, occasione primatus Pœſifici in duas factiones diviſa. 52.

S T A T V S.

Status hominis quadruplex juxta Auguſtinum, ante legem, ſub
 lege, ſub gratia, in pace. 306. 207. 308. 445. 446. 447. 448. 449.
 450. 451.
 Expenditur ſingulorum natura, & applicantur ſingulis homini-
 bus in particulari. 445. 446. 447. 451.
 Status creaturæ rationalis duplex: naturalis & pœnalis. 647. 652.
 Status innocentie. Vide innocentie ſtatus.
 Status nature pure. Vide natura pura.
 Status nature lapſæ. Vide homo, natura lapſa.

S T O I C I.

Stoici humanam rationem ſtatuerunt extremam normam vitæ hu-
 manæ, & reginam cui cætera omnia ſervire debeant. 610.
 611. 612.
 Virtutem ſenſerunt appetendam eſſe propter intrinſecam hone-
 ſtatem, propriumque ſplendorem: & in quo conſiſtat iſte ſplen-
 dor virtutis? 602. 605. 606. 609.
 Eorum dogma de fine boni, minus improbandum quam peripate-
 ticorum: improbandum tamen. 602.
 Eorum dogma reijcitur ut ſupe. bix incentivum. 611. 613.
 Eorum cum Epicuræis diſceptatio de fine boni. 599. 600. 601. 602.
 Ut Epicuræos palam confunderent, voluptatem in Regia ſella
 ancillantibus omnibus virtutibus depingi curarunt. 601. 611.
 Eorum dogma de fine boni minus pudendum quam Epicuræo-
 rum. 612.
 Tam Stoici quam Epicuræi vixerunt ſecundum carnem, quamvis

Stoici longiſſimè recedere à carne contemderent. 614.
 Auguſtinus ſententiam olim ſuam Stoiciſmo ſententiam re-
 & revocat. 614.
 Stoici materiam ſtatuunt abſolute immutabilem: & que
 illius dogmatis occaſio? 934. 935.
 Stoicorum arrogantia reuinditur. 820. 821. 822.
 Stoicorum inanum paradoxum de beatitudinis ſapientie tæ-
 Phalaridis incluſi. 820.
 Stoiciſmum reſuſcitant Scholaſtici aſſerentes dictum eſſe opo-
 rari intrinſecam virtutis honeſtatem ibi ſiſtendo. 614. 615.

S T V L T I T I A.

Stultitia quid? & quam vitioſa? 74. 77. 773. 830.
 Stultitia parentum tranſfunditur in proles perinde ac alijs de-
 ctus: ex qua tranſuſione illuſtratur propagatio originalis pec-
 cati. 257. 263. 269. 391.
 Stultitia & ſapientia in natura rationali caret medio, & ſapientie
 obſectio ex Auguſtino. 75. 685. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780.
 Vide natura pura, ſapientia, homo.

S V A R E Z.

Suarez ex prava intelligentia doctrinæ Auguſtinianæ inarbitrio
 ſum actus. 165. 535. 584. 585.
 Pelagi, dictum Auguſtino nimis ſupinè aſſingit. 166. 167. 216.
 Auſilium naturale pro auxilio gratie obrudat. 535. 536.
 Canonem Concilij Arauſicani perverſè intelligit. 535. 536.
 Operari ſtiliter bona cum Pelagianis agnoſcit. 548. 549. 550.
 Fomite ſpiritualis concupiſcentie & ſuperbie in paradoxo
 te lapſum invehit. 83.

Reſellitur ex Auguſtino & Concilio Tridentino. 84.
 Gratiæ ſufficientem homini etiam lapſo ad ſuperamandum
 nem ordinato debitam aſſerit. 760.
 Ejus hallucinatio circa Angelorum perfeverantiam. 180.
 Item circa neceſſitatem gratiæ ad opera moraliter bona Au-
 guſtino aſſertam. 547. 584. 585.
 Naturales liberi arbitrij vires nimis extollit. 178. 179. 217.
 Auguſtini pronuntiatum de peccaminofitate omnium operum
 fidelium, ad quaſtionem facti diſtorquet. 553. 559.
 Negat gratiam determinate nos ad agendum, aut facere ali-
 quid. 178.

Docet libertatem hominis lapſi perinde ac integri domari p-
 tiz. 178.

Docet Deum ratione ſupremi domini poſſe pro iſtoſ em-
 tam beatos quam damnatos, tam innoxios, tam innoxios
 perdere, damnare, annihilare. 884.

Auguſtinum in ſuas partes violentè trahit. 169. 171. 535. 68.
 Auguſtini doctrina à temerarijs ejus cenſuris vindicatur. 179. 180.
 559. 560. 562. 607. 608. 609. 610. 613.

Melius feciſſet Auguſtini doctrinam palam reijciendo, quam
 ludibrijs adulteram vindicando. 546. 559. 560.

S V P E R B I A.

Superbia, vide concupiſcentia, cupiditas, libido excellen-
 ſia.

S Y M P A T H I A.

Sympathie & antipathie energia elucidatur. 255. 256. 257.

S Y N D E R E S I S.

Synderesis quid, & an per peccatum deleri de mentibus humanis
 poſſit? 623.

S Y R M I E N S I S S Y N O D V S.

Syrmienſis Synodus adverſus Photini dogmata indicta. 24.
 Deſinit, Filium Dei & non Patrem apparuiſſe veteribus Patri-
 chis, & luſtrum fuiſſe cum Jacob. 29. 30.
 Auguſtinus contra aſſeverat Deum non niſi per Angelos ap-
 paruiſſe, aut luſtrum fuiſſe. 30.

T

T E N T A T I O.

TENTATIO nulla ſuperari poſſeſt abſque gratia &
 amore. 129. 501. 529. 530. 635. 636.
 Idque tradit Auguſtinus ut Catholicam veritatem.
 Tentationem veraciter ſuperare quis cenſendus? 636.

Tentatio una ſuperari poſſeſt viribus nature ſuccumbendo alio-
 ſed hoc non eſt tentationem verè vincere. 633. 634. 635. 636.
 637. 648.

Tentatio i nulli reſiſtere poſſeſt hominem: an & qualiter à docto-
 Pontificibus damnatum? 666. 667. 668. 669.

Quid Vaſquez eà de re ſentiat? quid item Toletus & Bellar-
 minus ejus ſententiæ ſubnigantes? 667. 668.

T H E O D O S I V S I M P E R A T O R.

Theodoſius, vide Honorius, natura pura, Pelagiani.

THEO.

TOMI SECVNDI.

THEOLOGIA, THEOLOGVS.

Theologia inquitur principijs revelatis. 7.
Theologia conclusio qua talis, non est fidei. 15.
Theologia Scholastica abusi peccat. 21. 22. 23. 184. 581.

Theologia Scholastica ab hereticis universim proscripta, sed
tamen. 21.

Multum argumenta hereticis suppeditat in perniciem fidei. 24.

Theologia Thomistica, Augustiniana doctrinae summam. 50.

Theologia Neotericorum Scholasticorum infinitis erroribus res-
pici. 21. 184. 187. 181. 582. (379.)

Potest Theologia, que contenta est mediocritate virtutum. 362.

Et antiquior Philosophia Epicurea, Divomachia, & Calli-
potea. 162.

Theologia Scholastica Philosophorum magis quam veterum Pa-
trum. 162.

Theologia facit memoria, Philosophum ratio. 7.

Theologia postea et tradere debet, que a maioribus didicit.
184. 186. (243. 582.)

Theologia periculosum, a tritis majorum semicis desistere. 186.

Theologia omnes cupiant videri Augustiniani: ut Philosophi
non. 184. 186. (243. 582.)

Theologia opinioibus preoccupat, authores omnes quos le-
gitur in suas partes vel invide dissonant. 209. 581. 582.

Theologia professiones vix aliis nunc conferuntur quam exerci-
tium pervel Philosophico: comoda & incommoda inde
adhibita expenduntur. 5. 6. 91. 797. 798.

Theologia innotescunt trebre hallucinationes ex Philoso-
phico. 83. 91. 169. 184. 243. 247. 493. 543.

Theologia, 624. 712. 797. 798.

Theologia in Synodi Ecclesiasticis quodnam munus? 15

Theologia similis sunt, non iudicibus. 104.

THOMAS AQUINAS.

Thomas Aquinas Theologorum Scholasticorum Coryphaeus.

Thomas in clara Dei visione constituit: naturalem tamen
beatus appetitum hominibus tribuit. 750.

Epo lina Theologica nihil aliud est, quam Augustinus com-
pendium. 10.

De peccato peccati originalis per libidinem, suffragatur Au-
gustinus. 104.

De obligatione referendi omnes actiones in Deum formalit-
er simul. 397. 398. 399. 400.

De natura peccati originalis: quam negat consistere in pura
potestate, sed in habitu corrupto. 252. 281.

TIMOR.

Timor tantum habet non delectatio. 706. 711.

Timor ex amore boni oppositi mal. quod cimetur. 505.

Quamvis supplicij a peccando retrahitur, inimicus iustitiae
obsequatur. 505. 506. 569. 699. 701. 702. 703. 704. 705.

Timor est timor amittendi temporalia, & que viciofum est ac
vitiis capite adsequendi temporalia. 505.

Timor, iustitia, lex.

TOLERANTIA.

Thomas Scholasticorum aut Hereticorum pro veritate fidei in
quoniam tantum Catholicis, an laudabilis? 569.

Quanto in Augustino ista tolerantia, & patientia vocetur do-
minio, cum iuxta eundem omnia ope a exercitiis absque fidei
perfectionem operantis directione sine vitiis & peccaminos-
is. 570. Vide fides, opera.

TOLETVS.

Tomus Loranum delinatus ad promulgandam Bullam duo-
um Pontificum: & quo anno? 667. 668.

Magnam censuram & Viquez lo excogitatum approbat, & opi-
ni Viquezj substat. 162.

Vide Bulla, Bellarminus, Viquez, Tentatio.

V.

VASQUEZ.

Vasquez Augustini vinum aqua diluit. 709.

Operationibus propriis cerebri preoccupatus ceteros au-
thores vel invitos in suas partes distorquet. 209.

Falsis affinis Augustino perpetuam fluctuationem de
peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

Peccati originalis, aut propagationis ipsius. 237. 238.

In Augustini scriptis parum veritas: nec videtur ea legisse, nisi
forte alienis oculis. 163. 187. 188.

Augustini indubitata doctrina de natura & propagatione pec-
cati originalis, gravissimis censuris perfringit, & Pelagianis
inimulat. 37. 187. 209. 223. 224. 225. 228.

Maluit Augustini scripta censurare, quam persecutari. 189. 192.

In eo remeritas & impericia de palma concertant. 187.

Naturam & librum arbitrium in iis superbe tuetur. 178. 180.

Violat gratia crimen Augustino immerito impingit. 179. 180.

Cogitationes naturaliter bonas pro vera gratia obtrudit. 709.

Non posse Pelagium Augustini doctrinam magis subdole & per-
niciose adulterare, quam adulteravit Vasquez. 709.

Vasquez negat gratiam determinare nostrum arbitrium ad agen-
dum, aut facere ut faciamus. 178.

Dicit librum arbitrium hominis lapsi perinde ac integri, predo-
minari gratia. 178.

Amorem iustitiae ab Augustino depradicatum, perversè exponit
de amore cuiuscunque virtutis, etiam propter seipsum. 709. 710.

De perseverantia Angelorum graviter hallucinatur. 169.

Supremum Dei dominium usque adeo ampliat, ut non vereatur
dicere, quod Deus ut supremus Dominus possit pro libitu noxios
beare & innoxios damnare, salva iustitia. 884.

Gratiam sufficientem hominibus lapsis debitam astruit, cum ta-
men non possit pari quod Augustinus homini innocenti gratiam
a suo Creatore debere i assertat. 760. 761. 762.

Gloriatur se invenisse acta synodi Diophysianae, sed vane. 187.

Suis praestigis subtilitatis peccatum in fumo, resolvit. 192. 209. 210.

Peccati pollutionem in figmento rationis constituit. 192.

De quibusdam propositionibus a duobus Pontificibus condemna-
tis rectè sentit, testibus Tolero & Bellarmino. 667. 668.

VENIA.

Venia sive ignoscencia culpam necessarè supponit. 338. 339. 340.

Hinc rectè Augustinus ex verbis Apostoli deducit concubitus
carum inter conjuges causa voluptatis, non vacare culpa. 162.

Venialiter peccatis sibi in finem in creatura constituit. Vide
peccatum.

VERITAS.

Veritatem noscere de eaque gaudere, omnes naturaliter appe-
runt. 812.

Veritas non solum corpori, sed & ipsi animo preponenda. 388.

Veritas sempiterna vestigium cullibet creature impressum. 162.

Veritas quo sensu dicitur esse in anima, item in ipsis rebus? 194.

VIRG.

Virgo continentia studens graves concupiscentie insultus pa-
titur, quam virgo: uti & hereticis, quam incorrupta. 250.

VIRTUS.

Virtutis variae definitiones perfringuntur. 383. 581. 595.

Virtus imponit modum voluptati etiam quantum ad finem. 406.

Virtus & vitium non tam officiis quam finibus discernuntur. 408.

586. 618. 623.

Virtus & bona consuetudo, qui differant inter se? 581.

Virtus nequit esse similiter bona. 589. 590.

Virtus non potest in ullum peccatum influere. 597.

Virtus non in Deum relata, vitium potius est quam virtus. 617.

Virtutem propter seipsum appetere, vitiosa superbia est. 612. 723.

Virtus Deo servire debet, & non typho. 612. 623.

In virtute etiam Christiana gloriari, superbia est. 610.

Virtutis finis est Deus intentione bonae fidei amandus. 624.

Virtute nemo male uti potest. 695.

In virtute duo potissimum spectanda, officium & finis: & quo-
modo hae differant? 371. 372. 408. 510. 511. 574. 586. 595.

596. 597. 623.

In opere virtuoso officium se habet instar corporis: finis instar
animae. 624.

Vera virtutis rationem nihil fortitur, nisi quod prodest ad vitam
aeternam. 589.

Virtus Augustino nihil est aliud quam ordo amoris, vel ipse amor
Dei. 581. 582. 583. 584. 617. 618. 619. 620.

Nulla vera virtus reperiri potest absque vera pietate & veri Dei
religioso cultu. 620.

Hinc in infidelibus nulla datur vera virtus: & Philosophorum
virtutes uti vicia. 562. 563. 581. 582. 583. 584. & seqq. 603.

604. 605. 619. 827.

Quid de fidelibus peccatoribus sentiendum? 562. 563.

Nulla virtus etiam moralis abique gratia auxilio inchoatè acqui-
ri potest: multo minus perfecte. 584. 585. 624. 625.

Virtutes cardinales earumque functiones perfringuntur. 583.

618. 619.

Virtutum semina cunctis insita à natura asserunt Semi-pelagianj:

& quod

INDEX RER. ET VERB. TOMI SECUNDI.

& quo sensu ab Augustino & alijs Patribus admilla fuerint eadem sententiae? 623, 624.
Vide fides, gratia, homo, natura, infidelis, intentio, opera, Philosophi.

VITA.

Vita corporalis cunctis animantibus charissima. 1.
Vita corporalis, anima: vita animae, Deus. 1. 191. 195. 221. 721. 725. 800.
Sicut Dei inhabitatio est vita animae, sic Dei desertio est mors animae. 894.
Deus est vita animae, quatenus ei unitur glorie charitatis. 725. 726.
Vita spiritali insidantur buccinatores liberi arbitrij ad bonum abique gratis. 3. 3.
Vita aeterna, Vide regnum Dei, Pelagiani.

VITIUM.

Vitium quid? & an sit contra naturam creaturae rationalis? 597. 752. 753. 754. 755. 756. 780. 851. 852.
Virtutes vitio propagantur perinde ac natura ex natura. 214. 215. 216. 217. 236. 236. 245. (230.)
Vitiis effectus arguit vitiositatem causae. 226. 227. 228. 229.
Vitiis vitiis quando reputatur vera? 529. 635.
Vitiis non debet reputari vitiis nisi Dei amore vincatur. 529. 530. 635.
Non minus vitiis est alienae pervertitatis auctorem esse, quam propriae. 883.
Vide fides, infidelis, Philosophi, Romani, virtus.
VOLUNTAS, VOLUNTARIUM.
Voluntas ab Augustino passim usurpatur pro actu volitionis. 130.

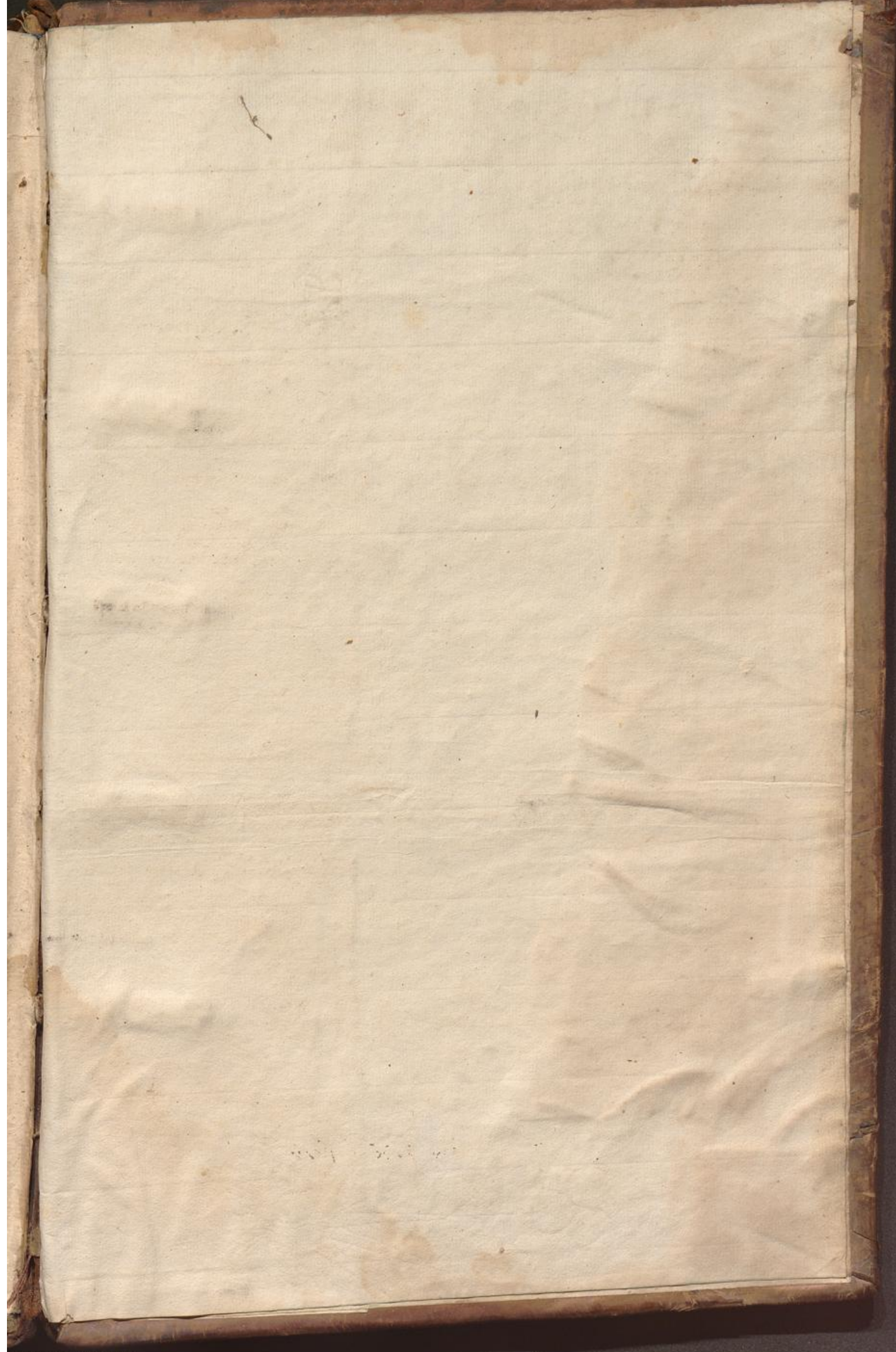
197. 519. 587. 637. 638. 639.
Voluntas in bonis solum: cupiditas in malis reperitur. 357.
Voluntas bona apud Augustinum nihil est aliud quam cupiditas mala, ubi nisi cupiditas. 76. 134. 140. 142. 197. 519. 530. 554. 564. 711. 736. 769.
Voluntas fruens & utens, qui differant? 98. 99.
Voluntas inter bonum & malum media consistere non potest. 511. 519. 697. 769.
Voluntas tunc maxime libera est cum per amorem Deo adheret. 681. 697.
Voluntas hominum etiam impiorum in manu Dei est. 570. 671.
Voluntas hominis lapsi nondum liberata per gratiam, non tamen voluntas quam cupiditas dicenda est. 474. 520. 640.
In tantum libera est ad bonum, in quantum fuerit liberata. 482.
Qualiter differat a voluntate demonum? 494.
Voluntas ab Augustino aenonomastice sumitur: pro volitione propria spontanea. 637. 638. 639. 643.
Voluntatis humanae cum imaginativa, & cum sensitivo appetitu sympathia. 267.
Voluntatem malam Deus dare nequit, uti nec creatura humana. 686.
Voluntate quis miser efficitur, sed miserior potestate. 614.
Voluntarium quid: & qualiter reperitur in peccato originali. 205. 206. 207. 282. 637. 641. 142.
Voluntarium perfectum coincidit cum libero. 637.
Voluntarium repugnat rationi poenae. 208.

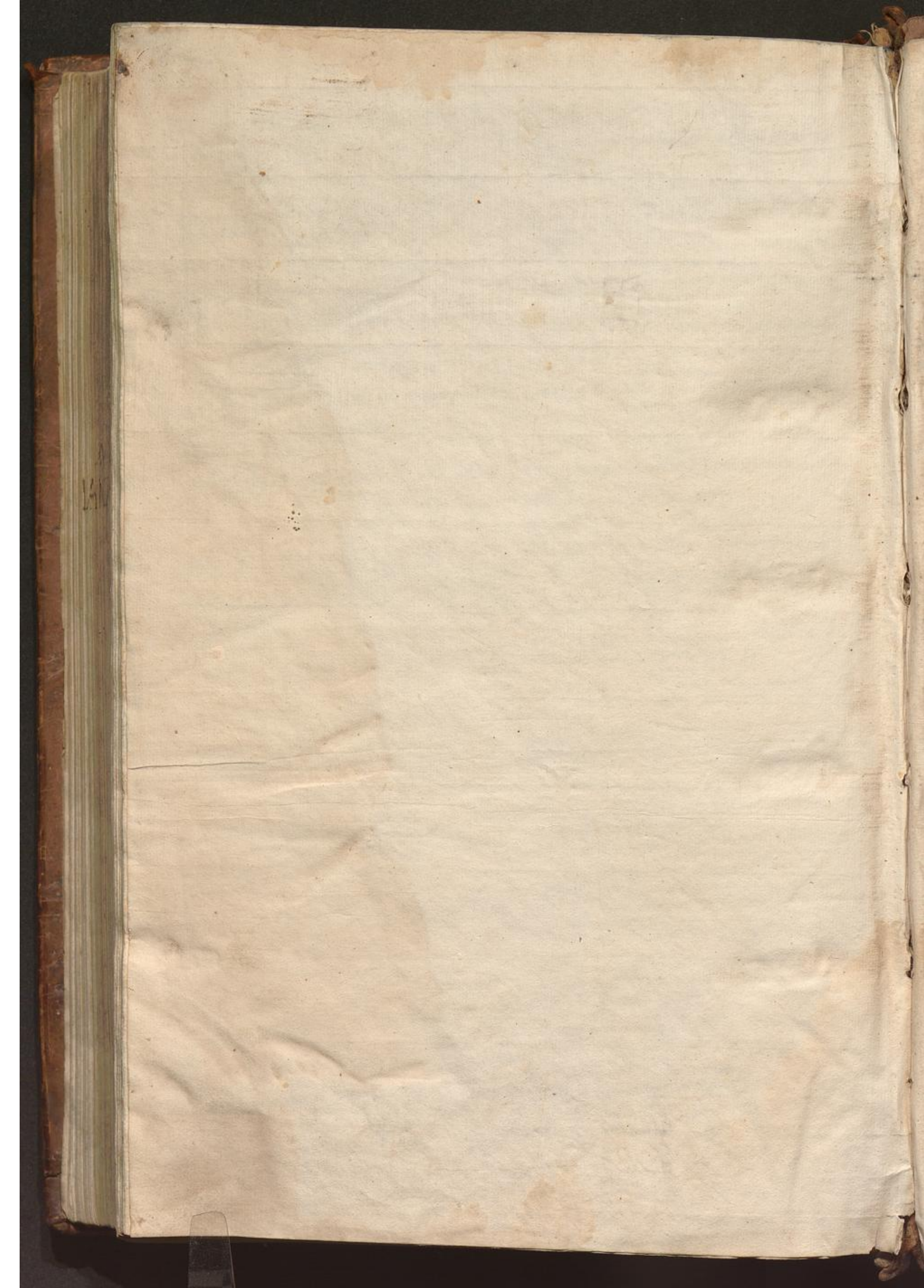
VOLUPTAS.

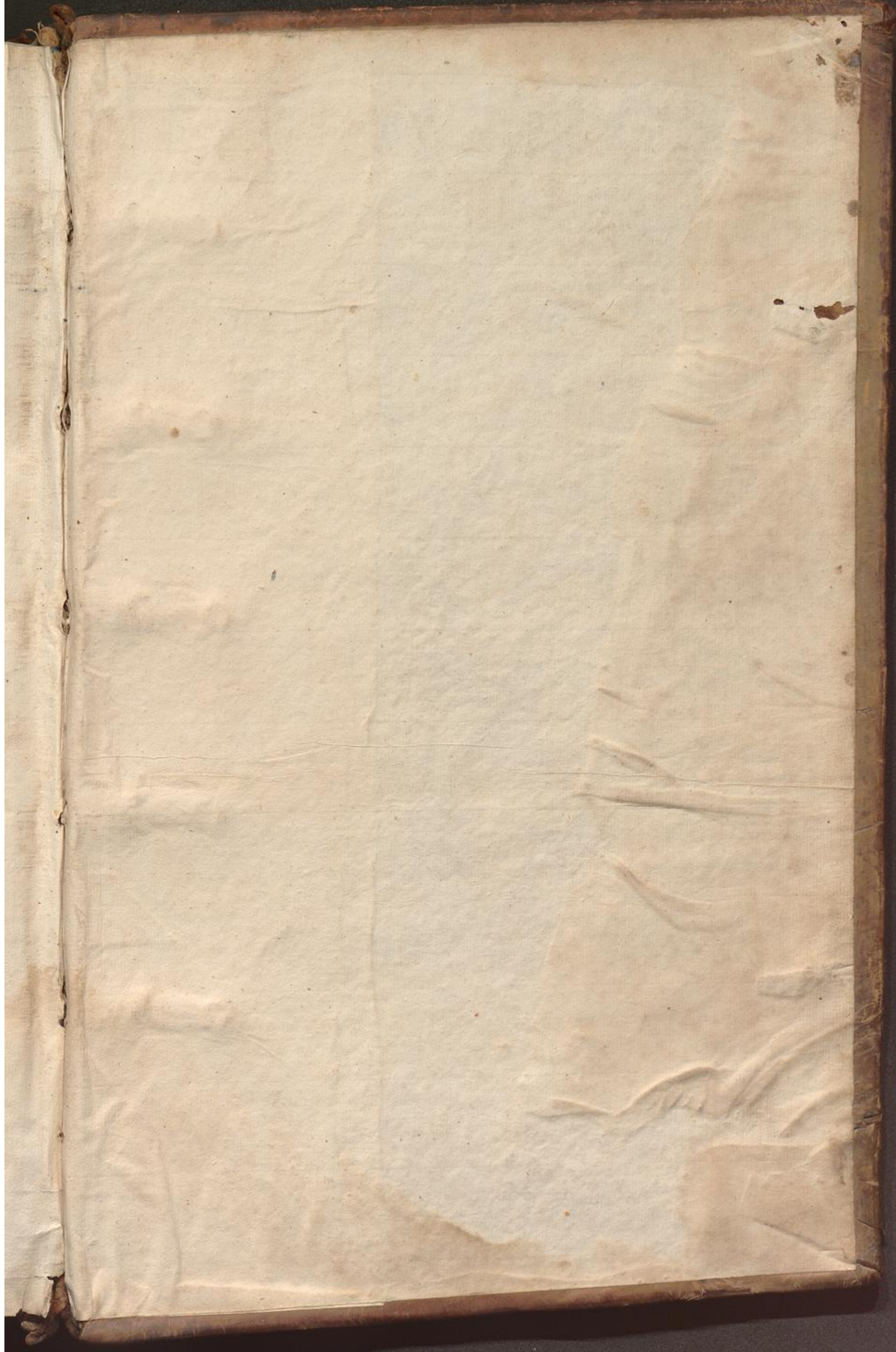
Voluptas, Vide concubitus, libido, delectatio, Epicurum.

FINIS TOMI SECUNDI

3348

Th
382a